This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

C 608,676

Digitized by Google

PROPERTY OF
The University of Michigan Libraries
1817
ARTES SCIENTIA VERITAS

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Az 1892. évi február hó 18-ára hirdetett

ORSZÁGGYŰLÉS

NYOMTATVÁNYAI.

KÉPVISELŐHÁZ. — NAPLÓ. VIII.

Digitized by Google

Digitized by Google

AZ 1892. ÉVI FEBRUÁR HÓ 18-ÁRA HIRDETETT

ORSZÁGGYŰLÉS

KÉPVISELŐHÁZÁNAK NAPLOJA.

NYOLCZADIK KÖTET.

HITELES KIADÁS.

BUDAPEST
PESTI KÖNYVNYOMDA-RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG.
1893.

Digitized by Google

J
325
.H2
1592-1597
v. 8

Digitized by Google

TARTALOM.

139. országos ülés. 1893. évi január hó 20-án. Lap

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Feliratok és kérvények bemutatása. — A VI. bíráló bizottság elnökének jelentése a b. Atzél Béla választása ellen benyújtott kérvény tárgyában. — Ugron Gábor felszólalása ez ügyben s határozati javaslatának benyujtása. — Vita e tárgyban. — Kabos Ferencz kiküldött esküje. — Névszerinti szavazás. — Endrey Gyulának a VI. bíráló bizottsági tagságról való lemondása. — Az állami költségvetés részletes tárgyalásának folytatása (belügyi tárcza). — Napirend . . 3

140. országos ülés. 1893. évi január hó 21-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Gr. Andrássy Gyula képviselő végleges igazolása. — Kérvények bemutatása. — Pénzügyi bizottság jelentése az országos nemzeti kiállítás költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában. — Indítvány- és interpellatios könyv felolvasása. — A könyvtári bizottság előterjesztése. — Ugron Gábor felszólalása és határozati javaslata. — A gazdasági bizottság jelentése az országgyülési gyorsiroda kérvénye tárgyában. — Felszólalások és a ház határozata e tárgyban. — A mentelmi bizottság jelentése Balogh János, Drakulics Pál, gr. Gyürky Ábrahám, Kék Lajos, Papp Elek, Pázmándy Dénes és Sima Ferencz mentelmi ügyében. — Az állami költségvetés részletes tárgyalásának (belügyi tárcza) folytatása. — Napirend. — Visontai Soma interpellatioja a ministerelnökhöz mint pénzügyministerhez a kassa-oderbergi vasuttársaság külföldön folytatott kötvényperével szemben követett eljárás tárgyában 22

141. országos ülés. 1893. évi január hó 23-án.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — A képviselőválasztások feletti bíráskodásról szóló törvényjavaslat tárgyában kiküldött harmincz tagú bizottság megalakulásának bejelentése. — Endrey Gyula és Szentiványi Kálmán leveleik bemutatása, melyekben a VI. bíráló bizottságban elfoglalt tagsági állásukról lemondanak. — Felíratok és kérvények bemutatása. — A kérvényi bizottság benyujtja a kérvények hatodik sorjegyzékét. — Gr. Zichy Jenő napirend előtt való felszólalása a házszabályok 154. szakasza értelmében. — Ezzel kapcsolatos felszólalások. — Az állami költségvetés részletes tárgyalásának (belügyi tárcza) folytatása. — Napirend 48

142. országos ülés. 1893. évi január hó 24-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Feliratok és kérvények bemutatása. — Az állami költségvetés részletes tárgyalásának (belügyi tárcza) folytatása. — Napirend 73

143. országos ülés. 1893. évi január hó 25-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Felíratok és kérvények bemutatása. — Indítvány- és interpellatioskönyv felolvasása. — Az állami költségvetés részletes tárgyalásának (belügyi tárcza) folytatása. — Névszerinti szavazás Pázmándy Dénes határozati javaslata alkalmából. — Napirend. — Ugron Gábor interpellatioja a Gyulafejérvárott állomásozó két zászlóaljnak embertelen bánásmódban részesítése miatt a ministerelnökhöz 9

Digitized by Google

Lap

144. országos ülés. 1893. évi január hó 26-án.

Dr. Loncsarics Márk horvát-szlavonországi képviselő és a képviselőház tagja halálának bejelentése és a kellő intézkedések elrendelése. — Lukács László abrudbányai képviselő lemondó levelének bemutatása és új választás elrendelése. — Az összeférhetlenségi bizottság jelentésének bemutatása. — Kérvények bemutatása. — Az állami költségvetés részletes tárgyalásának folytatása (belügyi tárcza befejezése, kereskedelmi tárcza kezdete). — Napirend 120

145. országos ülés. 1893. évi január hó 27-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Feliratok és kérvények bemutatása. — A VI. bíráló bizottságban hiányzó két tagnak és a függő államadósság ellenőrzésére hivatott bizottságban hiányzó egy póttagnak megválasztása. — Az állami költségvetés részletes tárgyalásának (kereskedelmi tárcza) folytatása. — Napirend 148

146. országos ülés. 1893. évi január hó 28-án.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Péchy Tamás lemondásának bejelentése pénzügyi bizottsági tagságáról. — Kérvények bemutatása. — Indítvány- és interpellatios könyv felolvasása. — Közlekedési bizottság jelentései. — A véderő bizottság 216. számú jelentése az 1893. évi ujonczozásra vonatkozólag. — Napirend. — Kérvények tárgyalása. — Vajay István interpellatioja az egyetemi könyvtár nyitvatartási szabályai tárgyában a cultusministerhez 169

147. országos ülés. 1893. évi január hó 30-án.

Mülek Lajos igazolása. — Rudnyánszky Béla nagytapolcsányi képviselő megbízó levelének bemutatása. — Messkó Lászlónak a tiszti ügyészségi állásáról való lemondásának bejelentése. — Latinovics Ernőnek a közlekedésügyi bizottsági tagságról való lemondásának bejelentése. — Feliratok és kérvények bemutatása. — A pénzügyi bizottság előterjesztése a tisztviselők fizetésének emelését és a vármegyei dotatiok szaporitását czélzó törvényjavaslatról. — A véderő bizottság jelentésének a véderőről szóló 1889. VI. tcz. módosításáról; a törvényjavaslat általános és részletes tárgyalása. — A zárszámadási bizottságnak jelentése a Magyar- és Horvátország között 1889-re eszközölt leszámolás megvizsgálásáról. — Napirend. — A ragadós tüdőlob kiirtásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása 196

148. országos ülés. 1893. évi január hó 31-én.

Jegyzőkönyv hitelesitése. — Hock János szabadságot kérő levelének bemutatása. — Kérvények bemutatása. — A véderőről szóló 1889. évi VI. tcz. 14. §-a 3-dik bekezdésének módosításáról és az 1893. évben kiállitandó ujonczok megajánlásáról szóló törvényjavaslat harmadszori fölolvasása, és megszavazása. — A ragadós tüdőlob kiirtásáról szóló törvényjavaslat folytatólagos tárgyalása és befejezése. — Napirend 222

149. országos ülés. 1893. évi február hó 1-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Kérvények bemutatása. — Az interpellatiok jegyzékének felolvasása. — Bejelentése Babó Emil nyilatkozatának, hogy interpellatiojára nem kíván választ. — Annak bejelentése, hogy a földmivelésügyi minister úr a pénteki ülésben fog válaszolni Sima Ferencz interpellatiojára. — Indítvány- és interpellatios könyv felolvasása. — Rudnyánszky Béla Nyitramegye nagytapolcsányi választókerület képviselőjének igazoltatása. — A ragadós tüdőlob kiirtásáról szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása. — Az 5-ik és 6-ik sorjegyzékbe foglalt kérvények tárgyalása. — A jegyzőkönyvnek a ragadós tüdőlobról szóló törvényjavaslatra vonatkozó pontjának hitelesítése. — Napirend. — Annak belelentése, hogy az igazságügyi minister úr a pénteki ülésben fog válaszolni Visontai Soma interpellatiojára 249

150. országos ülés. 1893. évi február hó 3-án.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — B. Perényi Péter szabadságot kérő levelének bemutatása. — Kérvények és feliratok bemutatása. — A Szerbiával 1892. augusztus 9-én kötött kereskedelmi szerződés beczikkelyezéséről szóló törvényjavaslat beterjesztése. — A pénzügyi bizottság jelentése az országos nemzeti kiállitás költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában. — Napirend. — Az 1893-iki áll. költségvetés részletes tárgyalásának (kereskedelmi tárcza) folytatása. — A Szerbiával

Digitized by Google

Lap

kötendő állategészségügyi conventio beczikkelyezéséről szóló törvényjavaslat beterjesztése. — Földmívelésügyi minister válaszol Sima Ferencznek a csongrádi gazdasági egylet ügyében hozzá intézett interpellatiojára. — Igazságügyi minister válaszol Visontai Somának az igazságügyi minister által kibocsátott büntető ügyviteli szabályzat tárgyában hozzá intézett interpellatiojára 273

151. országos ülés. 1893. évi február hó 4-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Kérvények bemutatása. — A közoktatásügyi bizottság jelentése a vallás- és közoktatásügyi ministernek XXI. évi jelentéséről és a tanitói nyugdíjintézet és a gyámalap állásáról szóló jelentés tárgyában. — Indítvány- és interpellatios könyv felolvasása. — Az országos nemzeti kiállítás költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslat folytatólagos tárgyalása. — Napirend. — Ugron Gábor interpellatioja a kormányzat különböző ágainál letétben lévő 5%-os papirjáradékkötvények conversiora leendő bejelentése tárgyában. — Ministerelnök válasza. — Várady Károly interpellatiojának elhalasztása 295

152. országos ülés. 1893. évi február hó 6-án.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Gr. Teleki Sámuel szabadságot kérő levelének bemutatása. — Kérvények bemutatása. — Az országos nemzeti kiállítás költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalásának befejezése. — A pénzügyi bizottság jelentése az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról, és a megyei törvényhatóságok állami javadalmazásainak felemeléséről szóló törvényjavaslat tárgyában. — Napirend 319

153. országos ülés. 1893. évi február hó 7-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Kérvények bemutatása. — Az országos nemzeti kiállítás költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslat harmadszori felolvasása. — Az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról és a megyei törvényhatóságok állami javadalmazásának fölemeléséről szóló törvényjavaslat folytatólagos tárgyalása. — A förendiháznak az államszámvevőszéki elnökségre való jelölésére, továbbá a véderőről szóló 1889. VI. tcz. módosítására vonatkozó átiratnak bemutatása. — Endrey Gyula es Szentiványi Kálmán mint a VI. bíráló bizottság ujonnan választott tagjai leteszik az esküt. — A törvényjavaslat megszakított tárgyalásának folytatása. — Issekutz Győző kérelme, hogy beszédét a legközelebbi ülésben tarthassa meg; ebből támadt vita és házhatározat, — Napirend 340

154. országos ülés. 1893. évi február hó 8-án.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Zmertych Iván szabadságot kérő levelének bemutatása. — Kérvények bemutatása. — A mentelmi bizottság jelentése Tisza István, Drakulics Pál, Sima Ferencz és Papp Elek mentelmi ügyében. — Helfy Ignácz felszólalása a napirend előtt. — Indítvány- és interpellatios könyv felolvasása. — Az Issekutz Győző beszédére vonatkozó ügynek a napirendről való levétele. — Az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról, és a megyei törvényhatóságok állami javadalmazásának felemeléséről szóló törvényjavaslatnak folytatólagos tárgyalása. — Napirend. — Kereskedelmi minister válaszol Visontai Somának a kassa-oderbergi vasút prioritásainak conversiojára vonatkozó interpellatiojára. — Horváth Gyula interpellatioja a fegyvergyári munkások munkabeszüntetése tárgyában; belügyminister válasza. — Kereskedelmi minister benyújtja a Koreával kötendő kereskedelmi szerződésre vonatkozó törvényjavaslatot 369

155. országos ülés. 1893. évi február hó 9-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Mezei Mór képviselő végleges igazolása. — Felíratok és kérvények bemutatása. — A gazdasági bizottság jelentése a képviselőház február havi költségvetéséről. — Az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról, és a megyei törvényhatóságok állami javadalmazásának felemeléséről szóló törvényjavaslatnak folytatólagos tárgyalása. — Napirend 401

156. országos ülés. 1893. évi február hó 10-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Gr. Gyürky Ábrahám szabadságot kérő levelének bemutatása. — Felíratok és kérvények bemutatása. — A kérvények hetedik sorjegyzékének bemutatása. — Az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról, és a megyei törvényhatóságok állami javadalmazásának felemeléséről szóló törvényjavaslatnak folytatólagos tárgyalása. — Napirend . . . 426

Digitized by Google

157. országos ülés. 1893. évi február hó 11-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Az összeférhetlenségi bizottság jelentésének bemutatása. — Felíratok és kérvények bemutatása. — Indítvány- és interpellatios könyv felolvasása. — A gazdasági bizottság jelentése a képviselőháznak 1893. február havi költségvetése tárgyában. — Az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról és a megyei törvényhatóságok állami javadalmazásának fölemeléséről szóló törvényjavaslatnak folytatólagos tárgyalása. — Napirend. — Várady Károly interpellatioja: Schenk Károly budapesti polgár ellen, a fővárosi államrendőrség és büntető törvényszék által elkövetett sulyos szabálytalanságok miatt a belügyi és igazságügyi ministerekhez. — Fenyvessy Ferencz intárpellatioja a pápai ev. reformatus főiskola ügyében a vallás- és közoktatásügyi ministerhez. — Vallás- és közoktatásügyi minister válasza 450

Digitized by Google

Az 1892—97. évi

ORSZÁGGYŰLÉS KÉPVISELŐHÁZÁNAK

NAPLÓJA.

VIII. KÖTET.

Digitized by Google

Digitized by Google

139. ORSZÁGOS ÜLÉS

1893. évi január 20-án, pénteken

B. Bánffy Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Feliratok és kérvények bemutatása. — A VI. bíráló bizottság elnökének jelentése a b. Atzél Béla választása ellen benyújtott kérvény tárgyában. — Ugron Gábor felszólalása ez ügyben s határozati javaslatának benyujtása. — Vita e tárgyban. — Kabos Ferencz kiküldött esküje. — Névszerinti szavazás. — Endrey Gyulának a VI. bíráló bizottsági tagságról való lemondása. — Az állami költségvetés részletes tárgyalásának folytatása (belügyi tárcza). — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Hieronymi Károly, Lukács Béla, Szilágyi Dezső, gr. Csáky Albin.

(Az ülés kezdődik délelőtt 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni. Az ülést ezennel megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét gr. Esterházy Kálmán jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Perczel Béni, az azok ellen jelentkezőket Horváth Ádám jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik az utóbbi ülés jegyzőkönyve.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa az 1893-ki január hó 19-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesítve van.

T. ház! Bemutatom Jász-Nagy-Kun-Szolnok vármegye közönségének felíratát az 1887 : VIII. törvényczikk 2. §-ának megváltoztatása tárgyában.

Kiadatik tárgyalás és jelentéstétel végett a kérvényi bizottságnak.

Bemutatom továbbá a székelykeresztúri magyar királyi állami tanítóképző-intézet tanári karának Hoitsy Pál képviselő úr által beadott kérvényét, az állami tisztviselők fizetésének szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyában.

Kiadatik tárgyalás és jelentéstétel végett a közoktatásügyi bizottságnak.

T. ház! Az elnökségnek egyéb jelenteni valója nincs.

Perczel Béni jegyző: Darányi Ignácz, a hatodik bíráló bizottság elnöke! *(Halljuk! Halljuk!)*

Darányi Ignácz: T. ház! A hatodik bíráló bizottság nevében tisztelettel jelentem, hogy a b. Atzél Béla képviselő választása ellen beadott kérvényt a bíráló bizottság a házszabályok 53. §-a értelmében alaki kellékek szempontjából megfelelőnek találta és ennélfogva az ügy érdemébe bocsátkozván, a házszabályok 67. §-a *c)* pontja alapján a vizsgálatot elrendelendőnek tartotta. Tisztelettel jelentem a t. háznak, hogy e vizsgálat foganatosítására a házszabályok 68. §-a alapján a bíráló bizottság saját kebeléből Kabos Ferencz bizottsági tag urat jelölte ki.

Elnök: Fel fog olvastatni a bíráló bizottság végzése.

Perczel Béni jegyző *(olvassa).*

Ugron Gábor: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A VI. bíráló bizottság igen t. elnöke jelentését azért tette, hogy a ház tudomásúl vegye s ez által mintegy helyeselni lássék a bizottság eljárását *(Élénk ellenmondások jobb felől.)* Kénytelennek érzem magamat ez ellen felszólalni, mert a bíráló bizottság eljárása a házszabályokkal egyenes és nyilt ellenkezésben és össze-

Digitized by Google

ütközésben áll. A ház a bíráló bizottságokat kiküldi, hogy egyes ügyekben intézkedjenek, de a házszabályok a bíráló bizottságra kötelezők s a bíráló bizottság szigorúan tartozik magát a házszabályokhoz tartani. A házszabályok 53. § ának 3-ik pontja határozottan kimondja, hogy a 62. §. értelmében először alaki szempontból megítélendő és vizsgálandó az, vajjon van-e a kérvénynek tíz aláírója. Midőn a hatodik bíráló bizottságnak ez alaki szempontból kellett a b. Atzél Béla ellen beadott kérvényt megvizsgálni, akkor azon kérvénynek tíz aláírója nem volt, mert a tizenkét aláíró közül három visszavonta aláírását. Ez aláírásoknak hiteles visszavonására nézve a legfőbb argumentumot épen a bíráló bizottság jelentésében találjuk, midőn azt mondja, hogy az aláírások visszavonása ugyanazon közjegyző előtt történt, a ki előtt a kérvény aláíratott és az aláírások hitelesíttettek. Továbbá még azt is jelenti a bíráló bizottság, hogy összehasonlítván az aláírásokat, azokat *(Halljuk! Halljuk!)* a kérvény alatt lévő aláírásokkal megegyezőknek találta. A házszabályok 53. §-ának 3-ik pontja világosan elrendeli, hogy a kérvénynek tíz aláírója kell, hogy legyen; a 77-ik §. pedig, melyre a bíráló bizottság hivatkozik, a következőleg szól: »Ha a tárgyalás folyamán« — méltóztassanak jól figyelni — »az alatt, míg a bizottság az érdemleges határozat meghozatala végett visszavonúl, az összes kérvényezők, illetőleg azok meghatalmazottja, vagy meghatalmazottjai a kérvényt személyesen vagy hitelesített beadványban visszavonják« stb. Tehát nem akkor, mikor a kérvényt tárgyalni kezdik, nem akkor, mikor a kérvénynek alakszerűségei fölött kell dönteni, hanem mikor az érdemleges tárgyalás befejezéséig jutottak, mikor a nyilvánosság kizárásával és a képviselők jelenlétének is kizárásával a bíráló bizottság visszavonúl, hogy ítéletét meghozza, a tárgyalásnak erre a stadiumára szól a 77-ik szakasz. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! Én tudomásúl a hatodik bíráló bizottság jelentését nem veszem, azt a házszabályokba ütközőnek tartom és el nem fogadom. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélső baloldalon. Hosszantartó nagy zaj és közbekiáltások bal felől: Gyalázat!)*

Ugron Ákos: Ez hát az új Magyarország Darányi vezérlete alatt? *(Nagy zaj.)*

Elnök *(csenget)*: T. ház! Méltóztassanak meggondolni, hogy a bíráló bizottságok eljárását az eddigi gyakorlat szerint és — felfogásom szerint — a házszabályok értelmében is a ház felűl nem bírálhatja. *(Élénk helyeslés jobb felől. Nagy zaj bal felől.)* Lehet nézeteltérés, t. ház, a felett, hogy helyes vagy helytelen-e az az eljárás, melyet a bíráló bizottság követett; de nézetem szerint igen veszedelmes praecedenst méltóztatnak alkotni, ha az itt bírálat tárgyává tétetik. *(Helyeslés jobb felől. Nagy zaj bal felől.)*

Beöthy Ákos: T. képviselőház! Én azt hiszem, hogy a képviselőházban a legveszedelmesebb praecedensek egyikét épen az állapítaná meg, ha tudomásúl vennők azt, hogy a házszabályok világosan megsértettek és mi ez ellen szavunkat fel nem emelnők. *(Zajos helyeslés bal felől.)* Nem a bíráló bizottság eljárásának felülbírálásáról, hanem arról van itt szó, hogy őrködjünk a felett, hogy a házszabályok rendelkezései megtartatnak-e, vagy nem? *(Úgy van! bal felől.)* Világosan és határozottan benne van az 53-ik szakaszban, hogy szükség van tíz választónak az aláírására; már pedig a felolvasott jelentésből tudjuk azt, hogy a jelen esetben az aláírók közül egynéhány közjegyzőileg hitelesített okmányban aláírását visszavonta; *(Úgy van! bal felől.)* tehát a törvény által megkívánt alaki kellékek nem léteztek s ennek következtében azon kérvénynek érdemleges tárgyalásába bocsátkozni nem lehetett. *(Úgy van! bal felől.)*

A bíráló bizottság jelentésében hivatkozik a 77. §-ra. Bocsánatot kérek, a 77. §. rendelkezése egy sokkal későbbi stadiumra vonatkozik, arra, mikor az egész tárgyalás befejeztetvén, a bíráló bizottság visszavonúl. Akkor van szükség arra, hogy valamennyi aláíró visszavonja aláírását. De e stadiumba a tárgyalás nem jutott, a három aláírás visszavonása még az érdemleges tárgyalás megkezdése előtt történt, ennek következtében erre az esetre a 77. §. nem alkalmazható. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

A bíráló bizottság jelentésében hivatkozott arra, hogy ha nem úgy jár vala el, akkor a kérvényezők joga illusoriussá lett volna. Bocsánatot kérek, ne méltóztassanak azok fölött a kérvényezők fölött gyámságot, gondnokságot gyakorolni, *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* ügyeljenek ők maguk arra, hogy vajjon megvannak-e az aláírók a kellő számmal és ha az aláírók közül többen visszavonták aláírásukat, pótolták volna, és ha nem pótolták, hibáztak és viseljék annak a következményeit. *(Úgy van! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* De a bíráló bizottság általában ily természetű interventiora, ilyen gyámkodásra feljogosítva nem volt. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Ennek következtében én is a legnagyobb határozottsággal kénytelen vagyok kijelenteni, hogy a hatodik bíráló bizottság eljárása a törvénybe és szabályokba ütközik és ennélfogva azt tudomásúl nem veszem. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Darányi Ignácz: *(Halljuk! Halljuk!)* A házszabályok 78. §-a így szól: »A bíráló bizottság határozatai illető elnökeik által a háznak be-

Digitized by Google

jelentetvén, a ház azon képviselőket, a kiket a bíráló bizottság végleg igazolt képviselőknek jelentett ki, a végleg igazolt képviselők jegyzékébe beíratja, azoknak helyébe, kiknek választása megsemmisíttetett, új választást rendel.« Így intézkedik a 78. §. a vizsgálatot rendelő határozat végrehajtásáról is. A 78. §-ból tehát világos, hogy a bíráló bizottság határozatait és ítéleteit, melyeket a bizottság autonom bírói jogkörében hozott, sem revisio, sem felülbírálat tárgyává tenni nem lehet. *(Igaz! Úgy van! jobb felől. Élénk ellenmondás a bal- és szélső baloldalon.)* És ennélfogva, mint a hatodik bíráló bizottság elnöke, nem vagyok abban a helyzetben, hogy arra a kritikára, a mely ezen ítélet tekintetében gyakoroltatott, reflectáljak.

Ugron Gábor: Nincs ítélet!

Beöthy Ákos: Tessék helytállani!

Darányi Ignácz: Ne féljen a t. képviselő úr attól, hogy én azért, a mit én cselekedtem vagy mulasztottam, bárhol és bárki előtt helyt ne álljak. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* De nem reflectálhatok, t. ház, erre a kritikára azért sem, mert én elnöki hivatásomat úgy fogtam fel nemcsak ebben az ügyben, de más, hasonló kényes ügyekben is . . .

Beöthy Ákos: Arról jobb nem beszélni!

Darányi Ignácz: . . . hogy én, ha csak nem [illegible]rült rám a sor, hogy mint elnök, döntsek, [illegible]leményt sem előzőleg, sem utólag nem mond[illegible]n. És ha van a t. ellenzéken, a nemzeti párt[illegible] és a függetlenségi párton valaki, — pedig többen működtek velem együtt ezen országgyűlésen, de más alkalommal is, — a ki a részrehajlásnak vagy pártosságnak bármely jelét az én eljárásomban tapasztalta volna, ám keljen fel és mondja meg azt a házban. *(Felkiáltások bal felől: Most is azt teszszük!)* Hát keljen fel Szentiványi Kálmán képviselő úr. *(Felkiáltások a baloldalon: Hisz nincs itt! Derültség a baloldalon.)* Sajnálom, de miután a bíráló bizottság jegyzőkönyve a tegnapi napon hitelesíttetett, Szentiványi Kálmán képviselő úr tudhatta, hogy az ma fog a háznak bejelentetni.

T. ház! Én magamat a kritika tárgyalásába bocsátkozni feljogosítva nem érzem; de miután itt is, másutt is, praecedensre történt hivatkozás és miután az állíttatik, hogy a hatodik bíráló, bizottság itt valami egészen új elvet mondott ki, *(Felkiáltások a baloldalon: Helytelen!)* jóllehet azt tartom, hogy a bíráló bizottságok eljárásában semmiféle praecedenseknek helye nincs, kötelességemnek tartom megjegyezni, hogy 1888. április 25-én a hatodik bíráló bizottság *(Zaj bal felől. Halljuk! Halljuk! jobb felől.)* egy teljesen analog esetben, a midőn 15 kérvényező közül a tárgyalás előtt hat kérvényező visszavonta aláírását, egyhangúlag, — és ezen határozatban Horváth Lajos és Győry Elek urak is résztvettek, — mondom, egyhangúlag hasonló módon határozott. *(Felkiáltások jobb felől: No hát itt a praecedens! Zaj.)*

Kubinyi Géza: Akkor ez jó volt nekik! Ha akarom vemhes, ha akarom nem vemhes! *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Darányi Ignácz: Arra kérem tehát a t. házat, hogy miután a bíráló bizottságok határozata revisio és kritika tárgyát nem képezheti, ettől a kritikától tartózkodni méltóztassék. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj bal felől.)* Vagy méltóztassék a bíráló bizottságokat eltörülni vagy pedig méltóztassanak a házszabályokban meghatározott hatáskörüket és bírói tekintélyüket respectálni. *(Élénk helyeslések jobb felől.)* Én, t. ház, a bíráló bizottság nevében, a mely itt szerintem helytelenül támadtatott meg, *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon)* mert arról meg vagyok győződve, hogy a bíráló bizottságnak minden tagja lelkiismerete szerint járt el, köteles vagyok annyit kijelenteni, hogy a bíráló bizottság működésében magát nemcsak befolyásoltatni, de terrorisáltatni sem fogja. *(Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon. Zaj.)*

Szalay Károly: T. ház!

Büsbach Péter: Nem lesz ennek vége? *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Egyhamar nem!)*

Horváth Gyula: Hányan elnökölnek itt? *(Zaj. Elnök csenget.)*

Szalay Károly: Én részemről nem értettem azt az előttem szólottak előadásából, hogy a bíráló bizottság részrehajlással vádoltatott volna, azt pedig, úgy hiszem, Darányi Ignácz t. képviselőtársam is be fogja ismerni, hogy az infallibilitás tulajdonával még ő sincs felruházva. A VI. bíráló bizottság tehát tévedhetett, a mint hogy tévedett is. Bátor leszek ezt épen a házszabályok 77. §-ából kimutatni. *(Halljuk! a szélső baloldalon.)* Hivatkozom pedig a 77. §-nak a bizottság által ajánlott szövegére, mely eredetileg ekként szólt *(olvassa)*: »Ha addig, míg a bizottság az érdemleges határozat meghozatala végett visszavonúl, az összes kérvényezők« stb. Itt a házban épen, hogy minden kétség elháríttassék, ez a szakasz akként módosíttatott, hogy »ha a tárgyalás folyamán«.

Tehát ez nem véletlenül történt, hanem a képviselőház a 77. §. intézkedéseit világosan és határozottan arra akarta restringálni, midőn a tárgyalás alatt történik a visszavonás. Itt nem a tárgyalás alatt, hanem az eljárás megindítása előtt történt a visszavonás. Kétségtelen tehát, hogy akkor, midőn a bíráló bizottság a tárgyaláshoz hozzáfogott, a kérvény alaki kellékekkel nem birt.

Ezen indoknál fogva pártolom Ugron Gábor

Digitized by Google

t. képviselőtársam határozati javaslatát. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Az ülést 10 perczre felfüggesztem. *(Fekiáltások a szélső baloldalon: Miért? Hosszas derültség és mozgás.)*

(Szünet után.)

Elnök: Méltóztassanak helyüket elfoglalni; az ülést ezennel megnyitom. *(Zaj.)*

Horváth Ádám jegyző: Horváth Gyula! *(Nagy zaj. Felkiáltások a bal- és szélsőbalon: Halljuk! Halljuk! Zaj a jobboldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. ház! *(Halljuk! Halljuk!)*

Horváth Gyula: T. képviselőház! Nem tehetem, hogy mielőtt magához a kérdéshez szólanék, az igen t. elnök úrhoz egy alázatos kérést ne intézzek. *(Halljuk! Halljuk! bal felől.)*

Én tudom, hogy a ház elnökének joga van az üléseket rövidebb vagy hosszabb időre felfüggeszteni; ehhez semmi kétség nem fér. De ezen jogot — legalább én úgy tapasztaltam 20 éven keresztül — az elnökök csak akkor vették igénybe a tanácskozás megindulásának perczében, ha arra különböző pártokról, különböző oldalról fel lettek hívva. Ez úgy volt eddig. Az elnök úr uj beosztást méltóztatott behozni, hogy mintha valami ingredientiát, a mi a tanácskozás vezetéséhez szükséges, otthon felejtett volna, *(Derültség.)* felfüggeszti az üléseket és akkor a ház rövidebb vagy hosszabb ideig tanácskozás nélkül van. *(Igaz! Úgy van! a bal- ésszélsőbal felől.)*

Én figyelmeztetem a t. házat, hogy ez igen könnyen arra a magyarázatra vezethetne, hogy ezek a szünetek talán azért is tartatnak, hogy addig oly egyének, a kik nincsenek itt, itt lehessenek és olyan egyének, a kik itt vannak, elmehessenek. *(Igaz! Úgy van! Élénk derültség és tetszés a bal- és szélsőbalon.)*

Nekem azon alázatos kérésem volna a t. elnök úrhoz *(Halljuk! Halljuk!)* méltóztassékelnöki jogával úgy élni, hogy az helytelen magyarázatokra senkinek se adjon jogot. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Ezek után bátor vagyok magához a kérdéshez hozzászólani. Azt hiszem, hogy igen t. barátomnak, Ugron Gábornak vagy a felszólalt többi képviselő uraknak, köztük Beöthy Ákosnak, sem volt szándéka azt a törvénytelenséget, *(Ellenmondás jobb felől.)* melyet itt constatáltak és kifogásoltak az illető bíráló bizottság részéről azzal akarni sanálni, hogy a házat szintén törvénytelenség elkövetésére bírják. *(Úgy van! bal felől.)* Ugron Gábor t. barátomnak szándéka csak az volt, hogy azok, a kik e határozat törvénytelenségéről meg vannak győződve, kitünteth ssék ezt az által, hogy e törvénytelenséghez való hozzájárulást tudomásúl nem veszik. Igaz, hogy ebből egyúttal erkölcsi és politikai consequentiák háramolnak arra a bizottságra, mely ellen a ház igy határoz, *(Úgy van! bal felől.)* de nem involválja magában ez sem a határozat megváltoztatását. Az a határozat a házszabályok szerint végérvényesnek tekinthető. Ezt azért akarom constatálni, mert nekünk nincs szándékunkban megtenni azt, a mit a házszabályok határozottan tiltanak, hogy t. i. a bíráló bizottságok határozatai itt felülbíráltassanak; sőt ha ezt valaki tenni akarná, ez ellen határozottan tiltakoznunk kell. *(Helyeslés bal felől.)* De igenis van jogunk ahhoz, a mit itt tenni akarunk; ehhez joga van nemcsak e háznak, hanem az ország minden polgárának. Ha meggyőződése szerint bíróságok, hatóságok törvénytelenséget követtek el: minden polgárnak joga van azt kimondani és kimutatni. A midőn azonban ezt kimutatják, nem vonja kétségbe ama hatóságnak a határozathozatalra való illetékességét. Qui bene distinguit, bene docet. *(Úgy van! bal felől.)*

Méltóztassék már most komolyan megítélni, vajjon ily előzmények után minő hatást tesz nemcsak e házra, hanem az országra, ha a bíráló bizottság eljárása oly színben tűnik fel, mintha abban egyesek üldözése involváltatnék. *(Úgy van! a baloldalon.)*

Annak tehát, a ki fenn akarja tartani a bíráló bizottságok tekintélyét és tisztességét, tiltakoznia kell nemcsak az ily dolgok, hanem az ilyenek látszata ellen is. Ezért én is hozzájárulok a beadott javaslathoz, mely szerint a VI. bíráló bizottság e jelentése ily értelemben tudomásúl ne vétessék. *(Helyeslés bal felől.)* Ez az, a mit én nem személyekre való tekintettel, nem egyes személyek és nem Darányi képviselőtársam ellen, hanem az ügy és a házszabályok fentartása érdekében szükségesnek tartok. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

Hieronymi Károly belügyminister: T. ház! Méltóztassék megengedni, hogy röviden én is hozzászóljak a kérdéshez. *(Halljuk! Halljuk!)* Kiindulási pontom ugyanaz, a mi Horváth Gyula t. barátomé: hogy t. i. első sorban a házszabályokat óvjuk meg, mert ez az a talaj melyen egyaránt állunk *(Helyeslés jobb felől.)*

Az iránt nincs kétség és nem szükséges, hogy a házszabályok egyes szakaszaira hivatkozzam, hogy a házszabályok világosan azt rendelik, hogy a megtámadott képviselőválasztások ellen beadott kérvények elbirálása a bíráló bizottságokra bizatott. *(Úgy van! a jobboldalon.)* Ezen bíráló bizottságok mindenképen bírói functiot teljesítenek akkor, midőn a kérvény felett döntenek. *(Igaz! Úgy van!)* Hogy a bíráló-bizottságok bírói functiót teljesítenek, kitűnik abból, hogy a bíráló bizottság tagjai itt, a ház színe előtt, megeskettetnek; *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* kitűnik abból, hogy előttük contradicto-

Digitized by Google

rius eljárásnak van helye; kitűnik abból, hogy a házszabályok 69. §-a értelmében ítéletet hoznak; kitűnik abból, hogy a házszabályok 7. §-a világosan azt mondja, hogy a bíráló-bizottság a felek által előterjesztett bizonyítékokat szabadon mérlegeli. Mindez bizonyítja, hogy a bíráló-bizottság, mikor a kérvényeket tárgyalja, bírói functiot teljesít. *(Általános helyeslés.)* A házszabálynak egyetlen egy szakasza sincs, a mely arra engedne következtetni, hogy a házszabályoknak az a szándéka, hogy a bíráló bizottságok ezen bírói functioja itt a ház plenumában revisio alá vétessék. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Nem arról van szó! Nagy zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Ismétlem, a házszabálynak egyetlen egy szakasza sincsen, mely erre engedne következtetni, de a t. ellenzék sokszor és szerintem helyesen hivatkozott arra, hogy nemcsak a házszabályok írott betűje veendő tekintetbe, hanem azon usus is, a melyet ezen házszabályok alkalmazása meghonosított. *(Helyeslés jobb felől.)* Már pedig arra soha sem volt eset, hogy egy bíráló bizottságnak ítélete itt a ház plenumában kritika, felülvizsgálat tárgyát képezte volna. *(Nagy zaj.)*

Ugron Gábor: A kaposvári mandatum. A bereczki eset!

Hieronymi Károly belügyminister: Méltóztassanak figyelembe venni azt, hogy ha mi most ezen praecedenssel meghonosítunk oly eljárást, hogy a bíráló bizottságok ítéletei itt a házban kritika alá vonatnak, úgyszólva felülbíráltatnak: *(Fölkiáltások a baloldalon: Ez végzés!)* akkor a házszabályok azon intentioja, hogy az igazolási eljárás ne a ház plenumában, hanem a bíráló bizottságokban történjék, meghiusíttatik, mert minden egyes bíráló bizottsági végzést vagy ítéletet itt a házban újra szóba lehet hozni *(Helyeslés a jobboldalon.)* és akkor nem bíráló-bizottságok fognak az igazolás felett ítélni, hanem tulajdonképen utolsó sorban a ház plenuma és a bíráló bizottságok ítéletei úgyszólván csak első fokú határozatot fognak képezni. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)*

Mindezen okoknál fogva kérem, ne méltóztassék ezen kényes ügyben oly praecedenst alkotni, a mely azt hiszem, nem áll a kisebbségnek érdekében. *(Helyeslés a baloldalon.)* Mert ennek nem állhat érdekében az, hogy a ház plenuma, a hol a határozatok pártállás szerint alakúlnak, felülvizsgálja a bíráló bizottságok ítéleteit. Mindezeknél fogva arra kérem a t. házat méltóztassék e kérdés felett napirendre térni *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* és ne méltóztassék a házszabályoknak, nézetem szerint nem helyes interpretatioja által praecedenst alkotni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Gr. Apponyi Albert: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A t. belügyminister úrnak teljesen sikerült bebizonyítania azt a tételt, a melyet ő magának felállított, hogy t. i. a bíráló-bizottságok ítéletei teljes joghatálylyal bírnak és e szempontból a ház plenuma megbírálásának tárgyát azok többé nem képezhetik. Ezt neki bebizonyítani teljesen sikerült, de ezen sikernek csak azon hiánya van, hogy olyasmit sikerült bebizonyítania, a mit senki tagadásba nem vett. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* Olyat, a mit a t. belügyminister úr előtt már Horváth Gyula t. képviselőtársam világosan kifejtett, a mit elismerünk mindnyájan.

Ugron Gábor t. képviselőtársam beadott indítványának tendentiája sem oda irányúl, hogy ez az elv sérelmet szenvedjen, vagy hogy a bíráló bizottságok ítéleteinek érdemleges felülbírálását, joghatályának megszüntetését vagy csorbítását tűzzük ki magunknak célul. Nagyon jól tudjuk mindnyájan, hogy ez sem a törvény, sem a házszabályok szerint nem lehetséges. De ha a t. minister úr így állítja oda a kérdést, hogy a biráló bizottságok által hozott ítéletek mérlegelésének kritikájától, az ezek feletti nézetnyilvánítások jogától is meg akarja fosztani a házat, akkor szerintem olyasmit állít, a mit sem a törvényben, sem a házszabályokban, sem az eddigi praecedensekben alappal nem bír. Az eddigi praecedensek ellenkezőleg azt bizonyítják, hogy e házban nem egyszer, de igen gyakran szóbeszédnek, keményen bírálatnak sujtó elitélésnél tárgyává tétettek a bíráló bizottságok ítéletei. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Nem szükséges egyes esetekre hivatkoznom. *(Halljuk! Halljuk!)* Miután a discussiók folyamán kimondatott bírálatok elégteleneknek bizonyúltak a tekintetben, hogy azt az erkölcsi hatályt gyakorolják, mely a bíráló bizottságokat a törvények és házszabályoknak figyelmen kívül hagyásától visszatartsák, miután a ház meggyőződött arról, hogy a discussiok folyamán elmondott bírálatok elég befolyással nem voltak a bíráló bizottságok eljárására, most nézetem szerint egy lépéssel tovább mehet és elítélő véleményének adhat kifejezést a tudomásúl nem vétel által. *(Helyeslés bal felől.)* Ez, t. ház, a dolog folyománya, — miután az utóbbi napokban már oly sokat beszéltünk a fejlődésről *(Derültség bal felől.)* — mert a mily mértékben a bajok égetőbbekké, mélyebbekké és nagyobbakká válnak, ép oly mértékben és annyival erélyesebben kell velük szembeszállnunk. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

Én, tehát, t. képviselőház, tudom, hogy akármit határozzunk, akármint szavazzunk is, azért a VI. bíráló bizottság felolvasott végzése joghatályából nem fog veszíteni. Nem is ebből a szándékból adatott be az indítvány, hanem

Digitized by Google

azért, hogy a ház azon tagjai, kik nem teszik magukévá a bíráló bizottság eljárását, ennek nyilt kifejezést adhassanak, *(Zajos helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* és hogy az erkölcsi solidaritásból vonassanak ki a ház azon tagjai, kik a bíráló bizottsággal egyet nem értenek. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Hieronymi Károly belügyminister: T. képviselőház! Az előttem szólott igen t. képviselő úr egy finom distinctiot tett. Azt mondotta, hogy ő sem vonja kétségbe s a túlsó oldalról felszólalt szónokok egyike sem vonta kétségbe azt, hogy a bíráló bizottságok itéleteit, határozatait vagy végzéseit a ház plenuma nincs hivatva felülbírálni, hanem vindikálhatja magának a ház plenuma a t. képviselő úr felszólalása szerint azt, hogy ezen bíráló bizottságok itéletei vagy határozatai fölötti helyeslő, vagy gáncsoló nézeteit kifejezhesse.

Minthogy tehát itt nem valamely határozat iránti érdemleges intézkedésről van szó, azt kérdem a t. képviselő úrtól, vajjon ebben az esetben egyfelől a felülbírálat és másfelől a gáncsoló avagy a helyeslő tudomásúl vétel között van-e lényeges különbség? Én ily különbséget nem látok. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)*

De az ily helyeslő, vagy gáncsoló itélet kimondása nem is indokolható a házszabályok alapján és én mindig visszatérek arra, hogy a háznak közös érdeke a házszabályok helyes magyarázata. A 78. §. pedig, a melyre Darányi t. barátom hivatkozott, azt mondja, hogy a bíráló bizottságok határozatait az illető elnökök a háznak bejelentik. Ezen szakaszban nincs egy szó sem arról, hogy a ház azokat tudomásúl veszi; hanem egyenesen ki van mondva, hogy a ház ezen bejelentett ítéletek végrehajtása iránt intézkedik. A 78. §. sem engedi meg tehát azt a magyarázatot, hogy bejelentetvén a bíráló-bizottságok ítéletei, azok tudomásúl vétetnének, vagy azok felett helyeslő, vagy gáncsoló határozat hozathassék. A szakasz világosan kimondja, hogy azok bejelentendők és a ház végrehajtásuk iránt határoz. *(Helyeslés a jobb oldalon.)*

Ismételve azon kérést intézem a t. házhoz, tartsuk meg a házszabályokat nemcsak szó szerinti értelmükben, hanem azon gyakorlat szerint is, a mely eddig azok alkalmazása körül kifejlődött. *(Élénk helyeslés jobb felől. Ellenmondások a bal- és szélsőbaloldalon.)*

Perczel Dezső: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Méltóztassék megengedni, hogy én is, a ki a t. ház bizalmából az egyik bíráló bizottság elnöke vagyok s így a házszabályok intézkedéseit — merem magamnak vindicálni — alaposan ismerem: a kérdés tisztázásához néhány szóval hozzájárúljak. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt hiszem, nincs senki t. képviselőtársaim között, a ki ne tudná, hogy a legújabb házszabályok megállapításánál a ház a választások fölötti bíráskodást teljesen a bíráló bizottságokra kívánta ruházni. *(Ellenmondások a bal- és szélső baloldalon.)* Kívánta pedig azt véglegesen átruházni és csupán azt az intézkedést tette a bíráló bizottságok kötelességévé, hogy azok határozataikat a háznak bejelentsék. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* A ház tehát magának csak a bíráló bizottság határozatainak effectuálását tartotta fenn. *(Úgy van! jobb felől.)*

Hogy azonban ily esetben mit kell és mit lehet tenni, erről a házszabályok 78. §-a világosan intézkedik. *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* Háromféle lehet a bíráló bizottságok határozata. Az egyik az, hogy igazoltnak jelenti ki a képviselőt s erre nézve elő van írva, hogy ezen esetben a ház az illető képviselőt a véglegesen igazolt képviselők jegyzékébe igtatja. A másik az, hogy a választást megsemmisíti s erre nézve egészen categorice ki van mondva, hogy ezen esetben a ház új választást rendel el és annak eszközlésére a ház elnökét utasítja. Végre a harmadik az, a melynek esete jelenleg is fenforog, a midőn vizsgálat rendeltetik el és erre nézve szintén categorice ki van mondva, hogy ebben az esetben a ház, az illető bizottság, t. i. vagy a bíráló, vagy az igazoló állandó bizottság által kijelölt tagot kiküldi. Ez történt eddig mindig. *(Úgy van! jobb felől.)* A ház soha tudomásúl nem vette, sem pedig a tudomásúl vételt nem mellőzte. *(Zaj a szélsőbalon.)*

Méltóztassék a kérdés horderejét jól megszívlelni, mert én azt óhajtanám, hogy egyrészt az oly praecedens alkotását elkerüljük, mely a jövőre igen veszedelmes lehetne, de másrészt meg kívánnám óvni a házat attól is, hogy esetleg a határozati javaslat elfogadása által önmagát hozza a legfonákabb helyzetbe. *(Igaz! Úgy van! jobb felől. Mozgás a bal- és szélsőbalon.)*

Méltóztassék meggondolni, hova jutna a ház, ha elfogadná Ugron Gábor határozati javaslatát, *(Halljuk! Halljuk! jobb felől.)* ha kimondaná, hogy nem veszi tudomásúl. Hiszen azt úgy előttem szóló gr. Apponyi Albert, mint Horváth Gyula t. képviselőtársaim is elismerik, hogy ez azért nem tangalhatja a bíráló bizottság határozatának érvényességét, a mely határozat jogerőssé lett nem azon perczben, a mikor itt bejelentetett, hanem a mikor a felek előtt kihirdettetett. *(Igaz! jobb felől.)* Azt az ellenmondást, hogy e ház nem veszi tudomásúl és mégis kiküldi és megesketi Kabos Ferenczet, *(Mozgás a szélsőbalon. Zaj. Halljuk!)* nemcsak jogilag, de alkotmányos életünkben is oly absurdumnak tartanám, hogy nem hiszem, hogy ezt a házban egy többség kimondhassa. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)*

Én a legjobb szándékkal és minden elfogultság nélkül szólok a kérdéshez, mert abból sem csi-

Digitized by Google

nálok titkot, hogy a hatodik bíráló bizottság határozatát ebben az esetben a magam részéről sem tartom helyesnek; de ép oly készséggel beismerem és teljes tisztelettel hajlok meg előtte, habár nézetemmel nem egyezik is meg, hogy hasonló kérdésben, hasonló határozata volt már egy bíráló bizottságnak. *(Úgy van! a baloldalon.)* Viszont a másik irányban is volt már két praecedens. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt hiszem, sokkal kevésbé veszélyes az, ha egy ily esetben a bíráló bizottság téves határozatot hoz, mintha mi ezt a praecedenst meghonosodni engedjük. *(Helyeslés jobb felől.)*

Én tehát igen kérném a t. házat, méltóztassék Ugron Gábor t. képviselőtársam határozati javaslatát mellőzni, annyival is inkább, mert ilyen eset sohasem fordúlt elő. *(Ellenmondások a bal- és szélsőbalon.)* Igen élénken emlékezem s ez szóba is hozatott jelenleg is, az 1887-iki kaposvári választásra. *(Halljuk! Halljuk!)* Méltóztassék a ház naplójában utána nézni, s meg fognak róla győződni, hogy abban az esetben, még a kritika sem itt a házban gyakoroltatott, és hogy csupán csak az az egy kérelem terjesztetett elő az ellenzék részéről, hogy a ház elnöke olvastassa föl egész terjedelmében a külön votumot is. *(Úgy van! jobb felől.)* Abban tökéletesen igazat adok a t. képviselő uraknak, hogy a kritika joga megilleti a házat, de a kritikát a múltban nem ily alkalommal gyakorolta a t. ház. *(Úgy van! jobb felől.)*

A kaposvári mandatum ügyében, mely annak idején veres fonalként húzódott végig a tanácskozásokon, a ház gyakorolta is a kritikát; de a bizottsági határozat bejelentésekor még sohasem fordúlt elő, hogy a ház kritikát gyakoroljon. *(Úgy van! jobb felől. Ellenmondások balról.)* Én legalább nem tudok rá esetet. *(Nagy zaj.)*

Mindezeknél fogva kérem a házat, méltóztassék a házszabályok 78. §-ának értelmében a vizsgálatra Kabos Ferencz képviselő urat kiküldeni. Én más határozatot nem tartok lehetségesnek. *(Helyeslés jobb felől. Zaj és felkiáltások a bal- és szélsőbalon: Nem fogadjuk el!)*

Elnök: Kíván még valaki szólani?

Horváth Béla: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mint a 6-ik biráló bizottság tagja, kérem a t. házat, hogy akkor, midőn a 6-ik biráló bizottság eljárása felett mintegy törvényt ülni méltóztatik, általános jogszabványainkhoz képest a védelmet is meghallgatni méltóztassék. *(Halljuk! Halljuk!)* A reánk nézve hozandó ítélet előtt bátorkodom ezt a védelmet úgy a magam, mint azon társaim részéről, a kik e bizottság többségét alkották, előterjeszteni és ebben rövid leszek már csak azért is, hogy eléggé igénybe vett figyelmüket a magam részéről hosszasabban ne fáraszszam. *(Halljuk!)*

Akkor, t. ház, midőn mi az ügy birálatába bocsátkoztunk, — méltóztassék ez iránt megnyugodva lenni, — a lehető legkörültekintőbben vizsgáltuk meg az ügy állását, összevetettük a házszabályok rendelkezéseit *(Halljuk! Halljuk!)* és megnéztük az előző praecedenseket s hoztuk meg végzésünket, ne méltóztassanak tehát minket a törvényellenes cselekedet vádjával illetni, miként azt Beőthy Ákos képviselő úr is tette. mert a midőn a bíráló bizottság tagjai, habár eltérő nézeten voltak is, szavazataikat beadták és azokat indokolták, őket más nem vezérelte, mint a képviselőház színe előtt letett esküjük és lelkiismeretes meggyőződés. A házszabályok magyarázatára a t. belügyminister úr, valamint Perczel Dezső képviselő úr már kiterjeszkedtek, erre tehát nem terjeszkedem ki. Kétféle praecedens volt s mind a kettő ellenkezett egymással. *(Úgy van! jobb felől.)* Erre tehát alapítani azt hiszem, már csak azért sem lehet semmit, mert hisz a jogászközönségnek általános nézete azt a felfogást helyesli, melyre a bizottság többsége eljárását alapította. *(Úgy van! jobb felől.)* A szentendrei választási ügyben Horváth Lajos és Győry Elek t. képviselő uraknak ugyanaz volt a nézetük, a melyet a bíráló bizottság többsége most oszt. *(Ugy van! jobb felől.)* A Hoitsy Pál képviselő úr *(Halljuk! Halljuk!)* mandatuma felett ítélő bíráló bizottságban pedig Holló Lajos képviselőtársunk ugyanazt a nézetet képviselte, a melyet a hatodik biráló bizottság többsége most vall. *(Úgy van! jobb felől.)* Ha tehát ez így áll és azoknak a bíráló bizottságoknak eljárását törvénybe ütközőnek nem tekintették a t. túloldalon s csak annak a bíráló bizottságnak eljárását tartják törvényellenesnek, a melyhez én tartozni szerencsés vagyok: a t. ház határozatának a legnagyobb nyugalommal vetjük magunkat alá, bízván a t. ház bölcs belátásában, az erkölcsi felelősséget mindig bátran és készségesen elvállaljuk s le tudjuk vonni a consequentiát. *(Helyeslések jobb felől.)*

Felszólalásomat Beőthy Ákos képviselő úr mai felszólalása feletti csodálkozásommal fejezem be, *(Halljuk! Halljuk!)* mert a napokban megszólítván a bizottság eljárása és elfoglalt álláspontja iránt, én, miként az indokolásból is látható, hivatkoztam a házszabályok illető szakaszára, s a t. képviselő úr azt megtekintvén, nekem azt a választ adta, hogy teljesen kapitulá *(Derültség jobb felől.)* és most a kapitulálás után következik a támadás. *(Élénk tetszés jobb felől.)* Daczára az ily eljárásnak, bizalommal tekintek a t. ház ítélete elé. *(Helyeslés jobb felől.)*

Perczel Béni jegyző: Gr. Zichy Jenő!

Gr. Zichy Jenő: T. ház! Nem szándékom *(Halljuk! Halljuk!)* követni az előttem szólt t. képviselő úr példáját. Ő, úgy hiszem, tagja

Digitized by Google

a bíráló bizottságnak s így álláspontját fel tudom fogni s értem azt, hogy védelmezi a bizottságot, a mennyiben az egyáltalában védelmezhető. Nem is tartozik reánk, hogy a bizottság ítélete fölött bíráskodjunk. Azt sem elemezni, sem bírálgatni nincs jogunk, s csak annak végrehajtása a kötelességünk. *(Úgy van! jobb felől.)*

De van egy más momentum, és ehhez igenis jogunk van, a mi nem felülbírálás, de a mi a háznak kötelességszerű joga. És itt engedelmet kérek, t. minister úr, de tévedés forog fenn az ön felfogásában. *(Halljuk!)* Abban t. i., hogy napirendre kell térnünk a fölött, a mi a házba beadatik.

A bíráló bizottság beadja a házba a véleményét, a határozatát. Miért történik az ilyesmi? Azért, hogy minden ilyen beadványt a ház tudomásúl vegyen vagy nem. *(Helyeslés bal felől. Ellenmondás jobb felől.)* Ismétlem, én sem tehetek mást; minthogy az ítélet jogérvényes, jury hozta, nincs apellata, végre kell azt hajtani; de a háznak jogával élnünk kell, az én igazságszeretetem, törvény iránti felfogásom pedig mást nem engedhet meg ezen ítélettel szemben, mint azt, hogy nem veszem tudomásúl. *(Hosszantartó zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Elnök: T. ház! Ha senki sem kíván szólani, a vita be van fejezve.

Ugron Gábor képviselő urat zárszó illeti, a mennyiben határozati javaslatát tiznél több képviselő írta alá.

Ugron Gábor: T. ház! *(Halljuk!)* Távol van tőlem, hogy a bíráló bizottság végzését, — mert ítéletet csak a végső stadiumban hozhat a 69. §. szerint *(Úgy van! bal felől)*, — azon végzést, a melyet a bíráló bizottság beterjesztett, én megsemmisíteni kívánjam; de midőn ide beterjesztetik a bíráló bizottság jelentése, miért történik ez? Tisztán annak végrehajtása végett. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* Bocsánatot kérek, a 78. §. határozottan kimondja, hogy a vizsgáló biztost a ház küldi ki. *(Úgy van! jobb felől.)* A bíráló bizottság végzése következtében a ház határozatot hozni nem csak jogosult, de kényszerült is. *(Úgy van! bal felől. Nyugtalanság jobb felől.)* Vannak eseteink, nem régi időből, hogy például a bíráló bizottság elnöke kijelentette, hogy a bíráló bizottság tagjai közül senki sem hajlandó a vizsgáló biztosi tisztet elvállalni. Akkor a ház megbízta a ház elnökét, hogy a többi bíráló bizottságok tagjai közül ... *(Élénk felkiáltások a baloldalon: Az igazoló bizottság tagjai közül!)*

Bocsánatot kérek, a ház megbízta a házelnököt, hogy vizsgáló biztost küldjön ki, a mint jobban emlékeznek t. képviselőtársaim, az állandó igazoló bizottság tagjai közül. Nem változtat ez a dolog lényegén, mert ebből az következik, hogy a ház a bíráló bizottság által eléje terjesztett végzés következtében saját belátása szerint határozatokat hozhat. *(Úgy van! a baloldalon. Ellenmondások és nyugtalanság a jobb oldalon.)*

A mint a multban joga volt határozatokat hozni, úgy a jelen pillanatban is joga van az iránt határozni, hogy a végzés érvényben hagyása mellett a bíráló bizottság jelentését tudomásúl veszi-e, a vagy nem. *(Ellenmondás a jobb oldalon.)* Én részemről a tudomásúl vételben az erkölcsi hozzájárulást látom. Én ezt a bíráló bizottságnak meg nem adhatom. *(Zajos helyeslés a baloldalon.)* Nem akarom én az ő lelkiismeretüket érinteni, nem akarom őket vádolni, de kétségtelen, hogy a házszabályok 53. §-ának 3. pontja megmondja azt, hogy legelső sorban alaki tekintetben megvizsgálandó, hogy tiz aláírója van-e a kérvénynek. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Midőn a VI. bíráló bizottság a 69. §. értelmében alaki szempontból bírálat alá vette a báró Atzél Béla mandátuma ellen benyújtott kérvényt, ott nem volt 12 aláírás, *(Felkiáltások a jobb oldalon: De volt! Felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Nem volt!)* hanem csak kilencz. *(Nagy zaj.)* Nem volt, csak kilencz érvényes aláírás, mert maga a bizottság jelentésében elismeri azt, hogy ugyanazon közjegyző előtt, a ki hitelesítette a kérvény alá tett aláírásokat, vonták vissza az aláírásokat; az ugyanazonosság ellen tehát semmi kétség, azt ki is jelentette a bizottság.

Azt mondja Darányi t. képviselő úr, hogy itt új véleményekről és elvekről nincs szó. Igaz, de maga a bíráló bizottság mondja, hogy a házszabályokban nem talál határozott intézkedést erre a kérdésre, holott ha nem talál intézkedést, akkor a praecedensekre kell hivatkoznia. De a 77. sz. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és szélső baloldalon)* határozottan megmondja, hogy a tárgyalások utolsó stadiumában, mikor a képviselők is eltávolíttatnak, mikor a bíráló bizottság ítélethozatalra visszavonúl, akkor van helye a kérvény visszavonásának, úgy, ha együttesen minden kérvényező kéri. Ha már most a házszabályok helyt adnak ennek az ítélethozás előtt való pillanatban, hogyne adnának helyet a házszabályok akkor, mielőtt még az érdemleges tárgyalásokat befejezte volna a bíráló bizottság. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ez világos, ez határozott, és el nem fogadható azoknak nézete, kik azt mondják, hogy egyszerű végrehajtói legyünk egy törvénytelen intézkedésnek. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Igaz, hogy a t. ház saját jogát átruházza a bíráló bizottságra és átadja neki, de átadja a házszabályok korlátai között és azoknak a korlátoknak betartására, a házszabályok megtartására kötelezve van a bíráló bizottság. *(Igaz!*

Digitized by Google

Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.) Ha ezt nem tette, az én erkölcsi hozzájárulásomat ez iránt meg nem nyerheti, én tudomásúl nem veszem a jelentést. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

Elnök: A tanácskozás rendjén két határozati javaslat adatott be, egyik Ugron Gábor képviselő úr által, mely szerint a VI. bíráló bizottság végzésének érintetlenül hagyása mellett, a ház a bíráló bizottság jelentését tudomásúl nem veszi. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ezzel szemben Perczel Dezső képviselő úr egy másik határozati javaslatot adott be, mely így szól: Mondja ki a ház, hogy tekintettel a házszabályok 78. §-ának határozatára, vizsgálatra Kabos Ferencz kiküldetvén, a kérdés felett napirendre tér. *(Felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Nincs ellentét a két javaslat közt!)*

T. ház! Úgy gondolom, hogy a határozati javaslatban is kifejezett nézetek szerint is, kifogása az háznak az ellen nincs, hogy Kabós Ferencz kiküldetvén, az esküt itt a ház szine előtt letegye, méltóztassanak tehát hozzájárulni, hogy ez itt foganatosíttassák. *(Élénk felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Majd csak azután! Előbb Ugron határozati javaslata felett szavazzunk! Halljuk! Halljuk!)*

Én így felteszem a javaslatot, és ha nem méltóztatnak jóváhagyni, méltóztassanak hozzá szólani, de engem egyszer végighallgatni.

Miután névszerinti szavazás iránt adatott be kérés, névszerinti szavazással kell, hogy döntsünk a beadott határozati javaslatok felett. Feltenném a kérdést, az egyik határozati javaslatot téve szembe a másikkal, a hogy méltóztatik kívánni, hogy melyiket tegyem fel először. *(Zajos felkiáltások balról: Ugron adta be először! Nagy zaj.)* Úgy gondolom, t. ház, ... *(Horváth Gyula szólásra jelentkezik.)* Méltóztassék megengedni, hogy bevégezzem, addig nem adhatom senkinek a szót. *(Helyeslés! Halljuk! Halljuk!)* Nézetem szerint a kérdést akként kell feltenni, hogy a napirendre térés iránti javaslat képezze a szavazás alapját, a mennyiben a napirendre való térés kérdése kell, hogy irányadó legyen, ha azonban ez elvettetnék, magától értetik, hogy elfogadtatik Ugron Gábor képviselő úr határozati javaslata. *(Ellenmondások a szélsőbalon. Nagy zaj.)*

Horváth Gyula képviselő úr kíván szólni. *(Báró Atzél Béla a terembe lép és elfoglalja helyét. Zajos éljenzés a bal- és szélső baloldalon.)*

Horváth Gyula: T. ház! Én a kérdést abban az alakban, a mint az elnök úr első alkalommal feltette, nem tartom úgy feltéve, hogy a házban mindenki rászavazhat arra, a mit szándéka effectualni. *(Helyeslés bal felől.)* Az Ugron t. barátom által beadott határozati javaslatban bennefoglaltatik, hogy »érintetlenül hagyva a házszabályok rendelkezéseit. »Tehát a Perczel képviselő úr által beadott javaslatot, mely a napirendre térést úgy mondja ki, hogy az illető vizsgáló-biztos kiküldessék, az Ugron képviselő által beadott javaslat nem érinti. *(Úgy van! bal felől.)* Az, hogy Kabos képviselő úr kiküldessék a vizsgálatra, hogy letegye az esküt, az a napirend tárgyát képezi, a mit nem kifogásol senki, és ezt a házszabályok rendelkezése indolválja magában. Csak azon határozati javaslat felett, melyet Ugron képviselőtársam beadott, mely nem veszi tudomásúl a bíráló bizottság jelentését, van jogunk szavazni, erre kérem a névszerinti szavazást. *(Élénk helyeslés balról.)* Méltóztassék tehát az elnök úr a kérdést úgy feltenni, hogy arra szavazhassunk névszerint, a mire kértük a névszerinti szavazást. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

Elnök: T. ház! Méltóztatnak hozzájárulni ahhoz, hogy Kabos képviselő úr kiküldetése meg nem támadtatván, egyszerűen az esküt letegye? *(Felkiáltások: Igen! A szélső baloldalon: Nem! Nagy zaj.)* T. ház! Azt hiszem, hogy a házban divó gyakorlat szerint járok el, ha azt javaslom, hogy az esküt az illető képviselő úr letegye, mert az iránt jött ide a javaslat, a gyakorlat pedig a házban az, midőn pl. a költségvetés egyes tételei meg nem támadtatnak, azok elfogadottaknak jelentetnek ki és azután bocsáttatnak szavazásra az egyidejűleg beadott határozati javaslatok. Ezen gyakorlatnak megfelelőleg nézetem szerint most is először az döntendő el, a mi meg nem támadtatott, és azután következnek a szavazás esetleg úgy, hogy először tétetnék fel a kérdés Ugron Gábor képviselő úr által beadott határozati javaslatra és a mennyiben az el nem fogadtatik, elfogadottnak jelentetik ki a Perczel Dezső képviselő úr által benyujtott határozati javaslat.

Méltóztatnak ehhez hozzájárulni? *(Helyeslés.)*

Ennek következtében a megállapított sorrend szerint Kabos Ferencz képviselő úr fogja letenni a 81. §-ban előírt esküt.

Perczel Béni jegyző *(olvassa az esküminta, melyet Kabos Ferencz utána mond).*

Elnök: T. ház! Következik a szavazás az Ugron Gábor képviselő úr által beadott határozati javaslatra, mely ha elfogadtatnék, a napirendre térés iránti határozati javaslat elesnék. Ha az nem fogadtatik el az esetben Perczel Dezső képviselő úr határozati javaslata elfogadottnak fog kijelentetni.

Méltóztassanak meghallgatni a határozati javaslatokat.

Horváth Ádám jegyző *(olvassa Ugron Gábor és Perczel Dezső határozati javaslatait).*

Elnök: Névszerinti szavazás kéretvén, ki fogom húzni a betűt, a melynél a szavazás kezdődik. *(Megtörténik.)* »K«

Digitized by Google

Az ülést 5 perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Méltóztassanak helyüket elfoglalni, a felfüggesztve volt ülést ezennel megnyitom.

T. ház! Kezdődik a szavazás.

A kik Ugron Gábor képviselő úr határozati javaslatát elfogadják, fognak szavazni igennel, a kik nem fogadják el, fognak szavazni nemmel. *(Helyeslés.)*

A névsort Schóber Ernő jegyző úr fogja olvasni; a távol levőket Perczel Béni, az igennel szavazókat Horváth Adám, a nemmel szavazókat Molnár Antal jegyző urak jegyzik.

Olvastatik a névsor, kezdődik a szavazás.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa a névsort)*

Igennel szavaztak: *Gr. Károlyi István, gr. Károlyi László, gr. Károlyi Sándor, Kék Lajos, Komjáthy Béla, Kovács Albert, Kovács József, Kubicza József, Kubinyi Árpád, Kun Miklós, Kürthy Sándor, Lakatos Miklós, László Mihály, Lázár Árpád, Linder György, Lits Gyula, Lukáts Gyula, Madarász Imre, Madarász József, Makfalvay Géza, Mérey Lajos, Mihályi Péter, Molnár József, Mülek Lajos, Nagy Gyula, Nagy István, Nedeczky Jenő, Okolicsányi László, Olay Lajos, Pályi János, Pázmándy Dénes, Putnoky Mór, Reitter János, Rigó Lajos, Sághy Gyula, Sturmán György, Szacsvay Sándor, Szalay Károly gr. Szapáry László, Szederkényi Nándor, Szluha István, gr. Sztáray István, Thaly Kálmán, Tompa Antal, Tódor József, Tóth János, Ugron Ákos, Ugron Gábor, Ugron Zoltán, Uray Imre, Vajay István, Vállyi Árpád, Várady Károly, Vörös János, gr. Wenckheim Frigyes, gr. Zichy Hermann, gr. Zichy Jenő, b. Andreanszky Gábor, gr. Apponyi Albert, Atzél Péter, Ábrányi Kornél, Balogh Géza, Barcsay Domokos, Bartók Lajos, gr. Batthány Tivadar, Bánó József, Beniczky Miksa, Beöthy Ákos, Bernáth Béla, gr. Bethlen Gergely, Boda Vilmos, Bolgár Ferencz, Bornemisza Lajos, Bornemisza István, Bottlik Lajos, Chernel Gyula, Drakulics Pál, Ernuszt Kelemen, Erreth János, Farkas Balázs, Gaál Jenő, Gulner Gyula, gr. Gyürky Ábrahám, Helley János, Hévizy János, Hock János, Hoitsy Pál, Horánszky Nándor, Hortoványi József, Horváth Ádám, Horváth Gyula, Illyés Bálint, Issekutz Győző, Iványi Béla, Ivánka Oszkár, Justh Gyula.*

Nemmel szavaztak: *Kaiser János, Kajuch József, Kammerer Ernő, b. Kemény Ákos, b. Kemény János, Király Ferencz, Klobusiczky János, Kobek István, Krajtsik Ferencz, Kálitz Béla, Kubinyi Árpád, Kubinyi Géza, Kubinyi György, Lathóczy Imre, Lukács László, Mandel Pál, Matuska Péter, Miklós Gyula, Miklós Ödön, Mikó Árpád, Mikszáth Kálmán, Molay Sándor, Molnár Antal, Morzsányi Károly, Münnich Aurél, gr. Nákó Kálmán, Nedeczey János, Neményi Ambrus, Neumann Ármin, Pap Géza, Pap Samu, Pálffy Elemér, Perczel Béni, Perczel Dezső, b. Podmaniczky Frigyes, Pogrányi József, Probstner Arthur, Pulszky Ágost, Radvánszky György, Rakovszky, Géza, Rakovszky István, Rezey Silvius, Rónay János, Reiszig Ede, Schober Ernő, Schreiber Frigyes, Simó Lajos, Sréter Alfréd, Stajevits János, Szász Károly, Szerb György, Széll Kálmán, Szilágyi Dezső, Szuhányi Ferencz, Szunyogh Szabolcs, legifj. gr. Teleki Sándor, gr. Thoroczkay Miklós, Tibád Antal, Tisza István, Tisza Kálmán, gr. Tisza László, Tolnay Lajos, Urányi Imre, Urbanovszky Ernő, Vadnay Károly, Vargics Imre, Véghső Gellért, Visontai Soma, Vojnits István, Zay Adolf, Zeyk Dániel, Zsámbokréthy Emil, gr. Almásy Imre, Amon Ede, gr. Andrássy Géza, gr. Andrássy Gyula, Apáthy Peter, Beksics Gusztáv, Belitska Béni, Beöthy László, Berzeviczy Albert, gr. Bethlen Balázs, Bokross Elek, Boncza Miklós, Bornemisza Ádám, Büsbach Péter, gr. Csáky Kálmán, Csávos y Béla, Dániel Gábor, Demkó Pál, Dégen Gusztáv, Dókus Ernő, gr. Esterházy Kálmán, Farbaky István Fejér Miklós, Filtsch József, b. Földváry Elemér, Földváry Miklós, Francsics Norbert, Görgey Béla, Gromon Dezső, Gutenau Károly, Hegedüs Sándor, Janicsáry Sándor, b. Jósika Gábor.*

Távol voltak: *Kubos Ferencz, Kapotsfy Jenő, Kállay Ferencz, Kállay Lipót, gr. Károlyi Gábor, b. Kemény János, Kemény Pál, Kende Mihály, Kiss Albert, Kiss Pál, Kolozsváry-Kiss István, Konkoly-Thege József, Konkoly-Thege Sándor, Kőrösi Sándor, Kulman János, Kund Jenő, gr. Keglevich Oszkár, Kiss Oszkár, Kresztics György, Kristoiácz Vazul, Latinovics Ernő, Láng Lajos, Lehóczky Egyed, Lévay Antal, Lónyay Géza, Luby Géza, Lukács Béla, Luppa Péter, Lonczarics Márk, Magyary-Kossa Géza, Majthényi István, Markoviss Kálmán, Matkovits Tivadar, Márkus József, Melczer Géza, Meltzl Oszkár, Meszlényi Lajos, Molnár Béla, Molnár Józsiás, Messkó László, Mezei Mór, Maseg Lipót, Matunci Márton, Milekics Cziril, Nagy Sándor, Nánásy Ödön, Neiszidler Károly, b. Nicolics Fedor, b. Nopcsa Elek, Noszlopy Gyula, b. Nyáry Béla, Ónody Géza, Óváry Ferencz, Papp Elek, gr. Pálffy-Daun Vilmos, Pántotsek Rezső, b. Perényi Péter, b. Perényi Zsigmond, Péchy Tamás, Pogány Károly, Pogány Sándor, Polónyi Géza, gr. Pongrácz Károly, Popovics Vazul, b. Popper Ármin, Prileszky Tádé, Purgly János, Pavics Ármin, Pintarics Mór, Popovics István, Ragályi Lajos, Remete Géza, Reviczky Károly, Rohonczy Gedeon, Rosenberg Gyula, Ratkovics Iván, Riffer Károly, b. Salmen Jenő, Schäfer Dezső, Schuster József, Schvarcz Gyula, Schwicker Henrik, b. Sennyey István, Serbán Miklós, Sigmond Dezső, Sima Ferencz, Simonfay János, Sipeky Sándor, Smialovszky Valér,*

Digitized by Google

Solymossy László, Sporzon Ernő, Say Ferdinand, Seitz Vincze, Sliepcsevics Péter, Sorák Péter, Spevecz Ferencz, Stekovics János, Szabó Imre, Szabó László, Szalay Imre, Szalay Ödön, gr. Szapáry Gyula, Szájbely Gyula, Szemere Huba, Szende Béla, Szentiványi Árpád, Szentiványi Kálmán, gr. Széchényi Tivadar, Szilágyi István, Szily Pongrácz, Szinay Gyula, gr. Teleki Árpád, gr. Teleki Domokos, gr. Teleki Géza, gr. Teleki József, gr. Teleki Samu, Teleszky István, Terényi Lajos, Thold Dániel, gr. Tisza Lajos, Tomcsányi László, Tóth Aladár, Tóth Ernő, Tuba János, Ürményi Bernát, Veres József, Vermes Béla, Veszter Imre, Vécsey Endre, Vietoris Miklós, Vikár István, Vincz Gyula, Vuja Péter, Vukotinovich Lajos, Wekerle Sándor, Wlassics Gyula, gr. Zay Albert, Zákó Milán, Zmertich Iván, Zsámbokréthy József, gr. Zselénszky Róbert, b. Ambrózy Béla, gr. Andrássy Sándor, gr. Andrássy Tivadar, Antal Gyula, Antunovich József, Asbóth János, b. Atzél Béla, Adamovich Béla, Babó Emil, b. Baich Milos, Boky István, Balás Antal, Balla Gyula, Balogh János, Barabás Béla, Baranyi Ödön, Barcsay Kálmán, Bartha Miklós, Bausznern Guidó, Beles János, Beniczky Árpád, Bethy Algernon, Berger Ignácz, Bernát Dezső, Bessenyey Ferencz, gr. Bethlen András, gr. Bethlen Bálint, gr. Bethlen Gábor, gr. Bethlen Ödön, Bobula János, Bogdán Virgil, Boros Béni, Bozzay János, Bölöni Ödön, Bujanovics Sándor, Barlovics István, Barcsics Milán, Chorin Ferencz, Csávolszky Lajos, Csigó Pál, Csernátony Lajos, Csincsek Flórián, Csirics Izidor, Czernkovics Miklós, Darányi Ignácz, Dániel Ernő, Dániel Pál, Dézy Zoltán, Dörr Soma, Drescher Ede, Dedovics György, Endrey Gyula, Eötvös Károly, gr. Esterházy Mihály, Egersdorfer Sándor, Fabiny Teofil, Falk Miksa, Fáy Gyula, Fenyvessy Ferencz, Fernbach József, Fest Lajos, gr. Festetich Andor, Fluger Károly, Fornszek Sándor, Förster Ottó, Frey Ferencz, Ferrich Ferencz, Francisci Henrik, Gencsy Albert, Gulacsy Ferencz, Gull József, Győrffy Gyula, Galliuff Lajos, Grlics György, Gyurgyevics Vazul, Gyurkovics György, gr. Hadik Endre, Hajós József, Halassy Gyula, Harkányi Frigyes, Haviár Dániel, Heckénast György, Hedry Lőrincz, Helfy Ignácz, Hentaller Lajos, Hodossy Imre, Holló Lajos, Horváth Béla, Horváth Géza, Horváth Lajos, gr. Horváth-Tholdy Lajos, b. Hussár Károly, Herrich Károly, Isaák Dezső, Istóczy Győző, Ivanovits Iván, Jellinek Arthur, Jeszenszky Ferencz, b. Jeszenszky László, Jovanovis István, Jókai Mór, Justh György, Jagics János, Jelachich Gyula, Josipovich Géza, Josipovich Imre, Jurkovich Péter.

(Szavazás után.)

Elnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Van szerencsém a megejtett szavazás eredményét kihirdetni. *(Halljuk! Halljuk!)* 451 igazolt képviselő közül — elnök nem szavazván — igennel szavazott 96, nemmel szavazott 105, távol volt 249 képviselő; *(Mozgás.)* és így az Ugron Gábor képviselő úr által beadott határozati javaslatot elvetettnek jelentem ki. *(Felkiáltások: 9 szavazattöbbséggel!)* A ház a kérdés felett napirendre tér.

Endrey Gyula: T. ház! A szavazáshoz akarok szólani. *(Zaj. Felkiáltások: Ahhoz nem lehet!)*

Elnök: Az eredmény ki van hirdetve; a kérdéshez többé szólani nem lehet. *(Helyeslés. Felkiáltások bal felől: A napirendhez akar szólani! Zaj.)*

Endrey Gyula: T. képviselőház! *(Zaj. Halljuk!)* A napirendhez kívánok szólni. *(Halljuk! Halljuk!)* Mint a VI. bíráló bizottságnak egyik tagja, daczára annak, hogy a ház többsége tudomásúl vette a biráló bizottság jelentését, mindazáltal én a ház szavazásából a consequentiát levonom *(Nagy zaj jobb felől. Felkiáltások: Az nem tartozik ide! Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)* és a magam részéről a VI. bíráló bizottságban viselt tagságról ezennel lemondok. *(Hosszantartó zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Elnök: T. ház! A napirend értelmében folytatjuk a belügyi tárcza költségvetésének részletes tárgyalását.

Perczel Béni jegyző *(olvassa):* Dologi kiadások 33 200 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa):* Bevétel. 1. járulék a földtehermentesítési alapból a földtehermentesítési pénzalap m. kir. igazgatósága költségeinek fedezésére 39.355 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa):* Járulék az országos törvények és rendeletek tárának jövedelméből az ezen tárat szerkesztő számfeletti titkár és hivataltiszt fizetéseinek és lakpénzeink megtérítéseül 3.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa):* Összesen 42.355 frt. Országos levéltár. Rendes kiadások. XV. fejezet, 2. czím. Rendes bevételek: IV. fejezet, 2. czím. Kiadás. Személyi járandóságok 29.323 frt.

Horváth Ádám jegyző: Thaly Kálmán!

Thaly Kálmán: T. ház! A belügyminister úr tárczájának keretében van egy nevezetes czím, a mely úgy tudományos, mint közjogi, de administrativ szempontból is egyaránt súlylyal bir. Ez pedig az országos levéltár. Nem akarok e fontos intézménynél ezúttal hosszasabban időzni, annál kevésbé, mert a részletes tárgyalásnál vagyunk. Az intézményt a régibb képviselők, de nem kétlem, mások is eléggé ismerik, különösen

Digitized by Google

újabb fejlődésében, így tehát arról hosszasabban szólni felesleges; csupán csak egy bizonyos körülményre akarok ráutalni. Nevezetesen a belügyminister úrnak sok jóakaratú nyilatkozatát hallottuk és azt a biztatását, hogy majd a tettekből ítéljünk, miután még igen rövid ideje, hogy minister és nem volt ideje tárczájának különböző szakmáiban intézkedéseket tehetni. E biztatás bátorít fel engem arra a reményre, hogy e nagyfontosságú intézményt is kellő figyelemben fogja részesíteni. Ennek az intézménynek élén oly férfiú áll, kinek e helyre való megválasztása annak idején szerencsésnek volt mondható, mert teljes mérvben bevált úgy tudományos tekintetben, mint az administratio pontos megtartása szempontjából, *(Úgy van! a baloldalon.)* annyira, hogy mindazok, a kik vele érintkezésben vannak, különösen pedig a tudományos búvárok, kik az országos levéltár mérhetlen kincsei közt búvárkodnak, csakis elismerésüket fejezhetik ki e férfiú iránt és azt hiszem, hogy a t. minister úr is meg fogja az elismerés módját találni, mert arra valóban érdemes. *(Helyeslések.)*

Azonban nem annyira e végett szólaltam fel, hanem magának az intézmény egy hiányának pótlása végett. Nevezetesen mindnyájan, a kik az országos levéltárt használjuk, — én már 25 év óta eléggé ismerem, — ismerjük azt a nagy hiányát e nagybecsű intézménynek, ez óriási számú darabokat, régi actákat magában foglaló intézménynek, hogy annak majdnem félmillió darabot tevő, különösen történelmi tekintetből nagyfontosságú része, az úgynevezett lymbus máig sincs rendezve. A főlevéltárnok érdeme az, hogy ezen mérhetetlen kincset tartalmazó részt legalább annyira hozzáférhetővé tette, *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* hogy évek szerint vannak az acták csoportosítva, de semmiféle catalogus azokról nincsen és pontosabb datum szerint sincs e rész osztályozva. Ennek oka az, hogy az országos levéltárban a személyzet jelenleg a currens munka és a régi korszak rendezése mellett ennek a lymbusnak rendezésére elégtelen.

A t. belügyminister úr ezt nem ismerheti, és talán nem veszi rossz néven tőlem, ha egy pár szóval utalok ennek a résznek fontosságára. *(Halljuk!)* Ez az úgynevezett lymbus az országból emigralt vagy kihalt családok levéltáraiból confiscaltatott össze, a mint a jószágok és velük együtt a levéltár a fiscusra szálltak. Legfontosabb részét a kihalt fejedelmi családok, a Rákóczy, Bercsényi és más történelmi családok lefoglalt correspondentiája képezi. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezen családoktól örökölt birtokra és jogra vonatkozólag a kincstár mindazokat az actákat annak idején, mikor még a kamarához tartozott e levéltár, rendeztette és registráltatta, mert ezek anyagi értéket képviselnek. Ezek a diplomatiai, katonai és egyéb természetű correspondentiák azonban jogi értéket a fiscusra nézve nem képezvén, teljes rendetlenségben hagyattak. A történelem-búvárokra nézve épen ezek a becsesek és ez az a része a levéltárnak, melyet találóan lymbusnak neveznek, mintha ott a lelkek a feltámadást várnák. Ez a feltámadás az acták rendezésében fogna állni. Ötszázezer ilyen lélek várja a feltámadást. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon.)* A legnagyobb erőfeszítés mellett sem tudja a jelen személyzet rövid időn — ez alatt néhány évet értek — a munkát elvégezni. Igaz, miután a takarékossági szempont előttem is irányadó, azt sem merném ajánlani, hogy a t. belügyminister úr nagyobb számú tisztviselőket nevezzen ki csak azért, hogy ezt a félmillió actát rendezzék; de egy-két személyből álló hivatali személyzet-szaporítás általában elkel az országos levéltárban és ezzel némi részben segítve is lenne. De azt gondolom erre nézve a legjobb tanácsot meg fogja adni a t. belügyminister úrnak a levéltár szakavatott vezetője, hogy ezen lymbus-rész a történelem javára miképen rendeztessék. Azt gondolom, megtehetné a t. minister úr, hogy 2000 forintos pausalét felvenne, melylyel fiatal emberek a kinevezett állami levéltári tisztviselők felügyelete alatt egyenesen ezen munkára alkalmaztatnának és így szakavatott vezetés mellett a rendezés sikerülne. Tehát nem is kerülne sokba, és néhány év alatt ezen félmilliónyi okmány a magyar és az európai történelem számára rendezve lenne. Én tehát a módot közelebbről meg nem jelölve, ajánlom a t. minister úr jóakaratába e fontos intézményt: az országos levéltárt és különösen a lymbusnak nevezett politikai, diplomatiai correspondentiának mielőbbi rendezését oly mód szerint, a mint az országos levéltárnok a legpractikusabb és a legolcsóbb, de a mellett a tudósokat is kielégítő módot fogja ajánlani. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Kíván még valaki szólni? Ha senki sem kíván szólni, a vita be van zárva. A tételt nem támadván meg a képviselő úr, méltóztatik a t. ház azt elfogadni? *(Igen!)* A tételt elfogadottnak jelentem ki.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 4000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Bevétel 6307 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Vármegyék, közigazgatási, árva- és gyámhatósági kiadásai. Rendes kiadások: XV. fejezet, 3. czím. Kiadás 4,515.000 frt.

Digitized by Google

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: A főispánok és a budapesti főpolgármester, valamint a főispáni titkárok fizetései és lakpénzei. Rendes kiadások: XV. fejezet. 4. czím. Kiadás 337.218 forint.

Pulszky Ágost előadó: T. ház! Az első rovat alatt az 1892. évi előirányzattal szemben mutatkozó 2400 frt többszükséglet Baranya, Jász-Nagy-kún-Szolnok és Zala vármegyék főispánjai fizetéseinek az 1886: XXI. tcz. 58. és 63. §-ai értelmében, az 1890. évi népszámlálás adataihoz képest, a II. osztályú fokozatról az I. osztályú fokozatra történt felemeléséből származik.

Horváh Ádám jegyző: Mülek Lajos!

Mülek Lajos: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Méltóztassék megengedni, hogy a főispáni titkári állás szervezetével egybekapcsolt fizetések kérdésekben lehetőleg röviden — különben is ez idő szerint torokbajom miatt hosszasabban nem szólhatnék — nyilatkozhassam. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az általános vita alkalmával majdnem mindegyik felszólaló megegyezett abban, hogy a közigazgatás mai állapotában meg nem hagyható és hogy a szerves törvényeknek egész légiója alkotandó, hogy a közigazgatás megfelelő állapotba helyeztessék. Kivételt képezett azonban két képviselőtársam, kik közül az egyik, Bessenyei Ferencz azt hangoztatta, hogy tulajdonképen a közigazgatásnak miseriái nincsenek és a mennyiben volnának, azok még a régi absolut rendszer maradványai. Perényi Lajos képviselőtársam pedig annak a felfogásnak hódolt, hogy nemcsak, hogy nem rossz a közigazgatás, de az újonnan hozott helyes törvények által még javíttatott is.

A mi Bessenyey képviselőtársam megjegyzését illeti, elfogadnám azt azon esetben, ha bennünket attól a sötét absolut korszaktól csupán egy-két év választana el.

De midőn már a mai kormányzat 25 évnél több időn át vezeti a közigazgatást és még mindig ily bajokkal kell küzdenünk, akkor Bessenyey képviselőtársam a legjobban ítélte el az eddigi kormányrendszereket. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

A mi pedig Terényi képviselőtársam megjegyzését illeti, arra csak azon szerény észrevételem van, hogy elfelejtette megemlíteni azokat a törvényeket, melyek az ő nézete szerint a közigazgatás javítását előmozdították, már pedig ép az a fődolog. És miért hallgatta el azt, a mi nézete szerint a közigazgatás javítására történt? Meggyőződésem szerint azért, mert egyetlenegy ily törvény sem hozatott, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* sőt ellenkezőleg valahányszor közigazgatási vagy azokkal szerves összefüggésben levő törvény hozatott, mindannyiszor az önkormányzat rovására, a központi és a főispáni hatalom emelése volt czéljuk. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Csak egyet említek, a főispánok azon jogkörét, mely szerint ők e törvényhatóságoknak még egyhangú határozatát is, a melyet saját belügyeikben hoznak, minden indokolás nélkül megappellálhatják és meg is appellálják, a hányszor nekik tetszik, és a ministeriumban egyoldalú informatiot érvényesítenek.

Már ezen törvény behozatala is az önkormányzati jognak egyik legerősebb megtámadását képezte. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De tovább megyek, t. ház! A törvénynek az az intézkedése, melylyel a törvényhatóságok kebelébe csupa idegen elemeket vett be, és melynél fogva ott a hivatalos közegek egész legióját sanctionálja, szintén az önkormányzatnak egyik legerősebb megtámadását képezi. *(Úgy van! Úgy van! szélsőbal felől.)*

És a mi a legfontosabb, az az, hogy a közigazgatási bizottságok sanctionálása által a törvényhatóságok jogkörét tökéletesen illusoriussá tették. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Méltóztassék figyelembe venni hogy midőn a közigazgatási bizottság összeül, ott többségben vannak a kormány által odadirigált vagy pedig a főispánok által a hivatalnokseregből behívott emberek, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* és magam is, ki évek hosszú sora óta vagyok a közigazgatási bizottság tagja, mondhatom, hogy minden esetben, melyben a hatalom érdeke úgy kívánja, egyszerű szavazással a legjobb indítvány is dugába dőlhet. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* És a mi a közigazgatási bizottságra, mint az önkormányzat keretébe be nem illeszthető intézményre áll, nagyjában ugyanaz áll kicsinyben a főispáni titkárokra nézve *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* Méltóztassanak felvilágosítást adni, hogy tulajdonkép mik is ezek a főispáni titkárok? Közigazgatási tisztviselők! Nem, mert semmi összefüggésben a közigazgatással nincsenek. Ministeri hivatalnokok? Nem, mert tulajdonkép működési jogkörük, cselekvési körük szabályozva nincs. Az 1886: XXI. tcz. 22. és 51. §-ában fel vannak sorolva a törvényhatóságok tagjai, fel vannak sorolva a törvényhatóságok tisztviselői; ezeknek sorában a főispáni titkárokról egyetlenegy szóval sincs említés téve, hanem igenis van említés téve a 61. §-ban, mely szerint a főispáni titkárokat a belügyminister belátása szerint nevezi ki és ezen szakasz további bekezdése szerint a két évig működő segédfogalmazók és fogalmazó gyakornokok esetleg elsőbbséggel birnak. Ezen minősítés által ki van ugyan mutatva azoknak csekély jelentősége, de működési körük meg nem

Digitized by Google

állapítása által esetleg adható nekik mégis egy olyan jog, melylyel az önkormányzat rovására vissza is élhetnek. *(Úgy van! bal felől.)* Azt mondják, hogy talán azért állították föl a főispáni titkárokat, hogy a központból fiatal erőket kiküldve, azok magukat gyakorlatilag érvényesítsék s azután a központba kerülve, a közjó érdekében működhessenek. Én nem tudom megtalálni ezt a működési kört. Látom azonban, hogy a törvényhatósági közgyűlésen sok helyütt megjelenik a főispáni titkár, papirost tesz maga elibe, plajbászt vesz kezébe, de hogy mit jegyez, annak eredményét a gyakorlatban nem látom sehol. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Épen az ért, mert a főispáni titkárok nem képeznek szükséget, mert ott, a hol a főispánnak talán a maga gyarlóságánál fogva fogalmazóra van szüksége, aljegyzőt, vagy közigazgatási gyakornokot vehet maga mellé azok sorából, a kik talán ép e czélra választattak meg, ezen titkári állást fentartandónak nem tartom és helytelenítem, hogy a törvényhatóság működésében egy oda be nem illő kovászt tegyen a minister. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Hogyha azt a harmincz és egynéhány ezer forint kiadást kiveszszük innen és beállítjuk a közoktatásügyi budgetbe *(Helyeslés a szélsőbalon.)* és a szegény néptanítók nyomorult helyzetének javítására fordítjuk, hogy ne azon disputáljunk, három-négyszáz forint legyen-e a fizetési minimum, hanem hogy megélhetésüket biztosítsuk, vagy a közegészségügyet javítanók, sokkal nagyobb szolgálatot teszünk a közügynek. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* És miután ezen főispáni titkári állást szükségtelennek és indokolatlannak tartom, ennélfogva az ezen czímen előirányzott összeget meg nem szavazom. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon. A szónokot többen üdvözlik.)*

Horváth Ádám jegyző: Madarász József!

Madarász József: T. ház! Nem szándékoztam e tételhez szólani, mert én egy magyar közmondást ismerek, hogy a hal is fejétől büzhödik. Tehát én azt hittem, hogy mikor a főispánokról és a főispáni titkárokról lesz szó, t. barátom, a mint felállott, legelőször is azt fogja mondani: Mi általánosságban sem fogadjuk el a költségvetést, természetes tehát, hogy a főispáni titkárok czímén előirányzott összeget sem szavazzuk meg. De ha már a titkárokról azt mondja, t. barátom, hogy azok kártékonyan hatnak a nemzetre és ezen összeggel nagy jót lehetne tenni, akkor azt hiszem, hogy még kártékonyabb a főispánoknak működése, és még nagyobb jót lehetne tenni azon összeggel, mely a főispánok részére előirányoztatott. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Én tehát erkölcsi kényszerhelyzetben vagyok, hogy t. képviselőtársamnak előadott óhajához a magam óhaját is ennyiben csatoljam. Én nem ma kezdtem hazánkban a közügyeket szolgálni, nagyon régóta részt szoktam venni a törvényhatóságok gyűlésein és bizottságaiban, és régi tapasztalataim alapján mondhatom, hogy találtam olyan főispánokat is, a kik a megye közönségének érdekét és a haza javát szolgálták. De ez csak kivétel volt. Mostanában azonban a főispán a közigazgatásra nem előmozditólag, hanem kárkonyan hat. *(Úgy van! a szélsőbalon. Ellenmondás jobb felől.)* A megye javára nem, hanem csakis a párturalom fentartására szokta használni minden idejét és minden tehetségét. Mivel tehát engem t. barátom meggyőzött arról, hogy a közoktatásügyi tárczának, vagy a közegészségügynek, vagy a kisdedóvodának és több ily jótékony intézeteknek nagy javára szolgálna az, ha néhány százezer forinttal többet adhatnánk: kérésem a t. házhoz az, hogy a főispánok és főispáni titkárok fizetésére vonatkozó egész tételt ne vegye fel a költségvetésbe. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Jól tudom, azt mondhatják önök erre, hogy hiszen a főispánok és főispáni titkárok állása törvényben van megállapítva, és hogy ezeknek a közegeknek költségeit lehetetlen fel nem venni a költségvetésbe, mert a törvény parancsolja. Ez azonban ellenkezik, nézetem szerint, a törvényhozásnak és képviselőháznak költségvetési szabadságával. Legyen bár erre nézve törvény, de ha egyszer a képviselőház meggyőződik arról, hogy ez az intézmény nem éri meg azt az összeget, mely reá felvétetett, a törvényhozásnak mindig hatalmában áll, sőt mindig kötelessége ennek költségeit az előirányzatba fel nem venni. Ennek természetes következése az lesz, hogy az intézmény, melyet én legalább hazámra nézve üdvösnek nem tartok, el fog pusztúlni. Ebből a tekintetből kérem a főispánok és főispáni titkárok fizetésére a költségvetésbe felvenni szándékolt előirányzatnak törlését. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Horváth Ádám jegyző: Vállyi Árpád!

Vállyi Árpád: T. ház! Azt hiszem, hogy az e napokban mondott rövid felszólalásom után egészen természetesnek fogja találni a t. ház, ha kijelentem, hogy Mülek Lajos t. képviselőtársam indítványához egyáltalában nem járulhatok. *(Halljuk! Halljuk!)* Sajnosan ismervén künn a vidéken a viszonyokat, meglehetősen tisztában vagyok azzal, hogy a főispánokat illető administrationalis ellenőrzés legnagyobb része ma épen a főispáni titkárokon nyugszik. Ha a főispáni titkári intézményt eltöröljük addig, míg az állami administratio bekövetkezhetnék, ezzel rendkívül gyarló állapotokat teremtenénk az országban; mert igen igen sok olyan főispán van, a ki semmi körülmények közt sem tudná nélkülözni az ő titkárjának eszét és képzettségét. *(Tetszés a szélső baloldalon.)*

Digitized by Google

A tett indítványt tehát egyáltalában nem találom gyakorlatinak. Ha pedig a kettő közt okvetlenül választanom kellene, sokkal inkább volnék hajlandó arra, hogy a főispánok fizetésére ne szavazzak meg egy krajczárt sem, mint arra, hogy a főispáni titkári intézményt eltöröljem. A legtöbb helyen, a hol főispáni titkár van, az administratio ellenőrzése, ezeknek a főispáni titkároknak kezében van, a kik többnyire képzett, modern fiatal emberek és a kik akarnak is tanúlni. Mi, a kik a viszonyokat ismerjük, a legtöbb megyében, a hol dolgunk van, nem a főispánnal, hanem egyenesen a főispáni titkárral érintkezünk, mert a mit a főispáni titkárral el tudunk végezni tiz percz alatt, annak elvégzése a főispánnal legalább is egy órai fáradsággal járna. Ezeket tartottam szükségeseknek elmondani. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: T. ház! Kíván-e még valaki szólni? Ha szólni senki sem kíván, a vitát bezárom.

A belügyminister úr kíván szólni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Hieronymi Károly belügyminister: T. ház! Röviden csak arra akarom figyelmeztetni a t. házat, hogy ez idő szerint a főispánok a törvény értelmében az administrationak fontos kiegészítő részét képezik; hogy a főispánoknak a törvény által előírt hatásköre meg van, és hogy az administratio kára nélkül ezt a hatáskört mindaddig, míg másképen nem szervezzük közigazgatásunkat, eltörölni, felfogásom szerint, helyes és czélszerű nem volna. A tapasztalás azonban azt mutatta, hogy a főispánok, különösen azok, a kiknek nagyobb megyéjük van, nem tudnak teljesen megfelelni azoknak a feladatoknak, a melyeket a törvény eléjük ir és hogy lehetetlen irásbeli tennivalóikat elvégezniök, ha segitséget nem adunk nekik. Igy történt azután, hogy a költségvetésbe felvétetett bizonyos tétel a főispáni titkárok fizetésére. Biztosíthatom a t. házat, hogy ezen tételnek eltörlése nemcsak hogy lehetetlen, hanem még több olyan főispánnak, a kik ez idő szerint a dotatio elégtelensége miatt titkárral nem voltak elláthatók, főispáni titkárokkal való ellátása czéljából nagyobb összeget kellene a költségvetésbe felvenni. *(Helyeslés jobb felől.)* Én tehát arra kérem a t. házat, hogy méltóztassék ezen tételt, mint egy hasznos kiadást, megszavazni. *(Helyeslés jobbról.)*

Elnök: T. ház! A kérdés az, méltóztatik-e a 337 218 frtban megállapított tételt elfogadni: igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen! Nem!)*

Kérem azon képviselő urakat, a kik a tételt elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

A ház a tételt megszavazza.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Színművészeti kiadások és bevételek. Rendes kiadások: XV. fejezet, 5. czím. Rendes bevétel: IV. fejezet, 3. czím. Kiadás: 402.050 frt. — Fenyvessy Ferencz!

Fenyvessy Ferencz: T. ház! A színművészeti kiadások és bevételek czíménél vagyok bátor a t. ház türelmét igénybe venni és az igen t. minister úrnak szíves figyelmét kikérni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mostani igénytelen felszólalásomban főleg az operaházzal óhajtok foglalkozni, *(Halljuk! Halljuk!)* de fentartom magamnak a jogot, hogy ezen czímnek egyes tételeinél, a mennyiben szükségét látnám és a t. ház türelmével nem élek vissza, újból belemenjek a vitába. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mielőtt áttérnék felszólalásom tulajdonképeni tárgyára, a magam részéről egy elvi kérdéssel óhajtok leszámolni. *(Halljuk! Halljuk!)* Kifejezést óhajtok ugyanis adni azon ismételve és ismételve vallott nézetemnek és óhajomnak, melynek tolmácsa voltam az ellenzéki padokon, tolmácsa voltam mint egyszerű képviselő és mint egy bizottság előadója, az előadói széken. Ezen nézetem az, hogy vétessék ki végre-valahára a színművészeti kiadás czíme, tétele s költségvetése a belügyministerium hatásköréből s tétessék át oda, a hová az tartozik és tartoznia kell: a nemzeti culturalis missiot képviselő közoktatásügyi ministerium hatáskörébe. *(Helyeslés.)*

Ez távolról sem bizalmatlanság a t. minister úr személye iránt, mert hisz a mióta én csak képviselő vagyok, minden elődjével szemben ezen nézetemnek voltam bátor kifejezést adni. Nem bizalmatlanság ez azon osztály iránt sem, a mely ezen ügyeket jelenleg lelkiismeretesen vezeti. Ezen óhaj — remélem, a t. minister úr imént volt kegyes ezt észrevenni, — pártkülönbség nélküli, mert közóhajtás, a melynek alapját a logica, az észszerűség és a dolog természetes rendje képezi. De ha semmi más ok sem volna erre, elegendő volna rá azon egyszerű tény, hogy az országos zene- és színművészeti academia a közoktatásügyi ministerium alá tartozik, melynek közeli nexusban kell állania a m. kir. operával és a nemzeti színházzal, mert hisz az adja ezeknek az erőt, és hogy adja, mi sem bizonyítja inkább, mint az, hogy egyfelől a legkitünőbb fiatal erők a színi tanodából kerültek ki, és hogy ma az intendans nem volna képes magyar darabot előadatni, ha nem kapott volna erőket az országos zene-academiából. Ha tehát az egymást feltételező intézetek egyike: a zene- és szinművészeti academia a cultusministerium hatáskörébe tartozik, ez nyilvánvalóvá teszi azt, hogy a színházakat is a közoktatásügyi minister hatáskörébe kell áttenni.

Önálló indítványt e tételnél nem teszek, mert ezzel bizalmat akarok kifejezni a t. mi-

Digitized by Google

nister úr személye iránt, kiről elhiszem, hogy az általam kifejezett nézettel magát ellentétbe nem fogja helyezni, hanem e tekintetben mint kezdeményező fog fellépni, a mihez neki a sikert szívből kívánom. *(Helyeslés.)*

És ezzel áttérek tulajdonképeni tárgyamra: az operára. Midőn 1884-ben elválasztották az éneklő művészetet a drámai művészettől, már akkor számokban jelentkezett az elválasztás ténye. Míg pl. 1881-ben a nemzeti színház kiadásai 281.000 forintot tettek; az elválasztás után a mindennapi előadások miatt, ez összeg 345.000-re emelkedett. 1881-ben az opera deficitje 231.000 forint volt, az elválasztás után egyszerre 100.000 forinttal több lett. Csak 1885-ben volt valami esés a kiállítás folytán, de már 1886-ban 500.000 forintnál többre nőtt a deficit. A szélválasztás talán korai volt. De nem lehet tagadni, hogy ez a fővárosnak bizonyos világvárosi jelleget kölcsönzött, culturalis életének nagyobb impulsust adott; azonban már a szétválasztáskor történt egy menthetetlen hiba: az opera építésmódja. Szerencsétlenebb, rosszabbúl épített operát sohasem láttam s azon t. urakat, kik ez építésbe közvetve vagy közvetlenül befolytak, teljes tiszteléssem és becsülésem mellett a könnyelműség vagy legalább hozzá nem értés vádja alól felmenteni nem bírom és nem akarom.

E szétválasztás után is fel lett tartva az administratio magasabb foka: az intendansi intézmény, mely voltakép nem egyéb, mint csudás szörnyszülöttje az absolutismus és parlamentarismus ölelkezésének. Mi a parlamentarismus hívei, azt hiszszük pl., hogy ez valami hivatal-féle; mert hisz fizetéssel jár; azt hiszszük, hogy e hivatal bele van illesztve valami hivatalnoki statusba; azt hiszszük végre, hogy e hivatal legfőbb feje a belügyminister. Pedig a kik a színház ügyeivel foglalkoznak s az opera és a nemzeti színház összes művész és nem művész alkalmazottjai érzik, hogy ez csak papiron van, mert ez alkalmazottak — az intendans sem — nem félnek az igazi főnöktől, a belügyminis tertől; itt az intendans, mint intendans, a belügyminister tudtával vagy nem tudtával valóságos absolut uralkodó. Creálhat állásokat és hivatalokat; megszüntethet régibb intézkedéseket; elcsaphat embereket, a kik neki nem tetszenek; hozhat saját szakállára és saját képére egy törvényszéket, a mely arczúlcsapása a modern igazságszolgáltatásnak; szóval tehet mindent a nélkül, hogy a belügyminister ezt controlirozná vagy controlirozhatná.

Most az a kérdés, hogyha egyszerűen át lesz téve a két színház a másik ministeriumba, elégséges lesz-e ezen egyszerű áttétel? Véleményem szerint, nem elégséges. Az áttétellel együtt kell, hogy járjon az intendansi intézmény és állás gyökeres reformálása és megrendszabályozása. Hogy miből álljon a reform, az itt a kérdés. Erre nézve elég egy szempillantást vetni a színházak multjára. Mikor a nemzeti színházat megteremtették, administratioját átadták egy részvénytársaságnak, mely azonban csak névleg létezett. Később 1843-ban keletkezett a nemzeti színház bérbeadásának eszméje. Akkor gr. Széchényi István igen helyesen a bérbeadás ellen nyilatkozott és irt is, de az állapotok kezdetlegesek lévén, a bérbeadás eszméje érvényre jutott. Kiadták bérbe Bartay Edének, de daczára ennek, Bartay Ede megbukott. Ezután kinevezték Ráday Gedeont, később Erdélyi Jánost, majd Simoncsicsot. Mikor felépült a kerepesi-úti színház, gr. Széchényi István tiltakozott ellene, szerette volna a Duna-partján látni és a kerepesit csak ideiglenesnek gondolta. Akkor jött a Radnótfáy korszaka, melyet felváltott a szakdirectori rendszer rövid korszaka, Szigligety egyfelől, Erkel Ferencz másfelől. Ezen korszak után minden két évre esik egy intendans bukása. Ebből a multból mit látunk? Azt, hogy tisztán és kizárólag az a helyes rendszer, mely a szakdirectori rendszert érvényesíti mindkét színháznál. Ezen nézetemnek voltam bátor kifejezést adni másodszor is, mert egyfelől megtartani a szakdirectori rendszert a nemzeti szinháznál, a másiknál pedig daczára annak, hogy be van véve a budgetbe, eltörülni és nem alkalmazni, a lehető legszerencsétlenebb, legfonákabb eljárásnak tartom.

De hogyan állunk most? Menjünk át a mai helyzetre; vizsgáljuk critisaljuk a dolgot úgy, a hogy van.

Mikor a jelenlegi intendans úr átvette az intendansi ügyeket, senki e ténynek jobban nem örült, mint csekélységem, mert bár nem tudtam, hogy az iutendans úr foglalkozott-e annak előtte a színházakkal s szerette-e azokat, úgy látszik az intendansok közös sorsa, hogy kinevezésük előtt nem igen foglalkoznak színházi kérdésekkel, de mikor átvette, örültem e ténynek, mert őt mint a költészet és szépművészet igaz barátját ismertem és teljes megnyugvással fogadhattam kinevezését. Sőt még tavaly is, mikor Horváth Gyula és Pázmándy Dénes t. képviselőtársaim megtámadták az intendans eljárását, tavaly, én voltam az egyedüli a házban, a ki úgy, a hogy tudtam, megvédtem az intendans eljárását. Nem mondom, hogy minden lelkiismereti furdalás nélkül tettem ezt, de tettem azért, mert egy évi működése után eljárása fölött még a consequentiát levonni nem akartam. *(Helyeslés jobb felől.)* De most, t. képviselőház, két évi működés után ki kell jelentenem, hogy bár ezen megváltozott criticámba személyi momentum legkevésbé sem játszik bele, mert én ma is feltétlenül tisztelem

Digitized by Google

és nagyrabecsülöm az intendans igazi szép érzékét és igen sok jeles talentumát, én legalább mint a publicumnak igénytelen, de szorgalmas tagja, az intendans urat tovább erre az állásra, ha csak ő meg nem változik, képtelennek tartom. Kötelességem azt is be bizonyitani, hogy miért? *(Halljuk! Halljuk!)*

Mikor az intendans úr átvette a színházak ügyét, kétségtelenül szép programmot adott. Legalább is volt olyan szép, mint a minőt elődjei adtak. De mikor a beváltásra kerül a sor, ezen programm érvényesülésére ráillenek egy angol versnek általam magyarúl mondandó kifejezései, hogy: mindenki tudja, miként kell csinálni, de azt a mit tud, nem tudja megcsinálni. *(Derültség.)*

Mi volt az első ténye az intendansnak? Az volt első ténye, hogy a magy. kir. operaháznak akkori igazgatóját, a kiről lehet bárkinek bármiféle véleménye, de a kinek kitünő zenészeti képességét mindenki elismerte, a kinek csak egy kis fogalma van a zenészetről, elcsapta; elcsapta oly formában, a milyent más alkotmányos államban alig tűrnének meg és 25.000 forintot dobott ki az állampénztárból, csakhogy ezen directortól megszabadúljon; olyasvalamit tett tehát, a mit ez ország egyetlen ministere sem merne megtenni, hogy egy neki alkalmatlan embert elbocsásson és hogy elbocsáthassa, 25.000 frtot adjon neki végkielégítés fejében.

Gr. Zichy Jenő: Jól tette!

Fenyvessy Ferencz: Azt mondja Zichy Géza grófnak gondolom rokona, Zichy Jenő gróf...

Gr. Zichy Jenő: Nem vagyok rokona!

Fenyvessy Ferencz: Tehát nem rokona, Zichy Jenő gróf . . .

Gr. Zichy Jenő: Csak képviselő!

Fenyvessy Ferencz: Tehát Zichy Jenő képviselő úr itt mellettem azt mondja, hogy: »jól tette«. Semmi kifogásom ellene, ha azt találva, hogy nem helyén való ember, elcsapta; de a mi legfonákabb a dologban, az, hogy nem gondoskodott helyette másról akkor, a midőn benne van a költségvetésben, hogy igenis kell lenni az operánál szakdirectornak. Én is azt hittem, mikor elcsapta Mahlert, hogy már van neki új embere, és íme még ma sincs az operának szakdirectora. De mit tett? Kiküldte a gazdasági főnökét karmester keresésére, a ki talált is Varsóban egy karmestert, a kiről pedig az opera egyik művész tagja nyiltan megírta az intendansnak, hogy nem alkalmas arra az állásra Ennek daczára az intendans az illetőt azért, mert kitünően tudott zongorázni, alkalmazta karmesterül. És ma a zenekar épen úgy, mint a zenészvilág egyenesen kineveti az ő karmesterét.

Azonban az intendans úrnak nemcsak ezen szerencsétlen választása idegeníti el a közönséget az operától, hanem egész magatartása a művészvilággal szemben is. Az ő eljárása és modora a lehető legszerencsétlenebb, annyira, hogy maguk a művészek el vannak keseredve, elidegenedve, a mi aztán, nem csoda, hogy a játékukon is meglátszik. *(Felkiáltások bal felől: El vannak adósodva!)* Az operaházról beszélek.

A fiatal erők alkalmazásánál is *(Halljuk! Halljuk!)* a lehető legszerencsétlenebb eljárást követi; az egyiket folyton alkalmazza, felléptteti, a másikat hónapokon keresztül nem alkalmazza, nem lépteti fel. Az operaháznak van egy primadonnája, az folyton olaszúl énekel. Pedig mélyen t. ház, — erre ki kell kérnem a minister úr figyelmét, — igen fontos dolog az, hogy a magyar operaházban ne énekeljenek olaszúl. Nem csupán a chauvinismus szempontjából, — ezt talán nem írnám alá. *(Egy hang: Az összjáték szempontjából!)* És nemcsak ezen szempontból, de magának az operaháznak érdeke szempontjából. *(Helyeslés.)* Az az idegen művésznő, a kinek az operaháznál nem kell megtanúlnia magyarúl, az betanúlja nálunk magyar pénzért az egész repertoirt, megtanúlja azokat a pompás szerepeket mind olaszúl és ha lejár itt a szerződése, — vagy ha nem jár is le, gondoskodik róla, hogy lejárjon, — elmegy a külföldre *(Igaz! Igaz! bal felől.)* és ott fogja énekelni azt, a mit nálunk tanúlt. *(Igaz! Úgy van!)*

Ez tehát nemcsak a chauvinismus kérdése, hanem az operaház érdeke, hogy kötelezzük azt az idegen művészt a magyar nyelv megtanulására. Az, a ki az országban meg akar maradni, úgy is megtanúl magyarúl. *(Igaz! Igaz! bal felől.)*

És ezután micsoda rendszertelenség az, t ház, hogy primadonnája alig van az operaháznak, de van hét baritonja: *(Derültség.)* Beck, Takács Mannheit, Odry, Váradi, Vécsey, Veress, összesen hét bariton. És azután van egy olyan művésznője, — nem tudom szerződtetve van-e még, de úgy hallom, igen, — a kit egyetlen egyszer sem léptetett fel az intendans. *(Egy hang: Ki az?)* Nádasdy Róza.

Menjünk tovább, t. ház! Már az eddigiekből is meglátszik az, a mit én ezekből le akarok vonni, hogy az intendans úr eljárása két szóval jellemezhető: szeszélyes kapkodás. Ezt is bebizonyítom, t. ház. Midőn Perottit, a kitünő tenoristát fel akarta léptetni az intendans úr és e közben valami differentia történt köztük, azt írta neki az intendans úr, hogy a míg ő intendans lesz, Perottit sohasem fogja alkalmazni. *(Mozgás.)*

Ez az eljárás magában véve is helytelen, mert az operaház nem privát tulajdona az inten-

Digitized by Google

dansnak, hogy azt szerződtesse, a ki neki tetszik és nem azt, a kire az operaháznak szüksége van. És hogy nem privát tulajdona, ki kell térnem egy kérdésre, melyre nézve a t. minister úr figyelmét felhívom. (*Halljuk!*) Ujabb időben az intendans úr kezdi a magyar kir. operaházat, a melyet az állam tart fenn és a király subventionál, privát tulajdonnak tekinteni, a mennyiben a magyar kir. operaház szép helyiségeiben privát vacsorákat rendez. (*Nagy derültség a szélső baloldalon. Felkiáltások: Hol?*)

Én már csak ezért is kénytelen voltam erre kitérni, mert ha valami e vacsorák alatt történik, pl. szőnyeg-elcsúfitás vagy nem tudom micsoda, ki fogja azt megfizetni? (*Nagy derültség a szélsőbalon. Egy hang: Rossz volt a pezsgő!*)

T. ház! Hogy az intendans úr eljárása a szeszélyes kapkodás, erre nézve felhozok egy másik példát is. Nem csak Perottit, hanem Broulik-ot is, a ki szintén tenorista, egyszerűen elküldte s most, mikor rászorult, ismét visszakönyörögte. Tehát már a személyes kérdésekben sem látjuk eljárásában azon irányt képviselve, melyet képviselnie az intendansnak első kötelessége.

Nézzük azután a műsort. A műsor a lehető legunalmasabb s legnyomorúságosabb. (*Igaz! Úgy van! jobb felől.*) Azok a premierek, a melyeket múlt évi deczember hó 29 ikétől kezdve előadatott, egyre-másra megbuktak, mert oly premiereket adott elő, a melyek senkinek sem kellenek. Ilyen volt a »Bagdadi herczegnő«, mely megbukott, »A kőműves és lakatos«, mely szintén megbukott, ilyen volt a »Fritz barátunk«, mely a rossz szereposztás miatt megbukott, ilyen volt »A szerencsétlen Bastien és Bastienne, és úgy legfeljebb kettőről mondhatok jó véleményt, a »Götterdämmerung«-ról és a »Sigfried«-ről. Helyes eljárás-e az operaház intendansától az, hogy Mozartnak pl. egy gyermekkori darabját, a melyet 12 éves korában irt, kegyeletképen előadják akkor, mikor a magyar darabok közül alig adatnak elő valamit, mikor pedig van elég! Ausztria és Németország megengedheti magának azt a szellemi luxust, hogy Mozartnak egy gyermekkori darabját is bemutatja, mikor Mozartnak örökbecsű »Don Juan«-ját, »Figaro lakodalmát« is előadják; de nálunk mikor Don Zsuánt, (*Felkiáltások: Huán! Derültség.*) Zsuán vagy Huán, a hogy tetszik, mikor Mozartnak nagybecsű, világhirű nagy darabját nem adják elő...

Bartók Lajos: Tegnapelőtt adták Don Juant!

Fenyvessy Ferencz: Igenis tegnapelőtt, miután két évig pihentették a Don Juant, (*Egy hang balfelől: Kell is! Hosszantartó nagy derültség.*) de az a »kipihent« Don Juan azután mégis tegnapelőtt igen erőtlennek mutatta be magát Ily körülmények közt tehát mikor Mozart nagy darabjait nem adjuk elő, igen drága és fölösleges szellemi luxus Magyarországon Mozart ilyféle, különben is bukásra kiszemelt darabjait előadni.

De, t. képviselőház, vajjon a magyar darabokkal szemben talán nagyobb érzéke van-e az intendansnak? Nem adják elő Erkelnek igazán igen szép »István király«-át, nem adják elő Sárosinak »Abencerage«-át, »Atala«-ját; megtörténik az, hogy Mihalovichnak már régen beadott »Toldi szerelme« czimü operájánál folyton nehézségeket csinálnak; nem adják elő. Ma van a főpróbája egy franczia balletnek, »Corrigane«-nak, akkor, mikor egy magyar embernek. Szabó Xavér Ferencz kitünő muzsikusnak és zenirónak balletjét — gondolom »Darius kincse« a czime — nem adják elő most sem, hanem csak áprilisban szándékoznak előadni, a legrosszabb színházévadban. Mikor tehát ezek történnek, mikor, ha jól vagyok értesülve, egy magyar operairó, gondolom Hegyi, művét visszaküldik olvasatlanul, akkor nem engedhető meg az a szellemi luxus, hogy előadjuk Mozart gyermekkori művét és oly premiereket, melyekben megbukik az intendans vállalkozása és hiányzanak oly művek, mint Leon Cavalli »I pagliazzi«-ja, Massenet gyönyörü »Manon«-ja, melyet Bécsben nagyszerűen adnak mindig zsufolt ház előtt, hiányzik Massenet »Werther«-je stb. Ezek, mondom, hiányzanak, de bukásra kiszemelt darabokat adnak elő és ez eljárás hátrányát mi sem bizonyítja jobban, mint azok az üres házak, melyek az operában jelenleg mindennaposak.

Vajay István: Ki kell adni árendába!

Fenyvessy Ferencz: Ezt a műsorról mondtam és a színészek személyi viszonyairól. Ha most nézem magát a kiállítást, ez igen sokszor oly szegényes, a garderobe oly kopott, hogy Magyarországon, vagy legalább Budapesten a legutolsó orpheumban szebbek a díszletek, szebbek a costumeok, mint a magyar kir. operaházban.

Nánásy Ödön: Nem áll!

Fenyvessy Ferencz: Igen kérem a t. belügyminister urat, vegye ezt figyelembe, mert az operaháznak garderobeját már évek óta, úgy tudom, nem javították, nem pótolták, pár év mulva a mostani costumeok elrongyosodnak úgy, hogy absolute nem lesz costume az operaházban.

Ez a megjegyzésem áll a nemzeti színházra nézve is. A darabok ott is a legszegényesebb díszletekkel kerülnek színre, nincs costume, a spanyol darabokban olasz costumeben járnak stb. Mindez, a csak úgy per tangentem előadott pár detaile bennem azt a véleményt keltette, sőt engem arról győzött meg, szemben a multakkal, hogy a mai intendans úr eljárásával ne legyek meg-

Digitized by Google

elégedve és itt ennek nyiltan és őszintén kifejezést adjak.

Mi a főhiba az ilyen kinevezéseknél? *(Halljuk!)* Az, hogy még sem jó az, ha olyan intendanst neveznek ki, a ki szeret — nem tudom, hogy tud-e vagy nem — componalni, mert zeneírónál rosszabb administrator az operánál nem is képzelhető, mert ő a maga zeneideait tartja a legjobbaknak és a maga által megírt darabokat, és ha lehetne, azokat adatná elő folytonosan.

Mi történt a multkor, mikor ő Felségének, a magyar királynak jubilaris ünnepe volt, melyben az egész nemzet részt vett, *(Felkiáltások jobb felől: Az igaz!)* mikor megjelent Európának talán minden nagykövete, akkor az ünnepségeknek egyik része volt díszelőadás a nemzeti színházban és díszelőadás a magyar királyi operaházban, és az intendans úr, mikor ezt a szép alkalmat gyönyörűen felhasználhatta volna, mikor előadhatott volna, hogy lássa a külföld is, hogy vannak magyar operáink, előadhatott volna egy Erkel-darabot, vagy az Erkel-darabokból, egy pár felvonást, vagy kitűzhetett volna pályadíjat egy szép magyar darabra, egy szép ballettre, a magyar nemzeti királyok dicső multjából egy visegrádi királyi vadászatot, vagy a vajda-hunyadi királyi ünnepségét, nem ezt tette, hanem e helyett maga componalt egy darabot, szövegét és zenéjét, melynek czíme volt »Hazánk«, melyet minden magyar ember csak arczpirulással nézett végig, melynek zenéje banalis s kritikán aluli volt, szövegében pedig előfordúltak »Hazánk« czíme alatt — hogy lássa a külföld — oláhok, tótok, ráczok, svábok stb. *(Úgy van! jobb felől.)*

Vajay István: Hisz úgy is van! *(Felkiáltások a szélső baloldalon: De tiszteletlen!)*

Fenyvessy Ferencz: . . . és végül mezítelen czigánypurdék.

Vajay István: Az is van!

Fenyvessy Ferencz: Ha az intendáns nem volna absolut uralkodó, ilyennek nem volna szabad megtörténnie ebben az országban. És ez a silány darab, ez a férczmunka, mely miatt pirulnunk kellett a díszmagyar ruhában, belekerült harmincz és néhány ezer forintba, melyből ha levonjuk a costumeöket, melyek megmaradnak, marad körülbelül 14.000 frt költség; *(Mozgás.)* a nemzeti színházi díszelőadásra pedig a t. intendans úrnak, gondolom, 800 frtja volt, de az az előadás, bár a darab szép volt, de az előadás minden volt, csak díszelőadásnak nem lehetet azt nevezni.

T. ház! Mindezek után a t. ház nem fog csodálkozni, ha én, a ki szeretem a színházakat, a t. intendans úrral szemben e házban, az alkotmányos forumon, mely az egyedüli hely, a hol beszélni jogom van, elégedetlenségemet fejezem ki. Mikor az operaház üres, mikor a deficit mindig több és több lesz, mikor a közönség nem jár a színházba, mert a fővárosi publicumot elszoktatjuk annak látogatásától és igen nehéz őket visszaszoktatni: már arra gondoltam, hogy felkérem a t. minister urat, hogy foglalkozzék azon eszmével, hogy a közönség visszanyerése szempontjából legalább egyelőre az operaházi árakat mérsékelje. Talán olcsóbb áron a közönség rossz előadásokat inkább megnéz, mint drágán, mert most a drága operára nézve igazán áll az, a mit Gauthier mondott a zenéről, hogy az a legdrágább lárma.

Összefoglalva véleményemet, t. ház, óhajtanám először, hogy a színművészeti kiadások tétessenek át a belügyministeriumból a közoktatásügyi ministeriumba. Másodszor az intendansi hatáskör szoríttassék meg, rendszabályoztassék és erősebb felügyelet alá helyeztessék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Vajay István: A kormánybiztos Fenyvessy legyen.

Fenyvessy Ferencz: Ha magam kívánnék lenni, nem volnék oly kevéssé bölcs, hogy megszorítani akarnám előre a kezemet.

Vajay István: Szép az önzetlenség.

Fenyvessy Ferencz: Továbbá óhajtom, hogy mindkét színházban legyen szakdirector és igen kérem a minister urat, egyenesen parancsolja meg az intendansnak, hogy miután az operánál is fel van véve a budgetbe a szakigazgató, és az még mai napig siucs alkalmazva, ilyet haladéktalanúl keresni és alkalmazni kötelességének tartsa. Negyedik ideám az, hogy a mennyire lehet, a közönség visszanyerése szempontjából az árakat egyelőre próbálja a minister úr leszállíttatni.

Ezekben röviden, per tangentem óhajtottam elmondani véleményemet s criticámat a mai intendans eljárásával szemben.

T. ház! Egy angol író azt mondta a zenéről, a művészetről, hogy a zene nem mindennapi kenyér, hanem lelkesítő és tüzet adó bor. De az angol író nem olyan savanyú, eczetes borra értette e mondását, a minőt az intendans az operában mér. S bár én megszavazom a költségvetés e tételét, szavazatomban nincsen kifejezve bizalmam és megelégedésem az intendans eljárásával szemben. *(Helyeslés jobb felől.)*

Elnök: T. ház! Minthogy e tételhez még többen kívánnak szólani, a tanácskozást holnap folytatjuk.

Méltóztassék hozzájárúlni, hogy a könyvtári bizottságnak egy és a gazdasági bizottságnak két jelentése a holnapi ülés elején vétessenek elő, mert ezek olyan ügyek, a melyek sürgős elintézést igényelnek. *(Helyeslés.)* Javaslom továbbá,

Digitized by Google

hogy a mentelmi bizottságnak már két hónap óta előttünk fekvő jelentései, a melyeknek napirendre tűzése iránt még a karácsonyi szünetek előtt tettem javaslatot, a melyek szintén elintézést igényelnek, hasonlóképen holnapra tűzessenek napirendre. Ezután következnek a belügyi költségvetés tárgyalásának folytatása. Tekintettel végül, hogy holnap szombaton interpellatiok is tehetők, esetleg azok is elő fognak vétetni.

A legközelebbi ülés ideje és napirendje meg lévén állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

140. ORSZÁGOS ÜLÉS

1893. évi január hó 21-én, szombaton

B. Bánffy Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Gr. Andrássy Gyula képviselő végleges igazolása. — Kérvények bemutatása. — Pénzügyi bizottság jelentése az országos nemzeti kiállítás költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában. — Indítvány- és interpellatios könyv felolvasása. — A könyvtári bizottság előterjesztése. — Ugron Gábor felszólalása és határozati javaslata. — A gazdasági bizottság jelentése az országgyűlési gyorsiroda kérvénye tárgyában. — Felszólalások és a ház határozata e tárgyban. — A mentelmi bizottság jelentése Balogh János, Drakulics Pál, gr. Gyürky Ábrahám, Kék Lajos, Papp Elek, Pázmándy Dénes és Sima Ferencz mentelmi ügyében. — Az állami költségvetés részletes tárgyalásának (belügyi tárcza) folytatása. — Napirend. — Visontai Soma interpellatioja a ministerelnökhöz mint pénzügyministerhez a kassa-oderbergi vasuttársaság külföldön folytatott kötvényperével szemben követett eljárás tárgyában.

A kormány részéről jelen vannak: Hieronymi Károly, Lukács Béla, gr. Csáky Albin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést ezennel megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét gr. Esterházy Kálmán jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Molnár Antal, az azok ellen jelentkezőket Horváth Ádám jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik a tegnapi ülés jegyzőkönyve.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a január hó 20-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e észrevétel a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs, a jegyzőkönyv hitelesítve van.

Jelentem a t. háznak, hogy gr. Andrássy Gyula Budapest fő- és székváros VI. választókerületében megválasztott országgyűlési képviselőnek megválasztása óta a szabályszerű 30 nap eltelt a nélkül, hogy választása ellen kérvény adatott volna be.

Ehhez képest gr. Andrássy Gyula a végleg igazolt képviselők jegyzékébe iktattatik.

Van szerencsém bemutatni az időközben érkezett kérvényeket.

Horváth Ádám jegyző: Beérkeztek: a bajai állami tanítóképző intézet tanári karának Drescher Ede, —

a beregmegyei általános tanítóegyesületnek Nedeczey János, —

a budapesti II. kerületi állami elemi tanítóképzőintézet tanári testületének Darányi Ignácz, —

a nagyszebeni állami elemei iskolai tanítótestületnek gr. Horváth-Tholdy Lajos, —

a szabadkai m. kir. állami tanítóképző-intézet tanári karának Antunovics József, —

a szepes-iglói állami tanítóképezde tanári karának Münnich Aurél, —

a székely-keresztúri m. kir. állami tanítóképzőintézet tanári karának Hoitsy Pál, —

az újpesti állami elemi iskola tantestületének dr. Várady Károly, —

Beck Károly és társai róm. kath. tanítóknak, Boldizsár Béla zsófiafalvi tanítónak és társainak, — a Szegzárd belvárosi róm. kath. tanítónak és a Zólyom egyházmegyei ev. tanítóegyletnek Győrffy Gyula orsz. képviselő által beadott kérvényei az állami tisztviselők fizetésének szabályozásáról szóló törvényjavaslat módosítása, illetve a tanítói fizetések méltányos rendezése tárgyában.

Digitized by Google

Elnök: Mindezen kérvények előzetes tárgyalása jelentéstétel végett kiadatnak a ház közoktatásügyi bizottságának.

Az elnökségnek több jelenteni valója nincs.

Molnár Antal jegyző: Neményi Ambrus, a pénzügyi bizottság előadója!

Neményi Ambrus, a pénzügyi bizottság előadója: T. ház! Van szerencsém beterjeszteni a pénzügyi és közgazdasági bizottság jelentését az országos nemzeti kiállítás költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában. Tisztelettel kérem a t. házat, méltóztassék ezen jelentéseket kinyomatni, a ház tagjai közt szétosztatni és annak idején az osztályok mellőzésével a napirendre kitűzetni.

Elnök: Méltóztatik hozzájárulni? *(Igen!)* A jelentés ki fog nyomatni, szét fog osztatni és annak idején az osztályok mellőzésével fog a napirendre kitűzetni.

Az interpellatios és indítványkönyv fog felolvastatni.

Molnár Antal jegyző: Tisztelettel jelentem, hogy az indítványkönyvben nincs újabb bejegyzés.

Elnök: Méltóztatik tudomásúl venni? *(Igen!)* Tudomásúl vétetik.

Molnár Antal jegyző: Az interpellatios könyvben a következő bejegyzés foglaltatik: 1893. januar 20. Visontai Soma a miniszterelnökhöz, mint pénzügyministerhez a kassa-oderbergi vasúttársaság külföldön folytatott kötvényperével szemben követett eljárás tárgyában.

Elnök: A képviselő úr az ülés végén fogja előadni interpellatioját.

Következik a napirend és pedig a ház könyvtári bizottságának 196. számú előterjesztése a múlt első ülésszak beszerzéseiről is a jelen, második ülésszak könyvtári javadalma iránt.

Méltóztatnak-e kívánni, hogy a bizottság jelentése felolvastassék vagy méltóztatnak azt felolvasottnak venni? *(Felolvasottnak veszszük!)*

Ennélfogva a jelentés felolvasottnak vétetik.

Horváth Ádám jegyző: Ugron Gábor!

Ugron Gábor: T. képviselőház! A ház könyvtári bizottságának jelentésével kapcsolatban kénytelen vagyok szót emelni a könyvtári beszerzések jelenlegi megszokott módja ellen. *(Halljuk!)*

Ha a t. ház tagjai a ház könyvtárát valamely specificus magyar kérdésben akarják igénybe venni, meggyőződhetnek arról, hogy a régi törvényhozás forrásmunkái nálunk a legnagyobb mértékben hiányzanak. *(Úgy van! a baloldalon.)* Ezek nagyon hiányosan fordúlnak elő, illetőleg nagyon kevés mű van a könyvtárban, mely a régi magyar törvényhozásnak az országgyűléseknek tárgyalásaira vonatkozik. Még a régi országgyűléseknek naplói is hiányoznak innen, pedig ezen magyar országgyűlések, mint ama még régibb törvényhozások folytatásának naplói tekintetében igen sokszor szükség lehet helybeli kézi használat végett is arra, hogy a régi magyar országgyűlések naplói meglegyenek. A régi magyar országgyűlések előkészítő tanácskozásai a kerületi gyűlésekben folytak le, a mely kerületi gyűlésekről jegyzőkönyvek vezettettek és ezen jegyzőkönyvek még egy jóraváló magánkönyvtárban is nagymennyiségben beszereztetnek és megvannak. Csak mi vagyunk abban a helyzetben, hogy daczára annak, hogy szomszédságunkban van a museum, a melyben ezen régi feljegyzések és jegyzőkönyvek feltalálhatók, itt a képviselőház könyvtárában azokat feltalálni nem lehet. Ha egyes közjogi kérdések megvitatása és tanulmányozása czéljából a képviselőház könyvtárát akarja az ember igénybe venni, azt tapasztaljuk, hogy a régi magyar közjogot vagy egyházi jogot érintő kinyomatott művek is igen csekély számban fordulnak elő, úgy, hogy azoknak teljessé tétele, a hiányzóknak beszerzése, főleg pedig az országgyűlési naplók megszerzése, az országgyűlési előkészítő tanácskozásokra való kerületi gyűlések jegyzőkönyvei, hogy szintén megszereztessenek, elkerülhetetlenül szükséges.

Mit érünk mi egy 30.000 kötetből álló könyvtárral, melyben a világ minden létező jelentékeny és számottevő munkái vannak beszerezve, de épen a magyar törvényhozásnak régebbi multjára és történelmére vonatkozó forrásmunkák hiányzanak belőle. *(Úgy van! Úgy van!)* Azért, t. ház, határozati javaslatot nyujtok be, melylyel kérem a házat, utasítsa a könyvtári bizottságot, hogy a régi magyar törvényhozás kútforrását képező munkálatok részint másolatban beszereztessenek, hogy itt a törvényhozás rendelkezésére álljanak. *(Általános helyeslés.)*

Határozati javaslatom következőleg szól *(olvassa)*: »A könyvtári bizottságot utasítja a ház, hogy a régi magyar törvényhozások forrásmunkáit eredetiben vagy másolatban a képviselőház részére beszerezni igyekezzék.« *(Általános helyeslés.)*

Madarász József: T. képviselőház! Oly magától értetik és oly természetes és annyira a nemzet jelenének és múltjának ismeretéhez való a benyújtott határozati javaslat, hogy én annál inkább hozzájárulok, mert a mint emlékszem rá, évekkel ezelőtt, talán kilencz-tiz évvel ezelőtt, én magam is felszólaltam, de a nélkül, hogy határozati javaslatot nyújtottam volna be, hogy iparkodjék a könyvtári bizottság a most nem is létező, vagy csak csekély töredékekben létező, 1848. és 49-iki országgyűléseket illető irományokat is megszerezni. A ház akkor is szíves tudo-

Digitized by Google

másúl vette felszólalásomat, de úgy tapasztaljuk, hogy — természetesen azóta másra és másra lévén szükség — elfeledkezett ezeknek megszerzéséről.

Tehát annyival örömestebb járúlok ezen indítványhoz, mely Magyarország régi törvényhozásai iratainak és hozzátartozó egyéb okmányainak megszerzését tűzi ki czélúl, mert ez által csakis hazánk történeti fejlődésének fogunk használni. Igen szívesen elfogadom, mondom, t. képviselőtársam határozati javaslatát. *(Általános helyeslés.)*

Beőthy Ákos: T. képviselőház! Midőn ezelőtt évekkel abban a szerencsében részesültem, hogy a könyvtári bizottságnak tagja legyek, nem egyszer felmerült a könyvtári bizottság kebelében az a kérdés, hogy voltaképen a képviselőháznak könyvtára mily alapon rendeztessék be és akkor a könyvtári bizottság abból a felfogásból indult ki, hogy a könyvtárt azon az alapon kell szervezni, hogy mindazon munkák, melyek közjoggal, politikával és különösen a parlamentaris rendszernek működésével összefüggésben vannak, a képviselőház könyvtárában feltalálhatók legyenek, feltalálhatók legyenek különösen más országok parlamentjének kiadványai is és az erre vonatkozó munkák. Megvallom, hogy némileg más véleményben vagyok e pontra nézve, mint t. barátom Ugron Gábor, mert nem tartom szerencsétlenségnek, hogy ezen külföldi munkák megvannak.

Ugron Gábor: Nem mondtam, hogy szerencsétlenség!

Beőthy Ákos: Mert ha itt nem volnának meg, lehetetlen volna, hogy a képviselő urak hozzájussanak. Mindenesetre azonban, ha a külföldi munkák és naplók itt megvannak, akkor okvetetlenül szükség van arra is, hogy az előbbi országgyűlések naplói és munkálatai itt helyt foglaljanak. Én tehát ez irányban hozzájárulok Ugron Gábor t. barátom határozati javaslatához. *(Helyeslés.)*

De még egy dolgot akarok felemlíteni, a melyre nézve nem nyújtok be határozati javaslatot, hanem az igen t. elnök úrhoz leszek bátor egy kérést intézni, mert ez oly dolog, melyben ő a saját hatáskörében is intézkedhetik. Jelesen eddig mindig úgy volt, hogy a földszinti olvasószobában a könyvtárnak volt egy expositurája, mindig ott volt a t. könyvtárnok urak egyike és ha valakinek szüksége volt könyvre, ott megkapta. Ujabb időben oly rendezés állt be, hogy az alsó szobában senki sincs az urak közűl, hanem csak az emeleten, minek következtében akármily szüksége van valakinek egy könyvre, fel kell mennie az első emeletre, a mi roppant kényelmetlenséggel és alkalmatlansággal jár. *(Helyeslés.)* Ennélfogva azon tiszteletteljes kérést vagyok bátor a t. elnök úrhoz intézni, méltóztassék intézkedni, hogy az előbbi rend helyreálljon és az alsó szobában mindig legyen egy könyvtárnok, *(Egy hang bal felől: És szolga!)* a kivel mindig lehet beszélni, ha valakinek könyvre van szüksége. *(Helyeslés.)*

Elnök: Méltóztassék a t. ház megengedni, hogy mint a könyvtári bizottságnak hivatalos állásomnál fogva elnöke némi felvilágosítást nyújtsak és a dologhoz is szólhassak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az Ugron Gábor képviselő úr által beadott határozati javaslat — ha szabad bizonyos határig a dolog érdeméhez is szólnom — a könyvtári bizottság által készségesen fogadtatik el. Már azóta, mióta e bizottság elnöke vagyok, épen azon indokokból indúlva ki, a melyeket a képviselő úr elmondott, oda törekedtünk, hogy az időközben megvett külföldi munkák mellé megszereztessenek a hazaiak is és ha t. képviselő úr a havankint megszerzett könyvek jegyzékét megtekinteni méltóztatik, meg fogja látni, hogy ez irányban sok történt és szereztünk kézíratokat, a régi országgyűlések és kerületi ülések jegyzőkönyveit és íratait. Sőt tovább megyek, a könyvtári bizottság utasította a könyvtárnokot, hogy a régi irományok, a kézíratban levő jegyzőkönyvek kinyomásának és közzétételének kérdésével foglalkozván, a bizottság javaslat alakjában a ház ez iránti határozatát is kérje ki. Azt hiszem tehát, hogy oly irányban járt el a könyvtári bizottság, a melyet a beadott határozati javaslat is kíván, a mi nem zárja ki azt, hogy ezen határozati javaslat elfogadtatván, a könyvtári bizottság annak értelmében teljes törekvéssel járjon el.

A mi a Beőthy Ákos képviselő úr által felhozott nehézségeket illeti, azokat a könyvtári bizottság is ismeri, azonban méltóztassanak tudomásúl venni, hogy a segédkönyvtárnok hónapok óta beteg, állítólag szolgálatképtelen és ő lévén az, a ki eddig az alsó helyiségben a szolgálatokat végezte, a könyvtári bizottság nem tehetett mást, mint azt, hogy olyan rendelkezést állítson be, a mely ma fennáll és a melyet a képviselő urak nehézkesnek találnak. Épen legutóbbi ülésében foglalkozott a könyvtári bizottság ezen kérdéssel és remélem, hogy ha nem is úgy, hogy a beteg segédkönyvtárnok visszahelyeztessék eddigi helyiségébe, de más módon könnyíteni fog. Méltóztassék ebbe belenyugodni. *(Helyeslés.)*

Kíván-e valaki szólni? Gondolom, a t. ház elfogadja — minthogy a jelentés nem támadtatott meg — az tudomásúl vétetik és kimondja a t. ház azt is, a mit a könyvtári bizottság javasol, hogy a 450 frt havi javadalmazás úgy, mint a mult évben, ez évben is, a könyvtári bizott-

Digitized by Google

ság részére a költségvetésbe fölvétessék. *(Helyeslés.)*

Ha méltóztatnak hozzájárúlni, ily értelemben mondom ki a határozatot.

Méltóztatnak elfogadni Ugron Gábor képviselő úr határozati javaslatát? *(Felkiáltások: Elfogadjuk!)*

A ház a határozati javaslatot elfogadja.

Következik a gazdasági bizottság 218. sz. jelentése az országgyűlési gyorsiroda tagjainak kérvénye tárgyában. Gondolom méltóztatnak hozzájárúlni, hogy a jelentés felolvasottnak tekintessék. *(Helyeslés.)*

Kíván-e valaki szólni?

Horváth Ádám jegyző: Beőthy Ákos!

Beőthy Ákos: T. ház! Nem vagyok abban a szerencsés helyzetben, hogy a gazdasági bizottság jelentésének conclusioját elfogadhassam, és ennek folytán egy határozati javaslatot leszek bátor a t. háznak beterjeszteni. *(Halljuk! Halljuk!)* Méltóztatnak tudni, hogy a gazdasági bizottság jelentéstételre szólíttatott fel a képviselőház alkalmazottainak, illetve az országgyűlési gyorsiroda tagjainak egy, a képviselő házhoz még a mult évben beadott kérvényére, a mely kérvényben ők azt kérelmezik, hogy az a fizetéspótlék, a mely nekik, ha nem csalódom, még 1892. évi julius 15-ikén megszavaztatott, 1892. évi julius 1-től folyósíttassék.

Ezt a folyamodványt a képviselőház a gazdasági bizottsághoz utasította. A gazdasági bizottság elismerte, hogy a képviselőház alkalmazottainak ezen fizetési pótlékra joguk van; azonban annak folyósítását attól tételezte fel, hogy a képviselőház belszervezetére vonatkozó operatum letárgyaltassék és csakis ennek letárgyalása után történjék meg a folyósítás.

Ez a felfogás s ez a conclusio az, a mit én el nem fogadhatok. *(Helyeslés a baloldalon.)* És pedig két okból nem. Először azért, mert nem látom át, hogy mi a mi alkalmazottainkat miért részesítsük mostohább elbánásban, mint a többi tisztviselőket, a kik már tavaly óta a fizetési pótlék élvezetében vannak. *(Általános helyeslés.)*

Nekünk bizony alkalmazottaink iránt tekintettel kell lennünk, mert mindannyian tudjuk, hogy valóban fáradságos s érdemes munkát végeznek. *(Általános helyeslés)*

Ez az egyik. Másodszor nekem aggályaim vannak arra nézve, hogy az az operatum, a miről szó van, olyan hamar letárgyalható legyen. Méltóztassék tekintettel lenni arra, hogy az idővel annyira elkésünk, hogy fontos törvényjavaslatok várnak elintézésre és igen könnyen megtörténhetik, hogy az az operatum jó hosszú ideig nem fog tárgyaltatni, és ennek következtében a képviselőház alkalmazottai abban a helyzetben fognak lenni, hogy a fizetés meg van nekik szavazva és nincsen folyósítva. *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)*

Ennek következtében, ismétlem, a jelentés conclusioját nem fogadhatom el, hanem a helyett egy más conclusiot vagyok bátor a t. háznak javasolni, a melyet határozati javaslat formájába öntöttem, és a mely következőkép hangzik: *(Halljuk! Halljuk! Olvassa):* »A képviselőház elnöke utasíttatik, miszerint a képviselőház alkalmazottainak fizetéspótlékát 1892. évi julius 1-étől folyósítsa«. *(Helyeslés.)*

Elnök: T. ház! Méltóztassék megengedni, hogy bizonyos tekintetben hozzászólhassak a dologhoz. *(Halljuk! Halljuk!)* Méltóztassanak nekem mint a gazdasági bizottság elnökének megmondani, hogy ezen határozati javaslat elfogadása esetében mit folyósítsak, melyik pótlékot? *(Felkiáltások balfelől: A mit kérnek, a már megszavazott pótlékot!)* Nem ismerek olyan határozatot, mely ilyen pótlékot megszavazott volna; nem ismerek olyan összegeket, melyeket a ház mint pótlékot megszavazni kívánt volna. Tisztelettel kérem tehát, méltóztassék nekem megmondani, hogy mi az a pótlék? *(Felkiáltások a baloldalon: Hiszen meg volt már szavazva!)*

Horánszky Nándor: T. ház! A gazdasági bizottság jelentéséből, mely előttünk fekszik, azt látom, hogy azon pótlék mérve, a melyet az illetők kérnek, tudva van és ismeretes is. Habár látom, hogy a gazdasági bizottság jelentése nem minden tekintetben szabatos, de ez még nem teszi azt, hogy annak tartalma ne állja meg helyét, vagyis hogy a pótlékok mérve és mennyisége tudva ne legyen. Mert ebben a jelentésben nemcsak az foglaltatik, hogy a bizottság elismeri azt, hogy a kérelmezett fizetési pótlékra a ház alkalmazottainak jogos igényük van, hanem javasolja azt is, hogy ezen pótlékok visszahatólag 1892. évi julius hó 1-étől utalványoztassanak.

Ha már a bizottság ezt javaslatba hozza, kell, hogy ismerje ezen pótlékok mérvét és mennyiségét is; különben nem hozná javaslatba, hogy a ház alkalmazottainak kívánsága, mely szerint megállapított javadalmazások után való pótlékok folyósíttassanak teljesíttessék. Abban a véleményben vagyok tehát, hogy miután már az országnak minden tiszviselője, alkalmazottja megkapta a szolgálata után tervezett pótlékot, nem látom át, hogy miért legyenek mostohább helyzetben a ház alkalmazottai? *(Úgy van! Úgy van!)*

Midőn tehát a bizottság maga is azt javasolja, hogy ezen pótlékok kiutalványoztassanak, és ezen kiutalványozást csakis egy körülménytől teszi függővé, attól t. i., hogy a ház elé terjesztett szolgálati szabályzat letárgyaltassék,

Digitized by Google

teljesen szabatosan járunk el, midőn mi a gazdasági bizottság ezen javaslatával szemben azt óhajtjuk, hogy ne várjuk be ezen szabályzat letárgyalását, hanem már most tétessék folyóvá a ház alkalmazottai részére az a pótlék, a melyet a bizottság jelentésében javasol. *(Élénk helyeslés.)*

Holtsy Pál: T. ház! Az a fizetésemelés, a melyről szó van, és a melyre az igen t. elnök úr azt mondja, hogy nem tudja, hogy azt miként folyósítsa, benfoglaltatik abban a szolgálati szabályzatban, melyet ugyancsak a ház igen t. elnöke elnöklete alatt a gazdasági bizottság az elmúlt nyár folyamán kidolgozott és a ház elé terjesztett, melynek tárgyalása azonban az idő rövidsége miatt elhalasztatott. *(Úgy van! bal felől.)* Nincs tehát kétség arra nézve, hogy miről van szó, mert abban a javaslatban, a mint tudomást szereztem róla, a ház minden egyes hivatalnokának fizetésjavítása föl van véve, vagyis az, hogy kinek mennyi javadalmazás adatik. Erre vonatkozik Beőthy Ákos t. képviselőtársam határozati javaslata és ennek elfogadását kérem. *(Élénk helyeslés.)*

Fáy Gyula előadó: T. ház! Teljességgel nem forog fenn az az eset, mint hogyha a gazdasági bizottság nem részesítette volna kellő méltatásban a hozzáutasított kérvényt, vagy mintha talán a pótlékok kiutalványozását elódázni szándékolta volna; egyedül csak abból a szempontból kérte a folyóvátételnek a jelentésben foglalt módját, mert a szolgálati szabályzat szerint megállapítandó javadalmazás mérvéhez képest lesznek ezen pótlékok folyósitandók. Minthogy pedig ezen szolgálati szabályzatot a ház még nem tárgyalta és nem fogadta el, nem vélte magát a gazdasági bizottság arra jogosítottnak, hogy a pótlékoknak már most kiutalványozását hozza javaslatba. Hanem ha a t. ház azt kívánja és úgy határoz, hogy a szolgálati szabályzatban megállapított javadalmazások utáni pótlékok már most kiutalványoztassanak, az akadály nélkül megtörténhetik. *(Helyeslés.)*

Péchy Tamás: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Igaz ugyan, hogy a jelentésből az látszik, hogy maga a rovat, a mely szerint minden egyes tisztviselő illetménye kiutalványozandó lenne, még a ház által teljesen megállapítva nincs, azonban a ház előtt már ismeretes, mert elő van terjesztve. Mikor tehát maga a bizottság azt mondja, hogy »a kérelmezett fizetési pótlékra nemcsak a gyorsiroda tagjainak, hanem a ház összes alkalmazottainak is jogos igénye van, a háznak 1892. évi julius hó 15-én hozott határozatát fentartva, javasolja, hogy a jelenlegi hivatali állásokra nézve a ház elé terjesztett szolgálati szabályzatban megállapított javadalmazások utáni pótlékok — az egyesek által 1892. év julius II-ik felére felvett drágasági pótlék betudásával — visszahatólag 1892. évi julius hó 1-től folyósíttassanak«, maga is kimondja a kiutalványozást, csak azt teszi hozzá, hogy »tekintve azonban azt, hogy a szolgálati szabályzat már a közel jövőben lesz a ház által tárgyalva, — a bizottság a pótlékok folyóvá tételét csakis ezen szabályzat letárgyalása, illetőleg a ház által való elfogadása után véleményezi«.

Tehát a különbség csak az, hogy nem most, hanem később akarja a kiutalványozást eszközölni.

T. ház! Tekintettel arra, hogy ezen alkalmazottaknak a gazdasági bizottság elismerése szerint is joga van ezen pótlékokra már a múlt év julius havától, azt hiszem, méltánytalanság volna visszatartani az őket megillető pótlékokat, és azt hiszem, hogy miután a gazdasági bizottság maga is tudja, hogy mi az az összeg, a mely utalványozandó lesz, el lehet fogadni Beőthy Ákos t. képviselőtársunk határozati javaslatát, és én ahhoz részemről hozzájárúlok. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: A t. ház méltóztatott határozni, e határozat lehetőleg végre is fog hajtatni. De kötelességemnek tartom igazolásúl megjegyezni, hogy itt nem pótlékról, hanem egyes állások nagyobb fizetéséről van szó, a mely nagyobb fizetéseket a ház még egyáltalában meg nem állapította. Következésképen ha el méltóztatnak határozni, hogy az illető összegek már most utalványoztassanak, ez azt jelenti, hogy a tisztviselőknek már most, mult évi julius 1-éig visszahatólag, nagyobb fizetés folyósíttatik, mint a minőt a képviselőház esetleg megállapítana. *(Zaj.)* Nem tehetek róla, t. ház, de a gazdasági bizottság elnöke lévén, hozzá kell szólnom a dolog érdeméhez is, mivel ez hatáskörömhöz tartozik. *(Helyeslés.)* Esetleg megtörténhetik az is, hogy valamely fizetés nem állapíttatik meg abban a magasságban, melyben a gazdasági bizottság most javasolja s akkor nem tudom, visszakövetelhető-e az illető tisztviselőtől a különbözet? *(Felkiáltások bal felől: Nem!)*

Mindezeket csak tájékozásúl akartam a t. háznak elmondani s a nélkül, hogy a legkisebb nehézséget akarnám támasztani; hiszen magam is hozzájárúltam ahhoz, hogy a tisztviselők a nagyobb javadalmazást megkapják. *(Helyeslés.)* A gazdasági bizottság csak azért vélte a folyóvá tételt egyelőre függőben tartandónak, hogy ellentétbe ne jöjjön magával a házzal, mivel a ház egyes fizetések és állások javadalmát még meg sem állapította s ennek következtében az állások fizetési arányában változások állhatnak elő és esetleg a végrehajtásnál nehézségek támadhatnának. *(Helyeslés.)* A meny-

Digitized by Google

nyiben tehát kívánni méltóztatnak, hogy nem a pótlék, hanem a megállapítandó magasabb fizetések múlt évi julius 1-ére visszahatólag kiadassanak, azok ki fognak fizettetni. *(Élénk helyeslés.)*

Kíván még valaki szólani?

Horváth Ádám jegyző: Thaly Kálmán!

Thaly Kálmán: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Én részemről elismerem a t. ház tisztviselőinek, különösen a gyorsiroda tagjainak nehéz helyzetét; elismerem, hogy az a kötelesség, a mit ők teljesítenek, végtelenül fontos és nagy felelősséggel jár, és tudom, hogy azt ők általában buzgalommal, odaadással teljesítik. Azért részemről csak azt bátorkodom kijelenteni, hogy hozzájárúlok a lehető legelőnyösebb felfogáshoz, a fizetés javításának, illetőleg emelésének kérdéséhez, mert nézetem szerint a ház gyorsírói és tisztviselői erre rászolgáltak. Mikor ezt szíves készséggel megszavazom, egy kérést intézek a gyorsiroda főnökéhez és általában azokhoz, a kiket illet.

Linder György: Nem felelhet!

Thaly Kálmán: Tudom; de megvan a nyilvánosságnak a maga hatása, azért teszem ezt a házban, teszem pedig a mi édes, magyar nyelvünk érdekében. Vannak t. i. azok között a gyorsíró urak között képzett, derék olyan emberek, a kik teljes irodalmi képzettséggel bírnak. Azonban talán egynémelyiköknek születésénél fogva anyanyelve nem volt magyar, vagy pedig hozzászoktak azon hírlapirodalmi magyarsághoz, melyet csak a gyorsaság tesz menthetővé. Azonban tapasztaltam magam, hogy némely, itt a parlamentben nagyon szokásossá vált kifejezéseket, ha az illető képviselő nem a modern kifejezéssel, hanem tőzsgyökeres magyarsággal mondja is el, a gyorsíróknak másra jár a kezük és azokat modern magyarsággal adják vissza. Pl. velem történt meg, hogy azt írták »kifejezést adok gondolataimnak« e helyett »kifejezem gondolataimat«, vagy pedig »kezdetét vette a dolog« e helyett »kezdődött a dolog«. Én tudom, hogy ilyenféle kifejezéseket soha nem használok, mert irtózom tőlök, mégis ha ki nem javítom beszédemet, ez mind benne van, mert önkénytelenül rájár a gyorsírók keze. És ilyen eset ezer fordúl elő. Én tehát azt kérem, hogy iparkodjanak az illető képviselőnek szavait hűen visszaadni, nem pedig modernisáltan és ne csináljanak hírlapi stylust, pl. a historicus embernek stylusából. Ez kérésem a mikor részemről mindent megszavazok, mert elismerem, hogy nehéz hivatásukat hűen teljesítik, és csakis lehetőleg a hűségre való törekvést kérem tőlük.

Elnök: Gondolom, felesleges a további vitatkozás. Méltóztatnak hozzájárúlni ahhoz, hogy a gazdasági bizottság jelentése alapján már most tétessenek folyóvá a nagyobb javadalmazások múlt évi julius 1-éig visszahatólag. *(Általános helyeslés.)* Ennek értelmében mondom ki a határozatot.

T. ház! Következik a napirend szerint a gazdasági bizottságnak 219. számú jelentése Horváth Mihály képviselőházi kapusnak nyugdíjaztatása tárgyában. Méltóztatnak ahhoz hozzájárúlni, hogy a jelentés felolvasottnak tekintessék? *(Helyeslés.)* Kíván valaki hozzászólani? Ha senki sem kíván hozzászólani, kimondom a határozatot, hogy a ház a gazdasági bizottság jelentését, elfogadván, ennek értelmében Horváth Mihály volt képiselőházi kapust 1893. évi január elsejétől kezdve nyugdíjazottnak jelentem ki.

T. ház! Következik a mentelmi bizottságnak 187. számú jelentése Balogh János orsz. képviselő mentelmi jogának felfüggesztése tárgyában. Méltóztassanak meghallgatni a mentelmi bizottság jelentését.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a jelentést).*

Beőthy László, a mentelmi bizottság előadója: T. ház! A szentesi kir. járásbíró, mint vizsgálóbíró párviadal vétségével vádolt Balogh János orsz. képviselő mentelmi jogának felfüggesztését kéri. A tényállás a következő: Balogh János orsz. képviselő és füsti Molnár Sándor között folyó évi október hó 18-án pisztolypárbaj ment végbe, mely párbaj Balog János súlyos sérülésével végződött. Miután a párviadal vétsége a büntető törvénykönyv 296. §-ába ütköző cselekményt képez, s miután ezen párbajcselekmény és Balogh János orsz. képviselő közt a kapcsolat a becsatolt hivatalos jelentéssel igazolva van, és mivel a mentelmi bizottság zaklatás esetét fenforogni nem látja: indítványozza, hogy ezen ügyből kifolyólag Balogh János orsz. képviselő mentelmi jogát felfüggeszteni méltóztassék.

Elnök: Kíván valaki hozzászólani? Ha nem kijelentem, hogy a ház a bizottság javaslatát elfogadja, s ez ügyre vonatkozólag Balogh János országgyűlési képviselő mentelmi jogát felfüggeszti.

Következik a mentelmi bizottság 188. sz. jelentése, sajtó útján elkövetett becsületsértés vétségével vádolt Drakulics Pál országgyűlési képviselő mentelmi ügyében.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a bizottság jelentését).*

Beőthy László, a mentelmi bizottság előadója: T. ház! A budapesti ker. kir. sajtóügyi vizsgálóbíró f. évi november hó 29-én 40.308. sz. a. kelt felterjesztésében Drakulics Pál országgyűlési képviselő mentelmi jogának felfüggesztését kéri, a Blagojevits János zombori lakos panasza folytán nevezett képviselő ellen

Digitized by Google

sajtó útján elkövetett nyilvános becsületsértés miatt folyamatba tett sajtóügyből kifolyólag.

Ugyanis a Zomborban megjelenő »Zombor és Vidéke« című hírlap f. évi 33-ik, valamint az Újvidéken megjelenő »Bronik« című hírlap f. évi 42-ik számában egy nyílttéri közlemény jelent meg, melynek tartalma által Blagojevits János maga ellen a becsületsértés és a rágalmazás vétségét látja elkövetve. A megindult sajtóügyi előnyomozás folyamán az említett hírlapok szerkesztői az inkriminált közlemény szerzője gyanánt Drakulics Pál képviselőt jelölték meg, s így a további eljárás ő ellene lévén folytatandó, szükségessé vált, hogy a budapesti kerületi sajtóügyi vizsgálóbíró, a nevezett képviselő mentelmi jogának felfüggesztését kérje. Minthogy az illető közlemény incriminált kifejezései a sajtó útján elkövetett becsületsértés ismérveit megállapítani látszanak, minthogy az összefüggés eme büntetendő cselekmény elkövetése és Drakulics Pál országgyűlési képviselő személye között ki van mutatva, és igy a sajtóügyi eljárás megindítása zaklatásnak nem tekinthető: a bizottság azt javasolja a tisztelt háznak, hogy Drakulics Pál országgyűlési képviselő mentelmi jogát ez ügyből kifolyólag felfüggeszteni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kíván valaki hozzászólani? Ha nem, kijelentem, hogy a ház a bizottság javaslatát elfogadja, ez ügyre vonatkozólag Drakulics Pál országgyűlési képviselő mentelmi jogát felfüggeszti.

Következik a mentelmi bizottság 189. sz. jelentése, a testi épség ellen elkövetett kihágás miatt panaszolt gróf Gyürky Ábrahám országgyűlési képviselő mentelmi ügyében.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a bizottsági jelentést).*

Beöthy László, a mentelmi bizottság előadója: T. ház! A fületi járásbíróság gróf Gyürky Ábrahám országgyűlési képviselő mentelmi jogának felfüggesztését kéri testi épség ellen elkövetett kihágás miatt ellene emelt panasz folytán.

Az ügy állása következő. *(Halljuk! Halljuk!)* A szokásos évi kazán-vizsgálatok folyamán a vizsgálóbiztos a gr. Gyürky Ábrahám kis-terennei birtokos tulajdonában levő két gőzgépet oly egyének kezelése alatt találta, kik sem önálló gépkezelői, sem önálló fűtői képesítéssel nem bírtak.

Minthogy pedig ezt a minősített az ez ügyben kiadott és hatályban levő rendelet megkívánja; minthogy e rendelet megszegését az 1879: XLI. tcz. 111. §-a testi épség ellen elkövetett kihágásnak minősíti, és minthogy az eljárás első sorban a gőzkazán tulajdonosa ellen indítandó meg és csak a vizsgálat folyamán állapítható meg, hogy a felelősség a tulajdonost terheli-e vagy mást: tekintve, hogy az eljárás ennélfogva gróf Gyürky Ábrahám mint tulajdonos ellen indítandó meg, a bizoltság nem akarván a bíróság eljárásának útjában állani, azt javasolja a háznak, hogy gr. Gyürky Ábrahám mentelmi jogát ez ügyből kifolyólag felfüggeszteni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kíván valaki hozzászólni? Ha nem, kijelentem, hogy a ház a bizottság javaslatát elfogadva, az ügyre vonatkozólag gr. Gyürky Ábrahám országgyűlési képviselő mentelmi jogát felfüggeszti.

Következik a mentelmi bizottság 190. sz. jelentése, dr. Kék Lajos országgyűlési képviselő mentelmi ügyében.

Beöthy László, a mentelmi bizottság előadója: T. ház! A zombori kir. törvényszék, mint büntető bíróság f. évi november 24-én 2.907. sz. a. kelt felterjesztésében dr. Kék Lajos ügyvéd országgyűlési képviselő mentelmi jogának felfüggesztését kéri az özv. Jaksics Józáné és társa által 1891. évi október 19-én 6329. sz. alatt dr. Kék Lajos ügyvéd és társai ellen benyujtott bűnfeljelentés alapján folyamatba tett bűnügyből kifolyólag.

Az ügyállás a következő: Kék Lajos ügyvéd, Bernert Kelemen és neje képviseletében egy átiratás iránti kérvényt nyújtott be a zombori királyi törvényszékhez, mint telekkönyvi hatósághoz s e kérvényhez csatolva volt a Jaksics Józa és társa, mint tulajdonosok által kiállított adás-vételi szerződés, melyben a megvett csekély terjedelmű szőlőbirtokot vevők nevére átiratni kérte. Miután ezen adás-vételi szerződésben, melyen mint névaláíró dr. Kék Lajos ügyvéd szerepel, a telekkönyvi számok és egyéb adatok nem a tényleges telekkönyvi állapotnak megfelelően voltak megjelölve, a kir. törvényszék ezen kérelemnek helyt nem adott s azt visszautasította. Ennek alapján dr. Kék Lajos ugyancsak Bernert Kelemen és neje képviseletében ujabb beadványt adott be a telekkönyvi hatósághoz, melyhez egy nyilatkozat volt csatolva, mely a telekkönyvi hatóság végzésében megjelölt hiányokat pótolta. Ennek alapján a megvett ingatlan Bernert Kelemen és neje nevére átirattatott. Midőn ez megtörtént és midőn erről az időközben elhalt egyik társtulajdonos Jaksics Józa özvegye értesítve lett, ő és gyámtársa a kiskoruak nevében bűnfeljelentéssel éltek a zombori törvényszék előtt, azt adván elő, hogy férje, Jaksics Józa a kérdéses ingatlant soha el nem adta, illetőleg a szerződést alá nem írta, sőt azon időben, midőn a szerződést pótló nyilatkozat kelt, ő már életben sem volt. Ennek alapján a bűnügyi elővizsgálat megindíttatott, és ennek során constatáltatott az, hogy a kérdéses

Digitized by Google

ingatlant Jaksics Józa soha el nem adta. Ennek alapján Bernert Kelemen és neje képviseletében dr. Kék Lajos ügyvéd ujabb beadványt adott be a telekkönyvi hatósághoz, melyben kérte, hogy a nevükre írt ingatlan ujra visszaírassék az eladók nevére. De constatálva lett az is, és ez nyomós körülmény, hogy az az aláírás, mely az eredeti szerződésen szerepel és melynek névírója dr. Kék Lajos, két tanú vallomása szerint csakugyan Jaksics Jozától származik, azonban nem azon czélból írta alá, hogy az ingatlant eladja, hanem miután társtulajdonos volt és az ingatlan bejegyzésére volt szükség, azért írta alá, hogy a telekkönyvi bejegyzés lehetővé tétessék. Időközben Kék Lajos országgyűlési képviselővé választatván, a további eljárás folytatható nem volt. Ily tényállás mellett, miután oly körülmények forognak fenn, melyek a bűnügyi vizsgálat folytatását múlhatatlanúl szükségessé teszik, és miután a vizsgálat minden irányban kiterjesztendő, tehát Kék Lajossal szemben is, mert csak az ő ellene kiterjesztett vizsgálat lesz képes bebizonyítani, hogy ezen ügyből kifolyólag dr. Kék Lajost terheli-e, vagy ha őt nem, kit terhel a bűnügyi felelősség, a bizottság javasolja a t. háznak, hogy ezen ügyből kifolyólag dr. Kék Lajos országgyűlési képviselő mentelmi jogát felfüggeszteni méltóztassék. *(Helyeslés jobb felől.)*

Elnök: Méltóztatik elfogadni? *(Igen.)*

A ház elfogadja a mentelmi bizottság javaslatát és dr. Kék Lajos országgyűlési képviselő mentelmi jogát ezen ügyből kifolyólag felfüggeszti.

Következik a napirend szerint a mentelmi bizottság 191. számú jelentése Papp Elek országgyűlési képviselő mentelmi ügyében.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a bizottság jelentését).*

Beöthy László előadó: T. ház! A szolnoki kir. törvényszék, mint büntető bíróság hamis eskü bűntettével vádolt Papp Elek országgyűlési képviselő mentelmi jogát felfüggeszteni kéri. Ugyanis a külső-szolnokmegyei takarékpénztár 1885-ben a karczagi kir. törvényszék, mint váltóbíróság előtt egy váltót peresített be, melyen mint elfogadó Bedő Lajos és mint forgató Papp Elek szerepel. A váltókeresetre hozott sommás végzés ellen Papp Elek kifogással élt, és az aláírás valódiságát megtagadta. Midőn a per eldöntése az ezen állításra vonatkozó eskütől tétetett függővé, ő ezen állításának bebizonyítására a perdöntő esküt le is tette. Ennek következtében a váltó értékéig megkárosult külső-szolnokmegyei takarékpénztár a karczagi kir. törvényszék előtt bűnvádi eljárás megindítását kérte, még pedig Bedő Lajos és neje ellen váltóhamisítás, a mennyiben pedig ennek esete fenn nem forogna, Papp Elek képviselő úr ellen, hamis eskü miatt. A feljelentésben oly adatok lettek felhozva, a melyek a bűnvizsgálatnak ezen irányban történt kiterjesztését szükségessé tették. Meg kell azonban jegyeznem, hogy a megindított vizsgálat folyamán kitűnt, hogy Bedő Lajos ellen csalás és sikkasztás miatt egy más bűnügyi vizsgálat is van folyamatban, a mely azonban ellene folytatható azért nem volt, mert Bedő Lajos szökésben volt, és csak újabb időben került ismét elő. E két ügy azonban kapcsolatos lévén, érdekeltség merült fel

Az elsőre nézve ugyanis az egri törvényszék, mint delegalt bíróság volt megbízva, midőn pedig Bedő ismét visszakerült és a vizsgálat ellene újból folyamatba tétetett, a Papp Elek és Bedő Lajos elleni bűnügyi vizsgálatra vonatkozólag a szolnoki kir. törvényszék mondotta magát illetékesnek. E miatt az ügy egy évig elhúzódott, és a kérdés akként nyert végleges elintézést, hogy a Curia jogérvényes ítéletében kimondotta, hogy Bedő Lajos és neje elleni csalás és sikkasztási bűnügyben illetékes az egri törvényszék, de ettől elválasztandók a másik bűnügyre vonatkozó iratok, és erre nézve a szolnoki törvényszéket mondotta illetékesnek. Igy áll a dolog, a melyre nézve még megjegyzem, hogy Papp Elek, a ki a hatályban levő mentelmi jogra való tekintettel 1885 óta sem volt kihallgatható, a kir. törvényszékhez két rendü beadványt intézett s a többek között hitelesített másolatban becsatolt egy okmányt, a melyben Bedő Lajos a kereseti váltón levő aláírásra vonatkozólag elismeri, hogy az nem Papp Elektől származik. Minthogy azonban a jelentésben több oly körülmény lett felhozva, a melyek mindaddig, míg Papp Elek képviselő úr ki nem hallgattatik, tisztába hozhatók nem lesznek, minthogy továbbá ezen ügynek minden irányban való megvizsgálása az illetőknek maguknak is érdekükben áll, a mentelmi bizottság Papp Elek képviselő úr mentelmi jogának felfüggesztését ajánlja a t. háznak azzal a megjegyzéssel, hogy a tárgyalásra megjelent képviselő úr mentelmi jogának felfüggesztését maga is kérelmezte. *(Helyeslés.)*

Elnök: T. ház! Méltóztatik hozzájárulni a mentelmi bizottság javaslatához? *(Helyeslés.)* Ha igen: ezt határozatkép kimondom és ezen ügyre vonatkozólag Papp Elek képviselő mentelmi jogát felfüggesztettnek jelentem ki. *(Helyeslés.)*

Következik a mentelmi bizottság 192. számú jelentése, sajtó útján elkövetett rágalmazás vétségével vádolt Pázmándy Dénes országgyűlési képviselő mentelmi ügyében.

Molnár Antal jegyző: *(olvassa a jelentést.)*

Beöthy László előadó: T. ház! A budapesti kerületi sajtóügyi vizsgáló bíró Pázmándy Dénes országgyülési képviselő mentelmi jogának

Digitized by Google

felfüggesztését kéri a Galó György és Horváth Zsigmond, mint a »Hőköm« színház tulajdonosai által nevezett képviselő ellen nyilvános rágalmazás miatt folyamatba tett sajtóügyből kifolyólag.

A mint ugyanis a becsatolt ügyiratokból kitünik, a »Magyar Hirlap« című napilap folyó évi 242-ik számában az ujdonsági rovat alatt a »Hőköm« színházra vonatkozólag egy hírlapi közlemény jelent meg, mely közleményben Galó György és Horváth Zsigmond, mint az említett vállalat tulajdonosai ellenök irányuló nyilvános rágalmazás vétségét látták.

A panaszfeljelentés alapján megindított előnyomozás folyamán a nevezett lap felelős szerkesztője részéről a közlemény szerzője gyanánt Pázmándy Dénes országgyülési képviselő lett megnevezve s igy a további eljárás ellene lévén folytatandó, ezt megelőzőleg szükségessé vált, hogy a képviselőház a mentelmi jog felfüggesztése iránt megkerestessék.

Miután a bizottság meggyőződött arról, hogy ezen esetben a sajtó utján elkövetett rágalmazás vétségének ismérvei fenforogni látszanak; miután a kapcsolat a kérdéses cselekmény elkövetése és Pázmándy Dénes országgyülési képviselő személye között a lap felelős szerkesztője részéről beadott nyilatkozattal kimutatva van s ily körülmények között a sajtóügyi eljárás megindítása zaklatásnak nem tekinthető: a bizottság javasolja a t. háznak, miszerint Pázmándy Dénes országgyülési képviselő mentelmi jogát ezen esetből kifolyólag felfüggeszteni méltóztassék.

Elnök: Méltóztatnak elfogadni? *(Igen!)*

A ház tehát a mentelmi bizottság javaslatát elfogadja és annak értelmében, Pázmándy Dénes orsz. képviselő mentelmi jogát ezen ügyre vonatkozólag felfüggeszti.

Következik a mentelmi bizottság 193. sz. jelentése Sima Ferencz orsz. képviselő mentelmi ügyében.

Molnár Antal jegyző: *(olvassa a jelentést.)*

Beöthy László előadó: T. ház! A budapesti kir. sajtóügyi vizsgálóbíró Sima Ferencz orsz. képviselő mentelmi jogának felfüggesztését kéri, a budapesti kir. főügyész, mint sajtóügyi közvádló által dr. Tasnády Antal Szentes város polgármestere panasza folytán nevezett képviselő ellen nyilvános rágalmazás és becsületsértés miatt indított sajtóügyből kifolyólag. Ugyanis a bemutatott tárgyiratokból constatalható, hogy a Szentesen Sima Ferencz felelős szerkesztése mellett megjelenő »Szentesi Lap« című vegyes tartalmú közlönyben oly közlemény jelent meg, melyben Tasnády Antal maga ellen sajtó útján elkövetett nyilvános rágalmazást és becsületsértést lát fenforogni.

A megindított sajtóügyi vizsgálat folyamán Sima Ferencz a közlemény szerzője gyanánt önmagát nevezvén meg, azért a törvény előtti felelősséget elvállalta. Ily körülmények között a további eljárás Sima Ferencz ellen lévén tovább folytatandó, szükségessé vált, hogy ezen mentelmi jogának felfüggesztése a t. háztól kérelmeztessék.

Miután a jogügyi bizottság meggyőződött arról, hogy a használt kifejezések sajtó útján elkövetett nyilvános rágalmazás és becsületsértésnek képezik ismérveit, miután az összefüggés Sima Ferencz országgyülési képviselő személye és az elkövetett büntetendő cselekmény között nevezett képviselőnek saját beismerése folytán megállapitva lett: a mentelmi bizottság Sima Ferencz országgyülési képviselő mentelmi jogát ezen ügyre vonatkozólag felfüggeszteni javasolja. *(Általános helyeslés.)*

Elnök: Méltóztatnak elfogadni? *(Igen!)*

A ház a mentelmi bizottság javaslatát elfogadja s annak értelmében Sima Ferencz országgyülési képviselő mentelmi jogát ezen ügyre vonatkozólag felfüggeszti.

Következik napirend szerint a mentelmi bizottság 194. számú jelentése ugyancsak Sima Ferencz országgyülési képviselő mentelmi ügyében.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a jelentést.)*

Beöthy László előadó: T. ház! Ezen ügyre vonatkozólag egészen röviden van szerencsém előterjeszteni, hogy miután a mentelmi jog felfüggesztését jogerős bírói ítélet végrehajtása indokából kérik, bátor vagyok a t. háznak javasolni, hogy ezen ügyre vonatkozólag Sima Ferencz országgyülési képviselő mentelmi jogát felfüggeszteni méltóztassék.

Elnök: Méltóztatnak elfogadni? *(Igen!)*

A ház a mentelmi bizottság javaslatát elfogadja s annak értelmében, Sima Ferencz országgyülési képviselő mentelmi ügyre vonatkozólag is felfüggeszti.

Következik napirend szerint az 1893. évi költségvetés részletes tárgyalásának folytatása és pedig a magyar királyi operaház állami javadalmazásának 215.000 frtos tétele.

Horváth Ádám jegyző: Bartók Lajos! *(Halljuk! Halljuk!)*

Bartók Lajos: Legyen szabad a politikai viták sivatagjából rövid időre a művészetek oazisára vezetnem a t. házat. *(Halljuk! Halljuk!)*

Igaz: »inter arma silent musae«, de félek, hogy itt a muzsák közt a Pieridak ezen berkében szintén olyan fegyverzörejt leszek kénytelen constatálni, mint hazánk minden politikai kérdésének terén, culturalis kérdésekben ép úgy, mint a művészetiekben. *(Úgy van! Úgy van! Halljuk! Halljuk!)*

Tudva van, hogy a színház a nép szellemének legmagasabb foruma, társadalmának

Digitized by Google

tükre, mely például szolgál államférfiaknak, az ékesszólásnak és gondolatszabadságnak a szószéke, de mindenek felett a színház Hellastól kezdve napjainkig temploma a nemzeti ügynek. *(Igaz! Úgy van!)* És ha van nemzet, a mely le van kötelezve színművészetének, minden esetre legelső sorban a magyar nemzet az, *(Úgy van! Úgy van!)* melynek művészei és írói együtt haladva legtöbbet tettek a magyarságért, tettek akkor jutalom, elismerés, munitio és fegyverzet nélkül, midőn maga a politikai testület, az országnak háza, a parlament alélt volt, sőt a magyar nemzet nyelvét, a magyar anyanyelvet üldözték és mellőzték, legnagyobb csapásául az utókornak. *(Igaz! Igaz!)*

Ezen felül nem lehet mellékes bármely distinguált és előkelő politikai testületre nézve sem az, hogy milyen fejlettséggel bír az ország drámai művészete, mert a legmaradandóbb emlékeket, a melyek a nemzet életét is túlélik, egy nagy talentumnép különösen irodalmának és művészetének csúcspontját képező drámájában emeli magának. Ebben örökítette meg magát a régi Görögország, a mely kis nemzet vala, de a classicismus hallhatatlan példája maradt úgy, hogy a nagy Róma csak követte és irigyelte, de nem volt képes utolérni. *(Igaz! Úgy van!)*

A modern nemzetek közül a nagy Anglia két—háromszáz évvel ezelőtt bírt csak oly nagy lépést tenni a drámai költészet tekintetében, mely az emberi haladásnak nagy lépcsőjét jelzi a régi görög dráma költői triasához képest. Ezóta csak imitt-amott jelentkeznek nagyméretű tünetek, törekvések arra, hogy az emberiség geniusa elérhesse a csúcspontot ismét, hogy új haladási stadiumot adjon az emberiség psichologiájának visszatükrözésében. Még oly nemzet is, mint a minő a franczia, mely a társadalom reformját megcsinálta, nem volt képes a drámában a legmagasabban kitűnni. Megelégszik az alantasabb comoediának, a vígjátéknak művészetével.

Nálunk elmondhatjuk objective, hogy az összes európai irodalmakat véve párhuzamúl, a magyar nemzet már nemzeti drámájában tüntetett fel, és pedig irodalmi újjáébredésünk hajnalán oly nagyszerű sikert, oly eredményt, mely mintegy vulcanikus hegy emelkedett ki a magyar síkságon, és melyre — Katona »Bánk-Bán«-jára — nézve a külföld figyelme fel van már híva és constatálják a világirodalom-ismerők, hogy e mű valóban versenyez a legelső drámai alkotásokkal. *(Tetszés bal felől.)*

Ezért a politikusok ne mellőzzék, sőt ragadják meg a leghatalmasabb fegyvert nemzeti életünk nagygyá fejlesztésére: a művészeteket, különösen a színpadot. *(Tetszés bal felől.)*

Kívánom, hogy különösen a megkötött kezű nemzet, a lelánczolt Prometheus, minő a magyar nemzet, a dualismus miatt, a nemzetiségi kérdésekben s őseink mulasztása miatt a multban a legközelebb lefolyt alkotmányos korszak érthetetlen hanyagsága és vaksága miatt most is hátramaradva: legalább ez úton pótolja azt, a mi miatt nem hiszem, hogy őseink nyugodtan alhassanak sírjukban. Nem hiszem, hogy Szt. István király óta a magyar nagyobb bűnt követett volna el maga ellen, mint a midőn egészen megfeledkezett nemzeti tiszta charakterének kifejlesztéséről, nemzetiségéről, nyelvéről, költészetének szelleméről. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Ezek előre bocsátása után áttérek első mű intézetünkre, a mely valóban mindnyájunknak méltán képezi büszkeségét: a nemzeti színházra, melynek nagy művészei, művészi becsű előadásai azon fonalat képezik, melyek alapján a külföld mihozzánk, a magyar nemzetnek, mint művészeti s műveltségi tényezőnek lételéhez eltalál. *(Tetszés a baloldalon.)* Lehetnek nagyérdemű nemzetgazdászaink, nagy műveltségű tudósaink s nagy jelentőségű politicusaink, de a modern Európa társadalma, legelső sorban mindig azt fogja keresni, hogy magas fokon áll e nemzet művészete s e művészetből a művészek nevei után fogja megismerni a nemzetet s e szerint fogja appreciálni annak lelki tökélyeit. *(Tetszés.)* Ezért óhajtom különösen, hogy fokozottabb mérvben történjék az együttműködés úgy az operának, mint a drámai színháznak emelésére, de nemcsak az intendansnak, igazgatók és színészek részéről; hanem az egész társadalom élén álló parlamenti tényezők, a kormány erre hivatott férfiai különösen vegyék programmjukba, mint egyik jelentékeny tényezőt nemzetiségi szempontból is, a magyar színművészet emelését. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

De midőn a nemzeti színházat ennyire kiemeltem, nem fogom elhallgatni azt sem, hogy a nemzeti színház, *(Halljuk! Halljuk!)* mely 15 évóta egy desolált művészi állapotból magasra emelkedett: egy bizonyos idő óta megszünt újabb haladást kifejteni a nemzeti szinházban, stagnálás, sőt mondhatom sok tekintetben hanyatlás állott be. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* Ezért első tekintetre a színház activ vezetőjét az igazgatót volnék hajlandó okolni, annál könnyebben, mert ugyancsak a nemzeti szinház igazgatóját Paulay Edét illeti újabb epochalis haladás megteremtésének érdeme is, mely a mostani évekig terjedt. Azért keveset vonok le, sőt azt hiszem nem is vonok le érdeméből, ha a hiányokért egyszersmind őt állítom most előtérbe. Mert a színház emelkedésének két tényezője van. Színházat vezetni, t. ház, majdnem oly könnyű, mint országot kormányozni. *(Derültség.)*

A színház vezetéséhez is, mint a kormány-

Digitized by Google

záshoz kettő kell: jó műsor és jó személyzet. A kormányzáshoz sem kell egyéb, mint jó reformtervek s megfelelő capacitások azok keresztülvitelére, a kik codificálnak. S mégis a kettő együtt igen nehéz.

Nem hiszem, hogy a mi nemzeti színházunk műsora mindenben megfelelne a magasabb művészeti igényeknek, mert a magasabb művészeti törekvések rovására legalantibb műfajok is lépnek előtérbe, és oly igen könnyű franczia darabokat s németből vagy más idegen nyelvből fordított vaudeville-féléket adnak, melyek csak egy párisi negyedrangú színházban vannak helyükön vagy egy vígszínházban találhatnak talajt, de a melyek a nemzeti színház hivatásához, dignitásához nem illők, *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* különösen, ha tekintetbe veszszük, hogy minő nehéz a színészeti személyzetet oly kétoldalúvá tenni, hogy az egyik napon tógát öltsön s Achilles fegyverzetét hordja vállain, másikon pedig a bohózat frakkját és cylinderét. *(Tetszés bal felől.)*

De ez visszahat a közönség szellemére is. Paulay pl. valóban sisiphusi munkával emelte föl egykor a közönség ízlését, hogy a magas drámai művészetek iránt érdeklődjék. Érdeme különösen abban van, hogy a színház pénztárát megtölti, — ezt a belügyministerium veszi csak érdemétül, — de abban kell keresni érdemét folyton, hogy előadások által telik meg a színház, milyen közönség, milyen lelkesedéssel, milyen művészi igényekkel jár a színházba és szinészeink mily magas piedestálra emelik a magyar múzsát?

Azért én, hogy röviden végezzek beszédem e pontjával, igen kívánom, hogy mindenekelőtt az artisticus vezetés emeltessék; az igazgató egy Bryaréusnak száz karjával alig képes elvégezni a rá várakozó feladatokat s ez őt tökéletesen menti azért, ha a legnagyobb szorgalommal, képességével, legnagyobb ambitiojával sem felelhet meg mindennek. Nagyon szükséges, hogy gondoskodva legyen az igazgatónak szárnysegédei gyanánt oly művészi vezetőkről, a kik nem csupán az obligát előadás-rendezést végzik, de a kik gondoskodnak arról, hogy a szinészek alkotásaik közben egyszersmind a részletek tökélyére, szerepök értelmezésében biztosságra jussanak, a leghelyesebb inspiratiók finomságait tanúlják el, a mi által legmagasabb röptű szárnyalást nyerjen az ő ihletük. Mert most signatúrája a színházunknak az, hogy vannak kitünő szinészek, vannak kitünőségeink, a kik itt s a külföldön, mint a bécsi előadások mutatták, a legnagyobb diadalt vívták ki, de általában véve a személyzet oly tökéletes összjátékot nem tud folyton felmutatni, a mely az egész előadásnak a correctségét bizonyítsa.

Még a modern darabokban ez másképen van, a hol kapunk szép előadásokat, de a történelmi dráma, a magasabb tragedia terén igen nagyok a hiányok. Azért kívánom én, hogy úgyszólván új korszak inauguráltassék a nemzeti színház szevezetében s szellemében. Kívánom, hogy az igazgató Paulay Ede, valamint a színháznak a doyen-jei, az elsőrendű tagok szerzett érdemeikhez méltóan legalább annyi jutalomban részesüljenek, mint az államnak a tisztviselői, hogy véglegesíttessenek. Óhajtom ezt épen művészi szempontból, biztonságérzetük, nyugalmuk szempontjából, hogy annál teljesb becsvágygyal élhessenek művészi hivatásuknak, felelhessenek meg szinházi kötelességüknek.

T. képviselőház! A nemzeti szinháznak egy másik hiánya *(Halljuk! Halljuk!)* a felettébb fogyatékos decoratio, a díszletek és jelmezeknek hiányossága. *(Úgy van! a balolalon.)* Ez nem méltó egy nemzet színházához. Udvari színház nem vagyunk; de a nemzet nem mutathatja magát szegényebbnek, mint fejedelme. *(Úgy van! a baloldalon.)* Ahhoz a fényhez, a mely az operában ő Felségének nagylelkű hozzájárulása által kifejthető volt, akkor a nemzet teljesítse szintén a maga feladatát a nemzeti szinházat illetőleg. Szükséges gazdagabb felszerelés, szükséges díszesebb berendezés. Előadatik pl. Julius Caesar. Nem szólok az egyes előadóknak a fogyatkozásairól vagy előnyeiről, de tekintem a külső hatást. Miként történhetik az, hogy Shakespearet adják és a színház üres, a közönség tapsolni nem tud? Ez azt jelenti, t. ház, hogy megtudjuk buktatni Shakespearet, mert a színház nem úgy adja elő a darabját, mint kellene; mert különben lehetetlen, hogy ily nagy szerző műve vonzó és freneticus hatást ne keltsen, ismerve különösen közönségünket, mely annyira vonzódik a nagy és szívet megrázó emotiok iránt, miknek gyümölcse a kedélyben csak jó és szép. De látjuk példáúl, hogy ez a Caesar, a ki a gallokat, a teutonokat, egy Vercingetorixot megsemmisített, minő legiokkal áll elő a nemzeti színházban, *(Derültség.)* hol a győzhetlen veteranokat dagadt viszeres statisták adjak, hisz ilyeneket csak a veteranok bandájában látni, *(Élénk derültség.)* ily hadsereg élén soha sem lépte volna át Caesar a Rubicont *(Derültség)* és nem azt mondta volna el, hogy: »veni, vidi, vici!« hanem azt, hogy: »jöttem, láttam és elszaladtam«. *(Élénk hosszas derültség.)* És ha, t. ház, ennek a nagy Juliusnak 20 senatorra van szüksége, hogy a forumon megjelenjék, ezeknek pedig, hogy megjelenhessenek szükségök van tógára, az igazgató elküld az intendanshoz, hogy: »szükségem van 20 tógára«, az intendans azt mondja rá, hogy elég lesz 10 senator is, s annak 10 tóga, erre felküldik az ügyet a belügyministeriumhoz, ott pedig a másik 10 tógát húzzák ki. *(Derültség.)* Hát, t. ház, ha a magyar sena-

Digitized by Google

torok úgy jelennének meg a felsőházban, mint itt a tóga nélküli senatorok, nagyon hasonlítanának a mezők liliomaihoz. *(Derültség.)* T. képviselőház! A mint említettem is, színházunk magas niveaura van ugyan emelkedve, talentumosságban méltán concurralhat az első színházakkal, oly színházzal is, mint például a Burgszínház, hol pl. Laube »Lear király«-ára öt éven át készült s Dingelstedttel együtt, s aztán együttes fáradsággal tudták a Burgot arra a magas színvonalra emelni, hol most van. És mégis színészeink Bécsben, mint szemtanúja is voltam, előadásaikkal valóban nagy diadalokat arattak. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)*

Gr. Zichy Jenő: Meg is érdemelték!

Bartók Lajos: És ez nemcsak a jelen volt közönség tetszésében nyilatkozott, hanem a legelső osztrák művészek legőszintébb, legteljesebb elismerésében. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)* És nyilatkozott a veltünk, különösen nemzeti törekvéseinkkel szemben, nem mondhatni, hogy nem féltékeny bécsi sajtó loyalis, őszinte és rendkivül lelkes elismerésében is. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Azért mondom, hogy adjuk meg a nemzeti színház jelenlegi igazgatójának mindazokat az eszközöket, melyekre ő érdemeket szerzett, melyek által méltán fogja befejezni a régebben megkezdett nagy organisatiot, mely új korszakalkotó volt és minden politikai tényező hálájára érdemes; így be tudja fejezni akként, hogy egykor utódjának átadhassa betöltött hivatással re optime gesta. De szükséges, *(Halljuk! Halljuk! a bal- és szélsőbalon)* hogy az alkotásokban aztán a színházat emeljük fel a magasabb érdekek effectuálhatásaig. A nemzeti színház épülete, nézőtere szűk és mondható rossz, sőt rozzant mindenképen az egész localitas. Ez állapota nem teszi méltóvá, sem alkalmassá, hogy fényes muzsának legyen temploma. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)* Komolyan kell gondoskodnia új színház-épületről a belügyministeriumnak, vagy a cultusministeriumnak, mint elvi szempontból óhajtom a színháznak oda áttételét. Hanem történjék egyszer már nagyszabású valami, nem tatarozás, ámde méltóztassanak combinálni a nemzeti színház sürgős újjáépítését a tervezett fővárosi 4-ik színházzal együtt; egyszersmind combinálni a nemsokára küszöbön álló ezredéves nemzeti jubileummal, a midőn Magyarország úgy sem fog excellálhatni egyébbel, mint munkájával, ipari munkájával, mely nemesít, valamint a szellem munkájával a művészettel, mely a nemzetet a nemzetek aristocratiája közé emeli fel. *(Úgy van! Ugy van! bal felől.)* Óhajtom, hogy nem lévén illő a mindenben való kicsinyeskedés, a művészetek terén megtegyünk mindent, a mi akaratunkban és módunkban áll nemzetiségünkért. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

T. ház! A nemzeti színház után az operára is óhajtok áttérni, *(Halljuk! Halljuk!)* melynek elismerem, hogy oly kitünő személyzete általában nincs, mint a nemzeti színháznak, melynek azonban különösen nagy művésznői általános elragadtatást keltettek a bécsi müizlésü közönség előtt. De a hiányos személyzet és az előadások fogyatékosságának taglalása előtt legyen szabad rövid visszatekintést vetnem a magyar operára. *(Halljuk! Halljuk!)*

A magyar operát t. i. sokan luxus-czikknek tekintik, pedig világért sem az, már csak azért sem, hogy a magyar nép zenei talentumát kifejthesse, hogy egykor ebben is elérhesse azt a magaslatot, mely az európai nemzetek közt kitünővé tegye a magyart e kedélyi oldalról is. Nem tartom mellékesnek azért sem, mert a főváros feladata, hogy fényes szórakozást tudjon nyújtani idegeneknek, úgy, mint hazaiaknak. *(Helyeslés bal felől.)* A magyar operának volt már virágzási kora, és ez igazolja azt, hogy ezen bajai iránt ne nyers közönnyel, hanem a legnagyobb figyelemmel és gyöngédséggel viseltettünk és prosperálását segítsük elő. *(Helyeslés bal felől.)*

A nemzeti színház épületében teljes virágzásban volt operánk, akkor szük viszonyok közt voltunk, felváltva mentek az előadások a drámával, mégis kitünő személyzet, kitünő művészek és müvésznők fejlődtek ki, a müsor pedig olyan volt, mely a magyar dalmüvek iránt érdeklődő közönséget teremtett.

Azóta ennek ellenkezőjét látjuk. B. Podmaniczky Frigyes után három intendans kezén ment át az opera és az opera az intendansoknak mindig kedvencz thémájuk volt, míg a nemzeti színházat mellőzték és azt hiszem, a baj ott gyökeredzik, a folytonos intendans változásban. Minden intendans egy-egy saját reformot kezdett meg keresztülvinni és midőn megkezdte, akkor elmozdították. Egyike ezeknek volt gr. Keglevich István, a ki bőkezü volt, költekezett; azok a szőnyegek melyeken Fenyvessy t. képviselőtársam az operai vacsorákon, vagy a nemzeti színházban lépdelt, még Keglevich szőnyegei. *(Derültség.)* De Keglevich alól kirántották a pokróczot, mert költekezett a ma is használt, szükséges díszletek s jelmezekre. S jött utána az új intendans Beniczky Ferencz, a ki ellenkezőleg a takarékosság netovábbját alkalmazta, mint arcanumot. Ezek a ellentétes ugrások, saltusok in natura, a folytonos operatiok, hogy három kertész nyesegeti az operát: okozza, hogy ez által annak el kell pusztulni és tönkre kell menni. *(Ugy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* Én értem, t. ház, hogy a panaszok folytonosan megújulnak sajtóban, közönségben az opera vezetése miatt. Oka ennek az is, hogy az intendansi állás

Digitized by Google

az, a melyhez, mikép a főispánhoz, nem kell qualificatio és a melylyel nem jár felelősség. Az intendans a színházak főispánja és hogy a főispán mi, arra egy színpadi adomát citálok. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt kérdi a darabban az egyik szereplő a másiktól: »miféle ember az?« mire ez azt feleli: »nem ember az, hanem úr!« *(Derültség.)* Az intendans, t. ház, ép úgy, mint a főispán, nem ember, hanem »úr«, a ki semmi felelősséggel nem tartozik, és ha ez hiba, a hiba ott van, hogy viszont nem korlátoztatik felülről. Én kívánatosnak tartanám, hogy az intendans és a ministerium közt minden szakszerű kérdésben folytonosan meg legyen a contactus, az ellenőrzés. *(Helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

T. ház! A tegnapi ülés folyamán Fenyvessy Ferencz képviselőtársam igen hatalmas támogatásába vette gróf Zichy Géza intendanst. *(Derültség.)* Én nem mindenben járulhatok az ő nézeteihez. Például ő megjegyzi az intendansra, hogy mindjárt hivatalba lépésének kezdetén az igazgatót 25.000 frt végkielégítéssel elbocsátotta. Ez valóban sok pénz, de az igazgató még nyolcz évre szerződésileg volt évenkinti 10.000 frttal engageirozva, tehát még 80.000 forint lett volna kifizetendő és annak kamatja; ha tehát az intendansnak 25.000 frtot végkielégítésül adott: ez a színházi pénztárnak csak javára vált. Annak az igazgatónak helyzete itt már tarthatatlan lett, nem akarok képességének hiányairól vagy előnyeiről beszélni, csak constatálom, hogy helyzete tarthatatlanná lett, főleg mert nem felelt meg eddigi szerződési kötelességének és a magyar nyelvet meg nem tanulta. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* A t. képviselő úr rossz néven veszi azt is, hogy most egy idegen karmestert hoztak, Rebitseket, a ki különben magyar születésű; de hiszen meg volt már a praecedens, hogy egy igazgatót hoztak, a ki magyarúl nem tudott és nem tanult meg és ha azt Zichy Géza kifizette, ezt nem önkényűleg, hanem ministeri jóváhagyással tette. Csodálom, hogy egy loyalis kormánypárti ezt mégis előhozza. *(Derültség a szélsőbalon.)*

A műsor egyhangúságára is tett megjegyzést képviselőtársam. Az operaházi műsort én sem tartom elég jónak, de az egyhangú műsorok nagyobb operáknál is megvannak. Párisban az egész saison alatt két opera megy, legfeljebb még egy ballet. Azután kifogásolja a t. képviselő úr, hogy Mozartnak előadták egyik gyermekkori művét, a mely különben csak egy félórát vett igénybe. Mozart gyermekkori művét szívesen meghallgatjuk, mint meghallgatnók t. képviselőtársamnak teljeskorú operai művét. *(Derültség bal felől.)* Ne vegyük rossz néven, hogy Massanet »Werther«-jét pedig nálunk nem adták elő, mert Párisban is, a mint a »Figaro« tegnapi számában olvastam, csak a legközelebbi napokban, január 16-án adták az »Opera Comique«-ban először.

De már komoly théma az, hogy minő elbánásban részesűlnek mind az operában, mind a nemzeti színházban a magyar szerzők. *(Halljuk! Halljuk!)* S itt ismét visszatérek a nemzeti színházra, a hol annyira ment a selejtes franczia darabok forcirozása s a hol olykor a dramaturg első feladata nem az, hogy miként rendezze és mikép adassa elő, hanem az, hogy miként húzgálja meg a darabot, hogy az illedelem legalább nagyon meg ne ütközzék rajta. *(Úgy van! bal felől.)* Hogyha egy franczia, német vagy bármi nyelvű darab adatik elő, a mely Drezdában, Párisban, Bécsben sikerrel ment, akkor a legnagyobb hűséggel, praecisitással és servilismussal másoltatik azok rendezése a nemzeti színházban; a legfigyelmesebb gond fordíttatik a betanításra és az előadásra, hogy a külföldi előadások mögött ne maradjunk, mert az a darab ott már approbáltatott s egyszerűen azt mondanák, hogy a darab Budapesten megbukott, mert rossz a színház, rosszak a színészek; addig azonban a magyar szerző darabjával úgy a rendezés, mint a betanítás tekintetében a lehető legfelületesebben bánnak el; *(Úgy van! bal felől.)* igen, mert hogyha a magyar szerző műve bukik meg, nincs, hová appelláljon, kire hivatkozzék, nem mondják, hogy rossz volt az előadás, rossz a betanítás és rendezés, szóval hogy a nemzeti színház rossz; hanem azt fogják mondani: rossz volt a darab. Igy üt ki az eredeti irodalom rovására, ismerve a sajtónak magatartását is, a mely mondhatni, objectiv a szerző írótárssal szemben, de a színház és az előadások iránt okvetlenül előszeretettel s elnézéssel viseltetik és nagyobb kímélettel, mint tárgyilagossággal s ezt bizonyos fokig helyeslem: művészetünk igényli ezt, de igényli azt is, a mi színiirodalmunk, hogy teljes felszerelésben és méltatásban jusson a lámpák elé *(Helyeslés bal felől.)*

Az operában előadnak magyar műveket, de természetesen nem oly számban, mint a nemzeti színháznál, mert az opera nem is terem oly hamar, miután technikailag sem állítható elő oly hamar, mint a színmű. A nemzeti színháznak egyik baja inkább a darabok bőségében és gyors reprise-ben áll, a mely a darabok correct előkészítését lehetetlenné teszi. Az operánál gondot fordítottak a jelen intendatura alatt a magyar darabok előadására. Megkezdték Liszt halhatatlan művével, »Szt.-Erzsébet oratoriuma«-val. Azon Liszt remekével, a kinek érdemeit a külföld sokkal jobban tudja méltányolni, a kinek a művelt külföld emlékeket állított, mi pedig sírt sem adtunk neki s a ki tetteivel s hozzánk

Digitized by Google

való vonzódásaival s műveivel, melyekből a a magyar szellem úgy szikrázik, mint a legősibb szittya-tűz, megmutatta, hogy szívvel lélekkel magyar volt.

Hallottam, külföldön Lisztnek rapszodiáit, a magyar népdal ezen valóságos apotheosisai milyen lelkesedést idéztek elő az idegenek közt. Előadták Wagner után, épen halála évében, Saint-Saëns, Gounod, Mendelssohn és más classicus zeneírók művei után, ezeket megtapsolták, de freneticus lelkesedést és megismétlést csak Lisztnek műve idézett elő, miről pedig a külföldi lapok minden dícsérettel írtak: »Szent Erzsébet oratoriuma« Bécsben teljes méltánylást és diadalt aratott, míg idehaza Lisztnek ezt a remek művét, noha jól adták elő, a közönség nem igen méltányolta. Itt újítom fel tehát azt, hogy »pártolj közönség és mi haladunk!« Legyen a közönség kevesebb igényű és viseltessék több jóakarattal operánk iránt, akkor az fejlődni fog. *(Úgy van! bal felől.)*

Ugyancsak a jelenlegi intendans hozott színre egy előbbeni igazgatóság alatt mellőzött nagy magyar coreograficus művet, Szabadosnak »Vióráját«, mely művészi tekintetben nagyon sikerült. Az, hogy magyar szerzők az előző regimek alatt nem igen méltányoltattak, igenis előfordult, megesbetik talán most is kisebb mértékben, de nem tehető fel, hogy a szándékosan vagy rendszerből történik.

T. ház! Mielőtt befejezném szavaimat *(Halljuk! Halljuk! bal felől.)* bátor vagyok még egynehány reflexiót tenni. Mellesleg megemlítem, hogy művészi szempontból igen óhajtanám, a várszínháznak bérbeadását. Felhívom a t. belügyminister úr figyelmét a tervezett negyedik színházra, a fővárosi színházra, melyet vígszinház név alatt is emlegetnek. Ennek létrehozására egy bizottság alakult, a melyben a közéletnek sok kiváló férfia részt vesz. Ez a bizottság erélyesen működik, részletes tervet dolgozott ki s mintegy 100.000 forintot gyüjtött össze. Azt hiszem, hogy ezen vígszínház megvalósításának előmozdításához a fővárosnak és a kormánynak is kötelességszerűen hozzá kell járúlnia.

Azt mondják, hogy ez a negyedik színház nem lesz concurrense a nemzeti színháznak. Én pedig azt óhajtom, hogy concurrense legyen, mert ezzel nyessük le a nemzeti színháznak oldalhajtásait, ezzel tisztítjuk meg azon mellékszínműágak cultiválásától, a melyek a műsor kiválóságát s egységét zavarják, *(Igaz! Ugy van!)* a melyek következtében a műsor csak pêle-mêlet nyujt, valóságos pot-de-bouillet.

Óhajtom, hogy ez a vígszínház, már az ezredéves kiállítás és ünnepségek alkalmával megnyíljék. Kívánatos e színház általában véve a főváros érdekéből, hogy legyen az idegeneknek egy szórakozó helyük, a hol a későn érkezők kellemesen tölthetik el idejüket, a mely szórakoztassa a modern fővárosi elemeket, különösen mozdítsa elő a polgáriasodást és a culturát bevigye azon néposztályokba is, a mely néposztályok eddig csak a népszínházban találták helyüket.

Szükség van a negyedik színházra azért is, mert kevés színházunk van. A fővárosnak 500.000 lakosa mellett csak három a színháza. Már e statisztikai adat is igazolja a negyedik színház felállításának szükségét. Óhajtom ezt azért is, hogy a fővárosnak lipótvárosi részében a magyarosodást előmozdítsuk. És ezt nem azért mondom, mintha vádolni akarnám a Lipótváros lakóit vagy mintha feltenném, hogy hiányoznék bennök a jóakarat. Hiszen épen a lipótvárosi polgárságnak színe-java áll ennek az ügynek az élén. Én csak azt akarom kiemelni, hogy nekünk eszközöket is kell nyújtanunk arra, hogy a nemzeti ügy mentől jobban előmozdíttassék. *(Helyeslés.)*

Ezen felül kívánom, hogy a kolozsvári színház azon javadalmazással szemben, melylyel jelenleg bír, bizonyos előnyökben részesíttessék. Váljék a színház különösen operai előkészítő iskolájává a m. kir. operaháznak, mert így nincs honnan reorganisalni a személyzetet s egyetlen operánk a külföldre kénytelen menni segítségért; ha pedig az operában idegen nyelven énekelnek, szintén rossz néven veszik.

Kolozsvárnak különösen igénye van arra, hogy színháza által is jelentékeny központtá váljék, mint egy főváros; mert nemzetiségi exponáltságánál fogva önmagunkat erősítjük meg, nemzetiségünket istápoljuk, midőn Kolozsvár fényét, társas életének expensivitását s intensivitását a színház fényének emelése által előmozdítjuk. *(Helyeslés.)* Különben azt hiszem, hogy az u. n. házi kezelés helyett már az állami kezelés meg van állapítva, s én azt mindenesetre helyesléssel veszem tudomásúl.

A vidéki színházak rendezéséről óhajtottam volna még szólni, *(Halljuk! Halljuk!)* de ezúttal nem terjeszkedem ki egyébre, mint arra, hogy azok nagyobb mértékben segélyeztessenek. Ez a legrongyosabb hadserege Magyarországnak, sőt demoralisalt hadsereg is, mert a mely színpadon egykor magyar hősöket látott a nemzet, a honnan Kisfaludy alakjai, történetünk alakjai megelevenedve szóltak a néphez: ott most — sajnos — az operette grassál, mert másképen nem élhet meg a vidéki színészet. Az első szerepet az általam mindenesetre igen tisztelt operette-hősnők játszszák, míg a drámai színészet tökéletesen alárendelt, úgyannyira, hogy míg a nemzeti színház mostani személyzetét a vidékről

Digitized by Google

rekrutálták össze ezelőtt 15 évvel, most teljes lehetetlenség az igazgatónak legjobb akaratával is succrescentiakat találni.

Kérem tehát a minister urat, méltóztassék szívén hordani a vidéki színészetnek úgy morális, mint anyagi érdekét, mert e kettő csak együtt hozhat eredményt; azt hiszem különben, hogy Pázmándy Dénes képviselőtársam az ő kiváló műérzékével s szakértelmével tüzetesen hozzá fog szólni e kérdéshez.

Hogy a vidéki közönségben meg van a magas érzék a színészet fontossága iránt, hivatkozhatom Kecskemét városra, mely — azt hiszem, Horváth Ádám képviselőtársam is biztosan tudja — már régebben is több ezerre alapítványt tett színházának, s e város közönsége az alkotmányos regime 25 éves fordulóját, ő Felsége ünnepét úgy ülte meg, hogy 200.000 frt alapítványt tett egy színházra. *(Élénk tetszés.)* Ha a kormány méltó lesz e vidéki város nobilitásához s hazafias érzetéhez, azt hiszem, hogy e téren is tovább fogunk haladni. *(Tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

Bocsánatot kérek hosszadalmas szavaimért, érzem, hogy fárasztottam vele a t. házat, mert nem tudtam beszédemben elválasztani a tisztán artisticus dolgokat azoktól, a mik politikai tekintetben vannak helyükön. De azt hiszem, hogy vannak szavaimban közérdekű vonások is. *(Halljuk! Halljuk!)*

Széchenyi Istvánt ünnepelték most az akadémián, a ki midőn a magyar tudományosságnak emelendő házról volt szó, egy évi jövedelmét ajánlotta fel e czélra s a mikor valaki némi aggálylyal s talán bizonyos kicsinylésével a czélnak, kérdé, hogy »miből fogsz megélni?« ő azt felelte: »Eltartanak barátaim.« A nagy Széchenyi meghozta az anyagi áldozatot, mert ő, a ki egyik legnagyobb újjáalkotója volt a magyar nemzet tetterejének, tudta, hogy a szellemnek és művészetnek hajlékai képezik a nemzet nemzetiségének igazi templomát. *(Egy hang a szélső baloldalon: Erősségét!)* De a mi a művészetet illeti, ezen a téren a magyar nemzetnek, mint nemzetnek soha sem volt érzéke, hogy törvényhozásilag tett volna nagyot, mindig csak egyesek. Miért nem? Nem olyan vitalis érdeke-e ez, mint bármely a politikába vagy administratioba játszó dolog? Hát mivel van hátrányban a szellem, a lelki szomjúság a testi éhség mögött? Egy állam lehet-e hatalmas, óriási alak, a melynek talán fejében nincsen velő, nincsen szellem? *(Tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* Lehet-e valódi állam, mely az ő brutalitásában áll oda, mint egy Góliát, a kit parittyakővel le lehet ütni? *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Ideje, hogy a parlament tudatára ébredjen annak, hogy a tudományt és művészetet ápolni kell; ideje, hogy ha már nincs egy »ministére de beaux arts«, akkor az illető szakministerek teljesítsék kötelességükön felül is hivatásukat. Ha például a mult ministereket tekintem, ott van Szapáry ministersége. Én nem mentem Szapárynak a Hentzi-szobrot megkoszorúzni, mint pl. Rohonczy képviselőtársam mondta, hogy ott lesz, azonban nem ment el.

Madarász József: Megint oda akarnak menni!

Bartók Lajos: Helyesebben csak a jégünnepélyre ment el; de azt elismerem, hogy Szapárynak érzéke volt a művészetek iránt, a színháznak valódi barátja volt és sok jót tehetett és tett is. De méltóztassék a megelőző 15 év regiméjét nézni, épen úgy nem volt akkor érzék a művészet, mint nem volt érzék a magyar nemzetiségi érdekek iránt. *(Igaz! Úgy van! Helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* És a Szapáryban boldogult néhai ministerelnök csak egyszer fordult meg a budai várszínházban a véderő vita alatt, mikor a ministerelnöki palota már nagyon kényelmetlen volt neki. *(Derültség és tetszés a szélsőbalon.)*

A ki egy czipőt elnyűtt a színpadon, az éppen úgy vissza vágyik oda, legyen az bár intendans, mint a minister vissza vágyik, a ki egy kabátot elnyűtt a bársonyszékben. Ilyen hazajáró lelkek vannak a színházaknál és parlamentben és ezek a maguk ideaival nyugtalanúl a restauratioról álmodoznak. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és szélsőbalon.)* Én elismerem, hogy az intendansi pályán voltak olyan balszerencsések, a kiknek éppen akkor kellett megbukniok, a mikor már beletanúltak volna az intendansi feladatokba; azért én a művészetek érdekéből nem óhajtom, hogy ez folyvást ismételtessék és egy jó intentiojú intendatura pusztán ebből a szempontból elejtessék. Igenis óhajtom, hogy a kellő felügyelet gyakoroltassék, a hiányok pótoltassanak és mindenekelőtt szem előtt tartsák a múlt időnek hibáit és mulasztásait szemben a magyar színművészettel. *(Helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* Én azt hiszem, t. ház, hogy a magyar állam hivatását akkor kezdi betölteni, a mikor nem azt fogják mondani, hogy itt végződik a művelt nyugat, hanem ha a hozzánk csatlakozni hivatott népek és egyáltalában a művelt Európa azt fogja mondani, hogy Magyarországon, illetőleg Budapesten kezdődik a művelt kelet. *(Élénk helyeslés és tetszés a bal- és szélsőbalon. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Horváth Ádám jegyző: Mérey Lajos!

Mérey Lajos: T. ház! Kizárólag a vidéki magyar színészet érdekében kérek szót. A vidéki színészet magyarosító hatása nem tagadható. De kétségtelen az is, hogy a magyarosításnál sokkal hatékonyabb, közvetlen hatása van a magyar hazafias gondolkozás ápolására, a valódi magyar

Digitized by Google

nemzeti érzület erősítésére és terjesztésére, sőt még a közerkölcsiség szilárdítására is, a mely utóbbi hivatása szintén méltányolandó. Igaz ugyan, hogy a vidéki közönség színházlátogatásának oka inkább csak időtöltés, szórakozás, mint a művészet élvezete. De azért a jól megválasztott daraboknak, legyenek bennük akár a nemzet nagyjainak erényei, jelleme, hazaszeretete dicsőítve, akár a társadalmi félszegségek, az emberi indulatok kinövései ostorozva, a szemlélő tudtán és akaratán kívül is elhintik a hazafias és erkölcsök iránti fogékonyság magvait. És én e tekintetben a színészet hatását a hírlapirodalomével hasonlítom össze. Az olvasó a hírlapot gyakran csak időtöltésből veszi kezébe és olvassa, de nem nagy idő letöltével azon veszi magát észre, hogy neki a megszokott hírlap hiányzik, sőt hogy az ott olvasott elvek, vonatkozzanak akár a tudományra, akár politikára, tudtán és akaratán kívül is belevették magukat lelkébe, ugyanazon irányban érlelték az ő meggyőződését is. Ilyen a színészet hatása is. A néző emlékezetében már elmosódtak a színpadon látott alakok, de az azok által hangoztatott elvek, a darab irányzatát képező eszmék hosszú idő múlva, hogy úgy mondjam, porszemek gyanánt rakódnak le lelkére és alkalomadtán hangot ad ott a hazafias érzés húrja, felbugygyan az erkölcsös iránti lelkesedés forrása és felébred a nemes példákat követni hajlandó akarat ereje. *(Úgy van!)* A magyar törvényhozás méltányosan cselekszik tehát, ha a vidéki magyar színészet segélyezésére egy aránylag csekély, de remélem később emelendő összeget vesz fel a költségvetésbe. Méltányolom ez eljárást, kivált ha látom, hogy vidéki magyar színészeink anyagi helyzete mily sanyarú, hogy a létért való küzdelmük mily nehéz. Ha ezt meggondoljuk, igazán bámulnunk kell, hogy a pályájukhoz való ragaszkodás mily melegen szoríttatja velük azt a vándorbotot, mely nem mindig elégséges nekik a mindennapi kenyér megkeresésére sem, sőt mely gyakran a kenyér alakját is csak homokba rajzolja. Ámde hogy a vidéki színészetnek, kivált a nem tiszta magyar, tehát nemzetiségi vidékeken kellő magyarosító hatása legyen: e segélyt ennek megfelelő czélszerűséggel kell felosztani. Azért én a t. minister úr figyelmét, mint a ki szintén nemzetiségi vidéki városban lakott, e felosztásra hívom fel.

Elhibázott dolog lenne a vidéki magyar színtársulatokat csak úgy vaktában segélyezni, hanem igenis segélyezendők először azok és leginkább azok a társulatok, *(Halljuk! Halljuk!)* melyek a magyar történelemből, a magyar társadalmi, nemzeti életből merített, magyar íróktól származó darabok előadásában tűnnek ki, vagy legalább is csak ily darabok előadása jutalmazandó. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Úgy vagyok értesülve, hogy a jutalom felosztása a központi színész-egyesület közvetítésével történik. Én a t. belügyminister úr figyelmét arra kérem, hogy a felosztás meggyőződésem szerint helyesebben fog történni ott, hol vidéki színi választmányok vannak, ezeknek az útján. És pedig miért? A vidéki színi választmányok az illető összeg erejéig vesznek belépti-jegyeket Ezen belépti-jegyeket ingyen osztják szét, akár szegénysorsú egyetemi vagy akadémiai hallgatók, gymnasiumi növendékek, iparegyleti tagok és hasonló egyének között, miáltal azon hármas czél lesz elérve, először, hogy a színházba több egyén fog bemenni, tehát a színészek hatása több személyre terjed ki; másodszor hogy a színészek jobb kedvvel működnek, mert nagyobb közönség láttára teszik ezt, és végül, hogy a segélyt megérdemelt hazafias, nemzeti irányú munkáért kapják meg. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A vidéki magyar színészet érdekében a belügyminiszter úr figyelmét még egy körülményre hívom fel. Ezen körülmény felemlítésénél saját tapasztalásomon indulok. A nyitramegyei közönség évekkel ezelőtt Nyitrán állandó magyar színházat épített és kimondotta, hogy ezen színházban mást, mint magyar nyelvű előadást nem enged meg. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Midőn egy idény alkalmával tapasztaltam, hogy a színházat aránylag kevesen látogatják, annak okául az mondatott nekem, hogy ugyanakkor a városban idegen nyelvű énekesek, bűvészek, ezermesterek, úgymondva csepűrágók rendeznek előadásokat és elvonják a magyar színháztól a közönséget. Ez iránt kérdőre vontam a városi kapitányt és ő nekem azt a felvilágosítást adta, hogy nem tagadhatja meg az engedélyt, mert azon egyének és társulatok már a belügyministeriumban kaptak az egész országra szóló engedélyt. Én tehát felkérem a belügyminister urat, hogy ezen mindenféle zengerajoktól az engedélyt tagadja meg, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* a melyeknek pedig kiadta, egy határidő kitűzésével vonja vissza; *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* mert a magyar vidéki színészeket csak úgy fogjuk híven támogatni pályájukon, hogyha a concurrentiát, a mely a magyar nemzetiség, a magyar nyelv, a magyar érdekek, a magyar nemzeti genius ellen van, lehetetlenné teszszük az országban és különösen annak nemzetiségi vidékein. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)*

Horváth Ádám jegyző: Pázmándy Dénes!

Pázmándy Dénes: T. ház! Engedjék meg nekem is, hogy azok után, a miket előttem szóló képviselőtársaim mondottak, én is, mint olyan, a ki a színházakkal hosszú idő óta foglalkozom, pár szót szólhassak. Nem fogok semmiféle részletekbe belemenni és egyéni, személy

Digitized by Google

dolgokat egyáltalában nem említek. Általánosságban akarom tartani felszólalásomat és rátérek mindjárt a kérdés practicus oldalára. Mindenekelőtt pártolom azt, a mit Fenyvessy Ferencz t. barátom mondott és a mit én már ő előtte is hangoztattam, hogy t. i. a színművészet egészen tétessék át a belügyministeriumból a cultusministeriumba. Ideje, hogy ott egy úgynevezett szépművészeti osztály szerveztessék, a mely a színházakkal együtt a szépművészetnek más ágait is felölelné, úgy, hogy e téren együttes vezetés legyen az egész országban.

Szóba hozatott itt az intendansi kérdés. Én azt tartom, hogy nem az egyénekben rejlik itt a hiba. Mert lehet akárki az intendans, kevesebb vagy több talentummal, kevesebb vagy több szorgalommal, szerintem az intendatura Budapesten lehetetlen, mert azokat a feladatokat, melyek ehhez kötve vannak, kapcsolatosan megoldani egyik sem fogja tudni. Látják, hogy egymásután változnak az intendansok. Talán 5—6 egyént láttunk 10—12 esztendő alatt előttünk defilirozni és mindegyik megbukott azért, mert az állás oly feladatokat ró rájuk, melyet teljesíteni nem képesek. Intendansi állás, t. ház, csakis udvari színházaknál lehetséges, a hol az intendansok kötelessége semmi egyéb, mint az udvar és a színpad közötti közvetítés. Állami színházaknál, a hol a belügyministerium felügyelete alatt állanak a színházak, az intendatura teljesen felesleges, a mi viszonyaink mellett pedig valóságos luxus, mert nálunk udvari színházak nem léteznek, csak nemzeti, állami színházak vannak. Erre nálunk még kevésbbé van szükség, mint másutt, a hol az intendatura felett nem áll ministerium, hanem csak az udvar. Ott tehát ezekre szükség van, nálunk az absolute szükségtelen. A mire szükség van, az a színházak feletti felügyelet, de ezt a ministerium ne a bureaukban gyakorolja, hanem tartson a fővárosban és a vidéken felügyelőt, a kik a színházakba eljárván, azok ügyével foglalkoznak is, de ezek csak ellenőrző közegek legyenek, administrationalis joggal vagy direct hatáskörrel a színházakra ne bírjanak. Ez a rendszer emelte oly rendkívüli magas fokra Franczia országban a színművészetet. Ezt a rendszert ajánlottam nálunk én is.

Előhozatott itt az opera és a nemzeti színház kérdése. T. barátom, Bartók Lajos nagyon dicsőítette a nemzeti színházat, hanem azt tartja, hogy annak nem elég anyagi eszköz áll rendelkezésére. Ezzel szemben, t. képviselőház, nem tartózkodom kimondani azt, hogy olyan fényes dotatiot, mint a nemzeti színház, nem élvez egy színház sem széles Európában. A nemzeti színház javadalmazása nemcsak a magyar budgethez viszonyítva, hanem általában az összegeket tekintve, sokkal nagyobb, mint pl. a bécsi Burgszínházé, mint a berlini Schauspiel-hausé vagy a párisi Comedie-Françaiseé.

132 ezer forint van felvéve csupán a mi budgetünkben különböző czímek alatt a nemzeti színház dotatiojára. Ha ehhez még hozzávesszük azon összeget, a melyet az a civillistából kap, mondhatom, hogy ez a dotatio 170—180 ezer frtra rúg évenkint. A nemzeti színháznak tehát ennél már nagyobb segélyt adni nem lehet. Én tisztelem a művészek érdemeit, de állíthatom, hogy oly honorariumot, mint a nemzeti színház művészei, semmiféle állásban kapni nem lehet. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mert kivéve a főpapi állásokat, nincs Magyarországon jövedelmezőbb állás, mint ezeké a művészeké. Vannak egyes művészek, a kiknek 10 ezer forint fizetésük van, ehhez hozzávéve a fellépti díjakat és a tanárkodást, némelyiknek jövedelme meghaladja a 12 ezer frtot.

Ha ők e mellett mégis anyagi bajokba keverednek, ahhoz az államnak semmi köze sincsen; tessék azokból kimászni, úgy, a mint tudnak.

A mi az operát illeti, én voltam az, a ki hangoztattam már és ma is ismétlem, hogy e tekintetben ne éljük utópiákkal. Egy magyar opera, teljesen nemzeti alapon, ma lehetetlenség Magyarországon. Erre előföltételek kellenek, erre először egy nagy conservatoriumot kell létesíteni, azután kell a vidéken legalább egy pár helyen operát teremteni, mely úgy az instrumentalis, mint a vocalis zenefejlesztést előmozdítsa; mert az olyan operát, minő a mai, csak csúfolni lehet nemzetinek. A nemzeti operához hiába jönnek a külföldről egyes nagy művészek, a kik közül egy sem tud magyarúl. Magyarországot nem is látták s mikor idejönnek, azzal jönnek ide, hogy én fogom a magyar nemzeti operát megcsinálni. Ez humbug. Nem csinálja azt meg sem Mahler, sem Rebitsek, sem más; ehhez évtizedek kellenek, nagy előkészületek, institutiók nagy munka kell ehhez. *(Igaz! Úgy van!)*

Ezért azon 400.000 forintot, a mit most évenkint ezen úgynevezett nemzeti operára kiadunk, a legnagyobb luxusnak tartom. Kidobott pénz, melyet ha jól alkalmaznánk, nemzeti culturánknak rendkívüli hasznot csinának vele, holott most ki van dobva. Mert az úgynevezett magyar nemzeti operában egy-egy külföldi művész nagy keservesen, évek fáradozásai után, betanúl egy szerepet magyarúl, a melyet ő sem ért, a közönség sem ért, ez még nem magyar opera; *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* az se magyar opera, hogy itt csehek olaszúl énekelnek irtózatos pénzért. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ez sem kelléke a magyar operának. Ez nem egyéb, mint nagyzási hóbort. A magyar operát lehet, elérjük ötven év mulva, ha azon

Digitized by Google

alapfeltételeknek megfelelünk, a melyek e tekintetben nélkülözhetlenek; de ma napság magyar nemzeti operáról ábrándozni egyike a legveszedelmesebb dolgoknak, mert az igen sok pénzbe kerülne, s mert azon pénzt elvonnók más oly czéloktól, a melyekre azokat kell, hogy költsük. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A mi a budapesti színházi viszonyokat illeti, én mindenekelőtt elkerülhetetlen szükségesnek tartom, hogy a várszínház kivétessék a nemzeti színház kezéből, mert az mai helyzetében nem szolgál egyébre, mint segélyforrásúl a nemzeti színház tagjainak, hogy ott maguknak fellépti díjakat csináljanak. Az egész világon unicum az, hogy egy állami színház elmenjen a város másik részébe és ott leszállított árakon kisebb keretekben ugyanazokat a darabokat előadja. Ilyen surrogatum, hogy úgy mondjam czigória előadások nem léteznek az egész világon. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

A nemzeti színház művészeinek jobb lesz idejüket arra fordítani, hogy tanúljanak, haladjanak, szerepeiket jobban betanúljak, mert bizony a nemzeti színháznál meglehetős hanyatlás állott be.

Azt a budai várszínházat pedig nem bérbe kell adni, mert hiszen úgy bérbeadni, hogy attól valaki még fizessen is valamit, lehetetlenség. Hanem a mostani subventiót valamely vidéki színigazgatónak kellene adni, — hiszen a nyári színházban már úgy is vidéki színigazgatók játszanak; méltánytalan dolog tehát, azoktól elvenni a telet, — s ez által nagy művészi nemzedéket lehet teremteni egy új színház számára. *(Helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

Mi panaszkodunk, — a mint Bartók Lajos t. barátom mondotta, — hogy selejtes franczia darabok nagy számmal játszatnak a nemzeti színházban. Párisban 28 színház van. Arról nem tehet az a franczia író, hogy onnét olyan darabokat hoznak ide, a melyek ott a »Palais Royal«, a »Dejazet«, a »Clugny«, szóval valamely genre-színház repertoirját képezik. De nálunk igenis a víg múzsát is fejleszteni kell, mert csupán Shakespeare-rel, Schillerrel, meg történeti darabokkal ma már a publicumot odaédesgetni nem lehet, mivel a közönségnek különféle igényei vannak s egy színháznak nemcsak a magasabb sphaerákban kell mozognia, hanem a practicus sphaerában is: meg kell a cassát is tölteni.

Ezen a bajon segítve lesz már az által is, ha a negyedik színházat, az ú. n. vígszínházat felállítják. Erre nézve azonban az initiativát első sorban a városnak és azután a kormánynak is meg kell ragadnia; mert az a vergődés, a mely itt magánosok részéről történik, bármi tiszteletre és elismerésre méltó legyen is, czélra nem vezet. Ma részvény-aláírásokkal, részjegyekkel színházat sohasem hoznak össze, ha pedig összehozzák, a következmény az, hogy az a színház megbukik, mert az az örökös páholyrendszer, az a rendszer, hogy a kik azt az összeget adják, maguknak jogokat formálnak, gátolja az igazgatást és rendesen az ilyen színház előbb megbukik, ha segélyezik, mintha nem segélyeznék. Méltóztassék Budapest fővárost felszólítani, hathatósan ennek támogatására serkenteni, mert számszerűleg kimutatható, hogy minden színház anyagi haszonnal jár a városra nézve. Ha ma Budapest egy milliót adna is egy színházra, az a forgalom, mely a színház által előállna a közönségben és az üzletekben, bizonyosan meghozná annak a kamatjait. Hiszen Páris egyszerre hat színházat épített a 60-as években és nagyon jól érzi magát mellette. Budapest építtette a népszínházat és kérdem: a mellett, hogy nagy hasznot tett vele a magyar művészeknek, nem tett-e közvetlenül annak az egész városrésznek, a fővárosi közönségnek és közvetve önmagának is jelentékeny hasznot? *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Ki kell még terjeszkednem, t. ház, a vidéki színészetre is. *(Halljuk! Halljuk!)* A vidéki színészet igen elhanyagolt része a mi culturánknak. Az ember csakugyan kétségbe esik, ha látja, hogy csináltunk törvényt a kisdedóvókra, de a meglett emberek magyarosítására semmit sem tettünk. Pedig a legolcsóbb és legczélirányosabb nemzetiesítés — hogy úgy mondjam, magyarosítás — színházak által érhető el. És mi 25 esztendő óta majdnem semmit sem tettünk e téren. Hagytuk a vidéki színészetet úgy, hogy az, mondhatni, haldoklik. A budgetbe fel van véve erre a czélra 10.000 frt. Ez rendkivül csekély összeg. Leszek bátor a t. háznak adatokat nyujtani, hogy mi a színi egyesületben hogyan osztottuk fel azt a 10.000 frtot. *(Halljuk! Halljuk!)* T. barátom téved, ha azt hiszi, hogy ezt a segélyt Magyarországon a darabokhoz mérten lehet felosztani. Nem, hanem először is az igazgatókhoz és másodszor azon vidékekhez mérten kell azt kiadni, a melyen ők mozognak. Mert vannak Magyarországon igen gazdag városok, melyek nagyon szépen segélyezik a színészetet. Debreczen, Kecskemét, Kőrös, Arad és más ilyen tősgyökeres városok úgy is megteszik kötelességüket. De nekünk első sorban ki kell terjesztenünk a segélyt a nemzetiségi helyekre, *(Úgy van! Ugy van! a szélsőbalon.)* azon apró kis városokba ott a végszéleken, északon, délen, Erdélyben és erre nézve t. ház csak egy pár adatot akarok felsorolni annak illustrálására, hogy mily cseppnyi víz ez a segély. *(Halljuk! Halljuk!)* Az egyesület hét kerületet alkotott, a melyekben e segélyt kiosztja. A segélyből pl. Nyitrára jut évenkinti négy havi működéseért az igazgatónak

Digitized by Google

400 frt, Trencsénben 400 frt, Nagy-Szombaton 400 frt, Selmeczbányán 240 frt. Zólyomban 120 frt, Körmöczbányán 200 frt, azután hogy tovább menjek, Jolsván 100 frt, Lőcsén 150 frt, Iglón 300 frt, Dobsinán 120 frt, azután Magyarország délvidékén Nagy-Kikindán 200 frt, Lugoson 400 frt és Oraviczán 100 frt. Ezek oly kis összegek, hogy sehol sem fizetik az igazgatónak a teremért, világításért és a színlapok nyomatásáért járó költségeit. Ez összegek voltaképen nem is segélyek, hanem alamizsnák. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Méltóztassék tehát a t. belügyminister úrnak ezt a tételt a jövő évi költségvetésben jelentékenyen emelni, mert a magyar vidéki városok megvárhatják azt, hogy akkor, midőn Budapest két színháza a civillistából járó subventióval együtt körülbelül 600.000 frtnyi segélyt kap, 16,500.000 ember művészeti igényeire ne 10.000 frt szerepeljen a költségvetében s megvárhatja az a vidéki közönség azt, hogy legalább a főhelyeken, mint pl. Kassán, Pozsonyban, Temesváron, Pécsett — Kolozsvár segélyezve van — és a Dunántúl még Sopronban magyar nemzeti színházak állíttassanak, mert ezekből fog azután kiindulni az a művészeti mozgalom, a mely a vidéki kis városokat istápolni fogja, s e városokban még az a nagy szerep is jut a magyar színészetnek, hogy az idegen műzsát, a német színészetet kiszorítsa, mert pittoyabilis állapot az, hogy midőn a magyar színészet most január 30-án Pozsonyba megy, a termet kivéve, az igazgatónak semmit sem adnak s ennek fizetnie kell a világítást, fűtést és az összes személyzetet úgy, hogy napiköltségei körülbelül 50—60 frtra rúgnak. S ha pl. tekintetbe veszszük azt, hogy Sopronban átjár a bécs-ujhelyi német színház igazgatója s a legjobb saisont elveszi a magyar színészet elől, lejátszsza a legjobb darabokat s akkor jön a győri magyar igazgató s talál egy kipumpolt közönséget, már egészen lejátszott repertoireral s ezt kénytelen ismételni, hogy — hogy úgy mondjam — kérődző színházat kell neki újból inaugurálni: szégyen reánk nézve, hogy mi még nem tudtunk annyira menni, hogy a német színészetet ki tudtuk volna küszöbölni, ha veszszük, hogy mily rendkivül kevés segélylyel lehetne a vidéki városokban, mert azoknak is az érdeke pl. 15—20.000 frttal állandó színházat fentartani.

Ajánlom a t. kormánynak és belügyminister úrnak figyelmébe a vidéki színészet segélyezését s midőn e themát megérintettem, befejezésül még arra kell áttérnem, a mit Mérey Lajos t. barátom mondott, hogy méltóztassék azokat a daltársulatokat s mindenféle mutatványos embereket szigorúbban ellenőrizni, mert én ugyan megengedem, hogy ezeknek is van létjogosultságuk, s hogy a közönség egy része szivesen látogatja ez előadásokat, de akkor, mikor különösen a magyar művészetet kell megvédeni, hogy úgy szóljak, a midőn azt nekünk istápolnunk kell: akkor én szigorúbb rendszabályokat kérek és kérem azt, hogy a vidéken a ministerium ne engedélyezzen ilyen előadásokat, legalább ne a nélkül, hogy itt a központi színész-egyesület meg ne hallgatná, mert ott a ministeriumban azt sem tudják, hogy megy-e az illető vidékre magyar színészet, s aztán egyszerre engedélyt adnak egy daltársulatnak vagy egy vidéki orpheumtársaságnak, akkor midőn az illető helyen van magyar színészet, és igy ezek egymást rontják, már pedig nekünk bizonyos tekintetben védenünk kell a magyar színészetet. Ajánlom a t. ministeriumnak a vidéki színészet segélyezését, de concrét javaslatot nem teszek, ez évre már késő is volna, de a jövő budgetbe méltóztassék tetemesebb összeget felvenni. *(Helyeslés.)*

Horváth Ádám jegyző: Horváth Gyula!

Horváth Gyula: T. képviselőház! Megengedi a t. képviselőház, hogy miután Fenyvessy t. képviselőtársam tegnap reám hivatkozott, igen röviden néhány megjegyzést tegyek abban az ügyben, a melyben tegnap és ma történtek felszólalások: a nemzeti színház ügyében. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mindenekelőtt igen téved t. képviselőtársam abban, mintha a mult évben ez ügyben tett felszólalásom a jelengi intendans ellen lett volna irányozva. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az én felszólalásaimnak, a mikor dologról van szó, személyek elleni intentioja egyáltalán nincsen. Nem tartottam a mult évben az intendansnak a működését egyik és másik irányban a kezelése alatt levő intézetekre nézve helyesnek, de nem irányult ez az intendans ellen, hanem irányult arra, hogy helyesebb, czélszerűbb, okszerűbb intézkedések történjenek. Én már a felfogásban is az igen t. barátoméval ellenkező álláspontón állok, t. i. én épen abból indulok ki, hogy nem az a helyes, nem az a czélszerű, hogy az intendans mindazon intézkedésekre nézve, a miket ő hivatott megtenni, az utasításait a belügyministertől kérje, hanem felelősség mellett lévén kinevezve, neki meg is adassék az a hatáskör, az a jogkör, hogy cselekedjék. Ha cselekedetei nem czélszerűek, nem helyesek, akkor nagyon természetes, hogy vagy belátja, hogy nem szolgál az illető intézetnek, a melynek élén áll, vagy pedig az illető minister, a ki jogosítva van őt felelősségre vonni, felmenti őt állásától. Én egyáltalán azt hiszem, hogy az intendansintézmény csak egyképen tartható fenn, t. i. neki az intézkedésekben a jog, a hatáskör teljesen meg kell hogy adassék, ha ez meg adatott, akkor azután lehet az ő tényeit elbirálni.

Digitized by Google

Az egészen helytelen dolog volna, hogy az intendansnak az intézkedései itt bíráltassanak, és az intendans utasításokat kapjon a belügyministertől a vezetésre vonatkozólag is, attól a ministertől, a ki a vezetésbe ép oly kevéssé szólhat bele, mint a hogy nem szólhatunk mi bele. Ő is látja az eredményeket, mi is látjuk az eredményeket; utólagosan lehet bírálatot mondani, de utasításokat nem adhat. Ha adna utasításokat, no az vezetne azután még csak az igazi confusiora. *(Helyeslés.)*

Ha tehát van valami kifogásom ebben az irányban, nekem a kifogásom az, hogy úgy látszik — nem tudom igaz-e — igen sok intézkedésből, hogy az intendans hatáskörébe beleavatkoznak tán a ministerium közegei, vagy általában oly factorok, a melyek beleavatkozása nem helyes. És úgy látszik, hogy az intendans is egyik-másik intézkedésénél nem arra hivatkozik, hogy ez az ő elhatározása volt, hanem arra, hogy vagy szabályrendeletek, vagy más utasítások nyomán cselekedett így, vagy amugy.

Magában véve nem határoz itt az sem, a mit nagyon közönbösnek tartok, hogy a színházi ügyek a belügyministeriumban hagyassanak-e meg, vagy a másikba tétessenek-e át, mert azokon az állapotokon, a melyeken Fenyvessy t. képviselőtársam segíteni akar, legkevésbbé segítene az áttétel. Bár melyik ministeriumban legyen is a színház, ha az intendans a vezetést nem czélszerűen intézi, épen ugyanazok a hibák fognak előfordulni. *(Helyeslés.)*

Fenyvessy Ferencz: Ezt én is mondtam!

Horváth Gyula: De különben is, ha módszer volna a bajokon való segítésre az, hogy a mikor baj van az egyik ministeriumban, valamely ügygyel, ezt másik ministeriumba kell beosztani: akkor czélszerű volna az egyházpolitikai kérdéseket, melyek a cultusministeriumban bajt csinálnak, áttenni a honvédelmi ministeriumba, *(Derültség a baloldalon.)* a hol ugyis háborús kérdések forognak szóban, ott talán czélszerűbben történnék az elintézés. *(Derültség.)*

Fenyvessy Ferencz: Ezt senki sem mondta!

Horváth Gyula: Magam részéről azt tartom, hogy igen sok felpanaszolni való van a színházi ügyeknél, és az intendans működésében igen sok olyan van, a mi kifogásolható. A kifogásokat nem arra alapítom, hogy ezt mondják, vagy azt mondják, hanem arra, a mit látok. Látom tudniillik azt, hogy a helyett, hogy a színházak látogatottsága növekednék, a multhoz képest napról napra csökken, látom továbbá azt, hogy az előadások a helyett, hogy javúlnának, bizony nem javúlnak, és a mi a legfőbb, — mert hiszen az megtörténhetik, hogy rosz előadások a legjobb színházban is vannak, — mondom, a mi a legfőbb baj, az az, hogy az egyöntetűség, az egyformaság nincs meg. Állíthatom például, hogy láttam már az operában oly előadást, mely igazán nem hagyott semmi kívánni valót, és láttam másnap, harmadnap, vagy negyednap olyrossz előadást, hogy rémület volt nézni. *(Mozgás.)* Ez magában is hiba; ez a nem-egyöntetűség, ez a nem-egyformaság, ez az, a mi a közönséget nem teszi állandóvá a színházak fentartására pedig állandó közönségre van szükség. A másik, a mit láttam, az, hogy az intendans, lehet épen a legjobb intentioval, oly dolgok elvégzésére határozta el magát, a mely dolgok végzésére már állásánál fogva alkalmatlan. Meg vagyok tudnillik róla győződve, tudom, és tudja az országban mindenki, hogy a jelenlegi intendans zenei téren kitűnőség és kitünő szakférfiúnak tekinthető; de hiszen az intendansi állás nem a zenei szakszerűséget kívánja meg, hanem az administrationalis szakszerűséget; azt kívánja meg, hogy ő egyáltalán a szakszerű elfogúltságtól távoltartsa magát és az összes vezetésbe hozza be a szükséges kellő harmoniát. E helyett ő legnagyobb odaadással és buzgalommal szakszerű dolgok végzésére határozta el magát, a mi által a harmonia nagyon sokat veszt. Mert ki volna az az operaházнál, a ki bátorságot venne magának a szakszerűleg elkövetett hibáért az intendanst bírálat alá venni? Tehát épen a szakszerű eljárás a legfontosabb része, a mit egy director lenne hivatva tenni, a kellő bírálat alól ki van vonva, mert azt bíráljuk mi, a kik nem vagyunk szakemberek, de nem bírálja az, a ki illetékes volna bírálatot mondani. Azt egyáltalában nem hibáztatom az intendansnál, hogy ő megköveteli a jogot arra, hogy alkalmazottjait szükség szerint, természetesen kárpótolva, a törvény és a szabályrendelet korlátjai közt elmozdítsa; nem azt hibáztatom, hogy czélszerűnek és okszerűnek tartotta annak idején Mahler urat elbocsájtani, hanem azt hibáztatom, hogy azt a szakerőt, a mely szükséges oda, meg nem szerezte.

Fenyvessy Ferencz: Úgy van!

Horváth Gyula: Tehát itt a hiba, hogy az a nagy szakerő, mely annak idején ott igen czélszerűen és helyesen érvényesítette magát, nincs meg, nincs pótolva; az intendans odaadó munkássága ezt nem képes pótolni.

Ezek azok a dolgok, a melyeknek elmondását szükségesnek tartottam azért, hogy ne csak egy irányban gyakoroltassék kritika, hanem más nézeteknek is adassék kifejezés.

A másik, a mit kifogásolok, az, hogy talán épen azért, mert itt több alkalommal kifejezés adatott annak, hogy a nemzeti színház oly jól van vezetve, hogy abba egyáltalában kár beleszólni az intendansnak, a nemzeti színháznál az intendans laissez-faire politikát követ. Hogy ott mi történik, azt hiszem, azt az intendans leg-

Digitized by Google

később tudja meg, arról a közönség legnagyobb része hamarabb értesül hallomásból, újságból, vagy közvetlen látásból, mint az intendans. Ezt nem tartom helyesnek; nem tartom kívánatosnak, hogy az intendans a nemzeti színháznál beleelegyedjék a szakszerű dolgokba, de szükségesnek tartom, hogy az intendansi tekintély ott legyen, mely mellett azon szakközegek intézkednek és ne legyenek kénytelenek azok a szakközegek azon felősséget is magukra vállalni, a melyet az intendans könnyen viselhet, és a mely miatt ezen szakközegek intézkedéseikben nem tudnak elmenni odáig, a meddig szükséges.

Ugyanekkor bátor vagyok a t. ház figyelmét egy körülményre felhívni. Valamennyien tudjuk, hogy a legnagyobb előszeretettel ápolja mindenki a nemzeti színházat A nemzeti színház művészeit és művésznőit úgy itt e házban, mint az országban mindenütt, hogy úgy mondjam, a szeretet elfogultságával kényeztetik. De nem lehet tagadni azt sem, hogy a nemzeti színház nem az előmenetel útján van, hanem fájdalommal kell tapasztalnunk, hogy ott a visszaesés jelei mutatkoznak, és e mellett nem látjuk a feltűnő új erőket, erre nézve semmiféle realis propositiok nem állanak rendelkezésünkre.

A darabok megválasztásánál a kellő gondosság nincs meg. Megdöbbenéssel kell kifejezést adnom annak, hogy az eredeti darabok előadása legnagyobb részben nem örömet okoz, hanem mindig újabb és újabb csalódást. Én csak arról szólok, a mit naponta hallok és látok, Egész sorozata azoknak az eredeti darabknak olyan, hogy senki sem tudja megérteni, miképen lehetett azokat előadni az ország első színházában. Hogy a kellő kritika nem gyakoroltatik, az nem azt teszi, hogy a sok rossz darab közt sok jó is akad, hanem azt, hogy minden rossz színműíró és poéta bátorságot vesz magának a gyenge darabok előadásának láttára, hogy ő is adjon be egy-egy gyenge darabot. *(Egy hang jobb felől: Nem fogadják el!)*

Ugron Gábor: Dehogy nem! Mennyi ilyen darabot adtak elő!

Jókai Mór: Nem kell személyeskedni!

Horváth Gyula: Szükséges e tekintetben is, hogy az intendans a maga hatáskörében intézkedjék. Igen nehéz dolog, hogy azok a szakférfiak, legyenek azok a kritikusok, a kik részint színészek, részint írók, vagy pedig a művezető, avagy az igazgató foglaljanak el ellentétes állást írótársunkkal, vagy a szerzővel szemben s haragját egy vagy más darabja el nem fogadása által magukra vonják. Épen arra való az intendans, hogy ott, a hol kell, exponálja magát. Ez nincs meg.

És még csak egy megjegyzést kívánok tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én nem helytelenítem azt, a mit Fenyvessy Ferencz t. képviselő úr helytelenített, hogy tudniillik az intendans esetleg estélyt ad a színház helyiségeiben; a kérdés csak az, hogy azon estély által mi veszélyeztetik? Azt hiszem, hogy az operában semmi sem. Legfeljebb az történik, hogy a művészek és más körök egymáshoz közelebb hozatnak, találkozván az estélyek alkalmával, és egy társadalmi élet eleveníttetik föl. Ha kifogásolni akarok valamit az intendans eljárásában, azt csakugyan nem kifogásolhatom, hogy egy társadalmi életet akar behozni a művészek és más körök közt. Az intendans állása erős, hatalmas társadalmi állás s azért szükségesnek tartom, hogy olyan egyének legyenek mindig intendansok, a kiknek erős társadalmi állásuk van, a kik ezen positiojuk egész sulyát belevive az intendansi állásba, azzal birjanak megküzdeni emennek kellemetlenségeivel.

Ezek alapján én a magam részéről a tételt megszavazom; annak adok azonban kifejezést, hogy az eddig követett vezetési mód mellett, legyenek bármily csillámlók is a jelszavak nem fogjuk a magyar operát megteremteni és annak prosperálását elérni, hanem ellenkezőleg annak decadentiáját, romlását és pusztulását fogjuk előidézni, a mit nem kívánok. Ennélfogva igenis szükséges, hogy a vezetésben más utat kövessünk, szükséges, hogy a dolgok megítélésénél ne személyes momentumok határozzanak, és ne a személyes ambitiok legyenek indítók: hanem a czélszerű és helyes intézkedés legyen mérvadó. Ezeket kívántam elmondani. *(Helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

Elnök: T. ház! Szólásra senki sem lévén feljegyezve, a vitát bezárom.

A belügyminister úr kíván szólni.

Hieronymi Károly belügyminister: A tegnapi és mai napon felszólalt t. képviselő urak, Horváth Gyula képviselő urat kivéve, mind azt óhajtották, hogy a színházak ügye a belügyministeri tárcza keretéből kivétessék s áthelyeztessék a cultusministeriumhoz. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ezen kívánalommal szemben ma csak azt helyezhetem kilátásba, hogy a kormány ezzel a kérdéssel foglalkozni fog, s a jövő évi költségvetés alkalmával fog a t. háznak jelentést tenni. *(Helyeslés.)*

Foglalkoztak azután többen a színházak igazgatási, gazdasági és pénzügyi viszonyaival. *(Haljuk! Halljuk!)* A mi különösen a színházak igazgatását illeti, Fenyvessy Ferencz t. barátom tegnap azt hozta fel, hogy az intendans önkényesen jár el, s egyenesen felhívott arra, hogy mint belügyminister szabályozzam az intendans eljárását.

Ezzel szemben bátor vagyok kijelenteni! *(Halljuk! Halljuk!)* hogy az intendans hatáskörét

Digitized by Google

ministeri szabályzat s utasítás állapítja meg, s egyetlen egyszer sem jutott tudomásomra, hogy az intendans ettől eltért volna. (*Úgy van! a jobboldalon.*)

A mi különösen az intendans állását és hatáskörét illeti, erre nézve meglehetős ellentétes vélemények nyilvánultak. Mert míg egyfelől Fenyvessy Ferencz t. képviselő úr lehetőleg megszorítani akarja az intendans hatáskörét, addig másfelől a többi szónok lehető széles hatáskört kíván neki adatni.

Pázmándy Dénes t. képviselőtársam egészen elítélte az intendansi rendszert, és ismételten azon meggyőződésének adott kifejezést, hogy czélszerűbb lesz felügyelőket kinevezni, és pedig egyet a budapesti színházakra, s egyet a vidéki színházakra.

Ha gyakorlati szempontból tekintjük viszonyainkat, könnyű lesz a t. házat meggyőznöm arról, hogy a nemzeti színház és a magyar kir. operaház igazgatására, intendansi rendszernél ez idő szerint gyakorlatibb módot nem találhatunk. Hogyha a nemzeti színház s a magyar kir. operaház élén egy-egy szakigazgató állana és nem akarnánk intendanst tartani, a ki ezen szakigazgatók fölött áll, kétségtelen, hogy akkor bizonyos teendőket, melyek ma az intendans hatáskörébe tartoznak, a ministeriumnak kellene végeznie. Minthogy pedig azokat maga a belügyminister nem végezheti, egy, a belügyministeriumba beosztott hivatalnak kellene azokat teljesíteni. Már pedig épen ezen felügyelői s ellenőrzési teendők teljesítésére sokkal könnyebb találni valakit, a ki bir az azokhoz megkívánható tulajdonságokkal, ha intendansnak nevezzük ki, mintha az ilyen tulajdonokkal bíró egyént a ministeriumba hivatalnoknak akarnók kinevezni. Ez utóbbi esetben nem igen fognánk kapni oly egyént, a ki ezen feltételeknek minden tekintetben megfelelelne. Az adott viszonyok közt tehát nem tartom nélkülözhetőnek az intendans állását.

Az intendans hatáskörét illetőleg legközelebb állok Horváth Gyula t. képviselő úr felfogásához, a ki úgy formulázta az intendans feladatát, hogy meg kell őt bízni a színházak főigazgatásával és felügyeletével, a ministeriumnak nem kell ezen felügyeleti és ellenőrzési teendők részleteibe bocsátkoznia, hanem a végeredmények alapján és a felelősségnél fogva kell az intendanssal szemben eljárnia és a consequentiákat levonnia. (*Helyeslés.*)

Fenyvessy Ferencz: Bár csak levonnák!

Hieronymi Károly belügyminister: Foglalkoztak ezután a t. szónokok a színházak pénzügyi viszonyaival és ismételve felemlítették, hogy a színházak látogattsága az utóbbi időben csökkent. Ezt, t. ház, az előttem levő adatok szerint valónak elfogadni nem lehet. Igaz ugyan, hogy 1892-ben úgy az operaház, mint a nemzeti színház bevételei a megelőző félévhez képest némileg csökkentek, de ép így csökkentek a népszínház bevételei is, mert a múlt őszszel — épen a színházakra nézve legkedvezőbb időben — a kolera-járvány miatt a színházak látogatásától meglehetősen tartózkodott a közönség. (*Úgy van! a jobboldalon.*) Azt a következtetést tehát, hogy a nemzeti színház és az operaház látogatottsága csökkent, magából ezen körülményből levonni nem lehet.

A mi az operaház pénzügyi viszonyait illeti, azt hiszem, nagyon helyes, a mikor színházi kezelésnek bírálatába bocsátkozunk, visszaemlékeznünk azokra a nagy pénzügyi bajokra, a melyek pár év előtt az operánál fennállottak, s azokra a nagy deficitekre, melyek az operaháznál mutatkoztak. És ha ezt teszszük, akkor megelégedéssel constatálhatjuk, hogy színházaink és különösen operaházunk pénzügyi viszonyai az előbbi állapotokkal szemben egészen rendezettek, és ez idő szerint attól, hogy ezentúl a kezelés deficzittel fog járni, félnünk nem kell. (*Helyeslés.*)

Áttérek most azon kérdésre, hogy ezen műintézeteink milyen művészeti színvonalon állanak. Megvallom, hogy én nem vagyok egészen tisztában az iránt, vajjon e kérdés tisztázása és eldöntése a képviselőház tanácskozásainak keretébe való-e? (*Helyeslés a jobboldalon.*) Minthogy azonban e dolog több oldalról felemlítetett s kapcsolatba hozatott különösen az intendans személyével: ehhez a kérdéshez is kénytelen vagyok néhány szót szólani. (*Halljuk! Halljuk!*)

A nemzeti színház előadásainak színvonalával csak Bartók Lajos t. képviselő úr foglalkozott, és én is azt hiszem, hogy a nemzeti színház személyzete megérdemli a dicséretes megemlékezést ama nagy haladásért, melyet a nemzeti színház művészeti szempontból tett. (*Helyeslés.*) Mindazonáltal néhány kifogást tett — legyen szabad nekem is ezt az idegen szót használnom — az ensemble-re vonatkozólag. (*Egy hang jobb felől: Összjáték!*) Megvallom, ebben kénytelen vagyok neki igazat adni, nem gáncsból, hanem azért, mert ha már ez a dolog szóba hozatott, kár volna ezt elsimítani, mert kívánatos, hogy a nemzeti színház igazgatóságának és személyzetének tudomására jöjjön ezen úton is a közönségnek kritikája. (*Helyeslés.*) Többet ezúttal erről mondani nem kívánok. (*Helyeslés.*)

Szóba hozatot, az előadott műveknek művészi becse is. Azt hiszem, hogy ez a vád már kevésbé irányúl a színház ellen, mert az intendans csak azokat az irodalmi termékeket adathatja elő, a melyeket az irodalom előállít. A mi pedig az operai előadások művészi színvonalát

Digitized by Google

illeti; e kérdés oly sok oldalú, és annyira megkívánja a művészi avatottságot, hogy csakis némi aggodalommal szólok hozzá. *(Halljuk! Halljuk!)* A jelenlegi intendansnak programmja az, — és itt szükséges az ő személyével is foglalkoznom, — hogy igyekszik a magyar kir. operaházban lehetőleg a magyar szerzők zeneműveit magyar nyelven előadni, a mi, azt hiszem, a magyar képviselőházban csak helyesléssel találkozhatik. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)*

Fenyvessy Ferencz: De csak az igyekezetnél marad!

Hieronymi Károly belügyminister: Ámde ugyanakkor, a midőn a közönség ezt a törekvést helyesli, oly követelményekkel is áll elő, a melyek ezen programmal nehezen egyeztethetők össze, sőt sok tekintetben azzal homlokegyenest ellenkeznek. *(Úgy van! a jobboldalon.)* Követeli a közönség ugyanis, hogy a magyar királyi opera oly nagy műsort tartson fenn, a minő az operának mai műsora, és a minővel, a bécsi operát kivéve, egyetlen egy színház sem dicsekedhetik egész Európában. Ennek következtében nagy személyzetet kell tartani. Ily körülmények közt az operaszínház, a minden esetre tetemes, de mégis elégtelen subventioval nemcsak nem győzi a költségeket, de ezek a követelések egyszerre meg sem valósíthatók. *(Úgy van! jobb felől.)* Számolnunk kell ennélfogva sok mindenféle nehézséggel, egyebek közt azzal, hogy az operaház építése nem igen szerencsés, és hogy kicsisége mellett még az is a baj, hogy olcsóbb helyek, különösen a harmadik emeleten lévők használhatlanok, úgy, hogy a középső helyeket kivéve az oldalülésekre jegyek ki sem adatnak. *(Úgy van! jobb felől.)* Már pedig ez nem csak az opera bevételei szempontjából, hanem azért is káros, mert a fiatalság, mely lelkesedni tud, melynek ízlése még nincs elkényeztetve, ezen olcsóbb helyeket keresné fel, így ma az operaházból majdnem teljesen hiányzik. Azon az úton tehát megoldani e kérdést, melyet Fenyvessy képviselő úr ajánl, hogy szállítsuk le a többi hely árát, nem lehet. Mert most oly közönség van az operából kizárva, mely az alsóbb helyeket akkor sem tudná megfizetni, ha azok árát le is szállítanók. E bajon máskép nem lehet segíteni, mint, ha némi építkezési átalakítással lehetővé teszszük, hogy az operaházban olcsóbb jó helyek is legyenek. *(Helyeslés.)*

Azt mondták, hogy az intendans nem valósítja meg azon programmját, hogy magyar zeneműveket magyar nyelven adjon elő. Ámde Fenyvessy képviselő úrnak tegnapi beszédében figyelmemet és azt hiszem, másokét is leginkább az a megjegyzés érintette, a mi részben a legerősebb czáfolatot képezi. Azt mondta ugyanis, hogy míg egy évvel ezelőtt bizalommal volt az intendás iránt, most egy év lefolyása után nincs bizalommal.

Fenyvessy Ferencz: Két év után!

Hieronymi Károly belügyminister: Egy évet mondott, de kettőt is megengedek. Kérem, ily nagy horderejű programmal szemben, midőn egy művészeti irány megalkotásáról van szó, az eredményt sem egy, sem két év lefolytával nem lehet még megítélni. Ily programm keresztülvitelére hosszabb állandó és kitartó munkásságra van szükség. És e tekintetben teljesen igaza van Bartók képviselő úrnak, midőn azt mondta, hogy azzal, ha az intendansokat minduntalan változtatjuk, és a midőn munkakörükbe már beletanultak, rögtön felcseréljük, ezzel a dolgot csak rosszabbá teszszük.

Azt hiszem tehát, legyünk nemzeti intézeteink irányában kellő kritikával, de óvjuk meg mindig a teljes jóakaratot és tárgyilagosságot, és ne kívánjuk oly feladatok teljesítését oly rövid idő alatt, a melyeknek keresztülvitele másutt is évtizedeket vesz igénybe.

Kérem, méltóztassék a tételt megszavazni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: T. ház! A tanácskozás be van fejezve. A tétel maga meg nem támadtatván, azt hiszem, méltóztatik hozzájárulni, hogy azt elfogadottnak jelentem ki. *(Helyeslés.)* A ház a 215.000 forintos tételt megszavazza.

T. ház! Az idő előrehaladt, félkettő és ma interpellatios nap van. Visontai képviselő úr fogja megtenni interpellatioját.

Ezt megelőzőleg javaslom a t. háznak, méltóztassék elhatározni, hogy a hétfői napon tartassék ülés, reggel 10 órakor, a napirend legyen a belügyi költségvetés folytatólagos tárgyalása. *(Helyeslés.)*

Visontai képviselő úr teszi meg interpellatioját.

Visontai Soma: T. képviselőház! Megelégedéssel vette — azt hiszem — az ország minden fia a ministerelnök úrnak e házban nem rég tett ama kijelentését, hogy a magyar állammal bizonyos viszonylatban levő egyik közlekedési vállalat ellen folyamatba tett tömeges kötvényszelvény- perek — habár e vállalat a budapesti kereskedelmi czégjegyzékben magyar részvénytársaságként is van bevezetve — a magyar állam hitelét legkevésbé sem érintették.

Ama nagyszabású pénzügyi műveletek, melyek jelenleg a t. pénzügyminister úr kezdeményezése folytán folyamatban vannak, tényleg a minister úr felfogása mellett tanuskodnak.

Elvitázhatlan azonban, hogy mindazok a vitás kérdések és kétes helyzetek, melyek a pénzügyileg érdekelt köröket arra szorítják, hogy érdekeik megvédése végett, — ha nem is egyenesen a magyar állammal szemben, de szem-

Digitized by Google

ben oly intézetekkel és vállalatokkal, melyek a magyar államnál szorosabb viszonyban állanak, vagy az állam anyagi támogatásában részesülve, ennek pénzügyi garantiáit élvezik, ennek fenhatósága alatt és főfelügyelete mellett működnek, — a bíróságok oltalmát vegyék igénybe, hogy ezek a tények különösen külföldön hazánk viszonyainak félremagyarázására, szolgálnak alapúl és ha nem is bizalmatlanságot, de bizonyos lehangoltságot szülnek.

Azért úgy vélem, hogy hazafiúi kötelességet teljesít mindenki, a ki az anyagi érdekek terén különben is hevesebben nyilvánuló érdekösszeütközésekből származó és hazánk közállapotait bármily irányban is érintő netalán tévés nézetek vagy alaptalan vádak elosztalásához vagy megszüntetéséhez saját hatáskörében hozzájárúl.

Ezen szempontok vezéreltek engem, midőn jelen interpellatiom megtételére magamat elhatároztam.

A mint a lapok ide vonatkozó szűkszavú közlései és az ezek nyomán szerzett bővebb adataim bizonyítják, a pénzügyi köröket kínosan érinti, hogy a Kassa-oderbergi vasút ellen több millió márka erejéig Németországban folyamatba tett perek során oly incidens merült fel, melynek folytán az érdekeltek a Kassa-oderbergi vasút egyik fontos pénzügyi műveletét vezető osztrák bécsi pénzintézet ellen kénytelenítve voltak a bécsi büntető törvényszéknél, illetve államügyészségnél bűnvádi feljelentést tenni.

Már most megjegyzem, hogy mindaddig míg valamely ügy bírósági elbírálás tárgyát képezi, nem tartom opportunusnak, hogy e házban bármely oldalról, bármiféle oly nyilatkozat tétessék, mely bizonyos befolyásolásnak volna tekinthető. De az ügy, melyről szólni kívánok, a bécsi államügyészség egy röviddel ezelőtt kelt határozatával befejezést nyert, és így a bírósági eljárás szempontja nem fészélyeztethet.

Megjegyzem már most azt is, hogy abban a bűnvádi ügyben, melylyel bár közvetlenül a kassa-oderbergi vasut 5%-os elsőbbségi kötvényeinek convertálását, illetve beváltását és az új 4%-os kötvények piaczra hozatalát eszközlő bécsi osztrák földhitelintézet ellen, de közvetve és reputatiójában is a Kassa-oderbergi vasút támadtatott meg, az államügyészség egyrészt elévülés czímén, másrészt, mert az inkriminált tényekben a vádbeli vétség ismérveit, vagyis a büntethetőséget nem látta fenforogni, az osztrák büntető törvény és bűnvádi eljárás elveinek megfelelőleg, megszüntető határozatot hozott.

Azok a szempontok azonban, a melyekből kiindulva én az ügyet szellőztetni kívánom, nem a criminalitas, hanem a honettség, a correctség kérdéseit tolják előtérbe és azt, vajjon mindazoknál a tényeknél, melyek a bűnvádi ügyben részint állíttattak, részint igazoltaknak jelentkeznek, van-é része a Kassa-oderbergi vasúttársaságnak?

De, hogy a részletekre áttérjek: a Kassa-oderbergi vasút, a mint az köztudomású, az 1889. esztendő tavaszán 5%-os előbbségi kötvényeit, a melyek a birtokos szabad választása szerint a vasúttársaság budapesti pénztáránál vagy a megjelölt bécsi fizetési helyeken 200 forinttal ezüstben vagy 500 frankban voltak visszafizetendők, convertálta.

A Kassa-oderbergi vasút a conversio keresztülvitelét egy consortiumra bízta, melynek élére a consortiumban leginkább érdekelt és legnagyobb arányban participaló osztrák földhitelintézet, vagyis a bécsi »Bodencredit-Anstalt« állt. Ez intézet vezetője lett a csoport üzletének, és a conversio alapjául szolgáló 4%-os kötvények kibocsátása mellett elvállalta az 5%-os kötvények convertálásának, illetve beváltásának eszközlését. Ezen conversioról szóló és 1888. évi október 26-án kelt szerződésben arról az eshetőségről is történt gondoskodás, hogy az 5%-os elsőbbségi kötvények birtokosainak egy része nem lesz hajlandó a conversioba belemenni, erre az esetre megállapíttatott, hogy azok a kötvények, melyek egy bizonyos meghatározott időn belül convertálás végett be nem mutattatnak, kisorsoltassanak és 1891. évi január 1-én visszafizettessenek. Minthogy pedig előrelátható volt, hogy a kötvénybirtokosok nagy része, különösen a külföldiek a kötvény szövegére támaszkodva a fizetést nem 200 forintban, hanem 500 franc névértékben fogják követelni, a kassa-oderbergi vasút a conversiót tárgyazó szerződésben több, mint 600.000 forintnyi alapot, vagyis fond perdut bocsájtott a bécsi osztrák Bodencredit Anstalt rendelkezésére ez intézetnek ama kötelezettsége mellett, hogy ez összeggel a kötvények kétféle névértéke folytán a visszafizetésnél előállható különbözeteket fedezi és convertálásra be nem mutatott kötvények beváltását eszközli; abban is történt megállapodás, hogy a mi a 700.000 forintból megtakaríttatik ez az összeg a Kassa-oderbergi vasút és az osztrák földhitelintézet között megosztatik.

Az 5%-os kötvények igen tekintélyes részét nem mutatták be conversio czéljából, úgy hogy 1889. évi julius hó 1-én az összes nem convertált darabok kisorsoltattak, ezek visszafizetésének határidejeként 1891. évi január 1-re állapíttatván meg.

Ez időtájt a külföldi kötvénybirtokosok között bizonyos mozgalom és elégedetlenség keletkezett; ennek tápot az a körülmény szolgáltatott, hogy midőn a kötvénybirtokosok 500 frankot aranyban követeltek a beváltásnál, ezt az

Digitized by Google

intézők megtagadták, és csak arra voltak hajlandók, hogy 200 forintot ezüstben vagy az ennek frankban kifejezett árfolyami értékét fizetik beváltási összegként.

A német birodalmi kötvénybirtokosok — a mint ezt az akkor megjelent hírlapokból látjuk — az 1890 ik év eleje óta perre fogták a dolgot, és e perekkel egyidejűleg a németországi bíróságok által előleges biztosítást, illetve zárlatot vezettek a Kassa-oderbergi vasútnak ama követeléseire, melyeket ez a kölcsönös szállítási forgalom a németországi vasutak irányában eredményezett.

Fölösleges fejtegetnem, hogy az illetőleges biztosítások, vagyis foglalások rangsorozata mérvadó arra, hogy egyik másik foglaló mikor jut kielégítéshez, és hogy a korábban foglaló megelőzi a későbben következőket.

Nagy meglepetést és megdöbbenést szült tehát az érdekelteknél és különösen azoknál, a kiknek már a német Reichsgericht nagyobb követeléseket megítélt, midőn váratlanúl egy Holz Albert nevű boroszlói bankár mint 1960 darab 5% kötvény tulajdonosa jelentkezett, és a boroszlói országos törvényszéknél szintén a Kassa-oderbergi vasút németországi követeléseire előleges biztosítást kieszközölvén, azokat közel 1 millió frank erejéig lefoglalta, és ez összeggel természetesen a többi hitelezőket megelőzte.

Az érdekeltek a foglalást gyanusnak, koholtnak és olyannak tekintették, mint a mely a többi hitelezők és kötvénybirtokosok kijátszására van irányítva.

E foglalást tehát először polgári úton megtámadták, azután a bécsi osztrák »Bodencredit-Anstalt« ellen, mint a mely intézet a kassa-oderbergi vasut 5%-os elsőbbségi kötvényeinek convertálását, illetve beváltását eszközölte, bűnvádi feljelentést tettek, melyben a lefolytatott támadási per eredményére és adataira való hivatkozással is a következők adattak elő:

A feljelentés illetve az ennek alapjául szolgált polgári támadási per adatai és állításai szerint a bécsi osztrák Bodencredit-Anstalt a Kassa-oderbergi vasúttársasággal egyetértve Holz bankár neve alatt maga vezette volna a foglalást közel 1 millió márka erejéig önmaga, vagyis a Kassa-oderbergi vasút ellen, hogy a kötvénybirtokosokat megelőzze, és így minden törekvésüket és ujabbi foglalásokat sikertelenné téve, a többi bírói lépésektől elriaszsza; hogy e czélból a bécsi Bodencredit-Anstalt az általa már conversió vagy visszafizetés útján beváltott és így már teljesen értéktelen a forgalomból elvont 1960 darab 5% os kötvényt bocsájtott Holz rendelkezésére; hogy Holz abban az időben, midőn a foglalást kieszközölte, egyáltalán nem volt a kötvénynek birtokában; hogy a bécsi Bodencredit-Anstalt a Holz által felhasznált kötvényeket maga küldte a boroszlói szilézai bankegyesülethez, mint saját letétjét, és hogy saját embereit Rimbeck és Albany urakat küldte volna le Bécsből Boroszlóba, hogy a letéteményezett kötvényeket a boroszlói intézettől vegyék át, adják ki ideiglenes bíróság előtti használatra Holznak és tegyék ismét letétbe.

A feljelentés szerint a Holz bankár által használt kötvények már átlyukasztott, vagyis értéktelenített példányok lettek volna, melyek a conversiot, illetve a beváltást eszközlő intézetek bélyegnyomását is viselik.

Felhozatik, hogy a Holz nevében eljáró ügyvédek az utasításokat egyenesen az osztrák Bodencredit-Anstalt és a Kassa-oderbergi vasút igazgatóitól nyerték volna és hogy az egyik jogtanácsos 1890 deczember közepén személyesen Bécsben volt, a hol a kassa-oderbergi vasút és a bécsi B. C. A. igazgatóitól nyerte informatioit.

Mint különösen terhelő körülmény szerepel, hogy midőn a bíróság a bécsi Bodencredit-Anstalt igazgatóinak, nevezetesen Taussig lovag és Herz Julius, valamint Ráth Péter mint a kassa-oderbergi vasúttársaság igazgatójának kihallgatását elrendelte és a bécsi urak kihallgatására a bécsi bíróság a határnapot május 22-re kitűzte: egyszerre és váratlanúl perét visszavonta közel egy milliói frank erejéig eszközölt foglalást; illetve zárlatát feloldta, sőt az összes perköltségeket is kifizette.

Csodálatos mindenesetre, hogy a bécsi Bodencredit-Anstalt és a Kassa-oderbergi vasút igazgatói nevezetesen Taussig, Herz és Ráth urak nemcsak hogy nem ragadták meg az alkalmat, hogy a bíróság előtti vallomásokal az ügyet tisztázzák és a súlyos természetű állításokat megerőtlenítsék, hanem mind a mai napig sem a bécsi Bodencredit-Anstalt, mely pedig császárilag kinevezett kormányzóval bír, sem a Kassa-oderbergi vasút bűnvádi följelentés által megtámadott reputatiojuk szempontjából az ügyészség megszüntető határozata daczára a feljelentők ellen sem hamis vád, sem rágalmazás miatt feljelentést nem tettek.

Az előadottak összefoglalásaként az igen tisztelt kereskedelmi minister úrhoz, mint a ki a magyar állam anyagi garantiáját élvező kassa-oderbergi vasúttal szemben is a főfelügyeletet gyakorolja, a következő interpellatiot intézem:

Elnök: Méltóztassanak az interpellatiot meghalgatni.

Horváth Ádám jegyző (*olvassa az interpellatiot*):

»Interpellatio az igen tisztelt kereskedelemügyi magyar királyi minister úrhoz.

1. Van-e tudomása a t. minister úrnak, hogy

Digitized by Google

Holz Albert boroszlói bankár a boroszlói királyi országos törvényszék 1889. deczember 31. és 1890. január 6-iki határozatai alapján Kassa-oderbergi vasúttársaságnak a kölcsönös szállítási forgalomból eredő és németországi vasutakkal szemben keletkező követeléseire 1960 drb. 5%-os és a Kassa-oderbergi vasút által kibocsátott elsőbbségi kötvény birtokosaként közel egy millió frank erejéig foglalást, illetve előleges biztosítást »Arrest«-et vezetett?

2. Van-e tudomása továbbá a t. minister úrnak arról, hogy e foglalást az érdekelt egyéb kötvénybirtokosok koholtnak és mint olyannak tekintvén, mely az ő folyamatba tett pereik meghiusítására, foglalásaik megelőzésére, szóval kijátszásukra és a további lépésektől való elriasztására van irányítva, e foglalást először polgári úton megtámadták, azután pedig bécsi »Allgemeine Österreichische Bodencredit-Anstalt« igazgatósága és netaláni társai ellen a bécsi cs. kir. államügyészségnél bűnvádi följelentést tettek, melyben a lefolytatott megtámadási per eredményére és adataira való hivatkozással az adatik elő:

a) hogy az osztrák bécsi Bodencredit-Anstalt, mely a Kassa-oderbergi vasút 5%-os elsőbbségi kötvényeinek 4%-os kötvények ellenében való convertálását, illetve beváltását az 1888. október hó 26-án kelt szerződés értelmében, mint a vállalkozó consortium vezetője eszközölte, általa »annimo solvendi« a kassa-oderbergi vasúttársaság számára már beváltott, illetve új 4%-os kötvényekkel kicserélt, és így teljesen értéktelen, a forgalomból elvont 1960 darab 5%-os elsőbbségi kötvényt bocsájtott volna Holz bankár rendelkezésére;

b) hogy az eljárás czélja az lett volna, hogy az említett bécsi pénzintézet Holz bankárt névlegesen és színleg előtérbe tolva, ily módon színleges és a többi hitelezőket közel egy millió frank erejéig megelőző foglalást vezessen a kassa-oderbergi vasút németországi követeléseire;

c) hogy a Bodencredit-Anstalt a Holz által felhasznált kötvényeket maga küldte a boroszlói sziléziai bankegyesülethez, mint saját letétjét és hogy saját embereit bizonyos Rimbeck és Albany urakat az intézet pénztári szolgájával együtt küldötte volna le Bécsből Boroszlóba, hogy ők a letéteményezett kötvényeket a boroszlói intézettől vegyék át, és adják ki ideiglenesen bíróság előtti használatra Holz bankárnak, azután tegyék ismét vissza letétbe;

d) hogy eme kötvények már átlyukasztott példányok lettek volna, melyek a beváltást eszközlő intézetek és bankházak bélyegnyomását (stampiglie) is viselik;

e) hogy a Holz bankár nevében eljárt ügyvédek és jogtanácsosok az utasításokat és informatiokat egyenesen az osztrák Boden-credit-Anstalt és a Kassa-oderbergi vasút igazgatóitól nyerték volna, és hogy az egyik jogtanácsos 1890. deczember közepén személyesen Bécsben volt, a hol Taussig lovag úrtól nyert volna informatiokat;

f) hogy midőn a bíróság a bécsi Bodencredit-Anstalt igazgatóinak, nevezetesen Taussig és Herz uraknak, valamint Ráth Péter úrnak, mint a Kass-oderbergi vasút igazgatójának tanúként való kihallgatását elrendelte, és a bécsi urak kihallgatására a bécsi bíróság a határnapot 1892 évi május 22-ére ki is tűzte: Holz bankár váratlanúl és meglepő módon óriási perét egyszerre visszavonta; a közel egy millió frank erejéig eszközölt zárlatát és foglalását feloldotta, és az összes perköltségeket, melyek pedig több ezer márkára rúgtak, az ellenfeleknek kifizette, mi által Taussig, Herz és Ráth urak kihallgatása mellőztetett.

3. Van-e végre tudomása a minister úrnak, hogy eme bűnvádi feljelentésre folyamatba tett bűnügy a bécsi államügyészség által részint elévülés, részint a vádbeli vétség ismérveinek fenn nem forgása czímén megszüntettetvén, mind a mai napig sem a Kassa-oderbergi vasút, sem a császárilag kinevezett kormányzóval bíró osztrák általános földhitelintézet a feljelentés által megtámadott reputatiojuk szempontjából a feljelentők ellen a törvény által nyújtott retorsiok egyik nemét sem vették igénybe, sem hamis vád, sem rágalmazás miatt feljelentést nem tettek?

4. Szándékozik-e a t. minister úr megvizsgálni, hogy a feljelentésben állított tények, ha nem is büntető alakban, de az általános correctség és honettség elveivel ellentétben valósággal fenforognak-e és hogy ebben a magyar állam anyagi garantiáját élvező és a kereskedelmi kormányzat felügyelete alá tartozó Kassa-oderbergi vasúttársaságnak van-e valamely része?

5. Ha pedig a t. minister úr arról győződnék meg, hogy a feljelentés tényei általában vagy a Kassa-oderbergi vasúttársaságnak érintő részében alaptalanok, szándékozik-e ez esetben odahatni, hogy az ez irányban külföldön, különösen pedig Németországban hazánk ezen nagyobb forgalmi vállalatával és annak eljárásával szemben keletkezett balvélemények eloszlattassanak és az alaptalan vádaskodás kellő módon megtoroltassék?

Elnök: T. ház! Az interpellatio közöltetni fog a kereskedelemügyi ministerrel.

Az ülést ezennel bezárom.

(Az ülés d. u. 2 órakor végződik.)

Digitized by Google

141. ORSZÁGOS ÜLÉS

1893. évi január hó 23-án, hétfőn

B. Bánffy Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — A képviselőválasztások feletti bíráskodásról szóló törvényjavaslat tárgyában kiküldött harmincz tagú bizottság megalakulásának bejelentése. — Endrey Gyula és Szentiványi Kálmán leveleik bemutatása, melyekben a VI. bíráló bizottságban elfoglalt tagsági állásukról lemondanak. — Felíratok és kérvények bemutatása. — A kérvényi bizottság benyujtja a kérvények hatodik sorjegyzékét. — Gr. Zichy Jenő napirend előtt való felszólalása a házszabályok 154. szakasza értelmében. — Ezzel kapcsolatos felszólalások. — Az állami költségvetés részletes tárgyalásának (belügyi tárcza) folytatása. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Hieronymi Károly, Lukács Béla, Szilágyi Dezső, gr. Bethlen András.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Josipovich Géza jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Schóber Ernő, az azok ellen jelentkezőket Bernáth Dezső jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik az utóbbi ülés jegyzőkönyve.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a január hó 21-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesítve van.

Jelentem a t. háznak, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a képviselőválasztások feletti bíráskodásról szóló törvényjavaslat tárgyalására kiküldött 30 tagú bizottság megalakult és elnökévé Bokross Eleket, jegyzőjévé és előadójává Mohay Sándort választotta meg.

Tudomásúl vétetik.

Bemutatom Endrey Gyula és Szentiványi Kálmán országgyűlése képviselők leveleit, melyek szerint a VI. bíráló bizottságban elfoglalt tagsági állásukról lemondanak. *(Helyeslés és felkiáltások a szélső baloldalon: Halljuk a levelet!)*

Bernáth Dezső jegyző *(olvassa)*: »T. ház! A VI. bíráló bizottságnak Atzél Béla báró orsz. képviselő választási ügyében vizsgálatot elrendelő határozata a t. ház f. hó 20-iki ülésén szavazás alá bocsáttatván, én a szavazás előzményeiből és eredményéből azon következtetést vontam le, hogy a VI. bíráló bizottság igazságos és pártatlan eljárása iránt a t. házban nincsen meg azon általános bizalom, mely egy parlameti bíróság működéséhez, ennek tekintélye érdekében is, okvetlenül megkívántatik.

Ezen szempontból én a szavazás eredményének kihirdetése után a VI. bíráló bizottságban elfoglalt tagsági helyemet azonnal a t. ház rendelkezésére bocsátottam; miután azonban a ház t. elnöke engem arról értesített, hogy a január 20 iki ülésen e tárgyban történt felszólalásom, a házszabályok értelmében, jegyzőkönyvbe felvehető nem volt, s lemondásomat írásban kell beadnom: ezennel van szerencsém a VI. bíráló bizottságban elfoglalt tagsági helyemről lemondásomat bejelenteni, s annak elfogadását tisztelettel kérni. Mély tisztelettel Endrey Gyula, orsz. képviselő.«

»Nagyméltóságú báró Elnök ur!

Digitized by Google

A bodajki választás ellen intézett kérvény ügyében idei január hó 16-án hozott bíráló bizottsági határozat bejelentése alkalmával a képviselőháznak ugyancsak január hó 20-iki ülésében történtek után, midőn az említett bizottsági határozat rosszalásától a képviselőházat alig néhány szavazat tartotta vissza;

noha ezen erkölcsi bírálat által személyesen — mint a VI. bíráló bizottságnak tagja — érintve azért nem vagyok, mert a szóban forgó bíráló bizottsági határozattal nemcsak hogy egyet nem értek, de az ellen írásban indokolt különvéleményt is nyújtottam be, mely különvélemény szó szerint a bizottság jegyzőkönyvébe iktattatott;

mégis a képviselőház említett eljárását úgy fogván fel, hogy a jelenlegi VI. bíráló bizottság működését továbbra is aligha folytathatja;

s így magamra nézve a ház nyilvános tárgyalásaiból szintén levonván a — nézetem szerint helyes — következtetést: a VI. bíráló bizottságban elfoglalt állásomat ezennel a t. háznak rendelkezése alá bocsátom.

Kelt Budapesten, 1893. január hó 21-én.

Teljes tisztelettel

Szentiványi Kálmán,
országyül. képviselő.«

Elnök: Méltóztatik a t. ház a lemondásokat elfogadni? *(Elfogadjuk! Felkiáltások a baloldalon: Hát Darányi nem mondott le? Mozgás a jobboldalon.)*

Darányi Ignácz: Nem fogok lemondani!

Elnök: A lemondás elfogadtatván, a IV. bíráló bizottságban két állásnak a betöltése válik szükségessé. Méltóztatnak hozzájárúlni ahhoz, hogy a választás iránt még a hét folyamán valamelyik napra tehessek javaslatot. *(Helyeslés.)* Ezen értelemben mondom ki a határozatot.

Bemutatom Kis-Küküllő vármegye közönségének feliratát, melyben Alsó-Fehér vármegyének az erdélyi részekben vesztett dézsmakárpótlások visszatartott kamatainak kiszolgáltatása iránti felterjesztését pártolja;

Székesfehérvár sz. kir. város törvényhatóságának feliratát, a betegápolási pótadó általánossá s országossá tétele tárgyában.

Ezen feliratok tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a ház kérvényi bizottságának.

Bemutatom továbbá az időközben érkezett kérvényeket, melyeket a jegyző úr lesz szíves felolvasni.

Bernáth Dezső jegyző *(olvassa)*: A Budapesten székelő elsőfolyamodású kir. bíróságok bírói karának Morzsányi Károly, —

a nagyváradi kir. ítélőtábla székhelyén működő kir. törvényszéki bíráknak, járásbíráknak s kir. ügyészeknek Tisza Kálmán, —

a fiumei kir. pénzügyi igazgatóság fogalmazói személyzetének gr. Batthyány Tivadar, —

a temesvári pénzügyigazgatóság fogalmazói karának gr. Szapáry Gyula, —

a szabadkai kir. adóhivatal tisztikarának Antunovich József, —

a budapesti I. osztályú m. kir. pénzügyi irodavezetőknek, Morzsányi Károly, —

a balassagyarmati kr. törvényszék területén levő telekkönyvvezetőknek Sréter Alfréd. —

a brassói kir. törvényszék területéhez tartozó telekkönyvi tisztviselőknek Filtsch József, —

a csáktornyai kir. járásbíróság telekkönyvi tisztviselői karának Wlassics Gyula, —

a czeglédi kir. járásbíróságnál alkalmazott telekkönyvvezetőknek gr. Károlyi Gábor, —

a kassai kir. törvényszék telekkönyvi tisztviselőinek Beőthy Ákos, —

a nagyenyedi kir. járásbírósági telekkönyvvezetőknek b. Kemény Endre, —

a ráczkevei kir. bírósági telekkönyvvezetői karnak Földváry Miklós, —

a rimaszombati kir. törvényszék, rozsnyói és nagyrőczei kir. járásbíróság telekkönyvi tisztviselőinek Fáy Gyula, —

a budapesti m. kir. posta- és távíró-segédtiszteknek gr. Apponyi Albert, —

az egri m. kir. posta- és távíró-segédtiszteknek Szederkényi Nándor, —

a nagyváradi m. kir. posta- és távíró-segédtiszteknek Tisza Kálmán, —

az országos fegyintézetek összes orvosainak dr. Pap Samu orsz. képviselő által beadott kérvénye, az állami tisztviselők fizetésének emelésére vonatkozó törvényjavaslat, illetőleg a pénzügyi bizottság erre vonatkozó jelentésének módosítása tárgyában.

Elnök: Mindezen kérvények előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a ház pénzügyi bizottságának.

Bemutatom továbbá a brassói állami népiskolák tantestületének Zay Adolf, —

a nyitrazsámbokréti állami elemi népiskola tantestületének Zsámbokréthy József, —

a sárospataki állami tanítóképezde tanárkarának Dókus Ernő, —

a pancsovai m. kir. állami elemi népiskolai tanítótestületnek Dániel Ernő orsz. képviselő által beadott kérvényét, az állami tisztviselők fizetésének szabályozásáról szóló törvényjavaslat módosítása iránt.

Ezen kérvények tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a ház közoktatásügyi bizottságának.

T. ház! Az elnökségnek több jeleteni valója nincsen.

Schóber Ernő jegyző: Báró Kemény Ákos!

Digitized by Google

B. Kemény Ákos, a kérvényi bizottság előadója: T. képviselőház! Mint a kérvényi bizottság előadójának van szerencsém a kérvények hatodik sorjegyzékét azon tiszteletteljes kéréssel benyújtani, hogy azt kinyomatni, kiosztatni és annak idejében napirendre kitűzése iránt intézkedni méltóztassék.

Elnök: Ha méltóztatnak hozzájárulni, a kérvények hatodik sorjegyzéke kinyomatik, a ház tagjai közt kiosztatik, és ezen sorjegyzék tárgyalása, valamint a még le nem tárgyalt ötödik sorjegyzék tárgyalása iránt, ha méltóztatnak elfogadni, most lehet megállapítani, hogy a legközelebbi szombati ülés napirendjére tűzessenek ki, miután vannak régi kérvények, melyek iránt intézkedni szükséges. *(Helyeslés.)*

Madarász József: Akkor jó lesz a kérvények tárgyalását déli 12 órakor megkezdeni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ha méltóztatnak hozzájárulni, határozatúl kimondom, hogy úgy az ötödik, mint a hatodik sorjegyzékben foglalt kérvények tárgyalása a szombati ülésben déli 12 órára tűzetik ki. *(Helyeslés.)*

Mielőtt megkezdenők a napirendet, gr. Zichy Jenő kér szót a házszabályok 154. szakasza értelmében. *(Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Zichy Jenő: *(Halljuk! Halljuk!)* Engedje meg a t. ház, hogy a házszabályokra hivatkozva, napirend előtt felszólaljak. Felszólalok azért, mert a legutóbbi ülés eredménye felett igen különböző vélemények nyilvánultak mindenütt. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és szélső baloldalon.)* Oly vélemények, melyek gáncsokkal halmozták el az elnököt, hogy nem volt jogosítva a kérdést szavazásra bocsátani, bennünket pedig azért, mert a bíráló bizottság jelentését nem vettük csak egyszerűen tudomásúl, hanem mást is akartunk tenni. Némelyek mintegy hallatlan valaminek, valami sohasem történtnek mondták az esetet, pedig ennél sokkal tovább menő esemény történt épen egy bíráló bizottsági határozat ügyében 1884. deczember 17-én, és én ezt kikeresvén, leszek bátor a t. ház lelki megnyugtatására felolvasni. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és szélső baloldalon.)* Sokkal tovább menő volt az esemény azért, mert nemcsak tudomásvételről volt szó, de a házban a bíráló bizottság mint jury határozatának megváltoztatása, részben való megcsonkítása történt. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ez volt 1884. deczember 17-én. Literáty Ödön volt az előadó és a kérdés alatt levő mandatum a szentendrei volt. *(Közbekiáltás a szélső baloldalon: Híres!)* A bíráló bizottság azzal a propositioval állt a ház elé, hogy nem lévén elégséges a házszabályokban kitűzött ezer forintos cautio, még újabb ezerrel toldassék meg és ennek alapján küldessék ki a vizsgálóbírósági tag. Ez ellen felszólalt először is Madarász József, a ki azt hangsúlyozta, hogy »a házszabályok 79. §-a világosan rendelkezik. Ezen szakasz rendelkezése világosan ellenkezik a bizottság határozatával, és e tekintetben a háznak kötelessége kimondani a maga véleményét.« *(Közbekiáltás a szélsőbaalon: Nagyon jó!)* Ezen kezdi. Folytatja ezzel: »kérem a t. házat, méltóztassék a házszabályok szellemében kimondani azt, hogy a ház teljesíti azon kötelességét, hogy tudomásúl veszi, miszerint pótvizsgálat rendeltetett el, hozzájárúl tehát a bíráló bizottsági tag kiküldéséhez és meghiteltetéséhez, de kimondja egyúttal jegyzőkönyvileg, hogy miután a házszabályok világosan megrendelik a biztosíték-összeget, újabb összeg letételének elrendelésére a bizottság hivatva nincs.«

Erre újra felszólalt a referens és kérte, hogy szavazzák meg egészen a bizottság határozatát, és kérte, hogy méltóztassék a bíráló bizottság eljárását helyeslő tudomásúl venni. Majd Herman Ottó szólalt fel, pártolva Madarász József indítványát, mire Tisza Kálmán miniszterelnök szólalt fel. Ezt szó szerint fel fogom olvasni. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és szélső baloldalon.)* »Én azt gondolom, hogy ezen kérdéssel nem szükséges a bíráló bizottságok eljárásának helyes vagy helytelen voltát bírálat alá venni. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Az egész házszabályok kérdése, mert valamint a ház szabályai kimondhatják azt, hogy bármiképen legyen is valamely kérvény indokolva, ha az 1000 forint hozzája mellékelve nincs, visszautasítandó, épen úgy, ha a házszabályok azon esetre, hogy a vizsgálat czéljából az 1000 forint elég nem volna, akkép intézkednének, hogy ez összegnél többet lehet követelni: azt lehetne mondani, hogy a ki ezen intézkedésnek meg nem felel, annak kérvénye tovább figyelembe nem vétetik.

Ez tehát szerintem is, épen mint Madarász József képviselő úr, helyesen felemlítette, tisztán a házszabályok kérdése, és nem tagadhatom, én magam is azon meggyőződésben vagyok, hogy a házszabályok értelmében újabb biztosíték letételét követelni nem lehet.

Épen azért teljes mértékben hozzájárulok ahhoz, hogy úgy, mint a házszabályok is kívánják, érintetlenül hagyva a bíráló bizottság határozata minden egyéb részét, ezen egyre nézve mondassék ki, hogy miután az a házszabályoknak nem felel meg, figyelembe nem veendő.« Erre az elnök reassumálja és azzal végzi: »Ennélfogva azt hiszem, hogy a mennyiben a bíráló bizottság új biztosnak kiküldetését kívánja, ezen új vizsgáló biztosnak az eskütt le kell tennie, a mennyiben pedig a letett összeg elégtelennek bizonyulna, a ház pénztára veendő igénybe. Azon részét azonban a bíráló bizottság határozatának,

Digitized by Google

mely szerint, ha újabb összeg nem tétetnék le, a létező anyagból kíván ítéletet hozni, mellőzöttnek kell tekinteni, a mennyiben a most kimondott határozattal az összeg rendelkezésre van bocsátva. Ha méltóztatnak ehhez hozzájárulni, ezt határozatként kimondom.« Ezután Lázár Ernő leteszi az esküt.

Sokkal tovább ment tehát a ház akkor, a mihez valószínűleg, sajnos, magam is hozzájárultam. Ez nem volt egészen törvényes eljárás és határozottan ellentétben állt a házszabályokkal.

De ma máskép áll a dolog. Mi egeszen a házszabályokhoz tartottuk magunkat, a jury végzését intacte kívántuk fentartani, és azért is, hogy az ellenkezőnek még látszata se legyen, előre feleskettük a kiküldött bizottsági tagot. A házszabályok, ha az lett volna szándék, hogy erről itt a házban alkalom se legyen véleményt nyilvánítani, egyszerűen azt mondták volna, hogy adassék ez át a ház elnökének, az hajtsa végre, vagy azt mondták volna, a mit ott mondanak, a hol az összeférhetetlenségről van szó, hogy a ház a jelentést tudomásúl veszi peremptorice. *(Úgy van! bal felől.)* Erről nincs szó. A ház nem registratura, sem pedig papírkosár, *(Úgy van! bal felől.)* a háznak joga van és élnünk kell e joggal mindig, valahányszor a házszabályokkal ellentétbe helyezkedik egyik vagy másik bizottság. *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)*

Én tehát kérem, hogy a tegnapelőtti eseményeket ilyen formában vegye tudomásúl a t. ház, és ilyen formában a közvélemény is megnyugtattassék, hogy nem hallatlan dolgot, nem törvényszegést követtünk el a házszabályokkal szemben és nem hibáztunk. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

Schóber Ernő jegyző: Búsbach Péter!

Búsbach Péter: T. ház! Most felszólalt t. képviselőtársam, gr. Zichy Jenő, talán nem egészen helyesen alkalmazta ezt a praecedenst, *(Felkiáltások bal felől: Nagyon is helyesen! Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* melyet itt felhozott. T. képviselőtársam nem látja azt a különbséget, a mely az 1884-iki határozatot megkülönbözteti a jelenlegi határozattól. Tudniillik 1884-ben a bíráló bizottság egy megkeresést intézett a házhoz . . .

Justh Gyula: Ez nem áll; akkor is határozatot közölt, mint most. *(Nagy zaj a jobboldalon. Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Elnök: Méltóztassanak a szónokot meghallgatni. *(Helyeslés jobb felől.)*

Justh Gyula: Ne csűrjön-csavarjon. *(Nagy zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Búsbach Péter: Ha a képviselő urak végighallgatnának, talán nem volna ok ily felkiáltásra. *(Halljuk! Halljuk!)* Az akkori bíráló bizottság megkeresést intézett a képviselőházhoz!... *(Ellenmondás és felkiáltások a szélsőbalon: Határozatot terjesztett be!)* és ezen kívül beterjesztett egy határozatot is.

A megkeresés és az érdemleges határozat egy és ugyanazon jelentésében került a képviselőház elé. A jelentésben elmondja a bíráló bizottság, hogy a vizsgálatot elrendelte, vizsgáló biztost küld ki, kéri a házat, vegye ezt tudomásúl s kéri a biztost megesketni, de ezzel kapcsolatosan egy indítványt is tesz . . .

Justh Gyula: Határozatot közöl! *(Halljuk! Halljuk! jobb felől.)*

Búsbach Péter: . . . hogy tudniillik a letett 1000 frt költség nem lévén elég, kéri, hogy szólíttassék fel a kérvényező 10 tag, hogy tegyenek le újabb 1000 frtot. *(Mozgás és zaj bal felől.)*

A különbség a kettő között az, hogy az, hogy az első részben a bizottság bírói functiot teljesített, midőn a bírói vizsgálatot elrendelte, hogy annak alapján érdemleges határozatot hozhasson; az indítvány pedig az volt, hogy miután ezen érdemleges határozathozatalhoz mi nem ejthetjük meg a vizsgálatot, mert nincs rá költség; intézkedjék a ház, hogy újabb ezer forint tétessék le.

Ez, engedelmet kérek, két különböző dolog. Az egyikben a bíráló bizottság bírói functioval járt el, midőn vizsgálatot rendelt el; a másik már nem volt bírói functio, hanem egyszerű indítvány, egyszerű megkeres s, *(Ellenmondások bal felől.)* szerezzétek meg nekünk a módot ahhoz, hogy a további bírói eljárást teljesítsük. Madarász József t. képviselőtársam, igen helyesen és igen sok érzéssel az iránt, hogy mivel tartozik a képviselőház a bíráló bizottság érdemleges határozatának . . .

Ugron Gábor: Hát a bíráló bizottság a háznak és a házszabályoknak! *(Nagy zaj bal felől.)*

Búsbach Péter . . . kijelentette, hogy tudomásúl veszi ugyan a vizsgáló biztos kiküldését, kéri azonban az előterjesztés második részét, melyben a bizottság fenyegetőzik, hogy félbeszakítja a további tárgyalást és érdemleges határozatot nem hoz, elejteni, mert ez nem tartozik a bírói functio hatáskörébe, hanem egyszerű intézkedés a pénzszedés iránt.

Ekkor történt azután, hogy miután még Tisza Kálmán akkori ministerelnök is hozzájárult Madarász József képviselőtársam azon véleményéhez, hogy ez már nem bírói functio és az ekképen lehet vita és különös intézkedés tárgya, az elnöki székből enunciáltatott, hogy miután az ezer forint befizetésének elrendelése nem vontató, a bírói functio hatáskörébe, ezt a

Digitized by Google

ház nem veszi tudomásúl, hanem elrendeli, hogy a szükséges költségeket a ház pénztára fizesse ki. *(Mozgás a szélső baloldalon.)*

Igen lényeges különbség van tehát a bírói hatáskörben hozott határozat és egészen heterogen indítvány közt, melyek egyidőben terjesztettek azon bíráló bizottság által a ház elé. Nincs indokolva ennélfogva Zichy Jenő t. képviselőtársam indítványa . .

Ugron Gábor: Nem tett indítványt!

Búsbach Péter: . . . és azért kérem a a t. házat, méltóztassék a fölött napirendre térni. *(Hosszantartó mozgás a bal- és szélső baloldalon.)*

Elnök: Madarász József képviselő úr kíván szólani.

Madarász József: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Igaza van azon példabeszédnek: »Ments meg Isten ügyetlen barátaimtól, *(Élénk derültség a baloldalon.)* elleneimtől megvédekezem magam is.« *(Úgy van! a bal- és szélsőbal felől.)* Ha előttem szólott t. képviselőtársam előadása — bocsásson meg, hogy ezt a szót kell használnom — való volna arra vonatkozólag, hogy miként történt azon bíráló bizottság jelentésének beadása, nem szólnék egy szót sem; hanem csak azt mondanám, hogy tökéletesen helyes t. képviselőtársamnak előadásából levont következtetése. Ámde — bocsásson meg — az az előadása, hogy a bíráló bizottság akkor kérdéssel és kéréssel járult e képviselőházhoz, nem alapúl a valóságon, *(Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)* s az ellenkezik az eltagadhatatlan és az okiratokban foglalt tényekkel. *(Helyeslés a baloldalon.)* Én ezt előre kijelentem, nagyjában emlékeztem már a múlt tárgyaláskor is erre az esetre, de mivel hirtelen került szóba, nem akartam mindaddig felszólalni, a míg utána nem nézek az okmányoknak. Bocsásson tehát meg Búsbach Péter t. képviselőtársam, de az ő, a valóságnak meg nem felelő állítása késztet arra, hogy itt a házban elmondjam a történteket, jót állván érte, hogy senki sem fog azzal vádolhatni, hogy valótlan az, a mit mondok. *(Halljuk! Halljuk!)*

1884-ben ép úgy, mint a napokban, a bíráló bizottság egy végzést tartalmazó jegyzőkönyvvel járult a képviselőház elé. Ebben a jegyzőkönyvben azonban nem az volt, a mit Búsbach t. képviselőtársam állít, hogy tudniillik a bíráló bizottság fölhívta a képviselőházat, hogy mivel elfogyott a pénz, rendelkezzék stb. stb. Nem, mert a bíráló bizottság jegyzőkönyvében oly értelmű végzéssel járult a házhoz, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy miután már egy virsgálat történt, pótvizsgálat rendeltetett el, a letett 1000 frtból pedig alig volt már valami, a bizottság a vizsgáló biztost kijelöli ugyan a vizsgálatra, de miután az 1000 frt fogyatékán van, utasíttatnak a kérvényezők újabb 1000 frt vizsgálati pénznek 15 nap alatt leendő letételére. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Ez egészen más!)* Még ez nem elég, mert kimondja a bizottság azt is, hogy ha pedig ezt nem teljesítenék, akkor maguknak tulajdonítsák, ha a mint a pénz elfogy, a vizsgálat megszűnik és az addig létező okmányok alapján fog ítélet hozatni. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Justh Gyula: Hát az nem bírói határozat, Búsbach úr? *(Halljuk! Halljuk!)*

Madarász József: Azt mondják, hogy hiszen megtörtént máskor is, hogy nem szólaltak fel az ily kérdésben. Nem dicsekedésképen mondom, de ha akkor véletlenül itt nem vagyok és észre nem veszem, megtörténhetett volna akkor is, hogy senki sem veszi észre az esetet, és hallgatással mellőztetett volna a kérdés, mert — valljuk meg — mi nem igen szoktunk hallgatni a jelentésekre. Én azonban észrevettem és rögtön felszólaltam, még pedig azzal a mérséklettel, melyet a t. képviselőtársam is említett, és a melyet mindig meg akarok tartani, *(Helyeslés.)* hacsak a dolog annyira nem ütközik alkotmányos érzületembe, hogy néha akaratom ellenére is késztetve vagyok indulatosabb kifejezést használni. *(Helyeslés bal felől.)* Én tehát felszólaltam és azt mondtam: Ha a bíráló bizottság új biztosítékot követel, ez ellenkezik a házszabályok 79. §-ának rendelkezéseivel, és abban foglaltam össze okoskodásomat, hogy miután a házszabályok világosan meghatározzák a biztosíték összegét, újabb összeg letételének elrendelésére a bizottság nincsen hivatva. *(Úgy van! bal felől.)* Erre utánam Literáty Ödön akkori képviselő és a bíráló bizottságnak akkor jelentést tevő tagja ellenemben újra kérte a házat, hogy ne vegye figyelembe azt, a mit Madarász József képviselő úr mondott; erre szükség van, ezt a bíráló bizottság elhatározta, ennélfogva vegye a ház helyeslő tudomásúl a bíráló bizottság határozatát. Ekkor következett Hermann Ottó t. képviselőtársam, a ki pártolt engem és minthogy a házban mindenki meg volt győződve arról, hogy a bíráló bizottságnak a házszabályokban határozottan előírt rendelet ellenére nincsen joga határozni, s minthogy a bíráló bizottság esküjével kötelezi magát a házszabályok tiszteletben tartására: ennek következtében — nagy ideje ugyan ennek, mert 8 évvel ezelőtt történt — nem találkozott a házban senki, a ki az általam akkor mondottakat helyesnek, igazságosnak és törvényesnek ne tartotta volna.

Az akkori ministerelnök úr is alkotmányos érzületéből kifolyólag azt mondta, hogy a bíráló bizottság határozata többi részeiben marad, de az új biztosíték letételének elrendelésére vonatkozó részében, a melyre nézve a bíráló bizottság a házszabályok ellenére intézkedett, figye-

Digitized by Google

lembe nem vehető. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ennek következtében mondta ki a ház elnöke, hogy tehát a bíráló bizottság határozatának erre vonatkozó része mellőztetik. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Büsbach Péter t. képviselőtársam tehát, a ki ellenkező meggyőződését fejezte ki, s a kinek talán nem volt ideje átnézni az okmányokat, úgy, mint nekem, ebben is tévedhetett, a mint tévedett abban, hogy gr. Zichy Jenő képviselőtársunk indítványt tett. *(Úgy van! a baloldalon.)* Indítványt nem tett, és így én jobban szerettem volna, hogy a mint ő előadta véleményét, a mely meggyőződése szerint való, végzést nem kívánva mentünk volna tovább. *(Helyeslés.)* Bocsánatot kérek, hogy kötelességemnek tartottam a ház figyelmét ezzel igénybe venni és a valóság szerint, a mint a tény történt, a képviselőház előtt ezt elmondani. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Szilágyi Dezső igazságügyminister: T. ház! *(Felkáltások: Halljuk! Halljuk!)*

Hoitsy Pál: A csavar nem elég, a mit Büsbach használt, halljuk a nagyobbat! *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Szilágyi Dezső igazságügyminister: A házszabályok 154-ik § a szerint a napirend előtti felszólalások nem képezhetik vitának és határozat hozatalának tárgyát. Ennélfogva én vitába egyáltalában nem akarok bocsátkozni. Azt sem vettem észre, hogy gr. Zichy Jenő t. képviselő úr bárminemű határozatot provokálni akart volna. Azt gondolom tehát, egyszerűen napirendre térhetnénk a kérdés felett. *(Helyeslés jobb felől.)* Egyetlenegy megjegyzésem azonban van. *(Halljuk! Halljuk!)* Részemről nem czáfolok senkit, senkinek nyilatkozatára észrevételt nem teszek, hanem egyszerűen azt akarom megmondani, hogy én a háznak 1884. deczember 17-iki határozatát, a mely kétségtelenül létezik és úgy, a mint gr. Zichy Jenő képviselő úr felolvasta, miként értem. Ezzel nem vitatkozom senkivel, még azokkal sem, a kik akkor szavaztak és a határozatot hozták, hanem csak véleményemet mondom meg röviden; érjen az annyit, a mennyi belső igazság van benne. *(Halljuk! Halljuk! jobb felől. Felkiáltások a szélső baloldalon: Úgy sem ér többet!)*

Midőn a ház bizottságai a házszabályokban bírói hatalommal és hatáskörrel ruháztattak fel, és a mikor megállapíttatott az, a mi ennek természetes következése, hogy az ő bírói határozataikon változtatni és azokat felülvizsgálni nem lehet: akkor egy dolgot a ház nem mondott és nem is mondhatott ki, mert a mi fennáll minden más bíróság irányában, annak fenn kell állnia a ház által constituált bíróságokra nézve is. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Minden bíróság hatásköre körül van írva, míg ezen belül jár el, határozatait a jogerős bírói határozatok érinthetetlensége fedi, a maga hatáskörén belül, a hol discretionalis hatalom van neki adva, szabadon és meggyőződése szerint jár el, határozatai jogérvényesek és módosíthatlanok. *(Zaj a szélső baloldalon.)* Véleményemet mondom el, méltóztassanak meghallgatni. *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* Ha azonban a bíróság hatáskörén túlhág, azaz olyan pouvoirral él, olyan hatalmat vesz igénybe, a milyen hatalom neki az eljárásának jogszabályát képező törvenyekben és szabványokban adva nincsen: akkor túlment hatáskörén, az érinthetetlenség és változhatlanság határozatának ezen részében őt nem fedi. *(Úgy van! jobb felől.)*

Ezen felül, ha egy bizonyos discretionalis hatalom van megadva minden bíróságnak, avval a discretionalis hatalommal való döntés tartalmi helyessége iránt a nézetek különbözők lehetnek, némelyek szerint élt vele jól, mások szerint rosszúl, de azok a határozatok, maga a bírói functio essentiája szerint érinthetlenek és változhatatlanok. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* De már most, ha pl. a ház bizottsága mint bíróság túlment hatáskörén és oly hatalmat venne magának igénybe, melyet neki sem törvény, sem házszabály nem ad, pl. a felekre oly terhet róna, melyet házszabály vagy törvény alapján róni nem lehet, vagy oly rendelkezést mondana ki, mely hatáskörébe vagy egyáltalán a bírói hatáskörbe nem tartozik, melynek gyökere semminemű szabályban nincs, a hol nem arról van szó, hogy discretionalis hatalmát így vagy úgy fogta fel vagy alkalmazta, hanem oly hatalommal élt, melyet neki a törvény vagy a ház szabálya nem adott: akkor túlment hatáskörén és akkor mint minden bíróságra van provisio arra nézve, hogy ha hatáskörén túlhág, mily forum az, mely megcorrigálja s erre a bíróságra nem lévén külön rendelkezés, a ház azt, hogy ily esetekben közbelépjen és a határozatnak a bizottság hatáskörén túl eső részét, mint a melynek törvényes alapja nincsen, mellőzze, azt a ház igen is teheti. *(Élénk helyeslés.)*

T. ház! Ez nem akar lenni sem a múlt ülésen történtek bírálata, sem az akkor fenforgott ügynek bárminemű magyarázata, — erre visszatérni nincs is jogom, nem is akarok, — hanem egyszerűen szemben az itt felhozottakkal kifejezést adtam nézetemnek, a mely természetesen nyom annyit, a mennyi benső ereje és igazsága van. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Gr. Zichy Jenő: Félremagyarázott szavaim helyreigazítására kérek szót. *(Halljuk! Halljuk!)* Én semmi néven nevezendő indítványt nem tettem, mert tudom, hogy a házszabályok értelmében napirend előtt indítványt nem is lehet beadni. Az pedig, a mit be akartak bizonyítani, hogy az

Digitized by Google

akkor csak jelentés volt, nem sikerült, mert hisz az akkori miniszterelnök felszólalásában azt mondta, hogy a bíráló bizottság határozata ezen meg ezen részében a házszabályoknak nem felel meg s az ezért mellőzendő. *(Úgy van! bal felől.)*

Igy mondta ki az elnök is a határozatot. A minister úrnak hosszabb theoreticus fejtegetéseiért köszönetet mondok. Azok helyesek, mert azon szempontból indult ki, hogy nem szabad bírálat alá venni a bíráló bizottságok határozatait. Ez helyes, csakhogy a minister úr maga is bírálta azt, mert véleményében oda concludál, hogy a bíráló bizottság végzésével szemben, ha a hatáskörét túllépte, véleményadásnak van helye.

Ezt örömmel constatálom, mert ez teljesen megfelel az igazságnak. Más szavam nincs s indítványom sincs. A mit elmondottam, azt kötelességérzésből tartottam szükségesnek a ház előtt felemlíteni: *(Élénk helyeslés bal felől.)* A ház, annak elnöke és önön magam érdekében! *(Helyeslés.)*

Szilágyi Dezső igazságügyminister: T. ház! Méltóztassék visszaemlékezni szavaimra. *(Halljuk! Halljuk!)* Én sem a tegnapelőtti, sem azon 1884-diki határozatokat nem bíráltam. *(Úgy van! jobb felől.)*

Tisza László: Csak véleményt mond.

Szilágyi Dezső igazságügyminister: Még vélemény-mondás alá sem akarok rejteni olyan dolgot, a mi tiltva van. *(Helyeslés jobb felől.)* Csak azt akartam mondani, miután különféle módon a ház joga a határozatok körül érintve lett, én in abstracto állítottam fel a tételt, hogy a mit hatáskör áthágásának a törvény által nem adott hatalom igénybe vételének neveznek: azzal szemben fenmarad a háznak a döntési joga. Ez az, a mit mondtam. *(Helyeslés jobb felől.)*

Ugron Gábor: T. ház! Én kizárólag a házszabályok értelmezése mellett maradok és a házszabály való értelmének helyreállítása érdekében szólalok fel. *(Halljuk! Halljuk!)* Az igen t. igazságügyminister úr azt mondotta, hogy a ház a bíráló bizottság határozatát nem változtathatja meg. Ez a házszabályokkal nem áll mindenben összhangban. Én is azért használok olyan óvatos kifejezést, mint a minőt az igazságügyminister úr szokott használni, mert bizonyos mértékben áll a határozatok meg nem változtathatósága. De a házszabályok 78. §-a a ház kötelességeit ekképen írja elő: »A bíráló bizottság határozatai elnökeik által a háznak bejelentetvén, a ház azon képviselőket, a kiket a bíráló bizottság igazolt, a végleg igazolt képviselők jegyzékébe beiratja; azoknak helyébe, kiknek választása megsemmisíttetett, új választást rendel; ha pedig vizsgáló biztos kiküldéséről van szó, a vizsgáló biztost a ház küldi ki.« Kérem jól megjegyezni, hogy nem a bizottság, hanem a ház küldi ki a biztost. A házszabályok továbbá azt mondják, hogy »azok, a kikre nézve a 38. § ban felsorolt érdekeltségi esetek fenforognak, vizsgálatra ki nem küldethetnek.« Midőn tehát a bíráló bizottság itt bejelenti, hogy Pétert vagy Pált, mint vizsgáló biztost kijelölte és a házból valaki feláll és a 38. §-ra hivatkozva azt mondja, hogy ellenjelöltje volt az illető választásnál, a korteskedésben részt vett, vagy a petitionalokkal közeli atyafiságban áll: *(Zaj jobb felől.)* akkor a házszabályok 78. §-a értelmében a ház, ha ezt beigazolva látja, a vizsgáló biztos kiküldetését el nem fogadja, hanem visszautasítja. *(Úgy van! a baloldalon.)* Erre nézve a házszabályok elég világosan rendelkeznek. Teljesen igaza van a minister úrnak, hogyha a kiküldött bíráló bizottságok nekik meg nem adott hatalmat gyakorolnak, vagy hogyha hatáskörükön túl mennek. Ámde a bizottságok micsoda hatalommal és micsoda hatáskörben küldetnek ki a ház által? *(Halljuk! Halljuk!)* Hogy a házszabályok korlátai között hozzanak ítéletet. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* A házszabályok megtartása első feltétel arra nézve, hogy ítéleteik és határozataik érvényesek legyenek. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* De miért küld ki a ház? Azért, hogy a házszabályokat alkalmazzák, nem pedig azért, hogy a házszabályokat magyarázzák. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* A mint a törvények magyarázatát a törvényhozás nem adja ki a maga kezéből, úgy a képviselőház sem adhatja ki saját házszabályainak magyarázatát a saját kezéből, *(Hosszantartó zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* és ha bíráló bizottság a házszabályokra nézve nem volt tisztában és magyarázatra szorult, akkor a házhoz kellet volna fordulnia, *(Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* azoknak magyarázatát a háztól kellett volna kérnie, *(Élénk helyeslés bal felől.)* nem pedig önkényesen és a lelkiismeret bántásával alkalmazni *(Zajos helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

Ezért szóltam fel a multkor, s ezért nem tartom helyesnek az igazságügyminister úr jelenleg adott véleményét. Sajnálom, hogy a házszabályok alkalmazása tekintetében multkor az incidens rögtön történt fölvetése folytán ennyire nem mentem, mert akkor a vizsgálóbiztos, tehát Kabos Ferencz kiküldetésének megtagadását hoztam volna indítványba. *(Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Elnök: A napirend előtti felszólalások határozathozatal tárgyát nem képezhetik. Méltóztassanak hozzájárulni, hogy áttérjünk a napirendre.

Következik a napirend szerint a belügyminiserium költségvetéseinek folytatólagos tár-

Digitized by Google

gyalása. Színművészeti kiadások és bevételek. A kiadás 2. rovat.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)* A m. kir. operaház 315.000 frtos kölcsönének törlesztésére 19.750 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa):* A budapesti nemzeti színház állami javadalmása 53.000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa):* A budapesti nemzeti színház 450.000 frtos kölcsönének törlesztésére 38.000. frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schober Ernő jegyző *(olvassa):* A budapesti nemzeti szinház nyugdíjintézetének segélyezésére 14.000 frt. Fenyvessy Ferencz!

Fenyvessy Ferencz: T. képviselőház! Ezen tételnél, melyben a nemzeti színház nyugdíjintézetének évi 14.000 frt subventio irányoztatik elő, kötelességemnek tartom felszólalni. *(Halljuk! Halljuk!)* És ha felszólalok, daczára annak, hogy a színügyi vitát tovább fűzni nem óhajtottam, okomnak kell lenni épen azon állásnál fogva, a melyet a t. kormány szíves bizalmából és a nemzeti színház művészeinek rokonszenvéből ezen intézetnél elfoglalni szerencsém van. Midőn azon szerencse ért, hogy ezen intézet élére jutottam, az a lehető legszerencsétlenebb helyzetben volt, a szó teljes értelmében a tönk szélén állott azon tömeges nyugdíjazások folytán, a melyek az operából kerültek ki. Akkor az új kormányzó választmány igazán a legnagyobb ügybuzgósággal, lelkiismeretességgel, sőt ambitioval vette az ügyet kezébe. Elmentünk a legmagasabb trón zsámolyához, és ő Felsége a király határtalan kegye megmentette egyidőre a nemzeti színház nyugdíjintézetét. A magyar kormány, — ezt dícséretére mondhatom, — illetve a volt belügyminister úr is ezen tétel évi javadalmazását 2000 frttal felemelte. A jelenlegi t. kormányelnök úr mint pénzügyminister pedig megigérte, hogy a nemzeti színház nyugdíjintézetét egy állami sorsjáték jövedelmének egy részében részesíteni fogja. Elmentünk a fő- és székvároshoz is, a mely szintén 30.000 forintot áldozott e czélra. Maguk a művészek pedig, csakhogy e jótékony intézményt a maguk és utódaik számára megmenthessék, felemelték saját megadóztatásukat 4%-ról 6%-ra, és kijelentették, hogy a mikor csak lehetséges, az operaházban jótékony előadásokat fognak rendezni, csakhogy az alaptőkét szaporíthassák.

T. ház! Szomorúan kell azonban jelentenem, hogy ujabban a kormányzó választmány legnemesebb törekvése a jelenlegi tisztelt intendans úrnál nem talált a kellő, a szükséges rokonszenvre. *(Halljuk!)*

Mikor tavaly a t. kormány kérésemre egy színházi enquetet hívott egybe, a melynek én is szerencsés voltam tagja lehetni, s a melynek jegyzőkönyve itt van a kezembe, akkor a jelenlegi t intendans úr kijelentette jegyzőkönyvileg azt, hogy belátja, miképen a magyar kir. operaháznak is, melynek tagjai között többen tartoznak a nyugdíjintézet keretébe szükséges előadásokat rendezni, és a maga részéről kész az intézetet a lehető legvégsőbb határig támogatni.

Ezzel szemben, t. ház, azon állásnál fogva, melyet ezen intézetnél szerencsés vagyok elfoglalni, saját erkölcsi reputatiom lévén az intézet sorsához kötve, kötelességemnek tartom nehány sérelmet a t. belügyminister úrnak nyiltan elmondani. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! A színházi enquete jelentése szerint azt igérte volt az intendans, hogy az opera által minél több előadás fog tartatni ezen nyugdíjintézet javára. Eleinte ezt az igéretet meg is tartotta, de úgy, hogy ezen jótékonyczélú előadások jövedelmének csak felét adta át a nyugdíjintézet számára, másik felét pedig más czélra fordította. A mikor ez ellen felszólaltunk, egyszerre kevesebbek lettek az előadások, s ennek folytán tetemes veszteséget szenvedett ez a nyugdíjintézet. Ez az egyik sérelem.

A másik sérelem a következő: Az operaházból indult ki azon óhaj, miszerint az u. n. közös hivatalnokai az operának és a nemzeti színháznak felvétessenek a nyugdíjintézet keretébe. Én magam voltam az, a ki az alapszabályok ilyetén módosítását sürgettem, s a t. kormány kegyes volt ezen módosítást helyben is hagyni.

Eszerint most már a közös administratio hivatalnokai tagjai a nyugdíjintézetnek. És mi történt t. ház? Kezemben vannak az intendans úrhoz intézett eredeti levelek, feliratok, a melyekben azt kérjük, hogy miután a közös hivatalnokok felvétettek a nyugdíjintézetbe, az ezektől járó köteles perczenteket szolgáltassa be az intézet pénztárába. Négy-öt levél, fölterjesztés ment az intendans úrhoz, s az igen t. intendans úr mindezek daczára, ezt ajánlom a t. belügyminister figyelmébe, ezen most már a nyugdíjintézeti keretébe tartozó közös hivatalnokok után máig sem szolgáltatta be a perczenteket. Ez a második sérelmi pont.

A harmadik sérelem pedig, t. ház, a várszínházra vonatkozik, a melynek kapcsán Pázmády Dénes t. képviselőtársamnak is leszek bátor megjegyzést tenni.

Pázmándy Dénes: Várom!

Fenyvessy Ferencz: A várszínházban a nemzeti színház művészei, ha felléptek, eleintén bizonyos tiszteletdíjat kaptak. Erről azonban lemondottak azért, mert az akkori intendans azt

Digitized by Google

ígérte, hogy a várszínházban a nemzeti színház művészei által előadott darabok tiszta jövedelmét a nyugdíjintézet fogja megkapni. Ezen ígéret alapján a művészek lemondottak a fix fizetésről. A múlt évek egyikében 12.000 frt jövedelme volt a várszínháznak az általam jelzett előadásokból, s az intendans ezen 12.000 frtot elvette a nyugdíjintézettől, s oda fordította az opera deficitjének fedezésére. S azóta a várszínházbeli drámai előadásoknak pénztári eredménye összekevertetik az operai előadásokéval. Ez is sérelem s ezt felhozni jogom volt.

A várszínházra nézve Pázmándy Dénes t. barátom . . . *(Nagy zaj.)* Igen sajnálom, hogy sem az elnökét e háznak, sem a ház tagjait nem érdeklik ezek a művészeti dolgok. *(Felkiáltások: De igen! Halljuk! Halljuk!)* Legalább az elnök úr részéről ezt tapasztalom. *(Halljuk! Halljuk!)*

A várszínházról azt mondta Pázmándy t. képviselőtársam, hogy a művészek bizonyos magasabb díjat kapnak, azért szeretnek ott föllépni. Én már tavaly voltam bátor megjegyezni vele szemben, hogy ő bizonyosan nem kérdezi meg a művészeket, a mikor így beszél; mert higyje el nekem, hogy a művészek örülnének legjobban, ha nem kellene a várszínházban fellépniök. Ennyit válaszúl Pázmándy t. képviselőtársamnak.

Utolsó gravamenem, t. ház és t. minister úr a következő: A művelt külföldön, Németország több előkelő városában és Ausztriában is, különösen Bécsben a Hof-Theaterben és a Burg-színházban szokássá lett, hogy a színlapokat anoncokkal látják el. A mikor ez a divat kezdetét vette, az illető külföldi lapok igen erélyesen felszólaltak, hogy az még sem járja, hogy a Hof-Theater, a Burg-színház stb., szóval előkelő színházak ilyen anonce-üzleteket csináljanak a színlapokkal. Mikor azonban felvilágosíttattak az illető igazgatóságok részéről, hogy ezen anoncoek jövedelme nem a színházra esik, mert az nem szorúl rá ily csekély jövedelemre, hanem ezen kis jövedelmek a nyugdíjintézet javára fordíttatnak, a sajtó elhallgatott, sőt helyeselte ezen intézkedést.

Nálunk pedig mi történt, t. ház? Midőn a nyugdíjintézet kormányzó-választmánya meg akarta honosítani ezen külföldi szokást, felkérték az igen t. minister urat, hogy a színlapok ezen anonceaiból befolyó jövedelem a külföld példájára a nyugdíjintézet jövedelmeinek gyarapítására fordíttassék. Az igen t. intendans úr azonban be sem várva az igen t. minister úr végzését, döntését, átírt a nyugdíj-intézetnek, hogy ő már intézkedett, és azon anoncok befolyó jövedelmét nem adja át a nyugdíj-intézetnek. Kijelentem, hogy részemről az intendans úr átíratát tudomásúl nem vehetem, mert én személyesen adtam át e kérvényt a t. minister úrnak, s várom és kérem e kérvénynek szíves eldöntését.

Ezek az én igénytelen sérelmeim, t. ház, melyeket előadni kötelességemnek tartottam azon okból, mert a t. ház megszavaz a nyugdíj-intézet számára 14.000 frt évi segélyt, a mely pedig nem lesz elégséges, ha ilyen nehézségek gördíttetnek a nyugdíj-intézet választmányának óhajai s tervei elé.

Felszólaltam, mert nem akarnám, hogyha esetleg ismét valami válság állana be ezen nyugdíj-intézet kebelében — értem jövedelmeinek csökkenését — akár a magyar kormányt, akár az országgyűlést, akár a kormányzóválasztmányt hibáztatnák ezen beállt válságért. *(Helyeslés jobb felől.)*

De, t. ház, ha már felszólaltam, szükségét érzem annak, hogy igen röviden egy pár megjegyzést tegyek a t. minister úr, valamint Pázmándy, Bartók és Horváth Gyula t. barátaim beszédére. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az igen t. minister úr múltkori érdekes beszédében kétségét fejezte ki az iránt, hogy vajjon a culturalis ügyek, az ilyen művészeti specialis ügyek, tartozhatnak-e szorosan véve a képviselőház tanácskozásainak keretébe és a ház hatáskörébe.

Én azt hiszem és remélem jól hiszem, hogy az igen t. minister úr nem érthette ezen kétségét úgy, mintha rosszalná azt, hogy a képviselőház ezekkel a művészi ügyekkel foglalkozik. Nem hiszem, hogy így értette volna, mert hiszen ő maga is — igen helyesen — belement részben a vitába, s midőn egyfelől a nemzeti színház összelőadásait kritizálta, kijelentette, hogy ezt azért teszi, hogy a színház személyzetének tudomására jőjjön ezen úton is a közönség kritikája. Én is úgy fogom fel eljárásomat s mindazon t. barátaim felszólalását, a kik ez ügyben felszólaltak, hogy ők is azért beszélnek e kérdésekről, hogy az illetékes körök tudomást szerezzenek a közönség kritikájáról.

Egyet sajnálok, megmondom egész őszintén, a t. minister úr beszédében, azt, hogy míg a nemzeti színház összjátékára bizonyos kritikát mondott, a miben — elismerem — teljesen igaza volt, addig egy korholó szava sem volt az operai előadások tekintetében, a melyek pedig sokkal rosszabbak és botrányosabbak, mint a nemzeti színház előadásai.

Másik megjegyzésem szintén a minister úr beszédére vonatkozik. A minister úr kegyes volt — s ezért hálával tartozom neki — igénytelen reformjaimra reflectálni, de a miért különös hálával vagyok iránta, az az, hogy egy indítványomra egyáltalában nem reflectált, a mit úgy fogok venni, hogy: Qui tacet, consentire videtur. Remélem és kérem, hogy így legyen. Minthogy

Digitized by Google

ugyanis az opera költségvetésében benfoglaltatik egy igazgatói állás és minthogy az intendansnak kötelessége ez állásra alkalmas férfiút és szakembert keresni és kinevezni, arra kértem a minister urat, hogy mivel e rendszeresített állás két év óta betöltve nincs, haladéktalanúl elrendelni méltóztassék, hogy az intendans ez állást, a mely — ismétlem — a költségvetésben benne van, betölteni kötelességének ismerje. Minthogy erre a minister úrtól választ nem kaptam, ismétlem kérésemet, s elvárom az intendans úrtól, hogy ez állást betöltse, mert én kijelentem, hogy az operaház érdekében szükségét fogom érezni annak, hogy ezen kérdést sürgessem, ha máskép nem, interpellatio alakjában leszek bátor kérésemet előterjeszteni. *(Helyeslés bal felől.)*

A mi Pázmándy Dénes, Horváth Gyula és Bartók Lajos beszédeit illeti, csak igen röviden egy pár megjegyzésre szorítkozom.

Mindenekelőtt Horváth Gyula t. képviselőtársammal két személyes kérdést kell elintéznem. Ő, úgy gondolom, azt fogta rám, — bocsánatot kérek a kifejezésért, — mintha azt mondtam volna, hogy én védelmeztem meg tavaly az intendans urat azon személyes támadások ellenében, melyekben ő az intendanst részesítette. Hát t. barátom nem volt kegyes — nem is érdemeltem meg — beszédemet figyelemben részesíteni, mert én nem azt mondtam, hogy Horváth Gyula t. barátom az intendans személyét támadta meg, hanem én világosan azt mondottam, hogy mikor Horváth Gyula és Pázmándy Dénes képviselőtársaim az intendans eljárását tavaly megtámadták, én voltam az egyedüli a házban, a ki úgy, a hogy tudtam, megvédelmeztem az intendans eljárását. Én tehát nem beszéltem személyes támadásról, s ha van valakinek joga tiltakozni, nekem van jogom az ellen, hogy én reám fogják úgy a sajtó egy részében, mint e házban, hogy én az intendans személyét támadtam volna meg. Erre nézve bátor vagyok hivatkozni beszédemre, melyben nyiltan kijelentettem, hogy senki annak a ténynek, hogy Zichy Géza lett intendansnak kinevezve, nem örült úgy, mint csekélységem s beszédem további folyamán is azt mondottam, hogy kritikámba semmi személyi momentum bele nem játszik, mert én ma is feltétlenül tisztelem és becsülöm az intendans igazi szépérzékét és igen sok jeles talentumát, hanem belementem eljárásának kritikájába, a mihez gondolom, teljes jogom van, s annyira nem akartam személyes momentumot beszédemben kiemelni, hogy ma is, mihelyt az intendans eljárása gyökeresen megváltozik és jobbra fordúl, én leszek a legelső, a ki örülni fog annak, hogy ő vezeti az intendansi hatáskört.

T. barátom Horváth Gyula még azt is rám fogta, — remélem nem készakarva — mintha én azt állítottam volna beszédemben, hogyha áthelyezik a színházak ügyét a belügyministeriumból a közoktatásügyi ministeriumba, akkor minden bajtól megmenekülünk. Engedelmet kérek, én ezt nem mondtam, sőt épen az ellenkezőjét állítottam, mikor azt mondtam: »Most az a kérdés, hogy ha egyszerűen át lesz téve a két színház a másik ministeriumba, vajjon elégséges lesz-e az egyszerű áttétel?« És meg is mondtam, hogy véleményem szerint »nem lesz elégséges«, hanem az áttétellel együtt kell járniok ezeknek és ezeknek a reformoknak.

Ezekben, azt hiszem, végezni volt szerencsém a Horváth Gyula t. barátom közt és köztem felmerült differentiákkal.

Pázmándy Dénes t. barátomnak is tartozom egy rectificatioval. Ő a beszédében egészen helyesen felhozta a nemzeti színház művészeinek a fizetését és adósságait is. Azt mondta, hogy nálunk Magyarországon — gondolom ezt mondta — csakis a főpapoknak van annyi fizetésük . . .

Pázmándy Dénes: Aránylag!

Fenyvessy Ferencz: Már azt nem mondta, hogy aránylag!

Pázmándy Dénes: De igen!

Fenyvessy Ferencz: Concedálom. Tehát aránylag, mint a nemzeti színház művészeinek, kik ő szerinte 10—12.000 forintot kapnak. Mindenekelőtt kijelentem, hogy ez nem egészen áll, mert alig kap ott valaki 10—12.000 forintot. De az éremnek ezen fényes oldalával szemben megvan az éremnek sötét oldala is és ne felejtse t. barátom Pázmándy Dénes képviselő úr, hogy sehol sincs az a dracoi szigor a fizetések tekintetében a ministeriumoknál sem, annál kevésbé a főpapoknál, *(Derültség.)* a mely a nemzeti színház tagjaival szemben fennáll a különböző törvényes levonásokon kivül. Ott, ha a színész egyetlen egy előadást elmulaszt, levonnak a fizetéséből 25 pengőt, további hosszabb elmaradásnál elveszti egyharmadát. *(Egy hang bal felől: Ne maradjon el!)* . . . De kérem, ha beteg! További három hónapi elmaradás esetén elveszti a fizetése felét, azontúl pedig egész fizetését, és megszűnik a szerződése. Ez sehol sincsen így, egy ministeriumban, egy hivatalban sem. Ez az éremnek a sötétebb oldala. És mikor felhozta t. képviselőtársam a színművészeknek az adósságát, erre nézve is kijelentem, hogy igen sajnálom, hogy egyáltalán akadnak a képviselőházban, a kik egyes emberek privát adósságait jónak látják a képviselőház elé vinni. *(Helyeslés jobb felől.)* Szomorú volna, ha ez a képviselőházban divattá válnék, s magunkon kezdve, elmondanók, hogy kinek mennyi adóssága van? Ennek az éremnek is van egy másik oldala, mert ezen sötét oldallal szemben áll a fényes oldal, hogy

Digitized by Google

igenis, a nemzeti színház művészei nagyobb részének, még pedig igen előkelő tagoknak, hála Istennek, semminemű adóssága nincsen.

Ezek után, t. képviselőház, még Bartók barátomnak tartoznám egy megjegyzéssel. *(Halljuk!)* T. barátom Bartók Lajos, reflectálva igénytelen felszólalásomra, azt állította, hogy nincs igazam, mikor megtámadtam az intendans eljárását, — és nem a személyét, — a miért Mahler Gusztávot 25.000 frt végkielegítéssel elküldötte. Azt mondta t. barátom, nincs igazam, mert ez takarékosságból történt, mert ha megtartja — gondolom még nyolcz éve volt hátra Mahlernek — évenkint 10.000 forintot, tehát összesen 80.000 forintot kellett volna neki megfizetnie. Ámde nézetem szerint az nem lehet takarékoskodás, ha valakinek semminemű munkaért 25.000 forintot fizetnek, csakhogy elmenjen, annál kevésbé, mert Rebitsek karmester úr fel van véve évi 7.000 forinttal, — ez tehát csak 3.000 forint differentia Mahlerrel szemben, — és e mellett hiányzik az igazgatói állás, a melyet ha be kell tölteni, a mint be is kell tölteni, akkor a takarékoskodásból túlkiadás lesz. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)*

Ezt voltam bátor neki megjegyezni. A mi pedig, és ezzel végzem beszédemet, Bartók Lajos t. képviselőtársam beszédjét illeti, ő utalt velem szemben a nemzeti színház előadásaira, darabjaira és kifogásolta, hogy a franczia darabok több előnyben, figyelemben részesülnek, mint a magyar darabok; van szerencsém kitelenteni, hogy én ugyanezt persze sokkal szárazabb prosában, mint t. költő barátom, már 1888. január 27-én elmondottam, midőn így szóltam *(olvassa)*:

»Én is meghajlok a franczia dráma irodalom kitünőségei előtt, én is értem és átérzem annak roppant becsét, a franczia és külföldi irodalom óriási szellemharczosainak az összes világra gyakorolt közművelődési, műfejlődési és műalakítási processusban véghez vitt rendkívül nagy szerepét. De nekünk száz Feuillet, száz Dumas, Ohnet és Sardou nem tehet annyit, mint a legkisebb magyar író, ha darabját a színházban előadni tudjuk. És mit látunk? Azt látjuk, hogy míg a franczia drámákat a magyar nemzeti színház pazar, fényes kiállítással adja elő »s erre van pénz: addig a magyar író darabja igen sokszor a legsilányabb kiállításban adatik elő.« És azzal végeztem, hogy a magyar drámákat igen sokszor kell adni; igenis forcirozni kell a magyar közönséget arra, hogy becsülje meg a magyar írókat, forcirozni kell a közönséget, hogy átérezze, mivel tartozik a magyar nemzet a színmű íróinak, hogy ezzel is a színműirodalom fejlesztessék és magasabb niveaura emeltessék.

Ezt, t. ház, négy-öt évvel ezelőtt mondottam és állítom ma is, mert meggyőződésem az, hogy a nagy Napoleonnak igaza volt akkor, mikor azt állította, hogy Franczia ország culturája nem köszönhet annyit senkinek sem, mint Corneille színdarabjainak. És állítom azt is, hogy a görög és római színművek hatása abban állott, hogy összeköttetésbe akarták hozni a színdarabok culturáját a nemzeti testtel, a nemzet egységével és culturájával. Ez volt a hatása a görög színművészetnek. Ezt állítottam és állítom ma is. És minthogy a nemzeti színház művészei ebben az irányban akarnak haladni, részemről megszavazom a költségvetés e tételét. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Hieronymi Károly belügyminister: Az előttem szólott t. képviselő úr beszédének csak ama részével fogok foglalkozni, a mely .... *(Zaj.)*

Fenyvessy Ferencz: Legalább a minister hallgassuk meg!

Hieronymi Károly belügyminister: ... a mely a nemzeti színház nyugdíjintézetére vonatkozik; mert a t. képviselő úr azt a következtetést vonta le, hogy az intendans nem viseltetik azzal a köteles jóakarattal a nyugdíjintézet iránt, a melyet tőle a színház személyzetét oly közelről érintő intézmény megérdemel. *(Halljuk! Halljuk!)* Nehogy e tekintetben a legkisebb félreértés is fenmaradjon, elő fogom adni az adatokat a tényleges viszonyok szerint. *(Halljuk! Halljuk!)*

A nyugdíjszabályzat értelmében kötelesek a színházak a nyugdíjintézet számára átadni a nemzeti színháznál és az operaháznál befolyó szabadjegy-adót, valamint a nemzeti színháznál befolyó elővételi díjakat. Ezekből tényleg kapott a nyugdíjintézet 1891-ben az operaháztól 7976 forintot, a nemzeti színháztól 11 ezer és néhány száz forintot, a két intézettől összesen tehát 19.787 frtot és ebből 7800 frt az az összeg, a mely szabályzat értelmében a nyugdíjintézetbe szolgáltatandó volt; a mi ezenfelül befizettetett, az tisztán az intendans jóakaratából — köteles jóakaratából — folyt be.

1892-ben a két intézet szolgáltatott összesen 12.600 forintot. Ebből 7200 forint volt az, a mi a szabályzat értelmében beszolgáltatandó volt, az ismét az intendansnak a nyugdíjintézet irányában való, ismétlem, köteles figyelméből folyt ki. Összesen tehát ezen két esztendőben 32 ezer forint lett beszolgáltatva, és ebből körülbelül 15.000 ezer forintot, tehát a felét az intendans beszolgáltatni tartozott.

A mi továbbá a színlapokon való hirdetéseket és más ily kisebb ügyeket, melyek közte mint a nyugdíjintézet választmányának elnöke és az intendans közt, mint vitás kérdések fenforognak, méltóztassék megengedni, hogy ezekre az igazán másodrendű kérdésekre a képviselőházban ne reflectáljak; *(Helyeslés.)* az esetleg fenforgó

Digitized by Google

félreértéseket igyekezni fogok orvosolni. *(Helyeslés.)*

Bernáth Dezső jegyző: Pázmándy Dénes!

Pázmándy Dénes: T. ház! Csak pár szóval óhajtok felelni Fenyvessy t. képviselőtársamnak, a ki azt mondta, hogy én hoztam itt fel a nemzeti színházi tagok magánadósságát. Nem én hoztam ezt nyilvánosságra, hanem ők maguk tették közzé, a mennyiben először publicálták az ujságokban, és másodszor a belügyminister úrhoz kérvényt adtak be azon adósságok törlesztésére nézve. Tehát kritikára és a felszólalásra maguk szolgáltattak indokot. Hogy pedig ezt itt felhoztam, az nem is a magam nevében történt, hanem párthatározat folytán, és még igen ildomos voltam, a mennyiben a kérdést csak per tangentem érintettem. Én a nemzeti színház művészei iránt a legnagyobb tisztelettel viseltetem, azonban azon fokozott és semmi alappal nem bíró követelményekkel szemben, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* melyeket ők úgy a törvényhozás, mint a közönség iránt minduntalan táplálnak, kénytelen vagyok állást foglalni. Nem irígylem jövedelmüket, nem bánom, ha megkétszerezik is azt, de hogy ezt az állam rovására tegyék, midőn az államtól 102 ezer forintot vesz igénybe a nemzeti színház a budgetben, a civillistával együtt eddig 180.000 frtot és a mellett a t. művészek panaszkodjanak: ez már eléri azt a határt, a melyen túl szerénytelenség nélkül nem lehet nekik követeléssel fellépniök. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Magyarországon az összes színészet terén, kivéve a nemzeti színházat, a legnagyobb fizetése drámai férfi-művésznek a 3000 frtot nem haladja túl, a népszínházat is beleértve; tehát ugyanazon viszonyok közt, ugyanazon városban. Itt van a népszínház, mely egy krajczár segély nélkül áll, és mely fizet a városnak 17.000 frtot, különféle adók és másfélék czímén 20—25 ezer forintot, és ez a színház azért mégis létezik. Ott van a vidéki színészet 1200 tagjával, az állam nem ad nyugdíjukhoz egy krajczárt sem. Maguk adtak össze valami 140.000 forintot, maguk nyugdíjazzák magukat, holott az állam itt szintén 14.000 forintot ad. Midőn azt mondtam, hogy Magyarországon az állam semmiféle állást nem javadalmaz úgy, mint a nemzeti színház művészeit, ez csak összehasonlítás volt arra nézve, hogy semmiféle carriereben Magyarországon ily emolumentumra szert tenni nem lehet. A nemzeti színház tagjainak fizetése sokkal nagyobb, mint Magyarország közviszonyaiban bármely alkalmazásban levő egyéné. Ezt nem azért mondtam, mintha kevesbiteni akarnám fizetésüket, hanem azért, hogy elégedjenek meg ezzel.

Ha már szót kértem, bátor vagyok itt mindjárt a következő tételre, a kolozsvári színházra nézve megjegyzést tenni. *(Egy hang jobb felől: Nem vagyunk ott!)* Hogy ne szólaljak fel kétszer, csak azt a kérdést vagyok bátor a t. minister úrhoz intézni, hogy mi van a kolozsvári színház alapjával? Mert volt ott egy alap, mely száz egynéhány ezer forintot tett ki. Ezt az azelőtti intendansok valamelyike — nem tudom melyik — elköltötte. Akkor a ministerium nem eléggé gyakorolta ellenőrzési jogát, és most azon alapot a subventióból kell fedezni. Azért az a subventio a kolozsvári színháznak tényleg nem elég, különösen azért, mert e színháznak missioja volna, ha Erdélynek nagyobb városaiba kirándulást tehetne és azokban előadást tarthatna, a mi a magyarságnak nagy hasznára lenne, ha például Brassóba, Szebenbe ellátogathatna és a nyarat ott tölthetné. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* De erre a mostani subventio nem elégséges, mert annak egy jelentékeny részét azon elköltött alap javára lehúzzák. Felhívom erre a minister úr figyelmét, és kérem, hogy gondoskodjék azon alap fedezéséről, és vizsgáltassa meg, hogy ki és mire költötte azt el, hogy azon subventioból, mely tisztán a színházra van adva, oly pótlások ne történjenek, a melyek nem művészi czélokat felelnek meg.

Hogy ne szólaljak fel többször, még egyszer ajánlom a t. minister úr figyelmébe a vidéki színészet segélyezését, és kérem, nyugtasson meg engem és azt az 1200 embert, a kik szintén fáradnak és egy nagy nemzeti missiót teljesítenek, mert az állapotok, a mint ma vannak, a vidéki színészet teljes tönkretételét fogják eredményezni. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Bernáth Dezső jegyző: Bartók Lajos!

Bartók Lajos: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Örömmel veszem tudomásúl, hogy Fenyvessy Ferencz t. képviselőtársam elfoglalja a jelenlegi intendanssal szemben régi álláspontját, a bizalmi álláspontot. Remélem, hogy a mely szempontból én különösen védelmeztem gr. Zichy Géza intendánst, hogy t. i. még az intendansoknál is bizonyos tanuló éveket kell adnunk, mint Wilhelm Meisternek, mondom, remélem, hogy a közelebbi idő tökéletesen igazolni fogja azt a bizalmat, melyet e pillanattól fogva ő is, én pedig állandóan gr. Zichy Géza intendansi működésébe helyeztem. De azt az önvédelmét, a melyet gr. Zichy Géza intendansnak a volt igazgató elbocsátásánál követelt eljárására alapított, nem tartom helyesnek és tökéletesnek, mert annak fejében, hogy a volt igazgató 25 ezer frt végkielégítést kapott, tényleg megtakaríttatott az a 80 ezer frt, a mely különben ki lett volna fizetendő; mert e végleges kielégítés privátegyezség volt, melyet a színház érdekében az intendans megköthetett és kellett is, hogy megkössön, mert azzal az igazgatóval a további regime,

Digitized by Google

épen a nemzeti opera érdekében, lehetetlen lett volna. A t. minister úr válaszából azt hiszem, megelégedéssel fogja tudomásúl venni a közönség és a színház is, hogy az összjátékra kellő gond fordíttatik a jövőben. De sokkal jelentékenyebb a valósítás szempontjából, a mit én hangsúlyoztam, nevezetesen a díszletekről és jelmezekről való splenditebb gondoskodás. Legfontosabb reformkérdésnek tartom mégis, hogy az igazgató és legalább a vezérszínészek véglegesíttessenek, s e tekintetben csodálom, hogy Pázmándy Dénes t. képviselőtársam mindig Magyarországról veszi a mértéket arra nézve, hogy színészeink iránt milyen loyalisak legyünk, nem pedig Franciaországból, a hol mindig tartózkodik. Én méltányosnak tartom, hogy nemzetünk első színészei legalább az állam tisztviselőivel egy niveaun legyenek. Az igazgató oly nagy érdemeket szerzett a nemzeti színház körül, a személyzet szervezése s az egész művészetnek művészi magaslatra való emelése által régóta, s oly páratlan tevékenységgel dolgozik, hogy annyira vitte, mikép ma már állandóan élvezettel hallgathatja meg a magyar közönség a magyar színi előadást, s épen azért nyilatkoztam oly rigorosus szárazsággal Paulay működéséről, mert őt nem mint külön egyéniséget kívántam bírálat alá venni, hanem úgyszólván közös nemzeti működésünk egyik tényezőjét akartam minden díszítés nélkül méltányolni; mert érdemei eléggé dicsérik működését.

A magyar nemzetnek van nemzeti színháza, de nincs udvari színháza. Bécsben a legfényesebb javadalmazásban részesülnek a Burg színház tagjai, azonkivül ő Felségének privát figyelméből és a művészet iránt való hódolatából egyes tagoknak oly kedvezmények nyújtatnak, a melyekkel esetleges anyagi zavaraikat rendezhetik s ez által visszaadatnak a művészetnek. Nálunk ez, daczára, hogy színészeink a legkimértebb gage-zsal kezdik működésüket, nem történik meg, úgy, hogy mire fizetésükből megélhetnének, addig terhelő adósságaik lehetetlenné teszik ezt. Ezért csaptak össze most is színészeink fölött az adósságok hullámai. Nemcsak hogy udvari színházunk, de udvarunk sincs. Bécsben az udvar tett mindent a színészekért, nálunk mindent magunk teszünk értük, de ezen csak örülhetünk, mert önálló alkotóképességünk, államiságunk garantiáját láthatjuk benne. De azt, a mivel színészeinknek tartozunk, a mit nem pótolhat a színpadi költészet, a nyugalmat, a biztos existentiát biztosítsuk nekik. Egy igazgató nem is intézheti kellő energiával, bátorsággal és önállósággal az ügyeket, hogy ha 3 évről 3 évre forog a saját és a tagok léte vagy nem léte koczkán. Ezért ismételve kívánom, hogy a t. belügyminister úr méltóztassék észrevételeimet idővel tüzetes megfontolás alá venni. *(Helyeslés.)* A mit én a színházak érdekében a t. belügyminister úrnak javításul ajánlottam, mint mulasztásokat: ezt mint »laudator temporis acti«, a régi belügyministeriumról tettem. Óhajtom, hogy az új belügyminister úr vezetése alatt már jelentékenyebb reformok történjenek a színházak érdekében, és ne csak olyan »Reform-generalszaft«-félével öntsék le a régi állott állapotokat, a milyent pl. Pázmándy Dénes képviselő úr oly szakértelemmel szokott a fővárosi vendéglősök óvakodó figyelmébe ajánlani. *(Derültség.)*

Még a szóban forgott nagy adósságokra vonatkozólag csak azt vagyok bátor megjegyezni, hogy igenis sokkal tartozik a nemzeti és modern Magyarország érzéke, a közvélemény, a mi színészeink önfeláldozó, fáradalmas és sikeres működéséért. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Elnök: Kíván még valaki szólni? *(Szünet.)* Ha szólni senki sem kíván, minthogy maga a tétel meg nem támadtatott, azt hiszem, kijelenthetem, hogy a budapesti nemzeti színház nyugdíjintézetének segélyezésére a 14.000 frt megszavaztatott. *(Helyeslés.)*

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: 6. A kolozsvári színház segélyezésére 20.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: 7. A budapesti nemzeti színházi alapok jövedelméből a színház ssgélyezésére 27.300 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: 8. A magyar színház-egyesület segélyezése 5000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: 9. A vidéki magyar színészet segélyezésére 10.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Összes kiadás 402.050 frt. Bevétel. A nemzeti színházi alapok jövedelméből 27.300 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Közegészségügyi kiadások és bevételek. Rendes kiadások: XV. fejezet. 6. czím. Rendes bevételek: IV. fejezet, 4. czím. Kiadások. Egészségügyi tanács 8000 frt.

Elnök: Ha a t. ház beleegyezni méltóztatik, az ülést 5 perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: A felfüggesztve volt ülést ezennel megnyitom.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Egészségügyi tanács 8000 forint. Pulszky Ágost előadó!

Digitized by Google

Pulszky Ágost előadó: T. ház! A közegészségügy kérdései a belügyi költségvetés általános tárgyalásánál sok részben meg lettek érintve, és úgy a ház különféle oldalairól, valamint a minister úr részéről igen tüzetes és beható tárgyalásnak képezték alapját. Ha most mégis, mielőtt a t. ház a kérdéshez újra hozzászólna, felszólalni bátorkodom, teszem ezt mindenekelőtt előadói kötelességemnél fogva, azért, mert meg kell jegyeznem, hogy a pénzügyi bizottság által előterjesztett költségvetési tételek, melyek még az előző minister úr által terjesztettek a képviselőház elé, nem mindenben felelnek meg azon czélzatoknak és terveknek, melyeket a t. minister úr kilátásba helyezett, és a melyeket a ház szónokai majdnem kivétel nélkül helyeseltek, hanem van itt sok tétel, a mely még nem a jelen, hanem a múlt helyzetet tükrözteti vissza. Azonban bátor vagyok megjegyezni, hogy a pénzügyi bizottságban magában is tüzetes tárgyalásnak képezvén alapját a költségvetés, sok tekintetben már akkor is eltérés szüksége mutatkozott ama rendszabályoktól, a melyek tényleg a pénzügyi bizottság előtt feküdtek. Csakhogy mivel a pénzügyi bizottság maga iniciativát nem gyakorol és gondosan megőrizte azt az álláspontot, hogy költségek emelése a pénzügyi bizottság által ne indítványoztassék, akkor, a mikor megfelelő fedezetről gondoskodva nincs: a költségvetési előirányzatba e változásokat bele nem vette, hanem megbízott engem azzal, hogy egyes kérdésekben a kilátásba helyezett terveket és intentiokat a t. házzal megismertessem.

Mindenekelőtt e czímnek mind a kilencz tételére nézve meg kell jegyeznem, hogy eddig alig volt esztendő, a melyben e tételek gyakorlatilag ki is meríttettek volna, sőt számos rovatnál a zárszámadások szerint még csekély mértékben sem lettek igénybe véve az illető hitelek.

A mi nem azt mutatja, hogy a hitelek túlságosak lettek volna, hanem azt, hogy az e tekintetben követett egyes rendszabályokra nézve a ministerium még nem tudott oly határozott álláspontot elfoglalni, a melynél fogva a kért hiteleket a kilátásba helyezett czéloknak megfelelőleg felhasználhatta volna. Nevezetesen maga az egészségügyi tanács intézménye sem vette igénybe az eddig megszavazott 6800 frtot, hanem a zárszámadások szerint csak 3200—3300 frt lett e czélra fordítva. Most nemcsak a volt 6800 frtos tétel fentartását, hanem további 1200 frtnak megajánlását is javasolja a bizottság ama reményben, hogy a tanács intézménye fel fog frissíttetni, hogy valódi czéljának megfelelően ezentúl teljes mértékben igénybe fog vétetni, hogy kellően szaporíttatni fog könyvtára, evidentiában fog tartatni az egészségügy haladása a külföldön, s hogy így a megfelelő intézkedések itthon is foganatosíthatók legyenek.

A mi a betegápolások rovatát illeti, itt is meglehetős emelkedés állott be az idén. Ez nem azon rovatok közé tartozik, melyek a múltban ki nem meríttettek, mert e rovatok alatt a kórházak intézménye van felvéve. A kórházaknál a múlt években némi, egészen igazolt túlkiadás is volt, mert a kórházak czéljaiknak meg nem felelhettek volna. És azért a 60.000 frt többszükségletet, mely összeg részben a pozsonyi kórház betegforgalmának növekedéséből és ebből folyólag egy másodorvosi állás rendszeresítéséből, egy irodaszolga és egy éjjeli őr felfogadásából, részben a dologi szükséglet emelkedéséből, részben pedig a kórházakban ápoltak gyógyköltségeinek az előző év eredményei alapján megállapított emelkedéséből származik, a bizottság a t. háznak feltétlenül megszavazásra ajánlja. Nem azért, — ismétlem, — mintha e czímen még a jövőben több költségnek e czélra való fordítása nem volna igazolt, hanem azért, mert az előterjesztett tervek alapján csakugyan több költséget felvenni nem lehet. Mert kétségtelen, hogy az országos kórházak tekintetében az állapotok még eléggé desoláltak, és hogy épen a pozsonyi kórházban magában, a mint annak igazgatója többször, nyilvánosan felemlítette, azon igen kellemetlen és az ország méltóságának meg nem felelő állapot áll fenn, hogy például a tébolyodottak részére valóban már csak a pinczékben jutott hely, úgy, hogy ott a további építkezések szüksége a jövőben múlhatatlannak mutatkozik.

A mi a himlőoltási költségeket illeti, itt a zárszámadásoknak megfelelően, a költségeknek szintén némi csekély növelése ajánltatik a t. háznak.

Következik egy rendkivűl fontos rovat: a járványok és más rendkivűli okoknál fogva felmerűlő költségek.

A költségvetésben e czímen átlagok alapján csak 5.000 frt volt felvéve. Mikor a költségvetés tárgyaltatott, történt az, hogy a kolera-járvány felütötte fejét hazánkban. A pénzügyi bizottság kötelességének megfelelően, e kérdést fel is hozta, csakhogy költségvetési intézkedést ebben annál kevésbbé lehetett akkor eszközölni, mivel előreláthatlan volt, hogy a járvány minő terjedelemben fog fellépni, és mennyi ideig fog tartani. Ennek következtében az akkori miniszterelnök és a belügyminister úr a pénzügyi bizottság részéről felhívatott, hogy az esetleges költségekről részint, a mennyiben t. i. a múlt évre esnek, a zárszámadások igazolásánál, a hiteltúllépéseknél gondoskodjék, részint az idén, ha ennek szüksége merűlne fel, póthitel útján gondoskodjék, a mely azután ismét a t. ház elé

Digitized by Google

kerül. Azóta tetemesebb idő múlt el; sajnálatos azonban, hogy a kolera-járvány teljesen és végképen most sem mondható megszűntnek. És kétségtelen, hogy a t. ház tárgyalásainak, igen helyesen tárgyát kell hogy képezze azon körülmények felderítése és azon szándékok tisztázása, a melyeket e tekintetben a minister úr életbeléptetni kíván, mert valóban nemcsak a közegészségügyre, hanem hazánk culturalis és gazdasági állapotaira nagyobb csapást nem képzelhetünk, mintha a kolera járvány itt állandóan vagy hosszabb időre befészkeli magát még latens állapotban is és nagyobb csapást egyáltalában nem képzelhetünk, mintha a hóolvadás alkalmával esetleg nagyobb mértékben találna kitörni, mert azon tapasztalatok, a melyek a tél folyamán mindenütt tétettek, a legjobban kimutatták, hogy a kolera elfojtásának kérdése lényegileg egy culturalis kérdés. A kolera állandóan és hosszú ideig sehol sem fészkelhette be magát, a hol a cultura, a közegészségügyről való gondoskodás *(Felkiáltások a szélsőbalon: A tisztaság!)* meglehetős magas fokon áll. A tisztasági kérdés előmozdítása a hatóságoktól is függ nagy mértékben, azonban a culturalis állapotoktól függ oly mértékben való kifejlesztése és létesítése, hogy a kolerának lehetetlen legyen magát hosszabb ideig megfészkelni.

Európának számos nagy kikötő városa van, a melyekbe a kolera folyton behurczoltatik. Ott vannak a franczia kikötők, ott van London városa, az emberi tömegeknek ez a legnagyobb conglomeratioja, a melyet a világtörténet valaha felmutatott, és a melynek kebelében még azonfelül egy tetemes részében a nyomornak oly foka áll fenn, a melyhez hasonlót az egész világon sehol sem tapasztalunk. És mégis mit látunk? Azt, hogy épen a köztisztaságnál és azon erkölcsöknél fogva, a melyek ott a nép legalsóbb rétegében is megvannak, és a hatóságoknak állandó gondoskodása következtében ezen óriási kikötő városban, daczára, hogy a kolera oda folyton behurczoltatik, ott állandó gyökeret verni még sem tudott, és soha ott a közegészséget állandóan nem veszélyezteti. Igen természetes, hogy a dolog ezen állapotával szemben a pénzügyi bizottság sem maradhatott közönyös, és ha a maga részéről előterjesztést nem tett is, ennek oka csak az, hogy financialis előterjesztések alapját kell, hogy közigazgatási előterjesztések képezzék. Ezeknek anyaga és magva pedig akkor, mikor a pénzügyi bizottság tanácskozott, előtte még egyáltalán nem feküdhetett.

A további kérdésre vonatkozólag, melyek e czímnél kapcsolatosan felmerültek, az igen t. minister úr is már bővebben nyilatkozott, különösen a trachoma elfojtására szánt költségek tekintetében, a melyre vonatkozólag kilátásba helyezte, hogy azon rendszerrel, mely szerint a községektől a költségek visszatérítése fogna követeltetni, és a mely rendszer úgy is mindig csak papíron állott fenn, mert az életben keresztülvihető sohasem volt, a mit azon tétel csekélysége is mutat, mely e czímnél befolyt, mert 40.000 frt előirányzattal szemben évenként csak 2.500 frt folyt be, mondom, ezzel a rendszerrel, mely semmi gyakorlati eredményre nem vezetett, szakítani fog. Mindazonáltal azt hiszem, hogy a költségvetés realitásának szempontjából, és addig is, míg belügyministeri vagy törvényes intézkedés által más rendszer formaliter életbe nem léptettetik, a költségvetés kereteihez annak daczára ragaszkodnunk kell, ha mindjárt tudjuk is, hogy az életben ezektől bizonyos eltérés fog mutatkozni.

Ezen eltérések a zárszámadások tárgyalása alkalmával egyrészt, másrészt esetleges póthitelek kérése alkalmával úgy is tárgyalhatók lesznek a t. ház által, és ennek következtében nem forog fenn annak a szüksége, hogy a tételek megszavazásánál — hogy úgy mondjam — az előttünk fekvő kerettől eltérjünk, habár az iránt tisztában vagyunk, hogy a belügyi kormányzat nem fogja ezen keretet szorosan megtarthatni, hanem a közóhajnak és szükségnek megfelelőleg múlhatlanúl életbe fogja léptetni azon intézkedéseket, melyekről azt hiszem, constatálhatom, hogy azokat a t. minister úr ajkairól a t. ház minden tagja örömmel hallotta.

Ezek alapján ajánlom ezeket a t. háznak elfogadásra. *(Helyeslés jobb felől.)*

Bernáth Dezső jegyző: Kováts József!

Kováts József: T. ház! Ezen tételnél különösen egy rettenetes betegségre, a szülők rémére vagyok bátor a t. ház és a t. belügyminister úr figyelmét felhívni és lehető gyors segélyét kikérni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ki volna közöttünk, a ki ne tudná, hogy a diphteritis járványról szólok, mely a szüléket már is a kétségbeesésbe kergette.

A t. belügyminister úr a napokban azt állította, hogy négyezerre tehető azon kisdedek száma, a kiket az 1892-ik évben ezen betegség folytán a halál elpusztított. Ezzel szemben bátor vagyok kijelenteni, hogy a t minister úr egy kis tévedésben van, mert én is tettem e tekintetben kutatásokat, és azon szomorú meggyőződésre jutottam, hogy az 1892-ik év folyamán 15.000-re tehető azon kisdedek száma, a kik diphteritis betegségben elpusztultak, úgy, hogy ha azon statistikai adatok be fognak érkezni a t. belügyminister úrhoz, és azok hűen lesznek egybeállítva, azokból a t. minister úr meg fog győződni, hogy csak az elmúlt ősz folyamán rö-

Digitized by Google

vid pár hónap alatt körülbelől 5.000-re rúg azon kisdedek száma, a kik ezen betegség folytán elpusztultak. Én biztosítom a t. minister urat, hogy nagy számmal vannak olyan községek, a hol a 2—8 éves gyermekek közül még magnak való sem maradt meg. Bár csalódnám a számokban, örömmel csalódnám; de fájdalom, nem lehet.

Én nem vagyok orvos, de szívem melegen érez e kisdedek iránt, s gondolkoztam a baj fölött, hogy mi lehet ennek az oka az orvosi tudomány mai előrehaladt stadiumában? Összeköttetésbe tettem tehát magamat néhány kiváló fővárosi orvossal s tőlük azon véleményt hallottam, hogy a gyermekeket tulajdonképen nem az a baj öli meg, a mely a torkukban mutatkozik, azzal ők elbánnak, hanem megöli az annak folytán föllépő láz; a láz ellen pedig általános orvosszer a hideg viz, úgy, hogy ha a gyermek egy bizonyos foknál — gondolom 39°-nál — nem tétetik hideg vizbe, legtöbb esetben menthetlenül elpusztúl.

Én, t. ház, a hallottak folytán nagy örömmel hirdettem ezt a gyógymódot; többek között a múlt őszszel egyik alföldi városban fordúltam meg, a hol a diphteritis nagy mértékben dühöngött. Éppen a polgármesteri hivatalban volt dolgom, a hol a város tiszti főorvosa a rettenetes baj fölött a polgármesterrel tanácskozott. Én is elmondottam, hogy néhány budapesti előkelő orvostól mit hallottam. És micsoda választ nyertem, t. ház? Az illető főorvos azzal lepett meg, hogy mit ér az, mikor vannak orvosi szaklapok, melyek a láz ellen egyenesen a meleg és a szalonna borogatást ajánlják. Csaknem kétségbe estem magam fölött, mert méltóztatnak tudni, hogy a láz ellen a meleg borogatás alkalmazásának miféle szomorú következménye szokott lenni.

Ebből azt látom, t. ház, hogy az orvosi tudományban még nagy nézetkülönbség van s nagy a kapkodás. Puhatolóztam tovább. Ismét összeköttetésbe léptem néhány más előkelő fővárosi orvossal s tőlük, t. ház, ellenkező értesítést nyertem. Azon urak azt állították, hogy a betegek túlnyomó része az ecsetelés folytán beálló vérmérgezés következtében pusztulnak el.

Háromféle fajját állították fel a betegségnek: kisebb, nagyobb és legnagyobb fokát. Azt állították, hogy az orvosok legnagyobb része, különösen a vidéken, talán nem is ismeri fel kellően a bajt és mindjárt a legerősebb szereket alkalmazza. Már pedig tudvalevő dolog, hogy mindazon szerek, melyeket az orvosi tudomány az ecsetelésnél használ, a legmérgesebb szerek közé tartoznak. Igy aztán, ha a torokban az a vékony hártya az ecsetelés folytán levonatik, beáll a vérmérgezés és a gyermekek túlnyomó száma így pusztul el. Az ecseteléshez használnak sublimatot, vasoldatot és erős carbololdatot. Mindezek — mint mondám — erős mérgek. Igaz, hogy utóbb — gondolom 1892. márczius óta — a fővárosi orvosok nagy része a carbolsavat végleg kikúszöbölte.

Ismét azt láttam tehát, t. ház, hogy az orvosi tudomány még most is csak kapkodás útján jár. Nyughatatlan lévén, felkerestem egy fővárosi specialistát, bizonyos dr. Borsot, — meg is nevezem, — m. kir. honvéd-főorvost, kinek működéséről nagyon sokat hallottam. Igy pl. van Budapesten egy egyetemi tanár, a kinek néhány unokatestvére diphteritisben megbetegedett. Több előkelő fővárosi orvos kezelte e betegeket, és miután az illető orvosok lemondottak róluk, kijelentették, hogy itt többé segítség nincs, a tanár úr kétségbeesésében felkereste az említett specialistát. És mi lett a következmény, t. ház? Az, hogy minden ecsetelés nélkül, az általa feltalált antidiphteriticonnal az egyik beteget három nap alatt, a másikat körülbelől 8—10 nap mulva teljesen kigyógyította, úgy, hogy mindkét gyermek a legjobb egészségnek örvend.

De, t. ház, itt e házban is van egy szerencsétlen családapa, a kinek három gyermeke betegedett meg dyphteritisben. Szintén két előkelő fővárosi orvos kezelte a betegeket, s az egyik beteg meghalt egy nap, a másik még ugyanaz nap, s az orvosok egyike, látva a szülők kétségbeesését, hogy őket a legborzasztóbbra elkészítse, azzal igyekezett őket megvigasztalni, hogy halál ellen nincs orvosság, s estére a harmadik gyermek is menthetetlenül elvész. Az anya hallott valamit erről a budapesti specialistáról, felkereste őt kétségbeesésében s az eredmény az lett, hogy 8—10 nap alatt ezt a harmadik gyermeket kiragadta a halál torkából, s az ma a legjobb egészségnek örvend.

A hallottak folytán tovább tapogatóztam s több ilyen esetet hallottam. De még ez nem minden. Itt van egy csomó bizonyítvány, többnyire orvosoktól, de a mennyiben nem orvosoktól származnak is, csakis orvosi vélemények alapján lettek kiállítva. Hogy a t. ház türelmét próbára ne tegyem, a legrövidebbekből egy néhányat leszek bátor felolvasni. Az egyik elismervényt a háznak egy mélyen tisztelt tagja állította ki, egyik uradalmi orvosának véleménye alapján. Ez így szól: »Tekintetes Bors Lajos gyakorló orvosnak Budapesten. Uradalmi orvosom értesített, hogy az ön által feltalált gyógyszerrel a diphteritist kitünő eredménynyel gyógyította. Fogadja ezért elismerésemet és egyúttal köszönetemet, azért, hogy uradalmamba lefáradni szíves volt.« Ezt kiállította gr. Zichy Jenő képviselő úr.

Itt vannak pl. hatósági bizonyítványok, egyik

Digitized by Google

Kassa város közigazgatási bizottsága részéről kiállítva. A közigazgatási bizottság, midőn a tiszti főorvosnak köszönetet szavaza diphteritis-betegség körül kifejtett nagy tevékenységeért, többek közt ezt mondja: Csak dícsérettel adózhat a t. főorvos azon eljárásának is, hogy dr. Bors Lajos fővárosi orvost antidiphteriticus szerének kipróbálása végett saját kezdeményezéséből Kassára hívatta. A midőn pedig örömmel constatálja, hogy a dr. Bors által használt gyógyszer és gyógykezelési mód fényesen bevált és meglepő eredményeket mutatott fel, nevezett orvosnak Kassán működése idején a nála jelentkezett vagy hozzá utasított betegek ingyenes gyógykezelése által tanusított fáradhatlan és ön feláldozó működéseért elismerését és köszönetét fejezi ki.

Itt van azután egy másik bizonyítvány, a melyet Gyája szerb belügyminister állított ki, s melyben elismerését fejezi ki a többször megnevezett orvosnak azért, hogy Belgrádban sikeresen gyógykezelte a diphteritis-betegséget,

Itt van végre egy harmadik bizonyítvány, t. ház, a melyet Slavoniában, Új-Páznán állított ki az evangelicus lelkész. A nevezett orvos ugyanis Belgrádból Új-Páznába hívatván, a hol a betegség nagy mérvben dühöngött; 65 beteget vett gyógykezelés alá.

Erre vonatkozólag így nyilatkozik az ev. reformatus lelkész (*olvassa*): »Belgrádból Páznára időközönkint kirándúlva, az ön által gyógykezelés alá vett 56 diphteritis-beteg közül — odaadó s minden tekintetben dícséretre méltó fáradozása s »antidiphteriticon« gyógyszerével elért kitűnő sikerei folytán — 54 gyermek teljesen meggyógyúlva a halál torkából kiragadtatott.

Ötvennégy — 54 — emberi élet megmentőjét csak Isten tudja kellőleg jutalmazni, a gyarló ember csak méltányolni tudja az által, hogy hálás.

Híveim önnek igen nagy hálával tartoznak, s ezt le is fogják róni, de addig is engedje meg, hogy nevükben önnek ezennel szívből fakadó köszönetet mondjak, kívánván, hogy a jó Isten áldása egyesüljön azon áldáskívánatokkal, melyekkel a megmentett gyermekek szülői önt otthonába kísérik.

Fogadja nemes emberbarát legőszintébb nagyrabecsülésem kifejezését.«

Méltóztatnak visszaemlékezni, t. ház, azt hiszem, mindannyian kivétel nélkül, hisz csak rövid pár éve annak, hogy a porosz fővárosnak egy rendkívül nagy hírben álló tudós tanára, bizonyos dr. Koch, egy rendkivül hathatós szert talált fel, melylyel a tüdő- és a gégebetegségek sikeres gyógykezelését helyezte kilátásba. A világ a legnagyobb elragadtatással beszélt ezen tudós doktorról; mi sem zárkózhattunk el előle, nemcsak a sajtó, hanem az összes orvosi testületek Budapesten. Ha olvastuk azon közleményeket, melyeket az orvosi facultások és egyletek által kiküldöttek a dr, Koch-féle gyógyszerről tettek, mindannyian azt hittük, hogy ezután a tüdő- és gégebetegség ki lesz írtva a föld színéről. És, t. ház, csak nagyon rövid pár hónapra mi lett az eredmény? Az, hogy dr. Koch bezsebelt néhány milliót, a mint mondják, s az egész szer hasznavehetetlennek bizonyúlt, mert tévedésre volt alapítva.

A felolvasott bizonylatokból méltóztatnak meggyőződni, hogy dr. Bors talán nem áll egészen a kísérletezés terén, mert most már bizonyos sikereket képes felmutatni. Én tehát azt gondolnám, hogy itt volna az ideje annak, hogy a t. belügyminister úr egy állami gyermekkórházat bocsásson a rendelkezésére a fővárosban.

De itt bocsánatot kell kérnem, mert belátom, hogy ezt a belügyminister úr a legjobb akarata mellett sem volna képes megtenni, mert a magyar állam, bár évi budgetje a 400 milliót meghaladja, mégis oly szegény, hogy a fővárosban nincs egyetlenegy állami közkórháza sem. De nincsen még egy közönséges állami közkórház sem, de nincsen egy gyermekmenhelye sem. Csak rövid pár hete olvastuk a lapokban, hogy ott, a városligeti tó partján, a hova a főváros legvagyonosabb részének egyik nagy csoportja szórakozni jár, hat elárvult, rongyokba burkolt gyermeknek dobott krajczárokat, hogy táplálja őket, mint a gondviselés a madarakat. Azt is olvastuk, hogy azon szerencsétlenek egyike a napokban megfagyott. Azóta nem hallottunk róluk semmit. Azóta talán többen, vagy talán már mindnyájan megfagytak. Mindez nagyon elszomorító. De ha oly szegény a magyar állam, hogy a fővárosban egyetlenegy gyermekmenhelye sincsen, kérdem a t. belügyminister urat: vajjon nincsen-e a fővárosi rendőrségnek utasítása, hogy az ilyen elárvult gyermekeket összefogdossa és magán-gyermekmenhelyekben és egyleteknél elhelyezze?

Ha a t. kormányt más humanitarius szempont nem is vezérelné, mint az, hogy a társadalomnak a jövőre megmentse ezeket a szerencsétleneket, és becsületes embereket teremtsen belőlük, már akkor is kötelessége volna ezt tenni. (*Úgy van! bal felől.*) Már azért is kötelessége volna, hogy a közös hadseregnek és a mi honvédségünknek legalább egészséges emberanyagot neveljen.

E szerint az állam, a minister úr ezt nem teheti, mert nincs a fővárosban állami gyermekkórházunk, de nincs még lelenczházunk sem. De erről bővebben nem beszélek, mert látom, hogy

Digitized by Google

nálam sokkal illetékesebb férfiú van e tárgyhoz felírva, a ki ehhez szólani fog.

Mi volna hát a teendő? Az, hogy a belügyminister legfölebb magángyermek-kórházba küldhetné az illető specialistát, hogy sikereit ott legyen alkalma bebizonyítani. De a belügyminister úr ezt sem fogja tehetni, habár már is van tudomásom róla, hogy e tekintetben intézkedett. De, azt hiszem ezt, nem fogja tehetni azért, mert ezen kórházak főorvosai és általában a fővárosi orvosi karnak csaknem túlnyomó része dr. Bors antidiphteriticonjával szemben a legellenségesebb állást foglalják el. Hogyan tehetné tehát ki magát, szerény véleményem szerint, ez az orvos annak, hogy ott, a hol ellenségei vannak, felügyelet nélkül kísérleteket tegyen.

Érzem, t. ház, hogy nagy a vád, a melyet hangoztattam, de be fogom azt bizonyítani. (*Halljuk! Halljuk!*) Itt van egy közlemény a Pesti Hirlapban 1892. márczius 4-éről, a melyben a magyar királyi orvosi egyesület gyűlése van leírva. Ebből csak szorosan a tárgyra tartozó részeket fogom felolvasni. (*Halljuk! Halljuk! Olvassa*): »Abban azonban ma az orvosok java része megegyezik, hogy a carbolsav használata határozottan káros és így azt elveti.« Ez lett tehát eredménye a több évi szomorú kísérletezésnek (*olvassa*): »Ma a torok-öblítésre mészvizet használnak; jelentékeny eredményt értek el sublimát által, a meleg gőz belélegzését is szívesen rendelik. Ez idő szerint azonban a higanyé a főszerep. A gyógykezelés megvitatása közben több ízben szóba került a hirhedt antidiphteriticon is.« (*Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.*) »A mai ülés kiemelkedő mozzanata volt az, mikor Bókay Árpád, az egyetemen a gyógyszertan tanára ugyane kérdésre vonatkozólag nyilatkozott. Ez a nyilatkozat valahára leleplezte az agyon reclamozott csodaszert. Kitünt ugyanis, hogy az antidiphteriticon recipeje oly arányban tartalmaz mérgező anyagot, hogy az nemcsak gyermekre, de felnőttre is feltétlenül ölő hatású. Ezen leleplezés után, reméljük, megszűnik az orvosi tekintélyt aláásó és a közönség jóhiszeműségét kiaknázó antidiphteriticonos szereplés.«

Ezen hírlapi közlemény folytán, t. ház, dr. Bors az ő antidiphteriticonjával a fővárosra és az egész országra nézve meghalt. Őt többé egyetlen szülő sem hívta, kivéve azokat a szerencsétleneket, a kiket az orvosi magasabb tudomány a kétségbeesésbe kergetett; de azok is csak akkor hívták, ha az illető orvos azt constatálta, hogy segítség már nincs, a halál a küszöbön áll és várja a gyermeket. Hogy mily értékkel bir a fővárosi orvos-egyesület ezen nyilatkozata, azt a t. ház bölcs belátására bízom. Úgy vagyok értesülve, hogy az országos közegészségügyi tanács megvizsgálta dr. Borsnak ezen antidiphteriticonját és azon véleményt adta, hogy nemesak hogy a felnőttekre és kisdedekre nincs ölő hatással, de egészen ártalmatlan. (*Halljuk! Halljuk!*) Nem tudom, mit képzeljek már most, hogy mi ez? De ha volnának is azon antidiphteriticonban ártalmas szerek, kérdem: az orvosi facultás legjelesbbjei ne tudnák, hogy bizonyos keverési és készítési mód által a szereknek egészen más a hatásuk, mint külön-külön? Egy példát hozok fel. (*Halljuk! Halljuk!*) A minister úr, mint szakértő, tudni fogja, hogy ha kezembe veszek egy darab jegeczesedett kénsavat, játszhatom vele, földhöz vághatom azt és nem lesz semmi bajom. Ugyanezt tehetem a jegeczesedett salétromsavval és a glycerinnel is. Ellenben ha e három anyag bizonyos átalakuláson vezettetik keresztül és összekevertetik, és így vágom a földhöz, akkor a következő pillanatban ezer meg ezer darabra vagyok szétszaggatva, mert ezekből áll a dynamit. Ezek után azon kérdést is vagyok bátor fölvetni, mint a törvényhozó testületnek tagja, vajjon igaz-e az, hogy dr. Bókai úr az országos közegészségügyi tanács tagja, s hogy mily jogczímen ül ezen t. orvos úr a közegészségügyi tanácsban: vajjon azon a jogczímen-e, hogy a fővárosi orvosegyesületben felfedezte és előadta, hogy dr. Bors antidiphteriticonja úgy a nagyokra, mint a kisdedekre feltétlenül öldöklő hatású, vagy azon a czímen, hogy az országos közegészségügyi tanács kimondta, hogy nemcsak nem ölő hatású, hanem ártalmatlan szer. Azt hiszem, hogy a nagy közönség megérdemli, hogy a t. belügyminister úr bennünket felvilágosítson, és ha lehet, meg is nyugtasson. Azt hiszem, bátran kimondhatom, hogy engem e kérdésben, ha nem vagyok is orvos, egyedül emberiességem vezet e felszólalásra és hogy dr. Bors bizonyos sikereket ért el. Miután ezek szerint a nevezett orvos helyzete olyan, hogy magánkórházban alig ha mutathatja be sikereit, talán a t. minister úr felkarolhatná ügyét, és elküldhetné a vidékre, a hol a betegség a lehető legnagyobb mérvben dühöng és assistentiát is adhatna mellé. Ez nem tréfa dolog, nem csekélység. Itt nem lehet visszahúzódni. Itt tenni kell, mert vagy beválik az a szer, vagy nem. Ha beválik, akkor semmiféle kenyéririgység miatt sem szabad ezt az embert elejteni.

Madarász József: Ez úgy van! (*Igaz! bal felől.*)

Kováts József: Addig is azonban, véleményem szerint, meg kellene tenni minden intézkedést arra nézve, hogy az orvosok e téren nemcsak a fővárosban, hanem a vidéken is egyöntetűleg járjanak el s ne kapkodjanak. (*Úgy van! a szélső baloldalon.*) Ezek után áttérek a körorvosokra. A t. belügyminister úr fölvilágo-

sítani méltóztatott minket azon szomorú tényekről, hogy az országban 15 körorvos fizetése kisebb 200 frtnál, 31-nek fizetése kisebb 300 forintnál és 71-nek kisebb a fizetése 700 forintnál. Ezek nagyon elszomorító adatok. Azt is méltóztatott mondani, hogy a községek nem képesek nagyobb terhet viselni, az állam pedig nem bírja. A t. minister úr beismerte azt is, hogy az az orvos, ki fáradságos nagy munkáját hosszú évek során át végezve, éri csak el czélját, megérdemli, hogy illő jutalomban részesüljön, s hogy a jövőben segíteni is fog a bajon E kijelentésre csak az a szerény megjegyzésem van, hogy az épen annyi, mintha a kútba esett embernek azt mondanám: Édes barátom, örülni fogok, ha segíteni tudsz magadon, én nem segíthetek rajtad, mert gyönge vagyok, de ha megerősödöm, segíteni foglak. A modern államban első az ország közegészségügye, s én a körorvosokat illetőleg úgy gondolkozom, hogy először annyi körorvost kell alkalmazni, a mennyire feltétlenül szükség van; másodszor olyan díjazásban kell őket részesíteni, hogy legalább tisztességes megélhetésük biztosíttassék. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

Miként érhetnők ezt el? Nézetem szerint vagy megbirják az illető községek a terhet, vagy nem. Ha igen, rájuk kell azt octroyálni kérlelhetlen szigorral; ha pedig nem birják, viselje az állam a terhet.

Méltóztatott a belügyminister úrnak azt is állítani, hogy a nép is hibás, mert nincs meg benne a kellő tisztaságérzet és irtózik az orvosoktól. Én magam is voltam megyei tisztviselő és tapasztalásomra hivatkozva mondhatom, hogy vannak vidékek, a hol a nép általában irtózik az orvosoktól, de vannak vidékek, a hol csak a legszegényebbek irtóznak, a kiknek nincs meg a betevő falatjuk. Én tehát ezen körorvosi intézmény végleges rendezése alkalmával bátor vagyok a t. minister úr figyelmébe ajánlani azt, hogy a legszegényebb osztály, a napszámosok és a zsellérek, a kik mindennapi falatjukért küzködnek, a külön díjazás kötelezettsége alól föltétlenül felmentessenek. *(Helyeslés bal felől.)* Az a vagyonosabb nép, a melynek nem kell küzködnie mindennapi kenyeréért, szívesen honorálja az orvost vagy naturáliákkal vagy készpénzzel vagy mindkettővel. De egyenesen meg nem engedhetőnek tartom azt, hogy az orvos a szegény zsellérekhez vagy napszámosokhoz csak akkor menjen, ha fizettetik. Így terjed a ragály, mert nem irtják ki azt ott, a hol kezdődik. *(Úgy van! bal felől.)* Ez a ragály mesterséges terjedésének rákfenéje. *(Úgy van! a baloldalon.)*

A mi a költségeket illeti, ezekre nézve elismerem, hogy azok, melyek az államot e czímen terhelni fogják, rendkivül nagyok lesznek; de azt gondolom, hogy a magyar állam ezt könnyen megbirhatná, csak akarnia kell. Méltóztassanak visszagondolni, hogy valahányszor a közös hadügyminister a nemzetre appellál, a de legatiók egybegyülése előtt mindig bizonyos rémhireket bocsátanak világgá, hogy a láthatáron erős fellegek tornyosúlnak és ezért szervezkedni kell. És miből áll ez a szervezkedés? Rövid panganéta helyett hosszú panganéta, vékony panganéta helyett vastag panganéta, egyélű panganéta helyett kétélű panganéta, kis kaliberű fegyver helyett nagy kaliberű, azután pedig a mint ez megtörténik, a nagy kaliberű fegyver helyett kisebb kaliberű hozatik be. És mindez nem történik egyébért, mint az osztrák iparnak mesterséges dédelgetéséért. Ha tehát a delegatio meg fogja tenni kötelességét, és nem hisz el mindent a hadügyministernek, akkor ezen a czímen évenkint milliókat és milliókat lehet megtakarítani. Ha pedig ez nem így volna, ha nem csupán az osztrák ipar dédelgetésére történnék ez, igen kérem honnan van az, hogy ilyen gyárakat nem állítanak fel Magyarországon, hanem csupán csak Ausztriában? És vajjon azok az urak ott a Lajtán túl, a kik ezeket a dolgokat intézik, talán olyan gyengefejűek volnának, hogy midőn például a kis kaliberű fegyverek helyett behozták a nagy kaliberű fegyvereket, ne tudták volna, hogy ezt a katona, roppant súlyánál fogva, nem bírja el, ha ehhez ráadásúl még hozzákapja a nagy patronokat? Higyje, a ki akarja!

De ha a kormány nem akar vagy nem képes ezen a szerencsétlen állapoton segíteni, akkor nagyon természetesen más módról kell gondoskodni. E napokban Holló Lajos t. képviselőtársam, de őt megelőzőleg már pár évvel Pázmándy Lénes t. képviselőtársam is felvetette a kérdést, és egyik alapúl kijelölte a gyógyszertárak engedélyezési díját, mely szerint, ha a gyógyszertárak engedélyezése, nemcsak az újaké, hanem azok engedélyezése is, a melyek a személy halálával visszaszállnak az államra, bizonyos díjakhoz köttetnének, ebből nagy összeg gyülne be. A legkisebb vidéki gyógyszertár engedélyezése is egy-két ezer forintot jövedelmezne, a fővárosban pedig 30, 40, sőt 50 ezer forintot is fizetnének ily engedélyért. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Különben, t. ház, nagy elismeréssel vagyok a t. belügyminister úr kijelentései iránt. Indítványt specialiter nem fogok tenni, hanem, csak jóindulatú figyelmébe ajánlom az általam mondottakat és készséggel megadom a bejelentett felhatalmazást, csak azután sikerét is lássam és ne következzék be ismét az az eset, hogy a költségeket nem tudták hova fordítani. Abban a reményben tehát, hogy jövőben a rendszer

Digitized by Google

helyesebb lesz, megszavazom a költségvetést is, csak azt sajnálom, hogy nem szavazhatok meg legalább tizszer ennyit. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Schóber Ernő jegyző: Gr. Gyürky Ábrahám!

Gr. Gyürky Ábrahám: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mintegy két héttel ezelőtt egy hatósági körözvény jelent meg, mely a kolerát a főváros területére nézve megszüntnek nyilvánította. Igen nagy volt e fölött az öröm nemcsak a fővárosban, hanem az egész országban is; de fájdalom, ez csak igen rövid tartamú lehetett, mert a kolera ezen hatósági körözvényt mintegy ignorálva, nem akart távozni és itt maradt.

A lapokból lehet látni, hogy majdnem mindennap fordúlnak elő szórványosan esetek, melyek következtében constatálható az, hogy a kolera — hogy úgy mondjam — naponta szedi áldozatait. Ha most e hideg időszakban meg nem szüntethető e járvány, több mint valószinű, hogy tavaszkor roppant erővel és dimensioval fog az ismét kitörni. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Ha tekintetbe veszszük azt, hogy azon rövid idő alatt, midőn a kolera nagyobb dimensiokat még nem nyert, ily rémítő károkat okozott a fővárosban, igen könnyű abból a következtetés, hogyha egyszer, a mit az Isten ne adjon, tavaszkor csakugyan epidemiává fejlődik a kolera, ez nemcsak a fővárosra, hanem az országra nézve is óriási károkat okozhat *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Miután constatálva van, hogy nincs hely, mely magát a kolerától mentesíthesse és hogy a hol eddig nagyobb városokban beköszöntött, azt mindenütt sikerült kiküszöbölni; miután constatálva van az is, hogy az országban, nem értem a fővárost, a hol mutatkozott, megszünt a kolera: azt hiszem, igen könnyen lehet belőle következtetni, még pedig túlhajtás nélkül, hogy a fővárosban is meg lehet azt szüntetni. Ehhez természetesen három factor szükséges. Először a jó canalisatio, másodszor a túlzsufolt lakások rendezése és harmadszor az ivóviz kérdésének megoldása. A canalisatión segíteni most egyhamar nem lehet, de igenis lehet segíteni a túlzsúfolt lakásokon és egyes helyeknek példátlan tisztátalanságán. Nézetem szerint gondoskodni lehet a lakosoknak, különösen a szegényebb lakosoknak jó ivóvizzel való ellátásáról is. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ily viszonyok közt mindenki bizalommal néz, mindenki bizalommal fordúl az igen t. belügyminister úr felé. Bizalommal tekint hozzá, mint a közigazgatás vezetőjéhez, mint a közigazgatás ellenőréhez. Magyarország belügyministerének, mihelyt oly dologról van szó, mely nem pártkérdés, hanem nemzeti kérdés, a közjó kérdése: vaskezűnek kell lennie. Erélyesnek és ha kell, kiméletlennek kell mutatnia magát mindenki irányában, a kik rendeleteinek a szó szoros értelmében megfelelni nem akarnak. *(Helyeslés.)* Tudom, hogy e figyelmeztetésemre szükség nincs, mert a belügyminister úr önként is meg fog tenni mindent, de ki akartam ezeket fejezni azzal, hogy én ezen reménységemben ajánlom a t. belügyminister úrnak, hogy ezen ügyben mennél nagyobb erélylyel lépjen fel. *(Helyeslés.)*

Hieronymi Károly belügyminister: T. ház! Tekintettel arra, hogy a kolera-járvány kérdése, melylyel az előttem szólt t. képviselő úr foglalkozott, az egész országot nagyon közelről, de a fővárost különösen érdekli: *(Helyeslés.)* már a vitának megrövidítése szempontjából is bátor vagyok most mindjárt szót kérni, hogy a most hallott megjegyzésekre feleljek. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! Nemcsak Budapest fő- és székváros járványbizottságának, hanem az országos közegészségügyi tanács nézete szerint is ez idő szerint Budapesten kolera-járvány nincs, hanem pusztán szórványos kolera-esetek fordúlnak elő. *(Ellenmondás bal felől. Igaz! Úgy van! jobb felől.)* Ennélfogva nem hibáztatom azt, a midőn a közegészségügyi tanács a maga szakvéleményével is hozzájárúlt ahhoz, hogy Budapesten a kolera, mint járvány még a múlt deczember hóban megszüntnek nyilvánittatott. Kétségtelen azonban, hogy mindenkit aggodalommal tölt el, az a körülmény, hogy különösen a múlt hét folyamán nem úgy, mint előbb, két-három napon fordúlt elő egy megbetegedés, hanem voltak egyes napok, mikor két-három megbetegedés történt. Az utolsó jelentés szerint ugyan tegnap ismét csak egy betegedés fordúlt elő és a barakk-kórházban ápolt betegek száma ma 11; ezeken kivül pedig az egész országban egyáltalában kolera-megbetegedés egy hét óta nem jelentetett be. Mindazonáltal tekintve, hogy egymásután egy nap két, más nap 3 eset fordúlt elő: én még a múlt héten magamhoz kérettem a járványbizottság elnökét, Gerlóczy Károly polgármestert és a főváros főorvosát, a kikkel a teendők iránt tanácskoztam és meggyőződést szereztem arról, hogy minő intézkedések történtek eddig a cholera tekintetében. Bátor leszek jelezni az ez alkalommal megállapított ügyállást és ezzel kapcsolatosan a további eljárást is. *(Helyeslés. Halljuk! Halljuk!)*

Kétségtelen, hogy épen azon körülmények, a melyeket gr. Gyürky Ábrahám képviselő úr felhozott, lényeges befolyással vannak a kolera kisebb-nagyobb terjedésére; egyet azonban elfelejtett fölemlíteni, a mi erre szintén nagy be-

Digitized by Google

folyással van és ez a szegény emberek kellő élelmezésének ügye. *(Helyeslés.)* Természetes, hogy minél jobb az emberek táplálkozása, annál inkább vannak a járványok ellen biztosítva. Hogy e tekintetben milyen intézkedések történtek, erre nézve bátorkodom a t. háznak a következő jelentést tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A főváros területén ez idő szerint 17 népkonyha működik, a melyekben naponkint 6000 ember nyer táplálékot. Senkit ezekben a népkonyhákban vissza nem utasítanak; a ki nem teljesen vagyontalan, tiz krajczárért kap egészen megfelelő, jó élelmet, a ki pedig teljesen vagyontalan, az ingyen kap ennivalót. Ismétlem, senki itt vissza nem utasíttatik. Gyermekek hat krajczárért, vagy — ha vagyontalanok — teljesen ingyen kapnak táplálékot. Ezeket a népkonyhákat egyes jótékony intézetek tartják fenn, a mennyiben azonban ezeknek az intézeteknek bevételi forrásai a kiadások fedezésére nem elégségesek: a főváros a maga részéről a még szükséges összeget azonnal folyósítja.

A táplálkozás másik kérdése: az egészséges ivóvíz tekintetében méltóztatik tudni, t. ház, hogy én nagy súlyt fektetek arra, hogy Budapest lakossága mentől hamarább egészséges ivóvízzel láttassék el; hivatalba lépésem első napján egyik legsürgősebb feladatomnak tartottam intézkedéseket tenni az iránt, hogy a főváros a lehető legrövidebb idő alatt elegendő egészséges ivóvizet kapjon. *(Általános helyeslés.)* Méltóztatik tudni, hogy a végleges vizmű által a káposztásmegyeri határból természetes szűrőkkel tervezik a fővárost ivóvízzel ellátni.

A fővárossal egyetértőleg olyan intézkedéseket tettem, hogy a víz vezetésére szükséges csövek már rövid idő múlva, körülbelül február közepén részben meg lesznek, és akkor azonnal meg fog kezdődni a vezeték lerakása. Megrendeltetett a szükséges gép is, és most folynak a tárgyalások a szükséges terület megszerzése iránt, a mi azonban nem fogja hátráltatni a káposztásmegyeri víznek a fővárosba való bevezetését.

Ha az elemi körülmények kedvezők lesznek, reménylem, hogy május, talán junius közepén a víz a káposztásmegyeri kútakból be lesz vezethető. Elemi körülményektől azért függ ez, mert két helyen a csöveket át kell vezetni a Rákos patakon és egy azzal párhuzamos árkon, a mit máskép, mint siphonnal eszközölni nem lehet. Ez pedig víz alatti fundirozásokat tesz szükségessé, a melyek csak akkor eszközölhetők, ha nem lesznek tavaszszal árvizek, a melyek esetleg késő tavaszig hátráltathatják a munkálatokat. Addig is azonban, míg az új vizmű működni fog, a legnagyobb fontosságú az a kérdés, hogy a létező vízvezetéki művekkel is kielégítő iható víz nyeressék.

E tekintetben az a nevezetes jelenség tünt fel, hogy legkevésbé látszik megfelelni az egészségügyi követelményeknek az a víz, mely a Margit-hid mellett levő mesterséges szűrőkből ered. Míg ott, a hol természetesen szűrt víz van, mint a belvárosban, a Lipót-város nagy részében stb., koleraesetek alig fordúltak elő, valamint kevés fordúlt elő ott is, a hol teljesen szűretlen víz van; legrosszabbak az egészségi viszonyok ott, a hol a mesterséges szűrőkön szűrt vizet használnak. Ezért felhivásomra múlt szombaton a főváros hatóságai, a fővárosi vegyész, a fővárosi bacteriologus, továbbá Wartha és Nagy Dezső műegyetemi tanárok közbenjárásával megvizsgálták a Margit-hid melletti szűrőket és a bizottság nézete az, — nem akarok technikai részletekbe bocsátkozni, — hogy sikerült neki a szűrés módját olyformán megjavítani, hogy ez a víz is egészen megfelelő legyen. Ez kellően ellenőriztetik, a mennyiben úgy a természetesen, mint a mesterségesen szűrt, valamint a szűretlen vizet is naponkint vizsgálat alá veszik a bacteriologiai intézetben. Módunkban lesz tehát constatálni, hogy azon intézkedések, melyek a múlt szombati bizottsági eljárás folytán foganatba vétettek, czélra fognak-e vezetni. Biztosíthatom a t. házat, hogy kiváló figyelemmel fogom kisérni ez ügyet és mindent el fogok követni, hogy addig is, míg a káposztásmegyeri víz a városba behozatik, a meglevő vízvezeték megfelelően szolgáltassa a vizet. *(Helyeslés.)*

Egy másik fontos kérdés az, hogy minden egyes kolerabetegedés esetében állapíttassék meg a megbetegedés tulajdonképeni oka és közelebbi körülményei; mert nemcsak nálunk, hanem különösen Hamburgban és Németország más városaiban az utolsó epidemia alatt azt a tapasztalást tették, hogy a járvány megszüntetésére az első feladat az okok lehető kipuhatolása minden egyes esetben. Január elsejétől kezdve a fővárosnak erre a czélra tiz orvos áll rendelkezésére. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezen tiz orvosnak specialis feladata minden egyes esetben, a midőn megbetegedés történt, a megbetegedés okainak lehető kiderítése, másik feladata pedig azokat a lakásokat, melyek akár a tisztaság hiánya, akár a túltömöttség miatt az egészség ártalmára lehetnének, megvizsgálni, s az ott talált visszásságokat megszüntetni.

E tekintetben tovább is szeretnék menni és felhivtam a fővárosi járványbizottságot, hogy azon lakásoknak jegyzékét, a melyek e tekintetben különösen gyanusak, terjeszsze fel nekem, mert a közegészségügyi felügyelők által közvetlenül is szándékozom tudomást szerezni arról,

Digitized by Google

hogy a főváros intézkedései mennyiben vétettek tényleg foganatba.

Nem csak a mai felszólalás alkalmával, hanem már ezelőtt is hírlapokban ismételten szó volt arról, hogy a kormány, tekintettel arra, hogy a fővárosi hatóság az illető lapok nézete szerint nem felel meg azon feladatoknak, a melyeket a lakosság tőle méltán vár, rendkivüli intézkedéseket tegyen.

A mennyire eddig ily tapasztalatom terjed, ha a kolera elleni védekezés nem olyan hatásos és nem olyan sikeres, mint a milyen az talán lehetne, vagy a milyennek lennie kell, ennek nem annyira a főváros központi hatósága, nevezetesen nem annyira a járványbizottság elnöke, Gerlóczy alpolgármester, vagy az ő intézkedésének fogyatékossága az oka, hanem oka az, — fájdalommal kell constatálnom, — hogy a fővárosnak a végrehajtásra, rendelkezésre álló közegei megbízhatóság és képesség tekintetében bizony nagyon sok kívánni valót hagynak fenn. *(Mozgás.)* Ennélfogva, azt hiszem, hogy a főfeladat az, hogy a főváros polgármestere és nevezetesen a járvány bizottság elnöke igyekezzék ezeket a fogyatékosságokat, a melyekről ő maga is legjobban bir tudomással, a lehető legnagyobb szigorral és semmiféle áldozatot nem kímélve, megszüntetni. *(Helyeslés.)* Csak arra az esetre, ha azt fognám látni, hogy ő ebben az irányban — a melyben az én részemről mindenkor a lehető legnagyobb támogatásban fog részesülni — nem fogna kellő erélylyel, kellő gyorsasággal eljárni, arra az esetre tartom fenn magamnak azt, hogy nem a rendes közegekkel hajtassam végre a szükséges intézkedéseket.

Általában azt tartom, hogy ma nincs okunk sem a lakosságot ijeszteni, sem a forgalmat zavarni a járvány újra fellépésének rémével. *(Helyeslés jobb felől.)* Minden esetre éber figyelemmel kell kisérni a jelenségeket, meg kell tenni mindent a járvány kitörésének megakadályozására, hanem kár volna rémíteni a lakosságot, és ezzel a forgalomnak nagy kárt okozni.

E tekintetben különösen egyet vagyok bátor itt a képviselőházban felhozni, és ez az, hogy a legilletékesebb szakemberek vélekedése szerint a kolera-járvány fellépése a temperaturával semmiféle összefüggésben nincs. Meglehetősen általán elterjedt közhit az, hogy mihelyt valahol a kolera szórványosan megvan, ott az a meleg időszakban okvetlenül járványnyá fog fajulni. Az orvosok vélekedése szerint ez téves hit. Oroszországban a halálozás most is rémítő nagy, daczára annak, hogy a tél szigorú. Nem lehet tehát egyáltalában azt következtetni, hogy a melegebb évszak beálltával a mostani szórványos kolera járványnyá fog fajulni; viszont semmi sem biztosít minket az ellen sem, hogy addig, míg a hideg évszak áll fenn, ezen szórványos kolera-esetek járványnyá ne fajuljanak.

Ezeket tartottam szükségesnek előadni, újból biztosítva a t. képviselőházat, hogy kiváló kötelességemnek tartom ezen a fővárosra és az egész országra nézve oly szerfölött fontos ügyet a legnagyobb éberséggel kísérni, és ha szükséges, a legnagyobb erélylyel fogok eljárni. *(Általános helyeslés.)*

Bernáth Dezső jegyző: Thaly Kálmán!

Thaly Kálmán: T. képviselőház! Nagy érdeklődéssel hallgattam meg a t. belügyminister úrnak ezen fenforgó, mondhatnám fenyegetőnek mondható kérdésre, a kolera veszélyre és annak elhárítására vonatkozó, gróf Gyürky Ábrahám t. képviselő úrnak nagyon helyén levő felszólalására adott válaszát. Kétségtelenül mindnyájan köszönettel tartozunk érette, hogy a t. belügyminister úr ezen kérdésnél mindjárt első felszólalása alkalmával nem késett bennünket tájékozni azon intézkedésekről, melyeket tett, illetőleg megigért, hogy tenni fog közelebbről, mihelyt a viszonyok megengedik. Azonban mivel ez a kérdés oly végtelen fontos, a nélkül, hogy alarmirozni akarnók a lakosságot, de igenis, a nélkül, hogy arra biztatnók, hogy mindkét fülére aludjék és elbizakodjék, hogy most már csak szórványosak az esetek, mindkét túlzást — mondom — elkerülve, kétségtelen, hogy oly fontos és oly acut ez a kérdés, hogy nem vesztegethetünk időt akkor, a mikor a közvéleményt felhívjuk és kit-kit figyelmeztetünk kötelességének teljesítésére. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Engedje meg nekem a t. ház, hogy a minister úrtól hallott egyes részletek közül egy párra — mert hiszen az idő is nagyon előrehaladott arra, hogy mindegyikéről szóljak — megtegyem szerény észrevételeimet. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nevezetesen egy igen lényeges kérdés az, a melyet gróf Gyürky Ábrahám képviselőtársam is megpendített, a főváros ivóvizének kérdése, mert minden orvosi tekintély szerint, akár Koch, akár Pettenhofer iskoláját vegyük, a talajviszonyok mellett az ivóviznek ezen járványra kétségen kivül nagy befolyása van. Igen bölcsen cselekedett tehát a t. belügyminister úr, hogy a lehetőség határai között megtette azon intézkedéseket, melyek ezen égető bajon segíteni hivatva vannak. De megvallom, engem azon módok, a melyeket e tekintetben felemlített, nem nyugtattak meg, nem elégítettek ki, mert nem óhajtanám Budapest főváros állandó vizvezetékét azon módon berendeztetni, a mint a t. belügyminister úr jelezte. A főváros ismét egy foltozással állna szemben. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ugyanis a káposztás-megyeri források vize,

Digitized by Google

a mint mondják és meglehet, sőt nem vonom kétségbe, a szűrt Duna viznél egészségesebb. De bizony csak talajviz az. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Megvizsgálták már bacteorologiai szempontból és némelyikben találtak bacteriumokat. Igaz, hogy viz dolgában nagy calamitásban van a főváros, azonban nem kímélendő e tekintetben semmi áldozat, hogy a rohamosan fejlődő főváros lakosságát egészséges vizzel lássuk el. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Vegyük például a régi rómaiakat. Hol volt akkor a technika a mai fejlettségéhez képest. A t. belügyminister úr, a ki technicus, még pedig kitünő technicus, tudja, hogy micsoda nehézségek oldhatók meg technikai úton. Én meg vagyok győződve, hogy mindaddig, a míg hegyi vizünk nem lesz, az ivóviz kérdése a fővárosban nem lesz kellőleg megoldva. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Milliókat és milliókat dobunk sárba, vagy legalább rossz vízbe az ily foltozási kisérlettel, *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)* és a bajon még sem segítünk. Én úgy tudom, hogy a káposztás-megyeri vizmű nem lesz épen a legolcsóbbak közé sorolható, s arról is meg vagyok győződve, hogy a míg nekünk édes hegyi vizünk nem lesz, egy pár év múlva — ha létesül is ez a káposztás-megyeri vízmű — megint csak sürgetni fogják a hegyi viz behozatalát.

Bécsben pl., mióta a hegyi viz bevezetése megtörtént, a városnak közegészségyi viszonyai nagyon javultak; nem egy év, hanem évek sora tanuskodik erről. Itt tehát már meg van a tapasztalat. Akárhány millióba kerüljön is az ország gyönyörűen fejlődő fővárosának egészséges hegyi vizzel való ellátása, újra meg újra csak azt ajánlom az igen t. minister figyelmébe: ne toldozzunk, ne foldozzunk, hanem, a mint időnk és erőnk engedi, akármily nagy pénzáldozattal is a fővárost egyszer valahára, még pedig minél előbb, annál jobb, egészséges hegyi vizzel iparkodjunk ellátni, a mint pl. a modern Rómát elátta újabb időben az olasz kormány. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Az nagyon helyes, hogy a mint a népkonyhákra vonatkozólag méltóztatik mondani, a tél szigora alatt a szegényebb néposztály jó táplálkozásáról, a mennyire a jótékony magántársulatok és egyesek könyörületessége engedi, gondoskodva van és helyes, hogy a mennyire ezen eszközök nem lennének elegendők, mód nyujtatik az említett jótékony egyesületek által fentartott népkonyháknak arra, hogy senkit az éhezők közül el ne utasítsanak.

A második kérdés, a melyre nézve a t. minister úr szintén teljes szigort ígér, azon fővárosi lakások szoros ellenőrzése, melyek a zsufoltság miatt vagy a köztisztaság szempontjából nem megfelelők. A t. minister úr ígéri, hogy ezeket ki fogja üríttetni. Itt kérek én teljes pártatlanságot és mennél nagyobb szigort, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* mert nagyon sok a fővárosban még a pinczelakás, — nemcsak a Géza-utczáról szólok, — nagyon sok olyan kisebb ember is van itt, fővárosi bizottsági tagok, a kik háziurak és más protectios egyének, a kiknek házaiban pinczelakások vannak teli lakókkal, de senki sem látja meg. Azt mondják, hogy asztalos műhely vagy más ilyen helyiség van ott; pedig hálnak bennük, még pedig sokan. Az ilyen háziurak pinczéire hívom én fel a t. minister úr figyelmét. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Vasvesszőt nekik! Méltóztassék nekik egyforma mértékkel méretni és semmi személyválogatást és tekintetet nem engedni e kérdésben. Csakis így boldogulunk velük. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Itt van a helye a valódi szigornak, melyet az igen t. minister úrtól remélek és ígéretéhez képest el is várok. Ha most eleinte akadnak is egyesek, a kik személyes érdekeik megsértése miatt talán morogni fognak, utólag maga az egész főváros meg fogja ezt a szigort köszönni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Még egy körülmény van, melyre az igen t. minister úr figyelmét felkérem, mert ezt nem érintette, pedig részemről nagyon fontosnak tartom. *(Halljuk! Halljuk!)*

Akár fejlődik országos járvány a ma lappangó kóresetekből, — a mit távoztasson Isten!, — akár nem, az előintézkedések megtétele, kivált az olyanoké, melyek nem kerülnek sok költségbe, de azért nagy haszonnal járnak, mindenesetre szükséges, és pedig addig szükséges ezeknek megtétele, a míg netalán a járvány meg nem újul. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

És itt első sorban népünk műveltségi fokára vagyok kénytelen rámutatni. A műveltség haladásával a járványok országszerte mindenütt szűnnek, így a keleti pestis, mely a múlt században oly irtóztató pusztításokat tett Európában is, ma már ismeretlen; kiütött ugyan egyszer Oroszországban, de egy becsületes kordonnal úgy elzárták, hogy tovább nem haladhatott. Aleppo, Mekka és Medina környékén folytonos kolera van, de miután a most uralkodó török szultán quarantaineket vonatott, a kolera Alepponál tovább öt-hat éven át nem tudott jutni, sőt Konstantinápolyt, a török fővárost is megkímélte, míg a mi fővárosunkat nem, bár ott ázsiai állapotok vannak, mert Konstantinápoly egy része már Ázsiában fekszik, de ott jobban tartják meg az óvrendszabályokat, mint nálunk a hamburgi bőrökkel. Egy a mulasztásokért nem a minister urat okozom egyénileg, mert hisz akkor ő nem volt még minister, de ez az eljárás a hamburgi bőrökkel a botrányosnál botrányo-

Digitized by Google

sabb volt *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* és a főváros azóta már félmillió forintot volt kénytelen kiadni rendkívüli óvintézkedésekre; ha pedig azokat a hamburgi bőröket waggonostól együtt elégették volna, az kevesebbe került volna. Debreczen meg tudta ezt tenni, mert ugyanakkor oda is küldtek egy ily hamburgi bőrszállítmányt, de ott nem kérdezték, hogy mennyibe kerül, hanem waggonostól elégették, nem ceremoniáztak soká, hanem neki mentek és elégették a bőröket. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Népünk egy része, különösen a munkásosztály még nem bír azzal az intelligentiával, hogy az ily tárgyakat szét ne hurczolná, mert mint tudjuk, be van bizonyítva, hogy a nyugati indóház környékén és azon munkások lakásaiban ütött ki a vész, a kik e bőrök kirakásával foglalkoztak és azok közül állítólag egy párt haza is hurczoltak.

A népet mindenekelőtt fel kell világosítani arról, hogy a kolera mily módon terjed. Természetes, hogy orvosi szakkönyveket hiába adunk a nép kezébe, hanem népies modorban írt tanácsokkal kell a népet ellátni. *(Egy hang a szélsőbalon: Tatár Péter!)* Én úgy tudom, hogy az országos közegészségügyi tanács már foglalkozott is ez eszmével és ajánlotta is a minister úrnak, sőt el is fogadott ilyen, a népnek kiosztandó, hozzá benyujtott olvasmányt, a melyet sok ezer példányban kinyomatva, 1—2 krajczárért árúlnának a jegyzők vagy mások, hogy e nép figyelmeztetve legyen az ő szokott népies nyelvén és modorában, hogy az ilyen esetekben mitől kell óvakodni s mit kell tenni, ha a baj kiüt. Gyermekkorunkból emlékezhetünk, legalább közülünk sokan emlékezhetnek a kis tükörre, a mely a geografiát népies modorban, versbe szedve írta le és úgy megtanúlták az emberek, hogy öreg emberek ma is sorban eldeclamálják a vármegyéket. *(Úgy van!)* Mert mit a nép nyelvén kötött formában megírnak, az jobban megragadja emlékezetét. Ugyanazért ilyenféle formát kell használni, a mi valóban a nép nyelvén van megírva, nem tudálékosan. S én azt tartom, hogy nagyon szükséges volna, hogy a minister úr a közegészségügyi tanácsot kérdezze meg, mi van evvel a dologgal, és ne halogatná, hogy az olvasmány majd augusztusba kerüljön a nép kezébe, hanem ha elfogadták, ha jónak tartják, nyomassák ki százezer példányban, küldjék mindenhova országszerte, olvastassák; ha pedig nem vált be az a beadott munkálat, tessék egy másikat iratni, van hála Istennek elég népies nyelven tudó irónk; de ezt a körülményt különösen a vidéki lakosság szempontjából nagyon kérem a t. minister urat, ne méltóztassék szem elől téveszteni, mert a közegészségügyi tanácsnak ez az eszméje gyakorlati és czélszerű, olyan, a melyet minél előbb meg kell valósítani. *(Úgy van! bal felől.)*

Részemről tulajdonképen nem ehhez a kérdéshez akartam felszólalni, hanem ezen egy tétel alá foglalható specialis kérdéshez; de most a kolera elleni védekezés kérdése acut és talán akadnak mások is, a kik ehhez hozzászólani óhajtanak, azért nem akarnám a felszólalások összhangját most egy más tárgyra való átugrással zavarni. De ha méltóztatnak jónak tartani, elmondom megjegyzéseimet vagy ha úgy tetszik, a t. háznak, holnap. *(Fölkiáltások: Halljuk!)* Akkor tehát holnap szólok majd a kórházak rovatánál.

Elnök: Kíván még valaki szólani?

Horváth Gyula: *(Halljuk! Halljuk!)*

Thaly Kálmán: Hiszen gr. Zichy volt felirva!

Horváth Gyula: T. ház! Igen röviden fogom elmondani megjegyzéseimet, valószinűleg két óra előtt bevégezhetem. *(Halljuk!)*

Mindenekelőtt, t. ház, nagyon fenyegető bajnak tartom azt, hogy daczára az óriási hidegnek, daczára annak, hogy állítólag a szükséges intézkedések megtörténtek arra, hogy a kolera korlátoztassék, illetőleg terjedése ellen minden szükséges intézkedés megtörténik, a nagy hideg daczára — mondom — naponkint 2—3 kolera eset fordul elő. Felfogásom szerint, ha nem sikerült most ez alatt a hideg alatt a ragálynak megszüntetése, akkor egészen bizonyos az, hogy el lehetünk készülve, hogy a ragály újabban a legnagyobb mértékben kiüt.

Mindazok az intézkedések, melyek papiroson ismeretesek, csakugyan czélszerűek, de magam meggyőződtem róla, hogy a legtöbb esetben azok az intézkedések a papiron megvannak ugyan, de a valóságban nem, mert nem hajtatnak végre. Így például a betegek egy részét beviszik a barakkórházba, de több eset fordúlt elő, hogy a kolerabeteg meghalt a lakásán és a család ott lakott a lakásban, a desinfectionak pedig oly nemét használják, mely ugyan nem desinficiál semmit. Mikor szórványosan mutatkozik a baj, ha annyi rendelkezést nem tesznek, hogy onnan rögtön minden lakót delogirozzanak, mindenkit kivigyenek abból a házból és desinficiálván, teljesen üresen hagyják a lakást, ha ezt sem tudják megtenni, akkor azokat a radicalis szabályokat mikor fogják alkalmazni? A mellett azok az urak, a kiktől az ember intézkedéseket várna, hogy ha kötelességeik teljesítésére intetnek, mint pl. Gebhardt főorvos úr is, igen érzékeny urak és rossz néven veszik, hogy egyáltalában valaki hozzá mer szólni ahhoz a kérdéshez, *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)* hogy ezen urak teljesítik-e kötelességeiket vagy nem. Azonkivül kezdenek oly dolgokkal előállni, hogy jó lesz a város egyik polgármesterét kormánybiztosnak kinevezni. Állítom, hogy nemcsak ezen ügy, hanem a főváros legtöbb ügye olyan, mely megkívánná

Digitized by Google

hogy egy kormánybiztos intézze azokat, mert majdnem minden ügynél, legyen az szeméttisztítás, legyen az kórházkérdés, szóval minden ügynél oly bajok mutatkoznak, a melyek rendszeres kezelés mellett nem volnának lehetségesek. Tehát a jelenlegi autonom közegek vagy képtelenek, vagy nincs akaratuk, hogy a reájuk bízott ügyeket elvégezzék.

Mondom, hallottam és olvastam, hogy indítvány van, hogy a főváros egyik polgármestere kormánybiztosnak neveztessék ki. Nem tartom helyes intézkedésnek, hogy oly egyén tétessék ily exponált helyre, kinek már pár hónap múlva szüksége lesz arra, hogy minden egyes polgárnak, minden egyes szavazónak jóakaratára támaszkodjék. Tehát ez már ideának is szerintem szörnyű, mert az erélyes intézkedés és a szavazatok rögtöni megszerzése, e kettő, fájdalom, incompatibilis a mostani alkotmányos viszonyok közt. Azonban azt igenis kívánom, hogy kormánybiztos küldessék ki, mert sem a járványbizottság intézkedései, a melyek papiron maradtak, sem a tanács intézkedései, melyek még papirra sem jutottak, egy ily komolyan fenyegető bajjal szemben nem elégségesek. És valahányszor a minister úr meg akarja hallgatni a fővárost, legyen az a tanács vagy a közgyűlés, soha sem az intézkedések szüksége iránt adnak fölvilágosítást, hanem plaidoyereket hallunk, hogy tulajdonképen ők nem hibásak, hanem néha jobban, máskor kevésbbé azt hangsúlyozzák, hogy a kormány a hibás. Bizonyos fokig ebben egyetértek velük, hibási genis a kormány azért, hogy olyan gazdálkodást és intézkedéseket, a milyenek most a fővárosnál léteznek, továbbra is tűr. De a kormány intézkedései között egyetlen egyet sem ismerek olyat, a mely ha foganatosíttatott volna, a főváros kárára lett volna. Ezt készséggel be kell ismernem.

Nemcsak kolerajárvány pusztít nálunk, hanem a himlő, typhus, diphteritis úgyszólván a járványok mindenike és pedig oly mérvben, amint az ország egy városában sem. Ennek az oka természetszerűleg az, hogy tulajdonképen melegágyak készíttetnek a járványok terjesztésére és megtartására.

A szűrő készülékekkel való meggátlása a járványok terjedésének nézetem szerint nem elég mert azok a szűrő készülékek, a melyek a bacillusokat eltávolítják a vizből, bizonyos napok alatt ép a járvány terjesztői, mert a szűrő készülékekre lerakodott bacillusok bevitetnek a megszűrendő vizbe és úgyszólván mesterségesen terjesztetik ekkép a járvány. Sztükséges azért, hogy e szűrő készülékek kellő felügyelet alatt legyenek és időközökben kellőleg desinficiáltassanak.

Eddig ott, a hol szűrő alkamaztatott is, nem ugyan az a szűrő, a melyet most akarnak alkalmazásba venni, hanem az eddigi szűrő, ezen szűrőknek desinficiálására mi sem történt és az csak illusio, hogy a nem szűrt viz terjesztette a kolerát, hiszen a szűrt víz is csak olyan inficiált viz. Azt hiszem tehát, legczélszerűbb volna az, hogy ha a t. minister úr a leggyorsabban és talán feliratok és leiratok váltása nélkül, meghallgatván a főváros azon egyéneit, a kik e tekintetben tájékozottsággal birnak, hogy bizonyos felelősség tudatában mondják el nézetüket, azonnal feltétlenül megtenné a rendelkezéseket. Mert hogyha januárban a kellő rendelkezések és intézkedések nem lesznek megtéve, akkor hogy márcziusban a ragály a legnagyobb mértékben ki ne törjön, arra semmi garantiánk nincsen.

Még eddig azt láttuk, hogy a főváros intézkedései folytán a baj tovább harapózott és nem csillapodott. Mindenekelőtt tehát az ország közegészségügye érdekében arra kérem a t. minister urat, hogy úgy itt a fővárosban, mint ennek környékén és a vidéken, hol ezek a járványok lappangva mutatkoznak, a legerélyesebb intézkedéseket azonnal foganatosítsa, és ha nincsen más mód, maga nevezzen ki arra való közegeket úgy a főváros, mint a vidék részére és ezen közegek útján szerezzen magának tudomást arról, hogy a fővárosban megtörtént-e minden intézkedés.

Az nem lehet kérdés tárgya, hogy ezek az intézkedések százezrekbe vagy pár millióba kerűlnek; mert az a kár, a mit a kolera a fővárosnak, a mit a kereskedelemnek és iparnak és általában az ország forgalmának okozott, igen sok milliót tesz ki. Ha a kellő összegeket, melyek ezen baj kiirtására szükségesek, a minister úr igénybe veszi, azzal nem többet ád ki, hanem nagy megtakarítást eszközöl az országban, mert megtakarítja azokat a milliókat, melyek az országban menthetetlenül elvesznek. Az volt felszólalásom oka, hogy a minister úr ez ügyben a legsürgősebben intézkedni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kíván-e még valaki szólni? Ha nem kíván senki sem szólni, a vitát bezárom. A tétel különben sem támadtatván meg, elfogadtatik.

T. ház! Az idő előre haladván, a tanácskozást a holnap délelőtt tíz órakor tartandó ülésen folytatjuk. Ennek napirendje a belügyministerium költségvetésének folytatólagos tárgyalása lesz.

Ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

Digitized by Google

142. ORSZÁGOS ÜLÉS

1893. évi január hó 24-én, kedden

B. Bánffy Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Feliratok és kérvények bemutatása. — Az állami költségvetés részletes tárgyalásának (belügyi tárcza) folytatása. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Hieronymi Károly, Szilágyi Dezső, gr. Bethlen András.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Josipovich Géza jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Schóber Ernő, az azok ellen jelentkezőket Horváth Ádám jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik az utóbbi ülés jegyzőkönyve.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa a január hó 23-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megmegjegyzés a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesítve van.

Bemutatom Háromszék vármegye közönségének felíratát a szegény árvák útadójának mérséklése tárgyában;

továbbá a dévai közkórház személyzetének Barcsay Kálmán orsz. képviselő által beadott kérvényét, a melyben a fizetés emelését a közkórházi személyzetre is kiterjeszteni kéri.

Tárgyalás a jelentéstétel végett kiadatnak a ház kérvényi bizottságának.

Bemutatom továbbá a dévai állami tanítóképezde tanári karának Barcsay Kálmán, —

a győri állami főreáliskola tanári karának Francsics Norbert, —

a losonczi állami tanítóképezde tanári testületének gr. Gyürky Ábrahám, —

az ungvári állami tanitó-testületnek Kende Mihály orsz. képviselő urak által beadott kérvényét, az állami tisztviselők fizetésének rendezéséről szóló törvényjavaslat vonatkozó pontjainak kedvező módosítása tárgyában.

Előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a közoktatásügyi bizottságnak.

Végre, t. ház, bemutatom a beszterczebányai kir. adóhivatal tisztikarának Halassy Gyula, —

a kaposvári pénzügyigazgatóság fogalmazói karának Kapocsffy Jenő, a pozsonyi m. kir. posta és távíró segédtiszteknek Neisiedler Károly orsz. képviselő által beadott kérvényeit, az állami tisztviselők javadalmazásának szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalásánál érdekeiknek támogatása tárgyában.

Előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a ház pénzügyi bizottságának.

T. ház! Az elnökségnek több jelenteni valója nincs.

Következik a napirend: a megkezdett belügyi költségvetés tárgyalásának folytatása és pedig a közegészségügyi kiadások és bevételek 2. rovata, »betegápolási-költségek.«

Schóber Ernő jegyző *(olvassa):* Betegápolási költségek 773.221 frt.

Horváth Ádám jegyző: Thaly Kálmán!

Thaly Kálmán: T. képviselőház! A betegápolási költségek czímén óhajtok ezúttal, különösen a pozsonyi országos kórházról szólni, a melynek ügyét van szerencsém a legmelegebben

Digitized by Google

ajánlani a t. belügyminister úr figyelmébe. *(Halljuk!)* Tehetem ezt pedig annál is inkább, mert a t. előadó úr már tegnapi beszédében érintette ezt a dolgot és ő is kívánatosnak mondta, hogy ott legközelebb történni kell valaminek. Hogy minek? Azt majd röviden leszek bátor jelezni. Ő is informálva van a helyi viszonyokról, én talán még tüzetesebben és régebben informálva vagyok és minthogy a közegészségügy édes mindnyájunké és ez a kórház az egyetlen országos kórház az egész nyugati és felső vidékeken, azért leszek bátor röviden szólni róla és pedig a t. ház engedelmével, azért, hogy kétszer ne legyek kénytelen felszólalni, egyúttal az ezen országos kórházban elhelyezett elmebeteg osztályról is. A tébolydák rovatánál ugyan tehetném ezt külön, de minthogy a pozsonyi országos kórháznál a kettő össze van kapcsolva, a tárgy összefüggésénél fogva engedtessék meg nekem, hogy — így különben is rövidebben tehetvén — a két dolgot együtt említsem fel. *(Halljuk!)*

Országos kórház, mely elmegyógyintézettel van egybekötve, Magyarországon tudtommal csakis Budapesten van, kettő: a lipótmezei és az angyalföldi és aztán Nagy-Szebenben van egy és a pozsonyi országos kórház. A legközelebbi múltban, a mi némileg gr. Károlyi Gábor képviselőtársamnak székesfehérvári választásával összefüggésben látszik lenni, Székesfehérvár is szóba hozatott, mint a hol egy új országos elmegyógyintézetet szándékoznának építeni. Az igen t. belügyminister úrnak ezt a körülményt bátor vagyok figyelmébe ajánlani. Ime Székes-Fehérvár közel fekszik ide, a lipótmezei és az angyalföldi gyógyintézetekhez alig valamennyire; azonban Nagy-Szebentől Budapestig egyetlenegy elmegyógyintézet sincs. Figyelmét tehát különösen a tiszántúli kerületre irányzom. A méltányosság is azt követeli, hogy valahol Arad, Várad, Debreczen, vagy Kassa környékén építtessék, ha építtetik, ilyen országos új elmegyógyintézet, a pozsonyinak szükségszerű kibővítése mellett, melyről szólni fogok. Mert nem látom annak czélszerűségét, hogy három egymás mellett miért helyeztessék úgyszólván egy csoportban, mikor az országnak annyira távol vidékein semmi nincs, Nagy-Szebentől Budapestig és Budapesttől Pozsonyig.

Hogy milyen szomorúan áll nálunk a közegészségügynek ez a része is, bátor leszek egy pár statistikai adatot felolvasni, ajánlom figyelmébe mindazoknak, a kik humanitárius dolgok iránt érdeklődnek. *(Halljuk!)* Nevezetesen hogy az elmebajosok számára országos intézet, micsoda mértékben áll fenn, mutatja az a percentuatio, hogy a hivatalosan őrülteknek nyilvánítottaknak minő százaléka van elhelyezve gyógyintézetekben. Az angol birodalomban, Indiát kivéve, 95% van elhelyezve, Sveiczben 92%, Belgiumban 78%, Franczia országban 63%, Németországban 48%, Magyarországban 8%. Hivatalosan constatált adatok szerint az 1890-iki népszámláláskor 28.221 elmebajosnak és őrültnek nyilvánított egyén volt, Horvátország kivételével. *(Felkiáltások: Több is van!)* Több van, hanem ennyi van hivatalosan constatálva. Ezekből csak 8% lelhet elhelyezést ápoldákban, hogy a többiek mennyire veszélyeztetik a közbiztonságot és közerkölcsöket, arról felesleges szólnom és azon szégyenítő arányról, midőn még Ausztriában is kétszer annyi van elhelyezve, mint nálunk és míg Angliában — Indiát kivéve — 95%, nálunk csak 8% talál elhelyezést. De ezt felesleges hosszasabban bizonyítanom, a belügyi kormányzat is, nemcsak a mostani belügyminister úr, a kinek humanismusáról többet teszek föl mint elődeiről, eljutott már oda, hogy szükségét érzi egy új, nagyobb szabású gyógyintézet felállításának, a melyről rövidebben említést tett. De a meglevőnek emberies állapotba helyezésére is kiváló gondunknak kell lenni.

A pozsonyi országos kórház egyike a legjobb kórházaknak és valóban jeles szakerők, egy néhány oly kitűnő orvos működik ott, hogy a fővárosnak, vagy bármely egyetemmel biró városnak is díszére válnának. Azonban az elhelyezés nagyon szűk. Így az elmebajos osztály három-negyed részben pinczében van elhelyezve, annak 100 betege közül mintegy 70 pinczében ápoltatik. Külön zárka összesen kettő van, azért, midőn a betegeken kitör a dühöngés, minduntalan kényszer-zubbonyokat kell alkalmazni, mert 5—6—8 őrült van együtt, ezek összevesznek, tombolnak, ordítanak és a helyiségek az udvarba beszögelvén, midőn a közönség ott temetésre vagy más alkalommal összegyűl, azt hiszi, hogy az őrülteket tűzzel-vassal kínozzák.

Nagyon kérem a t. minister urat, fordítsa figyelmét ezen megszorult állapotra, midőn egy különben a kor niveauján álló kórháznak egyik osztálya ily botrányosan kénytelen vegetálni. Könnyen lehetne a dolgon egy szárnyépület emelése által segíteni, melyben az elmegyógyászati osztály helyeztetnék el.

Vagy méltóztassék a pozsonyi kórház elmegyógyintézeti osztályát csak megfigyelő osztálynak ideiglenesen ott tartani, vagy kibővíteni az épületet, mert a jelenlegi állapot közbotrány nélkül fenn nem tartható. T. ház. Ezt bátorkodom a minister úr figyelmébe ajánlani. *(Zaj jobb felől.)* Úgy tudom, hogy az országos levéltárnál történt felszólalásomat is annyira megvetette a minister úr, mert tudományos dolog volt, hogy válaszolni sem tartotta érdemesnek, talán ezt is úgy meg fogja vetni, mert nem pártpolitika,

Digitized by Google

hanem humanismus. *(Helyeslés bal felől. Mozgás jobb felől.)* Nagy úri non chalance vagy nem; én képviselő vagyok s teljesítem emberies és nemzeti kötelességemet, akár méltóztatik figyelmével megajándékozni, akár nem. *(Helyeslés a a szélső baloldalon.)* Elmondom, a mit feltettem magamban és amit jogomban áll elmondani. *(Helyeslés a baloldalon.)*

A pozsonyi országos kórház újabban létesült és úgy tudom, nagyobb arányú, mint a nagyszebeni. De ha a személyi járandóságok rovatát veszszük, nagyon furcsán vagyunk a két országos intézet összehasonlításával s erről nagyon könnyen meggyőződhetünk, ha a 15 és 27-ik lapot összehasonlítjuk. A pozsonyi kórház igazgatójának fizetése mindössze 1200 frt, a nagyszebeni igazgatóé 1600 frt. A pozsonyi országos kórház első orvosának fizetése egyenkint mindössze 800 forint, pedig ezek olyan qualificált emberek, a kik az egyetemi tanárságra is qualificatióval bírnak, a nagyszebeni első orvosok fizetése nagyobb, mert 900 frt. Nem tudom, miért van ez aránytalanság? Vagy talán a szász atyafiaknak méltóztatnak kedveskedni? *(Mozgás a jobboldalon.)* Annyi bizonyos, hogy Pozsony városa a kereskedelmi kamarák árústatisztikája szerint a legdrágább az egész országban s a katonai átvonulási díj is másfél krajczárral magasabb ott, mint a fővárosban. Tehát így díjazni ott a főorvosokat minden esetre abnormis. *(Úgy van! a baloldalon.)* Tudom, azt fogják erre mondani, hogy a gyakorlat pótolja az orvosok fizetését. Ámde épen azért nevezték ki oda az igazgatót, a kinek osztálya sincs, hogy egész idejét a kórház administratiojának szentelje. Ennek tehát magán praxisa nem is lehet s így 1200 forintból kell megélnie; a többiek pedig magán praxisuk végzésében kórházi elfoglaltságuk miatt nevezetesen gátolva vannak. A mikor, t. ház, erre az aránytalanságra rámutatok, méltányosságot kívánok, mert nem helyes, hogy Nagy-Szeben eléje tétessék Pozsonynak. Úgy tudom, hogy kérvény is fog beadatni az érdekeltek részéről; a mennyiben tehát humanitarius tekintetek súlylyal birnak a t. minister úr előtt, ajánlom azt figyelmébe.

Tegnap a cholera járványról emlékezve meg, kimutattam annak szükségét, hogy czélszerű volna röpiratocskát, egy-két krajczáros brochure öket iratni a köznép számára, hogy a járvány veszélyességét belássák, óvakodni tudjanak és diäteticus életrendet kövessenek. Örömmel ismerem el, hogy a volt belügyminister gr. Teleki Géza, *(Éljenzés a baloldalon.)* a kinek belügyministersége — fájdalom — csak rövid ideig tartott, e tekintetben sok jót kezdeményezett és nagy igyekezettel különös figyelmet fordított a közegészségügyre, rövid ministersége alatt is és »Jó egészség« czím alatt 10 ezer példányban kinyomatott egy kis munkát a nép számára. Nem tudom, van-e a mostani t. belügyminister úrnak erről tudomása vagy sem; de én ezt czélszerűnek, jónak és hasznosnak találom a mostani állapotok között, a cholera, diphteritis s a többi ellen való védekezésre. *(Helyeslés a baloldalon.)* A »Jó egészség« czímű munka népies magyarázat egy magyar állami rendőrorvostól, a ki egyszerűen, érthetően és jó magyarsággal tud írni. Ehhez hasonló munka a közegészségügyi tanács által ajánlott és dicsérőleg említett »Kolerás világ« czímű röpiratocska. Ez egy pár krajczárért volna árúlható s ez minden esetre alkalmasabb, mint a Zöld Marczi historiája vagy a ponyvairodalom más rettenetes czímű és még rettenetesebb tartalmú irat a nép felvilágosítására. Atnéztem, azt mondhatom, hogy olyan népiesen van írva, hogy még a legcsekélyebb műveltségű ember is megértheti. Ezeknek elterjesztésével, ha valamit akarunk tenni, sietni kellene, hogy addig is, míg a járvány netalán megint kitörne, mindenki tájékozást nyerhessen az óvakodás tekintetében.

Ezt a két röpíratot elhoztam magammal a végből, hogyha talán a t. belügyminister úr nem ismerné, azokkal neki szolgálhassak. A gr. Teleky Géza volt belügyminister által kiadott dr. Osváth Albert-féle könyvecskének sokasítása, vagy esetleg talán ha ennél még népszerűbben írt röpírat találkoznék, ennek kinyomatása és elterjesztése megtenné a hatást. A másik művecskét két három krajczárért mindenütt a jegyzők árúsíthatnák vagy ingyen oszthatnák ki; mert népünknek, mely e tekintetben teljesen el van hagyatva, nagy szüksége van arra, hogy minél hatályosabban okúlhasson s a járványoktól mentől jobban óvakodhassék. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Ezeket akartam elmondani azzal a jóindulattal, a melylyel mindazok viseltetni tartoznak a közegészségügy iránt, a kik a magyar fajnak kiveszését vagy elnyomorodását nem akarjuk. *(Mozgás a jobboldalon.)* Ne méltóztassék tehát felszólalásomat szólási viszketegnek tulajdonítani, hanem jóindulatnak és másrészről képviselői kötelességnek tekintessék. Különben pedig a tételt megszavazom, sőt még ha több kívántatnék, azt is megszavaznám. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Kíván-e még valaki szólni? Ha szólni senki sem kíván, a tétel meg nem támadtatván, azt hiszem, kijelenthetem, hogy azt elfogadni méltóztattak. *(Helyeslés.)*

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Himlőoltási költségek 94.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: 4. rovat.

Digitized by Google

Járványok és más rendkivüli okoknál fogva felmerülhető költségek 5.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: 5. rovat. A trachoma elfojtására szánt költségek 40.000 frt.

Horváth Ádám jegyző: Remete Géza!

Remete Géza: T. ház! Még a mult évi május hóban interpellatiot intéztem a volt belügyminister úrhoz a Zalamegyében, Muraközben uralkodó trachoma-járvány mielőbbi kiirtása iránt. Erre az interpellatiora azonban választ nem kaptam és a t. ministerelnök úrnak multkori nyilatkozata után nincs is reményem ahhoz, hogy erre a jelen kormánytól választ kaphassak. Megragadom tehát ennél a tételnél az alkalmat, hogy a jelenlegi t. belügyminister urat erélyes intézkedésre hívjam fel a végből, hogy a trachoma-szembetegség ott azon a vidéken mielőbb véglegesen kigyógyíttassék. A járványorvosi intézményt, megvallom, nem igen tartom czélszerűnek, mert egy pár helyen azt tapasztaltam, hogy nem járnak el a kellő erélylyel és tekintve, hogy existentiájuk a járvány kiirtásával szintén megszünnék, nem is igyekeznek annak végleges kipusztításán. Oly orvosokra kell tehát bízni a gyógyítást, a kiknek nem függ existentiájuk e járvány megszüntétől, ilyenek a körorvosok és járásorvosok, őket kell erélyesen utasítani és bizonyos javadalmazásban, jutalomban részesíteni abban az esetben, ha a járványt kiirtják, hogy annál nagyobb kedvük legyen annak elfojtásához hozzáfogni. Ezzel a móddal sokkal nagyobb eredményt lehetne elérni. Ez sokkal czélszerűbb volna a mainál, nagyobb eredményt is várhatnánk tőle, mert a járási és körorvos azon lenne, hogy az ingyenes munkától mielőbb megszabaduljon s úgy a legnagyobb erélylyel fogna hozzálátni a járvány kiirtásához, hogy ismét visszatérhessen előbb megszokott kényelmes életmódjához.

Igen kérem a t. belügyminister urat, ne feledkezzék tehát meg Zalamegyéről, a hol ezen szembetegség még most is nagyon uralkodik. *(Helyeslés bal felől.)*

Elnök: Kíván-e még valaki szólni? Ha szólni senki sem kíván, a tétel különben sem támadtatván meg, az előirányzott 40 000 forint elfogadtatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Szülházi kiadások 10.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvazsa)*: Tébolydai kiadások 493.984 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)* Előre nem látható közegészségügyi kiadások 1.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Lelenczek és törvénytelen ágyból származott gyermekek tápdíjai 23.000 frt. — Gr. Zichy Jenő!

Gr. Zichy Jenő: Engedje meg a t. ház, hogy e tételnél igénybe vegyem pár perczre szíves figyelmét. *(Halljuk! Halljuk!)* A lelenczek s a lelenczház ügye államilag már elodázhatatlan szükség és így sajnálattal kell tapasztalnunk, hogy e tétel évről-évre előfordul ugyan a belügyminister budgetjében, de a mai rendszeres parlamentaris ellenőrzési mód mellett eddig még szó sem volt arról, hogy miképen contemplálják ennek az ügynek rendezését és hogy ezen nem igen szép állapot meddig fog tartani? *(Halljuk! Halljuk!)*

Egy állam lehet szegény: ez nem szégyen, de ha egy állam culturalis fejlődésében a kor igényeivel halad, sőt néha fölösleges igényeit is kielégítheti: akkor szégyenletes, hogyha nem teremti meg a szükségeseket. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélsőbalon.)* Nem tehetek róla, ez az én meggyőződésem. *(Helyeslés.)* Épen ezért csodálkozom, hogy évről-évre van egy bizonyos összeg a belügyministerium budgetjébe felvéve, mely 28—70 ezer közt variál és a mely a lelenczek ügyére fordítandó, de mindeddig concrét indítványnyal nem állottunk szemben, hogy ezen szükséges intézmény végre valahára a létesítés stadiumába kerüljön. Ez szomorú dolog s azt hiszem, olyan momentum, melyet tovább a ház el nem tűrhet. *(Helyeslés a bal és szélső baloldalon.)*

A lelenczház megteremtésének kérdése már számtalan enquêtenek képezte tárgyát; Magyarországon pedig az enquête nyilvános temetője minden nagy eszmének. A legutóbbi, mely 4—5 év előtt tartott, csupa szakférfiakból állott, a kik tisztességesen összevesztek a létesítendő lelenczház elvi tervein.

Kétféle elvü volt a terv. Az egyik szerint a kaszárnya-rendszer lett volna behozva, a másik a vidéken való elhelyezést akarta. Egyik mellett is, másik mellett is sokan szólottak. A kaszárnya-rendszer mellett, nagyobb ragályos betegségeknél, nagy bajok támadhatnának, mert a gyermekek tömegesesen halnának el; másrészt azt sem lehet tagadni, hogy az itt nevelt gyermek sohasem fogja a családi élet moralis existentiájának elemi részeit magába felszívni. A másik terv a vidékre való elhelyezés meg épen veszedelmes, mert a múlhatatlanúl szükséges ellenőrzést teszi majdnem lehetetlenné. Hiszen látjuk azt az elég szomorú tényt, hogy a fővároshoz legközelebb levő falvakban az angyalcsinálás még mindig napirenden van. Volna egy harmadik mód, mely a kettő között fekszik. *(Halljuk! Halljuk!)* Méltóztassék a t. minister úr olyan tervet készíttetni, a mely szerint a főváros közelében létesítendő oly telepet teremtene, a a melyben az összes lelenczek elhelyezhetők

Digitized by Google

volnának. A nemzetnek egyik legdrágább kincse az emberanyag, *(Élénk helyeslés.)* pedig — be kell vallanunk — nekünk ebből van ez úton a legnagyobb kivitelünk Ausztriába. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* Nagyon jól tudom, hogy ez nehéz feladat és hogy ezt sem társadalmi úton, sem egyletekkel megteremteni nem lehet. *(Élénk helyeslés bal felől.)* Ezt magának a kormánynak kell kezébe venni, *(Élénk helyeslés bal felől.)* mert már annyit tanulmányozták ezt a dolgot enquêtekben itt helyben és külföldre kiküldött szakférfiak által, hogy ideje annak, hogy menekülj ünk meg ezen chablonszerű eljárástól, hívjuk össze nem a szak-, hanem a practicus embereket és ezekkel beszélvén meg a dolgot, azt valósítsuk is meg. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Igen kérem a t. minister urat, legyen szíves ezen eszmémre felelni, ha válasza kielégítő lesz, akkor nem adok be határozati javaslatot; de ha nem volnék azzal megelégedve, akkor a következő határozati javaslatot fogom beadni: *(olvassa):* »Utasítja a ház a belügyminister urat, hogy az országos lelenczház költségeit három évi budgetbe felvegye, hogy a lelenczház vagy esetleg lelencz-telep a millenium megünneplése alkalmával felállítható legyen.« *(Élénk helyeslés bal felől.)*

Kérem a t. minister urat, legyen szíves nyilatkozni, hogy mik tervei a jövőre és hogy szándékozik-e ezen eszmét, mely az országra főfontosságú, megvalósítani? *(Helyeslés bal felől.)*

Pulszky Ágost előadó: Szabadjon nekem fölvilágosítás végett azt az egyet megjegyeznem, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a budgetben fölvett 28.000 frt kiadás és 27.000 frt bevétel tulajdonképen nem ezen elbírálás alá esik. Az összegnek a lelenczházra, vagy a lelenczek ellátására való fordítására nézve ez idő szerint semmiféle törvényes határozmány még nincsen. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Elég hiba!)* Én csak constatálom a tényeket és véleményt e tekintetben nem akarok mondani. Ez az összeg egyszerűen azon költségek megtérítésére fordíttatik, a melyeket Bécsben és a Lajthántúli tartományokban ápolt lelenczek okoznak. *(Felkiáltások a szélsőbalon: Elég baj!)* Ezek a költségek azután a törvényhatóságokra kivetett pótadók útján térülnek meg. Maga a ministerium is belátta, hogy ez nem helyes és a jövőre nézve — úgy tudom — az az intézkedés történt, hogy ilyetén ápolási díjak többé Bécsbe nem küldetnek és az ottani lelenczházba által nem hajtatnak be, mert Bécsben azt az elvet fogadták el, hogy az ottani lelenczházba idegen illetőségű lelenczek föl nem vehetők. Ennek következtében ezen tétel évről-évre csökken úgy a kiadásokban, mint a bevételekben, úgy, hogy egy pár év alatt e czím a költségvetésből kimarad. Nem is itt lesz helye azután annak, hogy új tételekről gondoskodjunk, hanem a közjótékonysági kiadások czíménél és ha a lelenczügygyel kapcsolatosan bármily rendezési terv merül fel, a közjótékonysági ügyekkel kapcsolatban lesz az annak fedezésére szükséges összeg felveendő. *(Ugy van! jobb felől.)* Magára a kérdésre nézve, minthogy a pénzügyi bizottság előtt meg nem fordúlt, ezúttal nem nyilatkozom. *(Helyeslés jobb felől.)*

Schóber Ernő jegyző: Gr. Teleki Géza!

Gr. Teleki Géza: T. ház! Most egy éve szintén felszólaltam ez ügyben és a ház rokonszenvvel fogadta szavaimat, *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* csak némelyek mertek mondani — mert úgy látszik, az emberi érzés az ő szíveikben nincs kifejlődve — hogy az én vesszőparipámon ideálokat hajhászok. Nem ideálokról van itt szó, hanem szomorú valóságról. *(Úgy van! Úgy van!)* Öt éven aluli gyermek Norvégiában meghalt 1000-ből 178, Svédországban 190, Dániában 202, Skócziában 203, Hollandiában 268, Svájczban 278 stb. stb. Oroszországban 403 vész el, Spanyolországban 409. Ez már oly nagy szám, hogy az ember azt hiszi, ennél már nem lehet nagyobb Pedig sajnos, Magyarországon ennél is nagyobb az arányszám, mert 424! *(Közbeszólás bal felől: Szomorú!)* A főváros területén pedig 1000 gyermekből 541 pusztúl el, tehát 50% nél több. Ha ez idealismus, hogy ez állapoton segíteni akarunk, akkor minden idealismus. *(Úgy van! Úgy van!)* Továbbá ha körültekintünk, újra azt fogjuk tapasztalni, hogy mindenütt belátták már, hogy az embert meg kell menteni, csak épen mi nem látjuk be. Pedig Magyarországon minden gyermeket kétszeresen kellene megmenteni. Mi még nem vagyunk elegen. *(Élénk helyeslés.)* Bajorországban az ily szerencsétlen anyák segélyezésére 17.000 frtot költenek, a lelenczekre másfél milliót. Alsó-Ausztria 35.000 lelenczet lát el, kiadásai 1,634.163 frt. Dalmáczia 1229 gyermekre 43.396 frtot költ. Görögországnak három lelenczháza van, melyekről az adatokat, sajnos, még nem kaphattam meg. Spanyolország $4^1/_2$ milliót ad ki erre a czélra. Franciaország is körülbelül ennyit. Oroszországban három nagy lelencztelep van; csak az egyikről, a moszkvairól, vannak adataim; ez egy telep $2^1/_2$ millióba kerül. Ezen kivül ott vannak még a varsói és pétervári nagy telepek. Innen méltóztatik látni, hogy majdnem mindenütt gondoskodtak ez ügyben. Még Romániában is két lelencz telep van. Csak nekünk nincs semmink. *(Közbeszólás bal felől: Szomorú!)*

Ha tán arra hivatkozik valaki, hogy pénzügyi viszonyaink nem engedik meg, erre is meg tudok felelni. Tavaly is felhívtam e helyről az akkori belügyiministert, méltóztassék kimutatni, mely összegek állnak rendelkezésére. Ő fel-

Digitized by Google

hívásomra némileg eleget tett, t. i. küldött egy körlevelet a főispánokhoz, hogy támogassák az ez ügygyel foglalkozó fehér-kereszt egyletet. Nem ezt kértem én. Körlevelet már két minister bocsátott ki és az nagyon szépen néz ki a levélpapírra oda nyomtatva, hogy a minister urak ajánlják az egyletet. Nem erre volt szükség; hanem arra, hogy számadást lássunk *(Helyeslés bal felől.)* s egyszer már tudjuk, mit lehet és mit nem lehet ez ügyben létesítenünk. *(Helyeslés bal felől.)*

A hiba az, hogy az emberek azt mondják és azt fogják ez alkalommal is mondani: hiszen Teleki Géza milliókat emleget, nekünk pedig milliók nem állnak rendelkezésünkre, tehát ne tegyünk semmit.

Igaz, hogy sok esetben úgy áll a dolog, hogy vagy egészen tegyünk valamit vagy ne tegyünk semmit, de ez ügynél nem úgy áll a kérdés, mert ha ma megmentek 20 gyermeket, az mindenesetre már eredmény. *(Helyeslés.)* A ministeriumnál körülbelül 300.000 frt áll rendelkezésre e czélra. A jelenlegi belügyministernek, az én igen t. barátomnak van érzéke ezek iránt. *(Helyeslés.)* Én már magánúton beszéltem is vele s azt hiszem hogy nem kell itt erősebb kifejezéseket használnom, — a melyeket különben használnék — hogy őt reá vegyem arra, hogy belemenjen a dologba. Nem kell itt most milliókkal kezdeni, meg kell kezdeni azzal, a mi rendelkezésünkre áll. *(Helyeslés.)* Épen ezért én, a ki évek óta foglalkozom ez ügygyel, a mint Zichy Jenő barátom nagyon helyesen jegyezte meg, lemondottam a kaszárnya-rendszerről, mint közegészségileg és közerkölcsileg is helytelenről, de lemondottam a gyermekkiadásról, az úgynevezett s talán hivatalos köpönyeg alatt űzött angyalcsinálásról, mert ez is csak azzal végződik. *(Igaz!)* Én kigondoltam egy oly rendszert, *(Halljuk! Halljuk!)* a melyet ma meg lehet kezdeni kevéssel is. *(Halljuk! Halljuk!)* Méltóztassanak, a kik foglalkoznak ily humanus dolgokkal, csak fontolóra venni, hogy a kórházaknál az adományok mily gyenge mérvben folytak be egy darab ideig és később egyszerre hogyan emelkedtek ezen adományok. Emelkedtek pedig azért, mert a kórházakba behozatott egy nagyon szép rendszer, t. i. nem azt mondták, hogy X. Y. adott 1000 frtot ezen kórháznak, mely összeg így beolvad, hanem X. Y. alapított egy ágyat. *(Helyeslés.)* A közönségnek főleg az tetszik, hogy ő valami egészet csinál, mikor adakozik, ép ily módon az adakozónak neve megörökíttetik. Ez mintegy mézes madzagul volt nyújtva az adakozónak és jelentkeztek is szép számmal. Igy van ma minden kórházban, azt mondják, N. N. és N. N.-nek az ágya. Én ezt a rendszert tanúlmányoztam és át akarom vinni a lelenczügyre. Az, a ki 1000 vagy 2000 frtot adott, annak neve legyen megörökítve az által, hogy valami egészet teremtett. *(Helyeslés.)*

A kaszárnya-rendszer rossz, a gyermekek kiadásának rendszere rossz, tehát kell középutat keresni. Én telepet kívánok létesíteni, a mely telepnek az az előnye, hogy ott csak oly házak lesznek, hová szegény embereket helyezünk el, a kik ápolják a lelenczeket. Ezek a házak egymás mellett állanának, de kertek által mégis annyira elkülönítve, hogy ragályos betegség esetében el lehet különíteni a gyermeket; *(Helyeslés.)* de mégis annyira közel, hogy az az orvos, a ki olyan lesz, mint Kinában a vizi bíró, tudniillik föltétlen ura a községnek, végig nézheti lelenczeit mindennap.

Ezzel a rendszerrel először elértük azt, hogy nem kellenek milliók. Építsen a kormány iskolát, építsen az orvosnak lakást és néhány ily házat és a kérdés meg van oldva. Minden ily ház — sajnos, terveim nincsenek még — körülbelül 1000—2000—3000 frtba fog kerülni. Akárhány ember kész lesz adakozni akként, hogy egy házat építtet!

Ennek megkezdése annyira könnyű, hogy ha a kormány csak egy vagy két házat akar építeni, azt már azonnal megkezdheti és a mily mértékben fog a közönség vagy a kormány e czélra később áldozni, csak egyes házakkal fog a telep nagyobbodni és semmiféle akadálya sincs annak, hogy az tovább terjesztessék. *(Általános helyeslés.)*

Ez a rendszer — úgy hiszem — a leghelyesebb. Egy orvos, a ki Magyarországon leginkább foglalkozik ezen ügygyel, dr. Engel Kolozsvárott — a kit én ugyan nem ismerek, de a ki a mikor én ezen eszmét felvetettem, egész lelkesedésbe jött és keresett engem, hogy hol vagyok — egészen el volt ragadtatva ezen eszmétől. Ebben is biztosítékot látok, hogy az eszme jó kell, hogy legyen, mert az a férfiú, a ki évtizedeken át a lelencz-ügy eszméjével foglalkozik és Kolozsvárott tényleg gyönyörű eredményeket ért el, e rendszert bizonyára legjobban tudja megítélni.

Mindezeket csak azért hoztam fel, hogy lássam: meg van-e e házban ezen terv iránt a rokonszenv? S ha e rokonszenv megvan, a mint azt épen szerencsém volt tapasztalni, akkor a jelenlegi t. belügyminister úrnál el fogom érni, hogy nemcsak a levélpapirra nyomathatjuk azok ajánlatát, hanem ezen rendszer részleteibe is belemehetünk. *(Helyeslés.)* Akkor meglesz az, hogy az ezredéves ünnepély alatt elvihetjük a külföldieket a mi lelencz-telepünkre. *(Meg-megújuló általános élénk helyeslés.)*

Hieronymi Károly belügyminister: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mielőtt a tárgy érde-

Digitized by Google

méhez szólnék, méltóztassék nekem egy általános megjegyzést megengedni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Előbb Thaly Kálmán t. képviselő úr nagyon rossz néven vette nekem azt, hogy az általa felvetett minden egyes kérdésre nem feleltem, nem feleltem például azon kérdésére, hogy mi történik az országos levéltárban lévő limbussal; hogy nem feleltem rögtön, hogy mit szándékozom tenni a pozsonyi közkórház ügyében; igen rossz néven vette azt is, hogy egy perczig nem figyeltem előadására. Én, t. ház, mindenkor felszólalok, ha érdemes hozzászólanom a vitához; de hogy minden egyes felvetett kérdésre, a mit először hallok — például először hallottam most, hogy a pozsonyi országos kórházban az őrültek a pinczében tartatnak — azt feleljem, hogy tájékoztatni fogom magamat és tenni fogok valamit, ezt igazán fölöslegesnek tartom. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Áttérek most, t. ház, a vita tárgyára, a lelencz-ügyre. *(Halljuk! Halljuk!)* Gr. Teleki Géza t. barátom élénk színekkel ecsetelte ezen egész ügy állását; de az általa használt színek még sem eléggé feketék, mert ő csak átlagos számokat, átlagokat közlött, pedig ha a specialis viszonyokat tekintjük, azok még szomorúbbak.

Méltóztatnak tudni, hogy a lelenczek részint oly gyermekek, a kik az utczán találtatnak, részint olyanok, a kiknek szülei annyira szegények, hogy nem bírják gyermekeiket eltartani és a legnagyobb contingenst a törvénytelen gyermekek szolgáltatják. *(Halljuk! Halljuk!)* Budapesten évenkint átlag 5000 törvénytelen gyermek születik. Megbízható orvosok véleménye szerint ezen összegből 40% nem éri el az egy éves kort. De még ezen átlagnál is borzasztóbb a vidéki gyermekek halandósága. S abban, hogy ezen bajon csakugyan segíteni kell, úgy Zichy Jenő, mint Teleki Géza grófnak tökéletesen igazuk van. A kérdés az, hogy miként segítsünk? *(Halljuk! Halljuk!)*

Két út áll rendelkezésünkre: az egyik a társadalmi tevékenység, a másik, hogy az egész ügyet az állam karolja fel. Társadalmi úton most is e tekintetben nem kicsinylendő tevékenység tapasztalható, a mennyiben az első gyermekmenhely az utczán talált gyermekeket felveszi és azokat elég jól felneveli, róluk gondoskodik. Minthogy azonban e gyermekek száma az összes lelenczekhez képest elenyésző csekély, ennélfogva bármily áldásos legyen is ezen társadalmi tevékenység, ez az egész feladathoz képest nagyon csekély.

Gr. Teleki Géza t. barátom azután felvetette azon eszmét, hogy szintén társadalmi úton egy gyermektelep létesítésével segítsünk ezen a bajon. Ily feladatok körül a társadalmi tevékenységnek és jótékonyságnak, a dolog természete szerint, mindenütt nagy szerep jut és akárhol, akármi alakban érvényesüljön egészséges alapon az ily társadalmi tevékenység, a közhatóságoknak elsőrendű kötelességök azt kellőleg istápolni. *(Helyeslés.)* Azért én szívesen kijelentem, hogy gr. Teleki t. képviselő úr és barátom ebbeli tevékenységének előmozdítására, a mennyit csak megtehetek, szívesen meg fogok tenni. *(Helyeslés. Felkiáltások bal felől: Az még nem elég!)*

Ezzel azonban, t. ház, a feladatnak egyáltalán nincs még elégtéve. Mert bármi nagyra becsüljem is a társadalmi tevékenységét, az egész világon tett tapasztalatok szerint ezen tevékenység a nagy baj elenyésztetésére nem elegendő. Azért engedje meg a t. ház, hogy tekintettel a kérdés nagyfontosságára, feltárjam itt, hogy minő feladat vár e tekintetben az államra. *(Halljuk! Halljuk!)* Mert abban gróf Zichy Jenő t. képviselő úrnak tökéletesen igaza van, hogy a tanulmányozásból és enquêteitrozásból már elég volt és hogy most már cselekedni kell. *(Helyeslés)*

Először is, t. ház, a lelencz-ügy mindenütt legégetőbb a nagy városokban. A szegény gyermekek felnevelése, köztapasztalás szerint, a vidéken mégis sokkal könnyebb, nem ütközik annyi akadályba, mint a nagy városokban és azért természetes, hogy először is Budapest fővárosnak ebbeli bajairól kell gondoskodni.

Említettem már, hogy a törvénytelen gyermekek legnagyobb contingense itt akad: számuk ötezeret tesz évenkint. Más városok tapasztalása szerint a törvénytelen gyermekeknek 1/7 ed része szokott rendesen a lelenczházakba felvétetni, mert a többi oly szülőktől származik, a kik több kevesebb bajjal, de mégis gondoskodnak gyermekeik felneveléséről. Ha tehát ezen másutt szerzett tapasztalatot veszszük alapúl — nekünk e tekintetben nincsenek még megbízható adataink — akkor évenkint 700 ily gyermek ellátásáról kell gondoskodnunk. Már most akármily erősnek vegyem a társadalmi tevékenységet, nem hiszem, hogy társadalmi tevékenység a fővárosban évenkint 700 lelenczet ellátna *(Igaz! Halljuk! Halljuk!)* és tekintve azt, hogy a társadalmi tevékenységnek más téren is nagy feladata van, nem foguuk hibázni, ha úgy veszszük, hogy a társadalmi tevékenység mellett is körülbelül 700 lelenczről kell gondoskodni. 700 gyermek ellátására pedig ez idő szerint a következő segédeszközeink vannak. 1793 ban egy Sándor István nevű polgár egy 10.000 forintos alapítványt tett, oly kikötéssel, hogy annak kamatai és kamatos kamatjai addig szaporíttassanak, míg az összegből egy lelenczházat lehet felépíteni. Ezen alap nemcsak e 10.000 forint tőke kamataiból, hanem időközben

Digitized by Google

történt más adakozásokból maig 340.242 frtra szaporodott. Igy a legjelentékenyebb az Ordódy-féle járulék, mely szerint évenkint az alap 1000 frttal szaporodik.

A költségek szempontjából tisztába kell hoznunk először azt a kérdést, a melyet gróf Teleky Géza t. barátom is felemlített, t. i. hogy milyen rendszer szerint épüljön a lelenczház. Kaszárnya-rendszert akarunk-e létesíteni, mint a hogy Párisban és Londonban régebben épültek — mert Angliában a törvényhozás a lelencz-házakat, mivel állítólag az immoralitást mozdítják elő, újabb időben egészen eltörülte — vagy azt a rendszert kövessük-e, a mely újabban különösen az alsó-ausztriai lelenczházban mintaszerűen meghonosodott, hogy t. i. csupán a beteg gyermekeket tartja meg a központi épületben, de mihelyt az egészséges gyermekek bizonyos kort elértek, ezeket szigorú felügyelet alatt álló dajkáknak adják ki a vidékre. Ismeretes, hogy ez a mód úgy, a hogy nálunk alkalmazzák, igen nagy halandósággal jár. De hogy szigorú felügyelet mellett e rendszer mellett sokkal több gyermeket lehet felnevelni s halandóságuk sokkal kisebb, mintha e gyermekek kaszárnyaszerűleg összpontosíttatnak, azt a tapasztalás minden kétségen felül helyezte. Nálunk tehát, azt hiszem, a leghelyesebb eljárás a következő.

Minthogy az anya saját gyermekeinek legjobb felnevelője, legelőször is mindazon anyákat kell segélyezni, a kik némi segélylyel gyermekeiket maguk felnevelni képesek *(Helyeslés jobb felől.)* és csak akkor kell a gyermeket az anyától elválasztani, ha gyermekét fölnevelni absolute képtelen. Itt van először is feladata a lelenczháznak.

Másik feladata az, hogy az újszülött beteg gyermekek tartassanak a központi épületben, a többi pedig lehetőleg a vidékre adassék ki. Ily rendeltetéssel a központi épület nem fogna nagyon sokba kerülni, miután nem kell nagy kaszárnyaszerű épületnek lennie, minthogy a gyermekek nagyobb része ott csak átmenetileg helyeztetik el és igy a kormánynak a közalapítványokból rendelkezésére álló 340.000 frt elégséges, úgy, hogy rögtön hozzá lehetne fogni a lelenczház felépítéséhez.

A nagyobb költség azonban, t. ház, nem ebből áll. Előttem van egy számítás, mely azon alapúl, hogy a lelenczházba, az előbb említett létszám szerint, évenkint 700 gyermek fog felvétetni. A számítás a tapasztalati adatok szerint veszi fel az életben maradó gyermekek mennyiségét és e szerint — nagyon alacsony ellátási árakat véve alapúl — az egész inkább minimalis költségvetés, valószinűleg nagyobbak lesznek a tényleges költségek; az első évben a gyermekek tartós költsége lesz 53.000 frt, a második évben 128.000 frt, a harmadik évben 190.000 frt s ez igy növekedik a tizenkettedik évig, a midőn a költség már 769.000 frtra rúg.

A főkérdés tehát az, hogy hajlandó és kész-e, az ország ezen költséget megszavazni...

Madarász József: Kötelessége!

Hieronymi Károly belügyminister: Mert ismétlem, a 340.000 frt elegendő arra, hogy a központi épületet felépítsük, de arra, hogy a fenmaradó tőke kamataiból a fentartási költségeket fedezni lehessen, a mint e számokból látni méltóztattak, gondolni sem lehet. *(Egy hang: Fedezze az ország!)*

Én, t. képviselőház, abban a véleményben vagyok, a mit a közbeszóló képviselő úr is mondott, hogy az ország köteles ezen költségeket magára venni. Eddig még nem volt lehetséges, de én mindent el fogok követni, hogy a pénzügyminister úr beleegyezését is megnyerjem, hogy a lelenczházat felépítsük és hogy ezen ápolási költségeket az ország magára vegye, a melyek lassan, 12 éven át fokozódnak ugyan, de az első évben csak 53 000 frtot tesznek és azért, azt hiszem, viszonyaink közt elviselhetők. *(Élénk helyeslés.)* Ez egyáltalában nem zárja ki, hogy úgy a gr. Teleky Géza által megindított, mint egyéb e téren megindúló társadalmi tevékenységet a kormány istápolja és előmozditsa, mert ez csakugyan oly feladat, a melyre a társadalomnak az állammal karöltve kell vállalkoznia. *(Általános élénk helyeslés.)*

Thaly Kálmán: Személyes kérdésben kérek pár szót.

Elnök: Szólhat a képviselő úr a dolog érdeméhez is.

Thaly Kálmán: Az igen tisztelt belügyminister úr, úgy látszik, rossz néven méltóztatott nekem venni...

Hieronymi Károly belügyminister: Dehogy vettem!

Thaly Kálmán... azt az igénytelen felhívásomat, hogy az ő tárczájának tárgyalása alatt az ellenzék részéről jövő, teljesen jóakaratú felszólalásokat, különösen olyan minden politikától távol álló dolgoknál, mint a közegészségügy, becses figyelmével ajándékozza meg. Czélom csak ez volt és ez tőle, ki az élet és munka embere, úgy hiszem, nem túlságos követelés. Az ő elődjétől, Szapáry Gyula gróftól, talán túlságos követelés lett volna, mert nála hozzá voltunk szokva, hogy mikor mi beszéltünk erről az oldalról, ostentative discurált; de ő neki privilegiuma volt arra, a mely szomorú privilegiumra nem óhajtanám, hogy az igen t. belügyminister úr szert tegyen. Én tehát, ki a közegészségügynek épp úgy, mint más humanitarius intézményeknek, meleg szószólója vagyok, nem akarnám e kérdést semmi keserűséggel

Digitized by Google

elmérgesíteni, csak arra kérem a t. minister urat, hogy fogadja a mi felszólalásainkat, a mikor az ő tárczáját tárgyalják, azzal a figyelemmel és azzal a jóakarattal, a melylyel mi őket mondjuk, — méltóztassék elhinni, semmi egyéb bennünket nem vezet, és ha egyes felszólalásra, például az országos levéltárra vonatkozóra, nem méltóztatott választ adni, csak azért szólaltam fel, mert nekem tüntetésnek látszott, *(Ellenmondások a jobboldalon.)* hogy felszólalásom alatt a ministerelnök úrral beszélgetett, épen úgy, mint épen az imént is történt, a miért meg is állottam beszédemben. Ezt — mondom — személyem ellen intézett tüntetésnek vettem, a ki semmit sem vétettem a minister úr ellen, és a ki a közéletnek 30 év óta munkása vagyok, s annyit megkívánhatok én is, hogyha nem is követik, legalább hallgassák meg felszólalásomat. Az ügyet egyébiránt minden keserűség nélkül akarom tárgyalni és várom azt a jóakaratot, a melyet mi is tanusítunk.

Horánszky Nándor: Én arra kérem a belügyminister urat, hogy a határozati javaslatra nézve méltóztassék nyilatkozni.

Hieronymi Károly belügyminister: Azt akartam épen. Bocsánatot kérek, t. ház, előbbi felszólalásomban megfeledkeztem nyilatkozni azon határozati javaslatról, melyet gr. Zichy Jenő t. képviselő úr bemutatni méltóztatott. Kérem, méltóztassék a határozati javaslatot azon egyszerű oknál fogva mellőzni, mert azt kívánja, hogy még ezen ülésszak lefolyása alatt a háznak tegyek előterjesztést, mely szerint az országos lelenczház vagy telep költség e három évre a budgetbe felvétessék. Erre, felfogásom szerint, nincs szükség, mert az országos lelenczház vagy telep költségei fedezve vannak az alapítvány által, melynek állásáról előterjesztést tettem.

Beőthy Ákos: Háromszázezer forint!

Hieronymi Károly belügyminister: Háromszáz negyvenezer forint. Itt arra van szükség, hogy elvi határozat hozassék, és hogy a kormány megállapodjék abban, hogy a lelenczház évi költségeit, melyek — mint említettem — évről-évre, egészen a tizenkettedik évig, fokozatosan emelkedni fognak, a budgetbe be fogja venni. A mit azonban ez a határozati javaslat elérni akar, hogy t. i. utasíttassék a kormány arra, hogy e kérdéssel foglalkozzék, ezt meg fogom tenni a határozati javaslat elfogadása nélkül is, és azért azt hiszem, a határozati javaslat felesleges. *(Helyeslés.)*

Gr. Zichy Jenő: A minister úr azt mondá, hogy van egy alapítvány, a mely körülbelül 400.000, vagy 360.000 frtot tesz.

Hieronymi Károly belügyminister: 340.000 frt.

Gr. Zichy Jenő: De úgy tudom, hogy a fővárosnál is van egy alapítvány, mely ha nem csalódom, Nádasdytól származik . . .

Thaly Kálmán: Nádasdy Lipóttól.

Gr. Zichy Jenő . . . Nádasdy volt kanczellár gyüjtötte, és a mely szintén 300.000 forintra megy; ezt a főváros kezeli. Azonkivül pedig a mi a 28—50 ezer frtot illeti, a mit évenkint elköltenek, én valóban nem ismerem ki magamat; egyszer azt mondják, nem lehet hozzászólani, mert nincs pénz, aztán azt mondják, nem kell szólani erről, mert van pénz: ezért tettem alternative a határozati javaslatot, hogy lelenczház vagy lelenczтelep. A lelenczház igen nagy befektetést kíván, mely elnyeli az egész összeget, míg a telepet erőnkhöz mérten lehet létesíteni s aztán lassan erőnkhöz képest fejleszteni, de elodázni nem szeretném engedni a dolgot.

Ennélfogva kérem, hogy legalább azt az igéretét adja meg a minister úr, hogy még ezen ülésszak alatt tervezetet fog a ház elé terjeszteni, mely e kérdést megoldásra vezesse. Annak fejében, ha ezt az igéretet kapom, visszavonom javaslatomat.

Molnár Antal jegyző: Gróf Apponyi Albert!

Gr. Apponyi Albert: T. ház! A kérdés, melyet gr. Zichy Jenő felvetett, minden esetre a legfontosabbak és a legégetőbbek egyike. Nem voltam szerencsés a vita kezdetén jelen lehetni, azért a felmerült mozzanatoktól eltekintve fogom nézetemet teljes objectivitással előadni; teljes objectivitással, a mi azonban nem zárja ki annak constatálását, hogy ez a kérdés is ép úgy, mint mindazok a kérdések, melyek a belügyi tárcza költségvetése alkalmából eddig felmerültek, bizonyítják azt, hogy az ország eddig tulajdonképen nem kormányoztatott, *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)* hogy csak most kell hozzáfogni az ország kormányzásához. Mert hiszen, ha azt halljuk, hogy a közegészséget a fővárosban veszélyeztető mesterséges szűrőknek műszaki és közegészségügyi megvizsgálása csak most történik, és csak most kezdenek azzal foglalkozni, vajjon nem tartalmaznak-e azok mérgező anyagot; ha azt halljuk, hogy a fővárosi tanács 1881-ből, 1884-ből kelt előterjesztései elintézetlenül hevernek a belügyministeriumban, akkor be van igazovla teljesen, a mit éveken át mondtunk: hogy ezen ország kormányzata csak a párthatalom megerősítésével foglalkozik, a kormányzati feladatokra azonban sem ideje, sem figyelme, sem ereje nem marad. *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)*

Ebből a szemrehányásból a jelenlegi t. minister úrra, mint ministerre, nem eshetik semmi; legfeljebb csak mint azon pártnak tagjára,

Digitized by Google

melynek eddigi kormányzatát támogatta; de mint minister nem eshetik reá ezért ebből a szemrehányásból semmi, sőt minden oldalról elnyerte azt az elismerést, hogy hivataloskodásának rövid ideje alatt is, hogy úgy fejezzem ki magamat, üstökénél megfogott sok olyan kérdést, a mely eddig az elposványosodás stadiumában nyugodott. *(Úgy van! Úgy van! Tetszés bal felől.)*

Természetesnek találom azt, hogy a t. minister úr oly fontos ügyben, mint a lelencz-ügy rendezése, ma még teljesen megállapodott állásponttal nem bir, kész tervvel a ház elé nem jöhet és azért hajlandó volnék talán még hosszabb respiriumot is adni, mint t. barátom; respiriumot a jövő költségvetési vitáig. *(Helyeslés.)* De a jövő költségvetés alkalmából azután óhajtom és el is várom a belügyminister úr energiájától, jóakaratától és ebben az esetben humanitásától is, hogy e kérdésre nézve teljesen megállapított nézettel és tervvel fog az ország elé jönni. *(Általános élénk helyeslés.)*

Ebben a reményben, hogyha a t. minister úrnak helyeslésével találkozik ez a felfogás, hogyha ezt az obligót magáévá tenni és elvállalni hajlandó, akkor, azt hiszem, t. barátom is a jelen esetben eltekinthet határozati javaslatának elfogadásától, mert hisz nyitott ajtókat betörni akarni senkinek sem lehet szándéka. *(Élénk helyeslés.)*

Hieronymi Károly belügyminister: T. képviselőház! Magam is a leghelyesebb eljárásnak azt tartom, ha a t. képviselőház tudomásúl veszi azon igéretemet, hogy a legközelebbi költségvetés tárgyalásánál ezen ügy érdeméről nyilatkozni és előterjesztést tenni fogok. *(Helyeslés.)*

Gr. Zichy Jenő: Visszavonom határozati javaslatomat.

Elnök: Senki sem kíván szólni?

Gr. Zichy Jenő képviselő úr visszavonván határozati javaslatát és a tétel nem támadtatván meg, az előirányzott 23.000 frtot elfogadottnak jelentem ki.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Bevételek. Betegápolási költség-térítmény 85.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: A trachomajárvány lepte községeknek adott előleg visszatérítéséből 2.500 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Téboly-dai bevételek 154.711 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Törvénytelen ágyból származott, Bécsben és egyéb Lajtántúli lelencz-házakban ápolt gyermekek tápdíjainak visszatérítése 22.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Közbiztonsági kiadások és bevételek. Közbiztonsági alap 150.000 frt. — Pulszky Ágost!

Pulszky Ágost előadó: T. ház! A közbiztonsági kiadások és bevételek címe alatt lényegileg két intézmény, tudniillik az országos csendőrség és a budapesti fő- és székvárosi magyar királyi államrendőrség költségei foglaltatnak. Ezeket illetőleg mindenek előtt bátor vagyok a t. ház figyelmébe ajánlani, hogy az idei költségvetésben is meglehetős költségemelés mutatkozik. Az országos csendőrség intézménye szükségkép évről-éve fejlesztendő. A tavalyi fejlesztés félévi költségei az idén már mint egész évi költségek szerepelnek, és ezen kivül egy félévre két szárnyparancsnoknak, 20 őrsnek és 80 csendőrnek, azonkivül két őrmesteri és hat őrsvezetői új állásnak költségei fordulnak elő. Felvétetik egy másodosztályú százados szárnyparancsnokkal, egy főhadnagygyal, 27 őrsvezetővel és 79 csendőrrel való szaporítás. A fő- és székvárosi államrendőrségnek egy kerületi kapitánynyal és három felügyelővel való szaporítása szintén szükségesnek mutatkozik azon szaporításon kivül, mely részben a fő- és székváros költségére történik az 1881 : XXI. törvényczikk értelmében.

A pénzügyi bizottságban ezen előterjesztésen kivül szóba került még annak szüksége, hogy a csendőrség intensive is fejlesztendő; s elismerte ennek szükségét az igen t. minister úr is, de ezzel szemben azon tekintetek is felhozattak, a melyeknél fogva ez a fejlesztés csak a rendelkezésre álló betanított anyag mértékében történhetik, másrészt ez csupán bizonyos tervszerűséggel vihető keresztül, a miről a minister úr, miután a költségvetésről csak utólag nyilatkozhatott, nem lehetett teljesen tájékozva.

Felmerült azon kivül nem a költségvetés tárgyalásával, hanem az állami hivatalnokok fizetésemelésével kapcsolatosan annak mulhatatlan szüksége, hogy a magyar királyi csendőrség illetményei magasabbra emeltessenek, mert a jelenlegi illetmények mellett oly megfeszített szolgálatot, oly odaadást, a minőt ez intézmény követel, annak tagjaitól kívánni egyáltalán lehetetlenség, sőt azon veszélylyel állunk szemben, hogy azon rendkivül szigorú követelményeknek megfelelőleg, a melyeket az intézmény minden tagja iránt felállít, végre nem is kapunk egyéneket, a kik csendőri szolgálatra vállalkoznak a jelenlegi díjazás határain belül. Ez alkalommal kimondatott ugyan, hogy az állami szolgálatban levők illetményeinek emelésére vonatkozó törvényjavaslat keretében nem lehet e czélra a szükséges költség emeléséről gondoskodni. Nem lehet azért, mert a csendőrség egész szervezeténél fogva az ott alkalmazottak nem hozhatók

Digitized by Google

párhuzamba egyéb állami alkalmazottakkal és tisztviselőkkel, hanem úgy a belügyminister úr, mint a pénzügyminister úr is kilátásba helyezték már ez alkalommal, hogy a legközelebbi költségvetésben gondoskodni fognak ezen illetmények kiegészítéséről, illetőleg oly fokra való emeléséről, a mely az intézmény természetének és feladatának megfelel. Ennyit, t. ház, a kérdés pénzügyi oldaláról.

Legyen szabad most csak néhány felszólalásra vonatkozólag némi megjegyzéseket tennem, melyek a csendőrségi intézményt illetőleg az általános vita alkalmával fölhangzottak. Nevezetesen a csendőrségi intézmény az általános vita alkalmával több szónok részéről több szempontból támadtatott meg. Először azért, hogy nem minden tekintetben azon czélokra használtatik fel, a mely czélokra tulajdonképen hivatva van. Másodszor, hogy azon keretben is, a melyben működnie kell, többféle visszaélések fordúlnak esetleg elő úgy a kínzások és embertelenségek alkalmazásával, különösen a vizsgálati foglyok, illetőleg letartóztatottakkal szemben, valamint a katonai bíróságoknak e tekintetbe való eljárását illetőleg.

Az elsőre nézve csak azt vagyok bátor megjegyezni, a nélkül, hogy egyáltalán e kérdés azon kereteit, a melyeket a jelenlegi helyzet, vagy a tételnél való vita előszabott, túl akarnám lépni, hogy általában és egészben minden intézmény kezelésénél történhetnek visszaélések, hanem általában és egészben az a felfogás és meggyőződés, a melynek több oldalról kifejezés adatott, hogy az egész ország a csendőrség intézményével rendkivül meg van elégedve, mert rendkivüli hasznos szolgálatot tesz; az, hogy a közbiztonsági állapotok tekintetében való haladás mindenesetre sokkal nagyobb, mint bármily más tekintetben az országban az utolsó tiz esztendő óta, magában már czáfolatát képezi annak, mintha ily visszaélések tágabb körben történtek volna.

Azon kivül az igen t. minister urak sohasem törekedtek arra, hogy a felelősség alól magukat kivonják azon rendelkezések miatt, a melyek tőlük indultak ki, de épen a csendőrség katonai jellegénél fogva, a mely feladatának megoldására szükséges, kell, hogy oly fegyelemmel és benső összetartással feleljenek meg azon utasításoknak, a melyek felsőbb helyről intéztetnek hozzájuk, hogy ép oly kevéssé vonhatók felelősségre ez utasítások pontos végrehajtásáért, mint a hogy a katonai tényezők sem vonhatók felelősségre azokért, a mik kivülök és felettök álló parancsnokságok részéről eszközöltettek. Ezek tehát nem oly kérdések, melyek a csendőrségi intézménynyel állanak kapcsolatban, ezeket az általános vita alkalmával föl méltóztattak hozni; s azért azt hiszem, hogy itt azokra részletesen visszatérni nem szükséges.

Máskép áll a dolog az állítólagos és egyes esetekben bizonyára elő is fordúlt embertelenségek és kínzások tekintetében. De itt nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy ez igen gyászos hagyomány, még a csendőrség előtti időkből, a megyei pandúrok idejéből, és hogy e tekintetben a csendőrségi intézményre befolyással biró tényezők a legőszintébb igyekezettel és a legkövetkezetesebben iparkodnak ezen visszaéléseket, hogy úgy mondjam, a vadságnak ezen maradványait, kiirtani. Ha egyes esetekben ez nem sikerült, az bizonyos, hogy valahányszor ez esetek felderíttettek, a kellő fegyelmi és bünügyi vizsgálat mindig foganatosíttatott, és e tekintetben csak azt kívánom, hogy oly közvélemény képződjék az országban, mely minden egyes felhozott, vagy felderített esetben felzudulván, az illetékes köröket arra kényszerítse, hogy minden ilyen hatalmi túlkapás, illetékességi körön való túllépés, emberietlenség, kegyetlenkedés a legszigorúbban megtoroltassék. Meg vagyok győződve arról, hogy valamint a volt kormány, úgy a jelenlegi kormány is e tekintetben az emberiesség, a vádlottak és az összes társadalom szükséges érdekeit nem fogja szem elől téveszteni a csendőrségi intézmény kezelésénél, s a legénység iránt azzal a szigorral fog eljárni, melyet minden művelt állam a maga intéző köreitől és férfiaitól ebben a tekintetben megkövetel. Egyébiránt, ismétlem, maga az ily esetek rendkivüli ritkasága, a melyekben a csendőrség felett ítélő katonai bíróságok és a polgári bíróságok között bárminő összeütközés felmerül, a legvilágosabban kitünteti, hogy ilyen kegyetlenkedések és visszaélések csak nagyon is isolált esetekben fordulnak elő. Ismétlem, hogy azonban ez nem indok arra, hogy ha előfordulnak, a legerősebb ítélettel ne sujtassanak. Én csak az intézmény igazolására és az intézménynek egészben véve helyes szellemben való kezelésére hoztam fel kötelességszerűleg ezeket az adatokat.

A pénzügyi bizottság részéről csak azt constatálom, hogy a csendőrségi intézménynek sikeres működését a legteljesebb elismeréssel fogadta minden párt a pénzügyi bizottság tanácskozásaiban, és ennek következtében a pénzügyi bizottság nevében a jelen költségvetés elfogadását azzal a határozott kijelentéssel ajánlhatom, hogy a pénzügyi bizottság ezt a költségvetést, mint a jövő szervezkedés alapját kívánja elfogadni és így a csendőrségi intézményt a maga teljes egészében és szervezetében, a mint jelenleg is fennáll, ajánlom a t. ház figyelmébe. *(Helyeslések.)*

Bernáth Dezső jegyző: Horváth Ádám!

Horváth Ádám: T. ház! A múlt héten

Digitized by Google

bátor voltam egy határozati javaslatot beadni. Annak indokolását nagyon szűkre fogtam, mert abban a téves hitben voltam, hogy a mit a határozati javaslatban kértem, az annyira magától értetődik, hogy indokolása végett valami hosszabb beszédre egyáltalában nincs szükség. Ebben a határozati javaslatban szó volt arról, hogy a belügyminister úr vonja vissza azokat a rendeleteket, a melyek a belföldi hírlapoknak utczán való elárúsítását megtiltják. Thaly Kálmán t. képviselőtársam az imént arról panaszkodott, hogy a t belügyminister úr valamely felszólalására nem válaszolt rögtön. Én pedig azt sajnálom, hogy az én felszólalásomra mindjárt válaszolt, nem informálhatta magát kellőleg az ügy mibenlétéről, és nem tanulmányozhatta kellőleg az erre vonatkozó törvényt és rendeleteket. Mert ha a t. belügyminister úrnak erre ideje lett volna, bizonyára nem beszélt volna határozati javaslatom ellen, a melyet ennek következtében a t. ház elvetett.

Nagyon jól tudom, hogy a ház ezen határozata ellen a jelen ülésszakban nincsen semminemű jogorvoslatnak helye; de engedje meg a t. ház, hogy miután a minister úr a sajtót rendőri gyámkodás alatt akarja tartani továbbra is, mint eddig történt, annál a tételnél feleljek e tárgyban a minister úruak, mely a közbiztonságról, rendőrségről szól. Azt a concessiót azonban már nem tehetem meg a minister úrnak, hogy elismerjem azt az állítását, hogy az én felszólalásom, illetőleg határozati javaslatom az 1848-iki sajtó törvény szellemével ellenkezik. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Azt sem ismerhetem el, hogy a minister úr indokolása és érvelése helyes és a törvénynek megfelelő legyen.

Mit kértem én azon határozati javaslatomban, t. ház? Egyszerűen azt, hogy ezentúl legyen szabad a belföldi hírlapokat az utczán árulni. És mit felelt erre az igen t. belügyminister úr? Felolvasta az 1848. évi XVIII. törvényczikk 45. §-át. Hát, t. minister úr, méltóztassék a szakaszt még egyszer becses figyelmére méltatni, azután be fogja látni, hogy óriási tévedésben van. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Az egész 1848-iki sajtótörvény, bármenynyire hamarjában alkottatott is, mégis bizonyos rendszerbe van öntve. Igy azon szakaszai, melyek ma is érvényben vannak, határozottan négy fejezetre oszthatók. Az első fejezet 1., 13. és 14. szakaszai szólnak a sajtóvétségről; a II. fejezet 17., 23., 25. és 27. szakaszai tárgyalják a birói eljárást; a III. fejezet a 36. szakaszig szól az időszaki sajtóról, mai nyelven a hírlapokról, végre a IV. fejezetben a 36. szakasztól a 45. szakaszig a nyomdákról és könyvárusokról foglal a törvény magában intézkedéseket. Ezen fejezetnek 42., 43., 44. és 45. §-ai kizárólag a könyvárusságról intézkedik. A 45. §. pedig, melyet a t. minister úr rám olvasott, így hangzik: »Az úgynevezett házaló és zúg könyvárulók az illető hatóság rendőri felügyelete alá helyeztetnek.«

Hieronymi Károly belügyminister: Tessék tovább olvasni!

Horváth Ádám: Ezt méltóztatott a minister úr rám olvasni, én többet nem csinálhatok, mint a mit a t. minister úr rám idézett. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* A t. minister úr még nem áll meg ennél, hanem hogy teljesen beigazolja a maga álláspontját, felolvasta Szemere Bertalannak erre vonatkozó rendeletét. Ezt is figyelembe vettem, ha tetszik, szívesen idézhetem. *(Halljuk! Halljuk!)* A t. minister úr Szemere Bertalan belügyministernek ezen törvényt végrehajtó rendeletéből felolvasta a következő részt: »Az úgynevezett házaló vagy zúg könyvárusok egyenesen rendőri bánásmód alá tartozván, intézkedni fog ön, hogy erre engedelmet csak alkalmas ember kapjon, s a kinek engedelme nincs, az árulástól eltiltassék és illetőleg megfenyíttessék. Egyébiránt az engedelmet becsületes magaviseletű embertől meg nem kell tagadni, kiről tudniillik feltehető, hogy akár a társasági rendnek, akár az erkölcsöknek veszélyes nyomtatványok és képek titkos árulására fel nem használtatik.«

Már most, t ház, mind a törvény rám citált szakaszában, mind a belügyministeri rendelet ezen részében szó van zúg és házaló könyvkereskedésről, szó van titkos árulásról, van szó emberekről, a kiknek a könyvárulás engedélyezhető, de hírlapoknak az utczán való árulása egyáltalában eltiltva nincs, ezt semmi rabulistikával nem lehet a szövegből kimagyarázni. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Hanem megmondom a minister úrnak azt is, hogy a 48-iki sajtó törvény szellemével, nemcsak szellemével, hanem egyenes intézkedésével határozottan ellentétben álló ezen intézkedés hogyan keletkezett. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

1867-ben bocsáttatott ki az 1731. számú rendelet, a mely annyira titokban tartatott, hogy még a rendeletek tárába sem foglaltatott be.

Madarász József: Szégyelték maguk is!

Horváth Ádám: 1731. számú rendelet feltalált egy gyűjtőnevet, a »sajtó-termék« szót és ez alá gyömöszölt mindent, és azt hazudja, — mert máskép nem fejezhetem ki magamat, — hogy a 48-iki törvény sajtó-termékekről szólt és a sajtótermékek házalását tiltotta el; holott világosan bebizonyítottam, hogy ott a hírlapokról szó sincs, említés sem tétetik, hanem az tisztán a zúgárulásról szól. Ma úgy áll a dolog, hogy olyan

Digitized by Google

egyén, a ki nem lopott, nem csalt, gyilkolt, vagy rabolt, az kap a rendőrhatóságtól engedélyt könyvárulásra, a piaczon felütheti bódéját és még jó, ha olyan ártatlan historiákat árúl, hogy »Jaj neked Abules, megölted Agethást«; hanem fájdalommal látjuk, hogy a vidéki városokban, de nem csak ott, hanem itt a fővárosban, a Duna parton és egyéb helyeken árúlják a babona terjesztésére szolgáló könyveket, a lehető legerkölcsrontóbb és a felekezeti harczot előidézni képes nyomtatványokat, ponyvairodalmi termékeket; másrészt itt van a magyar sajtó, a melynek tisztessége ellen nem lehet kifogása senkinek, és annak nincs megengedve, hogy az utczán szabadon terjesztessék, míg a ponyvairodalom termékei az utczán mindenkinek ott állnak rendelkezésére, hogy megmérgezzék velük a lelkeket.

T. ház! Nagyon jól tudom, hogy nagy szükség van olyan intézkedésekre, a melyek például a nemzetiségek ellen izgató, vagy az erkölcsöket rontó hírlapok elárusítását megtorolják.

Ilyen megtorló intézkedésekre mindenesetre szükség van. De az is világos, hogy a könyveket és a hírlapokat nem lehet egy és ugyanazon kalap alá vonni. A könyvekre nézve ugyan lehető volna az az eljárás, hogy azok előlegesen bemutattattassanak, és csak azután engedélyezze a rendőrség azoknak elárúsítását. De ez az eljárás ellentétben volna az 1848-iki törvénynyel, a mely az előzetes censurát örökre eltöröltnek és megszüntnek nyilvánítja. Nem is szabad ezt megengedni, de még hogy ha ez az eljárás megengedhető volna is, nem lehetne azt kiterjeszteni a hírlapokra. Mert nem lehet a hírlapokat előre benyujtani s bevárni az elintézést, és csak azután szabadon árúlni. Különösen lehetetlen volna ez az eljárás a fontos események alkalmával megjelenő külön kiadásoknál, a melyeknél a lehető legnagyobb gyorsaság szükséges, mert a lapokat gyorsan kell elkészíteni és elárúsítani. *(Igaz! Úgy van! a bal- és a szélső baloldalon.)*

Ezeket akartam röviden elmondani és most még csak egy megjegyzésem van. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon.)*

Én fölszólalásomban a lehető legtárgyilagosabb voltam, a lehető legrövidebbre fogtam beszédemet; még azzal sem akartam untatni a t. minister urat. S a minister úr válaszában irányomban mégis oly hangot használt, a melyet nem érdemel meg sem az ügy, sem az én csekélységem. A minister úr azt mondta, az efféle dolgokon nem lehet »holmi liberalis szólamokkal keresztülsiklani«. No hát, t. minister úr, azok a holmi liberalis szólamok nem itt teremnek az ellenzéken, hanem ott azon a helyen, *(A jobboldalra mutat. Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* a hol folyton liberális szólamokat hangoztatnak de liberalis szellemben sohasem cselekszenek *(Zajos helyeslés a szélsőbalon.)*

T. minister úr az én felszólalásom nem volt liberalis szólam, hanem érvényben levő törvényen alapúlt: az 1848 : XVIII. törvényczikken, a sajtótörvényen. Az pedig szintén nem liberalis szólam. Azt egy szabadságát visszanyert nemzet alkotta, s arról csak egy magáról megfeledk ezett nemzet mondhat le. *(Zajos helyeslés a szélsőbalon.)*

T. minister úr! Én hiszem és remélem, hogy rövid idő alatt meg lesz az, hogy az ujságokat szabadon árúsíthatják, hogy a 48-iki sajtótörvény 1. §-a diadalt fog aratni. Én a magam részéről kijelentem, hogy én évről-évre meg fogom újítani leszavazott határozati javaslatomat, a míg csak sikert nem aratok vele. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* Most pedig egyenesen sajnálatomat kell kifejeznem azon, hogy a belügyminister úr működését illető múltkor kifejezett reményeim sokkal hamarabb elolvadtak, mint a hó. *(Zajos helyeslés és éljenzés a szélsőbalon.)*

Hieronymi Károly belügyminister: T. ház! Az előttem szólott képviselő úr maga is azzal kezdte beszédét, hogy miután az ő határozati javaslatát a ház múltkor el nem fogadta, e tárgyra visszatérni nem lehet, mindamellett újra belement a kérdés érdemébe. A t képviselő úr felfogása s az enyim között a különbség az . . .

Horváth Ádám: Ez nem a felfogás dolga!

Hieronymi Károly belügyminister: Megengedem, hogy a képviselő úrnak nem ez a felfogása, de az enyém ez, ennyit csak concedálhat; a különbség, mondom, az, hogy mint a múltkor már — úgy hiszem — kétségen kivül kimutattam, a mai törvényes állapot az, hogy a hírlapoknak utczai elárúsítása rendőri engedélytől van feltételezve, hogy tehát nem az a törvényes állapot, hogy mindenkinek tetszés szerint szabad az utczán hírlapot árúsítani, s hogy ez engedélyt bizonyos esetekben rendőrileg meg lehet vonni, hanem megfordítva, az, hogy senkinek se szabad hírlapot az utczán elárúsítania, a ki arra rendőri engedélyt nem szerez. *(Nagy zaj a szélsőbalon. Tessék törvényt mutatni! Milyen törvényen alapszik?)* A 48-iki sajtótörvényen, *(Zajos ellenmondás a szélsőbalon.)* a XVIII. törvényczikk 55-ik §-án, továbbá az 1848-iki belügyministernek akkori rendeletén, melyet a múltkor idéztem, továbbá a belügyministernek 1867-iki rendeletén, *(Hosszantartó nagy zaj a szélső baloldalon. Az nem törvényes rend let! Jobb felől: Halljuk!)* és pedig 1867. junius 27-én kelt rendeletén, továbbá az 1873-ik évi ministeri rendeleten. *(Nagy zaj.)*

Thaly Kálmán: Prottmann rendelete is olyan, azt is felolvashatja! *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Digitized by Google

Hieronymi Károly belügyminister: Ezen a törvényen és ezeken a rendeleteken alapúl az én állításom, a melyet ismétlek, hogy t. i. a hírlapoknak utczán való elárúsítása az ez idő szerint fennálló törvények és törvényes gyakorlat szerint rendőri engedélytől van függővé téve. *(Nagy zaj és felkiáltások a szélső baloldalon: Törvénytelen gyakorlat!)*

Gr. Károlyi Gábor: Vonja vissza a rendeletet, punktum! *(Elnök csenget.)* És vége lesz az egész komédiának! Lehet segíteni, ha liberálisak akarnak lenni! *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Hieronymi Károly belügyminister: Ezen felfogásomat a t. képviselő úr azzal akarja megczáfolni, hogy szerinte az 1848-iki törvény 45. §-a házalókról szól, már pedig házalók alatt nem lehet a hírlapok utczai elárúsítóit érteni. Határozott felvilágosítást nyujt e tekintetben az 1848-iki belügyministeri rendelet, mely a törvény meghozatala után rögtön adatott ki. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Ez nem a hirlapokról beszél! »Márczius 15-ikét« is az utczán árúlták! Jókai is tudja!)*

Hieronymi Károly belügyminister: Még egyszer ismétlem, hogy az iránt, hogy mi értendő házalás alatt a sajtótermékek tekintetében — azért használom e szót, mert ez összefoglalja egyaránt a röpiratokat, könyveket és újságokat — a leghitelesebb magyarázó mindenesetre Szemere Bertalan, 1848-iki belügyminister. Már pedig, hogy ezen belügyministeri rendeletben a házalás alatt az értetik, a mit colportage-nak neveznek, az előttem egészen világos. *(Felkiáltások a szélsőbalon: De nem a hirlapokra szól!)* A t. képviselő úr rossz néven vette nekem, hogy multkori beszédére azt mondtam, hogy ezt a kérdést nem lehet liberalis szólamok *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Holmi!)* alapján elintézni. Ne méltóztassék oly nagyon érzékenynek lenni. Ezzel nem akartam a t. képviselő urat egyáltalában sérteni, hanem csak azt kívántam kifejezni, hogy én az ő beszédében meggyőző argumentumokat nem találtam. Mai beszédében sem találtam, ámbár igyekeztem ilyeneket keresni. Mert azzal szemben, a mit az 1848-iki törvény és az 1848-iki belügyministeri rendelet, és az azóta kiadott belügyministeri rendeletek megállapítanak, a »házalás« szónak magyarázatából kiokoskodni azt, hogy ez a rendelet a colportage-ra nem vonatkozik, szerintem nem lehet. *(Zaj a szélső baloldalon.)* Ismétlem azt, a mivel felszólalásomat kezdtem, hogy ez a kérdés nincs most napirenden. Multkor tárgyaltuk a határozati javaslatot, a képviselőház azt mellőzte; nagyon sajnálom, hogy ma erre a kérdésre újra hiába visszatértünk, mert változtatni az ügyön ma úgy sem lehet. *(Helyeslés jobb felől.)*

Molnár Antal jegyző: Pázmándy Dénes!

Pázmándy Dénes: T. ház! Csak egy pár megjegyzést koczkáztatok a t. minister úr imént hallott distinctiója felett, mert úgy látom, nagyon rövid időn át foglalkozott a rendészettel, különben tudnia kellene, hogy a »colportage«, és a »vent sur la voie publique«, a mint azt a külföldi policialis terminologiában és a törvénykönyvekben megkülönböztetik, egészen más.

Hieronymi Károly belügyminister: Francziaországban!

Pázmándy Dénes: Az egész világon! Belgiumban, Angliában, Olaszországban mindenütt. A házalás, a colportage, Francziaországban, Angliában, Olaszországban is rendőri felügyelet áll. A colportage tudniillik az, hogy egyes sajtótermékek, — hogy ezzel a kifejezéssel éljek, — de nem újságok, hanem könyvek, periodice megjelenő nem napilapok és azon distinctio alá tartozó sajtótermékek — de nem újságok — Francziaországban, Belgiumban, Angliában ma is rendőri felügyelet alatt árúsíttattnak el. Hanem az újságokkal egészen másként van a dolog. Az újságok oly árúsítása, a mit rendőri műnyelven »vent sur la voie publique«-nak közteréken való elárúsításnak neveznek, sehol ott, a hol nincs censura, és a hol szabadsajtó van, nem esik rendőri felügyelet alá. *(Igaz! Úgy van! Helyeslés a szélsőbalon.)* Ausztriában, Orosz- és Törökországban ily államokban tiltva van az újságok elárúsítása, de más államokban nincs. Én úgy látom, hogy itt a t. kormány ismét hatalmi parancsnak hódol, mert azt akarja kimutatni, hogy nincs eltérés Ausztriától, és ez gátló eszköz a sajtó termékek terjesztésére. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Még egy kis példa is mutatja azt, hogy itt bizonyos összhangzó principium követtetik: az, hogy nálunk a külföldi hírlapoktól még mindig egészen jogtalanúl 2 krajczár bélyegadó szedetik számonkint. És daczára annak, hogy Magyarországon nincs hírlapbélyeg-adó, mégis csak azért, hogy e tekintetben is egy húron pendüljünk Ausztriával 2 krajczár szedetik a külföldi hírlapoktól 1867 óta; a mi nem tehet egyebet, mint azt, hogy e tekintetben az Ausztriával való bizonyos kölcsönösség, a monarchia szellemére nézve bizonyos egység documentaltassék. *(Mozgás a szélső baloldalon.)* Ezért is kérem a minister urat, szíveskedjék kimutatni, hogy ezen két krajczár miért szedetik, kinek szedetik, és mily törvény, vagy szabályrendelet alapján szedetik? *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Horváth Ádám jegyző: Polónyi Géza!

Polónyi Géza: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Tökéletesen igazsága van a t. belügyminister úrnak, ha azon álláspontra helyezkedik, hogy miután ezen határozati javaslat már szavazás tárgya volt, azt újból kérdés tárgyává tenni

Digitized by Google

concret eredményre nem vezetne, illetőleg ezen ülésszakban nem reassumálható. Nekem is le kell mondanom azon reményről, hogy ezen felszólalásommal most rögtön valamely concret törvényhozási eredményt elérhessek; ha mégis szót kérek, ez történik első sorban azért, hogy a minister úr felszólalásával szemben a kormányzati elv helyessége iránt nyilatkozzam, és történik másodsorban azért, hogy magam is hozzá járuljak azon felvilágosításokhoz, melyekre a t. belügyminister úrnak, úgy látszik, nagy szüksége van, hogy jövőre ily reactionarius álláspontot el ne foglaljon, és ne igyekezzék a törvényt a maga világos és határozott értelméből kiforgatni. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Az egyik, a mit a t. belügyminister úrnak különösen figyelmébe ajánlok, az, hogy minden parlamentarisan kormányzott országban fundamentalis elv az, hogy ministeri rendeletre a törvényhozás termében csak akkor szabad és lehet hivatkozni, ha ezen ministeri rendelet a törvényben nyert meghatalmazásnak megfelel. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* De hogy a végrehajtás körében akármily törvény intentiója ellenére bármiféle rendelettel kormányozni lehessen: ez nemcsak az 1791. törvénynyel, de minden alkotmányjogi elvvel homlokegyenest ellenkezik. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Az, a mit ezentúl a t. minister úrnak megszívelésre kell, hogy ajánlják, a következő: *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon.)* A t. belügyminister úr jól fogja tudni, hogy akkoriban, a midőn az a sajtótörvény keletkezett s illetőleg midőn azon helytelenül interpretált belügyministeri rendeletek kiadattak, még a rendőri hatóság iparhatóság is volt. Már pedig, t. ház, a könyvnyomda és a könyvkereskedés igenis az iparhatóság fogalma alá tartozott, mint ipar, de hol találunk mi Magyarországon és széles e világon még egy belügyministert, a ki magát a hírlapok kiadásának kérdését iparnak kívánná tekinteni? A t. belügyminister úrnak tudnia kellene azt, hogy ez anachronismus ma már az egész vonalon. A hírlapokat többé az iparhatóságnak vagy a mi még veszedelmesebb volna, a praeventiv rendőri hatóságnak hatáskörébe utalni akarni, annyit jelentene, mint magát a sajtószabadságot támadni meg. De különben a tények is mást bizonyítanak. Kiemelkedő nagy világesemények, mint pl. a porosz-franczia háború idején, megtanítottak bennünket arra, hogy széles ez országban a colportage mindenütt gyakorlatban volt, minden rendőrhatósági engedély nélkül. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ilyen nagyfontosságú világesemények másutt is elő szoktak fordúlni. Mikor egy-egy kormány nálunk megbukik, mikor a t. liberalis párt is magán kívül van és a gaudiumnak legnagyobb fokán: akkor nem szokták a rendőrhatóságot igénybevenni, hogy ezt a nagy hírt a publicummal mentől előbb tudatni lehessen. *(Élénk derültség a szélsőbalon.)*

Tehát, t. ház, a gyakorlat is ellene szól ennek. De bármiként szóljon is a gyakorlat, bármit mondjanak is a ministeri rendeletek: e parlamentben, a hol egy magát liberalisnak nevező többség alkotja a kormányt, olyan elveknek nem szabad gyökeret verni, hogy a hírlapok elárúsítását előzetes rendőri engedélytől kell függővé tenni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ez volt az, a miért én szót kértem. A magam részéről igen szívesen hajlandó vagyok az elnézés bizonyos korlátjáig elmenni a belügyminister úrral szemben, a ki annak idején megmondta, hogy nem szakember e téren, és a ki nem rég foglalta el hivatalát; de arra kérem, tanúsítson legalább annyi jóindulatot irántunk, hogy a hol nem a pártérdek rideg kötelessége késztet, hogy felszólaljunk, hanem eszmék és a szabadság érdekében szólalunk fel, ne zárkózzék el, hanem kövesse a törvény magasztos intentióit és első sorban követeljük tőle, hogy respectálja az egész vonalon a sajtószabadságot. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)*

Horváth Ádám jegyző: Madarász József! *(Zaj.)*

Elnök: Madarász József képviselő urat illeti a szó. *(Halljuk! Halljuk!)*

Madarász József: T. ház! Miután a t. belügyminister úr hivatkozott a 48-iki törvényekre, rendeletek által való magyarázatokra, lebetetlen, hogy én, a ki szerencsés voltam már 1848-ban a törvényhozásnak, vagyis a képviselőháznak tagja lenni, *(Éljenzés a szélsőbalon.)* fel ne szóljak, mert az, a mit a t. belügyminister úr a 48-iki törvények következtében kiadott rendeletre nézve felhozott, ellenkezik az igazsággal és a valósággal. Mert 1848. deczember 31-ig, a míg a képviselőház Pesten honolt, azon törvény és azon ministeri rendelet mellett a hírlapok széles e világon, és így Pest utczáin is minden előleges rendőri beleegyezés nélkül árúsíttattak.

Én tehát csak arra kérem a t. minister urat és a t. kormányt: tegyenek a mit jónak látnak, de akkor ne hivatkozzanak olyan előkre, mint a 48-iki törvény és a 48-iki ministerek, a kik szégyellették volna, — nem, nemcsak ezt mondom, — de nem is merték volna Magyarországon kívánni azt, hogy a sajtószabadság meghozásának évében, a ministerek alattomos, titkos rendeleteikkel, a sajtószabadságot a rendőri hatalomnak iparkodjanak alárendelni.

Ha tehát önök ilyen visszaeső rendeleteket bocsátanak ki, akkor mondják meg, hogy e kor megérett már arra, hogy e nemzet korlátoltassék, a helyett, hogy sajtószabadságot érde-

Digitized by Google

melne, mert tűri azon kormányt, a mely sajtószabadságát megtörni merészkedik. *(Élénk tetszés a szélsőbalon.)*

Igaz az, hogy minden nemzet oly kormányt érdemel, mint a hogy magát viseli. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)* Már 1867-ben vetette meg e nemzet alapját annak, hogy most már ott állunk, hogy 1848-ra úgy hivatkoznak, hogy már akkor a sajtószabadság megteremtésének első évében a kormányok titkos és alattomos úton aláásták a sajtószabadságot. Hivatkozzanak önök 1867-iki műveikre, ahhoz hozzá méltó ez, de ne hivatkozzanak 1848-ra. *(Élénk tetszés a szélsőbalon.)*

Nagyon jól tudom, hogy 1867-ben és 1868-ban, ha önök ily rendeleteket nem hoznak s meg nem törik Magyarország területi épségét 1868-ban a horvát kiegyezéssel, s meg nem törik Magyarország nemzeti és állami létét 1868-ban a nemzetiségi törvénynyel, három év múlva megérték volna az 1867-iki törvény megváltoztatását.

Azért fokról-fokra, lépésről lépésre sülyedniök kellett *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* a visszaesés felé, a mely most úgy nemzetiségi, hitfelekezeti és politikai tekintetben, mint a közerkölcsiség tekintetében is az országban beállott.

Bátor voltam én ezt megmondani már 1867-ben, 1868-ban, hogy ez lesz az 1867-iki kiegyezésnek a szüleménye, *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* mert a nemzetnek 1867-ben ellenkező volt a véleménye. Nézzék csak meg 1858-iki országgyűlésen megválasztott képviselők programmját. Mindnyájan az 1861-iki alapon, az 1790 iki és 1840-iki törvények által biztosított függetlenségi alapon választattak meg és az országgyűlésen ezen megválasztatásukhoz adott programmjuk ellenére alkották meg az 1867-iki kiegyezést, s ezért kellett azután 1868-ban az általam említett törvényeket is megalkotni, mert annak a 67-iki kiegyezésnek megalkotója átlátta, hogy a magyar nemzetben, a magyarok között, e hazában annak az 1867-iki kiegyezésnek biztos alapot nem teremthet addig, míg Magyarország területi épsége, nemzeti államisága és hozzáteszem még, Magyarország törvényhozói valóságos védbástya intézménye, a megyék, a városi törvényhatóságok megtörve nincsenek.

Itt vannak az önök magyarságának általános nemzetiségi, felekezeti és politikai kiváltságos viszonyai. Óhajtom, szabaduljon meg ezektől az ország alkotmányosan, függetlenül, de azzal zárom beszédemet, hogy mivel én teljesen híve vagyok hazám alkotmányos függetlenségének ezekben nevekedtem, ezekben lettem éltes, *(Éljenzés a szélső baloldalon.)* arra kérem a többséget és a kormányt, hogy bármely szabad szellembe burkolva akarja is előadni a visszaesés felé törekvő nézeteit, intézkedéseit, legyen merészsége megmondani, hogy ezt tartom hazámra, nemzetemre nézve jónak, de ne hivatkozzanak 1848-ra, *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)* ne takargassák ezzel magukat, mert 1848 ellentéte mindannak, a mit önök oda át óhajtanak. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Horváth Ádám jegyző: Beőthy Ákos!

Beőthy Ákos: T. ház! Nekem nem lehet feladatom az előttem szólott t. képviselő úrnak előadására, a melyben egyrészt az 1867. évi kiegyezést elitélte, a mire nézve vele nem értek egyet és másrészt felsorolta a t. kormány bűnlajstromát, a mire nézve egyetértek vele, *(Derültség a szélső baloldalon.)* reflexiokat tenni, mert ez csakugyan túlmenne a vita keretén; azt azonban — csak egy megjegyzést teszek — el fogja ismerni t. képviselőtársam is, hogy annak az 1867-iki kiegyezésnek meg volt legalább az az előnye, hogy itt ülünk, és hogy azt a kiegyezést legalis alapon támadják, és hogy alkalmunk van oly felszólalásokat hallani, mint a minőben épen most t. képviselőtársam önmagának és nekünk tetszelgett. *(Derültség a baloldalon.)*

De csak azért szólalok fel, hogy egy rövid megjegyzést tegyek, *(Halljuk!)* még pedig a kérdés felvilágosításának szempontjából, mert azt vettem észre, hogy erre nézve egy bizonyos homály uralkodik. Nagyon igaz az a deák közmondás: »qui bene distinguit, bene docet«. A t. belügyminister úrnál a főhiba abban van, hogy nem distinguált eléggé ennél az egész kérdésnél, hogy nem különbözteti meg a házalást az utczán való elárúsítástól, a »colportage«-t a »vente sur la voie publique«-től, mint a hogy azt a franczia közigazgatási terminologia szerint Pázmándy Dénes t. barátom előadta. E két dolog közt még a rendőri és a közigazgatási felügyelet szempontjából igen lényeges különbség van, a minek következtében mindenikkel szemben más eljárást kell tanúsítani. Más eljárás és elbírálás alá tartozik, t. ház, a sajtó-termékekkel való házalás, igen egyszerűen azért, mert azoknak az embereknek, a házalóknak a működését ellenőrizni nem lehet, és ismét más szempont alá tartozik az ujságoknak az utczán való elárusítása, mert azt mindjárt rögtön rendőri felügyelet alatt lehet tartani, és hogyha visszaélés történik vele, azonnal meg lehet torolni. Épen azért t. képviselőház, a két dolgot egy szempont alá venni nem lehet. A t. minister úr hivatkozik az 1848-iki törvényre és az 1848-iki rendeletre. Emlékszem, hogy 1848-ban magam is, mint gyermek, jártam itt az utczákon, és mindenütt árúsították a lapokat. Hiszen mindenütt azt kiabálták az ember fülébe: »Friss Márczius tessék!« *(Úgy van! bal felől.)* Megvallva tehát az igazat,

Digitized by Google

e szerint az emlékezetem szerint nem vehetem a dolgot úgy, hogy azt higyjem, hogy az a rendelet, melyre méltóztatott hivatkozni, effectuálva lett volna. De ha tényleg az a rendelet, Szemere belügyminister rendelete, hatályban lett volna is, akkor nézetem szerint ez praecedenst két okból nem alkot. Nem alkothat először azért, mert mint láttuk, ott a kérdést magát nem fogta fel és a házalás és az utczán való árulás között nem kellő módon distinguált. A másik indok az: ne méltóztassék elfelejteni, hogy 1848-ban rendkivüli időket, forradalmi időket éltünk, *(Nagy mozgás a szélső baloldalon.)* az ország kivülről és belülről jövő támadásoknak volt kitéve; természetes tehát, hogy ily alkalomkor az ország és az állam biztonsága egészen más rendszabályokat igényelt, mint más rendes körülmények közt. Készséggel megengedem azt, hogy a t. minister úrnak az a körülmény, hogy 1848-ban ily rendelet kibocsáttatott, törvényes támpontot ad arra nézve, hogy ezt a rendeletet fentartsa; de hogyha az országnak állapotát, az országnak szellemi szükségeit, a sajtószabadság követelményeit tekintetbe veszszük, akkor be kell látni azt, hogy ennek a rendeletnek és ennek a felfogásnak fentartására semmi szükség. *(Úgy van! bal felől.)* És miután a t. belügyminister úr saját hatáskörében intézkedhetik, arra vagyok bátor kérni, hogy működésében a sajtó termékeinek szabad elárusításával szemben sokkal szabadelvűbb felfogást méltóztassék meghonosítani. Ennyit akartam mondani. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Elnök: Kíván-e még valaki szólani? Ha senki sem kíván, a vitát bezárom és miután a tétel nem támadtatott meg, azt elfogadottnak jelentem ki.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Országos csendőrség és a predeali nemzetközi vasúti állomáshoz kirendelt személyzet 3,581.608 forint.

Tóth Aladár!

Tóth Aladár: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A költségvetésnek jelen tételénél oly körülményre kívánom a t. kormány figyelmét felhívni, a mely első tekintetre jelentéktelen és alárendelt kérdésnek látszik, mégis igen figyelemre méltó, különösen a vidéki városok érdekében, melyek nagyon is utalva vannak arra, hogy az aerarium részéről kínálkozó legcsekélyebb előnyöket, hasznokat súlyosan adózó polgárságuk javára kiaknázzák. *(Halljuk! Halljuk!)* A belügyi kormányzat figyelmét azon lak- és férhely-bérleményekre kívánom irányítani, melyek a kincstár által a csendőrség számára a vidéken igen súlyos és szigorú szerződések mellett eszközöltetnek. Ezen szerződések szigora főképen a bérbeadó polgárok ellen van irányozva. Hogy a többek közt, t. ház, csak egyet említsek fel, ezen szerződések egyik chablonszerű pontjában a kincstár — bármikor időközben — tetszés szerinti felmondhatási jogot köt ki a maga javára, holott a bérbeadó a telekkönyvileg bekeblezett szerződés leteltéig a felmondhatási jog kizárásával le van kötelezve. Ennek, t. ház, természetszerű folyománya az, hogy minden ilyen bérleménynél a vidéki ház- és épülettulajdonosok tartózkodnak és különösen óvakodnak minden, a csendőrparancsnokságok által óhajtott költséges átalakításokat és beruházásokat megtenni, magukat nem akarván kiszolgáltatni a szerződés szigorából keletkezhető eshetőségeknek. Ha mégis ennek daczára ilyen bérleményekbe, kecsegtetve az igérkező magas bértérítmény által, bemennek, úgy ezt a magas kincstárnak a helyi bérviszonyoknak meg nem felelő igen magas áron, busásan kell megfizetnie. Meggyőződésem, t. ház, hogy a kincstárnak csekélyebb scrupulositása és több jóakarata, illetőleg olyatén rendelkezése, mely szerint ezen bérlemények a vidéki polgárságra nem elrisztólag, hanem jótékonyan és áldásosan hassanak, úgy a költségvetés jelen tételénél ezen eljárás lényeges megtakarításokat fog eredményezni.

Csak ezeket kívántam röviden a t. ház figyelmébe ajánlani. Egyébként az előirányzott összeget megszavazom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Horváth Ádám jegyző: Pázmándy Dénes!

Pázmándy Dénes: T. ház! A közbiztonsági rovatnál minden évben fel szoktam szólalni, mintegy serkentve a t. kormányt arra, hogy azon, még mindig meglehetős miseriákon, melyek e téren nálunk honolnak, segítsen. A volt belügyminister urat felkértem tavaly, hogy adjon részletesebb kimutatásokat a közbiztonsági állapotokról, mert abból a szük materiából, mely ide terjesztetett, a közbiztonsági állapotokat megítélni úgyszólván lehetetlen. Az embernek utána kellett járni egyes vidéki városokban a csendőrségi parancsnokoknál, hogy némi tájékozást szerezzen magának arról, hogy voltaképen minők az állapotok a közbiztonság terén? Az idén kaptunk ugyan egy pár kimutatást, de ez nagyon kevés. Ez nem az, a mi egy alkotmányos államban a törvényhozás elé terjesztendő.

Bátor vagyok tehát az új belügyminister úrnak e tekintetben ajánlani, tessék itt a képviselőház könyvtárában elolvasni az angol rendőrségi jelentéseket, tessék elolvasni az angol jelentést a megyékről és városokról, illetőleg a metropolitan rendőrségről Londonban, és látni

Digitized by Google

fogja, hogy ily anyagból szakszerű kritikát mondani nem lehet. Mindnyájan tudjuk, hogy a közbiztonság terén némi javulás van; de hogy még messze vagyunk azon állapotoktól, a melyek ha nem is tökéletesek, de legalább elszívelhetők, az is bizonyos.

Mindenekelőtt constatálni akarom, a mit mindig elismertem, hogy a csendőrségi intézmény, mint ilyen, jó; szükséges azonban azon sok javítás. Ezeket már a múlt évben elmondtam, azokra tehát visszatérni nem akarok. Szükséges mindenekelőtt, hogy Magyarországon szüntettessék meg a professionatus csavargás, mert annyi csavargó, mint Magyarországon, a világ semmiféle államában sem létezik. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* Talán méltóztatik tudni, hogy Franciaország a vagabondage megszüntetésére ezelőtt 3 évvel egy drákói szigorú törvényt hozott, a melynek értelmében minden egyén, ki bizonyos idő, gondolom, 5 év alatt háromszor csavargásért büntettetik, ipso facto deportáltatik valamely tengeren túli tartományba, mert ezen egyéneknek ellenőrzése rémítő költséggel jár. Ezen hivatásszerű csavargók és koldusok ne zavarják folyton az ország békés és adófizető lakosait. E szempontból kérem a t. belügyminister urat, méltóztassék az ország határait jobban vigiláltatni, mert Magyarország határai egészen szabadok. Magam is közel lakom a határhoz és tudom, hogy Styriából bejön, a ki akar. Ott még csendőrállomás sincs a főközlekedési úton; bejönnek tehát hozzánk a professionatus csavargók, a kiket Ausztriából kitolonczolnak és itt mintegy Eldorádóra találnak.

Thaly Kálmán: Hanem Kronawettert kikergették! *(Mozgás.)*

Pázmándy Dénes: A másik rendkivüli csapás a vándor czigányok garázdálkodása. Úgy tudom, hogy ezeket a kormány január 31-ikéig össze akarja számláltatni; azonban az e tárgyban kiadott rendelet nincs jól megfogalmazva, mert nincs megmondva, hogy mily czigányokat írjanak össze? Tudok városokat és megyéket, melyek a ministertől már is kértek utasítást, hogy voltaképen minden czigány nemzetséghez tartozó egyént írjanak-e össze, vagy pedig csak a vándorló czigányokat, t. i. azokat, a kik nem bírnak állandó lakással. Azt hiszem, 31-ike közel van, s így a t. minister úr újabb és körülményesebb utasítást adhatna. Ezek az egyének össze fognak íratni, lesz Magyarországon mintegy 50—80 ezer ilyen vándor oláhczigány; de ezen érdekes népségnek összeírása még nem elég, azután fog felmerülni a kérdés, hogy mit fognak vele csinálni? Van-e a minister úrnak erre nézve már valami megállapított terve?

Én foglalkoztam evvel a kérdéssel, és sok szakembertől kérdeztem meg, hogy hogyan lehetne Magyarországot ettől a csapástól megmenteni. *(Halljuk! Halljuk!)* Többféle terv van. Némelyek azt hiszik, hogy a vándor czigányokat dologházakban kell concentrálni. Ez rendkivül sok pénzbe kerül s ezért kivihetetlen Mások azt mondják, hogy el kell venni tőlük a gyermekeket, *(Halljuk! Halljuk!)* s azokat felügyelet alatt kell nevelni, hogy így belőlük más, rendesebb viszonyokhoz szokott egyének váljanak. Eltekintve attól, hogy ez oly inhumánus eljárás volna, a melyet a művelt világ előtt nehéz volna okadatolni, ez rendkivül sok pénzbe kerülne. Én tehát nem látok más módot, mint követve a franczia példát, azokat az egyéneket, a kik huzamosabb idő óta csavarognak és állandó lakással nem bírnak, el kell távolítani. *(Felkiáltások jobb felől: Hová?)* Megmondom hová. Nekünk nincsenek tengerentúli tartományaink és coloniáink, de van még olyan terület Európában, a mely még ilyen egyéneket is befogadna. Ott van továbbá Afrika, Egyptom, az olasz és franczia tartományok a Veres-tenger mellékén; ezeket az egyéneket máshová szerintem, mint Afrikába nem lehet elvinni. *(Derültség a jobboldalon.)* Ez így mondva és hallva talán furcsának tűnik fel; azonban meg fogja látni a t. ház és a t. kormány, hogy nem fog más eszköz akadni, mert ez a legolcsóbb és a legbiztosabb.

Ezek után áttérek a csendőrségi intézmény kritikájára. *(Halljuk! Halljuk!)* A csendőrségi intézmény nálunk nem kielégítő, részint a létszám csekélysége, a zsoldnak kicsinysége és harmadszor az ezen intézmény csekélységéhez s az ezen intézményhez magához nem kellőleg illő túlszigorú katonai fegyelem miatt. *(Ellenmondás a jobboldalon.)* Bocsánatot kérek, a katonai fegyelemnek a csendőrségnél nagy híve vagyok. De méltóztassanak megengedni, hogy más a kaszárnyai és más a csendőrségi katonai fegyelem. Azt, hogy a csendőr a szolgálatban katonai fegyelem alatt legyen, a mi a fegyverviselést és a katonai köteléket illeti, helyeslem; de az a pedans katonai szigor, a mely a kaszárnyáknál kezdődik és egész odáig megy, hogy a csendőrnek, ha megjön, papucsot hordania nem szabad, mert az fegyelmi vétség, máskép nem szabad kimennie, mint sapkájában, a melyet úgyszólván viselni sem lehet, mert nem az ő fejére van szabva; hogy midőn egy csendőr 24 órai portyázás után és 30 kilométerrel a lábában hazaérkezik, akkor jöjjön egy parancsnok s visitálja meg, hogy az íróasztalán van-e por és mindezekért azután oly szigorúsággal büntesse, a mi semmi arányban sincs a vétséggel: oda viszi a csendőrség tagjait, hogy menekülni akarnak a szolgálattól. Ehhez járúl még az a rendkivüli fáradságos szolgálat, a midőn galoppiroztatják a csendőrséget 24—30—40

Digitized by Google

kilométeres őrsjáratokra, a melyeken fölfedező szolgálatot nem is teljesíthet, mert mindenki tudja, hogy ez csak lesszolgálatokon történhetik. E galoppiroztatás semmi egyéb okból sem történik, mint hogy kimutassák, hogy micsoda területeket jártak be, a községi előljáróságoknál lebélyegeztessék könyveiket, hogy majd a tisztnek bemutathassák, hogy az őrjáratot teljesítették. *(Úgy van! bal felől.)*

Ez nem vezet célhoz, és csak azt hozza magával, hogy a csendőrségben a hangulat a kétségbeeséssel legyen határos, és hogy — a mi máshol sehol soha elő nem fordúl, — nemcsak hogy a legénység közt az öngyilkosok száma szaporodik, de még az is megtörténik, hogy egymást lövöldözik. *(Mozgás bal felől.)*

A zsoldnak kicsisége egy másik oka annak, hogy a csendőrök létszámában folytonos változás van. 93 krajczár napidíja van egy csendőrnek. Már bocsánatot kérek, ha egy férfi egy virágában és teljes erejében álló egyén ilyen terhes szolgálatért, melynek átlaga Magyarországon csak 3—4 év, de a külföldön a legjobban fizetett csendőrségnél 10 év, mert akkor már az emberek physicailag ki vannak fáradva, ily önfeláldozó terhes szolgálatért naponként csak 90 krajczárt kap: akkor egyáltalában nem lehet tőle pontos szolgálatot várni. Azután az avancement-juk is a lehető legrosszabb, mert a csendőr, ha hosszabb ideig is van a csendőrségnél, nagyon nehezen mehet előre, mert hiszen a költségvetésben csak 865 gyalog és 97 lovas őrsvezető van, míg gyalog őrmester csak 120 és lovas őrmester csak 20 van. A csendőr tehát, ha öt éven át szolgál is, és minden iskolázáson átment, csak nagy nehezen, évek hosszú sora mulva lehet őrsvezetővé; arra pedig, hogy őrmester lehessen, alig van kilátása, mert összesen csak 140 őrmester van. Ez a civilisált államokban sehol máshol nem fordúl elő.

Nagyon mostohán vannak a jutalmak is kiszabva. *(Halljuk! Halljuk!)* Erre a czélra 5.492 frt van felvéve. Nincsen tehát semmi stimulatio adva a csendőrségnek arra, hogy szolgálatának közönséges teljesítésén kivül még valami rendkivüli iparkodást is mutasson. Még ezek a csekély jutalmak is hat hónaptól egész egy évig elhuzódnak, míg a különféle parancsnokságokon át a ministeriumhoz jutnak és onnan visszaküldetnek. Igen sokszor megtörténik még az is, hogy az a csendőr már megfeledkezett arról, a miért neki öt vagy tíz forint jutalom átadatik.

A fogdíjak is leszállíttattak, még pedig a katonai szökevények fogdíjára s most már alig adnak más fogdíjat. Az elítéltekért, a kik rendőrileg el voltak ítélve és szökevények lettek, ha elfogattak, eddig bizonyos díjakat kapott a csendőrség. Most ezt egészen megszüntették, vagy a minimumra reducálták. A fegyenczekért, a kik gyilkosság miatt elítéltettek és megszöktek, és a kiket csak a legnagyobb utánjárással és vizsgálódással kerítenek meg, kapnak 5—10 forintot, holott pedig kézrekerítésük közben még élettükkel is játszanak a csendőrök. Tűz és más eseteknél, életmentésért majdnem semmit sem kapnak. Van egy kis ezüst érem, de ezért csak egy pár krajczár jár. Tessék megnézni a budgetet, hogy minő kicsiségre rug ez az összeg. Mindez okozza azt, hogy nálunk a csendőrségi legénység folytonosan váltakozó.

Midőn valaki beáll csendőrnek, három évi kötelezettséget vállal. A próbaidő tart hat hónaptól egy évig, és ha ezt eltöltötte és az illető látja, hogy mily mostohán bánnak vele, már az első évben iparkodik menekülni a csendőrség kötelékéből. Ez okozza azt, hogy váltakoznak az egyének, s hogy az egyének tanulatlanok, mert hogy egy csendőr szolgálatát teljesen értse, ahhoz legalább is három év kell. A mikor pedig megértette a szolgálatot, akkor elmegy és jönnek új próbacsendőrök, a kiket újra iskoláztatni kell.

A létszám csekélysége okozza azt is, hogy a csendőrök, midőn a közönséggel szemben fellépnek, bizonyos, a kétségbeeséssel határos magaviseletet tanusítanak. Midőn tudja a hatóság, hogy például jegyzőválasztás lesz, vagy a mint újabban Fehérmegyében, tanítóválasztás volt, és a mikor értésére esik a szolgabirónak, hogy ott forrong a község: nem tud oda küldeni többet, mint két-három embert, a kiknek csekély számuknál fogva nem lehet tekintélyük. Ily körülmények közt minduntalan ki vannak téve a csendőrök annak, hogy agyon akarják verni, le akarják ütni őket. Nincs tehát más eszközük, mint azonnal lőni, mert önvédelmi helyzetbe jutnak. Bámulatos, hogy mennyi embert lőnek le Magyarországon a csendőrök ebből az okból.

Méltóztassék a t. minister úr intézkedni, hogy az ilyen hatósági kiküldésekkor ne két-három emberrel jelenjék meg a hatóság, hanem nagyobb létszámmal. Ekkor nem fognak előfordulni ezek a haszontalan vérengzések és a lakosok látva az erőt, a törvény korlátai közt maradnak. *(Helyeslés a szélső baloldalon. B. Bánffy Dezső ismét elfoglalja az elnöki széket.)*

A mi a csendőrséget illeti, van még egy nagyobb sérelme is pártunknak. *(Halljuk! Halljuk!)* Már tavaly hoztam fel a magyar királyi csendőrségnek a hazai törvényekkel ellenkező distinctioját, a kardbojtot, a szolgálati vállszalagot és a fekete-sárga zsinórt a kalapon. Tavaly meglehetős vitának volt ez tárgya. Az akkori kormányelnök egy hazafiatlan nyilatkozatot is tett, melynek folytán — lehet mondani — még

Digitized by Google

a túloldalon is meghidegültek vele szemben a kedélyek. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

A m. kir. csendőrség, mint autonom intézménye Magyarországnak, semmiféle közösségben sem áll a monarchia másik felével, Ausztriával, hanem önálló intézmény. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Elvártuk volna, hogy a magyar kormány, midőn erre figyelmeztetjük, azonnal intézkedik és az ország színének és címerének viselését rendeli el és a fekete-sárga kardbojtot és az osztrák jelvényeket eltávolítja. De szomorú, hogy a mult kormányok mindig azon az álláspontón voltak még az olyan intézményekben is, a melyek Magyarország önálló rendelkezése alatt állottak, hogy bizonyos közösséget mutassanak és fentartották az osztrák jelvényeket. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Legutóbb vita volt a felett, hogy a fekete-sárga szín és a kétfejű sas az uralkodóház jelvénye-e vagy Ausztriáé? *(Nagy zaj.)* Csak a tényekre hivatkozom és nem bocsátkozom heraldikai fejtegetésekbe, hogy az most Ausztriának jelvénye-e?

Ámde mit keresnek az osztrák jelvények a magyar csendőrségnél; hiszen ennek sem törvény nem szolgál alapjául, sem pedig a józan ész mentségeül, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* mert ha annyira sem tudunk menni, hogy egy ilyen intézménynél, mint a minő a csendőrség, a mi államiságunk külső symbolumait fel tudjuk mutatni, ez igen szomorú. Ha a csendőrség a határszéli szolgálatban Románia, Galiczia vagy Szerbiával érintkezik s az osztrák színekben tűnik fel, ez lealázás reánk nézve. Az ilyen lealáztatás után csakugyan nem követelhetjük meg a mi nemzetiségeinknél a megillető tiszteletet magyar államiságunk iránt. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* Ezen idegen jelvény kiküszöbölésének és a magyar nemzeti színnel való felcserélésének más akadálya nincsen, mint a kormány gyávasága és a többség meghunyászkodása, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* a mi Magyarországon már annyi keserű gyümölcsöt termett. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon. Zaj és mozgás jobb felől.)*

Én arra kérem a t. kormányt, vagy ha az nem akarná, a többséget, m tassa már meg, hogy a mi nemzeti követelményeink tekintetében legalább az ilyen kisebb, alárendelt dolgokban — a mint azt itt Miklós Gyula képviselő úr mondta — meg tudja magát emberelni. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon. Zaj jobb felől.)*

Ezek után van szerencsém pártom megbízásából e tekintetben egy határozati javaslatot beadni, a mely így szól *(olvassa)*: »A képviselőház utasítja a belügyminister, hogy a magyar királyi csendőrség fekete-sárga kardbojtját nemzeti színű és Magyarország címerét feltüntető kardbojttal cserélje fel.« *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

T. ház! Mint tavaly mondtam, úgy az idén is kijelentem, hogy Horvátországra mi ezt nem követeljük, miután a fennálló törvény szerint a csendőrség autonom ügyét képezi. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Kívánja a t. ház, hogy a határozati javaslat ismét felolvastassék? *(Nem kívánjuk!)*

Ennélfogva a határozati javaslat felolvasottnak tekintetik.

A belügyminister úr kíván szólni.

Hieronymi Károly belügyminister: T. ház! Az előttem szólott t. képviselő úr először is azt kifogásolta, hogy a belügyministerium költségvetéséhez tartozó indokolásban a rendőri ügyekről igen kevés fölvilágosítás foglaltatik és különösen felhívott arra, hogy nézzem meg az angol kékkönyvekeket, a melyekben sok és részletes fölvilágosítás van az angol rendőri ügyekről. A mennyiben a jelen költségvetésről van szó, méltóztatnak tudni, hogy annak összeállítására én még befolyást nem gyakoroltam; ígérem azonban, hogy a jövőben igyekezni fogok a költségvetésnek ezen hiányát, a mennyire lehet, pótolni, és a t. háznak minden fölvilágosítást megadni, a melyre az ügyek megítélése végett szükség van. *(Helyeslés.)*

A t. képviselő úr foglalkozott a vándorczigányok kérdésével is. Miután ez a kérdés itt több éven keresztül, fölhozatott, és miután azon meggyőződésre jutottam, hogy arról senki sem tud tüzetes fölvilágosítást adni, hogy ezeknek a vándor czigányoknak száma mennyi: én — mint a t. képviselő úr is említette — január 31-ére a vándor czigányok összeirását rendeltem el. Csak akkor, ha tudni fogjuk, micsoda az objectum, a melylyel foglalkoznunk kell, lehet majd az orvoslati módokról gondoskodni. Most egyelőre csak annyit jegyzek meg, hogy téves az a felfogás, mintha az országban csak 50.000 czigány volna, mert a mennyire eddig tájékozást szerezhettem, állíthatom, hogy a vándorczigányok száma ennél sokkal nagyobb. Méltóztassék tehát türelemmel lenni, ha tudni fogjuk magát az objectumot, akkor leszek bátor az iránt is javaslatot tenni, hgy e kalamitást mikép orvosoljuk. Hogy e vándorczigányokat Afrika és Egyptomba küldjük, *(Derültség.)* az kissé bajos lesz, de hát lehet ezzel a kérdésen is kissé gondolkozni.

Attért azután a képviselő úr a csendőrségi intézmény kritikájára. Azt mondja, hogy túlságos nagy a fegyelem.

Hát, t. ház, azt hiszem, ha már katonailag szervezett csendőrségünk van, — és a tapasztalás megmutatta, hogy a szervezés helyes, — ne tegyünk kifogást az ellen, hogy a katonai fegye-

Digitized by Google

lem teljes szigorral gyakoroltatik, mert hisz a katonai fegyelem egyik kelléke, hogy az szigorú legyen. Hogy csakugyan történnek-e oly apró chicanok, mint a minőket a t. képviselő úr említett, és a melyek nézetem szerint sem képezik szükségszerűen a fegyelem kellékét, erről most nem nyilatkozhatom, mert eddig tudomásom nem volt róla. De hogy a fegyelem volna oka, hogy a csendőrség állományában oly nagy a változás, mint a minő tényleg az intézmény kárára constatálható, azt még is kétségbe vonom, és nem hiszem, hogy ebben rejlenék a jelenségnek valódi oka. Az ok két más körülményben rejlik, melyeket a t. képviselő úr is felemlített. Az egyik a zsold elégtelensége. Csakugyan Magyarországon egy csendőr napi zsoldja 93 krajczár, míg Ausztriában 1 frt 9½ kr., a különbség tehát elég jelentékeny.

Pázmándy Dénes: Ott 1 forint 10 krajczár.

Hieronymi Károly belügyminister: Bocsánatot, 1 frt 9·6 kr. A zsold ezen elégtelenségét némileg kiegyenlíti az, hogy a szolgálati pótdíjak nálunk valamivel magasabbak. Nálunk három évi szolgálat után napi 20 kr., a mi évenként 73 forintot tesz ki, míg Ausztriában három évi szolgálat után az évi szolgálati pótlék csak 50 frt, tehát a különbség Magyarország előnyére elég nagy. Hat évi szolgálat után a pótlék nálunk 91 frt 21 kr., míg Ausztriában itt már nagyobb, t. i. 100 frt. De mintbogy nálunk az intézmény kárára a csendőrségben a közlegények kevés időt töltenek, legfölebb az első három évi szolgálat jön tekintetbe, és erre nézve nálunk a helyzet kedvezőbb, úgy, hogy a zsold kedvezőtlenebb volta az által némileg kiegyenlíttetik.

Ha már most azt kérdjük, hogy e dolgon segítsünk-e: ez iránt már elvi határozat van, a mennyiben a tisztviselők fizetésjavításáról szóló törvényjavaslat indokolásában a pénzügyi bizottság a pénzügyőrök zsoldjának felemelésével párhuzamosan a csendőrök zsoldjának felemelését is javasolta. És én talán még ez évben, de legkésőbb a jövő évi budget tárgyalásakor ez iránt concret javaslatot fogok tenni. *(Helyeslés.)* A különbség azonban, mely ez által elő fog állani, elég nagy összegre megy, mert ha például csak annyira akarjuk felemelni a zsoldot, a mekkora Ausztriában, ez az évi budgetet 380 ezer forinttal terhelné. E számot csak tájékozásúl említem.

Van azonban egy másik, nagyobb baja a csendőrségnek, a mi az oka annak, hogy a legények oly rövid ideig maradnak szolgálatban, és ez a legénység túlságos megerőltetése. Némely vidéken oly gyéren vannak az őrsök, hogy egyes helyeken előfordúl, hogy ezeknek őrjárata eltart 45—50 órát is, vagyis 45—50 órát van a legény szolgálatban. Ez természetesen erejét teljesen kimeríti. *(Igaz! Úgy van!)*

A csendőrségi kerületi parancsnokok és a csendőrtisztek vélekedése szerint a legnagyobb erőfeszítés, a melyet e tekintetben a legénységtől kívánni lehet, az, hogy egy-egy őrjáratának időtartama 30 óránál nagyobb ne legyen. Az sem kívánatos, hogy 30 óra legyen minden őrjárat tartama, de mindenesetre úgy kell szervezni a szolgálatot, hogy 30 óránál hosszabb őrjárat soha se forduljon elő. *(Helyeslés.)* Ezért bár egyetértünk abban, úgy látom, mindnyájan, hogy a csendőrség létszámát szaporítani kell, minthogy ezen szaporítás iránt átlagszámok alapján határozni nem lehet, én valamennyi kerületi parancsnoksághoz rendeletet intéztem, a melyben fölszólítottam őket, tegyenek javaslatot az iránt, mennyiben volnának szaporítandók az egyes őrsök és az őrsök legénységének létszáma, mindig azon egy vezéreszmének szemmeltartásával, hogy az őrjárat soha 30 óránál több időt igénybe ne vegyen. Ezen adatokat a kerületi parancsnokságok január 31-ig fogják beszolgáltatni; akkor leszek abban a helyzetben, hogy a csendőrség szaporításának szükségéről concret képet nyerjek.

Említette még a t. képviselő úr a jutalomdíjakat s hogy a csendőrök azokat későn kapják. Ez oly administrativ hiány, a melyen mindenesetre a legrövidebb idő alatt segíteni fogok.

Áttért a t. képviselő úr a csendőrségi jelvényekre, nevezetesen a kardbojtra. *(Nagy mozgás. Halljuk! Halljuk!)* T. ház! Az 1881. évi III. tcz. 1. §-a azt mondja, hogy a közbiztonsági szolgálat ellátására katonailag szervezett m. kir. csendőrség állíttatik fel.

Helfy Ignácz: Magyar királyi!

Hieronymi Károly belügyminister: Igenis magyar királyi csendőrség. Mikor ezen törvényjavaslat 1881-ben előterjesztetett, akkor az indokolásban ki volt fejtve, mi értetik ezen katonailag szervezett csendőrség alatt, mert az indokolás egészen világosan hivatkozik arra, hogy ezen törvényjavaslattal az akkor tényleg Erdélyben fennállott csendőrséghez hasonló intézményt kíván életbeléptetni.

Szalay Károly: Szervezetére nézve hasonló!

Hieronymi Károly belügyminister: Ugyancsak az 1881 : III. tcz. 8. §-a azt mondja, hogy a csendőrségi tisztek és összes csendőrök személyi, előléptetési és fegyelmi ügyekben a honvédelmi minister alá vannak helyezve; az összes személyes ügyek a honvédelmi ministeriumban kezeltetnek és a csendőrség által elkövetett fegyelmi és bűnügyekben kizárólag a m. kir. honvédbíróságok illetékesek.

Midőn 1881-ben ezen törvény alapján a

Digitized by Google

csendőrség felállíttatott, az első keretek az erdélyi csendőrség köréből helyeztettek át, a csendőrségnél alkalmazott főbb tisztek pedig a honvédtisztek köréből vétettek és azon viszonynál s azon szerves összefüggésnél fogva, melyet e törvény megállapít, a dolog természetében feküdt, hogy sokkal könnyebb volt Magyarországon a csendőrséget szervezni és annak állományát szaporítani azon esetben, ha a csendőrtisztek tiszti rangja minden tekintetben megfelel a honvédtisztek és az 1881-ig fennállott erdélyi csendőrtisztek rangjának. Mert ha a nekik megadott rang nem felelt volna meg az erdélyi csendőrvagy honvédtisztek rangjának, méltóztassanak elhinni, nagyon sok tiszt áthelyezése a csendőrséghez tetemes nehézségbe fogott volna ütközni és igen sok esetben azon tiszt, a kinek kinevezése kívánatos volt, alig egyezett volna bele, hogy a csendőrséghez helyeztessék át. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon. Ellenmondás a szélsőbalon.)*

Ezen gyakorlati tekintetek tették igen kívánatossá, mondhatnám, szükségessé azt, hogy a csendőrtisztek tiszti rangja egészen megfelelő legyen a honvédtisztek tiszti rangjának. *(Helyeslés a jobboldalon. Mozgás a szélsőbalon.)*

Nemcsak nálunk, t. ház, de minden európai hadseregben valamely katonai egyén tiszti minőségének a jelvénye a kardbojt. Minden hadseregben, a legfőbb hadúrtól le a legutolsó hadnagyig ugyanazt a kardbojtot viselik a tisztek.

És ha akármiféle tisztnek nincs meg a tiszti kardbojtja, sem ő magát nem tekinti a többiekkel egyanrangú tisztnek, sem a többi tiszt nem tekinti őt olyannak. *(Úgy van! jobb felől.)*

Pázmándy Dénes: Nem áll! Ez csak olyan Szapáry-okoskodás! *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Hieronymi Károly belügyminister: Én nem vitatom, hogy miféle okoskodásnak tekinti a képviselő úr, de azt tudom, hogy az életből vett okoskodás. *(Helyeslés jobb felől.)* Méltóztassanak tekintetbe venni csak azt, hogy az ezredesi ranggal ellátott katonaorvosok, az ezredesi ranggal ellátott intendansok nem viselnek tiszti kardbojtot.

Thaly Kálmán: Az orvos visel, mert ott van, a hol az ágyúgolyó jár!

Hieronymi Károly belügyminister: De az intendans nem viseli!

Hoitsy Pál: Az intendáns is viseli! *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon)*

Meszlény Lajos: A kard más, hanem a bojt egyforma! Különben ez nem sikerült, gyerünk tovább! *(Derültség a szélsőbalon.)*

Polónyi Géza: Látszik, hogy nem volt katona! *(Egy hang jobb felől: Hát Polónyi volt? !)*

Hieronymi Károly belügyminister: Ismétlem, t. ház, tudtommal minden európai államban, ha valaki tiszt, az viseli ugyanazon katonai kardbojtot minden hadseregben egyaránt. Azt hiszem, t. ház, ehhez semmi kétség nem fér. *(Helyeslés jobb felől.)* Ezen okoknál fogva mondatott ki 1885-ben, hogy a csendőrtisztek ugyanazon kardbojtot viselják, melyet viselnek a honvéd tisztek, a honvéd tisztekre nézve pedig az 1868: XL. tcz. 18. §-a világosan meghatározza, hogy micsoda kardbojtot viseljenek.

Az mondatott, t. ház, sérti a nemzeti érzületet az, hogy ilyen magyar intézménynél, *(Zaj a szélsőbalon és felkiáltások: Bizony sérti!)* mint a csendőrség, ezt a kardbojtot viseljék. Hát, t. ház, az sérti a nemzeti érzületet, hogy a csendőröknek ez a kardbojtjuk van, de már az nem sérti a magyar érzületet, hogy a hadseregben szolgáló ifjaink ezrei .... *(Zajos ellenmondás a szélső balon.)*

Thaly Kálmán: Dehogy nem sérti! *(Élénk közbekiáltások a szélső baloldalon: Az is! Ki mondta, hogy nem sérti? ! Zaj és derültség a szélsőbalon.)*

Hieronymi Károly belügyminister: .... hogy azok a honvédek, a kik 1848-ban a hazáért vérüket ontották és 1867 után a honvédségnél újra szolgálatot vállaltak, ugyazon kardbojtot viselik? Ez nem sérti a nemzeti érzületet? *(Nagy zaj a szélsőbalon és élénk felkiáltások: Az is! Változtassa meg!)* És vajjon az nem nemzeti követelmény, hogy a csendőrség a maga feladatainak megfeleljen, *(Tetszés jobb felől.)* hogy a közbiztonsági állapotok jók legyenek? *(Zaj a szélső baloldalon.)* És akkor meg akarjuk zavarni, vagy legalább hosszú évekre meg akarjuk akasztani ennek az intézménynek működését? *(Nagy zaj a szélsőbalon, élénk felkiáltások: Hát degradatio ott a nemzeti szín? ! A csendőrség nem hadsereg! Élénk helyeslés jobb felől.)*

Ha a törvényhozás ma elhatározza, hogy a csendőrtiszteknek más kardbojtjuk legyen, mint a honvédeknek és a sorhadi katonáknak, méltóztassék elhinni, ennek egy következménye bizonyára lesz, t. i. az, hogy sem a honvéd tisztek nem fogják egyenlő minőségű tiszteknek vallani ... *(Nagy zaj a szélső baloldalon.)*

Polónyi Géza: Hát az a honvédtiszt haragudni fog azért a kardbojtért? Ez sértés a honvédkarra nézve!

Hieronymi Károly belügyminister: Én sohasem vindicalok *(Nagy zaj a szélsőbalon. Halljuk! Halljuk! jobb felől.)* nézeteimnek csalhatatlanságot. *(Zaj a szélső baloldalon.)* Megengedem, hogy én ebben tévedhetek, de én úgy vagyok meggyőződve, hogy ha különbséget teszünk a csendőrtisztek és a honvéd tisztek közt, annak a csendőrségi intézményre rossz befolyása lesz. *(Nagy zaj a szélső baloldalon.)* Csakis ebből az okból kérem a határozati javaslat mellőzését.

Digitized by Google

(Helyeslés jobb felől. Nagy zaj a szélső baloldalon és felkiáltások: Hoch! Hoch!)

Schóber Ernő jegyző: Bessenyey Ferencz!

Bessenyey Ferencz: T. ház! *(Halljuk! Halljuk! Felkiáltások: Helyre! Helyre!)* A t. belügyminister úr igen megkönnyítette az én helyzetemet és kellemesebbé tette a t. ház helyzetét, mert megmentette legalább attól, hogy az én hosszú érveléseimet a csendőrségi intézmény mellett végighallgassa. *(Halljuk! Halljuk!)* Eddigelé általában mindenki dicséri a csendőrségi intézményt, és a mint Pázmándy Dénes t. képviselőtársamnak beszédéből kivettem, ő is a legnagyobb elismeréssel adózik a csendőrségi intézmény iránt. Lehetetlen is, hogy legyen ebben az országban valaki, a ki a személy- és vagyonbiztonság értékét becsüli, és nem elfogúlt, a ki a csendőrségi intézményt nagyra ne becsülje. De, t. ház, úgy vagyunk ezzel is, mint egy kipróbált orvossággal. Ha t. i. egy orvosságról be is van bizonyítva, hogy az kétségtelenül jó hatással bír, ha egy grammban adják be, még sem használ az, ha csak fél grammban vagy csak $^3/_{10}$ grammban lesz adva. Végtelenül kevés a csendőrség az állomásokon, sehol sincs meg a létszám és ez az oka annak, a mire rámutatott úgy a belügyminister úr, mint Pázmándy Dénes t. barátom, a miért a csendőrségből a legénység, valamint az altisztek szabadúlni igyekeznek. De másban is rejlik az oka, t. ház, hogy őszinték legyünk abban is, hogy a csendőrségnek a helyzete Európa művelt államai közül talán sehol annyira nem nehéz, mint épen hazánkban, mert itt a rendnek, csendnek és a személybiztonságnak az őrei, ép úgy, mint a törvényhatósági, szab. kir. városoknak és községeknek a rendőrei nincsenek abban a szerencsés helyzetben, hogy közérdekű eljárásukban a közönség részéről is támogatásban részesüljenek. *(Úgy van!)* És addig, a mígki nem fejlődik a törvény iránti tisztelet és rendszeretet, a mely az állami, társadalmi és jogrend nagyfontosságú érdekeit legjobban biztosítja, s a mely közhatósági tisztviselők vagy közegek közérdekű eljárásának méltatására legjobban hat, mindaddig nagy eredményeket ez a csendőrségi intézmény sem képes nálunk felmutatni. De rá kívánok mutatni, t. ház, arra, hogy tulajdonkép mi az oka annak, a miért oly kevesen vállalkoznak a csendőri szolgálatra. Határozottan az, a mit Pázmándy Dénes barátom is megemlített és a belügyminister úr magamaga is elismerte, hogy a fizetés, illetve zsold nem áll arányban azon terhes és fárasztó szolgálatokkal, a melyeket a csendőr tenni kénytelen. *(Helyeslés.)* Abból a 93 kr. zsoldból, a melyet a csendőr kap, 40 krajczár vonatik le élelmezésre és pedig a midőn a zsold kiadatik, 10 napra előre levonatik. Most kivezénylik a csendőrt, nincs odahaza, saját magának kell magát élelmeznie. Ugyan kérem, mikor oly megfeszített munkával, óriási erőt igénylő feladattal áll szemben, ha csak meleg ételt, reggelit vesz magához, és hozzáképzeljük, hogy ebből az 53 krajczárból nemcsak élelmeznie kell magát, hanem ruháját csizmáját javítatnia, mosatnia kell, kérdem, ily terhes szolgálat után biztathat-e valakit az a remény, hogy a jól teljesített szolgálat végeztével magának valamit megtakaríthat? *(Úgy van! Úgy van! Igaz!)*

De elkeseríti a csendőrségi közegeket az is, hogy valahányszor ki vannak vezényelve, és pedig gyakran vannak kivezényelve, a közönség elismerésével sokkal kevesbé találkoznak, mintsem megérdemelnék. *(Ellenmondások a balés a szélső baloldalon.)* Bocsánatot kérek, e tekintetben el kell ismernünk, hogy biz az úgy van, igen kevés kivételes esete lehet annak, a mikor elismerés jut részökre.

Ónody Géza: Magyar vidéken elismerik!

Bessenyey Ferencz: A mit a t. minister úr mondott, köszönettel veszem tudomásúl, mert magam is abban a véleményben vagyok, hogyha néha talán elő is fordúlnak a csendőrségnél egyes kisebbrendű visszaélések vagy hatáskör túllépései, nem egyszerűen szigorúbb büntetéssel szüntethetők meg, hanem az által, ha minél műveltebb, öntudatosabb, tisztességesebb elemeket vonunk be a csendőrséghez, és ez csakis oly úton lehető, ha jobb díjazást biztosítunk számukra, mely arányban áll a terhes szolgálattal. *(Igaz! Úgy van!)* Mert ha kivezényeltetik a csendőrség 24 órai szolgálattételre, egy órányi, de egyetlen órányi pihenés ideje sincs; 48 órára való kivezényelésnél 4 órai alvás ideje van, és ekkor mire az őrs visszamegy, mikor tulajdonképen pihenni kellene, akkor előáll a bureaucratikus rendszer, mely az irodában létezik.

Pázmándy Dénes: Hiszen ezt mondtam! Ez a katonai kaszárnya-rendszer! *(Igaz! Úgy van a szélső baloldalon.)*

Bessenyey Ferencz: Mikor az illető csendőr bevonúl, a közbiztonsági téren elkövetett minden bűntett vagy vétségnél neki ötféle ügydarabot kell készítenie, először az állomási szolgálati könyvben az esemény leírását, azután készít fogalmazmányt, melylyel a szolgabírósághoz tesz jelentést, azután a kir. ügyészhez és állomási szolgálati könyv kivonatát, mint az esemény leirását a szárnyparancsnoksághoz beküldi. Kihágásoknál négyet készít. Akkor pedig, ha az illető csendőr fogdíjat is remél, 9 jelentést kell készítenie. Ezen kívül minden öt napban kénytelen az őrs beterjeszteni az állomási szolgálati könyv kivonatát. De ezen kívül még vezettetik ott leltár, iktató, három postakönyv, a gyengélkedőkről,

Digitized by Google

azután a hosszabb időre szabadságolt fegyenczekről, azután közártalmú egyénekről kimutatások és nvilvántartások a vadászati jog tulajdonosairól, stb., úgy, hogy ez valóságos hivatal és akkor, a mikor ki kellene magát pihennie a csendőrnek, akkor jön a rá nézve legnehezebb feladat, mert annak az embernek, a ki ügyvédi cancellariában vagy hivatalban nem képezte ki magát, biz annak sokkal nehezebb az efféle fogalmazási és scripturistai munka, mint a gyalogolás. *(Úgy van!)*

Én tehát csak köszönettel veszem tudomásúl a t. belügyminister úr kijelentését, hogy segíteni óhajt a bajokon, a melyet eddig akadályúl szolgáltak abban, hogy a csendőr-intézmény nálunk jótékonynyá nőhesse ki magát. Én úgy óhajtanám, hogy már most a csendőrségnek napi zsoldja 1 frt 20 krban állapíttassék meg annak idején, *(Helyeslés.)* és hogy minden három év után 20 kr. pótdíj állapíttatnék meg, 12 év után azonban nem állapíttatnék pótdíj. Így ha valakit az a remény kecsegtet, hogy már három évi szolgálat után 1 frt 40 kr. napi zsoldja van, és ebből valami tisztességes összeget öreg napjaira magának megtakaríthat, azt hiszem, sokkal különb, neveltebb, műveltebb emberek lennének ott, és nem lenne abban a a kellemetlen helyzetben maga az őrs sem, melyben ma van, hogy tulajdonképen az altiszteknek a legtöbb idejüket begyakorlással kell elfecsérelniök, továbbá azzal, hogy mivel kiképezetlen csendőrei vannak, a kivonulásnál rendesen magának is kell menuie, mert fél, hogy oly ildomtalanságokat és tapintatlanságokat fognak a kiképezetlen csendőrök elkövetni, melyekért az egész testület és intézmény fog legyaláztatni.

Miután tehát a belügyminister úr kilátást és némileg biztosítást is nyújtott a t. háznak az iránt, hogy a csendőrség helyzete javíttatni fog, a tételt elfogadom, *(Helyeslés jobb felől. Felkiáltások a szélső baloldalról: Hát a bojt?)* A bojtról, mint főszolgabíró, azt a tapasztalatot tettem, hogy ha valakinek elfogták a hat ökrét, és a csendőr elhozta bizony senki sem nézte, hogy milyen a kardbojtja. *(Hosszantartó zajos derültség és tetszés jobb felől.)*

Horváth Ádám jegyző: Thaly Kálmán!

Thaly Kálmán: T. ház! *(Élénk felkiáltások: Holnap! Holnap! Nagy zaj.)*

Elnök: Méltóztassanak hozzájárulni ahhoz, hogy a képviselő úr holnap mondja el beszédét. *(Helyeslés.)* Ennélfogva a képviselő úr holnap fog szólani.

T. ház! Holnap folytatjuk a tanácskozást. Napirenden lesz a belügyi tárcza költségvetése.

Azon javaslattal járulok a t. ház elé, méltóztassék hozzájárúlni, hogy a pénteki ülésben a VI. bíráló bizotttságban üresedésben levő két tagsági helyre megtörténjék a választás. Méltóztatnak elfogadni? *(Helyeslés.)* Ezt azért voltam bátor most előterjeszteni, hogy a t. képvilőselő urak magukat előre tájkozhassák.

T. ház! Az ülés napirendje meglévén állapítva, valamint az is, hogy a pénteki ülésben meg fog történni a választás a VI. bíráló bizottságba, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 45 perczkor.)

Digitized by Google

143. ORSZÁGOS ÜLÉS

1893. évi január hó 25-én, szerdán

B. Bánffy Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Felíratok és kérvények bemutatása. — Indítvány- és interpellatioskönyv felolvasása. — Az állami költségvetés részletes tárgyalásának (belügyi tárcza) folytatása. — Névszerinti szavazás Pázmándy Dénes határozati javaslata alkalmából. — Napirend. — Ugron Gábor interpellatioja a Gyulafejérvárott állomásozó két zászlóaljnak embertelen bánásmódban részesítése miatt a ministerelnökhöz.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Hieronymi Károly, Lukács Béla, gr. Bethlen András, Szilágyi Dezső.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni; az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Josipovich Géza jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Schóber Ernő, az azok ellen jelentkezőket Horváth Adám jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa a január hó 24-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom a kolozsvári középiskolai tanároknak gróf Bethlen Gábor országgyűlési képviselő által beadott kérvényét a fizetéseknek rangfokozatok felállítása nélkül való rendezése tárgyában, —

a kassai m. kir. gépészeti középiskola és ipariskolai alkalmazottaknak Beőthy Ákos képviselő által beadott kérvényét az állami tisztviselők fizetésének javítása iránti törvényjavaslat módosítása tárgyában.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a közoktatásügyi bizottságnak.

Bemutatom továbbá a pécsi posta és távirdaigazgatósági kerületi segédtiszteknek Erreth János, —

a nagykikindai kir. törvényszék, járásbíróság, ügyészség irnokainak Darányi Ignácz országgyűlési képviselő által beadott kérvényét az állami tisztviselők javadalmazásának rendezéséről szóló törvényjavaslat módosítása tárgyában.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a pénzügyi bizottságnak.

Az elnökségnek több jelenteni valója nincs.

Fel fog olvastatni az indítvány és interpellatios könyv.

Schóber Ernő jegyző: Kijelentem a t. háznak, hogy az indítványkönyvben újabb bejegyzés nincs.

Elnök: Méltóztatnak tudomásúl venni.

Schóber Ernő jegyző: Az interpellatiós könyvben a következő bejegyzés foglaltatik: Jannár 24. Ugron Gábor. A 62-ik gyalogezred Gyulafehérvárott állomásozó két zászlóaljának embertelen bánásmódban részesítése miatt, a ministerelnökhöz.

Elnök: A képviselő úr szokott módon az ülés végén fogja interpellatioját megtenni.

Digitized by Google

Következik a napirend: A belügyi tárcza költségvetésének tárgyalása és pedig a közbiztonsági kiadások második rovata: az országos csendőrség

Horváth Ádám jegyző: Thaly Kálmán!

Thaly Kálmán: T. ház! Nem vagyok, fájdalom, abban az egészségi állapotban, hogy a kérdéshez, mely több tekintetben rendkivüli fontossággal bir, hosszasabban tudnék szólni, hanem mégis méltóztassanak megengedni, ha a kérdésnek azon oldalához, a melyet az igen t. belügyminister úr tegnapi felszólalásának vége felé érintett, kénytelen vagyok pár megjegyzést tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nagy figyelemmel hallgattam a t. belügyminister úr védekezését a csendőrség mostani öltözete és illetőleg annak jelvényei fentartása érdekében. Én megvallom, hogyha azok az érvek a t. honvédelmi minister szájából jöttek volna, arra már elő lettem volna készülve és nem csodálkoztam volna rajta; de megvallom, hogy mikor az igen t. belügyminister, Hieronymi úr, szájából ugyanazokat, még pedig egy kissé talán fokozottabb mérvben is, tegnap ismét hallottam, ez bennem rendkivüli csodálkozást kelt. Meg is vagyok győződve róla, hogy bizonyos kényszerhelyzetben van az ő állásában, a mely nem engedi őt, hogy máskép nyilatkozzék, és ebben rejlik épen a fonáksága azon alapnak, a melyet önök elfoglalnak, a mely oly helyzetbe kényszeríti még a jóindulatú, a jóakaratú ministert is, hogy kénytelen még ő is fehérváryskodni. *(Derültség.)*

Madarász József: Benne vannak, beleestek! *(Derültség a szélsőbalon.)*

Thaly Kálmán: Különösen két pontja volt a belügyminister úr beszédjének, melyekre fel kell hívnom a figyelmet, mert azokban szerintem, közjogi sérelem, de erős vád is rejlik azok ellen, a kikről szólni fogok.

Az egyik pont a következő; szó szerint olvasom fel, hogy nem hű idézéssel ne vádoltassam *(olvassa)*: »Mert ha a nekik — tudniillik a magyarországi csendőröknek — megadott rang nem felelt volna meg az erdélyi csendőr- vagy honvéd tisztek rangjának, méltóztassanak elhinni, nagyon sok tiszt áthelyezése a csendőrséghez tetemes nehézségbe fogott volna ütközni, és igen sok esetben azon tiszt, a kinek kinevezése kívánatos volt, alig egyezett volna bele, hogy a csendőrséghez helyeztessék át,« t. i. ha nem azt a kardbojtot kapták volna, mint a honvéd tisztek és a sorhadi katonák. Ehhez járult a belügyminister úr beszéde végén a következő passus: »Ha a törvényhozás ma elhatározza, hogy a csendőr tiszteknek más kardbojtjuk legyen, mint a honvédeknek és sorhadi katonáknak, méltóztassanak elhinni, ennek egy következménye bizonyára lesz, t. i. az, hogy sem a honvédtisztek nem fogják egyenlő minőségű tiszteknek vallani, sem a sorhadiak.«

T. ház! Ebben az utolsó pontban, a mely talán csak a vita hevében, nagyobb meggondolás nélkül csúszott ki a t. belügyminister úr ajkain, nagyon érzékeny és éles vád foglaltatik a honvéd tisztikar ellen. *(Úgy van! bal felől.)* T. i. a honvéd tisztikar oly színben van oda állítva, mint a mely a magyar törvényhozást nem fogja respectalni, »ex lex« állítaná magát és fölmondaná az engedelmességet. *(Ellenmondás a jobboldalon.)* Kérem, határozottan ez mondatott: »Ha a törvényhozás ma elhatározza, hogy a csendőrtiszteknek más kardbojtjuk legyen, mint a honvédeknek és a sorhadi katonáknak, méltóztassék elhinni, ennek egy következménye bizonyára lesz, t. i. az, hogy sem a honvédtisztek nem fogják egyenlő minőségű tiszteknek vallani, sem a sorhadiak.«

Tehát a honvédtisztikar, a mely esküt tesz az alkotmányra és törvényekre, a magyar törvény határozatát nem fogná respectalni, hanem azon kardbojtot viselő tiszteket, a mely kardbojtot az országgyűlés elrendelt, le fogná nézni, magával egyenrangúaknak nem fogná elismerni! Én azt gondolom, hogy maga a honvédtisztikar, a melynek nemcsak az eskü szentsége iránt táplált érzületét, de hazaszeretetét is ismerem, ha módjában volna és szabad lenne politizálnia a katonának, a mit én nem akarnék, maga e tisztikar fogna tiltakozni e felfogás ellen, mert e tisztikar hű a törvényhozáshoz, és elismeri azt a honvéd intézmény megteremtőjének, valódi, tulajdonképeni souverainnek, természetesen a korona mellett, mint a mely a törvényhozás végzéseit szentesíti. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ezen súlyos vádat ajánlom a t. belügyminister úr figyelmébe, méltóztassék egy kissé kimagyarázni, mert hogyha így értelmeztetik, pedig aligha lehet máskép értelmezni, attól félek, hogy a honvéd tisztikarban nem a kardbojt, hanem e nyilatkozat fog méltó és nagy elkeseredést kelteni. *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)*

T. ház! Semmi sem bizonyíthatja és jellemezheti jobban a mi Ausztriától egész a nyomorúlt kicsinységekig való függésünket, mint jellemzi az a ránkolvasás, melyet a t. belügyminister úr tegnapi beszédében cselekedett, a mikor fejtegette, hogy az osztrák csendőrök fizetése pl. ennyi krajczárral és ennyi pótlékdíjjal nagyobb vagy kisebb, szóval normálét vett az osztrák gendarme-riáról és hozzászabta a mienket. Édes Istenem! annyira jutottuk már, hogy még ily apróságokban is az osztrákok után kell indulnunk. Én tudom, hogy ilyen helyzetben vagyunk, de akkor valljuk be és ne beszéljünk magyar államról; *(Úgy van! a szélső*

Digitized by Google

balon.) valljuk be azt a szerény állapotot, a melybe, fájdalom, az önök kiegyezése által jutottunk, hogy osztrák provincia vagyunk, és hogy még a csendőrség intézményében is a német, franczia, spanyol csendőrség után nem szabad indulnunk, hanem kénytelenek vagyunk minden kicsinységekben az osztrákokat követni. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* És hogy ez így van, hogy még az apróságokban, a kardbojt, jelvények, zsinórok és gombocskákban sincs szabad elhatározásunk, arra nézve élő példát hozok fel, a melynek valódiságáért jót állok. *(Halljuk! Halljuk!)* Mikor a honvédséget szervezték 1869. elején, positiv tudomásom van arról, hogy gróf Andrássy Gyula akkori ministerelnök és honvédelmi minister felterjesztést tett ő Felségének, a melyben az 1848-iki honvéd egyenruha elfogadását ajánlotta az újonnan felállítandó honvédség részére. Rajzban is mellékelve voltak a 48-iki honvéd egyenruhák. Bécsből hivatalos válasz nélkül küldettek vissza azon acták, azzal az üzenettel, hogy kellemetlen emlékeket fogna az az egyenruha felkelteni. Ez oly tény, a melynek valóságáról felelek. Hát annyira vagyunk, hogy mert szomorú emlékeket kelt fel Isaszegh, Nagysarló és Komárom, a hol ezen uniformis elől megszaladtak a fehér szíjas és egyenruhás osztrák seregek, nem szabad ezt az uniformist használni? Gróf Andrássy Gyula később azután kénytelen volt más egyenruhát kigondolni, mert Bécsben, mint mondtam, annyira akadékoskodtak, hogy még a 48-iki egyenruhát sem engedték meg. Annyira vagyunk tehát, hogy még a csendőrség egyenruhájának, pedig a csendőrség tisztán belügyi intézmény, minden legkisebb változtatását oda fenn Bécsben határozták el.

Beszélhetnék a koronaőrökről, mert a koronaőrök egyenruhája dolgában magam is felhívattam gr. Schleinitz-al, a honvédelmi ministeriumban akkor alkalmazásban volt törzstiszttel, hogy tervezzünk a koronaőrök számára történelmi hűségű egyenruhát. Mi ezt megtettük, de Bécsben ezen történelmi hűséget, miután oda fenn nem tetszett, annyira elnyirbálták s belőle valami kurta Waffenrock-féle szabású öltönyt csináltak, hogy én nevetve félredobtam a Bécsből visszakerült egyenruha-mintát, nehogy valaha azt mondhassák, hogy az én közreműködésemmel okoskodták ki ezen egyenruhát. *(Halljuk! Halljuk!)* Hogy mennyire félnek Bécsben mindentől, a mi magyar, hogy mennyire kedvük telik benne, ha annak történelmi hűségét elronthatják, és hogy mennyire nem akarják, hogy nekünk valami szép és egészen hű nemzeti dolgunk legyen: ezt legjobban illustralja az a példa, a mit gróf Andrássy Gyula akkori ministerelnök maga is kénytelen volt tapasztalni. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Azt mondhatnák erre, hogy nagy idő telt el azóta s hogy a viszonyok sokat változtak. Ámde 1868-ban, mikor a kiegyezés történt, tudjuk, hogy a honvédséget nem léptették mindjárt életbe. Volt ugyan névleg egy úgynevezett honvédelmi minister, a ki a helytartótanácstól átvett két osztályt újonczozási és bekvártélyozási s más ehhez hasonló ügyekkel. Miért nem léptették mindjárt életbe a honvédséget? Azért, mert attól tartottak még a bécsi körök, lázadónak tekintvén nemzetünket, hogy mihelyt szuronyt és kardot kapunk a kezünkbe, első dolgunk lesz az osztrák katonaságot innen kizavarni. Később azután, midőn Bécsben a magyar nemzet feltétlen loyalitásáról, alkotmányos érzületéről kénytelenek voltak meggyőződni, lassan-lassan sikerült a jeget annyira megtörni, hogy beleegyeztek egy-két dandárnak, zászlóaljnak felállításába, de a világért sem engedték meg az 1848-iki egyenruhát, mert az kellemetlen emlékeket keltett fel. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ezek annyira jellemzetes dolgok, hogy méltók arra, hogy felemlíttessenek. Mert ezekből világosan látjuk, hogy miért kénytelen a szegény belügyminister úr — bocsánat a kifejezésért, de sajnálom positioját, *(Derültség a szélső baloldalon.)* a honvédelmi minister urat nem sajnálnám, mert ő ebben a felfogásban neveltetett, abba úgy beleélte magát, hogy lelkéből és meggyőződéséből osztrák katona — miért kénytelen a csendőrségnél a fekete-sárga színt és kardbojtot védelmezni.

Nem akarom róla azt mondani, mintha ez politikai meggyőződése volna a t. belügyminister úrnak, de a honvédelmi minister úrról mégis kénytelen vagyok feltenni, hogy nála az. *(Tetszés a baloldalon.)*

A kardbojtra s a többi jelvényekre vonatkozólag a csendőrségnél, mert hiszen náluk a zsinórzat és kardbojt is fekete-sárga, szeretném látni azt a törvényt, mely ezen tisztán belügyi intézménynél, mely a katonaságnak sohasem lehet alkatrésze s a mely sohasem lehet combattans, indokolhatja a fekete-sárga színt. A honvédségnél — fájdalom — még azzal lehet ezt indokolni az önök szempontjából, hogy az a véderőnek kiegészítő része. Mi ugyan mindig kívántuk és kívánjuk most is, — és ezt tegnap Pázmándy Dénes t. képviselőtársam szintén hangoztatta, — hogy a magyar honvéd tiszteknek a magyar nemzeti színeket kell viselniök. Mi ezt folyton sürgetjük, óhajtjuk és kívánjuk, mert a honvédség magyar nemzeti intézmény; hanem még ha az önök szempontjából védelmezhető is itt a védtörvény következtében a fekete-sárga szín, a csendőrségnél semmiképen sem védelmezhető ez. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Megpróbál: a

Digitized by Google

belügyminister úr kényszerűségből tegnap mindent; elmondta, hogy egy más honvéd tiszt zokon vette volna, ha az ő kedves, fekete-sárga s sasos kardbojtjától meg kellett volna válnia a csendőrségnél. De, t. minister úr, ezek nem argumentumok; ezek olyan kencze-fenczék, olyan szépítő bécsi, igazán bécsi, flastromok. (*Tetszés a szélső baloldalon.*)

Ez a kérdés szorosan összefügg az olyan kérdéssel, mely e ház falain belül már sokszor hozatott elő s ez arra vonatkozik, hogy az uralkodóháznak színe-e a fekete-sárga és az uralkodóház czímere-e a kétfejű sas vagy sem? Nem fogok ezúttal heraldikai fejtegetésekbe bocsátkozni, mert már többször volt szerencsém vagy szerencsétlenségem ezt megtenni. Legutóbb Hoitsy Pál t. képviselőtársam és barátom igen alapos tanulmánynyal szolgált a t. ház tagjainak, melyet meg nem czáfolt senki, a mely, mint tudom, megczáfolhatatlan is. Utalok tehát az ő beszédére, utalok továbbá az én régebben mondott beszédeimre, melyekre a multkori hasonló vitákban hivatkozás is történt erről az oldalról, és e tekintetben tett állításaimat az utolsó betűig ma is fentartom.

Most csak egyetlen példácskát hozok fel röviden, a mi megvilágítja az egész dolgot.

Az utolsó Habsburg király, mint tudjuk, a magyar történelem szerint III., mint császár pedig VI. Károly volt, a ki midőn behunyta szemét, utána 1740-ben Mária Terézia jutott a magyar trónra. Ezután következett az örökösödési nagy háború, melyet mindenki eléggé ismer a történelemből. Tudjuk, hogy akkor Károly Albertet, a bajor választó fejedelmet, VII. Károly nevén német császárrá választották. Attól a percztől vagy órától fogva, a mikor III. Károly meghalt, Mária-Terézia új pecséteket vésetett. Nézze meg akárki Mária-Terézia okmányait, az azokon függő pecséteket, a követségi jelvényeket és meg fogja látni, hogy Mária-Terézia czímeréről, atyja halálá után, rögtön eltünt a kétfejű sas és a magyar s a spanyol czímer egyesíttetett, mert akkor spanyol jogon a Németalföld és olasz tartományokat is birta a Habsburg ház. Ezért nevezte így magát Mária-Terézia: »Regina divina Austriae, regina Hungariae et regina Hispaniarum.« Követei pedig úgy voltak meghitelve minden idegen udvarnál, mint Magyarország királynőjéé, mivel mint spanyol követeket nem lehetett őket meghiteltetni, mert ez a spanyol korona jogaiba ütközött volna. A követek tehát, mint m. kir. követek voltak bejelentve.

Beöthy Ákos: Minden nemzetközi okmányban így szerepeltek!

Thaly Kálmán: Igen, abban az időben mindig! 1745-ben a kétfejű sast a bajorok viselték, Bécsben az osztrákok nem, és a ki meg akar erről győződni, menjen a müncheni főtemplomba, megtalálja VII. Károly síremlékét, négy bronzvitézzel a sarkophag négy sarkán, kik négy pajzsra támaszkodva, melyeknek a közepén kétfejű sas van s a fehér-kék koczkás bajor czímer. (*Úgy van! a szélső baloldalon.*)

Ez alatt az idő alatt a kétfejű sas Bécsből eltünt. A kétfejű sas tehát nem Ausztria, hanem a római császárságnak czímere.

Tudjuk, hogy VII. Károly halála után, nagy mesterkedésekkel, igen sok költséggel és hadakozással, mert egynéhány választófejedelem szavazatát békekötésekkel biztosították, sikerült Mária Terézia férjét, Lotharingiai Ferenczet császárrá megválasztatni. A lothringeni háznak, jól tudjuk, nem ez volt a czímere, s így Ferencz, úgy mint császár, kezdte a kétfejű sast használni, s azután abusus folytán alkalmazta azt Mária Terézia is. Mária-Teréziának fia II. József pedig, a ki azután császárrá lett, állandóan használta a fekete-sárga színt és a kétfejű sast.

Ezek a nem érdek nélkül való példák világosan elénk tárják, hogy a dolog voltaképen miként áll. Mikor tehát itt azt vitatják, hogy a dynastia, illetőleg ő Felségének a királynak családi színei ezek: én nem tudom, micsoda argumentumot hozzunk fel ez ellen, mikor a legerősebb historiai és heraldikai adatok ellene szólnak. (*Úgy van! szélsőbal felől.*)

Itt hivatkozni szoktak, a mint a belügyminister úr is hivatkozott, Deák Ferencz kijelentésére. Hát Deák Ferencz nagy ember, talán nagy politicus volt, én nem akarok az ő nagyságából semmit levonni, hanem hogy nagy heraldicus lett volna: azt még nem hallottam. Gondolom, maga sem hitte ezt magáról. Deák Ferencz is, mint bárki más, szintén csalódhatott, és vele is megtörténhetett, hogy egy kis lapsust követett el, kivált akkor, mikor náluuk a heraldika még nagyon is bölcsőjében volt. Ezt tőle még csak rossz néven sem veszem, mert ezt csak szorúltságában említette föl, őt tehát heraldikai tekintélynek elismerni helytelen volna.

Nékem nem is a t. ministerelnök úr kijelentése ütött annyira szeget a fejembe, hanem gr. Apponyi Albert gr. képviselő úrnak egy nyilatkozata, Ő ugyanis a múlt alkalommal, mikor én gátolva voltam a megjelenésben, megtisztelt engem azzal, — a miért köszönettel tartozom neki, — hogy egy korábbi szerény nyilatkozatomról mint történeti alapokon nyugvóról azzal emlékezett meg, hogy ő nem akar belebocsátkozni ezen kérdésnek heraldikai fejtegetésébe, csak hivatkozik, hogy miután illetékes helyről ebben a házban többször kijelentetett, hogy a fekete-sárga szín az uralkodó

Digitized by Google

család színeinek tekintendők, ő nem foglal e felfogással szemben merev álláspontot, hanem azokat annak akarja tekinteni.

Sajnálom, hogy a t. képviselő úr nincs jelen, mert szerettem volna őt fölkérni arra, hogy legyen kegyes ő, a ki Magyarország közjogának oly kitünő ismerője, bővebben kifejteni, hogy melyek azok az illetékes nyilatkozatok, a melyek előtte ilyen tekintélylyel birnak. Én kerestem azon illetékes nyilatkozatokat, a melyek itt a házban e tárgyban elhangzottak, és találtam Deák Ferencz nyilatkozatát, azután az ettől nagyon messze eső, de lényegileg e kérdésben megegyező gr. Szapáry-féle nyilatkozatot, azután b. Fejérváry Géza honvédelmi minister úrnak többször tett nyilatkozatát és most a t. belügyminister úr kijelentését, a ki hivatkozott Deák Ferencz nyilatkozatára. Más nyilatkozatot e kérdésben nem találtam; lehet, hogy más ministerek is nyilatkoztak, lehet, hogy gr. Andrássy Gyula is szólt ezen kérdésben: azonban kérdem, a magyar közjog minden ismerőjétől, különösen gr. Apponyi t. képviselő úrtól, hogy vehetjük-e ezen röpke parlamenti nyilatkozatokat olyan adatoknak, a melyek előtt mi kénytelenek legyünk meghajolni? Én más kútforrást, mint a törvényt, nem ismerek. Hányja, vesse föl a törvénykönyvünket bárki, de olyan tételt, a mely a sárga-feketé színt és a kétfejű sast az uralkodó család színeiül és czímeréül elismeri, aligha fog találni.

Egyszer Péchy Tamás volt képviselőházi elnök constatálta már az elnöki székből, épen egy a honvédelmi minister és köztem e tárgyban folyt heves vitát döntvén el, hogy ő kénytelen constatálni, hogy Magyarország törvényei azt a színt és czímert nem ismerik. Ha tehát ez a törvényben nincs, keresem másutt az illetékes nyilatkozatokat. Volna még valami: pl. királyi leirat, mert a király a törvényhozással leirat útján szokott beszélni, azonban nem ismerek oly királyi leiratot, mely családi színül a fekete-sárgát és czímerül a kétfejű sast vallaná.

Remete Géza: Ez megnyugtatna bennünket!

Thaly Kálmán: Engem bizony meg nem nyugtatna, sőt elirtóznám tőle. De hála Istennek, ilyen királyi leirat nincs. Röpke nyilatkozatok pedig előttem nem bírnak oly tekintélylyel, hogy nemzetem színeit és czímerét meg bírnám tagadni oly jelvényért, mely nem is az uralkodó, nem is az uralkodóház színe, de a melyhez negyedfél száz év óta annyi vér, köny, szenvedés, annyi kínos emlék tapad. *(Igaz! Úgy van! a szélső bal felől.)*

Igaz az, a mit Apponyi Albert gróf t. képviselőtársam mond, hogy ő Felségének, a ki czímereket és színeket adományoz, joga van magának bármily színeket és czímert választani; de én ismerve és tisztelve ő Felségének családi hagyományaihoz való kegyeletes ragaszkodását: tudom, hogy ő a régi piros-fehér habsburgi színeket nem fogja felcserélni másokkal. Ne akarjunk tehát ő Felségére rádisputálni olyasmit, a mit ki nem jelentett.

Igen lekötelezne — ismétlem — Apponyi Albert gr. t. képviselőtársam, ha kifejtené azon illetékes nyilatkozatokat, mert én törvényben és királyi leiratban ilyesmit nem találtam, mást pedig illetékesnek a törvényhozással szemben el nem ismerhetek. *(Helyeslés bal felől.)*

Azt hiszem, minden magyar ember tisztában lesz a dologgal, ha megkérdi lelkiismeretét. A kit nem bántanak e színek, kinek nem fáj azon irtóztató tettek emléke, melyeket e színek alatt a magyar nemzet ellen elkövettek: az nem magyar ember többé! Lehet jó osztrák-magyar, de nem magyar.

Kár volna tehát ráfogni egyes, közéletünkben nemzeti tényezőként működő testületünkre, a minő pl. a honvéd tisztikar, melyet nemzeti érzületéért mindnyájan nagyrabecsülünk, hogy degradacionak fogná fel, ha az idegen színű helyett nemzeti kardbojtot viselne.

Mikor jutunk ki végre a mi provincialis helyzetünkből? Hiszen a magyar színeket sehol sem ismeri a világ! A mivel mi itt magunkat ékesítjük, csak mi magunk látjuk! Ausztriában mindenütt kitűzik a Provinzial-Fahne-t a Landespatron napján, pl. Szent-Lipót napján stb., nálunk Szent-István napján. De hiszen ezt Bukovina, Vorarlberg is megteszi! Hát nekünk, Árpád ezeréves nemzetének, csak annyi jogunk legyen mint Bukovinának és Voralbergnek?

Legközelebb is, csak pár hónappal azelőtt, számtalanszor láttam az osztrák nagykövetség czímerét Rómában palotáján, a Piazza di Venezzia-n. Egy irtóztató kétfejű sas dísztelenkedik ott, *(Derültség a szélső baloldalon.)* a melynek a szárnyai kiterjeszkednek. A magyar czímer nem is a közepén, hanem a kétfejű sas jobb szárnyának egyik ágazatán van; azután következik a cseh czímer, az erdélyi czímer stb. Nem tudom, hogy még a temesi Vojvodináé is nincsen-e ottan? Ezeket követik a mindenféle osztrák tartományok czímerei, elvegyítve vegyesen a magyar korona országaiéval.

A diplomatiai testületnél tehát így vagyunk. Ezt naponként látja sok ezer és ezer ember, mert épen a legfőbb közlekedési pontján áll Rómának. A kétfejű sas szárnyán egy iczi-piczi kis magyar czímerecske a sok minden tartománybeli czímer közt. Megvallom, a mikor ezt először megláttam, nagyon szégyenlettem magamat, és ha olasz ember megkérdezett volna, hogy mi nem-

Digitized by Google

zetbeli vagyok? elhallgattam volna szégyenletemben, hanem talán azt mondtam volna: azoknak atyjafia vagyok, a kik veletek Garibaldi alatt Türrel és a többi magyarokkal együtt harczoltak a ti szabadságtokért.

Így mondottam volna ezt és hogy ahhoz a nagy férfiúkoz zarándokoltam, a ki a magyar állameszmét képviselte valaha, képviseli most is, t. i. Kossuth Lajoshoz Turinba.

Ilyen magyar embernek mertem és merem is vallani magamat, de a kétfejű sas szárnyai alatt meghúzódó, meghunyászkodó, pihegő magyar embernek restelleném magamat bevallani. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Így van ez más nagyköveti palotákon is mindenütt, s ha ünnepélyek tartatnak: minden nemzet színei ott lobognak, még a kis Szerbiáé, Bulgáriáé is, egyedül csak a magyar zászlót nem találjuk sehol.

Ily körülmények közt magunk áltatjuk államiséggal magunkat akkor, a mikor összes jogaink csak annyira terjednek, hogy még egy zsandárkardbojtot sem vagyunk képesek megváltoztatni, a mely intézménynek pedig semmi köze a közös hadsereghez, mert egyedüli feladata a belrend fentartása.

Az eddigi jelvények tehát, melyek csak abususból, félreértésből vagy Bécs iránti meghunyászkodásból erednek, ezen intézménynél semmi képen meg nem tűrhetők. Épen azért, mivel így vagyok meggyőződve, elfogadom és pártolom Pázmándy Dénes t. barátom határozati javaslatát. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Gr. Pongrácz Károly: T. ház! Éber figyelemmel kísértem a tegnap itt elhangzott szónoklatokat. Hasonló figyelemmel Thaly Kálmán t. képviselőtársam mai beszédét, valamint mindazon enuntiatiokat, melyek évek során át itt a házban szemben a kétfejű sassal és a sárga-fekete színnel történtek, és mindazt, a mit hallottam és e téren olvastam, latolgatva, azon meggyőződés támadt bennem, hogy ezen jelvények valóban a felséges uralkodó ház czímere és színei; *(Zaj és ellenmondás a szélsőbal felől.)* ki fogom magyarázni, méltóztassanak meghallgatni. *(Halljuk! Halljuk! jobb felől)* Voltak idők, midőn ezen jelvények használata itt magyar hazánkban ....

Thaly Kálmán: Fejtse ki heraldice! *(Zaj.)*

Gr. Pongrácz Károly: Én illedelemmel meghallgattam a képviselő urat, hasonlót követelek öntől! *(Zaj.)* Voltak idők, midőn ezen jelvények itt hazánkra nézve sérelmesek voltak... *(Közbeszólások a szélső baloldalon: Mindig az lesz!)*

Madarász József: Örökre az marad!

Gr. Pongrácz Károly: ... mikor országunk részéről élénk remonstratiok intéztettek Bécsbe, hogy ezen czímer és ezen színek hivatalos használata Magyarországban megszüntetessék és teljes joggal; így volt II. József, Lipót császárok uralkodása alatt és Ferencz császár uralkodása elején. Ezen három uralkodó mint római német birodalmi császár viselte ezen czímert és használta ezen színeket. Magyarország a római német birodalommal sohasem volt kapcsolatban, ezen színek használata tehát Magyarországon értelemmel nem bírt, sőt azok használatából arra lehetett volna következtetni, hogy Magyarország a német birodalom egyik provinciája.

De a helyzet tökéletesen megváltozott. A mikor I. Napoleon a római német birodalmat halomra döntötte, Ferencz császár lemondott a német császári koronáról, és az osztrák császári czímet vette föl,

Thaly Kálmán: Először a német császárit!

Gr. Pongrácz Károly: ... és továbbra is az eddig használt czímert és színeket, mint családja és házának czímerét és színeit, azaz jelvényeit használta. *(Közbeszólások a szélső baloldalon: Van törvény rá?)* Mint souverainnek, joga volt hozzá. Ha bárkinek osztogathat nemességet, czímert és színeket, talán nem lehet tőle azon jogot megtagadni, hogy maga magának is állapítson meg czímert és színeket. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)*

Fölolvastak itt a házban egy érdekes leiratot, a mely a mellett bizonyít, a mit én most elmondottam. *(Egy hang a szélsőbalon: Asbóth!)* Mindegy, akár ki olvasta föl, nem ő szerkesztette; az egy régi okmány, a mely az én állításom mellett bizonyít.

Deák Ferencz nyilatkozata nagyérdekű előttem, valamint nagyérdekűek azon enunciatiok, melyek itt e házban a ministerelnöki székből tétettek. *(Ellenmondások s felkiáltások a szélsőbalon: Ah! Ah!)* Ennek következtében én, t. ház, a fekete-sárga jelvényeit, mint legkegyelmesebb uram, királyom czímerét és színeit respectálom *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Hoch! Hoch!)* és respectálni fogom.

Természetes, hogy önök, a kik velem nincsenek egy nézeten, *(Közbeszólások a szélsőbalon: Az már igaz!)* bizonyos kérdés megvitatásánál más álláspontra helyezkednek, mint mi, azaz én és elvtársaim.

Madarász József: Magyar álláspontra!

Gr. Pongrácz Károly: Az önök álláspontja szerint, és ezt magyarázgattam tegnap, a mit Thaly Kálmán képviselő úr fel is említett, még honvédségünk sem viselhetne tulajdonképen mást, mint nemzeti színű kardbojtot, *(Közbeszólások a szélső balról: Nem bizony!)* hogyha a felemlített színek ő Felségének, legkegyelmesebb urunknak színei nem lennének. *(Közbeszólások a*

Digitized by Google

szélső balról: Nem azok!) Mi azoknak tartjuk és az egész világ azoknak tartja. *(Ellenmondások és fölkiáltások a szélső balról: Ohó! Ohó!)*

Ezek előre bocsátása után, t. ház, áttérek a tárgyra.

Tagadhatatlan, hogy a magyar kir. csendőrségnél szolgáló tisztek és altisztek a magyar állam közegei, a mi külsőleg is kifejezést nyer az által, hogy fövegeiken a magyar czímer díszlik, de a m. kir. csendőrség, minálunk is úgy, mint a többi európai államban, katonailag van szervezve. Ezen katonai szervezet eltörülhetlen, tekintettel azon fontos, egy egész embert, a legnagyobb önfeláldozást és önmegtagadást igénylő szolgálatra; tekintettel ama nagy hatalomra, a melyet egy csendőr kezébe tenni kénytelenek vagyunk. Mert csakis egy katonailag szervezett testületben lehetünk képesek oly magas fokú fegyelmet kifejteni, *(Igaz! jobbról.)* mely nélkül a csendőrséget nem képzelhetem.

De a m. kir. csendőrség, t. ház, ezen ránehezedő békeszolgálaton kivül háborúban az ellenség előtt is szolgálatot teljesít, mozgósítás esetén az egész csendőrség a vezérlő főparancsnok rendelkezése alá bocsáttatik, a ki azt tetszése és a szükség szerint az ellenség előtt is alkalmazhatja.

Ekként a csendőrség a véderő egyik támaszát is képezvén, természetes, hogy az ott szolgáló tisztek és altisztek ugyanazon jelvényekkel látandók el, melyeket a véderő többi részei, a közös hadsereg, a m. kir. honvédség és a népfölkelés viselnek.

Ezek röviden az én érveim, melyek alapján mellőzve Pázmándy Dénes képviselőtársam határozati javaslatát, a tételt elfogadom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Felkiáltások a szélső baloldalon: Hoch! A szónok meghajtja magát a szélsőbal felé. Derültség.)*

Hoitsy Pál: T. ház! *(Halljuk!)* Pázmándy Dénes igen t. képviselőtársam tegnap egy határozati javaslatot adott be, azt czélozván, hogy a csendőrségnek szolgálati megkülönböztető jelvényei helyett olyanok hozassanak be, melyek a vörös-fehér-zöld színnel vannak ellátva.

E javaslattal szemben igen nagy várakozással néztem az igen t. belügyminister úr elé. Oly kormánynyal állottunk szemben, t. ház, a mely addig, a míg csak szavakról volt szó, bizonyos érzéket látszott tanúsítani a magyar nemzeti követelmények iránt és több alkalommal volt szerencsénk hallani a kormány egyes tagjainak olynemű nyilatkozatait, a melyek feljogosíthattak bennünket arra a reményre, hogy ezentúl talán jobb jövőt várhatunk, hogy ily kicsinyes kérdések a kormány részéről talán nem lesznek többé oppositio tárgyai.

Mondhatom, t. ház, a belügyminister úr tegnapi felszólalása engem egészen kiábrándított. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Minket is!)*

Az ő egész okoskodása abból állott, hogy mivel a honvédség is azt a fekete-sárga kardbojtot viseli, melyet a közös hadsereg, tehát a csendőrséget is ezzel a kardbojttal kell ellátni, ha csak azt nem akarjuk, hogy maguk a tisztek egymás között különbséget tegyenek.

És azután mit hozott fel még e mellé a t. belügyminister úr? Azt mondta: a mi nemzeti érzéseinket nem bántja az, hogy a közös hadsereg és a honvédség ezt a kardbojtot viseli; hát hogy van az, hogy egyszerre bántja a mi nemzeti érzékünket és érzésünket az, hogy ez a csendőrségnél is be van hozva.

Nos hát, t. belügyminister úr, a mi nemzeti érzéseinket az is igen mélyen sérti, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* söt nemcsak sérti, de egyenesen megtámadja, kihívja az, hogy a közös hadseregnél és a honvédségnél is türnünk kell ezt a fekete-sárga kardbojtot. *(Úgy van! szélső bal felől.)*

Ne méltóztassék azt hinni, hogy én ne érezném annak fontosságát, hogy egy bizonyos decorum van abban, hogy valaki tiszt lehet, és hogy ezt kifelé is megtartsák olyannyira, hogy például ugyanazon kardbojtot viseli ő Felsége és viseli a legutolsó, ma kinevezett hadnagyocska is. Nem e kardbojt ellen akarok én beszélni, t. ház. Ezt viseltem én is, büszke is voltam rá, hogy viseltem és mindenkor iparkodtam úgy viselkedni és fellépni, hogy ezt a decorumot megérdemeljem. De nem erről van szó, t. ház. Az a kardbojt nem fog decorumából semmit veszteni, de sőt nyerni fog, ha oda még a magyar szín is fog jönni. Mert egy loyalis, egy nagy és fenkölten gondolkozó nemzetnek színe fog hozzájárulni azon színekhez és viszont megint a nemzeti színre is csak dicsőség háramlik abból, ha neki azt a helyet meg tudjuk szerezni, a mely megilleti. És ne is méltóztassék azt gondolni, hogy ez kicsinyes kérdés. Ez egy elsőrendű és fontosságú kérdés. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Minden nemzet, mely ad magára valamit, még ellenségeitől és az idegenektől is megkívánja és követeli, hogy színeit, czímerét és zászlaját megbecsüljék, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Csak nem régen láttuk, hogy például Anglia majdnem viszályba keveredett Marokkóval, mert az angol zászlónak nem adták meg az őt illető tiszteletet. De hogyan követeljük és kívánjuk az idegentől azt, hogy zászlónkat és színeinket megbecsülje, mikor magunk sem tudunk azoknak érvényt szerezni, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* és mikor magunk tűrjük, hogy saját kormányunk, a magyar kormány nem tud zászlónknak itthon az országban érvényt szerezni. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Digitized by Google

T. ház! Gr. Pongrácz Károly előttem szólt képviselő úr ma azt hozta fel, hogy voltaképen a fekete-sárga szín nem idegen szín ránk nézve, mert az az uralkodóháznak a színe. Bátor voltam már a ministerelnökség tárczájának általános tárgyalásánál is e kérdésben felszólalni és akkor felhoztam én azokat a heraldikai adatokat, melyek egészen ellenkezőt bizonyítanak, nevezetesen azt, hogy a fekete-sárga szín és a kétfejű sas sohasem volt az uralkodóház családi czímere és színe, hanem hogy az osztrák császárság színe és czímere. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ezzel szemben már Thaly képviselőtársam előadta érveit mindazokra vonatkozólag, miket azon alkalomból egyrészt a ministerelnök úr, másrészt gr. Apponyi Albert t. képviselő úr elmondottak. Akkor a ministerelnök úr azt mondotta, hogy ő voltaképen heraldikai kérdésekhez nem ért és azokba nem akar belemenni, hanem ő úgy tudja, hogy efféle nyilatkozatok tétettek, és neki ezeket el kell fogadnia.

Én a heraldikai térre kiterjeszkedni nem akarok, mert már a multkor minden elfogadható történelmi factummal eléggé indokoltam álláspontom helyességét, hanem igenis történt e vita alkalmával egy más felszólalás, Asbóth Jánosé, a ki azt mondotta: hogy nem is létezik egy oly rendelet, mely azt mondaná, hogy a fekete-sárga szín az osztrák császárság színe, tehát hogy az az uralkodó család színe, sőt a fejét is felajánlotta annak, a ki ily rendeletet fel tud neki mutatni. Érthető, hogy egy ily magas pályadíjért, mint az ő feje, *(Derültség a szélsőbalon.)* ámbár ha megnyerném, igazán nem tudom, mit csinálnék vele, *(Derültség a szélsőbalon.)* ösztönzött engem arra, hogy ebben az irányban némi kutatásokat tegyek. Nem sajnáltam a fáradságot, felmentem Bécsbe e miatt a kérdés miatt, *(Halljuk! Halljuk!)* és utána kutattam az ottani levéltárban és ezeknek a rendeleteknek csakugyan nyomára akadtam. Egyszersmind megmondták, hogy ezek a rendeletek Pesten is megvannak az országos levéltárban, mely a régi magyar udvari cancellaria irományait is magában foglalja. Nos, t. ház, ezek a rendeletek ott csakugyan megvannak és ez szolgáljon egyszersmind válaszúl igen t. előttem felszólalt képviselőtársamnak, gr. Pongrácz Károlynak, ki épen az imént souveraine bizonyossággal egyenesen kijelentette, hogy itt voltaképen egyébről, mint a királyi család családi színeiről nincsen szó. Egy ilyen rendelet kelt már 1790 ben, gondolom, deczember 14-én, és az be is van igtatva — megnézheti gr. Pongrácz Károly t. képviselőtársam — 1790. évi 14.051. szám alatt az országos levéltár irományai között, a másik rendelet pedig 1804. évi augusztus 11-én kelt. És nevezetes dolog ebben a kérdésben az, t. képviselőház, hogy ez ugyanazon rendeletnek a folytatása, a melyet itt a minap Asbóth képviselő úr bemutatott, és a melylyel ő indokolni akarta azt, hogy ilyen patens nem létezik, úgy, hogy neki csak tovább kellett volna olvasnia és megtalálta volna azt, a mit keres, a nélkül, hogy a fejét kellett volna koczkáztatnia. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Az 1804. augusztus 11-én kelt császári patens — már csak császári patensnek kell mondanom, mert hiszen Ausztriára vonatkozott, Magyarországra nem is vonatkozhatott — mely aláírva van »Franz Aloys Graf von Ugarte, erzherzoglicher österreichischer erster Kanzler, Josef Freiherr von der Mark«, a második kikezdésben a nagy birodalmi czímernek (»das grosse Wappen«) a következő leírását tartalmazza *(olvassa)*:

»Der Mittelschild enthält das Wappen des österreichischen Erbkaiserthums, das auf dem ganzen Complexus der Monarchie radicirt ist; im goldenem Felde einen zweiköpfigen und doppelt gekrönten schwarzen Adler, in seiner Rechten ein blosses Schwert, in der linken den Reichsapfel haltend. Auf der Brust desselben ruhet der Herzschild, der das nunmehrige Wappen des Allerdurchlauchtigsten Hauses Österreich, einen silbernen Querbalken im rothem Felde darstellet.«

Magyarra fordítva: »A középpajzs foglalja magában a monarchia egész complexusára kiható örökös osztrák császárságnak czímerét; aranymezőben egy kétfejű s kettősen megkoronázott fekete sast, jobbjában kivont pallossal, baljában pedig a birodalom országalmáját tartva.«

Ebben tehát egészen világosan ki van mondva, hogy a kétfejű sas a fekete-sárga színnel az osztrák örökös császárságnak a czímere és hogy a vörös-fehér az uralkodóház színe. Hogy pedig ebben a tekintetben semmi félreértés fenn ne forogjon, nyomban következik utána a családnak magának a színe *(olvassa)*: »Ennek mellén«, tudniillik a kétfejű sas mellén, »nyugszik a középső pajzs, mely a legfelségesebb uralkodó osztrák háznak czímerét vörös mezőben és fehér sávokkal mutatja.« *(Felkiáltások a szélső baloldalon: No tessék, mindig ezt mondottuk!)*

Thaly Kálmán: Na, Pongrácz hol van?

Remete Géza: Erre tessék kadentiát mondani!

Thaly Kálmán: Azt mondja, hamis okmány!

Hoitsy Pál: Itt tehát semmiféle félreértés fenn nem forogh at. Az osztrák császár maga rendeletileg kimondja, mi a házának színe, és megmondja egyszersmind azt is, hogy az újonnan alakult osztrák császárságnak mi a színe.

Digitized by Google

Történt itt hivatkozás nagy férfiakra, kik ezt mondták, azt mondták; az efféle nyilatkozatok azonban valamennyien e rendelettel szemben semmi érvénynyel és értelemmel nem birnak.

Madarász József: Becsempészés!

Hoitsy Pál: Ezzel a rendelettel szemben, bármint nyilatkozott is valaki, illetéktelenül nyilatkozott, mert ez magának a császárnak a patense. Sőt nemcsak egy ily rendelet létezik, hanem létezik hasonló rendelet két évvel későbbről, 1806-ból; ez is megvan az országos levéltárban, és ha Pongrácz képviselőtársamat érdekli és el akarja olvasni, megmondom, hogy 80.860. szám alatt van ott; az 1806. évi állami cancellária iratok közt őrzik. Ennek a rendeletnek ide vonatkozó passusa következőleg hangzik:

»A középső pajzs a legfölségesebben uralkodó császári háznak genealogiai czímerét foglalja magában. Felülről lefelé kétszer van elosztva, jobbról arany mezőben a Habsburgok koronázott ágoskodó vörös oroszlánja; középen a ház czímere vörös mezőben fehér sáv, balról pedig a lothringeni herczegi ősi czímer, haránthúzott vörös sávban három ezüst sas.«

Itt tehát az van mondva, hogy az ő genealogiájának a czímere ez, magának a családnak a színe pedig a vörös-fehér, illetőleg vörös mezőben a fehér sáv. *(Helyeslés.)*

Halljuk tovább *(olvassa)*:

»A nagy hátsó pajzs fölött arany mezőben tűnik fel egy kétfejű, kettősen koronázott fekete sas, arany csőrrel és kiöltött vörös nyelvekkel, *(Derültség.)* mely az örökös tartományok és országok egész complexumára kiterjedő osztrák császárságra vonatkozik.«

Thaly Kálmán: Itt van a magyar csendőrség kardbojtja!

Hoitsy Pál: Ha tehát, t. ház, a kétfejű sas semmi egyéb, mint az osztrák császárság czímere és a fekete-sárga semmi egyéb, mint az osztrák császárságot képviselő szín, a mely osztrák császársággal mi ugyan szerződéses viszonyban állunk, de a melynek belügyeinkhez semmi köze, és a melylyel szemben a paritást mondták ki elvül: akkor semmivel sem lehet indokolni azt, hogy a fekete-sárga szín és a kétfejű sas ott legyen a közös intézményeinken. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Nincs annak semmi jogosúltsága, hogy például a közös hadsereg tisztikarának kardbojtján is rajta legyen.

Remete Géza: Legyen inkább vörös-fehér!

Hoitsy Pál: És ha van jog arra, hogy ott legyen a fekete-sárga, akkor épen annyi joga van a vörös-fehér-zöld színnek is. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Igaza van a t. belügyminister úrnak, ki jónak látta arra hivatkozni, hogy a mi nemzeti színünk ott nincs; ez az, a mi nemzeti érzületünket bántja, ép úgy, mint az, hogy a honvédségnél ez a magyar nemzeti szín érvényre nem emelkedik. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Méltóztatnak sokszor csodálkozni és hallottam e tekintetben panaszokat, különösen osztrák lapokban panaszkodtak azon, hogy Magyarországon a fekete-sárga szín nem mindenkor részesül abban a tiszteletben, a mint ők szeretnék. Én nem ezen csodálkozom, én azon csodálkozom, hogy ez a magyar nemzet tűri és elszenvedi, *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* hogy a fekete-sárga szín itt az ország határain belül is kiszorítsa helyéből a magyar nemzet színeit. *(Úgy van! Úgy van! Helyeslés a szélső baloldalon.)* Én csodálkozom, hogy ez a nemzet oly hosszú tűrő és békeszerető, hogy még meg nem unta, hogy a midőn kormányainak gyávasága következtében meg nem tudta szerezni annyi éveken keresztül, hogy másként nem igyekezett állami színeinek és suverainitásának kikifejezést szerezni. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

De, t. képviselőház, nemcsak azt tűrjük, hogy a közös intézményeknek ez a kizárólagos színe, mintha azok nem közös intézmények, hanem csupán Ausztria intézményei lennének, hanem most már tűrnünk kell azt is, hogy olyan tisztán nemzeti, olyan tisztán állami intézménynél, a melyhez semmiféle idegen államnak semmi köze nincs, mint a csendőrség, ott is ezt a színt csempészszék be. *(Úgy van! Úgy van! a szélső balon.)*

T. ház! Méltóztassék elgondolni azt, hogy miután Magyarországon a fekete-sárga színnek ugyanannyi joga van, mint a vörös-fehér-zöldnek Ausztriában: mit mondanának ahhoz odaát Ausztriában, ha valaki komoly képpel azzal állana elő, hogy az osztrák honvédséget vagy az osztrák csendőrséget vörös fehér-zöld kardbojttal kell ellátni? A szemébe nevetnének, vagy a bolondok házába küldenék. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nálunk pedig az állami bölcseségnek non plus ultrájául tekintik azt, hogy előállnak egyesek, és azt mondják, hisz kérem, itt az uralkodó családnak a családi színeiről van szó. Sohasem volt ez az uralkodó családnak a színe és remélem, hogy nem is lesz soha.

Mert, t. ház, nem hiszem azt, hogy ilynemű rendeletet ő Felsége vagy utódai kiadnának, hogy megfeledkezve régi hagyományaikról, őseikről, megfeledkezve egész multjukról, annak emlékeiről, a dicsőségről, mely őseik nevéhez kötve van, hogy ezt mind elfelejtve, egy egészen új színt vennének fel, mely az ő színök addig sohasem volt.

De nem hiszem azt sem, t. ház, hogy akadjon államférfiú, a ki önzetlenül akarna szolgála-

Digitized by Google

tot tenni a koronának, és oly tanácsot adhasson neki, hogy családi színeiül épen a fekete-sárgát declarálja. Mert ne méltóztassék elfelejteni, hogy mi igenis tisztelettel fogadnók akkor a fekete-sárga színt, ha az az uralkodóháznak a családi színe volna; azzal a tisztelettel viseltetnénk iránta, a mivel az uralkodó színe iránt tartozunk. De egy szín sem volna erre annyira alkalmatlan, mint épen ez. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Mert ne méltóztassék elfelejteni, hogy századokon keresztül ezen fekete-sárga zászló alatt követték el Magyarországon a legvérlázítóbb dolgokat. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezen zászló lobogtatása mellett tapodták el a köz- és magánszabadságot; ezen zászló alatt öltek, raboltak, gyujtogattak, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és ezen zászló alatt Magyarországon még asszonyokat is vesszőztek. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És ne méltóztassanak azon csodálkozni, hogy mi nem jó szívvel tűrjük azt, hogy azt a zászlót kell látnunk a közös intézmények zászlaja gyanánt is lobogtatni, és hogy ezeket a színeket látjuk még saját nemzeti intézményeinkbe is becsempészve.

Hisz ne méltóztassék azt gondolni, hogy ez a kérdés, ez a controversia csak bennünket foglalkoztat, hogy ez nem fordúlt elő a régi időkben is, hogy például őseink e tekintetben nem próbálták meg kellőképen felszólalni. Csak egy nagyon érdekes dolgot fogok elmondani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az országos levéltár irományai közt, mint mondtam, vannak az udvari cancellaria iratai, és ott egy igen érdekes dologra akadtam, nevezetesen arra, hogy valahányszor egy ilyen czímerre vonatkozó rendeletet az udvar kiadott, a magyar királyi udvari cancellaria mindenkor felszólalt, sőt egyenesen tiltakozott ellene. Már most méltóztassanak a párhuzamot megvonni. Az az udvari cancellaria először is melyik korszakban létezett? Ezek a rendeletek 1790-ben, 1804-ben és 1806-ban keltek. Ezt az időt mindig olyannak hallottam jellemezni, a melyben a germanisatio Magyarországon leginkább rombolt, a melyben az elnemzetietlenedés legnagyobb volt, a melyben az udvari kegyeket a legnagyobb mértékben hajhászták, és az önállóan, hazafiasan gondolkodó ember ez országban a legritkább volt. És mégis abban a szomorú időben nem országgyűlés szólalt fel, a mely a nép bizalmára támaszkodik, nem is kormány, a melynek háta megett a nép választottjai ülnek, — *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* hanem egy udvari cancellaria, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* a melynek hivatalnokai csak az által remélhettek hivatalaikban előre haladni, ha minél puhábbaknak mutatkoznak az udvar minden kérésével és parancsával szemben és mégis mikor például lejött 1790. deczember 11-én az első rendelet, már négy nappal később gróf Pálffy Károly, akkori udvari cancellar, egyenesen felírt a Hof-Kanzlei-hoz, hogy ő ezen rendeletet először is jogtalannak tartja, mert Magyarország önállósága ez által elismerve nincs, másodszor törvénytelennek tartja, mert nem lévő törvényekre hivatkozott, és harmadszor inopportunusnak és a magyar nemzet érdekeit és szabadságát sértőknek tartja. *(Mozgás a szélső baloldalon.)*

Az ő felszólalásának abban az időben nem lett meg a foganatja. 1804-ben, mint említettem, kiadták az új rendeletet, mely deczember 14-én kelt és deczember 21-én — ott vannak az udvari cancellaria levéltárában az eredeti fogalmazványok, az illetőknek sajátkezű signaturájával — Mikos udvari tanácsos, Pálffy cancellár ellenjegyzése mellett újra felírt az osztrák titkos udvari cancelláriához, hogy e rendeletet vissza kell vonni, mert ez Magyarország törvényei szempontjából meg nem tűrhető és meg nem engedhető.

Hasonlókép történt 1806-ban, a mikor már gr. Stadion volt a cancellár és Hofrath Kudlich volt aláírva. Augusztus 6-án jött a rendelet és augusztus 17-én az udvari cancellaria ismét felfolyamodással, illetőleg óvással élt ezen rendelet kiadása ellen.

T. ház! Ezek az akkori idők voltak, az elnémetesedés ideje, a mikor Magyarország a germanisatio hatása alatt állott; ezek akkor voltak, a mikor a közszabadság ebben az országban nem volt meg oly értelemben, mint ma; akkor nem volt még a nemzetnek képviselőtestülete, a mely kívánalmait abban a formában fejezhette volna ki, mint ma; akkor nem volt a nemzetnek felelős parlamenti ministeriuma, mely a nemzet választottainak többségére hivatkozhatik; akkor csak udvari hivatalnokok voltak, a kik az udvar kegyétől várták további előléptetésüket és ezek mégis fölemelték szavukat és megmondták az igazságot. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Én nem akarom hinni, t. ház, hogy ma egy parlamenti többség, egy parlamenti kormány ne tenné meg kötelességét nemzetével szemben, a mit azok a hivatalnokok megtettek, s azért hiszem és bízom benne, hogy el méltóztatnak fogadni Pázmándy t. képviselőtársam határozati javaslatát. *(Élénk helyeslés és tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

Horváth Ádám jegyző: Ernuszt Kelemen!

Ernuszt Kelemen: T. ház! *(Halljuk Halljuk!)* A csendőr-intézményről lévén szó, csak röviden azt akarom constatálni, hogy majdnem egyhangú elismeréssel viseltetünk ezen intéz-

Digitized by Google

mény jósága és czélszerűsége iránt; hasonlóképen átérezzük annak szükségét, hogy a létszám emeltessék, mert igazán emberfölötti munkát követelnek a csendőröktől, a minek ők physikailag megfelelni képtelenek, és anyagi ellátásuk, mint minden oldalról hangoztatott, nem felel meg a szolgálattal járó sok nehézségnek. *(Úgy van! bal felől.)*

Pázmándy t. képviselőtársam figyelmébe ajánlotta a belügyminister úrnak a czigányügy mellett azon óriási csavargó vándorlást, a melynek kivált mi a határvidéken az ausztriai határon kitéve vagyunk. Ez a következménye annak a szomorú ténynek, hogy míg odaát az osztrák provinciák rendőri dolgaikat rendezni tudták, semmiféle ilyen csavargó elemet meg nem tűrve, s így a vándorlást nyakunkba zúdították, ez ellen mi egyes megyékben magunkat megvédeni nem tudjuk. Megkísérlették a megyékben, hogy oly szabályrendeleteket hoztak, hogy a kóbor czigányok összeírassanak. Csak a magam megyéjéről beszélek; ha Vasmegyéből be fogja követelni a t. minister úr ezeket az adatokat, el fog borzadni, hogy egy második czigányhaddal állunk szemben, a mely amannak minden veszedelmét rejti méhében s egyeseknek személyi és vagyoni biztosságát veszélyezteti.

Kérem a t. belügyminister urat, legyen szíves ezen adatokat bekívánni és nekünk segédkezet nyújtani, mert a magunk erejéből képtelenek vagyunk magunkat megóvni.

Fölmerült ezen vita folyamán Pázmándy t. barátom indítványa. Ez igen kényes kérdés, és sajnálom, hogy oly mederbe tereltetett, a mely a kölcsönös capacitatiót élére állította. Nem szándékozom még olajat önteni a parázsra, hanem lehetőleg objective kívánok a kérdéshez hozzászólani, saját álláspontomat védve és igazolva.

Bocsásson meg Pongrácz Károly előttem szólt igen t. képviselőtársam, hogy nem reflectálok szavaira, mert nem igen értettem beszédét, a mi nem az ő hibája, szenvedvén ő is abban az általános hurutos bajban, a melyben én. De azért megértettem előadásából annyit, a mire Hoitsy Pál és Thaly Kálmán t. képviselőtársaim alaposan, tudományosan és történelmi okmányokkal beigazolt czáfolattal feleltek, úgy, hogy az általuk elmondottak után feleslegesnek tartok minden további czáfolatot. Beszédével tehát most nem foglalkozom, hanem áttérek a t. belügyminister úrnak előadására.

A t. belügyminister úr feltárva a tárgyalás alatt lévő intézménynek eredeti keletkezését, igen helyesen utalt arra, hogy az 1881-iki törvény határozottan megszabja, hogy a magyar királyi csendőrség — és én is hangsúlyozom ezt a kifejezést — katonailag szerveztessék és az akkori nehézségeknek és a kezdeményezésnek tudta be azt, hogy szükséges volt ezt a belügyi téren foglalkozó intézményt katonailag szervezni. De engedje meg a t. minister úr, hogy midőn azután az 1881-iki törvényt annyira magyarázza, hogy ezen törvénynek egyes szakaszaiban a honvédelmi intézménynyel összeköttetésbe hozza, és ezt a tisztán belügyi térről a katonai szervezet Procrustes ágyára akarja vonni, ezt a magyarázatot nem értem. Azt érteném, ha a t. belügyminister az általa elfoglalt álláspontonmegmaradva, egyszerűen hivatkoznék a törvényre; ez képezhetné közöttünk általánosságban vita tárgyát. De neki nem lett volna szabad ugyanabba a hibába esnie, a melybe esett az előbbi belügyminister úr, hogy oly indokolással élt, mely a magyar államnak tekintélyét, a magyar állami érdekeket és a legkényesebb honfiúi érzeteket megsérti, és ezzel azután igen természetesen utat nyit arra, hogy egészen más térre, a szenvedélyesség terére tereltessék a kérdés. Azt értettem volna, hogy ha a t. belügyminister úr egy előttem ugyan tisztán álló kérdésre nézve azt mondja, hogy meg vannak állapítva a színek, hivatkozván azokra az auctoritásokra, a kik ő Felségének családi színei gyanánt akarják feltüntetni a fekete-sárga színeket; de felfogásom szerint nem lett volna szabad arra az álláspontra helyezkednie és oly térre terelni a kérdést, hogy ez katonai intézmény és miután a közösügyi kérdésekben a dualisticus jelvényeknek zászlókon stb. feltüntetése annyi évek után elég sajnosan kellőleg elintézve nincsen, ezeket a színeket ő Felsége személyes színeinek declarálja és ezen az alapon okoskodik. Ez a kérdés megvitatását mindenesetre más mederbe terelte.

Most áttérek arra, hogy én, mint ellenzéki, ugyanabból az álláspontból kiindulva, a miből eredetileg kiindult a t. belügyminister úr, hogyan fogom fel a kérdést. *(Halljuk! Halljuk! bal felől.)* És itt engedjék meg, ha én is az 1881-iki törvényre menjek vissza és foglalkozzam a csendőrség keletkezésével, mely, mint tudjuk, az Erdélyben akkor fennálló csendőrség mintájára szerveztetett. De én még tovább is megyek és visszatérek általában arra az időre, a midőn az osztrák-magyar monarchiában a csendőrség keletkezett, és eljutok egy igen szomorú korszakhoz, a Bach és Schmerling korszakához, midőn oly rendszer fentartására volt első sorban hivatva a csendőrség, mely egy utálatos politikai rendszert képezett, *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* a mely hivatása egyformán utálatossá tette a csendőrséget úgy a katona, mint a polgárság előtt. Akkor volt értelme, hogy abból a czélból, hogy a csendőrtiszteknek tekintélyt és bebocsátást szerezzenek, neki fekete-sárga kardbojtot adtak, mely nélkül a katonatisztek sem tűrték volna meg

Digitized by Google

kebelükben. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* De azután, midőn megváltozott a rendszer, midőn a valódi nemes hivatásra, a közrend biztosítására állíttatott fel a csendőri intézmény, mi lehetett az, a mi ennek a tekintélyét biztosítja? Ugyanaz, a mi a polgári életben biztosítja a tekintélyt: a kimagasló tulajdonok, a hivatalos kötelesség hű teljesítése. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Egy dolog semmi esetben sem teremti meg a tekintélyt, az, hogyha nemes és benső érzelmek megsértésével akarnak valamit életbeléptetni, a mi a polgárok érzelmét sérti. Ez a tekintély biztosítására a legrosszabb mód. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Mint a belügyminister úr mondja, mint faute de mieux léptetett életbe e csendőrségi törvény. De hál' Istennek 20 év elmult s a viszonyok változtak. Hát nem lehetett volna gondoskodni, hogy más forrásból legyen a csendőrség pótolva, mint kezdetben pótolták? Hiszen a törvényhozásnak és minden magyar embernek arra kell törekednie, hogy azok az intézmények, melyek az államban működnek, a magyar állam méltóságának és a kor kivánalmainak megfelelőleg módosíttassanak és más alakba öntessenek. Ez tisztán belügye az országnak.

Engedje meg itt a t. ház, hogy az 1881 : III. törvényczikkre hívjam fel a figyelmét, melyben az áll, hogy a magyar királyi csendőrséget katonailag kell szervezni. Ezután egy paragraphus a belügyminister intézkedéséről szól, hogy törvényhatósági városokban hogyan, minő sorrendben léptetik azt életbe, s a 8. §-ban a honvédelmi ministerről van szó, itt átadják a csendőrséget neki, hogy katonai szervezés alatt legyen, de a törvény hozzáteszi, hogy az utasításokat s minden szabályzatot a belügyminister állapít meg. Már pedig, t. ház, ha bele akarja a belügyminister úr a csendőrséget a katonai intézményekbe szorítani, ez határozottan a törvénybe ütközik, mert míg a véderőről szóló törvények a honvédség és közös hadsereg fegyverzetét ugyanazonosnak rendelik, a csendőrség felszerelésérőI a csendőrségi törvény világosan mondja, hogy azt a belügyminister állapítja meg. A belügyminister úr egészen más fegyverzetet rendelhetett volna a csendőrségnél, ha neki tetszik. Tehát már itt is természetes, hogy összefüggés nincs e kettő között, mert ez határozottan belügye az országnak. Az olyan szerencsétlen felszólalásnak, mint a tavalyi volt, mely azt hiszem, nem készakarva, csak elhamarkodva tétetett, az olyan kiszalasztott szónak az a baja van, hogy olyan, mint a kiröpített golyó, elsütni lehet a fegyvert, csak az a kérdés, a golyó hol talál. Attól függ, hogy milyen ügyes vagy ügyetlen lövő a czélzó. *(Élénk tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* Itt is rosszul talált, mert megsértette a magyar állam tekintélyét, *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* a mi ellen minden magyar embernek határozottan tiltakoznia kell. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* Moralis elégtételt kell nekünk adni a magyar államnak megsértett színeiért, *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* mert ha a kardbojt az, a mit mindenütt a világon a haza, a fejedelem iránti hűség, a becsületesség, a lovagiasság symbolumának tartanak, abból a magyar nemzeti színeknek hiányozni nem szabad. *(Élénk helyeslés, éljenzés és tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* Ezen symbolumban ennek kitüntetését követelni kell a jelenlegi magyar állam és a jövő nemzedék számára. *(Helyeslés.)* Mert a nemzet színei felmagasztalják az érzelmeket, s ez okozza, hogy a honvéd, midőn a harcztéren a hazáért vérezik; midőn ott elesve, szemeit utoljára ezen színekre emeli, nyugodtan hal meg, tudva, hogy ezen színekért ontotta vérét. *(Tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

Legyenek meggyőződve, hogy míg ezen színkérdést megfelelően meg nem oldjuk, míg olyan leplezett felszólalásokkal. minőt a minister úrtól hallottunk, a tavalyi alapon járunk, addig nem tekintélyt fogunk szerezni a csendőrségnek, hanem az osztrák-magyar monarchia tekintélyét künn meg fogjuk rontani. Mert azok a szenvedélyek, a melyeket ily módon és ily úton felidéznek, és az izgalom, mely ennek nyomán keletkezik, csak a tekintély megromlására vezethet. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Ha a t. belügyminister úr meg fogja az ellenkezőre az alkalmat adni, akkor örömmel fogok máskép szavazni, de most Pázmándy t. képviselőtársam határozati javaslatát fogadom el. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Horváth Ádám jegyző: Helfy Ignácz!

Helfy Ignácz: T. ház! A kérdés közjogi oldalának fontosságát oly nagynak tartom, hogy daczára annak, hogy tavaly már alkalmam volt e tárgyban röviden nyilatkozni, kötelességemnek tartom ezúttal is felemelni tiltakozó szavamat. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon.)*

Mindenekelőtt őszinte sajnálatomat fejezem ki a fölött, hogy az igen t. belügyminister úr, a ki olyan rokonszenvesen kezdette pályáját, nem kímélte meg magát attól a tegnapi nyilatkozattól, a mely szerencsétlen másolata annak, a mit elődje mondott, azzal a különbséggel, hogy elődje azon a széken nem kerülhette ki a nyilatkozatot, holott a t. minister úr igen kényelmesen kikerülhette volna az egész választ. Mert a mennyiben a kardbojt kérdése tisztán jelvénynek tekintetett, a honvédelmi minister úrnak ressortjába tartozik, ha az katonai jelvény; a mennyiben pedig közjogi kérdés, annak meg-

Digitized by Google

oldására az összkormány és első sorban a t. miniszterelnök úr van hivatva. A generositás mindig tisztelendő; meglehet, hogy a belügyminister úr meg akarta kiméln épen ezzel két collegáját a kellemetlenségtől és azt inkább magára vállalta.

A mi magát a dolog érdemét illeti, én azt mondom, hogy ha csak mint pártember ítélném azt meg, még örülnöm kellene, hogy ezen sárga-fekete kardbojthoz ragaszkodnak, mert semmivel a világon nem lehet bebizonyítani annyira, hogy igazsága van ezen pártnak, midőn folyton tiltakozik a közösügyes alkú ellen s igyekszik azt felbontani, mint ilyen eljárással, mert ez bizonyítja be legjobban, hogy a közösügyek láncolata olyan, hogy azok lassan-lassan behatolnak legbensőbb intézményeinkbe. Önök megteremtették először az úgynevezett közös hadsereget, meghagyván neki az osztrák szellemet az osztrák jelvényekkel együtt. Megteremtették e párt tiltakozásával szemben a honvédséget úgy, hogy kijelentették, hogy ez egyúttal kiegészítő része a közös hadseregnek, a miből következik, hogy ez intézmény is örökölje amannak szellemét, örökölje annak jelvényeit. Megteremtették a csendőrséget, és mert katonailag kell szervezni, arra a logikai következtetésre jutottak, hogy azt is el kell osztrákosítani, ha másban nem, legalább jelvényeiben.

Érezte ezt a párt akkor, midőn a csendőrségi intézmény meg lett alkotva. Már akkor teljes erőnkből tiltakoztunk ellene, nem azért, mintha mi is nem éreztük volna szükségét annak, hogy erélyesebb rendőri közegek legyenek az országban, hanem mert előre láttuk, hogy ez az önök kezében újabb elosztrákosító eszköz lesz. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Mindez most beteljesedett. Ha tehát tisztán mint pártember ítélném meg a dolgot, örülnék azon, hogy önök minél tovább ragaszkodnak amaz álláspontho z; de minthogy mindenki első sorban magyar ember, s csak azután pártember, e szempontból lehetetlen mély őszinte fájdalmat nem éreznem, fájdalmat és csodálkozást.

Alig van két-három hete, hogy a kormány t. elnöke tiltakozott az ellen, midőn ez oldalról nemzeti szellemről, nemzeti politikáról volt szó és e párt magának vindicálta a nemzeti politikát. Hát megvallom, mikor ezt hallottam, nem hittem volna, hogy e házban még egy ily feketesárga kardbojtos vita fordúlhasson elő a nélkül, hogy a ministerelnök úr föl ne keljen és ne mondja ezt: Még nem volt elég időm e kérdést megoldani, de legyen meggyőződve a ház, hogy kötelességemnek tartom és el fogok követni mindent, hogy e kérdést is nemzeti irányban oldjam meg. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Ezt vártam volna a t. ministerelnök úrtól és megvallom, fáj és meglep, hogy mélységesen hallgat e hosszú vita folyamán.

Ez az, a miért leginkább felszólaltam. Most még csak két rövid megjegyzést leszek bátor tenni, minthogy hangom úgy sem engedi, hogy többet szóljak. Sok más után Pongrácz Károly t. képviselőtársam ma megint ismételte azt a phrasist, hogy a sárga-fekete szín nem sértheti a magyar ember érzelmeit, mert az végre is az uralkodó család színe. No hát Hoitsy Pál t. barátom és már egy korábbi alkalommal Thaly Kálmán t. barátom kézzelfoghatólag kimutatták, hogy maga az uralkodó család hivatalos actussal tagadja ez állítást. De hogy egyszer véget vessünk ennek az érvelésnek, bátor vagyok arra figyelmeztetni t. képviselőtársamat, hogyha még így is volna, hogyha a sárga-fekete színek csakugyan az uralkodó színei volnának, ebből semmiképen nem következik az, hogy azokat Magyarország is elfogadja. Engedelmet kérek, Magyarország nem adta el magát soha az uralkodónak. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Magyarországon az uralkodó csak egy részét képezi a magyar közjognak és kell, hogy magyar legyen, olyan, mint Magyarország minden más intézménye. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ez az egyik.

A másikra látszólag nem kellene felelni, mert hiszen csak élcz volt, de némelykor az élcz jellemzi legjobban egy bizonyos körnek a felfogását. A tegnapi napon Bessenyey Ferencz t. képviselőtársam, *(Halljuk! Halljuk!)* mikor azt a kérdést vetették fel előtte, hát a kardbojt? erre azt felelte: a kardbojtra nézve, mint főszolgabíró, azt tapasztaltam, hogy a kinek hat ökrét elvitték és a csendőr visszahozta, nem nézte, milyen a kardbojtja. Ez élcznek igen szellemes, de egy komoly párt kebelében egy komoly politikai kérdéssel szemben ily élczczel élni nem szabad, mert ő nem is vette észre, hogy ebben az élczben a legnagyobb cinismus rejlik, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* mert hogyha ez kihatna népünk közé, és hogyha a nép csakugyan magáévá tenné ennek az élcznek értelmét, ez azt jelentené: te ügyelj csak arra, hogy a te anyagi érdeked legyen megóva, ne gondolj azután semmivel, akár nemzeti, akár nemzetellenes, akár ki menti meg, akár ki biztosítja ökreidet vagy többi érdekeidet, azt imádjad, nem kell gondolni se a hazával, se a nemzettel, sem semmivel a világon. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Veszedelmes egy tan ez, melyet a magam részéről a leghatározottabban visszautasítok. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Pártolom Pázmándy Dénes t. képviselőtársam határozati javaslatát. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)*

Digitized by Google

Elnök: Felírva nincsen senki, kíván-e még valaki szólani?

Nagy István: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Én csak egy nagyon rövid megjegyzésre szorítkozom a t. ház szíves engedelmével, annak illustrálására, hogy mily feledékenyek tudnak az emberek sokszor lenni akkor, ha azt a pillanatnyi szükség úgy kívánja; *(Halljuk! Halljuk!)* egyúttal pedig be akarom bizonyítani azt is, milyen szorgalmas tanulója voltam én ezelőtt rövid 34 évvel a kőszegi elemi iskolának, melynek akkor harmadik osztályába jártam.

Akkori időben, ez abban a boldog Bach-korszakban volt, nem igen taníttatták velünk a magyar színeket és a magyar czímert, de arra igen világosan emlékszem, hogy minden héten kétszer, szerdán és szombaton hegedűszó mellett kellett elénekelnünk a »Gotterhalte« összes strófáit. Volt akkor egy német olvasókönyvünk, talán most is kézre tudnám keríteni egy példányát, melyből minden héten fel kellett olvasnunk, soha nem felejtem el, ha száz évet érnék is, a következő kérdést: »Was sind die Farben des Hauses Habsburg?« »Im rothen Felde ein silberner Queerbalken«, vagyis mik a Habsburg-ház színei? Vörös mezőnyben egy ferde ezüst sáv. Ez ugyanaz, a mit Hoitsy Pál t. képviselőtársam mondott, ehhez kétség nem fér. Ezúttal mindössze csak ennyit akartam megjegyezni. *(Élénk tetszés és helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Horváth Ádám jegyző: Sághy Gyula!

Sághy Gyula: T. ház! Nem akarom hosszú időre igénybe venni a t. ház becses türelmét. *(Zaj és helyeslés a jobboldalon.)* Nem szólaltam volna fel e tételnél, ha tegnap a t. belügyminister úr részéről oly sajátszerű argumentatioval nem találkoztam volna, melyet részemről sem tudok megjegyzés nélkül hagyni. Egészben véve hozzájárulok mindazokhoz, a miket előttem Thaly Kálmán, Hoitsy Pál és különösen Ernuszt Kelemen t. képviselőtársaim kifejtettek, és ezért azokhoz én nem is akarok semmit hozzátenni, csupán egy pár rövid megjegyzésre szorítkozom a t. belügyminister úr tegnapi fejtegetését illetőleg. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. belügyminister úr az 1881: III. tcz. 1-ső §-ára hivatkozva, mint törvény által implicite kimondottat, mint törvényből folyót állította elénk azt, hogy a csendőrség jelenlegi kardbojtját legalább törvény nélkül megváltoztatni nem lehet és Pázmándy Dénes t. barátom határozati javaslatát ezen indokból is utasította vissza, mert egyenesen hivatkozott arra, hogy ott az van mondva, hogy a csendőrség katonailag szervezendő.

T. ház! A jog hermeneutikával a t. belügyminister úr legalább az én felfogásom szerint e tekintetben igen gyenge lábon áll, ha a szervezet szóban a katonai jelvényeket is benfoglaltaknak tekinti; mert akkor épen oly joggal lehetne az összes ruházatot, fegyverzetet a törvényben benfoglaltnak tekinteni, pedig azt már Ernuszt Kelemen t. képviselőtársunk, különösen a törvény 9. §-ára való hivatkozással igazolta, hogy ezt a törvény egyszerűen a végrehajtásra, épen a belügyi és honvédelmi ministerek részéről kiadandó utasítással leendő elintézésére bízta. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De, t. ház, épen oly különös — a mit megjegyzés nélkül nem hagyhatok — a t. belügyminister úrnak azon argumentatioja, hogy azért kell megtartani az egyenlő kardbojtot a magyar honvédség és a közös hadsereg tisztikarával, mert különben sem a honvédség, sem a közös hadsereg tisztjei nem ismernék el a csendőrtiszteket magukkal, sem ezek nem tartanák magukat amazokkal egyenrangúaknak. Én, t. ház, kénytelen vagyok ezen állítást, mint olyant visszautasítani, a mely egyenesen a magyar honvédség tisztikarának nemzeti érzülete ellen intézett insinuatio. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Hogy a magyar honvéd tisztikar a magyar nemzeti színek előtt ép oly tisztelettel ne hajoljon meg, mint a közös hadsereg tiszti jelvényei előtt, hogyha törvény által ki van mondva az, hogy a csendőrtisztek teljesen egyenrangú tisztekül tekintendők a közös hadsereg és a magyar honvédségbeli tisztekkel, ezt a magyar honvéd tisztekről feltételezni nem lehet. *(Helyeslés a bal- és szélső bal felől.)*

Hivatkozott a t. belügyminister úr a kardbojt egyenlősége szükségének igazolása tekintetéből arra is, hogy hiszen az orvosok meg az intendansok nem viselnek kardbojtot, azonban mikor azt ezen oldalról a közbeszólók megczáfolták, ezen argumentatioját kénytelen volt maga is elejteni. És én csakis azért reflectálok erre, mivel hogy ez is igazolja, hogy nem a kardbojt egyenlőségében van a tiszti tekintély. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

De igazolja azt egy eset, hogy mennyire igazsága volt Ernuszt Kelemen t. képviselőtársamnak akkor, a mikor ő a testület kiváló tulajdonságaira hivatkozva azt mondotta, hogy a tekintély és az egyenlő rang elismerését a testületek és tagjaik kiváló tulajdonai oldják meg. Igazolja ezt a 70-es évek elején történt következő eset is. Tudvalevő dolog, hogy a honvédség és a közös hadseregbeli tisztek kardbojtja egyenlő és ennek daczára a közös hadseregbeli tisztek közül akkoriban nagyon számosan nem akarták a magyar honvédség tiszteit egyenrangúaknak elismerni. Azonban akadt egy kiváló tábornok, gondolom, akkor ezredes, a magyar honvédség parancsnoka Kassán, Mariássy

Digitized by Google

tábornok, *(Éljenzés a szélső baloldalon.)* a ki mikor ezt észrevette, nem tartott szükségesnek semmi különös intézkedést, csak egy pár — hogy műszóval fejezzem ki magamat — úgynevezett »schneidig« honvédtisztet berendelt Kassára. Azok várakoztak, hogy micsoda parancscsal vagy utasítással akarja őket a kerületi parancsnok ellátni. Lefolyt egypár nap, a parancsnok nem hivatta őket magához, hanem időközben ismétlődött az, a mi végett ez a berendelés történt. Ugyanis az említett honvéd századosokat közös hadseregbeli hadnagyok és főhadnagyok, az utczán velök találkozva, nem üdvözölték. Ezek az ő testületi és nemzeti érzésük által vezéreltetve, hogy a magyar honvédség és honvédtisztek tekintélyén ilyen csorba ne essék, párbajra hívták ki azon közös hadseregbeli tiszteket, és megadták nekik a kívánt leczkét. Azóta nem is fordúlt elő, hogy közös hadseregbeli tisztek a honvédtiszteket magukkal egyenrangúaknak ne ismerték volna el.

Tehát nem a kardbojt egyenlősége dönt, t. ház; a kardbojt egyenlősége mellett ép úgy lehetséges, hogy nem lesz meg az egyenlő rang elismerése, mint megfordítva. És én még csak azt akarom a t. minister úrnak erre az argumentatiojára megjegyezni, hogy bár circumspectusabban és óvatosabban élt a kifejezésekkel, mint t. elődje a mult budget vita alkalmával, de lényegében ugyanazon utakon halad. *(Úgy van! bal felől.)* Ő már nem említette, hogy a csendőrségi tisztek tekintélye kívánná ezt, hanem azt mondotta, szükséges ez azért, hogy a csendőrtisztek meg a honvéd és közös hadseregbeli tisztek egyenlő rangja elismertessék. Kérdem én: van-e a dolog lényegében e két álláspont közt különbség? Én ebben különbséget találni nem tudok. Csak a kifejezések, a formák simábbak és enyhébbek, és épen azért, hogy ne engedjük magunkat ilyen sima formák által félrevezettetni, részemről nem járúlhatok a t. belügyminister úr felfogásához, mert nem látom benne kifejezve azon különbséget, a melyet már Helfy t. képviselőtársam kifejezett, hogy t. i. a t. minister a nemzeti érdekek ápolása tekintetében hatályosabb irányzatot, erőteljesebb törekvést tüntetne fel, mint a milyent elődjénél tapasztaltuk. *(Úgy van! bal felől.)*

Végül még egy megjegyzést, s ezzel befejezem felszólalásomat. A legkülönösebb argumentatioja a t. minister úrnak, melyet ezennel apostrophalni kívánok, az, hogy azt mondja: »zavarni vagy legalább hosszú évekre megakasztani akarjuk ennek az intézménynek, t. i. a csendőrségnek a működését«. Valóban az igen t. belügyminister úr az argumentumok nagy szorúltságában szenvedett, midőn ehhez a nagy mondáshoz folyamodott. Mert én kérdem a t. házat, vajjon a kardbojtok színének megváltoztatása, azoknak nemzeti színekkel való ellátása miben akasztaná meg a csendőrségi intézmény fejlődését, miben akasztaná meg annak működését csak egy napig is? *(Tetszés bal felől.)* Én nem teszem fel a t. minister úr éles eszétől, hogy ezt a nagy argumentumot maga is elhitte volna, a mikor használta, és azért elfogadom Pázmándy Dénes t. képviselőtársam határozati javaslatát. *(Helyeslés bal felől.)*

Elnök: Kíván még valaki szólani? Ha senki sem kíván szólani, a vitát bezárom. *(Felkiáltások: Szavazzunk!)* A ministerelnök úr kíván szólani.

Wekerle Sándor ministerelnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Ha ebben a kérdésben felszólalok, teszem ezt azért, hogy úgy Sághy Gyula képviselő úrral, mint azon képviselő urakkal szemben, a kik úgy tűntették fel a dolgot, mintha itt volna valaki, a ki azt vitatja, hogy a nemzeti színnek bármily színt praeferal, ez ellen határozottan óvást emeljek és tiltakozzam. *(Zajos helyeslés a jobboldalon. Zaj és felkiáltások a szélső baloldalon: Pedig úgy van!)* Engedelmet kérek, a magyar kormány tagjairól feltételezni nem lehet...

Thaly Kálmán: Hát Fejérváryról? *(Zaj jobb felől.)*

Wekerle Sándor ministerelnök: Arról sem! A képviselő úr nem is tudja még, mit akarok mondani. *(Derültség jobb felől.)*

Mondom, a magyar kormány tagjairól feltételezni nem lehet, és nem is hiszem, hogy lehetne magyar kormány, mely a nemzeti színnek bármily más színt praeferálhatna. *(Élénk helyeslés jobb felől. Zaj a szélső baloldalon.)* Én tehát határozottabban elvi álláspontomat nem jelezhetem, mintha minden ilyen feltételezés és imputatio ellen tiltakozom. *(Élénk helyeslés jobb felől. Zaj a szélső baloldalon.)*

Szükségét látom, t. ház, a felszólalásnak azért is, mert habár nem egyenesen, de a felszólalásokból mégis azt a következtetést meríthetné valaki, mintha ez az állapot, mely 12 éve áll fenn, és mely megfelel az 1881-ik évi törvény határozmányának . . . *(Zajos ellenmondások a szélsőbalról: Nem felel meg a törvénynek!)* Mindjárt leszek bátor kimutatni, hogy mennyiben felel meg.

Remete Géza: Módosítani kell a törvényt!

Wekerle Sándor ministerelnök: Nem is kell módosítani, hanem rendeleti úton is be lehet hozni a nemzeti színeket a nélkül, hogy a törvényt módosítanók. *(Felkiáltások bal felől: Hát tessék behozni!)* Mondom, a felszólalásokból azt a következtetést meríthetné valaki, mintha ez törvénytelen állapot lenne. Semmi olyan törvényünk nincs, mely azt rendelné, hogy a csendőrségnek kardbojtja nemzeti színű legyen. *(Zaj*

Digitized by Google

a szélsőbalon. Halljuk! Halljuk! jobb felől.) A csendőrség szervezéséről szóló 1881-iki törvény a rendeleti útra utalja a csendőrség ruházatának, fegyverzetének, felszerelésének s természetesen ezek közt kardbojtjának is megállapítását. A törvényben nyert e felhatalmazás alapján állapíttatott meg a kardbojt úgy, mint az 12 éve van. *(Zaj és felkiáltá-sok a szélsőbalon: Elég rosszúl!)* Most nem arról van szó, jól-e vagy rosszúl, hanem arról, hogy törvényes-e az állapot vagy nem? *(Zaj a szélső baloldalon.)* És ha ezen kérdéssel foglalkozunk, hogy törvényes-e vagy törvénytelen, határozottan azon conclusiora kell jutnunk, hogy azt törvénytelennek mondani nem lehet, mert egy törvény által adott felhatalmazás alapján, rendeleti úton, tehát törvényesen állapíttatott meg a kardbojt. *(Helyeslés jobb felől. Zaj a szélsőbalon.)*

De annyira sem kívánok menni, t. ház, mint a közbeszóló képviselő úr, mintha a törvény megváltoztatására lenne szükség, ha valaki azt akarja megvalósítani, hogy a csendőrség kardbojtja nemzeti színű kardbojttal pótoltassék. Ez a rendeleti útra lett utalva, és ezen ezt ép úgy lehet fentartani, mint megváltoztatni. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Hát változtassák meg!)*

Azok a fölszólalások, melyek e kérdésben elhangzottak, nem is a tekintetben voltak erősek, mintha valami törvényes alapon, törvényrendelkezésekkel tudták volna kimutatni e helyzetnek törvénytelenségét vagy tarthatatlanságát, hanem erősek voltak ezek a felszólalások azzal, hogy belemagyaráztak a felszólalásokba olyanokat, a mik azokban nincsenek.

A t. belügyminister úr tegnapi felszólalásában lényegében azt mondotta, hogy a törvény a kormányt, jelesül a belügy- és honvédelmi minister urakat felhatalmazta, hogy rendeleti úton állapítsák meg a kardbojtot, és czélszerűségi szempontok vezették őket akkor, mikor azt a kardbojtot úgy állapították meg, a mint az meg van állapítva. E czélszerűségi szempontokra nézve először is felhozta azt, hogy katonailag szervezett testületeknél kívánatosnak mutatkozik az, hogy a testületi szellemet, összetartóságot és kölcsönös tiszteletet emeljék; és a véderő tagjainál csak emeli ezeket, *(Úgy van! Éljenzés jobb felől.)* ha a kardbojt valamennyinél ugyanaz *(Ellenmondások és zaj bal felől.)*

Ez volt az első czélszerűségi szempont és ezt még azzal kívánom kiegészíteni, hogy legyünk tisztában azzal, hogy ha ezt az egységét a kardbojtnak mi megbolygatjuk, akkor a magyar korona országainak területén két kardbojt lehet, *(Úgy van! a jobboldalon.)* mert akkor a horvát csendőrségnek is külön kardbojtja lehetne. *(Helyeslés a jobboldalon. Felkiáltások bal felől: Hát legyen!)*

T. ház! A ki a kardbojt egységét megbolygatja, az nemcsak úgy bolygatja meg, hogy külön kardbojtja legyen a magyar csendőrségnek, hanem úgy is, hogy külön kardbojtja legyen a horvát csendőrségnek. *(Úgy van! jobb felől.)*

A másik szempont, a mit a t. minister úr mint czélszerűségi szempontot kiemel, az, hogy az illetőkben, a kik ezt a kardbojtot viselik, határozott, ha nem is merem úgy kifejezni magamat, hogy kívánalom van az iránt, hanem mindenesetre a hangulat az, hogy a kardbojt egységes legyen. *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)* És hogy ez így van, hogy ez az argumentatio nem levegőből kapott, annak senki nagyobb bizonyítékát nem szolgáltatta, mint épen a mai napon Hoitsy Pál t. képviselő úr, midőn azt említette, hogy ő ő is viselte azt a kardbojtot, még pedig büszkeséggel viselte, és el is követett mindent arra, hogy azt a kardbojtot — nem tudom épen a kifejezést — méltóan viselje. *(Nyugtalanság és zaj a szélső baloldalon.)* Tehát, t. képviselőház, ha a hadsereg egy volt tagjánál a pietasnak, a testületi szellemnek ilyen nyilvánúlásával találkozunk, méltóztassanak ebből következtetést vonni arra, hogy ez a hangulat milyen azoknál, kik élethivatásukat teljesítik annál ez intézménynél. *(Hosszantartó zajos helyeslés és tetszés a jobboldalon. Zaj bal felől.)*

A harmadik szempont, t. képviselőház, a melyet a belügyminister úr hangoztatott, úgy tudom, az, hogy az ilyen kérdések egészen másképen ítélendők meg akkor, ha most lennének eldöntendők, ha most volna itt az a kérdés tárgyalandó, hogy alkossuk meg a csendőrség szervezéséről szóló törvényt, és ebben erre vonatkozólag minő rendelkezéseket vegyünk fel, és egészen más szempontból ítélendő meg a kérdés, a mikor arról van szó, hogy egy törvényes rendelkezés alapján életbeléptetett, 12 esztendeig minden szó és megjegyzés nélkül érvényben volt *(Helyeslés jobb felől. Zajos ellenmondás a szélső baloldalon.)* kardbojtot egyszerre megváltoztassunk, és egyszerre nincsen sürgősebb teendő, sürgősebb feladat, mint annak a megváltoztatása. *(Zajos helyeslés és éljenzés jobb felől. Zaj és Hoch-kiáltások a szélső baloldalon.)*

Thaly Kálmán: Dreimal Hoch!

Wekerle Sándor ministerelnök: »Hoch«-kiáltásokkal argumentumok elől elzárkózni nem lehet. *(Élénk tetszés és helyeslés jobb felől.)*

Ismétlem, t. képviselőház, semmi törvényes rendelkezés és más sem állja útját annak, hogy a csendőr kardbojt tekintetében szabadon rendelkezünk, de akár rendelkezünk, akár nem, azok a czélszerűségi momentumok, a melyeket itt felemlítettünk, mindig kell, hogy döntők legyenek, *(Úgy van! jobb felől.)* és azok elől elzárkózni nem lehet. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon. Zaj a bal*

Digitized by Google

oldalon.) Azokat fontolóra kell vennünk akár újból rendelkezünk, akár nem rendelkezünk. Egy iránt azonban bizonyos vagyok, t. képviselőház, ha kívánunk is rendelkezni, a rendelkezésnek legkevésbbé alkalmas módja az, hogy határozati javaslatokkal rendelkezzünk. *(Zaj és nyugtalanság a baloldalon.)* Mindjárt leszek bátor bebizonyítani, hogy miért? Hiszen a képviselő urak közt, a kik a határozati javaslatot pártolják, nagyobb ellentét van, mint köztünk, a kik nem pártoljuk azt a határozati javaslatot. *(Ellenmondás a baloldalon.)* Rögtön leszek bátor bebizonyítani, *(Halljuk! Halljuk!)*

Pázmándy Dénes képviselő úr beadott egy határozati javaslatot, a melyben azt mondja, hogy a fekete-sárga kardbojt nemzeti színű kardbojttal pótoltassék.

Pázmándy Dénes: Cseréltessék fel!

Wekerle Sándor ministerelnök: ... Cseréltessék fel, ha úgy tetszik. Erre Hoitsy Pál képviselő úr nem azt akarja, hogy a fekete-sárga kardbojt nemzeti színűvel cseréltessék ki, hanem azt, hogy kiegészíttessék. *(Ellenmondások a szélső baloldalon.)* Ernuszt Kelemen képviselő úr már nem ilyen határozottan fejezi ki magát, hanem, úgy látszik, szintén nem kívánja azt, a mit Pázmándy képviselő úr, mert azt mondja, hogy ebben a kardbojtban a nemzeti színnek is helye legyen, tehát ugyanoda irányul, a hová Hoitsy képviselő úr. *(Ellenmondások a bal- és szélső baloldalon.)* Már, t. ház, midőn ugyanegy ügyben rövid félóra alatt előforduló argumentatiók ily ellentétben vannak, hogy lehetne a határozati javaslat alkalmas módja a kérdés megoldásának? *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon. Zajos ellenmondások a szélső baloldalon.)*

De, t. ház, egyet nem ajánlhatok eléggé ilyen ügyekben: *(Halljuk! Halljuk!)* azt, hogy akkor, a midőn a nemzeti érzületet érintő kérdésekről van szó, kár e kérdések súlyát és erejét azzal kisebbíteni, hogy a mások szavaiba erőnek erejével olyanokat akarjanak belemagyarázni, a mik az illetőnek eszében sem voltak. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zajos ellenmondások a szélső baloldalon.)* Kár úgy állítani fel a dolgot, mintha a csendőrség, a mely ma nem nemzeti színű kardbojtot visel, azért kisebbítve legyen abban, hogy valóságos nemzeti intézmény. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon. Ellenmondás a szélső baloldalon.)*

T. ház! Az a csendőrség egészében, minden valójában nemzeti intézmény, bármily kardbojtot visel is, *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zajos ellenmondás bal felől.)* és másszinű kardbojt mellett is ép úgy a nemzeti érdekek és ezek közt a nemzeti színek megóvására van hivatva; és merem mondani, hogy ebbeli feladatát híven teljesíti is. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj a szélső baloldalon.)*

Ha vannak nemzeti óhajok, ha vannak nemzeti követelmények, a melyek, hogy vannak, én is elismertem és e padokról hangoztattam: valósítsuk meg e nemzeti követelményeket, de azután — engedelmet kérek — ha a komoly megvalósítás terére térünk, akkor kicsinyes kérdéseket ne állítsunk oda elsőrendű kérdések gyanánt; *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zajos ellenmondás a szélső baloldalon.)* akkor, t. uraim, *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* ne egy végtelen sorozatát állítsuk fel a kívánalmaknak és követelményeknek, hanem szorítkozzunk azokra a kérdésekre, melyek valóban komoly jellegűek, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* mert semmivel inkább meg nem nehezítjük az ily követelményeknek és kívánalmaknak érvényesítését, mint azzal, ha a fontosabbnak hordereje a kevésbé fontosakkal összetévesztetik, és ha azok sorozata a végtelenig szaporíttatik. *(Élénk tetszés jobb felől. Zaj bal felől.)*

És higyje el Hoitsy t. képviselő úr, a ki Magyarországnak különböző kormányait gyávasággal vádolja, mert nem tettek eleget a nemzeti követelményeknek: *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* az erkölcsi és politikai bátorságnak sokkal kisebb mértéke kell ahhoz, hogy az ember azokra *(a baloldalra mutat)* a padokra vonúljon, és azután azt kiáltsa, hogy minden rosszúl van, minden hiányos, mint a mily mértéke kell az erkölcsi bátorságnak és a politikai érettségnek ahhoz, *(Élénk, hosszantartó helyeslés a jobboldalon. Hoch! Hoch! a szélső baloldalon.)* hogy az ember ezen padokon szólaljon fel nemcsak úgy, hogy kívánalmakat támaszszon, hanem politikai reputatióját is kösse azon kívánalmakhoz. *(Zajos helyeslés és éljenzés jobb felől. Zaj bal felől.)*

És még egyet jegyzek meg Hoitsy képviselő úrnak, a ki itt paralellát vont az újabb magyar kormányoknak és a régi cancellariának magok tartása közt: Ne tévessze össze azt a két időszakot. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Abban az időben, a melyről ő beszélt, ő maga mondta, hogy az a cancellaria felfolyamodásokkal élt a Hofcanzleihoz, *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Óvásokkal! Halljuk! Halljuk!)* felfolyamodások és feliratok alakjában óvást tett. *(Zaj a bal- és a szélső baloldalon.)* Engedelmet kérek, azok az idők elmúltak, hogy más hatóságokhoz intézett felfolyamodások és feliratok alakjában kelljen a kívánalmakat kifejeznünk. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon. Zaj bal felől.)* Ma felfolyamodásokat, feliratokat csak a fejedelemhez intézünk, de nem más hatóságokhoz; *(Tetszés a jobboldalon. Zaj a szélsőbalon.)* a kérdések érdemét nem óvások által, hanem parlamenti tárgyalások és határozatok által döntjük el. Kérem a t. házat,

Digitized by Google

hogy a határozati javaslat mellőzésével a tételt megszavazni méltóztassék. *(Hosszantartó élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon. Zajos Hoch! kiáltások a szélsőbalon.*

Elnök: Hoitsy Pál képviselő úr szavai értelmének helyreigazítása czéljából kíván szólni.

Hoitsy Pál: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Félremagyarázott szavaim értelmének helyreállítására kérek néhány szót. A ministerelnök úr iménti felszólalásában megrótta azokat, a kik valakinek a szavaiba más intentiót és értelmet magyaráznak bele, mint a mit ő azoknak adott s ugyanezen hibába ő maga esett. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Nekem imputál olyan kifejezéseket, melyeket én nem használtam és nem mondtam.

A t. ministerelnök úr azt mondja, hogy: ime, milyen ellentét van köztem és Pázmándy t. barátom közt, a ki nemzeti színt akar, holott én pedig a fekete-sárga mellett akarom a csendőrség karbojtjára a magyar nemzeti színt. Én ezt nem mondtam és nem is akarom. Én azt mondtam, hogy igenis súlyt helyezek arra, hogy a kardbojt mindenütt egyforma legyen és igenis belenyugodnám abba, ha a közös hadseregben a magyar színek is ott volnának a kardbojtban. hogy akkor egyforma legyen, és akkor a csendőrség is viselje ezt a színt; *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* de azt, hogy a csendőrségnek, mint ilyennek, külön kardbojtot adjunk, és abban aztán a fekete-sárga szín legyen, mellette pedig a magyar színek is, ezt soha nem mondtam és nem is akarom. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Méltóztassék nekem megengedni, t. ministerelnök úr, hogy a mikor ön ilyen magyarázásokkal és félremagyarázásokkal a régi, Tiszaféle politikához visszatér, legyen meggyőződve, hogy a sorsa is az lesz, a mi Tisza Kálmáné volt. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Elnök: Az előadó úr kíván szólni.

Pulszky Ágost előadó: T. képviselőház! Azon fényes és meggyőző beszéd után, *(Nagy zaj a szélsőbalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* melylyel a ministerelnök úr *(Nagy zaj a szélsőbalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* az előbb felhangzott beszédek argumentatiója ellenében érvelt, csak néhány megjegyzés marad részemre, melyeket azonban kötelességszerűleg a helyzetből kifolyólag meg kell tennem. *(Fölkiáltások balról: Elál! Nagy zaj. Halljuk! Halljuk! jobbról.)* Mindenekelőtt épen a Hoitsy képviselő úr által felhozott viszont-argumentatio és az, a mely ma Ernuszt Kelemen t. barátom ajkairól elhangzott, documentálja legjobban álláspontunk helyességét ebben a kérdésben, mert mindkét ellenzéki szónok világosan arra az á láspontra helyezkedett következtetéseiben, hogy lehetetlen a csendőrségnek, ha katonailag van szervezve, más kardbojtot viselnie, mint a minőt a közös hadsereg és a honvédség visel, *(Ellenmondás a szélsőbalon)* és mindkettő — hivatkozom Hoitsy Pál t. képviselő úr zárészrevételeire, hivatkozom arra a passusra, a melylyel Ernuszt képviselő úr a beszédét befejezte — azzal argumentált, hogy igenis, ők a nemzeti színt a honvédség és közös hadsereg kardbojtjában benn akarják látni és azzal akarják azonosítani a csendőr-kardbojtot. *(Nagy zaj a szélső baloldalon)* Ez az első tétel, mely azt hiszem, ezen argumentatiók után meg nem tagadható, és a melynek alapján, midőn 1881-ben a csendőrség felállíttatott, katonailag szerveztetett, nem is gondoltak és gondolhattak akkor, és azután sok esztendeig arra, hogy a csendőrségnek más kardbojt adassék, mint a minővel a közös hadsereg és honvédség tisztjei bírnak.

Pázmándy Dénes: Nem tudtak!

Pulszky Ágost előadó: Engedelmet kérek, az igen t. képviselő úr is tudhatta sokszor és melegen felszólalt a csendőrség ügyében, a nélkül, hogy e kérdést egyáltalában érintette volna.

A második, a mi ebből következik, bizonyítéka a t. ministerelnök úr azon tételének, hogy az egy másod-, illetőleg harmadrangú kérdés, hogy valóban nem méltó arra, hogy ezzel nagy nemzeti érdekeket és nagy nemzeti politikát kösstink össze, és hogy teljes mértékben igazsága volt Bessenyey Ferencz t. képviselőtársamnak, a mikor tegnap élcz alakjában ugyan, hanem lényegileg a dolog velejére ható megjegyzéssel constatálta azt, hogy a csendőrség hivatásában és vezetése körül legfontosabb az, hogy a csendőrség minden tekintetben jó legyen és hivatásának megfeleljen, hogy a békét s a nyugalmat fentartsa, s nem az, hogy minő jelvényeket visel. *(Úgy van! jobb felől.)* Minden eszköz, mely a csendőrség jóvá- és hivatásának megfelelővé tételére vezet, szemem előtt sokkal becsesebb, mint bárminő vívmány a jelvények körében, s mivel a t. ministerelnök úr is hivatkozott és mindenki, a ki a csendőrség viszonyaival ismerős, bátran hivatkozhatik arra, hogy a csendőrség tiszti karának legjobb elemeit épen azon körökből merítjük, melyek a közös hadseregben és a honvédségnél szolgáltak, azaz a közös hadsereg és a honvédség tiszti elemeiből és hogy ezen körökre csakis vonzó lehet, hogy a csendőrség karában való szolgálat előbbi szolgálatuknak csak mintegy folytatásakép jelentkezik, nem lehet csendőrségünket az előrehaladás ezen elemeitől bármi tekintetben megfosztani, *(Helyeslés jobb felől.)* és hogy az sokkal fontosabb tekintet, mint azon tekintet, a melyek mint Sághy Gyula t. képviselő úr egy példával illustrálta, csak arra vezetnének, hogy az intézmények szellemében az összeütközésnek oly csíráit és magvait vetnők el,

Digitized by Google

a melyek épen a csendőrség hivatásával állnak ellentétben, és a csendőrség üdvös és csak sikeres működésére nézve teremtenének akadályt. *(Úgy van! jobb felől.)* Előttem szólt Helfy Ignácz igen t. képviselőtársunk vádképen említette, hogy az egész tárgyalásból, a kardbojt kérdésének ilyetén elintézéséből világosan következik, hogy osztrákosítani akarunk, és hogy abból, hogy a csendőrség katonailag van szervezve, azt következtetjük, hogy osztrák mintára kell szervezni azt. *(Zaj balfelől. (Halljuk! Halljuk! jobbról.)* Thaly Kálmán t. képviselő úr is felszólalt, hogy az osztrák zsandárságot tekintjük normalisnak a magunk csendőrségének szervezete tekintetében. Engedelmet kérek, az osztrák csendőrségnek mintául való tekintéséről egyáltalán szó sem lehet, mert a csendőrséget magyar királyi és nemzeti intézménynek kívánjuk tekinteni, *(Úgy van! jobbfelől.)* és nemzeti intézmény gyanánt kezelni a szó legteljesebb értelmében. *(Úgy van! jobb felől. Ellenmondások a szélsőbalról.)* De nem tekintjük kevésbbé nemzetinek azért, mert czélszerűségi okokból ugyanazt a kardbojtot viselik, a mely alatt magunk, testvéreink és fiaink kell, hogy küzdjenek, a mikor a haza oltalmáról van szó, *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* és nem tekintjük semmiképen osztrákosításnak, vagy lealacsonyításnak oly jelvény viselését, a melyet magunk viselünk, a melyet visel a magyar király, *(Élénk helyeslés jobbról.)* s a mely alatt hívatva van hadseregünk diadalt és hazánk üdvét kiküzdeni. *(Élénk helyeslés jobbról.)* Ajánlom a tételt elfogadásra. *(Helyeslés jobbfelől. Felkiáltások a szélső baloldalon: Hoch!)*

Elnök: Pázmándy Dénes képviselő urat illeti a zárszó!

Pázmándy Dénes: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Lehetetlen, hogy azokra, a mik itt a vita folyamán úgy a kormánypadokról, mint a t. előadó úr részéről elmondattak, ne reflectáljak. Mindenekelőtt kénytelen vagyok az előadó úrral szemben kijelenteni, hogy azt ő igen jól tudja, hogy én a csendőrségi intézménynek kezdettől fogva nagy híve voltam. Engem tehát azzal gyanúsítani, hogy a csendőrséget fel akarnám forgatni és ezen intézménynek kicsinyítésére törnék, nem lehet. *(Halljuk! Halljuk!)*

A kardbojt kérdése nem is desorganisatiora vezetne; ellenkezőleg a csendőrség és a nemzet érzülete között egy kapcsot képezne, a mely kapocs kell, hogy fennálljon minden a rendészet és a közbiztonság érdekében létező közegek részéről. *(Helyeslés a baloldalon. Hosszantartó mozgás.)*

Elnök: Méltóztassanak csendben lenni és a képviselő urat meghallgatni.

Pázmándy Dénes: Ha ellentétbe hozzuk a közbiztonsági organumokat a nemzet érzületével, sokkal kevésbbé fog megfelelni működésük, mintha egyöntetűséget hozunk be a nemzetnek valóságos érzelme és a közbiztonsági intézmények közt. A fekete-sárga jelvény és a kétfejű sas rendkivül sérti minden igaz magyar hazafi érzületetét. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Lehetetlenség tehát, hogy ez az ország lakóiban bizonyos ellenszenvet, elkeseredést ne szüljön. A 48-iki törvény világosan rendeli, hogy a nemzeti színek és az ország czímere törvényes jogaikba visszaállíttassanak. Ez általános törvény, mely vonatkozik mindenre, a hol a nemzetnek színei és czímere jogosan használtatnak. A csendőrségi törvénynek 8. §-a pedig igaz, hogy azt mondja, a mit a t. minister úr, hogy: »a csendőrség szervezetét és szolgálatát, továbbá a csendőrség öltözetét és fegyverzetét is a kormány rendeletileg fogja elintézni.« Ebből következhetik az is, hogy a kormány van jogosítva meghatározni azt, hogy minő színei legyenek a csendőrségnek. De midőn ez a törvény hozatott, senki se gondolt arra, hogy ebből azt fogják kimagyarázni, hogy a fekete-sárga színek és a kétfejű sas kormányrendelettel fog a csendőrségnél behozatni. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Hogy mi ez ellen előbb nem szólaltunk fel, ennek tényleg csak az az oka, mert nem tudtuk. Engem is, a ki pedig a csendőrséget többször megnéztem és figyelemmel kísértem, erre egy csendőrtiszt figyelmeztetett. Nem is gondoltam reá, és csak mikor tavaly megtudtam, akkor szólaltam fel az ellen.

Már most a t. ministerelnök úr, úgy látom, mindazokat a kérdéseket, a melyekben az ország tekintélyét, a magyar államiságot symbolumokban külsőleg is meg kellene védeni, egy általános kicsinyítő gyűjtőnévvel illeti és bizonyos sorozatokba osztja, talán azért, mert a hivatalnokok rangját is most szabják meg és így minden cselekedetét, melyeket contemplál, bizonyos rangosztályba sorozza. Nem tudom, hogy a t. ministerelnök úr ezt a kérdést micsoda rangosztályba fogja sorozni, az ötödikbe-e vagy a hatodikba, a melybe azok a kérdések tartoznak, a melyek majd akkor fognak megoldatni, midőn a sor reájuk kerül; de itt nem a fontosság a mérvadó, hanem az, hogy sérelmet rejt magában, a melyet már hosszú időkön át tűrünk. A Tisza-kormány fejéről tudtuk, hogy az bizonyos renegatismust képvisel, és tőle, a ki elveit feladta, hogy az állam kormányzatát átvehesse, nem is vártuk, hogy a nemzeti áramlatoknak tért adjon. A Szapáry-kormány bizonyos nagyúri non chalance-szal tractálta ezeket a kérdéseket, és tavalyi kijelentését is ebből a nagyúri modorból mondottnak tekintettük, úgy, hogy mindenki azt hitte, hogy ez csak úgy kiröppent az ajkán. A jelenlegi kormány programmjába a nemzeti áramlatokat felvette és hirdette is, sőt a t. minister-

Digitized by Google

elnök gr. Apponyi Albert t. képviselőtársammal a felett is vitatkozott, hogy kit illet e tekintetben az iniciativa, az elsőbbség? Most azonban azt látjuk, hogy a kormány tényleg az ámítás terére lépett, mert mindazokat a kérdéseket, melyeket programmjában kitűzött, a nagy demokratismust, a nagy vallásszabadságot, a nemzeti aspiratiok megvalósítását elnapolja és azokról tudni sem akar. Azt hiszem, ezzel a nemzetben el akarják altatni még azt a kis nemzeti szellemet is, mely eddig abban még megvolt, és melyet mi istápolni kötelességünknek tartottunk. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Semmi sem akadályozza azt, hogy a csendőrségnél a nemzeti jelvények behozassanak. Az 1848-iki törvény rendeli ezt, a csendőrségi törvény pedig sehol sem gátolja. Egyszerű kormányrendelettel kicseréltethetnek ezek a jelvények. Ha ez meg nem történik, úgy ez tisztán a kormánynak mulasztása lesz és félelem az osztrák befolyástól. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Nem áll, a mit mondott a t. minister úr és a t. előadó úr, hogy ez által bizonyos közösség tartatik fenn a hadsereg és a csendőrség közt. Hiszen a csendőrségi tisztek most már nem is recrutáltatnak a közös hadsereg vagy a honvédség tisztikarából. Arra pedig, hogy a csendőrségi tisztek közül valaki a hadsereg vagy a honvédség tisztikarába visszamenjen, nincs is példa.

Hieronymi Károly belügyminister: Igenis van!

Pázmándy Dénes: Ujabban tiszti tanfolyam állíttatott fel a Ludovika-akadémiában, a hol csendőrtisztek is képeztetnek ki. Én legalább tavaly e tekintetben a t. honvédelmi minister úrhoz interpellatiot is intéztem a pénzügyi bizottságban, és ő is megerősítette, hogy igenis az a szándék, hogy a csendőrség maga képezte ki a tiszteket. De az a közös hadseregbeli vagy honvéd tiszt, a ki átmegy a csendőrséghez, egész más szolgálatot teljesít, s nincs is ez semmi harmonikus és organikus összeköttetésben más tisztikarokkal *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Az sem érv, a mit a t. minister úr mondott, hogy e szerint a horvátoknál is be kellene hozni a horvát színeket és a horvát címert. A horvátoknál már be van hozva a nemzeti szín; a horvát honvédség zászlója horvát nemzeti színű, feliratuk is horvát, minthogy pedig a horvát honvédségnél ezt behozták a magyar kormányok, mi ez által nem újítást akarunk behozni. A horvátoknak csendőrségi törvénye más, nincs is benn a törvényben; ők csak katonai fegyelem dolgában tartoznak a honvédelmi minister alá. Ha mi nekik concedáljuk horvát színeiket, akkor mi, midőn nálunk is ezt akarjuk, csak azon az úton járunk melyen a magyar kormányok jártak ezelőtt. Ott a commando nyelve is horvát; a horvát csendőrök elkülönített statust is képeznek, mi tehát újat nem mondunk és új intézkedést nem kívánunk. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Semmit sem hallottam azokban, mit a t. előttem szólók mondottak olyat a mely megczáfolná érveinket. A mit t. Bessenyey Ferencz képviselőtársam ötletszerűen, viczképen vetett oda, hogy a kinek ellopják a holmiját nem nézi, hogy micsoda kardbojtok alatt hozzák azt vissza, erre csak azt hozom fel, hogyha ezt általánosítani akarnám, azt mondhatnám, hogy a ki megnyeri perét, az sem nézi, hogy az orosz czár nevében hozzák-e meg fölötte az ítéletet vagy kínai nyelven közlik-e azt vele, mert megnyerte pörét. Ezek localis elmésségeknek jók, de nem képezhetik komoly vita tárgyát. Azt hiszem, hogy itt továbbra is fenn akarják tartani azt a rendszert, mely az 1867-iki törvényben ugyan nincs benn, hanem közvetlenül utána a magyar kormányok működésének mindig vezérfonalát képezte, hogy nem engedik felszínre vergődni semmiben a mi államiságunkat és nemzetiségünket; mindenben megtagadják azt s jelvényeiben és intézményeiben oda viszik a nemzetet, hogy maga vagy kétségbe esésében megadja magát, vagy kénytelen mostan fennálló jogaiból és törvényeiből is engedni.

Nagyon sajnálom, hogy a magyar kormányok közt soha sem akadt egyetlen egy sem, a mely inkább kész lett volna elhagyni helyét semhogy ezen áramlatnak szolgálatába szegődjék.

Hivatkoztak a cancellaria idejére is. Igaz, hogy akkor gyászos napjaink voltak, de legalább a nemzetnek az a része, mely a közhangulatot és a közvéleményt képviselte, egyetértett. Volt egy aulicus párt, annak voltak egyes exponált közegei Bécsben, de itt a nemzetben egyetértés volt, és nem voltak, a kik a nemzeti önállásnak eszméjét megtagadták volna. Az alkotmányos mezbe öltözött kormányok azonban behozták a nemzet közvéleményébe a meghasonlást. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezért ezeket az időket sokkal gyászosabbaknak tartom, mint amazokat, mert hogyha egyszer meg fog rendűlni a magyar nemzetben az a hit, hogy jogainak törvényes és alkotmányos úton érvényt szerezhet: akkor, t. ház, azon gyászos kor a nemzetet oda fogja állítani, hogy az követelni fogja jogait az alkotmányos utak és fegyvereken kívül, és ezért a felelősség önöket a túloldalon fogja érni. *(Mozgás a jobboldalon. Igaz! Úgy van! a szélső bal felől.)*

Miután látom, hogy szükség van arra, hogy legalább itt a képviselőházban megláttassanak és megszámláltassanak azok, a kik alkotmányos formák közt a nemzet jogait meg akar-

Digitized by Google

ják védeni, ajánlom határozati javaslatom elfogadását. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: A tanácskozás be van fejezve. A 3,581.608 forintnyi tétel megtámadva nem lévén, méltóztassanak hozzájárulni, hogy azt elfogadottnak jelentsem ki. *(Helyeslés.)*

A ház a tételt tehát megszavazza.

A tárgyalás rendjén Pázmándy Dénes képviselő úr a következő határozati javaslatot adta be, méltóztassanak azt meghallgatni.

Horváth Ádám jegyző *(olvassa a határozati javaslatot).*

Elnök: Miután több mint 20 képviselő a névszerinti szavazás elrendelését kéri, azt ezennel elrendelem. *(Helyeslés.)*

Azon képviselő urak, a kik a javaslatot elfogadják, fognak szavazni igennel, a kik nem fogadják el, fognak szavazni nemmel. Most kihúzom a betűt, a melylyel a szavazás kezdődni fog. *(Megtörténik.)* A »D« betűvel kezdődik a szavazás.

Az ülést 5 perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni. A felfüggesztve volt ülést ezennel megnyitom.

Következik a szavazás.

A kérdés ez: Elfogadja-e a ház Pázmándy Dénes képviselő határozati javaslatát, igen vagy nem? Azon képviselő urak, a kik elfogadják, fognak szavazni igennel, azok, a kik nem fogadják el, fognak szavazni nemmel.

A névsort olvassa gr. Esterházy Kálmán. A távollevőket Schóber Ernő, az igennel szavazókat Horváth Adám, a nemmel szavazókat Molnár Antal jegyző urak fogják jegyezni. Kihuzom a betűt »E«.

Olvastatik a névsor.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a névsort).*

Igennel szavaztak: *Endrey Gyula, Eötvös Károly, Ernuszt Kelemen, Erreth János, Farkas Balázs, Fernbach József, Haviár Dániel, Helfy Ignácz, Helley János, Hoitsy Pál, Horánszky Nándor, Horváth Ádám, Horváth Gyula, Horváth Lajos, Illyés Bálint, Iványi Béla, Ivánka Oszkár, Justh Gyula, Kapotsfy Jenő, Kállay Ferencz, Kállay Lipót, Kiss Albert, Kolozsváry-Kiss István, Komjáthy Béla, Kovács Albert, Kováts József, Kun Miklós, Kürthy Sándor, Lakatos Miklós, Linder György, Lits Gyula, Lukáts Gyula, Madarász József, Makfalvay Géza, Melczer Géza, Mihályi Péter, Mülek Lajos, Nagy Gyula, Nagy István, Nedeczky Jenő, Okolicsányi László, Olay Lajos, Ónody Géza, Pályi János, Pázmándy Dénes, Pogrányi József, Polónyi Géza, Putnoky Mór, Remete Géza, Sághy Gyula, Simonfay János, Sturmán György, Szacsvay Sándor, Szalay Károly, Szinay Gyula, Thaly Kálmán, Thold Dániel, Tóth Ernő, Tóth János, Ugron Gábor, Ugron Zoltán, Vajay István, Vállyi Árpád, Várady Károly, Visontai Soma, Vörös János, gr. Zichy Hermán, gr. Zselénszky Róbert, b. Andreánszky Gábor, gr. Apponyi Albert, Ábrányi Kornél, Babó Emil, Baki István, Balogh Geza, Barabás Béla, Bánó József, Beöthy Ákos, Bernát Béla, Bolgár Ferencz, Bottlik Lajos, Bozzay János, Bujanovics Sándor, Chernel Gyula, Csávolszky Lajos.*

Nemmel szavaztak: *Darányi Ignácz, Dániel Ernő, Dániel Gábor, Demko Pál, Dégen Gusztáv, Dókus Ernő, Dörr Soma, gr. Esterházy Kálmán, Fabiny Teofil, Farbaky István, Fáy Gyula, Fejér Miklós, Fenyvessy Ferencz, Fest Lajos, Filtsch József, Földváry Elemér, Földváry Miklós, Francsics Norbert, Görgey Béla, Gulácsy Dezső, Gull József, Gutenau Károly, Halassy Gyula, Harkányi Frigyes, Hegedüs Sándor, Horváth Béla, b. Huszár Károly, Janicsáry Sándor, Jellinek Arthur, Kaiser János, Kajuch József, Kammerer Ernő, b. Kemény Ákos, b. Kemény János, Kenda Mihály, Klobusiczky János, Konkoly-Thege Sándor, Krajtsik Ferencz, Králitz Béla, Kubinyi Árpád, Kubinyi György, Latinovics Ernő, Láng Lajos, László Mihály, Lévay Antal, Lukács Béla, Lukács László, Luppa Péter, Magyary-Kossa Géza, Mandel Pál, Matuska Péter, Miklós Ödön, Mikó Árpád, Mohay Sándor, Molnár Antal, Männich Aurél, Mezei Mór, Nagy János, Nagy Sándor, gr. Nákó Kálmán, Nedeczey János, Neiszidler Károly, Neményi Ambrus, Neumann Ármin, b. Nyáry Béla, Óváry Ferencz, Pap Géza, Pap Samu, Pálffy Elemér, Pantotsek Rezső, Perczel Béni, Perczel Dezső, b. Podmaniczky Frigyes, Pogány Károly, gr. Pongrácz Károly, Popovics Vazul, Prileszky Tádé, Probstner Artúr, Pulszky Ágost, Radvánszky György, Ragályi Lajos, Rakovszky Géza, Rezei Silvius, Rohonczy Gedeon, Rosenberg Gyula, Rónay János, b. Salmen Jenő, Schóber Ernő, Schreiber Frigyes, Schwarcz Gyula, Schwicker Henrik, Sigmond Dezső, Simó Lajos, Smialovszky Valér, Solymossy László, Sporzon Ernő, Stajevits János, Szájbely Gyula, Szász Károly, Szerb György, gr. Széchényi Tivadar, Széll Kálmán, Szilágyi Dezső, Szily Pongrácz, Szunyogh Szabolcs, gr. Teleki Domokos, gr. Teleki Géza, gr. Teleki Samu, gr. Teleki Sándor legifjabb, Teleszky István, gr. Thoroczkay Miklós, Tibád Antal, Tisza István, Tisza Kálmán, Tisza László, Tódor József, Tóth János, Urányi Imre, Urbanovszky Ernő, Vadnay Károly, Véghső Gellért, Vietoris Miklós, Vojnics István, Vuja Péter, Wekerle Sándor, Wlasics Gyula, Zeyk Dániel, gr. Almássy Imre, Ámon Ede, gr. Andrássy Géza, gr. Andrássy Gyula, gr. Andrássy Sándor, gr. Andrássy Tivadar, Antal Gyula, Apáthy Péter, Balla Gyula, Bauszner Guido, Beksics Gusztáv, Beles János, Belitska Béni, Beöthy László, Berzeviczy Albert, Bessenyey Ferencz, gr. Bethlen András, gr. Bethlen Balázs,*

Digitized by Google

Bokross Elek, Boncza Vilmos, Bornemisza Ádám, Bornemisza Lajos, Bölöni Ödön, Büsbach Péter, Chorin Ferencz, gr. Csáky Kálmán, Csávossy Béla, Csernatony Lajos

Távol voltak: *Dániel Pál, Désy Zoltán, Drakulics Pál, Drescher Ede, gr. Esterházy Mihály, Falk Miksa, gr. Festetich Andor, Fluger Károly, Fornszek Sándor, Förster Ottó, Frey Ferencz, Gaál Jenő, Gencsy Albert, Gromon Dezső, Gulner Gyula, Győrffy Gyula, gr. Gyürky Ábrahám, gr. Hadik Endre, Hajós József, Heckenast György, Hedry Lőrincz, Hentaller Lajos, Hock János, Hodossy Imre, Holló Lajos, Hortoványi József, Horváth Géza, gr. Horváth-Tholdy Lajos, Isaák Dezső, Issekutz Győző, Istóczy Győző, Ivanovics Iván, Jeszenszky Ferencz, b. Jeszenszky László, Joannovits István, Jókai Mór, b. Jósika Gábor, Justh György, Kabos Ferencz, gr. Károlyi Gábor, gr. Károlyi István, gr. Károlyi László, gr. Károlyi Sándor, b. Kemény Endre, Kemény Pál, Kék Lajos, Király Ferencz, Kiss Pál, Kobek István, Konkoly-Thege József, Kőrösi Sándor, Kubina József, Kubinyi Géza, Kulman János, Kund Jenő, Latkóczy Imre, Lázár Árpád, Lehóczky Egyed, Lónyay Géza, Luby Géza, Madarász Imre, Majthényi István, Markovics Kálmán, Matkovics Tivadar, Márkus József, Meltzl Oszkár, Meszlény Lajos, Mérey Lajos, Miklós Gyula, Mikszáth Kálmán, Molnár Béla, Molnár József, Molnár Józsiás, Morzsányi Károly, Meskó László, Nánásy Ödön, b. Nikolics Feodor, b. Nopcsa Elek, Noszlopy Gyula, Papp Elek, gr. Pálffy-Daun Vilmos, b. Perényi Péter, b. Perényi Zsigmond, Péchy Tamás, Pogány Sándor, b. Popper Ármin, Purgly János, Rakovszky István, Reitter János, Reviczky Károly, Rigó Lajos, Reiszig Ede, Schäfer Dezső, Schuster József, b. Sennyei István, Serbán Miklós, Sima Ferencz, Sipeky Sándor, Sréter Alfréd, Szabó Imre, Szabó László, Szalay Imre, Szalay Ödön, gr. Szápáry Gyula, gr. Szápáry László, Szederkényi Nándor, Szemere Huba, Szendy Béla, Szentiványi Árpád, Szentiványi Kálmán, Szilágyi István, Szily Pongrácz, Szluha István, gr. Sztáray István, Szuhányi Ferencz, gr. Teleki Árpád, Terényi Lajos, gr. Thoroczkay Miklós, gr. Tisza Lajos, Tolnay Lajos, Tomcsányi László, Tompa Antal, Tóth Aladár, Vargics Imre, Veres József, Vermes Béla, Veszter Imre, Vécsey Endre, Vikár István, Vincz Gyula, gr. Wenckheim Frigyes, Wittmann János, Zay Adolf, gr. Zay Albert, Zákó Milán, gr. Zichy Jenő, Zmertych Iván, Zsámbokréthy Emil, Zsámbokréthy József, gr. Zselénszki Robert, b. Ambrózy Béla, Antunovich József, Asbóth János, b. Atzél Béla, b. Baich Milos, Balás Antal, Balogh János, Barcsay Domokos, Barcsay Kálmán, Bartha Miklós, Bartók Lajos, gr. Batthyány Tivadar, Beniczky Árpád, Beniczky Miksa, Beöthy Algernon, Berger Ignácz, Bernát Dezső, gr. Bethlen Bálint, gr. Bethlen Ödön, Bobula János, Boda Vilmos, Bogdán Virgil, Bornemisza István, Boros Béni, Csigó Pál.*

(Szavazás után.)

Elnök: Kihirdetem az eredményt. 411 igazolt magyarországi képviselő közül elnök nem szavazott, igennel szavazott 84, nemmel 157, távol volt 169 képviselő, és így a ház a Pázmándy Dénes képviselő úr által beadott határozati javaslatot 73 szavazattöbbséggel mellőzte.

T. ház! Gondolom, a mai nap már nem folytatjuk a tanácskozást, a mennyiben az idő előrehaladt, sőt nem tudom, nem méltóztatik-e hozzájárulni és e tekintetben kérem Ugron képviselő urat is, ahhoz, hogy interpellatioját, a melyet mára bejelentett, esetleg a holnapi ülésben tartsa meg. *(Felkiáltások: Halljuk ma!)*

Méltóztatnak hozzájárulni, hogy a tanácskozást ma már nem folytatván, a napirendet állapítsuk meg? *(Halljuk! Halljuk!)* Holnap délelőtt 10 órakor tartunk ülést, a melynek napirendjén lesz a belügyi tárcza költségvetésének folytatólagos tárgyalása, és a mennyiben ez bevégeztetnék, javaslom, hogy a kereskedelmi tárcza költségvetése tüzessék utána a napirendre. Méltóztatnak elfogadni? *(Helyeslés.)* Ily értelemben a legközelebbi ülés ideje és napirendje meg lévén állapítva, Ugron képviselő úr teszi meg interpellatioját. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ugron Gábor: T. ház! Az ország képviselőinek kötelességük az ország polgárainak érdekét minden intézménynek, még a közös intézmények keretében is oltalmazni és megvédelmezni. Nekem tudomásomra jutott, hogy folyó hó 9-én Wagner ezredes a Gyulafejérvárott állomásozó 62. ezrednek két zászlóaljját büntetésből hosszabb menetgyakorlatra küldte 22 fok Réaumur hidegben. Ezen menetgyakorlat teljesen nem hajtatott végre, mert fele útjáról az alezredes a maga felelősségére visszatért a két zászlóaljal, s daczára, hogy az alezredes ezen ovatossággal élt, mégis másnap 114 ember a kórházba került 600 közül, mert hol a lábuk, hol a kezük, orruk és fülük fagyott meg. Ezen kiméletlen és barbár menetgyakorlat elrendelésének indokolásául azt hozták fel, hogy ez büntetésből történt, mert ezelőtt két-három nappal a 62-ik ezrednek ezen zászlóaljából és egy másik vadászzászlóaljból több legény a korcsmában összeverekedett. Én azt el nem fogadhatom indokoltnak, hogy büntetésből történt ezen menetgyakorlat elrendelése, mert ártatlanokat nem lehet a bűnösökkel együtt sújtani, *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* és én nem ismerem el jogosnak a büntetésnek azt a módját, mely talán a régi középkori istenítéletek példáját tartja szem előtt, midőn ily rettenetes hidegben elküld 600 embert menetgyakorlatra, hogy majd az

Digitized by Google

isten ki fogja választani, hogy a bűnösöknek fagyjon el az orruk, lábuk. De még ha mindnyájan bűnösök lettek volna is, barbár és embertelen büntetést, mely emberkínzással jár, alkalmazni nem szabad. És én épen azért, mert a hadseregben való szolgálattól különben is nagy mértékben idegenkednek az emberek, ha ehhez még hozzájárúl az ily embertelen és kegyetlen bánásmód, figyelmeztetnem kell arra, hogy ha azt akarjuk, hogy a hadseregben való szolgálat a nép előtt sokkal népszerűbb legyen és a katonakötelezettség teljesítésétől népünk ne idegenkedjék, akkor azt is akarnunk kell, hogy a bánásmód, a melyben a hadseregben való szolgálat ideje alatt ifjaink részesülnek, emberséges és a szabálynak megfelelő legyen. Épen ebből az okból van szerencsém a ministerelnök úrhoz interpellatiot intézni. A ministerelnök úrhoz intézem pedig kérdésemet azért, mert a közös intézmények és a közös kormánynyal szemben a befolyást, a magyar kormány a maga egészében, tehát a maga elnöke útján gyakorolja.

Midőn interpellatiomat előterjesztem, kérem a t. mininisterelnök urat, hogy az én adataimat, melyeket több oldalról verificáltak, s a melyeknek hitelességéhez kétség nem fér, a vizsgálat útján megállapítani, a hibás ezredesnek pedig kérdőre vonását eszközölni méltóztassék. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Interpellatiom a következő *(olvassa)*:

Kérdés a ministerelnök úrhoz. Tekintve, hogy a közös intézményekre Magyarország a ministerium útján, tehát elnöke által gyakorolja befolyását;

tekintve hogy a hadseregben a humanus bánásmód kötelesség, a legénység elkeserítése és elkedvetlenítése oktalan kínzással tiltva van;

tekintve hogy büntetni a bűnösöket lehet csupán és nem az ártatlanokat is és a büntetés embertelen nem lehet soha, —

kérdem a ministerelnök urat: van-e tudomása arról, hogy a Gyulafehérvárott állomásozó 62-ik ezred két zászlóalját Wagner ezredes e hó 9-én 22 R. fok hidegben hosszabb menetgyakorlatra vezényelte büntetetésből, minek következtében 114 embernek fagyott el hol a keze, hol a lába, orra, füle?

Ha nincs tudomása, szándékozik-e szerezni?

Ha tudomást szerzett, szándékozik-e a szükséges lépéseket megtenni, hogy az embertelen ezredes felelősségre vonassék?«

Elnök: Az interpellatio közöltetni fog a ministerelnök úrral.

A jövő ülés napirendje és ideje meg lévén állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 50 perczkor.)

Digitized by Google

144. ORSZÁGOS ÜLÉS

1893. évi január hó 26-án, csütörtökön

B. Bánffy Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Dr. Loncsarics Márk horvát-szlavonországi képviselő és a képviselőház tagja halálának bejelentése és a kellő intézkedések elrendelése. — Lukács László abrudbányai képviselő lemondó levelének bemutatása és új választás elrendelése. — Az összeférhetlenségi bizottság jelentésének bemutatása. — Kérvények bemutatása. — Az állami költségvetés részletes tárgyalásának folytatása (belügyi tárcza befejezése, kereskedelmi tárcza kezdete). – Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Hieronymi Károly, gr. Tisza Lajos, Lukács Béla és b. Fejérváry Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést ezennel megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Josipovics Géza jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Schöber Ernő, az azok ellen jelentkezőket Horváth Ádám jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik a tegnapi ülés jegyzőkönyve.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa a január hó 25-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzése a jegyzőkönyvre? *(Nincs.)* Ha nincs, a jegyzőkönyv hitelesítve van.

T. ház! Képviselőházunknak ismét egy veszteségét kell bejelentenem, a mennyiben hivatalosan értesítést vettem arról, hogy dr Loncsarics Márk horvát-szlavonországi képviselő és a képviselőháznak tagja meghalt. Hosszas ideig volt tagja, egy időben jegyzője volt a háznak, és ez idő szerint a függő államadósságok ellenőrzésére kiküldött bizottságnak volt tagja.

Méltóztatnak hozzájárulni, hogy a veszteség felett a képviselőház jegyzőkönyvileg adjon kifejezést. *(Általános helyeslés.)*

Egyidejűleg bátor vagyok a t. házat kérni, méltóztassék az elnököt felhatalmazni, hogy a kellő intézkedéseket megtegye a czélból, hogy az üresedésbe jött hely betöltessék. *(Helyeslés.)*

Bemutatom Lukács László Abrudbánya rendezett tanácsú város képviselőjének levelét, a melyben m. kir. pénzügyministeri államtitkárrá történt kinevezése folytán képviselői állásáról lemond. Méltóztassanak ezt tudomásúl venni. Egyúttal kérem a felhatalmazást, hogy a kellő intézkedéseket megtehessem az iránt, hogy a képviselőválasztás az illető választókerületben megejthessék. *(Helyeslés.)*

Bemutatom az összeférhetlenségi bizottság jelentését a vonatkozó jegyzőkönyvekkel együtt, mely szerint több országgyűlési képviselő ellen fenforgott összeférhetlenségi ügyeket a képviselői illetményeknek bírói zár alól történt feloldása okából megszüntette.

Tudomásúl vétetik s az iratok a ház levéltárába tétetnek.

Bemutatom továbbá Nagykükülló vármegye tisztviselőinek Schwicker Henrik országgyűlési képviselő által beadott kérvényét a vármegyei tisztviselők javadalmazásának felemelése iránt, —

Kozma János és társai tisza-balonyai lakosoknak Molnár Béla országgyűlési képviselő által beadott kérvényét, melyben egyházpolitikai ügyek tárgyában kérelmeznek, —

Digitized by Google

az országos büntető intézeti ellenőröknek Morzsányi Károly, —

dr. Gyalui Farkas kolozsvári tud. egyetemi könyvtártisztnek Hegedűs Sándor, —

a magy. kir. postatakarékpénztár kisebb rangú személyzetnek Darányi Ignácz országgyűlési képviselő által beadott kérvényét az állami tisztviselők fizetésének szabályozásáról szóló törvényjavaslat módosítása, illetve rangosztályba való sorozás tárgyában.

Mindezen kérvények tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

T. ház! Az elnökségnek több jelenteni valója nincs.

Következik a napirend: a belügyi tárcza költségvetésének folytatólagos tárgyalása, és pedig a közbiztonsági kiadások és bevételek harmadik rovata.

Schóber Ernő jegyző (*olvassa*): 3. rovat. Fővárosi rendőrség szükséglete 1,089.417 frt.

Elnök: Kíván-e valaki szólani? Ha senki sem kíván szólani, a ház a tételt megszavazza.

Schóber Ernő jegyző (*olvassa*): 4. rovat. Tolonczkiadás: *a)* Vidéki 50.000 frt.

Elnök: Van-e megjegyzés? Ha nincs, akkor a ház a tételt megszavazza.

Schóber Ernő jegyző (*olvassa*): *b)* Fővárosi 46.922 frt.

Elnök: Kíván-e valaki szólani? Ha nem, a ház a tételt megszavazza.

Schóber Ernő jegyző (*olvassa*): 5. rovat. Életmentési díjak 800 frt.

Elnök: Kíván-e valaki szólani? Ha nem kíván senki sem szólani, a ház a tételt megszavazza.

Schóber Ernő jegyző (*olvassa*): Bevételek. 1. rovat. Országos csendőrségi térítmény 7.001 frt.

Elnök: Kíván-e valaki szólani? Ha nem, akkor a ház a tételt megszavazza.

Schóber Ernő jegyző (*olvassa*): 2. rovat. Fővárosi rendőrség utáni térítmény 539.255 frt.

Elnök: Ha senki sem kíván szólani, a ház a tételt megszavazza.

Schóber Ernő jegyző (*olvassa*): Közjótékonysági kiadások. Rendes kiadások: XV. fejezet, 8. czím.

Pulszky Ágost előadó: T. ház! A közjótékonysági kiadások egy új czímet képeznek, a mennyiben az ezen czím alatt felvett rovatok az előző években többnyire más czímek alatt voltak beosztva; ép azért azoknak, a melyek nagyobbára változatlanok maradtak, indokolását nem szükséges részletesen előterjeszteni; csakis a 7-ik új rovatra vonatkozólag, a budapesti önkéntes mentőegyesület segélyezésére felvett 2.000 frtra nézve kell megjegyeznem, hogy a pénzügyi bizottság, tekintettel azon nagyfontosságú czélra, a melynek a mentőegylet megfelel, és tekintettel arra, hogy a kiadások, melyek az egyletre hárulnak oly természetűek, hogy azok okvetlen szükségessége kétségbe nem vonható, és hogy azok merőben társadalmi úton bizton nem fedezhetők: ezen intézmény támogatását és fejlesztését a maga részéről is teljesen indokoltnak tartja, és a kormány figyelmére a legnagyobb mértékben méltónak tekinti, a mi egyszerűen kifejezése annak, hogyha a kormány a viszonyok kellő tanulmányozása után szükségesnek látja, hogy jövőre e czímen az illető tétel fedezésére szolgáló összeget emelje, ez emeléshez a maga részéről szívesen hozzá fogna járulni. (*Helyeslés.*)

Schóber Ernő jegyző (*olvassa*): 1. rovat. A kolozsvári Sz.-Erzsébet agghéznak I. Ferencz ő Felsége alapítványa folytán kijáró 2.000 mázsa só ára fejében 5.801 frt.

Elnök: Kíván-e valaki szólani? Ha senki sem kíván szólani, a ház a tételt megszavazza.

Schóber Ernő jegyző (*olvassa*): 2. rovat. Zárdák segélyezése a betegek ápolásáért 4.168 forint.

Elnök: Ha senki sem kíván szólani, akkor a ház a tételt megszavazza.

Schóber Ernő jegyző (*olvassa*): 3. rovat. A budapesti gyermekkórház-egylet segélyezésére 5.000 frt.

Elnök: Kíván-e valaki szólani? Ha senki sem kíván szólani, a ház a tételt megszavazza.

Schóber Ernő jegyző (*olvassa*): 4. rovat. A budapesti önkéntes tűzoltó-egylet segélyezésére 5.000 frt.

Elnök: Kíván-e valaki szólani? Ha nem, akkor a ház a tételt megszavazza.

Schóber Ernő jegyző (*olvassa*): 5. rovat. A m. orsz. tűzoltó szövetkezet segélyezésére s a kiküldendő biztosok költségeinek fedezésére 2.000 frt.

Elnök: Ha senki sem kíván szólani, akkor a ház a tételt megszavazza.

Schóber Ernő jegyző (*olvassa*): 6. rovat. A budapesti első gyermekmenhely-egylet segélyezésére 500 frt.

Elnök: Kíván-e valaki szólani? Ha nem, akkor a ház a tételt megszavazza.

Schóber Ernő jegyző (*olvassa*): 7. rovat. A budapesti önkéntes mentőegyesület segélyezésére 2.000 frt.

Horváth Ádám jegyző: Horánszky Nándor!

Horánszky Nándor: T. ház! (*Halljuk! Halljuk!*) Már a pénzügyi bizottság tárgyalásai alkalmával voltam bátor a t. kormány figyelmét felhívni a budapesti önkéntes mentő-egyesület működésének áldásos voltára, és különösen azon körülményre, hogy ez az egyesület azon hiva-

Digitized by Google

tásánál fogva, a mely betöltés végett reá vár, egyikét képezi ama humanitarius intézményeinknek, a mely a kiváló figyelmet méltán megérdemli; mert köztudomású dolog, hogy ez az egylet akkor nyújt szerencsétlen embertársainknak segélyt, midőn azok végső kétségbeeséssel küzdenek és úgyszólván élet halál közt vannak. Ezen mentő-egylet anyagi helyzete, miként tudomásomra jutott, kritikussá vált annyiban, a mennyiben azoknak a fájdalmas kívánalmaknak és igényeknek, a melyeknek ellátása reá vár, anyagi erők hiányában további segély nélkül ma már eleget tenni képtelen. Ha már most azon eset következnék be, hogy ez az egylet működését a kellő anyagi támogatás hiányában vagy épen nem, vagy nem kellő mérvben tudná teljesíteni, abban az esetben okvetlenül vagy az államra, vagy a fővárosra hárulna a kötelesség, hogy egy ilyen intézményt bármily áldozattal is felállítson. Tehát az államot illetőleg még anyagi fontossággal is bír az a körülmény, hogy a t. kormány ennek az egyesületnek a sorsát állandó figyelemmel kisérje.

Én a pénzügyi bizottságban megkértem volt az akkori belügyminister urat, hogy a mennyire teheti, és a mennyire a körülmények engedik, ezen egyesületnek pénzügyi zavarán kellő támogatással lehetőleg segítsen. Akkor a volt belügyminister megigérte azt, hogy habár nyomban nem is, de a jövő évi költségvetésben gondoskodni fog arról, hogy ez az egyesület kellő anyagi támogatásban részesüljön.

Ez alkalommal nem akarok olyszerű indítványt tenni, hogy az a segélyösszeg, mely a mostani költségvetésben fel van véve, budgetszerűleg felemeltessék, mert nem szeretek eltérni attól a principiumtól, hogy a mennyiben az feltétlenül szükségessé nem válik, itt a házban új költségvetési tételek, vagy emelések ne indítványoztassanak, azonban már ez alkalommal is kettőre kívánom a t. belügyminister úr szíves figyelmét felhívni. Az egyik az, hogy a folyó évben is, a melyben már benne vagyunk, és a melynek költség-előirányzatát most megállapítjuk, valami úton-módon gondoskodjék arról, hogy ez az egyesület a lehetőség határáig menő további segélyezésben részesíttessék, a másik az, hogy a jövő évben azonban, az általam felemlített szempontokra és érdekekre való tekintettel, méltóztassék a költségvetésbe nagyobb tételt beállítani, hogy ennek az egyesületnek áldásos működése lehetővé váljék, és ne jusson az egyesület abba a kényszerűségbe, hogy kénytelen legyen működését vagy beszüntetni, vagy oly mérvre szorítani, a mely mérvben az a fenforgó fájdalmas igényeknek meg nem felelhet. *(Helyeslés.)*

Horváth Ádám jegyző: Kováts József!

Kováts József: T. ház! Ez a rovat ismét csak arról győzött meg engem, hogy közösügyes állapotunkban arra vagyunk kárhoztatva, hogy úgy életünket, mint vagyonunkat ama nagy molochnak ott a Lajthán túl liferáljuk. Méltóztassanak csak ezt a rovatot megtekinteni, és azt hiszem, nem lesz senki, a ki ha elfogulatlanúl ítél, nekem igazat ne adna. Vegyük pl. mint Horánszky Nándor t. képviselőtársam előhozta, a mentő-egyesületet. Ennek az egyesületnek a neve: Budapesti önkéntes mentő-egyesület. Ez az egyesület azonban nemcsak a főváros lakosságának áll rendelkezésére, hanem az ország bármely lakosainak, a kit itt a fővárosban vagy a közel vidéken baleset, szerencsétlenség ér. Tehát már ebből az indokból is méltó volna az egyesület arra, hogy az állam segélyezésben részesítse, még pedig sokkal nagyobb segélyezésben, mint a mi e czímen fel van véve.

Ugy vagyok értesülve, hogy az egyesület hosszú évek során át minden évben kérelmezett a kormánynál; de eddigelé soha egy fillért sem kapott. Most fel van véve segélyezésére 2000 frt, melyet oly csekélységnek tartok, hogy az az egyesület czéljainak valóban nem felel meg. Ha összevetjük a budapesti mentő-egyesület viszonyát a bécsi mentő egyesületével, mit fogunk látni? Azt, hogy ott maga az uralkodó a legutóbbi évben is 5000 frt segélyt utalványozott. Ezenfelül ott vannak a főherczegek, a kiknek egyike sem vonta ki magát; ott van a kormány, mely nemcsak hogy bizonyos összeggel segélyezi évenkint, hanem a mult évben sorsjátékot is engedélyezett, a melyből magából 19.000 frt tiszta hasznot merített az egyesület. Pedig nemcsak a közönséges utczai szerencsétlenségeknél, nemcsak a gyárakban és épitkezéseknél előforduló szerencsétlenségekből kifolyó eseteknél fejt ki e társaság hasznos tevékenységet, hanem tudjuk, hogy a legutóbbi időben, a kolera-járvány alatt mily megfizethetetlen óriási szolgálatot tett az országnak. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* Nézzük meg mi történik a vasuti baleseteknél és a tömeges szerencsétlenségeknél, a hol csak ezen egyesület segélyével lehet sikeresen eljárni. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

De a mentőegyesület még nem felel meg teljesen czéljának: szükséges volna, hogy ezen egyesület a főváros különböző pontjain hordágyakat helyezne el, úgy, a mint az Párisban és Londonban van. Szükségesnek tartanám továbbá, hogy a mentőegyesületre bizassanak a dunai mentések. *(Helyeslés bal felől.)* Méltóztatnak tudni, hogy körülbelül 300-ra rúg azon szerencsétlenek száma, a kik a főváros határában részint önhibájukon kívül a Dunába esnek, részint szándékosan ugranak oda és mi az eredmény? Az, hogy körülbelül 5% azoknak száma, a kiket ez

Digitized by Google

dő szerint kihalásznak; míg ellenben ha a mentés az egyesületre bizatnék és az egyesület a Duna különböző pontjain elhelyezné egyéneit: nyilvánvaló, hogy megfordítva lenne az arány és nem 5%-je mentetnék ki a szerencsétleneknek, hanem talán legfeljebb 5%-je veszne oda. Még azt is bátor vagyok a t. belügyminister úr figyelmébe ajánlani, hogy egyenesen a mentőegyesületre kellene bizni az őrültek elszállítását úgy itt a fővárosban, mint a vidéken. Csak nem régiben olvashattuk, hogy miképen járnak el az őrültek elszállításával? Két dedectiv kimegy botokkal és ha a szerencsétlen ellenáll, összetörik, mintha közönséges rablógyilkos volna. Igy történt ez, a mint a napokban olvashattuk, Schenk eseténél is. Ez, azt hiszem, elég ok arra, hogy hozzájáruljak Horánszky Nándor t. képviselőtársam indítványához. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Méltóztassanak megengedni, hogy a napokban a közegészségügy rovatánál tett némely indítványomat ujolag kiterjeszkedhessem.

Hieronymi Károly belügyminister: Hiszen azt már letárgyaltuk!

Kováts József: Azért kívánom ezt tenni, mivel több kérdést vetettem fel, a melyeknek egyikére sem volt szíves a t. belügyminister úr válaszolni, sőt indítványaimat illetőleg sem volt szíves engem megnyugtatni. Felvetettem ugyanis azon szerencsétlen, apátlan, anyátlan gyermekek ügyét, a kik a városligetben és itt a városban kóborolnak s azt a kérdést intéztem a t. minister úrhoz, hogy nincsen-e a rendőrségnek utasítása arra, hogy az ilyen szerencsétlen gyermekeket összefogdossa és az emberiségnek megmentse? Erre nézve nem méltóztatott a t. minister úr engem megnyugtatni.

Felvetettem szerencsétlen kisdedeink érdekében, kiket a diphteritis ezer és ezer számra pusztít, hogy méltóztatnék azt a honvéd főorvost, dr. Borst oda kiküldeni, a hol az a járvány legjobban dühöng. Erre sem méltóztatott felelni. Fölvetettem továbbá azt is, hogy méltóztassék oda hatni, hogy az orvosi kar legalább egyöntetűleg járjon el az ily bajoknál. Ennek nagy alapja van; mert felolvastam a »Pesti Hirlap« 1889. márczius 4-iki számát, a hol az orvosi kör maga azt mondja, hogy ma már a kiválóbb orvosok a carbolsav mérget kitörülték az orvosi listáról. Ebből tehát azt kell feltételezni, hogy még vannak, a kik használják. Erre sem méltóztatott válaszolni.

Továbbá fölvetettem a körorvosokat illetőleg azt az eszmét, hogy a megyék rendezése alkalmával annyi körorvost kellene kinevezni, a mennyi föltétlenül szükséges és őket oly díjazásban részesíteni, hogy tisztességesen megélhessenek. Azt is elmondottam, miként kívánnám ezt elérni: hogy t. i. azon községekre, melyek megbírják, rá kell a költségeket octroyálni, de ama községek körorvosi díjait, a melyek ezt meg nem bírják, fizesse az állam. Felhoztam azt is, hogy a külön díjazás alól a szegényebb nép, zsellérek, napszámosok föltétlenül fel vol nának mentendők. Mindezekre szintén nem kaptam választ.

Fölhoztam azt is, hogy a költségekre úgy lehetne alapot teremteni, hogy a gyógyszertárak engedélyezését bizonyos díjak lefizetéséhez kellene kötni — esetleg offertek útján — úgy, hogy a legkisebb községek gyógyszertáráért is legalább egy-két ezer forint, a fővárosban és nagyobb városokban pedig 30—40, sőt 50.000 forint folynék be.

Mind e dolgokat nagyon természetesen azért hoztam fel, hogy a t. minister úr ezekre nézve némileg megnyugtató nyilatkozatot szíveskedjék tenni. T. ház! Nem tartom magamat a ház első rendű szónokának, nem is vagyok az, sem a vezérférfiak közé nem számíthatom magam, de midőn mint az ország egyik szerény napszámosa itt kötelességemet teljesítem, nagyon természetesen megvárhatnám azt, hogy a t. minister úr kérdéseimre válaszoljon s engem és a közönséget megnyugtatni kegyeskedjék. *(Úgy van! a baloldalon.)* A tegnapi napon történt, hogy tán nem ily nagy horderejű kérdésben — mert a t. ministerelnök úr úgyszólván bagatell dolognak tüntette fel a nemzeti színek kérdését — álláspontját igenis nagy odaadással védelmezte. Az előadottaknál fogva azt hiszem tehát méltányos azon kérésem, hogy a dolgokat újból is a t. minister úr figyelmébe ajánljam. A tételt különben elfo-gadom. *(Helyesés a baloldalon.)*

Hieronymi Károly belügyminister: T. ház! Teljesen osztozom abban a méltánylásban, melyben Horánszky t. barátom a mentőegyesület működését részesítette. Tudomásom van róla, még pedig közvetlen tapasztalásból, hogy mily hasznos szolgálatokat tett e társulat a főváros területén. Hajlandó vagyok a jövő évi költségvetésben ezen egyesület segélyezésére nagyobb összeget felvenni, *(Helyeslés.)* természetesen feltéve, hogy az ország pénzügyi viszonyai megengedik, és a pénzügyminiter úr is hozzá fog járulni.

Beöthy Ákos: Meg ha a minister úr ott lesz azon a helyen! *(Derültség bal felől.)*

Hieronymi Károly belügyminister: Természetesen ez a legelső feltétel; ez oly természetes, hogy nem szükséges külön megemlíteni. A tételnek mostani felemelésére Horánszky Nándor t. barátom indítványt nem tett, azonban figyelmembe ajánlotta, hogy kísértsem meg más úton, nem azon budgettétel keretében, a mentő-

Digitized by Google

egyesület működését a most előirányzott összegen túl a folyó évben is segélyezni. Ezt szívesen meg fogom kísérleni, és magának a mentő-egyesületnek kilátásba is helyeztem már. *(Helyeslés.)*

Áttérve Kováts József t. képviselő úr felszólalására, legelőször is nem osztozhatom azon felfogásban, hogy a mentő-egyesület tevékenysége az egész országra lenne kiterjesztendő. Nem osztozhatom azon felfogásban sem, hogy oly teendők, mint. pl. az őrültek szállítása a mentőegyesületre bízassék. A mentőegyesületnek a főváros területére kell a maga működését szorítani. Nem is hiszem, hogy ily mentő-társulatot az országra kiterjedő hatáskörrel czélszerűen szervezni lehetne.

Kováts képviselő úr közjogi helyzetünket okolja azért, hogy a mentőegyesület segélyezésére 2000 frtnál több felvéve nincs. Ez talán mégis kissé messze megy; mert a közjogi helyzetnek ehhez semmi köze sincs, és az efféle kiadásokat nagyon sok államban — kívánatos volna, hogy nálunk is — a társadalom szokta fedezni. *(Igaz! Ugy van!)* Más államokban, akármilyen legyen közjogi szervezetök, hiába fogja keresni a képviselő úr, mert nem fogja találni azt, hogy ilyen humanisticus intézményeket az államkincstárból segélyezzenek. A közjogi helyzetből tehát következtetni az összeg magasságára egyáltalában nem lehet. Ha a társadalom nem elég erős, hogy az ily humanitarius intézményeket maga tartsa fenn, az államnak csak subsidiarius kötelessége, hogy az ily egyleteket segélyezze.

Azután visszatért a t. képviselő a közegészségügyi kérdésekre, pedig azt hiszem, ezeket elég részletesen tárgyaltuk. Szemrehányást tesz nekem, hogy az ő részletes felszólalására miért nem adtam minden egyes kérdésre megnyugtató választ. Nem azért történt ez, mintha azokat figyelemre nem méltattam volna, hanem mert nem tartom a ház tanácskozásainak keretébe tartozónak azt, vajjon a diphteritisnél carbolt kell-e alkalmazni, vajjon dr. Bors gyógyítsa e bizonyos vidékeken a dyphteristicus betegeket, vagy más doctor. *(Helyeslés.)* Épen azért ezen részletekre sem akkor nem terjeszkedtem ki, sem ma visszatérni nem kívánok. Megjegyzem egyébiránt, hogy a képviselő úr indítványt nem tett, ennélfogva ilyennel foglalkoznom nem is kell. Mindezeknél fogva kérem a mentő-egyesület segélyezésére vonatkozó tételt úgy, a hogy van, megszavazni, és ismétlem, hogy kilátásba veszem ennek a jövő évi költségvetésbe való felemelését. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kíván még valaki szólani? — A vita be van zárva, a tétel meg nem támadtatván, méltóztatik azt elfogadni 2000 frtban.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: A fehérkereszt-egyesület segélyezésére 2000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Általános közigazgatási kiadások és bevételek. Rendes kiadások: XV. fejezet. 2. czím. Rendes bevételek IV. fejezet: 6. czím. Kiadások: Hivatalos lap költsége 7800 frt.

Horváth Ádám jegyző: Ugron Gábor!

Ugron Gábor: T. képviselőház! Minden országban a hivatalos lap szerkesztése komoly és figyelmes munkát feltételez, csak nálunk kezdett szokássá válni, hogy a hivatalos lapnak szerkesztése gazdátlan jószágnak gondviseléséhez hasonlít. Mindaddig, a míg ez csak apró hanyagságok és figyelmetlenségek alakjában tűnik fel, hajlandó az ember elnéző lenni, de egy idő óta azt tapasztalom, hogy a hivatalos lapban ő Felségének leíratai kivonatosan jelennek meg, és megtörténik, hogy kinevezések nem szó szerint közöltetnek a hivatalos lapban, és a kitüntetések szintén csak apró újdonságok alakjában adatnak hírül.

Ha másnemű hírlapokban csak mintegy újdonságként röviden említtetik meg, hogy azon állam egyik ministere elsőrangú kitüntetésben részesült, az megtörténhetik, de hogy a hivatalos lap ne szó szerint közölje magukat a ministereket ért kitüntetéseket, az el nem tűrhető, mert az 1848 : III. tcz. világosan meghatározza, hogy minden kinevezés és kitüntetés minister által ellenjegyzendő. Hogyan ellenőrizzük tehát, hogy ezen a kinevezések és kitüntetések bírják-e a törvény által előírt ellenjegyzést és helyes-e ezen ellenjegyzés, vagy sem. Például, midőn Fejérváry Géza az ő Felsége személye körüli ministeriumot is vezette, még abban az időben, melyben az új minister kinevezve nem volt, gondolom — mert nem vagyok tájékozva a rendjelek ügyeiben — az első osztályú Lipót-renddel tüntettetett ki. Ezzel a kitüntetéssel nagyra voltak, dícsérőleg említették és a sajtó egy bizonyos részében csodálkoztak, hogy mily nagy fokú kitüntetés érte őt. Én ugyan nem tudom, hogy mennyiben szerzett rá érdemeket, talán a Budapest és Bécs közötti gyakori utazásával, vagy az által, hogy időközben tulajdonképeni hivatalától távol maradt, de ez engem nem is érdekel. Rám nézve csak az a fontos, hogy a hivatalos lapban nem jelent meg, hogy melyik minister jegyezte ellen ezen kitüntetést, pedig igen szépen vette volna ki magát, ha Fejérváry honvédelmi minister kitüntetését Fejérváry ő Felsége körüli minister ellenjegyezte volna. *(Derültség.)*

Én tehát több figyelmet kívánok a hivatalos lap szerkesztése körül és feltétlenül óhajtom, hogy ő Felségének egyes esetekben kiadott kéz-

Digitized by Google

íratai ne kivonatosan, megcsonkítva, hanem szószerint közöltessenek. Az a lap arra való, hogy a polgárok belőle teljes meggyőződést szerezzenek arra nézve, hogy ő Felsége miféle rendelkezést tett. De az ő Felsége iránti kötelés tiszteletnek a megsértése is az, hogyha a királyi leíratok csonkítva közöltetnek. Annál kevésbbé tűrhető el az, hogy a kinevezések és kitűntetések ellenjegyzés nélkül napi hírek alakjában közöltessenek a hivatalos lapban. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Azért kérem a t. minister urat, méltóztassék szigorúan intézkedni az iránt, hogy a szerkesztés pontos és figyelmes legyen, és az ország közjogi követelményeinek e tekintetben elég tétessék. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső balon.)*

Hieronymi Károly belügyminister: T. képviselőház! Azért, hogy a kinevezések vagy kitüntetések nem jelennek meg a kívánt formában, a hivatalos lap szerkesztőségét feleletre vonni nem lehet; mert a szerkesztőség az illető közleményeket úgy közli, a mint a ministeriumtól kapja. És azt hiszem, a t. képviselő úr sem kívánja, hogy a szerkesztőség az egyes ministeriumoktól vett közleményeket mintegy censura alá vegye.

Méltánylom azonban a képviselő úr felszólalásában foglalt észrevételeket, intézkedni fogok az iránt, hogy a kinevezések és kitüntetéseknek a hivatalos lapban közlése egységesen s a törvénynek megfelelőleg szabályoztassék. Ez azonban nem a hivatalos lap szerkesztőségének, hanem a kormánynak teendője. *(Általános helyeslés.)*

Elnök: Kíván még valaki szólani? Ha senki szólani nem kíván, kérdem, méltóztatik-e a tételt elfogadni? *(Igen!)* A tétel megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Országos törvények és rendeletek tárának költségeire 35.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Távirati kiadások 17.000 frt.

Elnök Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Útlevelek kiállításával járó költségek 5.660 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: 5. rovat. Előre nem látható költségek 6.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: 6. rovat. Karhatalmi költségek 5.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: 7. rovat. Országgyűlési képviselők választása és a választók névjegyzékének kiigazítása alkalmával felmerülő költségekre 16.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: 8. rovat. Katonai előfogati díjpótlékokra szükséges költségek 8.700 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: 9. rovat. Közigazgatási fogházak és tolonczházak létesítésére fordítandó költségek 144.000 frt.

Pulszky Ágost előadó: T. ház! Minthogy időközben a költségvetés beterjesztése óta az 1892 : XXVII. tcz. megalkottatott, ennek értelmében az igazságügyi költségvetésbe veendő föl úgy ezen, mint a bevételek külön ennek megfelelő 4. rovata, mely alatt a közigazgatási hatóságok által megállapított pénzbüntetés czímén 144.000 frt van felvéve. Kérem tehát a t. házat, hogy ezen két rovatot a költségvetés ezen czímeből kihagyni méltóztassék. *(Általános helyeslés.)*

Elnök: Méltóztatik-e a t. ház hozzájárúlni? *(Igen!)*

E szerint ezen 9. rovat és a bevételekben annak megfelelő 4. rovat a költségvetésből kihagyatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Bevételek. Hivatalos lap jövedelme 75.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Országos törvények és rendeletek tárának jövedelme 52.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Útlevelek kiszolgáltatásáért járó díjak 31.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Különféle bevételek 400 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Átmeneti kiadások és beruházások. Átmeneti kiadások: III. fejezet, 1—7. czím. Beruházások II. fej. 1—5. czím. Átmeneti kiadások. 1. czím. A polgárosított magyar határőrvidéken fennálló házközösségi intézménynek megszüntetésével járó rendkivüli kiadásokra az 1885 : XXIV. tcz. alapján. Személyi járandóságokra 32.060 frt. Dologi kiadásokra 1.100 frt. Együtt 33.160 frt. Pálffy Elemér!

Pálffy Elemér: T. ház! A házközösség megszüntetéséről szóló törvény végrehajtása a házközösségi intézménynek megszüntetésével járó rendkivüli kiadások rovatánál oly visszásságokat teremtett, hogy kényszerítve érzem magam a hiányokra rámutatni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nem terjeszkedem ki a házközösségi intézménynek részletes ismertetésére, mert időnk drága. Röviden csak azzal jelzem ezen intézmény jogi természetét, hogy az a magánjog szerinti tulajdoni közösségtől abban különbözött, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy az egyes tagok a va-

Digitized by Google

gyonból csak határozatlan tulajdoni jutalékkal bírtak, azt el nem idegeníthették, arra törvényes örökösödési joguk nem volt, és hogy csakis kivételesen kérhették a tulajdoni jutalék kihasítását.

A házközösségi intézmény megszüntetésének czélja ennek következtében az volt, hogy a szabad tulajdon és forgalom akadályai elháríttassanak, a fejlődött jogi élet követelményeinek megfelelőbb magánjogi viszonyok létesíttessenek, a telekkönyvezés rendszeresebbé tétessék és egészséges hitel fejlődhessék.

Az 1885 : XXI. tcz. megalkotásakor, a törvényjavaslat tárgyalása alkalmával, a t. háznak minden pártja hozzájárult a törvényjavaslathoz, s egyértelműleg jelentette ki azt, hogy az egyéni szabad elhatározás ezen korlátait meg kell szüntetni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A szándék és a czél helyes volt; a mód és az eszközök azonban czélszerűtleneknek bizonyúltak. *(Úgy van! jobb felől.)* A törvény végrehajtásának hátrányait és az ezekből keletkezett visszásságokat bátor leszek röviden vázolni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A törvény 24. §-a a vagyonfelosztás kulcsául a lélekszám szerinti felosztást állapította meg. Ennek a gyakorlatban az lett a következménye, hogy a főszerző és vagyonfentartó családfő azon vagyonból, melyet túlnyomó részben önmaga szerzett és gyarapított, s melynek jövedelmével közvetve rendelkezett, csak egy hányadrészt kap. Ezen hányadrész rendszerint a tagok nagy száma miatt oly csekély, hogy abból megélnie lehetetlen. *(Halljuk! Halljuk!)* A 31. §. megengedi ugyan, hogy az olyan tagnak, a ki csak egy hányadrészt kap az összvagyonból, ha munkaképtelenségét igazolja, jogában áll azt követelni, hogy saját osztályrészének átengedése mellett, a házközösség többi tagjai által kellő eltartásban részesíttessék. De milyen kárpótlás ez a tényleges veszteséghez képest, ha figyelembe veszszük, hogy a lakosság az eltartást rendszerint csakis bírói beavatkozás útján adja ki. *(Úgy van! jobb felől.)* A leszármazók és már családos házközösségi tagok helyzete szintén kedvezőtlen. A 25. §. kimondja ugyanis, hogy az ilyenek nemcsak saját osztályrészüket, hanem gyermekeik osztályrészét is tulajdonúl kapják, de a gyermekek örökösödési joga bekebeleztetik. *(Halljuk! Halljuk!)* Ennek a megszorításnak következménye azután az, hogy a telekkönyvi tulajdonos gyámhatósági beleegyezés nélkül semmit el nem adhat, terheket nem vállalhat, nem végrendelkezhetik, és hogy a míg egyrészt vagyona a forgalomból kivett nem hitelképes holt tőkét képez, addig másrészt engedetlen, esetleg rosszindulatú gyermekeivel szemben magát védelmezni, azoknak tetteit megtorolni képtelen. *(Úgy van! jobb felől.)*

Ilyen korlátozás nem áll fenn sehol, s ennek következménye az, hogy a lakosság egészséges hitellel egyáltalán nem bírván, az uzsorásokra van utalva még akkor is, ha hasznos beruházások végett van pénzre szüksége, vagy elemi csapások, járványok, betegségek miatt kell hitelhez fordulnia. *(Úgy van! jobb felől.)*

Ezen visszásságok mellé a törvény 29. §-a még egy újabbat is teremtett. Azt mondja e szakasz, hogy a hitelezők, a kiknek egyes házközösségi tagok ellenében követeléseik vannak, tartoznak követeléseiket az osztályeljárás megindításakor az első tárgyalási határnapig bejelenteni az eljáró tiszteletbeli főszolgabírónak, hacsak ezen időig az adós osztályrészének kihasítása iránti eljárást még folyamatba nem helyezhették. Ha e bejelentést elmulasztják, sem a végrehajtásra, sem a kihasításra jogosítva nincsenek. Minthogy azonban sem a törvény, sem az annak végrehajtására vonatkozó útasítás nem kötelezi az eljáró tiszteletbeli főszolgabírót arra, hogy a hitelező, még ha bekebelezett követelése van is, ezen eljárás megindításáról értesíttessék, ennek következtében az nem is történik meg, s így a hitelező, értesüléssel nem bírván, a bejelentést elmulasztja s követelését egyszerűen elveszti. Végre a törvény 45. §-a nagyon sok igazságtalanságra ad okot, mert az osztályeljárás megnyitását nem engedi meg. A polgári jogszolgáltatás terén még a kisebb polgári perekben is van helye a perújításnak, itt azonban, a hol sokszor nagymérvű vagyoni kérdések felett döntenek, még az esetben sincs helye az új eljárásnak, hogy ha újabb bizonyítékokat lehetne érvényesíteni.

Ezeken a törvény hiányaiból előálló visszásságokon kivül a polgárosított Határőrvidék viszonyainak rendezését nagyban nehezíti a telekkönyvek állapota is. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* A határőrvidéki birtokok túlnyomó részéről hiányoznak a térrajzok, s nehézséget képez ezenkivül az is, hogy a telekkönyvek birtoklapjain felvett birtoktestek nem egyeznek a tényleges állapottal, a catasterileg felvett birtoktestekkel sem térmérték, sem művelési ág tekintetében. Ha már most az osztály a telekkönyv alapján készült, úgy a természetben nem lehet azt foganatosítani, ha pedig a tényleges állapot szerint készült, akkor a telekkönyvben nem lehet keresztülvinni. A házközösségi törvény életbelépte óta körülbelül 36.000 házközösség megszüntetése iránt lett a hatósági eljárás folyamatba téve. E 36.000 esetből csak 12.000-ben lett az osztály telekkönyvileg is keresztül vive. Ezrekre megy tehát azon osztályok száma, melyekkel a házközösségi kötelék

Digitized by Google

feloldatott ugyan s a közösségi viszonyt megszüntették, de az osztály telekkönyvileg nem érvényesíttetett és így az állapotok jelenleg zavartabbak és rosszabbak, mint a törvény meghozatala előtti időben.

Kötelességemnek tartottam mindezen hiányokat a t. belügyminister úrnak és a t. háznak tudomására hozni egyrészt azért, mert nézetem szerint semmi sem állhat útjában annak, hogy egy hatásában czélszerűtlen és hibásnak bizonyúlt törvény módosíttassék, másrészt mert meg vagyok róla győződve, hogy kormányunk minden vidéknek érdekeit szívén hordja s azokat előmozdítani törekszik. Ennek következtében kérem a belügyminister urat, hogy az igazságügyminister úrral egyetértőleg a törvény módosítása iránt az intézkedéseket sürgősen megtenni szíveskedjék. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Schóber Ernő jegyző: Pap Géza!

Pap Géza: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Alig merem magamnak a bátorságot venni arra, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a t. ház figyelmét igénybe vegyem, midőn az ezen, már úgyis túlságos széles mederben folyó belügyi vitában túlságosan igénybe vétetett, de ha mégis meg teszem, teszem azon indokból, mert azon tárgy iránt, a melyről szólani akarok, igaz és őszinte érdeklődéssel viseltetem.

Ecsetelni óhajtanám a községi jegyzők qualificatiója elnyerhetésének kérdését, és rá szeretnék mutatni azon intézkedések szükségességére, melyeket én e részben megvalósítandóknak tartok. *(Halljuk! Halljuk!)* Azon hiányok és kifogások, melyek a községi jegyzői kar ellen felhozattak több részről, oly magyarázatban részesültek, mintha ezen nem kellően teljesített hivatás magyarázatát nagyrészben csak a túlságos munkaelhalmozottságban találná. Az én felfogásom szerint a túlságos munkaelhalmozottság mellett egy főindokot képez a kellő ismerethiány is. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Kellő ismeret nélkül nem lehet valaki jó községi jegyző, és ma fennálló tanrendszerünk mellett nem nyújtatik mód egy községi jegyzőnek sem arra, hogy magát theoretice kellően kiképezhesse. Fennálló törvényes intézkedéseink s ministeri rendeleteink értelmében egy gyakorlati év a megkívántató kellék arra, hogy valaki a jegyzői vizsga letevésére a jogosultságot megnyerje. Az én nézetem szerint ez az egy gyakorlati év semmiféleképp sem elegendő arra, hogy egy községi jegyző mindazokat a nemcsak gyakorlati, hanem elméleti ismereteket is elsajátítsa, a melyeket ő községe lakóinak érdekében kell, hogy érvényesítsen. *(Igaz! Úgy van!)* Ma életben levő belügyministeri rendeletünk a községi jegyzők vizsgájára vonatkozó intézkedéseiben kiterjeszkedik községi életünk csaknem minden ágazatára. A községi jegyzők, a kiket a szigorlaton képesítetteknek nyilvánítanak, kellene, hogy ismereteit bírják az ország alkotmányjogának, az ország bírói, közigazgatási, pénzügyi hatósági szervezetének, a községek rendezéséről szóló törvénynek teljes ismeretét, az állami és törvényhatósági közigazgatásunk terén életben levő szabályzatokat, a katonai törvények és az igazságszolgáltatás terén a községi jegyző hatáskörébe utalt intézkedéseket, a közegészségügyieket és épitkezésieket, nemkülönben a községi bíróságiakat. Ezek magában foglalják csaknem az összességét mindazon ismereteknek, a melyekkel a községi jegyzőnek bírnia kellene; de nincsen nekik megadva a mód, nincsenek meg az iskoláink arra, hogy a legjobb akaratú, a legtörekvőbb egyének is elsajátíthassák azon ismereteket. *(Úgy van!)* Hiányzik egy iskola, egy intézet, a mely kellő kiegészítését kellene, hogy képezze azoknak a gyakorlati ismereteknek, a melyeket különben egy községi jegyző ma köteles megszerezni. *(Úgy van!)* A községi jegyzői tanfolyam szervezése érdekében több ízben megtétettek a kellő lépések, hívattak összesze enquêt-ek, meghallgatták a gyakorlat és az elmélet embereit, de az eredmény abban culminált, hogy, mert a szervezet igen széles alapokra terjeszkedett, megsemmisült az egész intézménynek az életbeléptetése. Felfogásom szerint mindazon jogi ismeretekre, a melyekre egy magasabb közigazgatási tisztviselőnek szüksége van, egy községi jegyzőnek nincs szüksége. Nincs szüksége nevezetesen azon elméleti ismeretekre, a melyek az ő hatáskörét, az ő ismereteinek színvonalát meghaladják. Ilyeneknek tartom én az egyházjogot, a politikát . . . .

Linder György: A politikára szüksége van a korteskedéshez!

Pap Géza: . . . . a statistikát, a nemzetgazdaságot. Mindezek oly ismeretek, melyekkel nagyon szép és előnyös, ha egy községi jegyző bír, de okvetlenül szükségesnek nem tartom, hogy azokkal bírjon. Meg is mondom mindjárt, hogy miért? Ha mindezeket a tudományágakat felöleljük a jegyzői ismeretek körébe: akkor a theoreticus ismeretek elsajátításának idejét oly hosszúra nyújtjuk ki, hogy miben sem fog különbözni e tekintetben a magasabb közigazgatási tisztviselőtől, már pedig ennyit egy községi jegyzőtől megkívánni nem lehet. Akkor, t. ház, midőn egy közigazgatási gyakornoknak, egy megyei szolgabírónak megadjuk a módot arra, hogy először elméleti ismereteket sajátítson el és ezek alapján szerezhesse meg a szükséges praxist, akkor egy kisebb műveltségi fokon álló községi jegyzőnek nem adjuk meg a módot arra, hogy theoreticus ismereteit tudományos alapon szerezze meg. Ez szükséges intéz-

Digitized by Google

kedés különösen ma, midőn közigazgatásunk reformjának előestéjén állunk. *(Élénk helyeslés.)* Az én nézetem szerint a községi jegyzők tanfolyamának felállításánál a fősúlyt a gyakorlati ismeretek elsajátítására kell fektetni. A theoreticus ismeretek alapjául elfogadom azt a belügyministeri rendeletet, melyet az imént röviden érinteni szerencsém volt. De a ma fennálló szervezetet oly formában óhajtanám módosíttatni, hogy a községi jegyzői cursus theoreticus része 1 évet, gyakorlati része pedig 2 évet foglaljon magában oly formán, hogy a gyakorlati két év közül az egyik a theoreticus részt megelőzné, a másik pedig követné.

Ezek azok, a miket én a községi jegyzői tanfolyam megvalósítása érdekében szükségesnek tartottam itt elmondani, és felhívom a t. belügyminister úr figyelmét arra, hogy hazánkban ma is létezik egy tanfolyam, ha nem is ily széles alapon és nem is ilyen keretben, a mint előadtam, Torontál megyében, a hol a vármegye alispánjának igazgatása alatt évek óta működik, és annak üdvös hatásáról a vármegye közönsége már meggyőződött. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: A belügyminister úr kíván szólani!

Hieronymi Károly belügyminister: T. ház! Legelőször is arról a tételről akarnék nyilatkozni, mely tulajdonképen napirenden van és ez a házközösségi intézmény megszüntetésének kiadásai. A házközösségek megszüntetése alapszik az 1885: XXIV. törvényen. Pálffy Elemér t. barátom főbb vonásokban ecsetelte, hogy mily hiányokban szenved ez a törvény és az ő rajza egészen hű. Csak azt kell még hozzá adnom, hogy ezen törvény szerint még körülbelül 20 évig tartana, hogy a házközösség megszüntettessék, és ezen idő alatt az illető vidékek e provisiorius és rendezetlen állapotnak minden bajai alatt szenvednének. Azt hiszem, e bajon nem lehet másképen segíteni, mint az 1885: XXIV. törvényczikk módosítása által, *(Helyeslés.)* és pedig akként, hogy ez az ügy a politikai hatóságok kezéből kivétessék és a telekkönyvi hatóságoknak átadassék, a hova a dolog természete szerint az ügy tartozik is. *(Helyeslés jobb felől.)* A törvénynek ily irányú módosítása iránt tárgyalások vannak folyamatban az igazságügyministerrel, és mihelyt ezek be lesznek fejezve, lesz szerencsém a törvény módosítása iránt a javaslatot előterjeszteni.

Azokat, a miket Pap Géza t. barátom a községi jegyzőkre vonatkozólag elmondott, nagyon figyelemre méltóknak tartom. Ha jól emlékszem, az általános vitában én is megemlékeztem arról, hogy ily tanfolyamokat kellene az országban létesíteni. A költségvetésben azonban, a mint méltóztatnak tudni, erre kiadás praeliminálva ez idő szerint nincs. Mindenesetre szándékom a kérdéssel foglalkozni; esetleg talán abba a helyzetbe fogok jönni, hogy póthitelt kérek majd e tanfolyamok felállítására a t. háztól; *(Helyeslés a jobboldalon.)* mert az kétséget nem szenved, hogy ha reformálni akarjuk közigazgatásunkat, nem csak arról kell gondoskodni, hogy az intézményeket és az azokat szabályozó törvényeket alkossuk meg, hanem gondoskodnunk kell jó előre, hogy meg legyenek az egyének is, a kik a törvényeket végrehajtani és alkalmazni tudják. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Kíván még valaki szólni? Ha senki sem kíván szólni, a tétel nem támadtatván meg, azt 33.160 frtban elfogadottnak jelentem ki.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa):* A magyar királyi csendőrség állományának és alosztályainak tervezett szaporításából egyszersmindenkorra felmerülő költségekre 17.256 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa):* Országos határrendezési és határkiigazítási költség 6.000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa):* A volt román bánáti XIII. sz. határőrezredből alakított vagyon község erdőgazdaságának állami ellenőrzése folytán felmerülő költségekre 600 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa):* A magyar királyi operaháznál alkalmazandó magyar énekesek és énekesnők kiképzésére szolgáló ösztöndíjak 2.800 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa):* Breznóbánya város és az azelőtt hozzája tartozott telepek, most önálló községek határainak rendezési költsége 2.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa):* A magyar királyi belügyministerium épületei, úgymint a régi országház és az annakelőtte a vallás- és közoktatásügyi ministerium által elfoglalt régi helytartósági épületeknek halaszthatlan helyreállításával járó egyszersmindenkorra felmerülő költségekre 10.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző: Hieronymi Károly.

Hieronymi Károly belügyminister: T. ház! Már az általános vita alkalmával bátor voltam a t. háznak bejelenteni, hogy a reformtörvények kidolgozásánál a ministeriumban a gremialis tisztviselőkön kivül külső erőkre is van szükség. *(Halljuk! Halljuk!)* Bátor voltam arra is utalni, hogy bizonyos törvényjavaslatok, nevezetesen pl. a községi törvényjavaslat elkészítésére terjedelmes statisztikai előmunkálatokra van szükség, melyek a dolog természete szerint szintén költséggel járnak.

Digitized by Google

Minthogy a költségvetésben ezen kiadások fedezésére ez időszerint összeggel nem rendelkezem, bátor vagyok a t. házhoz azt a kérést intézni, méltóztassék azt az indítványomat elfogadni, hogy az átmeneti kiadások közt törvények előkészítésének és szerkesztésének czéljaira 15.000 forintnyi hitel engedélyeztessék. Azért vagyok bátor ezt az átmeneti kiadásoknál kérni, mert felfogásom szerint e kiadás nem állandó, hanem csak időhöz kötött, a míg t. i. e törvényjavaslatok elkészűlnek és be fognak mutattatni.

Minthogy azonban a képviselőház állandó szokása szerint az új tételekre vonatkozó indítványok mindig előbb a pénzügyi bizottsághoz szoktak utasittatni, kérem a t. házat, hogy ezen indítványomat előzetes tárgyalás végett a pénzügyi bizottsághoz méltóztassék utasítani és a pénzügyi bizottság jelentése alapján méltóztassék a végleges megszavazás iránt intézkedni. *(Helyeslés.)*

Az indítvány így szól: »A belügyi tárcza átmeneti kiadásának 8. czíme alatt törvényelőkészítés és szerkesztés czéljaira 15.000 forint veendő fel.« *(Helyeslés.)*

Horváth Ádám jegyző: Ugron Gábor!

Ugron Gábor: T. ház! A belügyminister úr által imént beadott indítványhoz, miután az most érdemlegesen tárgyaltatni nem fog, hanem a pénzügyi bizottsághoz tétetik át előzetes tárgyalás végett, magam részéről szintén hozzájárulok. *(Helyeslés.)*

Elnök: Méltóztatnak hozzájárulni? A beadott indítvány előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a pénzügyi bizottságnak adatik ki.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Beruházások. A nemzeti szinháznál eszközölt szinpadi, berendezési és átalakítási költségek törlesztésére VIII. részlet 14.950 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: A pozsonyi orsz. kórház telkeinek, valamint az ezen kórház felépítése előtt a telken fennállott épületek végleges megváltására megállapított és 10 évi utólagos részletekben, de előre fizetendő 5 százalékos kamat mellett 50.000 frt megváltási összegnek 5-ik törlesztési részlete 5.000 frt és a 30.000 frtnyi maradványnak egy évi 5%-os kamatja fejében 1.500 frt, összesen 6.500 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: A belügyministerium hivatalos helyiségeinek új butorzattal való felszerelésére 3. részlet 1.500 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: A lipótmezei országos tébolydában az elromlott padlózat fokozatos helyreállítására, illetve próbakép való parquettirozására 1.000 frt, továbbá a női osztályra egy zongora beszerzésére 500 frt, a férfiosztályra egy tekeasztal beszerzésére 300 frt, összesen 1.800 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Az angyalföldi elmebeteg-ápolda folyosóin és kórtermében elromlott padlózat fokozatos helyreállítására, illetve parquettel leendő helyettesítésére 2.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

T. ház! A belügyministerium költségvetése letárgyaltatván, *(Élénk éljenzés jobb felől.)* a tegnapi napon megállapított napirend szerint következik a kereskedelmi ministerium költségvetésének tárgyalása.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: A kereskedelemügyi ministerium költségvetése.

Központi igazgatás. Rendes kiadások: XVII. fejezet, 1. czím.

Rendes bevételek: VI. fejezet, 1. czím.

Személyi járandóságok 464,694 frt.

Elnök: Az előadó úr kíván szólani.

Neményi Ambrus a pénzügyi bizottság előadója: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Midőn a pénzügyi bizottság megbizásából a kereskedelmi ministerium 1893-ik évi költségvetési előirányzatát elfogadás végett ajánlanám, mindenekelőtt kiemelem, hogy ezen tárcza költségvetése körében állandó haladás mutatkozik. Valamennyi fontosabb czímnek magasabb dotatioja által gondoskodás történik az iránt, hogy az ezen tárcza körébe tartozó intézmények, melyek talán legsűrűbben és legközvetlenebbül érintkeznek a közönséggel, képesekké váljanak a folyton növekedő igényeknek eleget tenni. Gondoskodás történik továbbá az iránt, hogy a különféle szolgálati ágakban alkalmazott személyzetnek helyzete ujabban is javittassék. Ha hozzáteszem, hogy mindez eléretik, a nélkül, hogy az intézményeknek közgazdasági jellege érintetnék, vagy a pénzügyi érdek csorbát szenvedne: úgy általánosságban jeleztem azon főszempontokat, melyek ezen előirányzat összeállításánál mérvadók voltak.

Ennek jobb illustrálása végett még csak azt az egyet kivánom hozzátenni, hogy a pénzügyi bizottság a kereskedelemügyi ministerium előirányzatában egyetlen tételt sem kifogásolt, hanem a költségvetést változatlanul terjeszti ezen t. ház elé. A tárcza ezen kezelését a következő számokban resumálom: összes kiadások: 75,189.535 forint, összes bevételek: 97,905.292 forint. A rendelkezésre álló tiszta többlet tehát — daczára a már említett magasabb dotatioknak — mégis nagyobb, mint a tavalyi felesleg.

Feladatom lévén, hogy a jelen költségvetésnek főbb mozzanatait jellemezzem, a másodrendű szolgálati ágakat mellőzve, ezen adminis-

Digitized by Google

trationak három nagy csoportját kívánom a költségvetési tételek fonalán röviden ismertetni, névszerint: az ipari-, kereskedelmi- és külkereskedelmi célokat, továbbá a posta- és távirda-, távbeszélő és postatakarékpénztár ügyeit, és végül a magyar államvasutakat, a vicinalis vasutakat és a közutakat. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ipari és kereskedelmi célokra ezuttal összesen 300.000 forint van előirányozva, azaz 175.000 forinttal több, mint a tavalyi költségvetésben. A kormánynak az iparfejlesztés terén kifejtett eddigi tevékenységét nem kívánom részletezni, hanem utalok a kereskedelmi minisztertek 1891-ik évi működéséről a törvényhozás elé terjesztett jelentésére, a mely igazolja, hogy komoly az az igéret, melyet a kormányelnök úr egy emlékezetes alkalommal ezen ház előtt tett, tudniillik, hogy nem pusztán financialis eszközökkel, hanem egy tervszerű, és az egész országot felölelő gazdasági politika segítségével is kívánja a kormány államháztartási rendezettségünket fentartani.

Ennek a politikának egyik eszköze lesz az 1896-iki országos kiállítás is, melylyel karöltve járnak majd oly alkotások, melyek bizonyos tekintetben új irányt fognak adni a hazai iparnak, a mennyiben oly nagyobb szabású feladatoknak megoldására hívják föl a közel jövőben, milyenekkel eddig csak ritkán találkozott. A kormány iparfejlesztő politikája azonban már eddig sem volt meddő, és nem maradt sikerek nélkül. Csak az 1891-iki év folyamán lett ujolag befektetve, körülbelül 9 millió forint, oly magyar gyárakba, melyek 5000 munkást foglalkoztatnak. Ebben az adatban a legjelentősebb momentum az, hogy a 9 millió forint csaknem kizárólag hazai tőke volt. Ismeretes mindenki előtt, hogy még néhány évvel ezelőtt, mikor bármi szerény ipari alkotásról volt szó, azonnal külföldi tőkét emlegettek. Ma már az némileg túlhaladott álláspont, és ha a hazai tőke nem is létesít épen nagyszabású vállalatokat, még sem lehet tagadásba venni, hogy az itt jelzett fejlődés egészséges, és hogy gazdasági önállóságunknak egy rendkívül nagyra becsülendő biztosítéka foglaltatik benne. *(Helyeslés jobbfelől.)* Nagyrabecsülendő biztosíték ez, mert nemcsak nagyob vagyonosságról, hanem nagyobb művelődésről, több önállóságról és mindazon tulajdonokról tesz tanuságot, melyek a haladó nemzeteket jellemzik.

Ezzel távolról sincs szándékomban desavouálni azon t. képviselőtársaimat, kik a költségvetés általános tárgyalása alkalmával arról szóltak, hogy az ország egyes vidékei még nagyon rászorultak az államnak iparfejlesztő tevékenységére, hanem ellenkezőleg bizonyítani akarom, hogy az ezen czélra a jelen budgetben igénybe vett nagyobb dotatio egy minden részletében gyakorlati programm keresztülvitelére fog szolgálni. Ezen programm igen helyesen, nem csak gyáripari, hanem általános ipar- és háziipari czélokat tűz ki maga elé; nemcsak gazdasági, hanem társadalmi szempontok után indul. Felvétetett ennélfogva ezen programmba a háziipar országos szervezése, a szövetkezeti raktáraknak segélyezése és végül az ipari szakoktatásnak, mely minden egyébnél fontosabb, valamennyi fokozatban való továbbvitele. Ezen actiojában a kormány első sorban az országnak azon vidékeire kell hogy tekintettel legyen, melyekről némely sajnos társadalmi mozgalmak vagy pedig a nagyobb mérvű kivándorlás utján kiderült, hogy gazdasági viszonyaik az államnak közvetlen beavatkozását sürgősen parancsolják. Oly tevékenység ez, melynek érdekében a törvényhozás bizonyára az itt előirányzottaknál jóval nagyobb segédeszközöket is készségesen fogna a kormánynak rendelkezésére bocsátani.

A külkereskedelem czéljaira, t. ház, az idén 50.000 frttal több van felvéve, mint a lefolyt esztendőben. A kormány idevágó tevékenységének sikere mutatkozik már most is, nemcsak a kivitel, hanem a behozatal tekintetében is. Igy a kávénak, a déli gyümölcsnek és fűszernek, melyek Trieszten, illetve Bécsen át szoktak behozatni, most Fiuméban és Budapesten új piacza keletkezett, mely már is nagy reményekre jogosít, de mely még egy ideig a kormány erélyes védelmére és támogatására lesz utalva.

Áttérek most a költségvetés második nagy csoportjára. A posta és távirda fejezeténél a tiszta felesleg 421.000 frttal többre van előirányozva, mint tavaly, daczára annak, hogy a rendes kiadások rovata 452.500 frtnyi többletet felmutat. A bizottság megelégedéssel vette tudomásul, hogy ezen kiadási többletnek nagy része a postaszemélyzet helyzetének javitására, továbbá 294 új munkaerőnek alkalmazására fog fordíttatni.

Ezzel kapcsolatosan felemlítem, hogy a postatakarékpénztár forgalma állandóan örvendetes haladást mutat, mi abban nyilvánul legjobban, hogy a korábbi évek deficitjével szemben az idén 81.896 frt többlet volt ezen a czímen előirányozható.

Felemlítem itt még végül az állami telefonnak örvendetes haladását, melynek következtében tervbe van véve, hogy Budapest közelebbi időben több vidéki várossal, mint Szeged, Arad, Temesvár, telefon útján összeköttessék. Egyáltalában mondhatni, hogy a telefonügy nálunk oly szép lendületet vett, mint igen kevés más országban.

Áttérek most már ezen költségvetésnek legfontosabb részére, a magyar államvasutakra. Az

Digitized by Google

1893-iki év az újabban államosított osztrák-magyar államvasutat már úgy találja, mint a magyar államvasutak hálózatának teljesen beolvasztott részét. Ezzel befejeztetett, ha szabad magam úgy kifejezni, a magyar államvasutaknak küzdelmes korszaka. Ezen korszakban a magyar államvasutak a viszonyok erejénél fogva az expansióra voltak utalva, míg most már belátható időre véglegesen lett megállapítva ezen nagy hálózatnak kerete, a mi természetesen nem zárja ki, hogy kisebb acquisitiók újabban is be nem következhetnének.

Változtak tehát a magyar államvasutaknál az eljárási módozatok, de nem változott és nem változhatik a magyar államvasutnak közgazdasági hivatása, melyet, az 1893-iki előirányzat tanúsága szerint, a jelenlegi kereskedelmi minister is minden más tekintetnek fölébe helyez. Ennek megfelelően a kereskedelmi minister úr fentartani kívánja a díjszabás terén életbeléptetett, összes reformokat, melyeket a tapasztalás teljesen igazolt. A mi első sorban a zónarendszert illeti, úgy hiszem, hogy a személyforgalomnak szakadatlan növekedése és a bevételeknek még most, — a zónadíjszabás negyedik évében, — is egyre tartó fokozódása naponkint újra megerősíti ezen reformnak vezérlő eszméjét, és mutatja, hogy az eszme szerencsésen lett a gyakorlatba átültetve. A mi pedig az új árúdíjszabást illeti, melynek még alapeszméjéről is némelyek bizonyos skepszissel szoktak szólani, bátor vagyok itt felolvasni az ország egyik legelső és legfontosabb kereskedelmi kamarájának e részben tett nyilatkozatát. A kolozsvári kereskedelmi kamarának 1891-ik évről szóló jelentése következőképen emlékezik meg az új árúdíjszabásról:

»Az új helyi díjszabás jótékony hatása különösen kerületünkre nézve érezhető, a hol egy sereg oly árú létezik, mint kő, föld, fa, barnaszén stb., a mely a szállítást nagyobb távolságokra nem bírja meg, míg most lehetővé vált haszonnal értékesíteni azon piaczokon, a hol eddig meg nem jelenhettek. Igy látjuk, hogy a kissebesi kőbánya, az egeresi gipsz- és barnaszénbányák versenyképesekké lettek, és forgalmuk növekedett, hogy vállalkozók tűzifát a csucsai állomásról egész Budapestig haszonnal voltak képesek eladni; de semmi sem bizonyítja meggyőzőbben azt, hogy e díjszabás mellett az üzleti világ óhajtásai teljesítve vannak, mint az a körülmény, hogy életbelépte óta egyetlen kérvényről sem tudunk, a mely kerületünkből tarifakedvezményre irányúlt volna. Az új helyi díjszabást kiváltképen az erdélyi közgazdasági viszonyok érdekében rendkivül hasznosnak kell tehát jeleznünk, a melyre szükségünk volt és van, annyira, hogy megváltoztatása egyenes károsodásra vezetne. Köztudomású ugyanis, hogy hazánk ezen legkeletibb része, mind termékei fölöslegének értékesítésénél, mind fogyasztási czikkeire nézve a távol nyugati piaczokra van utalva. E távolságot hidalja át az új tarifa, e szállítási különbözetet nivellálja a mi előnyünkre. Hogy a forgalmat nagyban élénkítette, s jövőben még nagyobb mérvben fogja emelni, abban már kétkedni nem lehet; mert ha pusztán a kamarakerületünkben észlelt teherforgalmat hasonlítjuk összse az előző évi forgalommal, azt tapasztaljuk, hogy az államvasutak 20 állomásán 1891-ben a forgalom emelkedése 785 ezer métermázsát tett, a mi 25%-nyi emelkedésnek felel meg.«

Ez, t. ház, a kolozsvári kereskedelmi kamara véleménye.

Ha már most tekintetbe veszszük, hogy az új árúdíjszabástól senki sem várhatta, hogy úgy mint az olcsó személydíjszabás, életbeléptetése után azonnal fogná teljes, mintegy forradalomszerű hatását éreztetni: akkor az általam felolvasott nyilatkozat, mely az átalakított árúdíjszabási rendszer első évéről szól, csak fokozhatja várakozásunkat ezen rendszernek jövendő hatása iránt. Ez idő szerint az árúdíjszabás első két évének financialis eredményei körülbelül ismeretesek előttünk. Ezekből kiderül, hogy az első év a bruttobevételekben nem mutat viszszaesést, a mire pedig mindenki számított, míg a második évről már eddig is megállapítható, hogy nemcsak a brutto-bevételekben, hanem a tiszta feleslegben is mutat számottevő többletet. Ehhez a többlethez pedig tekintélyes mértékben hozzájárultak az osztrák-magyar államvasut államosított vonalai, a melyeken az új árúdíjszabás csak 1892-ben lett behozva. Ezzel az osztrák-magyar államvasuton tényleg egy új leszállítása a tarifáknak és a kezelési illetékeknek bekövetkezett.

Nem foroghat tehát fenn a legkisebb indok sem ezen tarifának megváltoztatására. De volna bár indokolt is a részletekben egyik-másik átalakítás, semmi esetre sem történhetnék ez meg, mielőtt az évek bizonyos sorának tapasztalatai nem állanak rendelkezésünkre. Mert mindig szem előtt kell tartani azt, hogy a forgalomra nézve még az olcsó tarifa sem jelent oly nagy jótéteményt, mint egy állandó-tarifa, és hogy semmi sem lehet károsabb hatással, mint a tarifáknak gyakori bolygatása. A tarifáknak változó szempontok szerinti, újabb meg újabb átalakítása könnyelmű játék volna a közgazdaság legkényesebb érdekeinek rovására. Feltétlenül kízárni kell ezen a téren minden kisérletezést, és azért helyeslendő a kereskedelmi minister úrnak bizottságunk előtt is kifejezett azon elhatározása, hogy a magyar államvasuton életbeléptetett tarifarendszer érintetlenül fentartassék.

Tisztában lévén az államvasutak közgazdasági működése iránt, röviden vázólni kívánom

Digitized by Google

az 1893-ik évnek financiális képét. A magyar államvasutaknak összes üzleti feleslege 1892-ben 29·9 millióval volt előirányozva; 1893-ra az üzletfelesleg 31·5 millió forinttal van felvéve. Úgy a személyszállításnál, mint az árúszállításnál a bevételi tételek mérsékelten vannak felvéve, míg a kiadások a jövő évre 2.160.000 forintnyi többletet mutatnak fel. Ezen többletből esik vonalszaporulatra 245.020 forint, egyéb személyi és dologi kiadásokra pedig 1,914.980 forint. Ezen összegben benfoglaltatik mindenekelőtt a már alkalmazásban lévő vasuti személyzet helyzetének javítása, továbbá újabb tekintélyes személyzetszaporítás, mely a szolgálat minden ágára kiterjed. Minthogy az 1892-iki évben a személyzet 1307 munkaerővel szaporodott, 1893-ra pedig 1025 új munkaerő alkalmazása van czélba véve, a személyzet tehát két év alatt 2332 munkaerővel szaporodott, bátran mondhatni, hogy a magyar államvasut, a személyzet számát tekintve, sem fog jelentékenyen mögötte maradni akár a hazai magánvasutaknak, akár a külföldi vasutaknak. Ezzel a tekintélyes személyzetszaporítással a képviselőházban több izben kifejezett kívánságnak elégtétetik, mindig azon elvnek szem előtt tartásával, hogy úgy a közönségnek, mint magának a személyzetnek van érdekében, hogy csakis képesített és minden tekintetben megbizható egyének vétessenek fel vasuti szolgálatba.

Mellesleg felemlítem még, hogy a pénzügyi bizottság nem ugyan a költségvetési tárgyalásnál, hanem a tisztviselői fizetésekről szóló törvényjavaslat tárgyalása alkalmával oly határozati javaslatot fogadott el, melynek értelmében a kereskedelmi minister köteles lesz a magyar államvasuti alkalmazottak összes szolgálati viszonyait feltüntető jelentést a jövő évi költségvetéssel egyidejűleg beterjeszteni.

A dologi kiadások sorában felemlíteni kívánom, hogy úgy a pályafentartási, mint az üzemi kiadások emeltetnek. Az alépítményeknek, valamint a felépítményeknek szilárdítása érdekében már korábban megkezdett munka folytattatni fog. Végül a forgalmi eszközöknek nagymérvű újabb beszerzése által eleje vétetik a kocsihiány miatt felmerült panaszoknak.

Ezzel röviden jeleztem a bizottságnak az államvasútak tekintetében nyert meggyőződését.

Még csak egyetlen pontot kell fölemlítenem, mely, bár utoljára hagytam, jelentőségében épen nem az utolsó, t. i. a helyi érdekű vasútak ügyét. Tekintettel arra, hogy az eddig a helyi érdekű vasútak segélyezésére évenkint megszavazott összegből 117.000 frt a decs-zilahi vasútra, azaz katonai czélra volt igénybe véve, a megfelelő összeg most a beruházások alatt külön lett előirányozva, úgy, hogy a helyi érdekű vasútak segélyezésére a törvényhozás által engedélyezendő 300.000 frt kizárólag ezen czélra lesz fordítható. Remélhetőleg sikerülni fog ez úton az ország több oly vidékén segíteni, mely a saját erejéből képtelen a szükséges helyi érdekű vasútak kiépítésére. Ezzel a helyi érdekű vasútak ügyének talán újabb lendület is fog adatni.

Kiegészítésül felemlítem még, hogy a közutak tekintetében ezen költségvetésben szintén több figyelemre méltó újítás kezdeményeztetett, nevezetesen a közúti törzskönyvek, a távolsági térképek és a közúti térkép készítésére vonatkozólag.

A kereskedelmi tárczával együtt tárgyaltatik a törvény értelmében a Vaskapu szabályozására vonatkozó ministeri jelentés is. Miután ezen jelentés csak az utolsó hetekben, a Vaskapu-csatorna lemélyítésére vonatkozó törvényjavaslat megszavazása alkalmából beható vita tárgya volt, arra szorítkozom, hogy a bizottság nevében a jelentésnek tudomásúl vételét ajánlom.

Az előadottakat végül összefoglalva, bizottságunk constatálta mindenekelőtt azt, a mi közvetlenül reá tartozik, hogy az előirányzat, úgy a bevételek, mint a kiadások rovatában a megkívántató rigorositással van összeállítva és hogy teljes mértékben érvényesült az az elv, melyet a pénzügyminister úr utolsó exposéjában ezen ház előtt hangsúlyozott, hogy t. i. ezen tárcza saját többszükségleteit a saját több-bevételeiből fedezze még akkor is, mikor rendkivüli dotatiok válnak szükségesekké. De elismeréssel constatálhatjuk egyúttal azt is, hogy a jelen előirányzatban újabban is hathatósan jutnak kifejezésre mindazok a traditiók, melyeket a kereskedelmi ministerium a múltban is a törvényhozás állandó helyeslése mellett a hazai közgazdaság önállósága és teljessége érdekében követett. Ezek után van szerencsém a pénzügyi bizottság nevében ezen előirányzatnak változatlan megszavazását ajánlani. *(Helyeslés.)*

Molnár Antal jegyző: Bobula János!

Bobula János: T. képviselőház! A kereskedelmi ministerium tárczája fontos és messze kiható tételeinek részletes taglalásába bocsátkozni nem tűztem ki feladatomúl, noha bevallom, hogy jövőben bátorságot veszek magamnak a t. képviselőház engedelmével e tárczánál oly közgazdasági ágazatokról, melyek fokozatos fejlesztést igényelnek s ezek közt első sorban a vasúti politikáról és az állami épitkezések különböző nemeiről szólani.

Jelenleg azonban csak egy irányban bátorkodom a t. képviselőház figyelmét kikérni, t. i. hazai iparunk nagyobb fejlesztésére óhajtanám a t. képviselőház jóindulatát megnyerni, mert nézetem szerint attól függ nemcsak a kormánypolitikának a lehetősége, hanem általános anyagi helyzetünk mikénti alakúlása.

Digitized by Google

Felszólalásomat ne méltóztassanak úgy venni, mintha azzal az iparügyek apostolaként akarnám magamat bemutatni. Én egyenesen, egyedül és kiválólag csak azért szólalok ez ügyben fel, mert ez az ügy az ország érdeke és valamennyiünk anyagi érdeke, s ezt az ügyet, mint ilyent kell véleményem szerint mindnyájunknak pertractálni. *(Halljuk!)*

T. képviselőház! A látszat azt mutatja, hogy hazai iparügyünket előre viszszük, mert hiszen mindenki jóindulattal viseltetik a hazai ipar fejlesztése iránt. És mégis az eredmények nem kielégítők és az utóbbi időben az érdeklődés olyan színezetet kezd venni, mintha az ipar fejlesztése hátrányára válhatna a mezőgazdaságnak és hallunk már nyilvános hangokat is, melyek leplezetlenül elmondják, hogy bizonyos körök nem szívesen látják, ha az irányadó tényezők az iparért lelkesülnek.

A t. képviselőház becses engedelmével röviden azt akarom kifejteni, hogy az ipar támogatása nem áll ellentétben a mezőgazdaság érdekeivel.

Miklós Gyula: Hát ki beszél ilyet?

Bobula János: Beszéltek ilyeneket is, még pedig nyilvánosan.

A közgazdák már régen egy véleményen vannak az iránt, hogy az a nemzet, mely csak földmívelő és csak a nyers terméuyek előállításán dolgozik, az a nemzet mindig szegény marad és hogy a pusztán agricol állam soha sem birta a nemzetet sem gazdaggá, sem pedig politikailag befolyásossá tenni; a mi egészen a dolog természetében fekszik, mert a mezőgazdaság 4—5 százalékot jövedelmezhet, holott az ipari befektetéseknél elért 20—30 százaléknyi kamatozások nem a legritkábbak közé tartoznak.

Lits Gyula: Ez a közgazdasági politika eredménye!

Bobula János: Majd erre is rátérek. A világ összes nemzeteinél tapasztaljuk, hogy a jólétre és az állandó vagyonosodásra csak azok a nemzetek birtak szert tenni, a melyek az ipar áldásos szárnyai alá helyezték magukat. *(Úgy van! jobbról.)*

A közgazdaság terén mindenütt mintegy világító torony az iparpolitika áll, és a lefolyt századok azt bizonyítják, hogy azok a nemzetek állanak magasan felettünk, melyek az iparpolitikának hódoltak. *(Úgy van! jobbról.)*

Ha tekintetünket azokra az államokra vetjük, melyek mai jólétüket, nagyságukat, sőt nagyhatalmi állásukat az iparnak köszönhetik, világosan láthatjuk, hogy ezekben az országokban az állam szakadatlanúl, öntudatosan, és következetesen közreműködött, fáradozott, és áldozatokat hozott iparának fejlesztésére akkor, mikor az ipart fejleszteni nem volt oly könnyű dolog, mint ma. A mit annak idején e téren századokon keresztül lehetett elérni csak, azt ma rövid évtizedek alatt érhetjük el.

Egyúttal tapasztaljuk azt is, hogy csak azok az államok birták mezőgazdaságukat intensivvé tenni, a melyek az ipart meghonosították. *(Úgy van! a jobboldalon.)*

Nálunk is tehát úgy, mint másutt a mezőgazdaságot csak az ipar fejlesztése által lehet elősegíteni.

Igen helyesen adott kifejezést ez elvnek egyik kiváló államférfiunk Tisza Kálmán, *(Élénk derültség a bal- és szélső baloldalon.)* midőn az 1885-iki országos kiállítás alkalmával leplezetlenül kijelentette, hogy »a mezőgazdaság csak ott virágozhatik, a hol virágzik az ipar.« *(Úgy van! a jobboldalon.)*

E tétel helyességét pedig igazolják a körülöttünk fejlődő államok a legeklatánsabb módon.

Az angol mezőgazdaság azóta lett és azóta tartják elsőnek az egész világon, a mióta ipar keletkezett Angolországban, mert az ipar segítette a mezőgazdaságot a jelenlegi magas fokra, a melyen azt a világ bámúlja.

Az angol nagy közgazdasági átalakulás alkalmával az angol közgazdák azt az elvet hirdették, hogy mezőgazdaságuknak csak úgy adhatnak lendületet, hogyha az ipart fejlesztik. A gyakorlati élet igazat adott nekik, mert az angol földbirtokosok gazdagodását az ipar felvirágzása idézte elő. *(Egy hang a szélsőbalon: Tessék gazdasági hitelről gondoskodni.)*

Ez más kérdés alá esik.

Az angol mezőgazdaság addig, míg azt az ipar áldásos tényezőivel össze nem kötötték, hanyatlóban volt. Csak azóta, hogy Angolország iparra vetette magát, csak azóta virágzott fel mezőgazdasága is és azóta, hiteles számadatok szerint, az angol mezőgazdaság hatszor többet jövedelmez, mint azelőtt ipar nélkül.

Az angolok jó eleve belátták azt az igazságot, hogy az ipar gazdagítja a földmívelést; a földmívelés pedig csak akkor segítheti elő az ipart, ha tőkéi az iparnál keresik elhelyezésüket.

Az angol értelmes mezőgazdák maguk hirdették, hogy ha a mezőgazdaságnak lendületet akarnak adni, akkor az ipart kell fejleszteni, a többi magától jön. És ugyanazok a mezőgazdák rövid idő multán maguk nyilvánították, hogy a földbirtokosok gazdagodását Angolországban csak az ipar meghonosítása idézte elő. Az angol mezőgazdaság már annyira

Digitized by Google

vitte produktivitását, hogy a múlt hónapban komoly tanácskozásokat folytattak a felett, hogy lehessen az angol mezőgazdasági nagymennyiségű terményeit értékesíteni.

Még feltünőbb a mezőgazdaság emelkedése ipar által, ha Németországot veszszük szemügyre, és ezt összehasonlítjuk Angolországgal. *(Halljuk!)*

E század elején, a 30-as években Poroszországban a lovagok földbirtokainak 80 százaléka sequestrum alatt állott, és a földbirtok hitele egészen elenyészett. Ekkor vette kezdetét Németországban is a nagymérvü kivándorlás, mely csak azután apadt, midőn Poroszország az ipart kezdte rendesen kultiválni, és csak ekkor kezdtek javulni a földbirtok viszonyai is, noha az angol mezőgazdaságot, melynek erős ipari háttere volt, nem érték el soha.

Ez állítás valódiságát legjobban illustrálja az a körülmény, hogy Németországban egy hektár területen 20 hektoliter búzát termelnek, holott Angolországban ugyancsak egy hektár területből 48 hektolitert, tehát többet, mint mégegyszer annyit birnak előállítani.

Ezt a különbözetet a mezőgazdaságnál maguk a németek a kifejlett angol gyáriparnak s ennek következtében a nagyobb forgalmi tőkének tulajdonítják és joggal, mert Angolország csak ennek köszönheti mezőgazdaságának az intensivitását.

Franciaország mezőgazdaságát is csak az ipar mentette meg a végbukástól, és Franciaország mezőgazdasága csak akkor kezdett prosperálni, a mikor a Colbert által mesterséges úton megteremtett iparnál szerzett tőkék a mezőgazdaságnak segítségére jöhettek.

Belgium a tönk szélén állott, mikor nyomasztó kölcsönök segítségével iparra vetette magát, és így megmentette mezőgazdaságát.

Skóczia pedig szolgáltatja a legbámulatosabb példáját annak, hogy az ipar ott is teremt mezőgazdaságot, a hol azelőtt nem volt. Dél-Skócziában, a hogy behozták az ipart, azonnal kezdett prosperálni a mezőgazdaság is, — és Skóczia, a hol az emberek egyrésze az ipar behozatala előtt éhen halt, másrésze meg kénytelen volt kivándorolni, ma az ipar behozatala után, mondhatni, *(Balról: Gazdagok!)* igen gazdagok az emberek, és Skócia gazdag ország, és a vagyonosodásban osztozkodik az iparos a mezőgazdával.

Olaszország nagymérvü kivándorlását mai napság is annak kell tulajdonítani, hogy nem kultiválja lehetőleg az ipart, s itt sem tudnak az emberek a mezőgazdaságból megélni.

Svájczban pedig látjuk, hogy a honi ipar nagy befolyással és ellensúlylyal van lakosságának az ipar által nevelt hazafiságára és a mindinkább terjedő materialismusra s egyaránt a mezőgazdaság intensivitására.

Mindeme nagyszabású példák nélkül is azonban tudjuk, hogy a mezőgazda mindenütt az egész világon az iparososztályban találja meg az állandó és jó vevőt; mert az ipar keresményével szert tesz a pénzre, s így a legpontosabb, és a legmagasabb piaczi árakat ő adhatja meg. *(Általános élénk helyeslés.)*

Ennek folytán tehát a mezőgazdáknak nemcsak hogy nem kellene a közönséget óva inteni az ipar mindenáron való megteremtésétől, hanem épen nekik kellene elkövetni mindent, hogy az ipar igenis minden áron megalkottassék az ő szempontjukból és az ő érdekükben, ha egyébért nem is, tehát azért, hogy termékczikkeiket értékesíthessék, hogy egyszóval fogyasztókat neveljenek maguknak. *(Hogyan? balról.)* Majd elmondom.

A földmívelésügyi minister úr által a délnémetországi mezőgazdasági viszonyok tanulmányozására kiküldött szakember, beadott jelentésében a fogyasztók nevelésére fekteti a nagy súlyt »a mezőgazdák minden rétegében, főleg azonban a közbirtokosság körében.« És helyesen, mert a mezőgazdaságnak az iparral közös érdekeik vannak, s ennek folytán egyik a másikára utalva van, és egyike a másika nélkül nem prosperálhat. *(Ugy van!)*

Azért tehát az észszerü politika mind a kettőnek a fejlődését kell, hogy elősegítse, ne pedig intse, hogy az egyikét vagy másikát ne fejleszszük, mivelhogy mind a kettő az állam oszlopát képezi. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

Azt hiszem, t. képviselőház, hogy számbavehető és komoly publicista nem is fog akadni, a ki azt merné állítani, hogy az ipar ott, a hol keletkezett, hátrányára vált volna a mezőgazdaságnak.

De, hogy az itt-ott hangoztatott ferde nézeteknek ez irányban ellentmondjak, bátorkodtam bizonyítani a t. képviselőház előtt, hogy a mezőgazdaság csak akkor bír tulajdonképen prosperálni, ha összekötik az iparral.

Hanem egészen más szempontnál fogva is akarom a t. képviselőházat kérni, hogy a hazai ipart rendszeresen cultiválja. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nemcsak azért, hogy a mezőgazdaságnak szolgálatot tegyünk; nem is azért kell az ipart rendszeresen fejleszteni első sorban, hogy biztos keresletre szert téve, a modern állam követelményeinek megfelelhessünk, hanem a jelen pillanatban különösen és kiváltképen azért, hogy lakosságunk ama részét, mely nincs oly szerencsés helyzetben, hogy a mezőgazdaságból megélhessen és a mely már sok helyütt azt mondja, hogy ő véle csak az adóhivatal és a zsandár törődik, hogy ezt a lakosságot a vég-

Digitized by Google

elszegényedéstől és a végelpusztulástól megmenthessük.

Ez pedig t. képviselőház, állami érdek.

Ha azt akarjuk, hogy a Székelyföldet, az erdélyi és a felvidéki határszéleket nép lakhassa, akkor e nép számára ipart, és pedig nemcsak rendszeresen bevezetett ipart, hanem nagyszabású ipart kell létesíteni. *(Ugy van!)*

A román határon, a Székelyföldön megtalálhatjuk az ipar összes előfeltételeit, *(Úgy van!)* és az ipar itt hatalmassá válhatik, ha az előrelátó vezetés a parlagon fekvő természet kincseit felemelni képes. Ennek megtörténte után nem volna ok a Romániába való kivándorlásra; hanem jelenleg, és mindaddig megakadályozni azt nem lehet, míg a rendszeres és folytonos munka nem biztosíttatik.

Maga a kereskedelmi minister úr is hangsúlyozza évi jelentésében, hogy a székelyföldi kivándorlást csak a székelység otthon való foglalkoztatása képes megakadályozni.

A Székelyföld és Erdély idevágó viszonyaival azonban nem akarok foglalkozni, mert hiszen erre az illető képviselőtársaim hivatottabbak nálamnál; hanem a Felvidéket illetőleg egy-két adatot ez irányban méltóztassanak megengedni, hogy felhozhassak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Azt hiszem, hogy minden józan gondolkozású hazafi az iránt tisztában van, hogy nemcsak nem közömbös, hanem közgazdaságilag ép úgy, mint politikailag életkérdés az államra, hogy országunk határszéli városait és falvait nép lakhassa, és pedig oly nép, mely jólétnek örvend, mert ellenesetben az nagy baj, ha a határszéli vidékeink kipusztulnak; de még nagyobb baj, ha ezeket a vidékeket koldús nép lakja, mivel az ilyen nép döntő pillanatokban veszedelmesebb lehet, mint a külellenség. *(Úgy van! Úgy van!)*

A határszélén lévő Felvidékünknek hiába ajánlhatjuk, hogy mezőgazdaságot űzzön. A Tátrában a mezőgazdaságból megélni nem lehet; hanem ipart, igenis, előnyösen lehet ott űzni. Csakhogy ennek legelső feltétele a közlekedési eszközök létesítése. Már pedig tudjuk, hogy a felvidéki Tátra határszélünket egyetlen egy vasút sem szeli át.

Hogyha tehát a lengyelhatárszéli városainkat és falvainkat menteni akarjuk, és e vidék jó, irányunkban különben is rokonszenvvel viseltető szomszédainkat megnyerni és számunkra biztosítani óhajtjuk, akkor határszéli népünk számára gyáripart kell létesíteni, hogy pedig ezt megtehessük, első sorban a tátrai Magurát vasúttal kell átszelni.

Ez azonban még nem elégséges. El kell érnünk azt is, hogy az ország központjával össze, kössük határszéli vidékeinket oly rövid utakkal, a hogy csak lehet.

És itt első sorban létesíteni kell a dobsinapoprádi vasutat, nemcsak mint olyant, mely az ország központját a határszéllel összeköti, s így a magyar államvasutat a zsákutczából kivezeti, mert Dobsináig csak zsákvasutat képez és így nem is maradhat; nemcsak mint olyant kell létesíteni, mely az utat a mostanihoz képest 105 kilométerrel megrövidíti a fővároshoz, s így rendkívül nagy hadászati fontossággal bír, nemcsak mint olyant, mely a tiszavidéki forgalmat Dobsinán át Oderberg felé közvetíteni van hivatva, hanem mint olyan vasútat is, mely arra fog szolgálni, hogy a vidék népét a végelpusztulástól megmentse. *(Ugy van!)*

Ki hinné, t. képviselőház, hogy Gömörmegye e részében szintén grassál már a kivándorlás! Pedig így van. A rideg tényekkel állunk szemben. *(Halljuk!)*

Csak a gölnitz-sztracenói völgyből, — hogy egy kis tényt említsek, — múlt évben 150 házszámból 188 egyén vándorolt ki Amerikába, hiteles adatok szerint menekülendő, munka hiányában, az éhség előtt.

Tehát a munkahiány űzi ki népünket oly vidékről is, mint Gömörmegye, Amerikába, a hol a kivándorlók közt mi participiálunk a legnagyobb számmal. Hivatalos adatok szerint 1891-ben kivándorolt Amerikába 37.301 magyar ember, holott Osztrákországból csak 34 368 személyt veszítettek el ez egy úton.

És itt legyen megengedve, hogy kijelentsem, hogy ama felszólalásnak, mely e házban gr. Sztáray István t. képviselőtársam részéről történt, ki azt mondotta, hogy e kivándorlás csak a nagybirtokosság hátrányára történik, ellentmondjak. Kivándorlás nem csak a nagybirtokosság hátrányára, hanem az egész ország hátrányára van, mert, — tapasztalatból beszélek, — Szepesmegyében nem a legritkább esetek közé tartozik, hogy 4—5 ház, sőt sokkal több is egyes falvakban be van zárva és nem lakja senki, mert lakói kivándorlottak. Ha e kivándorlók visszajönnének is mind, azok, a kik visszajönnek tudjuk, hogy az állam nem a legjobb emberanyagát képezik. És ebben fekszik a legnagyobb veszély s ezért kiváltképen s minden áron meg kell akadályozni a kivándorlást. *(Élénk helyeslés minden oldalról.)*

Visszatérve a Gömörmegyei vasutakra, bátran lehet állítani, hogyha Dobsinától nem létesül a vasuti összeköttetés, hogy akkor elpusztúlnak még az ottani Coburg-féle ércbányák és az a vasipar is, mely még egyedül tartja fenn e vidék népét az évente 120 ezer métermázsa vas előállításával, szintén tönkre fog menni.

És minő keserves keresete van e népnek!

Digitized by Google

Egy ember, két igás lóval és kocsijával keres hetenkint hat, de legjobb esetben nyolcz frtot. *(Szomorú!)*

De most még ezt a keserves keresetet is veszély fenyegeti, mert Coburg herczeg kénytelen lesz vasuti összeköttetés hiánya miatt érczbányáinak és kohóinak az üzemét beszüntetni, azt mondván, hogy tőle nem lehet kívánni, hogy egyedül csak ő tartsa fel az egész Garamvölgy lakosságát akkor, midőn e vidék szegény népével egyátalán senki sem törődik.

Thaly Kálmán: Hát eddig tette?

Bobula János: Eddig teszi, de ha már annyit ráfizet, jövőre nem teheti, eddig évek hosszú során át ráfizetett az üzemre.

Én, t. ház, oly messzire sem megyek a kívánságokkal e tételnél, mint a pénzügyminister úr, jelenlegi ministerelnök úr, midőn a mult évi október hó 1-én elmondott nagyszabású beszédében megigérte, hogy a »bányászati ipar mellett oly iparágok fognak meghonosíttatni, melyek az illető vidék népe eddigi viszonyainak, képességeinek és hajlamainak megfelelnek.« Én itt legalább a létező iparágaknak a fentartását óhajtom, hogy e vidék népe egyátalán megélhessen. *(Úgy van!)*

Bátorkodom a t. kereskedelmi minister úr szíves figyelmébe ajánlani mind a két vasút ügyét mint olyat, mely nagy szolgálatot van hivatva tenni nemcsak a hadászati érdekeknek, hanem az iparnak és így a közérdeknek is, s ennek folytán e vasútakat kellene, hogy az állam építesse ki a saját költségén. Igaz ugyan, hogy a minister úr a ministeriumában összehalmozott, emberfeletti erőt igénylő teendők miatt nagyon el van foglalva; hanem, ha tervszerű iparpolitikát akarunk űzni, akkor múlhatatlanúl szükséges az iparpolitikával szakadatlanúl és az idő minden felhasználásával foglalkozni és ez irányban nagy conceptioju munkát végezni. *(Úgy van! Úgy van!)*

Ebből a futólag felemlített két esetből méltóztatnak látni, minő nagy horderejű érdek és minő életkérdés nemcsak a Felvidékre, de az államra nézve is a nagyipar megalkotása.

Ugyanazok az indokok szólanak az Erdélyben és a Székelyföldön felállítandó gyári telepek mellett, és eléggé demonstralják, hogy valamint nem volna okszerű pl. Bácskában, a hol a mezőgazdaság prosperálhat, az ipart akarni forszirozni, vagy pedig a drága élelmezésű fővárosba akarni, hozni, épen úgy badarság lenne azt hinni, hogy a felvidéki Tátrában a mezőgazdaságból meg lehet élni.

De nemcsak Erdély, Székelyföld és a Felvidék lakosságának érdekében kell a nagyszabású ipart megalkotni, hanem másrészt azért is, hogy mint kultur állam feladatunknak megfelelhessünk.

Kultur államok sorába csak akkor léphetünk be, hogyha az iparnál szerzett tőkékkel képesek leszünk a szükséges kultúrczélokra és a mezőgazdaságra azokat az összeget fordítani, melyeket oly szívesen akarna megszavazni e törvényhozó testület minden tagja.

Az egyes tárczák pertraktálásánál tapasztaljuk, hogy az a pénzösszeg, mely szükséges, és melyet hasznos czélokra fektetni kellene, nincsen meg és politikánkra az a bélyeg van rányomva, hogy »nincs pénzünk és azért kellőleg nem investiálhatunk.« *(Úgy van!)*

De én azt hiszem, hogy a törvényhozó testületnek ép úgy, mint a kormánynak kötelessége nemcsak akarni megszavazni a szükséges tételeket, hanem a mindig fokozódó jogok, követelmények kielégítésére útat és módot keresni, hogy rendelkezhessünk annyi pénzzel, a mennyi kell arra, hogy a modern, a kulturállam szükségleteinek eleget tehessünk.

Ezt a czélt könnyen lehet elérni a nagyszabású ipar megteremtése által.

Ha ilyen iparunk lesz, akkor megnyílnak előttünk a kereseti források, melyek a pénzszerzéshez vezetnek, s így képesek leszünk tényleg azokat az investitiókat megtenni, a melyekre most csak megakarnók szavazni az összegeket, ha volna honnét és miből.

T. képviselőház! Midőn Franczia országban a XVI. század második felében megteremtették az ipart, abból az elvből indultak ki, hogy ha az ipar gyönge, akkor az állam nem tarthatja fenn sem a hadsereget, sem pedig az udvart. Manapság pedig e követelményekhez még a kultur állam szükségletei is hozzájárulnak, melyekkel nekünk komolyan számolni kell.

Pedig a franczia nemzet az iparpolitika inaugurálása után már nemcsak hadseregét és udvarát bírta eltartani, hanem megkezdette világhódító útját a közgazdaság minden terén, és a technikai tudományok kultiválása által folytatja ma is, s elérte a vagyonosodás ama fokát, mely tekintélyt kölcsönöz neki! *(Úgy van!)*

A franczia nemzet iparpolitikájával érte el azt, hogy az ingadozó akkori franczia királyság csodaszerű, és ez ideig a történelemben példátlan nagy hatalomra tett szert és magát a királyt is csak az iparpolitika tette hatalmassá és nagygyá.

De hiszen minden példák mellőzésével és minden jóslati ihletség nélkül, a józan ész, a komolyan és rendszeresen gondolkozó fő belátja, hogy hazánk csak úgy tarthat igényt önálló létezésére, hogyha mezőgazdaságának kultiválása mellett egész erejével az ipar terére veti magát.

Ha ezt nem teszi, akkor a közjogi és egy-

Digitized by Google

házpolitikai viták és csupán hazafias beszédek, bizonyára nem fogják önállóságát megteremteni soha.

Tisztelt képviselőház! Ha abból az elvből indulunk ki, hogy az állam kötelessége saját önfentartási ösztönénél fogva is az ipar megalkotását elősegíteni, mit azonban sem beszédek, sem folytonos szervezkedések által elérni nem lehet, kérdés támad, mily utakon érhetjük el ezt a czélt? *(Halljuk!)*

A feladatok helyesen vannak körvonalozva:

A pénzügyminister úr itt a házban múlt évi julius hó 11-én tartott kitünő beszédében hangsúlyozta, hogy az ipar terén a rendszeres iparfejlesztésre kell áttérnünk, s ha ezt teszszük, akkor nem érhetjük be az ipar egyes oly ágainak dédelgetésével, a melyek nagy nyereséget nyújtanak, hanem az összes iparágakat kell fejlesztenünk, t. i. olyanokat is, melyeknél csak kis nyereség lehet.

A kereskedelmi minister úr pedig igen helyesen hírdette, hogy a hazai ipar jóakaratú támogatásra szorul a kormány részéről; hogy a kormány feladata kezdeményezőleg, buzdítólag és támogatólag hatni az ipar terén, mit azonban, — a minister úr szavai szerint is, — megfelelő anyagi eszközök nélkül tenni nem lehet.

Az így helyesen felállított programmok mellett felmerül az a további kérdés: ki adja meg a kereskedelmi minister által is hangoztatott szükséges és megfelelő anyagi eszközöket az ipar fejlesztésére? Ki lesz tehát az, a ki a magyar ipart megteremtheti? *(Halljuk!)*

A felelet, tisztelt képviselőház, igen egyszerű és könnyü: A feladatot csak az oldhatja meg, a kiben megvan reá az erő és a tehetség. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ha a dolgokat vizsgáljuk, azonnal észre kell vennünk, hogy a mi társadalmunk sokkal kisebb és az úgynevezett tőkepénzeseink sokkal gyöngébbek, mintsem hogy képesek lehetnének a magyar ipar megalkotására.

Akárhogy is vitatnók ezt az ügyet, más eredményre nem juthatunk, minthogy nem képzelhető, hogy a hazai ipar, állami, törvényhozási és a kormány meszsze szétágazó és tervszerű intézkedései nélkül létrejöhessen.

Nagy megelégedéssel tapasztalhatjuk, hogy a kereskedelmi minister úr is ez elvnek hódol, mert az előttünk fekvő jelentésében az iparfejlesztés terén a feltétlenül szükséges nagyszabású actiot hangoztatja, és pedig: a gyáripar terén új iparágak meghonosítását, fejlődésképes, régi iparágak fejlesztését és erősbítését; a kis ipar terén a szövetkezeti ügy előmozdítását, a kis iparosoknak segédgépekkel való ellátását; a házi ipar nagyobbmérvü országos szervezését; az ipari szakoktatás terén a már fennálló intézetek s tanmühelyek fejlesztését és kiegészítését; e mellett pedig új gyakorlati ipari szakiskolák, tanmühelyek és szaktanfolyamok létesítését, ezek számára tanerők képzését, gépek, minták és általában a jól szervezett szakoktatás által megkivánt felszerelés beszerzését.

Mindezekkel az intézkedésekkel, t. i. a »szükséges rendszeres iparfejlesztési actio« által, véli a minister úr az inséget apasztani és a kivándorlást megakadályozni.

És mindezeket a nagyszabású dolgokat, tisztelt képviselőház, évi 300 ezer forint csekély dotatio mellett!

Hisz ha mi ezt létrehozhatnók évi 300 ezer forintnyi segély mellett, akkor mi igazi csodatevő emberek lennénk. *(Igaz!)*

Hanem maga a minister úr is, midőn előterjesztésében hangsúlyozza, hogy az ipart csak bizonyos állami támogatás mellett lehet fejleszteni, egyúttal nyiltan kimondja, hogy mindezekhez anyagi eszközök szükségesek.

Már pedig, tisztelt képviselőház, ezeket a feladatokat az előirányzott 300 ezer forintnyi, egy év alatt elköltendő dotatio segélyével elérni, minden emberi ész és tehetség mellett, véleményem szerint, lehetetlen.

A kereskedelmi minister úr ugyan azt mondja, hogy előirányzatában azért nem vesz fel többet az országos ipar »rendszeres« fejlesztésére, mert számolni kíván az ország pénzügyi helyzetével.

Legyen szabad reménylenem, hogy a kereskedelmi minister úr megengedi abbeli meggyőződésemnek kifejezést adnom, hogy az én felfogásom helyes, midőn én szintén az ország pénzügyi helyzeténél fogva, nagyobb összegeket óhajtok fordítani a rendszeres ipar fejlesztésére, mert az a hitem, hogy pénzügyi helyzetünket csak úgy tehetjük kedvezővé, hogyha az ipar fejlesztésére nagyobb összegeket fordítunk, melyek képesek behozni az országnak a búsás kamatozást. *(Ügy van!)*

Bevallom őszintén, tisztelt képviselőház, hogy én jobban tudnék örülni annak, ha a kormány 14 millió forintnyi kölcsönt venne fel a hazai ipar megteremtésére, mintsem hogy az ország pénzügyi helyzete« czímén 14 ezer forintnyi évi állami többletet mutat ki, mert én tökéletesen meg vagyok győződve arról, hogy, az az esetlegesen kölcsön vett és a hazai ipar megteremtésére czélszerüen befektetett 14 millió forintnyi pénzösszeg aránytalanul nagyobb hasznot hozna az országnak, mint az a 14 ezer forintnyi költségvetési felesleg. *(Igaz!)*

Mindezekből kifolyólag bátran merem állítani, hogy a szükséges, rendszeres ipari actio, nagyobbszabású anyagi eszközök nélkül lehetetlen, s ezeket nálunk csak az állam hatalma nyújthatja.

Digitized by Google

Nagy köszönettel fogadom, hogy az ipari czélokra szánt összeg 100 ezer forintról most 300 ezerre felemeltetik. Hanem bizonyára nem fogja nekem senki rossz néven venni, ha kimondom abbeli erős hitemet, hogy ezzel az összeggel magyar ipart megteremteni nem lehet, legkevésbbé pedig úgy, hogy ez az összeg is nem a minister rendelkezésére, az iparalapra adatik, hanem elköltetik évente, hogy úgy mondjam, a folyó kiadások fedezésére.

Maga a kereskedelmi minister úr azt mondja évi jelentésében, hogy az iparalapnak nagyobb mérvű gyarapítása szükséges azért, hogy oly iparágakat lehessen fejleszteni és meghonosítani, melyek állami és közérdeket képeznek. Ugyanabban a jelentésben a minister úr szintén beismeri, hogy a kivándorlást hatályos állami beavatkozás nélkül ellensúlyozni nem lehet; már pedig az ipari téren a rendelkezésre álló anyagi eszközök korlátolt volta nem engedett nagyobb szabású actiot kifejteni.

Minden mélyebb gondolkozás nélkül be kell tehát látni, hogy az országos ipar fejlesztésére az államnak évente legalább egy millió forintot kell szánnia olyformán, hogy ezt az összeget a minister úr ne a folyó kiadásokra költse el, hanem hogy azzal rendelkezhessék akképen, hogy az iparügyek terén kezdeményezőleg és pártolólag hathasson.

Én tehát a tisztelt képviselőházhoz és a tisztelt kormányhoz avval a kérelemmel ismételve fordulok, méltóztassanak az ipar rendszeres fejlesztésére — ha már lehetetlen lenne ebben az évben — legalább a jövő évben mindenesetre az általam kért egy millió forintnyi összeget az országos iparalapnak megszavazni.

De ha az egy millió forintnyi összeg, melyet kérek, évente meg is szavaztatik az országos iparalapra, akkor is a társadalomra, a törvényhozásra és a kormányra nagy feladatok háramolnak; *(Halljuk!)* mert utóvégre az államtól nem akajuk követelni, hogy iparosnak álljon be, *(Úgy van! Úgy van!)* hanem csak azt kívánjuk, hogy — mint azt a minister úr is helyesen mondja — kezdeményezőleg és pártolólag hasson.

Noha másutt az állam maga is iparos; pl. Németországban, Romániában és másutt, hol nagy hasznára válik a közügynek, mégis a magam részéről, okulva a tapasztaltakon, nem óhajtom, hogy az állam maga legyen most nálunk gyakorló iparos. *(Igaz!)*

De akkor, a midőn elismerem, tisztelt képviselőház, hogy másrészt a magyar társadalmat az ipar terén, a hazafiság ösvényére kell vezetni és itt még a műveletlennek tartott oroszokat is vehetjük mintaképül, a kik minden árúczikknél csak az orosz árúnak adnak előnyt és ezt veszik, mégis arra kell visszatérnünk, hogy adjuk is meg a módját annak, hogy közönségünk itthon hazai árút vehessen. *(Úgy van!)*

Tunisban, Algirban, Corfuban és másutt akarunk iparczikkeket eladni és saját szükségleteinket nem vagyunk képesek kielégíteni, *(Úgy van!)* s ennek folytán kénytelenek vagyunk tűrni az idegen iparczikkek eladását saját piaczainkon. *(Úgy van!)*

A minister úr maga mondja évi jelentésében, hogy hosszú időnek kell elmulnia, kiváltképen ha iparfejlesztésünkre oly parányi kis összeget fordítunk, mint a minő az előirányzatban foglaltatik, míg egyes iparágak annyira fognak fejlődni, hogy csak a helyi fogyasztást is kielégítsék.

Első sorban tehát, t. képviselőház! mindaddig, míg saját szükségleteinket nem fedezhetjük, inkább erre kellene a főtörekvést fordítanunk, mintsem az idegen piaczok után kacsingatni, *(Úgy van!)* mert ha ez utóbbit tennők és saját szükségleteink kielégítéséről kellőleg nem gondoskodnánk, akkor csak közgazdasági rablógazdálkodást űznénk.

Azt hiszem, t. képviselőház! hogy addig, míg feleslegünk nincs, a melyet ki kellene vinnünk, hogy addig a kereskedelmi muzeumok helyett inkább elárúsítási és előlegezési csarnokokat kellene *(Úgy van! Úgy van!)* szervezni, a hol elsősorban saját magunk szükségleteit birnók kielégíteni.

És itt nem lehet eléggé ajánlani a kereskedelmi minister úrnak, hogy megfigyelés tárgyává tegye, — ha reá ér, — az előlegezési intézeteket, vagy azok létesítését kezdeményezze. *(Úgy van!)*

Nem szabad tehát figyelmen kívül hagyni, hogy az ipar csak ott lehet életerős fejlődésű, a hol terményeivel a saját piaczában leli fel talaját.

Ennek azután megint természetes következménye az, hogy a hazai mozgó tőkére is csak úgy lehet szert tenni s azt saját czéljainkra biztosítani, hogy ha az ipar az ország szükségleteit tökéletesen fedezni képes. *(Úgy van!)*

Viszont pedig a hazai ipar csak ezen az úton képes megteremteni az annyira szükséges mozgó tőkét, mely, — mint tudjuk, — mulhatlanul szükséges arra, hogy az ország közgazdaságilag s ennek folytán politikailag is önállósíthassa magát.

Mindehhez, magától értetődik, a rendszeres működés szükséges a közgazdaság minden terén, és nem elégséges csak panaszkodni az elemi csapásokra, hanem észszerűleg azok parallisalására kell törekedni. És hogy ez lehetséges, azt élő példával fogom illustrálni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A budai oldalon, a hidegkúti lakosságnak a szőlőjét, — mely a nép egyedüli fentartási forrását képezte, — kipusztitotta a phylloxera. Nagy lett a nyomor, a mint azt a budai oldalon fekvő több faluban ma is észlelhetjük. Azonban

Digitized by Google

Hidegkúton egészen véletlenül keletkezett egy gyár, melynél a lakosságnak circa 50 ezer forintnyi évi keresete van, tehát több, mint volt annak idején a legjobb évben a szőlő termelésből, s így a lakosság még jobb módnak örvend, mint az előtt.

Ez esetlegesen történt, és a lakosság meg van mentve. De nem ily eshetőségről, *(Úgy van!)* hanem arról van szó, hogy ily alkotások tervszerűleg, bizonyos mód szerint kezdeményeztessenek, hogy általuk a kereseti források megalkottassanak és a nép megélhetését lehetővé tegyék.

Mellesleg legyen mondva, t. képviselőház, én nagyra becsülöm a földmívelési minister úr abbeli fáradhatatlan törekvését, *(Helyeslés jobb felől.)* hogy villa területeket akar létesíteni, hanem minden elismerésem mellett mégis nyiltan ki kell jelentenem, hogy vélekedésem szerint, közgazdaságilag sokkal égetőbb szükség lenne, pl. Liptó-Ujvárt, hol a kincstári erdők fája nyers állapotban jól, rosszul eladatik, egy nagy asztalos gyárat kezdeményezni, mely a kincstár nyers anyagát feldolgozná s így rendkívüli nagy hasznot hozna az államnak és az odavaló koldús népnek kereseti forrásokat teremtene. Ezt létesíteni sokkal égetőbb szükség volna, mint villa területeken fáradozni. *(Ugy van!)*

Be kell látnunk, t. képviselőház! hogy rendszeres, tervszerű működésre és tevékenységre szükség van, mert e nélkül nagyszabású ipart, a minőre mi szorulunk, létesíteni lehetetlen.

Javulást és haladást várnak nagyon sokan az ipar terén a raktár, és hitelszövetkezetektől, valamint az iparnak nyújtandó hiteltől. *(Halljuk!)*

A mi a raktár-szövetkezeteket illeti, arról a nagyváradi iparkamara — gazdag vidéket óhajtottam idézni — a kereskedelmi minister úrhoz most beterjesztett jelentésében leplezetlenül elmondja, hogy az ipari raktár-szövetkezetek azért nem sikerülnek, mert nincs érdeklődés az iparosoknál, mivel hogy nincs pénzük. Ezek az iparosok pedig gazdagoknak mondhatók a hegyi vidékek lakosaihoz képest.

De ezt a véleményt a szövetkezetekről nemcsak a nagyváradi iparkamara vallja a magáénak, hanem az ilyen vélemény, — lehet mondani, — általános; és bizonyos, hogy nem az érzék hiánya az a tényező, mely a szövetkezeteket nem engedné létesülni, hanem a szegénység és a hitel hiánya. *(Igaz! Úgy van! jobb oldalon.)*

Ugyancsak a nagyváradi iparkamara el is panaszolja mindjárt a minister úrnak, hogy az ipart azért nem lehet űzni, mert az iparosoknál nincs tőke, a hitel pedig igen drága.

Nos, t. képviselőház! a szomszéd államok — még a legkisebbek is, — jóléte és rohamos gazdagodása, Magyarország gyárhiányára, a közgazdaság terén uralkodó nemzeti apathiánkra, kiállhatatlan hitelviszonyainkra és ama nemzeti büszkeségünkre, mely az iparüzést félvált megveti, ma ép úgy, mint századokkal az előtt van alapítva. *(Igaz! Úgy van!)*

De, t. képviselőház! nézzük tovább, hogy állunk az iparnak nyújtandó hitellel.

Tudjuk, hogy olyan intézetünk nincs, mely a munkának nyújtana hitelt.

Nálunk az iparnak, a munkának, semmiféle hitelt nem adunk. Az iparos nálunk egyáltalán hitelt nem kap. *(Sajnos!)* Ha ingatlana van, akkor az ingatlan kap hitelt; hanem az ő szorgalma, az ő munkája, mely szorgalmat és munkát minden közgazdaságilag kifejlett nemzet, első sorban honorál, és mely valóban leginkább érdemli meg a hitelt, a magyar iparos ilyen szorgalma és munkája nálunk hitelre nem számíthat. *(Szomorú!)*

Az életben előforduló példákkal illustrálhatnám *(Halljuk!)* azt a szomorú állapotot, miképen bajlódnak a mi gyárosaink hitel dolgában. Azonban azt hiszem, hogy meg kell kímélnem a t. képviselőházat ily ténykörülmények felsorolásától, mert bizony semmi okunk nincs ezeket hirdetni, *(Igaz!)* már annál is kevésbbé, mert a minister úr évi jelentésében szintén jelzi a tőke és a hitel hiányát, mely már kisiparunk tagadhatatlanúl beállott hanyatlását maga után vonta.

Ily sanyarú viszonyok közepette addig, míg létesülhet oly nagy intézet, mely hitelügyi bajainkon segíteni fog ez irányban: addig is rendkívül fontos, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy az országos iparalap kellő dotatioban részesüljön, melynek segítségével a minister úr legalább ideiglenesen ez úton fentarthassa a szorgalmas igyekezetet és munkakedvet. *(Helyeslés.)*

Ezt annál inkább kell követelnünk, mert nagy sajnálatunkra be kell vallanunk, hogy nálunk az iparosnak, mint ilyennek, — az egész művelt és közgazdaságilag érett világ által nagyra becsült munkának és szorgalomnak, — sem kis, sem nagy, hanem egyáltalán semmiféle hitel nem áll rendelkezésére.

Már pedig tudjuk, de régen már Széchenyink is hirdette, mikor nem értették meg és sokan ma sem értik, hogy a hitel az állam talpkövét képezi, mert ennek nem létezése a legtehetősebb családokat is megsemmisíti, létezése pedig a legtehetetlenebbeket is biztosan előmozdítja. *(Igaz!)*

Midőn a képviselőházat bátorkodom arra kérni, méltóztassék az általam előadottakat kegyes méltatásra érdemesíteni, azon reményben, hogy a kereskedelmi minister úr is kellőleg figyelembe fogja venni azokat, az előttünk fekvő költségvetést elfogadom. *(Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon. A szónokot többen üdvözlik.)*

Schóber Ernő jegyző: Gr. Zichy Jenő!

Digitized by Google

Gr. Zichy Jenő: T. ház! A kereskedelmi ministeriumnak tárgyalás alatt lévő költségvetését, mint substratumot, a melyről ma vitatkozni kell, elfogadom. *(Helyeslés jobb felől.)* Ha mégis felszólalok, főleg azért teszem, mert előttem szólt t. barátom, Bobula János körűlbelűl ugyanannak a felfogásnak hódolt, mint Smialovszky Valér t. barátom az általános budget tárgyalásánál elmondott beszédében. *(Halljuk! Halljuk!)* Mindkét beszédben sok volt az igaz, sok volt a helyes axioma, melyeket én is elfogadok, de volt azokban nem egy olyan is, melyre lehetetlen észrevételt nem tennem. Midőn ezt bírálat alá veszem, egyszersmind összeköttetésbe akarom azt hozni a kereskedelmi minister úr indokolásával is. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mindkét t. képviselőtársamnak az a kiindulási pontja, hogy nemzetgazdasági fejlődés csak ott képzelhető, hol a mezőgazdaság egészíti ki az ipart, vagy megfordítva. Tökéletesen igaz! Senki sem vitathatja el ezt, hisz ebből teremti az emberi ész a kereskedelmet, mely az állami életnek közgazdasági legmagasabb fejlődéspontját mutatja. Csakhogy a sorrendre, az egymásutánra, a fokozatos fejlesztésre nézve vannak köztünk bizonyos eltérések. *(Halljuk! Halljuk!)*

Helyesen mondja t. képviselőtársam, hogy az ipar főleg azon vidékeken fejlődhetik, melyeknek nem gazdag a talaja. Úgy van, hiszen a kisipari fejlődés főmomentuma az olcsó anyag, az olcsó kézimunka és ha lehetséges, az olcsó pénzerő. Hol lehet ezt könnyebben megszerezni, mint a vidéken, a hol a földmívelés még alantabb fokon áll? Az a napszámos, a ki földmíves munkával megkereshet naponkint 80 krt, 1 frtot, nem fog napi 30, 40, 50 krért dolgozni. De az ipar sok helyen csak úgy lehetséges, ha ilyen bér mellett lehet napszámost kapni. Főleg a textilipar meghonosítása az, melyre ily vidékek hivatottak.

Szólt t. barátom a gyáripar fejlődéséről is. *(Halljuk! Halljuk!)* Itt vártam volna, hogy ki fog emelni egy momentumot: a nagy gyáripar decentralisatioját. Mert nemcsak azon kell lennünk, hogy nagy és hatalmas, colossalis testű fővárost teremtsünk, hanem teremtsünk a vidéken is gazdag Manchestereket, Oxfordokat is.

Bobula János: Ezt mondtam!

Gr. Zichy Jenő: Annál jobb. Oly nagy zaj volt azonban körűlöttem, hogy nem hallottam. Teremtsünk gyáripart Nagyváradon, Szegeden, Kassán és Székesfehérvárott, — nem mert fehérmegyei vagyok! — Hiszen azok a mindenféle socialistikus mozgalmak, melyek az európai nagy városokban tapasztalhatók, főleg onnan keletkeztek, hogy bennük túlságosan összehalmozódik a gyáripar; az élet e helyeken megdrágúlt, az igények, a lakbérek is emelkedtek, a kereslet pedig nem felelt meg a szükségletnek. Hogy ily hibába ne essünk akkor, a midőn épen fejlődésben vagyunk: abban, a mi eddig reánk hátrány volt, találjuk a jövőre az előnyt. *(Helyeslés.)*

T. barátom azt mondja és felfogása ebben hasonlít Smialovszky Valér felfogásához, hogy indítson a kormány egy nagy actiot 30—40 millió forinttal, mely egyszerre rohamosan vigye előre az ipart. Én, t. ház, azt a nagy actiot nem tudom egészen elképzelni, sem kívánni nem bírom, inkább elfogadom azt, a mit később tetszett mondani, hogy szavazzon meg az országgyűlés nagyobb alapot, pl. egy milliót esztendőnkint jövőre. Ezt igenis elfogadom, de hogy az állam alkotó keze teremtse meg az ipart, legyen az gyári vagy más ipar, annak én szószólója nem lehetek és nem is leszek soha. *(Helyeslés.)* Az a nemzet, a mely mindent az államtól vár, az nem lehet soha sem önálló, és a maga erejéből, a saját csirájából nem fejlődhetik terebélyes fává. *(Igaz! Úgy van!)* Ép úgy nem volnék barátja a Lipthó-Ujváron tervezett asztalosgyárnak, mert ha az állam a saját fájának feldolgozására asztalosgyárat létesít . . .

Bobula János: Én csak azt mondtam, hogy az állam csak kezdeményezze.

Gr. Zichy Jenő: . . . Ez csak kárára lenne a többi hasonló gyáraknak. A belföldi piaczot iparkodjunk meghódítani, és ha ez sikerűlt, akkor menjünk egy lépéssel tovább, a keleti piaczra. A keleti tartományok minden nagyobb városában felállítandó volna — nézetem szerint — egy kereskedelmi muzeum, a mely körűlbelűl megfelelne a városligetben levő muzeumnak, mely bemutatná az itt előállított iparczikkeket. Ezzel szemben én mindig kívántam még valamit, és ezt már kétszer mondottam el a házban és el fogom mondani ma is és mindaddig, mig valósúlni nem fog, még ha bele is unnak. *(Helyeslés.)* Talán ha beleunnak, akkor megcsinálják. Én ezzel szemben a keleti tartományok piaczának megnyerésére fektetem a fő súlyt. *(Élénk helyeslés.)* Kívánom, hogy létesítessék Magyarországon, Budapesten, az ország fővárosában egy kereskedelmi muzeum, a melyben a keleten használt minden iparczikk egyes példányokban feltüntetve, valamint kimutatva legyen minden más előállítási piaczról az odaszállítási különbözet mindenféle pénznemben, szállítási vámban, a nagybani és a detailban való eladásnál és legyen kimutatás a hitelviszonyokról. *(Helyeslés bal felől.)*

Az iparos hiába tudja a czikket előállítani, azért még sem tud concurrálni, mert ha a külföldi piaczra megyen, ott nem tudja a hitelviszonyokat, a beviteli vámot és megsarczolják százféleképen. Ez ellen kell az iparost megóvni

Digitized by Google

és az általam ajánlott muzeum valóságos iskolája az iparosnak, a ki kelet felé akar kereskedni. Ezen muzeum tervét egy kis röpiratban is leírtam, és azt nem tudom eléggé az érdekeltek figyelmébe ajánlani. Belgium, mely e tekintetben oly magasra emelkedett, úgy, hogy hatalmas ipara és kereskedelme az egész világon uralkodik, mely csínra és előállítási olcsóságra való tekintettel bizonyosan az első rangot foglalja el, szintén felállított egy ily muzeumot. Megalkotója egy nagy ész volt, a ki engem, mikor ott az iparviszonyokat és az ipartanműhelyeket tanúlmányoztam, erre, mint egyik büszkeségére figyelmeztetett, ez Frere Orban minister volt, ki maga mutatta be nekem büszkén ezen alkotását. Láttam én ott strucztollat, melyet imitatio útján a csalódásig elő tudtak állítani, s erre vonatkozólag ki volt tüntetve, hogy mennyibe kerül, mennyi a beviteli vám Moszkvában, Stambulban, sőt Indiában is. (*Tetszés.*)

Igen helyes és igen kívánatos volna, ha meg lehetne teremteni azokat az előlegezési csarnokokat. Ezek kiegészítő részét képeznék a kisebb iparszövetkezeteknek. Igen kívánatos volna abban az irányban működni, hogy az iparosok szövetkezetbe összehozassanak és őket rábírják arra, hogy azon, már majdnem a gyáripar határát átlépő gépeket meghozassák, s ennek kiegészítéséül ezen előlegezési csarnokok megteremtessenek. A fővárosban erre működni talán lehetséges, de a vidéken lehetetlenség.

A mi iparosaink szegény, földhöz ragadt népség; ezeknél a mindennapi megélhetésről, a kenyérről van szó, a kik forgalmi tőkével nem igen rendelkeznek. Ha tehát ezek szövetkezetre lépnének is, a hetenkinti 50 kr., 1 frt befizetéssel csak gyengítenék magokat, hogy pár év múlva megérhessék annak lehetőségét, hogy előlegeket kaphassanak vagy a csarnokból nyers terményekhez jussanak. Ha tehát szükséges, jó és kívánatos, helyes volna is ez, nem bírom elképzelni, hogyan lehetne ezt most megoldani. Ez későbbre való feladat. (*Igaz! Úgy van! a baloldalon.*)

Az állam talpköve kétségtelenül az egyének és a család jóléte. Ha mi azon elvek nyomán haladunk, a melyet a kereskedelmi minister jelenlegi budgetjében elénk tűz, és ha a ház annál nagyobb összeget ad neki, a mit most a költségvetésben fölvett, akkor nem teremtünk ugyan ipart, mert hisz az Isten régen megteremtette a világot, hanem biztosítjuk a lassú fejlődést és azt, hogy ezen egészséges fejlődés útján iparunk, mint a fa, mely alúlról hajtja gyökereit, terebélyes törzszsé váljék. (*Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.*)

Elnök: Szólásra senki sem lévén feljegyezve, ha szólni senki sem kíván, a vitát bezárom.

A kereskedelmi minister úr kíván szólani. (*Halljuk! Halljuk!*)

Lukács Béla kereskedelmi minister: T. ház! (*Halljuk!*) Minthogy ezen tárcza egyéb részei eddig nem érintettek, jelen felszólalásomban magam is a kereskedelmi és ipari kérdésekre fogok szorítkozni. (*Halljuk! Halljuk!*)

Mindenek előtt Bobula János t. képviselő úrnak két állítását kell helyreigazítanom. Beszédének első részében ugyanis bővebben foglalkozott egy oly tétel megczáfolásával, melyet — tudomásom szerint — senki föl nem állított, a midőn t. i. az ipari és mezőgazdasági érdekek közti ellentéteket igyekezett czáfolgatni, különös hivatkozással a külföldi példákra. És itt arra utalt, mintha az illetékes tényezők nem szívesen látnák a hazai ipar fejlődését.

Ezt a magam részéről téves feltevésnek kell nyilvánítanom, mert épen az illetékes tényezők, s a mennyiben ez alatt a kormányt is méltóztatott érteni, a kormány is, minden tényében bizonyítékát adta annak, hogy a hazai ipar érdekei, a hazai ipar fejlesztése iránt nemcsak teljes rokonszenvvel viseltetnek, hanem a kormány egész odaadással teljesíti mindazt, a mi hivatásának körébe esik. (*Úgy van! jobb felől.*)

A t. képviselő úrnak egy másik téves állítása, mely rectificatiora szorúl, az, mintha az iparos Magyarországon egyáltalában hitelt nem élvezne.

Ez az állítás így általánosságban szintén helyt nem áll; mert — köztudomás szerint — minden jóravaló iparos igenis élvez hitelt, még pedig, hála Istennek, elég olcsón. (*Helyeslés jobb fel l.*)

Van azonban egy baj, és ez nevezetesen a kis iparost sujtja; de a kis iparosnak nálunk csak úgy, mint más országokban, a gyáripar versenyével kell küzdenie. És minél inkább fog nálunk — a mi ismét magasabb gazdasági érdekekből kívánatos — a gyáripar fejlődni, annál inkább számolnunk kell azzal, hogy a kis iparos helyzete meg fog nehezűlni.

E tekintetben az ipar fejlesztésének és gondozásának feladata, hogy a kis iparosnak a változó viszonyok közt is, a megélés lehetővé tétessék, a mi egyébként nemcsak a kormány feladata, hanem mindenek fölött maguknak az iparosoknak igyekezetére tartozik. (*Helyeslés.*)

Áttérve, t. ház, az iparfejlesztés nagy feladataira, először is azt kell megjegyeznem, hogy én egyáltalán nem osztozom Bobula János t. képviselő úr azon felfogásában, a mely egész beszédjének tenorja, mintha hazai iparunk roppant alacsony színvonalon állana. (*Élénk helyeslés.*) Ez szokásos felfogás, de én kötelességemnek

Digitized by Google

tartom azzal határozottan minden alkalommal szembe szállani. *(Helyeslés.)*

Nem szabad hazai iparunkat kicsinyelnünk. Hazai iparunk ma már tényező; *(Élénk helyes lés.)* hazai iparunknak vannak számos ágai, melyek nemcsak bent az országban, de a külfölddel szemben is megállják helyüket, a melyek a külföld iparával is képesek versenyezni. Hazai iparunk fejlődik és egyre erősödik; ezt el kell ismernünk és buzgón támogatnunk kell ezeket az ipari törekvéseket. *(Igaz! Úgy van!)*

Nem áll az, t. képviselőház, mintha más termelési ágakkal szemben iparunk oly alárendelt helyzetben volna.

Épen azért, hogy jelezzem, miszerint az egészséges haladásra megvannak a kellő feltételek, s hogy nem szükséges mindent a kormánytól várni; hanem, hogy az ipar, a tőke a saját erejéből igyekszik folyton tért foglalni, legyen szabad hivatkoznom néhány újabb statistikai adatra, mely hazai iparunknak helyzetét jellemzi. *(Halljuk! Halljuk!)*

Első sorban utalok az 1890-iki népszámlálás alapján készült ipari statistikának adataira, a melyek szerint Magyarországon — ide nem számítva Horvát-Slavonországot, melyre nézve az adatok még nem állanak rendelkezésemre — iparral és forgalommal, ideszámítva a bányászatot, kereskedelmet, hitelt és a szállítást, foglalkozik összesen 1,098.000 ember. Magyarország 15,100.000 lakosa közt tehát ma már minden 15-ik embernek az ipar és a kereskedelem ad keresetet. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Remete Géza: A sensalok is benn vannak? *(Zaj.)*

Lukács Béla kereskedelmi minister: Igen, azok is. Önálló vállalat van — a fővárost bele nem számítva — 728.000. A fővárosban van 12.600 önálló tulajdonképeni iparos vállalat. A kereskedőket, a bányászatot és a többit nem számítva, önálló ipari vállalat van Magyarországon 300.000. Ezek közt természetesen sok a kisiparos is; de hogy gyáriparunk is jelentékenyen fejlődik, mutatja az, hogy 20-nál több segéddel dolgozó ipari vállalat volt Magyarországon az 1890-iki népszámlálás szerint — a fővárost ide nem értve — 754, Budapesten 371; összesen tehát husznál több segéddel dolgozó önálló ipari vállalat volt Magyarországon 1125.

Ez mindenesetre oly szám, a mely, ha ezt más ipari téren előbbre haladott országoknak számaival hasonlítjuk össze, talán kicsinynek látszik, de ha a korábban fennállott állapotokkal hasonlitjuk össze, mindenesetre jelentékeny haladást mutat. *(Élénk helyeslés.)* 1890-től 1892-ig — mert az előterjesztett adatok csaka az 1890-diki állapotot mutatják — a rendelkezésemre álló adatok szerint a haladás még erőteljesebb, *(Halljuk! Halljuk!)* a mennyiben 1890-től 1892-ig a különféle ágakban 435 újabb gyár, illetőleg vállalat keletkezett, *(Élénk helyeslés.)* és pedig a vegyészeti ipar terén 49, az élelmezési ipar terén 151, a faipar terén 70, az agyag- és üvegipar terén 43, a fonó- és szövő-ipar terén 18, egyéb vegyes iparok terén 12, nem említve külön azokat az iparágakat, melyeknél kevesebb számú ilyen vállalat keletkezett. Ez a szám tehát mindenesetre egészséges, erős fejlődésről tesz bizonyságot.

De azt mondja a t. képviselő úr, hogy azok az összegek, a melyeket a kereskedelmi minister a jelenlegi budgetben előirányoz, habár nagyobbak azoknál, melyek a megelőző években rendelkezésre állottak, nagyobb szabású actiora nem elégségesek.

E tekintetben bátor vagyok megjegyezni, hogy én az iparfejlesztés terén azon az állásponton vagyok, hogy e tekintetben nem szabad és nem lehet mindent az államtól várni. Osztozom teljesen abban, a mit gr. Zichy Jenő képviselő úr szíves volt említeni, hogy az államnak nem lehet feladata állami pénzen ipart létesíteni. Igen is, a kormány feladata az, — a mint más alkalommal magam is jeleztem, — hogy kezdeményezőleg, buzdítólag közreműködjék, hogy minden ipari törekvést a hazafias érzésnek azon melegségével karoljon fel, a mely nélkül sehol nemzeti ipar nem fejlődött. *(Általános élénk helyeslés.)*

A kormány feladata támogatni és buzdítani mindenütt, a hol egészséges alapon az ipari fejlődés előre látható; de hogy nagy tőkékkel, milliókkal ipari vállalatokat létesítsen, illetőleg ilyenekben résztvegyen, ez nem az állam feladata, *(Helyeslés.)* már azért sem, mert ha akárhány milliót fektetne be az állam ipari vállalatokba, ha nem támogatja a társadalom, ha nem támogatják az érdekeltek: a kormány által kezdeményezett ilyen mozgalom a kívánt eredményre nem fog vezetni. *(Helyeslés.)*

Én azon meggyőződésben vagyok, hogy azon az úton, melyet a költségvetés indokolásában szerencsém volt jelezni, a melyet e ministerium eddigi működésében követett, és a melynek nyomai a képviselőház elé évenkint terjesztett részletes jelentésekben láthatók, azon az úton tovább haladva, eredményeket elérni lehet és hazai iparunk fejlesztése érdekében ez a helyes és ez a követendő irány, és azokkal az összegekkel is, a melyeket kérek, rendszeres actio alapján fokozatosan, ha nem is egyszerre, kellő eredményeket lehet elérni.

Az ipari téren sem kívánatos a rohamos haladás, hanem éveken keresztül következetesen folytatva az ipar támogatása érdekében meg-

Digitized by Google

állapított rendszeres actiot, meg vagyok győződve, hogy mindenesetre számba vehető eredményeket fogunk felmutatni. *(Helyeslés jobb felől.)*

Nem akarok ma részletesebben kiterjeszkedni azokra a teendőkre, melyeket az iparfejlesztés terén szükségesnek tartok. Jelezve vannak azok nagyjában a budget indokolásában; csak röviden összegezem azokat.

Új iparágak meghonosítása, *(Helyeslés jobb felől.)* előmozdítása a magántevékenységnek, mert itt sem lehet feladata az államnak, hogy maga gyárakat alapítson, hanem csak az, hogy buzdítson, szerezzen vállalkozókat oly iparágra, a melyek ez országban még nem honosultak meg, és hogy azokat kellő támogatásban részesítse. Ha ez irányban éveken keresztül következetesen járunk el, ha minden évben csak két-három új gyárat sikerül meghonosítanunk, a melyek oly iparczikkeket előállítanak, a melyeket eddig hazánkban még nem termeltek, ezt a munkásságot éveken keresztül folytatva, mindenesetre számbavehető gyakorlati eredményt fogunk felmutathatni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

További feladat az ipari szakoktatás szervezése és rendszeres fejlesztése, a házi iparnak jóakaratú támogatása, különösen oly irányban, hogy a házi iparczikkeknek minél jobb értékesítése lehetővé tétessék, továbbá a kisipar érdekében ipari szövetkezetek létesítése és támogatása. Mindezek oly feladatok, a melyek éveken keresztül következetesen és rendszeresen folytatva, mindenesetre gyakorlati eredményekre fognak vezetni, a mint ez a működés már ez idő szerint is positiv gyakorlati eredményekre vezetett. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Bobula t. képviselő úr azt kérdi, hogy azokhoz a nagy feladatokhoz képest mi az a 300.000 forint a mivel többet kér a keresdedelmi minister. Mindenesetre jelentékeny összeg azon összegekkel szemben, a melyek a kereskedelmi ministernek korábban rendelkezésére álltak ipari és külkereskedelmi czélokra, és ha legalább ily összeg éveken át rendelkezésre fog állni, ismétlem, egy rendszeres actioval gyakorlati eredmény lesz elérhető.

Bobula t. képviselő úr két vasutat jelzett kívánatosnak nemcsak az illető vidékek érdekében, hanem közforgalmi szempontokból is. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezen kívánság teljesítését, hogy t. i. az általa említett két vasutat állami költségen építsük ki, nem helyezhetem kilátásba, A budget épen vasuti építkezések által jelentékenyen meg van terhelve, és ez idő szerint épen folyamatban van a mármarossziget-stanislaui vasút építése, mely milliókat vesz igénybe. Ennélfogva az említett két vasútnak állami költségen való kiépítését én nem hozhatom javaslatba, hanem e vasútak létesítésének feladatát képezi a helyi érdekeltségnek, — a mint általában más vidékeken is a helyi érdekeltség igyekezetet tanúsít a maga vasúti vonalainak kiépítése körül, és a mennyiben a helyi érdekeltségek részéről a kezdeményezés megtörténik, ezen vasút részére is megadható az a támogatás, a melyet a vicinalis vasutakról szóló törvény megállapít.

Gr. Zichy Jenő t. képviselő úr beszédének csak azon részére kívánok reflectalni, melyben a mintaárútár létesítésével foglalkozott. Én ezen eszmét helyesnek és megvalósításra érdemesnek tartom. Egyes részei tekintetében — mert ez is oly feladat, a mely nem valósítható meg egyszerre — már is történt kezdeményezés, a mennyiben egyes küldemények külföldről beszereztettek és a gyűjtés továbbra is folyik. A mintagyűjtemény ez idő szerint a kereskedelmi museum keretébe van beillesztve. Nehézséget okoz e tekintetben a hely kérdése, mert ily mintagyűjtemény nem lehet, már csak a távolság miatt, czélszerűen elhelyezve ott, a hol most van, t. i. a városligetben, az iparcsarnokban.

Ily nagy mintatár létesítése másrészt százezrekbe fogna kerülni, ha a főváros belsejében állíttatnék fel. Ezek oly nehézségek, a melyekkel számolnunk kell; mindazonáltal az eszmét megvalósítandónak tartom, az előkészületek — mint mondám — már folynak, és mihelyt mód és alkalom lesz a megvalósításra, életbe is fog az lépni. *(Helyeslés jobb felől.)*

Ezeket tartottam szükségesnek, t. ház, ezúttal különösen azokra megjegyezni, a miket Bobula t. képviselőtársam szíves volt felemlíteni. Ismétlem, ez idő szerint mindenesetre jelentékeny haladásnak tekintem azt, ha a t. ház szíves lesz 226.000 frttal nagyobb összeget ipari és külkereskedelmi czélokra rendelkezésemre bocsátani. Igyekszem ezt rendszeres terv és munkásság alapján hazai iparunk és külkereskedelmünk fejlesztésére gyümölcsözőleg felhasználni. *(Helyeslés jobb felől.)*

Magam jelzem, hogy nem tekintem ezt olyan összegnek, a melynél nagyobbat a kormány jövőre kérni nem fog, csakis a jelenlegi pénzügyi helyzetre való tekintetből szorítkozom ezen keretre. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* Ha pénzügyi helyzetünk továbbra is javúlni fog, és ha e tekintetben is indokoltnak fog látszani nagyobb hitel felhasználása, legyen meggyőződve a t. ház, hogy én fogom első sorban kötelességemnek tartani ezen tárcza feladatainak megvalósítására azokat az összegeket kérni a törvényhozástól, a melyek iparunk és kereskedelmünk fejlesztésére, felvirágoztatására üdvösen felhasználhatók. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: T. ház! A tanácskozás be van fejezve. A tétel nem támadtatván meg, azt hiszem, méltóztatnak hozzájárulni ahhoz, hogy

Digitized by Google

a személyi járandóságok czimén előirányzott 464.694 frtot elfogadottnak jelentsem ki. *(Helyeslés.)*

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 154.764 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Tarifabizottság és vasuti tisztképző tanfolyam 8.000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Vasúti kormánybiztosok 1500 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Műszaki kiképzés elősegítésére és utazási ösztöndíjakra 3.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Bevétel 100.055 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Államépitészeti hivatalok. Rendes kiadások: XVII. fej., 2. czím. Rendes bevételek: VI. fej, 2. czím. Kiadás. Személyi járandóságok összesen 487.168 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Államépitészeti hivatalok. Rendes kiadások: XVII. fej., 2. czím. Rendes bevételek: VI. fejezet, 2. czím. Kiadás 142.750 frt

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Bevétel 180.387 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Közutak. Rendes kiadások: XVII. fejezet, 3. czím. Rendes bevételek: VI. fejezet, 3. czím. Kiadás: *a)* állami közutak fentartása 2,888.826 frt.

Neményi Ambrus előadó!

Neményi Ambrus előadó: A bizottság ezen előirányzatot azzal a megjegyzéssel ajánlja elfogadásra, hogy a kormány feljogosittassék, hogy a magyar állami közutaknál elérhető megtakarításokat átruházás útján a törvényhatósági utak czéljaira fordithassa. *(Helyeslés.)*

Elnök: Méltóztatik elfogadni. Ha nincs észrevétel kimondom, hogy a ház a bizottság javaslata értelmében az átruházási jogot megadja. *(Helyeslés.)*

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: *b)* Az 1890. évi I. tcz. 23. §-a értelmében létesitendő állami alapra, a törvényhatóságoknak közutjaik és hidjaik fentartására, és az e czimeken elvállalt kötelezettségek teljesitésére 400.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: *c)* Törzskönyvek, távolsági térképek és közuti térképek elkészitésére 20.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Bevétel 90.300 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Ipari, kereskedelmi és külkereskedelmi czélok. Rendes kiadások: XVII. fej., 4. czím. Rendes bevételek: VI. fej., 4. czím. Kiadás ipari és kereskedelmi czélokra 800.000 forint.

Gr. Zichy Jenő!

Gr. Zichy Jenő: T. ház! Az én felszólalásom tulajdonképen kérés. Itt ipari és kereskedelmi czélokra fel van véve 300.000 frt a mult év 125.000 frt előirányzatával szemben. Az én kérésem igen csekély s mégis nagy dolog. A minister úr belátása szerint engedélyezhet összegeket, adhat segélyt; köszönjük a segélyt, jobban szeretjük, mintha azt nem is adományozná. De én arra kérném, hogy az országos iparegyesület, mely most ülte meg 50 éves működésének ünnepélyét, bizonyos összegben megállapitott, pl. 4.000 frt subventioban részesülne, és ezzel vége vetetnék annak a szégyenletes állapotnak, hogy az egyesület örökös kunyorálásra és kérésre legyen utalva, a mikor megélhetéséről van szó. Ez nem méltó dolog, akkor, a midőn ez az egyesület az egész országra kiterjeszti működését és a mikor egy hatalmas actiot indithatna meg kellő segély mellett. Ez nem méltó dolog, ha látjuk, hogy más államok mikép subventionálják a hasonló egyleteket; ha látjuk, hogy pl. az alsóausztriai iparegyesület 60.000 forintot kap évenkint, az pedig hatalmas gazdag egylet, míg mi csak kezdők vagyunk. Mi nyomorgunk, kérünk és az utolsó pillanatban halljuk, hogy itt reductio történt, úgy, hogy megélhetésünk veszélyeztetve van, pedig ennek az egylet meg kell élni. Egy ilyen egyletnek nem lehet az a hivatása, hogy tengődjék, hanem, hogy fejlődjék, tanitson, oktasson, adjon ki rendes lapot, a melyből lássa az iparos, hogy az egyes iparágak miként fejlődnek és fejlődésük miféle elveken indult meg, és ne csupán hirdetésekből álló lapot adjon tagjai kezében. Szóval ez olyan egylet, a melynek életképesnek kell lenni minden irányban. *(Helyeslés.)*

Kérésem az: Hatalmazza fel a ház a kereskedelmi ministert, hogy az iparegylet segélyezésére a költségvetés keretében 4.000 frtot vegyen fel. *(Helyeslés.)*

Lukács Béla kereskedelmi minister: T. ház! Erre a felszólalásra mindenekelőtt azt kivánom megjegyezni, hogy teljes elismeréssel vagyok az országos iparegyesület működése iránt, és a mint annak érdemes elnöke is bizonyságot tehet mellette, számos ipari kérdésben, az iparfejlesztésnek számos részletében az iparegyesületet mindannyiszor megkérdeztem

Digitized by Google

közreműködését igénybe vettem és a jövőben is igénybe kívánom venni. A t. képviselő úr előterjesztésének concret kérelmére vonatkozólag megjegyzem, hogy ez idő szerint az iparegyesület bizonyos támogatásban részesül; de oly évek is voltak, a mikor az iparegyesület ezen segélyt nem vette igénybe, illetve nem volt arra rászorúlva.

Gr. Zichy Jenő: Soha sem volt olyan idő!

Lukács Béla kereskedelmi minister: Tudomásom szerint volt. Később azonban ezen segélyt igénybe vette, és ez idő szerint is bizonyos támogatásban részesül, melyben továbbra is részesíteni szándékozom. De az a javaslat, melynél fogva a kormány határozatilag utasíttassék, hogy a költségvetés keretén belül bizonyos összeget bocsásson az iparegyesület rendelkezésére, azon nyilatkozatom után, hogy igenis szándékozom az iparegyletet segélyben részesíteni, tárgynélküli és felesleges. Kérem azért a t. képviselő urat, álljon el indítványától.

Utóvégre is szokatlan eljárás, hogy a megállapított budget keretében a ház határozatilag utasítsa a ministert, hogy azt miképen oszsza el. *(Ellenmondás bal felől.)*

Egyébként jövőre nézve a megfontolás tárgyává teszem, hogy már a budgetben vagy a budget indokolásában kifejezést találjon az, hogy a rendelkezésre bocsátott 300.000 forintból bizonyos összeg bizonyos czélra lesz fordítandó. E tekintetben is elég lesz tehát téve a t. képviselő úr kívánalmának.

Kérem, méltóztassanak a tételt úgy, a mint elő van irányozva, megszavazni és a javaslatba hozott utasítást elejteni. *(Élénk helyeslés.)*

Gr. Zichy Jenő: T. ház! A minister úr azt mondja, hogy volt idő, mikor egyletünknek nem volt szüksége segélyre.

Lukács Béla kereskedelmi minister: Nem vette igénybe.

Gr. Zichy Jenő: Bocsánat, arra az időre nem emlékszem! Hogy nem adtak, az áll, hogy szüksége volt és később kapott is az egyesület, az is áll. Igen t. elődje alatt történt ez. A kiállítás idejében az iparegyesületnek az ideérkezett sok idegen vendég következtében sok költsége volt, és erre kapott az egyesület bizonyos segélyt. Később úgy segítettek rajtunk, hogy elvették a subventiot. Még pedig januárban tették, a mikor már az év el volt kezdve. Nem akarok kritikát gyakorolni a fölött, helyes volt-e ez vagy sem, de állítom, hogy az országos iparegyesület igen jelentékeny és rendszeres működést fejt ki, hogy hivatva van mindenkor véleményt adni, hogy működése az egész országra kiterjed, hogy tagjai, habár csak 5 forintnyi díjat fizetnek az egész esztendőre, szaklapot is kapnak. Hisz ez majdnem azzal határos, a mit Bobula képviselő úr kivánt a ministertől, t. i. hogy csodát műveljen. Azt a csodát megtettük, hogy eddig valahogy fentartottuk magunkat, de, hogy hivatalnokaink fizetését evről-évre restringáljuk, az talán még sem kívánatos. Így például a vezérigazgató fizetését 1200 frtra redukáljuk, a kitől szellemi munkálkodást követelünk, vagy pedig a titkárét, a kitől azt kívánjuk, hogy semmi másra ne vállalkozzék, hanem egész életét ezen hivatásnak szentelje. Van azután egy rakás más ember, a kiket szintén fizetni kell.

Ha egyébiránt a minister úr megigéri, hogy a jövő esztendei budgetben egy tisztességes összeg, mondjuk 4.000 frt lesz fölvéve, akkor belenyugszom. A ki a czélt akarja, az az eszközt is akarja, és ha fejlődést, rendszeres működést actiot akarunk megindítani, ipart akarunk teremteni, akkor nem szabad annak első factorát megbénítanunk és arra kényszerítenünk, hogy jöjjön kérni és kunyorálni, s ha jó kedvünk nincs, ne adjuk neki a kellő segélyt. Kénytelen vagyok ennélfogva fentartani indítványomat, mely a következőképen hangzik: Mondja ki a ház, hogy felhatalmazza a kereskedelmi ministert, hogy az országos iparegyesületet évi 4.000 frt segélyben részesítse.

Elnök: Fel fog olvastatni az indítvány.

Horváth Ádám jegyző *(olvassa az indítványt).*

Remete Géza: T. ház! Én részemről az előttem szóló t. gróf úr indítványát nem fogadom el, nem pedig azért, mert az által egy veszedelmes elv nyerne szentesítést, hogy ha egyes képviselő urak felszólalása folytán bizonyos meghatározott összegek iránt a kormány azonnal igéreteket tenne. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* Elég megnyugvásul szolgálhat a t. képviselő úrnak, hogy a t. minister úr igéretet tett, hogyha méltányosnak fogja találni ezen kérelmet, az ő vizsgálatai és kutatásai alapján, támogatni fogja. Én a t. minister úrban, mint ellenzéki ember is látom a jóakaratot s ennélfogva nyilatkozatában teljes megnyugvást találok, és minthogy nem tartanám czélszerűnek az ily igéreteket egyes képviselő urak felszólalására, — a beadott indítványt nem fogadom el. *(Élénk helyeslés jobb felől. Egy hang bal felől: Ezt vigyétek át innen! Halljuk! Halljuk!)* Az iparegyesületnek a minister úr jóakarata folytán szabadságában áll a ministeriumban indokolt kérvényt beadni, és annak mindenesetre hely fog adatni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Horváth Ádám jegyző: Horváth Gyula!

Horváth Gyula: T. ház! Magában véve igaz az, hogy az a principium, hogy egyes tételeknél bizonyos meghatározott összegek emeltessenek, nem mindig vezet helyes eredményre.

Digitized by Google

De nem áll azután az, a mit a t. képviselő úr mondott, hogy ebből az következnék, hogy egyes képviselők indítványok tételétől tartózkodjanak, és hogy ennélfogva a minister úr csak kérelmeket fogadjon és intézzen el. A dolog úgy áll, hogy ha egyik-másik képviselőnek concret indítványa van, ez az indítvány, ha a ház maga nincs abban a helyzetben, hogy azt azonnal helyesen megbírálhassa, ebben az esetben az illető bizottsághoz küldetik megfontolás végett, s a bizottság tesz arra vonatkozólag véleményes jelentést.

T. képviselőház! Nem lévén az ülésteremben, nem hallottam a minister úr nyilatkozatát, de ha azt nyilatkoztatta ki, hogy az országos iparegyesületnek kivanságai, óhajtásai, czéljai iránt ez után akar magának tájékozást szerezni, *(Közbeszólások jobb felől: Nem mondta! Lukács Béla minister tagadólag int.)* — legalább az előttemszóló képviselő úr ezzel indokolta felszólalását, — én mindenesetre kívánatosnak és szükségesnek tartanám, hogy ezen országos iparegyesületet, ha már egyszer ezt a nevet viseli s ha a minister úr valahányszor szükség van rá, előrántja s mindig azzal érvel, hogy az országos iparegyesület kijelentései és annak szakszerű véleménye szerint indokoltnak látja ez vagy amaz intézkedést, anyagilag is abba a helyzetbe juttassa, hogy működése elé ilyen apró pénzbeli akadályok ne gördíttessenek.

Ennélfogva én, t. ház, hozzájárúlok a gr. Zichy Jenő indítványához, *(Helyeslés bal felől.)* azon kéréssel, hogy a kellő megfontolás végett a pénzügyi bizottsághoz utasittassék *(Zaj jobb felől.)* Engedelmet kérek, nekem épen úgy van jogom indítványt tenni, mint a képviselő urak bármelyikének a túloldalon, azt azután elfogadni vagy el nem fogadni a ház többségétől függ. És mert nem vagyok hajlandó azon elvet elfogadni, melyet az előttem ülő képviselő úr ajánlott, hogy csak egyetlenegy mód van a segély megnyerésére, a minister urakhoz kérelemmel járúlni, helyeselvén azt az elvet, hogy egyes concret összegek felett a ház ne határozzon, mielőtt az illető bizottság szakvéleményét meghallgatta, én újból és határozottan kérem, méltóztassék gr. Zichy Jenő indítványát megfontolás és jelentéstétel végett a pénzügyi bizottsághoz utasitani. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Remete Géza: T. ház! Szavaim félremagyarázása czímén kérem a t. ház figyelmét. Én nem azt mondtam, hogy a t. minister úr kérelmeinket és előterjesztéseinket, sőt határozati, javaslatainkat is akkor, midőn azok helyén való — figyelembe ne vegye — hanem igenis, miután e csekély összeg ezer irányban lesz igénybe véve, azon nézetemet adtam elé, hogy nem tartanám czélszerűnek, ha egy bizonyos összegnek megállapítását a minister úr bizonyos esetekben mindjárt elfogadná, *(Derültség.)* mert ilyenformán a minister úr rendelkezésére álló összeg hamar kimeríttethetnék s felállhatnék Letenye és Kanizsa érdekében én is, hogy ipar czélokra oda is 10—15.000 frtot adjanak, mert ott is van iparegyesület.

Horváth Adám jegyző: Horánszky Nándor!

Horánszky Nándor: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Előttem szólt t. képviselőtársam úgy látszik, nincs egészen tájékozva, — felszólalásából legalább ezt kell kivennem — a kérdés iránt. Mert nem egy új költségvetési tétel beállításáról van itt szó, hanem kérelemről, mely abban áll, hogy azon 300.000 frtból, mely ipari és kereskedelmi czélokra a költségvetésben föl van véve, az országos iparegyesület 4000 frt erejéig subventionaltassék. Már most én azt gondolom, hogy azon határozati javaslat felett, melyet t. képviselőtársam beadott, szavazni kellene; *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* elintézhetnők jelesül az által, ha a t. minister úr nyilatkozni méltóztatnék az iránt, először, hajlandó-e az országos iparegyesületnek e 300,000 frtból segélyt adni, másodszor hajlandó-e oly eljárást követni, hogy az országos iparegyesület ne legyen arra utalva, hogy évenkint kérelmekkel és — mint magát t. képviselőtársam kifejezte — kunyorálásokkal járuljon a minister úrhoz, hanem megmérve azon szükséget, melyet az orsz. iparegyesület munkálkodása maga után von, egyszer s mindenkorra, ha nem is költségvetési tételben, hanem legalább a költségvetés indokolásában tegyen a minister úr kijelentést arra nézve, hogy az országos iparegyesületet azon 300.000 frtnyi összegből jövőre ekként és ekként akarja dotálni. A magam részéről még azt sem kívánom, hogy a t. minister úr a mai napon az összegre vonatkozólag tegyen kötelező ígéretet, de azt igenis óhajtanám, hogy ez a kérdés egyszer és mindenkorra oldassék meg és ez irányban a képviselőháznak a jövő költségvetésben tájékozás igértessék és az indokolásban az összeg megjelöltessék. Ha a t. minister úr ez irányban hajlandó volna nyilatkozatot tenni, a magam részéről óhajtanám, hogy ne bocsátassék szavazásra a határozati javaslat, ha ellenben ilyen nyilatkozatot nem tenne, én magam is rászavaznék a határozati javaslatra. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

Lukács Béla kereskedelmi minister: T. képviselőház! Ezekre a kérdésekre, azt hiszem, megadtam a választ már korábbi felszólalásomban. *(Úgy van! a jobboldalon.)* Nevezetesen kijelentettem, hogy igenis, hajlandó vagyok az iparegyesületet segélyezni. Hogy minő összeggel, arra nézve ma kötelező ígéretet nem

Digitized by Google

tehetnek. *(Helyeslés.)* Kijelentettem azt, hogy megfontolás tárgyává teszem, hogy az 1894-iki költségvetésben ezen ügyet oly alakban terjesszem a ház elé, hogy ne kelljen az iparegyesületnek kérni a segélyt, hanem hogy vagy magában a budgetben vagy pedig az indokolásban megjelöltessék azon összeg a 300.000 frtból, mely az iparegyesület segélyezésére szolgál. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Mindezekről nyilatkoztam már első felszólalásomban; ennélfogva kérem, méltóztassanak a beadott határozati javaslatot mellőzni, *(Helyeslés a jobboldalon.)* de méltóztassék mellőzni Horváth Gyula t. képviselő úrnak azon indítványát is, hogy ez a határozati javaslat a pénzügyi bizottsághoz útasíttassék, mert itt nem új költségvetési tételről van szó, hanem útasításról, hogy ezen 300.000 frtból bizonyos czélra fordítson bizonyos összeget a minister, a mely útasítást pedig mellőzni kérem. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Gr. Zichy Jenő: A t. minister úr ilyenforma nyilatkozatával, hogy ez évben is, mint máskor, de nem oly szűken, mint tavaly és két év előtt, fogja az országos iparegyesületet segélyezni, beérem, és ha jövőre méltóztatik olyképen intézkedni, hogy további kérelem nélkül fog történni a segélyezés, ilyenformán köszönettel veszem a nyilatkozatot, s a határozati javaslatot visszavonom. *(Helyeslés.)*

Elnök: A t. képviselő úr visszavonván indítványát, és a tétel nem támadtatván meg, azt elfogadottnak jelentem ki. *(Felkiáltások: két óra!)* Még egy rövid kis időre kérek türelmet *(Halljuk!)*

Neményi Ambrus előadó: A pénzügyi bizottság részéről van szerencsém javasolni, hogy e két tétel közt az átruházási jogot megadni méltóztassék, és méltóztassék megengedni, hogy a fel nem használt rész az ipari és kereskedelmi alap javára fordíttassék. *(Heyeslés.)*

Elnök: A pénzügyi bizottság javaslata elfogadtatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa:)* Goldberger féle alapítvány: 2455 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa):* Gépészeti ipariskola Kassán: 24.770 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa):* Bevétel: Gépészeti ipariskola Kassán és mágocsi anyagipar iskola 3.250 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

T. ház! A tanácskozást tovább nem folytatjuk. Tekintettel a t. háznak már előbb hozott határozatára, a holnap reggel 10 órakor tartandó ülésnek napirendjén lesz első sorban a VI. bíráló bizottságban üresedésben levő két tagsági helynek választás útjáni betöltése. Továbbá bátor vagyok javasolni, hogy egyidejűleg és együttesen, a mennyiben a függő államadósság ellenőrzésére kiküldött bizottságban Loncsarics Márk képviselő elhalálozása folytán szintén üresedés állott be, ez a hely is töltessék be, választás útján. Méltóztatnak hozzájárulni? *(Igen!)* A választás után folytatjuk a tanácskozást, illetőleg napirenden lesz a kereskedelmi tárcza költségvetésének folytatólagos tárgyalása. Javaslom továbbá a t. háznak, méltóztassék hozzájárulni, hogy a szombati ülésre, melynek napirendjén lesz déli 12 órától kezdődőleg a kérvények 5. és 6. sorjegyzékének tárgyalása, a napirendbe felvétessék még az 1893. évi ujonczozásról szóló törvényjavaslat, továbbá az országos milleniumi kiállításnak elhalasztására vonatkozó törvényjavaslat, és végre a ragadós tüdőlob kiirtásáról szóló tövényjavaslat. Természetes hogy a mennyiben e tárgyak, az említett sorrendben tárgyaltatván, el nem végeztetnének, azok egy későbbi ülésre maradnának.

Méltóztatnak hozzájárulni. *(Helyeslés.)*

E szerint a holnapi és holnaputáni ülések napirendje meg lévén állapítva, midőn kijelentem, hogy a holnapi ülés d. e. 10 órakor fog kezdődni, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

Digitized by Google

145. ORSZÁGOS ÜLÉS

1893. évi január hó 27-én, pénteken

B. Bánffy Dezső közben gr. Andrássy Tivadar elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Feliratok és kérvények bemutatása. — A VI. bíráló bizottságban hiányzó két tagnak és a függő államadósság ellenőrzésére hivatott bizottságban hiányzó egy póttagnak megválasztása. — Az állami költségvetés részletes tárgyalásának (kereskedelmi tárcza) folytatása. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Lukács Béla, gr. Bethlen András, Szilággi Dezső, Josipovich Imre.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Josipovich Géza jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Schóber Ernő az azok ellen jelentkezőket Horváth Adám jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik az utóbbi ülés jegyzőkönyve.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa a január hó 26-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat: van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesítve van.

Bemutatom Sáros vármegye közönségének felíratát a tüdővész folytán lebunkózott állatok kárpótlási költségeinek megtérítése tárgyában.

Dr. Dobránszky Péter volt országgyűlési képviselőnek Sághy Gyula orsz. képviselő által beadott kérvényét, képviselői lakbérilletményének kiutalványozása tárgyában.

Pásthy Károly polgári leányiskolai igazgató-tanárnak Bartók Lajos orsz. képviselő által beadott kérvényét, igazgatói díjának a nyugdíjba való beszámítása tárgyában.

Előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a ház kérvényi bizottságának.

T. ház! Az elnökségnek több jelenteni valója nincs.

A megállapított napirend szerint következik a VI. bíráló-bizottság két tagjának s a függő államadósságot ellenőrző országos bizottság egy tagjának megválasztása. A névsort gr. Esterházy Kálmán jegyző úr fogja olvasni, a távollevőket Horváth Adám jegyző úr jegyzi. A szavazás azonnal megkezdődik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a névsort. A szavazatok beadatnak.)*

Elnök: T. ház! A szavazás be van fejezve. Méltóztatnak hozzájárulni, hogy a szavazati jegyek kiadassanak a jegyző uraknak, a kik azokat össze fogják számítani és még az ülés folyamán jelentést fognak tenni a szavazás eredményéről.

Következik, t. ház, a megállapított napirend szerint az 1893. évi állami költségvetés részletes tárgyalásának folytatása, még pedig a kereskedelmi tárcza költségvetésében a posta és távirda címe.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa):* Posta és távirda. Rendes kiadások: XVII. fejezet, 5. czím. Rendes bevételek: VI. fejezet, 5. czím. Kiadás. Személyi járandóságok 5,227.000 frt.

Molnár Antal jegyző: Lukáts Gyula!

Lukáts Gyula: T. ház! Postai intézményünkről szólva, mindenekelőtt meg kell támadnom a kormánynak azon felfogását, mely

Digitized by Google

szerint a postát nem kulturintézménynek tekinti, hanem jövedelmező vállalatnak, a melyből iparkodik minél több hasznot kipréselni, egészen ellentétben más művelt államokkal, pl. Angliával vagy az északamerikai Egyesült-Államokkal, a hol a postai szállítás kissé előbbre haladt, mint minálunk, és mégis alig jövedelmez valamit, míg a mi budgetünkben meglehetős tételt képez bevételi rovatunkban. Ez a felfogás okozza azután azt, hogy habár az utóbbi évtizedekben bizonyos fejlődés el nem tagadható is, a 26 esztendős alkotmányos idő alatt még sem fejlődött oda, a hova kellett volna, mert ha behatóan vizsgáljuk a postaintézményt, azt egyrészt drágának, másodszor lassúnak, harmadszor megbízhatlannak találjuk. Mindkét állításomat egy-két tétellel fogom igazolni. A mi a drágaságot illeti, pl. felhozom az úgynevezett colli-knak, csomagoknak szállítását, a tari a drágasága miatt, ezeket postán szállítani lehetetlen, oly magas a fuvardíj. De drága magának a levélszállításnak is az 5 kros díja, más államokhoz viszonyítva. 5 kr. több, mint a tíz cent, 10 centesimi, 10 báni vagy akár az 1 penny, a melyet egységárúl elfogadnak más államokban, és még nagyobb lesz ez a valutarendezés után. Figyelmébe ajánlom a t. minister úrnak az 5 kros zártlevelezőlapot.

Már engedelmet kérek, de tenyérnyi nagyságú papirosért 5 kr szállítási díjat követelni, kissé nagyon is sok. A 2 kros levelezőlapok is drágák, ha összehasonlítjuk más államokéval pl. a romániai levelezőlap legalább másfélszer akkora, mint a mienk. Rendkívűl drágák a $^1/_2$ kros postautalványok, s ez rendkivűl nagy kárára van a hírlapirodalomnak. *(Halljuk!)* Tudni fogja a t. minister úr is, hogy mekkora ma a concurrentia a hírlapoknál, s mily óriási összeget adnak ki az u. n. mutatólapok szétküldésére, melyeknek mindegyikéhez kell egy $^1/_2$ kros postautalványt mellékelni; a legtöbb esetben sok lapnál ezeknek a postautalványoknak a drágasága akadályozza meg a mutatólapok szétküldését. És ez a postára nézve is kár, mert habár elveszítené a félkrajczárt, de megnyerné vele az egy krajczáros postaszállítási költséget, valamint megnyerné az előfizetési pénzek beküldésére szolgáló 5 vagy 10 kros bélyeget.

Azért azt a kérelmet intézem a t. minister úrhoz, engedje meg, hogy a poslautalványokat házilag is előállíthassa az, a kinek tetszik. A kincstárnak nincs nagy haszna ezen postautalványokból, mert a nyomdát ő ma háromszoros áron fizeti, mint mások, tehát több, mint $^1/_4$ krba van az utalványok előállítása. A hírlapoknak ezzel nagy szolgálatot tenne. Vagy ha erre nem hajlandó a t. minister úr, legalább engedje meg azt, hogy ne szétszeletelve, darabonkint árúlják ezen utalványokat, hanem nagyobb ívekben 12–16 darabot együtt.

Fel kell még említenem a kézbesítési díjak drágaságát is. Annyira talán már elérkeztünk, hogy a kézbesítési díjakat a vidéken el lehetne töröltetni, különösen el lehetne törölni akkor, mikor vannak helyek, — habár nem esküszöm meg rá, hogy most is úgy van de két esztendővel ezelőtt még volt hely, — hol a postahivatal minden egyes levél kézbesítéséért 10 krajczár díjat szedett. Ezen drágaságok mellett nem csoda azután, ha a hírlapirodalom sokszor kifakad a postái drágaság ellen. Ma már a hírlapok előfizetési ára a minimumra van leszállítva; vannak napilapok, melyek évenként 12 frtba kerülnek. Ebből az állam mit tesz zsebre? 3 frt 60 kr. postabélyeget, továbbá az utalványok értékét és végül az előfizetési pénznek postaszállítási díját; és ha hozzávesszük még a kézbesítési díjakat is, akkor az előfizetési árak nagyobb részét az állam absorbeálja.

Meg kell még támadnom a postaszállítások lassúságát. Ennek legfőbb oka a postahivatalok csekély száma vagy legalább is nem olyan nagy száma, a mint kellene oly civilizált államban lenni, mint Magyarország. Mert az mégis furcsa, és ázsiai állapotnak lehet mondani, hogy Magyarországon vannak helyek, a hol 15—20, sőt több községnek egyetlenegy postahivatala van. És rácitálom a t. minister úrra épen saját otthonából, Erdélyből, hogy Szászrégenből 19 község viszi el a postáját; Székely-Keresztúrról 22; aztán meg Duna-Szerdahelyről 24, Bánffy-Hunyadról 25, Nyárád-Szeredáról 26, Székely-Udvarhelyről 35; s a mely kerület bizalmával megtisztelte a minister urat, Maros-Vásárhelyről 35 község viszi el a postáját.

Engedelmet kérek a t. minister úrtól, mégis akármilyen közel eső, akármily apró községek legyenek is ezek, mégis furcsa, hogy 35 község számára nem birnak egyetlenegy postahivatalnál többet létesíteni. De nem teszi ezt a t. kormány, mert sokszor, legalább az első években, nem jövedelmezne eleget, a posta pedig nem kulturintézménynek tekintetvén, minden áron azon igyekeznek, hogy jövedelmet húzzanak belőle. Sőt tovább megyek, a mely posta fényes jövedelmet nem tud felmutatni, azt rövid idő alatt beszüntetik. Például egy eklatans esetet mondok a minister úrnak. A kustyánszegi puszta Göcsejben van; nem tudom, hallott-e valamit Göcsejről a t. minister úr.

Lukács Béla kereskedelmi minister: Voltam ott!

Lukáts Gyula: Ez Magyarországon a világ legelmaradottabb vidéke — nem műveltség dolgában — a hol ősszel megszűnik a közlekedés, és csak tavasszal kezdődik meg újra. Oly

Digitized by Google

rossz, oly perüi utak vannak ott, hogy lehetetlen közlekedni, különösen az ottani gyengébb lovakkal, a posta is csak jobb lovakkal bír közlekedni. Ott 5 községnek volt postája, de mert épen csak hogy kifizette magát és jövedelmet nem hajtott, még e nyomorúságos vidéktől is elvették a postát, már pedig, ha valamelyik vidékről, a szegény göcseiekről némi áldozatok árán is gondoskodni kellene e tekintetben, mert ez nemcsak annyit jelent, hogy annak, a ki egy levelet fel akar adni, néhány mértfölddel tovább kell gyalogolni, ez a cultur intézményekre is rosszul hat, mert némely vidékeken a posta megszüntével megszűnik a hírlapolvasás is, a mint ezt egy szegény kustyánszegi parasztember nek hozzám intézett levele is tanúsítja. Ott van, — hogy némileg pro domo beszéljek — Nagy-Szalonta város, a mely 10—12.000 lakossal bír, s jelentékeny kereskedelmi forgalommal, hol a kisebb vidéki városnak minden hivatala meg van. Ott az állami posta jövedelmezett is, de kikalkulálták, hogy egy pár frttal talán többet jövedelmez a posta, ha magán vállalkozónak, postamesternek adják ki, megszüntették az állami postát.

A szállítások lassúsága mellett egy más esetet ajánlok kérelmem mellett a t. minister úr figyelmébe. Mi az oka annak, hogy a heti lapok, ha a legkorrektebben vannak is routázva, éjfél után 3 óráig a főpostán vannak Budapesten, és az azon éjjeli vonattal nem szállítják azokat el.

A kézbesítés lassúsága mellett szól az is, hogy a szállítmányokat nem a megérkezésük után azonnal szállítják el a leadó vasutállomástól, hanem ha nem alkalmas időben érkezik meg, ott pihen félnapig, vagy egész éjszakán át.

Egy furcsa concrét esetet mutatok be a minister úrnak, mely szerint megtörténhetik, hogy egy 14 órányira eső állomás postaszállítmánya 60 óra alatt érkezik meg. Oka az, hogy a vasuton pihentetik, hogy vasárnap d. u. a postán nincsenek hivatalos órák. Ha pl. Budapesten pénteken este 8 órakor valaki a Budapesttől 14 órányira levő szepesmegyei Felkára címzett levelet dob be a levélszekrénybe, a levelet innét szombaton reggel küldik el, szombaton este érkezik a poprádi állomásra, de nem viszik el aznap a 8 percznyi távolságra lévő Felkára, hanem hagyják pihenni, míg megérkezik a másnapi reggeli posta, a melylyel együtt 12 órakor viszik át Felkára, és miután vasárnap délután zárva van a postahivatal, a címzett a levelet csak hétfőn kapja meg. Tehát egy levél Budapestről Felkára 60 óra alatt érkezik meg.

Végül a posta megbízhatatlanságáról akarok pár szót szólni. E tekintetben teljesen ellentétben vagyunk a külföldi államoknak szokásaival. Külföldön a postahivatalok kötelességüknek ismerik, mindent elkövetni arra, hogy egy levél, ha még hibásan van is címezve, hacsak lehetséges, kézbesíttethessék. Mutathatnék fel Amerikába küldött s rosszúl címzett leveleket, a melyekre egy egész bibliotheka van reávezetve annak igazolásául, hogy mindent elkövettek a levél kézbesíthetésére. Nálunk Magyarországon ellenkezőleg történik. Nálunk a postamesterek és postahivatalok, tisztelet az egyes kivételeknek, mindent elkövetnek, hogy a levél kézbesíthető ne legyen. Innen van az azután, hogy a postahivatalok ellen sehol a világon nincsen annyi panasz a hírlapok kézhezjuttatását illetőleg, mint nálunk. Mert az illető postamesterek előbb vagy maguk olvassák el, vagy ismerőseikkel olvastatják el a hírlapokat, és azután küldik el az előfizetőnek. Vannak rá concret eseteim, hogy elmegy pl. az előfizető 10-én hírlapjáért a postahivatalba, azt mondják nincsen, 11-én szintén nincsen, és csak 12-én kapja meg a hirlapot, mikor a postabélyegről megállapítható, hogy az újság már 9-én ott volt. Igy pl. a lapok mutató számaival vagy a kereskedőknek körleveleivel irtózatosan lelkiismeretlenül bánnak el a postahivataloknál. Mai napság, a mikor pl. a kereskedőknek egy-egy árjegyzéke 1 frtba kerül, van kereskedő, a kinek egyetlenegy árjegyzék szétküldése 40—50.000 frtjába kerül, mert díszesen van kiállítva, mint pl. a Mauthner-féle magkereskedés árjegyzéke. Ezeknek az árjegyzékeknek legalább fele a postán elvesz. Egyrészük elvesz már a mozgópostánál, mert a mozgóposta személyzete nem bírja azt feldolgozni; továbbá — s ezt bizonyítani nem merem — de mondják, hogy pl. a vasutak mentén, különösen úgy a karácsonyi és húsvéti ünnepek előtt az arra menő emberek nagyszámú körleveleket és árjegyzékeket találnak. A hány hídon átmegy a vasút, annyi hídról dobnak le hírlapi mutatószámokat és körleveleket, mert tudják, hogy azokat nem fogja keresni senki.

Magam is küldök szét egy újságot. Volt község, a hová egész csomót küldöttem, egyetlenegy példány sem érkezett oda. Egy részük visszajött azzal a hátírattal, hogy az illető nem fogadja el. Feltűnt nekem a dolog, mert vannak ilyen notorius postahivatalok, a honnan mindig ilyen hátírattal érkeznek vissza a hírlapok mutatószámai, stichpróbákat tettem és írtam több községbe ottani ismerőseimnek, hogy miért nem fogadják el a mutatószámokat. Erre azt az értesítést nyertem, hogy egyetlenegy példányt sem küldöttek szét a postahivatalok, hanem mert a postahivataloknak kihordókat kellene tartaniok, és ez pénzbe kerül, tehát a postamesterek cselédjeikkel küldik szét a hírlapokat és más küldeményeket, ilyen ünnepek alkalmával pedig sok

Digitized by Google

dolguk van a cselédeknek a házban, a nagy tisztogatás stb. miatt nem érnek rá a cselédek a széthordásra, tehát sokkal könnyebb a küldeményeket visszaútasítani. Igaz, hogy a ministerium iparkodott azon, hogy a postahivatalokon könnyítsen, pl. vignetakat nyomatott, hogy az illető nem fogadja el, vagy meghalt, vagy ismeretlen, ez a postahivataloknak könnyebbségükre szolgál.

Ez a vigneta igen helyes intézkedés, hogy az illető küldő tudja, miért nem kézbesíttetett küldeménye; de ennek daczára még ezt sem teszik, nem ragasztják fel azt a küldeményekre, hanem minden tudósítás nélkül, egyszerűen visszaküldik a küldeményt. Vagy tudok rá esetet, hogy egy egyéves előfizetőnek az újság járt egész november hóig, ekkor azután jónak látták azzal a tudósítással visszaküldeni az újságot, hogy az illető ismeretlen, 10 hónapig tehát nem volt ismeretlen, hanem a 11-ik hónapban már ismeretlen. Azt hiszem, mindezeken a bajokon másképen nem lehet segíteni, mint hogy ha kimondjuk, hogy a postából nem akarunk olyan óriási hasznot hajtani az államkincstárnak, mint a milyent felveszünk a budgetbe, hanem szaporítjuk a postahivatalok és a postahivatalnokok számát, valamint adunk a postamestereknek tisztességes, nem ugyan fényes, de tűrhető fizetést. Ezek elmondása után különben a tételt kénytelen vagyok megszavazni. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Kíván e még valaki szólani, ha nem, a vitát bezárom.

A minister úr kíván szólani.

Lukács Béla kereskedelmi minister: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Csak röviden kívánok arra reflectálni, a mit Lukács Gyula t. képviselő úr épen a posta- és távirda intézményre vonatkozólag mondott. Mindenekelőtt megjegyzem, hogy, nézetem szerint, nem igazságos az a kritika, melyet ő a posta- és távirda intézményre gyakorolt. A posta- és távirda intézmény a t. képviselőház rendelkezésére álló adatok szerint Magyarországon igen szépen fejlődik. Az alkotmányos kormányzat óta alig van intézmény, mely szebb, és a közgazdasági viszonyok javítása szempontjából is előnyösebb haladást tett volna, mint épen a posta- és távirda, és hozzá teszem, a távbeszélő intézmény is. *(Igaz! Úgy van! a jobb oldalon.)* Hogy ezen nagy intézménynél, mely ezerekre menő embert foglalkoztat, s mely száz millió forintokat forgat és száz milliókra menő leveleket és csomagokat szállít, fordultak elő és fognak is előfordulni egyes visszaélések, rendetlenségek: ez természetes is mindaddig, míg emberek kezelnek ily intézményt, ilyenek elő fognak mindig fordulni. De a kormány gondoskodását és feladatát épen ez képezi, — és e tekintetben a lehető igyekezetet kifejti, hogy a posta- és távirda intézménynél a kezelés a lehető legrendesebb legyen, hogy a közönség érdekei megóvassanak. *(Helyeslés jobb felől.)* És én azt hiszem, t. ház, hogy a t. képviselő úr, a ki azt állítja, hogy concrét esetek birtokában van, czélszerűbben járna el, ha akár ő maga tenné, akár pedig az illetőket figyelmeztetné, hogy azok, a kiknek panaszaik vannak, adják elő a maguk rendes útján, és én biztosítom, hogy minden egyes esetben meg fog történni az orvoslás. *(Helyeslés jobb felől.)*

A t. képviselő úr utalt arra, hogy bizonyos leveleknél hiányos a kézbesítés, s hogy némely leveleket hiányos czímzés miatt visszautasítanak. Hát, t. ház, 249 millió levélnél megtörténik, hogy egyik-másik, hiányos czímzés miatt visszautasíttatik, vagy visszaküldetik. Rámutatott továbbá a képviselő úr különösen a postaintézmény drágaságára. Határozottan állítom, t. ház, és azon adatok, melyek ismét a képviselőház rendelkezésére állanak, — most a ministerium évi jelentéseiben részletesen be szoktak mindig terjesztetni, — bizonyítják, hogy a magyar posta intézmény nem drága, sőt bizonyos tekintetben a belföldi forgalomban a külföldi postákkal szemben inkább olcsóbb; ugyanez áll a távirdára nézve is, melynek díja nem rég leszállíttatott. *(Helyeslés jobb felől.)*

Azt mondja a t. képviselő úr, hogy olyan drága a posta, hogy a csomagokat egyáltalában nem lehet azon szállítani. Hát, t. ház, az a 13,780.000 drb. csomag, mely pl. 1891-ben szállíttatott, ennek épen az ellenkezőjét bizonyítja. Ez évben sokkal több szállíttatott, mint az előző évben és millióval emelkedik a postaforgalom évről évre, a mi tehát nem azt bizonyítja, hogy e szállítás drága volna, s hogy a csomagszállítás posta útján lehetetlen volna. *(Helyeslés jobb felől.)*

Arra is utalt a képviselő úr, hogy lassú a postaszállitás. Engedelmet kérek, e tekintetben is megtörténik minden lehető, sőt ma már a gyorsvonatokon is szállíttatik, különösen a levél és hírlap-posta, a személyvonatakat pedig méltóztassék megnézni, mennyire meg vannak terhelve postai szállítással. A mint a vonat megérkezik, rögtön csatlakozik a közúti posta szekérjárat; egyik járat csatlakozik a másikhoz. Állandó iroda nagy személyzettel foglalkozik annak kutatásával, hogy a közlekedési és közgazdasági viszonyok változásához képest miként javíttassék a postaszállítás. E tekintetben tehát megtörténik minden, a mi emberileg lehető. *(Helyeslés jobb felől.)*

Utalt a képviselő úr arra is, hogy kevés a postahivatalok száma. E tekintetben ne méltóztassék figyelmen kívül hagyni, hogy a posta-

Digitized by Google

fejezet, 8. czím. Rendes bevételek VI. fejezet, 8. czím. Kiadás 1,967.840 frt.

Molnár Antal jegyző: Pázmándy Dénes!

Pázmándy Dénes: T. ház! A m. kir. államvasutak örvendetesen fejlődnek és kell, hogy elismerjem azt, hogy ez az üzletág talán a legvirágzóbb azok közül, melyeket az állam kezelésében tart.

Mégis néhány dolgot a t. minister úr figyelmébe kell ajánlanom, a melyek az ő tevékenységét már különben is felhívták. A zónatarifa behozatala ugyanis rendkívül megszaporította az utasok számát, de a menetjegyek árának leszállításával a forgalmi eszközök szaporítása lépést nem tartott, úgy, hogy Magyarországon lehet ma olcsón utazni, de oly kellemetlenségekkel az utazás talán sehol a világon összekötve nincs, mint nálunk.

Tudjuk, hogy a vonatok túl vannak tömve, hogy sokszor I. osztályú kocsikba III-ad osztályú utasokat bocsátanak be, úgy, hogy az utazás ma holnap lehetetlenné lesz Magyarországon.

Kérem tehát a t. minister urat, hogy méltóztassék először a vonatokat szaporítani, másodszor pedig egy kissé gyorsabb tempóban beszerezni vaggonokat, gépeket, hogy így a kevésbbé kellemetlen utazás lehetséges legyen.

Egy másik megjegyzésem vonatkozik a vonatok lassúságára. Már más alkalommal is elmondottam itt, hogy a helyi érdekű vasutakon nálunk Magyarországon az utazás igazán egy neme a kínszenvedésnek, mert azokon a vonatok manapság átlag 15 kilometerrel haladnak, ha beszámítjuk a gyakori és hosszú tartamú megállásokat, úgy, hogy csak kényszerűségből utazik azokon az ember, holott pedig szerintem itt is lehetséges lenne a menetgyorsaságot fokozni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Továbbá a menetrendek készítésére vonatkozólag ajánlom a t, minister úrnak, hogy a gyorsvonatok menetsebességét fokozza s ne vonja el azokat tulajdonképeni czéljuktól. Ezek tudniillik a messzeutazó közönség számára vannak berendezve, tehát ne állíttassanak meg minduntalan a kisebb állomásoknál is, mert a gyakori megállás miatt a messzeutazó közönséget lassabban szállítják, mint a hogy gyorsvonaton kellene. A menetrend készítésénél tehát lenne szíves a t. minister úr a távoli forgalmat a helyi forgalomtól elkülöníteni, azok számára, a kik messze utaznak, külön vonatokat indíttatni, míg a helyi forgalom kívánalmainak egy külön e czélra megállapított menetrenddel kellene megfelelni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A magyar államvasutak hivatalnoki kara az utóbbi időben tetemesen szaporodott. Hiszen 2000 és néhány százra rúg azok száma, a kik újonan alkalmaztattak. Az is áll, hogy a tisztviselők anyagi jólétéről a kormány az utóbbi időben gondoskodott, a mennyiben tömegesen előléptette őket és fizetéseiket is emelte. Mindazáltal még mindig vannak itt bajok. Az egyének túlkihasználása még ma is meg van a szolgálat néhány ágában. Ezt is ajánlom a t. minister úr figyelmébe.

Egy harmadik dolog, a mit a t. minister úr figyelmébe kívánok ajánlani, az, hogy összeköttetéseinket a külfölddel közvetlenítse. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Mert fájdalom, a nyugati államokkal való összeköttetésünk még ma is Bécsen át van meg. Akár Franciaországból, akár Angliából irányíttassanak a küldemények Magyarországba, azok még mindig bécsi spediteurök kezein mennek keresztül. Én erre már évekkel ezelőtt felhívtam a kormány figyelmét.

E tekintetben történt is valami intézkedés, de az nem kielégítő. A míg ugyanis a nyugati emporiumokból Bukarestbe, Belgrádba vagy Konstantinápolyba a forgalom közvetlen: addig a Budapestre menesztett küldemények Bécsbe czímeztetnek és ott vámoltatnak meg, úgy, hogy a ki Magyarországon megkapja a küldeményt, nem is tudja, hogy tulajdonképen mit fizet azokért, mert a bécsi spediteurök az utánvéttel szedik be a vámot és egyéb költséget. Azt hiszem, ha a kormány e tekintetben direct összeköttetésbe lépne a nyugoti államok kormányával, ezen kellemetlenségeket el lehetne kerülni. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Ezek után a tételt elfogadom, és hiszem, hogy a minister úrnak sikerülni fog mindazon apró bajokat megszűntetni, a melyek ma fennállanak.

Hallottam itt azt az észrevételt is, hogy a vonatoknál késések voltak. Én ismerem ezeket a késéseket. Ezek a vonatok túlterhelésének következményei, mert itt nálunk oly rendkívüli hosszú, súlyos vonatok járnak, gyorsvonatok is egész 200 tonnáig, a minőkkel azután nagyon nehéz a megkívántató sebességet elérni. Ez is annak a túlságosan takarékos gazdálkodásnak a kifolyása és remélem, t. minister úr e tekintetben is intézkedni fog.

A budget-tételt elfogadom. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Schóber Ernő jegyző: Horváth Béla!

Horváth Béla: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az államvasutak örvendetes virágzásban és azon az úton lévén, melyen a haladás irányát követve, czéljukat legjobban elérhetik, én a tételt készséggel megszavazom. Ha mégis felszólalok, teszem azt azért, hogy a t. minister úrhoz két kérést intézzek. *(Halljuk!)*

Az utazók, a kik az esti személyvonattal Budapestről és viszont a bécsi esti vonattal

Digitized by Google

Esztergom-Nánára érkeznek, két kellemetlenségnek vannak kitéve. Az egyik az, hogyha ők Csata-Léva, illetőleg Ipolyság-Balassa-Gyarmat felé akarják útjokat folytatni, azt nem tehetik máskép, csak úgy, hogy másnap reggelig, tehát 6, illetőleg 10 órán át várakoznak Esztergom-Nánán. Ha még ott az állomáson legalább szobák volnának, a hol az utazók magukat kipihenve, folytathatnák másnap reggel útjokat, akkor ez ellen észrevételem nem volna; ámde az állomás fel van szerelve szobákkal, melyek azonban elzárattak a közönségtől csak azért, mert, a mint utána tudakozódtam, a szabályzat tiltja azt, hogy az állomási vendéglősök az utazóközönségnek szállóhelyet engednének. A közönség tehát ki van téve annak, hogy miután a czélszerűtlenül berendezett várótermekben magát kipihenni nem képes, bevonúl az alacsony, fülledt levegőjű éttermekbe és ott összezsúfolva várja a reggeli vonatot.

Főkép a mostani időjárás mellett, midőn még a késések miatt sokszor megkétszereződik a várakozás ideje, ilyen helyen és ilyen állapotban tölteni el hideg éjszakákat, hogy ez mennyiben felel meg a közönség igényeinek, ezt méltóztassék megítélni.

A másik kérésem a következő:

Ugyanezen vonatok eddig oly kevés vaggonnal rendelkeztek, hogy a kereskedők főkép a határidő-üzletek betartásánál a legnagyobb hátramaradásban voltak, a minek folyománya aztán az is, hogy az üzleti követelményeknek eleget tenni képtelenek voltak. Tudomásom van arról, hogy a t. minister úr e tekintetben a bajokat orvosolni kész. Mindazáltal kötelességem e helyről három vármegye: Hont-, Bars- és Nógrád közönségének s általában az összes utazók, nemkülönben a kereskedő világ érdekében azt a kérést intézni a t. minister úrhoz, hogy ő általánosan ismert és tapasztalt jóindulatából folyólag, melylyel a közönség jogosúlt és méltányos érdekeit mindenkor szem előtt tartja, e tekintetben a bajokat orvosolni méltóztassék. Különben újolag kijelentem, hogy a tételt elfogadom. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Horváth Ádám jegyző: Bujanovics Sándor!

Bujanovics Sándor: T. ház! A jelenleg érvényben levő teherárúdíjszabásra vonatkozólag kívánok egy rövid észrevételt tenni. Készséggel elismerem a t. előadó úrral, hogy a jelenleg érvényben lévő teherárúdíjszabás, összehasonlítva a múltban érvényben volt díjszabással, jelentékenyen javúlt és sokkal inkább megfelel a kereskedelem, ipar- és gazdaság érdekeinek. De a teherdíjszabásnak ezen előnye csak a nagyban, tudniillik egész kocsirakományokban és hosszabb distantiára való szállításoknál van, *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* a kisebb embernek, a kiskereskedőnek, iparosnak és gazdának, a kinek nincs egész kocsirakományra való árúja, a melyet elárusítás végett küld valahová, vagy nem egész kocsirakományban szerzi be szükségleteit, a díjszabás e javulásából ez idő szerint semmi haszna nincs, *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* sőt ellenkezőleg a kis mennyiségekben való szállításoknál a díjszabás oly magas, hogy azt viszonyítva az árúk értékéhez, igénybe is alig veheti. Egy példa legjobban fogja bizonyítani ez állításom igazságát. *(Halljuk!)* Én példáúl hozattam egy vaggon műtrágyát Budapestről Eperjesre, melynek értéke, 5 frt 40 krjával számítva métermázsáját: 540 frt, a szállítási díj egy vaggonnál Budapestről Eperjesre mintegy 50 frt, tehát egy métermázsa szállítási díja e czikknél 50 kr. Budapestről Eperjesig. Később ugyanazon gyárból kísérletezés czéljából hozattam csontlisztet, kisebb mennyiségben, 10 métermázsa enyvtelenített csontlisztet, ezt megkaptam és fizettem érte 24 frt szállítási díjat, tehát métermázsánként 2 frt 40 krt. Ez esetben tehát a nagyban szállítás úgy viszonylik a kisebb mennyiségekben való szállításokhoz, mint 1 : $4^1/_2$ vagyis a kicsiben való szállítás $4^1/_2$-szer drágább, a nagyban való szállításnál.

Miután tavaly, s a jelenlegi pangás idején is a gyapjúnak értéke a felvidéken egyáltalában nem volt, gyapjúmat a gyapjúmosógyárba küldöttem. Itt van kezemben a vevény. 15 métermázsa zsírban nyírt gyapjúnak, melynek értéke 25—26 frt, szállítási díja 33 frt 56 kr., tehát 2 frt 20 kr. métermázsánkint. Azt hiszem, hogy ez oly nagy aránytalanság a nagyban és kicsinyben való szállítás között, a mely indokolva nincs, mely fenn nem tartható és mely hátrányára van azon kisembernek, kereskedőnek, iparosnak és gazdának, a ki nem képes egész kocsirakományokat szállítani. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Készséggel elismerem, hogy a kicsiben való szállításnak drágábbnak kell lenni a nagyban való szállításnál, mert a velejáró kezelés több költséggel jár s így indokolva van, hogy a kicsiben való szállítás drágább legyen, de hogy az négyszeresét, ötszörösét képezze a nagyban való szállítás díjának, az nem feküdhetik a teherárúdíjszabás közgazdasági intentiojában. Erre hívom fel a minister úr figyelmét és hiszem, hogy ezen javítani fog. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

Elnök: Kíván valaki szólani? Ha senki sem kíván szólani, a vitát bezárom.

A minister úr kíván szólani.

Lukács Béla kereskedelmi minister: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Méltóztassanak megengedni, hogy a t. képviselő urak által felve-

Digitized by Google

tett kérdésekre, a mennyiben közérdekűek, lehető röviden megtegyem észrevételeimet.

A Pázmándy t. képviselő úr által kifejezett kívánságra kijelenthetem, a mint azt már a pénzügyi bizottságban folyt tárgyalás alkalmával is tettem, hogy az általa említett nehézségeket magam is ismerem, és igyekszem, a mennyire a fenforgó viszonyok közt egyáltalán lehetséges, azokon segíteni.

A zónadíjszabás következtében előállott nagyobb személyforgalomnál mutatkozó bajokra vonatkozólag álláspontomat csak annyiban kívánom jelezni, hogy én, eltekintve egyes részletektől, a zónadíjszabást a maga egészében az eddigi eredmények által, úgy közgazdaságilag, mint pénzügyileg teljesen igazoltnak tartom és annak alapelveit és rendszerét továbbra is fenn tartandónak vélem. *(Helyeslés.)* De a zóna-díjszabás következtében előállott nagyobb személyforgalom miatt szükségesek természetesen bizonyos intézkedések, és én feladatomnak tekintem, hogy azok a nehézségek, a melyeket a tapasztalat már is felmutatott, beküldessenek és a személyforgalomnál észlelhető bajok a lehetőségig orvosoltassanak. *(Helyeslés.)* Épen e czélból intéztem a t. házhoz az előterjesztett költségvetésben azt a kérést, hogy méltóztassék rendelkezésemre bocsátani oly hitelt, a mely újabb 500 személykocsi beszerzésére szükséges. Egyébként ezen személykocsik egy része már be van szállítva, másik részének beszállítása pedig folyamatban van, úgy, hogy a hiány fokozatosan pótoltatik.

További feladatnak tekintem, hogy a vonatok olykép osztassanak be, hogy a távoli forgalom a lehetőségig debarrassiroztassék a szomszéd-, vagyis a közeli forgalomtól; de e tekintetben a kormánynak és a vasúti administrationak ismét az illető vidékek és érdekeltek igényeivel kell küzdeni.

Mert ha a gyorsvonatok épen debarrassirozásuk következtében a közbeeső állomásokon nem állanak meg, akkor az illető vidéki érdekeltségek, vármegyék közigazgatási bizottságok és általában az ottani érdekelt tényezők részéről a kormány oly ostromnak van kitéve, hogy majdnem lehetetlen a folyton ismétlődő kívánságoknak ellenállani. *(Úgy van! jobb felől.)* E bajon tehát különösen úgy kívánok segíteni. *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a gyorsvonatokat pótló, lehetőségig jó menetrenddel biró személyvonatokkal elégíttessenek ki az illető vidékek forgalmi szükségletei. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Bajt okoz e tekintetben különösen a nyári forgalom, illetőleg a kiránduló vagy nyaraló helyek forgalmának lebonyolitása nagyobb városok közelében, főkép itt a fő- és székváros közvetlen közelében, a hol a lehető gyors közlekedésre mindenki súlyt fektet.

E végre a gyorsvonatokat megállítani lehetetlen, sőt a személyvonatok sem használhatók föl arra, hogy a helyi forgalmat lebonyolítsák. *(Helyeslés.)*

Arra igyekszem tehát, hogy a tulajdonképeni helyi forgalom külön választassék a nagyobb távolsági forgalomtól. *(Általános helyeslés.)* Nevezetesen a főváros közvetlen közelében szándékom már a jövő nyári menetrend életbeléptetése alkalmával létesíteni oly vonatokat, melyek gyorsaság és forgalom tekintetében a gyorsvonatokkal a lehetőségig egyenlők, *(Általános helyeslés.)* a gyorsvonatokkal egyenlő előnyöket biztosítanak a közönségnek, és épen azért azt hiszem, alkalmasak lesznek a tulajdonképeni távolsági forgalom czéljaira szolgáló gyors- és személyvonatokat ezen közeli forgalomtól lehetőségig debarrassirozni. *(Általános helyeslés.)*

Épen erre való tekintettel alapvonásaiban már is foglalkoztam a jövő nyári menetrenddel és körülbelül 400.000 vonatkilométerrel több vonat életbeléptetése van kilátásba véve, mint a mennyi ugyancsak a nyári menetrend alkalmával a mult évben közlekedett. *(Helyeslés.)* Ezen nyári menetrendben, ismétlem, figyelmet kívánok fordítani a nyaraló közönség igényeire, a gyorsvonatok debarrassirozására, továbbá a menetek rövidítésére különösen a szárnyvonalakon, a hol csakugyan az állomásokon igen hosszú a tartózkodás, a mi különösen a távoli utasoknak kellemetlen. *(Úgy van!)*

E bajokon a kezeléssel, a menetrendek beosztásával igyekszem segíteni. Nem történhetik ez egyszerre, mert a szükséges eszközök nem szerezhetők meg azonnal és azért sem, mert esetleg jelentékeny költségbe kerülne a vonatok túlságosan gyors szaporítása, de az meg fog történni igenis fokozatosan. *(Helyeslés.)*

A vonatkéséseket is felhozta a t. képviselő úr. Igaz, vonatkésések előfordúlnak jelentékeny számban, de méltóztassék figyelembe venni az abnormis időjárást is, melylyel a vasúti közlekedésben ez idő szerint küzdeni kell, mikor az erős fagy, a szélvihar, majdnem lehetetlenné teszi a közlekedést. *(Úgy van! a jobboldalon.)* Arra, hogy a vonatok rendes közlekedése a lehetőségig fentartassék, mindig figyelmet fordítok, és a szükséges intézkedések erre meg is történnek. *(Helyeslés.)*

Horváth Béla t. képviselő úr különösen egy vonalra irányozta figyelmemet, a hol a csatlakozások nem megfelelők. E tekintetben csak általánosságban kívánok utalni arra, hogy a legnehezebb kérdések egyike a menetrendek megállapításánál az, hogy a fővonalon közlekedő mindegyik vonathoz a különféle szárnyvonalakon minden irányban megint kellő csatlakozás legyen.

Digitized by Google

E nehézségeket növeli az is, hogy ha az éjjeli vonatokhoz a szárnyvonalakon rendes csatlakozást adnánk, akkor a szárny-, illetve másodrendű, vicinalis vasutakon az éjjeli forgalmat is be kellene hoznunk, a mi utóvégre a pályának újabb felszerelésével és így jelentékeny költségekkel jár. De e tekintetben is az illető vidékek óhajtásai lehetőleg kielégíttettek és a jövőben is ki fognak elégíttetni.

Bujanovics t. képviselőtársam a teherárú-díjszabásnak egy hiányára útalt, kiemelvén azt, hogy a kisebb mennyiségekben való szállítás ez idő szerint még drága. Ámde a kocsirakományokban szállított árú kevesebb dologgal jár és a járművek jobb kihasználását teszi lehetővé, és a kocsit, ha egyszer bekapcsoltatott, nem kell többé kezelni. Ily módon a vasutak a nagyobb mennyiségü forgalmat a kis mennyiségben való szállítástól elválasztják.

Elismerem ugyan, bizonyos tekintetben a teherárú-díjszabás magasságát úgy nagyobb tömegeknél, mint a kisebb szállításnál, de ez még is csak különösen a darabárúkról áll, a mélyek nem annyira hazai czikkek, és a melyeknél a drágább kezelés a magasabb tarifát indokolja.

Egyébként nem csak egész, hanem fél kocsirakományokra is vannak jelentékenyen mérsékelt díjtételek. Azonkívül fel van állítva az úgynevezett gyüjtőárú díjszabás, vagyis ha valaki nem egynemü, hanem különféle czikkekben egy egész vagy fél kocsi rakományt szállít, az is jelentékeny mérséklésben részesül, de hogy minden egyes darabra mérséklések engedtessenek, ez a díjszabásoknak teljes felforgatására vezetne. *(Helyeslés jobb felől.)*

A képviselő úr felhozta azt a specziális esetet, hogy a trágya métermázsája az általa megjelölt viszonylatban kocsirakományokban 50 krba, a csontliszt pedig métermázsánként 2 forint 40 krajczárba kerül. Ez az összhasonlítás már azon szempontból sem helyes, mert a csontliszt más árúdíjszabás és klasszifikálás alá tartozik, mint a trágya. *(Felkiáltások bal felől: Ugyanabba!)*

Egyébként szívesen fogok foglalkozni a kérdés részleteivel, mert én is ismételten adtam kifejezést annak, hogy a kisebb mennyiségben való szállítást drágának tartom, de hogy e baj mikép lesz orvosolható, az tüzetes tanúlmányozást és megfontolást tesz szükségessé; mert magát a rendszert, mint helyeset fentartandónak vélem és azt hiszem, hogy e tekintetben semmi esetre sem lehet addig menni, hogy pénzügyi eredményeket koczkáztassunk.

Ezeket kívántam megjegyezni. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* Különben kérem a t. házat, méltóztassék a tételt megszavazni. *(Helyeslés.)*

Bujanovics Sándor: T. ház! Tudom, hogy nincs jogom szólani, és azért csakis szavaim értelmét akarom helyreállítani. A példa, a mit felhoztam, teljesen és tökéletesen analog. Egy vaggon csontliszt-superphosfat és egy métermázsa csontliszt szállítása; az érték ugyanaz, mert mindkettőnek mázsája 5 forint 30 krajczár, minőségére nézve is ugyanaz, a szállítás módja is ugyanaz, mert zsákokban szállíttatik úgy az egyik mint a másik. Tehát teljesen analog példát hoztam fel, nem szólván semmit más gyüjtőárúkról. Ezt kívántam megjegyezni. *(Helyeslés bal felől.)*

Lukács Béla kereskedelmi minister: Ebben az esetben tehát félreértettem a t. képviselő urat, mert előbb trágyáról méltóztatott beszélni, azután csontlisztről.

Elnök: A tanácskozás be van fejezve. A tétel meg nem támadtatván, azt elfogadottnak jelentem ki.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadás 2,719.960 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Fentartási és üzemi kiadások 21,995.570 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Bevétel: 73,500.000 forint.

Horváth Ádám jegyző: Ugron Gábor!

Ugron Gábor: T. ház! A t. minister úr figyelmét akarom felhívni, az államvasutak administratiojában a közönségre nézve egy igen kényes pontra. Méltóztatnak ugyanis tudni, hogy igen gyakran megtörténik, ámbár a tarifák az utóbbi időben egyszerüsbíttettek, hogy az állomási tisztviselők sokkal nagyobb díjakat rónak ki a szállítóra, mint a milyenre az illető fél köteles. Midőn központi elszámolás alá kerül a dolog, akkor kiderül, hogy az illetőtől sokkal nagyobb szállítási díj szedetett be, mint a menynyire az köteles volt. Ekkor a szállító fél értesíttetik, hogy a mennyivel többet fizetett, azt visszakaphatja. de csak azon feltétel alatt, hogy ha még meg van a fuvarlevele, és hosszas többrendbeli eljárás kívántatik az illető túlfizetőtől, míg a szállításért túlfizetett többletet megkaphatja. Azért arra kérem a t. minister urat, méltóztassék erre nézve egyszerűbb kezelési módot életbe léptetni; mert midőn a számfejtő osztályok már megállapították azt, hogy az illető szállító részéről túlfizetés történt, és így joga van neki a túlfizetett összeget visszakapni, nem látom át, mért kelljen erre a czélra a fuvarlevelet előmutatni, a melyet idők multán talán a szállító már el is dobott, vagy nem is gondolt arra, hogy ilyen visszatérítésnek helye lesz. Mert megtörténik az is, hogy például kevesebb díjtétel szabatott ki és ekkor azután a szállítótól utánfizetést követelnek; de midőn felsőbb revisio alá kerü-

Digitized by Google

a dolog, kiderül hogy az utánfizetés alkalmával ismét túlfizetés történt. Az illető fél, a ki a felszólitásra az utánfizetést teljesíti, nem is gondol arra, hogy neki az utánfizetésből még visszatérítenek valamit, tehát nem tartja meg a fuvarlevelet. Arra kérem tehát a t. minister urat, méltóztassék egyszerűen úgy intézkedni, hogy-a túlfizetés visszafizetése egyszerűen az illető állomási pénztárnál történjék, és ne hövetelj enek az illető szállítótól még fuvarlevelet is, hogy külön igazolja magát, mert számszerűleg úgy is megvan állapítva már a túlfizetett összeg, a mely az illető szállítónak visszajár; meg van állapítva a személyiség is, kinek vissza jár és igy semmi akadály sem forog fenn arra, hogy a túlfizetett összeg rövid idő alatt az illetőnek visszafizettessék. Ez a kereskedelmi világnak nagy érdekét képezi és azért kérem a t. minister urat, hogy ezt figyelembe venni méltóztassék. *(Helyeslés bal felől)*

Horváth Ádám jegyző: Polónyi Géza!

Polónyi Géza: Csak nehány pillanatra veszem igénybe a t. ház figyelmét. Nagy megelégedéssel veszem tudomásul a t. minister úr azon nyilatkozatát, melyet komoly igéretszámba veszek, hogy a minister úr a szárnyvonalakon fennálló rendetlen csatlakozások tekintetében kilátásba helyezi az alapos orvoslást. Ebben a tekintetben a t. minister úr figyelmébe kívánom ajánlani, hogy a szárnyvonalakon való haszontalan időpazarlás sehol annyira nem bír fontossággal, mint oly helyeken, a hol a forgalom mesterségesen eltereltetik ezen várakozások miatt a fővárostól Bécs felé. És igy specialiter meg akarom említeni a minister úrnak azon, még a régi osztrák államvasuti rendszerből maradt kellemetlen remanentiát, hogy a Bécs felé közlekedő vonalakon, és szárnyvonalakon mesterségesen úgy van berendezve a forgalom, például Tótmegyeren, hogy a Nagy-Bélics felől közlekedő közönségnek alig kell 10—15 perczet várni a bécsi vonatra, a Budapest felé közlekedő vonatra pedig két, sőt néha három-négy órát is. Különösen azért hoztam ezt fel, hogy ha már a t. minister úr maga is belátja, hogy ezen szárnyvonalakon való csatlakozás kérdésével behatóan foglalkozni kell, első rangú fontosságúnak tekintse e kérdést, nehogy a jövőre is lehetővé váljék, hogy a forgalmat Bécs felé tereljék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Egy másik dolgot is vagyok bátor a t. minister úr szives figyelmébe ajánlani. Azt, hogy egyes vonalakon egyes vonatok a közegészségügy legnagyobb kárára úgy közlekednek, hogy ha valaki 30—40 kilométert megtesz, örül, hogy megszabadul attól a gyorsvonatnak nevezett vehiculumtól. Igy a Püspök-Ladány felé közlekedő nagyvárad-predeáli gyorsvonatokon a közönség oly nagy mértékű rázkódásnak van kitéve, hogy a kit sorsa arra kényszerit, hogy ezen úgynevezett rövid gyorsvonatokon kénytelen Budapestről Debreczen felé utazni, betegen ér rendeltetési helyére, mint a hogy nekem szerencsém volt a múltkor egy főispán társaságában Szegedre utazni, s harmadmagammal mindnyájan megbetegedtünk az uton, azért mert a kapcsolás nem elég erős és az első osztályú kocsik után nem csatoltak még legalább egy podgyászkocsit.

Olyan nagyfokú rázás áll be a vonatokon, a milyet sehol sem lehet tapasztalni. Pedig, t. ház, a közlekedés legelemibb követelménye az, hogy a közönség egészsége ilyen módon veszélyeztetve ne legyen. Ezért felkérem a t. minister urat, vegye gondviselése alá különösen a gyorsvonatokat, mert ha megtörténik például az, hogy valamelyik vonat egy kissé megkésik, ha be kell hoznia az elkésett időt, teljes lehetetlenség a gyorsvonaton utazni, ha csak fejfájást vagy egyéb betegséget nem akar az ember kapni. Meglehet, hogy a minister úr, a ki külön vonaton utazik, nem tapasztalja e kellemetlenséget, de hát nem volt a minister úr mindig minister, volt idő, a mikor osztoznia kellett a szegény emberek s igy a képviselők sorsában is; ajánlom tehát szives figyelmébe, hogy szüntesse be ezeket az állapotokat és gondoskodjék róla, hogy a vonatokat ne kezeljék úgy, hogy az ember örüljön, ha megszabadulhat tőlük. *(Helyeslés a szélső baloldalon. Az elnöki széket Andrássy Tivadar gróf alelnök foglalja el.)*

Elnök: Szólásra senki sem lévén feljegyezve, ha tehát szólani senki sem kíván, a vitát bezárom.

Lukács Béla kereskedelmi minister: T. ház! Én is osztozom abban, a minek Ugron Gábor t. képviselő úr kifejezést adott, hogy tudniillik díjszabásunk, — nem a rendszert magát, hanem annak egybeállítását tekintve, — nem egészen világos és nem könnyen áttekinthető. Ez okból én már korábban intézkedtem, s főtörekvésem most is az, hogy a lehetőségig egyszerű és világos, a laikusok által is érthető díjszabás bocsáttassék a közönség rendelkezésére *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Ha ez megoldható lesz, a mi nemcsak a nálunk, hanem más vasutaknál is fennálló viszonyok közt és a létező díjszabási rendszer mellett nem tartozik épen a könnyű feladatok közé, mindenesetre csökkenni fognak azon helytelen díjkiszabási esetek, a melyekre a t. képviselő úr utalt és a melyek a felszólalásokat okozzák.

A mi Polónyi Géza t. képviselő úr azon figyelmeztetését illeti, hogy különösen a volt osztrák vonalon, a szárnyvonalak csatlakozásai akként vannak megállapítva, hogy a közlekedés

Digitized by Google

nem gravitál az ország központja felé: ez a helyzet igenis fennállott korábban úgy ezen vonalakon, mint különösen a dunántúli déli vasut vonalain is; de a kormány most mindinkább érvényesíti azt az irányelvet, hogy a csatlakozások a lehetőségig az ország fő- és székvárosa felé könnyittessenek és különös gondozásban részesüljenek. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ezeket tartottam szükségesnek a felvetett kérdésekre vonatkozólag elmondani. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: A tétel nem támadtatván meg, azt elfogadottnak jelentem ki.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Magyar királyi államvasutak gépgyára. Rendes kiadások: XVII. fejezet, 9. czím. Rendes bevételek: VI. fejezet, 9. czím. Kiadás. Személyi járandóságok 184.180 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 48.700 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Üzemi és fentartási kiadások 3,417.120 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Bevétel 4,550.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Diósgyőri m. kir. vas- és aczélgyár. Rendes kiadások: XVII fejezet, 10. czím. Rendes bevételek: VI. fejezet, 10, czím. Kiadás: Személyi járandóságok 206.270 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadás 115.160 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Üzemi és fentartási kiadások 2,988.570 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Bevétel 4,117.700 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Budapesti kir. zálogházak. Rendes kiadások: XVII. fejezet, 11. czím. Rendes bevételek: VI. fejezet, 11. czím. Kiadás 220.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Horváth Ádám jegyző: Várady Károly!

Várady Károly: T. ház! A királyi zálogházak tételénél egy pár megjegyzést kívánok tenni. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezek között első az, hogy ezen zálogházak kamatlábát ez idő szerint nagyon túlságosnak tartom. Nevezetesen a mint a t. minister úrnak hivatali elődje 1891-hen előterjesztette, a kamatláb 1891. január 1-je óta 9%, a mihez a különféle őrzési, kezelési és biztosítási díjak járúlnak. *(Lukács Béla kereskedelmi minister tagadólag int.)* Ha pedig ez itt így van, akkor a magán zálogházaknál a kamatláb még nagyobb. Ezen kamatláb semmi körülmények között sem felel meg, sem az általános viszonyoknak, sem pedig azon követelményeknek, melyek az állam kezelése alatt álló zálogházakkal szemben támaszthatók. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A költségvetés szerint kamat czímén az állam 45.000 frtot fizet; azonban 190.000 frtot vesz be.

Ez a körülmény, de különösen az, hogy a zálogháznak mintegy 20.000 frt tiszta jövedelme van, továbbá az általános viszonyok is, melyeknél fogva a kamatlábat mindenütt leszállították, indokolják ezt, hogy a minister úr a kamatláb leszállítását minél előbb életbe léptesse. Az állam most már 4—4½ vagy 5% mellett vagy még olcsóbban kap pénzt, s ezért méltányos, hogy a szegény nép is olcsóbban jusson hitelhez.

Még azt is megjegyzem, hogy a magán zálogházak kezelési módja nem felel meg teljesen a törvénynek. *(Halljuk! Halljuk!)* Több esetről van tudomásom, melyekben egyes zálogüzletek az esedékesség előtt hónapokkal eladták a zálogtárgyakat, és midőn a tulajdonos jelentkezett, kezébe nyomták az árverésnél befolyt összeg csekély maradványát. Az illetőknek aztán részint kihágás miatt, részint kártérítés czímén pert kell indítaniok. Kérem tehát a minister urat, hogy törvényadta jogánál fogva a magán-zálogházakra kissé nagyobb gondot fordítson. *(Helyeslés a szélső bal felől.)*

A másik, a mi miatt felszólalok, s a mi nincs ugyan szoros összefüggésben e tétellel, a munkás betegsegélyző pénztárak ügye. Helytelen és törvénytelen az az eljárás, melyet ezeknél követnek. A törvény hat rendbeli ipartestületi-iparsegélyző pénztárt állapít meg, és ezek közül egyik sem kötelező valamennyi munkásra nézve. Ipartestületi pénztár alakítható, ha a viszonyok azt megengedik; a kerületi pénztár csak az esetben állítandó fel, ha a többi öt pénztárból tagok maradnak fenn. Az alapszabályok jóváhagyásánál mégis az a tendentia nyilvánul, hogy a magán egyesülés utján keletkező pénztárakra bizonyos pressiot gyakorolnak oly irányban, hogy részint az ipartestületi, részint a kerületi pénztárba lépjenek be. Ez az irányzat nagy visszahatást szült a munkások körében.

Több ízben forgolódtam a munkások körében és láttam, hogy azok nagyon szívósan ragaszkodnak ahhoz, hogy betegsegélyezésük ügye, a magán egyesülés utjáról ne tereltessék el, és nekik a törvény korlátai között szabad kéz engedtessék. Ennek az az oka, hogy a magyar ember szeret közügyekkel foglalkozni. A munkás

Digitized by Google

teljesen ki lévén zárva a politikai életből, közügyekkel csak ez egyesületekben foglalkozhatik. Alakult régebben Budapesten egy általános munkás betegsegélyző-pénztár. Ide léptek be a munkások, de ez egyesületről bebizonyosodott, hogy részint socialistikus irányt követ, részint germanizál. Ezért a magyar érzelmű munkások ott hagyták és igen helyes volt, hogy ez egylet ellen vizsgálat indíttatott. Létesítettek egy általános betegsegélyző-péztárt, de most a minister kiszorítja őket a magánegyesületből és iparkodik őket beleszorítani az ipartestületi és a kerületi pénztárakba. Ez ellen az illetők felzudultak, mivel a munkások megszokták, hogy itt gyakorolják az önképzést, az önsegélyezést és a betegsegélyezést. Én tehát arra kérem a t. minister urat, kegyeskedjék ezt az ügyet méltányosabban figyelmére méltatni és ezen magánegyesületeket előmozdítani. Méltóztassék elhinni, hogy bármennyire igyekezzék is a ministerium a túlzott rendszer szempontjából az ipartestületi pénztárakat megállapítani, ezeket nem fogják a munkások jó néven venni, és minden erővel rajta lesznek, hogy a magán egyesülési pénztárak, melyek közül némelyek 10, 20, sőt 25 esztendeje állanak fenn, megnyerjék a nyilvános jelleget.

A mi különösen sérelmet képez, az a szabósegédekkel történt. Daczára annak, hogy igazolták, hogy tagszámuk, tudniillik 200, meg van és 480 tagjuk volt és 25 esztendeje állott fenn az egyesület, a ministerium azt mondta: alakulnak az ipartestületi pénztárak, lépjenek be oda. Ámde nem kötelező, hogy ezek megalakuljanak, és miután a munkások a munkaadókkal, rendszerint viszályban vannak, nem képzelhető a békés megoldás, ha a magán egyesületi pénztárakkal szemben a ministerium méltányos eljárást nem tanusít. Ezeket kivántam csak megjegyezni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Ha senki sem kíván fölszólalni, a vitát bezárom. *(Helyeslés.)*

A minister úr kíván szólani.

Lukács Béla kereskedelmi minister: Legyen szabad röviden reflectalnom első sorban a kir. zálogházakról felhozottakra. A képviselő úr magasnak tartja a zálogházaknál megállapított kamatlábat. Ez az állami zálogházaknál előbb 12% volt, de 1891-ben leszállíttatott 9%-re. Ha figyelembe méltóztatik venni azt, hogy ott minő kezelési költség fordúl elő, minő kis összegekről van szó és pedig nem ékszerekről, hanem mindenféle csekély értékű tárgyakról, ruhákról s egyébről, melyeket nemcsak őrizni, de gondozni is kell, akkor, azt hiszem, a 9% magasnak nem nevezhető. Ebben benn van a biztosítás, őrzési s gondozási díj is. A t. képviselő úr arra utalt, hogy a közvetítők még bizonyos külön díjakat szednek. Ezek is szabályozva és a lehető minimumra szorítva vannak, úgy, hogy a közvetítők minduntalan ezen díjak felemelését kérik, hivatkozva arra, hogy keresetükből különben nem tudnak megélni. Igy egy forintig terjedő összegeknél három krajczár van megállapítva a közvetítőknek, a mi nem nagy tétel. Egyébként az állami zálogházaknál nem annyira a szedett kamat nagyságában látok bajt, hanem inkább abban, hogy nincsenek czélszerüen elhelyezve. Azért foglalkozom azzal a kérdéssel, hogy a jelenlegi központi kir. zálogház decentralizáltassék s e helyett egy zálogház állíttassék fel a főváros baloldali részén, egy pedig a budai részen. Ezzel, azt hiszem, a zálogházzal szemben fölmerülő bajok és panaszok legnagyobb része orvosolva lesz.

A vidéki zálogházakat illetőleg a felügyelet és az ellenőrzés első sorban a törvényhatóságokat illeti. A törvény elrendeli, hogy ezeknek a felügyeletet és ellenőrzést gyakorolniok kell. A minister ellenőrzi azt, hogy a törvényhatóságok gyakorolják-e ezt a felügyeletet? Időszaki jelentések vannak megállapítva, úgy, hogy minden egyes vidéki zálogházról a törvényhatóságok kötelesek jelentést felterjeszteni, hogy megvizsgálták-e, rendben találták-e; s hogy mily hiányokat tapasztaltak? E tekintetben tehát a lehető ellenőrzés gyakoroltatik, de a közvetetlen ellenőrzés, a mint az másként nem is lehet, a törvényhatóságokat illeti.

Egy másik eléggé fontos kérdést említett a t. képviselő úr, nevezetesen a munkás betegsegélyző pénztárak ügyét, és e tekintetben bizonyos tendentiaval vádolta a kormányt, mintha az volna intentioja, hogy a magán egyesületi pénztárakat háttérbe szorítsa és a munkásokat kényszerítse az egyesületi és ipartestületi pénztárakba való belépésre. Erre van szerencsém megjegyezni, hogy a betegsegélyző pénztárak alakulása folyamatban volt, működésük megkezdése folyamatban van és én eljárásomban szorosan a törvény határozmányait tartottam szem előtt. A törvény megállapítja az eljárást, és én minden intézkedésemben szorosan a törvény határozmányaihoz ragaszkodtam. A t. képviselő úr hivatkozott a budapesti munkás, úgynevezett rokkant-pénztárra, a melynek tagjaiban bizonyos izgatottságot keltett volna némely intézkedésem. Gyakrabban jártak az illetők nálam is, és én mindannyiszor jóakaratúlag akartam őket meggyőzni azon álláspont helyességéről, melyet elfoglalok és én úgy tapasztaltam, hogy argumentumaim előtt meghajoltak, és mindannyiszor a törvényes álláspontomra való hivatkozással, megnyugodva távoztak el. Egyébiránt ma már azon munkás-betegsegélyző pénztár alapszabályai jóvá vannak hagyva, az elismert betegsegélyző-

Digitized by Google

pénztárak közé tartozik, és oly alapszabályokkal bír, a melyek egyfelől biztosítják a pénztárnak a törvényben előirt sikeres működést, másfelől biztosítékot nyújtanak az irányban, hogy ez a pénztár és betegsegélyző-egylet a munkásmozgalmak előmozdítására a betegsegélyezés ügykörébe nem tartozó agitationalis eszközökre felhasználtatni nem fog. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

A mi a szabók betegsegélyző pénztárát illeti, a melyre a t. képviselő úr szintén hivatkozott: én itt is a törvényes álláspontra helyezkedtem. *(Helyeslés.)* A törvény maga mondja, hogy ki köteles belépni az ipartestületi betegsegélyző-pénztárakba, a törvény maga jelöli meg, hogy más pénztárak alakulása csak annyiban engedhető meg, a mennyiben az egyesületi pénztárak fennállása veszélyeztetve nincs. Én itt is a törvényes határozmányokhoz ragaszkodom, és e tekintetben a magam részéről figyelmeztetem a t. képviselő urat, hogy ne méltóztassék a maga részéről sem oly törekvéseket támogatni, a melyek az erők szétforgácsolására vezetnek. Meggyőződésem szerint az iparossegédekre és munkásokra nézve sokkal czélszerűbb, különösen azon iparágakra nézve, melyek az ipartestületi kötelékbe tartoznak, sokkal üdvösebb és sikeresebben fogják czéljukat elérhetni, ha az ipartestületek egyetértőleg és egységesen szervezik ezen ügyet, mintha mindannyi — mondjuk — külön czéhként, kiválik az ipartestületek keretéből s külön pénztárt alakít, mert az erőknek ezen szétforgácsolása nem fog azon eredményekre vezetni és nem fogja azon eredményeket biztosítani, melyek a törvény megalkotása alkalmával a törvényhozás előtt lebegtek. Viszont az erők egyesítése az ipartestületeknek a betegsegély pénztárába való bemenetele és abban való együttes működése sokkal jobban biztosítja a czélt. *(Helyeslés a jobb oldalon.)*

Elnök: A tétel nem támadtatván meg, kijelentem, hogy az elfogadtatott.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Bevétel 220.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Mértékhitelesítés és fegyvervizsgálás. Rendes kiadások: XVII. fejezet, 12. czím. Rendes bevételek: VI. fejezet, 12. czím. Kiadás. Személyi járandóságok 10.560 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 5.510 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Bevétel 4.500 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Statisztikai hivatal. Rendes kiadások: XVII. fejezet, 13. czím. Rendes bevételek: VI. fejezet, 13. czím. Kiadás. Személyi járandóságok 92.260 frt.

Smialovszky Valér!

Smialovszky Valér: T. ház! Igen kívánatos volna, hogyha minden tárczánál az általános vita oly rövid időt venne igénybe, és hogy csak a tényleges kérdéseknél szólalna fel minden képviselő. Ez mindenesetre a ház érdekében volna, és sokkal többet művelhetnénk.

Én, t. ház, a »Statisztikai hivatal« tételt voltam bátor kiválasztani azok elmondására, a miket a kereskedelmi tárcza keretén belül szükségesnek tartok elmondani. A t. ház darabos előadásom daczára mindenkor kegyes volt meghallgatni; kérem ezúttal is kegyességét. *(Halljuk! Halljuk!)*

A statisztikát én Magyarországban rendkivül fontosnak tartom, mert főként közgazdasági kérdéseinkben nevezetes anyagot szolgáltat arra, hogy e kérdésben kellő ítéletet hozhassunk s közgazdasági kérdésekben a kellő fejlődés helyes alapokra fektettessék.

Mint felvidéki ember, a kivándorlásról már többször voltam bátor említést tenni. *(Halljuk! Halljuk!)* A statisztikai hivatal évkönyve abban az irányban, hogy 1890-ik évig a kivándorlás az egyes megyékben milyen mérveket öltött, nem tartalmaz megbízható adatokat. Ennek daczára a kimutatás ezen mozgalomról igen szomorú állapotokat mutatott ki. Én ezzel a dologgal igen röviden akarok foglalkozni, s csak azt vagyok bátor kiemelni, hogy a felvidéken és Erdélyben vannak megyék, a melyekben az egész népszaporulat elveszett a kivándorlás által. Az 1890. évben 27.000 ember vándorolt ki Magyarországból. Ha tekintetbe veszszük azt, hogy a fölvidéken az életszükségleti minimum szegény embereknél fejenkint 120 forint; ez tagadhatlanúl édeskevés; de ha csak ezen 120 forintot 27.000 főre alkalmazzuk: öt millió hatszáznegyvenezer forint fogyasztást vesztettünk el Magyarországon. Ha ezt az évek hosszú sorára kiszámítjuk, akkor egy adatot nyerünk, a mely megmutatja nekünk azt, hogy mennyit vesztettünk egyrészt emberanyagban, mennyit másrészt fogyasztásban, a mely száz és száz kereseti alkalmat nyujtott volna, és rájövünk arra, hogy ezen kivándorlást csakugyan mindenáron és minden módon parallisálni kell.

T. ház! Hallottunk mi mindenféle véleményt a kivándorlásokról, és én azt mondom, tulajdonkép mindenkinek igaza van. Akadályozni a kivándorlást mindenesetre akadályozni kell, de nem külső, hanem belső, anyagi eszközökkel. Tehát azoknak is igazuk van, a kik ezt mondják. De annak is igaza van, a ki nem engedi megakadályozni, mert az ilyen népkivándorlást teljes mértékben megakasztani nem lehet, de igenis

Digitized by Google

kell mód és alkalom, hogy azt a haza érdekében azon mértékben mérsékeljük, mely a mi állapotainknak legjobban megfelel. És e tekintetben, t. ház, az elhunyt minister kitűnő tevékenységet indított meg, az igen t. jelenlegi minister úr pedig 1891-iki jelentésében e tevékenység erélyes folytatását megigérte, és ezért az igen t. minister urat elismerés és köszönet illeti meg.

Ez oly fontos kérdés, t. ház, az actio, mely ebben a jelentésben le van fektetve, oly nagyszabású, hogy hivatva van Magyarországon ezt a kérdést megoldásra vezetni, azért engedje meg a t. ház, hogy ezt röviden jelezzem. *(Halljuk! Halljuk!)*

Azt mondja jelentésében a minister úr *(olvassa)*:

»Ily áramlattal szemben hatályos állami beavatkozásra van szükség, mert ennek ellensúlyozása igen fontos állami érdek.« De hozzáteszi *(olvassa)*: »A rendelkezésre álló anyagi eszközök korlátolt volta nem engedett nagyobbszabású actiot.«

Ez a székely népkivándorlásról szól. Az igen t. minister úr tehát beismeri, hogy még erre nézve sincs elég eszköze; mennyivel inkább áll ez, ha ezt az egész nagy kérdést összefoglaljuk és kiterjesztjük úgy a felvidékre, mint az országnak más, hasonló szomorú helyzetben lévő vidékeire, a hol a kivándorlás állandó. Ha mindenütt hasonló erélylyel, munkával és eredménynyel akarunk a bajjal szembeszállni, akkor sokkal nagyobb eszközökre van szükség és ezen eszközöket meg kell adni, ha azt akarjuk, hogy az országban a fogyasztási és az adózóképesség emelkedjék. Mert nem elég, t. ház, az, hogy az ország boldogabb vidékein a közgazdasági viszonyok javúlnak, — hála Isten, hogy így van! — De én egy hasonlattal kívánok élni. Ha egy testnek, egy organismusnak — mint nálunk az egész országnak — egy igen terjedelmes része valami betegségben sínylik, akkor ezt a betegséget okvetlenül orvosolni kell. Én, t. ház, igazán őszinte elismeréssel vagyok eltelve a minister úr iránt, hogy jelentésében lefektette azon módokat és eszközöket, a melyekkel a székely kivándorlás tekintetében már is intézkedett. Itt van az első székely szövőgyár alapítása, a melynek létesítéséhez 20.000 frtot kölcsönzött az illető szövetkezetnek, mely összeg elegendő volt arra, hogy egy ily kitűnő dolog létesíttessék. Itt van az, hogy 30 ösztöndíjat alapított ugyanezen vállalatnál tanonczok képzésére, továbbá, hogy a háziipar szervezésére 8.000 frt fordíttatott; a szepsiszentgyörgyi lakatos-tanműhelyen tíz ösztöndíj alapíttatott, s a gyermekjáték-készítés s a háziipar más ágazatai is mind emeltettek.

A jelentés további folyamán a minister úr ezeket mondja: »Mindezekkel azonban a székelykérdés még korántsem tekinthető kimerítettnek, mert rendkivüli viszonyok, rendkivüli intézkedéseket igényelnek; már pedig, ha valahol, úgy a székelyföldön rendkivüli viszonyok vannak, *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* melyeken változtatni határozottan országos érdek. A székelyföld mellett azonban nem marad figyelmen kivül az ország más vidéke sem, mint azt különben a háziipar felkarolására tett és ismertetett intézkedésből láthatjuk.

T. ház! Zemplénmegyében az iparfejlesztési actio a phylloxera által tett károk némi pótlására iniciáltatott. Így Szepesmegyében szintén, sőt egyik megyében egy közgazdasági bizottság küldetett ki, a mely ezen kérdéssel foglalkozik. Már most, t. ház, tudjuk, hogy a tavalyi inség mely megyében uralkodott, és mily szomorú állapotokat hozott létre, és hogy ugyane helyen jóformán minden évben van inség, ha nem is ily nagymérvü, mert ez a szegény nép tavasz felé — különben attól függ, hogy meddig tart tulajdonképen az élelme — s néha már karácsony körül kezd éhezni, illetve kifogy otthon az élelméből. E vidéken mindig van kisebbnagyobbmérvü inség. Már most, t. ház, ha azt az actiot, a mely a székely kérdés tekintetében igen helyesen inauguráltatott, már most általánosítani kívánjuk, a mint kell is, a felvidéken, akkor — a minister úr mindenesetre sajnálattal tett saját bevallása szerint — azok az eszközök, melyek rendelkezésére állanak, elégtelenek.

S én itt egy félreértéssel szemben akarok nyilatkozni, és *(Halljuk! Halljuk!)* bár csekély személyiségem gyenge ahhoz, de felhívom összes képviselőtársaimat, hogy e kérdést egyszer tisztába hozzuk. *(Halljuk! Halljuk!)*

Valahányszor valaki e házban a tekintetben felszólalt, hogy ipart kell teremteni, mindenkor az mondatott, hogy erre az állam nincs hivatva. Én meg vagyok győződve, hogy mindazok, a kik eddig felszólaltak, — és felszólalnak igen sokan már rég időtől kezdve, — egyikök sem képzeli azt és mindenki ki is fejezi azt, hogy tulajdonképen ipart, mint állami ipart, teremteni nem lenne egészséges. De vegyük csak azt, hogy az állam tulajdonképen ma is iparüző. Ha tehát valaki azt mondja, hogy teremtsen az állam ipart, tulajdonképen már nem áll, mert hiszen ő iparos, és ilyképen, ha szükség forog fenn, hogy újabb iparok keletkezzenek, akkor nem lenne talán oly nagy baj, ha ez ipart az állam rendezné be. De hisz nem így áll a kérdés. A statisztikai hivatal adatai alapján látjuk, hogy külkereskedelmünk az utolsó 10 esztendőben igen szépen fejlődött, de azt is látjuk, hogy oly változásokon ment át, melyek tanusítják, hogy Magyarországon egyáltalában az áruforga-

Digitized by Google

lom kifelé tulajdonképen teljesen az elemi eshetőségektől függ. Így látjuk, hogy 1886-ban kiviteli többletünk egy millió többlet volt, már 1887-ben 31 millióra csökkent kivitelünk. 1888-ban két millió volt a minus, 1889-ben ismét egy millió a többlet, 1890-ben 44 millió s 1891-ben 42 millió volt a kiviteli többlet. Ha ezt összehasonlítjuk a ministeri jelentésnek azon legfőbb iparárúkra vonatkozó összeállításával, abból a szempontból, hogy mely iparágakban vagyunk beviteli minusban, akkor látjuk, hogy a mit itt már számtalanszor említettek fel, a fonó-szövőipart, a bőripar nevezetes ágazatait még mindig nem lehetett megteremteni. Az utolsó esztendőben a ministerium, valamint a t. képviselőház is minden lehetőt megtett erre a törvényhozás útján is, a mennyiben hozott kedvezményi törvényeket az új iparok fejlesztésére, és látjuk, t. ház, hogy szépen fejlődik ugyan a dolog, de még sem olyan formán, mint annak szüksége fenforog. A pozsonyi kamara területén teszem azt, a mely három nagy megyét foglal magában, nagy gyárak dolgában tulajdonképen egy igen csekély számmal találkozunk. Ezen három nagy megyében az 1890-ik és gondolom az 1891-ik esztendőben csak két gyár létesült.

De ha ez így áll, t. ház, akkor keresnünk kell, hogy tulajdonképen mi okozza ezt. Ennek oka, megmondom egészen nyíltan, t. ház, az, hogy nagyobb áldozatokat nem tudtunk hozni. Itt van a jelentésnek egyik része, a mely az ipar- és kereskedelmi alapról szól. Az elhunyt minister belátva, hogy ilyen alapra okvetlenül szükség van, teremtett egy ilyet, és ebből már 1891-ben igen áldásos működést fejtett ki. Lédeczy Sándor budapesti zongora gyárának kiterjesztésére adott 10.000 forintot, Leonhardt Ferencz tömösi posztó gyárosnak 20.000 forintot, Lántzky Sándor szentkeresztbányai vasgyárosnak 30.000 forintot kölcsön stb. stb. Itt meg van adva a mód, hogyan kelljen ipart teremteni, hogy még se állami legyen az az ipar. Adjunk olcsó tőkét az illetőknek s nevezetesen az egyéni czégeknek. *(Úgy van!)* A szövőipar megteremtése, t. ház, roppant nehéz, azt én tökéletesen belátom, de az alkalmas emberanyag meg van nálunk, a természeti feltételek meg vannak, mindenfelé vannak városkáink, a hol 500—600 egész 1000 ember, a ki előbb polgár volt, kénytelen ma krumplit és répát kapálni menni meszsze földre, holott minden házban szövőszék van. Ezek az állapotok mindenesetre a mellett bizonyítanak, hogy ezen ipart nálunk meg lehet teremteni, de nincsenek meg rá az eszközök.

A főkérdés, hogy a mit a minister urak voltak oly kegyesek igen helyesen initialni, ehhez a törvényhozás részéről tegyük meg azt, a mi okvetetlenül szükséges.

T. ház! Ha egy ilyen nagyobb közgazdasági alapot megteremtünk, akkor talán nemsokára azon kedvező állapotba jutunk, hogy nem csak gazdasági nyersterményeinkkel uralkodni fogunk a helyzeten és activitásba tartjuk kereskedelmi mérlegünket, hanem azt a passivitást, mely ruházatunk, élelmezésünk iparczikkeiben mutatkozik, azon mértékre fogjuk leszállítani, mely szeretett hazánk érdekeinek legjobban megfelel.

Már most, ha ezen közgazdasági alapot helyesen elosztva, decentralisálva fogjuk megteremteni, megvagyok győződve, hogy nemcsak a munkásanyag és a természeti feltételek, de a vállalkozók is meglesznek, a kik a ha ilyen olcsó pénzt kapnak, a maguk koczkázatára fogják elvállalni ezen hiányzó ipartelepek felállítását, akkor az a tétel, mely a költségvetésbe fel van véve, elég lesz az iparfejlesztésre. Egy rövid mondatban bátor vagyok felállítani a dolgot akként, hogy a teremtendő közgazdasági alap szolgálni fog a beruházásokra, a költségvetési tételben pedig megadjuk a minister úrnak az iparfejlesztésre az eszközöket.

Igen érdekes a minister úrnak az iparfejlesztésről szóló jelentésének bevezetése, és erre bátor vagyok felhívni a t. ház figyelmét. Azt mondja ugyanis: »az 1891-iki évben a kis, illetőleg a kézműipar kivételével minden téren haladás tapasztalható.« T. ház! Mit jelent ez? Mit mond a minister úr ezen egyszerű szavakban, azt mondja, hogy Magyarországon az egész kézműipar a legnagyobb bajban sínylik. Tehát megalkothatjuk nagy iparunkat, de nem szabad elfelejtenünk a kézműipart, a háziipart. És nem elég, ha itt-ott teremtünk valami házi iparfélét, de szükséges mindazon vidékeken, a hol baj van, ezen kérdést rendszeresen felvetni, hogy minden megyében alkottassanak meg először azon intézkedő szervezetek, melyekben constatáltatik, hogy mi a baj, és miképen lehet azt orvosolni, hogy azt egyöntetűen, az országban igazság szerint felosztva, egyszerre kezdeményezhessük. Gr. Zichy Jenő igen t. képviselőtársam tegnapi beszédében azt mondotta, hogy ő barátja a lassú fejlődésnek, a lassú fejlődést ő elismeri és constatálja. Én szintén constatálom a lassú fejlődést, de ez határozottan nem felel meg hazai viszonyainknak, mert a fejlődés csak egyes pontokon van meg, de a kérdéseknek rendszeres felölelése nem lehetséges, mert, mint a minister úr bevallotta nincsenek rá eszközei.

Még egy kérdést vagyok bátor felemlíteni, t. ház. A törvényhozás és a ministerium már régen rálépett az általam jelzett irányzatra, csakhogy e tekintetben is csak félrendszabály alkottatott. Megteremtette a közgazdasági alapot a a tisza-szegedi kölcsönből 1,200.000 forinttal.

Digitized by Google

Igaz, hogy mikor megteremtette, akkor ez az alap tulajdonkép már ki is volt merítve, de megteremtette a magyar czukorgyár ipart. Ily módon meg kell teremteni a többi ipart is, a mely hazánkra nézve szükséges, és a mit mielőbb kezdeményezni kell. T. ház! Az a kérdés, hogy Magyarország van-e ma abban a helyzetben, hogy egy ilyen áldozatot hozzunk. Azt mondom, hogy midőn bizonyos vidékeknek nem boldogulásáról, hanem mindennapi kenyeréről van szó, akkor, t. ház, bármily nagy legyen is az áldozat, meg kell azt hozni. *(Úgy van! Úgy van!)* Tulajdonképen nem is tartom ezt áldozatnak, mert határozottan tőkebefektetés, sokkal jobb tőkebefektetés, mint bármely más befektetés, mert a keresetképességet emeli, a hazában fogja megtartani azt a munkaerőt, a mely ma kivándorol, a mely a legegészségesebb és legerőteljesebb, mert csak ezek vándorolnak ki, és ebben rejlik a legnagyobb baj. Visszamaradnak a testben elerőtlenedettek, nyomorékok, elvénültek és gyermekek, a mely gyermekek hazánknak jövőjét képezik, és a kik az erőteljes apának kivándorlása folytán gondos nevelőt vesztenek; ennek következtében az emberi anyag teljesen odavész. Azt hiszem, ezek olyan dolgok, a miket mindnyájan tudunk, mert ebben a házban már nem tudom hányszor elmondattak, és én igen restellem, hogy azokat kénytelen vagyok ismételni, de ismételni fogom mindaddig, a míg képviselő vagyok, és amíg ez a közgazdasági alap meg nem teremtetik. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ha már most a másik kérdésre térünk át, hogy vajjon hazánk képes-e erre az áldozatra ma, én azt tartom, hogy ez oly csekélység Magyarországra nézve, hogy tulajkonképen erről beszélni sem volna szabad. Mert ha tudtunk más, bár szintén igen fontos dolgokra milliókat költeni: pl. a lótenyésztésre 25 éven át évenkint többet költöttünk egy milliónál, úgy az emberek megmentésére nem szükséges több, csak $2^1/_2$ millió forint évente, annyi, a mennyit adtunk a tisztviselőknek. Igaz, hogy ez nagyon kevés, de ha megadjuk azoknak a kényszer-vegetariánusoknak, *(Derültség.)* a kik odafenn vannak, kitűnő dolgot végzünk vele és már a legközelebbi időben elfogjuk érni az eredményt és a $2^1/_2$ millionak tizszeres kamatát fogjuk nyerni.

Én ezt az alapot úgy képzelem, t. ház, hogy abból nemcsak a kereskedelmi tárczának fogna jutni, hanem a földmivelési tárczának is. Az igen t. minister úr legjobb meggyőződése szerint bizonyosan mellette van, hogy ezen alap megvetése szükséges, tegye tehát magáévá e kérdést.

Adtunk az Alföldnek, a Tiszaszabályozásra, Bégára stb helyesen tettük. Azt mondják, hogy az Alföldön kitűnő befektetéseket teljesítünk, a melyek meghozzák azonnal a maguk kamatját, de sokkal nagyobb adót, sokkal nagyobb kamatot adna még az alvidéknek is, ha a felvidék beerdősítésének is megadnók azt az összeget a mely szükséges, s ha megadnók a talajjavításra, a patakok és folyók szabályozására szükséges összegeket, ezzel az egész országnak, nevezetesen az Alföldnek is nagy hasznot hajtanánk. Ezen alap tehát felosztatnék aképen, hogy a kereskedelmi minister az 50 millióból 20 milliót kapna, 20 millió a földmívelési tárczára esnék, 10 millió pedig közösen fordíttatnék a kereskedelmi és földmívelési tárczára és pedig hitelszövetkezetek megteremtésére, úgy a gazdasági, mint az ipari hitel megalapítására. Ez utóbbi szükséges azért, hogy felszabadítsuk az ország munkásait azon kényszerhelyzetből, hogy még mindig igen magas kamatokkal szerzik be a tőkét, a mely tőke után a gazda nem birja a kamatoknak felét sem kifizetni, ha pedig iparos, szintén nehezen tudja megbirni.

T. ház! Még csak egy pár szerény megjegyzésem és kérelmem van. *(Halljuk! Halljuk!)*

Kérelmem vonatkozik főkép a kőszénre. Ha az iparról beszélünk Magyarországon, akkor kénytelenek vagyunk a szénről is szólani. A szén kérdése Magyarországon más államokhoz képest az ipar fejlesztésére nem nyújta azon eszközöket, a milyeneket külföldön nyújt, azt mindnyájan tudjuk. Igen melegen ajánlom a minister úr figyelmébe különösen a szén tarifálását, mert a felvidéken a kőszén tarifája még nem olyan kedvező, hogy helyes concurrentia fejlődjék ott a felvidéken a magyar és az idegen kőszén érintkezési pontjain, a minek következtében a kőszén drágasága még mindig hátráltatja az ipar fejlődését. *(Úgy van!)*

Rátérek egy kisebb fontosságú ügyre, a telefon államosítására, a mely nevezetesen a fővárosban játszik nagy szerepet. Minálunk ezen telefonhálózat nem nyújtja azon előnyöket és azon olcsóságot, a melynek ezen intézmény tekintetében más európai városokban tanui vagyunk.

T. ház! Bocsánatot kérek, hogy a figyelmet ily annyira igénybe venni bátorkodtam. *(Halljuk! Halljuk!)* Nagyon kérem a minister urat és a törvényhozást, kegyeskedjenek ezekkel a kérdésekkel foglalkozni, mert ez áldásthozó lesz az országra. Különben a tételt azzal az óhajjal fogadom el, hogy azon törvényjavaslat, a mely az árúforgalmi viszonyokra vonatkozólag a ministeriumban előkészíttetik és a melynek nagy hordereje lesz forgalmi viszonyaink megitélésére, mihamarább terjesztessék a képviselőház elé. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Elnök: Kíván még szólani valaki? Ha senki sem kíván szólani, a vitát bezárom. A tétel meg nem támadtatván, kijelentem, hogy 92.260 frt megszavaztatik.

Digitized by Google

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 74.525 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Bevétel 82.500 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Nyugdíjak. Rendes kiadások: VI. fejezet, 8. czím. Kiadás 900.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Átmeneti kiadások, beruházások és átmeneti bevételek. Átmeneti kiadások: V. fejezet, 1—3. czím. Beruházások: IV. fejezet, 1—18. czím. Átmeneti bevételek: II. fejezet, 1—3. czím. Kiadás. Az »Adria« magyar tengerhajózási részvénytársaság szerződésszerű segélyezésére 570.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Tengeri és egyéb hajózási vállalatok segélyezésére és felügyelésére 180.000 frt.

Horváth Ádám jegyző: Lukáts Gyula!

Lukáts Gyula: T. ház! Kétszer volt már alkalmam rámutatni azon calamitásokra, melyek az utóbbi években a vitorlás hajókat érték. A gőzgépek tökélyesbítése a tonnatartalom óriási emelkedése folytán a szállítási díjak annyira alásülyedtek, hogy többé a hajók nemcsak a beléjük fektetett tőkét meg nem térítik, hanem még a kamatokat sem hozzák meg, úgy, hogy immár a hajótulajdonosoknak el kell pusztulniok. Rámutattam már arra is, hogy mily nemzetgazdasági fontossággal bír az, hogy e szállítási eszközök fennmaradjanak, ha nem is többé vitorlás, hanem gőzhajók alakjában. Rámutattam az egyetlen módra, melylyel ez elérhető volna és a melyet már más országok, Francziaország és Olaszország applicáltak, t. i. a közvetlen állami segély alkalmazására. Boldogúlt Baross minister úr ezt tanúlmány tárgyává tette, sőt az igen t. ministerelnök úr mint belügyminister, most egy éve, mikor pénzügyi exposéját benyújtotta, elmondotta, hogy a vitorlás hajók állami subventioját contemplálja, és azon lesz, hogy már az 1892-ik év budgetjében legyen erről gondoskodás. Mi történt azóta? Talán egy kis adóelengedést alkalmaztak, azonban a megmentésre absolute nem gondoltak. Nem akarom ismételni azokat, a miket két ízben elmondottam ebben a házban. Felszólalásom által egyszerűen újra akartam ezeket a t. ház emlékezetébe hozni; hanem röviden egy más kérdésben is óhajtok kérdést intézni az igen t. szakminister úrhoz. A már meglevő subventionált kisebb gőzhajó vállalatokat illetőleg akarom tudni, milyen befolyást, milyen ellenőrzést gyakorol azokra a kormány. Mert, t. ház, az mégis megdöbbentő, hogy itt úton útfélen jönnek, hírdetik és propagandát csinálnak annak az ancona-fiumei vonalnak, egy oly vonalnak, melyet a tengerészek a legkönnyebbnek, a legegyszerűbbnek ismernek, a melyre egy bárkával bátran el lehet indúlni és rövid egy esztendő lefolyása alatt egymás után két hajó pusztúlt el. Nem tudtam sokáig, vajjon a hajó qualitásában van-e a hiba, vagy a vezetés hibás-e, vagy egyáltalán mi ennek a körülménynek az oka. Mikor a második hajó elpusztúlt, bámulva olvastam a lapokban, hogy az elpusztúlt hajó pótlására bérbe vették a trieszti Loyd-társulat Milanó nevű gőzösét.

Lukács Béla kereskedelmi minister: Ideiglenesen!

Lukáts Gyula: Képviselői körökben is diskuráltak és bámultak azon, hogy mikor rövid idő alatt két hajó pusztúlt el azon a vonalon, akkor bérbevettek egy pusztulásnak indúlt hajót. Tizenkilencz esztendeje, hogy elhagytam a tengerészetet; már akkor is a Milanó gőzöst úgyszólván cabotage utazásra használták Velencze és Trieszt között. Most 19 esztendő múlva ismét az anconai vonalon használják. Nem mondhatom, hogy megnyugvásomra szolgált, hogy igazolva láttam azt a megbotránkozást, mikor néhány nap múlva kaptuk a sürgönyt, hogy ez a hajó is elpusztúlt. Azt kérdezem tehát a minister urtól, vajjon figyelembe vette-e ezen dolgokat s szándékában van-e intézkedni, hogyha egyébre nem, legalább a személyszállításra alkalmaztassanak oly hajók, a melyeken az utasok élete ilyen nagy veszélynek kitéve nincsen, mert ennyi befolyást, illetőleg ellenőrzést a kormánytól azokra a vállalatokra, a melyeknek a magyar állam subventiot ad, az ország közönsége joggal elvárhat. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Lukács Bela kereskedelmi minister: T. ház! Az első kérdésre vonatkozólag, mely a fiumei vitorla-hajózást illeti, van szerencsém jelenti, hogy nemsokára azon helyzetben leszek, hogy egy törvényjavaslatot terjeszthetek elő a tengeri szabadhajózás, nevezetesen a vitorla-hajózás támogatása érdekében is. Ez oly ügy, a melylyel a kormány már régebben foglalkozik és a melyre nézve a tárgyalások a legrövidebb idő alatt befejezhetők lesznek, úgy hogy a t. háznak concrét javaslatok alakjában lesz módja foglalkozni azon támogatással, a melylyel a tengerészeti szabad hajózást tovább fejleszteni és előmozdítani akarjuk.

A mi az Ancona-Fiume vonalat illeti, tudomásom szerint egy hajó szerencsétlenül járt, de utas nem veszett el egy sem. Utóvégre ily szerencsétlenségek előfordúlhatnak a tengeren mindig. Az igenis megtörtént, hogy a vállalat egy hajót ideiglenesen bérbe vett a Lloyd-társulattól, hogy a járatok rendes menete fenn ne akadjon.

Digitized by Google

Egyébként megnyugtathatom a t. házat, hogy a felügyelet ez irányban a tengerészeti hatóságok részéről szigorúan gyakoroltatik, úgy, hogy oly hajók, melyek személyszállításra nem alkalmasak, és a veszélynek csak legkevesebb látszatát is indokolják, közlekedésre nem bocsáttatnak. Továbbá intézkedés történt az iránt is, s már a tárgyalások folyamatban vannak, hogy az ancona-fiumei járatnál elpusztult egyik hajó teljesen új hajóval pótoltassék. *(Általános helyeslés.)*

Elnök: A tétel nem támadtatván meg, az elfogadtatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Az »Adria« magyar tengerhajózási részvénytársaság ministeri biztosának díjazása: 4000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Új állami közutak és hídak építése. *a)* Magyarországban. Temes vármegyében a debreczen—fehértemplomi állami közút 259—260 klmtr. közt levő 38. és 39. számú sági Temes hídak helyett egy vasfelszerkezetű híd újbóli építésére és felügyelésére III-ik és utolsó részlet 80.000 frt.

Josipovich Géza jegyző: Perczel Béni!

Perczel Béni: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nem mulaszthatom el, hogy a kereskedelmi tárcza költségvetése ezen tételének tárgyalásánál, bár megbizás nélkül, az ország egész dél-délnyugoti részének, s különösen Baranya és Verőcze vármegyéknek őszinte köszönetét ne tolmácsoljam a t. kereskedelmi minister úrnak abbeli elhatározásáért, mely szerint a délvidéknek egy rég érzett közlekedési miseriáján az által kiván segíteni, hogy a Dráva folyót Dolni-Miholyácz közelében Dráva-Palkonya, illetőleg Dráva-Szabolcs községek irányában, egy állandó híddal szándékozik ellátni és ez iránt a kereskedelmi ministeriumban a legbehatóbb tanulmányokat folytattatja. *(Halljuk! Halljuk!)*

A vita ily előhaladott stadiumában nem szándokozom e kérdésnél hosszasan immoralni; de hogy a t. kereskedelmi minister úr ebbeli elhatározása mennyire fontos, mennyire hazafias, és mennyire nemzeti, annak illustralására elég, ha azt hozom fel, hogy ezen híd Horvátország és illetve Szlavonia három vármegyéjét, különösen első sorban Verőczét, azután másodsorban Pozsegát és Szerémet van hivatva közelebbhozni az anyaországhoz.

Ezen híd létesítése Baranya vármegye és Pécs sz. kir. város kereskedő és iparosaira nézve életkérdés; mert a magyarországi partokon lakó kereskedők és iparosok árúczikkeiket a Szlavon piacz nélkül alig képesek kellő áron értékesíteni. De életkérdés ez a föld népére is, mert ma már a szőlők Baranyában is a phylloxera által majdnem teljesen tönkretétetvén, a föld népe fuvarozásból kénytelen megszerezni azon jövedelemhiányt, melyet szőleinek terméketlenné válása folytán elvesztett. Ezen fuvarozás pedig a mostani hiányos és nehézkes közlekedés mellett fölötte illusorius, a mennyiben először a legcsekélyebb időviszontagság mellett nagyon bizonytalan, másodszor a magas révdíjak miatt drága és harmadszor télviz idején, a jégzajlás ideje alatt majdnem teljesen lehetetlen.

De, t. ház, nem kevésbbé fontos ezen híd létesítése a szlavon partokon lakó polgártársainkra nézve is. Nekik meg nyers terményeik értékesítésére szolgál a magyar piacz. E híd nélkül őserdeiknek technikai és egyéb czélokra kitűnően alkalmas fája ott korhad el az idő viszontagságai által a nélkül, hogy annak bárki hasznát vehetné.

Ezen kívül egyéb mezőgazdasági terméket is — a híd létesítése esetén — sokkal nagyobb árakon fogják értékesíthetni az alig $1^1/_2$ órányira fekvő siklósi magyar piaczon, mint jelenleg a legközelebb fekvő eszékin, melyhez a dolni-miholyáczi járásbeli embernek öt órai kocsiútat kell tenni, hogy elérhesse.

De, a mit legelső sorban kellett volna említenem, t. ház, strategiai szempontból is lehetetlen e híd építését hosszabb időre elodázni. Ha valaki a térképet kezébe veszi, látni fogja, hogy a Barcstól Eszékig, illetőleg Drávatorokig terjedő hosszú vonalon csak két híd van, egyik a barcsi, másik az eszéki A barcsi a modern technika vívmányaival épült, új szerkezetű híd; az eszéki pedig egy ócska faalkotmány, melynek tatarozási és fentartási költségei évenkint az államkincstár nagy hozzájárúlását kívánják meg.

Ha e hosszú vonalon, esetleg télviz idején, délről történnék egy támadás, a hadtestek kénytelenek lennének vagy a barcsi, vagy az eszéki híd igénybe vételével az operatio színhelyére törekedni, mert jégzajlás idején a katonai hídak verése is óriási nehézséggel jár, sőt csaknem lehetetlen.

Így tehát, mire a hadtestek délre felvonúlnának, akkorra az egész horvát terület, mely a Száva és a Dráva közt terül el, el lenne az ellenség által foglalva, illetőleg árasztva.

Jól tudom én, t. ház, hogy a tervezett híd kiépítése kereskedelmi tárczánkat 800.000—1,000.000 forinttal fogja terhelni, a mely költségekhez a szomszéd törvényhatóságok szegénységük folytán alig járúlhatnak valamivel, de ez azért ne riaszsza vissza a t. házat és a minister urat, mert e tőke bőven meg fogja teremni gyümölcseit, s ezenkivül még biztosan számítok arra is, hogy a híd szomszédságában levő nagybirtokok tulajdonosai készséggel fognak e híd építési költségeihez hozzájárúlni.

Digitized by Google

T. ház! A kereskedelmi minister úrnak a sok közül már ezen egy terve is igazolja azon bizalmat, melyet az ország közvéleménye pártkülönbség nélkül hozzáfűzött, midőn tárczáját elfoglalta s igazolja, hogy közlekedési és kereskedelmi politikánk a legjobb kezekbe van letéve, a melyek képesek és akarják is azt hazafias és nemzeti irányban fejleszteni. S midőn ezeknél fogva a szóban forgó tételt megszavazom, ajánlom e híd létesítését és ezen felszólalásomat a kereskedelmi minister úr kegyes figyelmébe. *(Helyeslés jobb felől.)*

Elnök: Kíván még valaki szólani? *(Szünet.)* Ha senkisem kíván szólani, akkor a vitát bezárom.

A tétel meg nem támadtatván, azt hiszem, kijelenthetem, hogy az előirányzott 80.000 frt megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: A Barcs és Teresienfeld közti Dráva-híd kölcsöntörlesztési költsége 22.450 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Hunyad vármegyében a szeged—temesvár—szászsebesi állami közúton levő 184. sz. felkenyéri hídnak kőpillérekkel és vasfelszerkezettel leendő újból építésére és felügyelésére, I. részlet 10.000 frt.

Perczel Dezső: T. ház! Már a mult évi költségvetés tárgyalása alkalmával voltam bátor e tételnél felszólalni. A középdunai híd kérdése volt az, mely engem akkor felszólalásra késztetett. s ezt akarom felemlíteni ezúttal is. De egyrészt az idő előrehaladottsága, másrészt azon körülmény, hogy nem akarok ismétlésekbe bocsátkozni, s legfőkép, hogy az akkor e tárcza vezetésével ideiglenesen megbízott jelenlegi ministerelnök úr szíves volt válaszában e kérdés fontosságát s országos jelentőségét elismerni, felment attól, hogy e kérdés bővebb indokolásába és taglalásába bocsátkozzam.

És így egyszerűen szorítkozom arra, hogy e kérdést mely nemcsak azon megyéknek és vidékeknek helyi érdeke, hanem kétségtelenül országos kérdés, ez úttal is a kereskedelmi minister figyelmébe ajánljam, s egyúttal azon reményemet fejezzem ki, hogy miután az esztergomi híd építése is a megvalósulás stadiumába lépett, és az idén ennek első részlete fejében 50.000 frt e költségvetésbe beállíttatott, most a sorrend a Közép-Dunára kerül.

Azt hiszem, hogy az egész ház osztozni fog azon nézetemben, hogy most, midőn ezredik évét ünnepeljük annak, hogy a magyarok ez országban megtelepedtek, és hogy mi már csakugyan a kultur-államok sorába tartozunk, lehetetlen tűrni azt az állapotot, hogy oly hatalmas ér, mint a Duna, aranytalanúl nagy távolságban, lakott vidéken biztos átkelési hely nélkül álljon fenn. Ajánlom az ügyet a t. minister úr figyelmébe. *(Helyeslés jobb felől.)*

Horváth Ádám jegyző: Lits Gyula!

Lits Gyula: T. képviselőház! Már a mult évi költségvetés alkalmával voltam szerencsés a kereskedelmi ministeriumhoz egy kérdést intézni a fővárosban a Dunán építendő hidak tárgyában. A mint már akkor tettem, most is hangsúlyozom azt, hogy nem kérdem a t minister úrtól, hogy vajjon a tervezett hidak közül melyiket akarja építtetni, a vámháztéri, az esküttéri vagy a borárostéri hídat? A kérdés csak az, hogy ezek bármelyike valahára építtessék fel. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Tudom, t. képviselőház, hogy ez nagyfontosságú műépítmény, és nagy meggondolást, óriási áldozatot kíván, hanem ezzel szemben tekintetbe veendő az is, hogy ezen hidaknak az építése már egy-két év óta gondolkodás és szakvélemények meghallgatásának tárgyát képezi; gondolom tehát, itt volna már az ideje, hogy végre ezen hidak hol és miként építése tárgyában a szakvélemények alapján valahára a t. kormány határozzon.

Ezt első sorban a főváros közlekedési és élelmezési érdeke kívánja, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* de egyúttal összefügg ez a dunántúli vidék közlekedési érdekeivel is, mert ezekre nézve a közlekedést lényegesen könnyítené, ha nem kellene a lánczhídra, vagy esetleg terhes szekerekkel a Margit-hídra felkerülni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Igen kérem a t. minister urat, hogy végrevalahára ezen szaktanácskozmányok alapján méltóztassanak elhatározásra jutni, és tessék valahára propositioit ezen híd építésére nézve a háznak előterjeszteni. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Lukács Béla kereskedelmi minister: T. képviselőház! A mi elsősorban a Perczel Dezső t. képviselő úr által fölemlített baja-bátaszéki hidat illeti, ezt a vasútforgalmi politika szempontjából magam is szükségesnek tartom. Ezen híd létesítése, mihelyt viszonyaink megengedik, mindenesetre napirendre kerül. Ez idő szerint budgettünk híd és vasúti építkezésekkel olyannyira megvan terhelve, hogy a jövő évre sem igérhetem, hogy a baja-bátaszéki híd költségeit előirányozhatom; de ismétlem, ezen híd létesítése forgalompolitikai szempontból kiválóan szükséges, és a kormány ez irányban az előterjesztést, mihelyt csak lehet, megfogja tenni.

A mi a fővárosi hidak kérdését illeti, a melyet Lits Gyula t. képviselő úr vetett fel, ámbár a kérdés szorosan nem hozzám tartozik, a mennyiben a fővárosi hidak kérdése a pénzügyminister úr tárczája köréhez tartozik, mind-

Digitized by Google

amellet vele egyértőleg van szerencsém jelezni, hogy a kormány olyképen fog intézkedni, miszerint a fővárosban létesítendő újabb híd munkája még a folyó év nyarán mindenesetre foganatba legyen vehető. *(Helyeslés.)*

Ez alkalommal legyen szabad kiterjeszkednem arra a kérdésre is, melyet Perczel Béni t. képviselő úr volt szíves felvetni; tudniillik Baranyamegyének Szlavonia illető részeivel állandó híddal való összeköttetése a Dráván át. Erre vonatkozólag van szerencsém megjegyezni, hogy igen is a kormány foglalkozik e kérdéssel és kész a vármegyét és egyáltalán az ottani érdekeltségeket e híd létesítésének fontosságára felhívni. De nem helyezhetem kilátásba, hogy ez állami költségen fogna létesíttetni, tekintettel azokra a terhekre, melyek a budgetre úgy is nehezednek. Nézetem szerint, ez nem is állami feladat, hanem első sorban a helyi és vármegyei érdekeltségnek feladata, és ha az illető magánosok, uradalmak, nagybirtokosok, a kik ezen híd létesítése körül érdekelve vannak, meghozzák a szükséges áldozatot, másfelől tekintettel arra, hogy csakugyan forgalom-politikai szempontok is fenforognak, azt hiszem, az állam részéről is támogatás és segély lesz nyújtható azon kereten belől, a mely rendelkezésemre áll. Egyébként kérem a t. házat, hogy az előirányzott tételt megszavazni méltóztassék. *(Helyelés jobb felől.)*

Elnök: Méltóztatik megszavani az előirányzott tételt? *(Igen!)* A 10.000 forint megszavaztatik.

T. ház! Bár mennyire óhajtottam volna is, hogy ezen tárcza költségvetésének tárgyalását ma elvégezzük, de miután még többen vannak felírva; és a képviselő urak az elhalasztást kívánják, most megszakítjuk a tárgyalást. *(Helyeslés.)* Jelzem, t. ház, hogy a t. háznak már előzőleg a tegnapi napon hozott határozata folytán ezen költségvetés folytatólagos tárgyalása egy későbben meghatározandó napra tűzetik ki, a mennyiben méltóztattak elhatározni, hogy a holnap d. e. 10 órakor tartandó ülésben tárgyaltatni fognak: A véderő-bizottságnak 216. sz. jelentése a sorozásra vonatkozólag, a pénzügyi bizottságnak 225. sz. jelentése az országos nemzeti kiállítás költségének fedezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában, és a közgazdasági bizottság 222. sz. jelentése a ragadós tüdőlobra vonatkozólag. Méltóztattak előzőleg azt is elhatározni, hogy a holnapi ülésben 12 órától fogva a kérvényeknek 5. és 6. sorjegyzéke fog tárgyaltatni.

Bátor vagyok még bejelenteni a mai ülés elején megejtett szavazások eredményét. A VI. bíráló bizottsági tagságra beadott 140 szavazatt közül Endrey Gyulára 139, Szentiványi Kálmánra 137 szavazatt esett, a kiket a VI. bíráló bizottság megválasztott tagjainak jelentek ki. A függő államadósságok ellenőrzésére kiküldött országos bizottságban üresedésben levő póttagsági helyre beadatott 140 szavazat, a melyből 134 Pavics Arminra esett, kit is a függő államadósságok ellenőrzésére kiküldött orsz. bizottság póttagjának jelentek ki.

A holnapi ülés ideje és napirendje meglévén állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 5 perczkor.)

Digitized by Google

146. ORSZÁGOS ÜLÉS

1893. évi január hó 28-án, szombaton

B. Bánffy Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Péchy Tamás lemondásának bejelentése pénzügyi bizottsági tagságáról. — Kérvények bemutatása. — Indítvány- és interpellatios könyv felolvasása. — Közlekedési bizottság jelentései. — A véderő bizottság 216. számú jelentése az 1893. évi ujonczozásra vonatkozólag. — Napirend. — Kérvények tárgyalása. — Vajay István interpellatioja az egyetemi könyvtár nyitvatartási szabályai tárgyában a cultusministerhez.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Lukács Béla, gr. Bethlen András, Josipovich Imre, br. Fejérváry Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést ezennel megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Josipovich Géza jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Schóber Ernő, az azok ellen jelentkezőket Horváth Ádám jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik az utóbbi ülés jegyzőkönyve.

Josipovich Géza jegyző (*olvassa a január hó 27-én tartott ülés jegyzőkönyvét*).

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre? (*Nincs!*) Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesítve van.

Jelentem a t. háznak, hogy Péchy Tamás orsz. képviselő a pénzügyi bizottsági tagsági állásáról lemondott.

Tudomásúl vétetik és annak idejében lesz szerencsém javaslatot tenni az iránt, hogy a pénzügyi bizottságba egy tagnak választása mikor tűzessék napirendre.

Bemutatom a segesvári pénzügyigazgatóság fogalmazói karának dr. Schwicker Henrik, —

az oklándi kir. járásbiróság telekkönyvvezetőinek dr. Dániel Gábor,

a znióváraljai állami tanítóképző intézet tanári székének Justh Gyula országgyűlési képviselő által beadott kérvényét az állami tisztviselők illetményeinek szabályozásáról szóló törvényjavaslat módosítása tárgyában.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a ház kérvényi bizottságának.

Az elnökségnek több jelenteni valója nincs.

Fel fog olvastatni az indítvány- és interpellatiok könyve.

Schóber Ernő jegyző: Tisztelettel jelentem a t. háznak, hogy az indítványok könyvében nincsen bejegyzés.

Elnök: Tudomásúl vétetik.

Schóber Ernő jegyző: Az interpellatiok könyvében január 28-iki kelettel be van jegyezve Vajay István képviselő úrnak interpellatioja »az egyetemi könyvtár nyitvatartási szabályai« tárgyában a cultusminister úrhoz.

Elnök: A képviselő úr az ülés végén, a szokott időben fogja megtenni interpellatióját.

Schóber Ernő jegyző: Gróf Bethlen Balázs, a közlekedési bizottság előadója!

Gr. Bethlen Balázs előadó: T. ház! Van szerencsém a közlekedésügyi bizottság jelentéseit az aradi és csanádi egyesült vasútak részvénytársaság hálózatához tartozó vasútvonalak engedélyokmányainak és engedélyokiratainak

Digitized by Google

lehet tőlük rossz néven venni, hogy nem ismerik mert nem ismerik az ország hatalmi erejének legpraegnansabb kifejezőjét, a magyar király hadseregét! *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Készséggel beismerem, hogy a pragmatica sanctio, mely az 1867: XII. tcz. által teljes hatályában fentartatik, megállapítja a kölcsönös védelem kötelezettségét. De, hogy a mai hadsereg úgy, a mint fennáll, akár a pragmatica sanctionak, akár pedig az 1867: XII. törvényczikknek logikai folyománya volna, és hogy akár a pragmatica sanctioban, akár az 1867: XII. törvényczikkben gyökereznék, azt tagadnom kell. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Hogy az idézett törvényeknek sem nem logikai folyománya a mai közös hadsereg, sem pedig azokban nem gyökerezik, annak legpraegnansabb, legnyilvánosabb bizonyítéka azon tény, hogy maga a 1867: XII. törvényczikk 11. és 12. §-a a magyar hadseregről beszél, különösen pedig a 12. §., mely a szónak szoros értelmében a magyar hadsereg kiegészítéséről rendelkezik. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Álljon fel bárki is itt e házban, és mutassa ki nekem, akár a pragmatica sanctioból, akár pedig a 1867: XII. törvényczikkből a mai közös hadsereget. Kimutathat közös védelmet, kimutathat közös hadügyet, annak kezelési módját, de a mai közös hadsereget senki kimutatni nem tudja. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hogy sem a közös hadügynek, sem a közös védelemnek, sem pedig ezek kezelési módjának fogalma alá a mai közös hadsereg nem vonható, annak napnál fényesebb bizonyítéka az a tény, hogy maga az a törvény, a melyen a legnagyobb többségben levő párt magát állónak hirdeti, a magyar hadseregről beszél. Ily körülmények közt ne méltóztassanak a törvényhozás meddőségét, a folytonos közjogi vitatkozásoknak és egyes embereknek, vagy egyes pártoknak tulajdonítani, hanem méltóztassanak ezt annak tulajdonítani, hogy Magyarország mai tényleges állapota az ország fennálló közjogi törvényével ellenkezik, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* hogy a törvény és a tényleges állapot egymást keresztezik. *(Igaz! Úgy van! a szélső balon.)*

A míg ugyanis, a törvények Magyarország önállóságáról, az ország törvényhozási és kormányzati függetlenségéről beszélnek, azt minduntalan fentartják, addig ezekből Magyarországon ma, de facto, semmi sincs. Már pedig, míg az ország tényleges állapota a fennálló közjogi törvényekkel összhangzásba hozva nem lesz, míg a pragmatica sanctio és az 1867: XII. törvényczikk igazi értelmében a véderőtörvény meg nem állapíttatik, és egy annak megfelelő hadsereg teremtve nem lesz, a függetlenségi párt az újonczjutalékot a közös hadsereg részére meg nem szavazza. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

De, t. ház, van még egyéb, habár nem is ily nagy indoka annak, hogy a függetlenségi párt nem szavazza meg a közös hadsereg újonczjutalékát. *(Halljuk! Halljuk!)* Itt van a katonai büntetőtörvénykönyv hiánya. Kilencz éve van szerencsém a t. ház tagjának lenni, és azóta évenkint nem egyszer, hanem többször hallom az ígéretet, de hogy a katonai büntetőtörvénykönyv készítésében valami haladás történt volna, arról absolute semmit sem hallunk. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A törvényjavaslatnak a honvédségre vonatkozó részét úgy, a mint azt rendesen tenni szokta, a függetlenségi párt, ezúttal is elfogadja. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Horváth Ádám jegyző: Szacsvay Sándor!

Szacsvay Sándor: T. ház! Az évi újonczjutalék megszavazása vagy megtagadása minden alkotmányos törvényhozó testületnek s így alkotmányunk szerint ezen háznak is egyik legnagyobb horderejű biztosítéki jogát képezi. *(Halljuk! Halljuk!)* És méltán; mert azon nagyfontosságú benyúlás, melyet a végrehajtó hatalom a népnek személyi szabadsági és polgári jogkörében gyakorol, okvetlenül kívánatossá teszi, hogy ezen nagyhatalommal szemben kellő alkotmányos ellenőrzés és korlátozás történjék. És, t. ház, ilyen korlátozás és ellenőrzés gyanánt a magyar országgyűlés mindig azt a fontos alkotmányos gyakorlatot állapította meg, mely szerint, valahányszor ő Felsége vagy a kormány, az országgyűléstől az újonczjutalék megszavazását kérte, mindig megkövetelte az országgyűlés is, hogy a küldolgok állapotairól és a magyar ezredek körülményeiről felvilágosítást nyerjen; és csak ennek a megnyerése után szavazta meg az újonczjutalékot. *(Úgy van! a szélsőbal felől.)* Hogy ez így van, nem szükséges messze menő példákra hivatkoznom, csak utalok az alkotmány helyreállítása óta létesült törvényekre, nevezetesen az 1867: IX. és 1868: XXVII. tcz.-re, mint a melyekben határozottan meg van mondva, hogy miután ő Felsége a küldolgok körülményeiről és a magyar ezredek állapotairól az országgyűlést felvilágosította, és miután az országgyűlés meggyőződött arról, hogy az újonczjutalék szüksége nyilvánvaló, csak ezen feltételek után szavazta meg az újonczjutalékot. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbal felől.)*

Ezen törvényes gyakorlat és az ezekre vonatkozó törvények, sem a későbbi véderőtörvények, sem pedig a közösügyi törvények által mindeddig megváltoztatva nem lévén, részemről ragaszkodom ezúttal is az országgyűlés ezen jogához és hibáztatom a jelenlegi kormányt, hogy sem a külügyi dolgokról, sem a magyar

Digitized by Google

ezredek állapotairól, sem a javaslat beterjesztése, sem a bizottsági tárgyalása, sem pedig a jelen törvények mostani általános tárgyalása alkalmával nekünk semminemű felvilágosítást e tekintetben nem adott. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Részemről nem vagyok barátja az alkotmányos jogok apasztásának, sőt követelem e jogot és ennek érvényesítése tekintetében felhozom a következő körülményt. Ezt a jogot, mint említettem, még a közösügyi törvények sem változtatták meg, és ezek alapján be is tudom bizonyítani, hogy ezen joghoz az országgyűlés ma is ragaszkodhatik. Ugyanis a közösügyi törvények 8. és 40. §-ai határozottan kimondják, hogy a kormány a külügyek vezetésére befolyást gyakorol, és befolyása van a közösügyi költségek megszerkesztésére is.

Már pedig, ha a magyar kormánynak ilyen befolyása van, akkor az ő foruma, az országgyűlés előtt is felelős, úgy a közösügyi, mint a hadügyi és a külügyi politika viteléért is. Minthogy pedig mi e tekintetben felvilágosítást nem kaptunk és így tájékozásunk csakis általános tudomásra van fektetve; én, pótlandó a kormány ezen mulasztását, kénytelen vagyok ezen újonczjutalékról szóló törvényjavaslat tárgyalása alkalmával arra kitérni, hogy mi általában a kormány külügyi és hadügyi politikája? milyen volt az, 1867. óta? milyennek contemplálta a kiegyezési törvény ezen közös külügyi és hadügyi politikát? És milyen az jelenleg? Ezekből kifolyólag bizonyítani akarom, a következőkben ki fogom mutatni, hogy a két jelzett politika körül a jelen kormány melyiket követi. *(Halljuk! Halljuk!)* Méltóztassanak megengedni, hogy erre vonatkozólag igénytelen egyéni nézeteimet jogi szempontból elmondjam. *(Halljuk! Halljuk!)*

Minden közjogi, minden államjogi törvény már jogi természeténél fogva, szorosan magyarázandó törvény lévén; én ilyennek tekintem az 1867: XII. tczikket is, a mely a közös érdekű viszonyok elintézésének módjáról rendelkezik. Szorosan és szabatosan megkülönböztet ezen törvény mindent, és határozottan megmagyarázza azon külügyeket, a melyek ő Felsége összes országait együtt illetik, a hadsereget, melynek a magyar hadsereg kiegészítő részét képezi, és végre, a kül- és hadügynek azon költségeit tekinti csak közöseknek, a melyek ezen törvényben közösekké vannak téve, és ezeknek elintézési módját teszi csak közös tanácskozások tárgyává. Ily szorosan magyarázandó törvény lévén a közösügyi törvény, az tartalmilag is, mutatja, hogy az nem egyéb, mint érintkezési eljárási és alaki törvény, és hogy mint ilyen is oly szigorú és szorosan körülláncolt alapfeltételekhez van kötve, a melyek halasztó természetűek, s a melyek, ha be nem következnek, az ezekhez fűzött jog sem válik érvényessé; s illetőleg, hogyha a föltételek nem teljesülnek, maga a törvény is hatályát veszti. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

A kiegyezési törvénynek egyik alapföltétele az, hogy Magyarország közjogi és alkotmányos önállósága, a kiegyezési törvény daczára, jövőre is érintetlenül fentartassék. Ez Magyarországra nézve egyik biztosíték. És kérdem, ha ezen biztosíték meggyengül; ha a közösügyi politika ezen biztosítékot meggyengítteti, vajjon a kiegyezési törvény egyik alaposzlopa nem inog-e meg? *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Kérdem, hogyha ezen föltétel nem válik be vagy meggyengül, vajjon az attól függővé tett jog maga is nem gyengül-e meg? *(Tetszés szélsőbal felől.)*

A másik alapföltétele a kiegyezési törvénynek az, hogy Ausztriában is a teljes alkotmányos élet biztosíttassék. Ez közös biztosíték Magyarországnak is, és pedig azért biztosítéka, mert csak ez volt a főindok arra, hogy a kiegyezési törvényekben meghatározott esetekben egyforma kezelés behozatott; Ausztriára nézve pedig azért, mert ez által nyert jogczímet arra, hogy velünk alkotmányosan érintkezhessék. Már most, ha ezen alapfeltétel meggyengül, kérdem: mi fog bekövetkezni és egyáltalában hogyan leszünk a közösügyekkel!? *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

De van, t. ház, egy harmadik alapföltétel is, mely nincs ugyan a törvény szövegében magában kifejezve, de a melynek alapgondolata vörös fonalként húzódik azon végig, és ez az, hogy a kiegyezés államférfiai az akkori alapokon s Magyarország régi és jogosult törekvéseinek megfelelőleg, a kiegyezés alapgondolatává a békés, az önvédelmi és védelmi rendszert állapították meg. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ki volt tehát zárva, t. ház, a kiegyezési államférfiak gondolatából minden nagyhatalmi, minden birodalom-nagyobbítási, minden kültámadási törekvés. És hogy ez így van, arra nézve méltóztassék megengedni, hogy az idők, az emberek és a körülmények jellemzésére a kiegyezést megelőző 1866-ik évi országgyűlési felirati vitákból egy néhány tekintélyes államférfiúnak szavaira hivatkozhassam. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az 1866-ik évi felirati vita alkalmából Madarász József t. képviselőtársam, a ki élő bizonyság, mint most is, úgy akkor is az 1861-iki felirati vita során kifejtett nézeteihez és álláspontjához ragaszkodott. Ghyczy Kálmán az 1866. február 16-án megtartott felirati beszédében a következőket mondja e tekintetben: *(Halljuk!)* »A pragmatica sanctio nem állapította meg az uralkodó ház alatti országok és tartományok összességének nagyhatalmi állását, főleg pedig

Digitized by Google

nem állapította meg oly módon, hogy abból Magyarországra a pragmatica sanctioban határozottan kijelölt kötelmeken túl más újabb kötelezettségek is háríttassanak.«

Tovább megyek, t. ház. Egy másik, később igen nevezetessé vált államférfi, Tisza Kálmán, az 1866. február 19-én megtartott felirati beszédében szóról-szóra ezeket mondta: (*Halljuk!*)

»Azok után, a mik e teremben különösen igen t. barátom, Komárom városának képviselője — t. i. Ghyczy Kálmán — által elmondattak, csak keveset kell magához a felirati javaslathoz szólanom. Én azon nézeteket, a melyeket ő kifejezett, magam is osztom, osztom természetesen úgy, mint ő mondotta és értette, nem pedig úgy, a mint mások magyarázni megkisérlették.« Tehát Tisza Kálmán is elismerte akkor, hogy a nagyhatalmi állás nem foly a pragmatica sanctioból és ez a Tisza Kálmán ennek daczára mégis részese volt később a nagyhatalmi politika megállapításának.

Gróf Andrássy Gyula 1866. február 20-án megtartott felirati beszédében szóról-szóra ezeket mondotta: (*Halljuk! Halljuk!*) »Ausztria a pragmatica sanctio alapján alakúlt és a legnehezebb viszonyok között nemcsak fentartotta magát, de nagy európai befolyást gyakorolt. Minden kisérlet, mely ezen szerződési alap ellenében Magyarország beolvasztására, az államegység keresztülvitelére történt, történt legyen az akár az absolutismus, akár a szabadság nevében, csak a birodalom erejét csökkenté s anyagi és erkölcsi bajainak lett okozója. Ebből az következik, hogy Ausztria kivételes állam, mely az egység által nem lehet erős, hanem csak lehetetlen; s hogy Ausztriának választania kell érdekegység meg kormányzati egység között, egység meg egyezség között. Mi képesek vagyunk a birodalom terheiben részt venni, és pedig a pragmatica sanctio alapján, mint közjogilag önálló állam és nem mint beolvasztott vagy beolvasztandó tartomány.«

Et nunc venio ad fortissimum virum: Deák Ferenczhez, a ki, miután 1866. február 21-én tartott monumentalis beszédében egy helyen a tiz évi sikertelen politikával szemben azt kérdezte: »Hiszi-e valaki, hogy az jobb volt, hasznosabb volt mind ő Felségére, mind a birodalomra nézve, mint a jog politikája?« Azt mondja beszéde további folyamában: (*olvassa*): »Kiindulási pontunk a pragmatica sanctio. Ki van abban határozottan és világosan fejezve az elválhatlan és eloszthatlan birtoklás és annak következtében a közös és kölcsönös védelem elve, de a hatalmi állás abban nem említtetik. E szövetkezés, melyet őseink kötöttek, közös védelmi és önvédelmi, tehát inkább a békére, mint harczra számítva.«

Azt hiszem, t. ház, hogy ezekkel tökéletesen bebizonyítottam, hogy a kiegyezés államférfiai a közösügyi kormányzat politikájává az önvédelem, a béke és a nemzetközi statusquo fentartásának politikáját és semmi esetre sem a nagyhatalmi, a külhódításokra, a birodalom egységesítésére és összpontosítására vonatkozó politikát kívánták tenni. (*Úgy van! a szélső baloldalon.*)

Ezekkel szemben most meg kívánom vizsgálni, hogy a közösügyi politika 25 év alatt, napjainkig, minő szellemet és irányt állapított meg? (*Halljuk! Halljuk!*)

A 25 éves közösügyi politika kifelé többé nem a béke, nem az önvédelem, hanem világosan az offensiv és agressiv támadás politikáját jelenti. (*Úgy van! a szélső baloldalon.*) A hetvenes években e czélból azon kezdték a közösügyi osztrák és magyar államférfiak, hogy a külpolitikában a béke és a békés politika köntösét levetették, és felöltvén a Metternich-ek, a Thugut-ok, a Kaunitz-ok muszkabaráti öltönyét, s szövetséget és barátságot kezdtek létesíteni legnagyobb ellenségünkkel, a muszkával és legtermészetesebb és legjobb szövetséges társaink: a törökök ellen. És miért? A keleti kérdés felbolygatásáért, és Törökország feloszlatásáért! E czélból a muszkabarátság révén megengedték legelőször is azt, hogy a párisi szerződés, mely pedig a nemzetközi statusquonak akkor egyik palladiumát, és Magyarország és Ausztriának egyik legfőbb védbástyáját képezte, megsemmisíttessék; s azután a reichstadti egyezség alapján beleegyeztek Törökország felbontásába azért, hogy jogczímet nyerjenek Bosznia és Herczegovina elfoglalására. És mi lett ennek az eredménye? A 10 év óta fennálló állandó fegyveres béke, ez az ingadozó alap, és e fegyveres békének azon következménye, melynél fogva minden pénz- és véráldozatainkat ennek kielégítésére kell, hogy fordítsuk. És fájdalom, ezen állapot nemcsak nem mozdította elő az országnak békés fejlődését, hanem még existentiáját is folyton veszélyezteti napjainkban is. Ha ez, t. ház, így van, ha e politika ezt eredményezte, kérdem, vajjon e politika által, melynek befelé ismét megvan a maga iránya, maguk a közös ügyek és közösügyi intézmények nyertek-e szilárdulást és állandósulást? A felelet természetesen az, hogy nem; mert a közösügyek maguk e miatt teljesen meggyöngűltek. És mit jelent e politika befelé? Befelé azt mutatja, hogy dagadó vitorlákkal halad ezen politika a centralisatio kikötője felé. E miatt és a kormány politikájának következtében ezen országnak minden intézménye, maga az önkormányzat, és Magyarország önállóságának minden biztosítékai, napról-napra gyöngűlnek, elannyira, hogy ma már határozottan meggyengítettnek kell látnunk magát

Digitized by Google

a közösügyek intézményét is. És hogy ez így van, t. ház, erre nézve, nem menve túl azon kereten, a melyet a közösügyi törvény e tekintetben ránk szab, mindenekelőtt azt kérdem, hogy vajjon a jelen körülmények között és még ma is Ausztriában a teljes alkotmányosság, t. i. az a teljes alkotmányosság, melyet a kiegyezési törvény 25 ik §-a contemplál, megvan-e valósítva vagy nincsen? És ez, t. ház, reánk nézve, akár a szerződési momentumot, akár a szomszédsági viszonyt tekintve, nem közönyös kérdés! Már pedig Ausztriában a teljes alkotmányosság, az én alkotmányjogi felfogásom szerint teljesedésbe még ma sem ment. Az én felfogásom szerint ugyanis a teljes alkotmányosság abban áll, hogy közvetetlen választásokon alapuljon azon országgyűlés képviselőháza, és a képviselőház többségéből alakúljon meg mindig a felelős kormány. Ez, t. ház, Ausztriában nincsen meg manapság is, mert ott nem közvetlen választásokon alapszik a törvényhozó testület, és ott nem felelős a parlamenti kormány, ha annak nevezi is magát. Hisz csak közelebbről hallottuk, hogy az ottani ministerek nem is tekintik magukat az országgyűlés mindenkori többsége oly felelős ministereinek, a kik annak bizalmából tárczához jutottak, és azoknak bizalmatlanságából tárczájukat elveszthetik, mert hisz közelebbről az ottani ministerek úgy nyilatkoztak, hogy ők nem felelősek az országgyűlésnek, hanem ő Felségének csak egyszerűen engedelmes és szófogadó szolgái.

És nem közelebbről történt-e meg, t. ház, hogy a minden alkotmányos országban az alkotmánynak, illetve a ház jogának egyik biztosítékát képező rendelkezési alap megtagadása daczára is vajjon lemondottak-e az ottani ministerek? Felelet: Nem mondottak le. És, t. ház, ez nem közönbös ránk nézve a már említett körülményeknél fogva már azért sem, mert daczára annak, hogy a kiegyezési törvények eszméje azt hozná magával, hogy ugyanazon kiegyezési alapon és ugyanazon szellemben legyenek meghozva a túlsó államnak kiegyezési törvényei is: azt tapasztaljuk mégis, hogy a delegatio intézménye ott a külügyekre nézve már a centralparlament eszméjét foglalja magában, holott a mi kiegyezési törvényünknek, úgy emlékszem, 28. §-a világosan kimondja, hogy a közös ügyek kezelésére nézve a magyar országgyűlés nem fogadhatna el sem centralparlamentet, sem más, ahhoz hasonló »Reichsrath«-ot, hanem egyenesen csak a delegatiot tartja a paritás alapján a két fél közötti helyes érintkezési módok legczélszerűbbikének.

És, t. ház, hogy ránk nézve nem közönyös az, és hogy Ausztriában teljes alkotmányosság létezzék, erre nézve ismét bátor vagyok az 1860. évi felirati vita alkalmából egy nevezetes államférfiú részéről tett megjegyzést idézni. Gróf Apponyi György 1866. február 17-én tartott felirati beszédében ugyanis erre nézve szórólszóra ezeket mondja: »Bátran állítom, hogy tekintve a valódi alkotmányosságnak alattomos és fáradhatlan elleneit, mind nemzetünk, mind a birodalom alkotmányos jövőjére nézve csak akkor leszek megnyugtatva, ha a többi országokban is létrejöttek a lehető legszilárdabb alapra fektetett alkotmányos intézmények. Úgy tartom, éber figyelmünket attól, hogy miképen fejlődik náluk az alkotmányos élet, soha el nem vonhatjuk, miután pedig a közös tárgyalás csak úgy képzelhető sikerrel, ha azok, kik arra befolyásosak, hason joggal vannak felruházva, világos, hogy ránk nézve nem lehet közönyös, vajjon minő alkotmányosság uralkodik a birodalom többi tartományaiban? Ha tehát éber figyelemmel kisérjük a Lajthán túli alkotmányos állapotoknak fejlődését, nem kétlem, hogy a moralis befolyás, melyet gyakorolni fogunk, csak kedvező hatással leend alakulásukra.«

T. ház! Vizsgálva már most azt a másik alapfeltételt, mely Magyarországnak közjogi és alkotmányos önállóságában áll, kérdem, hogy ezen alapfeltétel eredeti alakjában létezik-e ma? És hogy erre kézzelfogható és szemmelláthatható bizonyságot szolgáltassak, elég arra utalni, hogy ezen alapfeltétel meggyengülését semmi sem bizonyítja ékesszólóbban, mint ezek a padok, a melyeken helyet foglaló párt, a kiegyezéssel szemben az alkotmányos és önálló, független államiság érdekében működik folytonosan, és ennek érvényesítését tartja legfőbb feladatának. És további bizonyság nem kell, mint az, hogy ime, itt tőszomszédságunkban közel 70 ember politikai működésének legfőbb czélját az képezi, hogy a kiegyezési törvényből kimaradt magyar nemzeti és alkotmányi biztosítékok valahára abba bevétessenek.

T. ház, habár az ezen oldalon ülő képviselők hazánk történelmi alkotmányosságának és fejlődésének czímén tulajdonképen mi vagyunk is a valóságos nemzeti párt, és habár miazon elvnél fogva, miszerint: »quod initio vitiosum fuit, non potest tractu temporis convalescere«, minden alkotmányos eszközzel rajta is vagyunk, hogy a közösügyi törvények megváltoztassanak, és habár mondom, e tekintetben bennünket elvi különbségek választanak is el szomszédainktól: én határozottan kijelentem, hogy a mi plus közjogi követeléseinkben az ő minus nemzeti követeléseik benne lévén, — tökéletesen igaza van a nemzeti pártnak, mert 25 év óta a közösügyi politika, csakugyan oly nagy sebeket ütött alkotmányunkon, hogy azok meggyógyítása és behegesztése még azon gyógy-

Digitized by Google

módszerrel is, melyet ők akarnak megkísérteni, minden esetre nemes és hazafias kötelesség; hogy többeket ne hozzak fel, már csak Bosnia és Hercegovina occupálása, az e tekintetben követett politika, a megszállott tartományoknak e közös pénzügyministerium, tehát a közös ügyek egyszerű pénztárnokának felelősségtelen kezelése alá bocsátása; *(Úgy van! a szélsőbalon.)* e külképviseletnél a nemzeti jelvénynek és a magyar állameszmének teljes ignorálása, a hadseregben a nemzet nyelvének és culturájának teljes megvetése, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* mindezek határozottan bizonyítják, hogy tökéletesen jogosult a nemzeti pártnak, is és még inkább jogosult a mi pártunk is minden törekvése arra nézve, hogy a nemzeti eszmék még ebben a keretben is valahára megvalósíttassanak. Ha mindezek így vannak, a mint nincsenek is másképp, akkor kérdem, hogy a kormány a két irány közül tényleg melyiket fogja követni? A jelenlegi kormány 25 év óta kifelé a nagyhatalmi, birodalom nagyobbító, hódító politikát, szóval a puszta rideg hatalmi külpolitikát, a minden nemzetközi jogok tisztelete nélkül való külpolitikát követi, befelé pedig határozottan a nemzet jogainak megcsonkitásával egyenesen a centralisatio felé törekszik. És ha ez a kormány mégis azt vallja, és nevezetesen a t. honvédelmi minister úr is azon eszme képviselője, hogy ezen közösügyi törvények megváltozhatatlan dogmatikus törvények, akkor a kormány ezzel a politikájával a contradictio in adjecto oly tömkelegébe jutott, a honnan semmiféle Ariadne-fonal nem vezeti ki.

T. ház! Megváltozhatatlan törvény egyáltalában nem létezik, megkisérlette azt a legrégibb törvényhozók egyik legjelesbike, Solon is; és ő maga is kudarczot vallott vele. És jogi absurdum is, hogy valamely törvény megváltozhatatlan legyen, mert azt minden nap megváltoztathatjuk a jogképződés, a jogfejlődés és az állami szükségletek szempontjából. És ne beszéljünk tehát változhatatlan törvényről. Korunk egyik legjelesebb tudósa Ihering is e tekintetben a következőket mondta: »Die Idee des Rechtes ist ein ewiges Werden, das Gewordene muss aber dem neuen Werden weichen.«

Ennek következtében egyáltalán nem látom helyesnek és jogosúltnak, hogy e kormány a megváltozhatatlanság dogmaját magáénak vallja, s azért ennek semmi jogosúltságát nem is találom. De ha mégis hangoztatja, és ha ezen hitet vallja, legyen legalább őszinte és mondja meg, hogy a változhatatlanságot akkép érti, hogy nekik, közösügyi államférfiaknak, mindig szabad a mindent felemésztő nagyhatalmi érdekek szempontjából változtatni, mind a közösügyi törvényeken, mind a fentartott alkotmányos törvényeken, de azt nektek a nemzeti önkormányzat érdekében tenni nem szabad, mert nektek nincs egyéb jogotok, mint a nagyhatalmi érdekek szempontjából hallgatni, tűrni és fizetni.

T. ház! Mindezekkel bebizonyítani véltem azt, hogy a jelenlegi kormány politikája semmiképen sem felel meg azon politikának, a melyet a kiegyezés alkalmával maga Deák Ferencz az önvédelmi és védelmi politika szempontjából ezen közös ügyekben meghonosítani szándékozott. És e politika e miatt veszélyes és tarthatatlan is. És, miután az élet, a gyakorlat az eredetileg már hibás fogalmazást, tarthatatlannak és élhetetlennek bizonyította be; itt az ideje, hogy Catóval elmondjuk: Ceterum censeo — esse delendam. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

És, ha ilyen a kormány politikája, és ha a kormány ezt a politikát jövőre is fenn akarja tartani, akkor ebben magában meg van a politikai tarthatatlanságnak teljes igazolása is és megmondta azt maga Deák Ferencz is, hogy az ilyen politika mit képvisel, és milyen ítéletet érdemel.

Szavaim befejezéseül engedje meg tehát a t. ház, hogy Deák Ferencznek e tekintetben az 1866-ik évi felírati vita alkalmával mondott, jellemző szavaira hivatkozzam. *(Halljuk! Halljuk!)* Deák Ferencz 1866. február 21-én megtartott felírati beszédében a következőket mondotta: Ugy tekintem én a birodalmat és annak különálló, de egy czélra egyesült országait, mint egy ívnek két erős oszlopát. Biztosan nyugszik azokon az ív, a melynek tetején a trón áll; de ha valaki azt hinné, hogy az ívnek nagyobb biztonságáért az egyik oszlopot közelebb kell tolni a másikhoz és megkisérlené azt, fonák számítású kisérletével az ívet döntené le. *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)*

Miután, t. ház, én az előadottak alapján a t. kormány iránt politikai bizalommal nem viseltetem; miután én a t. kormányt ily oszlopot tologatónak képzelem és tekintem, a minőnek Deák által jellemezve van: én ennek következtében a szőnyegen levő törvényjavaslatot általánosságban sem fogadom el. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Horváth Ádám jegyző: Nagy István!

Nagy István: *(Halljuk! Halljuk!)* Minthogy a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslat rendezései szentesített országos törvényeinken alapulnak, és így az a törvényesség szempontjából meg sem támadható, ennélfogva én e javaslatot, a mely a közös hadsereg és a honvédség részére az 1893. évre kiállítandó újonczjutalék megajánlásáról szól, nemcsak a magam nevében fogadom el, hanem egyúttal a reám ruházott megtisztelő megbizatás folytán elfogadom azt

Digitized by Google

azon párt nevében is, a melyhez tartozni szerencsém van. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Ezen kijelentésem azonban természetesen sehogysem bírhat a bizalmi nyilatkozat jellegével, mert köztudomású, hogy hadügyi téren még ma is számtalan anomaliával, visszássággal és helytelenséggel találkozunk. *(Úgy van! balfelől.)* még pedig olyanokkal, melyeket mi az 1867-iki kiegyezés szellemével és betűivel is egyaránt ellentétben állóknak tartunk, és a melyeknek megszűntetését minden alkalommal sürgettük és sürgetni fogjuk jövőre is, mert ezen helytelenségek és visszásságok megszűntetése, a 67-iki kiegyezési törvény szellemének és intentioinak a hadsereget illető kérdésekben való teljes érvényesülése pártunk programmjának egyik sarkalatos tételét képezi. *(Helyeslés balfelől.)*

Mondom, habár ezen törvényjavaslatot elfogadom is, mindazokra vonatkozólag, a miket most bátor voltam fölemlíteni, fentartom magamnak és fentartjuk magunknak a bírálatnak jogát és egyúttal kötelességét is azon időre, a midőn a honvédelmi tárcza költségvetése napirenden lesz, és e czím alatt alkalmunk lesz e kérdéshez teljes alapossággal és őszinteséggel hozzászólani. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Ezeket elmondván az újonczjutalék megajánlásáról szóló törvényjavaslatra vonatkozólag, most csak röviden terjeszkedem ki a t. honvédelmi minister úr jelentésére, mely a múlt szolgálati év végén megejtett tartalékos tiszti vizsgálatok eredményéről szól, *(Halljuk! Halljuk!)* a mely jelentést én annál nagyobb kötelességszerű figyelemmel szoktam kisérni, mert hiszen, mint méltóztatnak emlékezni, épen az én indítványom folytán útasította a ház a t. minister urat arra, hogy erre vonatkozó jelentéseit az újoncz-jutalékra vonatkozó javaslattal együtt terjeszsze évenkint a ház elé. Ebben a tekintetben, megvallom, a véderő bizottság t. előadójával ellentétes álláspontot foglalok el, a ki azt mondta, hogy a közös hadsereg önkénteseire nézve az állapotot javultnak látja. Habár némi javulást mutat is a helyzet az egyévi önkéntesek tiszti vizsgájának eredményére nézve, én azt még mindig kedvezőtlennek tartom; mert a tiszti vizsgát le nem tettek száma még mindig meghaladja a 14%-ot. Ebben a jelentésben, úgy mint a korábbiakban, világos jelét látom annak, hogy, mint ezt a most már törvénynyé emelt 1889-iki törvényjavaslat tárgyalása alkalmával is kimutattam, az önkéntesek tiszti vizsgájára vonatkozó rendelkezés, a sokat vitatott 25. szakasz tarthatatlan. Ehhez ragaszkodom ma is.

Van azonban ebben a jelentésben még egy dolog, a miről az előttem szólt t. képviselőtársaim nem tettek említést, t. i. a közös hadsereg magyar ezredeiben, továbbá a honvédségnél a mult szolgálati évben előfordult öngyilkosságok nagy számáról tanúskodó szomorú statistika. A jelentés azt mondja, hogy az 1891/92-iki szolgálati év alatt a közös hadsereg magyarországi ezredeiben 172 öngyilkossági eset és 48 öngyilkossági kisérlet fordúlt elő, a magyar kir. honvédségnél pedig 37 öngyilkossági eset. Erre többnyire azt szokták felelni, hogy igaz, ezek előfordultak, mert ezen öngyilkosok egy része már akkor, mikor a hadseregbe vagy a honvédségbe beléptek, olyanokból állott, a kik egyáltalán már életuntak voltak, más részük pedig olyanokból állott, a kiket a szolgálat kedvetlenített el; és hogy ezt nem lehet megakadályozni, ez így van mindenütt a világon, így van Németországban is. Engem a Németországra való hivatkozás épen nem buzdít arra, hogy még ebben a tekintetben is kövessük a német példát, és e tekintetben éppen nem tartom utánzandónak a sokat emlegetett német nemzeti kulturat. Ha ott is úgy van, elég rosszúl van ott is és elég rosszúl van nálunk is ha így van. Szerintem ezen öngyilkosságoknak egyik főoka az altisztek részéről tapasztalható rossz bánásmódban rejlik, mely leginkább az újonczok kiképzésének idejében tapasztalható. Ezért szükségesnek tartom azt, a mi a véderő-bizottságban is felhozatott, hogy főleg akkor, mikor az újonczok ezredeikhez bevonultak, az arra illetékes hatóságok részéről az ezredparancsnokok figyelmeztessenek, hogy szigorúan utasítsák az altiszteket arra, hogy a legénységgel mentől humanusabban bánjanak.

Még csak egyre akarok reflectalni, a miről az imént megfeledkeztem. Az újonczjutalék megajánlásáról szóló törvényjavaslatban el van mondva és hozzáteszem, az ellen a törvényesség szempontjából senkinek sem lehet kifogása, hogy az újonczjutalék a magyar korona országaiban mintegy 1178 fönyi szaporodást mutat. Ez következése a véderőről szóló 1889: VI. tcz. 14. §. 3. bekezdésének. Ezt nem akarom kifogásolni, nem is a mostani alkalomról szólok, hanem arról az alkalomról, a midőn de lege ferenda lesz szó, vagyis, midőn a véderő-törvényben megállapított 10 évi időtartam lejár, és új novellával fogunk szemben állani. Ebben a tekintetben arra vagyok bátor figyelmeztetni a t. minister urat, miszerint sokkal méltányosabban lehetne kivetni úgy a magyar korona országaira, mind pedig a birodalmi tanácsban képviselt országokra az újonczjutalékot olyképen, hogy ha nem a népszámlálás eredménye szerint kimutatott összes népesség számaránya vétetnék alapúl, hanem a monarchia mindkét államában található, védköteles korban levő ifjak száma szolgáljon alapúl az újonczjutalék megállapításánál.

Ezeket voltam bátor a minister úr becses

Digitized by Google

figyelmébe ajánlani, egyébként van szerencsém kijelenteni, hogy a törvényjavaslatot elfogadom. *(Élénk helyeslés a jobb- és baloldalon.)*

Horváth Ádám jegyző: Lits Gyula!

Lits Gyula: T. ház! Ha a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatnak csak első paragraphusáról volna szó, akkor az ellen kifogást, vagy nehézséget emelni azért nem lehetne, mert az egy már létező törvény kifolyása és következménye, s igen természetes, hogy a népszámlálás eredményéhez képest szükséges annak változtatása. Azonban a törvény második szakasza az újonczjutalék megajánlásáról szól, vagyis a nemzet egyik legcardinalisabb jogáról, a melyhez természetesen részünkről is több szó fér. Mielőtt azonban erre nézve álláspontomat kifejezném, megjegyzést kívánok tenni, épen, mint előttem szólott t. barátom, a minister úr jelentésére, melyet az eddigi tiszti vizsgákra és az elkövetett öngyilkosságokra vonatkozólag elénk terjesztett. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ha a tiszti vizsgák eredményét tekintem, nem zárkózhatom el azon tapasztalat elől, hogy az a hányad, a mely még ma is a tiszti vizsgákon megbukik, igen magas, és ha összehasonlítást teszünk a honvédségnél letett tiszti vizsgákkal, akkor bennem csakugyan az az aggodalom merül fel, hogy még mindig nyelvi nehézség képezi azon akadályt, mely ifjúságunkat a tiszti vizsga letevésében meggátolja. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

A mi pedig az öngyilkossági eseteket illeti, az az összeg, mely az öngyilkosok és öngyilkosságot megkísérlők összegezéséből előáll, valóban óriási és megdöbbentően nagy, mert összesen 220-at tesz ki. Meg tudom érteni, hogy van számtalan fiatal ember, ki a katonai szolgálattól való irtózás, az otthon elhagyása, az otthon utáni vágyódás, vagy talán szívbeli érzelmek következtében tartja magára nézve elviselhetetlennek a katonai szolgálatot és inkább kész életétől megválni; de ez a nagy szám bennem megdöbbenést és aggodalmat kelt, mert attól tartok, hogy nemcsak az előbb említett eseteknek lehetősége áll, hanem az öngyilkosságok nagy része a kiképzés körül, különösen a brutalis bánásmód következtében áll elő.

Azon óriási számot, mely az öngyilkosok mennyiségében megjelenik, már a bizottságban is felemlítettem a minister úr előtt s kifejezést adok ez alkalommal is annak, hogy rendkivül szeretném, ha a t. minister úr az európai államok hadserege részéről statisztikai kimutatást közölne velünk, hogy meggyőződnénk róla, milyen nagy az öngyilkosok száma az idegen államok hadseregében. Ez minket vagy megnyugtatna, vagy pedig aggodalmainkat szaporítaná, de azután megtennők erre nézve a kellő intézkedéseket. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

A mi már most a törvényjavaslat második szakaszát, vagyis az újoncz-megajánlás jogát illeti, már maga az 1867 : XII. törvényczikk 17. §-a erre nézve a nemzetnek egy cardinalis jogot enged és tart fenn, mert azt mondja, hogy: »A hadsereg időnkénti kiegészítése s az újoncz-megajánlás feltételeit és a szolgálati idő meghatározását az ország maga részére fentartotta. Ezen jogot mi a magunk részéről ezúttal is fenn kívánjuk tartani; s úgy én, mint elvbarátaim szintén azt a politikai álláspontot foglaljuk el a hadseregre nézve, hogy egy állam souverainitásának attributumát képezi, hogy önálló haderővel és hadsereggel rendelkezzék. Mi e törekvésről szintén nem mondunk le, és ezt akként képzeljük megvalósítani, hogy a jelenlegi hadseregből a magyar hadsereg fokozatosan alkottassék és létesíttessék. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Fokozatosan! Derültség.)* Arra a nevetésre, a mit t. barátaim részéről hallok, a fokozatos fejlettségre nézve, bátor vagyok megjegyezni, hogy ha nekem egy katona azt állítaná, hogy egy hadsereget 24 óra alatt, vagy egy éjszakán át tudna alakítani közös hadseregből magyar hadsereggé, én azt káplárnak sem tenném meg; ha azonban egy politikus teszi ezt a kifogást, én tisztelem az ő véleményét, mint politikusét, de irígyelni nem tudom. *(Helyeslés bal felől.)*

Mi tehát a fokozatosságot épen a hadsereg átalakítására akként képzeljük, hogy a jelenlegi hadsereg fokozatosan, lassanként alakíttassék át magyar hadsereggé. Ezen követelményünknek mi egy határozati javaslatban kívánunk kifejezést adni. Ezen határozati javaslat pontjai meghatározzák azokat az attributumokat és azt a módozatot, hogy mi ezen politikai álláspont felfogását hogy képzeljük fokozatosan, lépésről-lépésre megvalósítani. Ha ezek létrejöhetnek, nekem nincs kétségem arra nézve, hogy a nemzet ideálja, a magyar hadsereg életbeléptetése, életképes lesz, meg fog valósulni. Ehhez képest van szerencsém a magam és elvbarátaim nevében a következő határozati javaslatot beterjeszteni:

A képviselőház az 1893. évi újonczjutalékot azon feltétellel szavazza meg, hogy a magyar ezredekben a magyar igazgatási nyelv és nemzeti zászló behozassék;

hogy a magyar ezredek az ország alkotmányára esküt tegyenek;

hogy a magyar ezredekben tiszti állást csak honpolgárok nyerjenek;

hogy az emberséges bánásmód modern katonai büntető törvény és büntető eljárás behozatala által is biztosíttassék.

Ha e feltételek a hadügyminister részéről

Digitized by Google

elfogadtatnak, akkor magam és elvbarátaim az újonczjutalékot megszavazzuk, a nélkül nem. *(Helyeslés bal felől.)*

Elnök: T. ház! Méltóztatnak kívánni, hogy a határozati javaslat még egyszer felolvastassék? *(Felkiáltások: Nem!)* E szerint felolvasottnak vétetik.

T. ház! Az idő előrehaladott, és szólásra még többen vannak felírva. Méltóztattak elhatározni, hogy a kérvények tárgyalása már 12 órakor megkezdessék. Kötelességem a t. házat erre figyelmeztetni, és kérem, méltóztassék ehhez képest a tárgyalást most félbeszakítani. *(Helyeslés.)* Folytatjuk a tárgyalást hétfőn délelőtt 10 órakor, napirenden lesz a most tárgyalt törvényjavaslat folytatólagos tárgyalása, továbbá a pénzügyi bizottság jelentése az országos nemzeti kiállításra vonatkozólag, és a tegnapi határozattól eltérőleg bátor volnék javasolni, méltóztassanak hozzájárúlni, a mennyiben hétfőn ezen tárgyak befejeztetnének, esetleg a kereskedelmi minister úrnak költségvetése, a mely talán egy félóra alatt letárgyalandó lesz, folytatólag tárgyaltassék, és azután vétessék fel a ragadós tüdőlobról szóló törvényjavaslat. *(Helyeslés.)*

Méltóztatnak ezt elfogadni? *(Helyeslés.)* Akkor ily értelemben meg van állapítva a hétfőn reggel 10 órakor tartandó ülés napirendje, s így most áttérünk az 5-ik sorjegyzékben foglalt kérvények tárgyalására.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Kalán János és társai budapesti lakosok állandó munkásközvetítő intézet felállítása iránt.

Horváth Béla, a kérvényi bizottság előadója: T. ház! Kalán János és társai budapesti lakosok kérvényt nyujtottak be a t. házhoz az iránt, hogy a munkaadók és munkások részére államilag felállított munkásközvetítő intézet alapíttassék, melynek feladatát képezné a munkaadók és munkások közötti szerződések rendezése. Egyidejűleg kérik, hogy az ipartestületekkel kapcsolatosan bíróságok alakíttassanak, melyek a munkaadók és munkások közötti viszonyok elbírálását végeznék.

Minthogy a munkáskérdés a kereskedelemügyi minister úrnál napirenden van, és sok oly eszme van e kérvényben, a mely talán könnyen megvalósítható, a mennyiben a bíróságok felállítása nem ütköznék az 1884 : XVII. törvényczikkbe, az ipartörvénybe: a kérvényi bizottság azt javasolja, hogy e kérvény adassék ki a kereskedelmi minister úrnak.

Horváth Ádám jegyző: Gr. Apponyi Albert!

Gr. Apponyi Albert: T. ház! Méltóztassék megengedni, hogy e kérvényhez néhány megjegyzést fűzzek, már azon a czímen is, hogy én voltam e kérvény beadója. *(Halljuk!)*

A kérvényi bizottság javaslatát, mely szerint e kérvény kiadandó a kereskedelmi ministernek, elfogadom, de bátor vagyok e kérvényt a minister úrnak figyelmébe ajánlani. Ha elolvassa, azt fogja találni, hogy sok helyesírási hibával, hibás stylisálással, szóval teljes naivitással van szerkesztve; de épen e naivitásban, e mesterkéletlenségben, e formai hibákban fogja találni e kérvény tiszta forrásának bizonyítékát. Látszik, hogy e kérvény s az abban foglalt eszmék egyszerű munkások agyában fogamzottak meg, nem szüleményei semmiféle idegen izgatásnak, különben gondoskodtak volna az illetők arról, hogy kérvényük szép, kikerekített formában jusson a törvényhozás elé. Egyszerű munkások élettapasztalataiból van e kérvény merítve, a kik spontan naivitással és oly bizalommal, mely a honorálást megérdemli, fordúlnak a törvényhozó testülethez bajaik orvoslása végett.

Csodálatos az is, hogy ez egyszerű munkások a maguk tapasztalatai alapján oly eredményekre jutottak s oly dolgokat kérnek, melyeket részben a modern tudomány legmagasabb csúcsai is magukévá tesznek, mely tudományos fejlődésről az illetőknek semmi tudomásuk nem volt. Egyszerű tapasztalások vezették őket arra az eredményre, hogy az ipartestületekkel kapcsolatban közvetítő intézetek szervezését óhajtsák, melyek a hazai munkások számára a nomád munkásnéppel szemben bizonyos előnyöket biztosítsanak, és óhajtsák a munkaadók és munkások közt előforduló súrlódásoknak közös megegyezéssel alapított compromissionalis bíróságok általi elintézését. Én igen nevezetes és üdvös jelenségnek tartom azt, hogy maguknak az idegen agitatio által nem érintett munkásoknak kebelében ily gondolatok támadnak, és ezeket a törvényhozáshoz fordúlva szorgalmazzák. A legnagyobb figyelemre tartom méltónak ezen jelenséget, és azért igen kérem a t. kereskedelmi minister urat, hogy ezt a kérvényt ne egyszerűen ad acta tegye, hanem az abban érintett eszmekörrel foglalkozni szíveskedjék, és bár sokat fog találni ezen kérvény óhajtásaiban, a mi nem teljesíthető, munkás törvényhozásunkat vigye előbbre és fejleszsze. Egyúttal az egész kormányhoz azt a kérést intézem, hogy az utóbbi időben előfordúlt incidens alkalmából, és azon rémséges bányaszerencsétlenség alkalmából is, melyről a mai lapok minket értesítenek, bányatörvényhozásunk reformját is vegye minél előbb kezébe, necsak a vállalkozók és az üzlet érdekeinek szempontjából, mely szintén nagyon fontos és teljes méltánylást igényel, de abból a szempontból is, hogy a bányászok biztonságáról, hogy azok oltalmáról, és hogy különösen az önkénynek kiszolgáltatott társláda intézménynek szabályozásáról kellő módon gondoskodva legyen,

Digitized by Google

mert ezen állapotoknak rendezetlensége, a mint azt a t. minister úr is az utolsó időben tapasztalhatta, számos, különben elkerülhető socialis mozgalom kútforrásává vált. Bővebben ez alkalommal ezekre a themákra kiterjeszkedni nem fogok, talán lesz alkalmam ezekről máskor szólani.

De ezen kérvény alkalmából is szükségesnek tartottam a t. minister urat a socialis törvényhozás további fejlesztésére felhívni, mert valóban nincs más mód arra, hogy idegen izgatásoknak káros befolyása alól munkásainkat kivonjuk, mintha azt a meggyőződést nyerik a tapasztalásból, hogy a törvényhozás az ő igaz szükségleteikről, az ő méltányos és helyes kívánataik teljesítéséről teljes buzgalommal gondoskodik. *(Általános helyeslés.)*

Lukács Béla kereskedelmi minister: T. ház! Mindenesetre behatóan fogok foglalkozni ezzel a kérvénynyel, ha a t. ház azt a kereskedelmi ministernek tárgyalás végett kiadja. Kötelességszerűleg teszem ezt, minthogy a ház által a ministeriumnak kiadott minden kérvény beható tárgyalás alá vonatik és a mennyire lehetséges, a sérelmek orvosoltatnak, a javaslatok foganatosíttatnak.

A mi a jelen kérdést illeti, nem ismerem magát a kérvényt, és azért részleteiről ma nem nyilatkozhatom. Ha csak azt kérelmezik, hogy a munkások a törvényes szervezettel bíró ipartestületekkel kapcsolatba hozassanak, és hogy a munkaadók és munkások közötti vitás kérdéseknek kiegyenlítésére egyeztető, békéltető bíróság létesíttessék, mind a kettő gyakorlati értékű, hasznos eszme, a mely meg is valósítható. Hanem ha általában u. n. munkásbörze létesítése czéloztatnék, mert némelyeknek törekvése arra irányúl, hogy a munkásoknak bizonyos szervezet adassék, a melyben a munkások a munkaadókra pressiot is gyakorolhassanak, a mennyiben általában egy szervezett testület mindig eredményesebb működést fejthet ki, ha, mondom, netalán ily munkás börse alakítása czéloztatnék, ezt a magam részéről nem támogathatnám. Nem támogathatnám pedig azért, mert ezt próbálták már megvalósítani más államokban, de még sehol sem sikerült, és mert nagyon tartok attól, hogy ily szervezet esetleg helytelen irányú munkásmozgalmaknak góczpontját fogja képezni.

Különben magam is osztozom azon nézetben, melynek gr. Apponyi Albert kifejezést adott, hogy a munkásoknál észlelhető bajok és a socialis mozgalmak kikerülésének egyik leghatékonyabb eszköze az, hogy a törvényhozás maga helyes intézkedésekkel gondoskodjék a munkások anyagi helyzetének javításáról. Ezen irányban a magyar törvényhozás már is megtette a viszonyainknak megfelelő kezdeményezést a mennyiben már több oly törvényt alkotott, a melyeknek czélja a munkások szellemi és anyagi érdekeinek védelme és biztosítása.

Ezen irányban kötelességemnek tartom tovább is haladni, és kellő figyelemmel fogom kísérni az ipar terén felmerülő összes jelenségeket, figyelemmel fogom kísérni a munkásviszonyokat és a szükséghez képest a megfelelő törvényhozási intézkedéseket javaslatba fogom hozni. *(Helyeslés jobb felől.)*

Ismétlem, a kérvényt kellően figyelembe veszem és a mennyiben a munkások érdekeinek megóvására alkalmas javaslatokat tartalmaz, a melyek más fontos érdeket nem koczkáztatnak, magam részéről hajlandó vagyok fontolóra venni. *(Általános helyeslés.)*

Elnök: Méltóztatnak hozzájárúlni, hogy a kérvény a kereskedelmi minister úrnak adassék ki? *(Helyeslés.)* A kérvény ki fog adatni a kereskedelmi minister úrnak.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: 2. számú kérvény. Gömör-Kishont vármegye közönségének kérvénye a védtörvény utasításnak a törvénynyel leendő összhangba hozatala tárgyában.

Horváth Béla előadó: T. ház! Már a mult esztendőből méltóztatnak tudomással bírni arról, hogy hasontárgyú kérvényeknek mi volt az elintézési módja.

Van szerencsém azonban a kérvényt röviden a következőkben ismertetni. *(Halljuk!)* A kérvény oda irányúl, hogy a védtörvény kapcsán kibocsátott ministeri utasításnak azon része, mely a sorozóbizottság elnökének azon eljárását, hogy kisebb fogyatkozású hadkötelezetteket saját felelősségükre felvesznek, módosíttassék és a törvény rigorozitása állíttassék vissza.

Minthogy azt hiszem, hogy a törvényhozásnak az idén is az az álláspontja, melyet a mult esztendőben elfoglalt, hogy t. i. ezen utasítás pontozatai épen oda irányúlnak, hogy a sorozásoknál tapasztalt visszaéléseknek az egyes sorozóbizottsági elnök részéről, útja vágassék, a kérvényi bizottság, úgy, mint a mult esztendőben, ez alkalommal is azon javaslatot teszi a t. háznak, hogy a mennyiben mégis oly mérvben ezen visszaélések jelentkeznének, melyek orvoslást igényelnek, a kérvény adassék ki a honvédelmi minister úrnak.

Elnök: Méltóztatnak hozzájárúlni? *(Igen!)* E szerint a kérvény ki fog adatni a honvédelmi ministernek.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: »3. szám. Hódmező-Vásárhely város közönsége 50,000 frt állami előleg engedélyezése iránt.«

Horváth Béla előadó: T. ház! Hódmező-Vásárhely közönsége 1887-ben az államtól 50.000 forint segélyt kért sürgősen arra a czélra, hogy

Digitized by Google

az árvizveszély alkalmából szükséges védekezéseket megtehesse. Nevezetesen a kőrös—maros—tiszai árvizmentesítő társulat kis tiszai zsilipjén az árviz keresztül hatolván, Hódmező-Vásárhely városát is fenyegette. Miután a város a szükséges eszközökkel és pénzzel a baj elhárítására nem rendelkezett: folyamodott a kormányhoz 50.000 frt állami segély nyújtása iránt, a mit meg is kapott.

Hódmező-Vásárhely város közönsége a jelen kérvényben arra kéri a t. házat, hogy legyen tekintettel azon körülményre, hogy a város közönsége az említettem árvizmentesítő társulatnak 10 milliót kitevő költségéhez amúgy is hozzájárul: kiemeli a kérvényben, hogy a város 60%-nyi pótadóval van terhelve; kiemeli továbbá, hogy a maga részéről a várost már mintegy 734.000 forintba kerülő körtöltéssel vétette körül, s végre kiemeli azt, hogy a nyert kölcsönnek czélja nem csupán Hódmező-Vásárhely közönségének, de igen nagy terület érdekeinek is megvédése volt, ezek alapján a kérvényi bizottság olyan javaslattal járul a t. ház elé, hogy a mennyiben az igazság és méltányosság határai között kérelmezők kérelme teljesíthető, a kérvény adassék ki a pénzügyministerium vezetésével megbízott-ministerelnöknek.

Molnár Antal jegyző: Endrey Gyula!

Endrey Gyula: T. ház! Ha nem lennék őszintén meggyőződve arról, hogy Hódmező-Vásárhely kérelme teljes mértékben igazságos, egy szót se vesztegetnék rá, nehogy úgy látszassam, hogy pro domo beszélek; de kénytelen vagyok felszólalni annyival is inkább, mert kívánatosnak tartom, hogy azt, a mit mi az Alföldön mindnyájan tudunk, tudja meg a törvényhozás is, a mely esetben nem kétkedem a felett, hogy Hódmező-Vásárhely kérvényét a t. ház bölcsesége is támogatni fogja. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Az 1879-iki szegedi katastropha felkeltette a kormány és a törvényhozás figyelmét azon nagy népes alföldi magyar városok iránt, a melyek esetleg Szeged város sorsának lettek volna volna kitéve, ha megfelelő intézkedés nem történik. A törvényhozás megalkotta az 1881: LII. törvényczikket, melyben a közmunka- és közlekedési ministert felhatalmazta arra, hogy a Kőrös—Tisza—Maros közötti vidéket a védtöltéseknek teljes biztonságot nyújtó méretekben leendő kiépítésével az árviz elöntése ellen biztosítsa. Ezen védművek költségeire a törvényhozás 2 millió forint erejéig adott felhatalmazást a közmunka és közlekedési ministernek.

És mi történt, t. ház?

A kérdéses vidéken az ármentesítő társulatok autonomiáját felfüggesztették, teljhatalmú kormánybiztost küldtek ki, az előirányzott két millió helyett elköltöttek több, mint tíz milliót, úgy, hogy ma a kérdéses vidék az ármentesítés terheiként több, mint 12 millió frt építési tőkének viseli az ammortisationalis terheit; — és megtörtént, t. ház, hogy a midőn már a nagy mű befejeztetett, a midőn ki volt mondva, hogy az illető veszélyeztetett vidék a legmagasabb vizállás mellett sem tarthat attól, hogy a Tisza hullámai tönkretegyék, akkor 1887. junius első napján, a midőn a Tiszában oly csekély víz volt, hogy a töltésnek lábát is alig mosbatta, Hódmező-Vásárhely városában félreverték a harangokat a miatt, hogy árviz van.

A kormánybiztosság a közmunka- és közlekedési ministerium műszaki tanácsának utasításai és tervei alapján egy zsilipet épített be az ármentesítő társulat töltésébe. Ezt a zsilipet tervezte az állam, építését keresztülvitte az állam és ez a zsilip akkor dőlt be, mikor az állam a viz elleni védekezést és a kész töltéseket átadta az autonom társulatnak, és az a zsilip árvizett hozott az érdekelt vidékre oly időben, a mikor árviz még sohasem volt és nem lett volna árviz, ha az a zsilip ki nem építtetik.

Az egész ország felháborodott akkor azon a könnyelműségen, a melylyel ezt a zsilipet megépítették; az érdekelt vidék maga hangosan tiltakozott ennek a zsilipnek építése ellen és azt mondta: nekünk nincs szükségünk új zsilipre, van nekünk régi jó zsilipünk, melyet a legmagasabb vizállások mellett kipróbáltunk, — és az történt, hogy a régi zsilipet dynamittal robbantották fel, és helyére építettek nekünk oly zsilipet, mely a legkisebb vizállás mellett felmondta a szolgálatot.

Hódmező-Vásárhely városa a legnagyobb kényszerhelyzetben volt akkor, midőn az árviz ellen védekezett, mert az történt ott is, — mint minden más alkalommal történik, — hogy a közönség fizeti az óriási ármentesítési terhet, és a midőn beáll a katastropha, a kormánynak, és az ármentesítő társulatoknak nem arra van gondjuk, hogy a fenyegetett vidék érdekeit megmentsék, hanem arra, hogy a töltéstesten mennél több munkást foglalkoztassanak.

Itt is az történt A megszakadt töltéstesten minden erőfeszítést megtettek, noha tudták, hogy az sikertelen, és hagyták, hogy a viz szabadon elfoglalja azon területeket, a melyeken oly óriási termés igérkezett, a milyen úgyszólván emberemlékezet óta nem volt. Hódmező-Vásárhely városának 20.000 katasztralis hold szántóföldjét borította el az árviz. Ugyanezen területeken az összes tanyák romba dőltek; a kár több, mint egy milliót meghaladott, és hogy még nagyobb mérveket nem öltött, annak köszönhető, hogy midőn az ármentesítő társulat úgyszólván a háttérbe visszavonúlt, a közönség vette kezébe a

Digitized by Google

védelem munkáját, és a védelemre elköltött 150.000 frtot.

Ezen 150.000 frtból 50.000-et az állam adott előlegkép az érdekelt vidéknek; adta pedig, igen t. képviselőház, olyan körülmények között, (*Halljuk! Halljuk!*) a melyeket én itt el nem hallgathatok. (*Halljuk!*)

Ugyanis 1887-ben, a mint tudni méltóztatik, képviselővalasztások voltak. (*Felkiáltások a szélső baloldalon: Aha!*) Hogy történt, hogy nem, — Hódmező-Vásárhely városában az egyik képviselőjelölt Beniczky Ferencz államtitkár volt.

Azért lett-e képviselőjelölt, mert kis tiszai árviz volt nálunk, avagy azért volt-e kis tiszai árviz, mert Beniczky Ferencz volt a képviselőjelölt, — annak részleteibe nem bocsátkozom. El nem hallgathatom azonban, t. ház, azt, hogy midőn Hódmező-Vásárhely közönsége a legnagyobb veszedelemben forgott, akkor jött hozzánk a kormánytól a segítség Beniczky Ferencz államtitkár és kormánybiztos személyében, a ki is egy napon délelőtt a városi rendkivüli közgyülésen a város közönsége elé állt, és azt mondotta: én Beniczky Ferencz, a szabadelvű kormány kiküldöttje vagyok. A kormány érzi azt a nagy csapást, mely e vidéket sújtotta; itt van 10.000 frt a rögtöni nyomor enyhítésére, itt van 10.000 frt a védekezési terhek megkönnyítésére; amazt nem kell visszafizetni, emezt vissza kell-e fizetni, vagy nem, arról később fog a kormány bölcsesége határozni. (*Derültség a szélső baloldalon.*)

Délután ugyanez a Beniczky Ferencz felállott a nemzeti színű zászlókkal díszitett tribünre, és azt mondá: Én Beniczky Ferencz, a szabadelvű párt képviselőjelöltje vagyok. (*Derültség a szélső baloldalon.*) és a mondás a pártján az volt: »Még meg sem választottuk, már is mennyit hozott, hát ha még megválasztjuk, ki tudja, mennyit hoz?« (*Derültség a szélső baloldalon.*)

Ez a dolognak az alapja, a historicuma. A védekezési költségekre a hozott előleg kevés volt, mert azonkivül a városnak is 100.000 frtja elfogyott, s igy a kormány 1887. augusztus havában 50.000 frtra emelte fel ezen állami előleget, a mely Damokles kardjaként függött mindig a város feje felett, mely várta, hogy vajjon ezen 50.000 frttal mi fog történni.

1891-ben ismét acut alakot öltött az 50.000 frt kérdése. (*Halljuk! Halljuk!*) A város közönsége ugyanis egy leiratot kapott, hogy az 50.000 forintot fizesse meg. Nem mondom, a világért sem állitom, sőt fel sem tételezem, hogy a jelenlegi pénzügyminister úr e rendelet kibocsátásánál bármi tekintetben is figyelembe vette volna azt, hogy ismét egy képviselővalasztás következik, hanem mint tényt állitom, hogy ismét úgy történt, (*Halljuk! Halljuk!*) hogy a választás mozgalmai közt az ellentáborból ismét az volt a jelszó, hogy ha kormánypárti képviselőt nem választunk, akkor a kormány városunk ez igazságos kérelmét nem veszi figyelembe.

Bekövetkezett az az eset, hogy nekem van szerencsém képviselni Hódmező-Vásárhely közönségét, (*Éljenzés a szélső baloldalon.*) ki a saját részemről egyénileg bármily nagy tisztelettel és sympathiával viseltessem is a kormány és tagjai iránt, de politikájukat nem támogatom, reménylem azonban, hogy ez a körülmény, hogy más politikai párthoz tartozom, sem a t. ház többségénél, sem a t. kormánynál Hódmező Vásárhely igazságos kérelmének elintézésénél figyelembe vétetni nem fog, mert Hódmező-Vásárhely városa nem kegyet kér a t. kormánytól, hanem igazságot.

Hódmező-Vásárhely nem az oka annak, hogy ez a szerencsétlen zsilip épült, hisz tiltakozott építése ellen; nem a város építette azt, hanem a kormány, kormány-közegekkel, s Hódmező-Vásárhely városa túlságosan megfizette és fizeti állandóan annak az árát, hogy jön tehát ahhoz, hogy ő, mikor milliókat áldozott az ármentesítés czéljaira, még külön teljesítse az ármentesítésnek rá nem hárítható kötelezettségeit?

A vizjogi törvény 50. szakasza világosan megmondja, hogy a vizmű által okozott kárért a vizmű tulajdonosa felelős. Hódmező-Vásárhely nem tulajdonosa annak a bizonyos vizműnek; annak a vizműnek a tulajdonosa az ármentesítő társulat, de annak az ármentesítő társulatnak irányában szavatol az állam, mert azt a vizművet nem az a társulat építette; azt a vizművet akkor építették, midőn annak a társulatnak az autonomiája felfüggesztve volt. (*Úgy van! a szélsőbal felől.*)

Építették kormánytervek alapján kormányközegek, és midőn Hódmező-Vásárhely városa azzal az alázatos kéréssel járult a kormányhoz, hogy ezen védekezési költségnek visszafizetése alól őt felmenteni kegyeskedjék, akkor nem kegyelmet kért, hanem olyat, a mit nem kérni, de bíróság útján követelni is joga lett volna.

Hódmező-Vásárhely városa azonban nem akart a pörösködés terére lépni azzal a kormánynyal szemben, a mely kormánynak eddig ugyan vajmi csekély kegyét, vajmi kevés jóakaratát tapasztalta, mert számit rá, hogy eljön az idő, midőn a kormány is fel fogja ismerni azt az óriási nemzeti erőt, a mely alföldi nagy népes magyar városokban rejlik, (*Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.*) és fel fogja ismerni, hogy a magyar nemzet jövője attól függ, hogy vajjon azok az alföldi nagy népes magyar városok képesek lesznek-e megfelelni az ő kulturalis hivatásuknak, (*Élén helyeslés szélsőbal felől.*) vajjon

Digitized by Google

képesek lesznek-e a helyett a nyers, de igazán becses őserő helyett, a mely bennök rejlik, a művelt magyarságnak focusait megteremteni. *(Élénk tetszés és helyeslés a szélső baloldalon.)*

Hódmező Vásárhely városa 1873-ban emeltetett az önálló törvényhatósággal bíró városok sorába, akkor, midőn a társadalom jóformán még le sem rázhatta magáról azokat a nehéz nyűgöket, a melyeket a jobbágyság maradványai önkénytelenül is visszahagytak.

Hódmező-Vásárhely városa megváltotta regaleját, kövezett utakat épített, iskolákat állított, az állam részére legutóbb is több, mint 100.000 forint áldozattal egy állami óvóképző-intézetnek vetette meg az alapját, 300.000 forintos székházat építtetett, 150.000 forintot szavazott meg vicinalis vasúti czélokra; szóval Hódmező-Vásárhely városa mindent megtett és megtesz arra nézve, hogy a népes magyar városok sorában azt a helyet foglalja el, melyet a magyar nemzet érdekében elfoglalnia kell.

És a magyar állam, igen t. képviselőház, mivel segítette és mivel támogadta eddig Hódmező-Vásárhely városát az ő kulturalis hivatásának az elérésében? *(Egy hang a szélső baloldalon: Zsilippel!)* Azt lehet mondani, t. képviselőház, hogy semmivel, mert kivéve az adóhivatalt, a melybe évenként többet, mint egy milliót szolgáltatunk be directe és indirect uton az állam feladatainak a megvalósítására, és kivéve egy szerény járásbiróságot, az állam annak a 60 000 lakosú tiszta magyar városnak a kulturalis emelkedéséhez ugyszólván semmivel sem járult. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

T. képviselőház! El merem mondani, hogy nincsen az országban egy város sem, a hol a nép oly óriási terheket visel, mint Hódmező-Vásárhely városában. Nekünk, t. képviselőház, sem iparunk, sem kereskedelmünk nincsen. Ezen a téren, sajnos, úgy állunk, hogy az iparosok és kereskedők száma tekintetében még az országos átlagot sem érjük el. Minden erőnk a földben van. És hogy állunk e földnek a megterhelésével? úgy, hogy minálunk a földnek a terhe magasabb, mint a kataszteri tiszta jövedelem. Nálunk állandóan 60 százalékon felül fizetünk községi adót, 13% egyházi adót, 10% útadót, az »ármentesítő« társulati terhünk pedig csak a tisza-kőrös-marosi társulatnál meghaladja a catasteri tiszta jövedelem 43%-át, pedig több társulat kötelékébe is adózzunk. És most, midőn arról van szó, hogy az állam oly téren tegyen a város közönségével jót, a mely téren erkölcsi kötelessék is terheli, akkor azt hiszem, hogy Hódmező-Vásárhely városa teljes bizalommal fordúlhat az államhoz és a kormányhoz, hogy jogos kérését teljesítse.

Én, t. ház, a kérvényi bizottság határozati javaslatát jelen alakjában nem kifogásolom, csak is egy szót kérnék a határozati javaslatba betoldani, nevezetesen azt, hogy a kérvény pártolólag adassék ki a pénzügyministernek. *(Helyes lés a szélsőbalon.)* Én teljesen megbízom abban, hogy ha a kérvény ily alakban fog a pénzügyminister úrnak kiadatni, az ő igazságos és méltányossága meg fogja találni a módot arra, hogy a városnak ezen sérelmes ügyét orvosolja. *(He lyeslés a szélsőbalon.)*

Wekerle Sándor ministerelnök és pénzügyminister: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Azzal a kérdéssel, hogy Hódmező-Vásárhely városa mennyiben teljesíti kulturalis missióját, hogy ebben egészen el van hagyatva, és az állam részéről semmiféle segélyben nem részesül, jelenleg foglalkozni nem kívánok, mert nem ide tartozik. Egyet azonban, a mi nagyon emlékezetében lehetne a t. képviselő úrnak, mert hisz most történt, mégis kénytelen vagyok figyelmébe ajánlani. *(Halljuk!)* Ez az, hogy Hódmező-Vásárhely városa pl. a fogyasztási adók értékesítésénél egy kisebb átlaggal van terhelve, mint igen sok egészen kis község, a mi talán megint nem annak tanusága, hogy mi azért, mert ellenzéki képviselőt választ valamely város, ott a közszolgáltatásnak szigorúbb mértékét alkalmazzuk.

Talán az is ismeretes a t. képviselő úr előtt, ámbár nem igen hiszem, mert különben nem mulasztotta volna el felemlíteni, hogy épen most Hódmező-Vásárhelyen állami költségen állítunk fel kisdedovó-képezdét. Nem mondható tehát, hogy midőn egy esztendőben két ilyen dolog történik, hogy akkor Hódmező-Vásárhelyért semmi sem történik. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon. Mozgás a szélsőbalon.)*

Sőt bocsánatot kérek, de egy ellen határozottan tiltakoznom kell, hogy t. i. a pénzügyi administratiot igyekszik úgy közvetve belekeverni abba, mintha az kortes czélokból helyezte volna kilátásba valamely összegnek elengedését. *(Helyeslés és tetszés a jobboldalon.)* Én, t. ház, nem tudom, hogy az 1887-iki választás alkalmával mit igértek, vagy mit nem igértek; az akkori képviselőjelöltet, mint igen correct embert ismerem, a kiről nincs jogom feltételezni és nem is tételezhetem fel, hogy oly igéretekbe bocsátkozott volna, melyek nem teljesen correctek. Igen sajnálom, hogy ő nincs itt, nem védheti magát, és ezért tartottam szükségnek ezt megmondani. *(Helyeslés.)*

De véletlenül, t. ház, mert meg vannak az iratok, melyek ezen kérvényre vonatkoznak, én épen az ellenkezőjét vagyok képes bebizonyítani annak, a mit a képviselő úr arra az 1887-iki igéretre vonatkozólag állít, még pedig Hódmező-Vásárhely törvényhatóságának 1887. szeptember

Digitized by Google

13-án tartott közgyűlési jegyzőkönyvével. Azt hiszem, ez már a képviselőválasztások után volt, ugyebár? *(Úgy van! a jobboldalon.)* Méltóztassék meghallgatni, mit mondott akkor a város? *(Halljuk! Olvassa):*

»A nagyméltóságú m. kir. Pénzügyministerium f. é, 1471. sz. a. leirata, melyben értesíti a tanácsot, hogy a vészbizottságnak 442. sz. alatt a nagyméltóságú Belügyministeriumhoz s a v. tanácsnak Főispán úr ő méltóságához intézett 7443. sz. a. felterjesztése folytán bajlandó a város közönségének árvédelmi költségei fedezésére 50.000 frtnyi állami előleget a már nyert 10.000 frtnyi előleg beszámításával oly módon engedélyezni, hogy ezen előleg után 1889. január 1-től kezdve 5% kamat lesz fizetendő, maga az előleg pedig 1889. január 1-től számitandó öt év alatt, tehát 1893-ik év végeig tiz egyenlő s utólagos félévi részletekben lesz visszafizetendő.«

Ezt a közgyűlés elfogadja, utasítja a polgármestert, hogy ez értelemben járjon el, és hogy ott nem oly határozat hozatott, a mely a korábbi igéretekkel ellentétben állt, az talán kitűnik a közgyűlési határozat egy későbbi passusából, melyben ez mondatik:

»Ez alkalomból a nagyméltóságú m. kir. pénzügyministeriumhoz a nyert előlegért köszönő felirat intéztetik.«

Tehát engedelmet kérek, ha 1887. szeptember havában a város köszönetét fejezi ki azért, hogy a 10.000 frt előleg beszámításával, — a mi alatt állítólag annak elengedése helyeztetett kilátásba, — 50.000 frt előlegben részesül, akkor mindenkinek megitélésére bízom, hogy minő horderejük lehetett azoknak az igéreteknek, minő kortes fogások lehettek azok, ha három hónappal később nyiltan kimondatik, hogy a 10.000 forint beszámíttatik, és ezért a városi közgyűlés még köszönetet is szavaz. *(Helyeslés jobb felől.)* Ez, t. ház, az akkori eljárásra vonatkozik.

De a t. képviselő úr megemlékezett arról, hogy midőn Hódmező-Vásárhely város újabban folyamodott, megint úgy beszéltek, — azt már nem mondta, hogy ki beszélte, — hogy ha megint kormánypárti választatnék, ez az előleg elengedtetnék.

Endrey Gyula: A kortesek.

Wekerle Sándor ministerelnök és pénzügyminister: Hogy a kortesek mondták-e vagy nem, azt nem tudom, azt sem tudom, hogy ki volt a kormánypárti képviselőjelölt, de arról biztosítom a t. képviselő urat, hogy tökéletesen igazolatlan és minden alapot nélkülöz az a vád, mintha ily kölcsön kötelezettségek elbírálásánál bármely kortesfogás, bármely pártállás, a legkisebb befolyással is birhatna. *(Helyeslés jobb felől.)*

Erre ismét bizonyítékkal szolgálhatok, mert Hódmező Vásárhely városnak, daczára annak, hogy kamatostúl fizeti a kölcsönt, daczára annak, hogy az 50.000 frtot már a folyó évben be kellett volna fizetnie, mikor ellenzéki képviselőt választott, a kamatot elengedtük, és a tőke fizetésére három évi halasztást adtunk. És nemcsak Hódmező-Vásárhelyre állítottuk fel e mértéket, hanem mindazon társulatokra, a melyek hasonló előleget kaptak. Egyformán bíráltuk el minden társulatnak, nevezetesen Csongrád városának, a Kőrös-Tiszaszabályozási társulatnak, és a törökbecsei ármentesítő társulatnak hasonló kérvényét, tekintet nélkül arra, hogy az ottani lakosság vagy az egyes kerületek mily pártállást foglalnak el. Azt hiszem, hogy nem lehet határozottabb czáfolatot nyújtani egy igaztalan vádra, mint a minőt nyújtottam. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Magára a kérvényre vonatkozólag azt vagyok bátor megjegyezni, hogy a pénzügyi administrationak nem áll jogában elvállalt kötelezettségeknek elengedése; nem vagyok jogosítva e kötelezettséget elengedni, akár pártolólag, akár nem pártolólag méltóztatnak azt áttenni a pénzügyministerhez. Minden fennálló kötelezettséget, a mennyiben az behajtható, csakis a törvényhozás van jogosítva elengedni. Itt egyforma mértékkel mértünk mindenkinek. Midőn ezt előirányzat nélküli hitelkép engedélyeztük, bejelentettük a zárszámadásban a törvényhozásnak, a törvényhozás ezt tudomásúl vette, attól nekem eltérni semmi jogom nincs. De nem is lenne czélszerű eltérni, mert ne méltóztassanak elfeledni, hogy fájdalom. oly viszonyok közt vagyunk, hogy nagyobb mérvű árvízveszélynek a közel tavaszszal ki lehetünk téve, és akkor újra nagyobb mérvben fog előállni annak szüksége, hogy hasonló összegekkel legyünk segítségére egyes városoknak, törvényhatóságoknak és községeknek. Ha, t. ház, ezek az előlegek úgy állíttatnak oda, mint a melyek határozott kötelezettséggel fölvétetnek, és később elengedését kérik, szigorúbb mértékét kell az előlegnyújtásnak alkalmazni, mint a minőt maga a veszély elhárítása követel. *(Úgy van! jobbról.)* Kisebb baj Hódmező-Vásárhelyre nézve, hogy ha az 50.000 frtot meg kell fizetni, mint a mily baj származnék az országra nézve abból, hogy ha szigorú mértékben adatnak a kamat nélküli előlegek. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Én Hódmező-Vásárhely városa kérvényét, úgy mint eddig tettem, tökéletesen egyforma alapon fogom elbírálni a többi társulatok és községekével, különbséget tenni nem fogok, de arra nézve igéretet nem tehetek, hogy a kölcsön elengedése érdekében a törvényhozásnak előterjesztést tegyek. *(Helyeslés a jobb felől.)* De igen is, hogy ha a város viszonyai csakugyan oly mostohák, hogy financialis helyzetük megzava-

Digitized by Google

rása nélkül az előírt időben, az előleget lefizetni nem tudná, akkor úgy e városnak, mint más városoknak és vízszabályozási társulatoknak, egyforma elvek alapján hajlandó vagyok a tőketartozás föntartása mellett hosszabb időre kamatmentes előleget engedélyezni. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* Kérem a t. házat, hogy a kérvényt a pénzügyministerhez méltóztassék utasítani. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Endrey Gyula: T. ház! Személyes kérdésben vagyok bátor felszólalni. A t. miniterelnök úr teljesen félreértette szavaimat, midőn »amaz igaztalan vád« ellen tiltakozik, mintha a pénzügyi administrativ közegek ilyen állami előlegeknél pártszempontokból járnának el. Engedjen meg a mélyen t. minister elnök úr, én ezt nem állítottam. Sőt inkább határozottan kijelentettem azt, hogy föl sem tételezem róla, és nem is hiszem egyáltalán azt, hogy őt pártoskodás vezetné. Én nem azt állítottam, hogy a kormány használta fel ilyen czélra, ennek az előlegnek az ügyét, hanem, hogy igen is a párthívei fölhasználták, a mit bizonyítani is tudnék, de abba nem bocsátkozom.

Egy ténybeli állítására a t. ministerelnök úrnak van szerencsém még reflectálni, nevezetesen arra, hogy az én előadásom valótlansága kitűnnék a városi közgyűlés felterjesztéséből. Engedelmet kérek, abból épenséggel nem tűnik ki; abból az 50 ezer frtból az a 10 ezer frt előleg, a mi a későbbi közgyűlési jegyzőkönyvben van, az volt az a bizonyos összeg, a mit az akkori kormánybiztos államtitkár úr letett a közgyűlés asztalára.

Még két megjegyzéssel tartozom arra nézve, hogy az a nagy kegy, a mit a kormány eddig Hódmező-Vásárhely irányában gyakorolni szíves volt, miben áll. Először is a mélyen t. pénzügyminister úrnak azon szívessége, hogy Hódmező-Vásárhelynek átengedte a fogyasztási és italmérési adó bérletét, semmiféle kivételes figyelemnek nem tekinthető, mert ez adók bérletéért a város megajánlotta azt a legmagasabb összeget, a mit egy magán vállalkozó nyilvános árverésen megajánlott.

A második kegy lenne az állami óvoda építése. Ennek a genesise az, hogy Hódmező-Vásárhely városa megajánlotta azt a legmagasabb áldozatot, a mit az árverésre bocsátott intézményért a többi városok nem voltak hajlandók megajánlani.

Az igen t. pénzügyminister úr kijelentése után, végül azt vagyok bátor megjegyezni, hogy én igazságos eljárásában megbizom, módosítványom pedig a t. ház eldöntése alá bocsátani nem kívánom, *(Felkiáltások a szélsőbalon: Szavazzunk!)* hanem azt ezennel visszavonom. *(Helyeslés jobb felől.)*

Elnök: Kíván-e még valaki szólani? A képviselő úr módosítványát visszavonván, gondolom, méltóztatnak hozzájárulni, hogy a kérvény a pénzügyministernek adassék ki. *(Helyeslés.)*

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Budapesti ügyvédi kör, pécsi, szatmárnémeti, székesfehérvári, eperjesi és zalaegerszegi ügyvédi kamarák a sommás eljárásról szóló törvényjavaslatnak módosítása, illetve kiegészítése tárgyában.

Horváth Béla előadó: T. ház! A fel sorolt ügyvédi kamarák előterjesztett kérvényeikben a sommás eljárásról szóló törvényjavaslatnak módositása tárgyában kérelmeznek és kifejtik általánosságban azt az óhajtásukat, hogy miként a sommás eljárásról szóló törvényjavaslatban a szóbeliség és közvetlenség elve keresztül van vezetve, úgy hasonlóképen vezettessék az keresztül az összes polgári peres eljárás eseteiben. Ez az általános óhajtásuk. A mi a részletes kívánságukat illeti, kifejtik ezekben a kérvényekben, hogy módosíttassék oda a javaslat, hogy behozassék abba az az intézmény, mely jelenleg külföldön érvényben van, s mely a külföldi felperesekkel követendő követelési eljárásnak biztosítására vonatkozik. Kérelmezik továbbá, hogy a sommás eljárás, a kisebb polgári peres ügyek egész tömegére kiterjesztessék, továbbá, hogy a sommás polgári eljárásban a felek magukat vagy személyesen, vagy ügyvédek által képviseljék, ne úgy, mint ez a javaslat 7. §-ában áll, »vagy maguk, vagy meghatalmazottjuk által, a kik 18-ik életévüket betöltötték«, vagyis azon aggodalmuknak adnak kifejezést, hogy ha a javaslatban comtemplált eljárás léptettetnék életbe, akkor a zugírászatnak tág tér nyittatik; kívánják továbbá az ügyvédi kényszernek a behozatalát, és végül, hogy ügyvédi kényszer statuáltassék a feljebbviteli eljárásnál is.

A kérvényi bizottság e kérvények tartalmára vonatkozólag azt az álláspontot foglalta el, hogy az azokban kifejezett elvek leginkább akkor lesznek megbírálhatók, hogy ha azok napirendre tűzetnek, vagyis, ha az illető törvényjavaslat a képviselőházban tárgyalás alá kerül, azért azt ajánlja, hogy a kérvények az illető törvényjavaslat tárgyalása alkalmával tétessenek le a ház asztalára. *(Helyeslés.)*

Elnök: Méltóztatnak a kérvényi bizottság határozatához hozzá járulni. *(Elfogadjuk!)* Az tehát elfogadtatott és így ezek a kérvények a sommás eljárásról szóló törvényjavaslat tárgyalása alkalmával a ház asztalára tétetnek le.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: A fiumei iparosok és kézművesek kérvénye helyzetüknek javítása érdekében.

Horváth Béla előadó: A fiumei iparosok és kézművesek azt kérelmezik, hogy az állami

Digitized by Google

építkezéseknél ne csupán Budapesten és Zágrábban történjék az árlejtések hirdetése és kiirása, hanem azok Fiume városával is közöltessenek, minthogy azt a hiányos eljárást tapasztaljuk, hogy Fiumében csak hirdetményt bocsájtanak ki, az okmányok azonban, melyek az építkezésekre vonatkoznak, nem közöltetnek velük a kellő formában. Kérik tehát a t. házat, oly intézkedés megtételére, hogy ez a baj orvosoltassék és jogos igényök mielőbb kielégíttessék.

A kérvényi bizottság figyelemmel arra a körülményre, hogy a magyar kormány és parlament mindenkor a legnagyobb készséggel teljesítette a kikötő városnak minden olyan kívánságát, mely különös nehézségbe nem ütközött, és mivel a bizottság meg van győződve ez alkalommal is arról, hogy úgy a kormány, mint a parlament most is azt az eljárást követi: azt ajánlja, hogy a mennyiben egyes sérelmek előfordultak volna, vagy a jövőben orvosolhatók volnának, a kérvény adassék ki a kereskedelmi minister úrnak. (*Helyeslés.*)

Elnök: Méltóztatnak a kérvényi bizottság javaslatát elfogadni. (*Elfogadjuk!*) A kérvény tehát a kereskedelmi minister úrnak adatik ki.

Schóber Ernő jegyző (*olvassa*): Göndöcs Benedek apát kérvénye, a magyar haza ezredéves fennállásának megünneplése tárgyában.

Horváth Béla előadó: T. ház! Göndöcs Benedek pusztaszeri apát kérvényében az ezredéves évforduló megünneplésére irányítja a képviselőház figyelmét, s arra való tekintettel, hogy már egyesek, testületek, de maga a kormány is foglalkozott e kérdéssel, a maga részéről is két indítványnyal járul a t. ház elé. (*Halljuk! Halljuk!*) Ezek egyike szerint Pusztaszeren, a hol az első nemzetgyülés volt, emlék volna állítandó, a második szerint pedig a Gellérthegyen pantheon emelendő. (*Tetszés a szélsőbalon.*)

A kérvényi bizottság tekintettel arra, hogy e kérdések napirenden vannak, s ezekkel a kormány foglalkozott és ezen túl is foglalkozni fog, a mennyiben az eszméket magokat pártolásra méltóknak találja, javasolja, hogy adassék ki a kérvény az összkormánynak.

Bernát Béla: T. ház! A kormány az ezredéves ünnepély részletes programmját még mostanáig sem terjesztette elő, pedig aligha létezik kérdés, melyre a nemzet minden rétege oly érdeklődéssel nézne, s a melyhez annyi rendkivül fontos politikai, közjogi s nemzeti érdek fűződnék, mint ehhez. (*Úgy van! a szélső baloldalon.*) Igaz, hogy az országos kiállításra vonatkozó javaslat indokolása érinti, hogy a millenium maradandó közművek létesítése által is megörökítendő, hát arra is hivatkoznak, hogy ekkor fog a budai Mátyás templom megnyílni, hogy akkorára részben berendezik az új országházat, a vaskapút átadatják a forgalomnak, a fő- és székváros egyes részeit új hídakkal kötik össze, továbbá létesítik az igazságügyi palotát s az ipar-művészeti muzeumot. De sajnálattal kell constatálnom, hogy nem látok ezekben felsorolva oly közműveket, melyek a honfoglalás nemzeti, hagyományos, nagy és dicső multját örökítenék meg, melyekhez a nemzet legkegyeletesebb hagyományai fűződnek. (*Tetszés a bal- és szélső baloldalon.*)

Minden önérzetes nemzet igyekszik megörökíteni nevezetesebb történelmi eseményeit. Hogy messzebb ne menjek, látjuk, hogy a német nemzet a honszabadító Hermannak győzelmi helyére óriási műszobrot állított, mely büszkén hirdeti őseik vitézséget, hősi tettekre buzdítva utókort. (*Úgy van! bal felől.*) Én, t. ház, helyén valónak látom, azt, hogy az ezredéves ünnepélyen már Árpád szobra emlékeztesse az utódokat a honfoglalás dicső munkájára. (*Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.*) Helyesnek látnám azt is, hogy a honfoglalás nevezetesebb helyein, mint például a vereczkei szorosnál, továbbá Munkácson, Szerencsen, Pusztaszeren és más történelmi nevezetességű helyeken megfelelő emlékek felállítása hozatnék a kormány részéről javaslatba. Mivel azonban az ünnepélynek részletes programmja még előttünk nem fekszik, most csupán az összkormánynak figyelmét kívánom felhívni a most előterjesztett, és Göndöcs Benedek által beadott kérvényre, valamint a mostan általam előadottakra. (*Helyeslés bal felől.*)

Elnök: Kíván még valaki szólani?

Thaly Kálmán: T. ház! A kérdésnek most incidentaliter egyik kérvénytárgyalása alkalmából való szóba hozására nézve, én azt a nézetemet fejezem ki, hogy a tárgy oly rendkivüli fontos, hogy meg vagyok győződve, és ezt felteszem a magyar nemzet minden hű fiáról, hogy a háznak valamennyi tagja óhajtja, hogy e kérdéssel majd annak idején foglalkozzunk, még pedig a lehető legbehatóbban, mikor majd az ezredéves ünnepély részletei a maguk egészében fognak előttünk feküdni. Szerintem tehát most, e kérvény alkalmából, a részletekkel foglalkozni nem volna czélszerű. (*Helyeslés.*) Különben azoknak a történelmi pontoknak megjelölését már akkor, mikor a nemzeti kiállítás itt a házban legelőször felhozatott, én voltam szerencsés az ezredéves ünnepélylyel kapcsolatban e ház előtt tüzetesebben kifejteni, a mint ezt a napló és a hírlapok útján akkor közzétett közlemények bizonyítják. Részemről nem akarom a házat untatni azzal, hogy már elmondott dolgokat incidentaliter ismételjek. Magát az eszmét, a történeti nevezetességű pontoknak megjelölését pártolom, és mikor szóba került a dolog ezelőtt két évvel, a

Digitized by Google

mellett magam is lándzsát törtem. Hanem arra kérem az ezen kérdésben most felszólalni akarókat, hogy talán akkorra, mikor a kereskedelmi minister úr által kért egy millió forintos kiállítási hitel napirendre fog kerülni, tartsák fenn a millennium ünnepélyére vonatkozó eszméiknek kifejtését.

Ezek kijelentése után elfogadom a kérvényi bizottság javaslatát. *(Helyeslés.)*

Elnök: Méltóztatik a kérvényi bizottság javaslatát elfogadni? *(Elfogadjuk!)*

A kérvény tehát az összkormánynak adatik ki.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Maros-Torda, Torda-Aranyos vármegye s Hódmező-Vásárhely és Szeged sz. kir. város közönsége a vadászat gyakorlásáról szóló 1883. évi XX. tcz. némely intézkedéseinek módosítását kéri.

Elnök: Az előadó úr kíván szólni.

Horváth Béla előadó: T. ház! A vadászat gyakorlásáról szóló 1883: XX. t.-cz. megváltoztatását, illetőleg módosítását már a múlt esztendőben is több törvényhatóság kérelmezte. Jelenleg három törvényhatóság kérelmezi ezt, és pedig abban az irányban, hogy a vadászat gyakorlásáról szóló törvény azon szakaszának rendelkezéseiben, a mely megállapítja, hogy mely állatok tekintendők ragadozóknak és melyek kártékonyaknak, a nyulak a kártékony állatok között soroltassanak fel. Kérelmezik tehát, hogy a nyulakra nézve a védelem megszüntettessék, és hogy szabadon lőhessék őket bármikor.

Habár a múlt esztendőben azt az álláspontot foglalta el a t. ház, hogy közgazdászati és egyéb tekinteteknél fogva is a törvénynek ilyen módosítását czélszerűnek nem tartja, *(Halljuk! Halljuk!)* mindazonáltal a kérvényi bizottság az ügy tanulmányozása végett a kérvényt, mint a múltban, úgy jelenleg is, a belügyministernek javasolja kiadni.

Molnár Antal jegyző: Horváth Ádám!

Horváth Ádám: T. ház! Sok olyan törvényünk van ugyan, a mely tele van következetlenségekkel, de következetlenebb törvény aligha van, mint minő a vadászati törvény, a melynek első szakasza úgy szól, hogy a vadászati jog a földtulajdon elválaszthatatlan tartozéka.

És mégis ennek ellenére olyan intézkedéseket tett, melyek teljesen semmissé teszik az 1. §. rendelkezéseit. Különösen áll ez arra a városra nézve, melynek egyik kerületét szerencsés vagyok képviselni, és a mely a mozgalmat ez irányban megindította, átírván a törvényhatóságokhoz, az a város, melyről a pénz- és földmívelésügyi minister urak is személyes tapasztalatból tudják, mily mértékben foglalkozik gyümölcstermeléssel.

Hogy a vadászati törvény korlátozásai mily súlyosak Kecskeméten, kitűnik abból, hogy Kecskeméten 120.877 hold van, mely 6346 birtokos között oszlik meg s így 20 hold sem jut egy birtokosra, a miért aztán kötelesek bérbeadni a vadászati jogot. A vadászok pedig leginkább úgy irányozzák az ő vadászataikat, hogy azon a 15 négyszög mérföld egy részén néha meghagyják a vadat, hogy aztán a következő évben annál könnyebben puskázhassanak, a mikor aztán ismét más területet hagynak »ugarnak.«

Hogy a nyulak mily óriási kárt okoznak, arra nézve szolgálok néhány adattal. Harmadéve, a mikor különösen óriási volt a kár, városunk megkisérlette erre nézve az adatokat összegyűjteni. Az adatgyűjtés nem egészen sikerült, de a beszerzett adatok is eléggé mutatják, mily óriási a kár. Kecskeméten van 3080 szőlőbirtokos s bár alig van egy is, a kinek kára ne lett volna, kárát csak 556 jelentette be. S ekkor kitűnt, hogy 6 éven aluli fa elpusztult 46.774, ezek bejelentett értéke 43.317 frt; 6 éven felüli fa elpusztult 10.973, a bejelentett kár 74.143 frt; tehát összesen egy évben ez 556 birtokosnak 114.460 frt kára volt. Elképzelhető tehát, mennyi lehetett az összes 3180-nak!

Szép dolog az olyan nemes passió, mint a vadászat, és tudom méltányolni, hogy ha valakinek kedve van nyulakat lövöldözni. De azt hiszem, ellenkezik minden joggal és méltányossággal, ha azon gyümölcsültetvényeket, melyeket a nép kitartó szorgalma létesít, megsemmisíti egyesek vadászati szenvedélye.

Az említettem két minister úr nagyon jól ismeri Kecskemét viszonyait. Tudják, hogy a gyümölcstermelés nem valami könnyű munka. A gyümölcsnek leszedése, városba szállítása, annak eladása, mind olyan fáradság, hogy nem lehet a tulajdonosokat még arra is kötelezni, hogy télen a nyulak ellen az óriásilag sok fát bekötözzék, vagy valamiféle kátránynyal bekenjék. Tudom, hogy nagyon népszerűtlen vagy kellemetlen themát fejtegetek . . .

Madarász József: Uriatlant!

Horváth Ádám: . . . azok előtt, a kik a vadászat szenvedélyének hódolnak, de én azt tartom a vadászati szenvedélyről, a mit általában minden passióról, *(Zaj.)* hogy passiót addig teljesíthet valaki, míg az másnak kárára nem történik. *(Helyeslések. Zaj.)* Ha valakinek van ahhoz pénze, hogy óriási birtokát bekeríttesse, én tőlem vadászhat tigrisekre, párduczokra, elefántokra, *(Derültség.)* ha az másnak sérelme nélkül történik, de másnak rovására, ily nagy kár okozásával, egy nép minden szorgalma eredményének tönkretevésével, vagy legalább veszé-

Digitized by Google

lyeztetésével űzni ezt a szenvedélyt, nem egyezik meg a jogegyenlőséggel, nem egyezik meg a méltányossággal. *(Igaz! Úgy van!)* Ép azért bátor vagyok felhívni az igen t. kormány figyelmét erre a kérdésre, és van szerencsém ennek folytán egy határozati javaslatot is beadni, mely így szól: »A képviselőház utasítja a kormányt, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a vadászati törvény módosítása iránt mielőbb törvényjavaslatot terjesszen elő. *(Élénk helyeslés.)*

Gr. Bethlen András földmívelésügyi minister: T. ház! A képviselő úrnak van szerencsém a következőket röviden megjegyezni. *(Halljuk! Halljuk!)* A vadászati törvénynek revisiója kétségtelenül szükséges dolog, *(Igaz! Úgy van!)* ámbár előre kell bocsátanom, hogy nemcsak a törvény dispositiói hiányosak, hanem a végrehajtása is az. *(Úgy van! jobb felől.)* Különben ezzel foglalkozik a szakirodalom, foglalkoznak a competens körök, és ha a budgetembe méltóztatnak tekinteni, méltóztatnak látni, hogy külön vadászati felügyelő felállításáról is gondoskodtam, ki ezen anyag czélszerű feldolgozásához nélkülözhetetlen.

Elhihetik a t. képviselő urak, hogy épen ez a momentum, hogy a nyulak kártékonyak a gyümölcsösökre nézve, előttem, ki oly nagy súlyt helyezek a gyümölcsészet fejlesztésére, *(Helyeslés.)* mindenesetre irányadó lesz; azonban meg kell jegyeznem még azt is, hogy ne méltóztassanak csak passióról beszélni, mert a nyúlállomány mindenesetre fontos közgazdasági szempontból. Franaziaország például hektáronkint 3—4—5 frankot vesz be átlag. Nálunk sem volna czélszerű és lehetséges a nyúl teljes kiirtásáról gondoskodni, *(Helyeslés.)* már pedig igen jól tugjuk, hogy a nyúl nemcsak rág, hanem fut is, és hogy csak kevés nyúl képes nagy károkat okozni. Ez okból én draconicus rendszabályokat nem helyezhetek kilátásba. Hogy azonban keresni fogok oly módozatot, mely mindkét közgazdasági ágazat védelmét biztosítsa, azt ígérhetem, és ezért a határozati javaslatot részemről elfogadom. *(Helyeslés.)*

Polónyi Géza: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Miután szerencsére eljutottunk közéletünk azon idusához, a hol el lehet mondani, hogy a nyúlkérdés Magyarországon még nem pártkérdés: *(Derültség.)* méltóztassék megengedni, hogy a kérdés megvilágításához néhány rövid szóval én is hozzájárúlhassak. *(Halljuk! Halljuk!)* A mint láttam, az előttem szólt t. képviselőtársam és barátom maga is nagy zavarban lehetett határozati javaslatának benyujtásakor, mert ő annak semmiféle concret alakot nem adott, s csupán azt mondja határozati javaslatában, hogy a vadászati törvény módosítására felhívja a kormány figyelmét. A mennyiben azon határozati javaslat ily tág keretben mozog, ahhoz magam részéről teljes szívből és lélekből hozzájárulok, mert magam is tudom, hogy a vadászati törvénynek vannak hézagai, a melyeket pótolni kell. Ha azonban felszólalásának az az értelem tulajdoníttatnék, mintha itt egy nyúlüldözési hadjárat volna indítandó, akkor egy pár megjegyzést nekem is kell tennem. *(Halljuk! Halljuk!)* Talán nem is fogja rossz néven venni tőlem t. barátom, ha első sorban megjegyzem, hogy ha a kecskemétiek panaszkodnak, annak valószinűleg az lesz az oka, hogy az ottani t. vadásztársaságnak görbe a puskapora, mert csak így képzelhető el, hogy ott a sport nem megfelelően üzetvén, a gyümölcsfákon így tetemes kár okoztatik.

Szó sincs róla, hogy azon kérdésben mindnyájan egyetértünk, hogy a gyümölcskulturát, általában véve a horticulturát a legnagyobb mértékben védeni kell; de ennek megvan a maga módja. Ilyen a kertek bekerítése s a többi. *(Ellenmondások.)* Hát mily expedienseket ajánlanak? El akarnának talán odáig menni, hogy ragadozó állatnak declarálják a nyúlat? Ennek mi a consequentiája? Az, hogy a nyúlat szabadon lehessen pusztítani. Tessék azonban az illető vadászterületeket oly haszonbérlőknek bérbe adni, kik kötelezettségüknek megfelelnek, s nem lesz baj. *(Úgy van! jobb felől.)* Oly túlzásba ne menjünk, t. képviselőház, a melybe például Olaszország esett, a hol nemcsak a nyúlat, de még a fülemilét is kipusztították, úgy, hogy végig mehetünk Olaszországon északtól délig, és nem fogunk találni a szőlőkben egyetlen éneklő madarat sem. De azért nem találok absolute oly statisztikai adatokat, melyek azt bizonyítanák, hogy mivel Olaszországban az éneklőmadarakat kiirtották, azért ott a gyümölcs-kultura vagy a szőlőtermelés csak valamivel is gyarapodott volna.

A kérdésnek kettős nemzetgazdászati oldala van. Ha e tekintetben a statisztikai adatokat nézzük, mit találunk? *(Halljuk! Halljuk!)* Vehetjük akár Csehország példáját is. *(Derültség.)* Igaz, hogy azt mondhatják, hogy menjünk át Csehországba, de ha nemzetgazdászati haszonról van szó, én a magam részéről szívesen tanulok akár Csehországtól is. A kérdésnek, — mondom, — kettős oldala van. Méltóztassék megnézni, hogy a mióta a vadászati törvény megalkottatott, a kötelező bérbeadással és a tilalmi időszakkal mily jelentékeny tőkék jöttek be Magyarországba a vadállományból? *(Úgy van! jobb felől.)* Méltóztassék csak visszaemlékezni a karácsonyi ünnepekre, a mikor oly tömegesen szállítottuk a külföldre a vadat, hogy ezen a czímen rengeteg összegeket vettünk be. *(Helyeslések.)*

Ez a kérdésnek positiv nemzetgazdászati

Digitized by Google

haszna. A negativ nemzetgazdászati haszon még talán nagyobb mértékben nyilvánúl, ha figyelembe veszszük, hogy a naplopásnak egyik törvényes módja volt a vadászat szabadsága, a mely az embereket a munkától elszoktatta és naphosszat lesipuskáskodtak az olyan egyének, a kiknek 30—40 kr. napszám mellett a nemzetgazdászat nagy hasznát vette volna. *(Helyeslés.)*

Azért szólaltam fel, t. ház, hogy túlzásokba sem az egyik, sem a másik irányba ne essünk. Tökéletesen igaz, hogy a horticulturát, különösen a gyümölcstenyésztést a legnagyobb mértékben szükséges védeni. Én azonban azt hiszem, hogy a t. minister úr meg fogja találni azon korlátokat, a melyeken belül üdvösen lehet intézkedni. Minthogy pedig nagy nemzetgazdasági tőkétől fosztanák meg az országot, ha a nyúlak kiirtása lehetségessé tétetnék, a kötelező bérbeadás eszméjét, mely a törvényben, mint alapelv le van fektetve én továbbra is fentartandónak vélem. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Molnár Antal jegyző: Szalay Károly! *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Szalay Károly: T. ház! Igen t. barátom, és mondhatom, majdnem mindenekben elvtársam, *(Derültség a szélső baloldalon.)* ebben a kérdésben nagyon téved. Legelőször is téved abban, hogy ez nem pártkérdés; pedig bocsásson meg, én épen azt látom, hogy ez igenis párkérdés, csakhogy egyik felől állanak a nyúlüldözők, a másik felől a nyúlvédők. *(Halljuk! Halljuk!)* Hanem a nyúlvédők pártja még nagyobb és még szorosabban összetart egymással, mint talán a kormánypárt, a hol pedig a pártfegyelem, a mint tudjuk, meglehetősen erős.

Téved az én elvtársam, midőn azt mondja, hogy a vadászati törvény megváltoztatandó, vagy legalább revisio alá veendő; még pedig aligha úgy nem a mint szavaiból kiértettem, hogy annak szabványai még inkább szigoríttassanak.

Polónyi Géza: A mennyire az ültetvények megvédése megkívánja!

Szalay Károly: Az ültetvények megvédése mindenesetre olyan szempont, mely az összes fenforgó kérdések közt mindenesetre a legelső, különösen ma, a midőn borászatunkat és szőlőmívelésünket úgy is a végveszély fenyegeti. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

E tekintetben azon érvelést hallottam, hogy micsoda nagy baj az, hiszen végre is az a kár, a melyet a nyulak okoznak, talán minden tizenkét-tizenöt évben egyszer fordúl elő. Ezt egyrészről az utóbbi évek tapasztalatai, — sajnos — nagyon is megczáfolják; más részről pedig kérdés, vajjon nem nagyobb veszély rejlik-e abban, hogy ha azon ültetvények, melyek épen akkor midőn már megerősödve termésnek indulnak, minden tizenkét tizenötödik évben megrongáltatnak, mintha a rongálás minden évben újra történnék?

Igen sajnálom, hogy az igazságügyminister úr nincsen jelen; mert az ő juridicai, hogy úgy mondjam lelkiismeretéhez, intéztem volna azt a kérdést, hogy miképen tudja, mint igazságügyminister, ebben a vadászati törvényben megtűrni azon szakaszt, mely arról intézkedik, hogy egyetlen egy tanú vallomása alapján elítélhető az illető panaszolt. *(Egy hang a szélsőbaloldalról: Felesketett ember!)* Engedelmet, de én még olyan tanút sohasem láttam, a kit nem eskettek meg. Hozzá járúl ehhez az is, hogy ez a felesketett tanú, nagyon is aggályos, mert az a törvény, a mely ennek vallomását teljes bizonyítéknak veszi, egyúttal azt is mondja, hogy a bírságpénz fele az övé. *(Ellenmondások a szélső baloldalon.)* Bocsánatot kérek, méltóztassék a törvényt megnézni; mindössze is csak az szükséges, hogy az illető jelentse fel. *(Felkiáltások: Nem az övé!)*

A vadászati törvénynek ez mindenesetre oly hiánya, melyet megtűrni eddig is csak Magyarországon lehetett, s a melyet tovább tűrni teljes lehetetlenség.

A másik hiánya, a mely szintén tűrhetetlenné teszi a helyzetet, az, hogy az ilyen esetek elbírálása közigazgatási hatóságokra van bízva. Ebből azután következik, — az igen t. belügyminister úrnak hivatalos tudomása is lehetne róla, — hogy számtalan oly esetben, midőn az illetőt egyszerű feljelentésre kihágás kisérletében mondják ki bűnösnek, 3—4—5 száz forint bírságban marasztalják el azon a néven, hogy a főszolgabíró is nagyon szivesen beáll a nyúlpártolók táborába.

Igen nagy hiánya van t. ház, a vadászati törvénynek a kártérítés miként nyerhetésének kérdésében is. Először, a ki azt a törvényt eszében tartja, vagy elolvasta, megyőződött arról, hogy a kisebb vadak, tehát a nyúl és őz által okozott károk e kártérítésből ki vannak zárva. Ez az egyik. A másik pedig az, hogy az illető károsra nézve a bizonyítás majdnem teljes lehetetlen. Lehető ott, a hol azon terűlet mellett, melyen a kár elkövettetik, valamely nagyobb birtokosnak, de egy és ugyanazon birtokosnak erdő- vagy vadterűlete képezi a szomszédságot; de a hol több birtokos van, ott a kártérítést elérni teljes lehetetlenség, mert ha az illető káros az egyikhez fordúl, az azt mondja: bizonyítsa be, hogy az ő vadja volt, és nem a szomszédé, ha pedig a másikhoz megy, az ugyanezzel áll elő. Állíthatom a t. ház előtt, hogy saját kerületemben vannak községek, melyek urbéri birtokainak egy bizonyos részét használni soha sem lehet a vadak miatt.

Ezek mindenesetre oly tűrhetetlen állapotok, a melyeken segíteni kell. Hogy segíteni

Digitized by Google

akar az igen t. földmívelési minister úr, azt hallottam. Én csak arra kérem, méltóztassék ezzel a segedelemmel egy kicsit sietni, mert tovább ez az állapot fenn nem tartható.

Pártolom azon határozati javaslatot, melyet Horváth Adám t. képviselőtársam benyújtott *(Helyeslés.)*

Molnár Antal jegyző: Kolozsvári Kiss István. *(Derültség. Zaj. Halljuk!)*

Kolozsvári Kiss István: T. ház! Talán minden komikussága mellett is ennek a kérdésnek, aligha van fontosabb nemzetgazdasági kérdés, mint a nyulak kérdése. *(Derültség.)*

Bocsánatot kérek, Magyarországon nemcsak a gyümölcstenyésztés, de egyáltalán a fatenyésztés, a vadfék tenyésztése is igen fontos. Maguknak a homok terűleteknek beültetése, s úgy ezeknek, mint különböző terűletek, utak stb. befásítása mind oly kellék, mely mindenesetre sokkal fontosabb, mint a vadállomány emelése. Méltóztassék tekintetbe venni, hogy a nyulak ellen való védekezés a fák tekintetében majdnem lehetetlen, mert ha bekötözik is a fát, nagy hó idején, mint most, vagy mint két éve volt, felmennek az ágakra, és a fák ágait és galyait annyira tönkre teszik, hogy 2—3 év múlva még oly fák is, melyekről azt gondolta volna az ember, hogy ki fogják heverni, a legelső 5—6 heti szárazságra kivesznek, és ez alól még a 10—12 éves igen szép nagyságú fák sem vétetnek ki, a melyek már a legtermékenyebbek.

Már most eltekintve a gyümölcsészettől, méltóztassék az úgynevezett puha, vizenyős fákat venni, azokat meg tökéletesen meghajalják a nyulak, úgy, hogy magukban az erdősített, beültetett terűleteken is mind a vékony hajtásokban, — mert ezeket egészen eleszik, — mind a meghajlásban teméntelen károkat csinálnak.

Én, miután pártolom Horváth Ádám t. képviselőtársam és barátom indokolását, felhívom a minister úr figyelmét különösen arra, hogy nemzetgazdaságilag tekintetbe vétessenek Magyarországnak azon terűletei, a hol eminenter nemcsak azon vidék érdekét, hanem általában az egész ország érdekét az képezi, hogy azokon a terűleteken erdők legyenek, mert ez nem csak klimatikus és egészségi tekintetben, hanem általában véve nemzetgazdasági, sőt még politikai tekintetben is igen fontos, mert az erdősítés mindenesetre oly munkakört ad a népességnek melyre annak bizonyos tekintetetben a tavaszszal és a télen szüksége van.

Azt hiszem, hogy e tekintetek sokkal fontosabbak, mint az országos nyúlmennyiség érdeke. Elvégre az országnak kötelességei vannak az Alföldet gyümölcsösíteni és beerdősíteni, ennek pedig ez idő szerint leginkább utjában állanak a nyulak és a nyulak pártolói.

Molnár Antal jegyző: Meszlény Lajos! *(Halljuk! Halljuk!)*

Meszlény Lajos: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Tagadhatatlan az, hogy a vadászati törvénynek magának oly kinővései és oly hibái vannak, melyeket módosítani *(Egy hang jobb felől: Szigorítani! Halljuk! Halljuk!)* és szigorítani kell. De, t. ház, ez, — ha talán nevetséges is mint vita, — de egyáltalán meddő is, mert arról, hogy Magyarországon a nyulakat egyáltalában teljesen kipusztítsuk, szó sem lehet, mert egy oly törvényt Magyarország nem hozhat, a mely ez egyesek szabadságába belenyúl, mert Magyarország nem hozhat oly törvényt, hogy pl. én birtokomon, ha nem sajnálom a magam fáit, nyulakat neveljek, és azt a nyulat senki sem fogja úgy megkötni és szájkosárral ellátni, hogy a szomszédba át ne menjen s ott kárt egyáltalán ne tehessen. S ha oly törvény hozatnék, hogy a nyulak egyes vidékeken pusztítassanak ki, akkor Horváth Ádám t. barátom nem sokra menne, mert bizonyos, hogyha a kecskemétiek a nyulakat kipusztítanák, a nagy kőrősiek nevelnék. *(Nagy derültség és tetszés a szélső balon.)*

Elnök: Kíván még valaki szólani?

A kérvényi bizottság azt javasolja, hogy a kérvények a belügyministernek adassanak ki; ezzel szemben Horváth Ádám azt a határozati javaslatot adta be, hogy a képviselőház utasítsa a kormányt, hogy a vadász-törvény módosítása iránt terjeszszen be javaslatot. Méltóztassanak e kérdésben szavazni. A kérvényi bizottság azt javasolja, hogy a kérvények adassanak ki a belügyminister úrnak.

Méltóztatnak hozzájárulni? *(Helyeslés.)* Akkor ennek értelmében mondom ki a határozatot.

Kíván a t. ház a határozati javaslat felett is szavazni? *(Helyeslés.)* Akkor felteszem a kérdést: Kérem azon képviselő urakat, a kik a határozati javaslatot elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik. Zaj. Felkiáltások: Kisebbség! A minister is elfogadta! Nem értettük a kérdést!)*

T. ház! Világosan feltettem a kérdést, de azért ismételhetem. A Horváth Ádám képviselő úr által beterjesztett határozati javaslat azt tartalmazza, utasíttassék a kormány, hogy mielőtt törvényjavaslatot terjesztene elő a vadászati-törvény módosítása tárgyában.

Szíveskedjenek azon képviselő urak, kik ezen javaslatot elfogadják, felállani. *(Megtörténik. Felkiáltások: Többség! Kisebbség!)* Kétséges lévén a többség, kérem méltóztassanak még egyszer felállani azon képviselő urak, kik a határozati javaslatot elfogadják. *(Megtörténik.)* A többség

Digitized by Google

elfogadja a határozati javaslatot. E szerint a kérvény kiadatik a belügyministernek és utasíttatik a kormány, hogy a vadászati törvény módosítása tárgyában mielőbb törvényjavaslatot terjeszen elő.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Hunyad, Abauj-Torna, Ugocsa- és Barsvármegye közönsége a tisztviselők fizetéseinek javítása iránt kérelmeznek.

Horváth Béla előadó: Hasonló tartalmú kérvények már tárgyáltatván e házban, a kérvényi bizottság részéről javaslom, hogy e kérvények a megfelelő törvényjavaslat tárgyalása alkalmával a ház asztalára tétessenek le.

Elnök: Méltóztatnak hozzájárulni. *(Helyeslés.)* A kérvények a megfelelő törvényjavaslat tárgyalása alkalmával a ház asztalára tétetnek le.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*: Pest-Pilis-Solt-Kiskúnvármegye közönsége a vármegye újjá szervezése tárgyában kérelmez.

Horváth Béla előadó: T. képviselőház! Mivel Pest-Pilis-Solt-Kiskunmegye kérvényéhez hasonló tartalmú kérvény foglaltatik a sorjegyzék 71. tételszáma alatt, kére n a t. képviselőházat, hogy a két kérvényt együttesen méltóztassanak tárgyalás alá venni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Méltóztatnak hozzájárulni.

Horváth Béla előadó: Pestmegye törvényhatósága arra kéri a t. képviselőházat, hogy mivel területének nagysága és lakosainak nagy száma folytán a közigazgatást a központból kellőleg ellátni képtelen, nevezetesen a gyorsaság kellő mértékben nem vihető keresztül és még az áttekintés sem eszközölhető a központból, Pestmegyének két törvényhatóságra leendő osztása iránt intézkedni méltóztassék.

Kecskemét törvényhatósági város szintén azt kéri, hogy e kettéosztás eszközöltessék, még pedig Czegléd irányában a Duna és Tisza folyókat összekötő egyenes vonalban, és hogy az eként kettéosztott területek egyikének Budapest, másikának Kecskemét törvényhatósági város legyen a székhelye.

A kérdés csak akkor lévén kellőleg megoldható, midőn a közigazgatás államosításának a kérdése napirendre kerül, s a kérvényezők maguk is akkorra értvén kérésüket, javasolja a kérvényi bizottság, hogy mindkét kérvény adassék ki a belügyminister urnak.

Molnár Antal jegyző: Horváth Ádám!

Horváth Ádám: T. képviselőház! Vagyok bátor a t. háznak becses figyelmét azon két kérvényre felhívni, melyet az előadó úr az imént terjesztett elő. E két kérvény tárgyazza az ország legnagyobb megyéjének kettéosztását, és azután Kecskemét városának kérvényét azért, hogy a kettéosztás esetén a megye alsó felének székhelye oda tétessék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! Nagyon érdekes és a belügyminister úrnak figyelmébe ajánlom azt a felíratot, melyet Pest vármegyének közönsége intézett a képviselőházhoz. Ott el van mondva az, hogy mily hiányos a közigazgatás, azért, mert a vármegye területe oly óriási, hogy a rendelkezésre levő erővel teljes lehetetlenség azt ellátni, és maga Pest vármegye kéri a kettéosztást. Midőn a határozatot Pest vármegye meghozta, akkor Kecskemét városa is mozgalmat indított az iránt, hogy a székhely oda tétessék. Hát hiszen, t. képviselőház, egy tekintet a megyének a térképére és mindenki láthatja, hogy legczélszerűbben kétfelé volna osztható Pest-Pilis-Solt-Kiskún megye akként, hogy lenne egy Pest-Pilis megye és egy Solt-Kiskún megye. Pest-Pilis megyében volnának: a kecskeméti felső járás, a pesti felső járás, a pesti közép járás, a pesti alsó járás, a pilisi felső és alsó, a váczi felső és alsó járások, összesen 148 község, továbbá Vácz és Szent-Endre rendezett tanácsú városok; ennek székhelye volna Budapest. Solt-Kiskún megye pedig állana: a kecskeméti alsó járás, a kiskúnfelső járás, a kiskún alsó, a solti felső, közép és alsó járásokból, összesen 57 község és 4 rendezett tanácsú város, úgymint Czegléd, Nagy-Kőrös, Félegyháza és Halas, ezek tartoznának Solt-Kiskún megyébe, a melynek székhelye lenne Kecskemét. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* E beosztásnál Solt-Kiskún megyének területe ugyan nagyobb volna, mint Pest-Pilisé, hanem igazgatás tekintetében ezt a különbséget kiegyenlíti az, hogy Pest-Pilis megyében több a községek száma, mint Solt-Kiskún megyében és népesebb is, mint az alsó rész.

Világos, t. ház, hogy midőn maga a megye is belátja, hogy a közigazgatást teljesen lehetetlenné teszi a megye óriási nagysága, akkor a törvényhozás nem zárkózhatik el ezen kérelem teljesítése elől; az is világos, hogyha e kettéosztás megtörténik, akkor más székhelye az új megyének nem lehet, mint Kecskemst. Azt hiszem, nem méltóztatik a t. ház rossz néven venni, ha kissé kitérek e kérdésre, — *(Halljuk! Halljuk!)* nem hosszadalmasan, csak röviden — azon hitben, hogy talán még sem méltóztatnak ezt hazabeszélésnek venni. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! Azon az egész vidéken Kecskemét a legnagyobb város, 50 ezer lakossal bír, 15 négyszög mértföldnyi területe van. Továbbá különösen kiemelem, hogy a tervezett Solt-Kiskún megyének területe majdnem megegyezik a kecskeméti törvényszék területével, vagyis e területnek törvénykezési tekintetben, valamint adózási és hadkiegészítési tekintetben is Kecskemét most is központja. Azután, ha létezik valami, a miért okom van büszkének lenni arra, hogy

Digitized by Google

kecskeméti vagyok, az az, hogy alig van város az országban, mely iskolaügyére annyit áldoz, mint Kecskemét. Az 1893. évi költségvetésben is, oda nem értve a beruházásokat, körülbelül 90.000 forintot áldoz maga a város tanügyi célokra, ehhez még hozzá kell számítani azokat a nagy kiadásokat, melyeket az illető felekezetek fordítanak tanügyi célokra. Ezekből fentartunk egy jogakadémiát, két főgymnasiumot, van egy főreáliskolája és felsőbb népiskolája, a melyet mostan fognak átalakítani gazdasági iskolává. Szóval ezek oly tényezők, a melyek egyenesen lehetetlenné teszik azt, hogy a megyei székhely más legyen, mint Kecskemét. Épen azért, bár határozati javaslatot nem nyújtok be, nagyon kérem a t. kormányt, hogy komolyan foglalkozzék e kérdéssel, még azelőtt az idő előtt, a mit a kérvényezők jeleznek, tehát a közigazgatás államosítása és a többi törvényhatóságok rendelkezése előtt. Mert, hogy ezek mikor fognak bekövetkezni, azt ma senki sem mondhatja meg, maga a t. kormány sem. Azt hiszem, a kérdés elég sürgős arra, hogy mielőtt az bekövetkeznék, a megye szétosztása külön törvényhozási actus által eszközöltessék. Ezt kívántam elmondani. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Molnár Antal jegyző: Gulner Gyula!

Gulner Gyula: T. ház! Már 1876-ban, mikor a megyék kikerekítése szóba jött, elismertetett, hogy az a terület, mely Pest-Pilis-Solt-Kiskún név alatt szerveztetett, túlságos nagy közigazgatási terhet fog képezni, és már akkor sokan kifejezték azon aggodalmukat, hogy azt helyesen administrálni nem lesz lehetséges. A tények igazolták az akkori aggodalmakat, és hogy miért történt akkor mégis úgy a beosztás, annak igen egyszerű oka van. Azok, a kik már akkor is tagjai voltak a képviselőháznak, emlékezni fognak arra, hogy az akkori politikának egyik ütőkártyája az volt, hogy az ország egyik érdekelt vidékével leszavaztatták a másikat, és mikor az egyik le volt szavazva, akkor, — csupán abból indulva ki, hogyha te ütöd az én zsidómat, én is ütöm a te zsidódat, — így szervezték agyon a vidékeket. Denique létrejött ez az óriási terület, habár nem áll az, hogy ez volna a legnagyobb területű megye, mert e tekintetben Bács-Bodrog megye a legnagyobb, aztán következik Torontál (a feloszlatott határőrvidéket hozzászámítva) s azután Bihar és Pest megye. Kétségtelen azonban az, hogy Pest vármegye ma 12.000 négyszög kméternyi területet foglal magában, és ehhez még méltóztassanak hozzávenni azt, hogy egyrészét a Duna is kétfelé vágja. Arról tehát alig lehet szó, hogy a közigazgatásnak mai igénye mellett ekkora területen helyes ellenőrzést, helyes administratiot lehessen gyakorolni egy alispánnal, egy központtal, a járások oly tömegével, a mely jelenleg van. És ha hozzáveszem a rendezett tanácsú városokat, — mindössze hat van, — tehát nem is olyan túlságos sok, de ezzel is szaporíttatik az első tisztviselőnek felügyelői kötelessége, úgy, hogy azt lehet mondani, hogy az áttekintés majdnem lehetetlen. Ehhez hozzájárúl az is, hogy a megyének ethnografiai viszonyai és érdekcsoportosulásai is annyira heterogének, hogy például egészen más érdekek forognak fenn a Tiszavidékén, és más érdekek forognak fenn azokon a vidékeken, a melyek határosak Bács-Bodrog megyével, vagy határosak Nógrád, Esztergom-, vagy Fehér megyével. Ezeket a nehézségeket kiegyenlíteni, úgy, hogy igazságos, helyes és gyors közigazgatás legyen, igen nagy nehézségekbe ütközik, a mit azok, a kik közvetlenül részt vesznek a megye administratiojában, akár mint tisztviselők, akár mint bizottsági tagok, napról napra tapasztalni kénytelenek.

Nem azért szólalok fel, minthogy ha állást akarnék foglalni Pest megye felterjesztésével szemben, hanem felszólalok azért, hogyha lehetséges, igénytelen felszólalásommal megakadályozzam azt, hogy a t. ház már előlegesen is külön állást foglaljon ebben a kérdésben Horváth Ádám t. képviselőtársam felszólalása folytán; *(Halljuk! Halljuk!)* mert ezt ismét elhamarkodott lépésnek tartanám.

Meg tudom magyarázni, hogy miért szólal föl a t. képviselő úr ebben a kérdésben épen Kecskemét érdekében. *(Halljuk! Halljuk!)* Nem ő az első Kecskemét városi országgyűlési képviselő, a ki Kecskemétet székhelyűl ajánlja, mert Kecskemét városának 1867-iki képviselője ugyanily értelemben tett nyilatkozatot. De, t. ház, azokat az adatokat, melyeket ő felhozott, én a kérdés megítélésére nagyon csekélyeknek és egyoldalúaknak tartom. A ki e kérdést szerencsésen akarja megoldani, annak, — bocsásson meg nekem t. barátom, — kombinative kell azt megoldani, Jász-Nagy-Kún-Szolnok, Csongrád, esetleg Szeged vármegye, továbbá a Kis-Kúnság specialis viszonyainak, sőt Fehérmegyének érdekével is, szóval csak egy általános rendezés alkalmával, melyet más, mint tisztán a közigazgatás érdeke, nem fog vezetni, lehet majd e kérdést czélszerűen és helyesen megoldani. *(Helyeslés.)*

Én tehát, a ki különben szintén elfogadom a kérvényi bizottság javaslatát, csak arra kérem a t. házat, méltóztassék a dolognak azt az oldalát is figyelemre méltatni, hogy nemcsak Kecskemétnek viszonyai is érdekei forognak szóban, mert ha arról volna szó, hogy Kecskemét milyen érdemes város, akkor én akár törvényben is szívesen elismerést szereznék neki, — hanem

Digitized by Google

egyéb dologról is van itt szó: egy nagy terűletnek a jövőjéről.

Épen azért nem osztozhatom t. barátom azon felfogásában sem, hogy ez kiszakíttassék az általános terűleti rendezésből, s hogy sürgősen intéztessék el, mert attól félek, hogy akkor nagyon elhamarkodva intézné el azt a törvényhozás; de nem is látom a dolognak oly égető sürgősségét.

Ha csakugyan komoly a t. kormánynak az a törekvése, hogy a közigazgatási reformot, a mint arra nyugodt ideje marad, keresztűl fogja vinni, ezzel kapcsolatosan e kérdéssel is foglalkoznia kell, mert szerintem, ha e terűleti beosztással azon abnormitást nem fogjuk kiigazitani, a mely, hogy úgy mondjam, fizikai akadályát képezi a közigazgatás helyes vitelének, akkor nem fogjuk a kívánt eredményt elérni soha. E rendezés alkalmával lesz annak ideje, hogy t. barátom Kecskemét mellett lándzsát törjön, és egy új megyének Kecskemét székhelylyel való alkotását lancirozza, és annak propagandát csináljon.

Én csak rámutattam azon keretekre, a melyeknek combinatioja nélkűl a kérdést helyesen és következetesen megoldani nem lehet, és kérem a t. házat, hogy mindkét kérvény, úgy, mint a kérvényi bizottság igen helyesen javasolja, megfontolás végett adassék ki a belügyministernek. *(Helyeslés.)*

Molnár Antal jegyző: Kolozsváry Kiss István!

Kolozsváry Kiss István: T. ház! Nagyon keveset akarok hozzátenni ahhoz, a mit előttem szólott Gulner Gyula, mint szintén pestmegyei képviselő, e kérdésben felhozott. Csak arra akarom a t. házat és a t. kormányt figyelmeztetni, hogy aligha lehet Kecskemét egy megyének központja. *(Élénk derültség.)* Mert bocsánatot kérek, látva azt a térképet, a melyen a megye kettéosztása jeleztetik, e kettéosztás meglehetősen tetszésszerű.

Ily módon akármit el lehet osztani, hogy az érdekeknek megfelelő legyen. Ott Szolnoktól kezdve lefelé Szeremléig terveztetik a megye kettéosztása épen olyan hosszú vonalon, mint a mostani Pestmegye. De Kecskemét szabad királyi város, és mint ilyen nem tartozik a megye terűletéhez, és bármiképen létesítsük is a dolgot, nem fogjuk úgy csinálhatni, hogy a megye terűletébe okvetlenűl beleessék akár a Tisza, akár a Duna, hanem úgy, hogy a Duna és Tisza képezze a természetes határokat; már pedig Kecskemét a maga határával épen a Tisza mellé esik 13—14 négyszög mértföldnyire.

Különben én elismeréssel vagyok, úgy Kecskemét városa, mint annak képviselője irányában, de mindenesetre első sorban a közigazgatás érdeke irányadó. Azonkivűl pedig a szerénység tiltja, hogy egyenesen utaljak a legmegfelelőbb székhelyre, *(Derültség.)* de mivel épen egy kitűnő nemzetgazdász gróf Zichy Jenő súgta, kénytelen vagyok annak is hangot adni, hogy a megye központjának olyan városnak kell lenni, a mely legkönnyebben hozzáférhető. Már pedig mindenkinek van annyi geografikus ismerete, hogy tudja, hogy az úgynevezett osztrák-állam vasutnak a pest-zimonyi vasuttal való összeköttetése egészen távol esik a Duna melletti ama résztől, a mely vagyonosnak mondható. Ha mi Sárközről stb. Kecskemétre akarunk közlekedni, előbb fel kellene jönünk Budapestre, s csak aztán mehetnénk Kecskemétre. Mert hogy 7—8 mértföldet kocsin utazzanak az emberek, arra mai napság bajosan szánják rá magukat. Pártolom Gulner t. képviselőtársam előadását, és bármennyire óhajtanám Kecskemét város javát, mégis kérem a t. minister urat, ép úgy, mint a t. házat, hogy ez ügyben inkább a közigazgatás érdekét tartsák szem előtt. *(Helyeslés.)*

Molnár Antal jegyző: Holló Lajos!

Holló Lajos: T. ház! E most megindult kis vitából méltóztatik látni, mily czélszerűtlen és némileg helytelen is egyes városok érdekében itt szót emelni, mert ez okvetlenűl felhívja más városok képviselőit, hogy amaz eszme ellen legalább is tiltakozásukat fejezzék ki. Én is e kötelességnek engedve, vagyok bátor megjegyezni, hogy az a vidék, mely a felhozottakhoz képest Kecskeméthez volna csatolandó, nem nagy örömmel venné ezt az összeköttetést, mert az sem traditioinak, sem összeköttetéseinek, sem forgalmának meg nem felel. Ennek következtében a magam részéről csatlakozom azokhoz, a miket Gulner Gyula t. képviselő úr mondott, és arra vagyok bátor felhívni a minister úr figyelmét, hogy ezeket a kérdéseket ne incidentaliter egyszerű kérvény alapján, hanem az egész közigazgatás rendezése kapcsán oldja meg, *(Helyeslés)* és tekintet nélkűl egyes vidékekre, egyes egyénekre, egyes fölszólalások kivánságára, úgy ítélje meg a dolgot, a mint azt a közigazgatási rendszer az egész országban kívánja és a mint a szükség mutatkozik.

Egyet még bátor vagyok figyelmébe ajánlani a t. kormánynak, midőn ezen kérdést, remélem a legközelebbi nagyobb általános rendezéskor meg fogja oldani, hogy főleg arra legyen tekintettel, hogy lehetőleg azok a helyek, melyek régi traditiok által össze vannak fűzve, bizonyos közösségben és egységben maradjanak egymással, mert azok a helyek, melyek talán századokon keresztűl az összműködés, a haladás számos szálai által egymáshoz vannak fűzve, a

Digitized by Google

jövőben ezen önkormányzati körnek nagyobb mértékben lesznek tényezői, mintha idegen területekkel lesznek összeköttetésbe hozva. Egyik szempont tehát a régi traditiok tiszteletben tartása a másik a forgalmi viszonyok figyelembe vétele. Többé nem lehet mellőzni a vasuti összeköttetések újabb alakulását, mely egészen más és egymástól távol levő vidékeket egymáshoz közelebb hoz, és többé nem a Tisza és Duna köze határozza ezt meg, hanem a vasuti configuratio. Én Horváth Ádám t. barátom fölszólalása ellenében ismételten azt vagyok bátor kifejezni, hogy vidékünkön él a Kis-Kunság traditioja, mely az egész vidékeket összeforrasztotta, és mely a megyei intézmény 76-iki nagy átalakításakor egy óriási nagy számú küldöttség által ezt a t kormány figyelmébe ajánlotta. Ennek szem előtt tartását kérem én a t. kormánytól. Magasabb politikai indokok ezen régi százados közigazgatási terület szétrombolását vonták maguk után, és ha most Pest-Pilis-Solt-Kis-Kún megye, ezen négy megyéből összealakított terület, szét fog esni darabjaira, és ha nem lesz semmi ok, mely ezen régi traditiok fölélesztését, érvényrejutását gátolná, kivánatos, hogy ezen régi, már létező területet, a Kis-Kún területet, ha ezt magasabb érdekek nem akadályozzák, szintén egy önálló közigazgatási testté alakítani sziveskedjék. Ez az illető vidék, a mely Kecskeméthez legközelebb áll, érdekeinek, kivánságának, régi történelmi multjának és forgalmi viszonyainak véleményem szerint legjobban megfelel és óhajtanám, hogy a jövendő kikerekítésnél ez is figyelembe vétessék. *(Helyeslések.)*

Elnök: A ministerelnök úr kíván szólani.

Wekerle Sándor ministerelnök: T. képviselőház! Már a népdal is azt tartja, hogy »Hires város az Alföldön Kecskemét« és igy azt hiszem, mindnyájan tisztában vagyunk azzal, hogy a kikerekítés kérdésénél, kivált ha egy Kecskemét megye alakíttatnék, Kecskemét, városa figyelmen kivül hagyható nem volna. De a felszólalásokból azt látom, hogy ha még sokáig vitatjuk e kérdést, a tervezett Kecskemét megyéből nagyon kevés, vagy tán semmi sem marad. És ennek okát én nem abban keresem, mintha Kecskemét városának arra való hivatottsága bármely részről kétségbe vonatnék, hanem inkább abban, hogy ily kérdéseket incidentaliter megoldani nem lehet. *(Általános helyeslés.)* Én azt hiszem, ily kérdések megoldásánál az egyik előfeltétel az, hogy magukban az érdekelt körökben és ezek között nem azokat értem, melyek maguk megyeszékhelyek kivánnak lenni, hanem azokat, melyek egy nagy administrativ területet, és mint ilyenek összetartozó egészet képeznek, a mely bizonyos tekintetben összeforrott az érdekek azonosságánál fogva, bármily különböző vidékhez tartozzanak annak alkotó elemei, hogy mondom, első sorban ezekben a körökben is megérlelődjék az a nézet hogy oly nagy a terület, hogy azt okszerűleg administrálni nem lehet. *(Helyeslés.)*

A másik szempont, a mely e kérdés megoldásánál szem előtt lesz tartandó, az, a melyet Gulner Gyula t. képviselő úr felemlített, hogy Pest vármegye szétdarabolásának kérdését, ha oly nagy a terület, hogy azt ily módon administrálni nem lehet, nem czélszerű incidentaliter és úgy megoldani, hogy egyszerűen megyét kerekíttünk ki belőle, hanem e kérdést a szomszédos vármegyék okszerű kikerekítésével kapcsolatosan kell megoldani. *(Helyeslés.)*

Végül még azt harmadik szempontot is figyelembe kell vennünk, hogy központok körül mindig nagyobb területü megyék okszerűek, mint vidéki városok körül; és pedig azért, mert a lakosságot a forgalmi összeköttetések nem csak a vágyódás-, hanem az életszükségletek is, továbbá a megszokottság, nagyobb centrumokra utalják; úgy, hogy itt viszonylag egy sokkal nagyobb területet egy megyévé egyesíteni mindenesetre indokoltabb, mint hogy egyes vidéki városok közül kisebb megyei területek alkottassanak.

Mindezekből levonva a consequentiát, azt mondom, hogy ha Pestmegye területe oly nagy, hogy az administratio fokozottabb igényeinek nem felel meg, akkor a kérdést mindenesetre combinative kell más vármegyék kérdésével megoldani s azt hiszem, hogy a megoldás helyes módját és idejét akkor találjuk meg, a mikor annak idején alkalmunk lesz ezen kérdéssel foglalkozni. *(Általános helyeslés.)*

Molnár Antal jegyző: Bartók Lajos!

Bartók Lajos: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Ezúttal röviden szólalok fel, fentartva magamnak a jogot, hogy annak idején részletesebben kifejthessem indokaimat és érveimet, bebizonyítandó, hogy Kecskemét városa mennyire hivatva van megyei központul szolgálni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. ministerelnök úr kijelentéséből örömmel veszem tudomásúl, hogy Pestvármegye területi nagyságának megállapításánál Pestvármegye közönségének óhajtását is szükségesnek tartja figyelembe venni s a közigazgatás rendeztetvén, Pest vármegyét két megyére óhajtja osztani. (*Egy hang a szélső baloldalon: Háromra is lehet!*) Tehát háromra. De ha csak kettőre osztatnék is, Budapestet, mely pedig az országnak is fővárosa, a jelenlegi Pest vármegye területén nem közelítheti meg más város, mint Kecskemét, még pedig úgy ipari, mint kereskedelmi jelentőségénél fogva, valamint nem kevésbbé vagyonossága folytán és nemzeti kul-

Digitized by Google

turalis szempontból. Mindenek fölött pedig a megyei administratio szempontjából kívánatos, hogy egy újabb központosítás esetében az új megyei székváros Magyarországnak mintaszerű kulturája által is tekintélyes városává fejlődhessék ki. (*Általános helyeslés.*)

A megyei székhelyek megválasztásánál rendkivül fontos kérdésnek tartom azt, hogy vajjon az illető városban az életképesség, a polgárság fejlődési ereje, készsége, életrevalósága meg van-e kellő mértékben, hogy nem egy holt tömeget akarunk-e azzal galvanisalni, ha oda megyei székhelyet teszünk? Kecskemét a maga erejéből oly nagyra ment és oly virágzó életerejű városnak bizonyult hogy tényleges képességben és áldozatkészségben, különösen kulturalis ügyek iránt, egy város sem múlhatja felül. Most építi fel monumentalis új városházát; építni fogják a fényes redouteot s mint már a napokban említettem, az alkotmányosság 25 éves ünnepén, a király ő Felsége koronázásának emlékezetéül Kecskemét, ez a méltán hires alföldi város, azzal ünnepelt, azzal tüntette ki magát, hogy 200.000 frtos alapítványt tett egy szinházra. (*Éljenzés.*) És ha Kecskemét ez alapítványt megtette, bizonyára ki is fizeti s a mű létre is fog jönni.

Azért én még egyszer kérem a belügyminister urat, ne húzzuk halaszszuk a fontos és annyira égetően sürgős megye rendezését, különösen pedig, hogy létesíttessék Kecskemét városával, mint székhelylyel, egy új vármegye, mely által Pestmegye administratiojának a geografiai s egyéb viszonyok szülte nehézségei is meg fognának szünni. (*Élénk helyeslés és tetszés a bal- és szélső baloldalon.*)

Elnök: Kíván valaki szólani? Ha senki sem kíván szólani, kérdem a t. házat, méltóztatik-e elfogadni a kérvényi bizottság azon javaslatát, hogy e kérvények a belügyminister úrnak adassanak ki. (*Elfogadjuk!*) Ily értelemben mondom ki a határozatot.

T. ház! Az idő előre haladt és még interpellatio is van hátra. Ennélfogva javaslom, hogy a kérvények tárgyalását most ne folytassuk, hanem a hátralevő kérvényeket hétfőn 1 órától kezdve tárgyaljuk (*Helyeslés.*) Méltóztatik elfogadni? (*Elfogadjuk!*) E szerint a jövő ülés ideje és napirendje meg van állapítva.

Attérünk az interpellatiora. Vajay István képviselő úr fogja megtenni interpellatioját.

Vajay István: T. ház! Minden esetleges apprehensiot kikerülendő, van szerencsém előre is megjegyezni, hogy előttem a genfi nemzetközi szerződés azon megállapodása, mely szerint a csatatéren súlyosan megsebesültek és haldoklók kímélendők, nem ismeretlen, és én ezen megállapodást szívesen elfogadom szabályúl a politikai mérközés küzdőterén is, azon megtoldással, hogy addig, a mig valakiről a hivatalos gyászjelentés ki nincs adva, ha meg is van lőve, ne higyjük holtnak, hanem tartsuk elevennek a székébe ültetett Szulimánt, ha mindjárt alszik is.

Ennek előreboesátása után azt hiszem, nem vétek, ha a valláserkölcsi momentumnak, a tudomány szempontjának és az egyetem könyvtáránál alkalmazott tisztviselők jogos érdekének nehány alázatos és ártatlan szóval áldozok. Felszólalásom azon hírlapi közlésekben gyökeredzik, melyek szerint a cultusminister úr az egyetemi könyvtár nyitvatartására vonatkozólag egy új szabályzatot adott ki, melynek értelmében a szünnapok nem úgy mint eddig a vasár- és ünnepnapokon, hanem munkanapon, hétfőn lesznek. A minister úrnak ez új szabályzata egyaránt sérti a valláserkölcsi momentumot, nem felel meg a tudomány érdekének, és nem mozdítja elő a tisztviselők jogos érdekét sem. Hogy a valláserkölcsi momentumnak ezen intézkedés nem kedvez, azt úgy hiszem felesleges volna bizonyítani, hogy a tudományos érdeknek szintén nem felel meg, azt leszek bátor a következőkben bizonyítani. A főváros területén három nagyobb szabású könyvtár van: az akadémiai könyvtár, az egyetemi könyvtár s a muzeumi könyvtár. Ezek közül délután a muzeumi könyvtár soha sincs nyitva, az akadémiai könyvtár könyvei közül pedig csak azokat használhatja a laicus elem, a melyeket a tudósok le nem foglaltak a maguk számára. Hátra van tehát egész napra az egyetemi könyvtár. Ha egy munkanapot megteszünk ünnepnapnak, és ezen a napon be lesz zárva a könyvtár, akkor tényleg egy munkanap elveszett, egy alkalom elvétetett a tudományszomjas ifjúság és a tudománykedvelő nagy közönségtől.

Ezzel szemben áll az egyetemi könyvtárnál alkalmazott tisztviselők jogos érdeke. Ezek a tisztviselők azon keresztény társadalom tagjai, mely társadalom szerint a vasár- és ünnepnap arra van rendelve, hogy a test pihenjen, a lélek táplálkozást szerezzen és a társadalmi érintkezés révén üdülést nyerjen. Ha mi elfogadjuk ezt a mostani intézkedést, akkor az egyetemi könyvtárnál alkalmazott tisztviselők számára egészen új társadalmat kell alakítani, hogy ők jól érezzék magukat abban a keretben, a mely eddig még nem létezik: abban a semmiben.

Ezekben, azt hiszem, eléggé indokoltam interpellatiomat. Fentartom magámnak a jogot, a kérdéshez akkor is hozzászólani, midőn a t. minister úr interpellatiomra válaszolni fog. Interpellatiom következő: (*olvassa*):

»Interpellatio a t. cultusminister úrhoz. Tekintettel arra, hogy az egyetemi könyvtárnál alkalmazott tisztviselők is azon keresztény társa-

Digitized by Google

dalom tagjai, melynek testi pihenésére, lelki táplálkozására és szellemi üdülésére a társadalmi érintkezés révén a vasár- és ünnepnapok szolgálnak;

tekintettel továbbá arra, hogy a lapok által közölt hír valósága esetén épen egy munkanap vesz el a tudományszomjas, de e mellett vallási szükségleteit is kielégíteni óhajtó ifjúságra, sőt a tudomány kedvelő közönségre nézve is:

van szerencsém a t. cultusminister urat kérdeni: való-e a lapok azon közlése, hogy a t. cultusminister úr az egyetemi könyvtár nyitvatartására vonatkozólag egy új szabályzatban aként intézkedett, hogy ezentul a könyvtári szünnap az eddig érvényben volt vasár- és ünnepnapok helyett a hétfő, tehát egy munkanap?

S ha e hír való, mivel méltóztatik a cultusminister úr megokolni ezen, a vasár- és ünnepnapot megszentségtelenítő, *(Derültség.)* a vasárnapi munkaszünet tételes törvényébe ütköző, a tudomány és könyvtári tisztviselők jogos érdekeit egyaránt sértő új szabályzat kibocsájtását?

Gr. Károlyi Gábor: Ez beteg! *(Nagy derültség.)*

Elnök: Az interpellatio közöltetni fog a vallás- és közoktatásügyi minister úrral.

A jövő ülés ideje és napirendje meg lévén állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 10 perczkor.)

147. ORSZÁGOS ÜLÉS

1893. évi január hó 30-án, hétfőn

B. Bánffy Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Mülek Lajos igazolása. — Rudnyánszky Béla nagytapolcsányi képviselő megbízó levelének bemutatása. — Messkó Lászlónak a tiszti ügyészségi állásáról való lemondásának bejelentése. — Latinovics Ernőnek a közlekedésügyi bizottsági tagságról való lemondásának bejelentése. — Feliratok és kérvények bemutatása. — A pénzügyi bizottság előterjesztése a tisztviselők fizetésének emelését és a vármegyei dotatiok szaporitását czélzó törvényjavaslatról. — A véderő bizottság jelentésének a véderőről szóló 1889. VI. tcz. módosításáról; a törvényjavaslat általános és részletes tárgyalása. — A zárszámadási bizottságnak jelentése a Magyar- és Horvátország között 1889-re eszközölt leszámolás megvizsgálásáról. — Napirend. — A ragadós tüdőlob kiirtásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Lukács Béla, Josipovich Géza, gr. Bethlen András, b. Fejérváry Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Schóber Ernő jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Perczel Béni, az azok ellen jelentkezőket Horváth Adám jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik az utóbbi ülés jegyzőkönyve.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa a január hó 28-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesítve van.

Jelentem a t. háznak, hogy Mülek Lajos Csanád vármegye nagylaki választókerületében megválasztott országgyűlési képviselő megválasztása óta a szabályszerű 30 nap eltelvén, a nélkül, hogy választása ellen kérvény adatott volna be.

Ehez képest Mülek Lajos képviselő a végleg igazolt képviselők jegyzékébe iktattatik.

Bemutatom Rudnyánszky Béla Nyitra vármegye nagytapolcsányi választókerületében megválasztott országgyűlési képviselő megbizó levelét.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik az igazoló állandó bizottságnak.

Bemutatom továbbá Messkó László orsz. képviselő levelét, a melyben bejelenti, hogy Nyiregyháza városánál elfoglalt tiszti ügyészi állásáról lemondott.

Digitized by Google

Tudomásúl vétetik.

Bemutatom Latinovics Ernő orsz. képviselő levelét, mely szerint a közlekedésügyi bizottsági tagságról lemond.

Méltóztassék ezt tudomásúl venni. Az e lemondás folytán eszközlendő választásra nézve annak idején leszek bátor javaslatot tenni.

Bemutatom Komárom és Pozsony vármegyék közönségeinek felíratát a betegápolási költségeknek általánossá és országossá tétele tárgyában;

Bars vármegye közönségének felíratát a közös fordulókban fekvő földeknek és közlegelőknek használata tárgyában;

a budapesti egyetemi könyvtár tisztviselőinek, b. Podmaniczky Frigyes;

a hazai négy gazdasági tanintézet tanári és tiszti karának, Wlassics Gyula dr.;

a pozsonyi kir. törvényszék és annak területén levő kir. járásbirósági telekkönyvi tisztviselőknek Hortoványi József orsz. képviselő által beadott kérvényét az állami tisztviselők fizetésének javitására vonatkozó törvényjavaslat módosítása iránt;

a magyar hizlaló ipari érdekeknek Bujanovics Sándor orsz. képviselő által beadott kérvényét a ragadós tüdőlob kiirtásáról szóló törvényjavaslat tárgyában.

Mindezen felíratok és kérvények tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a ház kérvényi bizottságának.

Bemutatom az apátfalvai községi tanítótestületnek;

a bodrogközi egyházkerületi gk. tanítói körnek;

Czirbusz Mihály sókúti és Zseltvay János csáklyói és

Vilimszky Alajos zamutói néptanítóknak Győrffy Gyula orsz. képviselő által beadott kérvényeit a tanítói fizetések méltányos rendezése tárgyában.

Előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a ház közoktatásügyi bizottságának.

Az elnökségnek több jelenteni valója nincsen.

Perczel Béni jegyző: Pulszky Ágost a pénzügyi bizottság előadója!

Pulszky Ágost a pénzügyi bizottság előadója: T. ház! A pénzügyi bizottság részéről van szerencsém benyújtani a tisztviselők fizetésének emelését és a vármegyei dotatiok szaporitását czélzó törvényjavaslatot. Kérem a t. házat, méltóztassék annak kinyomatása, szétosztása és napirendre tűzése iránt intézkedni.

Elnök: Méltóztatik hozzájárúlni, hogy a javaslat kinyomatassék, szétosztassék, s annak idején az osztályok mellőzésével napirendre tűzessék? *(Igen!)*

Akkor ebben az értelemben mondom ki a határozatot.

Következik a napirend: A véderő bizottság 216. sz. jelentése, a »véderőről szóló 1889: VI. t-cz. 14. §-a harmadik bekezdésének módosításáról és az 1893. évben kiállítandó újonczok megajánlásáról« 209. sz. alatt benyújtott törvényjavaslat tárgyában, kapcsolatban a véderő bizottság jelentésével, a »közös hadseregbeli és honvéd egyévi önkéntesek tiszti vizsgájának eredményéről, az 1891—92. tényleges szolgálati év végén« szóló 210. számú jelentés tárgyában.

Molnár Antal jegyző: Thaly Kálmán!

Thaly Kálmán: T. ház! A függetlenségi párt nevében már történt itt nyilatkozat annak kijelentésével, hogy mint évenkint, úgy ezúttal is e párt programmjához képest az újoncz-jutalékot a közös hadsereg számára addig, míg az mostani állapotában mint közös áll fenn, meg nem szavazhatja. A honvédségre nézve kijelentette Tóth Ernő t. barátom, hogy a párt azt alkotmányos és nemzeti intézménynek tekintvén, mint eddig megszavazta részére az újonczokat, úgy ezúttal is megszavazza. Ezen kijelentéseknek kiegészítéséül azonban szükséges még némelyeket elmondanom, maga a t. függetlenségi és 48-as párt nevében is; t. i. t. barátom nem említette, azonban részemről szükségesnek tartom kijelenteni azt, a mint minden évben kijelentetett ezen párt részéről, hogy mi, határozottan követeljük most is, mint követeltük eddig is mindig a honvédségnek tűzérséggel való kiegészitését. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Eddig a honvédség csonka intézmény. Bővebben kifejtettük azt már máskor, miért tartjuk ezt szükségesnek, és miért tartjuk hézagosnak a most fennálló pótló intézkedést, hogy tűzérségi gyakorlatok és mozgósítás alkalmával a közös hadseregtől vezényeltetik a honvédséghez tűzérség.

Mi részünkről a honvédségben nemzeti önálló haderőt tekintve, annak saját tűzérséggel való ellátását most is csak oly szükségesnek tartjuk, mint szükségesnek tartottuk ezelőtti években, és ezt azért tartom kívánatosnak kijelenteni nem csak a magam, de a párt nevében is, hogy valaki nekünk szemrehányást ne tegyen a miatt, hogy netán ezen kívánságunktól elállottunk volna, és ez a párt puhúlna, mert bizony ez a párt nem puhul. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Sőt a honvédségre nézve vonatkozólag nagy sajnálattal vettük azt az újabb védtörvényintézkedést, hogy az újoncz-jutalék, a mely 12.000 embernek biztosítása által a honvédség további fenmaradását a kellő védkötelesekkel való ellátás szerint fentartja ugyan, külön nem

Digitized by Google

választatik az újonczozáskor, hanem együttesen osztatik be a sorhadbeliekkel.

Ezt is sérelmesnek tartjuk. Sérelmesnek és rosszabbnak az azelőtt fennálló eljárásnál azért is, mert a katonai esküvel abusus történik. Nevezetesen most mindegyik újoncz a fősorozáskor egyáltalában a véderőbe soroztatván és az illető újoncz csak azután, complicált eljárás után választatván külön a honvédség számára, a besorozás után kénytelen a többiekkel egy és ugyanazon esküt letenni, vagyis a sorhad számára előírt azon katonai esküt, mely vak engedelmességet, tüzön és vizen való vak hűséget követel az uralkodó számára, a mi ellen ugyan nincs kifogásom, de az ellen van kifogásom, hogy törvényekről, alkotmányról, országról, nemzetről azon esküben szó sincs, holott a honvédesküben a honvéd az alkotmányra és a törvényekre is feleskü̇szik. Igy az újabb törvényhozásnak ezen ficus intézkedésével kimesterkedték azt, hogy a honvédújoncz a törvényekre esküt nem tesz, hanem a sorhadi általános vak esküt teszi. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Utólag, mikor a csapatokhoz beosztatik, le kellene tennie a honvédesküt; itt-ott talán meg is teszik,

B. Fejérváry Géza honvédelmi minister: Mindenütt!

Thaly Kálmán: Azt gondolom, hogy talán még sem mindenütt, a mennyiben sok esetet tudok arra, hogy pl. a sorhadi tartalékból áthelyezettek nem teszik le az esküt a törvényekre, valamint a tisztek is, a kik a közös hadseregből átlépnek. Hiszen Tóth Ernő t. képviselőtársunk, a ki tartalékos huszártiszt és azután tartalékos honvédtiszt volt, *(Felkiáltások: Bernát Béla!)* valamint Bernát Béla képviselőtársunk is kijelentették itt a minister úrral szemben, hogy soha sem követelték tőlük a honvédesküt.

B. Fejérváry Géza: Magának kell jelentkeznie!

Thaly Kálmán: Nem magának kell jelentkezni, ezt a törvény parancsolja, ha valamelyik vonakodik, hivatalból kell rá kényszeríteni. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon)*

Én tudok, t. ház, eseteket, hogy közös hadseregbeli tisztek egy vagy más viszonynál fogva jönnek át a honvédséghez, s lehet, hogy idővel a honvédség körében oly alkotmányos szellemet fognak elsajátítani, hogy talán szívesen letennék a honvédesküt, de ha azt a közös hadseregben megszokott katonai szellemet nem vetkőznék le, nem volna helyes, ha őket ily hivatalos esküre nem utasítanák. *(Egy hang a baloldalról: Bernátnál arra nincs szükség!)* Nem Bernát Béla és Tóth Ernő t. képviselőtársaimat értem, a kikről úgy is tudom, hogy milyen alkotmányos érzületű emberek. De általában az alkotmányos esküre szükség van azért, mert a tiszti rang s a tiszti becsület magával hozza, hogy ha egyszer letették azt az esküt, meg is fogják azt tartani. Ezért részemről igen ajánlom, hogy a honvédelmi minister úr a honvédparancsnokságokat, ha szükséges, körrendeletileg is figyelmeztesse, hogy a honvédeskü letétele alól, mint a melyet törvény rendel el, sem tisztet, sem újonczot fel ne mentsenek. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Én, t. ház, a honvédeskü letételére a beolvasztási tendentiával szemben, mely egyébként is oly nagy, oly rohamos mértékben nyilvánúl a közös hadseregben, és az ott nyilvánuló amalgamisatio ellenében igen nagy súlyt fektetek, mit azonban itt bővebben fejtegetni nem akarván, a honvédelmi tárcza költségvetésénél fogok erről részletesebben szólani. De már most kénytelen vagyok kijelenteni nemcsak a magam, de az egész függetlenségi és 48-as párt nevében, hogy ha a germanisatio, e magyar intézmény eredeti mivoltából való kiforgatása a mostani mértékben halad előre, bár fájó szívvel, de előbb-utóbb kénytelenek leszünk a honvédség részére eddig mindig megadott újonczjutalékot és költségeket is megtagadni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Óhajtjuk, hogy ne jussunk ebbe a szomorú helyzetbe, de előre is figyelmeztetni kívánjuk a minister urat, hogy ha ez irányban ily rohamosan történik a visszafejlődés; ennek ellensúlyozása ezen kényszerhelyzet adta fegyver használatára is indíthat bennünket. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Madarász József: Oda kényszerítenek!

Thaly Kálmán: Nagy István t. barátom igen érdekesen fejtegette, Lits Gyula t. képviselőtársam is érintette a maga beszédében az újonczokkal való bánásmódot, különösen a kiképzés idején. A minister úr által az öngyilkosokról beadott kimutatás provocalta főrészben ezen kijelentéseket, minthogy a hadseregben az öngyilkosság az újonczoknál nagy mértékben fordúl elő, az időhatár vizsgálata, a melyben a legtöbb öngyilkosság előfordul, a kimutatás szerint azon eredményre vezetett, hogy ez leginkább akkor történik, a midőn az újonczok bevonúlnak. Hát természetes dolog az részben, hogy a megszokott családi viszonyból, az otthoni körülményekből való rögtöni kiválás és egyszerre a szigorú katonai fegyelem alá való jutás némely gyengébb kedélyű embert annyira megtör, hogy túlérzékenységből fegyvert fordít maga ellen; de más részben az is tagadhatlan, hogy a legtöbb esetben a nem ily érzékeny kedélyűek is a halálba hajtatnak azon bánásmód által, melyet nem annyira a tisztikar, mint inkább az altisztek követnek az újoncz-legénységgel szemben; az ő brutalis bánásmódjuk oka legtöbb esetben az

Digitized by Google

öngyilkosságoknak. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ezt fejtegetni annyira helyén való most, mert hiszen még maga a német császár is csak a napokban a német tisztikarhoz intézett beszédében kénytelen volt figyelmeztetni a tisztikart, hogy az újoncokkal szemben a tisztek humanusabb bánásmódot gyakoroljanak; pedig jól tudjuk, mert hiszen Bismarck jelentette ki egyik híres beszédében, hogy csak a német hadseregnek van olyan altiszti kara, a milyet tessék más nemzetnek utána producalni, valamint Moltke is kijelentette, hogy nem ő, hanem a Schulmeisterek nyerték meg csatáit.

A német altiszti kar általános műveltségi foka — valljuk meg őszintén, hiszen nem szégyen megvallani, mert az iskolaügygyel függ össze — a mienknél, bármely nemzetiségét értsem is az osztrák-magyar monarchiának, jóval magasabb. És még a német hadseregben is előfordul ez a baj annyira, hogy a legfőbb hadúr, az uralkodó, kénytelen volt ismételten felszólalni és követelni a humanus bánásmódot az altisztek részéről a legénységgel szemben. Menynyivel nagyobb lehet a baj minálunk! Példákat is mondhatnék. Egyet meg is említek. És itt különösen a 11-ik huszárezredre kell hivatkoznom. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* Kérem itt olyan zaj van, hogy nem tud az ember beszélni. *(Halljuk! Halljuk!)* Különösen ennél az ezrednél újabb időben egymást érik az öngyilkosságok. Én nem tudom mi az oka. Egy esetben azonban tudom, minthogy az illető megszomorodott apa maga könyek közt jelentkezett nálam. És még egy igen különös esetben, a melyet azután a Szombathely városa és a katonai hatóság közt folyt hivatalos levelezés derített fel. Ennek a pozsonyi embernek fia nem bírta elviselni az altisztek brutalitasait, hazament szüleihez és megmondta apjának előre, hogy ő vagy elszökik, vagy főbelövi magát. Az apa katonaviselt ember lévén, figyelmeztette a fiát, hogy menjen vissza ezredéhez, tanuljon meg szenvedni. A fiu visszament, egy hét mulva főbelőtte magát, és megírta az édes apjának, hogy az altisztek bánásmódja kergette a halálba. Az atyát értesítette az ezredparancsnokság, hogy jöjjön szombatra a fia temetésére. A szegény ember összeszedte a pénzét, megérkezik szombat reggel az ezredhez, ott kijelentik neki, hogy későn jött, éjszaka a fiát már elföldelték. Holtan se láthatta, holott a hivatalos jelentésben az volt mondva, hogy szombaton lesz a temetés. Az öregnek ez esett a legfájdalmasabban, a lelkiismeret bántotta, hogy ő volt az oka a fia halálának, mert ő bíztatta, hogy menjen vissza ezredéhez.

Ezek az elföldelések, éjszaka való eltemetések ennél az ezrednél nagyon divatban vannak. Az öngyilkosokat minden egyházi szertartás nélkül, éjnek idején kiviszik a kaszárnyából s mint dögöket ásatják el. Ez még nagyobb fájdalmat és keservet okoz a szülőknek. S az elbeszélt eset, mint már mondtam, jegyzékváltásra is adott alkalmat a városi kapitánysággal, mely magának követelte az öngyilkosok felbonczolásának és az eltemetésök iránti intézkedésnek jogát. Hogy mivel végződött ez a dolog, azt tüzetesen nem tudom. De felhívom a t. minister úr figyelmét erre az esetre, és kérdem, vajjon általános rendelet van-e az ezredeknél az iránt, vagy specialiter csak egyes ezredek, pl. ez a 11-ik huszárezred kapott ilyen rendeletet, hogy így éjszaka, minden egyházi szertartás nélkül temetik el ezen szerencsétlen öngyilkos közkatonákat.

Szóval, ezen esetek azt bizonyítják, hogy baj van, hogy az altisztek itt-ott — nem mondom, hogy minden ezrednél — az újoncokkal s általában a legénységgel durván bánnak. Különösen az úgynevezett kikötés általi kínzásokkal élnek vissza sűrűn. Ezt a büntetésnemet sokszor oly módon alkalmazzák, hogy az illető annyit szenved, mint Caraffa vérpadjain, és a régi »huszonöt« alkalmasint humanusabb volt, mint ez a büntetés. A kit érdekel a dolog, menjen ki májusban a vörösvári táborba, ott is meglátható, még az önkéntesekkel is teszik. Ezt a kikötést oly kegyetlenül csinálják, hogy az illetőnek csak a lábujjai érik a földet és órákig kénytelen abban a kínos helyzetben maradni, úgy, hogy olykor vért hány. Ilyenkor az orvos megvizsgálja, mire pihenőt engednek neki s azután újra kikötik. Ez olyan dolog, t. ház, a mely a középkorra emlékeztet és felülhaladja még az angol tengeri hajózásnál dívó tengeri macskát is, mert nem ritkán túlságos vérvesztés következtében halált is okozhat. Az én kérelmem tehát oda terjed, hogy a kikötéssel a túlzásba ne menjenek az illetők. *(Felkiáltások balfelől: Szüntessék meg egészen!)* Természetesen ez volna a legjobb, csakhogy ezt nem fogják tenni.

Én tehát azt hiszem, hogy ha a katonai bánásmódra nézve még a német császár is szükségesnek tartotta felszólalni, kötelességünk ezt tenni a magyar parlamentben is, és humanus bánásmódot kell követelnünk a megszavazandó újoncz-jutalék számára. *(Élénk helyeslés balfelől.)* Természetes, hogy a hadsereg annyira, a mennyire az uralkodóé is, a mennyiben az uralkodó annak főparancsnoka, de a nemzeté és az országé is, mert ez adja első sorban a pénz- és véradót. Másként állt a dolog a középkori zsoldos hadseregekkel, és másként ma az általános védkötelezettség mellett, a mikor ugyan némelyekre nézve a katonai pálya is lehet szakpálya,

Digitized by Google

általában azonban a nemzet azon virága képezi annak fő zömét, a melyre nézve a katonai szolgálati idő csak intervallum, a melyben magát a védelemben kiképezvén, régi foglalkozásához tér vissza, és nem azért adatik oda a katonasághoz, hogy kínoztassék, hanem hogy a védelemben gyakoroltassék. Midőn ezeket kijelentem, különösen az utóbbi pontra hívom fel a t. minister úr figyelmét, kérve, hogy találja meg a módot, a mely ezen bajok enyhítésére alkalmasak, mert a baj meg van nálunk, még pedig fokozottabb mértékben, mint a porosz hadseregben. Részemről azon párt nevében, a melyhez tartozni szerencsém van, kijelentem, hogy a sorhad részére az újoncz-jutalékot nem szavazom meg, a honvédség részére pedig még ez egyszer megszavazom, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* azon reményben, hogy jövőre nem leszünk azon helyzetben, hogy kénytelenek legyünk még a honvédség újoncz-jutalékát is megtagadni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Kíván még valaki szólani? *(Nem!)* Ha szólani senki sem kíván, a vitát bezárom. A honvédelmi minister úr kíván szólani.

B. Fejérváry Géza honvédelmi minister: T. képviselőház! Először is constatálom azt, hogy a 48-as és függetlenségi párt kivételével valamennyi párt megszavazza az újoncz-jutalékot, mert egy régibb törvény folyományának tekinti. A 48 as párt, a melynek nevében Lits Gyula szólalt fel, bizonyos feltételekhez köti szavazatát. A tárgyalás folyamata alatt hivatkoztak Deák Ferencz kijelentéseire, ezzel igyekezvén bebizonyítani azt, hogy mostani eljárásunk nem helyes, és hogy a 67-iki kiegyezést nem úgy tartjuk be, mint a hogy azt betartani kellene.

Igaz, hogy Deák Ferencz annak idején tett bizonyos kijelentéseket, de én azt hiszem, hogy mindig szemmel kell tartani azt, hogy mikor és mily körülmények közt tétetik valamely kijelentés. Ha valaki, mint Deák Ferenczné is volt az eset, az ellenzékhez tartozik, vagy ha valaki oly állásban van, a mely felelősséggel nem jár, nagyon könnyen tehet ily kijelentéseket, de ha valaki oly positioban van, a melyben a felelősség súlyának terhe alatt úgy a nemzet, mint a korona jogait összhangzásba kell hozni, nagyon természetesen, nagyon is meggondolja, míg nagyobb horderejű kijelentéseket tesz.

Önök hivatkoznak Deák Ferencz régebbi kijelentéseire, mi pedig hivatkozunk Deák Ferencz későbbi kijelentéseire és gr. Andrássy Gyula kijelentéseire, mert ezek ott voltak a forrásnál, ők csinálták tulajdonképen a kiegyezést, így tehát ők tudták azt legjobban értelmezni. Ezek nézetkülönbségek, melyek, azt hiszem, soha ki nem egyenlíthetők.

Áttérve a t. képviselő urak felszólalásának részleteire, első sorban Nagy István t. képviselő úrnak megjegyzésére vagyok bátor reflectalni. Ő az egyéves önkéntesekre vonatkozó kimutatásból, ámbár maga is beismeri, hogy javulás mutatkozik, mégis azt látja bebizonyítva, hogy a véderő törvényjavaslat tárgyalása alkalmával kifejlett aggodalmai alaposak voltak, és hogy az egyéves önkéntesi intézményre nézve most fennálló intézkedések károsak és tarthatatlanok.

Azt hiszem, hogy minden éremnek két oldala van. Kétséget nem szenved, hogy miként másutt is az egyéves önkénteseknél is mindig lesz egy bizonyos százalék, mely a feltételeknek meg nem felelvén, sújtva lesz, de ha másrészt azt látjuk, hogy az egyéves önkéntesekre vonatkozó intézkedések előtt, tehát az újabb védtörvény előtti időben az összes önkénteseknek legföljebb 37%-a tette le a tiszti vizsgát és neveztetett ki tisztté, most pedig általánosságban az önkéntesek 93%-a éri el a tiszti rangot, akkor azt hiszem, az éremnek ez oldala mégis csak kedvezőbb képet mutat.

A múlt évben előfordult öngyilkossági esetek számát jelentésemben előterjesztettem. Azt méltóztatnak hangsúlyozni, hogy nálunk az öngyilkosságok többnyire azért történnek, mert a legények kínoztatnak, másrészt azonban a t. képviselő urak maguk is beismerik, hogy a humanus bánásmódot szigorú intézkedések parancsolják. Thaly Kálmán t. képviselő úr ép most is kijelentette, hogy meggyőződése szerint nem a tisztikar, hanem inkább az altisztikar oka ezen bajoknak. Én csak annyit mondhatok, hogy a kínzás, illetőleg rossz bánásmód következtében beálló öngyilkossági esetek bizony aránylag csekély számban fordúlnak elő; de elő fognak fordúlni egyes esetek mindig, míg emberek vagyunk és nevezetesen addig, míg az altiszti kar nem áll a míveltség azon fokán, a mely kívánatos volna. Ha valamely visszaélés tudomásunkra jut, természetesen szigorúan megbüntetjük az illetőket, ha azonban tudomásunkra nem jut, — a dolog szomorú, de nem tehetünk róla. A szombathelyi eset részleteiről biztos tudomásom nincsen, de úgy, a mint Thaly Kálmán t. képviselő úr előadta, könnyen megmagyarázhatom magamnak a dolgot, t. i. hogy az az öngyilkos éjjel temettetett el.

Thaly Kálmán: Nemcsak egy, hanem több is!

B. Fejérváry Géza honvédelmi minister: Meglehet, hogy több is. Némely időben egyes csapatokban úgyszólván járványossá, mániává válik az öngyilkosság. Akkor az illető parancsnokok szigorú intézkedéseket léptetnek életbe azért, hogy az öngyilkosságoknak lehetőleg eleje vétessék.

Digitized by Google

Gr. Károlyi Gábor: Hiszen a kaszárnyában öngyilkos telepeket állítanak fel!

B. Fejérváry Géza honvédelmi minister: Ha pedig az történt volna, a mit a képviselő úr felhozott, hogy az illető önkéntesnek atyját értesítették a temetés idejéről és a temetés mégis hamarább történt meg, ezt a magam részéről sem helyeslem s majd utána fogok járni, hogy e részben mi történt.

Lits Gyula képviselő úr azon óhaját fejezte ki, hogy az idegen hadseregekben előfordúló öngyilkossági esetekre vonatkozólag is hozzak fel adatokat. Igen sajnálom, hogy most nem vagyok azon adatok birtokában, de a jövő költségvetési tárgyalás alkalmával majd előterjesztem.

Madarász József: Még akkor is itt akar lenni? *(Derültség.)* Akkor már közös hadügyminister lesz!

B. Fejérváry Géza honvédelmi minister: Hát előterjeszti az utódom! Hanem kiírattam magamnak az u. n. »Militärstatistisches Jahrbuch«-ból az e kérdésre vonatkozó adatokat. Ebből is azt látjuk, a mit a statisztika általában mutat, hogy bizonyos irányban majdnem minden évben kevés változással mindig ugyanazok a számok fordúltak elő. Kiírattam magamnak 11 évre vonatkozólag az adatokat és ezekből azt látjuk, hogy az öngyilkosok száma 322 és 422 közt variál. *(Mozgás a szélső baloldalon.)* A polgári életben körülbelül ugyanazon arányszámokat találjuk. Ez sajnos, de tényleg így van. Azután tekintetbe kell venni, hogy a polgári életben annak, a ki öngyilkosságot szándékozik elkövetni, még meg kell szerezni a fegyvert, míg a katonának a fegyver mindig kezénél van, tehát szándékát — fájdalom — könnyebben hajtja végre. Azonkivül a katonák épen azon korban vannak, melyben a polgári életben is leggyakoriabbak az öngyilkosságok, t. i. mikor a fiatal megkezdi a küzdelmet az élet viszontagságaival.

Thaly Kálmán t. képviselő úr azon régi óhaját hangsúlyozza, hogy a honvédségnek tűzérsége is legyen; de már ismételten utaltam arra, hogy ezt nemcsak a tűzérség költséges volta, hanem azonkivül más, eddigelé legyőzhetetlen nehézségek, minők a szolgálati idő, oktatás stb. akadályozzák. Ezek nem oly egyszerű dolgok, de mint a képviselő úr maga is tudja, a honvédséghez magyar tűzérosztagok osztattak be, annálfogva ott e tekintetben hiány nincs,

A mi az újonczozásnál való eljárást illeti, igaza van a képviselő úrnak, hogy az eljárás megváltozott. Azért változott meg, mert annak szükségét láttuk. Most minden alkalmas ember hadköteles lévén, besoroztatik és a végleges számbavétel később jövén, nem tudhatni, ki esik a közös hadsereghez és ki a honvédséghez: ennélfogva az újonczozás alkalmával mindenki leteszi az esküt és azok, a kik a honvédséghez tétetnek át, ott teszik le az esküt. *(Egy hang a baloldalon: A tisztek is?)* Igen, a tisztek is, kivétel nélkül.

Ha esetleg az említett képviselő úr nem tette le az esküt, ez tévedés lehetett, mert el van rendelve, hogy mindenki letegye az esküt. Méltóztassanak eseteket említeni, utána járunk és ha ez nem történt meg, az illető le fogja tenni az esküt. De mint mondám, kötelező rendelet van, hogy a ki a honvédséghez tétetik át, letegye az esküt.

A mi a büntetéseknél a kikötést illeti, méltóztassék a szolgálati szabályzatot kezébe venni, ott ennél a büntetésnél is tüzetesen szabályozva van az eljárás, lehet, hogy itt-ott előfordúl az, hogy nem helyesen járnak el, de ha ilyen eset tudomására jő a feljebbvalónak, akkor természetes, hogy az illető, a ki azt okozta, felelősségre vonatik és megbüntettetik, de az eljárás benne van a szolgálati szabályzatban. Hogy az annak idején eltörölt botbüntetés helyébe valamit tenni kellett, az világos. *(Fölkiáltások a szélső baloldalon: Ez kínosabb!)* Megengedem, hogy kínosabb, de az is kétségbe vonhatatlan, hogy a botbüntetés eltörlésével az ellenség előtt szigorú büntetést kellett behoznunk, mert különben nincs ember, a ki a fegyelmet fentartja oly nagy számú hadseregnél.

A mi a honvédségnél a germanisatiot illeti, . . . *(Halljuk! Halljuk! Egy hang a szélső baloldalon: Erről majd a költségvetés alkalmával!)* . . . Igen, lesz erről szó a költségvetés alkalmával, most csak egyet constatálok, azt, hogy fájdalom, a honvédségnél, sokszor épen a legtehetségesebb fiatal emberek, tisztek, nem beszélnek németül úgyszólván semmit és nagyon félek, hogy az ellenség előtt ez megfogja magát boszulni . . . *(Élénk felkiáltások a szélsőbalon: Szóval akarják megverni az ellenséget!)* . . . Nem tudom, szerencsés megjegyzésnek tartsam-e azt, hogy szóval akarják megverni az ellenséget, de azt csak mégis méltóztatnak megengedni, hogy a honvédségnek a közös hadsereggel együtt kell működnie és kell, hogy egymással érintkezzenek, *(Felkiáltások a szélsőbalon: Hát a trombita-jel!)* és mert magyar nyelv útján nem érintkezhetnek, nem marad egyéb hátra, mint az, hogy kénytelenek vagyunk a német nyelvet bizonyos mértékig tanítani. *(Felkiáltások a szélsőbalon: A francziák és olaszok a Krimben nem egy nyelvet beszéltek!)* Franciaországban minden franczia tud franciául, Olaszországban olaszúl . . .

Gr. Károlyi Gábor: Magyarországon minden magyar ember tud magyarúl. *(Ugy van! a szélsőbalon.)*

Digitized by Google

B. Fejérváry Géza honvédelmi minister: Ezen nagy monarchiában egy érintkezési nyelvnek kell lenni, ez nem megy máskép.

Gr. Károlyi Gábor: Generalis-logika!

B. Fejérváry Géza honvédelmi minister: Ez általános, tehát generalis-logika. *(Derültség a jobboldalon.)*

Lits Gyula t. képviselő úr pártja nevében határozati javaslatot adott be, mely szerint az újoncz-jutalék csak akkor szavazandó meg, midőn a kormány bizonyos, ottan megszabott feltételeknek eleget tesz. Én azt hiszem, a t. képviselő úr maga is meg van győződve arról, hogy egy része tekintetében ezen feltételeknek, teszem fel a humanus bánásmód tekintetében úgyis oda törekszünk, hogy az meglegyen; hogy a többi része nem igen teljesíthető, azt a t. képviselő úr is tudja, *(Mozgás a szélsőbalon.)* és ennélfogva kérem, hogy a határozati javaslat mellőzésével a törvényjavaslatot egészében és részleteiben elfogadni méltóztassék. *(Helyeslés jobb felől.)*

Elnök: Az előadó úr fog szólni.

Münnich Aurél előadó: T. ház! Mindenkor respectáltam a velem ellenkező nézeteket valló pártok elveit és ezt ezúttal is teszem, midőn elismerem, hogy joguk van úgy Tóth Ernő, mint Thaly Kálmán t. képviselő uraknak a törvényjavaslatot pártelvi szempontból el nem fogadni. De ha ezt elismerem is, engedjék meg, hogy ellenkező nézetemnek én is kifejezést adjak oly irányban, hogy én alkotmányos érzelmeimmel nem tartom összeegyeztethetőnek, hogy a törvényjavaslat visszautasíttathassék, ha csak a következő két ok nem forog fenn. Az első ok az lehetne, hogy nem felel meg az 1889: VI. tcz. rendelkezéseinek, a második ok pedig az lehetne, hogyha valami rendkívüli események az ujonczok megajánlásának megtagadását indokolhatnák. De miután ily rendkívüli esetek nem forognak fenn, szerény nézetem szerint ezen törvényjavaslat megszavazása, mely teljesen folyománya az 1889: VI. tcz.-nek, meg nem tagadható.

A második, a mit megkivánok jegyezni, vonatkozik Lits képviselőtársamnak határozati javaslatára. Az 1867: XII. tcz. 11. §-a határozottan azt mondja, hogy »mindaz, a mi az egész hadseregnek, s így a magyar hadseregnek is, *(Felkiáltások a szélsőbalon: Tehát magyar hadsereg!)* mint az összes hadsereg kiegészítő részének egységes vezérletére, vezényletére, és belszervezetére vonatkozik, ő Felsége által intézendőnek ismertetik el.« Már most, ha a t. képviselő úr a 12. §-nak azon rendelkezésére basirozza a határozati javaslatát, mely azt mondja, hogy az újonczmegajánlás feltételeinek megállapítása mindenkor a képviselőháznak tartatik fenn, akkor elismerem, hogy lehet feltételt szabni; de a feltétel semmi szín alatt sem lehet olyan, a mely által tangáltatik, vagy leromboltatik a 11. §-ban nyilvánvalóan megadott jog. Ha pedig Lits képviselőtársam határozati javaslatát elfogadjuk, világosan a 11. §. rendelkezéseibe ütköznénk. Ezen oknál fogva, mely azt hiszem, teljesen törvényen alapszik, Lits t. képviselőtársam határozati javaslatának mellőzését kérem. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Rövid megjegyzésem volna még Szacsvay t. képviselőtársam felszólalására. Ő panaszkodott arról. hogy sem a külügyi dolgokról, sem a magyar ezredek állapotáról sohasem lehet a képviselőházban felvilágosítást nyerni. Azt hiszem, t. ház, hogy a delegatio az a forum, a mely előtt e felvilágosítások minden évben nagyon bőven és kimerítően adatnak. És megvagyok győződve arról, hogyha Szacsvay Sándor t. képviselő úr itt a honvédelmi tárcza költségvetésének alkalmával felveti az egyik, vagy másik kérdést, arra mindenesetre megfogja kapni itt is a kellő és kimerítő felvilágosításokat

Lits Gyula képviselő úr még azt mondja, hogy az egyévi önkéntesek vizsgájának eredményéről szóló jelentésből azt olvassa ki, hogy még mindig nagyon sok akadályt képez a vizsga letevésénél a német nyelv nem kellő ismerete. Azt hiszem t. ház, hogy ezen ok ma már talán még sem áll, mert mindnyájan ismerjük a helyzetet és tudjuk, hogy ha csak egyetlenegy esetben is a német nyelv nem birása okozta volna a bukást, mindenesetre vagy felszólalt volna az illető a hírlapok utján, vagy pedig itt a házban interpellatio, vagy felszólalás tárgyává tétetett volna az eset. *(Zaj a szélsőbalon.)*

Thaly Kálmán igen t. képviselő úr végre azt mondja, hogy nem helyesli, hogy az esküt nem teszik le azok a honvédek, a kik besoroztatnak, vagy a közös hadseregből áthelyeztetnek a honvédséghez. Csodálatos véletlen. Thaly Kálmán képviselő úr felemlíti Bernáth Dezső és Tóth Ernő képviselő urakat, a kik nem tették le az esküt. Én tőlem kétszer is követelték. *(Felkiáltások a szélső baloldalról: Nem biztak benne!)* Köszönöm a jóindulatot, de biztosíthatom az urakat, hogy hazafiság tekintetében mindenkivel felveszem a harczot. . . *(Helyeslés jobb felől. Zaj a szélsőbalon.)*

Ugron Gábor: Nem hazárdjáték ez, hogy dupla vagy semmi! *(Derültség a szélsőbalon.)*

Münnich Aurél előadó: . . . és semmi szin alatt nem fogom magamat ily közbeszólások által zavartatni. Én kétszer vagy háromszor voltam bevonulva, és kétszer is követelték tőlem, hogy az esküt letegyem, és ép úgy biztosíthatom a t. képviselő urakat, hogy a közös hadseregből a honvédséghez áthelyezett honvédek mindegyikétől megkívánják az eskü letevését. Lehet, — a mit a honvédelmi minister úr is

Digitized by Google

hangsúlyozott, — hogy vannak esetek, hogy a parancsnokok ezt elmulasztják, de ha ez fel lesz jelentve, mindenesetre utasítva lesz az eskü kivitelére.

Thaly Kálmán: Körrendelet kell!

Münnich Aurél előadó: Ezeket kívántam kijelenteni, különben még egyszer ajánlom a t. háznak e törvényjavaslat elfogadását. *(Helyeslés jobb felől.)*

Elnök: A tanácskozás be van fejezve, következik a szavazás. A pénzügyi bizottság javasolja, hogy a véderőről szóló 1889. évi VI. törvényczikk 14. §-a harmadik bekezdésének módosításáról és az 1893. évben kiállítandó újonczok megajánlásáról szóló törvényjavaslat általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadtassék. Ezzel szemben Lits Gyula képviselő úr beadott egy határozati javaslatot, mely fel fog olvastatni.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a határozati javaslatot).*

Elnök: Kérdem, elfogadja e a t. ház a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául, igen, vagy nem? *(Igen! Nem!)* Ha ezt méltóztatnak elfogadni, az esetben a beadott határozati javaslat elesik. Ha az el nem fogadtatik, akkor Lits Gyula képviselő úr határozati javaslatát fogadja el a ház.

Kérdem tehát a t. házat, elfogadja a beterjesztett törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik azt elfogadják, méltóztassanak felállni. *(Megtörténik.)* A többség elfogadja, és így a törvényjavaslat a részletes tárgyalás alapjául elfogadtatott, a Lits Gyula képviselő úr által beadott határozati javaslatot pedig a ház mellőzte.

Átmegyünk a törvényjavaslat részletes tárgyalására.

Perczel Béni jegyző *(olvassa a czímet).*

Elnök: Kíván-e valaki a czímhez szólani?

Molnár Antal jegyző: Thaly Kálmán!

Thaly Kálmán: T. ház! A czímnél csak egy pár szóból álló megjegyzést bátorkodom tenni; nevezetesen sem a t. minister úr, sem az előadó úr nem vonták kétségbe, hogy történhetnek esetek, a mikor a honvédséghez áthelyezett közöshadseregbeli tisztek az esküt le nem teszik. Annálinkább áll ez a tartalékosokra nézve, a kik a harmincz éves kort meghaladták és a honvédséghez helyeztetnek át. Azok sokszor be nem hívatnak gyakorlatra, a magyar vezényszót sincs alkalmuk megtanulni, az esküt sem teszik le. Igy azt gondolom, hogy a legilletékesebb helyekről, a t. szakminister úr és a t. szakelőadó úr részéről constatáltatván az a tény, hogy nem mindnyájan teszik le az alkotmányra és a törvényekre a törvény által rendelt honvédesküt, tehát számos honvédtiszt, és több ezerekre rúgó honvéd e föltételnek eleget nem tett: nagyon fölmerül annak a szüksége, a mire újból kérem a t. minister urat, hogyha a törvényeknek eleget akar tenni, méltóztassék körrendeletetet kibocsátani a parancsnokságokhoz, mert mint az előadó úr is mondja, az egyik parancsnok megkívánja az esküt, Bernáth Béla és a Tóth Ernő képviselőtársaim parancsnokai pedig nem kívánták meg. Mindenesetre szükség van arra, hogy körrendeletileg figyelmeztetve legyenek a parancsnokságok, hogy a törvény által rendelt honvédesküt minden tiszttel és legénynyel, a kik a honvédséghez helyeztetnek át, tétessék le. Azt hiszem, t. ház, hogy ezzel semmi túlságosat nem kívánok, és reménylem, hogy a t. honvédelmi minister úr, ha a törvénynek eleget akar tenni, a miben nem kételkedem, ezen kívánság elől nem fog elzárkózni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* A czímet elfogadom.

B. Fejérváry Géza honvédelmi minister: T. ház! Azon megjegyzés, a melyet Thaly t. képviselő úr tett, hogy én constatáltam volna bármiféle szokást, mely a törvénynyel ellenkezik, tévedésen alapszik. Lehetnek egyes tévedések, hiszen ez mindenütt a világon előfordúl. Az említett két képviselő úr, úgy tudom, régi honvédtiszt, nem is szolgáltak a közös hadseregben, csak is a honvédségnél. Hogy hogyan avattattak föl, nem tudom, de ott csakis a honvédesküt tehették le. A mennyiben tavaly a tárgyalás alkalmával szintén fölmerült ez a kérdés, akkor kiadtam a rendeletet, figyelmeztetvén a csapatokat, hogy erre gondjuk legyen. Tehát már tavaly eleget tettem a kívánságnak. Ismétlem, lehetnek egyes régi honvédtisztek, mert azok legalább is 20 esztendeje, hogy a honvédségnél szolgálnak, kiktől az eskü nem vétetett ki; ennélfogva, ha egyes esetekben tévedés fordúlt elő, azt hiszem, nagyon helyes lenne az illetők részéről, a kik az intézkedést tudják, ha jelentkeznének és tudtúl adnák a parancsnokságnak, hogy ők le nem tették az esküt. Ekkor a bevonulás alkalmával letehetik azt. Ebből áll az egész. *(Helyeslés jobb felől.)*

Thaly Kálmán: Az igen t. honvédelmi minister úr nyilatkozatát örömmel veszem tudomásúl, mert ha megtörtént tavaly, a miről nem volt tudomásom, nem követelhetem azt, miután azonban esetek merültek föl, követelnem kellett.

Gr. Pongrácz Károly: T. ház! Én csak röviden akarom felemlíteni, hogy az eljárás oly szigorúan precisirozva van, miszerint alig fordúlhat elő eset, hogy egyik vagy másik tiszt, vagy legény az eskü-letételtől elmaradjon. Minden ellenőrzési szemlénél a közös hadseregből a honvédséghez áthelyezett legénység a kiküldött tiszt előtt annak felolvasása nyomán teszi le a

Digitized by Google

honvédesküt. *(Egy hang a szélső baloldalon: Ez sem áll!)* Azok, a kik meg nem jelentek, utólag a zászlóaljparancsnok székhelyére hívatnak be s ott teszik le az esküt. Ez úgy van. A tisztekre vonatkozólag pedig akkoriban, midőn mint dandárparancsnok tényleg szolgáltam, dívó volt, hogy minden zászlóaljparancsnok, minden tiszt iránt, a ki előtte esküt tett, jegyzőkönyvet tartozott beterjeszteni. Így tehát nem történhetett meg az, hogy valaki esküt le nem tett volna.

Horváth Ádám jegyző: Ugron Gábor!

Ugron Gábor: T. ház! A t. honvédelmi minister úr az imént, mikor az iránt volt határozati javaslat benyújtva, hogy a magyar ezredekhez besorozott újonczok magyar nyelven vezényeltessenek, és a magyar nyelv a hadi igazgatásban érvényesüljön, a felett siránkozott előttünk, hogy a magyar tisztek nem tudnak eléggé németül.

Bocsánatot kérek, egyetlen egy nemzetnek sem hivatása a saját anyanyelvének elhanyagolásával és mellőzésével más nyelveket előtérbe helyezni. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha a fegyveres erőt annak tekintjük, a minek kell, hogy egy alkotmányos nép tekintse, t. i. a felfegyverzett népnek, a fegyverben álló polgárság összességének, úgy annak a haderőnek ugyanazt a nyelvet kell használni úgy a vezényletben, mint a közigazgatásban, melyet az az állam, az a nemzet magáénak vall. *(Úgy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Nagyon természetes, hogy az idegen nyelvek tudása, és így ezek közt a német nyelvnek tudása is a magasabb katonai kiképeztetés czéljából szükséges és értékes; de ez csak a magasabb katonai műveltség szempontjából szükséges és értékes. Mert téves az az állítás, mintha a hadsereg vezetésére nézve ez feltétlenül szükséges volna. Igen jól tudjuk, hogy háború idejében csak a legkisebb taktikai kötelékben, a századoknál történik szóval a vezénylés, és már ritkábban a zászlóaljaknál, hanem mindig trombiták fúvatnak, mert ezeknek hangja nem vész el az izgalomban, a csata zajában.

Már most miért volna szükséges az, hogy a magyar katonaságot németül kell, hogy vezényeljék, és a hadi közigazgatás németül történjék. És miért szükséges az, a mire a t. honvédelmi minister úr nem terjeszkedett ki, hogy idegen tisztek által vezényeltessék, és hogy a magyar ezredekben ne magyar honbeliek legyenek tisztek? Hiszen ez iránt őseink a mi törvénykönyvünkbe a törvényeknek egész lánczolatát iktatták be, s az erre vonatkozó törvények a felségesen uralkodó királyok által mindig szentesíttettek. Így már az 1553. évi VI. törvényczikk 4. §-a azt mondja, hogy az ország főkapitányai magyar nemzetbeli katonai férfiakból legyenek. Továbbá az 1608-iki törvény azt mondja, hogy a véghelyi kapitányok birtokos magyarokból neveztessenek ki. Így találom ezt egészen 1659-ig Tehát több, mint egy századon keresztül minden ilyen alkalommal a nemzet ismételten követelte, hogy az ország katonasága magyar tisztek vezényelete alatt álljon, hogy azt magyar kapitányok vezessék a háborúba. Sőt az 1792 : IX. törvényczikk még azt is mondja, hogy ha magyar tisztek elegendő számmal nincsenek, a született magyarokra előbbvaló tekintet legyen, és a magyarok praeferenter katonai kiképeztetésben részesíttessenek, és azt is mondja, hogy a tiszti rang betöltésénél az egyenlő arány megtartassék és további panaszra alkalom ne nyujtassék. Továbbá az 1807-iki törvénybe, midőn a napoleoni háború alkalmával 12.000 újonez megszavazása kívántatott, be van iktatva az, hogy ő Felsége intézkedni fog, hogy a magyar ezredekben a magyar nyelvben jártas tisztek fognak alkalmaztatni, valamint ugyanakkor a karok és rendek azt panaszolják, hogy a háborúviselésben nagy hátrányban részesülnek a magyar csapatok, és a magyarok nem akarnak besoroztatni, kerülik a katonáskodást, mert idegen tisztek és altisztek alá helyezik őket, kik nem ismerve a magyarok nyelvét, a kiképzésnél egymást félreértik, s e félreértés következtében durva bánásmódban részesülnek. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Menjünk tovább. Nemcsak a magyar sorhadi ezredekre, de már a 10. §. a magyar határőrvidéki ezredekre nézve kikötötte, hogy magyarországiaknak adassanak a tiszti rangok s tiszti állások; de itt van az 1840 : II. törvényczikk, midőn 38.000 újonez megajánlásáról van szó, őseink az újonez-megajánlás feltételét is megszabták, s a 12. §. azt mondja, hogy a magyar sor- és véghelyi ezredekben tiszteknek, főtiszteknek és tábornokoknak született magyarok neveztessenek ki. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Midőn azt látjuk, t. ház, hogy őseink már 350 esztendőnél régebben folyton és hasztalanúl kérnek, hoznak ez iránt törvényeket, szentesíttetik azokat a Felség által, és még sem tartatik meg, hogy magyarok alkalmaztassanak a magyar katonák vezényletére, akkor itt nekünk a küzdelem negyedik századának vége felé lehetetlenség, hogy türelmesekké váljunk, hogy lemondókká legyünk, hanem követelnünk kell sokkal hevesebben és melegebben, mint azelőtt történt. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Nem történt volna meg, hogy a nemzet ezen kívánságát és eszményét megtagadták volna, és figyelembe ne vették volna a magyar törvénytárnak annyi meg annyi törvényét, mely corpus jurisunkban van lefektetve, ha nem akadtak

Digitized by Google

volna a kormányon magyarok, kik e törvények figyelembe nem vételére segédkezet nem nyujtottak volna. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Azt mondja a t. előadó úr, hogy az 1867. évi XII. törvényczikk 11. §-ában az van, hogy a belszervezetet ő Felsége állapítja meg. Ez teljesen áll; de mit értünk egy hadsereg belszervezete alatt? Értjük annak tagozását, a taktikai egységek megállapítását, hogy milyen legyen a felosztás; zászlóaljakból álljon-e, s hogy egy zászlóalj hány századból álljon, az ezredek pedig hány zászlóaljból, hogy mennyi legyen ebből activ, mennyi a tartalék és mennyi a pótzászlóalj, miként osztassanak be a századok, és hogy micsoda összeköttetésbe jőjjenek egymással az ezredek, hány képezzen egy dandárt, hány ezred egy hadosztályt, és hány hadosztály egy haetestet? Ez a belszervezet, mondja az előadó úr, felségjogilag hagyatott fenn ő Felségének, tehát a nyelv kérdésében a nemzet nem határozhat. De azt kérdem én a t. előadó úrtól, hogy melyik nemzetről teheti azt fel, hogy a legfelsőbb helyen nem a nemzet nyelvét fogják a hadsereg nyelvéül megállapítani? *(Tetszés a szélső baloldalon.)* A magyar nemzet mily alapon, mi jogon teheti fel, hogy a magyar király, ha neki e fentartott joga meg is van, nem a magyar nyelvet, hanem egy idegent, a német nyelvet fogja a hadsereg részére megállapítani. *(Zajos tetszés a szélső baloldalon.)* Hiszen kinek a nyelve ez Magyarországon? A magyaroké nem! Magyarország lakosainak egy igen csekély perczentje az, mely a német nyelvet használja, tehát mi jogon, mily alapon történik az, hogy a magyar király nem a nemzet és állam nyelvét, hanem egy idegen nyelvet akar a hadseregben fentartani. *(Élénk tetszés a szélső balon.)* De, t. ház, a magyar nemzet, ha fenn akarja tartani a hadseregnek tekintélyét, a melyre annyira féltékenyek, és fenn akarja tartani a magyar nemzet tekintélyét, és maga a törvényhozás is reputatioját, szó nélkül nem hagyhatom azt, midőn itt a honvédelmi minister úr az oszlophoz kikötést, ezen durva, embertelen, négerek közé, de nem az európai nemzetek közé való büntetésmódot azzal védelmezi, hogy a szolgálati szabályzatokban benne van, sőt még mintegy fájlalja, a szabadelvű kormány tagja, hogy a botbüntetést el kellett törülni. *(Helyeslés a szélső baloldalon. Ellenmondás jobb felől.)* Én a minister úrnak ezen fájlaló észrevételét kötelességemnek tartom visszautasítani. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Elmúlt már az az idő, midőn ember embertársára lealacsonyító, lealázó büntetést alkalmazhat; de el kell, hogy múljék, a mint a polgári társadalomban elmúlt, a katonai társadalomban is, hogy embertelen büntetés alkalmaztassék. Mert a kikötés az oszlophoz, az olyan, hogy némely gyengébb szervezetű ember alig bírja ki. A szolgálati szabályzat szerint figyelemmel kell kísérni az illetőt és néhány percz múlva le kell őt oldozni az oszlopról, nehogy valami veszélyes betegség vagy életének veszélyeztetése származzék belőle. Nem egy példát tudok arra, hogy gyengébb szervezetű ember tovább hagyatott ott, mint a szolgálati szabályok megengedték, vagy a mint testi szervezete kibírta volna a kikötést, és a következmény az lett, hogy az ember az oszlophoz kötve meghalt. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Fegyelmi úton a századparancsnok a legényeket illetheti büntetésekkel, de a büntetésnek nem szabad embertelennek, az élet veszélyeztetésével járónak lenni, és az oly büntetés, a mely az embernek nemcsak kínzásával, hanem életének veszélyeztetésével is jár, kitörlendő a szolgálati szabályzatból. Tessék jó bánásmóddal, atyai gondoskodással fentartani az ezredben a fegyelmet. Habsburg Rudolf mondta, hogy a kegyetlen, dúrva bánásmód nem vezet sikerre, hanem a szeretetteljes bánásmód az, a mely a sereget az ő parancsnokához csatolja és győzelemre segiti. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Tessék Habsburg Rudolf példáját követni, az ő tanácsa szerint eljárni, és ezen brutalis büntetésmódot, a melyet a civilisált Európa elítél, fenn nem tartani. Ne csodálkozzunk, hogy az öngyilkosságok száma oly nagy. Azt mondja a minister úr, hogy ezek egyenlő számarányt mutatnak, ha 10 évi átlagot nézünk. Hogy az öngyilkosságok 10 évi átlaga egyenlő arányt mutat, ez azt bizonyítja, hogy a rossz bánásmódnál a javulás jelei sem mutatkoznak. És ha tekintem, hogy a külföld írói mit mondanak, kénytelen vagyok a mult évben elmondott beszédemből egy részt felolvasni *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*: »Longe katonai orvos ezelőtt két évvel kiadott egy munkát, a melyben következőleg állapítja meg az európai hadseregekben az öngyilkosság statisztikáját. Ausztria-Magyarországban 100.000 ember közül öngyilkos lesz 149; ellenben Németországban 67, tehát 83-mal kevesebb, tehát felénél is kevesebb, mint minálunk. Olaszországban 40, Franczia országban 29, Belgiumban 24, Angliában 23, Oroszországban csak 20, Ausztria-Magyarországban, mint előbb mondám, 149. *(Zaj a szélső baloldalon.)* Már magában az, hogy a külföld előtt egy katonai író, a ki ilyen szakmunkát bocsát egész Európa rendelkezésére, a mely szakmunka nem annak adatai, hanem annak tartalmi értékénél fogva általános figyelmet keltett és becsülésben részesült, ily vádat emel a mi hadseregbeli közigazgatásunk és a hadseregben való bánásmód iránt, akkor azokat a könnyű kitéréseket és azokat a könnyű visszautasításokat, melyek a felhozott adatoknak még czáfolatába sem igyekeztek bocsátkozni, és a melyekkel

Digitized by Google

a honvédelmi minister élt, én elfogadni nem tudom; hanem igenis szükséges, hogy a nemzet törvényhozása nem mint egy lomha test fogadja azt, a mi insultálja őt, insultálja a nemzetet, és insultálja a civilisatiot. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)* Ne tűrje azt, hogy 1869-ben egy indemnitást adván a katonai büntetőtörvényre és büntető eljárásra nézve, évről-évre ismételtessék, hogy ez a katonai büntető törvénykönyv és büntető eljárás egy másik, a modern viszonyoknak megfelelővel cseréltessék fel. Míg ezen büntető törvény és büntető eljárás fenn fog állani, míg az lesz az elv a hadseregben, hogy az alantas a feljebbvalóval szemben soha igazzal nem bír, igazságot nem nyerhet: addig a kétségbeesésbe hajtott emberek száma mindig sok lesz, és számosak lesznek az öngyilkosok. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezek elmondása után nagyon természetes, hogy kevéssé lehet a honvédelmi minister úrnak imputálni azt, hogy midőn arról van szó, hogy a honvédség tűzérséggel láttassék el, azt válaszolja, hogy tűzérségi ütegek vannak beosztva háború esetén a honvédséghez; tehát erről gondoskodva van.

A nemzet a honvédségi intézmény élére a honvédelmi ministert azért állítja, hogy ezt az intézményt szívén hordja, fejleszsze és tökéletesbítse. *(Úgy van! bal felől.)* És vajjon egy 200 ezren felül álló emberből álló sereg, mely gyalogság és lovasságból áll, kellően van-e gondozva, hogyha az a fegyvernemek más részével, mint tüzérséggel és technikai csapatokkal, és ezeken felül vezérkarral nem bír? Hogyha vezérkarunk nincs, hogyha nincsenek technikai csapataink és tüzérségünk: akkor bármit is mond a minister úr, nekünk békében hadszervezetünk nem olyan, melyből legkönnyebb az átmenet a háború formatioiba, már pedig a hadszervezet elemi principiuma az, hogy békében a hadsereg akként legyen szerezve, hogy minél kevesebb átalakulással, változtatással és surlódással lehessen a hadviselés formatioiba átmenni. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* Annak a hadseregnek, a mely háborúban együtt fog működni, a béke kötelékeiben is már kapcsolatban kell lennie, az együtt kell, hogy működjék és szervezve legyen, együtt kell, hogy fejlődjék, nem szabad, hogy két külön testületi szellemet hordjon magán és gondolkozásában, egyik a honvédségi, másik a közös hadseregi testületi szellemet; mert miként fognak akkor egy értelemmel s jó indúlattal egymás iránt működni? *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Vajjon hiszi-e azt, hogy ez a két különböző szellem, az a magas felfogás saját nagyságukról, a közös hadseregben az a kicsinyítés, a melylyel szeretnek a honvedségre, a honvédtisztikarra letekinteni, a csatatéren, midőn közös hadseregbeli tüzérség, technikai csapatok és vezérkar fog alkalmaztatni a honvédségnél, nem fog-e a háború viselésére kártékonyan hatni? Egy minister, ki egy intézmény gondozására van hivatva, arra kell, hogy törekedjék, hogy azt az intézményt, a melyet kezébe vett, fejleszsze, tökélesbítse és kiegészítse *(Zajos helyeslés a szélsőbalon.)* nem pedig len, hogy a közös hadügyminister expositurájának tekintve magát, beálljon utánzónak, anélkül, hogy honvédség kebelében kifejlett saját egyéni és nemzeti jellemvonásoknak megfelelő beosztást, szervezetet és modort megörökítené, azt akarja, hogy egyszerű, rossz másolata legyen a közöshadseregnek. Én azért a minister úr által elmondottakat nem hogy helyeselni tudnám, de azokat czáfolat nélkül sem akartam elhangzani engedni. Kérem a t. házat, hogy ha már a törvényjavaslatot el is fogadja, méltóztassék arról gondoskodni, hogy más legyen az ily törvényjavaslatok végrehajtója. *(Zajos tetszés és helyeslés a szélső baloldalon.)*

B. Fejérváry Géza honvédelmi minister: T. ház! Mindenek előtt Ugron Gábor képviselő úr azon kifejezését, hogy én itt síránkozni szoktam, el nem fogadom. Azt hiszem, nagyon jól tudja, hogy én nem szoktam síránkozni, de menydörögni sem szoktam hiába, mert ezáltal az ember csak nevetségessé teszi magát. *(Élénk derültség és tetszés jobb felől.)* A mit a t. képviselő úr a magyar tiszteket illetőleg felhozott, hogy tudiillik már régebben felszólalások történtek ez ügyben az országgyűlés részéről, arra nézve igaza van. De nincs igaza arra nézve, hogy egyetlen magyar ember volna manapság, a ki szolgálni akar tiszti minőségben a hadseregben és a kit visszautasítottak volna. Méltóztassék nekem csak egyet is megemlíteni.

Polónyi Géza: Nem kell menydörögni! *(Nagy derültség a bal- és szélső balon.)*

B. Fejérváry Géza honvédelmi minister: A jó hangra nincs privilegium; nekem is van jó hangom. *(Derültség.)* Addig, — s ezt már a véderő vita alkalmával ismételten hangoztattam, — míg magyar emberek kellő számban nem szolgálnak a hadseregben és el nem foglalják az őket megillető helyet: addig hiába minden declamatio. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Zaj a szélsőbalon.)*

A kegyetlen büntetéseket illetőleg — minthogy ezeket is újra felhozta Ugron Gábor képviselő úr, — arra vagyok bátor őt figyelmeztetni, hogy e büntetésnem Európa minden hadseregében meg van. Figyelmeztetem arra is, hogy, — a mint ő bizonyosan tudja, de nagy bölcsen nem mondta, —

Digitized by Google

e büntetés alkalmazása előtt a legényt egészségi tekintetben megvizsgálják és mellette áll egy altiszt, kizárólag azért, hogy megfigyelje, nem lesz-e rosszúl, a mely esetben rögtön abbahagyják a büntetést. Ennélfogva itt holmi kegyetlenségről nem lehet szó. Ha tudomása van arról, hogy egyik-másik altiszt nem teljesítette kötelességét, mondja meg nekem; kötelességem lesz utánna járni. *(Derültség bal felől.)* Kár itt nagyhangon kijelenteni azt, hogy a nemzet azért állít ministert a honvédség élére, hogy ez intézmény érdekeit szívén viselje. Méltóztassék egy esetet mondani, melyben 21 év lefolyása alatt ez intézmény érdekeit nem viseltem volna szívemen! De hogy úgy nem lehet csapatokat szervezni, mint Ugron Gábor képviselő kívánja, abban, úgy hiszem, minden józan és gondolkozó ember igazat ad nekem. *(Nagy zaj a szélsőbalon.)* Ezeket akartam röviden elmondani, hogy szó nélkül ne maradjanak ezen nagyhangzású kijelentések. *(Derültség bal felől, helyeslés jobb felől.)*

Molnár Antal jegyző: Apponyi Albert!

Gr. Apponyi Albert: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mielőtt azon észrevétel megtételére áttérnék, a mely miatt tulajdonképen szót kérek, kénytelen vagyok abba a controversiába is beleegyeledni, a mely a t. minister úr és Ugron Gábor t. barátom között az imént lefolyt. *(Halljuk! Halljuk!)* És pedig a nélkül, hogy a többi mozzanatok fontosságát kicsinyelném, a nélkül különösen, hogy azon sürgetéshez való hozzájárulásomat bármikor megtagadnám, mely a katonai büntetőtörvénykönyv és eljárás létesítése tekintetében most is kifejezést nyert, kizárólag egy momentumra akarok szorítkozni.

T. barátom, Ugron Gábor felidézte azon régibb törvények emlékét, — mert valóban azoknak csak emlékét idézhetjük fel, — de figyelmeztetett azon újabb törvényekre is, melyek elrendelik, hogy a magyar csapatok magyar tisztek vezénylete alatt álljanak; és figyelmeztetett azon visszásságra, hogy ezen törvények végrehajtva nincsenek, és hogy, a mit, mint tényt senki sem tagad, a magyar csapatoknál ma is igen nagy számban, némely fegyvernemeknél lehet mondani túlnyomólag, nem magyar honpolgárok gyakorolják a parancsnokságot És ezzel szemben a t. minister úrnak mi a viszonzása, mi a védekezése? Az az egyszerű mondat, hogy nem tud rá esetet, hogy egy magyar embertől, ha tiszti minőségben akar szolgálni, ezt megtagadták volna. *(Derültség bal felől.)*

T. ház! Ily súlyos állapottal, és jogos követeléssel szemben, ezt igazán gyenge védekezésnek tartom, mely meg nem állhat, melylyel a törvényhozó testület meg nem elégedhetik. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

Mert elég-e az, hogyha annak útját nem álljuk, hogy a magyar törvényhozásnak százados intentiói megvalósúljanak? Elég-e az, hogyha tiltó akadályokat ennek útjába nem gördítünk? Dicsekvésre, méltó dolog-e az, hogy meg nem tiltjuk a magyaroknak, hogy a hadseregben szolgálhassanak? *(Tetszés bal felől.)* Nem, t. ház. A törvényhozásnak és a törvények végrehajtásával megbízott kormánynak kötelességei tovább mennek, elmennek odáig, hogy positiv intézkedések által kell gondoskodni arról, hogy a magyar törvényhozás hagyományai és intentiói megvalósíttassanak. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső balon.)*

Kötelességük, hogyha ezen megvalósítás útjában valami akadályt látnak, ezen akadályok elhárításáról törvényhozási és administrativ intézkedésekkel gondoskodni. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

Már pedig, t. képviselőház, én semmitsem akarok túlozni, és megengedem, hogy a mai ifjúságban máshol is, de különösen Magyarországon bizonyos idegenkedés van a katonai pályától, — ismerjük be a valóságát, ez álláspontunkat csak erősíteni fogja, — mely a nemzeti szempontoktól függetlenül is létezik. De vannak olyan akadályok is, melyek az intézményekben és intézkedésekben rejlenek és ezeknek elhárítását évek óta hiába sürgetjük. Évtizedek óta sürgetjük azt, hogy magyar katonai oktatásról gondoskodás történjék; évtizedek óta sürgetjük azon visszásságnak megszüntetését, hogy midőn összes culturális intézményeink a magyar nemzeti egység létesítése, mint czél felé convergálnak, midőn minden magyar ifjú, a társadalom bármely osztályából, a foglalkozások bármely nemében kiképzését, nevelését, oktatását magyar nyelven, magyar irányban, magyar szellemben nyeri, ezzel szemben a katonai képzés rikító anomáliát és kivételt képez, összes culturális törekvéseinkkel ellentétben áll, és, hogy itt teljesen indokolatlan, a 67-iki kiegyezésben semmiféle alapot nem találó makacssággal ragaszkodnak a katonai cultura olyan intézményeihez, az oktatásnak olyan rendszeréhez, mely nemzeti oktatásunk egész organizmusán kivül, sőt azzal ellentétben áll. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

És t. honvédelmi minister úr, midőn a művelt elemeknek a közös hadseregbe bevonása ily akadályokkal találkozik; a mikor ezen akadályok elhárítására semmi sem történt, sőt minden a mi ide irányúl, mereven visszautasíttatik: akkor senkinek sincs joga azt mondani, hogy szolgáljon a magyar ember a hadseregben, senkitől sem tagadják meg a belépést. *(Zajos helyeslés a bal és szélső baloldalon.)* Tessék előbb ezen intéz-

Digitized by Google

kérdéseket megtenni, tessék arról gondoskodni, hogy a hadseregben tiszti minőségben szolgálni kívánó magyar ifjak az arra szükséges kiképzést épen úgy, mint a társadalmi foglalkozások minden egyéb ágára nézve, úgy itt is, a magyar culturális szervezettel összhangban, összes tanintézeteinkkel harmóniában, magyar nyelven, nemzetiségük gyengítése nélkül elérhessék; s ha ezen intézkedések megtörténtek és czélra nem vezettek: akkor lesz helye, lehetősége és az igazságban gyökerező alapja annak, hogy azt mondja a minister úr: hiszen senki sem gátolja a magyar ifjakat abban, hogy a hadseregbe lépjenek. Mert ma igenis gátolja, az által, hogy az út, a mely odavezet, olyan, mely kivíle áll a mi culturális intézkedéseink összeségének és ellentétben áll a mi egész culturális irányzatunkkal. *(Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Ezt voltam bátor, t. ház, erre a pontra nézve elmondani. *(Halljuk! Halljuk!)*

De egy más megjegyzést is kell tennem a t. minister úrnak az általános vita bezárása után mondott beszédére. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és szélső baloldalon.)*

T. ház! A t. minister úr válaszolt a Deák Ferencz nyilatkozataiból vett idézetekre. *(Halljuk! Halljuk!)* Ő azt mondta, hogy az ellenzék padjairól, még pedig azon ellenzék padjairól, a mely nem is Deák Ferencz politikai iskolájának a híve, a mely azonban azt velünk együtt éber figyelemmel ellenőrzi, hogyha Deák Ferencz iskolájának és Deák Ferencz politikai tanainak alapján szerveztetett ez a haza: ezen tanok, ezen iskola meg ne hamisíttassék, hanem a maga valóságában, eredeti conceptiójában fentartassék — mondom — ezen idézetekkel szemben a t. minister úr azt mondja, hogy azok Deák Ferenczneknek korábbi korszakából, politikai működésének előbbi stadiumából valók, a mikor Deák Ferencz még ellenzéki volt és felelősséggel nem bírt.

Tessék — így szól a minister úr — idézni annak a Deák Ferencznek szavait, tessék azon nyilatkozataira reflectálni, a melyeket későbbi időben tett, midőn a kiegyezést létesítette, midőn ő, habár tényleg a kormány padjain nem foglalt helyet, mégis az azután következő kormányoknak inspiratora volt.

Hát, t. ház, ezeket a megjegyzéseket mindenféle szempontból nem lehet ellenészrevétel nélkül hagyni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Először is, valahányszor ilyen felfogás itt felmerül, mintha az ellenzéki padokról jövő nyilatkozatok nem szigorú felelősség alatt történnének, ez ellen egész erélylyel tiltakoznom kell. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Én legalább egész politikai működésemen át és ma is úgy érzek, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy azokért, a miket e helyről elmondok, azokért, a miket e helyről kezdeményezek, azokért, a miket e helyről vezérelvekként felállítok, engem a felelősségnek ép oly mértéke terhel, mint terhelhetne bármely más helyről. *(Zajos helyeslés és éljenzés a bal- és szélsőbalon. Egy hang jobb felől: Ez theoria! Mozgás bal felől.)* Én megengedem, t. ház, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy létezik mi nálunk egy politikai iskola, a mely hosszú éveken át ebben az országban a hatalmat gyakorolta, a melynél a hatalom elnyerésének és gyakorlatának alapja volt a theoria és a gyakorlat közötti ellentét; *(Úgy van! Úgy van! Élénk tetszés bal felől.)* de én épen azért voltam több, mint másfél évtizeden át ezzel az iskolával szemben az ellenzék padjain és épen azért maradok ezen iskola epigonjaival szemben, ezen iskola tanainak esetleges folytatásával szemben is az ellenzék padjain mindaddig, *(Zajos éljenzés bal felől.)* míg közéletünkből ezt az ellentétet a theoria és a praxis közt, ezt az ellentétet a tett nyilatkozatok és igéretek és azoknak a beváltása közt, gyökeresen, és remélem, véglegesen kipusztítani nem fogom. *(Hosszas, élénk éljenzés a bal- és szélsőbalon.)*

Horánszky Nándor: Ilyen eszmék itt ne uralkodjanak a theoriáról és a praxisról! Ezeket ki kell pusztítani!

Linder György: Csak a Brézelék beszélnek! *(Derültség bal felől.)*

Gr. Apponyi Albert: De, t. ház, nemcsak e miatt az általános felfogás miatt, a melyet soha el nem fogadhatok, mintha az ellenzéki padokon tett nyilatkozatok felelősséggel nem járnának, kell a minister úrral szemben ellenészrevételeket tennem, de azért is, mert az, a mit ő Deák Ferenczre vonatkozólag mondott, olyan impressiót keltett, mintha az ő felfogása szerint a régi Deák Ferencznek, mondjuk, a 67-ig működő és nyilatkozó Deák Ferencznek és a 67-ben alkudó s a 67 után működő Deák Ferencznek álláspontja és nyilatkozatai közt ellentét volna. Ez pedig, t. ház, nem áll. Ez ellen a — megengedem — akaratlanúl felhozott vád ellen Deák Ferencz emlékét is meg kell védenünk, *(Helyeslés bal felől.)* de meg kell védenünk hazánknak közjogát is, mert a legveszedelmesebb felfogás volna az, *(Halljuk! Halljuk!)* hogyha a 67-iki kiegyezést és az annak létesítése körüli intentiokat, ezen kiegyezés megalkotóinak akkor tett nyilatkozatait, a mikor a kiegyezés elfogadását a nemzetnek tanácsolták, ellentétbe akarnók hozni azzal az állásponttal, a melyet Deák Ferencz, mint közjogunknak az absolut uralommal szemben törhetetlen megvé-

Digitized by Google

dője, évtizedeken át követett, következetesen elfoglalt. A 67-iki kiegyezésnek meghamisítói azok, a kik abban a kiegyezésben a 61-iki felíratokban elfoglalt álláspontnak elhagyását látják. *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)* Csak azok képesek a 67-iki kiegyezést a maga valódi értelmében felfogni, csak azok képesek azt loyalisan keresztülvinni, csak azok képesek azt a magyar nemzet szívéhez közelebb hozni, csak azok képesek azt maradandóan fentartani, csak azok képesek azt a nemzeti önérzetnek, a nemzeti önállóságnak és a nemzet felvirágzásának kútforrásává tenni, a kik a kiegyezés egyes intézkedéseit, a kik a kiegyezés betűit annak a szellemnek világításában látják, a mely az 1861/65-ik évi felíratokban nyilatkozik. *(Zajos tetszés a baloldalon.)* Ez, t. ház, az az álláspont, melyet mi e padokról képviselünk. Nem csodálom, hogy a t. minister úrnak felfogása más, mert hisz egész politikája is más. Az 1867-iki kiegyezésnek az az interpretatioja s az az alkalmazása, melyet ő képvisel, igenis az 1861. évi felíratok elvi felfogásaitól és hagyományaitól való eltérés, de nem az igazi 67-ik évi kiegyezés. *(Úgy van! bal felől.)* Az igazi 67-iki kiegyezés, valamint az igazi Deák Ferencz, úgy is, mint a nemzeti önállóság megvédője, úgy is, mint a kiegyezés megalkotója, egyöntetű úgy, mint egy antik márványszobor, és csak a maga egyöntetűségében és következetességében fogható fel. *(Élénk helyeslés bal felől.)* Ez képezi köztünk a különbséget, mely a tényekben nyilvánúl, és a mely ma a t. minister úrnak nyilatkozatában is nyilvánúl, s azért voltam kénytelen nyilatkozata ellen tiltakozni. *(Zajos és hosszantartó tetszés és éljenzés a baloldalon.)*

Elnök: A minister úr kíván szólani. *(Halljuk! Halljuk!)*

B. Fejérváry Géza honvédelmi minister: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Legyen szabad az előttem szólt képviselő úrnak válaszolni.

A mit a t. képviselő úr Deák Ferenczre vonatkozólag mondott, annak részletezésébe és fejtegetésébe nem bocsátkozom. *(Derültség a baloldalon.)* Én csak egyet constatálok. *(Halljuk! Halljuk! jobb felől.)* 1867-ben volt a kiegyezés, Deák Ferencz meghalt, ha jól emlékszem, 1876-ban. Igy tehát körülbelül 9 évig volt ideje megfigyelni azt, a mi történik; megfigyelni, vajjon a kiegyezésre vonatkozó intézkedések megfelelnek-e a kiegyezés szellemének? *(Úgy van! jobb felől.)* Gr. Andrássy Gyula, a ki fájdalom, most néhány éve halt meg, sokkal tovább élt, s méltóztassék elolvasni az ő hattyudalát: a főrendiház bizottságában tartott nagy beszédét. *(Helyeslés jobb felől.)* Ezek a férfiak közreműködtek a 67-iki kiegyezés létesítése alkalmával; ezek voltak a szóvivők, s így azt hiszem, sokkal illetékesebbek annak megítélésére, hogy vajjon helyesen s az 1867-iki kiegyezés szellemében tétetnek-e e tekintetben az intézkedések vagy sem? *(Helyeslés jobb felől.)*

A mi továbbá a magyar katonai oktatást, a magyar tiszti akadémiát illeti: azt hiszem, miután most csak az újonczokról van szó, maradjunk az újonczok mellett. *(Nagy derültség a baloldalon.)*

Méltóztassék a magyar tiszti akadémiára vonatkozólag a kellő alkalommal felszólalni, s nekem lesz alkalmam az egyes észrevételekre válaszolni. *(Helyeslés jobb felől. Zajos »hoch!« felkiáltások a szélső baloldalon.)*

Perczel Béni jegyző: Pulszky Ágost! *(Nagy zaj.)*

Pulszky Ágost: T. ház! *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Nagy zaj a bal- és szélső baloldalon.)* A t. minister úr felszólalása daczára is szükségesnek tartom *(Zaj a bal- és szélsőbalon.)* néhány megjegyzést tenni *(Zaj a bal- és szélső baloldalon. Felkiáltások: Elál! Elál!)* azon kérdésekre, melyeket Ugron Gábor és Apponyi képviselő urak vetettek fel, s így a háznak nem ezen oldaláról, hanem a túlsó oldalról hozattak fel. *(Nagy zaj a bal- és szélsőbalon.)*

Engedelmet kérek, akárki félbeszakít, az nem az én privilegiumomat, hanem a házét sérti meg. *(Úgy van! jobb felől.)* Az urak türelmetlenek szoktak lenni, ha beszédeik közben csak suttogunk is. *(Nagy zaj bal felől.)* Én azt hiszem tehát, hogy oly kérdésekre nézve, melyeket nem is a ház ez oldalán, hanem a t. túloldalon hoztak fel, nyilatkozhatunk innen; nyilatkozhatunk pedig azért, mert a nyilatkozatok a ház e részéről is fontossággal és talán azon czélok szempontjából is, a melyeket a t. képviselő urak is szívükön hordanak, értékkel bírnak, *(Halljuk! Halljuk!)* nyilatkozhatunk a tárgyról, a melyet az önök nyilatkozatai megpendítettek, de semmi esetre, már a dolog természeténél fogva sem meríthettek ki. *(Halljuk! Halljuk!)*

Visszatérek oda, a hol kezdettem. *(Zaj a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobb felől.)* Azon praemissák közül, melyeket Ugron Gábor és gr. Apponyi Albert t. képviselőtársaim felállítottak, igen sokhoz hozzájárúlok és hozzájárúl azt hiszem, a ház ez oldalának is majd minden tagja; hanem épen azért, mivel a conclusiok, a melyeket önök azokból levontak, nem felelnek meg a praemissáknak, nem akarjuk azt, hogy a conclusiokhoz való hozzá nem járulásunk a praemissákat magukat, a melyeket alkotmányosságunk, honvédségünk érdekében fontosaknak tartunk, invalidálja. *(Halljuk! Halljuk! jobb felől.)*

Mindenekelőtt örömmel üdvözlöm Apponyi

Digitized by Google

Albert grófnak azon igen parlamentáris és állásához is, e parlament tradicióihoz is minden tekintetben méltó kijelentését, hogy ő az ellenzéken ép úgy a felelősség tudatában szólal fel, mint a hogy fel kell szólalni a kormányon. *(Zaj a szélsőbalon.)* Igenis, ezt kívánja meg a parlamentáris ethica, és igen kérem a t. ház minden tagját, hogy ezt a felszólalást azután összes tanácskozásaink folyamán és a túloldalról felhangzó összes felszólalásoknál vezérfonalként méltóztassék tekinteni. *(Nagy zaj és közbeszólások a szélsőbalon.)* Ezen az oldalon, azt hiszem, vajmi ritkán történt ez ellen vétség. *(Zaj a szélső baloldalon.)* De épen azért az a kötelesség hárul reánk, hogy minden kijelentést, a melyet onnan hallunk és a mely állítólag azon felelősség tudatától van áthatva, a legkomolyabb kritika alá vegyünk, olyan alá, a mely még a kormány rendelkezései és kifejezései iránt is gyakorlandó. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Tökéletesen egyetértek a t. képviselő úrral abban, a mit Deák Ferenczről mondott. Teljesen igaz, hogy Deák Ferencz politikai pályája, összes nyilatkozatai 1861-ben, 1865. és 1867. után összhangzók és következetesek voltak, és mi leszünk az utolsók, a kik e traditiót megtörni, a kik ettől eltérni óhajtanánk. Csakhogy ebből nem az következik, hogy az 1867. évi kiegyezés azon szempontból magyarázandó, hogy annak elvei azon szempontból világítandók meg, a melyeken az azt megelőző évek gyászos eseményei csillámlanak át, hanem következik az, hogy az 1861. és 1865. beszédeket azon szempontok világánál kell megítélni, melyek az illető elvek életbeléptetése következtében és alkalmával felderültek, és a melyek Deák Ferencz következetes politikai működéséből származnak. *(Élénk helyeslés jobb felől. Zaj a szélsőbalon.)*

Nem lehet eltagadni az 1867-iki kiegyezés után alkotott törvényekben a folytonos ragaszkodást azon elvekhez, melyeket Deák Ferencz kitűzött. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nem lehet azt mondani, hogy Deák Ferencz 1867. után azon gyakorlatban, azon egyes törvényhozási intézkedésekben, melyeknek atyja volt, melyek az ő elméjéből származtak, nagyrészt eltért volna azon elvektől, melyeket az előtt felállított. De épen azért, mivel ezt nem lehet, és nem szabad mondani, nem lehet és nem szabad mondani azt sem, hogy az intézmények és az azokra vonatkozó törvények olyanok, melyek a haza függetlenségével és közjogával, a haza felvirágozásával és önálló törvényes jogaival bármi tekintetben ellentétben állanak. *(Helyeslés a jobb oldalon.)* S épen azért, mert ezt az ellentétet nem tapasztaltuk, és nem látjuk, mert ez az ellentét nem bizonyítható helyesen és logikailag, azért haladtunk immár több mint huszonöt éven át következetesen ezen az uton, azért ragaszkodtunk és ragaszkodunk az intézményekhez, melyek hazánk közjogi függetlenségének és további felvirágzásának alapját, állandó politikánk talpkövét képezik.

Ezen értelemben kell ezt interpretálni, és ezen értelemben hozzájárúlok teljesen ahhoz a nemes föllendűléshez, a mely gr. Apponyi Albert t. képviselőtársam beszédében nyilvánúl; de tagadni vagyok kénytelen azt, mintha e föllendűlést mindegyikünk ugyanazon mértékben ne osztaná. *(Helyeslés jobb felől.)*

A mi az ujoncz törvénynyel összefüggő kérdések lényegét illeti, legyen szabad csatlakoznom az Ugron Gábor t. képviselőtársam által kifejezett ama kívánsághoz, hogy a katonai büntető eljárás és büntető törvénykönyv reformja lehetőleg gyorsabb tempóban foganatosíttassék, mint eddig. *(Helyeslés jobb felől.)* Ez csakugyan égető szükség, melynek tudom, hogy megfelelni rendkívűl nehéz; tudom, hogy igen számos akadály áll útjában, de épen ezek elhárítása érdekében kívánatos, hogy a t. házban minél többször, és minél határozottabb irányban felszólalások történjenek, nemcsak azért, hogy az a feltételezett rossz akarat, melyről meggyőződtem, hogy valóban nem létezik, elháríttassék, — mert nem ott van az akadály, — hanem hogy komoly consideratio alá vétessenek az ellentétek, melyek a kérdés megoldását késleltetik, és pedig mindkét részről, nemcsak katonai részről, hanem jogászi részről is. *(Helyeslés jobb felől.)* Meg vagyok győződve, hogyha az alkalom megjön, és a büntető eljárás elveire vonatkozólag lehető lesz nyilvános discussio által a kérdéseket tisztázni, sokkal inkább elő fog haladni a kérdésnek fejlesztése, sokkal inkább fognk azon helyzetbe jutni, hogy a megoldás rövidebben legyen eszközölhető, mintha továbbra is csak merő íratváltások útján fognak a ministeriumok érintkezni. Reménylem, hogy a t. ház tanácskozásai alkalmával e kérdésben ki fog tünni, hogy azok, a mik a hadsereg fegyelme, a hadsereg múlhatatlan szükségletei szempontjából elkerűlhetetlenűl szükségeseknek mutatkoznak, el fognak fogadtatni. *(Helyeslés jobb felől.)*

Soha sem volt arra eset, hogy a magyar képviselőház a hadsereg fegyelmét, összetartását, a hadseregben lévő szigorú rendnek feltételeit visszautasította volna. *(Úgy van! jobb felől.)* Ép ezért — megvallom, — óhajtom, hogy a nyilvános discussio alkalma e kérdés részleteire vonatkozólag mielőbb bekövetkezzék, mert meg vagyok győződve, hogy akkor kisebbeknek fognak mutatkozni a tényleges nehézségek, mint a hogy azokat sokan előre képzelik.

A második, a mire megjegyzést kell tennem, a katonai nevelés kérdése. Tökéletesen igaza

Digitized by Google

van gr. Apponyi Albert t. képviselőtársamnak, hogy nem elég azt mondani, hogy a magyar nemzet fiai nehezen szánják magukat a katonai pályára, hanem gondoskodni kell egyszersmind arról is, hogy a katonai pályára belépjenek és ott magukat kellőleg kiképezhessék.

Vajay István: Ezt már hallottuk!

Pulszky Ágost: Ha hallotta, azon nem csodálkozom, de hogy a consequentiákat is le tudja a t. képviselő úr vonni, abban kételkedem, *(Helyeslés jobb felől.)* és az iránt rögtön felvilágosítom. *(Halljuk! Halljuk!)*

Vajay István: Azzal is tisztában vagyok!

Pulszky Ágost: De épen azért, t. ház, nem szabad azt, a mi tényleg történt, és pedig úgy a delegatioban éveken keresztül, valamint a törvényhozás működésében is, kicsinyleni, mert ha kicsinyeljük, nem haladunk tovább a kitűzött uton. *(Úgy van! jobb felől.)* Ha azonban arra kellő figyelmet fordítunk, akkor e kérdéseket megoldhatjuk, és pedig azon felelősség tudata mellett, a mely e tekintetben a kormány, és a többség nyilatkozatait gr. Apponyi Albert t. képviselő úr szerint is megilletik.

Mi, t. ház, ismételve, és ismételve gondoskodtunk arról, hogy a katonai intézetben helyek legyenek szervezve a magyar ifjúságból kikerülő tiszteknek is, A delegatio ismételten és ismételten gondoskodott arról, hogy ki legyen tüntetve, hogy mily mértékben szaporodik a magyar ifjak száma a közös hadsereg tisztikarában. Mondhatom, hogy a ki ezen évi kimutatásokat tanulmányozza, ha nem is tartja e szaporodást elegendőnek, de mindenesetre örvendetes haladást fog ezen a téren találni. *(Ugy van! jobb felől.)*

Ezenfelül a delegationak egy határozati javaslata ki is fejezi azt, hogy Magyarországban egy tiszti akadémia felállításáról gondoskodás történjék, és remélem, hogy a közel jövő meg fogja mutatni, hogy a delegatio e határozata nem fog meghiúsúlni, és a delegatio komolyan, meggondoltan évek hosszú során át folytatott politikájának érvényt is fog szerezhetni annálisinkább, mivel a delegatio épen annál fogva, hogy gyakorlati célokat tűzött ki maga elé, teljesen tisztában volt azzal, hogy a katonai képzés kérdését nem szabad semminemű közjogi kérdéssel complicálni, hogy a katonai képzés kérdésében azon határozmányok közt kell maradni, melyeket nemcsak az 1867: XII. tcz. 11 ik §-a, hanem az 1868-iki törvény elénk szab. Meg vagyok győződve, hogy e határozmányok felhasználásával, minden közjogi kérdés felvetése nélkül, e kérdés sikeresen megoldható, és pedig úgy, hogy nem fog eltelni egy generatio, és a magyar elem a közös hadseregben kellő sulyban, és arányban fog részt venni. *(Helyeslés jobb felől.)* Ez az a czél, a melyet magunk elé tűztünk, a melyre évek hosszú során át következetesen törekszünk. Ez az a czél, a melyet részben már meg is valósítottunk, és épen azért kénytelen vagyok tiltakozni az oly felszólalások ellen, a minőket előbb hallottunk; mert a kik az eddig elért sikereket csekélybe veszik, a kik azt a politikát, a melyet meggyőződésünk szerint egyedül lehet állandóan és okosan követni, helytelennek tartják, veszélyeztetik annak gyümölcseit és annak elérését, a mit el kell érnünk, és el is fogunk érni, ha azon a nyomon haladunk, a melyet 25 év óta követünk. *(Élénk helyeslés jobb felől. Zaj bal felől.)*

Elnök: Kívánee még valaki szólni? Ha senki sem kíván szólni a vitát bezárom.

Az előadó úr kíván szólani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Münnich Aurél előadó: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Csak röviden néhány perczre kérem a t. ház, szíves türelmét; miután Ugron Gábor t. képviselő úr direct kérdést intézett hozzám, kötelességem arra válaszolni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az igen t. képviselő úr mindenekelőtt érdekes reminiscentiákat és idézeteket közölt a mult századból és ezen század első feléből való törvényekből.

Elismerem, hogy azok mind tartalmazzák azon feltételeket, melyek alatt akkor az újonczok megszavaztattak. Csakhogy azután az ő conclusiójához juthasson, el méltóztatott hallgatni, hogy 1867-ben is alkottatott egy törvény, mely akkor talán hasonlóképen bizonyos irányban, bizonyos meghatározott intézkedéseket foglalt magában, melyek lehet, hogy az azelőtti törvények intézkedéseit megszüntették vagy módosították.

A t. képviselő úr hozzám egy kérdést intézett a magyar nyelvre nézve, *(Halljuk! Halljuk!)* megmagyarázván egyszersmind, hogy mit ért belszervezet alatt, és hogy a hadsereg belszervezetével miképen kell foglalkozni? De hasonlóképen itt is megfeledkezett arról, hogy idézze az ide vonatkozó szakasznak többi intézkedéseit, melyek a vezérletről, és a vezényletről szólnak. És ha még hozzátette volna a t. képviselő úr, hogy ezekben az egységes vezérletről és vezényletről van szó: azt hiszem, hogy ezen intézkedésekből ő maga önmagától is megkapta volna a választ, a melyet tőlem kért.

Meg vagyok győződve, hogy ha egységes vezényletet akarunk elérni, akkor legalább is a közös hadseregben, a mint többször hangsúlyoztatott, egységes nyelvre van szükség. *(Zajos ellenmondás a szélső baloldalon.)* A magam részéről csak helyeselni tudom, hogy minden magyar ezredbeli legénynek és tisztnek kötelességévé

Digitized by Google

tétessék, hogy az ezred nyelvét birja. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Nem az ezred hanem az állam nyelvét!)*

Ezeket voltam bátor a kérdésekre válaszolni, és kérem, méltóztassék a czímet elfogadni. *(Helyeslés jobb felől.)*

Ugron Gábor: Szavaim és a törvény félremagyarázott értelmének helyreigazítása czímén kérek szót. Mit mond a törvény? Az 1867: XII. tcz. 11. §-a azt mondja, hogy: a vezérlet és vezénylet egységes. A t. előadó nagy tévedésben van. A ki, mint az előadó úr, katona: annak tudnia kell, hogy a commandonak két része van. Az egyik a taktikai, s ezt hívjuk vezényletnek, mely a csapatok belső keretében a legénység mozdulatait intézi. *(Úgy van! bal felől.)* A második, a mit vezérletnek hívunk, a strategiai commando, s azt teszi, hogy nagy csapattestek strategiai, vagy taktikai egysége miként vezéreltetik le az ütközet terére, és azon különböző hadállásokba, melyeket az ütközet elfogadására a megvívás előtt el kell foglalni. Azon mozdulatok pedig, melyekre csapatok felsőbb parancsolat következtében katonai erejük kifejtése érdekében akár szakaszonkint, akár századonkint, akár zászlóaljkint, vagy ezredenkint vezettetnek, a vezényletlhez tartoznak, mert a taktikai mozdulatok intézésére vonatkoznak. Ezt értette, és ezt kellett, hogy értse a törvény, mert ez felel meg a katonai felfogásnak. Ezt értem alatta én is. *(Helyeslés a baloldalon.)* Mutassa meg nekem a t. előadó úr Magyarországon az újabb időkben alkotott törvények közt azt a törvényt, a mely azt mondja, hogy a magyar ezredekbe besorozott katonák vezénynyelve a német. *(Tetszés a baloldalon.)* Miután az törvényeinkben sehol sincs kifejezve, hogy német nyelv a commando és a közigazgatás nyelve: ebből az következik, hogy a nemzetnek azon természetes joga, hogy saját nyelvét használhassa a hadseregben, fennáll érintetlenül és változatlanul. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Münnich Aurél előadó: Hogy hol és melyik törvényben van megírva? ezt kérdi a t. képviselő úr. Az 1867: XII. tcz. 11. §-ában. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Hol van az, hogy az a német nyelv legyen?)* Az nincs; de hogy ki határozza meg a nyelvet, az meg van a törvényben mondva. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Az nem igaz, az nincs benne!)*

Elnök: T. ház! A tanácskozás be van zárva. Következik a szavazás.

A mennyiben a felszólalók a czímet meg nem támadták, gondolom, méltóztatnak hozzájárúlni, hogy azt elfogadottnak jelentsem ki. *(Helyeslés.)*

Perczel Béni jegyző: *(olvassa az 1-sö szakaszt.)*

Münnich Aurél előadó: A véderő bizottság nevében van szerencsém ajánlani, hogy az első szakaszból e szavak: »az eddig 42.711 fő helyett,« mint feleslegesek, töröltessenek. *(Helyeslés.)*

Horváth Ádám jegyző: Tóth Ernő!

Tóth Ernő: T. ház! Nem hagyhatom szó nélkül a t. előadó úrnak azt az állítását, mintha az 1867: XII. tcz. 11-ik §-ában határozottan benne volna az, hogy ki állapíthatja meg a hadsereg nyelvét, és hogy a hadsereg nyelve német.

Münnich Aurél előadó: Ezt soha sem állítottam!

Tóth Ernő: Egészen határozottan kijelentem, hogy ez nincs benne a törvényben, mert nem akarom, hogy az országban azt higyjék, hogy a t. előadó úrnak igaza van. Egyáltalában nem áll az, a mit mondott. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Elnök: Kíván valaki szólni? Ha nem kíván senki szólni, kérdem, méltóztatnak az első szakaszt az előadó úr módosításával elfogadni? *(Elfogadjuk!)* Tehát az első szakasz az előadó úr módosításával elfogadtatik.

Perczel Béni jegyző: *(olvassa a 2-ik szakaszt.)*

Elnök: Ha nem kíván senki szólni, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 2-ik §-t elfogadni? *(Elfogadjuk!)* Tehát a 2-ik szakasz elfogadtatott.

Perczel Béni jegyző: *(olvassa a 3-ik szakaszt.)*

Elnök: Méltóztatnak a 3-ik szakaszt elfogadni? *(Elfogadjuk!)* A 3-ik szakasz elfogadtatott.

Perczel Béni jegyző: *(olvassa a 4-ik szakaszt.)*

Elnök: Méltóztatnak a 4-ik szakaszt elfogadni? *(Elfogadjuk!)* A 4-ik szakasz elfogadtatott.

E szerint, t. ház, a törvényjavaslat úgy általánosságban, mint részleteiben letárgyalva és elfogadva lévén, ha méltóztatnak hozzájárúlni a holnapi ülésben fog harmadszori felolvasásában tárgyaltatni. *(Helyeslés.)*

Ezt tehát határozatképen jelentem ki. A mennyiben pedig ezzel a törvényjavaslattal kapcsolatban beterjesztetett és tárgyaltatott a honvédelmi minister úrnak az egyévi önkéntesekre és az öngyilkosságokra vonatkozó jelentése, kérdem méltóztatnak-e ezt tudomásúl venni? *(Tudomásúl veszszük!)* Az erre vonatkozó jelentés tehát tudomásúl vétetik.

Az ülést 5 perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: A felfüggesztve volt ülést újra megnyitom.

Perczel Béni jegyző: Pálffy Elemér a zárszámadási bizottság előadója!

Digitized by Google

Pálffy Elemér előadó: T. ház! Van szerencsém a zárszámadási bizottságnak a Magyar- és Horvátországok között . . .

Thaly Kálmán: A napirendhez kérek szót!

Elnök: Bocsánat, ne tessék megzavarni a szónokot!

Thaly Kálmán: A napirendhez . . .

Elnök: A képviselő úrnak most, Pálffy Elemér képviselő úr beszéde közben, a szót meg nem adom.

Pálffy Elemér előadó: Van szerencsém a zárszámadási bizottságnak a Magyar- és Horvátország között 1889-re eszközölt leszámolásának megvizsgálásáról szóló jelentését bemutatni. Kérem, méltóztassék azt kinyomatni, szétosztatni és napirendre tűzetni.

Elnök: Ha méltóztatik hozzájárulni, a jelentés ki fog nyomatni, szét fog osztatni s annak idején napirendre fog tűzetni.

A ministerelnök úr kíván szólani.

Wekerle Sándor ministerelnök: T. ház! A mai ülés napirendjére, a most letárgyalt újonczozási törvényjavaslat után, ki vannak tűzve a kiállítás költségeiről és a ragadós tüdőlobról szóló törvényjavaslatok, 1 órára pedig a kérvények tárgyalása. Minthogy a ragadós tüdőlobra vonatkozó törvényjavaslat igen sürgős jellegű, kérem a t. házat, hogy tekintettel arra, hogy mind e tárgyak már a mult szombati ülésre ki voltak tűzve, és a mai napra már másodízben vannak kitűzve, méltóztassék a megállapított sorrendtől eltérve, első sorban a ragadós tüdőlobról szóló törvényjavaslatot tárgyalni, melyet aztán a megállapított sorrendben követne a többi tárgy, a kérvények tárgyalása pedig szokás szerint holnap 1 órakor folytattatnék. *(Helyeslés.)*

Thaly Kálmán: T. ház! Most kérek tehát szót a napirendhez. Ha, a mint a ministerelnök úr kijelentette, a ragadós tüdőlobról szóló törvényjavaslat különösen sürgős, szívesen beleegyezem, hogy a javaslat előbb tárgyaltassék, mint a kiállításról szóló. De megvallom, nem óhajtom, és a ház egy tagja sem óhajtja, hogy a kitűzött napirendet ily gyorsan megváltoztassuk. Ha azonban a ministerelnök úr oly sürgősnek tekinti a dolgot, csak azt kérem, hogy a mennyiben a ragadós tüdőlobról szóló törvényjavaslat letárgyalása után ma még maradna idő, rögtön a kérvények tárgyaltassanak; de ha nem, holnap a kérvények tárgyaltassanak első sorban, és a kiállítási ügy, mint nem oly sürgős, maradjon harmadiknak. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Megengedi a t. ház, hogy a hallottak után most megtegyem javaslatomat. *(Halljuk!)* Méltóztassék hozzájárulni, hogy akként változtassuk meg a napirendet, hogy most a ragadós tüdőlobról szóló törvényjavaslatot tárgyaljuk és azonnal, letárgyalása után, — akár ma elvégezzük, akár csak holnap, — következzenek a kérvények, csak ezután a kiállításra vonatkozó törvényjavaslat s a kereskedelmi tárczának még hátralevő tételei. *(Általános helyeslés.)* Ily értelemben megállapodván, áttérünk a napirendre, a ragadós tüdőlob kiirtásáról szóló törvényjavaslat tárgyalására. Méltóztatnak hozzájárulni, hogy a kiosztott javaslat felolvasottnak tekintessék? *(Igen!)* E szerint az felolvasottnak tekintetik. Az előadó úr kíván szólani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Miklós Ödön a közgazdasági bizottság előadója: T. ház! Az igen t. földmívelésügyi minister úr benyújtotta a törvényjavaslatot a ragadós tüdőlob kiirtásáról. Tekintettel ezen betegség természetére, és tekintettel arra a rendkívüli körülményre, hogy hazánk nagy része ezen betegség által szarvasmarha állományában sujtva van, de tekinetttel azon állategészségügyi egyezményre, mely egész állattenyésztésünkre s annak emelésére kihatólag Németországgal köttetett, s tekintettel azon kikötésekre, melyek ezen állategészségügyi egyezményben foglaltatnak, rendkívüli sürgőssége forog fenn annak, hogy ezen törvényjavaslat tényleg minél előbb életbe léptettessék. Ezen kényszerítő körülmények szempontjából egyrészt, de másrészt azon szempontból, hogy ezen javaslat már régebben szétosztva, kellő indokolással ellátva, két bizottság által letárgyalva, ezek jelentésében részletesen ismertetve lett, nagyon röviden kívánok e tárgygyal általánosságban foglalkozni. *(Halljuk! Halljuk!)* Kívánom ismertetni a javaslat alapelveit, a melyekből az kiindúl, és kívánok rámutatni azon intézkedésekre, melyeknek szükségességét, a közgazdasági bizottság ezen javaslat végrehajtását illetőleg, a minister úrral szemben kellő részletességgel jelzett. A javaslat maga azon általános keretben mozog, a mely keretben az összes európai törvényhozások ezen veszedelmes betegség kiirtására vonatkozó törvényes intézkedéseket megtették. A Németországgal kötött állategészségügyi conventioban biztosított kedvezmények melyek, mint méltóztatnak tudni, annak főleg ötödik czikkében foglaltatnak, csak akkor lépnek életbe hazánkna nézve, ha mi a ragadós tüdőlob kiirtására vonatkozólag analog intézkedéseket teszünk, mint a milyeneket Németország ezen betegséggel szemben már is törvényhozási intézkedésébe felvett. Ezek állapitják meg a javaslat szervezetét és azokat az elveket, a melyek körében a javaslatnak mozognia kellett. Méltóztatnak tudni, hogy az 1888. VII. tcz. ezen ragadós tüdőlob kiirtásáról is, mint egyáltalában a ragadós betegségekről, intézkedik. Méltóztatnak tudni, hogy ezen intézkedés azt tartalmazza,

Digitized by Google

hogy a ragadós tüdőlob betegségében szenvedő állatokat kiirtani lehet, a nélkül, hogy a tulajdonosnak kártalanítás adatnék. *(Halljuk! Halljuk!)* Ez az eljárás tényleg, foganatba is vétetett, azonban a törvény végrehajtásánál arról győződtek meg, hogy ily intézkedés mellett a betegség lappangó volta következtében a beállott eltitkolások folytán nem lehet annak kiirtását sikerrel folytatni. Ezért eltérve ezen elvtől, azon általánosan elfogadott elvet kellett nekünk is a törvényhozás elé hozni, mely szerint ezen kiirtásra nézve kártalanítás adandó az illető tulajdonosoknak. A javaslat messzebb megy e tekintetben az európai törvényhozások bármely idevágó intézkedésénél, mert kimondja, hogy a kártalanítás teljes mértékű, és nem von le ezen adandó kártalanítás mértékéből a tulajdonos rovására semmit. Ez a javaslat egyik lényeges és jelentőségteljes alapelve. *(Helyes! Helyes!)* Kimondja továbbá a javaslat azt is, hogy nem csak a betegségben leölt állatokért adatik kártalanítás, hanem a betegség gyanújában levő állatokért is teljes kártalanítás nyújtatik.

Kimondja továbbá a törvényjavaslat, és itt bátorkodom kiemelni, hogy ez határozottan a németországi conventioban kötött conformis eljárás követelménye, hogy a midőn a fertőzés gyanújában álló állatok levágatását a minister elrendelheti, a fertőzésben gyanús állatok hat hónapig zár alatt tartandók. A hat hónapi zár alatt való tartás, igénytelen fejfogásom szerint, és általában a bizottságok felfogása szerint is, oly intézkedés, a mely a szarvasmarhatenyésztők érdekében meglehetős liberalitással kezelendő, ott a hol ez lehetséges, de másrészt épen azon retorsiokkal szemben, melyek Németország részéről ellenünk támaszthatók, ezen intézkedés szigorral alkalmazandó ott, a hol ennek nem kellő érvényesítéséből ellenünk fegyver volna kovácsolható.

A törvény egy másik intézkedése, a mely szerint a kártalanítás fedezésére nézve úgy vél intézkedni, hogy ezen kártalanítás bizonyos hozzájárulási járulékot követelne a szarvasmarhatenyésztőtől, megkülönbözteti a kis és nagybirtokosokat. Minthogy pedig kiemeltem, hogy a javaslat szerint teljes kártalanítás adandó az érdekelt birtokosnak, kötelességemnek tartom a ministeri javaslatnak ezen felfogását kissé megvilágítani. *(Halljuk! Halljuk!)* A törvényhozások Európában teljes kártalanítást sehol sem adnak. Így jelesül Németország 80 százalékot térít csak meg az értékből. Nálunk a kártalanítás teljessége mellett a minister úr a jelen esetnél arra törekedett, hogy ezen kérdés, — mint sok oly más kérdés, a mely a közgazdasági téren Magyarországon úgy is megoldásra vár, — lehetőleg az érdekközösségek kapcsolatba hozása által oldassék meg.

És itt bizonyos kulcscsal azt állapította meg, hogy a kisebb birtokos, ki 10 darab marhával bir, 10 kr., a nagyobb gazda pedig, ki 10 darabnál több marhával bir, 20 kr. hozzájárulási járulékot tartozik fizetni, és ennek fejében a leölt állatért teljes kártalanítást nyer. E részben eltérő volt a közgazdasági és a pénzügyi bizottság közt a vélemény, a mennyiben a közgazdasági bizottság azon nézetben volt, mint az eredeti javaslat, vagyis, hogy ezen járulék törvényhatóságonként külön kezelendő, míg a pénzügyi bizottság azon véleményben volt, hogy ezen alapok kezelése megszűnjék, és a beszedési járulékok egyöntetűen az államkincstár részéről legyenek kezelendők. Ez a kérdés a maga egészében, ha közelebbről vizsgáljuk, nem ró oly jelentékeny terhet az illető birtokosokra, mint az az első pillanatban látszik, de mindenesetre egy elvet érint, a melylyel szemben, ha valóban azt akarjuk, hogy ezen baj gyökeresen kiirtassék, czélszerűnek látszik, hogy a kártalanítást az államkincstár, mint olyan, viselje. Kénytelen vagyok itt kinyilatkoztatni, hogy e részben a t. ház engedelmével nem képviselem e helyről egész mereven a közgazdasági és pénzügyi bizottság álláspontját, a mennyiben én ezen elv felett való döntést, hogy szedessenek-e ilyen járulékok, nyilt kérdésnek tartom, a melyre nézve a legczélszerűbbnek vélem, hogy annak eldöntése a ház bölcseségére bizassék. A minister uraknak lesz alkalmunk e kérdésre vonatkozólag itt a t. ház előtt nyilatkozni, és én a magam részéről szükségesnek tartanám, ha ezen kérdés nem pártszempontból, hanem a közérdeknek megfelelőleg, az ország érdekelt lakosainak, általános és teljes megnyugvására oldassék meg. *(Általános helyeslés.)*

Előadói kötelességemből kifolyólag ki kell azonban emelnem, hogy a midőn a közgazdasági és pénzügyi bizottság e kártalanítás költségeihez való hozzájárulás ezen fokozatát megállapította, három szempont lebegett előtte; először: hogy ha az állam föltétlen kártalanítási kötelezettsége a törvényben kimondatnék, tekintettel az állategészségügy érdekében rendelkezésünkre álló szervezet viszonyaira, tekintettel azon csekély számú közegekre, a kik az irtást és a kártalanítás kérdését helyesen végezni és az állam szempontjából is kellőleg védeni tudnák, félős, hogy oly rendkivüli követelés támasztatnék az állam ellen, a melynek ellensúlyozására szükségesnek mutatkozik, hogy az illető érdekelt gazdák egy érdekközösségbe vonassanak, és mintegy ellenőreivé váljanak azon megterheltetésnek, a melyről az állammal szemben szó lehet.

Digitized by Google

A második szempont, a mely e kérdésnél figyelembe vétetett, az volt, hogy az ismert betegségi állapotokra, tekintettel ezen csekély hozzájárulásra lényeges összeg fog visszatérülni az államkincstárnak azon javasolt és határozottan megszabott 6 évi időtartamon belül.

A harmadik szempont pedig az volt, hogy ezen intézkedés által mintegy alapja vettessék meg azon öntársulási törekvésnek, a melyből ki kell, hogy fejlődjék és megvalósuljon az állatbiztosításnak az egész ország által régen óhajtott kötelező intézménye, és e mellett a fertőzés tovább terjedése körül az illető érdekeltek és a törvényhatóságok megtegyék a kellő és szükséges gátló intézkedéseket. Ezen szempontok daczára azonban bátor vagyok egyéni véleményemet fentartani és ezen kártalanítási elv miként való megoldását, mint nyilt kérdést, a t. ház előtt tárgyalni, hogy az általános megnyugvás e tekintetben elérhető legyen. *(Általános élénk helyeslés.)*

A törvényjavaslat egyik lényeges intézkedése továbbá még az, a mely a becslésre vonatkozik. Úgy a közgazdasági, mint a pénzügyi bizottság nem tartotta kielégitőknek ezen, — hogy úgy mondjam, — irtóháborúval szemben, mely sokszor a legfontosabb magánérdekeket érinti, azon általános becslési eljárást, a mely az 1888 : VII. törvényben van lefektetve; hanem kimondandónak vélte azt, hogy ezen becslés a haszonállatok értékének lehető figyelembevételével történjék; mert ezáltal a bizottság nemcsak azt akarta elérni, hogy a betegség az országból kipusztíttassék, hanem megakarja óvni azon nagy jelentőségű közgazdasági elvet, hogy az intelligensebb vér- és fajtenyésztés érdekei és ezen irtási műveletnél lehetőleg megóvassanak. És itt nem lehet csak azon általános szempont irányadó, hogy beteg volt az állat, kiirtatott és mint más közönséges állat kártalanítandó, hanem irányadónak kell lenni a tenyésztési szempontnak is.

Kimondotta továbbá a bizottság azon elvet is, a mely, azt hiszem, megnyugtatásúl fog szolgálni a hazai szarvasmarha tenyésztőknek, mely szerint a felebbezési hosszadalmasságok mellőzésével, ha valaki a kártalanítást megfelelőnek nem is tartja, a kártalanítási összeg kezéhez vétele daczára, nem esik el a felebbezési jogától. *(Általános élénk helyeslés.)*

Ezt szükségesnek vélte a bizottság a javaslatba felvenni azért, hogy azon kényszerviszonyok melyek előállhatnak abból, hogy sokszor a legértékesebb haszonállat, az igavonó marha vétetik el, az illető kisbirtokos pénz nélkül ne maradjon, s időközben is ilyen haszonállatokat beszerezhessen. *(Helyes! Helyes!)*

Ezek oly lényeges intézkedései a javaslatnak, melyeket különösen óhajtottam nemcsak a háznak, de a felebbezések szempontjából a minister úrnak is becses figyelmébe ajánlani. *(Általános helyeslés.)*

A mi azon kivételeket illeti, melyeket a javaslat a kártalanítás megnem adására vonatkozólag tartalmaz, úgy ezeknek részletezéseitől tartózkodva, és a jelentésekre utalva, csak azon egy intézkedésre akarok kitérni, a mely szerint a javaslat: a központosított nagyipari, szesz- és czukorgyári hízlaldák kebelében található szarvasmarhákat a kártalanítás kérdésében tárgyalja. *(Halljuk! Halljuk!)*

Erre vonatkozólag egész általánosságban kijelentem, hogy mindazon megszorítások melyek e javaslatban erre vonatkozólag foglaltatnak, szükségesek, s azokat mindkét bizottság fentartandónak véleményezi és részletesen ismerteti beterjesztett jelentéseiben.

Bátor vagyok továbbá utalni és felhívni a t. házat mindazon részletes intézkedések méltatására, melyeknek a figyelembe vételét a közgazdasági bizottság beadott jelentése útján, a t. minister úrnak ajánlani bátorkodott. Ezen intézkedések megtétele, a jelen javaslatból leendő törvény végrehajtásának utasításai útján olyan jelentékeny és gyakorlatilag fontos dolgok, hogy ezeknek kellő módon eszközölt végrehajtásai nagy mérvben előmozdítandják és megóvandják hazai szarvasmarha tenyésztésünk érdekeit. *(Általános helyeslés.)*

És itt még egyet vagyok bátor a minister úr szíves figyelmébe ajánlani, azt ugyanis, hogy miután egyes kisebb vidékeken és körökben a szarvasmarha állomány majdnem egészen ki fog irtatni, előrelátólag intézkedés lenne szerintem szükséges arra, hogy egyrészről e vidékek megtudják találni kellő útbaigazítás mellett azon beszerzési forrásokat, a honnan újból marhaállományukat megbizhatólag kiegészíthetik, és hogy megóvassanak kellő intézkedések által az illetők attól, hogy lelketlen kereskedők túlságos mérvben felcsigázzák az állatok árát mindazon helyeken, hol az illetők magukon segíteni nem tudnak, másrészről, hogy a helyes tenyésztési irány azon a vidékeken, úgy a klimatikus és egyéb viszonyok, mint pedig a ragadós betegségek ellen való ellenállás szempontjából, valamint az illető birtokosok érdekeinek is teljesen megfelelő legyen. *(Általános helyeslés.)* Mind ezeknek rövid és vázlatos jelzése után ajánlom a beterjesztett törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául. *(Általános élénk helyeslés.)*

Molnár Antal jegyző: Bujanovics Sándor!

Bujanovics Sándor: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A tárgyalás alatt levő törvényjavaslathoz fűzött háromrendbeli indokolás, tudniillik a földmívelési minister úr indokolása, a közgazdasági és pénzügyi bizottságok indokolása, vala-

Digitized by Google

mint az előadó úr szóbeli indokolása, részletesen és kimerítően előadják azon okokat, melyek szükségessé teszik, hogy a mind szélesebb körre kiterjedő ragadós tüdőlob kiirtása czéljából a legerélyesebb intézkedések tétessenek meg.

Én a törvényjavaslat szükségét és nemzetgazdasági előnyét elismerem, s azért a törvényjavaslatot magam és elvbarátaim nevében is általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. Nem kívánok ez alkalommal az indokolás ismétlésébe bocsátkozni. Azonban azt ki kell jelentenem, hogy egyénileg nem értek egyet a törvényjavaslat egyik cardinalis pontjával. Nem helyeslem ugyanis azt, hogy a kiirtott szarvasmarhákért adandó kárpótláshoz, az azon törvényhatóság területén — ahol a ragadós tüdőlob létezése constatáltatott — lakó összes birtokosok szarvasmarháik arányában hozzájárúljanak. A törvényjavaslat ezen intézkedését, bármennyire tetszetősnek és méltányosnak lássék is az első pillanatra, én helytelennek, igazságtalannak tartom. Felfogásom szerint a ragadós tüdőlob terjedése országos, és nem helyi baj; *(Úgy van! a baloldalon.)* felfogásom szerint annak kiirtása országos közérdek, nem helyi érdek. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Ebből kifolyólag kell, hogy a ragadós tüdőlob kiirtásával járó költségeket az államkincstár viselje, vagy ha szükségét látja a ministerium a költségek nagyságánál fogva annak, hogy a fedezetről más módon gondoskodjék, akkor — szerintem — az indokolt, hogy ezen hozzájárúlásba, ha az ország összes szarvasmarhabirtokosai belevonassanak. *(Helyeslés bal felől.)*

A földmívelési minister úr csak úgy, mint a pénzügyi és közgazdasági bizottság, elismeri indokolásában azt, hogy ezen baj országos jelentőségű. Azt mondja ezen indokolás, hogy kétségtelen az, hogy a baj kiirtása az ország összes szarvasmarhatulajdonosainak érdekében áll ugyan, de mégis első sorban érdeke az az inficiált vidéknek. Ezen indokolásra nézve megjegyzem, hogy a ragadós tüdőlob kiirtása egyaránt fontos érdeke a fertőzött területnek és a nem fertőzött területnek. Az érdek lehet különböző természetű, de az érdek egyaránt nagy, egyaránt fontos, mert míg a fertőzött területen a baj kiirtása érdeke az illető vidéknek azért, hogy ott a szarvasmarhatartás és terjesztés lehetővé váljék, addig a nem fertőzött vidéknek, — és pedig még annak is, mely a fertőzött területtől távol esik, mely a baj behurczolása ellen teljesen védve van, — érdeke a ragadós tüdőlob kiirtása azért, hogy a szarvasmarha értékesítésében jövedelme hanyatlást ne szenvedjen. Mert hiszen, ha ma a ragadós tüdőlob kiirtásáról nem gondoskodunk, s ha ennek folytán a szomszéd Ausztria vagy a velünk állategészségügyi conventiot kötött Németbirodalom elzárja határát a magyarországi szarvasmarha előtt, ezen intézkedésnek káros következményeit nem az inficiált terület, a mely különben is zárlat alatt van, s a melyen a szarvasmarha csupán csak helyileg értékesíthető, de a nem fertőzött terület szarvasmarha birtokosai fogják leginkább érezni. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

A ragadós tüdőlob kiirtásában tehát egyaránt nagy és fontos közvetlen érdeke van úgy az inficiált, mint a nem inficiált területnek. A felett nem kívánok vitatkozni, hogy melyik érdek a fontosabb, de azt, hogy melyik vidéknek a helyzete súlyosabb, igenis, tudom. Hiszen igaz, hogy a fertőzött területen a marhakiirtásért a javaslat értelmében a birtokos kártalanítást fog kapni, de nem kap és nem kaphat kártalanítást azon sokoldalú és nagymérvű gazdasági hátrányokért, melyekkel a baj fellépte és az az ellen való védekezés őt sújtja, s mindenesetre minden körülmények közt anyagilag károsabb, s kedvezőtlenebb helyzetbe jut a fertőzött területen levő szarvasmarha-birtokos, mint a nem fertőzött területen lévő szarvasmarha-birtokos. Azt hiszem, hogy ezen felfogás vezérelte ama külföldi törvényhozásokat is, melyek a ragadós tüdőlob kiirtása czéljából tett intézkedések összes költségeit az államkincstárra hárították, hisz a közgazdasági bizottság előadója maga is elismeri, hogy mindenütt, a hol a ragadós tüdőlob ellen intézkedéseket léptettek életbe, ez mindenütt az állam költségén történik, és a hozzájárúlás kimondva nincs. Nem tartom tehát e főszempontból igazságosnak, indokoltnak és méltányosnak azt, hogy azon terület még külön hozzájárúlási adóval is sújtassék, mely terület a baj fellépte által sokkal nagyobb mérvben van sújtva, mint a nem fertőzött terület, mikor oly intézkedés keresztülviteléről van a szó, melynek közvetlen hatása és előnye a fertőzött vidék előnyére szolgál.

Nem fogadhatom el azon szövetkezeti és érdekközösségi analogiát sem, melyre a t. előadó úr úgy jelentésében, mint beszédében utal. Én igen helyesnek tartom azt, ha bizonyos czélok megvalósítása érdekéből szövetkezetek keletkeznek, de a főfelfogás mindig az, hogy azon czélok az összes szövetkezeti tagok érdekeit együttesen mozdítsák elő, de, hogy egy szűkebbkörű szövetkezet vagy érdekközösség hozzájárúljon egy szélesebb körű közösség érdekeinek előmozdításához, és a költségeket csak a szűkebbkörű érdekközösség viselje, ezt méltányosnak és igazságosnak nem találom. Nem kívánok én indokolatlan előnyt, vagy kedvezményt a fertőzött vidékek birtokosai részére; csak azt nem akarom, hogy azért, mert a baj ott meg van, s mert ez által már különben i

Digitized by Google

sújtva vannak, mikor a baj kiirtása nemcsak az ő érdekük, hanem az egész országé, még külön megadóztatással, külön hozzájárúlással terheltessenek.

Kivételes kedvezményt, mondom, nem kívánok. Szívesen hozzájárúlok ahhoz, hogy hasonló intézkedések történjenek az egész országban, és a mennyiben ez szükséges, a többi ragadós betegségekkel szemben is.

Nem zárkózom el attól, ha szükség van reá, hogy az ország összes marhaállománya e czélból bizonyos járúlékkal megadóztassék: de hogy egy szűkebb kör, a mely különben is a mai adókkal, mint már mondám, súlyosan van terhelve, abban, hogy kárpótlást kap ugyan az elpusztított állatért, de nem kap csak megközelítőleg sem kárpótlást az igen nagymérvű gazdasági hátrányokért, *(Úgy van!)* a melyeket ez alkalommal ecsetelni nem kívánok — új adóval sújtassék, ezt igazságosnak, méltányosnak nem tartom. *(Igaz! Úgy van!)* Azért én, t. képviselőház, a 3-ik szakasznál oly módosítást fogok javaslatba hozni, — esetleg egy más oldalról beadandó határozati javaslathoz hozzá fogok járúlni, — a mely a birtokosok hozzájárúlásának elvét eltörli és kimondja, hogy a kártalanítás állami költségen eszközöltessék. *(Helyeslések.)*

És most végezetül még csak egyet. Azt mondhatnák t. képviselőtársaim, hogy pro domo beszélek, mert oly megye egyik kerületét képviselem, melyet egyéb súlyos gazdasági bajok mellett még a ragadós tüdőlob is sújt. Az előadottakban igyekeztem kimutatni azt, hogy elvileg, általánosságban nem tartom az intézkedést igazságosnak; de e mellett mi okom sincsen titkolni, hogy igenis, pro domo is szólok, *(Helyeslés bal felől)* szólok azon nyomorúlt vidék nyomorúlt kisgazdái érdekében is, a kik a különféle súlyos gazdasági csapások, az általuk már elviselhetlennek ítélt állami, törvényhatósági, községi, úti adók, és egyéb praestatiok által elkeserítve, ott hagyják lakásukat, földjeiket, és mennek boldogúlást keresni a tengeren túl, Amerikába.

Igen is, pro domo szólok, mert én a kivándorlási ösztönt egy ily különleges, a vidékre nézve indokolatlan, felfogásom szerint igazságtalan, törvény alkotása által fokozni nem akarom. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

Bornemisza Lajos: T. képviselőház! Már a közgazdasági bizottságban, a törvényjavaslat tárgyalásánál volt szerencsém kifejezést adni külön véleményemnek. Most is a t. ház kegyes türelmét igen rövid időre bátorkodom igénybevenni.

Szándékom volt több képviselőtársammal együtt a törvényjavaslat alapelvére nézve, még pedig a hozzájárúlás kérdésére nézve, határozati javaslatot a t. háznak benyújtani. Miután azonban úgy az igen t. előadónak, valamint az igen t. előttem szóló Bujanovics Sándor t. képviselőtársamnak beszédéből kivettem, hogy kijelentésük teljesen azonos azon elvi álláspontal, melynek én is kifejezést akarok adni, a törvényjavaslat tárgyalásának menetét ez által megakadályozni nem akarom; de fel akarom használni felszólalásomnál az alkalmat, hogy én is, mint gyakorlati ember, küzdve a mai napság, sajnos, igen túlnyomóban levő theoriákkal, igyekezzem kimutatni azt, hogy az állategészségügyi törvény intézkedése az országra nézve, nemcsak az állattenyésztés és az állategészségügyre nézve, nem előnyös, hanem igen súlyos gazdasági válságot idézett elő.

A mi magát a ragadós tüdőlob kérdését illeti, a mint köztudomású, a 70-es években, midőn az intensiv kultura megkívánta, hogy a szarvasmarha-állomány is hasznosabbá tétessék nemesítés által, az akkori kormánynak igen t. szakértői megtiszteltek bennünket tenyészállatokkal a külföldről, és ezek behurczolták a bajt, és azóta meg is maradt. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Mihelyt a baj meghonosodott, az állategészségügyi törvény intézkedése szerint a bunkózás elrendeltetett, de a nélkül, hogy kárpótlás adatnék; csakhogy valamint az állategészségügyi törvénynek nem volt a kellő befolyása az állategészségre, úgy ezen bajt nem lehetett sem orvosolni, sem akadályozni, mert erre még szakértők még egyáltalában nem voltak. Így tehát sok éven át folytatott procedura az volt, hogy Magyarország legszegényebb vidékein nemcsak a súlyos zár, a kereskedelemnek és forgalomnak megakadályozása, de még az igazságtalan és méltánytalan bunkózás is napirenden volt.

Tehát különösen oly vármegyékben, a melyeknek hazafisága és törvény iránti tisztelete még ellensúlyozta az igazságtalan és méltánytalan eljárást, azon vármegyéknek önfeláldozása akadályozta azt, hogy mai nap nem 14 vármegyében, hanem egész Magyarországon constatálható lenne a ragadós tüdőlob.

Már most, t. ház, miután előttem szólt igen t. képviselőtársam is e bajt országosnak jelentette ki, valamint az állam nemzeti megerősítésének alkotásaira sohasem mondja azt, hogy melyik vidék, melyik vármegye járúljon hozzá, mert ez Magyarország minden lakosának hazafiúi kötelessége, ép úgy meg vagyok győződve, t. ház, ha el méltóztatnak fogadni azt az álláspontomat, hogy ha az országot bármi részről, bármily oldalról baj, veszély fenyegeti, a magyar törvényhozásban soha sem fogja vita

Digitized by Google

tárgyát képezni az, melyik vidék járúljon a baj orvoslásához. *(Helyeslés bal felől.)*

Ezen alapelvnek rövid indokolása után legyen szabad csak röviden kijelentenem, hogy — miután a részletes tárgyalásnál alkalmunk lesz ezen alapelvekre nézve módosítványt beadni, — azon esetben és azon biztos reményben, hogy ezen módosítványt a t. ház el fogja fogadni, a törvényjavaslatot általánosságban elfogadom.

Molnár Antal jegyző: Szemere Huba!

Szemere Huba: T. ház! Mindenekelőtt sajnálatomat kell kifejeznem a felett, hogy e törvényjavaslaton, mely nem egyes vidékek, de egész Magyarország állatállományát, egész Magyarország állatbirtokosait érdekli, oly könnyen akarnak túlmenni, és oly időpontban vetik fel a kérdés tárgyalását, midőn felvilágosító adatok egyáltalán nem állanak rendelkezésünkre, mert arra számítani nem lehetett, hogy a mai napon e törvényjavaslat tárgyalása megkezdessék.

De én meghajlom a t. ház abbeli véleménye előtt, hogy, noha ily fontos törvényjavaslattal állunk szemben, épen azért, mert ezen törvényjavaslatnak a legközelebb már életbe kell lépnie, — mivel kötelezettségeket vállaltunk magunkra Németországgal szemben a tavaly megkötött egyezség által, — most a tárgyalás alapjául elfogadandónak vélem és pedig annál is inkább, mert ez által egy hathatós lépéssel mentünk előre s kimutatjuk, hogy a képviselőház a legéletbevágóbb kérdések egyikével, a földmíveléssel is behatóbban kezd foglalkozni.

Azonban a mi a törvényjavaslatot általánosságban illeti, a mi továbbá annak szellemét és fölfogását illeti, e tekintetben nem zárkózhatom el egy kérdésnek fölvetésétől, t. i. attól, hogy a törvényjavaslat kidolgozói talán nem élték bele magukat egészen a helyzetbe, és nem foglalkoztak oly behatóan a kérdéssel, a mint, a hogy a mi körülményeink ily nagy fontosságú és nehéz kérdéssel szemben ezt tőlük méltán megkövetelhették.

A ragadós tüdőlob oly természetű betegség, mely igen rohamosan terjed, és az egész állatállományt veszélyezteti. Ez ellen határozottan kell föllépni, és oly eszközöket kell alkalmazni, a melyek hatékonyaknak fognak bizonyúlni.

A szőnyegen levő törvényjavaslat, mint egyáltalán minden ily természetű törvényjavaslat, három csoportot különböztet meg, t. i. először a ragadós tüdőlobban szenvedő állatok csoportját, tehát a beteg állatokat, másodszor a betegségben gyanús állatokat, és harmadszor a fertőzésben gyanús állatok csoportját. Épen ez a legutóbbi csoport az, a melynek kiirtására különös súlyt kell fektetni.

A mi törvényjavaslatunk csak facultative mondja ki, és a minister rendelkezésétől teszi függővé, hogy vajjon kiirtassék-e a fertőzésben gyanús állat vagy nem. Mindazon külföldi haladó államok, melyek tettek és tesznek valamit a földmívelés ügyében, olyképen fogták fel a kérdésnek ezt az oldalát, hogy a fertőzésben gyanús állatok feltétlenül kiirtandók. Így járt el a bajor törvényhozás, így járt el a badeni és később a hollandi törvényhozás és így van contemplálva az angol törvény is, melyben 2 millió évi kiadás van előirányozva a ragadós tüdőlob kiirtására.

Ha tehát így tettek ezen államok, és látjuk, hogy még Svajczban is ezen törvény intézkedéseivel ki bírták írtani pár rövid év alatt a ragadós tüdőlobot, mért ne fogadjuk el ezt a radikalis eljárást, és miért helyezkedünk arra az álláspontra, a melyen a német törvényhozás áll, és a mely miatt oly sokat kell tűrni-szenvedni a gazdaközönségnek,

A német törvényhozás ugyanis kimondja, hogy a fertőzésben gyanús állatok nem okvetetlenül kiirtandók, ez tehát ép úgy facultative van kimondva, mint a mi törvényjavaslatunkban. Ennek a következménye az, hogy a tüdőlob egyes helyeken számarányokban igenis pusztúl, de annál több góczpontot nyer, és terjed az a vidékeken azért, mert nem írtatik ki kellően, és a helyett, hogy erre a czélra kisebb, és kisebb összeg volna szükséges, mindig nagyobb összegek irányoztatnak elő.

Egy más példát is szeretnék felhozni: Hollandia példáját. Nem emlékszem, hogy melyik kerületében vagy kantonjában, de az egyikben, oly mértékben el volt terjedve a tüdővész, hogy az állam pénztára nem bírta a kiirtási költségeket fedezni. Ennek következtében facultative mondták ki a fertőzésben gyanús állatok kiirtását, ellenben a többi kerületben imperative. Igy is jártak el, de az egész országból nem bírták kiirtani a tüdővészt, mert kitűnt, hogy abból a fertőzött kantonból mindinkább tovább és tovább terjedt s újabb és újabb góczpontok származtak, úgy, hogy még nagyobb költségekkel járt a betegség kiirtása. Ennek következtében elhatározta a törvényhozás, hogy megváltoztatja az eredeti törvényt, és imperative mondta ki arra a departamentre is a kiirtást minden fertőztetésben gyanús állatra nézve.

Én különösen erre az egy pontra fektetem a fősúlyt, és meg vagyok róla győződve, hogy az állampénztárt nem fogjuk megterhelni; de meg vagyok győződve arról is, hogy az egyes gazdák sem lesznek oly súlyos teher alatt, és nem fognak ezen teher alatt annyira összeroskadni, mint oly körülmények közt, melyeket e törvényjavaslat itt elfogadásra ajánl. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Digitized by Google

Én részemről abban a reményben, hogy e tekintetben más felszólalás is fog történni, s abból a szempontból, hogy látom a fellendülést a mezőgazdaság terén, általánosságban elfogadom a törvényjavaslatot. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Horváth Ádám jegyző: Polónyi Géza!

Polónyi Géza: T. ház! Magam is azok közé tartozom, a kik örömmel constatáljuk, hogy a t. földmívelésügyi minister úr egy, az országot, illetőleg annak állattenyésztését súlyosan fenyegető bajjal szemben óvszerekről gondoskodik. A ki fogalmat akar magának szerezni arról, hogy milyen méretekben pusztít Magyarországon a tüdővész az állatok között, annak ajánlom szíves figyelmébe, hogy valamelyik napon menjen el a budapesti közvágóhídra, s nézze meg az úgy nevezett koscher húsnak kiválogatását. Ezen koscher húsnak első feltétele, hogy a marha tüdeje ép és egészséges legyen. Ennél fogva a koscher húsnak megállapításánál a sakter elővesz segítségül a meschkiach nevezetű társát, és ez fölfújja az ökörnek tüdejét, a mely a koscher hús szempontjából vizsgálás tárgyává tétetik, és, t. ház, méltóztatnának látni, hogy a meschkiach itt a budapesti közvágóhídon csak nagy ritkán tud már koscher húsra találni, mert alig talál már olyan tüdőre, a melyből bizonyos mértékben a szél ki nem fújna.

Ebből méltóztatnak látni, hogy milyen nagy mértékben veszedelmes ez a betegség. Ezt az is bizonyítja, hogy a tüdővész úgy, a mint a törvényjavaslat egyik alapeszméje maga elismeri, különösen a fehér magyar szarvasmarháknál kisebb mértékben van meg, sőt mondhatnók, hogy ez tisztán importált betegség, a mely a magyar fajnál alig található.

Több, mint bizonyos, hogy a tüdővész nagyrészben Morvaországból hurczoltatott be hozzánk, a hol a szeszgyárak által szolgáltatott moslékon tartják az állatokat, és ez okozza a legnagyobb mértékben a betegséget.

Tudjuk az is, t. ház, hogy a Svájczból importalt marhák, különösen a pinzgaui és siementhali marhák, a mint magyar legelőre érnek, legnagyobb részben tüdővészbe esnek. Egyetlenegy faj van, a berni keresztezés, a melynél a tüdővész nem olyan nagy mérvben pusztít, mint a többi svájczi fajnál.

Mindebből a conclusio az, hogy ezeknél az állatbetegségeknél eddig a legnagyobb baj az volt, hogy nem kapott kártérítést az, a kinek a marhája betegség miatt lebunkóztatott, vagy elveszett.

A jövőben ezen kártérítési kérdésben a törvényhozásnak vagy azt az álláspontot kell elfoglalnia, hogy kárpótlást nem ád, vagy azt, hogy ád; de nem lehet elfoglalnia azon álláspontot, a melyet a jelenlegi törvényjavaslat elfoglal, hogy elvben ugyan adunk kárpótlást, de azt azután olyan clausulákhoz kötjük, hogy senki sem fog kártalanítást kapni. (*Ellenmondás jobbról.*) Talán protectiobol majd kap valaki, de hogy rend szerint nem fognak kapni, annak bisonyítására csak a 7. szakasz utolsó bekezdését olvasom fel, a mely így szól: »Ha a betegség behurczolása vagy elterjedése ellen tett intézkedéseket és kiadott rendeleteket egyáltalán nem, vagy hanyagúl teljesítette.« Már most, t. ház, legyen szíves akárki csak egy olyan embert mutatni, a ki a ma fönnálló állategészségügyi rendeleteket mind foganatosította! Többet mondok, azok foganatosítása majdnem a lehetetlenséggel határos, mert oly kevés az állatorvos, hogy ha valaki az állategészségügyi törvény összes intézkedésének eleget akarna tenni, minden istálló előtt külön állatorvost kellene tartania. (*Úgy van! a baloldalon.*)

Az urak csináltak egy törvényt, mely a gyakorlati életben nem vezetett egyébre, mint arra, hogy kreáltak egy csomó új állást, a gazdákat újra megadóztatták, és szekaturáknak tették ki. Most pedig azt mondják, hogy a ki a rendelkezéseket végre nem hajtja, nem kap kártalanítást.

Egyéb olyan pontja is van e javaslatnak, melyek praesumption alapúlnak. Pl. bizonyítsa be az illető, hogy az állat itt benn lett fertőzve és nem külföldön. Az állategészségügy nem oly fejlődött még, hogy ezt ki lehessen mutatni. Nem adnak továbbá kártalanítást állatvásárok istállóiban vagy a vásártéren talált beteg szarvasmarháért.

Budapest főváros közönsége épen most hozta be a köteles istállózási rendszert; hetenkint tartanak marhavásárt, és a hány tréfi marhát le fognak vágni, egyetlenegy után sem fognak kártérítést adni. Igy nem lehet e kérdést gyökeresen megoldani. (*Helyeslés bal felől.*)

Már most rátérek a kártalanítás kérdésére. Nagyon kérem a t. minister urat, hogy ez intézkedést, a mint az a törvényjavaslatban lefektetve van, ne valósítsa meg. Az az elv, hogy felében az állam, felében a törvényhatóság adja meg a kártalanítást, a lehető legveszedelmesebb, mert a helyett, hogy igyekeznénk felderíteni a fertőzött marhákat, hogy a törvényhatóságot magát jogosulatlan teherrel ne sújtsák, igyekezni fognak azt eltitkolni. (*Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.*) Hogy ez mily égbekiáltó igazságtalanságra vezet, egy példát hozok fel. (*Halljuk!*) Pestmegye területét méltóztatnak ismerni; teszem azt valahol Kecskeméten, talán Hartán, vagy akárhol egy faluban kiüt a tüdővész, akkor Szent-Endre környezete is belevonatik ezen kártalanításba, de az odavaló szomszéd törvény-

Digitized by Google

hatóság első községe már nem tartozik ezen kártalanítással. Mire vezet ez a horribilis igazságtalanság, ha ily dolgokat törvénybe iktatunk? Arra, hogy ha ily vész kiüt, igyekezni fog mindenki megvédelmezni a maga hátát és titkolni fogják a betegséget.

Ezen kérdésnél megfontolandó, hogy a kártalanítás fundamentuma mikép döntessék el. Lehet azt mondani, a mi egy helyről felvettetett, hogy legyen állami kártalanítás. Ezt én correct elfogadható eszmének tartom, ha azonban ezt nem méltóztatnak elfogadni, van a dolognak még egy megoldási módozata. Ott van az általánosan kötelező állatbiztosítás. *(Helyeslés.)* Ennek egyik fundamentalis tétele az, hogy nemcsak a tüdőlobban, hanem más fertőző bajban elhullott marhákért is adassék kártalanítás minden inquisitorius eljárás nélkül. *(Helyeslés.)* Adassék meg feltétlenül mindenkinek és nem ily paragraphusba szedett salamoni bölcseséggel, mint itt szándékoltatik, akkor el fogjuk érni a czélt. Az általánosan kötelező állatbiztosításnak meg van ez a főelőnye is, hogy classificalni lehet a marhát, de nem ily módon, mint a hogy itt van. A magyar marhánál a praemium mindenesetre kisebb lenne, mint a külföldi fajnál, *(Helyeslés.)* mert ennél a vész s a fertőző képesség kisebb. Ha mi tudjuk azt, hogy a Morvaországból származó marha adja a fertőző anyag legnagyobb contingensét, akkor az állatbiztosításnál szabjunk erre magasabb összeget, úgyszintén a simenthali és pinzgaui fajokra magasabb quotát, mint a magyar marhára.

Az, t. ház, a mit a törvényjavaslat megint elvűl elfogad, midőn azt mondja, hogy az, ki tíznél több, hat hónaposnál idősebb marhával bír, az 20 krajczárt, a ki tíznél kevesebbel bír, ez 10 krajczárt fizet, lényegében egy potentirozott adónem, de nem teljesen keresztülvíve, mert ezen szövegezés szerint, a mint a törvényjavaslatban van, ez annyit jelent, hogy ha valakinek tíz marhája van hat hónapnál idősebb, fizet egy forintot, de ha tizenegy darabja van, mind a tizenegy darab után 20 krajczárt fizet, vagyis 2 frt 20 krt. Mi lesz ennek a consequentiája? Az, hogy akkor a magyar ember a növendék-marhából tizet fog megtartani, a tizenegyediket kénytelen lesz a mészárosnak olcsón eladni. *(Ellenmondás jobb felől.)* De hát micsoda jogos alapon nyugszik az, hogy 10 darab után 10 krajczárt, azonfölül pedig még a tíz után is 20 krajczárt fizessen. Ezzel saját fundamentumát támadja meg a törvényjavaslat. Egyszer kimondja, hogy a mikor 10 marhája van valakinek, 10 krajczárt fizet, de ha 11 marhája van, valamennyiért 20 krajczárt fizet.

Mindezeket szíves figyelmébe ajánlom a t. kormánynak a magam részéről. A törvényjavaslatot ezen cardinalis hibája miatt el nem fogadhatom. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Én készséggel hozzájárúlok azon intentiohoz, tisztelem és becsülöm azt, a melylyel a t. minister úr a tüdőlob kiirtására törekszik; de arra kérem a t. minister urat és ezért concret inditványt nem is teszek, hogy adja vissza a javaslatot az illető szakbizottságnak, a melyet akár az állami kártalanítás, akár a, — szerintem még helyesebb, — általánosan kötelező állatbiztosítás eszméje alapján átdolgozva, a törvényhozásnak újból mutassa be. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Nem kívánom a kérdést e tekintetben szavazás alá bocsátani, mert ismerem parlamentünket és nem fárasztom magam azzal, hogy határozati javaslatot szerkeszszek. Ha a t. minister urat sikerült meggyőznöm, lesz szíves ahhoz hozzájárúlni; ha nem, akkor a t. ház bölcsesége fog határozni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Molnár Antal jegyző: Ivánka Oszkár!

Ivánka Oszkár: T. ház! Én azon visszás helyzetben vagyok ezen törvényjavaslatnál való fölszólalásommal, hogy ellenkezésbe kell jönnöm úgy a pártom részéről megelőzőleg történt fölszólalással, mint magán érdekemmel és specialisan azon megye érdekével is, a melynek egyik képviselője vagyok, t. i. Hont vármegye érdekével, a hol a ragadós tüdőlob nagy mértékben el van terjedve, a hol az az egyes birtokosoknak igen sok pénzébe kerül, a hol azok tetemes adót fizetnek a marha-létszám után ezen a czímen. Én t hát, daczára ezeknek a specialis okoknak, ahhoz sem akarok hozzájárúlni, hogy ezen törvényjavaslat a részletes tárgyalás lapjául elfogadtassék, azért, mert eltekintve egyes részleteinek hiányosságától, ezzel a bajon nem lesz igazságosan segítve. Szerintem a ragályos tüdővészt, valamint minden más ily járványosan pusztító bajt csak a kötelező állatbiztosítás behozatalával lehet gyökeresen és igazságosan orvosolni.

Annál kevésbbé állhat meg azon indokolás, melyet Bujanovics Sándor t. képviselőtársam volt szíves hangoztatni, a mihez Polónyi Géza t. képviselőtársam is hozzájárúlt, hogy az egész országban az állatok számához képest, bizonyos biztosítási díj fizettessék, hogy így a tüdővész által veszélyeztetett marhatulajdonos abból megfelelő kártérítést kapjon.

Tudjuk, t. ház, hogy a ragadós tüdővész ott pusztít, a hol nyugati marhát tartanak; ott, a hol a vagyonosabb tenyésztők anyagi érdekeik előmozdítása szempontjából nyugati marhát importálnak. A nyugoti marhatenyésztés sokkal több haszonnal jár; természetes tehát, hogy annak, a ki nagyob hasznot akar húzni, nagyobb risicot is kell viselni. A nyugoti marhát a tüdő-

Digitized by Google

vész pusztítja nagyobb mértékben, a magyar marhánál pedig a lépfene pusztít óriási mértékben. Hogy lehet tehát jogosan azt kívánni, hogy a nagy magyar alföld az ő sokkal kisebb értékű marhájától ugyanakkora összeget fizessen állatbiztosítás czímén, mint a mennyit a felföldön tenyésztő marhák tulajdonosai kötelesek fizetni? Ennek hasznát csak azok élveznék nagyobb mértékben, a kik nyugoti marhát tartanak, és így a marhatenyésztésből különben is nagyobb hasznot húznak. Hogy ez a biztosítás generalisaltassék, azt részemről semmi esetre sem tartom helyesnek. Csudálatos dolog, hogy habár ezen kérdés megoldása sürgős, habár a kötelező állatbiztosítás kérdése, — ha jól emlékezem, — a földmivelési tárcza tavalyi költségvetésének tárgyalása alkalmával ismételten felvettetett, és habár e kérdéssel az országos gazdasági egyesület és az egyes vidéki egyesületek is évek óta foglakoznak, ezen a téren most mégis egy ilyen partialis, szerintem nem is czélszerű intézkedéssel áll elő a kormány. *(Úgy van! a bal oldalon.)*

Határozati javaslatot nem nyújtok be; de útasítandó lenne szerintem a t. földmivelési minister úr, hogy lehető rövid idő alatt törvényjavaslatot dolgoztasson ki a kötelező állatbiztosításról, *(Helyeslés balfelől.)* s addig is, míg ez megtörténik, méltóztassék ezen kérdésben azt az eljárást követni, a mely eddig gyakorlatban volt, hogy t. i. a veszélyeztetett vármegyékben az irtás az állam hozzájárulásával történjék.

Én Hont megyében lakom, — a mely nem tartozik a jól situalt vármegyék közé, habár jelenleg már jobb helyzetben vagyunk is, mint azelőtt, — és ezért nem osztozom abban, a mit Polónyi Géza t. képviselőtársam mondott, hogy t. i. ezen kártalanítások igazságtalanúl, bizonyos politikai irányzatossággal történnének. Határozottan állíthatom, hogy a hol a kiirtások történtek, a teljes kárpótlás megadatott. Ez ellen panasz sohasem hangzott fel.

Az igen t. minister úr, ha jól tudom, két évvel ezelőtt azon ideiglenes intézkedést léptette életbe, hogy azon vármegyékben, a hol a járvány nagyobb károkat okoz, a kiirtás állami subventioval, a kártalanítási egész összeg előlegezése mellett történik s az érdekeltek az előleg felét hosszabb idő mulva fizetik vissza az államkincstárnak, Ezt a rendelkezést ezentúl is fentartandónak vélem. Egyébként magam is szükségesnek tartom, hogy a t. minister úr mentől előbb hozza be nemcsak ezen, de minden járványos bajon alaposan segítő kötelező állatbiztosítást. *(Helyeslés balfelől.)*

A részletekről most nem akarok szólni, mert azt tartom, hogy fölösleges, ha ez irányban történik a kérdés megoldása. Ha pedig a részletekbe belemegyünk, minden szakasznál úgyis lesz módunk nézeteink előadására. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Szólásra még többen vannak felírva s így a tárgyalást ma már nem folytatjuk.

A napirendre nézve intézkedni nem szükséges, minthogy az iránt a t. ház már előzőleg intézkedett. *(Helyeslés.)* A ülést tehát ezennel bezárom.

(Az ülés végződött: d. u. 2 óra 5 perczkor.)

Digitized by Google

148. ORSZÁGOS ÜLÉS

1893. évi január hó 31-én, kedden

B. Bánffy Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesitése. — Hock János szabadságot kérő levelének bemutatása. — Kérvények bemutatása. — A véderőről szóló 1889. évi VI. tcz. 14. §-a 3-dik bekezdésének módosításáról és az 1893. évben kiállitandó ujonczok megajánlásáról szóló törvényjavaslat harmadszori fölolvasása, és megszavazása. — A ragadós tüdőlob kiirtásáról szóló törvényjavaslat folytatólagos tárgyalása és befejezése. — Napirend.

A kormány részéről jelen van: Wekerle Sándor, Lukács Béla, gr. Bethlen András, Szilagyi Dezső, gr. Csáky Albin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, A mai ülés jegyzőkönyvét Schóber Ernő jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Perczel Béni, az azok ellen jelentkezőket Molnár Antal jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik az utóbbi ülés jegyzőkönyve.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa a január hó 30-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs, a jegyzőkönyv hitelesítve van.

T. ház! Bemutatom Hock János képviselő levelét, melyben egészségének helyreállítása czéljából 6 heti szabadságot kér.

Méltóztatik megadni? *(Megadjuk!)* A kért szabadságidő megadatik.

Bemutatom a győr-sopronmegyei Szigetköz érdekeltségének Reiter János országgyűlési képviselő által beadott kérvényét hivatalból ármentesítő társulattá történt alakítása tárgyában,

Biró János kir. járásbirósági irnoknak Falk Miksa országgyűlési képviselő által beadott kérvényét, fizetés és lakbér javítása tárgyában,

a m. kir. országos elmebeteg intézetekben alkalmazott állami orvosoknak és tisztviselőknek Falk Miksa országgyűlési képviselő által beadott kérvényét, fizetésük javítása tárgyában,

a brassó-megyesi tanítótestületnek gróf Bethlen András,

a magyaróvári m. kir. gazdasági akadémia tanári testületének Reiter János,

a szeniczei m. kir. állami elemi iskola tanitóinak Csernátony Lajos,

a trencséni tanítói járáskörnek Rakovszky Géza országgyűlési képviselő által beadott kérvényét, fizetésük rendezése tárgyában.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a ház kérvényi bizottságnak.

Az elnökségnek több jelenteni valója nincs. Következik a napirend: »a véderőről szóló 1889. évi VI. tcz. 14. §-á 3-ik bekezdésének módosításáról és az 1893. évben kiállítandó újonczok megajánlásáról« szóló törvényjavaslat harmadszori felolvasása.

Perczel Béni jegyző *(olvassa a javaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat, elfogadja-e a a törvényjavaslatot harmadszori felolvasása után is? *(Igen! Nem!)*

Kérem azokat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

A ház többsége elfogadja a törvényjavaslatot és alkotmányos tárgyalás és szíves hozzá-

Digitized by Google

járúlás végett a főrendiházhoz áttenni határozza.

Következik a napirend szerint a ragadós tüdőlob kiirtásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása.

Molnár Antal jegyző: Vajay István!

Vajay István: T. ház! Csak rövid néhány szó az, melyekbe a szőnyegen levő törvényjavaslatra vonatkozó megjegyzéseimet foglalni óhajtom. Mindenekelőtt őszinte sajnálkozásnak kell kifejezést adnom, hogy nálunk a legfontosabb, a nemzet legvitálisabb érdekeit illető törvényjavaslatok többnyire ötletszerűleg, nem pedig a közszükségből kifolyólag, hanem legfölebb valami külföldi kényszer folytán, kerülnek fölszínre. Példa erre épen a jelen törvényvényjavaslat.

Körülbelül 20 éve annak, hogy a ragadós tüdőlobb Magyarország külföldről importált faunajában pusztit, és csak most, a Németországgal kötött conventio értelmében kerül e baj gyógyítása napirendre. Hisz elvégre, ha későn is, de e baj gyógyítása jobb később, mint soha. Nagyon örvendtem volna, ha ezelőtt 20 évvel valami conventio arra kényszerített volna bennünket, hogy a philloxera által elpusztított szőlőterületeket az állam védelmezze, mert akkor nem volnánk abban a helyzetben, hogy szőlőink legnagyobb része el van pusztítva és nyakunkon az óriási italadó.

A jelen törvényjavaslattal szemben nem hallgathatom el némely aggodalmamat. A többek közt azt hiszem, hogy e javaslattal nem fogjuk elérni a mindenki által óhajtott czélt. Nem pedig azért, mert első sorban nem hallottam megnyugtatást arra néze, rendelkezünk-e kellő számú szakközeggel, a kik egyes helyeken majd constatálhatják a bajt. Ha az előfeltétel nincs meg, felesleges nekünk törvényt alkotni, mert nem lesz, a ki azt végrehajtja. Másik aggályomat az képezi, hogy ha ez a javaslat törvényerőre emelkedik, a szédelgésnek és a visszaélésnek a legtágabb kaput fogja kinyitni. Addig nem vagyok megnyugtatva, míg nyilatkozatot nem hallok arra nézve, lesz-e cautela, hogy meg ne történhessenek olyan esetek, hogy pl. egy marhaállomány tulajdonosa elöregedett marháit akként újítja fel, hogy egy megrendelt szakértői vélemény alapján kijelentetnek tüdőlobosoknak, lebunkóztatnak, s azután az állam, vagy a törvényhatóság térítse meg a kárt.

A harmadik és legfőbb aggodalmam pedig az, hogy a kitűzött czél elérésére vonatkozólag a szükséges eszköz, a minden czélnak szükséges eszköze, a nervus rerum gerendarum: a pénz megszerzése oly alakban contemplaltatik, melyhez semmikép sem járúlhatok hozzá, nem pedig egyszerűen azért, mert ismét egy újabb adóczímmel állunk szemben. Már pedig akkor, a mikor kénytelenek vagyunk constatálni, hogy népünk adózási képessége annyira ki van merítve, hogy minden, még a legkisebb újabb adónem által is kínosan érintetünk, nem lehetünk abban a helyzetben, hogy megszavazzuk még a 10 kros u. n. marha-adót is, minthogy ezt megelőzőleg igen sok oly apró adóczím lett feltalálva és effectuálva is. Tegnapelőtt kivetették az útadót, tegnap a gyerek-adót, a hogy a nép a 15 kros iskola-adót nevezi, azután a kutya-adót, holnapután talán a macska-adót vetjük ki, úgy, hogy végül az marad hátra, hogy a levegőt is megadóztassák, akkor igazán nem lesz egyéb szabadság hátra Magyarországon, mint az éhenhalás szabadsága.

Az elősorolt aggályok alapján vagyok bátor azon alázatos véleményemnek kifejezést adni, hogy a törvényjavaslat adassék vissza a közgazdasági bizottságnak, s az tegye újabb consideratio tárgyává s gondoskodjék arról, hogy az állampénztárban találtassék fedezet: a ragadós tüdőlob kiirtására nézve. Ha esetleg a mostan létező adóforrások nem volnának erre elégségesek, akkor kérem, méltóztassanak fedezetet keresni és találni az ország és a társadalom azon rétegeiben, a melyek eddig legkevésbé vannak érintve az adók által, és melyeknek megadóztatása esetén előáll a szükséges összeg, mely a czél elérésére megkívántatik. Értem a börze-adót. Ha Németország, az a hatalmas Németország, melynek financziái hasonlíthatlanúl jobban állnak, mint a mieink, nem restelt belemenni a börze-adóba, akkor mi, kiknek financziái nem állanak olyan fényesen, és minálunk, hol a nép annyira meg van terhelve adóval, talán nem lehetünk annyira álszemérmesek, hogy épen azt az osztályt, és azt a társadalmi réteget vegyük ki az adóból, mely néhány percz alatt ezreket nyer, de nem adózik. Konstatálva van, hogy a kisipar és kereskedelem teng-leng és csak nyomorog, hanem a börze, az nagyszerűen virágzik. Ezek alapján a javaslatot általánosságban sem fogadhatom el. *(Helyeslések a szélső baloldalon.)*

Molnár Antal jegyző: Putnoky Mór!

Putnoky Mór: T. ház! Egy oly javaslattal állunk szemben, a mely sajnos, oly rossz állapotban levő állategészségügyünk javítását czélozza; ezt tehát szükségesnek kell tartanom.

T. ház! Nyerstermelő ország vagyunk, és a külföldről vagyunk kénytelenek árúczikkeket behozni. Ennek fedezésére kell, hogy gondoskodjunk kellő exportról, de mást mit exportálhatunk, mint nyersterményeket vagy legalább nagyrészben csak ezeket.

De mit látunk? azt, hogy nyersterményeinknek a tengeren túli államok concurrentiát csinál-

Digitized by Google

nak. Gondoskodni kell tehát oly terményekkivételéről, a melyekkel a concurrentiát a tengeren túli államok fel nem vehetik, ilyen az élő állatkivitel. De a külföld, így különösen Németország, a hová exportunk leginkább irányúl, védekezik, hogy az import által ragadós bajok ne jussanak be oda. Természetes, hogy csak akkor fogja az importot megengedni, hogyha azon országok, a melyek oda importálnak, kellő garantiát nyujtanak arra nézve, hogy az ottani állategészségügyet nem veszélyeztetik. Ilyen garantialis törvényjavaslat volna az, a mely előttünk fekszik. Sajnálattal kell azonban kijelentenem, hogy vannak a törvényjavaslatnak oly intézkedései, melyek miatt azt még általánosságban sem fogadhatom el. Hibás, nézetem szerint, a törvényjavaslatnak 2. § a, a mely azt mondja, hogy a fertőzés gyanújában álló marha hat hónapi zárlat alá vétetik. Tudom, t. ház, hogy a Németországgal kötött egyezmény alapján akarják ezen paragraphust létesíteni. De ha tekintjük Németország gazdasági viszonyait, látjuk, hogy az ottan lehetséges, mert kivéve a hegyvidéket, a marha ott rendesen istállóztatik. A mi körülményeink közt ez lehetetlen, még pedig nemcsak a nagyobb gazdánál, de a kisebb gazdánál, meg a szegény napszámosnál is. Mert egy szegény napszámos, kinek egy vagy két tehene van, a mely neki és családjának fő táplálékát adja, nagy keservesen megfizeti azt az 5—6 forint legelőbért, a melyért a tehenének nyári eleségét megszerzi és talán a fél nyarat át kaszálja, hogy egy kis téli takarmányt szerezzen neki; mit fog cselekedni, hogyha tehenét esetleg 6 hónapra elzárják. Irigykedve fogja nézni szomszédját, a kinek marhája beteg, mert azt lebunkózzák és kártérítést kap érte, míg ő nem kap semmit, és marhája vagy éhen döglik, vagy kénytelen lesz azt kártérítés nélkül lebunkózni. A másik, a mit kifogásolandónak tartok, az, hogy habár a törvényjavaslat teljes kártalanítást igér, de az állam csak felerészben járúl ehhez a kártalanításhoz, a másik felerészt a községek viselik, és e czímen 10—20 krt szedhetnek egyes marhatulajdonosoktól.

A törvényjavaslat e szakaszának intézkedéseibe bele nem egyezhetem, nem pedig azért, mert ha tekintjük viszonyainkat, pl. ha tekintjük Magyarország termékenységének arányát a külföldhöz képest, hogy mennyi egy katastralis holdnak vagy hectárnak hozama, viszonyítva a nyugati, így pl. a német állam ugyanily területi hozamához, az találjuk, hogy mi határozottan hátrányban vagyunk Németországgal szemben; hátrányban azért, mert gazgaságunk még nem eléggé belterjes, már pedig a belterjességet az által fokozzuk, ha azt, a mi annak első feltétele, a kellő marhaállományt megteremtjük. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Úgy, hogy e czélból nem adót kellene kivetni arra, a ki marhát tart, — és minél többet tart, annál nagyobbat, — hanem ellenkezőleg praemiumot kellene adni azon gazdáknak, a kik aránylag birtokuk nagyságához képest a legnagyobb marhaállományt tudják felmutatni. Különben is, t. ház, ezen baj országos baj, így tehát határozottan az egész országnak kell a fedezetet is megadni. *(Helyeslések.)* Még pedig nem járúlhatok Bujanovics Sándor t. képviselőtársam tegnapi kijelentéséhez, hogy nincs ellenére, hogy országosan adóztassuk meg a marhatartó gazdákat, és országos alapot létesítsünk; csakis azon módot vagyok hajlandó elfogadni, mely szerint az állam kötelezi magát az egész kártérítésre; a mint Szemere Huba t. képviselőtársam kimutatta, hogy az a külföldön mindenütt úgy van.

Ezenkivül szükséges, hogy a közgazdasági bizottság szövegezése szerint a teljes kártérítésen kivül a desinficiálási eljárásnál és a becslésnél felmerült költséget is az állam viselje. *(Helyeslések.)*

T. ház! A javaslatnak vannak olyan részletei, a melyek teljesen határozatlanok, így pl. a 7-ik §. utolsó két bekezdése, a mely azt mondja, hogy ha a betegség, illetőleg a fertőzés azonnal be nem jelentetik, vagy tovább: »Ha a betegség elhurczolása vagy elterjedése ellen tett intézkedéseket és kiadott rendeleteket egyáltalában nem, vagy hanyagúl teljesítette, kártérítés nem nyujtatik.« Már, t. ház, én ugyan tökéletesen meg vagyok győződve a minister úr jóindulatáról, de hiszen tudjuk, hogy a közegek, kik a törvény végrehajtására rendelvék, nem valami nagyon megbizhatók; a kiknek pedig teljesen kénye-kedvére van bizva a gazdaközönség, hogy kap-e vagy nem kártérítést, s ha az illető a ministerhez felfolyamodik is, annyi hercze-hurczának van kitéve, hogy inkább lemond az egész kártérítésről. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! Ily határozatlan kijelentéseket nem lehet törvénybe foglalni; *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* mert ez nem egyéb, mint kibuvó ajtó, hogy legyenek oly esetek, a midőn kártérítés nem adatik.

Előttem szólott t. képviselőtársaim megpendítették a kötelező állatbiztosítás ügyét. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* A magam részéről teljes készséggel és kész örömmel hozzájárúlok ezen eszméhez, azonban méltóztassék a t. ház elhinni, hogy állategészségügyünk mindaddig nem éri el kellő mértékét, a míg a minister nem gondoskodik kellő számú oly közegekről, a kik képességgel is bírnak arra, hogy ezen törvény végrehajtassék, valamint eleje vétessék annak, hogy állategészségügyünk folyton

Digitized by Google

lejebb- és lejebb hanyatlik. Mindezeknél fogva a törvényjavaslatot még általánosságban sem fogadom el. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Molnár Antal jegyző: Botlik Lajos!

Botlik Lajos: T. ház! A szőnyegen levő törvényjavaslat a 12-ik órában, a Németországgal kötött conventió nyomása alatt terjesztetett elő és tárgyaltatik. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Ez jellemzi közállapotainkat és mutatja, hogy az államkormányzat a földmívelési érdekeket, az államnak ezen legvitálisabb érdekét milyen mostoha elbánásban részesíti és most is olyan törvényjavaslatot terjeszt elé, melyet általánosságban csaknem mindenki, egészében azonban senki sem fogad el, legalább a felszólalók közül még eddig senki sem.

Én kívánatosnak tartottam volna, ha ebbe nem csak a tüdőlob, hanem egyáltalán a ragályos bajok, a keleti marhavész és az antrax belevétetnének, és hogy már kellő időben, vagyis régebben történt volna ez iránt gondoskodás. *(Helyeslés bal felől.)* Minthogy azonban e törvényjavaslat felette sürgős, én kész vagyok azt jelen alakjában is általánosságban elfogadni, de teljesen osztozom Bujanovics Sándor t. képviselőtársamnak tegnap felhozott igen helyes indokaiban, s részemről nem tartanám méltányosnak, hogy a már most vészes megyék hatóságai szintén belevonassanak a kárpótlás kötelezettségébe.

Én még nem beszélek pro domo, nálunk a baj még nem tünt fel, de félek, hogy ez csak idő kérdése, hogy az, ha a felső megyékben el nem fojtatik legközelebb, hozzánk is eljön. Így tehát méltányosnak tartom, hogy az állam részéről nyújtassék teljes mértékű kárpótlás.

Kifogásom van a törvényjavaslat 7. §-a ellen, mely szerint a beteg marha tulajdonosa teljesen elveszti a kárpótláshoz való igényét, ha nem jelenti fel a betegség gyanúját. Már kérdem én: egy közönséges földmíves ember hogyan volna képes ezt megítélni? *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)*

Ez a legnagyobb visszaélésekre vezethetne. Hiszen nagyrészt maguk az állatorvosok is helytelenül csinálják a diagnosist a legtöbb esetben *(Igaz! bal felől.)*

Fölemlítették több oldalról a kötelező állatbiztosítás — ominosus szó! — eszméjét. Én ezt részemről kívánatosnak tartom, de a nagyobb jó elnyerhetése végett nem akarnám a kisebbet koczkáztatni. Egyáltalán én a kötelező állatbiztosítást az állatorvosi intézmény jelenlegi fejletlen állapotában merő képtelenségnek tartom. *(Helyeslés bal felől.)* Ezen a téren is, — mint a belügyi tárcza költségvetése alkalmával az emberi közegészségügyre hallottuk, — temérdek miseriát lehetne felhozni, mert valóban írtózatos állapotban van a mi állategészségügyünk. Először is kevés állatorvosunk van. A képzett, megbízható állatorvos a ritkaságok közé tartozik. Ha majd e téren is haladunk és rendelkezni fogunk kellő számú és képzett állatorvosokkal, akkor igenis örömmel fogom üdvözölni a kötelező állatbiztosítást. Most egyelőre elfogadom általánosságban a törvényjavaslatot és fentartom a részletekre nézve nézeteim nyilvánítását. *(Helyeslés bal felől.)*

Molnár Antal jegyző: Szalay Imre!

Szalay Imre: T. ház! Én a törvényjavaslat benyújtását bizonyos irányban őszintén üdvözölném, ha nem volnának bizonyos aggályaim, a melyek ettől visszatartanak. Nekem tapasztalataim vannak, t. ház, az ilyen írtás-féle eljárásra nézve, a minőt ez a törvényjavaslat akar, és tapasztalásaim azt mutatják, hogy ezek az írtások, ha szükségesek is, először nem vitetnek úgy keresztül, a mint kellene, hogy hasznot hozzanak, hanem sokszor ennek ép az ellenkezője éretik el.

Nem akarok hosszasan foglalkozni azzal a thémával, pedig kedvező alkalom kinálkoznék, mert csak rá kellene mutatnom, micsoda eljárás követtetett a szőlő-írtásoknál a phloxeravész kezdetén. De nem akarok e hasonlatoknál immorálni, s így csak rámutatok, hogy a bacillusokat akár az élet különböző viszonyai, akár pedig az ellenőrzés hiánya miatt végkép megölni teljesen lehetetlen. Hogyha pedig mi végkép és egészen ki nem írtjuk azon betegség csíráit, mely ellen hadat üzentünk, akkor a költségünk és veszödségünk kárba veszett.

Hogy ez így van, elég utalnom egy másik példára, és ez a száj- és körömfájás körüli eljárás. A nagy tudományú professor urak a helyett, hogy a járványt végig engedték volna vonúlni az egész országon, hogy a mikor végig ment az országon és kidühöngte magát, az állatokat immunissá tette volna, megtették azt, hogy a száj- és körömfájás permanens betegség.

Miért történik ez? Azért, mert, ha valahol ragály üt ki a marhák közt, mint a hogy az a ragadós tüdőlobról szóló törvényjavaslat több szakaszában is ki van mondva, mindjárt zár alá veszik a marhát S mikép történnek e zárak? Például a saját községemben történt, hogy az összes községi marhák kivétel nélkül a száj- és körömfájástól mentesek voltak, s egyedül az én marháim estek bele, az egész gulya nyájam, azért, mert a legelőm történetesen ott fekszik a közlekedési út mellett, melyen pedig a beteg marhák hajtattak keresztül, s így következésképen az én marháim is megkapták a betegséget.

Mi az, a mit én kérek, t. ház? Az ellenőrzésnek legerélyesebb formáját, és ezt sem e szakaszokban, de semmi néven nevezendő oly

Digitized by Google

törvényjavaslatban, mint a minő a jelenlegi is, nem találom.

Mit csinálnak az országban a gazdaemberek? A helyett, hogy elkezdenék rendszeresen, és azokat az alaptörvényeket alkotnák meg, melyre minden gazdaembernek szüksége van, hogy egy polgáriasúlt államban existálhasson, — s itt csak a mezőrendőrségi törvényre utalok, mely nélkül minden egyéb intézkedés illuzórius, — mellékes és apró kérdésekből akarnak valamit alkotni, s toldoznak-foldoznak; de mit használ ez, ha az alap rossz. Ez általánosságban e javaslatra az elmondani valóm.

Ha a javaslat részleteire akarnék áttérni, még nagyobb absurdumokat találnék. Ilyen absurdum különösen a következő A javaslat második szakasza azt mondja:

Ragadós tüdőlob fertőzésének gyanújában álló szarvasmarha hat hónapon át zárlat alatt tartandó. Ilyen szarvasmarha levágatását a földmívelésügyi minister elrendelheti.

Fertőzés gyanújában levőnek tekintendő az olyan szarvasmarha, mely ragadós tüdőlobban beteg állattal közvetetlenül érintkezett, vagy ilyen állattal ugyanazon istállóban (helyiségben), udvarban vagy majorban állott; avagy közös legelőre egy gulyában járt.

Először is ki fogja azt constatálni, hogy valamely állat fertőzés gyanúja alatt van? Én részemről őszintén kimondom, hogy mintsem én azt bejelenteném, hogy beteg marhám van, inkább elhallgatom és megölöm az állatot, mert én gazdasági existentiámat azért, hogy ráfogják, hogy marhaállományom a ragadós tüdőlob által meg van fertőzve, nem adnám oda. Pedig a gazdaemberrel, — tessék akármelyikhez fordúlni, — mi lenne? Egy ökörnek lenne esetleg valami baja s az állatorvos, a kinek nincs meg a qualificatiója, ráfogja, hogy tüdőlobban döglött meg s most összes haszon-marhája egy fél esztendeig semmi gazdasági munkában ne vegyen részt. A gazdaember már most mivel pótolhatja a hiányt? A vidékről nem hozathat marhát, mert az is megkaphatja a betegséget, gabnája rothadni kezd, szántást és vetést mivel eszközöljön, ha ily lezárás van? Tehát ennélfogva határozottan absurdumnak tartom ezt az intézkedést. Nem mondom azt, hogy a tudomány mai állása nem mutat fel példákat arra, hogy az ilyen ragályos és fertőző bajok ilyen úton alaposan kiirthatók s hogy ez a közjóra nézve hasznos; ez elől elzárkózni épen nem akarok; de mikor ily elméleteket hallunk, mint például Koch-nak a bacillus-theoriája Berlinben, mi lett a vége? Minden tüdőbajos örült neki, és azután kisült, hogy humbug az egész.

Márkus József: A bacillus-theoria nem humbug!

Szalay Imre: Nem az, hanem Kochnak az az elmélete, a mely szerint a tüdőbaj bacillusai kiirthatók. Különben, t. képviselőház, a theoriák, hogy mennyire hitelesek, mennyire nem, arról vitázni nagyon sokfelé lehet, de én azt tartom, hogy még a tudomány mostani előrehaladottsága mellett sem állítható, hogy a ragadós tüdőbajnak a bacillusait úgy ismernék, mint Pasteur akárhány más bacillusát; épen azért még nincsen ideje ily energicus gyógyszer alkalmazásának, a mely az országra nézve nemzetgazdászatilag igen sok kárral jár, s én a mai körülmények közt ezen javaslatot el nem fogadhatom, hanem a bizottsághoz visszautasítani kérem. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Bernáth Dezső jegyző: Gr. Károlyi Sándor!

Gr. Károlyi Sándor: T. képviselőház! Azt hiszem, hogy a törvényjavaslat okvetlenül és sürgősen elfogadandó, és pedig azért, mert, a mint méltóztatnak tudni, a Németországgal kötött kereskedelmi szerződés mostanában lép életbe és ezzel az állategészségügyi egyezmény is. Erre tekintettel kell lenni épen a ragályos tüdőlob iránt teendő intézkedésekkel. De azért abból, hogy a törvényjavaslathoz hozzájárúlok, nem következik az, mintha annak minden intézkedését helyesnek tartanám, hanem igenis kívánom, hogy a javaslat hiányait a t. minister úr a háznak egy más alkalommal előterjesztendő novelláris javaslat útján pótolja ki. *(Helyeslés a baloldalon.)*

A tegnap felszólalt képviselő urak is mindannyian rámutattak arra, hogy vannak egyéb állati betegségek is, a melyek ép oly fontosak, mint a ragályos tüdőlob. Innen van az, hogy a tegnap és ma felszólalt képviselő urak közül többen azt kívánták, hogy a keleti marhavészről, az anthraxról, mások pedig, hogy egyáltalában állatbiztosításról állami vagy szövetkezeti úton, de mindenesetre kényszer útján vétessenek fel intézkedések ezen törvényjavaslatba. Igen óhajtom, hogy mindez a kellő módon, törvényhozási úton történjék.

Az állatbiztosítást talán legczélszerűbben szövetkezetileg, de mindenesetre kényszer útján lehetne szervezni. Bármi alakban szerveztessék azonban az, helyesen nem lesz keresztülvihető, ha oly epidemiák, mint a melyről most szólunk, vagy a milyen a keleti marhavész, szintén ilyen biztosítás tárgyát képezik. Erre a kettőre határozottan külön törvények szükségesek. A keleti marhavészre vonatkozólag a jelen törvényjavaslathoz hasonlóval kell intézkedni.

Ezen két nagy bajon kivül, mely állattenyésztésünket időközönkint sújthatja, gondoskodni kell azon állandó bajok elhárításáról, melyek nem olyan fokú s terjedelmű mérvben

Digitized by Google

pusztitanak, mint a keleti marhavész és a ragályos tüdőlob, hanem a melyek gyakrabban, mint kisebbszerű járványok, vagy állandó betegségek pusztítják állatlétszámunkat. E czélra kell létesíteni az állatbiztosítást szövetkezeti úton, kényszerrel.

Ez az, a mit általánosságban elmondandónak tartottam és kérem a t. minister urat, méltóztassék az eszmét figyelembe venni és annak idején ennek érvényt szerezni. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Gr. Bethlen András földmívelésügyi minister: T. ház! A szőnyegen levő javaslatot én is sürgősnek és fontosnak jelzem; általánosságban a szónokok nagyobb része el is fogadta azt s valóban szükségünk is van rá, először azért, mert a német conventio folytán rá vagyunk utalva, másodszor azért, hogy a kormánynak rendelkezésére álljanak eszközök és módok, ezen fellépett baj leküzdésére. Azonban korántsem a sürgősséggel akarom motiválni ezen törvényjavaslat elfogadását, hanem a czélszerűséggel, és épen azért, habár általánosságban, a törvényt a legtöbb szónok elfogadta, bátor leszek reflektálni azokra, a miket olyanok hoztak fel, a kik azt általánosságban sem fogadják el.

Ilyen Polónyi t. képviselő úr, a ki ezt theoreticusnak, bizonytalannak és kiszámíthatatlannak jelezte. Bocsánatot kérek, ebben ő téved, mert itt nem egy kisérlettel állunk szemben, melyet csak theoretice lehet motiválni, hanem ellenkezőleg, ez a praxison alapul. Ugyanis körülbelül másfél éve annak, midőn azon meggyőződésre jutottam, hogy a törvény által adott eszközök a baj lekűzdésére nem elégségesek. Midőn a törvény a beteg állatnak lebunkózását kártalanítás nélkül elrendeli, az tapasztaltatott úgy nálunk, mint más országokban is, hogy e bajnál, hol az eltitkolás igen könnyű, ez oly mérveket ölt, és ennek folytán a baj elhurczolása oly könnyűvé tétetik, hogy ezen az alapon a bajt lekűzdeni nem lehet. Elég a legközelebbi példára utalnom.

Zólyom-megyében az előbbi hónapokban lett az actio megindítva és keresztül vive. Mi történt? Be lett jelentve, ha nem csalódom, összesen 14 község és 26 udvar. És most, midőn az actio még nincs befejezve, több mint kétezer marha lett lebunkózva. Ez is igazolja, hogy itt kártalanítás mellett szükséges procedalni. Minthogy tárczám keretében kellő eszközzel nem rendelkeztem, hozzájárulásra hívtam fel az érdekelt megyéket, a melyre szivesen ajánlották fel hozzájárulásukat és szabályrendelet alapján gondoskodtak egy marha census alapján befolyó alapról és így lett az actio foganatosítva, mondhatom az illetők megelégedésére, mert felszólalások, becslések elleni reclamatiok a legritkább esetek közé tartoztak és 7 megyében az actio teljesen keresztül vitetett. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A mint Ivánka Oszkár t. barátom tegnap constatálta, ez az érdekeltek megnyugtatására történt és utalhatok épen ő reá, a kit nem csak gyakorlati gazdának ismerek, hanem egyszersmind érdekelt félnek, hogy nyugtassa meg Bornemisza Lajos t. barátunkat, a ki sérelmet lát az érdekeltek hozzájárulásában.

A törvényjavaslattal contemplált móddal szemben úgy Polónyi képviselő úr, mint mások is egy arcanumot javasoltak: a kötelező állatbiztosítást. Hogyha e javaslatot méltóztatnak bonczolni, látni fogják, hogy ez tulajdonképen nem egyéb, mint egy ad hoc állatbiztosítás, *(Úgy van! Úgy van!)* és épen ez vezetett rá, hogy a javasolt módhoz folyamodjam.

A mi az állatbiztosítás eszméjét illeti, az elől nem zárkózom el, hanem hivatkozom épen gr. Károlyi Nándorra, a ki tudhatja, hogy az országos gazdasági egyesületet kértem fel és felajánlottam egy jelentékeny összeget arra a czélra, hogy dolgoztassék ki egy, viszonyainknak megfelelő állatbiztosítási tervezet. Hogy itt nem egy kútbadobott összegről és nem egy tudott dolog leírásáról van szó, mindenki be fogja látni, ha tekintetbe veszi, hogy egész Európának gazdaközönsége és kormányai foglalkoznak e kérdéssel a nélkül, hogy az másutt, mint Bajorországban megoldást talált volna. Ez nem azt jelenti, hogy itt nem találhatunk megoldást, hanem azt, hogy a kormányt nem érheti vád, hogy ez ideig még nem talált. Remélem, hogy fogunk találni, azonban utalok arra, hogy itt nehézséget képez administratiónk állapota. Nehézséget képez állatorvosi személyzetünk számszerinti elégtelensége, *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)* és végre nehézséget képez — és ez talán a legfőbb, — hogy ha az egész országot annak egészen eltérő, különböző viszonyaira való tekintet nélkül egy kalap alá vonjuk és egy egységes állatbiztosítási szövetkezetet akarunk alapítani, a hol pl. a nyitrai embernek, a somogyi gazdának a szerint állapíttatik meg a hozzájárulása, a mint azt igénybe veszszük, pl. Máramarosban akadhat esetleg egy spekulans, — mert ez sincs kizárva, — a ki jól magasan biztosítja állatjait, és aztán, a mint az a tűzkároknál is gyakran előfordúl, nyereséggel megválik tőlük. Mondom, ez csak egy példa, a mely illusztrálja, hogy ily veszélyekkel nem szabad játszani. Ezzel szemben egy módot lehet találni, mely, azt hiszem, biztos, hogy pl. vagy a nagyobb megyék, vagy a megyéknek egy harmonikus gruppja alakúljon a végett, hogy ily állatbiztositási szövetkezetet létesítsen. Azt hiszem, hogy ezen a módon lehetséges lesz majd a kötelező állatbiztosítást behozni.

Digitized by Google

Egy másik ellenvetést is tett Vajay t. képviselő úr, ki a javaslatot behatóbb tárgyalás végett a bizottságokhoz kívánja utasíttatni. Azt hiszem, hogy intentiója tulajdonképen az, hogy e sürgős törvényjavaslattal más oly kérdések is összeköttessenek, a melyek szerinte sürgősek. Én azt hiszem, hogy hiszen a végén lehetne ezzel összekapcsolni más kérdéseket is. Nem akarok az egyházi politika terén kalandozni, *(Derültség.)* hanem csak maradjunk a közigazgatás terén. De azt gondolom, hogy e kérdésnek megoldása az, mely most fontos és sürgős. Hogy a börzeadó kérdése mikor kerül szőnyegre, és hogy a kormány azzal szemben micsoda álláspontot foglal el, az más kérdés, s ennek összekapcsolását mostan egyáltalában nem merném ajánlani.

A felszólalások nagyobb része a törvényjavaslatnak egy minden esetre fontos, habár nem is létfeltételére vonatkoznak és ez az érdekeltek hozzájárulásának eszméje. Hogy ha itten azon nem egészen új, de mindig biztos jelszót hangoztatjuk, hogy nem adózunk, nem fizetünk, akkor részemről minden esetre igen nehéz lenne a szenvedélyes adófizetőkre apellálnom. *(Derültség a jobboldalon.)* Bátor leszek intentiomat egészen objective megvilágítani, kimutatandó, hogy tulajdonképen mi vezetett erre. *(Halljuk! Halljuk!)* Először és legfőkép a financialis momentum, mert méltóztatnak tekintetbe venni azt, hogy az utóbbi actio pl. Zólyommegyében a lefolyt nyolcz hét alatt 90.000 frtba került. Ha gyökeresen akarjuk a bajt orvosolni, igen jelentékeny összeget fog az elnyelni és azt hiszem, hogy midőn tárczám keretében ily valóban csekély eszközökkel rendelkezem, *(Felkiáltások bal felől: Elég sajnos!)* sokkal czélszerűbben és hasznosabban tudnám azt az állattenyésztés terén felhasználni. *(Általános helyeslés.)* Azonban utalhatok arra, hogy pl. Zemplénmegye, a hol már a korábbi években fellépett a baj, saját erejéből és áldozatkészségéből irtotta ki a bajt, a nélkül, hogy az állam hozzájárult volna. Gratulálok Zemplénmegyének, hogy ha másodszor is meg lesz adóztatva azzal, hogy járuljon hozzá ahhoz, mikép az ország más részeiben, más vidékein is kiirtassék e baj.

De nem egyedül a pénzügyi momentum az, a mi e mellett felhozható, hanem az is, hogy a gazdaközönség a biztosítás végrehajtásánál egy oly controllt nyer ebben, melyet sem az administratio, sem az állatorvosok száma nem adhat. Az állatorvosokra nézve, a kik több oldalról megtámadtattak, meg kell jegyeznem, hogy e szolgálat igen fontos, de igen nehéz is. A hol a baj constatálásánál vagy csak a gyanú felmerülésénél, a becsérték megállapításánál gyakran szemben állanak a káros féllel, hogyha nem támogattatnak az érdekelt gazdaközönség részéről, nagyon bajos megállaniok és igen gyakran fog előfordúlni, hogy a felső hatóságnak, a miniseriumnak kell közbelépni.

Ezért igen fontosnak tartottam azt, hogy egy megyében, hol a baj tényleg fellépett, az állam érdeke kapcsolatos legyen a közönség érdekével. De már most egy más megyében, a hol nincsen baj, szintén igen fontos az, hogy a közönség annak tudatában, hogy elkerülheti a hozzájárúlást akkor, ha magát hermetice elzárja és megóvja a bajtól, sokkal hatályosabban fog ezzel a bajjal szemben fellépni, mint hogyha tudja azt, hogy az állam úgyis-úgyis búsásan fogja kárpótolni. *(Úgy van! Úgy van!)*

Ezek voltak azok a nézpontok, melyek engem a törvényjavaslat készítésénél ezen intézkedések felvételére vezettek. Ha azonban a törvényhozás bölcsesége azt kívánja, hogy ez idő szerint kizárólag az állam által kell fedeztetni a költséget, ez a törvénynek intentioját nem viceálja, annak végrehajtását nem nehezíti, *(Élénk helyeslés.)* és részemről kész vagyok ahhoz hozzájárúlni. *(Helyeslés.)* Azokkal szemben azonban, a miket pl. Bujanovics Sándor és Bornemisza t. képviselőtársaim itt meleg hangon felhozva, méltánytalanságról emlékeztek meg, t. képviselőtársaimnak becses figyelmébe egy dolgot ajánlok és megemlítem, hogy a méltánytalanság szó talán kissé túl lő a czélon. Az 1874-iki állategészségügyi törvény az ország keleti és déli részeiben, a Romániával és Szerbiával határos megyékben elrendeli az állandó marhakatasztert. Ez 20 év óta foganatban van, jelentékeny forgalmi nehézségeket és a javaslatban contemplált hozzájárúlásnál sokkal magasabb hozzájárúlási költséget involvál, a minthogy ennek költségei 30 és 60 kr. között váltakoztak marhafej szerint, és az illető községek ezt a költséget zúgolódás és reklamatio nélkül viselik; annak daczára, hogy vannak ismét vidékek, hol az állam viseli a költséget. Ezek az erdélyi és déli megyék azonban sohasem panaszkodtak méltánytalanságról, nyugodtan viselték ezt a közérdek szempontjából nélkülözhetlen terhet.

Azt hiszem, midőn most már arról van szó, hogy az eddigi törvénynyel szemben igen nagy jótéteményt élvezzen a gazdaközönség, illetőleg hogy mostantól fogva a kiirtott állatokért, a melyekért eddig nem járt kárpótlás, most azokért teljes kárpótlást kapjon, nem lesz méltánytalan ez a csekély hozzájárúlási költség. *(Úgy van! Úgy van!)*

Különben a törvénynek nemcsak ez a rendelkezése tétetett vita tárgyává, hanem a zárlat is. *(Felkiáltások: Ez a lényeges, ez a fő! Halljuk! Halljuk!)* Itt a zárlat egyik enyhébb módja a biztosságnak arra nézve, hogy ezt a bajt terű-

Digitized by Google

letünkről állandóan kizárjuk és marhaállományunkat lehetőleg megkiméljük. Az eddigi törvény ebből a czélból 3 hónapot állapít meg, mint kötelességszerű zárlatot. A törvényjavaslatnak ez a rendelkezése tehát nem új dolog, nem új találmány, nem új megterhelletése a gazdaközönségnek. A különbség csak az, hogy a törvényjavaslat az eddigi törvényben megállapított 3 hónap kötelességszerű zárlatot kiterjeszti 6 hónapra, még pedig minthogy erre nézve már Németországgal szemben a conventio értelmében kötelezve vagyunk, itt csak arról lehet szó, hogy ez a zárlat hogyan alkalmaztassék. *(Halljuk! Halljuk!)*

Legyen meggyőződve a t. ház, hogy mint ez idő szerint gazdasági érdekeink képviselője, tartózkodni fogok a végrehajtásban minden oly módtól, chicántól és korlátozástól, mely nem feltétlenül szükséges; de nem tartom helyesnek azon módokat, melyek egy és más oldalról ajánltatnak, s a melyek azt kívánják, hogy a 2-ik §-ban meghatározott fertőzésben gyanús állatok feltétlenül lebunkóztassanak. Hát t. ház, ne beszéljünk mindig a felföldről, hanem beszéljünk az alföldről is.

Midőn az ország sik terűtetein, nagy kiterjedésű legelőin gulyák legelnek, a hol az érintkezés lehetősége meg van, ott, hogyha a baj teljes és biztos kiirtására akarnánk procedálni, nem maradna más mód, minthogy az ilyen gulyákban, tegyük fel pl. egy debreczeni gulyában, a hol 3000 állat legel, s egy állatban constatáltatik a tüdőlob, le kellene bunkózni az egész állományt. Ez esetben inkább változtassuk meg mindjárt a javaslat czímét és ne beszéljünk ragadós tüdőlob kiirtásáról, hanem a marhaállomány kiirtását tárgyaljuk. *(Helyeslés.)*

A 2-ik §. második bekezdése helyesen megállapítja, hogy mi tekintendő fertőzésben gyanúsnak, s azt hiszem teljes garantiát nyújt arra nézve, hogy itt az irtás bizonyos fokon túl nem kell, hogy terjedjen. Ez azután a végrehajtásnak lesz feladata s ezt teljesíteni is fogja a minister, a ki a t. háznak felelős eljárásaiért egészben és részleteiben, hogy oly intézkedések nem fognak történni, melyek közgazdasági szempontból nem indokoltak. *(Helyeslés.)*

Ezek azok, t. ház, a mik a törvényjavaslattal szemben általánosságban felhozattak. Igyekeztem ezekre nézve álláspontomat kifejteni s megnyugtatással szolgálni, az egyes §-oknál pedig talán lesz még alkalmam, ha szükséges, részletekbe is bocsátkoznom. Ezúttal kérem a t. házat, méltóztassék a javaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni. *(Élénk helyeslés.)*

Horváth Ádám jegyző: Gaál Jenő!

Gaal Jenő: T. ház! Én a törvényjavaslatot, mely napirenden van, nemcsak sürgősnek, hanem egyszersmind alapjában helyesnek tartván, az általános vitában nem is kívántam résztvenni. Vannak azonban annak részletei, melyekre nézve aggályt táplálok, s azokra nézve akartam észrevételeimet a részletes vitánál megtenni. De mivel az igen t. földmívelésügyi minister úr kijelentése az én meggyőződésemmel nem egyezik meg, szükségesnek tartom észrevételeimet már most az általános vitában megtenni. Azt hiszem, helyesebb lesz, ha legelőször a részleteknél általam felhozni kívánt egyes dolgokról teszem meg megjegyzéseimet, azután pedig érdemileg foglalkozom azokkal, a miket a t. minister úr általánosságban mondott.

A részleteknél egy olyan, felfogásom szerint helytelen, és igazságtalan intézkedésre kívánom felhívni a t. ház figyelmét, melynek horderejéről magam is csak az utóbbi időben győződtem meg. Úgy a közgazdasági, mint a pénzügyi bizottság előtt folyt tárgyalások alkalmával hiányoztak azon adatok, melyekből e tekintetben meggyőződést meríthettem volna, mert az érdekeltek csak most, az utolsó napokban jöttek a ház elé azon kérvénynyel, a melyben panaszaikat előadják. Én gyakran hallottam azt, hogy a magyar törvényhozás, és különösen a képviselőház, nem bír a gazdasági érdekek iránt kellő érzékkel. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Úgy van!)* Bocsánatot kérek, itt kénytelen vagyok a képviselőházat, és a törvényhozást ezzel a váddal szemben megvédelmezni, mert mikor azt tapasztaljuk, hogy maguk az érdekeltek is annyira lanyhán igyekeznek saját érdekeiket érvényesíteni, annyira nem figyelnek arra, hogy a törvényhozásban mi történik, és az ő részükről mi forog koczkán, ilyen körülmények között bátran lehet mondani, hogy »a néma gyermeknek az anyja sem érti a szavát.« *(Egy hang a szélső baloldalon: Az is baj, ha beszélünk!)*

Egy kérvény van beterjesztve a magyar szesztermelők országos egyesülete részéről, a melyben ez az egyesület feljajdúl, hogy a törvényjavaslat azon intézkedése, melyszerint ők a kártalanításból ki vannak zárva, rájuk nézve nagyon sérelmes.

Én a kérvényt másolatban megkapván, átnéztem, és miután a viszonyokat meglehetősen ismerem, arra a meggyőződésre jutottam, hogy ha elkésve jöttek is ezen panaszszal, annak alapja van. *(Ellenmondások a szélsőbalon.)* Én azt hiszem, hogy van, és ezt kimutatom a következőkben.

Azt találják az érdekeltek sérelmesnek, hogy ők a kártalanításból kizáratnak. A kormány előterjesztése, valamint e közgazdasági bizottság jelentése szerint is az ipari nagy telepek, a szeszgyárak és czukorgyárak hizlaldáiban lévő hízó marha betegség esetén könnyen értékesíthető.

Digitized by Google

Kimutatják az érdekeltek, hogy már Budapesten is 50—100 beteg marha értékesítése igen nagy nehézségekbe ütközik. Még nagyobb a nehézség a vidéken, a hol a telepek nagyobb része van. Azután nagyon közel fekszik a veszély, hogy Bécs elfogja zárni előlünk piaczát, mert Ausztriában nem rég olyan törvényt hoztak, mint a milyen jelenleg a ház asztalán fekszik. Azonkivül, ha a hús értékesíthető volna is, a melléktermények, mint bőr, faggyú, szarv, nem értékesíthetők az ország legnagyobb részében; ennélfogva nem csak a kisebb szeszgyárak, a melyek marhahizlalással foglalkoznak, hanem az ipari hizlaldák tulajdonosai is vész esetén könnyen igen nagy kárt szenvednek.

Felhozatott úgy a kormány előterjesztésében, mint a közgazdasági bizottság jelentésében az is, hogy azért nem lehet ezeknek a telepeknek a kártérítés körébe való belevonását eszközölni, mert ez igen nagy koczkázattal járna. A kérvény, az én nézetem szerint helyesen, erre nézve a következőket hozza fel: Magyarország összes ipari telepeiben, a melyekben marhahizlalással foglalkoznak, mintegy 30—35 ezer szarvasmarha van. Ezzel szemben az ország marhaállománya kitesz hatmillió darabot. Ez az arány maga mutatja, hogy a telepeknek a kártérítés körébe való bevonásánál a risico nem lehet valami rendkivüli nagy. Az is mondatik, hogy az egyes ipartelepek igen nagy mennyiségü állatot hizlalnak egyszerre, ennélfogva valószinü, hogy ott történik meg a betegedés. De köztudomásu dolog az, hogy azon ipartelepek rendszerint nem egy istállóban, hanem elkülönítve 15—20 istállóban tartják a marhaállományt. Ezekben sokkal könnyebb elszigetelni a beteg állatokat, mint azokon a havasi legelőkön, a melyeken ezerszámra jár a marha, vagy a hortobágyi pusztán, a hol, — mint azt egy képviselőtársunk a gazdasági bizottságban illetékesen mondotta, — 30—40 ezer marhánál is több van együtt. Ha tehát létezik valahol nagy koczkázat, úgy, — nézetem szerint, — ez itt van. Sokkal nagyobb a koczkázat a havasi és más nagy legelőkön, a hol marhák elszigetelése egyáltalában lehetetlen, vagy rendkivül nehéz. De általában, ha van is koczkázat, már magának a törvényjavaslatnak czélja érdekében szükséges, hogy semmiféle kivétel itt ne tétessék. Az eltitkolások mellőzése szempontjából az állam magára vállalja a teljes kártérítést. Hozzájárúl, hogy a felén túl, — mert hisz a hat évi járúlékok második felét a kártalanítási összegek kevés helyen fogják kiadni, — ő maga fizesse a kárpótlást. A ragadós tüdőlob rendkivül veszedelmes, nemcsak azért, mert az állatállományt károsítja, hanem azért, mert annak következtében egész marhakivitelünk fölött folyton Damocles kardja függ.

A bizottságok azt a módosítást tették a javaslaton, hogy a gazdasági szeszgyárak a kártalanításba bevonassanak Már most igen helyesen utal a kérvény arra, hogy igen sok ipari, és gazdasági szeszgyár között lényegileg alig van különbség. A szeszadótörvény értelmében gazdasági szeszgyár az olyan szeszgyár, mely legfeljebb hét hectolitert termel naponként, és mely gazgasággal van összekötve. De van akárhány ipari szeszgyár, mely ennél kevesebbet állít elő, és a hol a marhaállomány sem oly nagy, mint némely gazdasági szeszgyárban. Ezért egyáltalában nem látom a kivételt jogosultnak. A magyar törvényhozásnak nem traditioja az ilyen egyoldalú eljárás. Igen kellemetlenül érintett, — s ezt kifejeztem a közgazdasági bizottságban is, — hogy a javaslatban eredetileg az ipari telepeket a járulék fizetésére kötelezte, de kártalanítást nem helyezett azoknak kilátásba. E felfogást nem vallhatom a magaménak; azért, mivel, ha itt bizonyos osztályok képviselve vannak, nem szabad azok érdekeit jobban felkarolni, mint azokét, melyek itt képviselve nincsenek. Magánérdekeim inkább a mezőgazdasághoz vannak, mégis kötelességemnek tartom felemelni szavamat, mint a ki ismerem a termelési viszonyokat, hogy e különbség tételének megszüntetését kérjem a t. háztól.

A részleteknél leszek bátor erre nézve módosítványt benyújtani.

A mi a földmivelésügyi minister úr beszédét illeti, annak két pontjára kívánok reflectálni. Az egyik az, melyben ő nem egészen világosan, de mégis kijelentette, hogy a marhatulajdonosok kártalanítási hozzájárúlásának eszméjétől hajlandó elállani, ha a képviselőház többsége ez álláspontot foglalja el. Többen, a velem egy párton levő t. képviselőtársaim közül is hasonló óhajnak adtak kifejezést. Én azonban felfogásukban nem osztozhatom. Két bizottságban védte a t. minister úr a kormány álláspontját, mely nézetem szerint helyes: hogy tudniillik érdeklődőkké kell tenni a kártalanításban magukat a marhatulajdonosokat is, azért, hogy a becsléseknél és különösen az eltitkolásoknál az állam érdekei jobban meg legyenek óvhatók. Most pedig a minister úr, miután mi hozzájárúltunk álláspontjához, egy pár, — megengedem nyomatékos nyilatkozat, — befolyása alatt oly könnyen eláll saját, a kormány és a két bizottság felfogásától. Én azt tartom, hogy ez az általa elfoglalt álláspont helyes; nem csak azon okokból, melyeket a minister úr fejtett ki, hanem azért is, mert ha kilátásunk van arra, hogy az állatbiztosítást meghonosítsuk, az csak akkor következhetik be, ha a közönség hozzá szokik ahhoz, hogy neki magának is kell valamit tennie a baj elhárítása szempontjából. *(Egy*

Digitized by Google

hang bal felől: Nem áll!) Ép oly határozottan, a mint t. barátom azt mondja, hogy nem áll, mondhatom én az ellenkezőt, mert ha a közönség egyszer megszokja azt, hogy az államtól ajándékképen kapja a kárpótlási összeget, miután különben is nagyon nehezen birhatni rá, hogy társúljon, szövetkezzék, ugyan hogy kivánná saját érdekeit maga is gondozni, ha ily előzményeket teremtünk számára.

A második megjegyzésem a minister úr beszédére a következő: A minister úr a kötelező állatbiztosítás behozatalára megpendített eszmét arkanumnak nevezte. Ebből azt látom, hogy ő ezzel az eszmével eddig alaposan nem foglalkozott, és talán a jövőben sem akar foglalkozni. Nem akar oly tanúlmányokat tenni vagy tétetni, melyek eredménye az lenne, hogy a képviselőházba és azon kivül is igen sokak által óhajtott eszme megvalósítva is legyen. Már pedig én erre igen nagy sulyt fektetek.

Gr. Bethlen András földmívelésügyi minister: Én is!

Gaal Jenő: De miután a minister úr határozott igéretet nem tett.

Gr. Bethlen András földmívelésügyi minister: Tett!

Gaal Jenő: Én nagyon fontosnak tartom, hogy ezen sürgős törvény mellett, a melynek elfogadását én az elvek érintése nélkül szükségesnek tartom, az állategészségügyünk javúlása szempontjából olyan mozgalom indittassék, oly tanulmányok eszközöltessenek, melyek következménye az legyen, hogy nem sokára a t. ház előtt itt álljon a kötelező állatbiztosítás iránti törvényjavaslat. *(Helyeslések.)* A törvényt magát sürgősnek tartom, mert megnézvén a Németországgal kötött állategészségügyi conventiot, azt találom, hogy ezen törvénynek már a holnapi napon szentesítve is kellene lenni. Nem kimélhetem meg a t. kormányt és különösen a t. földmívelésügyi minister urat attól a szemrehányástól, hogy olyan kényszer helyzetbe hozta a házat, hogy órákról és perczekről van szó egy ily fontos tárgyalásnál, és az ország adott igéretének még akkor sem tehet eleget, *(Igaz! Ugy van! bal felől.)* mert az ma a legjobb esetben is csak a képviselőházon mehet keresztül.

Hol van a főrendiház tárgyalása és a korona szentesítése? Az emlitett conventio ugyanis 1892. évi február 1-én lépett életbe, és annak 12. §-a világosan kimondja, hogy az életbelépéstől egy esztendő alatt kell megtörténniök azon intézkedéseknek, melyek javaslatban a t. ház előtt feküsznek. A javaslat tehát nagyon sürgős, és én ezért annak szerkezetét bolygatni nem akarom. El is fogadom általánosságban, De mért ép oly szükségesnek és sürgősnek tartom azt is, hogy az egészséges fejlődés az állategészségügy terén megindulhon. Arra kérem a t. képviselőházat, méltóztassék a kormányt már most útasítani arra, hogy mielőbb egy törvényjavaslatot terjesszen be, a melyben a kötelező állatbiztosítás mondassék ki.

Én nem kivánok a kormánynak további útasítást adni, ámbár véleményem az, hogy másra, mint a ragályos betegségekre ezt a biztosítást kiterjeszteni nem lehet. *(Egy hang bal felől: Lehet!)* Nem lehet, mert részben közigazgatási viszonyaink, részben az állategészségügyi személyzet hiánya lehetetlenné teszi, hogy tovább menjünk. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

Hanem ennyire határozottan elmehetünk és az államra nézve mindenesetre előnyös lesz, pénzügyileg legalább nem lesz annak a nagy megterheltetésnek kitéve, a melynek ki lehet téve ezen törvényjavaslat által.

Mindezeknél fogva, midőn kijelentem, hogy a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadom, a magam részéről egy határozati javaslatot vagyok bátor a t. ház elé terjeszteni, a mely igy szól *(Halljuk! Halljuk! olvassa)*: »Útasítja e képviselőház a kormányt, hogy a kötelező állatbiztosítás behozatala iránt mielőbb törvényjavaslatot terjesszen a törvényhozás elé.« *(Helyeslés.)*

Bernáth Dezső jegyző: Ugron Zoltán!

Ugron Zoltán: T. ház! Mindenekelőtt kijelentem, hogy a törvényjavaslatot általánosságban elfogadom, annyival is inkább, mert pár heti halasztás is ezrekre menő kárt okozhat. Nem zárkózhatom el azonban annak kijelentésétől, hogy a törvényjavaslat igen pongyolán van megszerkesztve, a mennyiben sok homályos pont van benne, és többi törvényeinkkel nincs kellő összhangba hozva. Nem is szólaltam volna föl, hogyha Gaal Jenő t. képviselőtársam oly melegen nem pártolta volna a nagy szeszgyárosok kérvényét, melyben azok magukat a törvényadta kedvezménybe szintén felvétetni kérik. Fölhozta például, hogy Debreczenben 30 ezer marha van együtt, ellenben nekik csak egy pár ezer marhájuk van, de azt elfelejtette kiemelni azt, hogy a pár ezer marhát, ragály fejlődésére teljesen alkalmas módon tartják, úgy, hogy nem kell, hogy megkapjuk más helyről a ragályt, hanem ők fejlesztik azt, s igy nem lehet őket ebben a kedvezményben részesíteni. *(Helyeslés.)* Egyben igazat kell neki adnom, de ez épen ellene szól, hogy tudniillik a gazdák maguk nem karolják fel ez ügyöket kellőleg. Akkor nem karolták föl azt, és akkor csinálták meg e végzetes tévedést, a mikor megengedték ezen nagy gyárak létesítését.

Engedje meg a t. ház, hogy még egy kér-

Digitized by Google

désről szóljak egy pár szót. *(Halljuk!)* Ez a hozzájárulás kérdése, és itt a minister úr egyik argumentumát óhajtanám meggyengiteni, és ez az, hogy a hozzájárulás az érdeklődést felkelti. Azt hiszem, hogy a szomszéd vármegye rajta lesz, hogy mikor az első ragályos eset ott előfordúl, azt eltitkolja, csakhogy a kivetendő adótól megszabadúlhasson. Én tehát semmiesetre sem fogadom el az érdekeltségnek hozzájárulását, mert nem tartom helyesnek, hogy egy már amúgy is sújtott vidék ezenfelül még adóval is terheltessék. *(Helyeslés a baloldalon.)* Az egész országra kiterjesztett marhaadót szintén nem fogadom el, mint nem fogadok el egyáltalában semmiféle adót. De másfelől ez csak becsempészése volna egy új adónemnek, a mely ismét csak arra szolgál, hogy rendes állami háztartással való dicsekvésünk mellett új költséggel sújtsuk e gazdaközönséget. A t. ház lesz oly szíves meghallgatni, elmondom, hogy hányféle adóval van már a gazdaközönség terhelve. Én, mikor most az év végén a mérleget megcsináltam, előáll a falusi esküdt, a ki daczára annak, hogy sohasem szoktam a hatóságokkal összezördülni, adómat rendesen meg szoktam fizetni, minduntalan rám jön hol ezen, hol azon a czímen, fizetésért, s legközelebb is vízadó czímén 19 frtot követelt. Én daczára annak, hogy igazoltam, hogy ily adót sohasem rendelt el a vízjogi törvény, megfizettem a 19 frtot; a mit annak igazolására hoztam fel, hogy ily indirekt adókkal nagyon el vagyunk halmozva.

Nem fogadhatom el, t. ház, többeknek azon állítását, hogy az a törvényjavaslat a gazdaközönség érdekét szolgálja. Nem szolgálja először azért, mert hiszen általánosságban minden húsfogyasztót érint az, hogy egészséges, vagy beteg marhát eszik-e, de másfelől nem járúlhatok hozzá ahhoz, mert én azt látom, hogy midőn csapások vannak az országon, vannak, a kik a csapásokat fel tudják fújni, hogy magukkak állami hozzájárúlást eszközöljenek ki. Most a gazdaközönségen van a csapás; ezért hát mindjárt adóval kelljen járúlnunk az ő terhei könnyítéséhez.

Azt hallottuk itt, hogy az a két-három marhás gazda nem olyan szegény ember, holott pedig sokkal szegényebb, mint a kinek egy sincs, a rossz cselédség és a munkatörvény miatt, mert ennek a védelme alatt most a munkás valósággal uzsoráskodik a munkaadóval szemben.

Egy másik argumentum megint az, hogy kik Magyarország legerősebb marhatartói? A középbirtokos e, a ki a legnagyobb birtokosokkal egyenlő terjedelmű kötelességeket és hozzájárúlásokat kénytelen viselni, hogy intensiv gazdaságot folytathasson és a több marhával biró nagybirtokos nyomába léphessen. A kisebb birtokos-osztályt ennélfogva ezen javaslat sokkal nagyobb mértékben sujtaná; én tehát azon álláspontra helyezkedem, hogy a kártalanítást a kincstár fedezze. *(Helyeslések.)*

Elnök: Kíván valaki szólani? Ha senki sem kíván szólani, a vitát bezárom. A miniszterelnök úr kíván szólani.

Wekerle Sándor ministerelnök: T. ház! Méltóztassék megengedni, hogy ezen magában véve talán kicsiny, de igen fontos és nagy horderejű törvényjavaslattal szemben saját álláspontomat jelezzem. *(Halljuk! Halljuk!)* Hogy e javaslatot miért terjesztették elő, annak indoka nemcsak az, hogy a Németországgal kötött vám- és kereskedelmi szerződésben az iránt kötelezettséget vállaltunk el, tudniillik, hogy intézkedéseket teszünk a ragadós tüdőlob kiirtására, hanem ennél még fontosabb indok vezetett bennünket, az tudniillik, hogy csakugyan ki is irtsuk ezen ragadós tüdőlobot, és ne hagyjuk annyira elterjedni, hogy már annak kiirtása, ha nem is épen lehetetlenség, de mindenesetre sokszorta nagyobb költséggel lenne elérhető. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Gaal Jenő igen t. képviselőtársam szemrehányásként hozta fel, hogy a kormány a kellő időben nem gondoskodott ezen javaslat latárgyalásáról. Erre vonatkozólag csak annyit vagyok bátor megjegyezni, hogy a kormány még deczember 19-én előterjesztette a javaslatot, és a képviselőház egyéb, szintén fontos teendői okozták azt, hogy az eddig törvényerőre nem emelkedett.

Egyébként is azt hiszem, hogy Németország ez ügyben való jogos igényeinek kielégitését nem alterálja az, hogy van-e ily szerződésünk, és hogy törvény alapján, vagy más úton tesszük meg a szükséges intézkedéseket: ez intern dolgunk; hanem a jogi álláspont az, a mit szerződési kötelezettségünkből kifolyólag foglaltunk el, hogy oly értelemben járjunk el, hogy ezen ragadós tüdőlob kiirtassék, *(Helyeslés.)* és mondhatom, hogy jelenleg is, daczára annak, hogy mindeddig ilynemű törvényünk nincs, így járunk el.

T. ház! Csak azt akarom illustrálni, a mit annak idején a pénzügyi bizottságban is kifejtettem, hogy mi indította a kormányt arra, hogy ezt a törvényjavaslatot terjeszsze elő, a mint előterjesztette, ugyanis, hogy az illető vidékeknek hozzájárúlására alapitottuk a kártalanítás egy részét. *(Halljuk! Halljuk!)* Két szempont volt e tekintetben irányadó. Először is, hogy a midőn mindnyájan abban a meggyőződésben vagyunk, hogy a kérdést másként, mint kártalanítás nyújtása által megoldani nem lehet, ne foglaljunk el olyan álláspontot, hogy az a kár-

Digitized by Google

talanítás kizárólag a kincstárt terhelje; nem a pénzügyi szempontból, hanem abból a szempontból, mert a visszaélések meggátlására leghatályosabb eszköz az, ha azoknak hozzájárulása, közvetlen ellenőrzése is megvan, a kiknek zsebeit terheli az adó ezzel a hozzájárulással. *(Helyeslés jobb felől).*

Egy más szempont, és pedig még inkább döntő szempont, a mely bennünket a javaslat ilyetén előterjesztésére vezetett, az volt, hogy nemcsak a ragályos tüdőlob ellen kell intézkedéseket tennünk. Hiszen minden vidéken vannak oly ragályos betegségek, vagy nagyobb mértékben fellépő betegségek, a melyek irányában intézkednünk kell, és itt az intézkedés lehetetlen lesz másként, mint hogyha ezt azon az alapon érvényesítsük, hogy ez az illető érdekeltek hozzájárulásával történjék.

Ezt a szempontot kívántuk érvényesíteni. Megengedem, t. ház, hogy ez ellen sokat fel lehet hozni, mert hiszen az állati betegségek nagy részénél azt a szempontot lehet érvényesíteni, hogyha a baj egy vidéken merül is csak fel, nem csupán azon vidéknek, hanem az egész országnak érdekét érinti. *(Igaz! Úgy van!)*

Még egy harmadik kérdésre is felelni kívánok, és ez az, hogy miért nem az egész országra kiterjedőleg léptetjük ezt életbe. A mint már Putnoky t. képviselő úr is hangsúlyozta: azért, mert a míg van annyi szakközegünk, hogy ezt az országnak egy részében teljes felelősség mellett minden igényt kielégítőleg érvényesíteni és végrehajtani tudjuk, addig annyi szakközegünk nincs, hogy az egész országban képesek lennénk ezt egyszerre életbe léptetni. *(Helyeslés.)* Nem abban fekszik a kérdés: van-e megfelelő számú állatorvos vagy nincs, hanem abban, van-e annyi megfelelőleg képzett állatorvosunk, a kiket akár mint állami, akár mint megyei orvosokat ily czélokra alkalmazhatunk. Itt, t. ház, tisztában kell lennünk azzal, hogy nem egyes intentiok életbeléptetésén, nem azon akaratnak érvényesítésén fog hajótörést szenvedni a törekvés, hogy állategészségügyünket rendezzük, hanem azon, hogy egy korlátolt materiáléval, korlátolt számú képzett állatorvosokkal rendelkezünk. El kell mennünk, t. ház, addig a határig, a meddig ilyen állatorvosokkal rendelkezünk.

Mindazáltal, t. ház, én nem zárkozom el azon kívánalmak elől, melyek a jelen törvényjavaslat tekintetében itt felhozattak, különösen nem az elől, a mit Gaál Jenő t. barátom méltóztatott határozati javaslatában kifejezésre juttatni; nem pedig azért, mert hiszen magában az eredetileg előterjesztett törvényjavaslatban utaltunk arra, hogy igen is mi a kötelező állatbiztosítást kívánjuk életbe léptetni, és a mennyiben ezen fizetésekből feleslegek maradnának, azok már addig is alapszerűen kezeltessenek, a míg a kötelező állatbiztosítás életbeléptethető lesz.

Ezért, ha a t. képviselő úr, vagy a t. ház, szükségesnek tartja, hogy a kormánynak ezen kinyilatkoztatása után a határozati javaslat is elfogadtassék, — én, mivel ezen határozati javaslattal semminemű ellentétben nem állok, sőt az nem egyéb, mint annak az intentionak, melynek a kormány már a törvényjavaslatban is kifejezést adott, határozati javaslat alakjában való reprodukálása, ezen határozati javaslathoz, ha fentartatik, részemről is hozzájárulok. *(Helyeslés.)*

Marad a másik kérdés, t. ház, t. i. *(Halljuk! Halljuk!)* hogy fentartsuk-e azon szolgáltatásokat, melyeket ezen törvényjavaslatban a kártalanítás összegére nézve a marhatulajdonosoktól kívánnak.

Itt, engedelmet kérek, két eszme merült fel. Az első az volt hogy ha fentartjuk e szolgáltatásokat, terjeszszük ki azokat az egész országra, a másik eszme pedig az, hogy az állam vegye magára az egész kártalanítást.

Az első ideát nem tudnám semmi körülmények közt jelenleg elfogadni. *(Helyeslés jobb felől.)* Nem azért, t. ház, mert ily szolgáltatásokat megállapítani anélkül, hogy azok fejében az ország egy nagy részének valamit közvetlenül nyújtanánk is, és ily szolgáltatásokat szedni az egész országban azért, mert némely megyében egy neme a vésznek talán oly kiáltó mérvben lépett fel, hogy kiirtására azonnal határozottabb lépéseket kell tenni, akkor, mikor az ország más részében közvetlen veszély nincs, de van sok más, talán nagyobb veszély, a melynek elhárítására egyáltalában nem nyújthatunk segélyt, mondom, a szolgáltatást az egész országra kiterjeszthetőnek nem tartom. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Egyébiránt úgy is csak egy átmeneti állapotról van szó, mivel a kötelező állatbiztosítás behozatala alkalmával azt az elvet kell érvényesítenünk, hogy a kötelező állatbiztosítás és az annak során adandó kártalanítások az egyes érdekeltek hozzájárulásával állapíttassanak meg, kijelentem tehát, hogy akkor, midőn ez iránt fogunk intézkedni, egyúttal a ragadós tüdőlob folytán adott kártalanításokat, mint egyéb állati betegségekért adott kártalanításokat is, a kötelező állatbiztosítás körébe fogjuk venni. (*Helyeslés.*) Ezt szükségesnek tartom kijelenteni, mert akkor e kérdésre vissza kell térni. A mennyiben pedig oly indítvány tétetnék, és fentartatnék, hogy egyelőre az egész kártalanítási összeget az államkincstár vállalja magára, a részletes tárgyalás során, ehhez szívesen hozzájárulok.

Kérem a t. házat, hogy ezek előrebocsá-

Digitized by Google

tása után a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni méltóztassék. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Miklós Ödön előadó: T. ház! Tekintettel azon kimerítő vitára, a mely már a részleteket is érintőleg folyt a szőnyegen lévő törvényjavaslat felett, a magam részéről az eszméknek minden további megvilágításától elállok, és a részletekre tartom fenn azon megjegyzéseimet, melyekkel az elmondott felszólalásokra válaszolni kívánok. *(Helyeslés jobb felől.)*

Elnök: A tanácskozás be van fejezve, következik a szavazás. A mennyiben a határozati javaslat egészen független és nem áll ellentétben a törvényjavaslattal, arra nézve külön történik a szavazás.

A kérdés az, elfogadja-e a t. ház, a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat a képviselő urakat, a kik azt elfogadják, méltóztassanak felállni. *(Megtörténik.)* A ház többsége a törvényjavaslatot elfogadja, s így azt általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadottnak jelentem ki.

Most határoznia kell a háznak Gaal Jenő képviselő úr által beadott határozati javaslat felett. Méltóztassanak azt meghallgatni.

Bernáth Dezső jegyző: *(olvassa Gaal Jenő határozati javaslatát.)*

Elnök: T. ház! A kérdés az, méltóztatnak-e a felolvasott határozati javaslatot elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat a képviselő urakat, a kik azt elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége elfogadja.

Következik a részletes tárgyalás.

Perczel Béni jegyző: *(olvassa a törvényjavaslat czímét.)*

Bernáth Dezső jegyző: Vajay István!

Vajay István: T. ház! Igazán őszintén sajnálom, hogy a többféle szempontból is sürgősnek kijelentett törvényjavaslat törvényerőre emelkedését újabb felszólalásommal késleltetem. Ennek oka azonban nem én vagyok, hanem a földmívelési minister úr. Én úgy vagyok meggyőződve, hogy minden egyes törvényjavaslathoz és a szőnyegen levő minden tárgyhoz pártkülönbség és személyválogatás nélkül mindenki hozzászólhat, és élhet a szólás jogával, sőt ezt tennie kötelessége, ha ennek szükségét látja. És itt nincsennek patentirozott és nem patentirozott képviselők. Ép azért határozottan vissza kell utasítanom a földmívelési minister úr azon insinuatioját, melyből az rí ki, hogy mivel ő az egyházpolitikai téren nem kalandozik, ergo én se kalandozzam a közgazdasági téren előforduló javaslatok terére. Én ezen javaslatnak egyik legfontosabb részét, a pénzügyi részét érintettem, és erre vonatkozólag fejtettem ki egyéni nézeteimet. Ehhez, — gondolom, — jogom volt, én tehát illetéktelenül nem kalandoztam, és a t. minister úrnak ezen insinuatioját odahelyezem a mellé az ismeretes ministeri ildom és tapintat mellé . . . *(Ohó! Mozgás jobb felől.)*

Gr. Károlyi Gábor: Egyházi szempontból tekinti még a marhavészt is! *(Derültség.)*

Vajay István: . . . a mely szóval nem sérti a hitelveket, hanem azért nem tudja kímélni az egyháziaknak férfias önérzetét. Mi nem szoktunk kalandozni: hanem könnyen be tudnám bizonyítani, hogy igenis az egész államkormányzati rendszer nem egyéb kalandozásnál.

Gr. Bethlen András földmívelésügyi minister: T. ház! Válaszszal tartozom t. képviselő társamnak. Minthogy most a ragadós tüdőlob kérdését tárgyaljuk, még pedig sürgősen, azt hiszem, méltán lehetett kalandozásnak jelezni azt, midőn egy ezzel teljességgel össze nem függő kérdést kapcsol valaki össze ezen kérdéssel. *(Úgy van!)* Itt az intentio más nem lehetett, mint az, hogy ezen fontos kérdés megoldása elodáztassék. Ezt közgazdaságunk érdekében semmi szín és ürügy alatt el nem fogadhatom, és épen ezért utasítottam vissza a t. képviselő úrnak ide vonatkozó felszólalását. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Elnök: A czím elfogadtatik. Következik az 1-ső §.

Perczel Béni jegyző: *(olvassa az 1. §-t.)*

Márkus József: T. képviselőház! A törvényjavaslat általános tárgyalásánál azon okból nem szólaltam fel, mert a javaslatnak egyes részeit meglehetős tájékozottsággal megvitatták, de fentartottam magamnak a jogot, hogy az egyes szakaszoknál tegyem meg észrevételeimet.

Az 1. és a 2. §. három kategoriába sorozza az állatokat, nevezetesen ismer az 1. §. oly állatokat, melyeken a ragadós tüdőlob betegsége megállapíttatott, és olyanokat, a melyek ezen betegség gyanujában vannak. A 2. §. ezzel összefüggésben azt mondja, hogy a ragadós tüdőlob fertőzésének gyanujában álló szarvasmarha 6 hónapon át zárva tartassék.

T. képviselőház! Az én nézetem szerint ez a másik kategoria teljesen felesleges, mert ha nem lehet constatalni azt a körülményt, hogy valamely marha ragadós tüdőlobban szenved-e, akkor az csupán egy másik kategoriába tartozhatik, nevezetesen abba, a mely a fertőzés gyanujában van. Ajánlom tehát azt a módosítást, hogy a »vagy e betegség« szavak kimaradjanak, és csupán két kategoria állapíttassék meg.

Elnök: Kíván még valaki szólni? *(Nem!)* Senki sem kíván szólni. Méltóztatik a szakaszt elfogadni? *(Igen!)* A ház a szakaszt elfogadja.

Perczel Béni jegyző: *(olvassa a 2. §-t.)*

Dániel Ernő a pénzügyi bizottság előadója: T. ház! A pénzügyi bizottság, mely-

Digitized by Google

hez a törvényjavaslat szintén útasítva volt, e szakasznál a második bekezdésben az utolsó szavakat: »avagy közös legelőre egy gúlyában járt« törültetni ajánlja. A pénzügyi bizottság abból a szempontból indúlt ki, hogy e szavak elsősorban is feleslegesek, mert a fertőzés gyanujának a criteriumát, melyet e szavak akarnának megállapítani, már megállapitotta a megelőző szöveg. Minthogy e szerint a criterium a »ragadós tüdőlobban beteg állattal való közvetlen érintkezés«, s minthogy ebben a fertőzés gyanujának ismérve meg van, ezen szavak feleslegesek.

De feleslegesek e szavak más szempontból is, t. i. miután a kiirtás munkálatát oly időszakban kívánják foganatosítani, midőn még egyáltalán a szarvasmarha a mezőre nem jár, t. i. a téli hónapokban; s miután a törvény alkotási elveknél fogva a felesleges meghatározásokat legczélszerűbb elhagyni: ezen indokhoz még más indok is csatolható, t. i. az, hogy különösen tekintettel a falvakban divó azon szokásra, melynél fogva a szarvasmarha egy gúlyában szokott járni, könnyen megeshetik, hogy a törvény ezen intézkedése a gazdaközönségnél aggályokat fog szülni, mert ennek az a hatálya lenne, hogy egész községek marha-állománya zár alá volna vehető. Tekintve pedig azt, hogy igen fontos indokok szólnak a mellett, hogy a törvényjavaslat közmegelégedéssel és közmegnyugvással találkozzék; tekintve másrészt, hogy az intézkedés felesleges, a pénzügyi bizottság kivánja, hogy ezen szavak kihagyassanak. *(Helyeslés jobb felől.)*

Gr. Károlyi Sándor: T. ház! A magam részéről a most hallott ....

Elnök: Kérem a t. képviselő urat, minthogy más van felírva, a képviselő úr most nem szólhat. *(Halljuk! Halljuk!)*

Bornemisza Lajos képviselő úr van felírva s én nem adhatom a szót addig másnak míg a feíratkozott képviselő úr jogától el nem áll. *(Halljuk! Halljuk!)*

Bornemisza Lajos: Méltóztassék a képviselő úrnak először nézeteit előadni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Károlyi Sándor: Én a pénzügyi bizottság propositioját azért nem tartom helyesnek, mert az által a törvényben hiány fog támadni. Miután itt a 2-ik §-ban taxatíve megvan mondva, hogy hol, és mily helyzetekben találhatók azok az állatok, azt kiszem, hogy annak az esetnek is meg kell említve lenni a melyet az imént hallottunk. *(Úgy van! bal felől.)* Ha fel van sorolva, hogy az istállókban, udvarokban, majorokban levő szarvasmarha fertőzés gyanújában levőnek tekintetik, akkor azt sem lehet elhagyni, hogy közös legelőre egy gulyában járnak; mert ha a minister amazokat megfigyeltetheti és esetleg lebunkóztatja, azokra nézve pedig, melyek közös legelőre egy gulyában járnak, ezt nem teheti, akkor az a törvény hézagos marad. *(Úgy van! bal felől.)*

A közgazdasági bizottság ebből az okból vette fel ezen szavakat a javaslatba. A pénzügyi bizottság ezzel szemben más álláspontot foglal el, melyben én osztozni nem tudok, és ezért azt nem fogadhatom el, hanem azt proponálom, hogy méltóztassék megtartani az eredeti szöveget, és attól ne méltóztassék eltérni, mert különben ellenmondásba jövünk magukkal, és a törvény igazán kivihetetlen lesz. *(Helyeslés bal felől.)*

Perczel Béni jegyző: Bornemisza Lajos!

Bornemisza Lajos: T. képviselőház! A 2-ik §. első bekezdése így szól: »Ragadós tüdőlob fertőzésének gyanujában álló szarvasmarha hat hónapon át zárlat alatt tartandó. Ilyen szarvasmarha levágatását a földmívelésügyi minister elrendelheti.« Igen természetes, a gyakorlati életből is igen könnyen megmagyarázható, hogy e szakasz nem foglalja magában azt az intézkedést, hogy elrendelni tartozik, mivel ezen rendelkezésnél fogva egész vidékek, egész kerületek marhaállománya levágatnék és kiirtatnék. Mindazonáltal bátor vagyok a t. ház figyelmét felhívni arra, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy vannak vidékek, hogy vannak egész vármegyék, a hol sem külön legelőterületek, sem külön mezei útak, marhacsapások nincsenek, és hogy vannak oly községek is, a hol egyáltalában még külön itatók sincsenek. Ezen törvény szigorú rendelkezése azon esetben, ha például a kiirtás márczius vagy április havában történik, egyes istállók vagy majorok hat hónapon át zár alá vétetnek. Practicus felfogásom szerint, ezen zár sok helyen egyáltalában nem foganatosítható, mert oly községekben, a hol külön legelő nincs, tartozik a gazda marhaállományát az istállóban mesterségesen takarmányozni. Már most nyáron, mesterséges takarmányt venni és a télről nem gondoskodni, ez bizonyos tekintetben a gazdának gazdasági válságát idézi elő. De másrészt, ha országszerte istálóépületek nem építtetnek az állategészségügy azon niveauján, melyen ma állunk, nyáron át egyáltalában nem leszünk képesek szarvasmarhát az állategészségügynek megfelelően tartani. Így teljesen a szakértők jószívűségétől vagy jóakaratától függünk. Én, t. ház, miután a törvényjavaslat nem félévre, hanem valószínűleg, sajnos, több évre szól, nem szeretném, ha a gazdaközönség, daczára annak, hogy a bajjal már úgy is sújtva van, a szakértők irányában mindig hálálkodjék, hogyha azok valami méltányos dolgot tesznek. Én a törvényjavaslat második szakaszára nézve egy módo-

Digitized by Google

sítványt leszek bátor a t. háznak benyújtani, és az általam elmondott indokoknál fogva kérem annak elfogadását. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*: »A ragadós tüdőlob kiirtásáról szóló törvényjavaslat 2. §-a első bekezdésének második mondata végéhez a következő szavak fűzendők: »Oly helyeken azonban, a hol a külön legelő és marhacsapás hiánya a zár fentartását megnehezíti, a szarvasmarha levágatását a földmívelési minister elrendelni tartozik«.

Gr. Bethlen András földmívelésügyi minister: T. ház! Előrebocsátom, hogy alig lehetséges a törvényben az ország minden egyes vidékének megfelelő specificatiot felsorolni, és épen azért a végrehajtási útasítás van hívatva az ország egyes részeinek megfelelőleg intézkedni. A törvényjavaslatba csak az általános alapelvek és garantiák vonnadók föl. Teljesen helyeslem gr. Károlyi Sándor t. barátom azon intentioját, mely szerint a pénzügyi bizottság megállapodásával szemben ezen törvényjavaslat szövege, illetőleg a 2. §-nak vége is föntartandó, a mennyiben ennek a passusnak kihagyása különösen az alföldre volna rendkívül káros, mert kényszerítené a kormányt oly drasticus intézkedésekre, a melyek néha igazán . . . . *(Felkiáltások bal felől: Sok pénzbe kerülnének!)* . . . . . nemcsak hogy sok pénzbe kerülnének, hanem közgazdasági absurdumra is vezetnének, a mennyiben a buja legelőt is kényszerülve volnának kiirtani.

A mi Bornemisza Lajos t. képviselő úr fölszólalását és indítványát illeti, arra azt kell mondanom, hogy fölösleges, a mennyiben, hogyha ide egy ily passus fölvétetik, mindenesetre szükséges volna egy más, az ország egyéb viszonyainak megfelelő hasonló passusokat is fölvenni. Hogyha itt egy ily passus fölvétetik, akkor ott, a hol itató hiányzik, mégis csak szakértő megítélésére lenne bízandó a kérdés, mert tudtommal az országban itató mindenütt található, talán kivéve a havasi tetőket, habár már ott is vannak.

Ha ily részletekbe megyünk be egy vidék érdekében, más vidék érdekében pedig nem, esetleg az védelmeztetik, hogy annak érdekeiről megfeledkeztünk. Azonban azt hiszem, hogy pótolhatom ezt azon igérettel, a melyet különben most más ismétlek, hogy a végrehajtási útasításban kerülni fog a kormány minden oly intézkedést, a mely közgazdaságilag nem volna indokolható. Ennek illustrálásául azt hozom fel, hogy ezen hat hónapi zár nem feltétlenül és minden esetben rendelendő el, mert a mennyiben a baj teljesen ki van irtva bunkózás és az istállók fertőtlenítése által, az nem is lesz szükséges. Az sincsen kimondva a tövényjavaslatban, hogy annak az elzárolásnak az istállóban kell történnie. Épen oly veszedelmes volna kimondani, hogy az istállóban kell, vagy hogy ottan nem szabad. Ezt a helyi viszonyok szabják meg. Erre a törvényjavaslat szövegezése alkalmával gondott fordított a két szakbizottság, a mely azt tárgyalta, s mindezekkel a kérdésekkel részletesen foglalkozott. Miután pedig e kijelentést tettem, azt hiszem, a képviselő úr is meg lesz nyugtatva. Kérem a t. házat, méltóztassék a szakaszt változatlanúl elfogadni. *(Helyeslés jobb felől.)*

Bernáth Dezső jegyző: Szemere Huba

Szemere Huba: T. ház! A jelenleg szőnyegen levő törvényjavaslat három kategoriát különböztet meg: a beteg, a betegségben gyanus és a fertőzésben gyanus állatok kategoriáját. De míg az első kettőre nézve a törvényjavaslat a lebunkózást kimondja, addig az utolsót egészen másképen ítéli meg. T. i. az első kettőre feltétlenül kimondja a lebunkózás szükségét, a harmadikra nézve ezt csak föltételesen mondja ki.

A t. minister úr szíves volt előbbi felszólalásában felemlíteni azt, hogy ha mi e törvény javaslatnak azt a pontját megváltoztatnók, abban az esetben kitennők magunkat annak, hogy általánosan bunkózzunk minden állatot, mert hiszen fertőzésben gyanus állatok lesznek mindannyian. Ezt a külföld példája tökéletesen megczáfolja; megczáfolja annyira, hogy arra hivatkozni talán egyáltalán fölösleges is volna. Miután azonban az angol törvényhozásnak abbeli eljárása igen fontos támpontokat nyújt a kérdés megítélésében, nem zárkózhatom el attól, hogy csak igen röviden, főbb vonásokban megismertessem az angol törvényhozás által megállapított kiirtási módokat. Az 1869-ik évi act. érinti már a kérdést, de nem mondja ki imperative, még csak a betegségben levő állatok lebunkózását sem. Ennek a következése természetesen az volt, hogy ez a baj napról-napra óriási mértékben terjedett. Ez az állapot tartott 1873-ig, a meddig a betegség folytonosan fokozódott. 1873-ban egy új törvényhozási intézkedés kimondta, hogy a beteg állatoknak kiirtása kötelező, és ez az állapot megmaradt 1878-ig. A megbetegült állatok száma azonban egyenlő mértékben maradt, sőt fokozódott annak daczára, hogy kimondatott, miszerint e betegségben gyanus állatok szintén kiirtandók. Az nagyon fontos körülmény, hogy annak daczára, hogy a beteg és betegségben gyanus állatok kiirtása kimondatott, a beteg állatok száma nemhogy csökkent volna, hanem növekedett. Midőn az 1878-iki törvény kimondta, hogy e beteg és betegségben gyanus állatok kiirtandók, egyszerre csökkent ugyan a betegség, de nem olyan mértékben, mint ezt várták. Ez szintén olyan fontos momentum, mely bővebb felvilágosítást kíván, és ezt vissza is lehet vezetni az időközben fellépett száj- és körömfájás ellen

Digitized by Google

életbeléptetett igen szigorú rendszabályokra, a midőn az állatkereskedelem úgyszólván pangott, az állatok és a fertőzés gyanujában álló udvarok tökéletesen körülzárattak. Természetes dolog, hogy a ragadós tüdőlobban szenvedő állatok és azok az udvarok, melyek fertőzve voltak, nem terjeszthették tovább e bajt, mert körül voltak zárolva. Tehát mint az imént említettem, a baj csak akkor csökkent, a mikor a száj- és körömfájás elleni intézkedések életbeléptettettek. Midőn ez a baj megszünt, feloldatott a zárlat is. Az életbeléptetett szigorú intézkedések alkalmával tehát a tüdőlobban szenvedő állatok száma csökkent; de midőn ezen intézkedések megszüntettettek, a beteg állatok száma emelkedett, még pedig igen jelentékeny arányban. Hogy mily arányban emelkedett a beteg állatok száma, az kitűnik abból, hogy 1883-ban volt 930 betegedési eset, 1886-ban már 2471 betegedés fordúlt elő. Tehát 3 év alatt körülbelül megnégyszereződött a beteg állatok száma. Ez indította az angol törvényhozást arra az igen radicalis intézkedés meghozatalára, hogy a betegségben gyanus állatok is lebunkóztassanak, egyszersmind kimondta azt is, hogy az illető közegek ne elégedjenek meg a betegségben gyanus állatok lebunkózásával, hanem járjanak utána annak is, honnan kerültek ezek az állatok, és hová kerültek az ilyen fertőzött istállóból eladott állatok? Ezen szigorú rendszabályok következménye az volt, hogy ha van is Angliában ragadós tüdőlobban szenvedő állat, ez nagyon csekély számban fordúl elő.

Ennyit említek meg a dolognak erről a részéről. De meg kell emlékeznem arról az érvről is, melyet a t. minister úr volt kegyes felemlíteni, mely szerint az alföldön egy gulyában 2—3 ezer állat is van, sőt a hortobágyi gulyákban 30.000 állat is legel. Ha tehát ezekben a gulyákban a ragadós tüdőlob véletlenül kiütne, akkor mindannyi állatot ki kellene irtani, és ezt nem győzné meg az ország financialis ereje. Ez igaz, de a betegség oda alig terjedhet. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A másik észrevételem pedig az, hogy midőn szükségünk volt erre, a keleti marhavész esetében már a fertőzésben gyanus állatok kiirtása is imperative mondatott ki, annak daczára, hogy ez kizárólag az alföld betegsége volt, s ennek köszönhetjük, hogy rövid idő alatt a betegséget kipusztítottuk Magyarországon.

Meg vagyok róla győződve, hogy az én felszólalásom hathatós fordúlatot e kérdésnek nem fog adni, s azért e kérdésnek ezen részét nem feszegetem s annak egy másik oldalát fogom a t. ház kegyes engedelmével szintén röviden tárgyalni. Ez a védő-oltások kérdése. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az 1888 : VII. tcz. 68. §-a kimondja, hogy a földmívelési minister a védőoltásokkal kísérleteket tétethet. Hogy mennyiben vétetett ezen felhatalmazás igénybe, erre nézve van nekem is egy pár adatom, bár nem eléggé kimerítő. Történt e tekintetben kísérlet Pozsonymegyében több helyütt, u. m. Majtényban, Vedrődön, Alsó-Lóczon, Nagy-Szombatban. Itt összesen 218 db. marhát oltottak be, persze a magyar alaposságtól nem lehet várni, hogy számszerű adatokkal is előálljon, de annyit mégis megemlít a jelentés, hogy az eredmény a lehető legkitűnőbb volt. Igaz, hogy Pakson szintén voltak kísérletek e tekintetben Szeniczey Ödön volt képviselőnél, de az eredmény, mint értesültem, rossz volt. De rossz volt azért, mert Szeniczey Ödön állatállománya már akkor tökéletesen benne volt a tüdővészben. Ennek következtében a védőoltás nem tehette immunissá az állatokat, sőt ellenkezőleg, esetleg fokozta a bajt.

Nagyon érdekesek azok a kísérletek, melyek e tekintetben Németországban, különösen Magdeburgban, Mecklenburgban és Zwittauban tétettek. Harminczegy helyről érkeztek jelentések s ezekből kitűnik, hogy az általános eredmény oly kedvező, hogy a beoltott állatoknak csak 1·5% veszett el, a többiek mind immunissá lettek. Azon kísérletek, melyek a német kormány megbízásából a tudomány kívánta praecisitassal tétettek dr. Schütz és dr. Steffon által, megmutatták, hogy úgy a meleg, mint a hideg limfával oltott állatok teljesen immunisakká lettek, s a mennyiben a veszély általa fokozódott, az csak annak volt tulajdonítható, hogy az állatok már akkor is a pusztúlás küszöbén állták s olyan betegek voltak, hogy a védőoltás hatása már nem érvényesülhetett. Mint mondám, 3—4 ezer állat közül a beoltott állatoknak 1·5%-a veszet oda, s e kísérlet alapján kitűnt, hogy azon állatok közül, melyek beoltattak s közeli érintkezésbe hozattak a tüdővész magas fokán levő állatokkal, csekély szám pusztúlt el, míg a beoltatlan állatok egy szálig oda vesztek. Queenslandban, Ausztráliában 1861 óta kötelező a védőoltás, s mivel a védőoltás egyik alapfeltétele az, hogy tiszta limfával és lelkiismeretesen dolgozzék az állatorvos, állami telepeket rendeztek be, melyek a limfát folytonosan tenyésztik és folytonosan friss állapotban adják a gazdaközönségnek. Ebből levonhatók, t. ház, a consequentiákat, beadhatnék egy határozati javaslatot, mely a szakaszt úgy bővítené ki, hogy az állatokat ott is, a hol már fellépett a tüdővész, oltsák be, és ha a védőoltás következtében el is pusztúl az állomány, a mely különben is elpusztúlt volna, ezzel az állam semmit sem veszítene, ellenben megmenti azokat, a melyek egészségesek voltak.

Digitized by Google

Tudom, hogy határozati javaslatom el nem fogadtatnék, azért ettől e perczben el is állok, csak arra kérem a t. minister úr figyelmét, hogy ezen védőoltást becses pártfogásába venni kegyeskedjék, és a mennyire lehet, gondoskodjék, hogy nagyobb mérvű kiterjedésben és ügyes állatorvosok által foganatosíttassék az oltás, és akkor meg vagyok győződve, hogy a jövő évben esetleges interpellatiora a t. minister úr már a sikerekről fog a t. háznak beszámolhatni.

Elnök: Bornemisza képviselő úr a házszabályok 163. §. *d)* pontjára hivatkozva kíván szólani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Bornemisza Lajos: T. ház! Miután a földmívelési minister úr kegyes volt módosítványomra felvilágosító kijelentést adni, van szerencsém kijelenteni, hogy módosítványomat visszavonom.

Kötelességemnek tartom azonban újból a t. minister úr figyelmét felhívni arra a körülményre, hogy ha a törvényben módosítást nem is óhajt, esetleg az útasítás vagy a végrehajtási rendelet kiadásánál az általam említett dolgokra figyelemmel lenni szíveskedjék.

Molnár Antal jegyző: Szalay Károly!

Szalay Károly: T. ház! Már az általános tárgyalás alkalmával több oldalról nyilvánúlt aggodalom, hogy ezen törvényjavaslat 2. §-a vagy egyáltalában nem lesz végrehajtható, vagy ha végrehajtatik, az orvosság magánál a betegségnél is rosszabb lesz.

Ezen aggodalmat megszüntetni a minister úrnak két rendbeli nyilatkozata sem volt alkalmas. Itt nem arról van szó, hogy vajjon a minister úrnak jóakarata el fogja-e kerülni, hogy a végrehajtásnál chicánok elő ne fordúljanak, hanem arról, hogy vajjon az 1888 : VII. törvényczikk 29. és 32. szakaszaiban elrendelt zár úgy fog-e alkalmaztatni, a mint ott elrendelve van. Nevezetesen az 1888. évi VII. törvényczikk 32. §-ának második bekezdésében foglalt azon rendelkezés, hogy a járványlepte udvarokban az állatok gondozásával megbizottakon kivül másnak tartózkodnia tilos, foganatosíttatik-e: igen, vagy nem? Ha e tekintetben megnyugtató választ kapnék is az igen t. minister úrtól, még akkor is hozzájárúlnék a pénzügyi bizottság módosítványához, mert egyáltalában nem tartom szükségesnek még az itt előadott ellenkező érvelés daczára sem, hogy a közös legelőkre egy gulyában járó marha hat hétig zár alá vétessék. Nem tartom ezt szükségesnek a dolog természetéből kifolyólag, de az annyiszor idézett Németországgal kötött állategészségügyi egyezmény értelmében sem, mert a törvényjavaslat indokolásában említett 4. §. világosan megmondja, hogy kötelezettségünk csak annyira terjed, hogy a német állategészségügyi törvénynyel összhangba hozzuk a mi törvényünket, és elrendeljük azt, hogy azon marhák, a melyek a ragadós tüdőlobban beteg marhával egy helyiségben állottak, hat hónapig zár alá vétessenek. Gondolom, az indokolásra nem szorúl, hogy az igen nagy különbség, vajjon az a marha vétetik e zár alá, mely a beteg marhával egy istállóban volt, vagy az egész közös legelőre járó gulya? Ismétlem, pártolom a pénzügyi bizottság módosítványát. *(Helyeslés.)*

Bernáth Dezső jegyző: Ivánka Oszkár!

Ivánka Oszkár: T. ház! Azt hiszem, ama képviselő urak közűl, a kik e dologhoz hozzászóltak, néhányan nincsenek tisztában a ragály természetével. Én, a ki gyakorlatból ismerem és nagy károkat szenvedtem általa, tudom, hogy egyik fődolog a zárlatnak legszigorúbb foganatosítása. E nélkül minden törvényhozási intézkedés illusorius. Ha egy gulyában, a hol 500 marha jár egy legelőre, egy darabnál constatáltatik a ragadós tüdővész, és a zárlat nem foganatosíttatik hat hónapon keresztül, — mert addig lehet fertőző az állat, a nélkül, hogy a baj kitörne, — akkor mások, kiknek ugyanabba a gulyába járt a marhájuk, ezt eladják, az elmegy a 26-ik vármegyébe, s azon a teljesen immunis vidéken nagy kárt okozhat.

Hogy ily szigorú intézkedési joggal vissza is lehet élni, az természetes, de ha mindig visszaélést supponálunk, ne adjunk semmiféle jogot a közhatóságnak. Nekünk a bona fidest kell supponálnunk.

Hogy háromféle marhát distinguálunk: olyat, a mely beteg, olyat, a mely a betegség, és olyat, a mely a fertőzés gyanújában áll, az is a dolog természetében fekszik és azért minderre bővebben nem reflectálok, és a második szakaszt e tekintetben változatlanúl elfogadom.

Csak arra reflectálok még, a mit Szemere t. képviselőtársam felhozott: t. i. a védőoltásra. Azon már túl vagyunk, hogy ezt puszta experimentálásnak tekinthetnők. Constatálva van, nálunk sokkal inkább, mint külföldön, hogy az egyáltalán nem ártalmas, hogy attól egészséges állat el nem pusztúl, sőt hogy az inficiált állatokknál is kisebbé teszi az elesési perczentet, sőt sok állatot immunissá is tesz. Szóval a szarvasmarhánál oly hatása van, mint az embereknél a himlőoltásnak. A hol infectio van, oltó anyagot nagyon könnyű kapni, mert ezt a beteg állat tüdejéből veszik. Javasolnám tehát, tétessék a 2. §. végére ez: »Fertőzés gyanújában álló szarvasmarhákon a védőoltás azonnal foganatosítandó.«

E törvényjavaslat oly intézkedéseket involvál, melyek esetleg nagy terheket fognának az államra róni, de az adózó polgárokra is, vagy azokra, a kik károsodást szenvednek. De a pusztúlás megakadályozására a zárlaton kivül

Digitized by Google

semmiféle gondoskodás nincs benne. Már pedig a védőoltás oly intézkedés, mely pénzbe nem kerül, minthogy az anyag kéznél van. Nem látom tehát be, miért ne lehetne azt behozni. Ajánlom módosítványomat elfogadásra. (*Élénk helyeslés bal felől.*)

Gr. Bethlen András földmívelésügyi minister: T. ház! Megvallom, minden törvényhozási actionak kerülni kell egy veszedelmes dolgot, és ez a zu viel regieren. A védoltásra nézve lehet mindnyájunknak megállapodott nézete, ámbár constatálhatom, hogy e felett a tudósok még ma is küzdenek, még pedig oly vehementiával, a mint csak a tudósok tudnak küzdeni. (*Derültség.*) E szerint tehát mind a két iskolának van hive, és épen ezért bízzuk a dolgot a tapasztalatra, bízzuk a gazdák belátására, vajjon czélszerűnek tartják-e; mert, hogyha egyszer a védoltás ezen a téren is oly czélszerűnek fog bizonyúlni, mint például a sertésorbánczná, azt hiszem, hogy kényszerűség nélkül is el fog terjedni. Ha pedig kötelezővé teszszük a beoltást, az mindenesetre nagy visszatetszésre adna okot, ezért kérem a szakasz változatlan elfogadását. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Elnök: Kíván még valaki szólani? Ha senki sem kíván szólani, a vitát ezennel bezárom. Az előadó urat illeti a szó.

Miklós Ödön előadó: T. ház! A magam részéről mindazon indokoknál fogva, melyeket részben a minister úr a javaslat változatlan szövegének megtartása mellett felhozott, részben Ivánka Oszkár képviselő úr felvilágosításai folytán, melyekkel a hat havi zár természetére nézve szolgált, ezen szöveg változatlan elfogadását kérem. Tartozom azonban egy megjegyzéssel Szemere Huba t. képviselőtársamnak, a ki jónak látta az angol törvényhozás intézkedéseit előhozni; és ez az, hogy az angol törvényhozás már 1840. óta küzd a baj ellen, 1870. óta törvényhozási intézkedésekkel. És nem azon múlt a dolog, hogy a törvényhozási intézkedések nem lettek volna megfelelők, hanem azon, hogy 1888-ig ezen betegség kiirtásának eszközlését a helyhatósági végrehajtásra bízta. 1888-ban belátta, hogy ez nem megy, és a központi hatalom útján vette kezébe az irtó háborút, s csak így lehetett sikerrel procedálni. Ez azt jelenti, hogy bizonyos discretionalis jogot a központi hatalomnak meg kell adni, és csak erélylyel lehet a direct kiirtásra irányított műveletet sikerrel végrehajtani.

Részemről is osztozom abban, a mit Ivánka Oszkár t. képviselő úr a védoltásra nézve mondott, mert megfontolandó dolog, de nem szeret ném complicálni a törvény szigorú, gyors végrehajtását azzal, hogy a védoltásra is kiterjeszszük. Kérem ennélfogva a szöveg változatlan elfogadását. (*Helyeslés.*)

Elnök: A tanácskozás be van fejezve. Egyfelől áll az eredeti szöveg és e mellett a pénzügyi bizottság javaslata, hogy ezen szavak »avagy közös legelőre egy gulyában járt«, a szakasz végén kihagyassanak; másfelől Ivánka Oszkár képviselő úr határozati javaslata, mely azonban külön lesz szavazás alá bocsátandó. Felteszem a kérdést az eredeti szövegre nézve, mely ha elfogadtatik, a pénzügyi bizottság által javasolt kihagyás elesik. Ha pedig az el nem fogadtatik, akkor a módosítás fogadtatik el. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a szakaszt eredeti szövegezésében elfogadni, vagy nem? (*Igen! Nem!*) Kérem azokat, a kik a szakaszt eredeti szövegezésében elfogadják, méltóztassanak felállni. (*Megtörténik.*) A ház többsége a szakaszt eredeti szövegezésében fogadta el. Ivánka Oszkár képviselő úr határozati javaslatát időközben visszavonta, ennélfogva a szavazás szüksége elesik.

Következik a harmadik szakasz.

Perczel Béni jegyző (*olvassa a harmadik szakaszt*).

Bernáth Dezső jegyző: Ivánka Oszkár!

Ivánka Oszkár: T. ház! A törvényjavaslat harmadik szakasza megállapítja, hogy a szabályszerű becslési eljárás útján megállapítandó teljes becsértéknek megfelelő kártalanítás fizetendő ki az illető marhatulajdonosnak. Én azt hiszem, hogy nem helyes az, hogy ha valaki véletlenül kárt szenved, akkor az állam, vagy egyszóval a közpénztár őt teljes mértékben kártalanítsa. Nem mondom, hogy nagy legyen az a kár, a melyet az illetőnek szenvednie kell, de bizonyos fokú minimalis károsodás óvatosságra tanítja az embereket. Pénzpazarlás történik mindenütt, a hol bizonyos károk egy közpénztárból teljes mértékben megtéríttetnek. Semmiféle ok sincs arra, hogy az embereket elővigyázókká ne tegyük; legyen gondjuk arra, hogy a fertőzött vagy beteg állat lehetőleg gyorsan meggyógyíttassék.

Egy minimalis károsodásnak tehát ki kell tenni a marhatulajdonosokat is.

Én azt indítványozom, hogy a károsodás mondassék ki a megállapított becsértéknek $^1/_{10}$ részéig, vagyis $^9/_{10}$ részt fizessenek ki, a megállapított értéket véve kártalanítás fejében, $^1/_{10}$ rész pedig legyen az illető marhatulajdonos kára. A teljes kártalanításra szerintem semmiféle ok nincs, mert nem lesz meg a szükséges elővigyázat. Csak ezt kívántam megjegyezni.

Miklós Ödön előadó: T. ház! Azon felszólalás, mely t. képviselőtársam részéről az imént elhangzott, mintegy junctim előtérbe hozza azon kérdés elbírálását, melyet a pénzügyminis-

Digitized by Google

ter úr is jelezni szíves volt azt t. i., hogy a kártalanítás hozzájárúlással, vagy egyedűl az államkincstár részéről történjék-e?

Ha ez utóbbi fogadtatnék el, — mert hiszen nyilt kérdésről van szó, s lehet, hogy a ház többsége így dönti el a kérdést, — akkor a magam részéről szívesen hozzájárúlok az imént tett javaslathoz, mert magam is azon a véleményen vagyok, hogy ezáltal a marhatulajdonosokat óvatosabbá teszszük, hogy a vész behurczolása ellen tőlük kitelhetőleg védekezzenek.

Ha tehát a teljes állami kártalanítás elfogadását supponálni lehet, azt hiszem, czélszerűbb volna ezen szakaszt a 4-ik szakasz letárgyalásáig függőben tartani. *(Helyeslés.)*

Elnök: Méltóztatik hozzájárúlni, hogy a 3-ik szakasz, a 4 ik szakasz letárgyalásáig függőben tartassék. *(Helyeslés.)* A szakasz függőben tartatik.

Következik a 4-ik szakasz.

Perczel Béni jegyző *(olvassa a negyedik szakaszt).*

Miklós Ödön: T. ház! Ezen itt megállapított szöveggel szemben van szerencsém a t. háznak egy másik szöveget becses figyelmébe ajánlani, a melynek el vagy el nem fogadása el fogja dönteni azon elvi kérdést, melynek az imént Ivánka Oszkár t. képviselő úr kifejezést adott. A szöveg a következő *(olvassa):*

»4. §. Az összes kártalanítási költségek, továbbá az irtási eljárás végrehajtása czéljából kiküldött állami közegek költségei, valamint a fertőtlenítési költségek kizárólag az államkincstárt terhelik.«

Ezzel szemben áll az eredeti szöveg.

Bernáth Dezső jegyző: Bornemisza Lajos!

Bornemisza Lajos: T. képviselőház! Már az általános vita alkalmával úgy magam, mint t. képviselőtársaim kifejezést adtak azon óhajtásuknak, hogy a kiirtási eljárás az államkincstár terhére történjék, de egyúttal kifejeztük abbeli óhajtásunkat is, hogy a kormány a kötelező állatbiztosítás kérdésével komolyan foglalkozzék, és erre vonatkozólag törvényjavaslatot terjeszszen elő.

Nem akarok az általam elmondottak ismétlésébe bocsátkozni, s a következő módosítványt ajánlom a t. ház becses figyelmébe. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa):*

Módositás.

A ragadós tüdőlob kiirtásáról szóló törvényjavaslat 4. §. első bekezdése következőkép módosítandó:

A kártalanítási költségeket — míg egy országos állatbiztosítási alap nem létesíttetik — az államkincstár viseli.

A második bekezdés fentartása mellett az 5. és 6. §. törlendő.

Bernáth Dezső jegyző: Bujanovics Sándor! *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)*

Bujanovics Sándor: T. ház! Én már tegnap bátorkodtam előadni nézeteimet, s ezért most csak útalva a tegnapi napon előadottakra, kijelentem, hogy a t. képviselőtársam által beadott módosítványt pártolom és elfogadom.

Hogy mégis felszólalok, ezt csak azért teszem, mert nem hagyhatom észrevétel nélkül a földmívelési minister úrnak az én felszólalásom magyarázatául mondott azon insinuatioját, mintha én és mindazok, a kik ez irányban felszólaltunk, a népszerű »nem adózunk« jelszónak kívántunk volna hódolni.

Én tegnap egész előadásom fonalán, mely talán fogyatékossága miatt nem volt kellően világos, abból indultam ki, hogy az államkincstár által fizetendőknek tartom ezen költségeket azért, mert habár nem teljesen egyenlő, de mégis érdeke van a fertőzött területen és a nem fertőzött területen lakó állattulajdonosnak abban, hogy a kiirtás rögtön foganatba vétessék. Ha tehát praemiumot fizetnénk a fertőzött vidéken lakó szarvasmarhatulajdonosnak, kívánatos azért, hogy a bajtól szabadúljon, a nem inficiált területen lakó állattulajdonos azért fizethet praemiumot, hogy a baj hozzá be ne hurczoltassék, és hogy állatait értékesíthesse; mert a mint kifejtettük tegnap, ha intézkedést nem teszünk, ezen járvány következményeit nemcsak a fertőzött, hanem a nem fertőzött vidékeken lakó állattulajdonosok is fogják viselni, mert állataik az Ausztriába és Németországba való kiviteltől eltiltatván, azoknak értékcsökkenése fog beállani. Tehát nem a »nem adózunk« elvének, de az igazságos megadóztatásnak megfelelőleg igyekeztem előadni nézeteimet, és talán előadásom fogyatékossága indította a földmívelési minister urat arra az insinuatiora, mely velünk szemben igazságos egyáltalában nem volt.

Hogy pedig nem volt igazságos velem és velünk szemben, a kik ekként okoskodunk, hivatkozom egy classicus tanúra, a ministerelnök urra mint pénzügyministerre, a ki mégis talán csak bizonyos mértékben okoskodásunk helyességét elismerve, s nem a szép szemeinkért engedett ezen követelésünknek. Ennyit voltam bátor megjegyezni. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Bernáth Dezső jegyző: Jeszenszky László!

Jeszenszky László: T. ház! Ivánka Oszkár t. képviselőtársam által a 3. §-hoz beadott módosítványt nem fogadhatom el azon esetben sem, ha a 4. §. változatlanúl tartatnék meg, és azon esetben sem, ha az előadó úr módosítványa fogadtatnék el, mert nagyon jól tudjuk, hogy ha az illető állat, mely ragadós betegségben találtatott, lebunkóztatik, annak a becslése a lebunkózás alkalmával eszközöltetik, holott pedig

Digitized by Google

az az állat akkor már oly stadiumban van, hogy értékéből nem is 10, hanem mindenesetre 30—40%-ot veszített, következőleg az illető állattulajdonos nem 10%, hanem 30—40%-kal kevesebbet kapna s ennek következtében megint csak ott leszünk, hogy az illető eltitkolja a betegséget.

Elnök: Iványka Oszkár képviselő úr kíván félreértett szavai helyreigazítása czéljából felszólalni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Iványka Oszkár: Szavaim helytelen magyarázása folytán vagyok bátor szót kérni.

Jeszenszky t. képviselőtársam t. i. úgy állította oda a dolgot, mintha az állatok becsértéke azon állapotnak megfelelőleg állapíttatnék meg, melyben azokat a becsértéket megállapító bizottság találja, mintha tehát pl. egy tüdővészes állatnál azt a becsértéket állapítanák meg, melyet az akkor representál.

Ez a felfogás egyáltalán meg nem állhat. Ha ebből indulnánk ki, akkor az a beteg állat egy bacillus-telep, annak értéke nincs, az elpusztítandó. A praxisban is idáig úgy történt a dolog, hogy az állatnak azt a becsértékét vették a kártalanítás alapjául, a melyet az bírt, mielőtt a betegség által inficiáltatott volna. *(Ellenmondás a szélsőbalon.)* Igenis, a hol én ismerem az eljárást, mindenütt így történt. A hol nem így történt, rosszúl történt, és okvetetlenül kell, hogy így történjék ezentúl. Ha pedig így történik, akkor igenis az a módosítás szükséges, méltányos és kérem elfogadását. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kíván még valaki szólani? Ha senkisem kíván szólani a vitát bezárom.

T. ház! Az eredeti 4. §. szövegezésével szemben, magától az előadó úrtól is elfogadva, következő szöveg áll, méltóztassék meghallgatni.

Bernáth Dezső jegyző *(olvassa)*: »Az összes kártalanítási költségek, továbbá az irtási eljárás végrehajtása czéljából kiküldött állami közegek költségei, valamint a fertőtlenítési költségek kizárólag az államkincstárt terhelik.«

Elnök: Ezzel szemben, t. ház, a következő határozati javaslatot adta be Bornemisza Lajos képviselő úr!

Bernáth Dezső jegyző *(olvassa)*: »Módosítás. A ragadós tüdőlob kiirtásáról szóló törvényjavaslat 4. §-ának első bekezdése következőkép módosítandó: A kártalanítási költségeket addig, míg az országos állatbiztosítási alap nem létesíttetik, az államkincstár viseli. A második bekezdés fentartása mellett az 5. és 6. §. törlendő.«

Elnök: T. ház!

Iványka Oszkár: *(Szólni akar. Felkiáltások jobb felől: Nem lehet! A vita be van zárva!)* A 3. §-hoz akartam szólani.

Elnök: A 3. §-ra később tér vissza a ház! A kérdés az: méltóztatik-e az előadó úr által is elfogadott szövegezés szerint a 4-ik §-t elfogadni, igen vagy nem? Ha ezt méltóztatik elfogadni, akkor a Bornemisza Lajos képviselő úr által ehhez beadott módosítása elesik; ha nem méltóztatik elfogadni, akkor a 4. §-ra nézve külön kell határozni.

Kérdem tehát a t. házat: méltóztatik-e a 4. §-t az előadó úr által ajánlott szövegezéssel elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a ki kelfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Gondolom a többség elfogadja. *(Felkiáltások a szélső baloldalon. Kisebbség! Ellenpróbát!)*

Szíveskedjenek azok a képviselő urak felállani, a kik az előbbi szavazásnál ülve maradtak. *(Felkiáltások. Többség! Meg kell olvasni!)*

A kérdést még egyszer felteszem. A kérdés az, méltóztatik-e a 4. szakasz helyett az előadó úr által javasolt szöveget elfogadni: igen vagy nem? Ha ezt nem méltóztatnak elfogadni .... *(Nagy zaj a bal- és szélsőbalon)* .... A 4. szakasz eredeti szövegét szavazásra feltenni indokolatlannak és szükségtelennek találom, mert az az egész vita folyamán senki által védve nem volt, s fentartása senki által nem kívántatott. Ha a t. ház a 4. szakaszt az előadó úr által javasolt szövegben méltóztatik elfogadni, az esetben a Bornemisza Lajos képviselő úr által beadott határozati javaslat elesett, s a mennyiben a 4. §. az előadó úr által javasolt szövegben nem méltóztatnának elfogadni, az esetben a Bornemisza Lajos képviselő úr által benyújtott határozati javaslat volna természetesen elfogadottnak kijelentendő.

Kérem azon képviselő urakat, a kik a 4. szakaszt módosított szövegében, úgy, a hogy azt az előadó úr terjesztette elő, s a mint az felolvastatott, kívánják elfogadni, méltoztassanak felállani. *(Megtörténik. Felkiálltások: Bornemissza Lajos javaslatát fogadjuk el! Kisebbség! Ellenpróba!)*

Szíveskedjenek azon képviselő urak felállani, a kik e szöveget nem kívánják, hogy megtehessük az ellenpróbát. *(Megtörténik. Felkiáltások: Többség!)*

Méltóztassanak hozzájárúlni ahhoz, hogy a szavazatok megszámláltassanak. Kérem azon képviselő urakat, *(Halljuk! Halljuk!)* a kik a 4 szakaszt a Miklós Ödön előadó úr által javasolt szövegben kívánják elfogadni, szíveskedjenek szakaszonként felállani. *(Megtörténik. A jegyzők szakaszonként összeszámlálják a képviselőket.)*

Szíveskedjenek most azon képviselő urak szakaszonként felállani, a kik az előadó úr által javaslatba hozott szöveg szerint nem fogadják el a szakaszt, és kérem a jegyző urakat, szíveskedjenek a szavazatokat összeszámítani. *(Megtörténik.)*

Digitized by Google

T. ház! Kihirdetem a szavazás eredményét, *(Halljuk! Halljuk!)* mely szerint 73 szavazattal 67 ellen a ház az előadó javaslatát, illetőleg szövegezését nem fogadta el, *(Élénk heyeslés bal felől.)* és így el lett fogadva a 4. szakasz helyett a Bornemisza Lajos képviselő úr által beadott módosítás, illetőleg új szövegezés.

Most, t. ház, visszatérünk a 3. §. tárgyalására, melyet méltóztatott függőben hagyni addig, míg a 4. §. kérdésében a ház dönt. Kíván valaki most újra szólni?

Molnár Antal jegyző: Ivánka Oszkár!

Ivánka Oszkár: A 3. § hoz módosítványt nyújtottam be, melyben a szöveget úgy kérem módosítani, és meg is indokoltam hogy miért, hogy ne fizettessék teljes kártalanítási becsérték, hanem a megállapított teljes becsérték $^{9}/_{10}$ része.

Gr. Bethlen András földmívelésügyi minister: T. ház! Részemről röviden kijelentem, hogy a módosítást elfogadom. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kíván még valaki szólni? *(Nem!)* A vita be van zárva. Az előadó úr fog szólni.

Miklós Ödön előadó: A szöveget meg kellene állapítani; nem tudom Ivánka t. képviselőtársam az egész szakaszt szövegezte-e? *(Nem!)* Akkor a szövegben kifejezést kell adni a módosításnak.

Elnök: Kíván még valaki szólni? *(Nem!)* A módosítás fog felolvastatni.

Bernáth Dezső jegyző *(olvassa a módosítványt).* Ezen szavak: »útján megállapítandó« tétessék: »teljes becsérték $^{9}/_{10}$ részének megfelelő kártalanítást« kap, kihagyatván ezen szavak: »teljes becsértéknek megfelelő kártalanítást kap«.

Elnök: Méltóztatnak hozzájárúlni? *(Igen!)* A ház elfogadja a 3. §-t ezen módosítás szerint.

T. ház! A mennyiben méltóztattak a Bornemisza Lajos képviselő úr által beadott indítványt elfogadni, az 5. és 6. §. mellőztetvén, most már a 7. §. következik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa a 7. §-t).*

Molnár Antal jegyző: Szalay Károly!

Szalay Károly: T ház! A törvénynek oly szabványokat kell tartalmaznia, melyek sem nem feleslegesek, sem félre nem magyarázhatók. A kérdésben levő szakasz *c)* és *e)* pontja szerintem ezen kelléknek nem felel meg A *c)* pont szérint az állatvásárok istálóiban, vagy a vásártéren talált beteg szarvasmarháért nem adatik kártalanítás. Ezen pont szerintem teljesen felesleges, a mennyiben a *d)* pont világosan meghatározza, hogy, ha az állat megbetegűlését, vagy a betegség gyanúját a tulajdonos be nem jelentette, nem kap kártérítést. Természetes tehát, hogy ha akár vásáron, vagy akárhol azt tapasztalja az illető hatóság, hogy a tulajdonos a marha betegségét nem jelentette be, nem kap kártérítést. Ebből a szövegből holmi magyarázat folytán azt következtethetné valaki, hogy a betegség be nem jelentése csak akkor vonja maga után a kártalanítás elmaradását, ha a hatóság a vásárlók istálóiban vagy a vásártéren annak nyomára jön. Ennélfogva bátor vagyok a t. háznak azt az indítványomat ajánlani, hogy a *c)* pontot, mint teljesen fölöslegest, esetleg értelemzavarót, kihagyni méltóztassék.

Nem tartom helyesnek a 7. §. *e)* pontját sem, melynek, hogy úgy mondjam, veszedelmes voltát Polónyi Géza t. képviselőtársam már az általános vita alkalmával felemlítette. Ez az a szakasz, a melynek alapján az illető tulajdonos esetleg kizáratik azon jogból, hogy kártalanítást nyerjen.

E szakasz általánosságban azt mondja: »Ha a betegség behurczolása, vagy elterjedése ellen tett intézkedéseket és kiadott rendeleteket egyátalán nem, vagy hanyagúl teljesítette.« Ez oly általános szólam, a melyet alkalmazni lehet mindenkire, vagy lehet senkire sem alkalmazni, a mint a hatóságnak tetszik. De bátor vagyok a t. házat figyelmeztetni a minister úr abbeli kijelentésére, hogy az állategészségügy terén nem rendelkezünk a kellő számú közegekkel, a melyek hivatva volnának ezen szakasz intézkedéseit ellenőrizni. Ebből okvetlenül következni fog az, hogy ezen szakasz előbb-utóbb, egy vagy más alkalommal részrehajlásra vezet. Egyébként is azt hiszem, hogy az a tulajdonos, a ki marhájának betegségét be nem jelentette, a kártalanításra való jogosúltság elvesztésével büntettetik; nem lehetne büntetni ugyanazon mértékben azt, a ki csupán hanyagúl teljesíti a szabályokat, de a bejelentést kellő módon megtette. És azt hiszem, hogy lehet s kell is provideálni arra nézve, hogy a szabályok szigorúan teljesíttessenek, azonban ennek nem abban van helye, hogy az illető a kártalanítástól elessék, hanem be lehetne illeszteni a törvényjavaslat 9. § ába, a mely ezen törvény ellen vétőkre ezen büntetést szabja ki. Ezek azon indokok, melyek alapján ajánlom a t. háznak módosításomat, hogy a 7. §-ból az *e)*, illetőleg *c)* pontot kihagyni méltóztassék. *(Helyeslés bal felől.)*

Molnár Antal jegyző: Ivánka Oszkár!

Ivánka Oszkár: T. ház! Most kitűnik az, hogy mily nagy baj, midőn a napirenden oly változások történnek, minő tegnap is történt, hogy a törvényjavaslatok tárgyaltatnak, a melyekre a ház kellőleg előkészülve nincs; felületesen folyik a tárgyalás. Most is, mikor a 4. §-ról van szó, mielőtt a 5. §-hoz szükséges módosítványt benyújtottam volna, az elnök bezárta a vitát, a nélkül, hogy a 4., 5. és 6. §§i fölött alapos vita fejlődhetett volna, pedig az üdvösen

Digitized by Google

kihatott volna a többi §§., nevezetesen a 7. §. módosítására is, mert azt gondolom, hogy sikerült volna a t. házat kapacitálnom. Miután azonban ezen már túl vagyunk, a 7. §-hoz kívánok hozzászólani. *(Halljuk!)* A 7. § *a)* pontja: »az olyan beteg állatokért, a melyek 6 hónapnál rövidebb idő óta lettek az országba behozva, és melyeknek az ország területén történt befertőztetése be nem bizonyítható«, a kártalanítás megtagadtatik. Ez intézkedést helyesnek tartom, úgy szintén helyes intézkedésnek tartom a 7. §. *b)* pontját is, mely a kárpótlást megtagadja a szeszfőzdék hizlalóiban talált állatokért. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Épen azért nem lehetek egy véleményen Gaal Jenő t. képviselőtársammal, a ki oly meleg szószólója volt a szeszgyáraknak, különösen nem akkor, a mieőn a 4. §-ban kimondatott, hogy a teljes kartalanítási összeget az állam fizeti. Engedelmet kérek, hogyan lehetne az államot kötelezni, és az állam összes polgárait, a kiknek ezen szeszgyártásból semmi hasznuk nincs, arra, hogy a nagy szeszgyárak kárpótlását a maguk vállaira vegyék. Ez a legnagyobb igazságtalanság volna. A szeszgyárak a marhákat az ország összes vidékeiről vásárolják össze, és így alig kerülhető ki, hogy ragályos állatot is ne vásároljanak. De továbbá ilyen nagy szeszgyárak az ilyen marhavésznek állandó tanyái. Köztudomású dolog, hogy a ragályt sehol sem fejlesztik jobban, mint a szeszgyárak hízlaldáiban, a hol a marha meleg levegőben van és meleg moslékot kap. Ez hozza létre sok helyütt a bajt. Már hogyha az állam teljes kárpótlást fizet, akkor absolute lehetetlennek tartom, hogy az ilyen szeszgyárak is kárpótlást kapjanak a náluk lebunkózott állatokért. Azt hiszem, hogy ebben a tekintetben nincsen nézetkülönbség köztünk. *(Úgy van!)*

A 7. §. *c)* pontja azt mondja: »Állatvásárok istálóiban, vagy a vásártéren talált beteg szarvasmarháért« t. i. nem kap kárpótlást birtokosa. Szalay Károly t. képviselőtársam ezt a pontot kihagyatni kívánja. Én egészen ellenkező nézetben vagyok. Én a *d)* pontot kívánom kihagyni, a mely így hangzik: »Ha az állat megbetegülését, vagy a betegség gyanúját az 1888: VII. tcz. 23. §-a ellenére azonnal be nem jelentette.« Megmondom miért. Mert attól a szegény tót paraszttól, a ki semmiféle állatorvosi szakismerettel nem bir, nem lehet azt követelni, hogy azt is észre vegye, hogy állata fertőzésben gyanús. *(Igaz!)* Ezt a szakértő állatorvosok közt is csak azok tudják megállapitani, a kik nagy gyakorlattal bírnak ezen betegség kezelésében, hogyan kívánhatjuk tehát azt egy teljesen tudatlan embertől. Ez a legnagyobb igazságtalanság volna. Viszont a *c)* pontot, a melyet az imént felolvastam, igenis fentartandónak vélem azért, mert előfordúlhat olyan eset, hogy valaki a beteg állatát tudva hajtja a vásárba abban a reményben, hogy jó áron eladhatja, ha pedig nem kap érte jó árt, akkor haza megy, bemondja, hogy vizsgálják meg az állatot. Egyáltalában meg kell tehát akadályozni azt, hogy beteg vagy betegségben gyanús állat a vásártérre vitessék, az ily állatot le kell bunkózni. Az az ember, a kinek állata csakugyan beteg, mégis csak észrevesz az állaton bizonyos szimptomákat, pl. hogy nem eszik. Az ilyen állat bizonyosan beteg, ha pedig a vásárra hajtják, bunkózzák le, de kártérítést a tulajdonos ne kapjon. Én tehát ezen pontot fentartani kívánom és a *d)* pontot tartom kihagyandónak.

Az *e)* pont rendelkezése, az tudniillik, hogy ha »a betegség behurczolása vagy elterjedése ellen tett intézkedéseket és kiadott rendeleteket egyáltalán nem, vagy hanyagúl teljesítette«, nézetem szerint szintén fentartandó, mert igen természetes, hogy ha valaki a rendeleteket figyelmen kivül hagyja, maga provocálja károsodását és nem szolgál rá, hogy az állampénztár azt megfizesse. *(Helyeslés.)*

Gaal Jenő: T. ház! Az általános vitában bátor voltam kilátásba helyezni, hogy a 7-ik szakasznál módosítást adok be, mely arról fog szólni, hogy annak *b)* pontja, melynek értelmében a nagy ipari vállalatok és gyárak hizlalóiban talált beteg állatokért kártalanítás nem nyújtatik, töröltessék.

Ezzel szemben érvelt ellenem az imént Iványka Oszkár t. barátom, azt mondván, hogy most már épen nem lehet a kártalanítást megadni, hanem a kivételt fenn kell tartani, mert, — mint ő mondja, — az állam teljes kártalanitást ad, ennélfogva milyen czímen vegyenek részt az ország többi lakosai abban a koczkázatban, mely így keletkezik.

Először bátor vagyok t. barátomat emlékeztetni arra, hogy épen az ő javaslata következtében nem teljes kártalanítás, hanem csak az érték $^9/_{10}$ része nyújtatik kártalanításúl; másodszor pedig felfogásom szerint, minthogy az állam nyújtja a kártalanítást, már azért sem lehet olyan különbségeket tenni a termelő közönség közt, mint a minő itt indítványoztatik. Nem lehet igazságosan és helyesen azért, mert semmiféle kivételes helyzet e tekintetben nem áll fenn.

Az általános vitában bátor voltam elmondani, hogy miképen állunk a veszélyre nézve. A veszély az ipari hizlaldákban semmivel sem nagyobb, mint másutt, nem nagyobb különösen, mint a gazdasági szeszgyáraknál. *(Ellenmondás.)* A gazdasági szeszgyárakban pedig a törvényjavaslat a hizlalt állatokat a kártalanításból nem veszi ki. De tovább megyek. Ha van vala-

Digitized by Google

hol nagyobb veszély, akkor inkább van a gazdasági szeszgyárakban, különösen pedig a tenyészetekben, mert ott találjuk a külföldi marhákat, melyek sokkal fogékonyabbak ezen baj iránt, mint azok a marhák, melyek vásárokról kerülnek az ipari telepekbe, azon vásárokról, a hová a gazdaközönség viszi a maga fehér marháját. Én egyáltalában a koczkázatra nézve semmi különbséget, a gazdasági szeszgyárakban hizlalt és a tenyészdékben lévő marhák között egyfelől, és az ipari hizlaldákban levők közt másfelől nem látok.

A mi pedig azt a kérdést illeti, hogy a szeszgyárak az ország minden részéből vásárolják a marhát, ez teljesen igaz, de azt hiszem, ez inkább a mellett bizonyít, hogy az ipari szeszgyárak bizonyos fontos gazdasági érdekekkel is vannak összefüggésben. Méltóztassék tekintetbe venni azokat a nagy szolgálatokat, melyeket, miután már léteznek az ipari szeszgyárak, a gazdaságnak mégis csak tesznek. Nagy érdek az, és nem a tulajdonosoknak a hibája, hogy évtizedeken át a törvényhozás úgy intézkedett, hogy a szeszadótörvény következtében nem a mezőgazdasági szeszgyárak szaporodtak, hanem ipari szeszgyárak keletkeztek. Már most ezen gyárakat tönkretenni, vagy értéköket devalválni akarni, ez a mezőgazdaságnak hátrányára, kárára lenne.

Méltóztassék tekintetbe venni, hogy mi Ausztriával tulajdonképen csak az ipari szeszgyárak által tudunk concurrálni; ha ezek üzeme gyengíttetik, beözönlik Galicziából a szesz. *(Ellenmondás a szélső baloldalon.)*

Constatálom, hogy simpathia az ipari szeszgyárak iránt e házban bizony nincsen, de ezen antipathiának egyáltalán nincsen semmi gazdasági jogosúltsága. *(Felkiáltások a szélsőbalon: Teljesen jogosúlt!)* Én ilyen körülmények közt kétszeresen kötelességemnek tartom, hogy ez irányban felszólaljak és kívánjam, hogy az az igazságtalanság, mely ebben a törvényjavaslatban rejlik, abból kihagyassék. Annálinkább kívánom ezt, mert ha ezen kivétel fentartatik, akkor az ipari gyárakban levő marhák tulajdonosai a hatósági közegek, de különösen az állatorvosok önkényének és mindenféle manipulálásának lesznek kiszolgáltatva. Maga a t. földmívelésügyi minister úr is jelentésében fölhozott egy esetet, mely igen jellemzi a mi állatorvosi karunkat. Egyik megyében ugyanis egy ragályos baj az állatok között főkép azért terjedt el, először mert a hatóságok lanyhák voltak, másodszor mert a közönség félt az egyes eseteket bejelenteni, minthogy az illető megyében az állatorvosoknak nem lévén úti átalányuk, ők napidíjaikat és fuvarköltségeiket oly önkényesen állapították meg, hogy a közönség, semhogy e nagy terhet viselje, inkább nem jelentette be az esetet. Ez csak egy vonása annak a képnek, melyet mindnyájan ismerünk. Kívánatos-e, hogy oly fontos termelési ágak, mint a szesz és czukoripar ily esélyeknek legyenek kitéve? És abban ne nyugodjunk meg, hogy a szeszgyárakban minden körülmények között folyni fog a hizlalás, hogy a gazdaság úgyis megkapja a maga előnyeit a termelésből! Voltak esetek, midőn a nagy szeszgyárak abbanhagyták a hizlalást, a helyett comprimálták a moslékot és kivitték külföldre. Ilyesmit pedig nem szabad előidézni kivételes intézkedésekkel és oly ellenszenvekkel, melyeknek szerintem semmiféle gazdasági alapja nincs. *(Egy hang a szélső baloldalon: Meleg szószóló!)* Meleg szószólója vagyok minden oly dolognak, mely az ország érdekében van, és ellenzője mindennek, a mi azzal ellenkezik. Ép azért bátorkodom a következő módosítványt beterjeszteni: »A 7-ik §. *b)* pontja hagyassék ki.« *(Helyeslés a baloldalon.)*

Molnár Antal jegyző: Polónyi Géza!

Polónyi Géza: T. ház! Tán nem lesz fölösleges, ha röviden recapitulaljuk, miről van szó. Szalay Károly t. képviselőtársam a *c)* és *e)* pontok kihagyását kéri. Ivánka Oszkár képviselő úr a *d)* pontnak, Gaal Jenő képviselő úr a *b)* pontnak kihagyását kéri. *(Derültség a szélsőbalon. Felkiáltsok: Igy nem marad semmi!)* Mármost, ha ezen indítványok mindegyike az ő jogosúltságának teljes mértékében acceptaltatnék, ebből a szakaszból vajmi kevés maradna meg.

Én a magam részéről igyekezni fogok azon álláspontnak megfelelőleg, melyet Szalay Károly t. képviselőtársam elfoglalt, röviden a t. ház szíves figyelmébe ajánlani a következőket. Első sorban Gaál Jenő t. képviselőtársamnak az a megjegyzésem, hogy kiindulási pontja önmagában véve téves. Ez a törvény egész intentiojában a mezőgazdaság és in specie a marhatenyésztők érdekeit kívánja védeni, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* és a tüdőlob tekintetében kártalanításokat biztosítani. Már pedig a t. képviselőtársam saját kiindulási pontjából kell hogy belássa, hogy a szeszgyárak nem termelők, nem tenyésztők, hanem fogyasztók, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* a kikkel szemben fenforog az a tény, hogy akkor, midőn a marha már az ő istállójukba jő, tényleg quarantaine alá kerül és azon fölül oly institutio alá, hol a tüdőlob, ha nem is volna benne, épen az etetés módja miatt és az ipar czéljaira való felhasználás okából kifejlődik. *(Igaz! Úgy van!)* Szóval a szeszgyárak maguk fejlesztői a tüdővésznek. Ennek folytán, miután azon intentio által vezéreltetünk, hogy az állattenyésztőket és az állattenyésztést magát akarjuk védelmezni, a fogyasztás terére nem mehetünk át, ezen *b)* pontnak meghagyását

Digitized by Google

Gaal Jenő t. képviselőtársam módosítványával szemben indítványozom. *(Helyeslés.)*

A mi már most Ivánka Oszkár t. képviselő úr módosítványát illeti, mely szerint kihagyandó a *d)* pont, mely így szól: »ha az állat megbetegülését, vagy a betegség gyanúját az 1888: VII. tcz. 23. §-a ellenére azonnal be nem jelentette«, akkor kárpótlást nem kap, nem osztozom abban a felfogásban, hogy ezt az egész pontot úgy, a mint van, hagyjuk ki, a mennyiben itt egy létező törvény oly concret intézkedéseivel szemben, a melyek könnyen foganatosíthatók és melyeknek végrehajtása semmiféle akadályba nem ütközik, annak a törvénynek végrehajtását nem lehet függővé tenni újabb dispositioktól, és jutalmazni azt, a ki a törvényt egyenesen megszegi, holott annak teljesítése neki lehetővé van téve. Értem azt, hogy annak semmi sem áll útjában, hogy valaki megbetegedett marháját a törvény által megszabott időben bejelentse. Ez teljesen possibilis feltétel.

Egy dolog van, melyre nézve Ivánka Oszkár t. képviselőtársamnak bizonyos mértékig igazsága van, és az vonatkozik a törvény azon szavaira, hogy »vagy a betegség gyanúját«.

Igaza van e tekintetben, mert, t. képviselőház, a betegség gyanújának bejelentése, már a legmesszebb menő követelés, a mit egy közönséges állattenyésztőtől követelni lehet, *(Úgy van! Úgy van!)* mert ez már nagy fokú szakértelmet követel meg. Azon kérdés, hogy belső bajról lévén szó, a betegség gyanúját, addig, a míg csak külső jelenségeket nem látunk, maga a szakember, az állatorvos sem képes megállapítani.

Nézetem szerint tehát fentartandó a törvény azon dispositioja, a mely azt mondja, hogy a ki a tényleg bekövetkezett betegséget be nem jelenti, semmiféle kártalanítást nem kap; de azt, hogy a betegség gyanúja is bejelentendő, — a mi rendkívül nagy szakértelmet igényel, — elejtendőnek vélem. *(Általános helyeslés.)*

A mi már most a Szalay t. barátom által benyújtott módosításokat illeti, szeretném, ha a t. minister úr, vagy talán az előadó úr megmagyarázná, hogy mi oka annak, hogy az állatvásári istállókban megbetegedett marhákért semmiféle kárpótlás se adassék.

Erre sem policialis, sem nemzetgazdászati, sem semmiféle más indokot felhozni nem tudnék, mert nem látom be, hogy ha valaki megfelel kötelességeinek, mi különbség van, hogy egynek a marhája épen a vásári istállókban betegszik meg.

Miklós Ödön előadó: De igen!

Polónyi Géza: Nem tudom, hogy miért; nem látom át okát, mert hiszen, ha valaki vásárokra viszi a marhát, ez semmikép sem oly dolog, a mely tiltott cselekmény volna, sőt ellenkezőleg a tenyésztés szempontjából a marhavásárnak egyik föltétele. Hiszen az állatkiállításokat önök ezen szakaszokkal korlátozni fogják; mert ki lesz akkor hajlandó arra, hogy egy 10, 20, 30 napig tartó állatkiállításra küldje be marháját, ha azzal a clausulával fogadtatik el a szakasz, hogy ha marhája ott megbetegszik, kártalanítást sem kap érte. *(Egy hang a szélső baloldalon: Levágatja a mészárossal!)* Levágja a mészáros akkor is, ha otthon betegszik meg! Én tehát a magam részéről ezt a pontot mindaddig, a míg bővebben felvilágosítva, indokolva nem látom, elfogadhatónak nem tartom, mert különbséget jogi szempontból ebben tenni nem tudok.

A mi már most az utolsó pontot illeti, hogy annak ne adassék kártalanítás, a ki a fennálló közegészségi szabályokat vagy épen nem, vagy csak hanyagúl teljesítette, ez teljesen jogethikai alapon nyugvó dispositio, s ezt a törvényjavaslattal szemben helyesnek és elfogadandónak tartom; mert elv az, hogy az, a ki a törvénynek az állatvédelem szempontjából kiadott dispositioját nem teljesítette, vagy csak hanyagúl teljesítette, tehát önhibájából szenvedett kárt, kártalanítást ne kapjon. Ismétlem, ezt jogethikai szempontból helyesnek és indokoltnak tartom, ha azonban a gyakorlati életet méltóztatnak tekintetbe venni, a midőn a ministerelnök kénytelen a saját székéből felkelni és constatalni azt, hogy Magyarországon az állategészségügyre vonatkozó dispositiok már csak azért sem hajthatók végre, mert kellő szakképzettségű állatorvosok nem állanak rendelkezésünkre; a ki tudja azt, hogy milyen tárgyalások lesznek ezen szakasz következtében, hogy minden egyes marhánál, a melynek a megbetegedése bekövetkezett, hosszú tárgyalások és a denuntiatiok egész sora fog megnyilni, hogy az illető hanyagúl teljesítette kötelességét, csakhogy kárpótlást ne kapjon: akkor, azt hiszem, ezen dispositio fentartása veszélyezteti a törvény rendeltetését; mert be fog következni az, hogy legtöbb esetben az emberek nem fognak kártalanítást kapni, vagy pedig be fog következni azon illegalis protectio, a melynek korszakát, hála Istennek, múló félben látom, — nem úgy mint a múltban volt, — de az emberek gyöngeségeit még mindig olyanoknak látom, melyekkel szemben törvényhozási úton azon korlátok közt, melyek rendelkezésünkre állanak, védekeznünk kell. És addig, t. ház, míg Magyarországon választások és kortesek lesznek, addig én olyan dispositiot, a mely által esetleg pártérdek, esetleg magánérdek szempontjából — oly országban, a hol magát a kisbírót is választják — a protectionak

Digitized by Google

egy neme adassék, hogy az egyikkel szemben behunyjuk a szemünket, míg a másikkal folyton tárgyalásokat indítunk meg, helyesnek nem tartok. Nem tartom ezt helyesnek azért sem, mert szerintem teljesen elégséges az, hogy ott, a hol egy törvénynek megszegését, — legyen az mulasztás vagy tényked és által, — constataltnak látom, az arra kiszabott büntetést alkalmazzuk. Hiszen ez a törvény is gondoskodik az ily kihágások büntetéséről. És ha valaki az állategészségügyi intézkedéseknek nem felel meg, teljesen elégséges őt a rendbírsággal sújtani; de hogy e szempontból hosszú pertractatio indíttassék meg a kártalanításnál, azt helyesnek nem tartom.

Mindezeknél fogva pártolom Szalay Károly t. képviselőtársam módosítását. Hozzá a magam részéről csak azt indítványozom, hogy ezen *d)* pont, melynek kihagyását Iványka Oszkár t. képviselőtársam javasolja, hagyassék meg, de abból ezen szavak: »vagy a betegség gyanúját« töröltessenek. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kíván-e még valaki szólani?

Gr. Bethlen András földmívelésügyi minister: T. ház! Legyen szabad ezen szakaszhoz hozzászólanom. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezek, a 7. §-ban felsorolt esetek akkor állíttattak össze, a mikor az contempláltatott, hogy az egész érdekelt közönség controlja az állami controllt könnyíteni fogja. Most, miután a 4. §. meg van változtatva, és a kártalanítás kizárólag az állam részéről történik, határozottan ragaszkodnom kell ahhoz, hogy az itt felsorolt esetek lehetőleg fentartassanak.

Engedje meg, t. ház, hogy az eseteket rendre vegyem.

Az *a)* pont szükséges azért, mert a tüdőlobra vonatkozó osztrák törvényben hasonló elv van Magyarországgal szemben felállítva.

Polónyi Géza: Az nem ok! *(Ellenmondás jobb felől.)*

Gr. Bethlen András földmívelési minister: Tehát ragaszkodnunk kell ahhoz, hogy hozzánk Ausztriából ragályos állat be ne csempésztessék, a mint az korábban Morvaországban is történt, és itt kártalaníttassék.

A *b)* pont a nagy ipari vállalatokra vonatkozik s itt Gaál Jenő képviselő úrral szemben meg kell jegyeznem, hogy nem analog az eset, a mint az már különben kifejeztetett, a gyári hizlaldákban, és mondjuk, az állattenyésztők birtokában levő állatok lebunkózásánál és kártalanításánál. Mert mig a tenyésztő, ha kártalaníttatik is, elveszti e munkaerőt, s a tenyészállat nem képvisel eladási czikket, tehát semmiesetre sem piaczképes, addig a szeszgyárakban jévő állat abból a czélból tartatik és hizlaltatik, ogy az levágatás végett piaczra vitessék. h *(Helyeslés a jobboldalon.)* és azon anyag, hogy ra fertőzés gyanujában van, felhizlalható és elvihető a piaczra és ott értékesíthető, a mint ott tényleg ma is történik, mert a levágás czéljából hizlalt állat mindaddig, míg piaczképessé válik, zár alatt maradhat és akkor, mikor piaczra kerül, értékéből nem veszít, mindenesetre nem annyit, mint a tenyészállat, hogyha az isolláltatik, vagy lebunkóztatik.

Itt még csak utalok arra, hogy ezideig legalább számos esetben az lett constatálva, hogy e ragály nemcsak előfordúlt a szeszgyárakban, hanem, hogy e szeszgyárak voltak gyúlhelyei e ragálynak, s épen azért a tenyésztésnek és a baj gyökeres elfojtásának érdekében szükséges ezen nagy szeszgyári hizlaldákat, a melyek ezen intézkedés által anyagilag veszélyeztetve nincsenek, kivonni a kártalanítási eljárás alól. *(Élénk helyeslés.)*

A mi a *c)* pontot illeti: én is utalok a külföld példájára. Angliában, a hol rendszeresen tanulmányozták ezt a kérdést és nyomozták e bajnak elterjedését, rájöttek arra, hogy 10 esetből 9-ben a vásárra hajtott marhák által lett a baj az ország legkülönbözőbb vidékeire elhurczolva, és így a baj elterjedése ellen hatályosabb mód nincsen, mint ha az illető rosszhiszemű eladók kényszeríttetnek, hogy e bajt bejelentsék, ne pedig az állatnak vásárra hajtásával az elhurczolásnak egy ellenőrizhetlen módját idézzék elő.

A *d)* pontot illetőleg constatálhatom, hogy a már másfél év óta folytatott irtás, azt bizonyítja, hogy az 1888: VII. tcz., a melynek ez csak reproductioja, eddig alkalmatlan és veszélyes egyik félre sem volt, és hogy nem fordúltak elő esetek, a melyek alapos panaszra adtak volna a károsúltnak okot. Minthogy azonban részemről is megengedem, hogy e kifejezés »betegség gyanúja« kissé lax, és nincs kizárva az, hogy egyes esetekben túlszigor alkalmaztatnék, hozzájárúlok ahhoz, hogy ez kimaradjon. *(Élénk helyeslés.)*

A *c)* pontot végre kérném változatlanúl fentartani, mert praemiumot a h nyagságra kitűzni nem lehet. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kíván valaki szólani? Ha senki sem kíván szólani, a vitát bezárom.

T. ház! a 7. §-hoz öt módosítási, illetőleg kihagyási javaslat adatott be.

Gondolom, a legczélszerűbb lesz a szavazást pontonként megejteni. *(Helyeslés.)*

A bevezetés egyáltalán nem támadtatván meg, — gondolom, — méltóztatnak hozzájárúlni, hogy azt elfogadottnak jelentsem ki? *(Helyeslés.)*

E szerint a bevezetést elfogadottnak jelentem ki.

Az *a)* pont hasonlóképen nem támadtatván

Digitized by Google

meg, azt szintén elfogadottnak jelentem ki. *(Helyeslés.)* Következik a *b)* pont; méltóztassék annak eredeti szövegét meghallgatni.

Bernáth Dezső jegyző *(olvassa a b) pontot.)*

Elnök: Ezzel szemben Gaal Jenő képviselő úr azon javaslatot adta be, hogy ezen pont kimaradjon.

A kérdés tehát az, méltóztatnak-e az eredeti szöveg szerint a *b)* pontot elfogadni: igen, vagy nem? *(Igen!)*

Kérem azokat, a kik a *b)* pontot fentartani kívánják, szíveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)*

A ház a *b)* pontot változatlanúl elfogadja.

Következik a *c)* pont.

Méltóztassanak meghallgatni az eredeti szöveget.

Bernáth Dezső jegyző: *(olvassa a c) pontot.)*

Elnök: Ezzel szemben módosítványt nyújt be Szalay Károly képviselő úr, mely szerint e pont kihagyassék.

Kérem azon képviselő urakat, kik a *c)* pontot eredeti szövegében fentartani kívánják, szíveskedjenek felállni. *(Megtörténik.)*

A ház a *c)* pontot változatlanúl fentartja.

Következik a *d)* pont. Méltóztassanak azt eredeti szövegben meghallgatni.

Bernáth Dezső jegyző *(olvassa a d) pontot.)*

Elnök: Ezen pontra vonatkozólag két módosítás adatott be. Az egyik Ivánka Oszkár képviselő úré, a ki az egész pontot kihagyatni kívánja.

Ivánka Oszkár: Visszavonom, és hozzájárúlok Polónyi Géza képviselő úr módosítványához. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ivánka képviselő úr visszavonván módosítványát, fenmarad a Polónyi Géza képviselő úr által beadott módosítvány, mely szerint »vagy a betegség gyanúja« szavak kihagyandók volnának.

Felteszem a kérdést az eredeti szövegre. Kérem azokat, a kik az eredeti szöveget elfogadják, szíveskedjenek felállni. *(Megtörténik. Felkiáltások: Kisebbség!)*

A ház tehát a Polónyi Géza képviselő úr által beadott módosítás szerint fogadja el a *d)* pontot.

Következik az *e)* pont. Méltóztassanak meghallgatni!

Bernáth Dezső jegyző *(olvassa a c) pontot.)*

Elnök: Szalay Károly képviselő úr ezzel szemben azt indítványozza, hogy az *e)* pont hagyassék ki.

Kérem azon képviselő urakat, a kik az *e)* pontot eredetiben fentartani óhajtják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

A ház többsége az *e)* pontot fentartja.

Következik a 8-ik §. *(Felkiáltások: Holnap! Ma!)*

Elnök: Méltóztassanak hozzájárúlni, hogy ma folytassuk a tárgyalást. *(Helyeslés.)*

Perczel Béni jegyző *(olvassa a 8. §-t.)*

Bornemisza Lajos!

Bornemisza Lajos: T. ház! Miután az idő nagyon előrehaladt *(Felkiáltások: Csak végezzük el ma!)* csak egész röviden leszek bátor beadandó módosítványomat indokolni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A 8. §. intézkedését a becslési eljárásra vonatkozólag nem fogadom el, mert ismerem a vidéki viszonyokat. Az ily becslések, ha felebbezéssel járnak, akkor mondhatnám magánérdekeket sértenek; ha pedig felebbezéssel nem járnak, — a mint ez a t. minister úr szerint Szolnokvármegyében történik, — akkor mindenesetre a kincstár érdekeit sértik, úgy hogy egy középútat igen bajos megállapítani.

Azért bátor vagyok a t. háznak a következő módosítványt elfogadásra ajánlani:

»A kártalanítási egységár három osztályban (tenyész, vágó és használati) a kiírtási eljárást megelőzőleg, egy vegyes bizottság által, az egész törvényhatóság részére évenkint, — élősúly szerint, — állapíttatik meg, mely megállapodás, a földmívelési minister jóváhagyása után, végérvényes.« *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Bernáth Dezső jegyző: Ivánka Oszkár!

Ivánka Oszkár: T. ház! Én azon módosítványhoz, a melyet Bornemisza Lajos t. képviselőtársam benyújtott, egyáltalában nem járúlhatok, mert már maga az, hogy egyszerűen a suly legyen irányadó a becslésnél, teljesen helytelen. Azt tartom, hogy e szakasznak ezen becslési intézkedése úgy, a mint az itt megszövegezve van, sokkal correctebb. *(Helyeslés balfelől.)* Én azonban a szakasznak egy részét elhagyandónak vélem. A szakasz ugyanis így hangzik:

»A becslés és a kártalanítás körűl követendő eljárás tekintetében az 1888: VII tcz. 107—112. §-ainak rendelkezései irányadók; azzal a kiegészítéssel, hogy a becsérték megállapításánál mindig az illető vidéken érvényes folyó piaczi árak veendők a becslés alapjául stb.«

Nem is lehet máskép igazságos a becsű, mert minden vidéken a folyó piaczi árat kell venni. A szakasz további intézkedése contradictioban van ezzel az intézkedéssel, a mennyiben azt mondja, hogy:

»E mellett — ha hat hónapnál idősebb állatokról van szó, — figyelembe kell venni az állat rendeltetését is; a szerint, a mint az közönséges vagy tiszta vérfaj tenyésztésre, avagy gazdasági használatra van szánva; vagy pedig hízó- vagy vágómarha-e?«

Digitized by Google

Engedelmet kérek, ha azt mondjuk, hogy a becsűnél a piaczi árak az irányadók, akkor a többi rendelkezésnek okvetlenül el kell maradnia. Semmiesetre sem lehetséges az, hogy midőn az állam teljes mértékben fizeti a kártalanítást, akkor egyes birtokosok pretium affectionis czímén rendkivüli árat fizettessenek maguknak. Hogy becsüljük, és hogy fizesse meg az állam, valamely gazdag embernek, mert csak ilyen tarthat pretium affectionissal bíró marhát, ezer vagy két ezer forintos simenthali marháját? Ezen állattal szemben sem a pretium affectionis az irányadó, hanem az az ár, a mely azért kapható, ha az a piaczra állíttatik.

Minden rendelkezés tehát, a mely ezzel contradictorius, a szakaszból elhagyandó; annál is inkább, mert az, hogy az a marhatenyésztésre, vagy más czélra szolgál-e, nem tartozik egy bizottság hatáskörébe. *(Helyeslés balfelől.)* Ezért voltam bátor indítványozni a 8. szakaszhoz azt a módosítványt, hogy csak a szakasz első bekezdésének következő három sora: »A becslés és a kártalanítás körül követendő eljárás tekintetében az 1880: VII. tcz. 107—112. §-ainak rendelkezései irányadók; azzal a kiegészítéssel, hogy a becsérték megállapításánál mindig az illető vidéken érvényes folyó piaczi árak veendők a becslés alapjául,« tartassék meg s a többi hagyassék ki. *(Helyeslés.)*

Gr. Bethlen András földmívelésügyi minister: T. ház! Mint méltóztatnak látni, az eredeti javaslatban ez a részletezés nem is foglaltatik, ezt a közgazdasági bizottság csak nagyobb elővigyázat és garantiák nyújtása czéljából vette fel a szakaszba. Megvallom, ellene nem vagyok, azonban feltétlenül szükségesnek sem tartom és azt hiszem, hogy ez még pleonasmusnak is tekinthető, különösen, miután itt, — ismétlem — a gazdák részéről gyakorlandó controll elmarad, s a gazdák érdekközösségbe most már nincsenek. Magam is hajlandó vagyok ezért Ivánka Oszkár t. képviselőtársam azon indítványát elfogadni, hogy ez a passus a szakaszból kimaradjon. *(Helyeslés.)*

A mi Bornemisza Lajos t. képviselőtársamnak módosítványát illeti ahhoz ebben a formában hozzá nem járúlhatók, mert annak gyakorlati alkalmazása igen merevvé teszi a törvényt, és különösen sújtja a tenyésztőknek két kategoriáját: a szegény népet, a mely sovány, elsigázott marháju után kevés kárpótlást kapna, s a tenyésztőt, a ki qualifikált anyagot tenyészt, a mi az állománynak qualifikátió tekintetében való fejlesztése szempontjából igen kívánatos.

Hallottam, hogy a t. képviselő úr a bizottságban is több izben felhozta ezt a módosítványát, és hogy teljes jóhiszeműséggel, a mit sohasem vonok kétségbe, ragaszkodik ehhez a felfogásához; azt hiszi, hogy ez megnyugtató módja a becslésnek. Én azonban ezt nem hiszem; de mert helyt kívánok annak adni, hogy lehetnek olyanok, a kik ezt így fogják fel addig, míg az ellenkezőről meg nem győződtek, nem zárkózom el az elől, hogy a szakasz végére felvétessék az a kikezdés, hogy a törvényhatóság indokolt előterjesztésére a földmívelési minister megengedheti, hogy a súlyszerinti becs vétessék irányadóúl.« Ha méltóztatik ezt szükségesnek látni, így is ajánlhatom ezt elfogadásra *(Élénk ellenmondások a bal- és szélső baloldalon.)*

B. Jeszenszky László: T. ház! A minister úr által említett sulyra nézve akarok néhány szót szólani. Nem vagyok barátja annak, hogy törvénybe iktassunk olyan dolgokat, a melyek keresztülvihetetlenek, mert méltóztassanak megnézni a vármegyéket, még a gazdaságban előrehaladott vármegyéket is, mint például az én vármegyém, — Tolna-megye, — mértföldnyire, még 10 mértföldnyire sem lehet egy rongyos mázsálót találni; ez olyan dolog, a melyet törvénybe venni fölösleges.

Elnök: Kíván még valaki szólni? Ha nem, a vitát bezárom.

T. ház! Gondolom, méltóztatik hozzájárúlni ahhoz, hogy a mennyiben a minister úr is hozzájárúlt Ivánka képviselő úr módosításához, ennek megfelelően tegyem fel az első bekezdés kihagyására vonatkozó indítványt szavazásra.

Bornemisza Lajos: Visszavonom módosítványomat, és hozzájárúlok Ivánka Oszkár képviselőtársam módosításához. *(Helyeslés.)*

Elnök: Akkor minden nehézség nélkül méltóztatnak hozzájárúlni, hogy Ivánka Oszkár képviselő úr által beadott és a minister úr által is elfogadott módosítvány megszavaztatik. *(Helyeslés.)*

Perczel Béni jegyző *(Olvassa a törvényjavaslat 9., 10. és 11. §§-át, melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak.)*

Elnök: A törvényjavaslat úgy általánosságban, mint részleteiben le lévén tárgyalva, a szakaszok kellő elrendezésével a holnapi ülésen fog megtörténni harmadszori felolvasása. A holnapi ülés reggel tiz órakor kezdődnék. Folytatolagos tárgy lesz a kérvények 5. és 6. sorjegyzéke, továbbá a pénzügyi bizottság jelentése az országos kiállításra vonatkozólag; a mennyiben ezt elvégeznék, esetleg a kereskedelmi tárczának hátralevő része, végre interpellátiók.

Ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 15 perczkor.)

Digitized by Google

149. ORSZÁGOS ÜLÉS

1893. évi február hó 1-én, szerdán

B. Bánffy Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Kérvények bemutatása. — Az interpellatiok jegyzékének felolvasása. — Bejelentése Babó Emil nyilatkozatának, hogy interpellatiojára nem kíván választ. — Annak bejelentése, hogy a földmivelésügyi minister úr a pénteki ülésben fog válaszolni Sima Ferencz interpellatiojára. — Indítvány- és interpellatios könyv felolvasása. — Rudnyánszky Béla Nyitramegye nagytapolcsányi választókerület képviselőjének igazoltatása. — A ragadós tüdőlob kiirtásáról szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása. — Az 5-ik és 6-ik sorjegyzékbe foglalt kérvények tárgyalása. — A jegyzőkönyvnek a ragadós tüdőlobról szóló törvényjavaslatra vonatkozó pontjának hitelesítése. — Napirend. — Annak belelentése, hogy az igazságügyi minister úr a pénteki ülésben fog válaszolni Visontai Soma interpellatiojára.

A kormány részéről jelen vannak: Hieronymi Károly, Lukács Béla, Szilágyi Dezső, gr. Bethlen András, gr. Csáky Albin.

(Az ülés kezdődik d. e 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést ezennel megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Schóber Ernő jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Perczel Béni, az azok ellen jelentkezőket Bernáth Dezső jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik a tegnapi ülés jegyzőkönyve.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa a január hó 31-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs, a jegyzőkönyv ezennel hitelesítve van.

Van szerencsém bemutatni az időközben beérkezett kérvények jegyzékét.

Méltóztassanak azt meghallgatni.

Bernáth Dezső jegyző: A szatmárnémeti királyi törvényszék bírói kara, Ugron Gábor,

a magyar és horvátországi bányahatósági tisztviselők, Farbaky István,

az ipolysági kir. törvényszék területén levő kir. járásbirósságoknál alkalmazásban levő telekkönyv vezetők, br. Nyáry Béla,

a kassai posta- és távirdaigazgatósági kerületben állomásozó posta- és távirdatisztek Beőthy Ákos,

a beszterczebányai állami felsőbb leányiskola tanítói és tanárai, Radvánszky György,

a gyöngyösi községi iskola tantestülete, Hentaller Lajos,

a perlaki állami népiskola tantestülete, Wlassics Gyula,

a szolnok-doboka-megyei állami tanítók, Molnár Antal,

a pöstyéni állami iskolai tanítók, Schóber Ernő,

az erzsébetfalvi állami tanítónők és tanítók, a Morzsányi Károly országgyülési képviselő által beadott kérvényben, az állami tisztviselők fizetés-felemelése és rangosztályba sorozásra vonatkozó törvényjavaslat tárgyában kérvényeznek.

Ifjú Tóth Pál a »Magyar országgyülési tudósító« tulajdonos szerkesztője, a Vajay István

Digitized by Google

országgyülési képviselő által beadott kérvényben, a »Magyar országgyülési tudósító« czimü lap segélyezéséért esedezik.

Elnök: Méltóztatnak hozzájárúlni, hogy mindezen kérvények előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a ház kérvényi bizottságának. *(Helyeslés.)* Ennélfogva ezt határozatképen kijelentem.

T. ház! Hivatkozással a házszabályok 188. §-ára, van szerencsém bemutatni azon interpellatiok jegyzékét, melyekre még válasz nem adatott.

Méltóztassanak azt meghallgatni.

Bernáth Desző jegyző: *(olvassa a jegyzéket.)*

Elnök: T. képviselőház! Méltóztassék hozzájárúlni, hogy a hátralékban levő interpellatiok ezen jegyzéke a ház irodájában közszemlére tétessék. *(Helyeslés.)* Ennélfogva ezt határozatképen jelentem ki.

T. ház! Kapcsolatosan ezzel jelentem, hogy Babó Emil képviselő úr, az 1892. évi május hó 28-án, a Szeged városában állomásozó 83-ik sorezrednél, folyó évi május havában elhalt két közlegénynek rendkivüli körülmények között történt elhalálozása tárgyában a honvédelmi ministerhez intézett interpellatiojára nézve nálam bejelentette, hogy a minister úrtól választ nem kíván. *(Helyeslés.)* Méltóztatik hozzájárúlni, hogy ez a hátralékban levő interpellatiok jegyzékéből töröltessék? *(Helyeslés.)*

Ennélfogva ezen interpellatio a jegyzékből ezennel töröltetik.

Továbbá jelentem ezzel kapcsolatosan, hogy a földmivelésügyi minister úr a pénteki ülésben fog válaszolni Síma Ferencz képviselő úr által a csongrádmegyei gazdasági egyesület összes vagyonának elsikkasztása tárgyában tett interpellatiojára.

Ha méltóztatnak ezt tudomásúl venni, a minister úr a pénteki ülés végén fogja a feleletet megadni.

Az elnökségnek több jelenteni valója nincs.

Fel fog olvastatni az indítvány és interpellatios könyv.

Perczel Béni jegyző: T. ház! Van szerencsém jelenteni, hogy sem az indítvány, sem az interpellatios könyvben újabb bejegyzés nem foglaltatik.

Elnök: Méltóztatik a t. ház tudomásúl venni? *(Igen!)* Tudomásúl vétetik.

Perczel Béni jegyző: Ragályi Lajos, az állandó igazoló bizottság előadója!

Ragályi Lajos az állandó igazoló bizottság előadója: T. ház! Az igazoló állandó bizottság nevében tisztelettel jelentem, hogy Nyitra vármegye nagy-tapolcsányi választó kerületében 1893. január 26-án megválasztott Rudnyánszky Béla képviselő úr megbizó levelét a bizottság megvizsgálván, azt a törvény követelményeinek megfelelőleg találta, s így az illető képviselő urat, a szokásos 30 nap fentartásával igazoltnak jelenti ki.

Elnök: E szerint Rudnyánszky Béla képviselő, a szokásos 30 nap fentartásával igazolt képviselőnek jelentetik ki, s a mennyiben a 9-ik osztálynak van a legkevesebb tagja, ebbe volna sorolandó.

Méltóztatik a t. ház hozzájárúlni, hogy a képviselő úr ezen osztályba soroltassék? *(Igen!)* E szerint Rudnyánszky Béla képviselő úr a 9-ik osztályba soroltatik.

Következik a napirend: még pedig a megállapított sorrend szerint, a ragadós tüdőlob kiirtásáról szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása.

Perczel Béni jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot.)*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltózatik-e a törvényjavaslatot harmadszori olvasásban is elfogadni? Igen vagy nem? *(Igen!)* Gondolom, kimondhatom a határozatot, miszerint a ház a törvényjavaslatot harmadszori olvasásban is elfogadja.

E szerint a javaslat harmadszori olvasásban is elfogadtatván, a ház azt alkotmányos tárgyalás és szíves hozzájárúlás végett a főrendiháznak megküldeni határozza.

T. ház! Következik a napirend szerint az 5-ik és 6-ik sorjegyzékben foglalt kérvények tárgyalása, és pedig, t. ház, a sorrend szerint a folyó számban a 21-ik kérvény, a mennyiben eddig mentünk a multkor. Mielőtt a tárgyalást megkezdenők, jelentem a t. háznak, hogy a távollevő ministerelnök-pénzügyminister urat Lukács László államtitkár úr fogja képviselni. A házszabályoknál fogva ezt az intézkedést kötelességemnek tartottam bejelenteni, és kérem, méltóztassék azt tudomásúl venni. *(Helyeslés.)*

Perczel Béni jegyző *(olvassa):* Szatmár-Németi sz. kir. város közönsége, Kis-Küküllő és Borsod vármegyék közönsége, Selmecz Bélabánya sz. kir. város közönsége, Udvarhely és Liptó vármegyék közönsége, Komárom sz. kir. város közönsége és Hont vármegye közönsége országos állatvásárok szervezése tárgyában kérvényeznek.

Elnök: Az előadó úr kíván szólani.

Horváth Béla a kérvényi bizottság előadója: T. ház! Pótlólag a múlt évben beadott kérvényekhez, a felsorolt törvényhatóságok is az országos állatvásárok szervezése tárgyában petitionálnak.

Nem lehet szándékom ismételve részletezni ezeket a kérvényeket, s ennélfogva javaslom a t. háznak a kérvényi bizottság nevében, hogy ezek hasonlóan, — mint az előbbi kérvények,

Digitized by Google

— pártolólag adassanak ki a földmívelési minister úrnak.

Elnök: Kíván valaki szólani? Ha senki sem kíván szólani, kérdem: méltóztatik-e elfogadni a bizottság javaslatát, hogy a kérvények pártolólag adassanak ki a földmívelési minister úrnak? *(Igen!)* Ily értelemben határoz a ház.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: A bécsi magyar egylet évi segélyösszeg megszavazása iránt kérvényez.

Horváth Béla előadó: T. ház! A bécsi magyar egylet kérvényt intézett a képviselőházhoz évi dotatio adása tárgyában. Kifejti a kérvényben, hogy a bécsi magyarok egylete hazafias intézmény, *(Halljuk!)* mert a Bécsben levő magyar hazafiakat, ha inségben vannak, segélyben részesíti, a nemzeti szellemet előmozdítja közöttük, és azokat, a kik utazás közben feltartóztatva, pénzhiányban szenvednek, pézzel segélyezi.

Javasolja a bizottság, hogy a kérvény adassék ki a belügy- és pénzügyminister uraknak. *(Helyeslés.)*

Elnök: Méltóztatnak elfogadni? *(Elfogadjuk!)* A ház a bizottság javaslatát elfogadván, a kérvény kiadatik a belügy- és pénzügyminister uraknak.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Trencsén vármegye közönsége, Szatmár-Németi sz. kir. város közönsége, Torda-Aranyos vármegye közönsége, Arad sz. kir. város közönsége, Arad, Heves, Szepes, és Turócz vármegyék közönsége, Versecz város közönsége, Szeben vármegye közönsége, Győr sz. kir. város közönsége, Veszprém, Udvarhely, Fejér, Hunyad, Zólyom, Bars, Hont és Pozsony vármegyék közönsége, Debreczen, és Szeged sz. kir. városok közönsége, a fogyasztási adó-átalányösszegnek kirovása körül az 1889 : XXVIII. törvényczikkben megállapított módnak megváltoztatása iránt kérvényeznek.

Horváth Béla előadó: T. ház! A felsorolt törvényhatóságok azt kérelmezik, hogy a fogyasztási adó-átalányösszegek kirovása körül dívó jelenlegi eljárás változtattassék meg és helyette állíttassék vissza az 1875 : XXVIII. törvényczikkben letett eljárási módozat. Az 1889: XXVIII. tcz. 7. § a meghatározza azt az eljárást, mely szerint a fogyasztási adó-átalányösszegek végérvényesen megállapíthatók és ezt az idézett törvény és szakasz a közigazgatási bizottságokra ruházta.

Ezt a törvényhatóságok annyiból tartják rájok nézve kedvezőtlenebbnek, hogy a közigazgatási bizottságok túlnyomólag olyan tagokkal vannak kiegészítve, a kik a kormánynak közegei, s ennélfogva azt az eljárást kérik visszaállítani, mely az 1875 : XXVIII. tcz.-ben tétetett le, s mely abból áll, hogy a fogyasztási adó-átalányösszegeket végérvényesen a törvényhatóságok vezetője, nevezetesen: vármegyékben az alispán, törvényhatósági joggal felruházott városokban a polgármester állapítja meg.

Tekintettel arra a körülményre, hogy a megállapítás itt egy testület által eszközöltetik, melyben a törvényhatóságok megválasztott tagjai is jelen vannak, és így testület az esetleg felmerülhető visszásságokat könnyeben észreveheti, de tekintettel arra a körülményre is, hogy a t pénzügyminister úr mindazokat az eseteket, melyekben valamely kifogásolni való dolog merült fel, magához felterjesztetni rendelte, a kérvényi bizottság azt javasolja, hogy ezen esetek figyelemmel kísérhetése szempontjából, és mert a t. ház a múlt évben már hasonló kérvények tárgyalása alkalmával 1297. szám alatt határozott is, adassanak ki e kérvények a pénzügyministerium vezetésével megbízott ministerelnök úrnak. *(Helyeslés jobb felől.)*

Elnök: Kíván valaki szólani? Ha senki sem kíván szólani, méltóztatik elfogadni a bizottság javaslatát? *(Elfogadjuk!)* E szerint e kérvények kiadatnak a pénzügyministerium vezetésével megbízott m. kir. ministerelnök úrnak.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Brassó, és Heves vármegyék közönsége, Kecskemét város közönsége, Székes-Fehérvár sz. kir. város közönsége, Versecz város közönsége, Hajdú és Zala vármegyék közönsége, Debreczen sz. kir. város közönsége, Abauj-Torna, Győr, Liptó, Udvarhely, Ung, Békés, Torda-Aranyos, és Turócz vármegyék közönsége, Komárom sz. kir. város közönsége, Hont vármegye közönsége, az 1890 : I. törvényczikk 23. §-ának megváltoztatása iránt kérezmeznek.

Horváth Béla előadó: T. ház! A felsorolt törvényhatóságok azt kérelmezik, hogy a szegény árváknak útadója elengedtessék.

Az 1890 : I. tcz. 23. szakasza megállapítja azt a minimumot, mely szerint, — tekintet nélkül az egyenes adó után esedékes százalékra, — a törvényhatósági útadó minimuma három kézi napszámban állapíttatott meg akként, hogy ennek a napszámnak az illető törvényhatóságokban megfelelő ára vétessék a váltság alapjául. Ugyan e törvény 26. szakasza pedig megadja a módot arra nézve, hogy egyes figyelemre méltó esetekben, melyekben különös körülmények forognak fenn, az útadó elengedtessék, és az eljárást abban határozza meg, hogy, habár már végérvényesen vannak is a kézi napszámok megállapítva, még ez esetben is, ha különben az adótörvények értelmében többé leírathatók nem volnának, az ezen törvény kapcsán kibocsátott ministeri rendelet 18. szakasza értelmében a ministeriumhoz felterjeszthetők, hol azoknak elengedése kérelmezhető.

Digitized by Google

A kérvényi bizottság mindazonáltal azt javasolja, hogy a mennyiben a kérelem figyelemre méltatható, adassanak ki e kérvények a kereskedelmi minister úrnak. *(Helyeslés jobb felől.)*

Bernáth Dezső jegyző: Nánásy Ödön!

Nánásy Ödön: T. ház! A mit e 17 törvényhatóság tárgyalás alatt levő kérvénye tartalmaz, azt én a magam részéről teljesen helyeslem, s nem járulhatok e részben a kérvényi bizottság t. előadójának javaslatához azért, mert nem elégséges az, hogy a törvény megadja a lehetőséget azoknak a szegény árváknak, hogy folyamodhassanak a minister úrhoz, mert a ki annyira szegény, hogy útadóját nem tudja megfizetni, az a folyamodvány költségeit még kevésbbé fogja tudni viselni.

De más szempontból is szükségesnek tartanám az 1890 : I. tcz. 23. szakaszának módosítását, mert én az ebben lefektetett adózási rendszert teljesen méltánytalannak, igazságtalannak, és olyannak tartom, mely az egyenlő adózás elvének sem felel meg, s mert csakugyan igazságtalan dolog az, hogy az, a kinek egyenes állami adója az egy forintot sem éri el, hanem a krajczárok közt változik, ép úgy rovassék meg az útadó minimumával, mint a ki 15—20 forint évi állami adót fizet.

Méltóztassék ehhez hozzávenni, hogy az egyes törvényhatóságok a kezelés egyszerűsítése szempontjából, a mihez törvény szerint különben jogúk van, még azt sem engedik meg, hogy az útadó egy része természetben rovassék le. Már most a szegény népet, a mely a maga 20—30 krnyi állami adóját is csak úgygyelbajjal tudja megfizetni, zaklatják, exequalják az 1 frt 50 krnyi útadóért, holott az ő érdekükben legkevésbbé sem áll az, hogy milyen legyen az út, mert ők úgy is gyalog járnak.

De ha már felszólaltam, t. ház, rá kívánnék mutatni a törvény egyéb hiányaira is.

A napszámosok útadójáról intézkedő, gondolom 25. §., szintén absurd intézkedés. A napszámosokat 1883-ban a törvényhozás felmentette a kereseti adó alól, mert tőlük adót behajtani nem lehet. Ők annyira szegények, hogy rendszerint állandó tartózkodási helylyel sem bírnak, mert munka után járnak, és így a kivetésnél és behajtásnál csak a scriptulistica szaporodik, de a pénz nem. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ez a szakasz is módosításra szorúl tehát, mert hiába vetünk ki adót, ha be nem hajthatjuk.

A törvény 123. szakasza, a mely a közmunkának rendkivüli esetekben való kirendeléséről szól, azt mondja, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy hófúvások alkalmával az érdekelt községek lakosai kötelesek az állami útakra nézve a kereskedelmi minister, a törvényhatósági útakra nézve a törvényhatóság által törvényszerűleg megállapított szabályrendelet szerint díjtalanúl, minden betudás nélkül közreműködni. Már most csak legközelebb is, midőn országszerte hófúvások voltak, kitűnt, hogy a törvény ezen része végrehajthatatlan, mert midőn az államvasútaknál 1 frt 50 kr. és 2 frt napszám mellett is alig lehetett megkapni a szükséges számban a munkásokat, akkor hol van az a hatósági tekintély, a mely kirendelje a községi lakosokat 15—16 fokos hidegben egy óra járásnyira, hogy havat hányjanak ingyen, a vármegyének vagy a községnek? *(Helyeslés bal felől).*

Igaz, hogy a ki ki nem áll ily esetben, 100 forintig terjedhető bírsággal sújtható; de, t. ház, a bírság nem segít a hófúváson, hanem fizetést kell adni ily esetben a népnek; valami tartalék-alapot kell teremteniök a vármegyéknek, ott pedig, a hol ily alap van, legalább utólag meg kell téríteni azoknak a napszámait, a kik kint voltak havat hányni.

Igen jól lehetne felhasználni ilyen előre nem látható esetekre azokat a kézi erőket, melyek oly törvényhatóságokban, hol az útadónak természetben leróvása divik, felhasználatlanúl maradnak.

Mindezeknél fogva, t. ház, nem járúlhatok t. előadó úrnak javaslatához, s minthogy nem akarom, hogy e tizenhét törvényhatóság kérvénye a ministeri irattárban örök nyugalomra tétessék, magam és barátaim részéről határozati javaslatot vagyok bátor a t. háznak elfogadásra ajánlani. *(Halljuk! Halljuk!)* Határozati javaslatom a következő *(olvassa):*

»Utasíttatik a kereskedelmi minister, hogy a kérvényben foglaltak értelmében az 1890 : I. törvényczikk módosítása iránt a szükséges előterjesztést a háznak tegye meg.« *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Horváth Béla előadó: T. ház! T. képviselőtársam a bizottságot mintegy vádolta azzal, hogy a kérvényeknek a kereskedelmi ministerhez való áttétele annyit jelentene, mint hogyha az megporosodás végett adatnék át. A kérvényi bizottság javaslatai közt az, melyet a jelen esetben is elfogadásra ajánl a t. háznak, nem annyit jelent, hogy megporosodás végett adatnak át az illető iratok egy vagy más minister úrnak, hanem ez mindig annyit jelent, hogy a fenforgó körülmények szerint, a mennyire lehetséges, e kérvénynek kielégítése czéljából, tehát mintegy figyelmébe ajánlva adja át a t. minister úrnak. Ebből a szempontból nem járúlhatok t. képviselőtársam határozati javaslatához, hanem kérem, hogy a bizottság javaslatát méltoztassék elfogadni.

Lukács Béla kereskedelmi minister: T. ház! Azon felszólalás következtében, mely néhány törvényhatóságnak tárgyalás

Digitized by Google

alatt lévő kérelmére vonatkozólag, az imént történt, nem akarok belemenni az útadó-törvény részletes tárgyalásába. Azt hiszem, hogy az a néhány kérvény, melyben nem is az útadó-törvény lényeges határozmányainak módosítását kérelmezik, és melyben egyáltalán nem említtetnek az útadó-törvény hiányai, hanem csakis egy igen csekély részletre vonatkozólag terjesztetik elő kérés, mondom, az ily kérvény talán nem alkalmas arra, hogy az útadóra és általában a közmunkákra vonatkozó 1890-iki törvény egész keretét felölelve, a közmunkára és az útadóra vonatkozólag részletesebb tárgyalásba belemenjünk.

Ennélfogva nem is akarok részletesen kiterjeszkedni azokra a felvetett kérdésekre, melyeket a t. képviselő úr megpendített, és a melyek, nézete szerint, már is bizonyos anomaliákra vezettek. Csak röviden kívánom jelezni azt, a mi nevezetesen az útadót magát illeti, melyet e t. képviselő úr igazságtalan és méltánytalan rendszernek nevezett. Különösen kívánom a minimumokra nézve jelezni azt, hogy nézetem szerint, az útadó úgy, a mint ma meg van állapítva, és nevezetesen az útadó-rendszer, igen gyakorlati, és ez ideig sérelmekre és panaszokra nem vezetett. Mutatja ezt az, hogy maguk ezen törvényhatóságok, melyek a kérelmeket előterjesztették, az útadóztatási rendszerre vonatkozólag panaszokat nem emeltek.

A t. képviselő úr, különösen a minimumokat tartja sérelmesnek. Ez a kérdés annak idején részletesen meg volt vitatva, és magam is azon nézetben vagyok, hogy a minimumok felállítása és keresztülvitele az útadónál egyike volt a legszerencsésebb gondolatoknak, és egyedül az tette lehetségessé a közmunkának általános szabályozását, valamint azt, hogy a közmunka ügyek jelentékenyebb új terhek nélkül rendezhetők voltak. *(Úgy van! jobb felől.)*

Méltóztassék figyelembe venni, hogy a törvényben megállapított minimumokkal kisebb annál, a mely azelőtt az illető osztályokat terhelte. Ugyanis azelőtt kivétel nélkül mindenkit, tehát a legszegényebb állampolgárt is, a ki a legkisebb összegű adót fizette, terhelte hat kézi napszám, mint minimum. A törvényben ez a megterhelés leszállíttatott három napszámra, és e tekintetben is megállapíttatott bizonyos maximális összeg: 1 frt 50 kr., a melynél magasabb tétel az illetőkre semmi szin alatt ki nem vethető. Ismétlem, csakis a minimumok ezen megállapítása tette lehetővé a közmunkatörvény és az útadó-rendszernek oly rendezéseit, hogy az nagyobb sérelmekre nem vezet. Méltóztassék figyelembe venni, hogyha a minimumok által nem állítható elő az a jövedelem, a mely ma útadóban befoly, akkor — miután az útakat mégis csak fenn kell tartani, és a közlekedés tekintetében felmerülő igényeket mégis ki kell elégíteni, — nincs más mód, mint az egyenes adók után kivetett százalékot, mely az egész országban majdnem megközelíti a 10% ot, felemelni és újólag megterhelni azokat az osztályokat, melyek ez idő szerint is jelentékeny terheket viselnek.

A mi a törvénynek a hófúvások és hóakadályok eltávolítására vonatkozó intézkedéseit illeti, azok igen helyesek és szükségesek. Nagy érdek szól a mellett, hogy a közlekedés, mely ily elemi események által megakadályoztatik, mielőbb ismét szabaddá tétessék. Ezt pedig más módon nem lehet keresztülvinni, mint szükség esetén hatósági rendelkezésekkel. Ennélfogva a törvény azon intézkedése, mely e tekintetben a hatóságokat bizonyos rendelkezési jogkörrel ruházza fel, nézetem szerint igen helyes és czélszerű. Az pedig, a mit a t. képviselő úr állított, hogy ez nem volna keresztülvihető, egyáltalában nem áll; a jelenlegi hófúvások alkalmával ott, a hol az említett intézkedésnek szüksége fölmerült, igenis keresztülvitetett.

Maga az illető törvényhatóságok által benyújtott kérvény arra az anomaliára mutat rá, hogy vannak vagyontalan árvák, a kik a törvény határozmányai értelmében a minimalis útadót szintén kénytelenek lennének megfizetni. Ennélfogva az illető törvényhatóságok erre figyelmeztetnek s kérik a képviselőháztól, hogy e tekintetben bizonyos orvoslást nyújtani méltóztassék. E kívánságot magam is méltányosnak tartom, és hajlandó vagyok, a mennyiben szükséges, e tekintetben a törvényhozásnak előterjesztést tenni.

Ezen kijelentésem után, a mely úgy hiszem, megnyugtathatja a t. házat, kérem, méltóztassék a kérvényi bizottság azon javaslatát elfogadni, hogy a kérvény adassék ki a kereskedelmi ministernek. Továbbá kérem a t. házat, hogy azt a határozati javaslatot, a melyet Nánásy Ödön képviselő úr benyújtott, és a mely egyebet nem tartalmaz, mint azt, a mit magam is készséggel kijelentek, hogy igenis komolyan akarok foglalkozni e kérdéssel, méltoztassék mellőzni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Kíván-e valaki szólani?

Ernuszt Kelemen: T. ház! Az t. minister úr nyilatkozata után, hallva az előttem szóló t. képviselő úr felszólalását, kötelességemnek tartom néhány szóval a kérdéshez hozzá szólani. *(Halljuk! Halljuk!)* Mint a megyei közigazgatási bizottságnak tagja, és egyike azon tagoknak, a kik ki vannnak küldve az útadó ügyében bejelentett sérelmek orvoslására, tapasztalatból mondhatom, hogy a megyében ezerszámra fordúlnak elő folyamodások, melyek mindenféle sérel-

Digitized by Google

mek orvoslását kérik. Az egyik és legfőbb sérelem az, a melyet egy más alakban a t. minister úr maga is elismert, és a melynek orvoslására is hajlandó, hogy egy 80 esztendős öreg asszony, a kinek kis birtoka van, mely után 8 kr. adót fizet 1 frt. 20 kr. útadóval rovatik meg, a mi valóságos absurdum. Vannak olyan esetek is, ismétlem, tapasztalásból beszélek, hogy kivált a megye német vidékein, a hol a községek igen óvatosan őrzik meg a legkisebb birtokrészlethez való jogosúltságukat is, előfordúl, hogy a község egy egyszerű kis kereszthelyhez, a mely 2—3, usque 4 quadrat öl terűleten áll, tehát egy kis kápolnaféle, birtokjogát fentartja, Ezután 5—6 kr. adót fizet, és kivetik rá az 1 frt 20 kr. útadót, a mi a minimum.

De előfordúlnak az útadótörvény végrehajtása terén más dolgok is. Előfordúlt egyes megyékben, hogy czivódtak, veszekedtek, de miután közigazgatási bíróságunk nincs, és miután mint utolsó forum a ministerium dönt, elvesztjük ügyeinket. Igy például a vasútakhoz vezető útak előbb részben a vasútaknak is tatarozniok kellett, de egy bizonyos törvény bizonyos paragraphusa alapján ettől megszabadúltak, s ez által ott, a hol számos út vezet a vasútakhoz, ezrekre menő költségek szakadtak nyakunkba. Hozzájárúlt mindehhez, hogy elvették a megyei dotationkból a mérnökök fizetését, mivel azt mondották, hogy az állam fizeti őket, s igy ezrekre menő hozzájárúlást követelnek tőlünk, mert az állami mérnökök megyei szolgálatokat is teljesítenek. A törvényhozás, — megengedem — a legjobb intentiokkal volt eltelve, mikor e törvényt megalkotta. De a tapasztalat megmutatta, hogy a mi a papíroson helyesnek látszik, a gyakorlati életnek nem felel meg. Ez minden törvénynek természete. Ezért nem szabad azzal a konoksággal, infallibilitási ideával lenni sem törvényhozásnak sem kormánynak, hogy valamely intézkedés örök időkre szól. A mikor a gyakorlati élet czáfolatai felmerűlnek, mindenkinek kötelessége, okúlva ezen, a hiányokat orvosolni. *(Helyeslés bal felől.)*

Legyen szabad most a havazás kérdésére áttérnem. Az idevágó intézkedések valóban szépek a papíroson, de azokat nem lehet túlhajtani. A hatóságok pedig buzgóságukban odáig mennek, hogy úgy, miként a fővárosban a házmestereket megbüntetik, ha a tetőkről a havat le nem söprik, némely mérnökök száz kilométerre menő útakat akarnak megtisztíttatni a nyomorúlt, fázó néppel.

Kihajtják azt a hadat, mely oda kimenni rendeltetik; éhes, nyomorúlt gyermekek, 12—14 évesek vannak köztük, bizony nem igen vattázott ruhákban, hanem olyanban, melyen a szél könnyen átjár; kihajtják őket egy órai távolságra, oda megérkezve tényleg nem csinálnak semmit, mert mire odaérnek 12 óra lesz, legfeljebb három óráig el-eldolgoznak azután haza mennek, de látszatja sincs s hiába töltötték el az időt. A nagy hóviharok alkalmával majorjaink úgy el vannak temetve, hogy a lakásoktól az állatok ólaihoz való járásra is útat kell csinálni, a mihez nagy munkaerő kell; hogyan tehesse tehát a köznép azt, hogy a közútak tisztitítására menjen ki?

Mondom, nem akarom kétségbevonni a jó intentiot, hanem számolnunk kell a nehézségekkel is, melyek felmerűlnek, hogy a nép érdekében történt intézkedések ne váljanak a gyakorlatban a nép átkává. Azért mindig számolnunk kell a gyakorlati élettel. Látom a t. minister úr felszólalásából, hogy a legjobb intentioja van, felteszem, hogy az egész törvényt revisio alá akarja venni, és a felmerűlt eseteket orvosolni. Bízom jóindúlatában, abban meg is nyugszom; de kérem, hogy ez mielőbb történjék, nehogy a sok jóakarat mellett ez a nyomorúságos helyzet sokáig tartson. *(Helyeslés bal felől.)*

Lukács Béla kereskedelmi minister: T. ház! Csak egy rövid megjegyzésre kívánok szorítkozni. Nem zárkózom el azon bajok elől, melyeket az útadó-törvény végrehajtása tekintetében a gyakorlat felmutat; méltóztassanak azonban figyelembe venni azt, hogy talán még nagyon rövid az idő arra, hogy már az 1890. évi tczikk revisiójáról szólhatnánk, a mely törvénynek végrehajtása nagy és nehéz munka volt és alig másfél éve van gyakorlati érvényben, tehát még nem mondhatjuk, hogy az élet a törvény egyes intézkedéseinek hiányosságát világosan kimutatta volna. Ez annál kevésbbé állítható, mert hiszen épen az a példa, melyre a t. képviselő úr hivatkozott, mutatja, hogy a törvénynek azon intézkedése helyes, a mint azt elvileg én is fentartandónak vélem, mely szerint elemi események, hófúvások s egyéb akadályok alkalmával igenis lehessen rendeletileg is felhasználni a közmunkaerőt. Ha azután a végrehajtás folyamán az illető helyi hatóságok, — és nem a mérnökök, mert nem ezek disponálnak, — helytelenűl hajtják végre a törvényt, épen azért engedtetik befolyás az önkormányzatnak a törvényhatóságokban, hogy vizsgálják meg a dolgot és vonják felelősségre azokat a közegeket, a melyek e tekintetben helytelenűl járnak el.

Ismétlem, semmi irányban sem zárkózom el azon hiányok elől, melyeket a gyakorlati élet felmutat; de másrészt méltóztassanak azt is figyelembe venni, hogy még sokkal rövidebb idő telt el, semhogy biztos ítéletet lehetne mondani az 1890 : I. tcz. gyakorlati eredményeiről. Annyit mindenesetre megnyugvással lehet már is mondani, hogy ez a törvény úttügyünket s egyálta

Digitized by Google

lában a közmunkaügyet biztos és törvényes alapokra fektette, melyeken a további fejlődés és javítás lehetséges. Kérem a t. házat, méltóztassék a kérvényi bizottság javaslatát elfogadni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Kíván-e még valaki szólni? *(Szünet.)* Ha senki sem kíván szólni, a vitát bezárom. A kérvényi bizottság azon javaslatával szemben, hogy a kérvények a kereskedelemügyi minister úrnak adassanak ki, Nánásy Ödön képviselő úr határozati javaslatot adott be. Méltóztassanak azt meghallgatni.

Bernáth Dezső jegyző *(olvassa a határozati javaslatot.)*

Elnök: A kérdés az, méltóztatik-e a kérvényi bizottság ama javaslatát, hogy a kérvények a kereskedelemügyi ministernek adassanak ki, elfogadni? Igen vagy nem? Ha ezt méltóztatik elfogadni, akkor a határozati javaslat elesik, ha nem fogadtatnék el, az esetben Nánásy Ödön képviselő úr határozati javaslatát fogadja el a ház. Kérdem t. házat, elfogadja-e a kérvényi bizottság azon javaslatát, hogy a kérvények a kereskedelemügyi minister úrnak adassanak ki, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége elfogadja, ennélfogva a kérvényi bizottság javaslata határozattá emeltetik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: »Tolna vármegye közönsége a kóbor czigányok ügyének országos rendezését kéri.

Horváth Béla előadó: T. ház! Tolna vármegye közönsége a kóbor czigányok ügyének törvény útján leendő rendezését kérelmezi. Kérvényében kifejezi, hogy eddig a törvényhatóságok csupán szabályrendeleti úton intézkedtek a kóbor czigányok ügyének rendezéséről, azonban ez elégségesnek nem mutatkozott, mert habár egyes törvényhatóságok meg is védhették területük belsejét a czigányok kóborlásától, a szomszéd törvényhatóságokból, a hol szabályrendeletek nem álltak fenn, ismét beözönlöttek a kóbor czigányok az illető törvényhatóságok területére. A törvényhatóság csak az által véli orvosolhatónak az ügyet, hogyha a kóbor czigányok ügye országosan rendeztetik. A kérvényi bizottság tekintettel arra, hogy a kérvény figyelmet érdemel, javasolja, hogy a kérvény a belügyminister úrnak adassék ki. *(Helyeslés.)*

Elnök: Méltóztatik elfogadni? Ha senki sem kíván szólani, határozatképen kimondom, hogy a kérvény kiadatik a belügyminister úrnak.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: »Az 1848—49-es honvédegyletek országos központi bizottságának kérvénye évi dotatiojának emelése tárgyában.

Horváth Béla előadó: Az 1848—49-iki honvédegyesületek országos központi bizottsága kérvényében arra kéri a képviselőházat, intézkedjék aziránt, hogy évi dotatioja emeltessék. Kifejtik benne az okokat, melyekre kérelmüket alapítják. Nevezetesen szeretnék a közkatonák napizsoldját 5 krról 10 krra, a tizedesekét 16 krra, az őrmesterekét 30 krra emelni, továbbá, hogy az özvegyeknek is megadassék a nyugdíj, tekintet nélkül arra az időre, melyben özvegységre jutottak. Végül kérik alapszabályaikat ezen értelemben revideáltatni, kérelmezve azt is, hogy a honvédmenház kibővíttessék. Mindezek olyan figyelemre méltó körülmények, hogy a kérvényi bizottság nem zárkózhatott el előlük, s ezért javasolja, hogy figyelembe vétel czéljából adassék ki a ministerelnök úrnak. *(Helyeslés jobb felől.)*

Madarász József: Szívesen járulok a t. előadó úr által javasolt határozathoz és azon reményben szólalok fel, hogy a t. ministerelnök úr ennek következtében minél előbb értesíteni fogja a házat a 48—49-es honvédek kérelmeinek valahára teljesítéséről. Elvárom, hogy bekövetkezzék az az idő, midőn ezen kérelem következtében a t. kormány eszközölni fogja az országban még létező 48-as honvédeknek összeírását, hogy a szerint azután legyen időnk és alkalmunk a honvédekre nézve valahára teljesíteni azt a kötelességet, a melynek teljesítését 1867/68 óta — sajnálattal kell kinyilatkoztatnom — ez a ház elhanyagolta. Sajnos és szomorú az a helyzet, a melyben ezek a — bár teljesen nem csonka — de mégis élelmedett, munkára képtelen honvédek vannak, a kik koczkáztatták életöket, és ha megmaradtak is életben, de megtették a maguk kötelességét a haza érdekében; ezek közül számosan házról-házra, képviselőtől képviselőhöz kénytelenek járni segélyért; úgy, hogy ezeket koldúlni látjuk akkor, mikor a ház a költségvetésben az 1848 és 1867 között az ország ellenében, tehát az ország leigázására szolgált polgári egyéneket még most is és némelyeket közülök tetemes nyugdíjban, tetemes kegyadományban részesíti. *(Igaz! Úgy van!)* Mi nem kérünk teljes kényelmet azoknak, a kik életüket tették koczkára, de egyszerűen elérkezett az ideje, hogy a szegény honvédeknek adjunk legalább annyit, hogy ne legyenek kénytelenek egyik képviselőtől a másikhoz, egyik háztól a másikhoz könyöradományért járni. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Búsbach Péter: T. ház! A kérvény, a melyet a kérvényi bizottság pártolólag terjeszt a ministerelnök úr elé, megérdemli azon meleg rokonszenvet, a melylyel Madarász József képviselő úr mellette fölszólalt. *(Helyeslés.)*

Én magam is azon nézetben vagyok, hogy egy állam, a mely ma már rendezett pénzügyek-

Digitized by Google

kel bír, nem tekintheti nyugodtan, hogy annak a hadseregnek a tagjai, a melynek utóvégre a csapások daczára is köszönheti, hogy jelentőséggel bír, hogy függetlenségét kivívni képes volt, rongyokban hulladozzanak szerteszét az országban. *(Igaz! Úgy van! a bal- és jobboldalon.)* Az a bőkez támogatás, a melyet a honvédek számára több ízben, pénzügyeink rendezésénél tapasztaltunk itt az országházban, ne tekintessék bevégzettnek, hanem óhajtom, hogy következzék be az az idő, a mikor azt fogja az ország mondani, hogy azok a honvédek, a kik 1848/49-ben küzdöttek azért, hogy ezen ország elérje a függetlenséget, a melyet tényleg azon az alapon ért el, azok az országnak gyermekei és elaggotjai, és róluk az ország fog gondoskodni, nem egy megszabott korlátolt összegben, hanem mindazokat a honvédeket, a kik azokból az időkből fennmaradtak, tökéletesen el fogja látni, ha rászorúltak. Én is pártolom az indítványt. *(Élénk helyeslés.)*

Horváth Ádám jegyző: Thaly Kálmán!

Thaly Kálmán: T. ház! A régi honvédek évi dotatiojának emelése már a pénzügyi bizottság előtt is megfordúlt, mely a költségvetés tárgyalásakor az emelést méltányosnak, sőt szükségesnek találván, az eddigi összegnek 100.000 frttal való emelését javasolja. A ház ezt a javaslatot csak a honvédelmi költségvetés napirendre kerülésekor fogja tárgyalhatni. Azt hiszem, mindnyájunkat pártkülönbség nélkül annyira érdekel az 1848/49-iki elaggott honvédek segélyezésének ügye, hogy bátran feltehető, hogy a ház ezt az emelést meg fogja szavazni. Én tehát csak azért szólalok fel, hogy ez oldalról is ismételve kifejezés adassék azon felfogásnak, melyet örömmel hallottam a túlsó oldalon is hangsúlyozni, hogy a nemzet ezen, most már igazán elaggott és nagyrészben nyomorba jutott vitézeknek adósa és hogy most, midőn pénzügyeink kedvezőre fordúltak, nem engedhetjük őket az inséggel küzdeni. Nagyon sok ilyet ismerhet minden képviselőtársam, legalább én sokat ismerek. Az embernek sokszor megesik a szíve, mikor elaggott férfiakat lát vánszorogni, a kik, magukat honvédokmányaikkal igazolva, kénytelenek koldúlással tengetni napjaikat, mert az országos honvédsegélyző-egylettől, melynek erre több pénze nincs, csak 5—8 kr. nyugdíjacskát kapnak.

A legmelegebben ajánlom tehát én is a t. kormánynak e kérvény ügyét, fentartva magamnak és e pártnak is, melyhez tartozni szerencsém van, azt a jogot, hogy a honvédelmi tárcza költségvetésének tárgyalásakor ez égetővé vált ügyhöz bővebben is hozzászóljunk, és ha a javasolt 300.000 frtot elegendőnek nem találnók, esetleg annak emelését indítványozzuk. Elfogadom a kérvényi bizottság javaslatát. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Kíván-e még valaki szólani? Ha nem, a vita be van zárva. Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a ház egyhangúlag elfogadja a kérvényi bizottság javaslatát.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: 72. számú kérvény. Schenk A. Károly budapesti lakos elégtételt és kárpótlást kér.

Horváth Béla előadó: T. ház! Schenk A. Károly kérvényt intéz a képviselőházhoz, előadván a következőket: Évekkel ezelőtt — úgymond — virágzó üzlete volt a fővárosban, de egy titkos zsiványbanda — mint magát kifejezi — tönkre juttatta. Hiába fordúlt a rendőrséghez és a törvényszékhez, mert mindkét helyen, mint őrűltet, elutasították. Felhozza, hogy bár őt 58 budapesti orvos megfigyelte és bolondnak nem declarálta, mindazonáltal a törvényszék nem tett eleget azon felhívásnak, hogy igazolja, hogy nem bolond. Azt kéri, hogy a törvényszék határozza el, hogy kártalaníttassék, mert valamint Bulgária kártalanítást fizetett minden osztrák mérnöknek, kit az ottani rablóbanda elfogott, hasonló eljárást kövessen vele szemben Magyarország is.

Tekintve, hogy valószínüleg egy szerencsétlen elmebajossal van dolgunk, a ki saját beismerése szerint is, az illetékes forumnál már megtette a lépéseket, a melyeket itt figyelembe venni nem lehet, a bizottság azt javasolja a t. háznak, hogy a kérvény visszavétel czéljából tétessék le a ház irodájában.

Elnök: Kíván valaki szólani? *(Szünet.)* Minthogy senki sem kíván szólani, méltóztatnak elfogadni a kérvényi bizottság javaslatát, hogy a kérvény visszavétel czéljából letétetik a ház irodájába. *(Helyeslés.)*

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Heves vármegye törvénymagyarázást kér az 1883. évi I. tczikkre.

Horváth Béla előadó: T. ház! Heves vármegye közönsége kérdést intéz a t. házhoz, törvénymagyarázatot kér. Nevezetesen azt kérdi, vajjon azok a tisztviselők, kik akár kinevezés, akár választás útján az 1883 : I. tcz., tehát a qualificationalis törvény életbelépése alkalmával hivatalban nem voltak, később ugyanazon szakban alkalmazhatók-e vagy nem. Ez a kérdés. Miután ezt a törvényhatóság az idézett törvényből kellőképen megvilágítva nem látja, törvénymagyarázatot kér. T. ház! Miután az 1883. évi I. tcz. átmeneti intézkedései fejezetének 34. §-a tisztán és világosan kimondja azt, hogy azok a tisztviselők, kik a qualificationalis törvény életbelépése alkalmával tényleg hivatalban voltak, de 1867. julius 1-étől a qualificationalis törvény hatályba léptéig valamely időköz-

Digitized by Google

ben akár kinevezés, akár választás útján szolgáltak, azok nemcsak újból jelölhetők, választhatók vagy kinevezhetők, de ugyanazon szakmában még előmenetellel is bírnak, miután a törvény világosan rendelkezik, a kérvényi bizottság látván azt, hogy itt törvénymagyarázatnak helye nincs, a kérvényt ilyetén magyarázat mellett a belügyminister úrnak kéri kiadatni. *(Helyeslés.)*

Nánásy Ödön: T. ház! Bocsánatot kérek, hogy ismét bátor vagyok a t. ház figyelmét pár perczre igénybe venni, mert én a kérvényezési jogot a törvényhatóságok oly fontos jogának tartom, hogy a ház méltán szentelhet a kérvényeknek némi figyelmet. A tárgyalás alatt lévő kérvény, illetőleg felirat előzményeiről szeretnék egy pár szót elmondani, mert azon előzmények megismerése csakugyan arra a conclusiora vezet, mely az előadó úr javaslatában is benne van, hogy itt nem törvénymagyarázatra van szükség, hanem más intézkedésre. Az eset előzménye a következő: Hevesmegye törvényhatóságának, úgy emlékszem, 1892. október 10-ikén tartott közgyűlésében, többek között egy szolgabirói állás betöltése is napirendre került. Ez állásra három kijelölhető egyén jelentkezett. Ezek közül a candidáló választmány egyet a candidatioból kihagyott.

Szederkényi Nándor: A választmány többsége!

Nánásy Ödön: Minden választmány határozatát természetesen annak többsége hozza, és ez a választmányra esik vissza. A candidáló választmány egyet kihagyott, és a főispán úr, mint a candidáló választmány elnöke, ezt azon ügyetlen indokolással hozta a közgyűlés tudomására, hogy az illetőt ki kellett hagyni, mert a választmány qualificatioját kellőleg igazolva nem látta. Az illetőnek a qualificatioja, mint az előadó úr is helyesen kifejtette, az 1883. évi I. tcz. 34. §-ában gyökerezik. Mert az illető 1867. julius 1-e után az 1883 : I. tczikket megelőző időben tényleg szolgált, és erről szolgálati hizonyítványt is nyert Borsodmegye alispánjától és ezt a candidationalis választmány előtt bemutatta. Mikor a candidatio megtörtént és ekkép nézetem szerint, a törvény megsértetett, a candidationalis választmány egy tagja felállott és azt indítványozta, hogy a vármegye irjon fel az országgyűléshez. Én azonban a magam részéről, hogy ez a törvénytelen eljárás lehetőleg már ezen esetben orvosoltassék, felebbezést intéztem a belügyministerhez. Az akkori belügyminister intézkedett is a dologban, méltóztassék megengedni, hogy a határozatnak intézkedő részét, mely igen rövid és érdekes, felolvashassam. *(Halljuk! Halljuk!)*

(Olvassa): »86.986/II—3. szám. M. kir. belügyminister Hevesmegye közönségének. A választást ezennel érvényben fentartom. Mert igaz ugyan, hogy Kiszely Géza az 1883. évi I. tcz. életbelépte előtt Borsod vármegyében szolgabirói tisztet viselt s így ő az 1883. évi I. tcz. 34. §-ának rendelkezéséhez képest a szolgabirói állásra jelenleg is képesítve van, a minősültség hiánya tehát a jelöléstől való kihagyásra okul nem szolgálhatott, azonban másfelől tekintetbe kellett vennem, hogy a törvény a kijelölő választmánynak a kijelölés közül discretionarius hatáskört biztosít, minélfogva a kijelölő választmánynak ezen jogkörén belül a fenforgó esetben következett eljárásából, különös tekintettel arra a körülményre is, hogy a pályázott, de ki nem jelölt egyén, kire egyedül képezhetne a választmány eljárása sérelmet, kinem-jelölése miatt panaszt nem emelt, a választás érvényességére kiható következtetést levonnom tisztemben állónak nem tartottam.« *(Helyeslés jobbról.)*

A belügyminister úrnak ezen határozatát, a mi az első részt illeti, magam is helyeslem, és teljesen megnyugtatónak találom azokra a tisztviselőkre nézve, a kik a közigazgatást nem az iskolában, hanem a gyakorlatban tartották meg. Megnyugtatónak találom annyival is inkább, mert a belügyministeriumnak ily elvi esetekben hozott határozatai a ministerek személyében történő esetleges változások által, úgy tudom, nem érintetnek. A második rész azonban, a mely azt mondja, hogy a candidationál elkövetett törvénysértés csak egyedül a ki nem jelölt egyénre képezhet sérelmet, már kevésbbé megnyugtató, t. képviselőház, mert a választás közjogi actust képezvén, mindenki, a ki szabad választási jogában a helytelen candidatio által korlátoztatott, méltán és jogosan panaszkodhatik. *(Helyeslés a baloldalon.)*

A harmadik részt pedig a magam részéről teljesen elítélem. Mert szomorú dolog, hogy a candidaló választmányok által elkövetett sérelmek és erőszakoskodások soha orvoslást nem nyernek a belügyministeriumban, abból az indokból, hogy a candidaló bizottság discretionarius hatáskörrel bír. Én azon véleményben vagyok, t. ház, hogy ha discretionarius dologról van szó, kétszeres kötelessége a t. belügyminister úrnak éberséggel őrködnie a felett, hogy a discretionarius hatalom a törvény korlátain belül maradjon, és nagyon sajnálom, hogy az akkori minister úr azt a discretionarius lepelt egy kissé meg nem bolygatta, mert akkor rájött volna, hogy Kiszely Géza nem annyira a törvénymagyarázat körül fenforgó akadály miatt nem candidáltatott, hanem azért, mert az ellenzék jelöltje volt, és épen az előző képviselőválasztásoknál nagy szolgálatokat tett a hevesmegyei ellenzék ügyének: tehát hatalmi érdek köve-

Digitized by Google

telte, hogy rajta boszút álljanak. *(Egy hang a szélső baloldalon: Mindig így tesznek!)*

Ez a discretionarius hatalom, t. ház, valóságos nyitott kapú a pártérdeknek és párturalomnak behurczolására a közigazgatásba. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Visszatérve a kérdés érdemére, a felvetett kérdésnél a candidationalis választmánynak sajátságos magyarázatára is kell még, hogy kiterjeszkedjem. *(Halljuk! Halljuk!)* A kétely az iránt merült fel: vajjon azok a volt megyei tisztviselők, a kik 1867. évi julius elseje után tisztviselői állásban voltak és később, az 1883: I. tcz. hatálybalépte előtt viselt hivataluktól megváltak, bírnak-e jogosult minősítéssel arra, hogy e törvény életbeléptetése után, ugyanazon szakban ismét alkalmaztassanak, és a mennyiben azon hivatalos állásra a törvényben megállapított egyéb minősítés hiánya daczára pályáznak, kijelöltethető-e az ugyanazon szakban kérelmezett tisztviselői állásra? Erre a válasz a törvényben világosan benne van, azonban a candidationalis választmány többsége arra az álláspontra helyezkedett, hogy miután ezen intézkedés a törvény 34. §-ának átmeneti intézkedései között foglal helyet, mint átmeneti intézkedés nem tarthat örökké. Ez volt az egyik indok, a miből a választmány kiindúlt, és azt mondotta, »hogy ezen intézkedés csak a 1883: L. tcz. életbeléptét követő legelső restaurationál volna alkalmazható.« Ez volt a törvénysértés.

T. ház! Mindezeknél fogva, minthogy én is abban a véleményben vagyok, hogy a törvény teljesen világos, és semmi magyarázatra nem szorúl, elfogadom a kérvényi bizottság javaslatát, azonban a t. belügyminister úrhoz volna azon kérésem, a mit erről a padokról régóta sürgetünk: méltóztassék a megyék élére oly férfiakat állítani, a kik a törvényt jól magyarázzák. *(Helyeslés a szélső baloldalan. Egy hang bal felől: Jól tudják!)*

Bernáth Dezső jegyző: Szederkényi Nándor!

Szederkényi Nándor: T. ház! Ezen fontos kérdés tudtommal ily alakban a t. ház előtt legelőször fordúl meg, és így, a midőn egy törvényhatóság törvénymagyarázatért fordúl a házhoz, ez kétségen kívül figyelemre méltó körülményt képez, melyen úgy egyszerűen át nem lehet surranni. Ily eset nem fordúlván elő a ház előtt, nagyon természetes, hogy elintézésére praecedens sincs: most kell tehát azt megalkotni. *(Halljuk! Halljuk!)* Szerencsére e kérdés tárgya maga is oly természetű, hogy talán egyszerűen úgy, a mint azt a kérvényi bizottság előadója előterjesztette, áteshetnénk rajta, hogy t. i. a törvény annyira világos, hogy itt annak magyarázatára nincs szükség, s legfeljebb csak arra van szükség, hogy a mennyire lehet, minél kevesebbre szorítsuk azon esetek számát, hogy ily félremagyarázások a törvényhatóságok élén állók részéről ne történjenek. Erre pedig felügyelni a belügyminister úr joga és kötelessége. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Én, t. ház, tagja voltam azon kijelölő bizottságnak, melynek többsége ezen famosus törvénymagyarázatot adta, de részt vettem 1883 ban a qualificationalis törvény tárgyalásánál is, és különösen az átmeneti intézkedés magyarázatában szintén magam is tevékeny részt vettem. Tudom, ismerem a törvény világos szavát, ismerem annak szellemét, és így nagyon természetes, hogy igen kínos volt azon candidáló bizottságban helyzetem, szemben annak elnökével, a főispánnal, a ki a törvények ezen világos, félremagyarázhatatlan szavai és intentioja ellenében állást foglalva, egy kérvényre kimondta, hogy az illetőnek qualificatioját azért kellőleg igazoltnak nem fogadja el, mert Borsod vármegye igazolta azt, hogy az illető egyén 1870. után szolgabirói minőségben szolgált.

Képzelhető, hogy kínos volt a helyzet. Egy törvényről volt szó, de nemcsak törvényről, hanem jogról is, a melyet ezen törvény alapján az országnak számos férfia bír. Arról volt szó, hogy a törvénynek ilyen magyarázatával, ha ez keresztül megy, jogaikban fognak az illető férfiak megrövidittetni, a kik ez alapon bírják qualificatiojukat, és óhajtják azt érvényesíteni. De veszedelmes jogfosztás is lett volna, ha azon főispán úrnak törvénymagyarázata ezen alakban a ministeriumnál is keresztül megy. És én tartottam ettől, mert az illető főispán kijelentette, hogy ő e tekintetben a belügyministeriumtól az ő magyarázata értelmében megnyugtató tájékoztatást szerzett.

Egy leplet akartam, t. ház, ezekkel fellebbenteni egy candidáló bizottság belső természetéről és életéről, melyben a törvény szelleme és szavaiért kell küzdeni a hatalom képviselőjével, a kit ma úgy neveznek: főispán. Természetesen a hatalom az ő kezében van, mert a három általa kinevezett egyénnel a három választott egyént egyszerűen leszavaztatja, a mint ez esetben is egyszerűen leszavaztatott bennünket a törvény világos szava és intentiója ellenére.

Természetes, hogy nem ezen egy egyén miatt, hanem az országban élő számos, más ily férfiak szerzett joga érdekében, a mely ezen a törvényen nyugszik, ezt mi nyugodtan nem tűrhettük Heves vármegyében, hogy praecedens ne legyen belőle; máskép a főispánok ezen az alapon fogják gyakorolni mindenütt az ő kinevezési, illetőleg candidálási jogukat. Megfosztanak egyeseket jogaiktól, elütik őket igazaiktól, mert a jog kezükben van. És természetes, hogy bármi recen-

Digitized by Google

sust keltett is ez Heves megyében a választás után, meg kellett nyugodni a törvénytelenségben, a világos törvényszegésben, mert hiszen tudtuk, hogy a candidáló bizottság eljárása a törvényszerint felülvizsgálat alá nem esik.

A vármegye felírt ezen törvénymagyarázat ellen. Nem úgy irtunk fel, mint a kérvényi bizottság előadója mondja, hogy a vármegye kétségben volt a törvény iránt. Nem volt kétségben, tisztán tudja és úgy értelmezi, a mint kell. De a hatalom képviselőjével szemben kellett a kérdést felvetni, hogy az országgyűlés magyarázza meg a hatalom képviselőjének, hogy mi van ebben a törvényben. Nagyon örülök, hogy a t. kérvényi bizottság is ugyanazon nézetben van, hogy a törvény világos. Annak is örülök, hogy egy felebbezés folytán, a mint előadatott, a t. belügyministerium is azon nézetben van, hogy az illető jogának megvonása tárgyában, helytelen volt. Örülök és az országban is megnyugvást kelthet az, hogy az illető egyének, a kik ez alapon bírták jogukat, ebben háboríttatni nem fognak. A főispánok ugyan azért mégis megtehetik ezt bármikor. De épen azért, hogy ne tehessék, áll elő a kormánynak kötelessége, midőn ilyen törvénynyel biztosított jogok megcsonkításáról van a szó, és arra az illetőre nézve már a dolgot reperálni nem lehet. Tudom, hogy az intézkedést visszavonni nem lehet, mert az eljárás már megtörtént, de ime itt van a kérdés, s én felhívom a t. belügyminister urat, hogy tanúlmányozza azt a kérdést, hogy bármi téren, bármely bíróság vagy bármily hatóság kövessen el törvényszegést és törvénysértést, a törvény biztosítsa mindenkinek azt, hogy a törvénysértés megtorlás nélkül nem marad. Ime Magyarország alkotmányában itt van az első eset a világos törvénysértésre, de azért ez megtorlás nélkül maradt. Senkinek nem szabad a törvényt megszegni, csak egynek: a főispánnak! (*Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.*) Magyarországon ez idő szerint ez így van. Ezeket elmondván, különben hozzájárúlok a kérvényi bizottság javaslatához. (*Helyeslés a szélsőbalon.*)

Elnök: Kíván még valaki szólani? Ha senki sem kíván szólani, méltóztatnak elfogadni a kérvényi bizottság javaslatát. (*Helyeslés.*) E szerint ez elfogadtatik.

Perczel Béni jegyző (*olvassa*): A telekkönyvvezetők országos egylete az 1883: I. törvényczikk kiegészítése iránt.

Horváth Béla előadó: T. ház! A telekkönyvvezetők országos egyesülete azt kérelmezi, hogy az 1883. I. tcz. 19. szakasza, mely a telekkönyvvezetőkre a qualificatiot szabja meg, és pedig akként, hogy négy középosztály bevégzése után az illetők gyakorlati vizsgára bocsájthatók, oda módosíttassék, hogy ne legyen elegendő négy középosztálynak, hanem valamelyik középtanodának elvégzése és érettségi bizonyitványnak bemutatása. A kérvényi bizottság a kérvényt az igazságügyminister úrnak javasolja kiadatni.

Elnök: Kíván valaki szólani? Ha senki sem kíván szólani, méltóztatnak a bizottság javaslatát elfogadni? (*Helyeslés.*) E szerint a kérvény kiadatik az igazságügyminister úrnak.

Perczel Béni jegyző (*olvassa*): Fejér vármegye közönsége az esztergomi vasút kiépitése tárgyában.

Horváth Béla előadó: T. ház! Fehér vármegye közönsége hallomásból azt hitte, hogy az esztergomi vasút Budapest felett fog valamelyik állomással kapcsolatba hozatni. Tartván attól, hogy az Esztergom megyéből beszerzett kőszén szállítása ezáltal több költségbe fog kerülni, kérvényt intézett a t. házhoz aziránt, hogy a tervet megváltoztatva, oda intézkedjék, hogy a csatlakozás ne Budapest felett, hanem Budapesten alúl, Kelenföldön létesíttessék Esztergommal.

Miután ezt Fehér vármegye közönsége különben is csak hallomásból tudta, mert a tervezet szerint már a körvasúttal lett összekapcsoltatva az esztergomi vasút és miután tényleg e vasút a Budapest körül lévő körvasúttal kapcsolatban Kelenföld felé van irányítva, a kérvény tárgytalanná vált, és így azt javasolja a bizottság, hogy a kérvény tétessék le a ház irattárába.

Elnök: Kíván valaki szólani? Méltóztatnak a bizottság javaslatát elfogadni? (*Elfogadjuk!*) E szerint a kérvény a ház irattárába tétetik le.

Perczel Béni jegyző (*olvassa*): Bereg vármegyei magyar közmüvelődési egylet, karánsebesi gör. kel. róm. zsinat a tanítói fizetés rendezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában.

Horváth Béla előadó: T. ház! E két kérvény a tanítói fizetések emelését tárgyalja. Miután a kérdés az illető bizottság által elintéztetett és legközelebb a t. ház elé kerül, a bizottság azt javasolja, hogy azon alkalommal a kérvények tétessenek le a ház asztalára.

Elnök: Méltóztatnak elfogadni? (*Elfogadjuk!*) A kérvények a tanítói fizetések rendezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása alkalmával a ház asztalára fognak letétetni.

Perczel Béni jegyző (*olvassa*): Kőrösi István alacskai lakos az úrvacsorához szükségelt bornak, a fogyasztási adó alól való kivételét kérelmezi.

Horváth Béla előadó: T. képviselőház! Ezzel kapcsolatban azt is kérelmezi Kőrösi István alacskai református lelkész, hogy mivel ő e tárgyban kérdést intézett a pénzügyigazgatósághoz, mely ezen tudakozódványát bélyeg hiánya

Digitized by Google

miatt megleletezte: annak kimondásán felül, hogy az úrvacsorához használt bor a fogyasztási adó alól mentes, neki ez a leletezés elengedtessék. Bár a pénzügyigazgatóság a megfelelő szabályrendelet értelmében helyesen járt el, mindazonáltal, a mennyiben a kérvény e részét is teljesíthetőnek vélné a pénzügyminister úr, a kérvényt a pénzügyministerium vezetésével megbizott ministerelnöknek javasolja kiadatni.

Thaly Kálmán: T. ház! Én csak azt bátorkodom figyelmébe ajánlani az igen t. pénzügyminister úrnak, illetőleg ministerelnök úrnak, hogy ebben a kérvényben van egy kis igazság, mert mégis egy több, mint 3,000.000 lélekből álló felekezetnek egyházi szertartásaiban gyökerező szokásról van szó.

Valamint más egyháznál az ostyát nem veszik adó alá, úgy méltányos, hogy a protestansoknak úrvacsorára adott borát se vegyék adó alá. Ez ugyanis oly csekélység, hogy a miatt ugyan meg nem csonkul valami nagyon az állam jövedelme. Debreczenben, a hol 45.000 kálvinista lélek van, egy-egy úrvacsora alkalmával nem ment fel egy akóra a. bor. Annál kevesebb, és csakis literekről lehet beszélni a kisebb egyházaknál; következőleg a erkölcsi és vallási szempontot tekintve igen méltányos volna, ha a t. pénzügyminister úr e kérdést kedvezőleg oldaná meg. *(Helyeslések.)*

Elnök: Kíván-e még valaki szólani? Méltóztatnak a kérvényi bizottság javaslatát elfogadni? *(Elfogadjuk!)*

A kérvény a pénzügyministerium vezetésével megbizott ministerelnöknek adatik ki.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Özvegy Fetter Károlyné, Kremmer Éva nyugdíjigényében szenvedett sérelmének orvoslását kéri.

Horváth Béla előadó: Fetter Károlyné a sérelmet abban látja, hogy habár lett volna nyugdíjra igénye, ezen igényét elvesztette. E kérvény kétszer is megjárta illetékes forumát, a vallás- és közoktatásügyi ministeriumot, és mivel a kérvényben felhozott adatai valótlanoknak bizonyúltak, a ministerium mind a két ízben elutasította kérelmével.

A bizottság tudomást szerezvén arról, hogy az ügy az illetékes forumok előtt kellőképen elintézés alá került és orvoslásnak helye nincsen, javasolja, hogy a kérvény visszavétel czéljából a ház irodájában tétessék le. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kíván valaki szólani? Méltóztatnak elfogadni a kérvényi bizottság javaslatát? *(Elfogadjuk!)* A kérvény tehát visszavétel czéljából a ház irodájában helyeztetik el.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Budapest fő- és székváros közönsége építési szabályrendelet alkotása iránti jogának törvény által megállapítását kéri.

Horváth Béla előadó: Budapest fő- és székváros közönsége kérelmezi, hogy az építési szabályrendelet alkotásának joga őt illetvén, a közmunkák tanácsa, mely magának ezt a jogot szintén vindicálja, ezzel a törekvésével, elutasíttassék. A kérvényi bizottság a kérvényt kiadatni javasolja a belügyminister úrnak.

Elnök: Kíván valaki szólni, t. ház? Méltóztatnak a javaslatot elfogadni? *(Elfogadjuk!)*

A ház a javaslatot elfogadja és a kérvényt a belügyministeriumnak adja ki.

T. ház! Ezzel a 5-ik sorjegyzékben foglalt kérvények tárgyalását befejeztük. Következik a 6-ik sorjegyzék.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: M.-szentgyörgyi úrbéresek és jogutódaik az 51./89. számú curiai döntvény okozta sérelmek orvoslása tárgyában.

B. Kemény Ákos a kérvényi bizottság előadója: T. képviselőház! Az 1889. évi 51. számú teljes ülési curiai döntvény kimondja, hogy az úrbéri italmérésért megállapitott kártalanítási összetulajdonjoga a volt úrbéreseket illeti. Minthogy azonban az úrbéri italmérési jog nem az egyes jobbágyoknak adományozott egyéni jog volt, hanem a jobbágyközségekre átruháztatott, az úrbéri italmérési kártalanítási összegről kötményezett kötvények állítandók ki, és ezek a jelenlegi politikai községeknek adandók ki. E döntvény alapján jártak el a kérelmezők kártalanítási ügyeikben, és kérvényük odairányúl, hogy e döntvény által okozott sérelmek orvoslása iránt a t. ház az igazságügyminister urat utasítani méltóztassék.

T. ház! Miután a curiai döntvény jogforrást képez, melynek megváltoztatására sem a képviselőház, sem az igazságügyminister úr befolyást nem gyakorolhat, mert ez ellenkeznék a bíró függetlenség elvével, a kérvényi bizottság javasolja, hogy tétessék le a kérvény a ház, irodájába visszavehetés végett.

Elnök: Méltóztatnak elfogadni? *(Elfogadjuk!)* A ház a javaslatot elfogadja és a kérvény a ház irodájába letétetik visszavehetés czéljából.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Bereg vármegye közönsége a Tisza folyó folytatólagos munkálatairól, valamint a Ferencz-csatorna tiszai torkolatának áthelyezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában.

B. Kemény Ákos előadó: T. képviselőház! Ezen felirat kifejti, hogy a Felső-Tisza védtöltéseinek egy méterrel a legmagasabb vízszín fölé emelése nem elegendő; kifejti továbbá, hogy Beregmegye érdekei kellő figyelembe nem vétetnek, hogy a megye területén folyamátmetszések készítése, mederbővitések és parterődítések és hasonló munkálatok nem terveztetnek. A

Digitized by Google

kérés oda irányúl, hogy Beregmegye érdekei nagyobb figyelemben részesíttessenek.

Miután az illető törvényjavaslat a vízügyi bizottsághoz utasíttatott tárgyalás végett, a kérvényi bizottság javasolja, hogy a kérvény tétessék át a vizügyi bizottsághoz. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kíván valaki szólni? Méltóztatnak elfogadni a bizottság javaslatát? *(Elfogadjuk!)* A ház a kérvényi bizottság javaslatát magáéva teszi, és így a kérvény áttétetik a vízügyi bizottsághoz.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Makó város előljárósága az ártér-osztályozás által szenvedett sérelmek orvoslása iránt.

B. Kemény Ákos előadó: T. képviselőház! Makó város 1852-ben 6000 hold bevallott árterülettel tagja lett a mindszent-apátfalvi vízszabályozó társulatnak, mely utóbb a kunszentmárton-bökönyi és a békés-báboczkai szakaszokkal kőrös-tisza-marosi ármentesítő társulattá alakúlt. Minthogy ezen társúlat az osztályozási kulcsot akként állapította meg, hogy a mindszent-apátfalvi szakasz az évi szükségletnek 42%-át fizeti, míg a területileg nagyobb kunszentmárton-bökönyi szakasz csak 23%-kal járúl az évi szükségletekhez, a mindszent-apátfalvi és így a makói ártér-birtokosság is azon válságos helyzetbe jutott, hogy évi jövedelmét a különböző adók és közterhek felemésztik. A kérés oda irányúl, hogy útasítsa a t. ház a földmívelésügyi ministert, ezen mindszent-apátfalvi szakasznak külön társúlattá való alakítására; ha pedig ez nehézségekbe ütköznék: az iránt, hogy az árszabályozás kulcsa oly módon állapíttassék meg, mely Makó város érdekeinek megfelel.

Miután ez tisztán administrationális kérdést képez, és miután a vízjogi törvény értelmében az ily társúlatok felett a felügyeleti jogot a földmívelésügyi minister gyakorolja: a kérvényi bizottság javasolja, hogy e kérvény a földmívelésügyi ministerhez tétessék át.

Perczel Béni jegyző: Gr. Teleki József!

Gr. Teleki József: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Felszólalásomnak nem lehet czélja, hogy a háznak becses türelmét ezen kérvény megismertetésével próbára tegyem, annál kevésbbé, mert a kérvényben foglalt ügy annyira bonyolúlt, hogy órákat meg órákat lehetne arról beszélni, míg az ember magának helyes képet alkothat róla.

E kérdést alaposan megbírálta a kérvényi bizottság. Helyeslem tehát annak azt a határozatát, melyben kéri, hogy ez, mint tisztán administratioinális természetű ügy, a földmivelésügyi ministernek adassék ki. Ezért csakis azon megjegyzés megtételére szorítkozom, hogy, — ámbár jól tudom, hogy ily vízügyben valamennyi érdekeltnek lehetetlenség tökéletes igazságot szolgáltatni, még is mint olyan, a ki ezen ügyet ismerem, és arról teljesen tájékozva vagyok, — a kérvényezők kérelmét annyira jogosnak, méltányosnak és igazságosnak tartom, hogy azt a legmelegebben ajánlom t. barátom, a földmívelésügyi minister becses figyelmébe.

Elnök: Kíván-e még valaki szólani? *(Nem!)* Ha nem, kérdem, méltóztatnak-e a javaslatot elfogadni? *(Igen!)* A ház a kérvényi bizottság javaslatát elfogadva, a kérvényt a földmívelésügyi minister úrhoz teszi át.

Perczel Béni jegyző *(olvassa:)* Torda-Aranyos, Udvarhely, Kisküküllő, Alsó-Fehér, Hunyad, Szilágy és Csik vármegye közönsége az erdélyrészi volt földesúri birtokosok által az úrbéri kártalanitások kiadása körül szenvedett és még ez ideig orvosolatlan fennálló sérelmek ügyében kérvényez.

B. Kemény Ákos előadó: T. ház! Midőn az 1848: VI. és az erdélyi IX. tcz. az úrbériséget megszűntette, a törvényhozás, egyúttal kimondva hogy az eddigi úrbéri szolgálmányokkal felérő tőke-érték a közálladalom által a volt földesuraknak hiány nélkül ki fog fizettetni, de a bekövetkezett politikai események folytán ezen kötelezettségének eleget nem tehetett. A helyébe lépett absolut kormány pedig csak 1859-ben tette közzé a megváltási munkálatokra vonatkozó szabályzatot, mely a volt erdélyrészi földes urak igényeit három irányban jelentékenyen megkárosította. Először a tized-kárpótlás fejében kiadott tőke kamatai 1848. julius hó 1-től 1858. szeptember hó 15-ikéig visszatartattak. Másodszor a kártalanitási eljárásnál alapúl vett jövedelem egyharmad része levonatott kezelési költség czímén, holott a nem földesúri dézsmáknál csak egyhatod rész vonatott le. Harmadszor az u. n. fiskális dézsma egyáltalában nem kárpótoltatott.

A kérvényi bizottság figyelemreméltóknak találja ezen felsorolt indokokat és a felíró vármegyék kérelmét, és azon javaslattal járúl a képviselőház elé, hogy ezen felíratok pártolólag tétessenek át a pénzügyministerim vezetésével megbizott ministerelnök úrhoz. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kíván-e valaki szólni? Méltóztatnak a bizottság javaslatát elfogadni? *(Helyeslés.)*

A kérvényi bizottság javaslata alapján mondom tehát ki a határozatot.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: A nemzeti demokrata munkáspárt a szavazati jognak minden nagykorú honpolgárra való kiterjesztése iránt kérvényez.

B. Kemény Ákos előadó: Miután a mostani költségvetési vita folyamában a belügyminister úr a választási törvény reformjának fontosságát hangsúlyozta, a kérvényi bizottság javaslata oda irányúl, hogy a mennyiben az ezen

Digitized by Google

kérvényben foglaltak is anyagot szolgáltathatnának a választási törvényjavaslat reformjához, tétessék át e kérvény a m. kir. belügyminister úrhoz. *(Helyeslés.)*

Elnök: Méltóztatnak a javaslatot elfogadni? *(Elfogadjuk.)* Ha senki sem kíván szólni: a javaslat értelmében mondom ki a határozatot, s a kérvény kiadatik a belügyminister úrnak.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Bihar, Nógrád, Szabolcs és Ung vármegye közönsége a közös fordulóban levő földek és közlegelők gazdasági használatának törvényhozási szabályozása iránt kérvényez.

B. Kemény Ákos előadó: T. ház! Az úrbéri rendezés végrehajtása után az ország legtöbb községében az u. n. fordulós gazdálkodási módszer fejlődött ki; miután azonban ez törvényhozás útján szabályozva és biztosítva nincs, számos községben egyesek külön akarata által az lehetetlenné lett. Ezen viszonyoknak törvényhozás útján leendő szabályozását kérvényezik a felíró vármegyék. A kérvényi bizottság javaslata tehát odairányúl: adassanak ki ezen felíratok a földmívelésügyi minister úrnak.

Elnök: Méltóztatnak elfogadni? *(Helyeslés.)* E szerint a kérvényi bizottság javaslata értelmében mondatik ki a határozat s a kérvények kiadatnak a földmíveléstigyi minister úrnak. *(Helyeslés.)*

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Városy Ferencz szegedi lakos Szeged sz. kir. város igazoló választmányának sérelmes határozata ellen kérvényez.

B. Kemény Ákos előadó: T. ház! Városy Ferencz szegedi illetőségű mérnök azon kérésével, hogy a József-műegyetemtől nyert absolutorium alapján vétessék föl Szeged városa legtöbb adót fizető polgárainak névsorába: az igazoló választmány által elutasíttatott. Kérése tehát oda irányúl, hogy állapítsa meg a képviselőház ezután zsinórmértékül, hogy mindazok, a kik a József-műegyetemen az 1876. évet megelőző időszakban végezték a tanfolyamot, de oklevelet nem nyertek, mert nem is nyerhettek s csak az absolutorium és az 1890. évi 22.578. szám alatt kiadott közoktatásügyi ministeri rendelet alapján viselik a mérnöki czímet, jogosúltak legyenek arra nézve, hogy adójuk kétszeresen számíttassék, és ennek alapján vétessenek föl a legtöbb adót fizetők névsorába. Ezen kérése az 1886 : XXI. tcz. 26. §-ának megváltoztatását, illetőleg kiegészítését czélozza, a mely határozottan kimondja, hogy csak okleveles mérnökök igényelhetik, hogy adójuk kétszeresen számíttassék.

A kérvényi bizottság nem tartja indokoltnak az említett törvény 26. §-ának módosítását s azért azt javasolja a t. háznak, hogy e kérvény visszavehetés czéljából a ház irodájába tétessék le. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Horváth Ádám jegyző: Babó Emil!

Babó Emil: T. ház! A tárgyalás alatt levő kérvény, annak érdemét és lényegét tekintve, nem oly egyszerű, mint a minőnek a t. előadó úr feltűntetni kívánja; mert itt fontos elvi jelentőségű kérdésről van szó. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mint az előadó úr mondotta, egy Szegeden lakó mérnök, a ki a mérnöki tanfolyamot az 1876. év előtti időben, vagyis még abban az időszakban végezte, a mikor még a mérnökök részére nem oklevelek, hanem csak absolutoriumok adattak ki, az iránt folyamodott Szeged városában a törvényhatósági bizottsági tagokat összeíró küldöttséghez, hogy ezen végbizonyítványa alapján adója kétszeres beszámíthatásának kedvezményében részesüljön, és így a törvényhatósági bizottság tagjainak sorába vétessék föl. Ez az összeíró küldöttség s felebbezés folytán az igazoló, valamint a biráló választmány is azonban a kérelmezőt kérelmével elútasította, ezt azzal indokolván, hogy az 1886 : XXI. tcz. értelmében az adó kétszeres beszámíthatása tekintetében a magyar államban érvényes oklevél kívántatik. Mivel pedig az absolutorium ilyen oklevélnek nem tekinthető: a kérelem teljesíthető nem volt.

Most tehát az a kérdés, hogy vajjon azok a József-műegyetemi hallgatók, a kik az 1876. év előtti időszakban végezték a mérnöki tanfolyamot, de oklevelet nem szereztek és nem is szerezhettek, mert akkor részükre csak absolutorium állíttatott ki, jogosúltak-e adójukat kétszeresen beszámíthatni: igen vagy nem? Nekem az a vélekedésem, hogy ezeknek igenis jogukban áll igénybe venni a törvénynek ezen kedvezményét, s így azok a biráló- és igazoló választmányok, melyek az ily kérelmeket elútasítják, helytelenül és jogtalanúl járnak el. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Álláspontom indokolására azt vagyok bátor röviden előadni, hogy mindnyájan tudjuk, hogy azon mérnökök, kik csak absolutoriummal bírnak és azok közt, a kik oklevéllel vannak ellátva, gyakorlatilag semmi különbség nincsen, mert teljesen egyenlő foglalkozást vannak hivatva betölteni és teljesíteni. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha tehát ez így van, akkor azt hiszem, hogy az 1886. évi XVI. tcz. intentioja nem irányúlhat oda, hogy azokat megfoszsza a törvénynek kedvezményétől, annál kevésbbé, mert a törvény a foglalkozásra helyezte a súlyt. Igazolja ezt az is, hogy az orvostúdornak, sebésznek, állatorvosnak, tehát minden orvosnak megadja ezt a jogot. Már pedig azt hiszem, hogy említett orvosok közt a különbség

Digitized by Google

mélyebb s nagyobb jelentőségű, mint az oklevéles vagy csak absolutoriummal bíró mérnökök közt. De azt is vélem, hogy ez a hivatkozott törvény a honoratiorokat kívánta ilyen kedvezményben részesíteni, vagyis okiratokat, okleveleket és bizonyítványokat kívánt az illetőktől, a kik ezek alapján jogosúltan teljesítik foglalkozásukat. Ennek a consequentiája pedig az, hogy a törvény az oklevelet nem a szónak betüszerinti értelmében, hanem logicai értelemben vette, vagyis akkép magyarázta, hogy bizonyítványokat és bizonyítékokat kívánt az illetőktől. Hogy pedig a törvénynek csakugyan ez volt az intentioja, és hogy én elég helyesen magyaráztam azt, azt igazolja még az is, hogy ez a törvény a folyóirati és lapszerkesztőknek is megadta a jogot, hogy adójukat kétszeresen számíttathassák, megadja a lelkészeknek, az ipar- és kereskedelmi kamarák bel- és kültagjainak, megadja a közönséges sebésznek, chirurgusnak is ezt a jogot. Már pedig ha ez így van, akkor azt vélem, hogy ha a törvény ezeknek minden qualificatiora való tekintet nélkül megadja a kedvezményt, úgy nem jogos és nem igazságos, hogy azok a mérnökök, a kiknek csak végbizonyítványuk van, a törvénynek ettől a kedvezményétől megfosztassanak. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ezek után, tekintettel arra, hogy kétes esetekben a törvényt a t. ház van hivatva magyarázni, és figyelemmel arra, hogy ha ez a kérvény egyszerűen ad acta tétetik, akkor ez a kérdés ezutánra is eldöntetlenül fog maradni, tisztelettel kérem a t. házat, méltóztassék kimondani azt, hogy azok a mérnökök, a kik az 1876. év előtti időszakban végezték tanúlmányaikat és végbizonyitványnyal vannak ellátva, jogosúltak adójuknak kétszeres beszámíttathatására.

Ez értelemben kérem a kérvényt a t. belügyminister úrnak érdemleges eldöntés és elbírálás végett kiadni. *(Helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

Holló Lajos: Ahhoz, a mit előttem szóló t. képviselőtársam mondott, csak annyit fűzök hozzá, hogy e kérdésnek kedvezőtlen elbírálása a mérnöki kar egy nagy részének társadalmi állását és hivatását fogja megbolygatni és megbontani. Hivatkozom a t. cultusminister úrra, ki e tekintetben a legilletékesebb, határozza meg ő, vajjon milyen mérnöki okmányok, absolutoriumok, vagy oklevelek képesítenek valakit a mérnöki hivatás űzésére? Mivel tudtommal úgy van a mérnöki eljárás megszabva, hogy az 1876. előtt kiadott absolutorium egyenlő értékkel bírt a mérnöki oklevelekkel, nem szabad ezt akármilyen incidensből úgy magyarázni, hogy ezen absolutorium nem egyenlő a mai mérnöki oklevéllel. Ennek következtében igen szeretném, ha a mérnöki kar jó részének aggályait eloszlatandó, a t. cultusminister úr nyilatkoznék az iránt, hogy minek tekinti a mérnöki absolutoriumot, melyet 1876. előtt kiadtak, vajjon egyenlő értékkel bíró-e az a mostani mérnöki oklevelekkel?

Minthogy e kérdés igen fontos, pártolom én is Babó Emil képviselőtársam indítványát. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Miklós Ödön: T. ház! Minthogy az előttem szólott t. képviselőtársam a mérnöki oklevél tekintetében intézett kérdést a minister urhoz és a t. házhoz: legyen szabad nekem e kérdéshez egészen objective egy-két megjegyzést füznöm. *(Halljuk! Halljuk!)* Magyarországon a mérnöki kiképzés, mint méltóztatik tudni, az utóbbi időkben meglehetős változáson ment keresztül. Az 1874. évig Magyarországon mérnöki oklevelet, mint ilyet ki nem adtak; az 1874. év után kiadott oklevelekre nézve pedig az állapíttatott meg, hogy a magyar kir. József-műegyetem által teljes jogosúltsággal kiállított mérnöki absolutorium, a mérnöki oklevéllel egyenrangúnak tekintetik. *(Úgyvan! jobb felől.)* De különbséget kell itt tennünk, azon volt műegyetemi hallgatók között, kik sem mérnöki absolutoriumot, sem mérnöki oklevelet nem nyertek, de magukat mégis mérnököknek vallják, bár csak végbizonyítványt kaptak. Ez a végbizonyítvány semmi esetre sem állapítja meg a qualificatio azon mértékét, mint a kik absolutoriumot, vagy mérnöki oklevelet nyertek. *(Úgy van! jobb felől)*. Nem vallhatják továbbá magukat hazánkban jogosúlt mérnököknek azok, kik a külföldön szerzett oklevelet, vagy absolutoriumot az előirt szabályok szerint a m. kir. József-műegyetem utján nem honosíttatták. Én tehát azon hallgatókat, kik a József-műegyetemet esetleg elvégezték, de csak végbizonyítványt nyertek, semmi esetre sem helyezhetem azon qualificatio alá tartozóknak, mint a mely a jogosúlt absolutorium és oklevéllel ellátott mérnököket megilleti. *(Élénk helyeslés.)* A jogosúlt mérnöki absolutorium tehát teljesen egyenrangú a mérnöki oklevéllel. *(Élénk helyeslés.)* Ezeket voltam bátor megnyugtatásúl előadni és hozzájárúlok, hogy a kérvény kiadassék a belügyminister úrnak. *(Általános élénk helyeslés.)*

Gulner Gyula: Arra vagyok bátor a t. ház figyelmét felhívni, hogy ha a kérdés úgy áll, a mint itt előadatott, hogy tudniillik mérnöki okleveleket a József-műegyetemen 1874., vagy 1876. óta ad ki, s hogy azelőtt csak absolutoriumot nyertek az egyetemet végzett hallgatók: akkor még inkább állna az a következtetés, melyet Babó Emil t. képviselőtársam állított. Bátor vagyok e tekintetben az 1870: XLII. törvényczikk ide vonatkozó szakaszát fel-

Digitized by Google

olvasni. E törvény, mint méltóztatnak tudni, az első, mely az úgynevezett virilis intézményről szól. Ennek 23. §-a világosan kimondja, hogy kik részesülnek azon kedvezményben, hogy adójukat kétszeresen számítják. Ezek között vannak a tanárok, lapszerkesztők, lelkészek, ipar és kereskedelmi kamarák bel- és kültagjai, úgyszintén érvényes oklevéllel ellátott mérnökök. »Érvényes oklevéllel ellátott mérnökök«-ről beszél tehát az 1870: XLII. törvényczikk, tehát azon időben, a midőn a József-műegyetem mérnöki okleveleket még nem adott ki. Világos ebből, hogy akkor a törvénynek az volt az intentioja, hogy az akkor kiadott absolutoriumok a későbbi mérnöki oklevelekkel egyenrangúaknak tekintessenek. (*Helyeslés.*) Különben is mi volt a virilis intézménynek czélja, és mi a czélja ma is? Czélja ma semmi egyéb, és ebben fekszik az okoskodásnak sulya és ereje, melyet Babó Emil t. barátom felhozott, mint az intelligentiának támogotása és azon törekvés a törvényhozás részéről, hogy az intelligentia a törvényhatósági testületbe minél nagyobb számban juthasson be. (*Úgy van! bal felől.*) Egyenesen a törvény intentiojával ellenkezőleg fogják ennélfogva fel hivatásukat azok a bizottságok, a melyek a törvény szellemével ellenkező olyan határozatot hoznak, mint a milyen a kérvényi bizottság előadója által itt előadatott.

Én tehát az 1870: XLII. törvényczikkből, a mely conformis az 1886: XXI. törvényczikk intézkedésével, magából a törvény szelleméből, és azon intentioból, a mely a törvényhozást vezette akkor, mikor a virilis intézmény behozatala felett határozott, azt a meggyőződést merítem, egyenesen a törvény intentiojával ellenkezőleg cselekedett az a bizottság, a mely a kérvényben kifejtett módon határozott. Azért a kérvényi bizottság véleményét, mely szerint a kérvény, mint a törvénynyel meg nem egyező, visszautasítandó és a beadónak visszaadandó, elfogadni nem lehet, hanem ezen kérvényt ki kell adni a belügyministernek, további intézkedés és eljárás végett. (*Helyeslés.*)

Hieronymi Károly belügyminister: Én az előttem szólott Gulner Gyula t. képviselő úr nézetéhez hozzájárúlok, mert magam is abban a véleményben vagyok, hogy ebben az esetben a kérvényt csakugyan czélszerű a belügyministernek kiadni; (*Helyeslés.*) a belügyminister lesz azután hivatva a felett intézkedni, (*Helyeslés.*) mert az 1870-iki és mindazok a törvények, a melyek a virilis intézményt tárgyalják, azt rendelik, hogy azoknak adója számittassék kétszeresen, a kik oklevéllel bírnak. Ez kétségtelenül kiterjesztendő azon mérnökökre is, a kik 1874. előtt nem oklevelet, hanem absolutoriumot nyertek. (*Helyeslés.*) Ez előttem, és úgy látom, az egész t. ház előtt is kétségtelen. (*Helyeslés.*)

Gr. Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi minister: T. ház! Miután Holló Lajos képviselő úr egyenesen rám hivatkozott, kötelességemnek tartom kijelenteni, hogy én akkor, mikor a kérvényt a belügyminister úr velem közölni fogja: részletesen fogok ezzel a kérdéssel foglalkozni, és akkor fogom a magam véleményét megállapítani. (*Helyeslés.*) De így ezen kérvény alkalmából incidentaliter nem tudom megmondani, hogy ebben az esetben miképen áll a dolog, hanem majd annak idején lesz alkalmam ez iránt nyilatkozni. (*Helyeslés.*)

Elnök: Kíván-e még valaki szólani? Ha nem, a vita be van zárva.

A kérvényi bizottság javasolja, hogy ezen kérvény a ház irodájába tétessék le visszavehetés czéljából. Ezzel szemben Gulner Gyula képviselő úr kifejtett, de nekem írásban még be nem adott határozati javaslata szerint, ezen kérvény ki volna adandó a belügyministernek. Végre Babó Emil képviselő úr azon határozati javaslatot adta be, hogy mondja ki a t. ház, hogy a 6. sorjegyzékbe 1857. szám alatt beiktatott kérvény érdemleges intézkedés, és elbírálás végett adassék ki a belügyministernek. (*Felkiáltások: Egy és ugyanaz a kettő!*)

Bocsánatot kérek, de a magam részéről úgy tartom, hogy a két határozati javaslat nem azonos, mert míg Gulner Gyula képviselő úr a kérvénynek egyszerűen a belügyministerhez való kiadását javasolja, addig Babó Emil képviselő úr érdemleges elbírálást és intézkedést kér, és hoz javaslatba. (*Úgy van! jobb felől.*)

Gulner Gyula: T. ház! Ha méltóztatnak megengedni, egy rövid nyilatkozatot kívánok tenni. (*Halljuk! Halljuk!*) Nézetem szerint azt a határozati javaslatot, a melyet Babó Emil képviselőtársam beadott, nem lehet elfogadni. Megmondom röviden, hogy miért nem? Az elfogadással veszedelmes praecedens alkottatnék, (*Úgy van! bal felől.*) mert a törvény világosan azt mondja, hogy hasonló esetekben első sorban az igazoló választmány, s azután a bíráló bizottság, még pedig végérvényesen intézkedik. Ennek határozata ellen felebbezésnek helye nincsen, s hacsak formahiba nem forog fenn, például a törvényben kijelölt számú szavazat hiányzik, a belügyministernek többé nincsen joga a kérvény érdeméhez hozzászólani.

Így tehát a kérvényt olyan alakban, mint azt határozati javaslatában Babó Emil képviselőtársam kívánja, nem lehet a belügyministernek kiadni. Azért kértem én, hogy a kérvény egyszerűen a belügyministernek adassék ki. A belügyminister úr különben, a mint kinyilatkoztatta,

Digitized by Google

meg fogja találni az útat, hogy hasonló esetek elő ne fordúlhassanak. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Babó Emil: Minthogy javaslatom, érdemét tekintve, azonos Gulner Gyula t. képviselőtársam javaslatával, a magamét visszavonom.

Elnök: Babó Emil képviselő úr határozati javaslatát visszavonván, gondolom, méltóztatik hozzájárúlni, hogy a kérvényi bizottság javaslatának mellőzésével, a kérvény adassék ki a belügyministernek. *(Helyeslés.)* Ennélfogva ebben az értelemben mondom ki a határozatot.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Ugocsa vármegye közönsége a betegápolási pótadó államosítását kéri.

B. Kemény Ákos a kérvényi bizottság előadója: T. ház! Ugocsa vármegye közönsége e kérvényt következő okokkal támogatja: *(Halljuk! Halljuk!)* Tapasztalati tények bizonyítják, hogy a betegápolási pótadó a legtöbb vármegyében rohamosan emelkedik. Nevezetesen áll ez a szegényebb sorsú megyékre, melyeknek népessége távoli vidékeket kénytelen felkeresni kenyérkereset végett. Már pedig, a közkórházakban a szegénysorsú betegek ápolási költségeit a törvényhatóságok fizetik. Minthogy a bizottság a felsorolt indokokat, kivált ez adónem arányosabbá tétele szempontjából méltányosnak találja, azt javasolja, tétessék át e kérvény pártolólag a pénzügyministerium vezetésével megbízott miniszterelnökhöz és a belügyministerhez.

Elnök: Kíván-e valaki szólani? Ha nem: kimondom határozatkép, hogy a kérvény pártolólag áttétetik a pénzügyministerium vezetésével megbízott miniszterelnökhöz és a belügyministerhez.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Alsó-Fehér vármegye közönsége a mezőgazdaság- és mezőrendőrségről szóló törvény megalkotását sürgeti.

B. Kemény Ákos a kérvényi bizottság előadója: T. ház! Mezőgazdaságunk felvirágzásának egyik akadályát a mezőrendőrségi és mezőgazdasági törvény teljes hiánya képezi. Ennek hátrányos volta már e házban is többször került szóba, és a múlt budget-vita alatt maga a földmívelésügyi minister úr is hangsúlyozta e törvényjavaslat fontosságát, s kilátásba is helyezte az ily irányú törvényjavaslat benyujtását. A bizottság ennélfogva azt javasolja, tétessék át e felírat pártolólag a földmívelésügyi ministerhez.

Elnök: Kíván-e valaki szólani? Ha nem: határozatkép kijelentem, hogy a kérvény áttétetik pártolólag a földmívelésügyi ministerhez.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Alsó-Fehér vármegye közönsége a birtokviszonyok rendezése tárgyában kérvényez.

B. Kemény Ákos a kérvényi bizottság előadója: T. ház! Alsó-Fehérmegye közönségének e felírata oda irányúl, hogy az erdélyi birtokrendezési viszonyokat tárgyazó 1880. évi XLV. törvényczikk némely határozatának módosításáról és kiegészítéséről szóló múlt évi 854. számú törvényjavaslat 4. §-ának azon határozata, mely szerint az a czím, a mely a keresetbeadásokra a zárhatáridő elmulasztása miatt már el volt enyészve, és a keresetnek helyt adni nem lehet, ne terjesztessék ki a telekkönyv beadása miatt elmulasztott keresetekre. Minthogy e törvényjavaslatot már a múlt év folyamán tárgyalta a t. ház, a bizottság azt javasolja, a kérvény adassék ki az igazságügyministernek. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kíván-e valaki szólani? *(Nem!)* Ha nem: kimondom határozatképen, hogy e felírat kiadatik az igazságügyminister úrnak.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Szilágy vármegye közönsége a zilahi állami tanítóképezdének továbbra is Zilahon való hagyása iránt kérvényez.

B. Kemény Ákos a kérvényi bizottság előadója: T. ház! Szilágymegye közönsége az e felíratban foglaltakat azzal indokolja, hogy Szilágymegyében a szükséges tanerők hiányában az ottani népoktatási viszonyok a legelhanyagoltabb állapotban vannak. Továbbá indokolja azzal, hogy ezen állami tanítóképezdének továbbra is Zilahon leendő meghagyása nemzetiségi tekintetekből is kívánatos és nagy horderejű.

A kérvényi bizottság figyelemre méltónak találta, kivált a nemzetiségi indokot, annak tudatában, hogy ezen vármegye, melynek lakossága az 1848—49-iki szabadságharcz alatt a legszebb, a legmagyarabb érzelmektől volt áthatva, oly szomorú átalakuláson ment keresztül a legutolsó időkben, hogy a dakoromán izgatás egyik góczpontjává vált. Ennek alapján a bizottság azon javaslattal járúl a t. ház elé: tétessék át ezen felírat pártolólag a vallás- és közoktatási minister úrhoz.

Perczel Béni jegyző: Horváth Béla!

Horváth Béla: T. ház! Midőn ezen kérvényt a kérvényi bizottság tárgyalta, csupán csak egyoldalúlag megvilágítva került a bizottság tagjai elé, és így a bizottság, a mely nem zárkózik el soha attól, hogy egyes törvényhatóságok figyelemre méltó kívánalmai teljesedésbe menjenek, készséggel helyezkedett oly álláspontra, hogy a kérvény pártolólag adassék ki a vallás- és közoktatásügyi minister úrnak. Azonban, minthogy a tárgyalás után, tehát akkor, mikor a bizáttság javaslatát már meghozta, a dolog más oldalról is megvilágíttatott, jelenleg abban a helyzetben vagyok, hogy, mint a kérvényi bizottságnak is tagja, határozati javaslatot terjeszszek be, szemben a bizottság javaslatával. Azért vagyok ebben a helyzetben, mert fölvilágosítva vagyok azokról az okokról, a

Digitized by Google

melyek a vallás- és közoktatásügyi kormányt oly irányban vezérelték, a melyből folyólag a zilahi tanítóképző intézetet a déli vidékek felé mozgósította, illetőleg a déli vidéken óhajtja elhelyezni.

Ezen okok nyomása alatt már akkor, de most mindenesetre kénytelen vagyok felszólalni és határozati javaslatomat beterjeszteni már azért is, mert a vallás- és közoktatásügyi kormány felvilágosításai folytán a kérdés jelenleg úgy áll, hogy nemcsak administrativ szükséglet kielégítése miatt, de nemzetiségi szempontokból kifolyólag is, vált szükségessé az, hogy a tanítóképző intézet Zilahról a déli vidékre helyeztessék át. Ezért én azon javaslatot teszem, hogy a kérvényi bizottság által előterjesztett határozati javaslatból, mely a kérvényt pártolólag javasolja kiadatni a vallás és közoktatásügyi minister úrnak, ezen szó »pártolólag« hagyassék ki. *(Helyeslések és ellenmondások.)*

Thaly Kálmán: T. ház! Nagy meglepetésemre, hallottam Horváth Béla igen t. képviselőtársam határozati javaslatát, mely homlokegyenest ellenkezik a kérvényi bizottság jó intentiojú javaslatával. Indokokra hivatkozott t. képviselőtársam, melyek őt meggyőzték arról, — érintkezésbe helyezve magát az igen t. vallás- és közoktatásügyi minister úrral, — hogy szükséges volna ezen tanintézetet Zilahról Temesvárra helyezni. Óhajtottam volna, miután ő tőle csak az indokokra való útalást volt szerencsém hallani, magukat az indokokat pedig bővebben ki nem fejtette, ha a vallás- és közoktatásügyi minister úr, vagy az államtitkár úr, méltóztatott volna oly kegyesnek lenni és nyilatkozni bővebben ezen indokokról, és akkor szólaltunk volna fel mi, a kik fölíratkoztunk a kérvényi bizottság javaslata mellett. Én azt gondolom, hogy a szószaporításnak eleje vétetnék, ha ez megtörténik. Természetes, hogy ezt csak kérni van jogom, de ha ezen kérelmem teljesíttetik, csak azután szólalnék fel a t. ház engedelmével; meglehet, hogy az én aggodalmaim egy része a t. minister úr felszólalása által szintén eloszlattatik. Ez volna előterjesztésem, de ha kívánni méltóztatik, azonnal elmondom megjegyzéseimet. *(Gr. Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi minister szólásra jelentkezik.)*

Elnök: A közoktatásügyi minister úr kíván szólni!

Gr. Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi minister: Mélyen t. képviselőház! Előre kell bocsátanom azt, hogy a kérvényi bizottságba azon alkalommal, midőn a zilahi tanítóképezde ügye napirendre tűzetett, meghívást nem kaptam; mert ha meghívattam volna, ott fejtettem volna ki első sorban azon körülményeket és indokokat, melyek engem azon tervre birtak, hogy a zilahi tanítóképezde megszüntettessék és helyette Temesvárott egy új állami tanítóképezde állíttassék fel. Készségesen engedek azonban Thaly Kálmán t. képviselő úr azon kívánságának, hogy indokaimat most itt a képviselőházban előadjam. *(Halljuk! Halljuk!)*

Először is köztudomású dolog, t. ház, hogy Magyarország délvidékének semmiféle tanítóképezdéje nincs, és az országnak igen nagy területe állami tanítóképezde hiányában szenved. Valami 1.400 iskola van ezen a területen, a melyekben állami tanítóképezdében képesített tanítók alkalmazása igen kívánatos. Méltóztatik ismerni e vidék nemzetiségi viszonyait is, a melyek igen kívánatossá teszik, hogy állami tanítóképezdéből kikerült tanítók foglalják el az ott üresedésben lévő helyeket. *(Általános helyeslés.)*

Az első kérdés, mely ezzel szemben felmerült, természetesen az, hogy miért nem szaporítjuk a tanítóképezdék számát egygyel, és miért nem állítunk egyet a délvidéken. Azon egyszerű oknál fogva, mert a tanítóképezdék száma elég nagy, és azoknak szaporítása indokolva nincs. Férfi-tanítóképezde van most 18; tanítónőképző intézet 7; összesen 25; ezekhez jönnek a felekezetick, a melyekkel együtt a tanítóképezdék száma 71-et tesz; de ezek látogatottsága nem olyan, mely indokolttá tenné, hogy nagyobb költséggel új állami tanítóképezdék állíttassanak fel. Természetes, t. képviselőház, hogy vissza kell térni arra, a mi már régebben combinatioba volt véve, t. i. hogy egy másik hivatásának és rendeltetésének legkevésbbé megfelelő tanítóképezde megszüntettessék. Az a tanítóképezde pedig, mely legkevésbbé felelt meg rendeltetésének és hivatásának, a zilahi tanítóképezde.

De azon a vidéken okvetlenül nincs is szükség tanítóképezdére, mert tanítói szükségletét fedezheti egyrészt Kolozsvárról, másrészt Máramaros-Szigetről.

Azonkivül sokkal csekélyebb a terület, mely ekkép el volna látandó tanítókkal, mint az, mely a délvidéken ellátásra vár; továbbá a jelenlegi tanítóképezde helyisége is oly rossz karban van, hogy új épület felállítására tényleg szükség volna.

E tekintetben tárgyalások is folytattattak a várossal, a mely azonban nem volt hajlandó azt a telket a közoktatási kormányzatnak rendelkezésére bocsátani, melyre nekünk szükségünk lett volna, hanem igenis egy másik telket ajánlott fel, melyet mi alkalmasnak nem találtunk, de ezt is csak feltételesen, hogy tudniillik ne csak tanítóképezde, hanem egyúttal polgári iskola is állíttassék fel a telken. Tehát mintegy 150 ezer forint költségre lett volna szükség, hogy a tanítóképezde ott megmaradhasson.

De ez a tanítóképezde már évek hosszú

Digitized by Google

során át igen rosszúl volt látogatva. A kezemben levő kimutatás szerint a látogatók száma évenkint 46. Ezen 46 tanuló miatt egy tanintézetet fentartani, mely évi 18.000 forintba kerül, minek folytán egy-egy növendék 400 forintjába kerül az államnak, azt gondolom, nem volna indokolt. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)*

Azon körülménnyel szemben, hogy Zilahon majdnem lehetetlenné vált egy új épület felállítása, felemlítem még azt, hogy Temesvár városa a maga részéről nagyon előzékenyen járt el ebben a kérdésben, a mennyiben felajánlott egy megfelelő telket, sőt a megye és a város együttesen 70.000 frttal kész járúlni az építkezéshez, a mi természetesen könnyíti ott az intézet felállítását.

Nem áll továbbá az, t. ház, hogy a tanintézetnek Zilahról való eltávolítása folytán a város és a megye állami gondozás nélkül maradna, a mit, — megvallom, — igen nagy hibának tartanék; hiszen Zilahon van egy állami felsőbb leányiskola; a községi iskolák az állam részéről jelentékenyen segélyeztetnek, sőt a legközelebbi időben két új tanítói állomás is creáltatott. Ezenkívül ott van a helvét hitvallású gymnasium, a mely szintén jelentékeny állami segélyben részesül, — évi 11.000 forintban. Továbbá, t. ház, Szilágymegyében magában állami iskolák állíttattak föl, ez idő szerint tudtommal 10, melyeknek évi költsége mintegy 23.000 frtra rúg.

Mindezekből méltóztatnak látni, hogy ezen nemzeti szempontból kétségkívül fontos poziciót megóvni, megtartani, sőt ott saját érdekeinket ápolni természetesen a rendelkezésünkre álló eszközökkel megkísérlettük. De ebből még nem következik az, hogy annak a tanintézetnek ott okvetlenül meg kell maradnia, sőt erre a tanintézetre azután Temesvárott és a Délvidéken sokkal nagyobb szükség van. S ezért a magam részéről ajánlom Horváth Béla képviselő úr határozati javaslatának elfogadását. *(Helyeslés a jobb és bal felől.)*

Bernáth Dezső jegyző: Thaly Kálmán!

Thaly Kálmán: T. ház! Köszönettel veszem tudomásúl a t. minister úr által előadott indokokat; azonban bocsánatot kérek, ezek a magukban véve érdekes és érdemes felvilágosítások minket még sem nyugtattak meg tökéletesen. S vagyunk többen is olyanok, a kik ismerjük az ottani viszonyokat tüzetesebben, és azért ez a nyilatkozat nem fog bennünket megnyugtatni.

E vármegye, miként az előadó úr is szíves volt megemlíteni bevezető beszédében, az ottani mostani állapotok között különös figyelmet érdemel. Nem politikai szempontból, hiszen az egyik kerület kormánypárti, a másik függetlenségi, tehát körülbelül megvan oszolva a vármegye területe; nem is teszem fel a minister úrról, ismervén emelkedett és nemzeties felfogását, hogy ő reá ily elhatározásokban politikai párttekintetek hatnának; de viszont kikérem, hogy az én igénytelen felszólalásomra is irányadókúl az ily területeket méltóztassanak kizártaknak tartani; méltóztassék annyival inkább, mert választókerületem oda jó messze van, s nekem ott semmiféle politikai pártérdekem nincs. Hanem ismerem az állapotokat, többször megfordúlok ott, s tudom, hogy 130.000, az oláh izgatásoknak kitett idegen ajkú nemzetiségű lakos között 60—70 000 magyar ember küzködik a nemzeti létért vagy nem létért. Szigetenkint vannak magyarok itt-ott az egyes városokban, mint Zilahon, Szilágysomlyón, Zsibón, Krasznán, és egyes falvakban elszórva. Ha az állam ezek érdekeit a magyar nemzetiség szempontjából fel nem karolja, ezek a szigetecskék ma-holnap el fognak merűlni a nemzetiségek tengerében. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Erdélyben már sok helyütt történt efféle dolog, fájdalommal tapasztaltuk, s most a Szilágyság is ezen a szomorú úton van. E sajnos állapotokat pedig elősegíti a magyarságnak ottani nevezetes szegénysége, melyet főkép a phylloxera-vész okozott. E vármegye legfőbb bevételeit épen a boraiból nyerte; szőlői a philloxera által elpusztúlván, ép a magyarlakta helyek szegényedtek el, mert hiszen az oláhság az erdélyi falvakban lakik. Továbbá az oly kisiparos városok is, mint Zilah, mely egykor nagy mértékben űzött bizonyos specialis iparágakat, szintén a tönkremenés szélén állanak a gyáriparnak folytonos térfoglalása következtében, a mint folyton tapasztaljuk, hogy a gubások, a csizmadiák s a többi specialis iparágak, nem tudva versenyezni a gyáriparral, számban mindinkább csökkennek.

Ha tehát a szilágyi magyarság szerint a philloxera miatt, részint a kisipar hanyatlása folytán elszegényedvén, nem bír küzdeni a túlnyomó nemzetiségi elemmel, a mindenféle helyekről soutenirozott nemzetiségi agitatiokkal, mindinkább veszti a talajt lábai alól, akkor az államnak különös gondjának kell e vidékre lenni. *(Helyeslés a baloldalon.)*

A boldogúlt Eötvös minister, noha az állapotok akkor még nem voltak oly rosszak nemzetiségi tekintetben, mint most, kétségkívül ide gondolt, midőn az állami tanítóképzőt Zilahon állította fel.

De azt mondja az igen t. minister úr, hogy a zilahi állami tanítóképző-intézet nem örvend a kellő látogatottságnak, a hallgatók átlagos létszáma 46. Az okát, hogy miért van ez így, a t. minister úr nem volt szíves részletezni. Ezt

Digitized by Google

az okot röviden megemlítem: azért, mert tudtommal nincs ott internatus. Tessék internatust állítani a tanítóképző mellé, *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* s mindjárt megnövekszik a tanulók száma. Mert Szilágymegyében különösen az az osztály van elszegényedve, a mely a tanítói pályára képezi fiait, és ennek internatus nélkül nincs módjában őket azon állami tanítóképzőbe küldeni. A helyett hát, hogy elvinnők Zilahról a tanítóképzőt, inkább állítsunk mellé internatust, s a mint mondám, növekedni fog a hallgatók száma. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

A t. minister úr nagyon helyesen hangsúlyozza különben, hogy a déli vidéken, Temesvárott, vagy azon a vidéken is nagy szükség van állami tanítóképzőkre. Nem vonom kétségbe, sőt részemről, ha a t. minister úr ez iránt előterjesztést tesz, szívesen járúlok szavazatommal egy ottani új állami tanítóképző felállításához, mert bástyát kell ott is emelni a magyar állameszmének és nemzetiségnek. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

De hát a valódi indokokat is érintette a minister úr; fölszólította Zilah városát, de nem kapott tőle olyan telket, a milyent kívánt, s az építésnél is sulyos anyagi föltételek forogtak szóban, polgári iskola építése stb. Ellenben a gazdag Temesvár 60.000 frtot és alkalmas telket ajánlt fel. Tehát ott vagyunk, t. ház, a hol a királyi táblák szétosztásánál: licitatio ez is. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Ezek számok, tények, s ezek fejtik meg tulajdonkép a dolgot. Én barátja vagyok a takarékosságnak, de ne a magyarság, ne a magyar kultura rovására takarékoskodjunk. A magyar kultura érdekében szívesen áldozunk, a hol kell, s ezért szívesen megszavazzuk egy Temesvárott felállítandó tanítóképző költségeit. De ne méltóztassék a Szilágyságot, az ott élet-halállal küzdő magyarságot megfosztani attól a kulturalis eszköztől, sőt inkább egy internatust méltóztassék ott felállítani. Ha valahol, nemzetiségünk fentartására vigyáznunk kell, úgy ép ez a positio az, ne veszítsük el s ne engedjük e habok közt fuldokló kevés magyarságot ott elmerülni.

Hivatkozva Eötvös intentioira, melyek őt arra vezették, hogy ott állami képezdét állítson fel, s hivatkozva a minister úr fenkölt szellemére, s emelkedett gondolkodására, melyet készséggel és tisztelettel ismerek el, nagyon kérem, ne méltóztassék ezt még befejezett ténynek venni, hanem méltóztassék ezen indokokat meghallgatva, lehetővé tenni, hogyha már felesleges volna egy képezde felállítása Temesváron a nélkül, hogy az máshonnan helyeztessék át, ne oly vidékről méltóztassék az állami képezdét áthelyezni, a hol a magyarságnak élet-halál harcza folyik, s méltóztassék, a mennyire meghagyható, meghagyni ott az eddigi állami tanítóképezdét, internatus állításával és másféle segélyezéssel és pár év alatt ezen tanítóképezde meg fog népesedni és a magyarság nem fog megfosztatni e kulturintézménytől. Pártolom a kérvényi bizottság határozati javaslatát. *(Helyeslés.)*

Perczel Béni jegyző: Neményi Ambrus!

Neményi Ambrus: T ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nem volnék igazságos, ha ezen rövid felszólalásomat nem azzal kezdeném, hogy hálás elismerésemet fejezzem ki a vallás- és közoktatásügyi minister úr iránt azon meleg érdeklődéséért, melyet Szilágymegye közoktatásügyi érdekei iránt minden alkalommal tanúsítani szíves volt. A t. minister úr ez érdeklődésének köszönjük, hogy e megye terűletén több új állami iskola létesűlt, oly pontokon, a hol azok valóban igen fontos missiot teljesítenek. Ezen érdeklődésnek köszönjük továbbá azt is, hogy több meglevő intézet tetemes segélyben részesűlt, olyan segélyben, mely ez intézeteknek további fenmaradását biztosította.

A t. minister úr tehát tényekkel és több ízben bebizonyította, hogy az ország ezen exponál vidékének politikai és nemzetiségi viszonyait teljesen ismeri és méltányolja. Nem tartom tehát szükségesnek, hogy ezeket a viszonyokat ezen kérvénynyel kapcsolatosan újra ismertessem. Jelenleg arról van a szó, hogy az eddig Zilahon létezett állami tanítóképezde más városba tétessék át. Megvagyok róla győződve, hogy a ministsr úr ezen tervét is ugyanazzal a komolysággal s ugyanazzal a lelkiismeretességgel fontolta meg, a mely minden ténykedését jellemzi. Mindamellett kénytelen vagyok kijelenteni, hogy a minister úr e tervének megvalósítása igen sűlyos következményekkel járna nem csak Zilah városára, hanem az egész megyére; *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* sőt tovább megyek s merem mondani, több más erdélyrészi megyére is. *(Igaz! Úgy van! a szélső balon.)* Úgy a város, mint a megye tehát azon kérelemmel fordúltak a minister úrhoz, hogy a tanítóképezde Zilahon továbbra is fentartassék. Ugyanezen kérelemmel fordúlt most a megye a házhoz, s én kötelességemnek tartom, hogy ezen kérelmet a legmelegebben ajánljam a t. háznak. Egyúttal a minister úrnak is az ügy újabb megfontolása végett ajánlom ezen kérvényt, hivatkozással azokra az indokokra, melyeket egyebek közt a kérvényi bizottság előadója, s Thaly Kálmán képviselőtársam is kifejtett, és a melyek ép úgy a t. háznak, mint a kormánynak legkomolyabb figyelmére méltók.

Azon esetre azonban, ha Zilah városnak ezen — nézetem szerint teljesen alapos és indokolt, — kérelme ez idő szerint teljesíthető már nem

Digitized by Google

volna, bátor vagyok a mélyen t. minister urat arra kérni, méltóztassék a várost e súlyos veszteségért más, megfelelő módon kárpótolni. E kis város, mely mellesleg megjegyezem, körülbelől 40%-nyi pótadóval dolgozik, már eddig is erejét túlhaladó áldozatokat hozott a közoktatás érdekében. Hogy csak némelyeket említsek, az ott évszázadok óta fennálló reformatus főgymnasium javára 20,000 forintot meghaladó alapitványt tett; évenkint több, mint ezer forinttal segélyezi a községi polgári iskolát, 15—20,000 forintnyi kiadással községi elemi népiskolákat emeltetett és tart fenn; újabban 5,000 forintot áldozott egy óvoda felállítására. Ezen adatok, úgy hiszem, indokolják azt is, hogy ezen kis város miért nem versenyezhetett áldozatkészség tekintetében a gazdag Temesvárral. Újabban a város kétrendbeli kérelemmel fordult a vallás- és közoktatásügyi minister úrhoz. Kéri először, hogy azon valóban nevetségesen csekély összeg, melylyel az állam eddig a zilahi városi elemi iskolákat segélyezte, felemeltessék. Kéri másodszor, hogy a zilahi két osztályú állami felsőbb leányiskola, négy osztályú polgári iskolává alakíttassék át. Mind a két teljesen alapos kérelem teljesítésével a t. minister úr nemcsak Zilah város, hanem az egész megye tanügyi érdekeit nagy mértékben előmozdítaná. Midőn felhasználom az alkalmat, hogy e kérvényeket is a t. minister úr figyelmébe ajánljam, kijelentem, hogy a tárgyalás alatt levő kérvényre nézve, a kérvényi bizottság javaslatát pártolom. *(Helyeslés.)*

Perczel Béni jegyző: Szemere Huba!

Szemere Huba: Félve szólalok fel, nem azért mintha rám, mint Zilah város képviselőjére, ezen incidens alkalmával rám foghatnák, hogy pro domo beszélek. Igenis nyíltan, határozottan kijelentem, hogy pro domo is beszélek. Ez egy sokkal mélyebben gyökerező kérdés, mely sokkal több ügyet érint, mint a ház az első pillanatra hamarjában átgondolni képes. Az a sziget, az a csoport, az a kevés magyarság, mely ott már 800-ban a letelepülés alkalmával letelepedett és folytonosan fentartotta magát, bár folyton nemzetiségek által volt körülvéve, *(Halljuk! Halljuk!)* folyton híven megtartotta nemzeti érzületét, és annyira hatott a nemzetiségekre is, hogy 1848 ban Szilágy vármegye oláhsága viselte magát a legmagyarabban. Hogy ettől a megyétől, ettől a várostól vegyük el azt az intézményt, mely mindig hathatós, kulturalis eszköz az oláhság megzabolázására, az, úgy gondolom, a t. háznak egyáltalán nem lehet szándékában.

Összesen 191.000 lakossal bir Szilágyvármegye. E közül 67 ezer magyar, a többi oláhság. Van 320 iskolája; e közül 113 magyar, a többi oláh. Van azonkívül 8 oly iskola, a mely egyáltalán nem volt ellátva tanítóval. Kérdem már most, hogy oly nemzetiségi megyében, hol az oláh izgatások folytonosan újabb és újabb veszélyt keltenek fel, a hol azt a kis magyar szigetet az oláh nemzetiségi izgatások hullámai folytonosan aláaknázzák, czélszerű-e az állami tanítóképezdét megszűntetni? Én méltánylom a minister úr kijelentését és tudom, hogy a statisztikai adatoknak tényleg megfelel az, hogy Zilahon volt a tanítóképezdében a legkevesebb tanúló. Ez azonban arra az okra vezethető vissza, melyet Thaly t. képviselőtársam hozott fel, hogy az intézet internatussal nincs ellátva, de arra is, hogy segélydíjakkal a tanúlók kevésbbé voltak ellátva, mint az előző esztendőben; és vannak oly tanítóképezdék is, melyek csak 4 - 5 tanuló átlaggal mutatnak fel magasabbat mint Zilah; ott van Mármaros-Sziget és Csáktornya. Ezek nincsenek olyan exponált helyen, mint Zilah, mert ott a nemzetiségi izgatások nem értek el oly mérvet, mint Zilahon, a hol számottevő képviselői vannak a nemzetiségi izgatóknak. Nem akarom én az oláhság nyelvét eltörülni, vagy őket tűzzel-vassal magyarosítani, csak azt kívánom, hogy az oláhságnak régi magyar érzületét, mely ott meg volt, tartsuk meg, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* a mely hazájának tekinti Magyarországot, a mint 48-ban is tényleg így volt, de ma már sokkal kisebb mértékben tapasztalható.

Én úgyis, mint bölcs embertől, úgyis, mint államférfitól, úgyis mint magyar embertől elvárom, hiszem és remélem, hogy a zilahiak kérelmét a minister úr becses figyelmébe fogja venni, és a kérvényi bizottság véleményét nem fogja visszautasítani. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ugron Zoltán: T. ház! Megengedjenek, ha pár perczre igénybe veszem becses figyelmüket. A tárgy eléggé meg lenne világítva, ha kapcsolatosan a fizetés-felemelésekkel, nem lenne szükséges e tárgygyal behatóbban foglalkozni. Küszöbén állunk a tanítói fizetések felemelésének. De ezzel ott vagyunk, a hol a pénzügyminister úrnak tegnapelőtti kijelentése alapján vagyunk az állatorvosokkal, hogy nemsokára felemeljük a tanítók fizetését; de nem lesz kinek felemelni, mert olyan tanító-anyaga van Magyarországnak, melynek egy része a minimalis fizetésekből nem tud megélni, más része pedig ezt a minimalis fizetést sem érdemli meg. Ezen úgy segíthetünk, hogyha tanítóképezdéket minél nagyobb számban állítunk fel.

De ez nem elég; hanem ezen képezdék létfeltételeit is meg kell, hogy adjuk. A mai világ-

Digitized by Google

ban és a mi állapotaink közt a tanítóképezde létfeltételei úgy vannak megadva, ha a képezde internatussal van egybekötve, és a tanúlók a lehető legnagyobb kedvezménynyel láttatnak el.

A jelenlegi tanítói fizetésekkel senki se fogja fiát szívesen erre a pályára taníttatni. A zilahi intézetnél ez az eset van, mert azt be akarják zárni. Igaz, hogy a t. minister úr hivatkozik arra, hogy a város nem segélyezte az intézetet. De így minden szegény városnak az a sorsa, hogy nem jut semmihez, a gazdag városnak pedig úgy is megvan mindene, és az állami hozzájárúlással is mindent elharácsol magának.

Tessék figyelembe venni, hogy Erdélyben hogyan állunk. Ott a régi privilegiumok alapján a szászok minden városban állami hozzájárúlást nyertek, kaszárnya vagy egyéb intézetek alakjában. Csak az oláhságba beékelt magyar városok esnek el minden állami segélyezéstől Én óhajtom, hogy a képezde ügye beható figyelembe vétessék és a kérvényi bizottság javaslatát fogadom el. *(Helyeslés bal felől.)*

Elnök: A minister úr kíván szólni.

Gr. Csáky Albin, vallás- és közoktatásügyi minister: T. ház! Méltóztassanak megengedni, hogy csak pár szóval reflectáljak azon ügyre, a mely most a képviselőházat foglalkoztatja. *(Halljuk! Halljuk!)*

Teljes egyértelműség van köztünk a tekintetben, hogy úgy Zilah városa, mint Szilágymegye érdekében a lehetőt meg kell tenni. Hiszen magam nyilatkoztattam ki itt a t. ház előtt, hogy igen fontosnak tartom ezt a positiót, rámutattam mindarra, a mi e positio érdekében már tényleg meg is történt, és biztosíthatom a t. házat, hogy ezentúl is minden meg fog történni, a minek meg kell történnie. De méltóztassanak megbocsátani, azokból a felszólalásokból, a melyeket figyelemmel hallgattam, nem vehettem ki, hogy miért épen a tanítóképezdének kell ott maradnia, hiszen lehet azt pótolni más intézettel is. *(Helyeslés jobb felől.)*

S miután tényleg úgy áll a dolog, hogy okvetlenül szükséges tanítóképezdét máshelyütt felállítani, itt pedig az nem felel meg, azt hiszem, az egyszerű logika szerint ezt a tanítóképző intézetet meg kell szüntetni. De ismétlem, hogy ebből nem az következik, hogy Zilah várost vagy megyét gondozatlanúl kell hagyni. Lehet ott más intézeteket felállítani, a melyek ép úgy megfelelnek azoknak a szempontoknak, a melyeket a t. képviselő urak hangsúlyoztak és a melyeket én is teljes mértékben magaménak teszek. *(Helyeslés jobb felől.)*

Bernáth Dezső jegyző: Zichy Jenő!

Gr. Zichy Jenő: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A kérvények tárgyalása tulajdonkép az a pillanat, a mikor a különböző kerületek és vidékek képviselői hazaszólnak. Nekem nem ez a szándékom, de azért mégis elismeréssel vagyok az előttem szólt képviselőtársam igen helyes felfogása iránt, a ki szívén hordja kerületének és az ottani magyarságnak érdekeit. Én azon a vidéken nem vagyok otthon, de úgy ismerem, mint akár Fehér vármegyét. Zilah vidéke egyike a legfontosabb positioknak és az, daczára ennek, az országnak oly elhagyatott vidéke, hogy nem szabad combinatión kivül hagynunk. Hiszen e mellett szól már az a tény, hogy midőn ezen első berendezés megtörtént, az akkori cultusminister felismerve azon vidék fontosságát, ott egy tanítóképezdét állított fel.

A minister úr nyilatkozatába belenyugodnám, csak azt kívántam volna tőle, hogy mielőtt az elhelyezés megtörténik, egy kész tervvel állott volna elő, hogy mivel fogja a hiányt pótolni. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Sajnálatomra ezt nem tette, de ismerem az ő ügybuzgóságát és hazafiúi érzését, és meg vagyok győződve, hogy ezen ügyben mindent meg fog tenni, és minél előbb értesíteni fog bennünket jelentésében arról, hogy hogyan gondolja e hiányt pótolni.

A kérvényi bizottság határozati javaslatát különben elfogadom. *(Helyeslések.)*

Berzeviczy Albert államtitkár: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Legyen szabad a hallottakra részemről is néhány szóval reflectálni, és pedig mindenekelőtt Ugron Zoltán képviselő úr azon fejtegetésére, mintha a cultusministerium állami segélyekkel és állami intézményekkel, különösen Erdélyben a szász vidékeket előnyben részesítené, szemben a magyar vidékekkel.

Ugron Zoltán: Az összes kormány!

Berzeviczy Albert államtitkár: Úgy hiszem, a közoktatási kormányra is méltóztatott érteni; már pedig arra nézve ezen vád igazságos voltát nem ismerhetem el. Ott vannak a példák, hogy mit tett a kormány Kolozsvárott, továbbá Székely-Udvarhelyen, Sepsi-Szent-Györgyön és Háromszékmegyében általában. Mindezek eléggé igazolják, hogy a közoktatásügyi kormány részéről a veszélyeztetett magyarság érdekében minden megtörtént. *(Helyeslés jobb felől.)*

De nem osztom a t. képviselő úrnak azt a nézetét sem, mintha a főfeladat a tanítóképezdék számának szaporítása volna. Sokkal czélszerűbbnek tartanám, hogyha az állam és vele a képezdéket fentartó többi tényezők abban a helyzetben volnának, hogy a tanítóképezdéket mentől jobb felszereléssel lássák el, s mentől jobban dotálják, és valóban jól képzett tanerőkről gondoskodjanak. Elismerem az internatusok fontosságát, de hiszen nemcsak Zilah tanítóképezdéjében nincsen internatus, hanem igen sok más állami tanítóképzőben sincs. És én azt

Digitized by Google

hiszem, hogy oly tanítóképezdére, a mely eddig internatus nélkül valami különös attractiv erőt nem bizonyított, még több költséget fordítani az internatus felállításával, nem volna indokolt. Hogy pedig a zilahi állami tanítóképző nem felelt meg a hozzá kötött várakozásoknak, arra nézve legyen szabad utalnom arra, hogy magának Szilágy vármegyének magyar tanítói csak igen csekély részben kerülnek ki a zilahi tanítóképezdéből. Nevezetesen a Szilágy vármegyében szolgáló magyar tanítóknak ez idő szerint csak 30%-a olyan, a ki ezt az intézetet látogatta.

Az sem áll egészen, mint hogyha a kormányra nézve egy állami tanítóképezdének felállítása tisztán licitatió kérdése volna, s a mely város többet igér, az kapja meg. Bocsánatot kérek, egyenlő viszonyok mellett, talán nem hibázik a kormány, hogyha arra is néz és arra is fektet súlyt, hogy hol érheti el a kitűzött czélt csekélyebb költségekkel. De a mikor a kérdés úgy van felállítva, hogy Zilahtól elvétetik egy állami képezde, mely ma sem felel meg a czélnak, s már most is aránytalanúl nagy költségekkel tartatik fenn, és csupán a végből, hogy a képezde fennálljon, az állam újabb 100 vagy 150 ezer forintot kell, hogy magára vállaljon, akkor, bocsánatot kérek, azt hiszem, nem csoda, ha a kormány magát erre felelőssége tudatában el nem határozhatja.

Neményi t. képviselőtársam megnyugtatására legyen szabad megjegyeznem, hogy a mit ő kívánság gyanánt hangoztat, részben már teljesítve van, részben remélhetőleg teljesülni fog Ugyanis Zilah város népiskoláira nézve, — a mint már a t. minister úr is méltóztatott említeni, — az elhatározás már annyiban megtörtént legújabban, hogy államsegélylyel már két új tanítói állomás létesíttetett, és mindenesetre jóakarólag fogunk foglalkozni azzal a kérdéssel is, hogy az ottani felsőbb népiskola polgári leányiskolává alakíttassék át. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Általában határozottan mondhatom, hogy Szilágy vármegye népiskoláinak dotátioja, és újak felállítása tekintetében a kormány már eddig is mindent elkövetett, és különös gondoskodásában részesítette azokat, a mint hogy az e megye exponált voltánál fogva okvetlenül szükséges is.

A népiskolák számának szaporítását is említette már a t. minister úr. Legyen szabad erre nézve még példaképen utalnom arra, hogy azon, összesen 700.000 frtra menő állami törlesztési kölcsönből, a melynek rendeltetése az, hogy újabb állami népiskolák állíttassanak fel, és a melyből egyenlő felosztás mellett egy vármegyére körülbelül 11 ezer forint esnék, Szilágymegye egy maga több mint 32 ezer forintot kapott. Ez a példa is igazolja az általam felhozottakat.

Szerintem Szilágymegye kulturalis viszonyait nem az által segítjük elő, hogy ott egy képezdét tartunk fenn, a mely maga Szilágymegye tanítóinak is csak csekély részét szolgáltatja, hanem főkép azáltal, hogy Szilágymegye népnevelésére fordítunk különös gondot, az állami népiskolák számát ott szaporítjuk, a veszélyeztetett magyarság és az esetleg szintén veszélyeztetett állameszme érdekében. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Minthogy tehát a kormány mindezeket a körülményeket és szempontokat fontolóra vette akkor, midőn a zilahi állami tanítóképezdének megszüntetését és a temesvárinak felállítását elhatározta, én is kérem a t. házat, méltóztassék a Horváth Béla t. képviselő úr által beadott határozati javaslatot szemben a kérvényi bizottság határozati javaslatával elfogadni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Kíván-e még valaki szólni? Ha szólni senki sem kíván, a vitát bezárom. Következik a szavazás, még pedig először is a kérvényi bizottság határozati javaslata felett, a mely szerint a kérvény pártolólag terjesztendő fel a cultusminister úrhoz. Ha ez nem fogadtatnék el, felteszem kérdésül a Horváth Béla képviselő úr határozati javaslatát, a mely szerint a »pártolólag« szó a kérvényi bizottság határozati javaslatából kihagyandó. Kérdem tehát a t. házat, elfogadja-e a kérvényi bizottság határozati javaslatát, a mely szerint Szilágymegye kérvénye pártolólag terjesztessék fel a vallás- és közoktatásügyi minister úrhoz? A kik ezt elfogadják, méltóztassanak felállni. *(Megtörténik. (Felkiáltások bal felől: Többség!)*

Most következik az ellenpróba. *(Nagy zaj és felkiáltások: Hoch! Hoch! Elnök csenget.)*

Méltóztassanak csendesebben lenni. Ha csend lenne, sokkal gyorsabban történnék meg a szavazás, és a képviselő urak nem hozhatnák fel azt az ellenvetést, hogy egyes képviselők utólagosan is bejöhessenek a terembe. Kérem most azon képviselő urakat, a kik az előbb ülve maradtak, így tehát a kérvényi bizottság javaslatát, de a »pártolólag« szó kihagyásával kívánják elfogadni, szíveskedjenek felállani. *(Megtörténik. Zajos felkiáltások: a balés szélső balodalon: Kisebbség! Kisebbség! Felkiáltások jobb felől: Többség!)* Megfognak számláltatni a szavazatok. Kérem azon képviselő urakat, a kik a kérvényi bizottság javaslatát a »pártolólag« szó benhagyásával elfogadják, méltóztassanak felállani.

Gr. Károlyi Gábor: Nálunk kezdik, hogy legyen idejük bejönni! *(Zajos felkiáltások jobb felől: Rendre! Rendre! Nagy zaj. Tessék az ajtót*

Digitized by Google

becsukatni. Hosszas felkiáltások jobb felől: Rendre! Rendre. Elnök csenget.)

Elnök: A kérdést abban a sorrendben kell, hogy feltegyem most is, a mint először feltettem. *(Helyeslés.)*

Gr. Károlyi Gábor: Tessék az ajtót becsukni! *(Nagy zaj és felkiáltások jobb felől: Rendre! Rendre!)*

Elnök: Kérem azon képviselő urakat, a kik pártolólag kívánják a kérvényt a vallás- és közoktatásügyi minister úrnak kiadni. Szíveskedjenek szakaszonként felállani!

Gr. Károlyi Gábor: Ni hogy jönnek! *(Nagy derültség a bal- és szélsőbalon. Mozgás jobb felől. A jegyzők megolvassák a szavazatokat.)*

Elnök: Most kérem azon képviselő urakat, a kik a kérvényt a »pártolólag« szó kihagyásával kívánják a vallás- és közoktatásügyi ministernek kiadni, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik. Nagy zaj. Felkiáltások a szélső baloldalon: A kérvényi bizottság saját maga ellen szavaz! Antal Gyula szépen szavaz! Leszavazza önmagát! Derültség és nagy zaj.)*

Elnök: T. ház! *(Nagy zaj.)* A jegyző urak jelentése alapján jelzem az eredményt, mely szerint 77-en szavaztak akként, hogy a »pártolólag« szó kihagyásával, 61-en akként, hogy a »pártolólag« szó benhagyásával fogadtassék el e kérvényi bizottság javaslata. E szerint a kérvényi bizottság véleménye a »pártolólag« szó kihagyásával fogadtatott el. *(Nagy zaj a szélsőbalon.)*

Gr. Károlyi Gábor: Svindli volt az egész! *(Nagyzaj. Rendre kiáltások jobb felől.)*

Perczel Beni jegyző *(olvassa)*: 2.065. szám. Több zalamegyei község bor- és hús fogyasztási adók leirása tárgyában.

B. Kemény Ákos a kérvenyi bizottság előadója: T. ház! Zalamegye tapolczai járásába bekebelezett Nemes-Pécsely, Nagy-Pécsely, Vászoly és Balaton-Kis-Szőllős községek kérik a képviselőházat, utasítsák a pénzügyminister urat a rájuk utalt bor- és hús-fogyasztási adó leírására. Indokolják ezt azzal, hogy a philloxera által okozott károk folytán e község lakóinak nagy része elesett keresetforrásától. Minthogy adóelengedések tekintetében a pénzügyminister a legfőbb forum, a kérvényi bizottság azt javasolja, adassék ki e kérvény a pénzügyministerium vezetésével megbízott ministerelnök urnak figyelembevétel végett.

Bernáth Dezső jegyző: Pályi János!

Pályi János: T. ház! Úgy veszem észre, hogy azon képviselő úr, kinek kerületében e szerencsétlen községek vannak, nincs jelen, tehát én szólalok fel ez ügyben, *(Helyeslés balfelől)* annyival inkább, mert hogyha azok a községek nem is az én kerületemben vannak, körülményeiket ismerem.

Megvallom őszintén, hogy a pénzügyi igazgatóság elútasító véleményét nem tartom sem jogosnak, sem igazságosnak. E községek védelmére semmi egyebet nem hozok fel, mint a mit maguk felhoztak, hogy t. i. a philloxera elpusztította és megsemmisítette szőleiket. Hogyha, t. ház, ugyanazon adóval akarja a pénzügyministerium megterhelni őket, most a philloxera pusztítása után, mint akkor, midőn még szőleik voltak, akkor igazságtalannak kellene tartanom. De a mennyiben már maga a bizottság is pártolólag terjeszti fel kérelmüket figyelembe vétel végett, előre is meg vagyok győződve, hogy figyelembe veszi és bizonyosan pártolni is fogja, mert ezek a községek oly állapotban vannak, hogy a pártolásra csakugyan méltók. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Ezért én a pénzügyigazgatóság ítéletét a ministerelnök úrhoz, mint pénzügyminister úrhoz appellálom és azt hiszem, hogy ott kegyesebb elbánásra fognak találni ezen szerencsétlen községek. Ennyit akartam csak védelmükre felhozni. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Elnök: Kíván valaki szólani? Ha senki szólani nem kíván, méltóztatnak elfogadni a kérvényi bizottság javaslatát, mely szerint a kérvény figyelembevétel végett a pénzügyministerium vezetésével megbízott minister úrnak adatik ki.

T. ház! Szükséges, hogy ezen ülés folyamán hitelesíttessék a jegyzőkönyv azon pontja, mely a ragadós tüdőlobról szóló törvényjavaslat harmadszori felolvasására vonatkozik. Méltóztassanak meghallgatni a jegyzőkönyv illető pontját.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa)*.

Elnök: Van-e észrevétel a jegyzőkönyv felolvasott pontja ellen? *(Nincs!)* Ha nincs, a jegyzőkönyv ezen pontja hitelesítve van.

T. ház! Méltóztassék megengedni, hogy a napirendre nézve javaslatot tegyek. *(Halljuk!)* A mai ülés napirendje szerint következnek a pénzügyi bizottság jelentésének tárgyalása az országos kiállításra vonatkozólag; de tekintve az idő előrehaladott voltát, azt gondolom, hogy most, az ülés utolsó perczében nem volna indokolt ezen törvényjavaslatnak általános tárgyalását megkezdeni. *(Helyeslés.)* Javaslom tehát a t. háznak, hogy ma a tárgyalást tovább ne folytassuk. *(Helyeslés.)* Miután pedig holnap ünnep van, méltóztassék hozzájárulni, hogy holnap ülést ne tartsunk, hanem a legközelebbi ülés tartassék pénteken délelőtt 10 órakor, melynek napirendjén lenne: a pénzügyi bizottság jelentése az országos nemzeti kiállítás költségeinek fedezéséről, továbbá, a mennyiben ez elvégeztetnek, a

Digitized by Google

kereskedelmi tárczának még hátralevő része. *(Helyeslés.)* Egyidejűleg pedig jelentem, t. ház, kiegészítéséül az ülés elején tett kijelentésemnek, hogy nemcsak a földmívelésügyi minister úr fog felelni Sima Ferencz képviselő úrnak a csongrádi gazdasági egylet ügyében beadott interpellatiojára, de felelni fog az igazságügyminister úr is Visontai Soma képviselő úrnak interpellatiojára az igazságügyi minister által kibocsátott büntető ügyviteli szabályzat tárgyában.

Méltóztatnak ezt tudomásúl venni és az általam javasolt napirendhez járúlni? *(Igen!)* Ily értelemben mondom ki a határozatot.

A legközelebbi ülés ideje és napirendje ekként meg lévén állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés d. u. 1 óra 45 perczkor végződik.)

150. ORSZÁGOS ÜLÉS

1893. évi február hó 3-án, pénteken

B. Bánffy Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — B. Perényi Péter szabadságot kérő levelének bemutatása. — Kérvények és feliratok bemutatása. — A Szerbiával 1892. augusztus 9-én kötött kereskedelmi szerződés beczikkelyezéséről szóló törvényjavaslat beterjesztése. — A pénzügyi bizottság jelentése az országos nemzeti kiállitás költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában. — Napirend. — Az 1893-iki áll. költségvetés részletes tárgyalásának (kereskedelmi tárcza) folytatása. — A Szerbiával kötendő állategészségügyi conventio beczikkelyezéséről szóló törvényjavaslat beterjesztése. — Földmívelésügyi minister válaszol Sima Ferencznek a csongrádi gazdasági egylet ügyében hozzá intézett interpellatiojára. — Igazságügyi minister válaszol Visontai Somának az igazságügyi minister által kibocsátott büntető ügyviteli szabályzat tárgyában hozzá intézett interpellatiojára.

A kormány részéről jelen vannak: Lukács Béla, Bethlen András, Szilágyi Dezső.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Schóber Ernő jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Perczel Béni, az azok ellen jelentkezőket Bernáth Dezső jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik az utóbbi ülés jegyzőkönyve.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa a február hó 1-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megmegjegyzés a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesítve van.

Bemutatom b. Perényi Péter országgyűlési képviselő levelét, melyben megrongált egészségének helyreállítása czéljából újabb három havi szabadságidőt kér.

Azt hiszem, a t. ház a kért szabadságidőt megadja. *(Helyeslés.)*

A kért három havi szabadságidő tehát megadatik.

Bemutatom Abauj-Torna vármegye közönségének felíratát, a ragadós tüdőlob kiirtásáról szóló törvényjavaslat módosítása, —

Abauj-Torna vármegye közönségének felíratát, a közös fordúlóban fekvő földek és közlegelők gazdasági használatának törvényhozási úton való szabályozása, —

Heves vármegye közönségének felíratát, a közkórházi ápolási díjaknak s költségeknek az államkincstár által való megtérítése, — és

a kolozsvári ügyvédi kamarának Hegedűs Sándor orsz. képviselő által beadott felterjesztését a sommás eljárás szabályozására vonatkozó törvényjavaslat; — továbbá:

az illavai és prusekai állami tanítók és tanítónők Kulinyi György, —

a nagy-küküllő vármegyei általános tanítóegyesület választmányának Issekutz Győző, —

a stridói állami népiskolai tantestületnek Wlassics Gyula, —

Digitized by Google

a tiszolczi állami népiskola tantestületének Kubinyi Géza, —

A tordai szentlászlói állami iskolai tanítók és tanítónőknek Pap Samu, —

a verbói m. kir. állami elemi iskola tanítóinak Mérey Lajos —

a mádi állami népiskola tanítónőinek Bernát Béla orsz. képviselő által beadott kérvényét a tanítói fizetések rendezése és rangosztályba sorozása, — végre

a magyar és horvát posta- és távirótiszteknek Darányi Ignácz orsz. képviselő által beadott kérvényét a tisztviselők, altisztek és szolgák fizetésrendezését czélzó törvényjavaslatnak reájuk vonatkozó néhány sérelmes pontja tárgyában.

Mindezen felíratok és kérvények tárgyalás és jelentéstétel végett, kiadatnak a ház kérvényi bizottságának.

A képviselőház szolgaszemélyzetének, Csávossy Béla orsz. képviselő által beadott kérvényét, melyben a szolgálati szabályzat folytán megszünt drágasági pótlék helyett, részére bizonyos összeget megállapíttatni kéri.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a gazdasági bizottságnak.

Az elnökségnek egyéb jelenteni valója nincs.

Perczel Béni jegyző: Lukács Béla kereskedelmi minister! *(Halljuk! Halljuk!)*

Lukács Béla kereskedelmi minister: T. ház! Van szerencsém benyújtani egy törvényjavaslatot a Szerbiával 1892. évi augusztus hó 9-én kötött kereskedelmi szerződés beczikkelyezéséről. Kérem a t. házat, hogy ezen törvényjavaslatot, illetőleg szerződést az indokolással és annak mellékleteivel együtt kinyomatni, szétosztatni s tárgyalás végett a közgazdasági bizottsághoz útasítani méltóztassék. *(Általános helyeslés.)*

Elnök: A törvényjavaslat, illetőleg a szerződés ki fog nyomatni, szét fog osztatni és tárgyalás és jelentéstétel végett a közgazdasági bizottságnak adatik ki.

Következik a napirend és pedig a pénzügyi bizottságnak 225. számú jelentése »az országos nemzeti kiállítás költségeinek fedezéséről« szóló 199. sz. törvényjavaslat tárgyában.

Méltóztatik a t. ház hozzájárúlni, hogy a kinyomtatott és szétosztott jelentés általánosságban felolvasottnak tekintessék? *(Igen!)*

A jelentés felolvasottnak tekintetvén, a tanácskozást megnyitom.

Az első szó a bizottság előadóját illeti.

Némenyi Ambrus, a pénzügyi bizottság előadója: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A jelen törvényjavaslat egyrészt az 1895-re tervezett országos kiállításnak 1896-ra való elhalasztását czélozza, másrészt felhatalmazást kér a kormány részére, hogy egy kiállítási biztosítási alap létesítésére a pénztári készletekből egy millió frtot bocsáthasson négy évi részletben a kereskedelmi ministernek rendelkezésére. Ezen biztosítási alaphoz a fővárosnak és más testületeknek hozzájárúlása is kilátásba van véve.

A pénzügyi bizottság nem ellenzi ugyan a biztosítási alap eszméjét, sem az egy millió frtnak megszavazását, de kiemelni kívánja már most, hogy a beterjesztett kiállítási költségvetés úgy a kiadási, mint a bevételi tételekben csakis hozzávetőleges számadatokat tartalmaz, a mint ezt különben a kereskedelmi minister úr a törvényjavaslat indokolásában is hangsúlyozza. A pénzügyi bizottság tehát azon várakozását fejezi ki, hogy a kormány az ügy financialis részére nézve nemcsak a kiállítás befejezése után fog a végelszámolás czéljából kimerítő jelentést tenni, hanem hogy abban a mértékben, a mint a munkák előhaladnak, esetleg a költségvetések kapcsán fog a törvényhozásnak tájékoztatást nyújtani. *(Általános helyeslés.)* Ha pedig a most megszavazott összegen felül még az állam által fedezendő újabb kiadásoknak szükségé felmerülne, akkor a bizottság elvárja, hogy az ezen több kiadásokra való felhatalmazás szintén nem utólag, hanem előzetesen a törvényhozástól kikéressék. Legyen szabad azonban, t. ház, itt, minden polemicus szándék nélkül, megjegyezni, hogy ily szigorú követelmény a kormánynyal szemben csakis akkor formálható, ha országos kiállítást rendezünk; *(Helyeslés jobb felől.)* mert egy világkiállításnak költségeit előzetesen megállapítani, — minden eddigi tapasztalás szerint, — épenséggel lehetetlen; *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* úgy, hogy már az ország pénzügyeire való elútasíthatlan tekintet is elzárna bennünket ezen a téren minden kisérletezéstől.

Ezeknek előrebocsátása után azonban megjegyezni kívánom, hogy a pénzügyi és közgazdasági bizottságok az ezredéves kiállítás ügyének sokkal nagyobb jelentőséget tulajdonítanak, semhogy arra nézve kizárólag a pénzügyi szempontot tekinthetnék mérvadónak. *(Élénk helyeslés.)* A bizottságok a tervezett kiállítást az ezredéves ünnepélynek egyik részeként fogják fel és óhajtják, hogy ezen jellege már jó eleve minden kétséget kizáró módon megvilágittassék.

A kiállítás az első lépés az ezredéves ünnepély előkészítésére, de azért a főtér nem a kiállításra, hanem a milleniális ünnepélyre fektetendő. *(Helyeslés jobbfelől.)* Erre nézve a törvényjavaslat indokolása felsorol ugyan egyes fontos részleteket; mindamellett kívánatosnak látszik, hogy a millenium megünneplésére vonatkozólag, — a mennyire ez lehetséges, — kimerítő és részletes programm terjesztessék a törvényhozás elé, nemcsak azért, hogy a költ-

Digitized by Google

ségek fedezéséről gondoskodjék, hanem azért is, hogy magához az ügyhöz is idejekorán és alaposan hozzászólhasson, esetleg a programmnak egyik vagy másik pontját módosíthassa. *(Helyeslés jobbról.)*

Önként következik ebből, hogy ezen kiállítás, mely a nagy nemzeti ünnepélynek egyik eleme, sem egészben, sem részben nemzetközi nem lehet. Különben is az a kérdés, hogy nemzeti vagy nemzetközi legyen-e a kiállítás, ez esetben fel sem merülhetett, miután az 1892: II. tcz. világosan meghatározza, hogy a millenium alkalmából nemzeti kiállítás rendeztessék. Ezen törvény rendelkezésével szemben a kormány túllépte volna jogkörét, ha mást, mint nemzeti kiállítást indítványoz. Részemről szintén nem érzem magam hivatottnak, hogy ezt az egyszer már elintézett kérdést itt újra tárgyaljam, hanem hivatkozom egyszerűen azokra, miket az 1892: II. tcz. tárgyalása alkalmából a világkiállítás ellen és a nemzeti kiállítás mellett a képviselőháznak két oly tagja mondott, kinél jobban bizonyára senki sem értette át ezen országnak legnemesebb aspirációit és kinél jobban bizonyára senki sem lelkesedett Magyarország önállósága és állami tekintélyeért. Ez a két férfiú: Baross Gábor és Irányi Dániel volt.

Mikor a képviselőház akkori vitájában többen azt fejtegették, hogy a világkiállítás Magyarországra nézve pénzügyilag és gazdaságilag hátrányos volna, Irányi Dániel kijelentette, hogy reá nézve nem ezek a szempontok döntők, hanem illőnek látja, hogy az ország a millenialis kiállítást, minden külföldi elemnek belevegyülése nélkül, egyedül a saját erejéből rendezze. Ez volt Irányi Dániel véleménye. Hasonló értelemben nyilatkozott Baross Gábor is. Úgy hiszem, t. ház, ennek a két névnek a találkozása ugyanazon felfogásban bizonyít legalább annyit, hogy a világkiállítást ellenző ezen felfogás nem állott és nem állhat ellentétben azzal a minden körülmények közt respektálandó és jogosult követeléssel, hogy Magyarország államisága még a külső jelekben is mindig határozott kifejezésre jusson. *(Helyeslés.)*

De, t. ház, van a kérdésnek még más, bennünket különösen érdeklő oldala is. Más gazdagabb országokban mondják, hogy a kiállítások túlhaladott álláspontot jelentenek. Nálunk azonban ezt ily általánosságban nem lehet állítani. Nálunk a kiállításnak még az a specialis rendeltetése van, meggyőzni a hazai közönséget a hazai ipar előhaladásáról, elszoktatni a közönséget attól a szellemi kiskorúságtól, mely minden idegen terméket, — már idegen voltánál fogva, — feltétlenül bámul. Ilyen, ha szabad magam úgy kifejezni, didactikai czélra azonban a világkiállítás a mi szempontunkból a képzelhető legszerencsétlenebb eszköz volna. Sőt előrelátható, hogy a világkiállítás a közönségben kétségkívül meglevő ezt a hajlamot még mód nélkül fokozná, úgy, hogy a világkiállítás hazai iparosainkra nézve egyenesen végzetes következményekkel járhatna. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)*

A mi felfogásunkból azonban következik aztán az is, hogy az ezredéves kiállítás nem követhet csupán gazdasági czélokat. Ez a kiállítás nem lehet banális látványosság vagy csillogó vásár, mert feladata nem az, mi más kiállításoknak elfogadott, sőt megengedem, jogosult czélja, hogy az exoticus mulatságok kedvelőit a világ minden tájékáról minél nagyobb számmal összecsődítse. A mi kiállításunkon kell, hogy a történelmi-retrospectiv része a legelőbbkelő helyet elfoglalja, mert feladata az, hogy az ország lakosságának millióiban felkeltse a nemzeti múlt iránti kegyeletes lelkesedést. *(Helyeslés.)*

Ebből a szempontból is legelső sorban a hazai közönséget kell szem előtt tartanunk, és ezt kell bevonni úgy a kiállítók, mint a látogatók sorába. A kiállítók köre tehát sokkal tágabb lehet, mint más kiállításoknál. Magától értetik, hogy nem hiányozhatik az ország ez idő szerinti képzőművészeti, ipari és mezőgazdasági fejlettségét híven és őszintén feltüntető kiállítás. A művészek, iparosok és gazdák mellett azonban helyet foglalhatnának az egyházak, városok és mindazon családok, kiknek birtokában bizonyos történeti nevezetességű emlékek és műkincsek találhatók. Mindezen tényezők bizonyára készségesen fognának közreműködni ily czélra és mindezeknek igénybevételével lehetséges lesz egy, a maga nemében páratlanul gazdag és érdekes tárlatot rendezni, mely a külföldi műértő közönségre is kiváló vonzerőt gyakorolna.

A mi pedig a látogatókat illeti, szintén igen előnyös helyzetben vagyunk, miután most már a hazai vasútaknak legnagyobb része állami tulajdon. Módjában áll tehát a kormánynak, hogy különös díjkedvezmények által lehetővé tegye, hogy a lakosságnak bármily szerényen situált rétegei is tömegesen látogathassák a kiállítást, hogy magukkal vigyék aztán az ország legtávolabb vidékeire emlékét nemcsak a főváros és a kiállítás fényének, hanem annak a hazafias gondolatnak is, mely a millenialis ünnepek minden fázisából kell, hogy plasticusan kiemelkedjék, és mely gondolatról ezen képviselőház bizonyára komolyan óhajtja, hogy az ország egyetlen lakója előtt sem maradjon idegen.

A törvényhozás a millenialis kiállítást nem fogja kicsinyes takarékossági szempontok után megítélni, hanem első sorban a szerint fogja

Digitized by Google

bírálni a kiállítást és az annak élén álló férfiakat, hogy mennyiben sikerült ezen hazafias czélt megközelíteniök. A jelen törvényjavaslat az első lépés lévén ezen czél felé, a pénzügyi és közgazdasági bizottságok tisztelettel ajánlják annak megszavazását. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Bernáth Dezső jegyző: Gaal Jenő!

Gaal Jenő: T. képviselőház! Helyesen emelteki a t. előadó úr az előttünk levő törvényjavaslat lényeges tartalmát.

Két fontos intézkedés foglaltatik abban. Először az ajánltatik, hogy a kiállítási alapnak állami dotatiojára egy millio forint szavaztassék meg, másodszor pedig az 1892 : II. tcz. által 1895-ben megtartatni rendelt nemzeti kiállításnak egy évvel való elhalasztása hozatik javaslatba. Én is helyeslem mind a két intézkedést, habár nem is ugyanazon indokokból, melyeket az előterjesztés foglal magában. Igy például a magam részéről is nagyon hozzávetőlegesnek tartom azt a költségvetést, mely a javaslat mellékletét képezi, s azt hiszem, hogy abban a keretben, a melyben 1885-ben tartottuk meg az első nagy nemzeti kiállítást, 1896-ban nem fogunk megférhetni már csak azért sem, mivel általános kívánság, hogy az ne főleg gazdasági jelentőségű, hanem oly kiállítás legyen, mely lehetőleg megadja ezredéves múltunknak a képét, *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* e mellett pedig minden téren azt az állapotot tüntesse fel, a mely az országban jelenleg tényleg létezik.

A kiadások tehát sokkal nagyobbak lesznek, mint 1885-ben, az államtól azonban még sem óhajtok többet igénybe venni egy millió frtnál, mert véleményem szerint épen ez alkalomnál fogva is a második évezred születésén, különös tekintettel kell lenni pénzügyeinkre, és a társadalomnak, midőn oly nagy nemzeti ügyet karolunk fel, mint a minő a millenium, és az annak alkalmából rendezendő kiállítás, nem szabad egyedül az államra támaszkodnia, hanem magának is részt kell vennie ezen alkotásoknak úgy fáradalmaiban, miut terheiben.

Azt is helyeslem, hogy a kiállítás egy évvel elhalasztatik; nem azért, mintha csupán a millenium érdekében volna arra szükség, mert én meg vagyok győződve arról, hogy egy helyesen rendezett kiállítás czéljaira az a két esztendő, a mi 1895-ig előttünk van, kevés volna. Teljesen igazat adok e részben gróf Zichy Jenő képviselőtársamnak, ki a közgazdasági bizottságban arra a különbségre útalt, mely a mostani, és az 1885. évi helyzett közt fenforog, azzal az ellenvetéssel szemben, hogy hiszen akkor 22 hónap alatt el tudtunk készülni a szép kiállítással, annyi időnk pedig most is lenne még.

Egészen helyesen és alaposan útalt arra, hogy akkor már 200 szervezett kiállítási bizottságunk volt, míg ma, — az országos bizottságtól eltekintve, — nincs egyetlenegy sem. Én tehát részben más indokokból, de az intézkedéseket, a mint mondottam, szintén helyeslem. És ha csak arról akarnék szólani, a mi a javaslatban foglaltatik, nagyon könnyen végezhetnék vele.

Feladatomnak azonban ma főleg azt tekintem, hogy olyasmivel foglalkozzam, a mi abban nincs meg, de a minek nézetem szerint benne kellene lennie, vagy az kellene, hogy a javaslatot megelőzőleg az a keret állapittassék meg, melyben az egész ünnepélyt rendezni kívánjuk. *(Helyeslés bal felől.)*

Én egészen megfordított sorrendnek tartom azt, hogy egy részletre nézve állapodjunk meg akkor, mikor az ezredéves ünnepélynek keretét és tartalmát nem ismerjük. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Nem kell bővebben fejtegetnem, hogy ezen ünnepélynek igen nagy erkölcsi és politikai jelentősége van. Miután azonban úgy tudom, hogy erre vonatkozó nézeteinket, a követelményeket, melyeket meg kell ez irányban valósítani, más, nálam sokkal hivatottabb tagja a t. háznak fogja előadni, a magam részéről az ezredéves ünnepély iránti előterjesztést csupán egy szempontból, a kiállítás sikerének érdekében sürgetem.

Már eddig is tapasztalhattuk, hogy a kiállítás eszméje maga, vajmi kevés vonzerőt gyakorol. Midőn szóba jött először, akkor is mint az ezredéves ünnepélynek egyik kimagasló részének tulajdonítottak annak fontosságot. Később az ezredéves ünnepélyről kevesebbet beszéltek, s az iránt semmiféle komolyabb előkészületet a közönség nem tapasztalván, a kiállítás iránt is fokonkint elhidegült, s egy teljes esztendőt veszítettünk el, felfogásom szerint, főleg a miatt, mert elmulasztottuk a helyes sorrendet megtartani. Eleinte volt kedv a kiállítás iránt, sőt el kell ismernem, hogy a közvéleménynek igen tekintélyes része nem is elégedett meg az országos kiállítással, hanem világkiállítás megtartását sürgette.

Én ezen controversiara most visszatérni nem akarok, mert felfogásom szerint a törvényhozás döntvén a kérdésben, az ma már túlhaladott álláspontot jelez. Később aztán a boldogult kereskedelmi minister elhalálozása folytán interregnum állott be a kereskedelmi ministeriumban. Akkor a kiállítás tekintetében az eszmezavar teljes lett az országban, különösen miután az a nem egészen szerencsés gondolat vergődött felszínre, hogy kérdés intéztetett minden irányban, vajjon egyáltalán szükséges-e a kiállítás vagy nem? Akkor az emberek azon kezdtek tanakodni, hogy mennyi lesz az anyagi hasznuk

Digitized by Google

belőle, és igazán úgy állott már a dolog, hogy ha a sajtó közbe nem lép, és nem útal arra a főszempontra, a melyből a kiállítást rendezni kell, t. i. az ezredéves ünnepély jelentőségére, akkor ott állnánk, hogy elejtettnek kellene tekinteni a kiállítás eszméjét.

A sajtó azután kellőleg világította meg a helyzetet; a maga természetes helyére tette a kiállítást és az ezredéves ünnepélyt.

Erre az érdekelt körök is oda nyilatkoztak, hogy, ha már millenium lesz, azt kiállitás nélkül megtarthatónak nem képzelik, és így nem gazdasági érdekből, hanem tisztán a millenium sikerének érdekében hajlandók az áldozatokat meghozni, a melyeket a kiállítás sikere megkíván.

A kiállítás eszméjének ezen történeti vázlatából méltóztatik a t. ház látni, hogy mennyire szükséges az ezredéves ünnepély keretének és tartamának ismerete, már a kiállítás szempontjából is. Mindezt nem azért hoztam fel, mintha bárkivel szemben is recriminalni kívánnék; nem recriminalok a kormánynyal szemben, mert felfogásom szerint, ha részéről hiba követtetett is el e tekintetben, ez ügyet olyannak kell tekinteni, mely felette áll a pártszempontoknak; *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)* azt országos nemzeti szempontnak kívánom tekinteni és így azt akarom, hogy a támogatás az egyes pártok részéről, tekintet nélkül minden másra, tisztán a nemzeti ügy érdekében adassék meg.

Nem teszek szemrehányást az iparosságnak, és az érdekelt közönségnek sem, mert nem osztom az előadó úrnak azon nézetét, hogy nálunk a kiállítások nagyobb jelentőséggel bírhatnak, mint másutt. Ő felhozta, hogy ha másutt a kiállítások le is járták magukat, azoknak eszméjét Magyarországon lejártnak tekinteni azért nem szabad, mert nekünk koronként be kell mutatnunk, hogy az ipar mennyire haladt, hogy a közönség részéről a támogatásra érdemes és hogy azt a szellemi lanyhaságot, melylyel mi gazdasági ügyeinket tekintjük és elsőbbséget adunk az idegen fogyasztási czikkeknek, a kiállítások egymásután következő sorozata által lehetőleg leküzdhessük. Ebben tökéletesen igaza volna, ha mi 1885. óta akár a mezőgazdaság, akár az ipar terén oly haladást tettünk volna, mely indokolná egy újabb kiállítás tartását, de a legközelebbről érdekeltek maguk bevallják, hogy ily haladással nem dicsekedhetünk.

De nem teszek szemrehányást az érdekelt közönségnek még sem, mert azt tapasztaljuk, hogy a kiállítás általában másutt is kevés vonzerőt gyakorol és mert azokból a közönségnek közvetlenül kevés haszna van. A kiállítások csak ott sikerülnek újabban, a hol nagy szempontok, kegyeletes megemlékezés és politikai célok szolgálatában állanak. *(Helyeslés balfelől.)* Utalok Németországra, a hol nemrég a birodalmi cancellar bevallotta, hogy kiállítást azért nem lehet tartani, mert az ottani nagyipar és iparos közönség általában idegenkedik tőle. Németországban nincs is oly kegyeletes vagy politikai mozzanat, mely a kiállítást ott ezidőszerint indokolná. A hol azonban ily mozzanatok vannak, a tárlatok rendszerint sikerülnek is. Utalok az 1889-iki párisi világkiállításra, mely egyrészt a franczia forradalom kitörésének emlékére, másrészt abból a czélból rendeztetett, hogy Franczia ország megmutassa, hogy 1870. és 1871. évi vereségeit teljesen kiheverte és minden tekintetben készen áll, az európai népcsaládban pedig elfoglalta az őt megillető helyet. Most készülnek Észak-Amerikában egy nagy kiállításra, és meg vagyok róla győződve, hogy az is sikerülni fog. Ott is kegyeletes és politikai mozzanatok vezették azokat, a kik e kiállítást tervezték és rendezik. Amerika felfedezésének 400 ik évfordulóját ülik meg vele és emellett propagandát kívánnak csinálni újabb politikájuknak, melyet panamerikanismusnak neveznek. Nekünk is van, t. ház, egy oly nagy mozzanatunk, a mely indokolja a kiállítást és magában rejti sikerének biztosítékát. Ez a mozzanat ezer éves államiságunk. Jelentőségteljes mozzanat az, a melyet sokkal nagyobb, sokkal erősebb nemzetek sem hagyhatnának tekinteten kívül s azok is rá lennének utalva, hogy abból a jövőre erőt, önbizalmat merítsenek és alkalmúl használják fel arra, hogy a világgal is megismertessék magukat. De alkalmúl szolgál ez ünnepély rendezése felfogásom szerint még egy nagy dologra is, *(Halljuk! Halljuk!)* arra, hogy visszatérjünk Magyarországnak igazán üdvös hagyományaihoz és azokat a tanúlságokat, melyeket közelmúltunk szemléléséből levonhatunk, alkalmazzuk. *(Helyeslés balfelől.)* Ha, t. ház, visszatekintünk a legközelebb letűnt évtizedek történetére, azt tapasztaljuk, hogy ez az ország voltaképen csak akkor fejlődött erőteljesen, a midőn a társadalom is megmozdúlt és erejének gyakorlatában volt. Méltóztassék visszaemlékezni a 30-as, 40-es évekre. Mi lett az akkori rendi Magyarországból? Akkor raktuk le mi összes kulturalis és gazdasági állapotaink alapjait. *(Úgy van! bal felől.)* De még a közelebbi időben is 1860—67-ig a magyar társadalom igazán élt, munkálkodott, annak életműködése úgy nyilvánúlt, hogy maradandó emlékei még ma is megvannak. Mert a 30-as és 40 es évek társadalmi mozgalmának eredményeit a 60-as évek első felének socialis életműködése tetőzte és fejezte be. Itt az alkalom, hogy az ezredéves ünnepélyt kellőleg felkarolva, a társadalom életműködését újból felvillanyozzuk. Mert mi körűlbelől úgy jártunk el, mint

Digitized by Google

az az ember, a ki egyideig egyik lábát nem használhatta s azt mankóval helyettesítette; azonban az egyik lábon való járáshoz úgy hozzá szokott, hogy midőn a beteg láb meggyógyult, az egészséges lába helyett újból és következetesen használta a mankót. Mi is tisztán az állam által akarunk boldogúlni, holott nekünk is két lábon kell járnunk: az államnak és társadalomnak együtt kell működnie; *(Élénk helyeslés balfelől.)* versenyeznie kell mindkettőnek egymással s egyik se tegye azt, a mit a másik sokkal hasznosabban tehetne. *(Úgy van! balfelől.)* A kiállításnak társadalmunk közreműködésére igen nagy szüksége van, és pedig első sorban anyagi szempontból. Már felszólalásom bevezető szavaiban is voltam bátor utalni arra, hogy én az 1885. évi kiállítás keretét igen szűknek tartom az 1896. évi kiállítás számára. Szűknek tartom azért, mert ha igaza is van a t. előadó úrnak abban, hogy e kiállítást nem szabad első sorban gazdasági czélból rendezni, mégis az nagy baj lenne, ha gazdasági tekintetben nem sikerűlne. Épen az alkalom kiválósága mellett egy gazdaságilag sikertelen kiállítás rendkívül sokat ártana nekünk, mert sok rosszakaratú bíráló is fogja azt megszemlélni. Azért azt gazdaságilag is lehetőleg fejlődésünk színvonalán kell tartani.

Azt a mit a t. előadó úr ma is hangsúlyozott, hogy e mellett retrospectiv történeti kiállítást is rendeznünk kell, maga is elegendő arra, hogy az 1885-iki keretet szűknek tűntesse fel. Sokat gondolkoztam a felett, hogy miként lehetne multunkat e kiállításban kidomborítani, és arra a meggyőződésre jutottam, hogy ez nemcsak sok fáradtságot, utánjárást és szeretetteljes munkát tételez fel, hanem hogy igen nagy kiadásokat is fog maga után vonni.

Én úgy hallottam, hogy midőn 1885-ben egyesektől oly tárgyakat akartunk megkapni a kiállításra, a melyekhez az illetők kegyelettel ragaszkodtak, ha közvetlenül nem is kértek annak átengedéseért semmit, de azt kívánták, hogy tárgyaik a pretium affectionis mellett biztosíttassanak, s ezen a czímen nekünk tetemes költségeink voltak. Azonkívül, ha pl. közművelődési viszonyainkat akarjuk feltűntetni, építkezésekre és más beruházásokra lesz szükségünk. Emlékszem arra, hogy pl. 1886-ban a londoni indiai és gyarmati kiállítás alkalmával Londonnak egy útczája volt feltűntetve úgy, a mint az Cromvell idejében állott. Azután 1889-ben a párisi kiállításon a különféle népek és korok lakásviszonyait tüntették fel. Mennyi különféle épületet állítottak fel e czélból. Vagy most a legutóbbi bécsi zenészeti kiállításon Bécsnek egy tere volt feltűntetve, a hogy ez 100 évvel azelőtt állott. Mennyi beruházás kellett erre is. Mélyen meg vagyok tehát arról győződve, hogy a történelmi kiállítás eszméjének a megvalósítása itt is sok pénzbe fog kerűlni. De ebből még sem azt következtetem, hogy adjon tehát a állam többet. Azt hiszem, az állam azzal az egy millióval a maga részéről eleget tett. Jöjjön e tekintetben segítségül a társadalom. Azt tapasztaltam, hogy minden életképes nemzet akkor, midőn nemzeti ügyről van szó, nem elégszik meg az állam áldozatkészségével, hanem maga is áldozatot hoz.

Igy 1889-ben a franczia országi nagy vállalatok, intézetek, testületek, sőt gazdag egyesek is áldoztak arra, hogy a kiállítás sikere anyagilag is biztosíttassék. Az a meggyőződésem, hogy ebben az irányban nekünk is kell tennünk valamit. Ott van az országos kiállítási bizottság, kezdje meg a mozgalmat ebben az irányban. Nagy szégyennek tartanám a nemzetre nézve azt, hogy ha e mozgalomnak nem volna sikere.

De szükég van a társadalomra egy más szempontból is. Meg kell a társadalommal értetni azt, hogy itt a nemzeti ügyről van szó, mindenki tehát a legjobbat szolgáltassa a maga részéről.

De szellemileg is hozzá kell járúlni a társadalomnak a kiállítás eredményességének biztosításához.

Az a meggyőződésem, hogy nagyon rosszúl használnók fel ezt a kiállítást, ha itt csak azt mutatnók be, a mit nekünk a jóságos természet adott s a mit az anyagi téren jól-rosszúl előállítani tudunk. Nekünk be kell mutatnunk azt is, hogy ebben az országban milyen szellemi erő él, s hogy mily eredményeket tud az felmutatni. Csak egy példára utalok, az 1885-iki gazdasági congressus példájára. Méltóztatnak visszaemlékezni, hogy akkor szintén társadalmi úton hozatott létre az európai gazdák összejövetele és az ezen összejövetel alkalmával kifejtett munkálkodásról a külföldön évekig beszéltek és írtak. Ha már most e példán okúlva, nemzetünk szellemi életének nyilvánulásait minden téren fel tudjuk tüntetni a külföld előtt, akkor olyan eredményt biztosíthatunk, a milyent pusztán gazdasági kiállítással elérni nem lehet. Egyszersmind megnyernők a külföld legmíveltebb közönségének figyelmét ezredéves ünnepélyünk és kiállításunk részére. Arra pedig, t. ház, nagy sulyt kell fektetnünk, hogy nemzetünk az európai népcsaládban megbecsűltessék, mert valamint az egyes reá van utalva arra, hogy abban a körben, melyben él, tiszteletben tartassék, még talán fokozottabb mértékben rá van utalva a nemzet s azt a jóakaratot, melyet a művelt nyugat iránt tunk tanúsíthat, anyagilag megbecsűlni nem is lehet. *(Helyeslés bal felől.)*

Mindezek a czélok oly fontosak, hogy azok

Digitized by Google

megvalósíthatásának érdekében nagyon kívánatos volna helyes úton megindulni. Az én felfogásom szerint pedig a helyes úton még nem jártunk, mert a részletek megállapításába bocsátkoztunk, mielőtt a nagy egészet láttuk volna. Nem láttuk a nagy mozzanatot, mely alkalmas a társadalom üdvös mozgalmát előidézni, és a mely a társadalom életműködését képes megindítani. *(Tetszés bal felől.)*

Ezekután a magam és t. elvbarátaim nevében kijelentvén, hogy az előttünk levő törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadom, egyszersmind arra kérem a t. kormányt, hogy az ezredéves ünnepek iránti előterjesztésével sokáig ne késsék. *(Élénk helyeslés.)*

Bernáth Dezső jegyző: Gr. Zichy Jenő!

Gr. Zichy Jenő: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Ott kell kezdenem, a hol az előttem szóló t. képviselő végezte. A törvényjaslat, mely ma a ház elé van terjesztve, tulajdonképen az elhalasztást és a nemzeti kiállítás dotatioját tartalmazza. Az indokolásban elmondja a kormány, hogy lesz itt egy ezredéves ünnepély, melynek egyik momentumát a nemzeti kiállítás képezi; de csak egyik momentumát s ezért szerényebb körökben akar mozogni. Én, t ház, azt a kérdést intézem a t. kormányhoz, hogy nem szándékozik-e s nem gondolja-e magához méltónak, hogy végre-valahára az ország ezredéves ünnepének egész programmja iránt nyilatkozzék. Apránként akarják azt megszavaztatni s apránként akarják, hogy ahhoz a ház hozzájáruljon, és nem bírnak a helyzet magaslatára emelkedni. Fölfogom azt, hogy ez oly momentum a nemzet életében, melyet megünnepelni, kihasználni politikai és közgazdazági szempontból kötelessége a kormánynak. *(Igaz! Úgy van! Zajos tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* Politikai szempontból igenis, és megmondom, hogy miért. *(Halljuk! Halljuk!)* Bármennyit is szóljunk mi itt e házban, bármennyire reagáljon a sajtó is, még számtalan a hiány a kényes kérdés, de mégis kötelességünk, hogy azokról szóljunk. *(Halljuk!)*

Minduntalan azt látjuk, hogy Magyarország, mintha burok alatt állna, hogy a külvilágon az egész Európában annak állami létét ne láthassák. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)* Hát ennek a kormánynak nincsen-e meg az az érzelme, hogy épen ezen momentumot felhasználja arra, hogy dokumentálja az egész világ előtt, hogy ezredéve jöttünk be ide, állam vagyunk, állam akarunk maradni, fejlődni akarunk és fejlődő képesek vagyunk. *(Élénk tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* Hiszem, hogy ezen nemzeti kiállítás, bizonyára az 1885-kinek nagyobított, szebb kiadása lesz majd. De ebben az irányban, így, a hogy azt nekünk feltálalják, nehezen lesz, legalább az általam várt sikere. Szállingózni fognak ide egyesek, idegenek, de az, a mi tényleges feltüntetése lenne államiságunknak, mindig hiányozni fog. Ezt néhány példával is illustrálhatom. *(Halljuk!)* Menjünk végig az Andrássy-úton. 1885-ben volt az országos kiállítás, és épen a franczia köztársaság küldöttjei jöttek ide, hírlapírók, államférfiak, nemzetgazdászok, a kik általunk fejedelmileg fogadtattak, megvendégeltettek, és az egész országban végig jártak; ezután rövid időre következett a párisi kiállítás 1889-ben, melyet a köztársaság megteremtett és az onnan érkerezett érmeket és diplomákat, — láthatja ma a kereskedelmi minister és miniterelnök úr, ha végig sétál az Andrássy-úton, — láthatják Csáky Armint, *(Egy hang: Kereskedő!)* az áll diplomáján: Pest Autriche. Ilyen úton sohasem fogunk arra az európai niveaura jönni, hogy Osztrák-Magyarország egy parítás, egymás mellett levő önálló állam. Az annyira ócsárolt és megtámadott világkiállítás, a melyhez nem is szólott senki, ép ezen világkiállítás eszméjével el lehetett volna ezt érni, ha az egész világ kulturállamait a magyar állam meghívja, a magyar király itt székel, itt fogadja a fejedelmeket, akkor Magyarország az egész világ kulturállamainak egy félévre központja lett volna, és akkor nem lett volna szó arról, hogy Pest Autrich, hanem tudták volna, hogy igen is van egy magyar állam! Ez a politikai momentum egyrészt, de közgazdasági momentum is másrészt.

És itt kénytelen vagyok áttérni az előadó úrnak aggressiv szavaira, a ki annyira aggressiv volt, hogy még a halottakat is csatasorba vezette. Én a halottakat hagyom nyugodni, béke legyen velök! De a t. előadó úrnak azt a halottat, melynek világkiállítás a neve, és a melyet újból a falra festett, nem jó volt újra feltámasztani, mert ez az eszme állami történetünk fejlődése szempontjából sokkal fontosabb. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Azok a dolgok, a melyeket az előadó úr a világkiállítás ellen érvelve felhozott, nem igazolnak semmit és nem czáfolják meg azt a sikert, melyet a világkiállítás által el lehetett volna érni, a mely világkiállításnak kiadásai alig lettek volna nagyobbak, mint ezen országos kiállítás budgetje fog majd lenni és ezzel nem szórványosan, de tömegesen hoztuk volna ide az európai és az egész világ cultur államainak gyárosait és kiállítóit, és ezzel megteremtettük volna az érdekeltséget az ügy iránt az egész világ kulturállamaiban. *(Helyeslés bal felől.)* Az iránt pedig, hogy a világkiállítá által a mi iparosainknak ártalmára lettünk volna, legyen megnyugodva a t. előadó úr, mert mikor ezt az eszmét contempláltam, az volt az első és a főgondom, hogy a magyar iparnak előnyeit megteremtsem, és meg is teremtettem

Digitized by Google

volna, mert akkor a mi iparosaink minden más állam iparosai felett colossális előnyben lettek volna azon a helyi piaczon, a mely egy vásár gyanánt a kiállítás alkalmából nyilt volna meg itt Budapesten. Messze távolból érkeztek volna ide vendégek, és itt találtak volna nemcsak olyan tárgyat, melyet otthon náluk is előállítanak, hanem találtak, és valószinűleg vettek volna specialis magyar ipari czikkeket! És Magyarország megszünt volna terra incognita lenni, és bemutatta volna az egész világ előtt állami létét.

De nem akarok a világkiállitásra több szót vesztegetni, úgy is hiába volna. Ennyivel tartoztam önmagamnak és az előadó úrnak, a ki ez eszmét megtámadta.

Most még a kormánynak ez ügyben való eljárásáról akarok szólni. A ki foglalkozott és tanúlmányozta a népek eigratiojának történetét és tudja, hogy ez országban e jelenleg magyar terűleten hány száz és ezer néptörzs hullámzott végig, és tudja, hogy csak egy volt képes itt államot teremteni, melynek ezredéves fenállása tényleges constatálása az államalkotó képességnek: annak az ily momentum felhasználása kötelessége, mert ez az a fordulópont, melyből kiindulva egy új ezredév felé fog haladni. Ez az a pont, a melyen feltüntethetjük egész Európa és a világ előtt, mik vagyunk és mennyire fejlődtünk. És itt elismeréssel fogadom a minister úr ama tervét, hogy a kiállítás legyen hű tükre mindannak, a mit Magyarországon elé birunk állítani, másrészt legyen az retrospectiv kiállítása az egyes átalakúlási fazisoknak, néprajzi és statisztikai momentumok kiegészítésével. Azzal végezhetem szavaimat, a mit Gaal Jenő t. képviselő úr mondott, hogy t. i. menjünk két lábon, de hozzáteszem emelt fővel és ne hunyászkodjunk meg, *(Zajos helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* tán így meglátják, hogy állam vagyunk és akarunk maradni is. *(Zajos helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

A javaslat részleteit illetőleg én a kiállítás budgedjét helyesnek találom. Bizonyos tételekben a minister úr csalatkozni fog, mert pl. a sorsjátékból remélt 200 ezer frtot túlságos nagy összegnek tartom. 1885-ben a sorsjáték 107 ezer frtot hajtott, pedig akkor még nem volt zonarendszer és mindenkinek, a ki Budapestre jött, az olcsóbb vasúti jegy mellett belépti és sorsjegyet is kellett vásárolnia. Ezt ma nem lehet tenni. Azonkívűl ne ámitsuk magunkat, a sorsjáték ingere is igen lekopott, mert az emberek nagyon gyakran igen gyarló kis tárgyakat nyertek. Ha világkiállítás volna, akkor persze a sorsjegyeket az egész világ piaczára vethetnők. Csalódás lesz a belépti jegyek jövedelme is. E czímen a bevétel volt 1885-ben 730.000 frt, jelen leg egy millióra van contemplálva. Ha addig az általános villanyvilágítás létesűlhet, a miről nem vagyok meggyőződve, *(Halljuk! Halljuk!)* mert Budapest fővárosánál minden nagy dolog tengeri kígyóvá válik, legyen az vízvezeték, villanyvilágítás vagy közegészségügy, úgy, hogy a jövő ezred regényébe való, ha tehát villanyvilágítás addig létesűl, akkor ezen szám nemcsak túlzott nem lesz, de több is lehet, mert akkor úgy, mint más modern kiállításoknál, az éjjeli kiállítás is meg fog tartathatni, s ezzel kétszéres bevételt lehet elérni. Több várható a vendéglők, kávéházak és czukrászdákból, melyek 20.000 frttal vannak preliminálva, de a melyekből 40—50 ezeret is lehet bevenni. Nem akarok belemenni a részletekbe, mert az eredmény egy tekintetben több, más tekintetben kevesebb lesz s így körűlbelűl meg fogja ütni a helyes méretet. Én ezért realis alapúnak tartom azt. És ezért is tekintve, hogy másodszor is eltemettük azt, a mi napirenden nem is volt, a világkiállítás eszméjét, melyről talán magam sem szóltam volna, ha az igen t. előadó úr, Neményi barátom erről nem szólt volna, de így is jól van, és nagyon helyes, hogy benne lesz a naplóban! Én belenyugszom és elfogadom, tehát ezt a törvényjavaslatot budgetjével együtt. *(Élénk helyeslés. Felkiáltások: Öt perczet kérünk!)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem. *(Szünet.)*

(Szünet után.)

Elnök: Méltóztassék helyöket elfoglalni. A felfüggesztve volt ülést ezennel újra megnyitom. Folytatjuk a tanácskozást.

Gr. Apponyi Albert képviselő úr a napirendhez kíván szólani.

Gr. Apponyi Albert: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nem a tárgyhoz kívánok szólani; úgy is még többen vannak felíratkozva, mielőtt engem a felszólalás joga megillethetne, hanem a napirendhez, és pedig azt a kérést vagyok bátor a t. házhoz intézni, méltóztassék a tanácskozás sorrendjében némi kis változást eszközölni. A mai ülés napirendjére ugyanis azon tárgyon kívül, a mely felett a tanácskozást már megkezdettük, a kereskedelemügyi ministerium költségvetésének folytatólagos tárgyalása és interpellatiokra adandó válaszok vannak kitűzve.

Már most a jelenlegi tárgyalás, tudniillik a magyar állam ezer éves fennállásának megünnepeltetése szerintem oly nagy horderejű és oly fontos tárgy, és annyira sürgős annak egészben való megállapítása, hogy lehetetlen az e felett való vítatkozást abban a szük mederben tartani, melyet a napirendre kitűzött törvényjavaslat előszab, és lehetetlen, hogy az ezredéves ünnepély egész programmja feletti vitára

Digitized by Google

át ne térjünk, de nem is kívánatos, sőt utolsó órája annak, hogy a törvényhozás e magasztos *(Helyeslés.)* ünnep iránti meleg érzését, érdeklődését és elhatározott szándékát, hogy azt méltóképen megünnepelje, dokumentálja. A kérdés tehát, s annak megvitatása fel fog ölelni oly momentumokat, melyek az egész kormány állásfoglalását fogják szükségessé tenni, és ámbár én a minister urak bármelyikét teljesen illetékesnek tartom arra, hogy különösen akkor, hogy ha a ministertanács már megállapodásra jutott, a kormánynak álláspontját kifejezzék, mégis, ily nagy horderejű kérdésben igen kívánatosnak tartom, hogy a kormánynak feje, ki a kormánynak egész politikáját és a házat is vezetni hivatva van, jelen legyen. Véletlenül a miniszterelnök úr e mai tanácskozáson nem lehetett jelen, de úgy vagyok értesülve, hogy holnap már jelen lesz; én tehát ebből a szempontból arra kérném a t. házat, hogy méltóztassék az országos kiállítás feletti tanácskozást a holnapi ülésre halasztani, és most mindjárt a mai napirend többi tárgyaira: a kereskedelemügyi ministerium költségvetésének folytatólagos tárgyalására, és azután az interpellatiokra adandó válaszokra áttérni. *(Általános helyeslés.)* Azt hiszem, hogy időt ezzel nem veszítenénk, hanem viszont a napirenden levő első tárgy megvitatását is helyesebben és több eredménynyel eszközölhetjük. *(Általános helyeslés.)*

Elnök: A kereskedelmi minister úr kíván szólani.

Lukács Béla kereskedelmi minister: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nem akarok azon indokok felett vitatkozni, melyekkel a t. képviselő úr az elhalasztást a t. háznak javaslatba hozza. Én azon nézetben vagyok, hogy a kiállítás kérdése különváltan is tárgyalható azon kérdésektől, melyeket a t. képviselő úr jelzett. Hisz a t. ház minden tagjának mindig módjában van azon kérdéseket, melyeket fölvetni kíván, egy vagy más formában a ház elé terjeszteni. Mindamellett hozzájárúlok én is a tett indítványhoz, és nincs észrevételem az ellen, hogy a kiállítási javaslat fölötti tárgyalás folytatása a holnapi ülésre halasztassék. Kérem azonban a t. házat, méltóztassék viszont hozzájárúlni ahhoz, hogy a kereskedelemügyi tárczának még hátralevő néhány tétele most tárgyaltassék. *(Általános helyeslés.)*

Thaly Kálmán: Nekem, mint a ki szólásra következném, van szerencsém kijelenteni, hogy nagyon szívesen, elállok a szótól és hozzájárúlok az indítványhoz, a mit azt hiszem, elvtársaim nevében is kijelenthetek. *(Helyeslés.)*

Elnök: Méltóztatnak elfogadni a napirend iránt tett javaslatot? *(Elfogadjuk!)* E szerint a t. ház elhatározza, hogy az országos kiállításra vonatkozó törvényjavaslatnak a tárgyalása a holnapi ülésre halasztatik. Most pedig a mai napirend többi tárgyaira térünk át, még pedig első sorban a kereskedelemügyi tárcza 1893. évi folytatólagos tárgyalására.

Perczel Béni jegyző (*olvassa*): »Beruházások. 4. czím. Pozsonynál a Dunán épített vasfelszerkezetű hidra V. részlet, nemkülönben az 1890. évi XXXIII. törvényczikk értelmében a pozsony-szombathelyi vasút részére nyolcz éven át adandó 22.000 frtnyi harmadik évi járadékra 200.000 frt.«

Gulácsy Dezső: T. ház! Midőn a kereskedelemügyi tárcza nyugdíjtételeiről van szó *(Halljuk! Halljuk!)*, a t. ház engedelmével felhasználom a csak imént hallott hasonlatot, midőn Gaal Jenő t. képviselőtársam az ember lábait tette hasonlat tárgyává. Én is alkalmazom e hasonlatot. Az egyik láb a kereskedelemügyi kormányzat, a másik a kereskedelem ellátása, e kettő felfogásom szerint egymást kiegészíti, egyik a másik nélkül eredményt fel nem mutathat. Mit ér a legjobb kereskedelemügyi kormányzat is, ha a kereskedelem ellátása, az ipar maga, meg nem felel a kormányzat szinvonalának? Hogy minő fontossága van az országban a kereskedelemnek és iparnak, azt bizonyítani felesleges. Jól tudjuk, mekkora befolyással bir a kereskedelem a közvagyonosodásra, a közjólétre, sőt magára az álladalmi és társadalmi alakulásra is. *(Úgy van!)* Midőn tehát a kereskedelemügyi kormányzatnak egyik lényeges részét, a kereskedelmi hivatalnokok nyugdíjazását, megszavazzuk, időszerűnek tartom, hogy legalább felemlíttessék, hogy a kereskedelemmel foglalkozó, azon zajtalanúl működő napszámosai a nemzeti közjólétnek s a nemzet függetlenségének, — mert ezt tartom én az igazi függetlenség érvényesítésének, hogy a nemzet elég erős legyen ahhoz, — a kik ennek eléréséhez a homokszemet hangya szorgalommal hordják, az az osztály, a kereskedelmi osztály, az iparos osztály a magyar társadalomban is megnyerje azt a méltatást, a melyet a nyugati államokban most is élvez. Mert én azt tartom, hogy művelt nemzet társadalmában az egyéni foglalkozás nem lehet irányadó arra, hogy az illető minő elismerésben részesüljön. Ha valaki becsületes munkával keresi kenyerét, legyen az hivatalnoki vagy más téren, azt méltányolni kell. *(Helyeslés jobb felől.)*

Be kell ismernünk, t. ház, hogy e részben a mi társadalmunk nem teljesíti kötelességét a kereskedelmi osztály iránt. De ennek részben maguk a kereskedők az okai, mert valljuk meg, a kereskedelem nálunk még ma is nagy részben német. Igaz, hogy a kormány e részben is buzgó tevékenységet fejt ki, és ez időszerint már el-

Digitized by Google

vitázhatlan bizonyítékaival találkozunk annak, hogy a kereskedelmi költségvetésben hangoztatott forgalmi politika ma már érvényesül.

De, t. ház, a kereskedelmi forgalmi politikával a kereskedelmet magyarrá nem tehetjük; magyarrá teszszük akkor, ha maguk a kereskedők lesznek magyarok és maguk közül az idegen, német szellemet kiirtják. Annak pedig az az útja, hogy az az osztály, mely eddig a kereskedelemtől és ipartól tartózkodott, a régi közép osztály foglaljon tért a kereskedők közt és egyesüljön velök. Azt, hogy nem egyesül, én ma már nem a középosztály régi hagyományos idegenkedésének tulajdonítom, hanem annak, hogy a kereskedelmi pálya, a kereskedelmi magánhivatal az ifjúnak teljes biztosítékot nem nyújt, nem biztos pálya, és nincs is elég magas qualificatiohoz kötve.

Például miben áll a kereskedelmi akadémia által adott qualificatio? Négy gymnasium osztály bevégzése után, tehát 14 éves korában fölvétetik az ifjú a kereskedelmi akadémiába. E tanfolyam áll három évből. 17 éves korában az a fiatal ember végzett ember, kilép a nyilvános életbe, hivatalnok lesz és hivatalos elfoglaltsága olyan, hogy neki sem a kereskedelmi szakmában magasabb minősítésre, sem a társadalmi életben múlhatlanúl megkívántató tudományos ismeretek megszerzésére alkalma nincs; ő hivatalnok, minden idejét kell, hogy hivatalának szentelje.

Én azt, hogy a kereskedelmi akadémiai tanfolyam kibővíttessék, nem merném ajánlani, mert tudjuk, hogy Ausztriában ugyan az a tanrendszer uralkodik, már pedig ez elég bő anyagot tartalmaz, hogy a három év alatt az a kereskedelmi tanoncz a legmegfeszítettebb szorgalommal sem képes annak eleget tenni. Miután tehát nem is tartom azt helytelennek, hogy megvárjuk a társadalomban minden fiatal embertől, hogy magasabb qualificatiot tudjon felmutatni, én azt gondolom, hogy helyes lenne arra az alkalmat a társadalom ezen tiszteletreméltó tényezőinek is megadni. Nagyon szükségesnek és czélszerűnek tartanám, ha egy magasabb kereskedelmi tanintézetet szerveznénk, melyben már kezdettől fogva az ifjúság nemcsak a kereskedelmi szaktudományokra, hanem a társadalmi életben megkívántató ismeretekre is taníttassék és azt alkalma legyen megszerezni, mert a három évi tanfolyam után még azokat a magasabb ismereteket, melyek tisztán a kereskedelmi szakmába tartoznak, sincs ideje magánúton megszereznie, már pedig, hogy egyebet ne említsek, több nyelv ismerete nélkül a kereskedelmi pályán nem is boldogúlhat, továbbá a nemzetgazdasági tudomány is, mely mindig halad, oly bő anyag, hogy az három év alatt kimerítve nincs. Tehát ha a kereskedelmi térre a középosztály ifjai is lépnének, ez által a kereskedelem magyarrá lenne téve. De hogy tárgyamhoz közeledjem, én hiányt találok, és a törvényhozás részéről is mulasztást észlelek abban, hogy a kereskedelmi magánhivatalnokok sorsa a törvény által nincs eléggé méltányolva. A kereskedelmi magánhivatalnokok sorsáról akkor, midőn a közhivatalnokok tisztességes társadalmi állást foglalnak el, gondoskodva nincs. A magánhivatalnokok tisztán a hivataltadó akaratának s önkényének vannak alárendelve, az ő idejüket, tehetségük felhasználását semmi törvény sem szabályozza, a hivataltadók akaratát semmi törvény sem korlátozza s a mi fődolog, a magánhivatalnok ki van téve annak, hogy ha, mint a czitrom kicsavartatik, eldobatik és életpályája nincs biztosítva. Nem mondom, nem is kívánom, hogy a kereskedelemi tárcza a magánhivatalnokok nyugdíjazására bizonyos összeget vegyen fel, hanem igenis kérem, és helyesnek találnám, hogy magán hivatalnokok ez irányú mozgalma a kereskedelemi tárcza részéről méltányoltatnék és figyelemmel kisértetnék, támogattatnék, továbbá igen szükségesnek találnám, hogy foglalkozásuk és életpályájuk biztosítására a törvényhozás figyelmet fordítana. Mennyire helytelen például az, hogy már 17 éves kora után az a fiatal ember élet- és lélekölő munkát korlátlanúl teljesít. A gyári munkások munka ideje szabályozva van, a magasabb társadalmi osztályra, a kereskedői osztálynak ezen korlátozására a törvénynek gondja nincs, az az ifjú a lélekölő munkának korlátlanúl ki van téve.

Felszólalásomnak czélja csak az volt, hogy ez alkalommal, midőn a kereskedelmi hivatalos körökről gondoskodunk, a törvényhozás figyelmét fordítsa ezen kereskedelmi magánhivatalnokokra és alkalmazottakra, és a kereskedelemnek magyarrá tételére. *(Helyeslés jobb felől.)*

Ha a t. ház megengedi, áttérek, — hogy felszólalásomat befejezzem, — az ipar kérdésére is. *(Halljuk! Halljuk!)*

Azt tartom, t. ház, hogy egy nemzet vagyonosodására a gyári iparnak kétségtelenül lényeges befolyása van. Figyelmünket azonban nemcsak az általános vagyonosodás kell, hogy igénybe vegye, hanem a mi már sokszor volt hangoztatva, a szegényebb néposztály megélhetésének biztosítása is, ez pedig az által lenne elérve, ha első sorban a kisipar támogatására megszavazott összeg a háziipar fejlesztésére, és pedig ott, fordíttatnék, a hol a lakosság gyakran ki van téve az éhinségnek. Nézetem szerint tehát az ipar és háziipar fejlesztésénél az ilyen indokok volnának tekintetbe veendők, mert a kivándorlást nem lehet megakadályozni a kivándorlók elé gördített akadályok által; az éh-

Digitized by Google

inséget nem lehet megszüntetni utólagos segélynyujtással; itt preventiv eszközökről kell gondoskodni. Preventiv eszköz pedig az, hogy adjunk a népnek tisztességes, becsületes munkát, a melylyel kenyerét megkeresse, és e tekintetben sokkal czélszerűbbnek tartom, hogy ha a szegény nép házi tűzhelyénél van foglalkoztatva, mint hogy gyári ipart műveljen. *(Helyeslés jobb felől.)*

Méltóztassék megengedni, t. ház, hogy beszédembe egy kis local patriotizmust is vegyítsek. *(Halljuk! Halljuk!)* Bereg vármegye területének kétharmad része nagyon kopár és lakosai nem ritkán éhínséggel küzdenek, s így többször az államnak és a társadalomnak segélyére vannak utalva.

Én láttam az éhínséget, szemtől-szembe, láttam az éhínségtől felduzzadt arczokat, láttam a tehetetlen apát síró gyermekei közepette és láttam a hála kifejezését a segély kiosztása alkalmával az arczokon. Megdöbbentő e kép, és a ki egy-kétszer látja, kell, hogy abban megfogamzék a gondolat, hogy emberi kötelesség ezen segíteni. *(Élénk helyeslés.)* Ez a hegyes vidékeken lakó nép oroszúl beszél, de hogy magyarúl érez, arról, mi, a kik ismerjük őket, meg vagyunk győződve. *(Általános helyeslés.)* Múltja az, hogy 48-ban velünk harczolt, 48 után velük szenvedett. *(Élénk helyeslés.)* Mi, akik ott lakunk, tudjuk azt, hogy tényleg részt vett küzdelmeinkben. *(Úgy van! bal felől.)* T. képviselőtársam Thaly Kálmán tudja, hogy mennyire megőrzik Rákóczy emlékét. *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)*

Jelene pedig az, hogy midőn itt Magyarországon saját állami létünkért védelmi harczban állunk a nemzetiségekkel, Bereg vármegye orosz lakói ezen védelmi harczban a mi oldalunkon vannak. *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)*

Thaly Kálmán: Egész történelmünkben úgy volt!

Gulácsy Dezső: Bereg vármegye magyar közművelődési egyesülete fölfogva hivatását, lassan, de biztosan működik, és leghálásabb talaját az orosz értelmiségben találja; a nép pedig nem vár biztatásra, hanem önként és készséggel tanítja gyermekét a magyar szóra. *(Általános helyeslés.)*

Ezen lakosság közt nem állami vagy községi, hanem görög katholikus felekezeti iskolákban, melyekbe fiuk járnak, a kiknek szülői magyarúl nem tudnak, a belépőt tiszta magyar folyékony beszéddel, értelmes előadással üdvözlik.

Én nem tartom azt, hogy akár a nemzetiségeknél, akár a magyar embernél a hazafiság érdem. De midőn látom, hogy egy nemzetiség, egy nagy csoport ily nemes, hazafias érzelemmel és szívósan ragaszkodik a magyar nemzethez és szívből vallja magát Magyarország igaz polgárának, kötelességet mulasztottam volna, ha a t. ház becses türelmét ez alkalommal fel nem használtam volna arra, hogy az igen t. minister úr figyelmét e szegény vidékre fel ne hívjam. *(Helyeslés jobb felől.)* Igen könnyen, nagyon kevés áldozattal, érhető el a siker azáltal, hogyha ott, — mert a szegény nép, hogy fentartsa életét, kénytelen háziiparral foglalkozni, — nem új iparágat, honosítanánk meg, hanem a már meglevőt fejlesztetnők és betanítanók a munkásokat egyforma iparczikkek előállítására; ha keresztülvitetnék az, hogy a nyers anyaghoz könnyebben hozzájuthassanak az ott lakók, ezzel meg volna óva a szegény nép az elpusztúlástól.

Molnár Józsiás: Külön vámterület kell, és mindjárt lesz mindenkinek kenyere!

Gulácsy Dezső: Nagyon köszönöm a t. ház szíves figyelmét, hogyha bár nem mindig szóltam is a tárgyhoz, megengedte beszédemet. Ha azonban én most megyém helyzetének ecsetelésén kivül még a külön vámterületre is áttérnék, joggal kitenném magamat a megróvásnak. Ezért bevégzem beszédemet azzal, hogy a tárgyalás alatt levő tételt készséggel megszavazom. *(Helyeslés.)*

Elnök: A tétel nem támadtatván meg, azt hiszem kijelenthetem, hogy az elfogadtatott.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: 5. czím. Komáromnál a Dunán egy vasfelszerkezetű állandó hid építésére, III. részlet 1,533.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: 6. czím. Az Esztergom és Párkány közt építendő dunai vashid építésére és felügyelésére, I. részlet 50.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: 7. czím. Horvát-Szlavonországban, A zágrábi Száva-hid újbóli építésére és felügyeletére IV. részlet 50.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Egyéb beruházások. 8. czím. A fiumei kikötő építésére és felügyeletére 500.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: 9. czím. A fiumei kikötő kövezési munkáira, IV. részlet 15.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: 10. czím. A zenggi kikötő munkálatára 10.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: 11. czím. A stupiszcséi fokon a Kuljavi, Duinka, Murvica és Galeva szirteken és a tavcicai csúcson épí-

Digitized by Google

tendő fénytornyok építési költségeihez való hozzájárulás I. részlete 4.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: 12. czím. A távirda és távbeszélő hálózat fejlesztése és a posta és távirda részére megszerzett ingatlanok utáni résztörlesztések 200.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*; 13. czím. Vicinalis vasútak segélyezésére 302.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: 14. czím. Deés-zilahi vasutra, VI. részlet 117.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: 15. czím. Folyó és tóhajózási czélokra, IV. részlet 100.000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: 16. czím. Kiegészítési munkálatokra és leltárszaporításra az állami vasutaknál: *a)* Építmények és felszerelések kiegészítésére 1,150.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: *b)* Leltárszaporításra 150.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: 17. czím. Új építkezésekre és új forgalmi eszközök beszerzésére az állami vasútaknál: *a)* Győr állomás bővítése s átalakítására, VIII. részlet 190.000 frt.

Molnár Antal jegyző: Atzél Péter!

Atzél Péter: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Engedje meg, hogy ezen pontnál pár szóval én is igénybe vehessem a tisztelt ház figyelmét. Örömmel látom, hogy a minister úr a forgalom előmozdításán, ott, a hol az pályaházak kibővítése és átalakítása megkívántatik, tetemes összegeket vesz fel költségvetésébe, de a mennyire örömmel tapasztalom ezt, ép annyira sajnálom, hogy az aradi pályaudvarnak, egy szintén nagy forgalmi akadályt okozó hiányának megszüntetésére költségvetésébe a legkisebb összeget sem veszi fel. Aradnak főközlekedési erét, az úgynevezett simándi útat, közvetlen az indóház torkolatánál metszi keresztül az Erdély és Temesvár felé menő vasútvonal. Ennélfogva a vonatok rendezése és tologatása, valamint a különböző személy- és tehervonatok érkezése és indulása alatt, a sorompók bezáratnak, s a közlekedés meg van akasztva, még pedig nem egy pár perczre, hanem óraszámra. Igaz ugyan, hogy negyedóránkint ki-kinyitják a sorompót és egy pár kocsit áteresztenek, de aztán ismét elzárják, úgy, hogy sokszor beletelik egy óra, de sőt több is, mig valamennyi kocsi keresztülmehetett. Különösen hetivásárkor és a dohánybeváltási időszakban tarthatatlanná válik ez az állapot. Régi sérelme ez Arad városának, néhai Baross Gábor is igen jól ismerte e körülményt, s tudtommal tanúlmányoztatta is a kérdést, de sőt nekem meg is ígérte, hogy az ezidei költségvetésbe a fent jelzett akadály megszüntetésére kívántató összeget be is fogja venni. Miután látom, hogy ez nem történt meg, kérem a minister urat, szíveskedjék ezen ügyet a lehető legrövidebb idő alatt tanúlmányoztatni, s a megkívántató munkálatokat, ha lehet, ezen költségvetés keretén belül, még az idén, a pályafentartási számla terhére elkészíttetni, vagy ha ez nem lehetne, akként intézkedni, hogy az eme akadályok megszűntetésére szükségelt kiadások a jövő 1894-iki költségvetésbe okvetlen felvétessenek. *(Helyeslés.)*

Bernáth Dezső jegyző: Okolicsányi László!

Okolicsányi László: T. ház! Csak nagyon rövid időre leszek bátor a t. ház figyelmét igénybe venni, *(Halljuk! Halljuk!)* Épen úgy, mint az előttem szólott igen t. képviselőtársam, én is — állomás kibővítéséről lévén szó — hasonló tárgyhoz kívánok a magam részéről hozzászólni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Első tekintetre úgy látszik, ugyan, mintha ezen dolgok egészen helyi érdekű jelentőségűek volnának, tényleg azonban az állomások nagysága, terjedelme, berendezése úgy kényelmi, mint hivatalos és szolgálati szempontból nem épen helyi érdekű, mert nem kizárólag csak azon helyeket érdekli, a hol az állomási épület áll, hanem nagyrészt a forgalmat felhasználó közönség érdekét is érinti. Annál nagyobb fontossággal bír egy ilyen állomásnak belső berendezése, minél több irányba ágazik el az illető állomásról a vonat. Bátor vagyok tehát a t. háznak és az igen t. kereskedelmi minister úrnak becses figyelmét felhívni a füzes-abonyi állomásra, mely még 1869-ben épült, a mikor igen jelentéktelen, csekély állomás volt. Azóta igen sok történt. Nemcsak a forgalom növekedett a zóna-díjszabás behozatala folytán, hanem azonkívül a füzesabonyi állomásból kiágazólag más vonalak is létesültek. Ilyen nevezetesen a füzesabony-egri és a füzesabony-debreczeni vonal. Ezen kettős elágazás okozza már most, hogy Füzesabonyban az utazó közönség akár Debreczen felé, akár Eger felé kívánja útját folytatni, néha bizonyos vonatokon két, sőt három óráig kénytelen várni. Ezen az állomáson eddig nem volt több, mint két szoba, mert nem nevezhetem teremnek, a mi fölé a váróterem szó van írva, minthogy az egyik négy lépés széles és tíz lépés hosszú, a másik valamivel nagyobb. Az egyikben az összes első és másodosztályú utasok s a másikban a harmadosztályú közönség és a buffet vannak összezsúfolva,

Digitized by Google

A mi engem felszólalásra indít, kizárólag az a körülmény, hogy ezen állomás kibővítésére semmiféle összeget sem látok felvéve. Nagyon jól tudom, hogy Magyarországnak igen sok olyan állomása van még a győri, fiumei, szabadkai, szolnoki, miskolczi és füzesabonyin kívül, mely nagy vidékek fontos érdekéből és közgazdasági szempontokból kibővítendő volna. Igen jól tudom azt, hogy nem lehet mindent egyszerre megcsinálni, de 1892. őszén egy különleges eset merült fel épen a füzesabonyi állomásra vonatkozólag. Ekkor ugyanis már az államvasutak igazgatósága saját belátásából is arra a meggyőződésre jutott, hogy ezt az állomást, a honnan 23 személyvonat indúl ki naponkint, melynek oly nagy forgalma van, az eddigi állapotban meghagyni tovább nem lehet. Az idei télre egy fabódé felállításával, illetőleg egy ideiglenes váróterem hozzácsatolásával, némileg segítve van már a bajon; de az igazgatóság pályázatot is hirdetett, és úgy tudom, hogy a pályázat eredménynyel is járt. Minthogy pedig a költségvetésben erre vonatkozólag tételt még sem találunk, ennélfogva felszólalásom legfőbb indoka az, hogy az igen t. minister úrtól felvilágosítást nyerjek arra nézve, vajjon elhalasztatott-e ez a dolog, vagy pedig miféle összegből fedeztetik ezen állomásnak kibővítése, a melyet maga az államvasutak igazgatósága is már elodázhatlanúl szükségesnek tartott. Erre nézve kérem a t. minister úr felvilágosítását. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Kíván még valaki szólani? *(Nem!)* Ha tehát senki sem kíván szólani: a vitát bezárom.

A minister úr kíván nyilatkozni.

Lukács Béla kereskedelmi minister: T. ház! Méltóztassék megengedni, hogy röviden megadjam a felvilágosítást azon két kérdésre, melyet az előttem szólott t. képviselő urak felvetettek. *(Halljuk! Halljuk!)*

A mi első sorban az Atzél Péter t. képviselő úr által felvetett simándi átjáró kérdését az aradi állomásnál illeti, e tekintetben bátor vagyok megjegyezni azt, hogy ezen átjárónak átalakítása jelentékeny, mintegy 150.000 frt költségbe kerül. Az ügy ma tárgyalás alatt áll, azonban tekintettel egyfelől a jelentékeny költségre és ezzel szemben a rendelkezésre álló eszközök korlátolt voltára, másfelől pedig tekintettel a sokkal nagyobb és sürgősebb igényekre, a melyeket minél előbb ki kell elégíteni: ez idő szerint ezen munkálat keresztülvitelét nem rendelhetem el. Különben is a kellő sorrendet ezeknél a munkálatoknál meg kell tartani. Első sorban a sokkal nagyobb forgalmu városokban levő átjárók rendezése szükséges. Ilyen az eset a fővárosban, a hol nemcsak az említetthez hasonló, de ennél sokkal nagyobb forgalmi átjáróknál is még mindig vízszínben történik az átmenet.

Egyébként már intézkedtem, hogy a forgalom a nevezett városokban, az érintett átjáróknál, a lehetőségig ne korlátoztassék. Nevezetesen határozott utasítást kapott az aradi állomás, hogy a korlátot tíz percznél tovább ne tartsa zárva. Nem fog tehát fölmerülni az a lehetőség, a melyre a t. képviselő úr utalt, hogy t. i. az utasok órákon át kénytelenek várni, kivéve, a mikor olyan vonat közlekedik, a mely esetleg megkésett, akkor biztonsági szempontból hosszabb ideig kell a korlátokat zárva tartani. De ismétlem, intézkedés történt, hogy az esetben, ha az állomáson tolatás folyik, tíz percznél tovább a korlátokat zárva tartani ne lehessen.

A füzes-abonyi állomásra nézve jelentem, hogy annak megbővítése forgalmi szempontból tényleg igen szükséges, s ott bizonyos kiegészítési munkálatok már is elrendeltettek, sőt tényleg foganatba vétettek. Azon intézkedések, melyeket az államvasutak igazgatósága a munkák kiadására vonatkozólag tett, a kereskedelmi minister intézkedései alapján történtek.

A képviselő úrnak azon kérdésére, hogy, mivel nem látja előirányozva, honnan fedeztetik ez összeg: jelentem, hogy abból az 1,175.000 forintból fedeztetik ez és minden ehhez hasonló csekélyebb költség, melyet kiegészítési munkálatokra a törvényhozás a ministernek rendelkezésére bocsát. Ismétlem, azon állomás rendbehozataláról és megbővítéséről már gondoskodás történt és lehetőleg gondoskodás fog történni az aradi állomáson szükséges egyéb munkákról.

Kérem a t. házat, szíveskedjék az előirányzott tételt megszavazni. *(Helyeslés.)*

Elnök: T. ház! A tanácskozás is belévén fejezve kijelentem, hogy az előirányzott 190.000 forint megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Fiume állomás kibővítése VIII. részlet 50.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Szabadka állomás kibővítése, V. részlet 100.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: A budapesti főműhely berendezésének kiegészítésére, XI. részlet 60.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Fahidak vasszerkezettel való kicserélésére, IX. részlet 200.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: A buda-

Digitized by Google

pest-ferenczvárosi és a rákosi állomásokon mozdony-telepek létesítésére, IV. részlet 80.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Szolnok állomás kibővítése, III. részlet 50.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Miskolcz állomás és rendező pályaudvar kibővítésére II. részlet 100.000 frt

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: A külműhelyek bővítésére, IV. részlet 220.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Várad-Velencze állomás építésére I. részlet 100.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Pozsonyi állomáson rendező pályaudvar építésére, I. részlet 100.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: 172 drb. mozdony beszerzésére, II. részlet 500.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: 1.200 drb. teherkocsi vételárának V. részlete 219.020 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: 576 drb. személykocsi vételárának IV. részlete 448.930 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: 4.000 drb. teherkocsi vételárának III. részlete 736.200 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: 600 drb. személy- és kalauz-kocsi vételárának III. részlete 215.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: 8.000 drb. teherkocsi beszerzése, I. részlet 1,075.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Folytatólagos fékfelszerelésre, fékvezetékekre, légszeszvilágítási és gőzfűtési berendezésekre 100.000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Mozdonyállások szaporítása a Budapest területén kivül levő fűtőházi telepeken 170.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Beruházások és új építkezések a m. kir. államvasútak gépgyáránál és a diósgyőri m. kir. vas- és acélgyárnál 181.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Átmeneti bevételek. 1. czím. Az »Adria« magyar tengerhajózási részvénytársaság által az állami felügyelet czímén a ministeri biztos díjazására fizetendő 4.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: 2. czím A diósgyőri m. kir. vas- és acélgyárra eső regale-váltságösszeg és kamatai 21.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: 3. czím. Az államkincstár tulajdonában levő h. é. vasúti czímletek után befolyó osztalékok 2.000 frt. Összesen 27.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző: Neményi Ambrus előadó!

Neményi Ambrus, a pénzügyi bizottság előadója: T. ház! Minthogy az aldunai Vaskapu-munkálatokra vonatkozó jelentés néhány héttel ezelőtt lett a házban igen alaposan megbeszélve, tisztelettel kérem a t. házat, méltóztassék ezt a jelentést tudomásúl venni és a beterjesztett költségvetést elfogadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: E szerint méltóztatnak a jelentést tudomásúl venni és a költségvetést elfogadni.

T. ház! A kereskedelemügyi ministerium költségvetését letárgyaltuk. Az ülés folyamán, kevéssel ezelőtt, megállapított sorrend szerint következnek az interpellatiókra adandó válaszok előadása. Ezt megelőzőleg azonban leszek bátor a t. háznak javaslatot tenni a holnapi, esetleg a hétfői ülésre vonatkozólag. *(Halljuk! Halljuk!)*

Méltóztassanak hozzájárúlni, hogy a holnapi ülésben a nemzeti kiállításra vonatkozó törvényjavaslat tárgyaltassék, s a mennyiben ez elvégezhető nem volna, annak tárgyalását átvinnők a hétfői ülésre is.

Kérném azonban a t. házat, méltóztassék már most hozzájárúlni, hogy a hétfői ülésre, akár elvégeztetnék a szombati ülésen a nemzeti kiállításra vonatkozó törvényjavaslat, akár pedig átvitetnék annak tárgyalása a hétfői ülésre, de még annak folyamán elvégezhető nem volna, tűzzük ki napirendre az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról és a megyei törvényhatóságok állami javadalmazásának felemeléséről szóló törvényjavaslatot is. Méltóztatnak hozzájárúlni? *(Általános helyeslés.)*

Ennek értelmében állapítom meg tehát a holnapi, valamint a hétfői napon tartandó ülések napirendjét, melyek természetesen reggel 10 órakor fognak kezdődni.

Perczel Béni jegyző: Gr. Bethlen András földmívelésügyi minister!

Gr. Bethlen András földmívelésügyi minister: T. ház! Van szerencsém beterjeszteni a Szerbiával kötendő állategészségügyi conventio beczikkelyezéséről szóló törvényjavaslatot.

Kérem a t. házat, méltóztassék azt kinyo-

Digitized by Google

matni, szétosztatni és előzetes tárgyalás végett a közgazdasági bizottsághoz útasítani. *(Helyeslés.)*

Elnök: Méltóztatnak hozzájárúlni, hogy ezen törvényjavaslat kinyomattassék, szétosztassék, és tárgyalás és jelentéstétel végett a közgazdasági bizottságnak adassék ki? *(Helyeslés.)*

E szerint ehhez képest mondom ki a határozatot.

T. ház! Áttérünk az interpellatiókra. Első sorban a földmívelési minister úr fog válaszolni Sima Ferencz képviselő úrnak, a csongrádmegyei gazdasági egyesületnél előfordúlt sikkasztás tárgyában tett interpellatiojára.

Gr. Bethlen András földmívelésügyi minister: T. ház! Sima Ferencz képviselő úr közelebb interpellatiot intézett hozzám a csongrádmegyei gazdasági egyletnél előfordúlt sikkasztás ügyében. Mindenekelőtt legyen szabad ezen egyesület múltjára egy rövid visszapillantást vetnem, a mi sok dolgot megmagyaráz. *(Halljuk! Halljuk!)* 1886-ban létesült Csongrádmegyében egy gazdasági egylet, mely azonban különböző okoknál fogva egészen 1890-ig tétlenségbe merült.

Összes jövedelme eddig 490 frtot tett ki. Végre az elnök, a ki távol lakott, ez idő szerint betegeskedett és ezért az egylet ügyeivel keveset foglalkozhatott, leköszönt, s az egylet vagyonát, mely 232 frtra rúgott, takarékpénztárba helyezték el. 1889-ben a megyének akkori főispánja, tekintettel a bécsi kiállításra, új életet öntött a gazdasági egyletbe. Ezután nemsokára, illetőleg 1890-ben a választmány új titkárt választott Gyárfás Dezső személyében. *(Halljuk! Halljuk!)*

Szerintem a nehézségek itt kezdődnek, a mennyiben az alapszabályok szerint a titkár vagyoni felelősséggel tartozik, az új titkár azonban vagyonnal nem bírt. Továbbá elhatároztatott az, hogy a titkárnak évi 600 frtos fizetése a törzsvagyonból fog fizettetni, még pedig a takarékpénztárban elhelyezett s a jegyző által felvendő törzsvagyonból.

Ezután 1890-ben az egyesület Zsilinszky főispánt választotta meg elnökévé. Ez időtől számítandó az egyletnek újabb lendülete, mert az új elnök a tagok számát szaporította, új alapító tagokat gyűjtött, életet öntött az egyletbe, érintkezett a közönséggel, népies felolvasásokat tartatott, egyszóval élesztette az egyesület életét.

Végre a múlt évben történt az a sajnos eset, mely alkalmat adott a t. képviselő úrnak interpellatiojára, hogy ott sikkasztás történt, a mi az elnök által váratlanúl eszközölt pénztárvizsgálat által derült ki. Még pedig elsikkasztatott 1.260 frtnyi alapítvány, mely takarékpénztárilag kezeltetett, és 897 forint pénztári készlet, összesen 2.157 frt. Ezután constatáltatott, hogy a titkár más üzleteket is folytatott, és egyes gépelárúsító czégeket is megkárosított. Ez a tényállás.

Az interpellatio után haladéktalanúl intézkedtem, hogy a bűnügyi vizsgálat megindíttassék, vagy a mennyiben folyamatban volna, erélyesen folytattassék, és odahatottam, — a mire a fősúlyt helyezem, — hogy az egylet vagyoni megkárosítása egy vagy más módon orvosoltassék.

Most leszek bátor az interpellatiora pontonként válaszolni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az interpellatio első pontja oda irányúl, hogy van e tudomásom arról, hogy a csongrádmegyei gazdasági egyletben, mely a földmívelésügyi ministerium felügyelete alatt áll, sikkasztás történt.

A sikkasztásról van tudomásom. Minthogy azonban ezen egylet autonom jogokkal bír, és első sorban a megyének felügyelete alatt áll, csakis panasz esetében lett volna joga a kormánynak beavatkozni. Tehát az egylet állami gyámkodás alatt nem áll. Rendes évi dotatiot sem húz, és csakis két esetben kapott 500—500 forintot, concrét czélok megvalósíthatásának támogatásául.

Azt kérdi továbbá tőlem a t. képviselő úr, hogy van-e tudomásom arról, hogy e sikkasztás már hónapok előtt kiderült, és hogy csak igen későn történt intézkedés.

Tudomásom szerint mihelyt az elnök értesült ezen sikkasztásról, azonnal intézkedéseket tett, megvizsgálta a pénztárt, a mit, hogy szerintem kellő időben tett, azt azon sajnos tapasztalat is mutatja, hogy constatálta a sikkasztást, és hogy időközben visszapótlás nem történt, a mint ilyen esetekben néha történik, s hogy a bűnös meg nem szökött.

Végre a képviselő úr az elnök személye ellen fordúlt, a ki egyszersmind főispán, s az általa elmondottakból azon következtetést vonta le, hogy mivel az elnök az ellenőrzést elmulasztotta, ezért főispáni állásra egyáltalában nem való.

A mi az ellenőrzés elmulasztását illeti, ezzel a dolog úgy áll, hogy nemcsak a főispán, hanem a választmány is gyakorolja az ellenőrzést. Itt két évi ellenőrzésről van szó. Tudomásomra 1891-ben a főispán részéről megtörtént a vizsgálat és hiány nem észleltetett; a titkár működése kielégítő volt. 1892. október havában történt ezen újabb vizsgálat, ha tehát évenkint kétszeri vizsgálatra van az elnök az alapszabályok szerint kötelezve, mindenesetre maradt még ideje az év végéig az ellenőrzés gyakorlására.

Végezetül a mi azt illeti, hogy van-e szándékom felhívni a belügyminister figyelmét arra, hogy, — a mint ezen esetből kiderült, — Zsi-

Digitized by Google

linszkyt főispáni állásra alkalmasnak nem találom: megvallom, ennek a szükségét nem látom, mert meg vagyok győződve, hogy a belügyminister úr igen jól tudja, hogy kit, hol és hová lehet az államszolgálat érdekében czélszerűen alkalmazni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Ezek után, minthogy ott a hiba, — ha hiba van, — abból származott először, hogy oly egyént választottak titkárúl, a ki vagyoni felelősséggel tartozik, de vagyonnal nem bír, másodszor, hogy miután ezen állapot kiderült és köztudomásúvá lett, nem orvosoltatott, a múltra nézve végeztem. A jelenre vonatkozólag pedig minthogy a bűntügyi vizsgálat folyamatban van, annak prejudicálni egyáltalában nem lehet hivatásom; de igenis kötelességemnek ismertem és ismerem odahatni, hogy az egylet anyagi károsítása orvosoltassék, s a mennyiben az az illető sikkasztó részéről nem lenne lehetséges, oda fogok hatni, hogy ez a választmány és az elnök részéről történjék meg, a kik is különben nem várva be azt, hogy ez iránt szorgalmaztassanak, erre spontán készeknek nyilatkoztak.

Kérem a t. házat, méltóztassék válaszomat tudomásúl venni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Sima képviselő urat illeti szó!

Sima Ferencz: T. ház! A minister úr válaszát annyiban, a mennyiben a csongrádmegyei gazdasági egylet elsikkasztott vagyonának megtérítésére fekteti a fősulyt, föltétlenül tudomásúl veszem; hiszen fő- és első föltétele ez volt interpellatiomnak, sőt felszólalásom egyenesen odairányúlt, hogy a földmívelési minister úr tekintélyét vegyem igénybe az egyleti elnökkel szemben arra, hogy annak az egyletnek az elsikkasztott vagyona visszatéríttessék.

A mi magát a földmívelési minister úr válaszának azon részét illeti, a mely quasi védelmet akar nyújtani a volt egyleti elnök működésének, azt megnyugvással tudomásúl nem vehetem. Ki kell jelentenem, hogy maga a minister úr e tekintetben azok által, akiktől informatióit nyerte, egyáltalán nem volt helyesen informálva, mert ha jól informáltatik, akkor kell, hogy válasza e tekintetben azzal az erkölcsi sulylyal birjon, melylyel a ministernek az ő alantas közegeivel szemben nyilatkoznia kell, valahányszor az ő nyilvános működésük parlamenti elbírálás alá kerül.

Először is a dolog úgy áll, hogy Zsilinszky Mihály Csongrádmegye volt főispánja és a csongrádmegyei gazdasági egyesületnek még ez idő szerint is elnöke, a pénztárt soha meg nem vizsgálta. A sikkasztásra nem is az általa, hanem az alelnök által eszközölt vizsgálat folytán jött rá a gazdasági egyesület, a ki ezt ott a közvélemény nyomása alatt eszközölte, mert Csongrádban már mindenki tudta, hogy az egylet vagyona elkallódik, csak az egylet elnöke nem. És midőn én e kérdésben felszólaltam, erre leginkább az indított, hogy az illető elnök úr már akkor, a midőn Csongrádmegyéből Zólyomba főispánná áthelyeztetett, tudta a sikkasztást, mert arról felvilágositást nyert, de lemondott az elnökségről, hogy ezzel kibújjék a reá háruló felelősség terhe alól. A csongrádmegyei gazdasági egyesület azonban úgy vélekedvén, hogy az elnök e lemondással az ő működésére kiterjedő elnöki felelősség alól egyáltalán ki nem menekülhet, a lemondást nem fogadta el, hanem gyengéden figyelmeztette az elnököt, hogy addig szívesen látja őt ez állásában, míg az egyletet ért kár megtérítését nem eszközli.

Már most, t. ház, ami magát az egylet vagyonát illeti, úgy veszem észre a minister úr válaszából, hogy már gondoskodva is van e vagyon megtérítéséről. Hát az igaz, hogy az elnök úr felkérte a választmány tagjait, járúljanak hozzá a kár megtérítéséhez, ő azonban a ki első sorban és közvetlenül felelős az elsikkasztott vagyonért, eddig egyáltalán nem nyilatkozott az iránt, hogy az elsikkasztott vagyon megtérítéséhez a felelőség azon arányában, mely reá nehezül, hozzájárúlni kész volna.

A mi az egylet közvetlen kárát illeti, az elsikkasztott összeg 2200 frt, de sokkal nagyobb az a kár, melyet az illető titkár az idegen gyárakkal fennállott összeköttetés révén okozott. Azonban, t. ház, tekintettel arra, hogy interpellatiom súlypontja nem Zsilinszky Mihály volt csongrádmegyei főispán üldözésében, hanem abban feküdt, hogy az elsikkasztott vagyon a gazdasági egylet pénztárának megtéríttessék, és ez által az egylet iránti bizalom ismét helyreálljon, és tekintettel arra, hogy a minister úr nekem erre nézve megnyugtató választ adott, válaszát e tekintetben tudomásúl veszem; de nem hagyhatom észrevétel nélkül válaszának azon részét, melyben a belügyminister úr belátására utal arra nézve, hogy az általam megkritizált főispán Zólyommegye főispáni székében megmaradhat-e. Én a magam részéről akkor, mikor vele szemben e tekintetben a kritikát felvetettem, nem pusztán a csongrádmegyei gazdasági egyesület pénztárkezelésénél gyakorolt ellenőrzési hibából kifolyólag szólaltam fel, hanem érintettem működését azért, mert egyáltalában államkormányzati absurdumnak tartottam, hogy egy ember, a ki Csongrádmegye főispáni székét úgy töltötte be, mint azt Zsilinszky Mihály volt főispán betöltötte, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Zólyommegyébe áthelyeztessék, és a kormány ott tegyen újabb kísérletet vele, hogy miképen lehet a megyei kormányzatot általában lehetetlenné tenni, és mikepen lehessen

Digitized by Google

egy megyei kormányzatot ismét abba a helyzetbe juttatni, melybe Zsilinszky Mihály főispán Csongrádmegye kormányzatát juttatta. *(Egy hang jobb felől: Ez nem ide tartozik.)* Engedelmet kérek, a t. képviselő úr azt mondja, hogy ez nem ide tartozik. Ez igen is ide tartozik, mert a minister úr a maga válaszában ezt közvetlenül érintette, s ha erre a minister úr különös súlyt nem fektet, én a magam részéről bizonyára nem fogom ezt külön tárgyalni és érinteni; de a minister úr nyilatkozata engem közvetlenül provocál arra, hogy rámutassak, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* hogy egy oly főispán, ki Csongrádmegye kormányzatából úgy távozott, mint Zsilinszky Mihály, egyáltalában képtelen arra, hogy egy más megye kormányzatát egészséges alapon vezethesse.

Én tehát a magam részéről a minister úr válaszát annyiban, a mennyiben gondoskodásának főtárgyát fogja képezni, hogy a csongrádmegyei gazdasági egyesület elsikkasztott vagyona megtérittessék, tudomásúl veszem, egyebekben pedig felhívom a minister úr figyelmét arra, hogy e nyilatkozata erkölcsi garantia lehet ugyan a parlamentnek, — sőt én annak is tekintem, — hanem mindenesetre szükséges, hogy intézkedjék a vagyon megtéritése iránt, mert sem Zsilinszky Mihály volt elnökben, sem a választmányban nincs absolute semmi akarat, hogy e vagyon mennél előbb az egylet pénztárának megtéríttessék. Ezek előrebocsátása után a minister úr válaszát tudomásúl veszem.

Gr. Bethlen András földmívelési minister: T. ház! Még egy momentumot bátor vagyok felemlíteni, és ez az, hogy ebben az ügyben a képviselő úr minden vádat kizárólag Zsilinszky Mihály főispán fejére concentrál; ez tehát arról kell, hogy meggyőzzön, hogy szándéka az egylet ügyének sanalása mellett még is az volt, hogy vádat kovácsoljon egy államhivatalnok ellen, és én valóban csodálkozom, hogy az előadottak alapján egy kárhoztató szava nincs a sikkasztó pénztárnok és titkárral szemben, hanem csakis az elnököt vádolja. Tudtommal e sikkasztás oly furfangosan történt, hogy mindenesetre nehéz volt az ellenőrzés és sajnos, hogy ilyenek más helyen és más téren is történnek; de hogy ebből ily határozott meszsze kiható vádak kovácsoltassanak az ellenőrző közegek ellen, azt mindenesetre túlságosnak tartom, s azt hiszem, kérhetem a t. házat, hogy válaszomat teljtartalmúlag méltóztassék elfogadni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Sima Ferencz: T. ház! Kénytelen vagyok a minister úr viszonválaszára viszont válaszolni, és némely észrevételeket megtenni. *(Halljuk! Halljuk!)* Hogy én a sikkasztó pénztárnokot és titkárt itt a parlament plénuma elé nem citálom, ezt t. ház, úgy gondolom, úgy a t. minister úr, mint az egész ház egész természetesnek találja. A parlamentnek plenuma nem azért ült itt össze, hogy a titkár és pénztárnok felett ítéletet mondjon; az illető titkár és pénztárnok azonban semmi vagyonnal sem bír, elsikkasztotta az egyletnek a vagyonát, elsikkasztotta oly körülmények között, hogyha csak a legkisebb ellenőrzést gyakorolja a volt főispán, erre feltétlenül rá kellett volna jönnie, mert ez a vagyon takarékpénztárilag volt kezelve, de ezenkívül magában az egylet pénztárában mindig volt annyi készpénz, a mely a titkár fizetésének fedezésére elégséges volt. Midőn ennek daczára a titkár a takarékpénztárból kiszedte a pénzt, és azt saját czéljaira felhasználta, ha Zsilinszky volt főispán csak egyetlen egyszer tart vizsgálatot erre nézve, rá kellett volna jönnie arra, hogy ez a vagyon elkallódik.

No, t. ház, engedelmet kérek, de ily körülmények közt nem fogja senki sem gyanúsításnak, sem vádaskodásnak tekinteni felszólalásomat, mely rövid constatálása annak, hogy egy megye gazdasági egyesületének vagyona elsikkasztatott, mert az illető elnök kötelességét teljesíteni elmulasztotta, és nem osztozhatom a minister úrnak azon véleményében sem, hogy a választmány is felelős, mert ha választmányi tag vagyok s az elnök nem hív fel pénztárvizsgálatra, én, mint választmányi tag a pénztárvizsgálatot személyesen nem eszközölhetem. Az elnök maga az, a ki kötelességét elmúlasztotta, és a ministerelnök úrtól e tekintetben mindenesetre azt a választ várom, hogyha máskülönben a vagyon meg nem térül, igenis erkölcsileg és vagyonilag közvetlenül magát a volt elnököt veszi kizárólag felelősség alá.

De, t. ház, én Zsilinszky főispán úrral sem Zólyommegyéről, sem Csongrádmegyéről leszámolni nem kívánok, mert ő vele leszámolt a kormány maga akkor, midőn Csondrágvármegye élén eltávolította olyan körülmények között, a milyen körülmények között eltávolította; hanem igenis számolok vele, mint a megye gazdasági egyesületének volt elnökével, és a mennyiben a t. minister úr nyilatkozata e részben megnyugtató, — eltekintve a főispánról mondottaktól, — a választ tudomásúl veszem. *(Helyeslés.)*

Elnök: T. ház! Az interpellalo képviselő úr maga is tudomásúl vévén a minister úr válaszát, gondolom méltóztatik a t. ház is tudomásúl venni. *(Helyeslés.)*

Következik az igazságügyminister úr válasza Visontai Soma képviselő úr interpellatiojára.

Szilágyi Dezső igazságügyminister: T. ház! Visontai Soma képviselő úr a múlt

Digitized by Google

hónapban interpellatiot intézett hozzám, *(Halljuk! Halljuk!)* a melynek lényegét röviden kettőben foglalhatom össze. Az egyik az, hogy a büntető ügyvitel tárgyában kibocsátott útasításnak, az interpellatioban is megnevezett szakaszai a bűnvádi eljárás körébe eső jogokról és kötelességekről intézkednek oly módon, hogy a védelem jogkörét és szabadságát csorbítanák; a második pedig az, hogy különösen két §. az, mely a bűnügyi iratok megtekintésének eddig fennálló jogát csökkenti, a védőnek kötelessége teljesítését megnehezíti, sőt lehetetlenné teszi. Ez az, t. ház, a mi lényegében az interpellatioban foglaltatik.

Mindenekelőtt, t. ház, általánosságban előre kell bocsátanom, hogy a bűnvádi ügyviteli szabályok semmi tekintetben a büntető perben álló ügyfeleknek, köztük a védőnek is jogát, nem szabályozzák, nem csorbítják és nem módosítják, és úgy arra nézve, hogy az ügyfeleket, jelesen a magánvádlókat, a magánjogi igénynyel bírót, a vádlottat és a védőt milyen jogok illetik, különösen milyen jogok illetik a bűnvádi iratok megtekintése tekintetében, sem arra nézve, hogy mely szakában az eljárásnak szabad ezeket nekik megtekinteni, sem arra nézve, hogy minő iratokat tekinthetnek meg: a fennálló állapoton semmi változtatást nem czéloztak és nem tettek, ennélfogva annak kifejezései egyáltalában erre nem vonatkozhatnak.

Ezt általában előre bocsátva, kötelességemnek tartom, t. ház, röviden megemlékezni azokról az ellenvetésekről, melyeket a t. képviselő úr felhozott. *(Halljuk! Halljuk!)*

A mi illeti a szakaszokat, kettéválasztom őket; a 128. és 134. §§-okat külön fogom tárgyalni, a többi szakaszokat szintén külön. *(Halljuk! Halljuk!)*

A képviselő úr azt mondja, hogy az 58.. 60., 61., 108. és 112. §§-ok, — ezeket jelölte meg különösen, — olyanok, melyek csorbítani látszanak a védelemnek jogát, — gondolom ezek az ő kifejezései, — részint az által, hogy nem emlékeznek meg a védőről, holott a vádlóról, jelesen a hivatalos vádközegről, a királyi ügyészről megemlékeznek, részint az által, a mi a 108. és 112. §-oknál fordúl elő, hogy a védőnek önálló felebbezési jogát egészen ignorálják. Én azt gondolom, t. ház, hogy ily magyarázat ezen szakaszok rendelkezésének félreértésén alapszik.

A büntető-ügyvitelnek, t. ház, egyáltalában nem lehet egyéb czélja, mint a hivatalos közegeknek eljárását, a mennyiben az eljárási szabályokba foglalva nincs, részletesebben útasítás alakjában megjelölni; de hogy az, azoknak jogkörét, vagy eljárását, a kik mint a védő, nem hivatalos közegek, szabályozza, ez a büntető-ügyvitel körébe semmi tekintetben nem tartozik, *(Úgy van! jobb felől.)* és én részemről nem is fogom megengedni a büntető ügyviteli szabályzatnak olynemű értelmezését, és ennek alapján egy oly gyakorlat kifejlesztését, a mely az eddigi törvényes szabályokban, és a bíróilag elismert gyakorlatban biztosított jogkörét bármi tekintetben csorbítsam nemcsak a védelemnek, hanem egyáltalában a perben álló ügyfeleknek, hogy egyebet ne említsek, a magánvádlónak, a károsítottnak.

Hogy miért magyarázhatók így, csupán félreértés alapján a t. képviselő úr által felhozott szakaszok, arra nézve csak röviden nyilatkozom. Az 58., 60. és 61. §§-ok nem vonatkoznak egyébre, mint a bíróság és a királyi ügyész tevékenységének, különösen az érintkezésnek az ügyészi törvényben elvileg meghatározott és törvényes szabályozást nyert részletezésére. De abból, hogy ezen szakaszok hallgatnak a védőről és egyéb ügyfelekről is, absolute nem következik, hogy azok már most egyszerűen ignorálva, jogaikban csorbítva, vagy megszorítva vannak, hanem azokra nézve a törvényes fennálló állapoton semmi változás nem történt, jogaik és azok érvényesítése nem csorbíttatnak.

A t. képviselő úr, ha jól emlékszem a 108. §-ra nézve egy concrétebb kifogást tesz, nevezetesen azt mondja, nem minden mellék íz nélkül, hogy azoknak, a kik e szakaszt fogalmazták, semmi tudomásuk sem volt, vagy egyszerűen elfelejtették a curia teljes ülési határozatát, mely a védőnek a vádlottól független felebbezési jogot enged. Ily határozat igen is létezik, de ha a képviselő úr jobban megnézi e szakaszt, még sem képzelheti, hogy a kik ezt szerkesztették, erről nem volt tudomásuk. Mert miből következteti ezt? Abból, hogy e szakasz első bekezdésében az van mondva, hogy »a szabadságvesztés-büntetést megállapító ítéletről értesítést adnak« — a bíróság részéről — »a királyi ügyészségek, midőn úgy az elítélt, mint a királyi ügyészség belenyugodtak az ítéletbe«, holott az elítéltnek belenyugvása nem zárja ki a védőnek jogát arra, hogy önálló jogon felebbezzen.

Ugyane szakasz 4. alineája azt mondja: »Ha azonban az elsőfokú ítélet akár a felebbezés visszavonása, vagy a meggondolási illetőleg felebbezési határidő elmúlasztása, által válik jogerejűvé: az értesítés csak a vonatkozó adatoknak a törvényszék tudomására jövetele után . . . állíttatik ki és kézbesíttetik a királyi ügyészségnek.« Tehát valahányszor védő van, — mert jogerejűvé az ítélet nem változhatik, csak a felebbezési határidő elmúlasztása esetén. Ennélfogva határozottan fedve van az eset a 3. alinea által, hogy t. i az esetben, ha a védőnek önálló felebbezési joga van, ott csak akkor

Digitized by Google

adhatunk ki értesítést, ha a felebbezési határidő lefolyt, vagy természetesen, ha a védő a felebbezésről lemond. Tehát nem lehet azokat, a kik ezt szerkesztették, azzal vádolni, hogy erre nem gondoltak, nem is gondolom, nincs is tudomásom róla, — bár rövid idő óta van életben, — hogy a bíróságoknál ezt úgy magyarázzák, hogy megállapodnak az első alineánál, a mitől a képviselő úr félni látszik.

A képviselő úr második kifogása a 112. § ra vonatkozik. Kifogásainak lényege a következő: azt hiszem, egészen correcte fogom előadni. A végtárgyalási jegyzőkönyvek szerkesztésénél, mint mondja, az a büntető ügyvitel változtat az eddigi gyakorlaton és hivatkozik beszédében az 1884-iki igazságügyministeri rendeletre, a mely a végtárgyaláson a bizonyítékoknak, különösen a vádlott és a tanúk vallomásának jegyzőkönyvbe vételének módját megszabta, és azt állítja, hogy a jelenlegi ügyvitel ezen változtatott, a végtárgyalási jegyzőkönyv s tartalmának eddig fennállott biztosítékain csorbát üt. Azt hiszem, hogyha a t. képviselő úr szíves lesz most velem együtt összehasonlítani az 1884-iki igazságügyministeri rendeletnek, a mely 18.771. szám alatt adatott ki május 5-ikén, az illető passusát, és ha felolvassa mellé azt, a mit a jelen büntető ügyvitel rendel, akkor merem állítani, hogy talán még őt is megnyugtatom, hogy a jelenlegi büntető ügyviteli szabály nem csökkentette, de még szabatosabbá tette, sőt szaporította az eddig fennálló biztosítékokat; mert a ministeri rendeletnek, a melyre hivatkozás történt, rendelkező része II. szám alatt következőleg hangzik: »Abban az esetben, ha a végtárgyaláson való vallomása a vádlottnak vagy a tanúnak eltér attól a vallomástól, a melyet az elővizsgálatban tettek.«

E nyilatkozatok egész terjedelmökben csak akkor is annyiban foglalandók a végtárgyalási jegyzőkönyvbe, ha, és a mennyiben a vizsgálat folyamán tett vallomásokat megváltoztatják, vagy pedig oly kérdésekre vonatkoznak, melyek a vizsgálat folyamán nem, hanem csak a végtárgyalás alkalmával tétettek.

Most méltóztassék megnézni, mit rendel az új bírói ügyvitel. Azt mondja: »A vádlott, tanúk és szakértők vallomásának lényeges tartalma jegyzőkönyvbe veendő«. Most jön az az eset, a melyről szó van: »Ha a vizsgáló bíró előtt tett vallomásokkal egybehangzó vallomást tesznek ennek felemlítése mellett csak a vallomás főbb adatait kell jegyzőkönyvbe iktatni. A vizsgáló bíró előtt tett vallomástól való csekélyebb eltérés esetében is az utóbbi tüzetesen megjelölendő.

Ha pedig a vallomást tevő a vizsgáló bíró előtti vallomását lényegesen módosítja: végtárgyalási vallomása előbbi vallomására nem utaló, önálló szerkezetben írandó jegyzőkönyvbe.«

Biztosítom t. képviselő urat, hogy mikor alkalmam volt több elnökkel beszélni e szakasz alkalmazása felől, mindeniknek az volt a véleménye, hogy ez még plust kíván, mit a 1884-iki ministeri rendelet kíván, és ez abban áll, hogy ha még a lényegtelen eltérést is szabatosan meg kell jelölni a végtárgyalási jegyzőkönyvben. *(Helyeslés jobb felől.)* Én azt gondolom, hogy ha ez végrehajtatik, pedig azt föl kell tenni, hogy végrehajtatik, mert csak ezen az alapon okoskodhatunk, aggodalomra épen semmi ok sincs.

A mi már most a tulajdonképen gyakorlati jelentőségű két szakaszt, t. i. a 128. és 134. §-t illeti, legyen szabad arra nézve is válaszolnom, A 128. §-ra a t. képviselő úrnak az volt a panasza, hogy annak második bekezdésében az mondatik: »magánfél, ha kívánja, egyedül arról értesítendő, hogy valamely általa tüzetesen megjelölt büntető ügy vagy kiadvány megérkezett-e a törvényszékhez, vagy sem.«

Ezen magánfél alatt, — feltételezése szerint, — azt különben, kénytelen vagyok constatálni, nem mondta, hogy bizonyosan így van, — a védőt is lehet érteni, vagy magánfél alatt a védő sohasem értetik, és volt szerencsém nyilatkozni arról, hogy nemcsak a védőnek, de minden ügyfélnek, védőnek, vádlónak jogai absolute semmiképen sem voltak váltóztathatók a bűnvádi ügyvitelünkben.

Ennek alkalmazásában én egyébiránt tovább megyek, mint a t. képviselő úr. Miután értesültem arról, hogy ennek a második bekezdésnek azt a téves értelmet tulajdonították.

Visontai Soma: Mindenütt!

Szilágyi Dezső igazságügyminister: Eddig egy vidéki törvényszékről van tudomásom. Mondom, ennek a második bekezdésnek azt a téves értelmet tulajdonították, hogy megmondhassa ugyan, hogy az ügy ott van, de, hogy az kinél van, arról nem adhat felvilágosítást, eddig egy helyen elrendeltem, és el fogom rendelni általában, hogy abban az értesítésben, ha azt mondja, hogy az ügy igenis ott van, minden félnek, a ki valamely határozott bűnügy iránt tudakozódik — nem pedig általában tudakozódik, hogy van-e bűnügy valaki ellen — megmondandó az is, hogy az ügy a vizsgálóbírónál, vagy az előadónál, vagy az elnöknél van, de természetesen tartalma felől értesítést nem ad. Egyébiránt meg kell mondanom, hogy ezt sem a t. képviselő úr, sem a folyamodó kamara nem kívánta.

A 134. §-al szemben legtöbb aggodalmat fejezett ki a t. képviselő úr. Tekintsük meg, mi ennek a tartalma. Azt mondja, hogy: »az írattárnok a büntetőügyi iratok megtekintését, lemásolását, az ügyben érdekelt magánfélnek

Digitized by Google

csak a törvényszéki elnök utasítására, más magánfélnek csak a törvényszék határozata alapján engedheti meg.«

Volt szerencsém megmondani, hogy magánfél alatt a védő nem értetik, de nemcsak a védő, hanem például a magánvád sem. És, hogy ennek a szakasznak ez az értelme, az kitűnik a második bekezdésből, a melyben az mondatik, hogy: »azok az ügyfelek, kiket az eljárási szabályok szerint az iratok megtekintésének joga illet, e részben tett kérelmükkel az ügy állásához képest a vizsgálóbíróhoz, előadóhoz, vagy a törvényszék elnökéhez utasítandók«. Az első, a mit constatálni akarok, az, hogy maga a büntető ügyvitel az ügyfelek közt és a magánfelek közt különbséget tesz. Az első bekezdésnek rendelkezése helyes és fentartandó.

Méltóztatnak talán emlékezni arra, hogy Polónyi képviselő úr interpellatiot intézett hozzám, hogy bizonyos ügyészi indítványok, szóval büntető vizsgálati adatok kiszivárogtak, mielőtt azokat a törvényszéknél előadták volna. Tudom, hogy e tekintetben visszaélések történtek, s tudom azt is, hogy e visszaéléseket teljesen meggátolni nem lehet. De abból, hogy teljesen meggátolni nem lehet, még nem következtethető az, hogy határozott rendszabályok ne legyenek arra nézve, hogy a büntető ügyiratokat csak azok tekinthessék meg, kiknek arra az eljárás jogot ád, s ezeken kívül csak azok, kik ebbeli érdekűket igazolni tudták a törvényszék elnöke, illetőleg a törvényszék előtt. *(Helyeslés.)* Ebben, gondolom, talán nem is igen lesz nézetkülönbség a jogászok közt. *(Helyeslés.)*

De, t. ház, e szakasz első alineájában, miután az semmi ügyfélre és védelemre nem vonatkozik, semmiféle sérelmet nem lehet találni. A mi a második alineát illeti, az ellenkezik — a mint értesültem — egy gyakorlattal, mely a régibb időben fenállott, s a mely gyakorlat, — ha jól vagyok értesülve, — lényegében azt tartalmazta, hogy azok, kiknek az eljárási szabályok jogot adnak a büntető iratok megtekintésére, s ezek közt első sorban a védő, — az irattárban is megtekinthessék az iratokat, és hogy újabban az a praxis hozatott be, hogy ezek sem tekinthették meg közvetetlenül az irattárban az iratokat, hanem erre specialis engedélyt kellett kérniök. Az ügyvitel szabálya a következő: hogy azok, a kiknek joguk van az eljárási szabályok szerint a bűnper iratait megtekinteni, ebben továbbra sincsenek gátolva.

És az ok, a miért az ügyiratok megtekintése végett nem az irattárnokhoz, hanem a vizsgálóbíróhoz, előadóhoz, illetőleg végtárgyalási elnökhöz kell fordulniok, kettős.

Visontai Soma: Nem tudja azt az irattárnok!

Szilágyi Dezső igazságügyminister: Az egyik ok a t. képviselő úré, a másik ok az enyém! Az ő oka abban áll, hogy ő azt mondta bizonyos tekintetben, a védelem méltósága szenved az által, ha egy kezelési tisztviselő, a ki különben lehet correct, derék ember, döntsön a felett, hogy joga van-e valakinek megtekinteni az iratokat, vagy sem.

De ha ez elfogadható ok, hát hogy lehet kívánni azt, hogy továbbá is az irattárnoknál tekintsék meg az ügyet?

Mert neki okvetlen ügyelni kell arra, hogy azt más ne tegye, mint az, a ki, mint erre joggal biró ügyfél legimitálta magát!

De van egy másik ok. Az ügyvitel szerint nem úgy lesznek a büntetőiratok kezelve, mint régebben, mert e szerint a vizsgálóbírónak irodája lesz. Az eljárás összes folyamata alatt az ügyiratok rendszerint a következő helyeken lesznek attól kezdve, mikor a vizsgálat megindúl egész addig, a míg a vizsgálat be nincs fejezve a vizsgálóbírónál. Mikor a vizsgálat be van fejezve, akkor az ügyész indítványa jön a törvényszékhez, az előadóhoz, onnan a főtárgyalás kitűzésekor a főtárgyalási elnökhöz.

Ezzel függ össze az, a mi az iratok megtekintésére mondva van.

Úgy vagyok értesülve, hogy az iratok az ügy végbefejezése előtt, akkor kerülhetnek a főtárgyalási elnökhöz, midőn az ügy felebbezés alatt áll, míg a felebbezési határidő folyik. Vizsgálat alá fogom venni, czélszerű-e, természetesen teljes biztosítékok mellett, hogy az iratok az irattárban megtekinthetők legyenek, elnöki, vagy előadói engedély nélkül. Mert azt, hogy legitimálva van-e a jelenkező arra, hogy az iratokat megtekintse, meg kell ítélni valakinek. Ezek megtekintését két feltételhez kell kötni.

Az egyik feltétel az, hogy az illetők magukat, mint ügyfelek, legitimálják. A legitimálás igen egyszerű: történhetik akár meghatalmazással, akár pedig egy, az illetőhöz e minőségben intézett törvényszéki határozattal. A kinek ez birtokában van, legitimáltnak tekinthető. De, ha e könnyítést megteszszük, szükséges lesz az is, hogy e föltételeket az irattárnok megvizsgálhassa. Erre részletes útasítással kell ellátni, mert bűnügyi iratok csak arra jogosítottak által tekinthetők meg. *(Helyeslés.)*

De van egy másik föltétel is, melyet teljesség okáért kiemelek, hogy a bűnügyi iratok közt is vannak olyanok, melyeket az ügyfelek nem tekinthetnek meg, ilyenek az érdemleges határozatok fogalmazványa és a tanácskozási jegyzőkönyv, mert ezek a dolog természete sze-

Digitized by Google

rint a törvényszék belső ügyköréhez tartoznak. *(Helyeslés.)* Ez válaszom az illető szakaszra. nézeNézetem szerint tehát a büntető ügyvitel sem csorbítja a védelem jogát, sőt tovább megyek az ügyfelek jogait sem. Ezen büntető ügyviteli szabályok által, ha úgy alkalmaztatnak, a mint azokat értelmeztem, egyáltalában nem jön sem a védő, sem semminemű ügyfél abba a helyzetbe, hogy valamely törvény által neki biztosított jog gyakorlatában késedelmezésnek, vagy akadályozásnak lenne kitéve. Részemről igen természetesen intézkedni fogok az iránt, hogy az egész ügyvitel ebben az értelemben, a mint én kifejtettem, alkalmaztassék is. Ez az, a mit a t. képviselő úr interpellatiojára felelni szükségesnek tartottam, és kérem a t. házat méltóztassék tudomásúl venni. *(Helyeslés.)*

Visontai Soma: T. ház! Abban a felszólalásban, melylyel interpellatiomat indokoltam, kifejtettem azt az álláspontot, a mely engem arra bírt, hogy a büntető ügyviteli szabályok tárgyában kérdést intézzek az igen t. igazságügyminister úrhoz. Hogy nem tisztán subjectiv felfogás volt az, mely az én interpellatiom rugóját képezte, hogy nem csak egy általam netalán tévesen magyarázott szakasza vagy több szakasza a büntető ügyviteli szabályoknak, bizonyítja az, hogy hiszen a budapesti ügyvédi kar részéről is intéztetett egy felirat az igazságügyministeriumhoz, bizonyítja az, hogy épen úgy, a mint én bemutattam, az ügyviteli szabályok ugyanazon félreértésekre adtak okot az ország egyes törvényszékeinél is. De maga, az a hosszú magyarázgatás, melylyel az igazságügyminister úr az egyes §-okat kisérte, a melylyel kellet kisérnie, hogy teljesen világosnak lássék azon szakaszoknak igazi, értelme magában is eléggé indokolta tett interpellatiom *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Előre is kijelentem, hogy az igen t. igazságügyminister úr azon kijelentése, melylyel beszédét bevégezte, hogy intézkedni fog, hogy az egész országnak és az összes bíróságoknál az ügyviteli szabályokat úgy magyarázzák és értelmezzék, a mint azt most a t. ház előtt kifejtette, engem teljesen megnyugtat, *(Helyeslés.)* mert hiszen az én interpellatiom is tisztán erre irányúlt. Bátor vagyok azonban még is egy-két megjegyzést hozzáfűzni, egészen röviden, az előre haladott időre való tekintettel, mely azt hiszem, meggyőzi a t. házat, hogy ezen ügyviteli szabályok talán még sem oly világosak, és hogy azon urak, a kik ezen szabályok megalkotásával meg voltak bízva, talán még sem öntötték azokba azt a világosságot, a melyet ily ügyviteli szabályok megalkotásánál figyelmen kívül hagyni nem szabad. Hivatkozom az ügyviteli szabályok épen azon §-aira, melyeket az igazságügyminister úr felhozott, ezek maguk is meggyőzhetik a t. házat, hogy nem lehet szó arról, hogy mindjárt már az első tekintetre, a bíróságok vagy ügyfelek tisztában legyenek azzal, hogy itt tulajdonképen a védői-jogkör korlátozása nem céloztatott. Megjegyzem mindenekelőtt azt, hogy az, a mit az igazságügyminister úr kijelentett, hogy az ügyviteli szabályoknak nem lehet az a hivatása, hogy az ügyfeleknek jogait akár szabályozzák, akár valamely irányban érintsék, volt az én felszólalásomnak is kiindúlási pontja. Magam is hivatkoztam arra, hogy a védőknek joga bizonyos törvényes gyakorlaton alapszik, és hogy az sem nem tágítható, sem nem szabályozható ily büntető ügyviteli szabályokkal. Ámde, ha azt látjuk, hogy a büntető ügyviteli szabályok az ügyészek jogosítványaival is foglalkoznak, megjelölik azon kötelességeket, a melylyel a bíróságok az ügyészségek iránt tartoznak és azon jogokat, a melyet az ügyészségek egyes stadiumokban maguknak vindikálhatnak, vajjon a bűnperek intézményének jelen állásában és a bűnvádi eljárásra vonatkozó elmélet és tudományok mai állása mellett, a mikor az ügyészség is ügyfélnek tekintetik, és mégis azt látjuk, hogy például a 60. §. értelmében a házkutatásoknál, vagy bírói szemléknél a bíróságok értesíteni kötelesek az ügyészséget, tehát a per egyik ügyfelet igen, a védőt azonban nem: lehet-e azt mondani, hogy ezen ügyviteli szabályok az ügyfelek kötelességeit nem érintik. Én t. képviselőház, teljesen elfogadnám a t. minister úrnak azon álláspontját, hogy a büntető ügyviteli szabályok nem kívánták az ügyfelek jogait szabályozni, ha azt láttam volna, hogy ezek tisztán a büntető bíróságok ügyvitelére szorítkoznak, és ha nem láttam volna, hogy bizonyos teendőkre vonatkozólag utalnak az ügyészségre, de a védőket kihagyják. Számos félreértésre adott okot az, hogy számos szakasz által csak az ügyfelek egyik része, tudniillik az ügyészségek vannak biztosítva saját jogaikról, de a védők e tekintetben mellőztetnek. Ugyanezt látjuk a 128. és 134-ik szakaszoknál is.

Tudniillik a 128. és 134. §§-o-k, mert ez a két paragrafus az, a mely miatt a budapesti ügyvédi kör felírt, világosan azt mondják, hogy az iktató bűnügyek állásáról csak a bíróság és a királyi ügyészség tagjainak hivatalos célokra adhat felvilágosítást. Ebből sem az iktató, sem semmiféle ügyvéd nem következtetheti azt, hogy ezen 128. §-nak nem az volt czélja, hogy az ügyvédeket kizárja; mert ebben világosan ki van mondva az, hogy csakis az ügyészség és a bíróság tagjainak adhat felvilágosítást az iktató.

Abban azonban tökéletes igazsága van az igazságy minister úrnak, hogy a 134. §. 2-ik

Digitized by Google

bekezdése némileg corrigálja az első bekezdés intézkedését, a mennyiben az korlátozást tartalmaz. Az eddigi gyakorlat értelmében azok az ügyfelek, a kik az eljárási szabályszerinti jogokat igazolják, az irattárban a per megfelelő stadiumában az iratokba betekinthettek anélkül, hogy e tekintetben akár az elnök, akár az irattárnok útasításához lettek volna kötve. Különben is ezen 134. §. 2-ik bekezdése nem számol a fennálló körülményekkel és bizonyos tájékozatlanságot árúl el az irattár kezelése szempontjából; mert hiszen az irattárnak soha nincs azon helyzetben, hogyha hozzá az ügyfelek fordúlnak, hogy megmondhassa, kinél vannak az iratok; csak az van módjában, hogy az esetben, ha vele az iktatószámot közlik, a vonatkozó iratokat az irattári szám alapján kikereshesse. Különben azok után a kijelentések után, a melyeket az igazságügyminister úr tett, ez teljesen mellékessé vált, mert hiszen ő is az eddig fennálló gyakorlatot kívánja adandó utasítással továbbra is fentartani.

Egyet különben még bátorkodom megjegyezni; tudniillik a t. igazságügyminister úr azt hozta fel a 134. §. indokolására, hogy ez azért vált szükségessé, mert bizonyos indiscretio követtetik el a büntetőperek kezelése terén, elkövettetik talán az ügyfelek által, talán a hivatalos titok elárúlásával más módon. Szóval kijelentette, hogy ezért vált szükségessé ezen szakasz szabályozása.

Én, t. ház, épen azért, mert nem csak a bíróságnak, de a bűnperben küzreműködő minden tényezőnek érdekében áll, hogy az ilyen visszaélések megszűntettessenek, bátorkodom már most megjegyezni, hogy valamint ez a szakasz el nem éri, úgy bármely ügyvitel útján való szabályozás nem fogja ezt a czélt elérni, mert hiszen ezt ily ügyviteli úton nem, de igenis egyedül és kizárólag a sajtótörvény útján lehet szabályozni.

Hiszen épen azon büntető eljárásban, mely most az enquet-tanácskozmány tárgyát képezi és mely megfelel az osztrák eljárásnak, mint az igazságügyminister úr tudni méltóztatik, — a vádlevél, mely most a vádindítványnak megfelel, egyenesen kézbesíttetik a félnek; ott nem szükséges semmiféle kutatás, hogy a vád álláspontját, a mely még nem jogerős és a melynek bublikálása mindig némi diffamálással jár az illetőre nézve, ha közzététetik — megtudják. Ezt hiába próbáljuk ügyviteli szabályokkal szabályozni, hiába alkotjuk meg a 134. szakaszt; e tekintetben azt hiszem, minden tényező szívesen közreműködik arra, ha az igazságügyminister úr nem ügyvitelileg, hanem a sajtótörvény útján fogja a szabályozást eszközölni, a végre, hogy ezen indiscretiok megszűnjenek; közreműködni fog annyival inkább, mert semmi ügyfél nem jut szívesen még abba a látszatba sem, mintha ő az ilyen titok elárúlásához bármely mellékes czélokból járúlt volna hozzá.

Ezt bátorkodtam megjegyezni. Egyebekben igen megnyugtató rám nézve, hogy az igen t. minister úr olyan magyarázatot adott mai felszólalásával, mely a magánfeleket és a védő-ügyvédeket is megnyugtathatja, kivált ha még hozzáfűzöm azon reményemet, hogy az igen i. minister úr, ha ez irányban panaszok érkeznek hozzá, nem fogja elmúlsztani a megtorlás alkalmazását az illetőkkel szemben, a kik az ügyviteli szabályok ezen magyarázata ellen vétenek, ezen reményem hozzáfűzésével mondom, tudomásúl veszem a minister úr válaszát.

Elnök: Az igazságügyminister úr által adott választ az interpelláló képviselő úr maga is tudomásúl veszi. Kérem a t. házat, méltóztatik-e a minister úr válaszát tudomásúl venni? *(Igen!)* A ház a minister úr válaszát tudomásúl veszi.

A holnapi ülés ideje és napirendje meglévén állapítva, az ülést ezennel bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 50 perczkor.)

Digitized by Google

151. ORSZÁGOS ÜLÉS

1893. évi február hó 4-én, szombaton

B. Bánffy Dezső, közben Bokross Elek elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Kérvények bemutatása. — A közoktatásügyi bizottság jelentése a vallás- és közoktatásügyi ministernek XXI. évi jelentéséről és a tanitói nyugdíjintézet és a gyámalap állásáról szóló jelentés tárgyában. — Indítvány- és interpellatios könyv felolvasása. — Az országos nemzeti kiállítás költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslat folytatólagos tárgyalása. — Napirend. — Ugron Gábor interpellatioja a kormányzat különböző ágainál letétben lévő 5%-os papirjáradékkötvények conversiora leendő bejelentése tárgyában. — Ministerelnök válasza. — Várady Károly interpellatiojának elbalasztása.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Lukács Béla, Szilágyi Dezső, gr. Bethlen András és gr. Csáky Albin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Schóber Ernő jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Perczel Béni, az azok ellen jelentkezőket Bernáth Dezső jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik az utóbbi ülés jegyzőkönyve.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa a február hó 3-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre? (*Nincs!*) Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv ezennel hitelesítve van.

Van szerencsém az időközben beérkezett kérvényeket bemutatni, méltóztassanak azok jegyzékét meghallgatni.

Bernáth Dezső jegyző *(olvassa):* A soproni kir. törvényszék és a keretéhez tartozó telekkönyvi hivatalok tisztviselőinek, Fabiny Teofil, —

a nagyszebeni m. kir. posta- és távirdatiszti személyzetének Schreiber Frigyes országgyűlési képviselő által beadott kérvényét, az állami tisztviselők fizetésjavítására vonatkozó törvényjavaslat módosítása tárgyában,

a lippai állami tanítóknak b. Ambrózy Béla, —

a mármarosmegyei tankerületi egyesületnek Urányi Imre, —

a monori állami elemi iskola tanítótestületének Gulner Gyula, —

a mezőbándi állami tanítóknak Kovács Albert, —

a nagytapolcsányi állami elemi iskolai tanítóknak és tanítónőknek Rudnyánszky Béla orsz. képviselő által beadott kérvényében a tanítók fizetésének rendezése és rangosztályba beavatása tárgyában kérelmez.

Elnök: Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a ház kérvényi bizottságának.

Bernáth Dezső jegyző *(olvassa):* A kisuczaújhelyi kerület néptanitóinak Sipeky Sándor országgyűlési képviselő által beadott kérvényét a tanitói fizetések méltányos rendezése tárgyában.

Elnök: Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a közoktatásügyi bizottságnak.

Az elnökségnek több jelenteni valója nincs.

Perczel Béni jegyző: Kammerer Ernő a közoktatásügyi bizottság előadója!

Digitized by Google

Kammerer Ernő, a közoktatásügyi bizottság előadója: T. ház! A vallás- és közoktatásügyi ministernek XXI. évi jelentéséről és a tanítói nyugdíjintézet és a gyámalap állásáról szóló jelentése tárgyában a közoktatásügyi bizottság jelentését oly kérelemmel van szerencsém benyújtani, hogy azt kinyomatni, szétosztatni és a vallás és közoktatásügyi tárcza költségvetésével egyidejűleg történendő tárgyalásra kitűzni méltóztassék.

Elnök: Ha a t. ház méltóztatik hozzájárúlni, a jelentés kinyomatása és szétosztása elrendeltetik, s erre külön határozat szüksége fenn nem forogván, megállapíttatik, hogy együttesen tárgyalás alá vétetik a vallás- és közoktatásügyi tárcza költségvetésével.

Következik a indítvány- és interpellatios könyv felolvasása.

Perczel Béni jegyző: Van szerencsém jelenteni, hogy az indítványkönyvbe újabb bejegyzés nincs.

Elnök: Tudomásúl vétetik.

Perczel Béni jegyző: Az interpellatioskönyvben azonban következő két bejegyzés van: Február 4. Ugron Gábor. A kormányzat különböző ágainál letétben lévő 5%-os papir-járadékkötvények conversiora leendő bejelentése tárgyában. — Február 4. Várady Károly Schenk Károly budapesti polgár ellen a fővárosi államrendőrség és a budapeti büntető törvényszék által elkövetett súlyos szabálytalanságok miatt.

Elnök: Az interpelláló urak az ülés végén fogják megtenni interpellatiojukat.

Következik a napirend: az országos nemzeti kiállítás költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslat folytatólagos tárgyalása.

Bernáth Dezső jegyző: Eötvös Károly!

Eötvös Károly: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az összes irányadó tényezők úgy a kormány, mint a törvényhozás, valamint az iparos és kereskedelmi körök részéről csaknem teljes egyértelműséggel megegyeznek abban, hogy nekünk sem 1895-ben, sem 1896-ban pusztán ipari, iparfejlesztési és kereskedelmi indokokból kiállításra múlhatatlan szükségünk nincs. Mindezen tényezők megegyeznek abban is, hogy a kiállítás, legyen az akár nemzeti és országos, akár nemzetközi kiállítás, főleg államunk ezer éves fennállásának emlékünnepélye alkalmából kell, hogy megtartassék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ebben az általános felfogásban, t. ház, én és elvbarátaim is teljesen megegyeztünk. Ugyanazért teljesen egyetértek a pénzügyi bizottság t. előadójával abban, mit ő tegnapi előterjesztésében kijelentett, hogy akkor, a mikor mi ezen kiállítás tárgyában határozunk, bennünket nem a pénzügyi szempontok vezetnek kizárólag. Természetes dolog, hogy a pénzügyi szempontok mindig fontosak s a pénzügyi terhek mindig az ügy fontosságához és nemzetünk pénzügyi erejéhez kell, hogy méressenek. Mindamellett, ennél a kérdésnél, a pénzügyi szempontokat bizonyos korlátok közt, csak másodsorban kell fontosaknak tekinteni. Valamint egyetértek a t. bizottsági előadó úrral abban is, hogy a t. kormány előterjesztése az u. n. ezer éves emlékünnep tárgyában mindenesetre nagyon csonka, nagyon bágyadt, egyáltalán ki nem elégítő és hogy nekünk kívánnunk óhajtanunk kell, de meg is várjuk, hogy a t. kabinet az ezeréves ünnepély részleteire nézve teljesen kimerítő s minden irányban teljesen felvilágosító előterjesztést terjesztést tegyen a törvényhozásnak és első sorban a képviselőháznak.

T. képviselőház! Az a kérdés, hogy államunk ezeréves fennállásának emlékünnepélyén a kiállítás országos és nemzeti vagy nemzetközi legyen-e, felmerült már akkor, a mikor ezen emlékünnep terve vagy gondolata legelőször felmerült. Vitatták ezt a kérdést kellő komolysággal, a vélemények nyilatkoztak pro és contra s több, mint egy évvel ezelőtt, a képviselőház akkori többsége, egy más kabinet vezetése mellett, az országos nemzeti kiállítás rendezése érdekében határozott. Ebben a határozatban mi megnyugvásunkat akkor sem találtuk meg egészen, de nem találhatjuk meg ma sem. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Igaz, hogy ha arról nem volna most szó, hogy a kiállítás határidje halasztassék el, akkor mi azt a kérdést, hogy országos és nemzeti legyen, vagy nemzetközi a kiállítás, ma újra föl nem vetnők. De miután maga a t. kabinet jött elénk ezzel a törvényjavaslattal, hogy a kiállítás egy évvel elhalasztassék és miután államunk ezeréves fennállásának emlékünnepélyét a nélkül, hogy a történeti időkhöz hűtlenek lennénk, tehetjük úgy 1896-ra, mint esetleg még 1897-re is, tehát magára az időre nézve nehézséget és akadályt nem látunk. Ennélfogva mi indokoltnak, sőt szükségesnek véljük, hogy az a kérdés, vajjon csak nemzeti és országos legyen e a kiállítás vagy nemzetközi, komolyan megvitattassék. Nem politikai kizárólagos szempontból, mert mi abban a meggyőződésben vagyunk, hogy ezen ezeréves emlékünnepély rendezésének kérdésében, sőt még főbb részleteinek elhatározásában is, a rideg pártszempontok egyáltalában nem igazolhatók; hanem itt teljesen általános és az egyedül jogos nemzeti álláspontra kell helyezkednünk. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ez álláspontra helyezkedve tehát — ismétlem — azon oknál fogva, hogy időnk még van, s mert az új kabinet maga indítványozza a kiállítás elhalasztását, okvetetlenül meg kell még egyszer vitatnunk azt a kérdést, vajjon nem lenne-e jobb, czélszerűbb s a nemzet

Digitized by Google

méltóságának érdekében szükséges az országos kiállítás helyébe egy világkiállítás rendezése?

A bizottság t. előadója szintén megérintette s két indokot jelzett csak, mert elég bőségesen — talán megengedi e kifejezésemet — indokait nem fejtette ki, csak két indokot jelzett, melyek egy nemzetközi világkiállítás rendezését elleneznék.

Az egyik, nézete szerint az, hogy a millenium, mint ő mondotta, specialis nemzeti ügyünk, annak tehát pusztán csak specialis nemzeti kiállítás felelhet meg. Ezt az indokot azonban, t. ház, bármily szép legyen is így külsőleg és bármennyire egy költeménybeli cadentia jellegével bírjon is, alaposnak el nem fogadhatom, mert minden kiállítás nemzeti; a világkiállítások is egyáltalában azon nemzetek nemzeti ügyei főleg s csaknem kizárólagosan, a melyek azt rendezik. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Abból a körülményből tehát, hogy államunk ezeréves fennállásának ügye specialis magyar ügy, azt a következtetést vonni, hogy tehát világkiállítást nem rendezhetünk, nem lehet.

Az a körülmény, hogy itt fennáll egy állam a maga teljes geografiai alkatában és a maga nemzeti jellegével ezer év óta; az a körülmény, hogy ez az állam Európa közepén áll fenn és állt fenn oly körülmények közt, mikor ezen ezer év folyama alatt minden állam, mely nekünk szomszédunk volt és bennünket környezett s minden nemzet egészen más alakot öltött, sok állam elenyészet, sok másként alakúlt s a nemzetek más államszervezetett czináltak maguknak: hogy itt ez az állam a magyar faji művéltség s államalkotó, államfentartó és nemzeti erejével ezer év óta áll fenn, folyton szolgálva az emberiség művelődésének, a jognak és a szabagságnak igaz ügyét magának e körülménynek megünneplése bizony nem egyedül és kizárólag csak nemzeti ügy, ez a művelt emberiségnek az ügye is, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Erópának, hogy úgy mondjam, eszmei nagyságában véve egyik legszebb ügye. Mikor minden pusztúlt, minden változott, minden romlott, a népek ősjogainak akkori szervezete mind átalakúlt, a földrajzi határok mind megváltoztak: hogy akkor itt mindig a békéért, noha azt igen kevéssé élvezhette, de egyúttal mindig a jogért és szabadságért és a jognak és szabadságnak mindig legtisztább intézményeiért küzdő faj ezer éven át egy államot fentartott eredeti alkatában, ez iránt bizony az emberiség nemesebb gondolkodói, minden nemzetnek nemesebb egyénei lelkesülni tudnak, *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* mert nem lelkesülniök csaknem lehetetlen. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélsőbalon.)* Egy ily értelemben tehát nemzetközi kiállítást rendezni, legalább is igazolt annyira, mintha pusztán iparfejlesztési és kereskedelmi érdekeink lebegnének szemeink előtt. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Indokoltabb annyival is inkább, mert e mellett és ennek keretében egyúttal épen ezen iparfejlesztési és kereskedelmi, nemzeti érdekeinket is szolgálhatnók.

Azt mondja a bizottság igen t. előadója második indokában, a melyet szintén csak jelzett tegnap, hogy a világkiállítás bizonyos tekintetben, bizonyos mérvben hazai iparosainkra még veszélyes, végzetes is volna egy időre.

Én, t. képviselőház, ezen indok taglalásába nem bocsátkozom; mert azt tenni fel hazai iparosainkról és kereskedőinkről, hogy ők az idegen ipartermékek szemléletén kedvüket vesztenék a jövő fejlődéshez és lemondanának a nemzeti ipar fejlesztésének nagy érdekéről, a mely egyúttal nekik is egyéni érdekük, szóval, hogy a magyar ipar oly gyenge, oly nyomorúságos volna, hogy fejét és jövőjét vesztené, ha itt egy nemzetközi iparkiállítás termékeit látná, ez teljes lehetetlen. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* De egyátalán a nemzeti iparnak veszélye soha, sehol, semmiféle mértékben a kiállításokból be nem következik.

A kiállítások még abban a didaktikai értelemben is, a melyre a bizottsági t. előadó úr tegnap szintén hivatkozott, csak hasznosak, noha, igenis, elismerem, hogy átmenetileg, rövid időre, egyes iparosokra, sőt iparosra is, de csak egyesekre esetleg pénzügyileg káros is lehet. De hogy nemzetünk egész ipara szenvedhetne ez által, sőt hogy sokat ne nyerne ez által, ezt állítani ugyan nagy bátorságra vallana.

T. képviselőház! Van nekünk még egy komoly, mondhatnám a mellett még talán fájdalmas indokunk is arra, hogy mi az országos és nemzeti kiállítás helyébe a világkiállítás rendezését óhajtjuk. *(Halljuk! Halljuk!)* Gr. Zichy Jenő t. képviselő úr rámutatott a kérdésnek egy oldalára, a melyre mi évenként és időnként minden alkalmas kérdésnél nem szününk rámutatni, *(Úgy van! a szélső balon.)* mert első rangú hazafiui kötelességnek tartjuk azt, hogy műlasztást ebben a tekintetben el ne kövessünk. E kérdés egyik oldala az, hogy államunk, állami létünk, állami önállásunk, — fájdalom, — az utolsó két-három század folyamán Európa történeti öntudatában, hogy úgy mondjam, elhomályosodott. A népek tudatából mintegy kiveszett, részint mesterséges módon kitörültetett, részint a modern társadalmak feledékenysége által, ismétlem, állami önállóságunknak, független nemzeti létünknek eszméje, képe, tudata, hogy úgy mondjam, kihomályosúlt. Nekünk minden alkalmat fel kell használnunk arra, hogy a művelt világ összes nemzeteinek tudatába ezen ezer év óta fennálló államunk állami léte, nemzetünknek államalkotó, alapító és fentartó kü-

Digitized by Google

lönös sajátsága, államunk függetlensége visszaidéztessék. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nekünk erre múlhatatlan szükségünk van azért is, mert az oly viták, melyek e teremben csak a legutóbbi időben is lefolytak és még, — fájdalom, — úgy látszik, igen sokszor le fognak folyni, bizonyítják, hogy még ma is oly tényezők részéről, kiknek államunk életében nevezetes befolyásuk van, folyton és mesterségesen tápláltatik az az irányzat, hogy Európa népei és a művelt emberiség nemzetei Magyarország külön állami létének tudatára ne juthassanak. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Én és t. elvbarátaim már azon felírati javaslatban, melyet ezen országgyűlés kezdetén a t. ház elé terjesztettünk, hangsúlyoztuk azt, szavainkat ő Felségéhez, Magyarország koronás királyához intézve, hogy államunk ezeréves fennállása és nemzetünknek ezer év óta való állami működése legméltóbban, legfényesebben ünnepeltethetnék meg akként, ha ő Felsége hű tanácsosaitól körűlvéve, és hű tanácsosai által arra reá bírva, a honfoglalás ezredik esztendejében Magyarország teljes állami függetlenségét visszaállítaná, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* visszaállítaná úgy, mint a miként elődje Árpád megalapította. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Már akkor, — mondom, — felírati javaslatunkban erre rámutattunk. De a mire rámutattunk akkor, azt mi ernyedetlen buzgósággal hangsúlyozzuk folyton, és soha egy alkalmat el nem mulasztottunk arra, hogy mind ő Felségének tanácsosait, mind az egymásután következő kormányokat, és remélem, gyorsan egymásután következő kormányokat, mind esetleg ő Felségét biztosítsuk róla, hogy mind az ő érdekében, mind trónjának biztonsága és soha meg nem rendülő szilárdsága érdekében, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* mind a magyar nemzet teljes megnyugtatása érdekében az lenne az egyetlen igaz emlékünnepély, ha Magyarország államjogi függetlensége 1895-re vagy 1896-ra csorbítatlanul visszaállíttatnék. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.)* A mi természetesen nem teszi azt, — a mi részünkről nem tette soha, — hogy mi Ausztriával, a velünk szomszédságban és velünk szövetségben álló állammal ellenséges viszonyba lépnénk, sőt teszi azt igenis, hogy mikor mi egyrészről ezen nagy változást egyenesen a korona alkotmányos beleegyezésével óhajtjuk kivívni, másrészről mi Ausztriával szemben úgy a szomszédsági, mint a szövetségi viszonynál fogva a lehető legjobb, legbékésebb, úgy az ipari és kereskedelmi, mint minden más nemzetközi kérdésben a legbarátságosabb viszonyt és legbensőbb szövetséget akarjuk fentartani mindvégig. *(Élénk helyeslés. Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De miután, t. ház, az, hogy hazánk államjogi függetlensége a maga csorbítatlan egészében pár év múlva visszaállíttassék, nem bizonyos; más részről arra, hogy egy nemzetközi világkiállítás rendeztessék, s arra a világkiállításra királyunk által az ő uralkodó társai, képviselőházunk és törvényhozásunk által az összes művelt nemzetek alkotmányos képviseletei meghivassanak és ők a magyar nemzet vendégei legyenek, és őket úgy fogadjuk, a hogyan nemzetünkhöz, de egyúttal hozzájok is méltó; hogy ez így rendeztessék, ez nagyrészben csak tőlünk függ, attól a lelkesüléstől és ragaszkodástól, melylyel e nagy nemzeti ügy iránt viseltetünk, ennélfogva ebben magában egy nagy indok, egy, mondhatnám, mindennél fontosabb indok rejlik arra, hogy ez alkalommal egy világkiállítást rendezzünk, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* még pedig rendezzünk akként, hogy míg annak egyik programmpontja, mint már említém, az lenne, hogy királyunk a világ nagy nemzeteinek uralkodóit, az ő hatalmas uralkodását itt, országunk központjában és fővárosában fogadja és lássa vendégeiül, másrészről mindazon nemzetek alkotmányos képviseletét, a melyek már Árpád idejében államilag szervezkedve fennálltak és Árpáddal akár barátságos, akár ellenséges, de szomszédos viszonyban álltak, e képviselőház, illetőleg a törvényhozás hívja meg a magyar nemzet vendégeiül, *(Helyeslés a szélsőbalon.)* hogy ne csak az iparosok és kereskedők, hanem azok is tudják meg, hogy itt az a nemzet áll fenn államilag, az az állam áll fenn, a melyet Árpád vezetett ide, és a melyet Árpád foglalt, megalapított és szervezett.

Ebben találjuk mi a vezérokát annak, hogy ha már a kiállítás úgyis elhalasztatik és ha, a mi kétségtelen, időnk van egy nemzetközi világkiállítás rendezésére, ilyent rendezzünk azon alkalomra. De akár legyen országos, vagy nemzeti kiállítás, akár nem lesz egyáltalában kiállítás, mi az ezeréves emlékünnep megtartására nézve bizonyos javaslatokat ajánlunk a t. kabinetnek, a t. többségnek és a háznak kegyes figyelmébe. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! A t. kabinet a maga előterjesztésében rámutatott néhány műre, a melyeket millenaris emlékművek gyanánt akar 1895. vagy 1896-ban a nemzetnek és a nemzet látogatóinak bemutatni. Ilyenek a budapesti hídak, a melyek ezentúl építtetnek; ilyen a budavári Mátyástemplom, ilyen az igazságügyi palota, a mely hogy hogyan tartozik épen ide, azt nem is tudom egész biztosan Ilyen nagyszerű mű lenne. — bizonyos tekintetben, elismerem, méltó mű, — a vaskapu-munkálat befejezése és ez úton a nemzetközi hajózás megnyitása Magyarország és az idegen államok között. Hozzátehetném ezekhez,

Digitized by Google

hogy ámbár pl. a Mátyás-templom építkezésének befejezése mindenesetre szép és nagyszerű mű, de talán ezen millenaris emlékünneppel jobban összeférne, ha IV. Bélának templomát ott Budavárában kivennők abból a környezetből, a melyben most van, és a még mindig tisztán meglévő építészeti stylus alapján arra az időre legalább renoválnák és a nemzet birtokába visszabocsátanák. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* Árpád vérszerinti utódai közt egyike volt a legnagyobbaknak, sőt minden királyok közt egyike volt a legkiválóbbaknak IV. Béla, a kit irtóztató viszontagságok környeztek, egy nemzet életében majdnem páratlan csapások sújtottak és mind a mellett a nemzet életét s államának biztonságát nemcsak megvédelmezni tudta, hanem azt meg is erősítette, *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* és a kinek emlékezetét épen budavári temploma oly fenségesen őrzi; természetesen, ha az eredeti alakjába visszaállíttatnék, a nemzet birtokába helyeztetnék, még sokkal fenségesebben őrizné. Ezt csak mellékesen említem itt fel, de azért a t. kabinet figyelmét e kérdésre is felhívom.

Azonban mindenekelőtt legszebb kötelességünk nekünk, nem Árpád iránt, hanem önmagunk iránt, az ország megalapítójának, Árpádnak emlékét megörökíteni. *(Élénk helyeslés bal felől.)* Nagyon csodálkozom azon, hogy ez a t. kormány javaslatából annyira kimaradt, hogy még mellesleg sincs említve.

Thaly Kálmán: Háládatlanság, még pedig a legrútabb! *(Mozgás a jobboldalon.)*

Eötvös Károly: Minket, a magyar nemzet fiait természetes kegyelet köt Arpád nevéhez és emlékéhez. E kegyeletről bővebben beszélni, azt indokolni egyáltalán felesleges és szükségtelen itt. *(Úgy van! bal felől.)* A világirodalom Árpádnak alakját az idegen, hatalmas nemzetek előtt kellőképen még nem tüntette fel. De nekünk kötelességünk azt constatalni, kötelességünk az egész világ előtt hirdetni, hogy abban a honalapítás cselekményében, melyet Árpád teljesített, van két vagy három oly momentum, mely e nagy világtörténeti cselekményt a világtörténet összes hasonló cselekményeitől rendkívüli előnynyel különbözteti meg. *(Halljuk! Halljuk!)* Az egyik az, hogy Árpád egy oly nemzettel, melyet magával Ázsiából hozott, elfoglalta ezt a földet véres háborúk közben, elfoglalta ezt a földet idegen fajoktól, és elfoglalta tőlük akként, hogy ezen idegen fajokat sem ki nem irtotta, sem szolgákká nem tette, hanem a foglalás tényével együtt és egyidejűleg az ő nemzetének, államának barátaivá tette, *(Élénk helyeslés bal felől.)* akként, hogy e nemzetek nemzetiségükből soha ezer éven át ki nem vetkőzve, 1848-ig soha egyetlen pillanatig sem, a nemzet leggonoszabb napjait, államunk legveszedelmesebb állapotát sem használták fel arra, hogy ez állam és annak nemzeti szerkezete ellen ellenséges támadást intéztek volna, sőt minden erejüket egyesítették velünk, hogy ezt az államot, annak területét, jogait és szabadságait megvédelmezzék. *(Úgy van! Úgy van! a szélső balon.)* és mint a történelem világosan bizonyítja, még 1848-ban is nem önszántukból, nem pusztán és főleg önszenvedélyükből, hanem idegen és ellenséges hatalmak által felbujtogatva, felszerelve, szervezve és vezetve támadtak ellenünk. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)*

A háborús foglalásoknak ilyen tiszta, fenséges és engesztelő példája, mint a minőt Árpád tanúsított, páratlan a világtörténetben.

A másik pedig, a mi szintén páratlan a világtörténet hasonló eseményei között, az, hogy Árpád nagy hadi szervezettel, nagy hadi tényekkel és dicsőséggel hajtotta végre ennek a földnek elfoglalását, és e fajnak, fajunknak és itt meghódított szövetségeseinek államszervezését, és pedig a nélkül, hogy a nemzetnek alkotmányos jogait csak egy pillanatra is felfüggesztette volna, *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* végrehajtotta a nélkül, hogy diadalmas fegyvereire támaszkodva, a nemzet alkotmányos jogait egy pillanatig is kétségbe vonni akarta volna, sőt míg egyik kezéből alig tette le a kardot, melyet egy győzedelmes hadjáratban Zalán ellen használt, másik kezével már Pusztaszeren alkotmányozó gyűlést tartott nemzetével, a melylyel diadalmas hadjáratból jött vissza, s a melynek alkotmányos jogait sem ő, sem vezérei egy pillanatig sem csorbították meg. A győzők, a diadalmas hadvezérek trónalapítási történetében hozzá hasonló szép, magasztos és emberséges dolgot világtörténetünk egész folyamában nem találunk. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* És mikor a nyugoti tudatlan barátok Árpád nemzetét félig fenevadaknak rajzolták, sőt vezéreit a legsújtóbb bírálattal sújtották, magára Árpád személyére és tényeire a legellenségesebb nemzetek legkorlátoltabb krónikaírói sem tudtak felhozni egyetlenegy ellenséges jellemvonást. Ilyen alakja a világtörténetnek, alapítója Magyarországnak, igazi megteremtője és megtartója a magyar nemzetnek Árpád. *(Úgy van! Úgy van! a szelsőbalon.)* Nekünk ha máskor nem, ha előbb nem, ha eddig nem tehettük, első kötelességünk most ez alkalommal egy úgy hozzá, az ő nemzeti és világtörténeti alakjához, mint nemzetünkhöz és nemzeti kegyeletünkhöz méltó emlékművet állitani az ország központjában, Budapesten. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* A másik pedig, t. ház, a mit szintén szükségesnek tartunk, az, mint ezt Thaly Kálmán t. barátom, nemzeti történeti irodalmunknak egyik elsőrangú bajnoka, pár év előtt alkalmas formában kifej-

Digitized by Google

tette, arra való gondolattal, hogy Árpád a nemzet hét vezérének segélyével és odaadásával hajtotta végre a honfoglalásnak, az állam megszervezésének és az alkotmány megalakításának nagy művét, hogy a legkiválóbb honfoglalási hét eseménynek megfelelőleg az illető helyeken hét emlék állíttassék. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Én és t. elvbarátaim például akként vélekedünk, hogy mivel nemzeti hagyományaink szerint a honfoglalás nagy művének kezdete Munkács váránál és annak vidékén történt, egyik ilyen emlékmű helyszínéül a legalkalmasabb volna épen Munkács vára. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

A második, a hol Magyarország északnyugati részének meghódítása és szervezése befejeződött, a Zobor hegye Nyitra fölött; a harmadik, a hol az ország nyugati részének foglalása és szervezése befejeztetett, a hol nemzeti szent hagyományaink szerint Árpád egy halomra felmenvén, körülnézett az országban s lelki megnyugvással mondá, hogy ez jó lesz a magyar népnek: Pannonhalma lenne. Egy negyedik, a hol dél felől fejezték be az ország foglalását, valahol Zimony vidékén kell, hogy hirdesse, hogy az ország ezer év óta áll itt fenn ősi erejében. Egy ötödik Erdélynek valamely alkalmas helyén, akár Kolozsvárt, akár Deésen lenne, a hol az ország keleti részének foglalása és szervezése befejeztetett; a hatodik pedig ott, a hol az ország alkotmánya nemzeti hagyományaink szerint megalapíttatott, Pusztaszeren, mely a Tisza partján hirdesse az arra járóknak, hogy nemcsak az ország, de alkotmánya is ezer éve áll fenn, s fenn akar még állni újabb ezer esztendőkig; végre a hetedik Pozsony váránál állíttatnék fel annak emlékére, hogy a mikor Árpád halálakor az egész nyugat szövetkezett a magyar faj ellen, a magyar faj itt védelmezte meg magát legelőször hathatósabban Európa támadása ellen. *(Élénk tetszés a szélsőbalon.)*

Mindezen szempontok által vezéreltetve, határozati javaslatot van szerencsém a magam és elvbarátaim nevében előterjeszteni, mely a törvényjavaslatot elvileg nem akarja félretenni, hanem kibővíteni és kiegészíteni. Ezért jutottam én is abba a ritka és kellemes helyzetbe, hogy a törvényjavaslat mellett szólók közt volt szerencsém magamat felíratni.

Határozati javaslatom a következő:

Határozati javaslat.

Határozza el a t. ház, hogy az országos nemzeti kiállításról szóló törvényjavaslatot a pénzügyi és közgazdasági bizottsághoz visszautasítja a czélból, hogy ez a következő alapon kiegészíttessék:

1. Magyarország ezeréves fennállásának emlékünnepe alkalmából nemzetközi kiállítás rendeztessék Budapesten.

2. Erre a törvényhozás által a honalapításkor már államilag fennállott nemzetek képviselete ünnepélyesen meghívassék.

3. A megjelenő nemzeti képviseletek a magyar nemzet vendégei gyanánt fogadtassanak.

4. A honalapító Árpád számára a fővárosban hozzá és nemzetünkhöz méltó műemlék emeltessék.

5. A honalapítás emléke, a honalapítással egybefüggő legjelentősebb hét esemény helyszínén alkalmas emlékművel megörökíttessék.

Midőn e határozati javaslatot benyújtom, a t. ház kegyes figyelmébe csak egyetlen egy dolgot vagyok még bátor ajánlani, és ez az, hogy a mi a férfiú számára az önérzet, az a nemzetek számára hagyományaiknak, multjoknak, történelmüknek hű és kegyeletes tisztelete. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Ha a férfiú lemond önérzetéről, megszűnt valódi férfi, valódi tényező lenni; ha a nemzetek lemondanak önérzetükről és lemondanak szent hagyományaiknak és történelmük emlékezetének megbecsüléséről; ha mindent el nem követnek történelmi önérzetük fejlesztésére és erősítésére, akkor megszűnnek a világtörténetnek voltaképen önálló tényezői lenni. *(Élénk tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* Előttem az a szempont lebeg, hogy mi minden lehetőt, a mi nemzedékünknek tehetségében áll, el akarunk követni arra nézve, hogy országunk megalapításának, és nemzetünk állami fennállásának ezredéves emlékünnepe hozzánk és őseinkhez, de utódainkhoz is méltó legyen. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Ajánlom határozati javaslatunkat elfogadásra. *(Helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

Elnök: Méltóztatik kívánni, hogy a határozati javaslat újra felolvastassék? *(Halljuk! Halljuk!)*

Bernáth Dezső jegyző *(olvassa a határozati javaslatot.)* Aláírták: Eötvös Károly, Helfy Ignácz, Thaly Kálmán, Justh Gyula, gr. Károlyi Gábor, Szacsvay Sándor, Luby Géza, Baky István, Molnár Józsiás, Szalay Károly, Szalay Imre, Beniczky Árpád, Kolozsváry Kiss István, I'sáak Dezső, Lakatos Miklós, Polónyi Géza.

Gr. Apponyi Albert: T. ház! Alig szükséges mondanom, hogy azzal a szellemmel, azzal az iránynyal, azzal a komolysággal és azzal a lelkesedéssel, a melylyel a t. előttem szólott, állami létünk ezer éves ünnepének ügyét felfogta és a melyben azt a nemzet által megünnepeltetni kívánja, nemcsak teljes mértékben rokonszenvezek, de tökéletesen egyet is értek. *(Helyeslés a bal- és szélsőbal felől.)*

Valóban olyan alkalom ez, a mely kevés európai nemzetnek életében fordúl elő, hogy egy ezeréves állami létre tekinthet vissza, tekinthet pedig vissza, — hála az égnek, — nem ha-

Digitized by Google

nyatló, nem elvénült állapotban, hanem a megifjodásnak, a fejlődésnek teljes erejében, nagy és szép jövendőnek reménységében. Azért én ezt az ünnepet nem tekintem puszta látványosságnak, nem is tartanám annak rendeltetését, annak jelentőségét megközelíthetőnek, ha csupán a többé vagy kevésbbé szép látványosságoknak sorozatában akarnók azt kimeríteni; hanem akarom, hogy azt megüljük olyan módon, mely egyfelől a magyar nemzet összes polgárainak szívében, másfelől pedig az egész velünk testvér civilisált világ nemzeteinek szívében maradandó emlékeket ki nem irtható nyomokat hagyjon. *(Élénk helyeslés és tetszés a bal- és szélsőbalon.)* Ezen haza polgárainak szivében az összetartásnak, a nemzeti egység ápolásának, a hazafias áldozatkészségnek, a tetterőnek kiirthatatlan nyomait: a többi európai nemzetek szívében pedig annak a rokonszenvnek, annak a szeretetnek megerősödését, a melyet, — s erre büszkén hivatkozhatunk, — ezeréves történetünknek minden fázisában tőlük bőven kiérdemeltük, a melyre méltók akarunk lenni ezentúl is az által, hogy az emberiség minden nemes ideáljának szolgálatában akarunk állani, azok megvalósításáért küzdeni, ha kell, azokért szenvedni, ha kell, azokért küzdeni, de azok zászlaját kezünkből soha ki nem engedni. *(Éljenzés a bal- és szélső baloldalon.)*

Igy tehát azt hiszem, nem csak én, de az egész ház és annak minden tagja át van hatva ugyanazon szellemtől, mely ékes kifejezést nyert Eötvös Károly t. képviselőtársam felszólalásában. Azonban a határozati javaslatot úgy, a mint beadta, mégsem tehetem egész terjedelmében magamévá. És megmondom miért. Először is annak a controversianak újbóli megvitatásába, mely a most szőnyegen levő javaslattal legszorosabb összefüggésben áll, vajjon nemzeti, vagy nemzetközi kiállítás legyen-e, nem akarok belemenni. Midőn az eszme itt legelőször megpendíttetett, én a világkiállítás hívei közé tartoztam. Ma is nagyon szeretném, ha ez eszme megvalósíttatnék. Ez eszme előkészítésének vannak azonban oly fásisai, melyeknek megítélésére egyedül a kormányt tartom illetékesnek, és megvallom, e padokról nincs ahhoz bátorságom, hogy a világkiállítás rendezését határozott utasításul adjam a kormánynak.

Gr. Károlyi Gábor: Mindig az a baj, hogy nincs bátorság! *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Gr. Apponyi Albert: Én azt hiszem, hogy azoknak a felelősségeknek elvállalásában, melyeket e helyen el lehet vállalni, bátorság hiányával senki sem vádolhat, *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* a ki eddigi működésemet figyelemmel kisérte. *(Éljenzés a baloldalon.)* Másodszor az a kifogásom a határozati javaslat formája ellen, hogy a közgazdasági és pénzügyi bizottságot nem tartom azon illetékes forumnak, mely a millennium megünneplésének egész tervét előkészíteni hivatva volna. Mindjárt bejelentem előre, hogy én e czélra külön, még pedig országos bizottság létesítését szándékozom javasolni. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

A harmadik pedig az, hogy bár t. képviselőtársam felszólalásában sok, igen becses eszme foglaltatik, — tán egyetlen olyan sem, melyet magamévá tenni hajlandó nem volnék, s ez alatt első sorban a honalapítónak állítandó emléket értem, — de ez eszmékben sem találom kimerítve mindazt, a mit ezeréves fennállásunk megünneplésére szükségesnek tartok. Nem is hiszem, hogy az egész parlamentnek kellő előkészítés nélküli tárgyalásai folyamán, bár sok becses és helyes eszme merülhet fel, olyan organicus egészet, mint a minőnek ezeréves fennállásunk megünneplésekor kifejezésre kell jutnia, sikerülne megállapítania.

Ezek azon formai okok, melyek miatt a határozati javaslathoz nem járulhatok, daczára annak, hogy azt a szellemet, melynek az kifolyása, nemcsak én, hanem, — nem kételkedem benne, az egész ház is magáénak vallja.

T. ház! Tagadhatatlan, hogy e millennium ügye eddig nem részesült abban a meleg felkarolásban, abban a tetterős előmozdításban, melyet az, mint nemzeti létünk egyik mérföldjelzője, mint egy valósággal nagyfontosságú történelmi momentum megérdemel. E jelenség okait részleteiben kutatni nem akarom. Általánosságban csak annyit akarok megjegyezni, hogy az ez iránt eddig mutatkozott lethargia oka nem kereshető akár a nemzeti lelkesedésnek, akár a hazafiságnak hiányában, vagy hanyatlásában; hanem kereshető azokban a bizonytalan, nem sok vigasz, nem sok lelkesítő momentumot nyujtó politikai állapotokban, melyek közt évek óta vergődünk. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Hogy ezeket az állapotokat mi idézte elő, mi hozta létre a nemzetben azt a hangúlatot, hogy a magyar embernek most csakugyan nincs ünneplő kedve, ezzel ez alkalommal foglalkozni nem akarok. A tény itt van, a tény alig tagadható, és az a tény sem tagadható, hogy az előbbi kormányt e tekintetben bizony súlyos mulasztásnak vádja terheli. Ezt a vádat a jelenlegi kormányra áthárítani, a mely nem rég alakult meg, nem volna igazságos, és nem is teszem. Kétségtelen, hogy a millenium megünneplésének legszebb módja az volna, a legmeszszebb kihatú nemzeti ünneplés az volna, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy ha közéletünkből eltávolítanók mindazokat a bajokat, a melyek a mostani kedély-depressiót, a mostani lehangoltságot előidézték. Eötvös

Digitized by Google

Károly t. képviselőtársam ezen gondolatnak abban az alakban ad kifejezést, hogy a millenium alkalmára hozassék létre az országnak teljes függetlensége abban az értelemben, a mint azt az ő t. pártja értelmezi. És ha odáig nem is megyek, politikai hitvallásomhoz híven azt azonban igenis állítom, és abban az én felfogásom rokon az övével, hogy a millenium megünneplését nem képzelhetem sikeresen a nélkül, hogy ennél az alkalomnál kidomborodjék, hogy ennél az alkalomnál világra szóló teljességben kifejezésre jusson Magyarországnak közjogi és állami önállósága, *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Magyarországnak önálló nemzeti léte; *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* hogy közéletünkből eltávolíttassanak mindazok a kétértelműségek, melyek az idegen szemek előtt elhomályosítják, hogy Magyarországnak az a közjogi állapota, a mely elvileg meg van állapítva 1867-ben, tényleg azonban nem érvényesült annak minden ágában, és minden consequentiájában, a melynek egyik lényeges, oszlopos alapgondolatát képezi az országnak állami függetlensége, és önálló nemzeti léte, kidomborodjék a maga teljességében, hogy ennek minden consequentiája érvényesüljön, érvényesüljön ne csak úgy, hogy azt magunk közt házi használatra élvezhessük, *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* hanem úgy, hogy az az egész világ előtt félreismerhetlenül a félremagyarázások és kétértelműségek kizárásával a maga teljes fényében ragyogjon. *(Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

T. ház! Ezzel egybe van kötve egy másik momentum is. Tagadhatatlanúl a mi ezer éves viszontagságteljes történetünknek egyik nagy jelentőségű fejezetét, egyik nagy jelentőségű fejlődési stadiumát, sőt egy új fejlődés, egy új erőteljes felbuzdúlás, egy új megifjodás kiindulási pontját képezte a nemzet és a fejedelem közt hosszú éveken, mondhatni évszázadokon át fennállott súrlódások és félreértések befejezése, a fejedelem és a nemzet közt történt teljes és utógondolat nélküli kibéküllés, teljes megértés, azonos álláspontra helyezkedés. Ezen nagy ténynek megünneplése, ezen helyreállított egyetértésnek és solidaritásnak külső kifejezésre juttatása szerintem a millenaris ünneplésnek, ezredéves fennállásunk megünneplésének egyik kimagasló momentumát kell, hogy képezze. *(Élénk helyeslés bal felől.)* A harczok és félreértések lélektani maradványainak azon elenyésztetésére, — melyet igen szerencsétlen kézzel nem rég megkísérlettek, más alakban, — mondom ezen lélektani maradványok kiirtására is legszebb alkalom ez az ünnep, melynél fényesen és meghatóan lesz kidomboritható azon érdeksolidaritás, mely király és nemzet közt fennáll, de csak egy alapon állhat fenn. Valamint ugyanis a t. minister úr egy akkor általam nem annyira tartalma mint egyoldalúsága miatt kifogásolt kifejezéssel azt mondotta, hogy a magyar nemzeti politika csak az lehet, mely a királylyal való egyetértésen alapúl, úgy ezt a tételt ki kell egésziteni azzal a másik tétellel, hogy a dinastiának jó politikája, a helyes dinasztikus politika is csak az lehet, a mely a magyar nemzettel és a magyar nemzet érzelmeivel megegyezik. *(Zajos helyeslés a bal- és zélsőbalon.)*

Ha ezeréves állami létünknek megünneplése ezeket a momentumokat domboritja ki, akkor maradandó jelentőségű tényt fog képezni nemzetünk életében. Mert azok a bajok, melyek közéletünkbe újabban férkőztek be, és a melyek a közérzületre lehangoló befolyással vannak, nagyrészben lélektani bajok, a melyek ellen lélektani eszközök segítségével is kell küzdeni. A visszavonásnak, az egyenetlenségnek, az egymással való összeveszésnek mindazon elemeivel szemben, melyek közéletünkben az utolsó idők alatt oly sajnosan szaporodtak és az előbbinél sokkal nagyobb mertékben tüntek föl, nagy jelentőséggel birhat egy oly ünnepély, annak már előkészitése is, és még inkább méltó megülése, a mely emlékeztet minket egy együtt átélt ezeréves történet minden viszontagságaira, mely emlékeztet minket a nemzeti solidaritásnak, a nemzeti egységnek szent kötelékeire, a mely azoknak az érzelmeknek, melyek közöttünk viszszavonást és egyenetlenséget idéznek elő, ellenébe helyezi, ellenállhatlan áradattal azokat a, — hinni akarom, — minden magyar ember szivében sokkal erősebb érzelmeket, melyek minket az összetartásra, a solidaritásra, az együttes munkálkodásra, az együttes szenvedésre, együttes küzdésre, szóval az együttlétnek minden lelki, minden akaratbeli és minden tettbeli alkotó elemének fentartására utalnak. *(Élénk helyeslés bal felől.)* És ezért is azt mondom, t. képviselőház, hogy ennek az ünnepélynek olyannak kell lennie, mely először is elhat az ország minden lakójának szivéig. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Nagy központi látványosságok, ennek nem tehetnek eleget. Az ünnepély fényének és melegének el kell hatni tudnia, — és annak a módját ki kell találni, *(Helyeslés bal felől.)* az ország legelhagyatottabb, legszegényebb kunyhójába is. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* De az ünnepélynek kihatással kell birnia az összes európai, — vagy ne is korlátoljuk még ennyire sem, — az egész müvelt világ összes testvér nemzeteire. *(Helyeslés a baloldalon.)* Én teljesen egyetértek Eötvös Károly t. barátommal; vendégekül meg kell hívni ezen ünnepélyre a népcsaládok összes tagjait; meg kell nekik mutatni, — nem dicsekvőleg, hanem rokonszenvükre appellálva, — a multban szerzett érde-

Digitized by Google

meket; meg kell nekik mutatni a multban szerzett jogczímeink összeségét, meg kell nekik mutatni haladásunkat, a jövőre irányuló szándékainkat és elhatározó akaratunkat, de meg kell őket ismertetnünk mindenek előtt nemzeti és állami létünk alapjaival, annak önállóságával, annak függetlenségével. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

De, t. ház, egy ily értelemben vett nagy nemzeti ünnepély előkészítésére, megvallom a rendes chablonszerű eljárást nem tartom alkalmasnak. *(Igaz! Úgy van! helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* Én erre a czélra legalkalmasabbnak tartam az országgyűlés mindkét házából megalkotandó országos bizottságot; ez az országos bizottság a kormánynyal egyetértőleg, a kormány előterjesztése szerint, állapítaná meg az ünnepély összes módozatait *(Helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* És megmondom, miért tartom ezen út követését a leghelyesebbnek. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nem vezet engem ezen indítvány megtételénél ellenzéki szempont, vagy a kormány iránti bizalmatlanság. Ha valaki a kormányzat valamely normalis functioját, valamely olyan hivatását, melyet egészséges állapotok mellett csak a kormányzat teljesíthet, a kormányzat kezéből kiragadni kíván, és parlamenti bizottságra ruházza: akkor ez ellenzéki élű indítvány, melyet rendesen nem indokol és nem igazol más, mint a kormány iránti bizalmatlanság. De ez a szabály a jelen esetre nem alkalmazható. Én azt tartom, hogy itt a dolog természete szerint az előkészítésnek ez a módja a leghelyesebb. *(Igaz! Úgy van a bal- és szélsőbalon.)* Annyira leghelyesebb, hogy én, ha nem ezeken a padokon ülnék, hanem a kormánypadokon, akkor is ép úgy, mint most, ennek az útnak a követését ajánlanám, és pedig a következő okokból: *(Halljuk! Halljuk!)* Ha a kormány a nélkül, hogy már az előkészítés stadiumaiban az országgyűlés két házának kiküldötteivel érintkeznék, egy tervet megállapít, ezen terv tisztán, mint a kormány ténye, mint a kormány programmja kerül a képviselőház, azután a főrendiház elé. A kormány esetleg nem bir kellő tájékozottsággal az országgyűlés mindkét házában létező óhajtásokról, esetleg bele vegyűlnek az ő előterjesztésébe olyan propositiók is, melyek általános helyeslésre nem számíthatnak. De ha az előterjesztés a kormány elszigetelt tényét képezi, az könnyen beleesik a pártok küzdelmeibe, a pártok, mint olyanok foglalnak állást a mellett, vagy azzal szemben, a mi a kölcsönös kapacitálást nehezebbé teszi; és ez mindenesetre azon veszélylyel jár, hogy az ügyet a maga nemzeti jellegéből kivetkőztettetvén, a pártok küzdelmeinek tárgyává tétetnek, a melylyé pedig annak nem szabad válnia. Ezt a veszélyt a limine el kell hárítani mindjárt a kezdeményezés módja által. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

De, t. ház, ha a kormány az ügyet tisztán a maga körében akarja is kezdeményezni, ha azért még sem mondhat le arról, hogy a társadalom mindenféle elemeinek tanácsát igénybe vegye. A kormány enqueteket fog tartani, vagy bizottságokat fog alakítani, a mint már a kiállítás ügyére is külön alakított a t. kereskedelmi minister úr egy bizottságot. Szóval, bizottság okvetlenül lesz, vagy talán bizottságok, melyek a kormányt körül fogják venni és tanácsaikkal ellátni.

Már most, t. ház, ebben a nagy nemzeti ügyben kicsoda és micsoda testület a leghivatottabb arra, hogy már a kezdeményezés stadiumában sem nélkülözhető tájékoztató útmutatást a kormánynak nyújtsa? Kicsoda illetékes erre? Ki az, a kinek segítségül hívása, — hogy úgy mondjam, — ki nem kerülhető, indokolt, a ki mellett magát senki mellőzve nem érezheti? Kicsoda és melyik testület az, a mely erre illetékes, ha nem az a két testület, a melyek egyike alkotmánynak és törvénynek alapján, a másik a törvényes alapon kivül még az időnként a nemzettől nyert mandatum alapján és a törvényhozó hatalomnak egyik alkotó elemét képezi, és így a legmagasabb fokozaton a nemzet egyetemét képviseli? A nemzet egyeteme képviselve van itt ebben a házban; a nemzetnek olyan társadalmi rétegei, a melyeknek közreműködése ezen nagy nemzeti ünnepélynél különösen fontos, képviselve vannak a főrendiházban. Ha tehát tisztán mint a társadalom segítségül hívásának organumát tekintjük is, alkalmasabbat erre, hivatottabbat erre, designáltabbat erre, mint az országgyűlésnek két házát, nem is találunk. *(Helyelés balfelől.)*

De azután tovább megyek, t. ház. *(Halljuk! Halljuk!)* Minthogy az ünnepélybe a vidéket is bele kell vonni, természetesen alakítandók lesznek vidéki bizottságok, felhivandók lesznek a törvényhatóságok, hogy ebben részt vegyenek. És ezekkel a vidéki bizottságokkal, ezzel a törvényhatósági résztvétellel szemben, ezekkel a helyi alakulásokkal szemben, a melyeknek beleszólási jogát és hivatottságát nem lehet tagadni, a központi vezetésnek mégis bizonyos túlnyomó auctoritassal kell bírnia, kell, hogy azok a központi vezetés irányító kezét szívesen elfogadják. Hát melyik ilyen központi testület bírhatna nagyobb tekintélylyel, melyiket fogadnák el minden féltékenység nélkül legkészségesebben a vidéki organismusok, a vidéki törvényhatósági küldöttségek, mint azt a testületet, a mely a legfőbb hatalom letéteményeseiből, az országgyűlés két házából alakulna? A kellő auctoritassal ennek a mozgalomnak irányítására, vezetésére, talán egy testület sem bírhat, vagy leg-

Digitized by Google

alább oly mértékben, mint a mily mértékben bír azzal az országgyűlés két házából alakult országos bizottság. *(Halljuk! Halljuk!)*

És tovább megyek, t. ház. *(Halljuk!)* Ezen ünnepélyen központi alaknak mindig oda gondolom Magyarország koronás és alkotmányos királyát. Ő vele egyetértőleg kell ezen ünnepély minden részletének megállapíttatni, valamint kell, hogy egyetértőleg állapíttassanak meg a törvényhozás másik factorával, az országgyűlés két házával.

Már most, t. ház, igen természetes, hogy a kormány a maga javaslatait, ha kizárólag a maga kezdeményezési körében érleli meg, a főbb elvi momentumokban a korona jóváhagyásával terjeszti elő. Hát nem kívánatos-e az, hogy a korona és a törvényhozás másik factora, az országgyűlés közt már az előkészítés stadiumaban a kormánynak közvetítése által meg legyen az érintkezés, hogy együtt érleljék meg elhatározásaikat az ünnepélyre? nem sokkal kívánatosabb-e ez, mint az, hogy a kormány mintegy a koronának végleges elhatározásaival, melyeket ő képvisel, lépjen az országgyűlés elé, úgy, hogy azután minden véleménykülönbségnél újabb tractatusoknak legyen helye, vagy hogy azoknak módosítása igen nehéz legyen, az országgyűlés azokkal szemben bizonyos pressio alatt álljon? *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

Mindezen okok tisztán practicus szempontból, ennek a tárgynak természete folytán kívánatossá teszik azt, hogy már az előkészítés stadiumaba is bizottság kiküldetése által belevonassék az országgyűlés mindkét háza. De mind ehhez hozzájárúl még egy momentum, és ez előttem a legfőbbek egyike. *(Halljuk! Halljuk!)*

Bevezetőleg felemlítettem azt a sajnálatos tényt, hogy az ezredéves ünnepély iránt az a meleg érdeklődés, az a nagymérvű lelkesedés, melyet ez alkalom megérdemelne, nem létezik. Ezzel szemben talán nincsen alkalmatosabb mód e lethargianak megszüntetésére, nincsen erőteljesebb figyelmeztetés a nemzet előtt az ünnepély nagy jelentőségére, mint ha az ünnepélynek előkészítését is ily szokatlan ünnepélyes formában eszközöljük, *(Helyeslés a baloldalon.)* ha már az ünnepély előkészítését is egy oly forumra bízzuk, a mely forum állami életünk legfontosabb és legkényesebb részeinek intézésére szokott hívatva lenni, t. i. egy országos bizottságra. Egy országos bizottság kiküldésének ténye e czélból már az első lépés azon eredmény felé, hogy ez ünnepély a maga nemzeti jelentőségében, a maga egész historiai, egész állami fontosságában álljon a nemzet előtt, *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* holott, ha mi e chablonszerű eljárásra utaljuk, hogy majd a kormány megteszi előterjesztéseit, akkor azután ezek vagy egy szakbizottsághoz, vagy egy külön erre alakítandó képviselőházi bizottsághoz tétetnek át, innen azután, ha a képviselőházban letárgyaltattak, alkotmányos hozzájárúlás végett a főrendiházhoz tétetnek át, szóval, hogy ha ilyen, — hogy német kifejezéssel éljek — geschäftsordnungmässig eljárás terére utaljuk ezt az ügyet is, akkor ez eljárás nem alkalmatos arra, hogy a nemzeti lelkesedést arra a magas fellobbanásra indítsa, a melyre szükség volna ezt az ügynél, nem alkalmatos arra, hogy kifejezést adjon azon kivételes fontosságnak, melylyel a törvényhozásnak minden factora ez ügyet felruházza *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Ezek azok az indokok, t. ház, melyek engem és elvtársaimat anélkül, hogy ma az ünnepély módjára nézve bármely concret propositioval lépjünk a ház elé, mert a kormánynak e tekintetben való kezdeményezési jogát és hivatását nem akarjuk alteralni s ennek látszatát is el akarjuk kerülni, arra bírtak, hogy arra kérjük a t. házat, szólítsa fel a parlament másik házát, a főrendiházat egy országos bizottság alakítására, mely bizottság a kormánynyal egyetértőleg, vagy ha tetszik a kormány ezzel a bizottsággal egyetértőleg állapítsa meg ezredéves állami létünk megünneplésének módját. Kérem a t. kormányt is, hogy ehhez a módozathoz hozzájárúlni szíveskedjék, a mely módozat, — ismétlem, — az itt tárgyalt ügynek különleges természete szerint nem tartalmaz magában sem bizalmatlanságot a kormány iránt, sem azt a törekvést, hogy a kormány valamely természetes functiojától megfosztassék s ez a parlamentre átruháztassék. Ez az ügy olyan, hogy már az előkészítés stadiumában az egész nemzetnek s e nemzet hivatott organumainak, a törvényhozás két házának kell abban közreműködnie. *(Élénk helyeslés bal felől.)* Félek attól, hogy ha erre az útra nem lépünk, az a chablonszerű eljárás, a melyet mi követünk, chablonszerű felfogásnak útját fogja egyengetni a nemzetben is, *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* holott az a kivételes, az az ünnepélyes eljárás, melyet követnénk indítványom elfogadása esetében mintegy első figyelmeztetés volna a nemzethez arra, hogy ne csak látványosságokra készüljön, hanem egy szívének minden rejtekét átjáró, nemcsak a múltat megünneplő, de a jövőt is előkészítő, *(Úgy van! balfelől.)* nemcsak egy ezeréves küzdelem emlékének szentelt, de egy újabb, számtalan évre terjedő lendület előidézésére hívatott nagy állami és nemzeti cselekményt kell előkészítenie. *(Élénk helyeslés balfelől.)* Ebben a szellemben kívánom indítványomat elfogadásra. *(Élénk helyeslés és éljenzés balfelől.)*

Elnök: Fel fog olvastatni az indítvány.

Bernáth Dezső jegyző *(olvassa)*: »Hatá-

Digitized by Google

rozati javaslat. Szólítsa fel a ház a főrendiházat országos bizottságnak alakítására, mely az országgyűlés két házának választottjaiból álljon, és a kormánynyal egyetértőleg állapítsa meg a magyar állam ezer éves fennállása megünneplésének módozatait. Beadják gr. Apponyi Albert és társai«.

Wekerle Sándor ministerelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Azon határozati javaslatra, melynek czélja az, hogy a törvényileg megállapított országos nemzeti kiállítás helyett világkiállítás rendeztessék, bővebben kitérni nem kívánok, mert erre vonatkozólag, azt hiszem, nemcsak a helyt álló, hanem a minden tekintetben kifogástalan, és ennélfogva döntő indokokat, t. barátom a kereskedelmi minister úr fogja ki fejteni, mint a ki e törvényjavaslatot előterjesztette, minthogy azonban ezen törvényjavaslat tárgyalása a dolog természeténél fogva kapcsolatba hozatott a millenaris ünnepélylyel . . .

Polónyi Géza: Ezer éves! . . .

Wekerle Sándor ministerelnök: . . . az ezredéves ünnepélylyel — igen helyes, elfogadom — mivel, mint mondom, ez kapcsolatba hozatott az ezredéves ünnepélylyel, a mely ünnepélynek nemcsak rendezése, hanem egész kérdése nem csupán a kereskedelmi minister úr hatáskörébe tartozik, hanem első sorban az egész kormány feladatát képezi: *(Igaz! Úgy van!)* méltóztassanak megengedni, hogy a kérdés ezen részére vonatkozólag, és gróf Apponyi Albert határozati javaslatával szemben elfoglalt álláspontomra vonatkozólag előadjak némelyeket. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mi, t. képviselőház, az országos kiállítás rendezésére vonatkozó törvényjavaslatot mindig olyannak tekintettük, a mely az ezredéves ünnepélynek egyik részét képezi. Így volt feltüntetve a kérdés akkor, midőn az első javaslatot előterjesztettük; így van feltüntetve az a kérdés most is. De nem kíván lenni sem maga a javaslat, sem az annak indokolásában felhozottak, az ezredéves ünnepély programmjának egésze, ennek az egésznek a feltüntetése. Ha méltóztatnak figyelemmel olvasni ezt az indokolást, abból kitűnik, hogy mi először is azért terjesztjük elő ezt a javaslatot ma különállólag, mert a törvényhozás által az ünnepélyre vonatkozólag megállapított határidőt egy esztendővel kitolni kívánjuk, másodszor mert nem az ezredéves ünnepély többi pontozataira, hanem a kiállításra már is oly költségekre van szükségünk, melyeket a törvényhozás külön felhatalmazása nélkül nem foganatosíthatunk. E két indokból az ezredéves ünnepélyre itt csakis azért történik hivatkozás, mert az mondatik egyik bizonyítékként, hogy nemcsak maga a kiállítás ügye teszi kívánatossá az 1895-ről 1896-ra való elhalasztást, hanem azért is, mert az ezredéves ünnepély méltó megülésénél oly intézkedésekre lesz szükség, melyeket sokkal méltóbban tudunk foganatosítani 1896-ban, mintha az 1895-re megállapított terminushoz ragaszkodunk. Ez az indokolás tehát nem azt teszi, mintha ez előterjesztés kívánna lenni az ezredéves ünnepélyre nézve; sőt ellenkezőleg, épen azt mondjuk: mivel minden tekintetben méltón kívánjuk ezt az ezredéves ünnepélyt megülni, kérünk bizonyos időhaladékot.

Magára az ezredéves ünnepélyre vonatkozólag, t. ház, nem fogjuk elmúlasztani a t. képviselőháznak és általában a törvényhozásnak részletes előterjesztést tenni, *(Helyeslés jobb felől.)* még pedig nemcsak a kiállításra vonatkozólag, nemcsak azon mozzanatokra vonatkozólag, melyeket már is felemlítünk a törvényjavaslatban, hanem az ezredéves ünnepély egészére vonatkozólag kívánjuk megtenni. *(Helyeslés jobb felől.)* Meg kívánjuk tenni azt akként, hogy az előterjesztés ne csak magának a kormánynak álláspontját jelezze, hanem minden párt- és osztálykülönbség nélkül a nemzet egészének körében felmerült kívánalmaknak méltó kielégítésére vezessen. *(Élénk helyeslés.)* De igen kérnem kell, épen a tárgy fontosságánál és komolyságánál fogva a t. házat, hogy méltóztassék, mielőtt e tekintetben bárminemű határozatokat kívánna hozni, a kormánynak erre vonatkozó előterjesztését bevárni.

Thaly Kálmán: Megint kifogyunk az időből! *(Halljuk! Halljuk!)*

Wekerle Sándor ministerelnök: Leszek bátor annak is bizonyítékát szolgáltatni, hogy nem fogyunk ki az időből, t. képviselőház, sőt talán épen a sikeresebb munkálkodás érdekében van az, hogy ne ma foglalkozzunk e kérdéssel, hanem akkor, midőn minden részletében, és organicus terv fog a képviselőház előtt feküdni. *(Helyeslés jobb felől.)*

Vannak egyes oly kérdések, melyekhez ma hozzászólni sem lehet, mert azokat tisztába kell hozni ezen házon kívül álló más érdekelt tényezőkkel, úgymint gr. Apponyi t. képviselő úr útalt rá, egyes törvényhatóságoknak, egyes helyhatóságoknak, egyes helyi érdekeknek képviselőivel; tisztába kell hozni az irodalom, a tudomány, a művészet képviselőivel, úgy, hogy organicus egészében csak akkor terjeszthetjük elő a tervezetet, midőn mindezen tényezőkkel tisztába hoztuk a kérdést. Ez nem azt teszi, hogy ezáltal a kérdést elhalasztjuk, hanem hogy kellőleg előkészítve, inkább gyorsítjuk és lehetővé tesszük annak megoldását. *(Helyeslés jobb felől.)*

Felhozattak itt oly szempontok, melyeknek az ezredéves ünnepély megülésénél irányadóknak kell lenniök. Én nem zárkozom el, — eltekintve talán attól az egy politikai szemponttól,

Digitized by Google

melyet Eötvös Károly t. képviselő úrnak különleges pártállása tesz indokolttá, hogy t. i. ez az ezredéves ünnepély a magyar állam teljes függetlenségének és önállóságának ünnepe legyen, — *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* mondom, ettől az egy ponttól eltekintve, melynek elfogadását nagyon természetesen politikai pártállásom és teljes meggyőződésem teszi lehetetlenné, *(Zaj a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* azt hiszem, nagy differentiák köztünk nem fognak lenni. Mégis azon elveket és szempontokat kívánom felemlíteni, a melyek, nézetem szerint az ezredéves ünnepély megülésénél kell, hogy bennünket vezessen. *(Folytonos zaj bal felől. Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Károlyi Gábor: Rosszabb, mint Tisza! *(Nagy zaj jobb felől.)*

Wekerle Sándor ministerelnök: Mi nemcsak azt akarjuk, t. ház, hogy kegyeletes megünneplés legyen az ezredéves ünnepély; mi sokkal többet akarunk, azt akarjuk, hogy ezredéves történelmünk minden nevezetesebb momentuma kifejezésre jusson, *(Helyeslés jobb felől.)* hogy újra átérezzük mindannyian e történelmi múlt nevezetesebb momentumait, *(Helyeslés jobb felől.)* és ez által újabb tápot adjunk a nemzeti öntudatnak. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

A másik tekintet, t. ház, a melyet követnünk kell, az, hogy nemzetünk egész ereje fel legyen tüntetve ezen ünnepélyen, fel legyen tüntetve köz- és társadalmi életünk, művészi alkotásaink és törekvéseink, tudományunk és irodalmunk, szóval a nemzeti élet egésze; mert csak ez az egész alkalmas arra, hogy más népeknek a rokonszenvét legyünk képesek felkelteni; egyedül ez alkalmas arra, hogy az ünnepély valóban a nemzeti megszilárdulás ünnepe legyen: egyedül ez alkalmas arra, hogy Európa népei előtt missionkra való hivatottságunkat bemutassuk. *(Helyeslés jobb felől.)*

A harmadik szempont, a melyet érvényesítenünk kell, az, hogy ez az ünnep a jövőre is kihasson és épen azért mi nem látványosságokra, hanem maradandó alkotásokra kívánjuk a sulyt fektetni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Végül a negyedik szempont az, hogy ez nem a kormánynak, — a mitől, úgy látszik, némelyek tartanak, — nem egy pártnak, nem egy osztálynak, nem is egy helynek ünnepe lesz, hanem minden pártnak, az egész országnak, és az egész nemzetnek ünnepe. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* És épen azért kérnem kell a t. házat, épen azért kérnem kell a t. képviselő urakat, hogy annak a nemzeti múltnak, annak a nemzeti dicsőségnek egyes jelesebb momentumait, alakjait, ne úgy tüntessék fel, mintha azokat csak egy párt lenne jogosítva megünnepelni; *(Hosszantartó zaj a szélső baloldalon. Élénk helyeslés a jobboldalon. Halljuk! Halljuk!)* az nemcsak önöké, hanem édes mindnyájunké, *(Úgy van! a jobboldalon)* és a ki ez ezredéves ünnepnek méltó megülését akarja kezdeményezni, az jól teszi, ha ily historiai tényeket nem igyekszik úgy feltüntetni, mintha azoknak folytatását, a magyar nemzeti életben való kifejezését csak egy párt lenne jogosítva ünnepelni, hanem talán helyesen cselekszik, hogyha azt mindnyájunk által akarja megünnepeltetni. *(Zaj bal felől. Élénk helyeslés jobb felől.)*

Thaly Kálmán: Szépen kezdik! Majd mi, magyar párt, maradunk ki belőle! *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Wekerle Sándor ministerelnök: Gróf Apponyi Albert t. képviselőtársam ez alkalommal megemlékezett egy nyilatkozatomról, melyet én egy másik felszólalásom során itt tettem, midőn a helyes, a sikerre vezető magyar nemzeti politika egyik következményeképen . . . *(Zaj bal felől.)*

Thaly Kálmán: A megalázkodás politikája! *(Hosszantartó zaj.)*

Wekerle Sándor ministerelnök: Kérem, szólaljon fel a képviselő úr, meg fogok neki felelni, de így nem tehetem. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

. . . Mondom, midőn a sikerre vezető magyar nemzeti politika egyik mellőzhetetlen attributumaként azt állították fel, hogy szükséges-e sikeres nemzeti politikához, hogy a jó egyetértés a nemzet és fejedelem közt megóvassék. *(Élénk helyeslés és tetszés jobb felől.)* Ez, t. képviselő úr, korántsem tehette azt, de talán nem is kívánta a képviselő úr állítani, mintha én úgy állítottam volna fel a tételt, hogy a dynastia érdeke ép úgy meg nem kívánná a jó egyetértést. Sőt, engedelmet kérek, midőn én a jó egyetértésre hivatkoztam, e tételemben benne volt az a kiegészítés, a melyet a képviselő úr ma szükségesnek tartott kijelenteni. *(Élénk helyeslés jobb felől. Hosszantartó mozgás a bal- és szélső baloldalon.)*

Gr. Károlyi Gábor: Hát már nem haragszik! No jól van! *(Zajos felkiáltások jobb felől: Rendre! Rendre!)*

Wekerle Sándor ministerelnök: Megemlékezett a t. képviselő úr arról a depressióról, arról az elnyomottságról, elkedvetlenedésről, mely ma a közéletben, különösen a politikai életben szerinte uralkodik. *(Úgy van! Úgy van! bal felől. Halljuk! Halljuk! jobb felől. Egy hang a baloldalon: Igaz!)* Hát ha igaz, t. képviselő úr, úgy méltóztassék annak igazi okaival is foglalkozni, *(Zaj a baloldalon. Élénk helyeslés jobb felől.)* és azután azokat az okokat nemcsak itt *(a jobboldalra mutat)* keresni, hanem egyúttal elismerni, hogy ott is *(a baloldalra mutat)* vannak. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Hosszantartó zaj a baloldalon.)*

Digitized by Google

Gr. Károlyi Gábor: Tiszára mutat! *(Élénk derültség a bal- és szélső baloldalon. Felkiáltások jobb felől: Rendre! Rendre!)*

Wekerle Sándor ministerelnök: Higyje el gr. Károlyi Gábor képviselő úr, hogy ha a magyar közélet depressiojának kiáltó okait keressük, kiáltóbb okot az ő szereplésénél alig tudnék mutatni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Ha a közélet depressiojáról beszélünk, ennek indoka, ha nem is kizárólag, de főleg és leginkább abban keresendő, hogy nem tiszteljük kölcsönösen egymásnak nézeteit: *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Ellenmondás, nagy zaj bal felől.)* kétségbe vonjuk egymásnak igaz és egyenes intentioit. *(Úgy van! jobb felől. Hosszantartó mozgás és zaj a bal- és szélső baloldalon.)*

Gr. Károlyi Gábor: Ezt önök csinálják, nem mi! *(Nagy mozgás és felkiáltások jobb felől: Rendre! Rendre!)*

Wekerle Sándor ministerelnök: A magyar közélet depressiojának egyik talán legkiáltóbb oka, hogy nem argumentummal, hanem terrorismussal igyekeznek küzdeni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj éz mozgás a bal- és szélső baloldalon.)*

És a ki tisztelettel viseltetik nemcsak mások véleménye és intentioinak tisztasága iránt, hanem egyáltalán a magyar közélet szabadsága iránt is, az, engedelmet kérek, jól teszi, ha megfontolja azt, hogy a közéletet nemcsak az által lehet veszélyeztetni, ha jogokat feladunk, hanem azáltal is, hogyha jogokat kívánunk igénybevenni és gyakorolni oly modorban, mint önök teszik. *(Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon Folytonos mozgás és zaj bal felől.)*

Gr. Károlyi Gábor: Látszik, hogy Bécsből jött! *(Nagy zaj.)*

Horváth Gyula: Ez jó békéltető hang! *(Hosszantartó zaj és mozgás bal felől.)*

Thaly Kálmán: Nagyon jó hangon kezdi! *(Zaj.)*

Wekerle Sándor ministerelnök: Én nem azért kértem szót, szóba se hoztam volna ezt, ha itt olyaténképen föl nem hozatott volna, hogy én is kivegyem az okokból a magam részét; nem fejtegettem volna ezt, mert csak egy kérést akartam intézni, a melyet joggal támaszthatunk, és ez a kérdés az, hogy akkor, midőn komoly munkára vállalkozunk, legalább dolgozni hagyjanak bennünket. *(Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon. Mozgás a bal- és szélső baloldalon.)*

Gr. Károlyi Gábor: Hát csináljanak valamit; de soha sem csinálnak semmit. *(Hosszantartó mozgás és zaj a baloldalon.)*

Elnök: Gr. Károlyi Gábor képviselő urat illetlen közbeszólásaiért rendreutasítom. *(Helyeslés a jobboldalon. Zaj és mozgás a szélső baloldalon.)*

Szalay Imre: A házszabályok szerint az elnöknek nincs joga ekképen rendreutasítani *(Nagy zaj.)*

Olay Lajos: Vissza kell utasítani; azt nem szabad megengedni. *(Szünni nem akaró zaj. Felkiáltások jobbról: Az iskolás gyerekek zajongnak így!)*

Wekerle Sándor ministerelnök: Engedje meg a t. ház, hiszen ha talán van itt tisztába hozandó kérdés, tisztába hozható az utólag is, felszólalásom befejezése után; de most álláspontomat és annak indokát kívánom jelezni gr. Apponyi Albert t. képviselőtársam határozati javaslatával szemben. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én határozott igéretet tettem arra vonatkozólag, hogy az ezredéves ünnepély megünneplésére vonatkozólag az ünnepély egészét feltüntető programmot leszek bátor ministertársaimmal együtt a t. ház elé terjeszteni. *(Felkiáltások a szélsőbalon: Mikor?)* Mikor? Az 1894. évi költségvetéssel egyidejűleg. Határozott terminust mondok. *(Nagy zaj és nyugtalanság a szélső baloldalon.)*

Thaly Kálmán: Akkor Árpádszobrot már nem lehet önteni.

Wekerle Sándor ministerelnök: Akkorra az Árpád-szobor is meglehet, mert az előkészületek megtételét az nem késlelteti, hogy ha egy programmot adunk. *(Úgy van! jobb felől. Zaj a baloldalon.)*

Miután, t. ház, abbeli meggyőződésemnek is kifejezést adtam, hogy igen elhibázott dolognak tartanám azt, ha a kormány csak a saját kebelében állapítaná meg a programmot, azt kívánom, hogy a kormány a nemzet minden illetékes, arra hivatott és ahhoz értő tényezőjével már előzetesen is érintkezésbe lépjen; sőt tovább megyek, hogy minden párttal érintkezzék . . .

Thaly Kálmán: Köszönjük szépen ilyen hang után! Először összeszid és provocál, s azután hív! *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon. Nagy zaj.)*

Wekerle Sándor ministerelnök: Talán Thaly Kálmán képviselő úr egymagában még nem képez pártot. A mi pedig azt a sokat emlegetett összeszidást illeti, melyről méltóztatott beszélni: talán többet bántott a t. képviselő úr engem egy ülés alatt, mint én őt valamennyi ülésben. *(Úgy van! jobb felől.)* Azt kívánni, hogy mi mindig, glacé keztyűben lépjünk fel, és ne használhassunk az önökeihez hasonló fegyvereket, ez, — bocsánatot kérek, — azt hiszem, legalább is nem méltányos kívánság. *(Úgy van! jobbról.)*

Miután ezen előterjesztés megtételére időhöz kötött igéretet tettem, azt hiszem, ezen előterjesztés tárgyalása alkalmával lesz ideje azt fontolóra venni és az iránt intézkedni, hogy a t. háznak és az országgyűlés másik házának minő módja biztosíttassék ezen egész ünnepély

Digitized by Google

rendezésében. (*Zaj a szélső baloldalon.*) Igen kérem gr. Apponyi Albert t. képviselőtársamat, hogy méltóztassék ezen nyilatkozatommal beérve, határozati javaslatát legalább is arra az időre halasztani. (*Folytonos zaj baloldalon.*)

De van, t. ház, még egy pár más indokom is, a mely miatt a határozati javaslathoz nem járúlhatok. (*Halljuk! Halljuk!*) Mi van abban a határozati javaslatban? Az, hogy küldjön ki az országgyűlés mindkét háza országos bizottságot; de sem az, hogy hány tagból álljon ez a bizottság, sem az, hogy miként oszoljék meg a tagok száma a főrendiház és képviselőház között ebben a határozati javaslatban nincsen benn. (*Úgy van! jobb felől.*) Ennek az országos bizottságnak hatáskörét, nézetem szerint, körülményesen körül kell írni. (*Úgy van! jobb felől.*)

Méltóztassanak egy parlamentáris kormány felelősségével kapcsolatban tekintetbe venni azt, hogy mennyiben illet minket az initiativa joga és kötelessége s a végrehajtás kötelessége, avagy joga, és mennyiben azt a bizottságot? Azt hiszem, e kérdést, mielőtt nem látjuk a részletes programmot, tisztázni nem is lehet. (*Úgy van! jobb felől.*) Igen kérem tehát a t. házat, méltóztassék az illető előterjesztést megvárni és akkor esetleg bizottság kiküldése iránt is intézkedni, s a felelős parlamenti kormány álláspontjának határozott precisirozása és megóvása mellett, egyúttal ezen bizottság hatáskörét is, nem általánosságban, hanem részleteiben is a programm egyes pontjaira vonatkozólag körülírni. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Ezek azon indokok, melyek miatt a határozati javaslat mellőzését kérem. (*Élénk helyeslés és tetszés a jobbaldalon.*)

Eötvös Károly: T. ház! A házszabályokhoz kérek szót, és pedig oly alakban, hogy kérnem kell az igen t. elnök urat, hogy a házszabályok alkalmazásában eddig szakadatlan elfogadott gyakorlat ugyan, s ez nem is vonatott egy oldalról sem kétségbe, hogy közbeszólás miatt a t. elnök úr a képviselőt rendreutasíthatja, de a hogy a t. elnök úr a közbeszóló képviselő eljárását jellemezte, és a minő epithetonnal illette, a melynek igen nyomós értelme van, s bizonyos tekintetben sértőnek is tekinthető, eddig nem volt gyakorlatban. (*Úgy van! a szélsőbal felől.*) Kérem a t. elnök urat, hogy e tekintetben az eddigi gyakorlatot méltóztassék fentartani. (*Zajos helyeslés a szélső baloldalon. Mozgás a jobboldalon.*)

Gulácsy Dezső: Nem kell rá alkalmat adni! (*Nagy zaj a szélsőbalon.*)

Gr. Károlyi Gábor: Minő túlvilági hang ez! (*Nagy zaj.*)

Molnár Antal jegyző: Helfy Ignácz!

Helfy Ignácz: T. ház! (*Halljuk! Halljuk!*) A t. ministerelnök úrnak imént elhangzott beszéde véghetetlen nagy, és mondhatom, kellemetlen meglepetést képezett ránk nézve. (*Úgy van! a szélső baloldalon.*) Megvallom, bármennyire gondolkoztam is fölötte beszéde alatt, nem birtam megérteni, hogy mi okozza, vagy mi indokolhatná azt az éles, haragos hangot, melyet olyan alkalommal használt, midőn az ellenzék mindkét szónoka a lehető legtárgyilagosabban (*Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon. Ellenmondás jobb felől. Nagy zaj.*) szólt olyan tárgyhoz, a mely, remélem, legalább pártkérdést ez országban nem képezhet. (*Felkiáltások a szélső baloldalon: Úgy van!*)

Thaly Kálmán: Azzá akarják tenni.

Hegedüs Sándor: Nem akarják. (*Nagy zaj.*)

Ábrányi Kornél: De akarják. (*Szünni nem akaró nagy zaj.*)

Elnök: Méltóztassanak a t. képviselő urat meghallgatni. (*Halljuk! Halljuk!*)

Helfy Ignácz: Mindkét ellenzéki szónok beszédének világosan átlátszó czélja épen az volt, hogy a kormánynak működését e fontos czél elérésében lehetőleg támogassa, (*Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.*) hogy felhívja, hogy kidomborítsa e kérdésnek nagy fontosságát és a körül csoportosítsa az egész nemzetet, sőt az összes nemzetiségeket is; (*Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.*) és a t. ministerelnök úr mégis e perczet találja legalkalmasabbnak arra, hogy egy erős, dühös, polemicus beszédet mondjon. (*Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon. Zaj és mozgás a jobboldalon.*)

Én ezt két okból sajnálom; először, mert nem szoktam ezt meg a t. ministerelnök úrtól; másodszor, mert azt kell belőle sejteni, hogy bécsi útja rendkivül izgatottá tette. (*Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon. Felkiáltások jobb felől.*)

Wekerle Sándor ministerelnök: Hát ez tárgyilagos beszéd? (*Felkiáltások bal felől: Az!*) Dehogy, ez insultus. (*Nagy zaj és ellemondások bal felől.*)

Justh Gyula: A miniszterelnök úr kezdte. (*Nagy zaj.*)

Elnök: Méltóztassanak a szónokot meghallgatni. (*Folytonos zaj.*)

Helfy Ignáz: De némi ellenmondásba is esett a t. minister úr beszédének támadó részében. (*Nagy zaj és felkiáltások a jobboldalon: Hát ez nem izgatott beszéd?*)

Justh Gyula: A milyen a mosdó, olyan a törülköző! (*Úgy van! a szélső baloldalon. Nagy zaj jobbról.*)

Gr. Károlyi Gábor: Azt hiszik, hogy nekik minden szabad. (*Szünni nem akaró nagy zaj.*)

Elnök: Kérem a képviselő urakat, méltóz-

Digitized by Google

tassanak csendben lenni és helyöket elfoglalni. *(A ministerelnök elhagyja a termet.)*

Gr. Károlyi Gábor: A nagy bújdosót utánozza! *(Derültség a baloldalon. Nagy zaj jobbról.)*

Helfy Ignácz: Igen sajnálom, hogy a t. miniszterelnök úr az által, hogy oly brusque idehagyta a termet, még inkább bebizonyította állításom igazságát, hogy ő maga rendkivül izgatott, haragos, a mire mi nem szolgáltattunk okot. *(Úgy van! a baloldalon.)*

Vajay István: A ki haragszik, annak nincs igazsága.

Helfy Ignácz: A t. ministerelnök úr azt mondotta Eötvös Károly barátunknak, hogy ne tüntesse fel úgy az ünnepet, mint ha az csak a mi pártunknak lennie a patrimoniuma, és ne tüntessék föl ezen ünnepnek főhősét Árpádot úgy, mintha az csak a mi hősünk volna.

Thaly Kálmán: Ferencz Józsefnek is ő volt az ősapja!

Helfy Ignácz: Hivatkozom az egész házra, és kérdem, mondott-e Eötvös Károly barátom csak egyetlenegy árva szót is, a melyből ezt következtetni lehetne? *(Felkiáltások a szélsőbalon: Egy szót se mondott!)* Azt mondotta még a ministerelnök úr, és itt ellentétbe jön önmagával, hogy ne tüntessük föl magunkat, illetőleg a függetlenségi pártot úgy, mintha csak az folytathatná a nemzetnek régi aspiratioit. Ebben a tekintetben nincsen igaza a ministerelnök úrnak, mert hisz ő maga is beismerte, hogy mi vagyunk az egyedüliek e házban, kik ez aspiratiokat a maguk teljességében fentartják. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ő maga részéről visszautasította, még pedig nem csak pártállásánál fogva, hanem hozzátette, benső meggyőződésből is.

Az a kevés, a mit a ministerelnök úr a dolog lényegéről mondott, sajnálattal constatálom, még kevésbbé elégíthet ki bárkit is. Hisz már rég foglalkozik az ország a millenium eszméjével; maga a kormány initialta, már 1891 elején, midőn mint annak egy részét, beterjesztette a kiállítási javaslatot. És ma mit mond a kormányelnök úr? Hogy majd egy év mulva, a költségvetés benyújtásakor ismerteti meg a törvényhozással a kormány eszméit a jövőre nézve! Hát akkor csakugyan azt kell hinnünk, hogy a kormányelnök úr még sincs áthatva ez ügynek rendkivüli fontosságától, ha most is egy évvel elhalasztja csak eszméinek föltárását is! Értem, ha valaki azt mondja: mi a nemzet ezredéves fennállásának ünnepét családi ünnepnek akarjuk tartani s mint ilyet akarjuk megünnepelni. E felfogásnak lehet jogosúltsága. De midőn azt mondjuk: a nemzethez méltón akarjuk megünnepelni, akkor, midőn az ünnep időpontjától csak három év választ el: nem szabad még egy évet elvesztegetnünk! S így nem birom felfogni azt az ellenvetését sem, melyet gr. Apponyi Albert t. képviselőtársam határozati javaslata ellen felhozott, mely pedig a lehető legártatlanabb és legczélszerűbb javaslat, melyet ez idő szerint a t. ház elé lehet terjeszteni. Nincs az ellentétben sem a mienkkel, sem a kereskedelmi minister úr javaslatával, sem a kormány álláspontjával, sőt annak folytán, a mit a ministerelnök úr mondott, hogy t. i. még egy év kell neki, hogy eszméit minden oldalról megérlelje, hogy összeköttetésbe léphessen a hatóságokkal: annál hathatósabb eszköz volna kezében e regnicolaris bizottság.

Ha azon nagy apparatus mellé, melylyel a kormány rendelkezik, hozzáteszszük a társadalom nagy apparatusát, mely leginkább a nemzet ama választottjaiban talál kifejezést, a kik társadalmi, vagyoni állásuknál fogva arra lehetnek hivatva, hogy bizonyos társadalmi körökre hassanak: ezzel is csak a kormány működését gyorsítjuk és erősbítjük. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Minthogy a t. ministerelnök úr magára arra nézve, a mit az egész ház ma tőle várt, a minek kedvéért a vitát mára halasztottuk, abban a reményben, hogy a ministerelnök úr majd hű képét fogja nyujtani a milleniumra vonatkozó terveknek, ma nem nyilatkozott: én az ő haragos nyilatkozataival tovább foglalkozni nem vagyok hajlandó, hanem áttérek most röviden magára a kiállítás kérdésére. *(Halljuk! Halljuk!)*

És itt első sorban bátor vagyok megjegyezni gr. Apponyi Albert képviselőtársamnak, hogy én még az első pontra nézve sem látok ellentétet közte és Eötvös Károly t. barátom között. Azt mondja ugyanis, t. képviselőtársam, hogy eleinte ő is a világkiállítás mellett volt, de azok után, a mik történtek, már hajlandó belenyugodni egy országos kiállításba is. A mi határozati javaslatunk sem tesz egyebet. Eötvös Károly t. barátom világosan kijelentette, hogy az ő határozati javaslata nem jelenti azt, hogy visszautasítjuk a kereskedelmi minister úr javaslatát, hanem elfogadjuk azt basisúl, és csak kibővítjük. Elismerem azonban készséggel annak igazságát, a mit t. barátom Apponyi Albert kiemel, hogy t. i. annak competens megítélője, vajjon lehet-e világkiállítás vagy sem, nem lehet semmiféle privát ember, ezt csak maga a kormány tudhatja. Miért? Mert hiszen akkor, mikor nemzetközi kiállítás megállapításáról van szó, első dolog az, hogy az illető kormány érintkezhessék a külföldi kormányokkal, először azon czélból, hogy megtudja, vajjon nem szándékozik-e ugyanarra az esztendőre valamely más kormány nemzetközi kiállítást rendezni, másod-

Digitized by Google

szor azért, hogy tájékoztassa magát az iránt, vajjon a külföld mily mértékben hajlandó ily nemzetközi kiállításban részt venni? Ebben a tekintetben tökéletesen igaza van t. képviselőtársamnak s erre nézve vártam volna a t. miniszterelnök úrnak nyilatkozatát, a ki épen tegnap és tegnapelőtt érintkezett a közös külügyminiszterrel, s így lehet azon helyzetben, hogy nekünk megmondja, vajjon fenforog-e valami nehézség arra nézve, hogy Magyarország most nemzetközi kiállítást rendezzen vagy sem? Én nem várok erre nyilt feleletet, mert bármennyire fáj is, én magamnak igen jól megtudom adni a választ. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Bármennyire csatlakozom is Eötvös Károly barátom ezen határozati javaslatához, tudom nagyon jól, hogy a mai viszonyok, és hozzáteszem, a mai közjogi viszonyok között ez nem teljesíthető és önök nem képesek azt teljesíteni. Tudom nagyon jól, hogy egy ilyen ünnepély rendezéséhez kell a külügyminister hozzájárulása, mert az ő útján történik az érintkezés a külhatalmakkal. A közös külügyminister azonban ma nehezen tenné azt, hogy ő maga járuljon hozzá, hogy Magyarors ág önálló államiságát a külföld előtt egy fényes ténynyel, egy nagy világra szóló ünnepélylyel constatálja. *(Ellenmondások jobb felől.)* Ha nincs igazam, bizonyítsák be az ellenkezőt, én örülni fogok rajta. Igaza van Eötvös Károly t. barátomnak, hogyha valaha volt alkalma és oka Magyarországnak világkiállítást rendezni, úgy az most van az ezer éves ünnepély alkalmával. Ő sokat kiemelt, de a tárgy oly rendkivüli, hogy azt sem egy, sem két, sem tiz beszédben kimeríteni nem lehet. Igaza van, midőn azt mondja, hogy az ritka dolog, hozzáteszem, unicum a világtörténelemben, mert ha nézzük mindazokat a nemzeteket, a melyek ma első szerepet visznek Európában, és a legnagyobb hatalmak, akkor nem léteztek, mikor Magyarország már, mint megalkotott, mint szervezett állam állott azon a földön, a hol ma van. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* A hatalmas nagy Britannia, egy piczike kis szigetecske volt. Franczia országnak nyoma sem vala, csak néhány apró tartomány volt területén, melyek közt a legnagyobbak egyike volt Alsó-, másika pedig Felső-Burgundia. Spanyolország nem létezett mint Spanyolország, ott voltak az arabok. Oroszországban a Rurik dinastia alatt a normannok uralkodtak, — nem is szólva Ausztriáról, a mely akkor egy kis őrgrófság volt, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* mely akkoriban Magyarország birtoka volt egész le az Emsig.

Mikor ily rendkivüli körülmények között, mikor a létező nagy hatalmak közül egy sem létezett, vagy megfordítva, a midőn azon nagy hatalmak közül, a melyek akkor léteztek, ma már egy sem létezik, mikor összedőlt azóta Nagy Károly világbirodalma, mikor összedőlt az Ozmán és a byzanczi birodalom, összedőlt Lengyelország és egy egész rakás a nagy és kis országokból és Magyarország daczára annak, hogy tatár, török, és a mi még több: 300 éven át német pusztította, mégis fönnáll csekély eltéréssel, földrajzi épségében, nyelvi épségében és fejlődésében egyaránt: ez oly ritkaság, mely igazán vonzóerőt gyakorolhat a világ valamennyi népére. Különösen gyakorolhat vonzóerőt ez a világ alkotmányos népeire, mert ne felejtsék el, hogy ezredéves ünnepélyünk nemcsak arra való, hogy megünnepeljük nemzeti létünket, fejlődésünket, iparunkat és kereskedelmünket, hanem ennek czélja szerintem első sorban az, hogy megünnepeljük ezredéves alkotmányos életünket. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* Ezért unicum a magyar állam és ezért áll egyedül a világon, a világon mondom, mert az a parlament és alkotmány, melyre a parlamentekben rendesen hivatkozni szeretnek, csak 135 évvel utánunk jött létre, mert Magyarország alkotmánya Angliáit is megelőzte, mert Magyarország alkotmánya már akkor meggyökeresedett, a mikor Anglia az első chartá-t 1101-ben kapta. Ezért, midőn elfogadom a határozati javaslatnak azt a pontját, mely azt indítványozza, hogy akár egy regnicolaris bizottság, a mint ezt gr. Apponyi Albert képviselő úr kívánja, akár a kormány directe, a parlamenttel, vegye kezébe a millenium ügyét, de részemről szükségesnek tartom, hogy ne csak, mint Eötvös Károly képviselőtársam kívánja, azon nemzetek képviselői, a melyek Árpád idejében éltek, mert hiszen ezek közül vajmi kevesen léteznek, hanem, hogy az összes alkotmányos államok képviselői meghívassanak. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Ő Felségének volna nemes feladata meghívni az alkotmányos országok fejedelmeit, aként, hogy úgy a fejedelmek, mint a képviselők láthassanak egy ezer éves törvényhozást, a mely buzdító például szolgálhat arra, hogy mily ellentállást képes kifejteni a legveszedelmesebb viszontagságok közepette ezer éven át, egy kis nemzet is. *(Helyeslés a bal- és szélső balon.)*

Őszintén megvallom, hogy a legkisebb reményt sem táplálom arra nézve, hogy a t. kormány akár akarjon, akár képes legyen egy nemzetközi kiállítást rendezni. És miután ezt nem remélhetem, hát ha el is fogadjuk a t. kereskedelmi minister úr javaslatát, arra kérem őt, hogy törekvését oda irányítani méltóztassék, hogy ha forma szerint nem is mondatik a kiállítás nemzetközinek, a kiállításnak mégis nagy része ezzel a jelleggel birjon s nyisson tért a nemzetközi érdekeknek, a melyek

Digitized by Google

a mi érdekeinknek is meg fognak felelni, és különösen kívánatosnak tartanám, hogy a szomszéd államok bevonassanak ebbe a kiállításba, s meg vagyok róla győződve, hogy a keleti, első sorban pedig az új államok szívesen fognak hozzánk eljönni, mert lehetetlenség, hogy meg ne emlékezzenek arról, ne érezzék magukban, hogy a mi ezrédéves fenmaradásunknak köszönhetik feltámadásukat. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mert erős meggyőződésem, és azt hiszem, mindenkinek az, a ki kissé komolyabban tanúlmányozta a történetet, hogy ha Magyarország új erőkifejtésre nem lett volna képes, ha Magyarországot állandólag elárasztotta volna akár a török, akár a német, manapság sem Románia, sem Szerbia, sem Bulgária nem léteznék, mint állam. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Ugyanaz, a ki elmosott volna minket, elmosta volna őket is. Nekem tehát semmi kétségem az iránt, hogy azok a népek igen szívesen jönnek el hozzánk, ha őket a kormány kellő időben meghívja.

Ennyit tartottam szükségesnek egyelőre elmondani, kijelentvén, hogy hozzájárúlok úgy Eötvös Károly t. barátom, valamint gr. Apponyi Albert t. képviselőtársam határozati javaslataihoz. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Lukács Béla kereskedelmi minister: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Megvallom, óhajtottam volna, ha az általam előterjesztett törvényjavaslat tárgyalása keretébe nem vonatott volna be oly kérdés, mely, habár a törvényjavaslattal kétségkivűl kapcsolatban van, mint azt indokolásomba magam is érintettem, de a melyről azt hiszem, hogy annak tárgyalása más időpontban talán alkalmasabb lett volna. *(Helyeslés jobb felől.)*

Én ezúttal magára a törvényjavaslatra kívánok szorítkozni s első sorban azokkal az észrevételekkel és ellenvetésekkel foglalkozni, a a melyek az 1896-ban tartandó nemzetközi kiállításra vonatkozólag tétettek. *(Halljuk! Halljuk!)*

Tehetem ezt annyival inkább, mert az ezredéves ünnepélyre vonatkozólag a kormány álláspontját már jelezte a ministerelnök úr, a mi abban foglalható össze, hogy, a mint különben azt a ház előtt fekvő iratok és jelentések is mutatják: a kormánynak szándéka az ezredik évfordúlót ahhoz méltóan megünnepelni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A kormány foglalkozott ezzel a kérdéssel, és ebben az irányban a törvényhozásnak kellő időben, mindenesetre oly időben, hogy azzal a t. ház és a törvényhozás behatóan foglalkozhassék, részletes előterjesztést fog tenni. *(Helyeslés jobb felől.)*

Ma erre a kérdésre vonatkozólag többet kijelenteni korai volna. Hiszen a kilátásba vett időponthoz képest még három esztendő áll előttünk és ma részletes programmot megállapítani arra, nézve, hogyan és miként fogjuk megünnepelni a magyar állam ezredik évfordúlóját, azt hiszem, korai lenne és nem is lehetne czélszerű. *(Úgy van! jobb felől. Mozgás a bal- és szélsőbalon.)* Kérem tehát a t. házat, méltóztassék megvárni azokat az előterjesztéseket és javaslatokat, melyeket ebben az irányban a kormány tenni fog.

Áttérek magára a törvényjavaslatra *(Halljuk! Halljuk!)* s e tekintetben mindenekelőtt constatálom azt, hogy annak tartalma ellen tulajdonkép csak egy oldalról tétetett észrevétel, és hogy nevezetesen a t. nemzeti párt is legalább, ha jól értettem, a jelzett álláspontot, magát a törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául elfogadja. Azon határozati javaslat azonban, melyet Eötvös Károly t. képviselő úr a maga és társai nevében benyújtott, a törvényjavaslatnak a pénzügyi és közgazdasági bizottságokhoz való újabb visszautasítását czélozza, kiegészítésképp oly utasításokkal, melyek nézetem szerint a törvényjavaslatot a maga lényeges tartalmából égészen kivetkőztetik, és így, habár a t. képviselő ur, a mint megjegyezte, azok közé íratkozott be, a kik a törvényjavaslat mellett kívánnak szólni, azt hiszem, tényleg a határozati javaslat elfogadása, tulajdonkép egy jelentőségű lenne a törvényjavaslat elvetésével.

Arra kérem a t. házat, hogy az Eötvös Károly t. képviselő úr által bemutatott határozati javaslatot a következő okokból mellőzni méltóztassék. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nevezetesen a határozati javaslatban, de annak indokolásában is több képviselő úr felvetette azt az eszmét, hogy az ezredik év megünneplése alkalmából ne nemzeti, hanem világkiállítás rendeztessék. T. ház! *(Halljuk!)* Habár ez az eszme annak idején részletesen meg volt vitatva itt a házban s a közvéleményben is, és habár ez a vita befejezettnek volna tekinthető, mégis, miután most újra felvettetett, méltóztassék megengedni, hogy ezzel én is kissé foglalkozzam, *(Halljuk! Halljuk!)*

Én egy világkiállítás rendezését nem tartanám czélszerűnek; nem azért, mintha talán nem volnánk képesek olyan világkiállítást rendezni, a mely minden tekintetben megállja a helyet és méltóan megfelelne ennek az országnak, mert bár nagy áldozatokkal, de ha szükségesnek és czélszerűnek tartatnék, ilyent is lehetne rendezni.

De nem járúlhatok ez eszméhez azért, mert álláspontom az, a mi az első törvényjavaslat bemutatása alkalmával is kifejezésre jutott, és a melyre a ház is helyezkedett, hogy annak az alkalomnak, melyből a kiállítást rendezni kívánjuk, t. i. a magyar állam ezer éves évfordulóját

Digitized by Google

nak megünneplése, csakis nemzeti, vagyis oly kiállítás feleljen meg, *(Helyeslés jobb felől.)* melyet saját erőnkből, saját tehetségünkből rendezünk, melyet nem ékesítünk fel idegen tollakkal, *(Helyeslés jobb felől.)* melynek rendezésénél nem fordúlunk idegen költségért, hanem a melyet annak bizonyítására rendezünk, hogy nemzetünket, állami életünket, mívelődésünket, közviszonyainkat, szóval a nemzetnek teljes érverését mutassuk be. *(Helyeslés jobb felől.)*

T. képviselő úr különösen állami szempontból óhajtja, hogy világkiállítást rendezzünk, s ne egyszerű nemzeti, országos kiállítást. Úgy látszik, Eötvös Károly t. képviselő úr is abban a nézetben van, a melyet gr. Zichy Jenő t. képviselő úr kifejezett, hogy Magyarország állami létét csakis világkiállítás képes a külföld előtt documentálni.

Én ezt tagadom, s e tekintetben legyen szabad utalnom ép az 1885-ik évi kiállításra, s legyen szabad a t. képviselő urak emlékébe visszaidéznem az 1885-ik évi kiállítás megnyitásának fényes ünnepélyét, midőn ő Felsége a hatalmasságok képviselőinek jelenlétében, s az ország színe-javának részvétele mellett azt a kiállítást megnyitotta. Azt hiszem, hogy az az ünnepély, pedig az szintén csak országos kiállítás volt, Magyarország állami létét fényesen documentálta, és én tagadom, hogy egy országos, nemzeti kiállításnak rendezése Magyarországnak állami létét kisebbíthetné, *(Helyeslés jobb felől.)* s hogy Magyarország állami létét, állami önállóságát és egyáltalában közjogi helyzetét egy világkiállítás bármi tekintetben jobban tudná documentálni. *(Helyeslés jobb felől.)*

A javaslat benyújtói, kik a világkiállítás mellett lelkesednek, nézetem szerint nem számoltak azokkal a következményekkel és első sorban azokkal a pénzügyi terhekkel, a melyekkel egy világkiállítás jár.

A határozati javaslat, ha az elfogadtatnék, igen könnyen oly következményekre vezethetne, a melyek pénzügyileg súlyosan nehezednének államháztartásunkra, s a melyek talán legkevésbé lennének összeegyeztethetők azzal a czéllal, a melyet épen kitűztünk: hogy t. i. a második ezredév Magyarországot és a magyar államot consolidáltan, minden tekintetben megerősödve találja. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Felteszem épen azon képviselő urakról, a kik a világkiállítás mellett buzgólkodnak, hogy nem elégednének meg oly kisebbrendű, úgynevezett nemzetközi vagy világkiállítással, a milyeneket látunk itt-ott rendezni, a milyeneket bizonyos vállalkozók mindegyre felajánlanak, a melyek azonban mindössze csak nemzetközi vásárt képeznek. *(Úgy van! jobb felől.)*

Nekem legalább az a nézetem, hogy ha világkiállítást akarunk, akkor annak rendezésébe bele kell menntünk összes szellemi és anyagi erőnkkel. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* Mert azzal fiascót vallani nem szabad, azt mindenképen fényesen és méltóan kell előállítani. Ilyen kiállítás pedig, t. ház, nagyon jelentékeny költségbe kerül, és nem tudom, hogy akkor ilyen kiállítás nem épen azt jelentené-e, hogy az ezredéves ünnepély államháztartásunk nagy nehezen helyreállított egyensúlyának megbontásával járna. *(Helyeslés jobb felől.)* Csak néhány adatra kívánok utalni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az 1855-iki párisi világkiállítás pl., — csakis azokat a költségeket idézem, a melyeket az állam és az illető város fedezett, nem számítok még egyéb hozzájárúlásokat, — mondom, az 1855. évi párisi világkiállítás az államnak 11,500.000 frankjába került; az 1867. évi párisi kiállításnál az állami és a városi hozzájárúlás kitett 12 millió frankot. Az 1873. évi bécsi világkiállítás az államnak 47 millió frankjába került; igaz, hogy nem sikerült, más körülmények is közbejátszottak, de mindenesetre mindenütt jelentékeny hozzájárúlásokról, jelentékeny terhekről van szó, *(Úgy van! jobb felől.)* a melyeket az illető államoknak és városoknak kellett fedezniök.

Az 1878. évi párisi világkiállításnál azon kiadások, a melyeket az állam fedezett, kitettek 55,400.000 frankot. Sőt még azok a kisebbrendű kiállítások is, a minőkhez hasonlót a magam részéről Magyarországon rendezni nem akarnék, mint pl. a barcellonai, 9 millió frankjába került az illető városnak és államnak, és ennek a dicsőségnek a súlyát még most is érzi Barcellona városa.

A melbournei kiállítás, melynek szintén nemzetközi világkiállítás volt a neve, 7 millió frankba került.

Méltóztatnak ezekből az adatokból látni, t. képviselőház, hogy egy világkiállítás, ha azt úgy kívánjuk rendezni, a mint azt óhajtásunkhoz képest rendezni kell, mindenesetre oly jelentékeny költségbe fog kerülni, melynek elvállalása mai viszonyaink közt talán nem volna indokolt. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Ezeket kívántam, t. ház, megjegyezni, első sorban arra a kérdésre, hogy nemzeti, vagy világkiállítás rendeztessék-e? Legyen szabad ezt még csak azzal megtoldanom, hogy tudomásom szerint, — pedig meglehetősen érintkezem az iparos és kereskedelmi körökkel, — a világkiállítás eszméje az ő részükről egyáltalán soha meg nem pendíttetett, *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)* az e tárgyban tartott értekezleteken soha egyetlen hang a világkiállítás eszméjét előtérbe nem tolta, azt, mint az ezer év megünneplésének egyik szükséges attributumát, egyik oldal-

Digitized by Google

ról sem állították előtérbe. *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)*

A határozati javaslat, melyet Eötvös Károly t. képviselő úr benyújtott, még abból a czélból is kiegészíteni óhajtja a törvényjavaslatot, hogy a rendezendő világkiállításra a törvényhozás által a honalapításkor már fennállott nemzetek képviselete ünnepélyesen meghívassék, és hogy a megjelenő nemzeti képviseletek a magyar nemzet vendégeiként fogadtassanak.

Helfy t. képviselő úr már utalt arra, hogy azon államoknak és nemzeteknek talán túlnyomó része, melyek a honalapítás idején ezt az államot körülvették, ma már letűntek, és én megvallom, ha abban a közgazdasági és pénzügyi bizottságban volnék, a hova esetleg ez a javaslat útasíttatnék, meglehetős zavarba jönnék, hogy tulajdonképen kik és mely nemzetek utódjai hívassanak meg; mert ha azon államok képviselői hívatnának meg, melyek a honalapításkor már fennállottak, ha a történelmet emlékünkbe idézzük, akkor talán Szvatopluk, Zalán vezér, Mén Marót utódait és államait kellene valahonnan összeszedni, a mi meglehetős nagy diplomatiai vitatkozásokra vezetne. *(Tetszés jobb felől.)*

De, t. ház, én nem tagadom, hogy Eötvös Károly t. képviselő úr beszédében jelzett több oly eszmét, melyekkel a kormány már ez idő szerint is foglalkozott, és nevezetesen egyes, oly emlékek felállításával, melyek kétségkivül komoly megfontolás tárgyát képezhetik, s a melyek közül egyik-másik alkalmas lehet az ezredéves ünnepély keretébe való beillesztésre. Nem akarok ezekre kiterjeszkedni, de azt hiszem, hogy a kormány az itt felvetett és még ezután a sajtóban a különféle körök által felvetendő eszmékkel behatóan fog foglalkozni, *(Helyeslés jobb felől.)* és a törvényhozásnak lesz módjában a kormány előterjesztése alapján bírálatot gyakorolni.

Habár tehát a határozati javaslatnak ezt a jó oldalát én is elismerem, de tekintettel arra, hogy az általam előadott indokoknál fogva az ezredéves ünnepély alkalmából világkiállítás rendezését czél- és alkalomszerűnek nem tartanám, kérnem kell a t. házat, hogy az Eötvös Károly és társai által beadott határozati javaslatot mellőzni méltóztassék. *(Helyeslés jobb felől.)*

Mitán már felszólaltam, méltóztassék megengedni, hogy a lehető rövidséggel vázoljam azt a képet, a melyet képzeltem, midőn a javaslatot bátor voltam benyújtani, és e tekintetben teljesen egyetértek azon felszólalt képviselő urakkal, a kik majdnem valamennyien a kiállítás jellegére utaltak, nevezetesen arra, hogy minő alkalomból lesz rendezendő e kiállítás, és annak az eszmének adtak kifejezést, hogy e jellege és ezen alkalomszerűsége magában a nemzeti kiállításban is kifejezésre jusson. Én is úgy contemplálom ennek létesítését, hogy a történelmi momentumok a lehetőségig kidomborodjanak, és hogy a kiállítás az ezredéves ünnepély jellegét úgy külsejében, mint összeállításában, mint abban, a mit nyújtani fog, a lehetőségig szemünk elé tárja. *(Helyeslés jobb felől.)*

Épen e czélból kilátásba van véve, hogy a kiállítás két főcsoportra osztassék. Az egyik lenne a történelmi rész, mely szemünk elé tárná Magyarország múltját, küzdelmeit, fokozatos előhaladását, művelődését, melyet a korábbi századok alatt egész mostanig elért; a második főcsoport pedig képezné a jelenkori kiállítást, mely bemutatná Magyarország szellemi és anyagi előhaladását mai niveaujában.

Polónyi Géza: Mézes kalácsból!

Lukács Béla kereskedelmi minister: Engedelmet kérek, t. képviselő úr, Magyarországnak mai előhaladása úgy szellemi, mint anyagi téren sokkal nagyobb, sokkal szebb, semhogy azt mézes kalácshoz lehetne hasonlítani. *(Helyeslés jobb felől.)* Méltóztassék a t. képviselő úr az ilyen eszmét künn hangoztatni választói körében. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

A mi a történelmi részt illeti, úgy hiszem, abban kifejezésre kell, hogy jusson Magyarország egyházi élete a múltban, Magyarország társadalmi élete, és fel kell tüntetnie Magyarország hadászati és hadviselési tényeit. Mindezen a téren gazdagok vagyunk műkincsekben és ereklyékben, mint azt például a sokkal szűkebb és szerényebb körben rendezett ötvös műkiállítás is megmutatta; ezeket habár fáradsággal, de össze fogjuk gyüjthetni valamint azokat a műkincseket is, a melyek, szerteszét vannak szórva a külföldön, úgy, hogy igen fényes, az ország múltját híven szemünk elé táró kiállítást fogunk rendezhetni. *(Helyeslés jobb felől.)* De e mellett, a mint mondám, a jelenkori kiállításra is kiváló súlyt kell fektelni, épen szellemi előhaladásunk, művészetünk, közoktatásunk és neveléstigyünk feltüntetésére, és azt hiszem, hogy ép e csoportok a legszebben és legtanúlságosabban lesznek kidomborítva. *(Helyeslés jobb felől.)* Igy képzelem én a rendezendő kiállítást, hogy az egyfelől hű tükre legyen múltunknak, hogy minden magyar embert fellelkesítsen, és másfelől jelenkorunk hű visszatükrözője legyen, hogy teljes reménynyel és teljes önérzettel nézhessünk a jövő elé.

Kérem a t. házat, méltóztassék a javaslatot elfogadni. *(Helyeslés jobb felől.)*

Bernáth Dezső jegyző: Polónyi Géza!

Polónyi Géza: T. ház! Szegény ember sorsát boldog Isten bírja. *(Derültség és mozgás a jobboldalon.)* Hangosabban tessék éljenezni, mert én ahhoz vagyok szokva. *(Derültség és tetszés a szélsőbalon.)*

Digitized by Google

Én is azzal az erős meggyőződéssel jöttem ma a képviselőházba, okúlva a rövid múlt példáin, hogy a magyar parlamentnek feje fölül elvonúltak azok a vészterhes felhők, melyekből minduntalan a gyülölködés villámai czikkáztak felettünk, és azt hittem, hogy itt már csak mosolygó eget látunk, a melyből csupa derült csillag mosolyog alá. Íme, ma ezen várakozásomban, mondhatom, rendkivüli kellemetlenül csalódtam. A magyar parlament a tőle megvárható és a nála megszokott illemkötelességnél fogva, másrészt azért, mivel a minister úr személyének talán szokatlanúl is nagy rokonszenvvel adózott, megtette a ministerelnökkel szemben azt, hogy távollétében egy ily fontos, az ezer éves emlékünnepet tárgyazó javaslatot nem akart befejezni, hanem megvárta azt, hogy ő. állásához méltó komolysággal és nemzetéhez méltóan representálja azon nézetet abból a székből, a melynek súlyos felelőssége alatt nyilatkozik, miként kívánja Magyarország ezer éves fennállásának emlékünnepét megülni.

És mivel találkoztunk, t. ház? Találkoztunk egy furcsa ministerelnöki felfortyanással, *(Derültség a szélső baloldalon. Mozgás jobb felől.)* a melyre nézve én absolute nem vagyok tisztában az iránt, vihart jelent-e ez egy pohár vizben, vagy egy dörrenést, a mely füstöt és zajt csinál, de magja nincs, a vagy egy harczi riadót, melynek azonban én a magam részéről sem a mai napon, sem a közelmúltban semmiféle hadüzenet alakjában absolute okát találni képes nem vagyok. *(Helyeslés bal felől.)* Én e perczben, bár némi rövid idő állott rendelkezésemre, nem vagyok tisztában aziránt, hogy felvegyem-e a t. ministerelnök úrral a harczi riadónak azt a modorát, a melyet ő itt nekünk bemutatott, vagy pedig számoljak magammal, mint jogász, és gondokozzam a felett, hogy talán enyhítő körülményeket keressek a t. ministerelnök úr kedélyállapotában, a mely körülmények őt merész kirohanásra ösztönözték. (*Mozgás jobb felől. Felkiáltások bal felől: Úgy van! Úgy van!*) Mondom, merész kirohanásra ösztönözték, csakhogy őszintén megvallom, nem tudom: velünk szemben-e, vagy t. szomszédainkkal szemben, vagy a szabadelvűpárttal szemben, vagy talán az országgal szemben; mert épen nem tudom genetikus okát adni annak, hogy mi indíthatta Magyarország ministerelnökét arra, hogy most panaszkodjék, hogy mi nem tartjuk tiszteletben a véleményeket, hogy mi pártmonopoliumot akarunk, hogy mi nem hagyjuk dolgozni azokat, a kik komoly munkához fogtak. Hiszen a t. ministerelnök úr érzi és érti annak súlyát, ha valaki pártot, vagy pártokat azzal vádol, hozzáteszem, azzal gyanúsít, hogy az országot komoly munkájában gátolni akarja. És mi lehet az, a mi a t. ministerelnök urat ily vád emelésére feljogosítja? Hát tapasztalták-e azt a t. képviselő urak, hogy megakadályoztuk önöket a nemzet üdvére való hasznos törekvésükben? Miben akadályoztuk meg önöket? Megakadályoztuk abban a törekvésükben és meg fogjuk a jövőre is akadályozni abban, hogy nem akarták megengedni Magyarországnak azt, hogy megérhesse ezredéves fenállásának ünnepét. Megakadályoztuk önöket abban is, hogy azt a parlamenti jogtalanságot, hogy egyéb kifejezést ne használják el ne követhessék a nemzettel szemben, hogy akkor akarták a nemzet közvéleményét ámítani, a mikor arra a nemzet elkészülve nem volt. Ebben megakadályoztuk önöket. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon. Mozgás a jobb oldalon.)*

De, t. ház! Mi ma miért jöttünk össze? Azért, hogy magyarokhoz, testvérekhez illően tanácskozzunk az ezredéves ünnepély megtartásának módozatairól. Mondják meg, munkaprogrammjuknak melyik pontja az, a melynek végrehajtásában önöket megakadályozni akartuk? Ellenkezőleg, úgy látszik, hogy ha önöknek valami fáj, úgy az fáj, hogy önöket az alkotás terére akarjuk kényszeríteni; *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon)* azt akarjuk, hogy önök dolgozzanak. Hiszen önök itt, nem tudom miről beszélnek, ezredéves emlékünnepről és a t. ministerelnök úr szent ágostoni töredelmes őszinteséggel bevallotta, hogy neki még részletes terve nincsen. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon. Mozgás a jobboldalon.)* És mily bölcsen fejezi ki magát! Azt mondja, hogy fel akarja hívni e kérdésre a figyelmet, a minden párt részéről nyilvánúló óhajokat, sőt az osztálykülönbségeknél felmerülő kívánságokat. Nem mondom szó szerint, de így mondta. És ekkor nyomban hozzáteszi: De minek állnak elő az urak kívánságokkal, mielőtt a részletes programmot előterjesztettem volna? Hát, t. ház, az valami crimen laesae majestatis, ha mi törvényhozói jogunknál, sőt kötelességünknél fogva azon kívánalmakat, melyeket erre nézve üdvöseknek tartunk, a parlamentnek, a kormánynak és a többségnek szíves figyelmébe ajánljuk? *(Tetszés a szélső baloldalon.)* Ezzel követtük el azt a borzasztó fajsértést, mely feljogosította a ministerelnök urat arra, hogy a gyanúsítás ilyen kemény vádját üsse homlokunkra, mintha mi itt a munkában akadályoznók, s mintha mi itt az ellenvélemény tiszteletét tagadtuk volna meg? Mutasson rá a ministerelnök úr, — s ez felszólalásomnak leglényegesebb oka, — mutasson erre, és mi igyekezni fogunk neki elégtételt szolgáltatni, de kérdem, mivel jogosítottuk őt arra, hogy ellenünk ilyen vádakkal álljon elő? *(Igaz! Úgy van! a szélső balon.)* Ezt tudni akarjuk, mert az igazságtalanság ilyen fegyvereivel, bármilyen hanggal és auctoritás mellett legyen az mondva,

Digitized by Google

soha sem fog a ministerelnök úr czélt érni, legfeljebb abban az irányban, hogy fényes bizonyítékát fogja nyújtani annak, hogy valahányszor a nemzetet érdeklő legszentebb ügyekről van szó, ő sem bír azon érzékkel és tapintattal, mely ily kérdésekben a magyar embernek veleszületett ősi erénye. *(Zajos tetszés a bal- és szélső balon. Mozgás a jobboldalon.)*

Már most, t. ház, mit akarnak önök elérni azon hanggal, a mit velünk szemben használtak? Azt-e, hogy az ezredéves ünnepélyből is Hentzi koszorúzási kérdést akarnak csinálni? Világosabban akarok szólni. Ha önök a keserű szemrehányás ezen hangján vádaskodnak velünk szemben, akkor, a mikor önökkel tanácskozni és békében alkotni akarunk, akkor önök arra fognak kényszeríteni minket, hogy igenis, előállunk a politikai párt jogosúlt követeléseivel, és azt mondjuk, hogy önökkel nem mehetünk azon ezredéves ünnepélyre, mely azzal kezdődik, hogy keserű szemrehányást és alaptalan vádakat vágnak szemünkbe. *(Élénk tetszés és helyeslés a bal- és szélső balon. Ellenmondások a jobb oldalon.)* Ezt akarják önök elérni? És ez az a magasztos ünnepély, melynek fényénél megakarjuk világítani a messze múltakat és piedestált akarunk állítani a jövő számára, hogy a nemzet, múltján és ősein okúlva, a jövőben is élni tudjon, és ez az a mód, melyet önök tanúsítanak azon párt iránt, mely épen a mai napon is fényes tanújelét adta annak, hogy önök iránt, az önök intenczióiránt tisztelettel viseltetik? *(Élenk helyeslés a szélső baloldalon.)* Hát annak a sok jóindúlatnak, annak a bőségesen mért jószándéknak, melylyel e párt, mióta a ministerelnök úr azt a helyet elfoglalja, ő iránta viseltetik, az legyen a hálája, az legyen az elismerése, hogy akkor ily hangon visszautasításban részesülünk? *(Élénk helyeslés és tetszés a szélső baloldalon. Mozgás jobb felől.)*

Azt mondják önök, hogy nem tiszteljük az önök véleményét. Hát melyiket, t. ház? *(Úgy van! Élénk helyeslés és derültség a szélső baloldalon.)* Mert ha önök, mint párt, azon politikai múltra tekintenek vissza, melyet önök befutottak, akkor el kell, hogy ismerjék azon helyről annak a vádnak jogosúltságát, hogy valahányszor kabátot változtatnak, ugyanannyiszor elvet is változtatnak; *(Élénk helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.)* akár az államosítás kérdésében, akár dicsőségesen bevezetett egyházpolitikai kérdésben, akár a véderővitában, akár a főrendiház reformjánál stb., a hol az elvekkel való megalkuvás olyan játéka folyt. *(Élénk helyeslés. Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon. Zaj és mozgás jobb felől.)* Itt ne kivánják tőlünk a föltétlen tiszteletet, mélyen t. uraim. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Azután a politikai morálból adhat-e nekünk a ministerelnök úr leczkét? *(Igaz! Úgy van! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Rohonczy Gedeon: Nagyon adhat!

Polónyi Géza: Igen? Nagyon le fog engem kötelezni a t. képviselő úr, ha mához félévre is megerősít ezen véleményében. Kíváncsi vagyok mi lesz arra a felelet, ha fölvetődik azon kérdés, vajjon a politikai morálnak milyen jogosúltságával bír az a párt, a mely a vallás legszentebb érdekeit hatalmi érdekek és a klik uralom szolgálatába bocsátja? *(Zajos helyeslés a szélsőbalon.)* Önöknek pillanatig jól esik az, ha a ministerelnök úr dörgedelmes vádjait felénk szórva, hallgatjuk, így talán, — okoskodnak, — még egy rövid időre meg fér az egy akolban az egy pásztor, mert tudják, hogy nem itt van a baj velünk szemben, hanem önök közt dúl a viszály, a melyre tulajdonképen a ministerelnök úr czélzott. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* Én tisztelettel hajlok meg azok előtt a férfiak előtt, a kik már nem titkolják, hogy a hol nincs akarat, a hol nincs meggyőződés, csak parancsolat, a hol megkezdődött végre az a processus, a mely remélem az 1000 éves ünnepig be fog fejeződni és jobb jövőt fog alkotni.

De hát, t. ház, tán Apponyi képviselő úr az, a ki az önök hevét lángra lobbantotta? Ugyan mit kívánt? Talán az önök párturalmának megdöntését? Talán a fusio proclamalását? Talán a ministerelnöki szék elfoglalását? Nem kívánt egyebet, mint hogy a főrendiház és képviselőházból álló vegyes bizottság küldessék ki! Hisz az 1000 éves emlékünnep nem kormányzati actus, csak ha a törvényhozás elrendelte, hogy, mikép akarja, akkor lesz csak a végrehajtó hatalom körébe utalva!

Sajnálom, hogy bár igyekeztem fékezni indúlatomat, ilyen hangon kellett szólnom. *(Derültség jobb felől.)* Azt hiszem, a t. képviselő urak szavaim között, legalább illem szempontjából kivetni valót nem találtak. De most még egy pár megjegyzésem van. Ha önök e hangon folytatják a vitát, melyet a ministerelnök úr szerencsétlenül bevezetett, meg lesz rá a mi válaszunk. Majd felvetjük a kérdést, — vessék fel egyelőre önök lelkiismeretük előtt, — van-e joguk hazánk 1000 éves emlékünnepe alkalmával e pártot vádolni? *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Van-e joguk önöknek? Hiszen még azt sem tudják, hogy annak az ünnepnek nagy foltja fog maradni, mert Magyarország nemzeti dicsősége számára ott önök nem fognak piedesztált találni. A hősöknek, a kik a nemzet jövőjeért haltak meg, nem lesz emlékünnepe, mert Magyarországnak az 1000 éves ünnepen nem lesz hadserege! *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Önök akarnak vádolni, a kik ha szívükre teszik kezüket, kénytelenek belátni, hogy ott egy szégyenpellengér fog állani, mert

Digitized by Google

ha a hadsereg megjelenik a fekete-sárga zászló és a német vezényszó alatt, ez meggyalázása lesz az ezeréves ünnepélynek. *(Zajos helyeslés a szélsőbalon.)* Avagy nem volna-e helyén való, ha önök hazafias aggodalomtól eltelve, megkérdeznék önmaguktól, hogy midőn intézményekkel akarják a nemzet dicsőségét megünnepelni, nem érkezett el ideje annak, hogy a honvédséget, melyet staffage gyanánt akarnak felhasználni, egészítsék ki tűzőrséggel, és adjanak neki műszaki csapatokat, hogy azt mondhassák, hogy a hadsereg valóságos része. *(Élénk helyeslés.)* De önök készebbek arra, hogy Lobkovitz kommandója alatt német vezényszóval vezessék a magyar nemzetet ezen ünnepélyre, mely az ő dicsőségét kellene, hogy hirdesse; képesek lesznek elfúvatni a »Gotterhalte«-ét, dicsőíteni fogják az osztrák császárságot, de a magyar királyság számára, a nemzeti önállóság és függetlenség számára önök elégségesnek tartják, ha egy miniszterelnök azt mondja, hogy az meggyőződésével ellenkezik. Mit ért a t. miniszterelnök úr az alatt, hogy a nemzeti függetlenségre vonatkozó programmpontot nem fogadja el, mert az meggyőződésével ellenkezik; érti-e a t. miniszterelnök úr azt, a mit én értek ez alatt? Hogy Magyarország nemzeti függetlenséget nem ünnepelheti, mert nem független? Vagy ért talán azt, hogy ő függetlennek tartja Magyarországot, de az ország elég nyomorult arra, hogy függetlenségét nem ünnepelheti. Válaszszon magának a kettő között a t. miniszterelnök úr, de mondja meg, mi az a meggyőződés? Mondja meg mi az a mi előtt nekem és e pártnak tisztelettel kell meghajolnom, hogyha önök a nemzeti függetlenséget meggyőződésből nem ünnepelhetik. Cselekedjenek önök lelkiismeretök szerint így is fognak cselekedni, meg vagyok győződve; mi is megteszszük a mi kötelességünket, de intentiom iránt félreértésben ne legyenek. Addig azzal búcsúzom el önöktől, t. képviselőház, hogy álljon fel az önök közül, szeretném ismerni a bátorságát, vagy tisztelem a meggyőződését.....

Rohonczy Gedeon: Halljuk! Halljuk!

Polónyi Géza: Nem korcsolyabálról beszélek, *(Zajos derültség bal felől.)* nem is párbajról, hanem politikai bátorságot értek. Azt tudjuk, hogy különben önök rettentő bátrak. Álljon fel Rohonczy képviselő úr .....

Rohonczy Gedeon: Az ön szavára nem állok föl!

Polónyi Géza: .... és mondja ki, hogy Magyarországnak nincs joga ahhoz, hogy a honvédséget tűzérséggel és műszaki csapatokkal láthassa el. Ha pedig azt mondják, hogy van joga hozzá, mondják meg, hogy miért nem akarják megcsinálni. *(Helyeslés a szélső baloldalon. Folytonosan tartó zaj és nyugtalanság jobb felől.)*

Csodálatos t. képviselőház, hogy épen a jelen pillanatban, a mikor a politikai kérdések ismét egy katonai kérdés körül forognak, a katonai szakoktatás kérdése körül, hogy akkor, a midőn közel állunk az ezredéves ünnephez, a felett kell vitatkoznunk, hogy lehet-e a parítást a katonaságnál a nyelv tekintetében is behozni, hogy akkor micsoda joggal tesznek önök nekünk szemrehányást, midőn mi a nemzeti jogokat és követelményeket hangoztatjuk. Inkább köszönettel adózhatnának azért, hogy ébren tartjuk a nemzeti közérzületet, hogy az el ne aludjék, mint hogy önök szívesen vennék azt, ha az aludnék. *(Ellenmondás jobb felől. Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Azt mondja a t. miniszterelnök úr, hogy mi terrorismust gyakorolunk, nem tudom, hogy mire. Én csak azzal búcsúzom el, a t. miniszterelnök úrtól, hogy addig, a míg Tisza Kálmán szelleme leng önök között, pedig az leng, nincs önökkel szemben szükség terrorismusra, és reménylem, hogy le fogják megukat járni előbb, mintsem önök azt gondolnák. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)*

Elnök: T. ház! Az idő előrehaladván, minthogy még többen vannak szólásra felírva s interpellatios nap is van, talán méltóztatnak hozzájárulni, hogy a tanácskozást most félbeszakítsuk, folytattatván az a hétfői ülésben, melynek napirendjét különben tegnap méltóztattak megállapítani. *(Általános helyeslés.)* Ha ezt méltóztatnak elfogadni, áttérünk az interpellatiokra.

Ugron Gábor képviselő úr fogja interpellatioját megtenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ugron Gábor: T. ház! Méltóztatik a t. ház tudni, hogy január 24-én megjelent azon hirdetmény, melynek értelmében az 5%-os papirjáradék convertaltatik, és február 7-én a kötvények convertálása bejelentendők és kicserélendők. Ez mindössze tizennégy nap, a mi igen rövid idő.

Azt is mindnyájan jól tudjuk, hogy a különböző ministerteriumok ügykörének alárendelt hatóságoknál nagy mennyiségű 5%-os papirjáradék van részint letétként, részint alapitványként. A conversio végrehajtásáról szóló rendelet kapcsán kellett volna, hogy rögtön minden ministerium intézkedjék s alantas közegeit utasítsa az iránt, hogy mily eljárást kövessenek a kezelésük alatt lévő ilynemű letétekkel, biztosítékokkal és alapítványokkal szemben, minthogy azon esetben, ha azok február 7-ig kicserélésre be nem jelentetnek, tulajdonosaik jelentékeny anyagi hátrányokat fognak szenvedni.

Némely ministerium gondoskodott e tekintetben s megtette az intézkedést. Így például az igazságügyminister január 31-én az összes alá-

Digitized by Google

rendelt hatóságokhoz kibocsájtványt intézett, melynek értelmében, a ki kéri, annak letétben levő értékpapirjait a conversiora be kell jelenteni. De méltóztatik jól tudni, hogy először is egy kiadott ministeri rendelet, a mely január 31-ikén kelt és február 1-én ment szét hire az országban, elérkezik február 3—4-ike, míg az ország szélén levő hatóságokhoz eljut; már most azon hatóságoknak kell intézkedniök, hogy az illető tulajdonosok, a kiknek letéteik vannak, határozzanak letéteik felett. Mindenki megítélheti, hogy a 7-ikére való határidő erre elégséges-e vagy sem?

Azonkivül vannak betétek, biztosítékok, peres és perenkivüli ügyekben. Már peres ügyekben sokkal nehezebb, és több időt vesz igénybe annak elintézése, hogyazon járadékkötvények bejelentessenek-e a kicserélésre.

De vannak pl. az árvaszéknél is nagymérvü árvavagyonok, melyek ily papirjáradékban vannak elhelyezve, s én még nem olvastam belügyministeri rendeletet, mely intézkednék, hogy az árvaszékek miként járjanak el. A honvédség tisztei részéről is házassági óvadékokban jelentékeny összegek vannak letéve. Ezek iránt már történt intézkedés, de az is nagyon hiányos, mert azon intézkedés következtében, épen azért, mivel rövid a határidő annak megjelenésétől fogva, mivel az is februárban jelent meg, alig hihető, hogy azon közegek, melyeknek intézkedni kell ezen ügyben, a szükséges idővel birjanak a kicserélés végrehajtására. De ha végigmegyek az administratio minden ágán, majd minden ministerium ressortjában találtatnak ilyen letétek, biztosítékok és ilyen alapítványok és alapok.

Azért intézem tehát interpellatiomat a tisztelt ministerelnök úrhoz, hogy méltóztassék egy módozatról gondoskodni, a mely mellett lehetséges, hogy ezek kicserélése minél gyorsabban megtörténhessék, és méltóztassék egy időhaladékot nyújtani az illető hatóságok által kezelt letétek, biztosítékok és alapítványokra nézve, hogy a szükséges intézkedések a hatóságokhoz eljathassanak és nekik idejök legyen azon utasítások értelmében eljárni.

Ezért én, t. ház, kérdésemet tovább nem indokolom. Azt hiszem, hogy annak természete magában foglalja indokait. Egyszerüen bátor leszek interpellatiomat felolvasni, mely következőleg hangzik: *(Olvassa):*

»Kérdés a ministerelnök úrhoz:

Tekintve, hogy majd minden ministerium ügykörében nagy összeg ötszázalékos papirjáradék van letétben;

tekintve, hogy a peres és perenkivüli ügyekben letétet, biztosítékot képező papirjáradékok kicserélésére a teljes 14 nap is rövid határidő;

tekintve, hogy a letétben, biztosítékban, alapítványban lévő papirjáradékok kicserélésének határideje e hó 7-én lejár, és részint késő, részint semmi intézkedés se történt az illetékes ministeriumok részéről, minek következtében a kicserélendő kötvények tulajdonosai önhibájukon kivül jelentékeny kárt szenvednének;

kérdem a ministerelnök urat:

Van-e tudomása arról, hogy nem minden ministerium utasította közegeit a letétként, biztosítékként, alapítványként kezelésük alatt álló ötszázalékos papirjáradékok kicserélésének módozatai és feltételei tárgyában, sőt a melyik ministerium utasította is alárendeltjeit, elkésve intézkedett?

Van-e szándéka minden ministeriumot az intézkedés iránt megsürgetni és időhaladékot és módot is nyujtani, hogy a közhatóságok kezelésében álló peres és perenkivüli letétek és biztosítékok, valamint közalapok és alapítványokban levő ötszázalékos papirjáradékok bejelenthetők és kicserélhetők legyenek?«

Elnök: A ministerelnök kíván szólani!

Wekerle Sándor ministerelnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Ha méltóztatnak megengedni, leszek bátor röviden válaszolni az interpellatiora.

Az ily conversionalis pénzmüveleteknél elkerülhetetlen dolog az, hogy a kicserélésre egy bizonyos rövidebb határidő tüzessék, mert ha ez a határidő igen hosszúra tüzetik ki, nagyon természetesen a tőkének egy jelentékeny része másutt keres elhelyezést, és ez magának a conversionalis müveletnek sikerét veszélyezteti. Az egész világon mindenütt ily conversionalis kicserélésekre rövid határidőt szokás megállapítani s a ki e határidőn belül nem él az kicserélés jogával, az nagyon természetesen az árfolyam esélyeihez képest bizonyos veszteséget szenvedhet, mert hisz épen azért, hogy a kicserélések nagyobb mértékben foganatosíttassanak, a kicseréléseknek valamivel előnyösebb cursust szokás engedélyezni. A ki tehát bízik a magyar értékpapirok cursusában, mint én is bízom, helyeselni fogja és igazat fog adni a t. képviselő úr is, hogy bizonyos mérsékelt előnytől elesnek azok, a kik e kicseréléssel nem élnek, mert később csak magasabb cursussal lesznek esetleg képesek ugyanazokat az értékpapirokat megszerezni. Magát a jogi részt tekintve azonban természetes, hogy a ki nem él ezen kedvezménnyel, azért nem lehet mondani, hogy jogi sérelmet, hanem csak méltányossági sérelmet szenved, mert azt a követelést, a mire az ő kötelezője szól, t. i. a convertált papirt teljes összegében meg fogja kapni.

Mindazonáltal t. képviselőház, mi nem erre a jogi állaspontra szorítkozunk, hanem ezt a méltányossági követelést is, a mennyire ez em-

Digitized by Google

berileg lehetséges, kielégíteni kívántuk. És épen azért mindazon alapokat, a melyek a kormány kezelése alatt állnak. akként, hogy a kormányt az alapra nézve a teljes intézkedési jog is megilleti ezeket minden bejelentés nélkül már ab ovo bevontuk a conversioba és fentartottunk egy igen jelentékeny, 70—75 millió frtnyi összeget, a kormány kezelése alatti papirokra, a melyek az eredeti feltételek szerint fognak becseréltetni, nem is azon a cursuson, a melyen a közönségnek ajánltatott, hanem az eredeti feltételek mellett fognak becseréltetni és csakis azon kiadások fejében, a melyek a consortiumot terhelik, minden ilyen conversionál $^1/_2$% lesz ennek terhére számítva.

Vannak azonban az állami pénztáraknál oly óvadékok, oly biztosítékok és oly letétek, a melyek felett a közvetlen intézkedési jog nem illeti a kormányt, a hol nem rendelheti el, hogy a papirok cseréltessenek ki, mert vagy valamely hatóságot vagy bíróságot, vagy pedig, mint az óvadékok és biztosítékokra nézve, magát a tulajdonost illeti az intézkedési jog.

Ezekre nézve az az intézkedés tétetett, hogy egyrészt a pénztárak utasíttattak, hogy, a mennyiben ilyen felek jelentkeznek, vagy a hatóságok intézkednek, vagy csak jelzik a hatóságok, ezt azonnal kicserélés végett jelentsék be. Tudtommal mindazon ministeriumok, a melyek alatt ilyen letétek kezeltetnek, a szükséges intézkedéseket megtették; arról, hogy valamely ministerium meg ne tette volna kellő időben, tudomásom nincsen. Mindazonáltal nem tagadom, hogy fordúlhatnak elő esetek, hogy ily papirok február 7-ig bejelentve nem lesznek, de engedelmet kérek, ez nem arra vezethet, hogy ezt a kitűzött határidőt prolongáljuk, hanem igenis vezet arra, a mely kérdést tisztába hoztam a consortiummal, hogy a mennyiben ilyen méltányos esetek fordúlnak elő, ezek hetedike után is, természetesen nem örökké, hanem a 7-ikét meghaladó két hétben esetről-esetre felülbíráltatnak és figyelembe vétetnek. *(Helyeslés.)*

Kérem a t. házat, hogy ezen válaszomat tudomásúl venni méltóztatnék, még kiegészítvén ezt azzal, hogy épen ma fog egy rendelet expediáltatni a mely a pénztárakat nemcsak erre utasítja, hanem arra is, hogy azon kötvényeket is jelentsék be 7-ikéig, melyekre valószínűsége forog fenn annak, hogy azt a felek kicserélni óhajtják. *(Helyeslés.)*

Ugron Gábor: T. ház! Felfogásom szerint midőn a conversio végrehajtása a hirdetmény kibocsátásával megkezdetett, a végrehajtási rendeletet is minden ministerium által az illetékes hatóságokhoz és közegekhez kiadandók lettek volna De nem szemrehányás kedvéért, nem vádaskodás czéljából emeltem fel szavamat, hanem azért, hogy ez úgy a házban megvitattatván, köztudomásra jusson, *(Általános helyeslés.)* és az érdekelt felek abból a kellő értesültséget megszerezvén, képesek legyenek érdekeiket megóvni. *(Általános élénk helyeslés.)* A ministerelnök úrnak azon nyilatkozata, melyet az iránt tett, hogy ma vagy holnap fog megjelenni egy rendelet, mely a hatósági pénztárakat az iránt is fogja utasítani, hogy még azon kérvényeket is bejelentsék, melyek conversiójának valószínűsége fenn forog, engem teljes mértékben megnyugtat, és válaszát tudomásúl veszem. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Méltóztatik tudomásul venni a választ? *(Igen!)* A válasz tudomásúl vétetik. Most Várady Károly képviselő úr teszi meg interpellatioját. *(Felkiáltások: Szerdán!)*

Várady Károly: Tekintettel az előrehaladott időre, szerdán óhajtanám előterjeszteni interpellatiomat. *(Helyeslés.)*

Elnök: Méltóztatnak hozzájárúlni, hogy Várady Károly szerdán terjeszsze elő interpellatioját? *(Igen!)* Ennélfogva Várady Károly képviselő úr szerdán fogja előterjeszteni interpellatioját.

Ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

Digitized by Google

152. ORSZÁGOS ÜLÉS

1893. évi február hó 6-án, hétfőn

B. Bánffy Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Gr. Teleki Sámuel szabadságot kérő levelének bemutatása. — Kérvények bemutatása. — Az országos nemzeti kiállítás költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalásának befejezése. — A pénzügyi bizottság jelentése az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról, és a megyei törvényhatóságok állami javadalmazásainak felemeléséről szóló törvényjavaslat tárgyában. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Lukács Béla, gr. Bethlen András.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést ezennel megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Perczel Béni jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Molnár Antal, az azok ellen jelentkezőket Bernáth Dezső jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik az utóbbi ülés jegyzőkönyve.

Perczel Béni jegyző *(olvassa a február hó 4-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs, a jegyzőkönyv ezennel hitelesítve van.

Bemutatom gr. Teleki Sámuel országgyűlési képviselő levelét, melyben egészségi szempontból öt havi szabadságidőt kér.

Azt hiszem, hogy a t. ház a kért szabadságidőt megadni méltóztatik.

Bemutatom továbbá az oraviczabányai kir. járásbíróság telekkönyvi tisztviselőinek Hock János országgyűlési képviselő által beadott kérvényét az állami tisztviselők fizetésjavítására vonatkozó törvényjavaslat módosítása tárgyában.

A bodolai állami tanítóknak Nagy János,

a győrszigeti állami tanítóknak Földváry Elemér országgyűlési képviselő által beadott kérvényét, a tanítók fizetésének rendezése és rangosztályba beosztása tárgyában.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a ház kérvényi bizottságának.

A csányi róm. kath. tantestületnek Kürthy Sándor,

a borosjenő-opatelki tanítóknak, Boross Béni országgyűlési képviselők által beadott kérvényeit a néptanítói fizetések méltányos rendezése tárgyában.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a ház közoktatásügyi bizottságának.

Az elnökségnek több jelenteni valója nincs.

Következik a napirend: Az országos nemzeti kiállítás költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslat folytatólagos tárgyalása.

Ki következik?

Bernáth Dezső jegyző: Ugron Gábor! *(Halljuk! Halljuk!)*

Ugron Gábor: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A szőnyegen levő törvényjavaslatot elfogadom. Elfogadom azért egy nemzeti országos kiállítás rendezését, mert most már késönek tartom, hogy világkiállítás rendezéséhez hozzáfogjunk. Ha évekkel ezelőtt a világkiállítás eszméje fogadtatott volna el a törvényhozás által, a viszonyok úgy a külföldön, mint idebenn elég kedvezők valának arra, hogy a világkiállítás a siker reményével rendezhető lett volna, de most

Digitized by Google

már az idő rövidségénél fogva is hozzájárúlok az országos és nemzeti kiállítás rendezésének tervéhez.

E törvényjavaslat kapcsán több rendbeli terv merült fel a magyar nemzet honfoglalása ezredéves emlékének megünneplésére nézve. Rendkívüli idő egy ezredév, különösen egy oly nemzetre nézve, a mely a népvándorlás utolsó gyürűzetével jött be Európa közepébe és hódította meg hazáját. Ha végigtekintünk a népvándorlás összes népein, azt tapasztaljuk, hogy a mint északról jöttek és délfelé haladtak, egytől-egyik mind elvesztették nemzeti voltukat és mindazon országok és birodalmak népeivel olvadtak össze, mely országokat és területeket ők meghódítani jöttek, a hódítók a meghódítottak által beolvasztattak és átalakíttattak. A népvándorlás népei közül egyetlenegy sem tartotta meg nemzetiségét és fajjellegét, csak a magyar, a mely rokon nélkül foglalta el e hazát, de megtartotta nemzetiségét s azt a földet, a melyen államot alkotott.

Midőn ezer évi létünkre rámutatunk, ezt büszkeséggel tehetjük, mert népünk egyéni erői és egyéniségének fentartó elemei egyetlen egy nép kebelében sem nyilvánúltak oly hatalmasan, mint a magyar nemzetben. De őseink, ha fegyverrel hódították is meg e hazát, mi azt csak kulturával, civilisatioval és a szabadság által tarthatjuk meg. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Tévedés azt hinni, hogy őseink e hazát csak a fegyver hatalmával hódították meg, mert ők műveltségük erejével és hatalmával hódították meg, meg is tartották s ki is építették, mert bárki vizsgálja meg a magyarok bejövetelének idejében a népek történetét, meg fog győződni, hogy az a maroknyi hadsereg, a mely a beköltöző magyar nemzetet alkotá, ez országot meg nem hódította volna s Európát másfél évtizeden keresztül félelemben nem tarthatta volna, ha fegyveres erején kívül, a műveltség magasabb fokával a nemzetekre sulyossá nem tudta volna tenni fegyverét. Ha valaki megvizsgálja a hadviselésének módjait, a mint azt Constantinus Porfürogenita görög taktikai iró leírta, meggyőződhetik, hogy nemcsak a hadvezérek bírtak más hadvezérekkel szemben rendkívüli intelligentiával, de a hadszervezet és a hadviselési mód az egyéni értelmiségre s az önálló cselekvési képességre volt fektetve. Ez egyéni cselekvési képesség s hadviselési mód csak akkor volt lehetséges, ha oly nép folytatott a szabályok szerint háborút, a mely nép magas intelligentiával, magas műveltséggel bírt. *(Úgy van! bal felől.)* Ez a műveltség adta meg az erőt, adta meg a hatalmat, a fegyver csak megszerezte hozzá a jogot, hogy ez országot, ezt a darab földet a melyen állunk, Magyarországnak hívják.

Ha végig tekintünk a magyar parasztságon, mit tapasztalunk? *(Halljuk! Halljuk!)* A civilisált népek között egyetlen népnek sincsen olyan értelmes parasztsága, mint a magyarnak. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Mit mutat ez? Nem a clima adja meg az intelligentiát, az adhat a testi fejlődésben sajátságokat, az értelmiséget csak munkásság, szellemi és értelmi tevékenység által lehet kifejleszteni. A magyar parasztság ezen magas intelligentiájával ezen ezredév alatt — reá nézve gyakran oly kedvezőtlen viszonyok között — nem emelkedhetett volna fel Európa többi népei felé, ha már akkor, mikor Ázsiából kijött, nem birt volna sokkal magasabb értelmiséggel, mint bírtak akkor Európának többi népei. *(Igaz! Úgy van!)* Ezért, t. ház, a mint őseink fegyverrel szerezték meg az országot, de a szabadság és kultura által tartották meg és alkották meg az államot: úgy az ezredéves megünneplésnek sem szabad a kulturai tényezőket figyelmen kívül hagyni. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* S ha valamivel ezt az ezredéves ünnepet örökre tiszteltté tudjuk tenni: az az által történhetik meg, ha nemcsak külső fényre, külső ragyogásra, hanem a belső tartalomra is ügyelünk, és nem csak azt kívánjuk, hogy a külföd szemében emelkedjék fel a magyaroknak ezredéves múltja, hanem hogy népünknek öntudatába és önérzetébe is átmenjen. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* Mit érnek azon ünnepségek, melyek szobrokat emelnek, a melyek pazar fényű palotákat alkotnak, ha ugyanakkor azon ünnepségek rendezésénél, nem emlékeztünk meg kellőképen a népről? *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

Ha mi azt akarjuk, hogy ezen ezredéves ünnepnek emléke korszakalkotó legyen, akkor azt kell, hogy akarjuk, hogy a népnek a jogai megszaporíttassanak, hogy a népnek jutott jogok által a nép gyermekeinek szívében a háladatosság érzete felkeltessék. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* A képviselő választási jogot szélesebb körökre ki kell terjeszteni. *(Úgy van! a baloldalon.)* Emlékül és ajándékul a magyar népnek ezt kell hozni. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* De nem elég csak jogot adni a népnek; megélhetést, földet is kell neki nyújtani, mert hasztalan dicsekedünk mi ezredéves fenmaradásunkkal, hasztalan fénylünk mi abban, hogy már ezredéve, hogy mi a hazát elfoglaltuk, ha mi tapasztaljuk, a mit az utolsó évtizedek keserű gyümölcseként kell, hogy tapasztalunkk, hogy ez a nép kénytelen a haza földjéről távozni, és idegen országba kivándorolni, hogy megélhessen. Telepítési törvényt kell alkotni, egy telepítési bankot alapítani; e banknak adjon az ország egy biztosítéki alapot, hogy az nagyobb földbirtokokat megvásárolva, 10—20 holdas részletekben a nép között feloszsza részletfizetésre, hogy ekként

Digitized by Google

a vagyontalan nép vagyonos, birtokos néppé alakúljon át, és ez lehetővé legyen téve az által, hogy egy ily pénzintézet az ország támogatása mellett működjék.

Más alkalommal fogom én ezt részletesen kifejtoni, de szükségesnek tartanám, hogy ezeréves múltunk emlékünnepének megülésére évenként ezer család letelepítésére ezer új hajlék alkottassék, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* mert ezer fényes ragyogó palotánál sokkal inkább fogja bebizonyítani a nemzet a maga nagyságát azzal, ha ezer hajlékot épít a vagyontalanoknak. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De, t. ház, annak az ünnepnek, a melyen ezeréves múltunkat megülni kívánjuk, honalkotási munkák folytatásának is kell lennie. A honalkotás munkája, t. ház, nem szünt meg, még mindig kell folytatásának lennie. Mert a míg van ember, a ki a magyar nemzet jogait, a magyar állam létezésének jogát kétségbe vonja, addig mi nem pihenhetünk, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* nem szünhetünk meg munkálni az elmékben a honfoglalás munkájának végrehajtására, befejezésére. *(Helyelés a szélső baloldalon.)* Ez pedig akképen történhetik, t. ház, hogy a honfoglalás emlékére ezer községben ezer kisdedovó állíttassék fel, azzal a felírással, hogy ez az intézet a nemzet ezeréves múltjának emlékére állíttatott fel, hogy midőn a gyermek bemegy oda, tudja meg és szokja meg, hogy ez az ezeréves múlt emlékére történt, és hogy ezer éves nemzeti léttel áll szemben, melyet pillanatnyi fenyegetésekkel és pillanatnyi izgatásokkal megtörni nem lehet, hanem annak mindenki alá kell, hogy magát rendelje. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Én azért tartom szükségesnek, hogy ezer kisdedovóda állítassék, mert a mi kulturai intézményeink sorában ez a legalsóbb, legelemibb lépcső legkevésbbé van kifejlődve. De azért is tartom szükségesnek 1000 kisdedóvó felállítását, mert ez által a nemzet példát ad nemcsak ide benn, de példát ad kifelé is, hogy ez a nemzet nem a fegyverrel, de a civilisatio hatalmával, a tudás és műveltség fegyvereivel harczolva akarja a hazát megőrizni és megtartani. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Folytatandónak tartanám kulturai működésünk fejlesztését az által, hogy egy harmadik egyetemnek alapköve szintén az ezredéves emlékünnepély alkalmával tétessék be; mert ha gondoskodtunk a legelemibb műveltség terjesztésén és fejlesztésén, ugyanakkor meg kell mutatnunk, hogy a nemzet ifjúsága akkora számban vágyik és törekszik a tudományos pályákra, hogy Magyarországra nézve egy harmadik egyetem felállítása közszükséget képez. Egész Európa előtt nem a hiúság fényét, nem a pazarlást kell bemutatnunk, hanem a hatalmas, alapos munkásságunk végeredményét, melylyel kulturáinkért magasabb áldozatkészségünket bizonyítjuk be, megmutatván, hogy a nemzetnek joga volt a múltban 1000 éves fennálláshoz és joga lesz a jövőben még 1000 évhez. *(Élénk helyeslés.)*

Én, t. ház, midőn ekként saját gondolataimat előadtam, mások terveit és gondolatát bírálni nem óhajtom; s lehet, hogy az én gondolataim mások tervével és gondolatával összeférnek; de az kétségtelen, hogyha mi tenni akarunk, ha eredményesen akarunk cselekedni, akkor a törvényhozás kezébe kell letennünk e nagy munkát. Ne legyen ez egyedül a kormánynak munkája, legyen az egész nemzetnek munkája. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Ez ellen nem lehet a kormánynak kifogása. Azért csodálkozom, hogy miért nem fogadja el a t. kormány gr. Apponyi t. barátom határozati javaslatát. Mert az egész nemzetet összműködésre csak ekként lehet rábírni, ha azt látja a nemzet, hogy a nemzeti közérzetnek minden tényezője abban résztvesz. *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)*

Nem lesz, ha ilyen bizottság kiküldetik is, a kormány kezdeményezésének eleje véve. A kormányra nézve a kezdeményezés fenmarad, hisz azon bizottságban résztvesz. *(Úgy van! bal felől.)* De a kormányra nézve nagy előny, hogy minden véleményt meghallhat, minden érvet mérlegelhet. Ily fontos kérdések nem vitathatók meg a nagy nyilvánosság előtt, de meg kell, hogy vitattassanak egy kisebb körben. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* Mert vannak gondolatok, eszmék, melyekben tendentiák rejlenek, melyeket nyilvánosan kiemelni nehéz, *(Úgy van! Ugy van! a baloldalon.)* de egy bizottság kebelében megvitatni kell, és szükséges. De másfelől vannak tervek, melyeknek elfogadása felett való vita egy nagy testületben kényes. Csak egy példát hozzak fel, Eötvös Károly t. képviselőtársam azon indítványát, hogy a külföldi nemzetek képviseletei is meghívassanak. E felett egy nagy testületben, minő a törvényhozás, vita felidézését nem tartom tanácsosnak. *(Úgy van! a baloldalon.)* De egy kisebb körű bizottságban, a minőt gr. Apponyi t. barátom indítványozott, ezt megvitatni, minden oldalát megvilágítani mulhatatlanúl szükséges. *(Helyeslés a baloldalon.)*

De a kormány téved abban is, ha azt hiszi, hogyha e bizottságot nem fogadja el, magának könnyebbséget szerez, vagy actio szabadságot biztosít. Ellenkezőleg. *(Úgy van! a baloldalon.)* A kormánynak érdekében áll, hogy ilyen nagy ünnepségek intézésénél ne csak mindenkinek a véleményét meghallgassa, de egy nagy tekintélyes testület felelőssége által oltalmazva legyen. *(Helyeslés a baloldalon.)* Mert mi a czél? Az, hogy a nemzet egyértelműséggel, egyhangúsággal

Digitized by Google

nyilvánítsa a maga akaratát és vegyen részt ezen ünnepségekben. Ha a nemzet részéről ezen egyértelműség megkívántatik, akkor a felelősséget is meg kell osztaniok a különböző politikai tényezőknek. Nem lehet, hogy csak egy is hiányozzék, mert ez könnyen oda vezethetne, hogy ez politikai czélból a kormánynyal szemben kiaknáztassék. Ha minket, minden pártot, a törvényhozás minden jelentékenyebb elemeit egyesülve látnak egy gondolatban, egy akaratban, együtt látnak egy tevékenységben, el fognak hallgatni a rágalmazók; sokkal könnyebb lesz a kormánynak is eredményeket kivívni; mert hiszen a kormány is eredményeket akar kivívni nemzeti, politikai téren is. Azért az ezredéves ünnepet megünnepelni a nélkül, hogy a nemzet számára is vívmányok valósíttassanak meg, lehetetlennek tartom. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Lehetetlennek tartom, hogy a világ előtt egy ezredévi lét fenséges küzdelme, szenvedése után akként tűnjünk fel, mint hogyha a második ezredévbe nem a mi önérzetünk, önállásunk küszöbén lépnénk be, hanem Ausztria jármán keresztül. *(Élénk tetszés bal felől.)*

T. ház! Elfogadom a ház asztalán fekvő törvényjavaslatot, és pártolom a gr. Apponyi t. barátom által benyújtott határozati javaslatot, *(Élénk helyeslés és tetszés a baloldalon.)*

Molnár Antal jegyző: Harkányi Frigyes!

Harkányi Frigyes: T. ház! *(Halljuk!)* Azon hazafias lendület után, melyet az előttem szóló beszédje előidézett, nehéz feladat jut nekem, mert én e tárgyat tisztán a practicus téren akarom megítélni, és azt óhajtom, hogy hazánk érdekei e terén is dicsőséget áraszszanak azon időpontra, mely a nemzeti életben a legfontosabb mozzanatok egyike.

A régi táblabírói időben, ha egy ügyet el akartak ejteni, a megye termében felléptek a junctim indítványnyal és ez közönségesen czélhoz is vezetett; mert azt az ügyet, a melyet pártolni nem óhajtottak, összekötötték egy másik igen okos és jó tárgygyal, mely igen hasznos is lehetett, de miután vagy nem volt eléggé megérlelve, vagy nem volt az előkészítés azon stádiumában, hogy keresztül lehetett volna vinni, összeköttetvén a felhozott tárgygyal, ezt is elejtették, vagy pedig ad graecas calendas elhalasztották.

A kiállítást, azt hiszem, kevés kivétellel senki sem óhajtja ilyen sorsban részesíteni; pedig ha oly kérdésekkel kötjük össze, a melyeknek tárgyalása nem imminenter szükséges, sorsát nagyon koczkáztatjuk. Az általános programm felállításának sok jogosúltsága van, de annak legtöbb része nem oly sürgős, mint maga a kiállítás kérdése. Előttem szólt Ugron t. képviselőtársam épen felemlítette, hogy már is késtünk; én azt hiszem, hogy nincs késő, hanem épen itt van a kellő idő, csak hogy most már késnünk nem szabad. Épen ezért azt hiszem, hogy a kiállítás kérdésével nem szabad összekötnünk a többi kérdéseket, a melyek nem sürgősek.

Az ünnepélyre vonatkozólag igen sok szép eszme merült fel, de bármennyire óhajtandó is azoknak megvalósítása, pénzerőnk nem engedi valamennyinek kivitelét. Ki ne találná szépnek egy pantheon felállítását? Épen előttem szólott t. képviselőtársam is felemlített egy másik szép emberbaráti intézményt, és én is ajánlhatnék egy hasonló szép intézményt, például 5000 munkásháznak felállítását a Rákoson, kis kertekkel. Mindezek igen szép eszmék, melyeknek keresztülvitele kívánatos volna, ha azt pénzerőnk engedné; de nézetem szerint azoknak egyike sem annyira szükséges, mint a kiállítás rendezése, mert itt ezer és ezer iparosnak és gazdának közreműködése szükséges, és ha ezek nagy áldozatot hoznak, legalább időt kívánnak, hogy termékeiket és iparczikkeiket és műalkotásaikat kellő időben előállíthassák.

A mi általában a kiállításokat illeti, engedje meg a t. ház, hogy, bár nem szívesen teszem, nyíltan megmondjam nézetemet. E szakmát jóformán ifjuságom óta tanulmányoztam; sok gyenge oldalom egyike az, hogy a kiállításokat sűrűen látogattam, és most már azt látom, hogy a kiállításoknak nagyon gyakori ismétlése nem jár annyi haszonnal, hogy igazolná azokat a nagy költségeket, a melyek azokkal egybe vannak kötve. Mindamellett nálunk ez alkalommal a kiállítás rendezését igen czélszerűnek és szükségesnek tartom, mert a millenium megünneplésénél meg kell mutatnunk, hogy azt a drága hazát, melyet őseink vérrel és karddal szereztek, iparral és gazdálkodással fentartani és fejleszteni tudjuk. *(Helyeslés jobb felől.)*

Sajnos, hogy itt nagyon sokat hódított az az eszme, hogy világkiállítást rendezzünk. Már említettem, hogy a kiállításnak lehetőleg szerényebb mérvben vagyok barátja, mert nagyon hosszú időszak szükséges arra, hogy az ipar oly haladást tegyen, mely újabb kiállítás szükségét igazolná.

A nemzetközi kiállítás még sokkal nagyobb áldozatokat követel, és annak rendezése abban a stádiumban, melyben az ipar ma nálunk van, nagy koczkázattal jár. Mert mezőgazdasági téren helyt fogunk állhatni, és ezen a téren nem kell félnünk a külföldi versenytől; de az ipar terén, legyünk őszinték, sok bátorság kell ahhoz, hogy gyengén fejlődött iparunkat, ha külföldi kiállítók is versenyeznek, az ő sokkal tökéletesebb czikkeikkel szembeállítani akarjuk. Az idegen iparosok szívesen vesznek részt kiállí-

Digitized by Google

tásunkban, mert itt gazdag piaczot szereznek, de gyári és házi iparunkra nézve, a melyek újabban lendületet vettek, e verseny nem oly ártatlan, mint a minőnek némely képviselőtársam hiszi.

A külföldi nagy kiállítások megmutatták, hogy mezőgazdasági téren helyt tudunk állani, de ne méltóztassék még e téren sem oly nagyon könnyűnek venni a versenyt. Egy háborút a történetiró vagy a tudós jól meg tud ítélni, de a ki csatákban részt vett, a ki látta az ütegek hatását, a csapatok mozdúlatait, az jobban megtudja ítélni a háború veszélyeit.

Thaly Kálmán: Egy momentumot lát! A füsttől nem látja az egészet.

Harkányi Frigyes: Napoleon ily füstben állt, és az ő körültekintésével mégis oly csatákat nyert, a melyeket mások elvesztettek volna.

Nem akarok összehasonlítást tenni, de a szerzett tapasztalatok némi értékkel bírnak, és e tekintetben elismeréssel kell nyilatkoznom t. képviselőtársam Zichy Jenőről, a kinek bő tapasztalatai vannak, és a ki nem csekély érdemeket szerzett az 1885-iki országos kiállítás körül. Ő is azon a nézeten volt sokáig, hogy világ kiállítást, nemzetközi kiállítást kell rendezni, és csak nagy nehezen állott el ezen eszméjétől. Én azt hiszem, hogy komolyan számolva önmagunkkal, meg lehetünk elégedve, hogyha ez epochához méltó nemzeti kiállítást tudunk létesíteni, retrospektiv kiállítással kapcsolatban. Azt hiszem, hogy vállvetve oly kiállítást rendezhetünk, a mely tökéletesen megfelel a fényes epochának, és hogyha a külföld ezt látni fogja, meg fogja érteni, miért nem szóllítottunk idegen nemzeteket a sorompóba; mert el fogják ismerni, hogy fejlődő iparunkkal helyt állunk és egy egy esetleges későbbi epochában, esetleg világversenyen is helyt fogunk állani. E tekintetben igen szükséges a nosce te ipsum szabálya.

Zichy Jenő t. képviselőtársam azt mondotta, hogy vessük el a mankót, és járjunk a magunk lábán. Nem akarok rossz szójátékot mondani, de a mankó hiányt jelent, és a legkínosabb mankó az volt, mikor idegen, drága hitelre támaszkodva, nagy áldozatokkal rendeztük pénzügyeinket. *(Élénk derültség a jobboldalon.)*

Rövid idő alatt rendbe hoztuk pénzügyeinket, helyreállítottuk az egyensúlyt, és hogyha azon deficitet, a mely nálunk évtizedeken keresztül állandó volt: ha ezzel a millenium . . .

Polónyi Géza: Nem millennium! Ezredéves! *(Zaj.)*

Madarász József: Szokjunk már hozzá!

Harkányi Frigyes: Azt hiszem, épen t. képviselőtársam igen jól érti e szót, mert ő is abból a korból való, a mikor együtt tanúltuk a latint. Ovakodnunk kell, hogy pénzügyeink az ezredéves ünnepélyek alkalmából deficitbe jövén, kitűntessük azt, hogy mindent tudunk, csak számítani nem. Azért elejtve ez idő szerint a tett indítványokat, ajánlom a törvényjavaslat elfogadását. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Molnár Antal jegyző: Thaly Kálmán!

Thaly Kálmán: Rekedtségem miatt elállok a szótól.

Elnök: T. ház! Szólásra senki sincs följegyezve. Hogy ha tehát szólni senki sem kíván, a vitát bezárom. Szólásjoga illeti az előadó urat és a határozati javaslatok benyújtóit. Az előadó úr nem kíván végszóval élni. A végszó joga első sorban Eötvös Károly képviselő urat illetné, a ki azonban nincsen jelen. Meg illeti még a végszó gróf Apponyi Albert képviselő urat, mint szintén egy határozati javaslat beadóját. *(Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Apponyi Albert: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Élek ugyan a végszó jogával, de igen röviden szándékozom azt tenni. Mert azokat az érveket, melyek határozati javaslatom mellett felhozhatók, Ugron Gábor t. barátom oly helyesen csoportosította és olyan hatályosan adta elő, hogy azokhoz igen kevés hozzáadni valóm van. De egy megjegyzést kell tennem Harkányi t. képviselőtársam előadására, a ki bennünket, azokat tudniillik, a kik ezen alkalomnál az ezer éves ünnepély egész programmjának kérdését napirendre hoztuk, azzal vádol, hogy ezzel mintegy el akarjuk temetni a kiállítás kérdését. És ő összehasonlít minket a régi megyegyűléseken feltalált és hasonló czélból felhozott junctim indítványok tevőivel.

Hogy mennyire nem áll ez a hasonlat, azt már az az egyetlen tény is bizonyítja, hogy egyikünk sem ellenzi a tárgyalás alatt levő törvényjavaslat elfogadását; a felszólalók mindegyike azzal kezdi vagy végzi előadását, hogy a kiállításra vonatkozó előterjesztést elfogadja; de hogy egyszersmind szükségesnek tartja, hogy az ezer éves ünnepély egészét illetőleg megszűnjék már egyszer az a lethargia, a kezdeményezésnek az a hiánya, melyet évek óta sajnosan tapasztalunk. Mert valóban, ha a kiállítást nem lehet rögtönözve megcsinálni, ha a kiállítás előkészítése végett egy évi haladékra volt szükség, úgy épen az említett lassú tempó folytán azokat a további alkotásokat, melyek az ezeréves ünnepélyt emlékezetessé tenni lesznek hivatva, s különösen ha azok nem csak látványosságból fognak állani, hanem maradandó jellegű alkotások lesznek, úgy ezeket ép oly kevéssé lehet rögtönözve megtenni, mint a kiállítást. Ha ebből akarunk kiindúlni, úgy legalább is oly szükséges, hogy az ünnepélynek többi részét illetőleg már most lépjünk a kez-

Digitized by Google

deményezés terére, mint a milyen szükséges ez a kiállítás rendezése tekintetében. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Már most, t. ház, nagyon óhajtom, hogy azoknak daczára, a mik a szombati napon itt történtek, a nemzet ezer éves fennállása ünnepélyének megállapítása és megvitatása minden arra hivatott tényezőnek lehető legjobb egyetértésével történjék *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* és annak további stadiumában oly természetű vitatkozásokra ne legyen alkalom, mint a minő vitatkozásnak a szombati napon voltunk tanúi. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Thaly Kálmán: De oda át nem helyeslik!

Gr. Apponyi Albert: Én, t. ház, épen azért tartózkodom minden olyan polemicus reflexiotól, a mely nem függ össze szorosan az ezer éves ünnepély előkészítésének tárgyával. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* De épen azért azt tartom, hogy azok a tapasztalások, melyeket a kérdés megvitatásának első napján szereztünk, győzhetnek meg mindenkit azon indítvány czélszerűségéről, melyet én beterjesztettem. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* Utóvégre, t. ház, a törvényhozásnak egyeteme van hivatva az ezer éves ünnepély mikéntje felett dönteni: király és az országgyűlés két háza. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Az országgyűlés két háza elé tehát nem lehet ultimatumszerű kormányjavaslatokkal lépni, a melyek azután, ha az országgyűlés két házában képviselt factorok érzelmeit és óhajtásait nem elégítik ki, vagy heves és indulatos vitákra adnak okot, vagy pedig a heves és indulatos vitáknál szerintem még rosszabb lemondásokra adnak alkalmat. *(Igaz! Úgy van! Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Azért tartom én czélszerűnek azt, hogy mindjárt az előkészítésnek stadiumaiban az országgyűlés két házának küldöttjei a kormánynyal egyetértőleg állapítsák meg a programmot, hogy minden netalán kényes kérdés, a mint Ugron Gábor t. barátom igen helyesen fejezte ki, már előre megvitatva legyen, már előre előkészítve legyen, hogy a törvényhozás ezen factorainak minden tényezője az ott megérlelendő eszmékhez már előre hozzájárúlt legyen, *(Élénk helyeslés.)* hogy az ezer éves ünnepélynek a két ház plenumában való tárgyalása már maga is egy ünnepély legyen; *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* egy ünnepélyes cselekmény legyen, a melyben imponálóan nyilvánúljon a nemzet egyetértése, *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* nem pedig olyan összeveszésnek színhelyévé váljék, a milyennek a szombati napon már majdnem tanúi voltunk. *(Igaz! Úgy van! Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Ezt pedig, t. ház, nem lehet elérni azzal, ha ultimatumszerű kormányprogrammal lépnek elé, a mely azután a különböző pártok állásfoglalására szolgáltatnak alapot; *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* hanem ezt csak úgy lehet elérni, hogy ha az előkészítésnek mindjárt első stadiumában valósággá teszszük azt, a mit a ministerelnök úr is elvileg concedált, hogy nem a nemzet egy pártjának, hanem a nemzet összességének, tehát a nemzet hivatott képviselete összességének művelete legyen. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* És, t. ház, megvallom egész nyiltan, hogy a ministerelnök minapi felszólalásából egy indokkal többet merítettem az én javaslatom mellett, és ez az indok egyszersmind egy súlyos aggodalom. A ministerelnök úr tudniillik szíves volt előadni azokat a vezérszempontokat, a melyek a kormány szemei előtt lebegnek az ezer éves ünnepély rendezésénél. Ezen vezérszempontokat négy fejezetre osztja. Tudniillik azt óhajtja először, hogy nemzeti történetünk minden nevezetes mozzanata kifejezésre jusson, hogy azt újból átéljük, átérezzük; szép és helyes gondolat. Azután azt óhajtja, hogy a nemzet összes ereje, összes közgazdasági és kulturalis tevékenységének az a polcza, melyet elért, legyen kimutatva Európa összes nemzetei előtt. Ismét szép és helyes gondolat. Azt akarja harmadszor, hogy nem annyira látványosságokban, mint inkább maradandó, a nép jólétére kiható, a magyar nemzet ezer éves fennállásának emléke és áldásos alkotásokban, maradandó intézményekben nyerjen kifejezést. Ez is egészen helyes gondolat. Végül annak ad kifejezést, a mit már az előbb idéztem, hogy az egész nemzetet foglalja össze ezen ünnepély, ne legyen sem a kormánynak, sem egy pártnak ünnepe, hanem a nemzet összes pártjainak, összes politikai tényezőinek osztály- és nézetkülönbség nélküli ünnepe.

T. ház! E négy vezéreszme mind olyan, mely gondolom, mindenki hozzájárúlását kell, hogy megnyerje. De azért e felsorolásban oly hézagot látok, mely bennem aggodalmat idéz elő. Ne feledjük, hogy itt nemcsak egy nemzet társadalmi tevékenységének ezer éves ünnepéről van szó, hanem első sorban s főleg egy államalkotásról. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* És ha mindenképen elismerésre méltó, a mit e nemzet alkotni tudott, azon pusztítások daczára, melyek fejlődésének rendes menetét megzavarták, ha elismerésreméltó az, a mit elérni képes volt a közgazdaság, a tudomány, a művészet terén; ha mind e zavaró tényezők daczára a társadalmi téren elért eredmények elismerést érdemelnek és életrevalóságukat bizonyítják: van a mi életrevalóságunknak egy minden egyebet fontosságban és bizonyító erőben túlszárnyaló momentuma, valamint büszkesé-

Digitized by Google

günknek egy minden egyébnél mélyebben rejlő alapja, van a magyar nemzet történelmét képező sok csodás tény mellett egy, a mely a csodák csodája, — és e csoda az, hogy annyi vihar és viszontagság, annyi külső ellenség és belső ármány daczára állami és nemzeti függetlenségét és önállóságát megőrizte. *(Zajos helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* És fájdalommal nélkülöztem a t. ministerelnök úr felsorolásában annak kidomborítását, hogy midőn társadalmi tevékenységünk és társadalmi téren elért összes sikereink felmutatását tűzi ki vezérfonalúl, megfeledkezik annak a gondolatnak fölemlítéséről, melyet pedig e padokon minden szónok előtérbe állított, hogy az ezredéves ünnepen az egész világ előtt fényesen ragyogva, szembeötlő világossággal kell feltünnie a magyar korona souverain önállóságának, a magyar nemzet állami és nemzeti függetlenségének! *(Hosszantartó zajos tetszés és taps a bal- és szélső baloldalon.)*

Én, t. ház, legyen úgy, hogy tévedek; nagyon óhajtanám, és ha tévedek, világosítson fel rögtön a ministerelnök úr, és egy súlyos aggodalmamat szüntesse meg; de vannak tényezők, vannak titkos befolyások, melyekbe mindannyiszor beletüdődünk, valahányszor állami önállóságunknak egy minden kétértelműséget kizáró affirmatiojáról van szó. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* E tényezők zsibbasztó befolyásától félünk mi ezredéves ünnepünk programmjának méltó megállapításánál. És e tényezőkkel a kormány, magára hagyatva, sokkal nehezebben fog sikerrel megkűzdeni, mint ha magának az országgyülésnek kiküldöttjei állanak oda. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Ez, t. ház, legmélyebb indoka annak, a miért mindjárt az előkészítő stadiumban egy országos bizottság kezébe akartam letenni ez ügyet, nem azért, hogy a kormány initiativáját megzsibbasszam, hanem ellenkezőleg, hogy annak erőt kölcsönözzek, ha azon általam említett tényezőkkel megkűzdeni kénytelen.

Hát, t. ház, a t. ministerelnök úr nagyon lekötelezne, ha az ő minapi előadásában foglalt e hézagot ez alkalommal kitöltené. Nagyon nehéz csupán feledésnek tulajdonítani azt, hogy midőn a kormányelnöki székről az ezer éves ünnepély legfőbb momentumait kiemeli, midőn a társadalmi élet minden nyilvánúlásai felsorolásából egyet sem feled ki: épen a legfontosabbat, az államalkotást, a közjogi és nemzeti önállóság megünneplését hagyja el. *(Élénk tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

És legyen a t. kormány és minden tényező meggyőződve arról, hogy az ilyen kifelejtést egy beszédben lehet, de magának az ünnepély programmjának megállapításánál elnézni nem lehet. És hogyha a t. kormány kizárólag a maga körében vállalkozik arra, hogy az ezeréves ünnepély programmját megállapítsa, hogyha azt a támaszt, azt a segítséget, azt az erőt visszautasítja, a melyet egy országos bizottság létesítése alakjában neki felajánlunk: legyen elkészülve arra, hogy a mennyiben az ő programmja ezt a gondolatot, a magyar korona önállóságának tüntető ragyogtatását, a magyar nemzet és a magyar állam függetlenségének az egész világ előtt való kiderítését és fénybe helyezését nélkülözni fogja: akkor az ezeréves ünnepély feletti vitatkozások nem fognak a világnak lélekemelő látvány nyujtani, akkor azok csakugyan nem az összes nemzet egyetértésével fognak megállapíttatni, akkor mi nem fogunk belenyugodni az ily resignatioba, *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* hanem a bennünk levő egész erélylyel és a rendelkezésünkre álló összes törvényes eszközökkel követelni fogjuk az ünnepélynek azon magaslatra való emelését, mely egyedül felel meg nemzeti dignitásunknak. *(Hosszantartó helyeslés és éljenzés a bal- és szélső baloldalon.)* És mi igen sajnálni fogjuk, ha ez küzdelmekbe kerül; mi azt akarjuk, azt óhajtjuk, hogy ez minden tényezőnek teljes egyetértésével és zavartalan egyértelműségével jöjjön létre. De még egy kínos küzdelemnél is roszszabbnak és helytelenebbnek tekintenők a resignatiot és a lemondást. *(Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Épen azért, hogy minden ily controversiának eleje vétessék, hogy minden aggodalomtól meneküljünk, hogy a gyanúnak ezen árnyékától, mely az ezeréves ünnepély eddigi előkészítésének, vagy mondjuk helyesebben elő nem készítésének minden stadiumában kísért, szabadúljunk, nem a kormány iránti bizalmatlanságból, hanem a kormány által, a mint remélem, követendő helyes irányzat megerősítése és támogatása érdekében ajánlom határozati javaslatomat elfogadásra. *(Hosszantartó és megújúló zajos éljenzés és taps a bal- és szélső baloldalon.)*

Elnök: A ministerelnök úr kíván szólani!

Wekerle Sándor ministerelnök: T. ház! Ugron Gábor képviselő úr az ezeréves ünnepély rendezésére nézve egyes olyan részletes indítványokkal lépett föl, a melyekre legalább most kiterjeszkedni, nézetem szerint, nem tartanám helyesnek. Nem pedig azért, mert ma, midőn ezzel a kérdéssel foglalkozunk, foglalkozhatunk annak elvi oldalával, foglalkozhatunk azzal az elvi irányzattal és álláspontal, melyet ezen ünnepélynél követendőnek, megóvandónak, valósítandónak tartunk, de nem foglalkozhatunk a részletekkel. De nem terjeszkedem ki ezekre azért sem, mert hisz a t. képviselő úr által felhozott egyes részletek olyanok, a melyeket mi nem az ezredéves ünnepélylyel összekapcsolva,

Digitized by Google

hanem már azt megelőzőleg is valósítani talán ugyanoly mértékben valósítani kívánunk, mint a t. képviselő úr. *(Helyeslés jobb felől.)* Nem a választási törvény módosítását értem ez alatt. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ez nem tetszik. Zaj és nyugtalanság jobb felől. Halljuk! Halljuk!)* Engedelmet kérek, én igen elhibázott dolognak tartanám azt, hogy ha politikai intézményeink berendezését egy ünnepélylyel hozzuk kapcsolatba. *(Helyeslés jobb felől.)* A politikai intézmények berendezését az állam szüksége, a viszonyok szilárdsága, a helyzet maradandósága érdekében kell kielégíteni; de azokat egy ünnepélylyel kapcsolatba hozni, annak kiindulási pontjául tenni nem lehet. *(Zajos helyeslés jobb felől.)*

Vannak a t. képviselő úr által felhozottak közt oly javaslatok is, melyekkel a kormány most is foglalkozik. Ilyen a kisdedóvók felállítása.

Ugron Gábor: Én ezer kisdedóvó felállításáról beszéltem!

Wekerle Sándor ministerelnök: Talán 1896-ig még az ezer is meglesz; mert mi éven kint a költségvetés keretében a lehetőséghez képest mindent elkövetünk, hogy a már meghozott törvény határozmányaihoz képest, minél nagyobb számban állítsunk fel kisdedóvodákat. *(Helyeslés jobb felől.)*

Egy másik kérdés, a telepítés kérdése. A kormány e kérdéssel behatóan foglalkozik. Kész törvényjavaslatok vannak erre vonatkozólag és talán épen a múlt hetekben, a mikor a kormány tanácskozásairól azt supponálták, hogy nem tudom micsoda kényes kérdések voltak szőnyegen, igen hasznosan foglalkoztunk a kormány kebelében a telepítési törvény átdolgozásával, és egy oly javaslatot fogunk előterjeszteni, mely az e téren kétségkivül mutatkozó szükségletet hivatva van kielégíteni. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

A harmadik egyetem kérdése sem olyan, a melyet csak azért kell megoldani, hogy a millenium megünnepeltessék. A harmadik egyetemet meg kell csinálni, akár lesz millenium, akár nem. *(Helyeslés jobb felől.)* Ha sikerül a harmadik egyetem kérdését a milleniumig okszerűen megoldani, akkor ez is mindenesetre egyik helyes pontja lesz az ezredéves ünnepélynek.

A t. képviselő úr igen helyesen jegyezte meg azt, hogy a kormány felelősségét csak könnyítené az, ha egy bizottságra bízatnék ezen millenium előkészítése. Ha én a dolognak könnyebb végét fognám meg: akkor talán magam indítványoztam volna e bizottság kiküldését. *(Derültség bal felől.)* Mert akkor annak a felelősségnek, melynek úgy látszik, igen nagy mértékét kívánják érvényesíteni, csak igen kis része háramlanék reám. Igen jó ürügy, ha valamit nem akarunk, vagy mást akarunk tenni, azt arra a bizottságra hárítani. De épen azon felelősségre való tekintetből, mely a kormányt minden egyes ilyen jelentékeny ténynél, különösen egy ily nagy nemzeti ünnepélynél kell, hogy terhelje, kértem a t. képviselőházat, hogy méltóztassék mindenekelőtt a kormánynak erre vonatkozó előterjesztését bevárni. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Midőn ezekről szólok, engedje meg a t. képviselőház, hogy röviden kiterjeszkedjem még a világkiállítás kérdésére is, különösen pedig egy argumentumra, mely itt is felhozatott s a mely úgy látszik, a magyar közönségben terjesztetik, még pedig nemcsak az itteni felszólalások és a sajtó által, hanem privát megbeszélések körében is. És ez az, hogy annak, hogy mi világkiállítást nem akarunk, nem tudom miféle közjogi akadálya volna. Mintha ismét a sokat emlegetett Bécs volna az akadály. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* A leghatározottabban ki kell tehát jelentenem, hogy itt semminemű ellenkező kívánalom, semminemű más befolyás nem érvényesülhetett, *(Helyeslés jobb felől.)* nem is fogna érvényesülhetni, *(Élénk helyeslés jobb felől.)* mert ezen kérdést tisztán saját tetszésünk és a szerint, a mint azt okszerűnek tartjuk vagy sem, tehát saját elhatározásunk szerint fogjuk megoldani; szükségesnek tartottam e körülményt e padokról constatálni. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Ha gróf Apponyi Albert képviselő úr az általa tervbe vett bizottság kiküldésének indokolására egy újabb bizonyítékot vél meríteni multkori felszólalásomból, engedjen meg nekem a t. képviselő úr, ha azt mondom, hogy engem az ő mai felszólalása inkább meggyőzött arról, mint bármi más, hogy egy bizottság kiküldésének most és oly formában, a mint azt ő kívánja, helye egyáltalában nem volna. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Azt mondja a t. képviselő úr, hogy ő ez által nem gyengíteni akarja a kormány álláspontját, hanem azt akarja, hogy erőt merítsen a kormány, hogy álljon valaki a háta megett, a ki azon követeléseket még inkább hangsúlyozza, mint a hogy a kormány hangsúlyozná. *(Egy hang a szélsőbalon: Mellette, nem mögötte! Zaj.)* Hát kivel szemben kell nekünk több erő? *(Közbeszólások bal felől: Bécscsel szemben!)* Mit méltóztatik az alatt a Bécs alatt érteni? *(Nagy zaj a bal- és szélső baloldalon.)* A várost? *(Zaj a bal- és szélsőbalon.)* Az ottani köröket? *(Zaj a bal- és szélsőbalon.)* Vigyázzunk, hogy erre a veszélyes térre ne lépjünk. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és szélsőbalon.)* Ha Magyarország kormányában nem lesz meg azon erő és bátorság, hogy valamit kérjen

Digitized by Google

vagy követeljen azért, mert azt okszerűnek, szükségesnek tartja, hanem ha Magyarország kormánya úgy lép fel, hogy ezt kell kérnem, kell követelnem azért, mert ezek vannak mögöttem: akkor engedjenek meg a képviselő urak, *(Zajos helyeslés a jobboldalon. Ellenmondás és felkiáltások a baloldalon: Sophisma!)* én ily tanokat igen veszélyeseknek tartanék és azt hiszem, hogy a gyengeséget hordaná méhében azon kormány, a mely ezt tenné. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj a bal- és szélsőbalon.)*

Második észrevételem Apponyi Albert gr. t. képviselőtársam felszólalására az, hogy ő nélkülözi az általam felállított elvekben azt, hogy ezen ünnepélyen Magyarország államisága megfelelően lesz-e feltüntetve. *(Halljuk! Halljuk!)* Engedelmet kérek, hiszen én is azt mondottam, — nem emlékszem a szavakra, — hogy a nemzeti erőt minden nyilvánulásában tüntessük fel azért, hogy megszerezzük az európai nemzetek rokonszenvét, hogy újra bebizonyítsuk ezen nemzetek előtt állami hivatottságunkat. *(Közbeszólások a szélsőbalról: Önállóságunkat és függetlenségünket!)* Erre is fogok felelni, méltóztassanak csak egy kis türelemmel lenni. Hát vajjon úgy érthette-e ezt valaki, hogy oly ünnepélyt fogunk rendezni, a melyen csak megengedtetik minden idegen népnek és nemzetnek, hogy azon részt vehessen, vajjon akkor, a midőn jelentékenyebb nemzeti ünnepélyeink voltak, nem volt-e államiságunk megfelelően kitüntetve? *(Közbeszólások a bal és szélső balon: Mikor? Hol?)* Bocsánatot kérek, én úgy tudom, hogy a mult nyáron lefolyt jubilárjs ünnepélyekre minden nemzet képviselete meg volt híva. És t. ház nem akarok e tekintetben nyilatkozni, de még az egyszerű diplomatiai testületi meghívást sem fogom elégségesnek tartani, hanem igenis azt fognám e nemzeti ünnepély rendezésénél érvényre juttatni kívánni, hogy Európa népeit hívjuk meg ez ünnepélyre, s hogy igenis államiságunkat úgy a mint az van, egész valójában feltüntessük. *(Nagy zaj és felkiáltások a szélső baloldalon: Állami önállóságunkat!)* Csakhogy ezután legyünk tisztában, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy én ez alatt az önállóság alatt nem azt értem, a miket a múltkor Eötvös Károly képviselő úr értett, *(Nagy zaj a szélső baloldalon)* hanem csak azt az állami önállóságot érthetem ez alatt, mely törvényeink szerint nekünk biztositva van, és azt hiszem Apponyi Albert gr. képviselő úr sem érthetett egyebet, ha az 1867-iki alapon áll. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* De akkor miért ezt oly különösen hangsúlyozni, mint e programmnak hiányát? Hát ezt a bennünket törvény szerint megillető államiságot mi csak az ezredéves ünnepélyen akarjuk dokumentálni? *(Élénk tetszés és éljenzés jobb felől.)* Ha a t. képviselő úr a múltkor azt hangsúlyozta, hogy nekünk csak házi használatra berendezett államiságunk van, engedje meg, hogy én neki arra azt feleljem, hogy azt az államiságot, mely minket megillet, nemcsak az ezredéves ünnepély alkalmával, hanem minden alkalommal akarom feltüntetni, *(Zaj a szélsőbalon. Élénk helyeslés jobb felől)* és óvakodni fogok nem a házi használatra berendezett, hanem az ünnepélyekre berendezett államiságtól. Én tehát t. ház oda resummálok, hogy épen e felfogás győzött meg engem inkább, mint bármi arról, hogy mielőtt egy országos bizottságot küldenénk ki, a kormány kebelében kell részleteiben is e javaslatot elkészíteni és a kormánynak kell erre vonatkozó előterjesztéseit megtenni. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

De további bizonyítékúl vagyok bátor felemlíteni azt, hogy én nem is képzelem, hogyan effectuáltatnék ismét közelebbi körülírás nélkül a t. képviselő úr javaslata? Azt mondja e javaslat, hogy a bizottság egyetértőleg járjon el a kormánynyal. Hát engedelmet kérek, egyetértő eljárásra — és ezt már voltam bátor e házban hangsúlyozni, — olyanokat lehet szerintem utalni, a kiket a solidaritás kell, hogy összekössön. A kormány tagjait lehet solidaritásra kötelezni, s ha azok nem solidarisak, akkor mint kormány nem léphetnek föl. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* De ha komolyan veszszük azt, hogy itt nem pártünnepélyt akarunk rendezni, hanem oly bizottságot akarunk kiküldeni, melyben az országgyűlés mindkét házának minden pártja megfelelően képviselve legyen: hogyan adhatjuk mi akkor előre azt az útasítást, hogy az a bizottság a kormánynyal egyetértőleg járjon el? *(Derültség jobb felől. Nagy zaj a szélsőbalon.)* Én egész őszinteséggel értettem az elveknek azt a részét, hogy itt ne egy pártünnepély, ne kormányünnepély, hanem minden pártnak, a nemzet összeségének ünnepélye legyen. De bocsánatot kérek, már annyira még sem mehetnék, hogy előre kötelezettséget vállaljak arra, hogy egyetértőleg fogok minden tekintetben eljárni más képviselő urakkal. *(Helyeslés jobb felől. Zaj a bal és szélsőbalon.)* Azért ismétlem, a mit a múltkor bátor voltam mondani. Ha kiküldünk egy bizottságot, ha helyes lesz egy ily bizottság kiküldetése, akkor ne ily általános útasításokkal küldjük ki; mert az egyetértő s helyes eljárás biztosítékait már akkor kell nyújtanunk, mikor kiküldjük. Nem mondom, hogy e bizottság ne bírjon kezdeményezési joggal, azt se merném mondani, hogy a végrehajtás körében ne bírjon bizonyos jogosúltsággal, de azzal a joggal, a mivel felruházzuk, meghatározottan és tüzetesen körülírva kell e bizottságnak bírnia, mert, ha ily általános utasításokkal küldjük ki e bizottságot, akkor nem az egyetértésnek, hanem igen könnyen a

Digitized by Google

disharmóniának forrásává lesznek a tanácskozások. (*Helyeslés jobb felől.*) Ép azért vagyok bátor kérni a t. házat, hogy a határozati javaslatot mellőzni méltóztassék. (*Hosszantartó, zajos helyeslés és éljenzés jobb felől.*)

Gr. Apponyi Albert: T. képviselőház! Félremagyarázott szavaim igazi értelmének helyreállítása czímén kérek szót. (*Halljuk! Halljuk!*) A t. ministerelnök úr azon kívánalmat, a melyet az ezredéves ünnepélyre nézve formuláztam, hogy t. i. ezen ünnepélynél a magyar koronának önállósága és a magyar nemzetnek állami és nemzeti függetlensége, természetesen a fennálló törvényeknek értelmében, pregnans, világos és fényes kifejezésre jusson, akként értelmeztem, hogy én ezeket a követelményeket a mi állami önállóságunk törvényszerű attributumainak megvalósítását csak egy ünnepélynek alkalmára kívánom, holott ő ezzel szemben szavakban rögtön túllicitált engem, (*Élénk derültség bal felől*) mondván, hogy ő államiságunknak ezen törvényszerinti attributumait nemcsak egy ünnepélynek alkalmával, hanem mindenkor a nemzeti élet minden nyilvánúlásaiban egy óráig, egy perczig sem szünetelve akarja keresztülvinni. (*Helyeslés jobb felől.*) Ebben akar ő túltenni rajtunk. Én vagyok t. i. az, a ki közéletünkben mindazokat a kétértelműségeket fentartja, és ha kell, megvédelmezi, melyek az 1867. évi kiegyezésben megállapított nemzeti és állami önállóságunkat elhomályosítják. (*Hosszas élénk derültség és tetszés a bal- és szélsőbalon.*) Én vagyok az, a ki évek óta fentartja és megvédelmezi a magyar koronának külső megjelenésében azokat a mindenkor előfordúló visszásságokat, a melyek csakugyan azt a gondolatot ébreszthetnék, mintha a magyar korona csak egy császári koronának drága ékessége, nem pedig egy önálló korona volna. (*Élénk derültség és tetszés a bal- és szélső baloldalon.*) Én vagyok, t. képviselőház, természetesen, és az a párt az, a melyhez én tartozom, a mely akadálya volt eddig annak, hogy az állami és nemzeti életnek mindennapi nyilvánúlásaiban Magyarországnak törvényszerű állami önállósága érvényesüljön, és a t. ministerelnök úr és pártja volt az, a mely éveken át sikertelenül küzdött ezért, a mi ellenállásunk daczára. (*Viharos derültség és tetszés a bal- és szélső baloldalon.*) De, t. képviselőház, a mi helyzetünk nem egy és ugyanaz. Én, mint az ellenzéknek egyik tagja, ellenzéki állásomban nem vagyok ma arra hivatva, nem is bírok ma azokkal az eszközökkel, hogy azokat az igazságokat, a melyektől át vagyok hatva, másképen, mint érveléssel, és másképen, mint szóval, iparkodjam kifejezésre juttatni. A t. ministerelnök úrnak és pártjának a helyzete sokkal kedvezőbb; neki módjában, tehetségében áll és ennélfogva kötelessége is azt, a mit szóval kimond, a mit mint igazságot felismer, a mit nagy hangon ebben a házban hirdet, a tények mezejére átvinni, valósággá tenni. (*Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.*) Hát, t. ház, a ki abban a helyzetben van, hogy azt a követelményt, mely szerint a magyar állam törvényszerű önállóságának, a magyar korona egyéniségének és souverainitásának gondolatát mindennap és minden órában és minden ünnepélyes és nemünnepélyes cselekménynél kifejezésre juttassa, — az, a ki — mondom — abban a helyzetben van, hogy ezt a tényt a valóságba átvigye: attól a férfiútól igen csekély hatást gyakorol az reám, ha itt a házban szavakban túlliczitálni iparkodik engem és világosan félre akarja magyarázni szavaim értelmét, (*Ellenmondások a jobboldalon*) de attól elvárom, hogy tettekben valósítsa meg azokat; és csak azután, ha tettekben megvalósította, akkor meghajlok előtte, akkor az olyan túlliczitálást, a mely helyzetünkből foly, szívesen elfogadom; de addig, míg a tények mezején minden marad a mint volt, addig az olyan nagyhangzású szavak, melyek a tettekkel merőben ellentétben vannak, reám semmi, de semmi hatást sem gyakorolhatnak. (*Hosszantartó zajos helyeslés és éljenzés a bal- és szélső baloldalon.*)

Elnök: A tanácskozás be van fejezve; következik a szavazás. (*Halljuk! Halljuk!*) A bizottsági javaslattal szemben, részben azzal kapcsolatosan, két határozati javaslat adatott be.

Az egyik Eötvös Károly képviselő úr és társai által nyújtatott be, a mely azonban nézetem szerint, magával az általánosságban tárgyalt törvényjavaslattal szemben teendő fel szavazásra. Ettől függetlenül s ennek eldöntése után következik gr. Apponyi Albert képviselő úr által beadott javaslatnak szavazással való eldöntése. Méltóztatik a t. ház hozzájárúlni? (*Helyeslés.*)

Ennélfogva felteszem a kérdést, elfogadja-e a t. ház általánosságban a részletes tárgyalás alapjául a beterjesztett törvényjavaslatot: igen, vagy nem?

Ha a javaslat elfogadtatik: abban az esetben, az Eötvös Károly képviselő úr által beadott — s ha kívánni méltóztatnnk, azonnal felvasandó — határozati javaslat elesik. (*Élénk ellenmondasok a szélső baloldalon. Zaj.*)

Polónyi Géza: T. ház! (*Felkiáltások a jobb oldalon: Mihez kiván szólni?*)

Helfy Ignácz: A kérdéshez kívánok szólani! (*Halljuk! Halljuk!*)

Elnök: Helfy Ignácz képviselő úr a kérdés feltevéséhez kíván szólani, méltóztassanak tehát meghallgatni. (*Halljuk! Halljuk!*)

Helfy Ignácz: T. képviselőház! Azt hiszem, hogy a határozati javaslat értelmét leghatározottabban az tudja megmagyarázni, a ki

Digitized by Google

azt benyújtotta, és a kik azt aláírták. Maga Eötvös Károly t. barátom, mint ezen határozati javaslat benyújtója, indokoló beszédében kijelentette, hogy az ő határozati javaslata nem azt jelenti, hogy mi elvetjük a minister úr javaslatát, hanem hogy azt mi csak kibővíteni óhajtjuk. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Így nyilatkoztak mindazok, a kik a kérdéshez hozzászóltak. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Igy nyilatkoztam én is, és így nyilatkozott Polónyi Géza képviselő úr is. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hisz mellette iratkoztunk fel!)* Én tehát arra kérem a t. házat, hogy méltóztassék az Eötvös Károly képviselő úr által beadott határozati javaslatra külön feltenni a kérdést. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Wekerle Sándor ministerelnök: Úgy tudom, t. ház, az a kérdés döntendő el, vajjon az által, hogy ha a törvényjavaslat általánosságban elfogadtatik a részletes tárgyalás alapjául, elesik az Eötvös Károly t. képviselőtársunknak határozati javaslata: igen vagy nem? és ebből folyólag, ezen határozati javaslatra külön szavazást kell e tartani vagy nem? *(Úgy van! Úgy van!)* Elemezzük, t. ház, a határozati javaslatot. *(Halljuk! Halljuk!)* A határozati javaslat első pontja ekképen szól: »Magyarország ezer éves fennállásának emlékünnepe alkalmából nemzetközi kiállítás rendeztessék Budapesten.«

Én azt hiszem, hogy e határozati javaslatnak ez a pontja az által, ha a képviselőház azt határozza el, hogy elfogadja az országos kiállításra vonatkozó javaslatot, elesik. *(Általános helyeslés.)*

Ellenben a határozati javaslatnak következő pontjai: »2 Erre a törvényhozás által a honalapításkor már államilag fennállott nemzetek képviselete ünnepélyesen meghivassék; 3. A megjelenő nemzeti képviseletek a magyar nemzet vendégei gyanánt fogadtassanak; 4. a honalapító Árpád számára a fővárosban, hozzá és nemzetünkhöz méltó műemlék emeltessék; 5. A honalapítás emléke a honalapítással egybefüggő legjelentősebb hét esemény helyszinén alkalmas emlékművek által megörökittessék«, mint olyanok, a melyek nem függnek össze a kiállítási javaslattal és egészen különállók, külön szavazás alá lennének bocsátandók. *(Helyeslés.)* Én tehát arra kérem a t. házat, hogy beleegyezni méltóztassék abba, hogy ez a négy pont együttesen bocsáttassék külön szavazat alá, miután a határozati javaslattal együttesen adatott be. *(Általános helyeslés.)*

Elnök: Méltóztatik a t. ház hozzájárúlni ahhoz, hogy a ministerelnök úr által javasolt módon történjék a szavazás? *(Igen!)*

Minthogy pedig ekképen az Eötvös Károly képviselő úr által beadott határozati javaslat első pontja állíttatik szembe a bizottság által javaslatba hozott törvényjavaslattal, *(Helyeslés.)* ezen pontnak sorsa a törvényjavaslatnak általánosságban való megszavazásával fog eldőlni. *(Úgy van! jobb felől.)* Ennek megtörténte után térjünk át a határozati javaslatnak többi részére, illetőleg a gróf Apponyi Albert képviselő úr által beadott határozati javaslatra. *(Helyeslés.)*

A kérdés tehát ez: elfogadja-e a t. ház Eötvös Károly képviselő úr által beadott határozati javaslat első pontjával szemben általánosságban a részletes tárgyalás alapjául e tárgyalás alatt álló törvényjavaslatot: igen vagy nem? *(Igen! Nem!)*

Kérem azon képviselő urakat, a kik a törvényjavaslatot Eötvös Károly képviselő úr határozati javaslatának első pontjával szemben, általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)*

A ház többsége a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadta s így Eötvös Károly képviselő úr határozati javaslatának első pontja elesett.

Méltóztatnak-e hozzájárúlni, hogy most Eötvös Károly képviselő úr határozati javaslatának 2., 3., 4. és 5. pontjaikban felsoroltakra a kérdést együtt tegyem fel? *(Igen!)*

E szerint a kérdés az: elfogadja-e a t. ház az Eötvös Károly képviselő úr által beadott határozati javaslatnak 2., 3., 4. és 5. pontjait: igen, vagy nem? *(Igen! Nem!)*

Kérem azon képviselő urakat, kik az Eötvös Károly képviselő úr által beadott határozati javaslat 2, 3., 4. és 5. pontjait elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)*

A határozati javaslat 2—5. pontjai mellőztettek. *(Zaj.)*

Végre következik a szavazás gr. Apponyi Albert határozati javaslata felett. A kérdés az: méltóztatik-e a t. ház, a gr. Apponyi Albert képviselő úr által beadott határozati javaslatot elfogadni: igen vagy nem? *(Igen! Nem!)*

Kérem tehát azon képviselő urakat, a kik a gr. Apponyi Albert képviselő úr és társai által beadott határozati javaslatot elfogják, sziveskedjenek felállni. *(Megtörténik. Felkiáltások a szélsőbalon: Ellenpróbát kérünk.)* Minden kétséget kizárólag kimondom, hogy ez a kisebbség, *(Felkiáltások a szélsőbalon: Többség! Ellenpróba! Zaj.)* és hogy gr. Apponyi Albert képviselő úr határozati javaslatát a ház mellőzi. *(Felkiáltások a szélsőbalon: Többség! Ellenpróba! Zaj.)*

Következik a részletes tárgyalás.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét. Nagy zaj.)*

Polónyi Géza: Ellenpróbát kérünk. *(Zaj.)*

Elnök: Én már kimondtam a határozatot

Digitized by Google

még pedig olyan értelemben, hogy a kisebbséget képezték azon képviselők, kik a határozati javaslatot elfogadták. *(Igaz! Úgy van! jobb felől. Zaj a szélső baloldalon.)*

A törvényjavaslat címe nem támadtatván meg: azt elfogadottnak jelentem ki. *(Helyeslés jobb felől.)*

Molnár Antal jegyző *(olvassa az 1. § t.)*

Nemény Ambrus előadó: Kérem a t. házat, méltóztassék a törvényjavaslat 1. §-ának első sorában ezen szót »általános« kihagyni.

Elnök: Méltóztatnak hozzájárulni? *(Igen!)* A ház az 1. §-t a bizottság módosításával fogadja el.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a 2., 3. és 4. §§-ait, a melynek észrevétel nélkül elfogadtatnak.)*

Elnök: A törvényjavaslat úgy általánosságban, mint részleteiben is le lévén tárgyalva, kérem a t. házat, méltóztassék hozzájárulni, hogy a holnapi napon 10. órakor tartandó ülés napirendjére tűzessék annak harmadszori olvasása. *(Helyeslés.)*

Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: A felfüggesztve volt ülést újra megnyitom.

Napirend szerint következik a pénzügyi bizottság jelentése, az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról és a megyei törvényhatóságok állami javadalmazásának felemeléséről szóló törvényjavaslat tárgyában.

Méltóztatik hozzájárulni, hogy a nyomtatásban szétosztott jelentes felolvasottnak tekintessék? *(Igen!)* A jelentés felolvasottnak tekintetvén, az első szó illeti a pénzügyi bizottság előadóját.

Pulszky Ágost, a pénzügyi bizottság előadója: T. ház! A törvényjavaslat, mely a t. ház előtt fekszik, jelen alakjában a pénzügyi bizottság majdnem háromnegyed évi munkájának képezi eredményét. A múlt év kezdetén lett a ministerium által benyújtva és a pénzügyi bizottsághoz útasítva, s azóta ismételve és ismételve tárgyaltattak annak részletei nemcsak a pénzügyi bizottság kebelében, hanem új meg új consideratio tárgyát képezték a ministerium tagjai között is. Mert itt egyrészt a tárgyalások hosszúra nyúlta következtében, másrészt a kérdéssel kapcsolatban fölmerült, valóban bonyolult nehézségeknél fogva annyi különféle érdek volt kielégítendő, annyiféle igény keletkezett, hogy azok méltányos kielégítése, gondos aggodalmas meglatolása lehetetlen volt egyszerre, hanem szükségkép hosszú időn át húzódott, és szükségkép több tényező megegyezésre jutásától volt föltételezve a sikeres megoldás. És mikor ennélfogva az igen lényegesen megváltozott, külalakjában és mellékleteiben is tetemesen kibővitett javaslatot van szerencsém a t. ház figyelmébe ajánlani, és kötelességem a t. házzal ismertetni: mindenekelőtt meg kell jegyeznem, hogy azon különbségek pontos részletezésébe, melyek az eredeti javaslat és a most beterjesztett javaslatok között fennállanak, bocsátkozni nem kívánok. Nem szükséges belebocsátkoznom már csak azért sem, mert hisz ez a t. házat kevésbbé érdekli. Hogy úgy mondjam, beltörténetét képezi a kérdés lassankénti fejlődésének, a javaslat lassankénti növekedésének. És azonkivül, ennek egyes mozzanatai sokkal hivebben és tüzetesebben vannak felsorolva azon jelentésben, melyet az a férfiú irt alá, ki a pénzügyi bizottság működésének terhét hosszú időn át a legnagyobb mértékben viselte, és ki a t. ház előtt a javaslatot csak azért nem képviselheti, mert időközben magas kormányzati functiók teljesítésére lett hivatva. *(Felkiáltá ok bal felől: Ki az!)* Lukács László államtitkár úr, a ki a pénzügyi bizottság referenseként működött e kérdés tárgyalásának legnagyobb idején keresztül, és a kinek szakismeretei, hosszú tapasztalás által szerzett beható és tüzetes jártassága csak nehezen lesz pótolható általam, ki a dolog természeténél fogva kevesebbet foglalkozhattam az előzményekkel, és a ki különben sem igényelhetem azt, hogy a t. ház minden része előtt oly szimpathikus szerep hordozója legyek, mint a minőnek Lukács László egyértelmüleg, a t. ház minden részéről mindig el volt ismerve.

Ha ezen javaslat határozmányait áttekinteni kívánjuk, akkor nem szabad szem elől téveszteni, hogy itt tulajdonképen egy nagy társadalmi problemát kellett megoldani, midőn e javaslat kellőleg megérleltetett. Egy nagy társadalmi problemát, mert nem kevesebb, mint 30.033 egyén az, a kire e javaslat határozmányai közvetlenül és directe kiterjeszkednek és ezenkivül kiterjeszkednek nagy számára a törvényhatóságokban alkalmazott egyének, kiterjeszkednek nagy számára az állami üzemekben és egyéb szolgálati ágakban foglalkozó egyéneknek, kik közvetlenül e javaslat határozmányai alá és keretébe nem voltak vonhatók, kikre azonban közvetetten ezen javaslat intézkedései szintén vagy kiterjednek, vagy kiterjesztendők a maga módja szerint és a maga idején, mikor az erre vonatkozó kellő előkészületek megfognak történni.

Már magában a 30.000 egyén, kik közül 16.748 állandóan kinevezett tisztviselőt találunk, 282 gyakornokot, 7962 szolgát és altisztet, és ezenkivül 4541, a pénzügyőri legénységhez tartozó egyént, már ez is egy oly tömegét ké-

Digitized by Google

pezi a hazai intelligentiának s azon erőknek, melyek az állam és a társadalom feladatainak megoldására vannak hivatva, hogy ezeknek sorsa szükségképen és az első vonalon kell, hogy a törvényhozás leggondosabb és legkörültekintőbb meglatolásának tárgyát képezze. Természetes, hogy midőn ily nagy számú egyénről van szó, és midőn ily nagy számú egyén keretében felmerülő igen különféle mérvű igények, szükségek és várakozások kielégítéséről van szó, akkor bárhogyan üt ki a határozat, az mindig rendkivüli jelentőséggel bír, nemcsak a mai körülmények alakulására, hanem még inkább a jövő alakulatokra vonatkozólag, és akkor egy gondosan combinált javaslatnak különböző részei is teljesen összhangzásba voltak hozandók, annak a jövőre való kihatása, úgy az egyesek megélhetése, családok igényei és jóléte, az államháztartás biztonsága, az államháztartás egyensúlyának, állandó fentartásának érdekei voltak tekintetbe veendők.

Mondám, hogy egy nagy társadalmi problemával állottunk itt szemben; egy nagy társadalmi problemával, melyet hazánk specialis viszonyai még sokkal jelentőségteljesebbé és bonyolúltabbá alakítanak.

Mert hazánk viszonyai közt, mig egyrészt nem létezik a közszolgálat legszámosabb ágában oly hivatalnok, vagy bureaucratikus traditio, mint a minő a külföld nagy államaiban feltalálható, a mely a közszolgálat bizonyos ágait, hogy úgy mondjam, a társadalom bizonyos osztályainak nem annyira kiváltságára, mint generatioról-generatiora, mintegy örökségére tette volna, másrészt, a mely, — hogy úgy mondjam, — az emberek húsába és vérébe, teljes tudatába juttatta volna azon kötelességek, és azon jogok és várakozások mértékét, a melyekkel e közszolgálatot teljesítőket terhelni lehetséges, és a melyeket a közszolgálatot teljesítők maguk visszont megkövetelhetnek, midőn hiányzik az a hosszas tratitio, a mely sok helyütt még a tisztviselői pragmatikát is feleslegessé teszi.

Másrészt azt találjuk, hogy épen azon rohamos fejlődés, a melyet az államszolgálat számos ágában a modern berendelkezés szempontjából eszközölni szükséges volt, előidézte azt, hogy aránylag oly fokozatokon és szabott keretekben fejlődött az állami szolgálat, a melyekben külföldön ezen szabott keretek egyáltalán nem léteznek. Egy szóval, hogy a szolgálat felsőbb fokozatain vannak keretek, kevésbbé régiek s olyanok, melyek kevésbbé mentek át a közélet tudatába, mint más államokban, és az alsó fokozatokban a keretek inkább meggyökeresedtek, hogy úgymondjam, tüzetesebben fejlődtek ki, mint más államokban. Leszek bátor ezen állításomat példákkal illustrálni.

A legrégibb része a hivatalnoki szervezetnek, úgy a mint az előttünk fekszik, körülbelül másfél század óta keletkezett hazánkban és a fizetések és illetmények legnagyobb része még Mária Terézia korából származik. *(Egy hang a szélső baloldalon: Károly korából!)* Károly korából járnak a keretek, a fizetések Mária Terézia korából, midőn 1750. és 60. között az első kincstári üzemek, különösen a bánya és erdészeti üzem és más hasonló szolgálati ágak első izben lettek oly keretekben határozott dotátioval megállapítva, a melyeket a jelenlegiekkel össze lehet hasonlítani. És ezekre vonatkozólag lényegileg és viszonylag sokkal kevesebb változtatás történt, mint ugyanezen idő alatt, ugyanezen szolgálati ágakban a külföldön bárhol, úgy, hogy a fizetés sokkal csekélyebb, az útasítások sokkal ósdiabbak voltak még 1867-ben is, mint bárhol Európában. A többi szolgálati ágakra vonatkozólag csak lassanként, a század elejétől fogva, nagy mértékben azután 1848- és 1850-től, majd ismét 1867-től fogva kezdődtek azon berendezkedések, melyek kisebb-nagyobb átalakúlással napjainkra átszármaztak, és a melyeknek képét magunk előtt találjuk.

A mi a fizetéseket, különösen a tisztviselők javadalmazásának kérdését illeti, 1871-ben történt azon rendezkedés, mely alapjául szolgált azon állapotnak, a mely a mai napon még mindig fennáll, habár ezen rendezkedés budgetszerűleg részben javittatott is. De ez az 1871. évi rendezkedés is nagyobbára csak úgy történt, hogy a már akkor fönnálló rangfokozat, fizetés, lakpénz és pótlékok percentualiter emeltettek, és csak egyes kategoriaknál emeltettek, a minek az volt az eredménye, hogy azok az egyenlőtlenségek, azok a különbözetek és méltánytalanságok, melyek 1871. előtt is fennállottak, s a melyek azután elkerülhetlenek voltak, az új szervezeteknél azért, mert a különböző új szervezeteknél különböző szempontokból indúltak ki a kormányok, s azok megbirálásánál a törvényhozások méltányosan kiegyenlíthetők nem voltak, sőt inkább a kiegyenlítés helyett a különbözetek a percentuális emelés folytán 1875-ben még inkább fokozódtak; mig a különböző pótlékok rendszere nem hogy egyszerűsíttetett és bizonyos vonalakra reducáltatott volna, hanem inkább tarkittatott; míg végre oly különböző alakot öltött, a különböző osztályok ágainál, de ugyanazon osztályok ágainál is különböző egyénekre vonatkozólag, hogy azokat, hogy úgy mondjam, egy kaptafára vonva áttekinthetőkké tenni múlhatlanúl szükséges volt, ha nem akartuk azt, hogy a tisztviselői fizetéseknek egy teljesen külön tudománya fejlődjék ki az országban.

Mert e tekintetben valósággal oly állapotok állottak fenn, mint néhány évvel ezelőtt a bélyeg

Digitized by Google

és illetékek tekintetében, hogy t. i. mindössze egy-két ember volt az országban, a ki minden idevonatkozó kérdést meg tudott oldani, s talán 10—12 olyan, a ki a bélyeg és illetékek egész rendszerében ki tudta magát ismerni, de az állampolgárok nagy tömege abban egyáltalában nem volt képes eligazodni. Ma igy vagyunk a tisztviselői illetményekkel. *(Egy hang a szélső baloldalon: A bélyeggel is!)*

Nem feladatom most a bélyeg és illetékek kérdését tüzetesen magyarázni; legyen meggyőződve a képviselő úr, hogy ma legalább a pénzügyministeriumban a bélyeg és illetékek kérdésével tökéletesen tisztában vannak; de emlékszem jól, hogy volt idő, a mikor magában a pénzügyministeriumban csak egy-két hivatalnok volt, a ki annak traditioit ismerte. *(Egy hang a baloldalon: A bélyegek traditioja! Ez új! Derültség a bal- és szélsőbaloldalon.)*

Tehát, t. ház, a mikor ily állapottal találta magát szemben a kormány, s a kormány előterjesztése alapján maga a társadalom, a pénzügyi bizottság előtt első kérdés volt az, hogy mi a legszükségesebb és egyedüli feladat; az-e, hogy az állami tisztviselők fizetése javíttassék, hogy a legkisebb, legcsekélyebb fizetések valamivel magasabbra emeltessenek? vagy az-e, hogy ezzel kapcsolatban ezen teendővel párhúzamosan egyszersmind az összes javadalmazás ügye rendeztessék, és oly szabott keretek állapíttassanak meg, melyek a további fejlődésnél biztos alapúl szolgálhatnak, s a melyekben a kormány s a törvényhozás útmutatást találhat arra vonatkozólag, hogy a midőn a tisztviselők sorsa tekintetében szabatos intézkedés szüksége forog fenn, akkor azt következetesen, egy elvnek szemmeltartásával, rendszeresen legyen képes, hogy úgy mondjam, kiépíteni.

És itt még egy előzetes kérdésre kell reflectálnom, s ez az, vajjon helyes e azon állapot, a mely nálunk fennáll, hogy számos oly kisebb teendő, a mely nem annyira külön szakismeretet, mint inkább gyakorlati és kezelési ügyességet igényel, állandóan alkalmazott hivatalnokok által láttatik el; mert a legkisebb fizetésü hivatalnokok, a kik ezelőtt 2—3—4 száz frttal voltak dotálva, ezentúl 500 frton alúl nem, hanem ezenfelül egész 800 frtig lesznek javadalmazva; tehát ezen hivatalnokok által láttassanak-e el azon teendők, vagy pedig elláttassanak úgy, mint Franczia országban és Angliában egyszerüen napidíjasok, vagy oly egyének által, a kik egyáltalában nem az állam részéről, s nem állandó megbízásképen fizetést nyernek, hanem csak ideiglenesen vannak az osztályfőnökök, vagy egyes szakfőnökök által e teendőkkel megbízva. És elméletileg épen a t. ház ez oldalán *(a szélső baloldalra mutat)* ülő képviselő urak részéről történt azon felszólalás a pénzügyi bizottságban nem egy, hanem több alkalommal, hogy kívánatos volna, hogy e teendőkkel ne is tisztviselők, hanem csak napidíjasok és más ily külön felfogadottak bizassanak meg, a mi azután lehetségessé tenné természetesen ez összes kategoriák elesésével a minimumoknak tetemes emelését.

De, ha meggondoljuk, t. ház, hogy Magyarországon, s mai viszonyaink közt már annyi egyén találta életpályáját, hogy úgy mondjam, merőben e kezelési szakokban, — sanyarú viszonyok között, azt elismerem, — de tényleg megtalálta, hogy annyi család existentiája lett ez, — nem akarom vitatni, jól, vagy rosszúl, — de tényleg az évek hosszú során keresztül életbe lépett rendszer elvei alapján már megállapítva, hogy annyi család existentiája függ attól ma is, és hogy egyáltalában, egy közéletünkön végig vonúló, magában democraticus vonás az, hogy azt követelik, hogy a kis kategoriához tartozó emberek, a csekély hivatalnokok, a csekély foglalkozásúak is annyira láttassanak el, hogy állandó existentiát birjanak megalapítani, és hogy gyermekeiket felnevelni, s családjuk jövőjét is biztosítani legyenek képesek, ha ezt tapasztaljuk, s ha látjuk azon tömeges folyamodványokat, melyeket e kezelési szakokban élő emberek családjuk fentartása szempontjából ide benyújtottak, ha látjuk azon folyamodványokat, melyeket még alsórangú, nem állandóan, hanem csak ideiglenesen alkalmazott tisztviselők, nem is tisztviselők, hanem foglalkoztatottak, sorsuk javítása szempontjából benyujtottak, és látjuk azon általános sympathát, mely a közélet minden ágában, és a társadalom minden osztályában ép ezek iránt nyilvánúl, akkor nem volt már most e tekintetben választásunk, s el kellett magukat határoznunk arra, hogy erre nézve az eddigi praxissal gyökeresen szakítani nem lehet, s azon rendszer alapján kell tovahaladni, a mely rendszer már tényleg a történeti, habár rövid traditiok által is, megállapíttatott és igen széles körökben vert gyökeret. És akkor természetesen az egész fizetésjavítás, a tisztviselők javadalmazása szabályozásának kérdése rögtön egészen más színben tünt elő, mert azon pillanattól fogva azon alakban mutatkozott, hogy hogyan kell egy nagy társadalmi osztálynak különböző fokain állókról arányosan gondoskodni, és hogyan kell ezek közt a mél tányosság követelményeinek megfelelőleg szétosztani azon maximalis javadalmazást, melyet az állam pénzügyi helyzetében egyáltalában nyújthat.

Mert legyünk tisztában mindenekelőtt két elvvel. Oly állam, mely hivatalnokait abban a mér-

Digitized by Google

tékben lenne képes dotálni és fizetni, mint a minő mértékben analog teendőket magántársulatok, illetőleg a társadalom szabad működése dotálni és fizetni képes, egyáltalában nem létezik.

Eötvös Károly: Hát Anglia!

Pulszky Ágost előadó: Arra is rátérek. A szellemi munka az állam szolgálatában mindig csekélyebb mértékben fog díjazásban részesülni, mint részesül a társadalom által. És e tekintetben még Anglia sem kivétel, és nemcsak hogy Anglia nem kivétel, hanem, a mi még nevezetesebb, még az angol koloniak, még India sem képes úgy dotálni hivatalnokait, mint az angol társadalom képes azokat dotálni Angliában, Indiában és Ausztráliában, a kik a hivatalnoki téren kívül fructificálják szellemi tőkéjöket. Még Indiában sem, a hol pedig első szempillantásra úgy látszik, mintha a hivatalnoki osztály kedvéért volna szervezve a birodalom, nem pedig a birodalom kedvéért a hivatalnoki osztály; mert hiszen az ottani állapot hódítás eredménye. S hogy ez így van, az nagyon természetes; mert bizonyos tulajdonságok a hivatalnokoknál nem juthatnak oly mértékben érvényre, mint a társadalom szabad küzdelmeiben. Az initiativa nem szükséges, de nem is gyakorolható oly mértékben az állami szolgálat szabott keretei közt, mint az élet tág mezején, és az a bizonytalanság, mely az initativával együtt jár, s a mely egyrészt a koczkázattal kapcsolatban csaknem a mérhetetlenségig növeli a nyereség reményét, de egyszersmind veszteséget idézhet elő, ezen bizonytalanság, az állami tisztviselő életében szerepet nem játszik. *(Úgy van! jobb felől.)*

Épen azért, mert egy állandó minimumot kell, hogy minden ország megszabjon tisztviselői részére, nem haladhat túl egy bizonyos maximumot a dotálásokban; és mindenütt, de kivált nálunk, az állam pénzügyi ereje egy maximalis határt szab, a melyen túl nem mehetünk azért, mert, ha ezen túlmegyünk a hivatalnokok fizetésében, annak a következménye egy elviselhetetlen adóteher lesz meginit a nép összes osztályaira vonatkozólag. És igen rosszúl felelnénk meg az államszolgálat, de maga a tisztviselői kar érdekeinek is, ha azokat a nép általános érdekeivel, ha az adóviselő polgárok terheivel egyáltalán ellentétbe juttatnók. Ennek a következménye az, hogy azon igényeknek, és, elismerem, sok tekintetben jogos igényeknek, a melyeket egyes hivatalnoki osztályok felállíthatnak, a melyek általában, a nemzet középosztályának ezen igen tetemes része szempontjából megállapítandók, hogy ezen igényeknek múlhatatlanúl bizonyos határt kell szabni.

Másrészről lehetetlen az, hogy az állami tisztviselők ne részesüljenek oly dotatiokban, a melyek legalább az élet mindennapi gondjainak színvonalán őket valamivel feljebb emeljék, felülemeljék még a legalsó osztályokban is azon a gondon, hogy a holnapi vagy holnaputáni napon lesz-e betevő falatjuk? *(Igaz! Ugy van!)*

Itt találjuk tehát a maximumot és a minimumot, úgy, hogy a tisztviselők javadalmazására vonatkozólag a helyzet a dolgok természete által meg van szabva. És most már az a kérdés, hogy ezen maximumon és minimumon belül, és azon keretek mellett, a melyeket a közjogi, illetőleg közigazgatási megállapított rend nekünk szab, — mert végre a közigazgatási rendszer átalakításába ez alkalommal, ezen törvényjavaslattal kapcsolatosan, közvetlenül nem bocsátkozhatunk, — ezen javadalmak hogyan osztandók el arányosan, hogyan állapítandók meg úgy, hogy a munkának megfelelőleg, a tehetségnek, az érdemnek, és egyszersmind a szolgálat hosszúsága által szerzett igényeknek megfelelőleg legyenek a különböző fizetések felosztva.

Ez volt a megoldandó problema. Az ilyen problemát, ha csak abstracte és történeti előzményektől menten vétetik fel, úgy látszik, hogy könnyebb megoldani. De, a mint már említettem, itt nem ez az eset forog fenn, hanem a a történeti előzmények, a szükségképen való fejlődés oly határokat tűztek, elénk, a melyeknek korlátait át nem hághattuk és ennek következtében mindjárt a tanácskozás elején azon kérdés tolúlt előtérbe, hogy vajjon az eddigi rendszert teljesen változatlanúl hagyva, csupán percentualis és esetleg a fizetések magasságával csökkenő százalékos szaporítással gondoskodjunk-e a tisztviselők jobb javadalmazásáról, vagy pedig, a mint említettem, dolgozzuk át magát a tisztviselői fizetések rendszerét.

Erre vonatkozólag a kérdés megoldásánál tekintetbe kellett venni azon különféle tényezőket, melyekre a tisztviselők fizetése szétoszlik. Itt mindenek előtt azt látjuk, hogy a tisztviselők fizetése törzsfizetésből áll; ehhez hozzájárúlnak a szolgálat némely ágazatában bizonyos éves, — ötöd- vagy tizedéves, — pótlékok, a szolgálat más ágazataiban bizonyos igények, a melyek bizonyos előfeltételekhez voltak fűzve, hozzájárúltak igen változó különböző lakpénzek, vagy természetbeli lakások; hozzájárúltak működési pótlékok, egyes esetekben kiváló helyzetek méltánylásául vagy kiváló szolgálatok jutalmazásául adott személyes pótlékok, továbbá hozzájárúltak egyes esetekben működési pótlékok, és végül az utolsó időkben, — de régebben is, — megszakítással fennállott traditionaliter bizonyos drágasági pótlék az ország bizonyos vidékein, úgy, hogy azt lehet mondani,

Digitized by Google

hogy ezen számos pótlék, és a törzsfizetés közti különbség által előállott rendkivüli helyzet következtében, sem a vidék és főváros között, sem a vidék különböző helyein, sem a különböző kategoriákban, habár egy szolgálati ágban is, a tisztviselők javadalmazása közt nem volt egyátalában semmi arányosság. *(Úgy van!)*

Ha végig tekintünk egy kimutatást, a mely a régi fizetési fokozatokra vonatkozik, úgy azt tapasztaljuk, hogy míg az 5-ik napidíj-osztályban 4 fizetési fokozat létezik, ez alatt a 6-ikban 8, a 7-ikben 12, a 8-ikban már nem kevesebb, mint 17 létezett; úgy, hogy egy és ugyanazon fokozaton álló tisztviselők különböző szolgálati ágakban és helyen 700—2100 frtig terjedő különböző fizetésben részesültek.

Szalay Károly: Természetes!

Pulszky Ágost előadó: Az nem természetes, hogy ugyanazon vagy analog functiok végzésénél ily nagy különbség álljon elő a javadalmazásban, hogy a 9-ik napidíj-osztályban 14, a 10-ikben 17, a 11. és 12-ikben 21 fizetési fokozat legyen, a hol 200 frttól, tehát egy merőben illusorius fizetéstől egész 1000 forintig terjedő fizetéseket találunk.

Ha, t. képviselőház, a törvényhozás arra szánná el magát, hogy csakis a százalékos fizetésemelésekkel javítson ezen az állapoton, akkor ezen összes napidíj-osztályok ezen összes fokozatokkal, és azzal az összes zavarral együtt, a mi abból az administratiora keletkezett, múlhatatlanúl fenmaradnának. Mert méltóztassék azt venni, hogy ez az állapot nemcsak azért helytelen, mert nincs arányosság a fizetések közt, hanem azért is, mert az administratio helyes kezelését tette lehetetlenné, mert lehetetlenné teszi a tisztviselők kellő mértékben való áthelyezését, lehetetlenné teszi ennek következtében az erők felhasználását úgy, a hogy az legjobb az államszolgálat szempontjából. *(Egy hang a szélső baloldalon: Az önkénykedést!)* Engedelmet kérek, nem erről van szó, hanem az eddigi rendszer lehetlenné teszi a fokozatos helyes előmenetelt. De hiszen ez az állapot, a mi tényleg fennáll, tulajdonképen az, a mi a Bach-rendszer alatt állapíttatott meg, és mely épen az önök szeme előtt össze van kötve minden lealázással, minden hátránynyal.

Justh Gyula: Csak a mi szemünk előtt?

Pulszky Ágost előadó: Minden hátránynyal, mely az inconstitutionalis idő keserű eredményeinek maradékát képezi. *(Egy hang a szélső baloldalon: Jogosan!)* Engedelmet kérek, törvénybe volt iktatva, és ezen akarunk segíteni, és ezért mondtam, hogy ne méltóztassék figyelmen kivül hagyni azt, hogy ha csak a százalékos fizetésemelés rendszerét fogadjuk el, akkor perpetualjuk e rendszert minden emlékeivel, minpen szégyenével, perpetualjuk a jövőre is, és fentartjuk mint olyat, melytől eltérni a jövőre is lehetetlen.

Hiszen az argumentatio lényege épen arra irányúl, hogy a százalékos fizetésemelés rendszere ezen szempontokból egyáltalán nem lehet kielégítő, és eredményre nem vezethet. Nem vezethet először a fizetési fokozatok rendkívüli különböző voltánál fogva; de azért sem, mert ezen százalékos fizetésemelés rendszerénél lehetetlen kellő figyelembe venni a lakbér-viszonyokat, a működési, személyi, és drágasági pótlékokat, és az évtizedes pótlékok azon rendkívül bonyolúlt rendszerét, mely jelenleg fennáll, és a melyen részben javítani már ezen javaslat is megkísérli, a melyen tüzetesen javítani az előterjesztett jelentésben foglalt határozati javaslat értelme szerint a kormány lesz jövőre is hivatva.

T. ház! Ezen szempontoknál fogva már előzetesen lehetetlenné vált tisztán a százalékos fizetésjavítás rendszerét elfogadni. Ezért kellett egy gyökeresebb, mélyebbre ható rendszabály terére lépni, t. i. hogy a különféle szolgálati ágakban, a különféle fizetési fokozatok összehasonlíttassanak, és egy egységes elveken nyugvó schemara reducáltassanak.

Babó Emil: A protectio schemájára:

Pulszky Ágost előadó: Ez a protectiot teljesen kizárja, illetőleg a czél az volt, hogy a fizetések és javadalmazások rendszeresítésénél oly elvek legyenek elfogadva, melyek ezután a tisztviselői pragmatica létesítésénél is fentarthatók és ezen pragmatica határozmányai közé iktathatók legyenek; és hogy ennek következtében a jelen javaslattal, mintegy chartaját állapítsuk meg, mintegy a hivatalnokok jogainak oly alapját rakjuk le, a melyekre később is mindig hivatkozhassanak, és a melyeken a további igazságos és méltányos továbbfejlesztés minden körülmény közt lehető legyen. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Melyek voltak ezen rendszernek fő követelményei? Először az, hogy az egynemű functiot teljesítők egynemű állást foglaljanak el, ennek következtében minden functionak megfelelőleg bizonyos állás, bizonyos rangosztály rendszeresíttetik, a melyen belül azután a hosszabb, vagy rövidebb szolgálatnak megfelelőleg különböző fizetési fokozatokba jusson az illető, a melyek egyszerűen és világosan áttekinthetők legyenek. Másodszor az, hogy az ugyanazon functiot teljesítők minden helyen lényegileg ugyanazon alapfizetést kapják, és csak azon illetmények változzanak, a melyek összhangba hozhatók az illető helyi körülmények változásával. Az alapelv tehát az, hogy úgy a Budapesten, mint a vidéken lévő hivatalnokok ugyanabban a fizetés-

Digitized by Google

ben részesüljenek, és lakbérük és más pótlékok által legyen kiegyenlítve az a különbség, a mely a különböző helyeken való élésből következik.

Eötvös Károly: Mi ennek a ratioja?

Pulszky Ágost előadó: A ratioja az, — és ez oly ratio, mely, azt hiszem, minden törvényhozó előtt kell, hogy irányadó és döntő fontossággal bírjon, — hogy az illetők az előmenetelnél ne egy helyhez legyenek kötve, hanem a legképesebb erők a vidékről az itteni felső functiok teljesítésére is be legyenek hívhatók, illetőleg ugyanazon előmenetelben legyenek részesíthetők, mint a kik Budapesten vannak, másrészt azok, a kik alsó vagy felső functioban a központban találhatók, egyszersmind a vidékre is kitétethessenek, ha a közszolgálat szempontjai ezt úgy kívánják. *(Egy hang a szélső baloldalról: Hogy kevesebb fizetést kapjanak!)* Nem kevesebbet; és a főszempont épen az, hogy ily bonyolult, ily sok tekintetre fektetett törvényjavaslat megítélésénél ne méltóztassanak az egyes intézkedéseket elkülönítve venni, hanem mindig azon kölcsönhatályban, melylyel egymást átszövik és egymást a határozatok kiegészítik.

A második tekintet, a melyet múlhatatlanúl figyelembe kell venni, az, hogy kevéssé terheljük az állami költségvetést nyugdíjakkal, és mi dőn a javadalmak szaporíttatnak, arról gondoskodjunk, hogy ezen javadalomszaporítás lehetőleg élő munkára, ne pedig nyugdíj-szaporításra fordíttassék, épen az állam pénzügyeinek és az államszolgálatnak érdekében, és azért a törzsfizetések aránylag kevésbbé emeltetnek, mint azon pótlékok, a melyek a működésre való tekintettel adatnak és a nyugdíjba be nem számíttatnak, nevezetesen a lakbérpótlékok, a melyek viszonylag sokkal nagyobb emelésben részesülnek, mint maguk a fizetések.

A további feladat az volt, hogy ezen kereteken belül megállapíttassanak az egyes fokozatok és rangosztályok, és e tekintetben eltérve az eddigi tizenkét napidíj-osztálytól, tizenegy rangosztály állapíttatott meg, a melyek közül az alsóbbakban három-három, a felsőbbekben két-két fizetési fokozat található és a mely rangosztályokkal kapcsolatban lettek azután megállapítva a különböző lakáspénzek akként, hogy elvül el lett fogadva az, hogy az egy rangosztályba tartozó fizetési fokozatokon keresztül mindenki szolgálati idejének mértékében haladhasson előre; a más rangosztályba való jutás pedig, a mi egyszersmind a magasabb functio teljesítésével van a legtöbb esetben egybekötve, mindig az érdem és a képességre való tekintettel, tehát kinevezés útján eszközöltessék.. *(Egy hang a szélsőbalon: Hát a protectio! Zaj a szélsőbalon.)* Engedelmet kérek, a protectiorol nem lehet szólni és a protectio elvét nem lehet hangoztatni akkor, *(Élénk helyeslés jobb felől.)* midőn a tisztviselői javadalmazás kérdése egész általánosságban állapíttatik meg. Sőt ezen javaslat elfogadása épen egyik előzménye annak, hogy protectio egyáltalán gyakorolható ne legyen. *(Helyeslés jobb felől.)* A tisztviselői pragmatica előkészítésének és a tisztviselői pragmaticanak első sorban és legfőkép feladata az, hogy megállapítsa, mit követelhet a tisztviselő merőben anciennitás útján, mire haladhasson érdemre és képességre való tekintettel, és hogy az érdem és a képesség meglatolására súlyt kell helyezni, azt senki, a ki az államszolgálattal ismerős, nem tagadhatja, és hogy kell egyszersmind embernek lenni, a kire a képességnek és érdemnek megmegbírálása bízatik, az is kétségtelen. A különbség csak az, hogy az az ember lehet felelős, vagy nem felelős. A mi viszonyaink között, parlamentaris országban és ministeri intézmény mellett e tényező felelős az érdemnek és képességnek megítéléséért. *(Egy hang a szélsőbalon: Kinek?)* Kinek? Önöknek, t. képviselő urak, mindnyájunknak, *(Élénk derültség a szélsőbalon.)* az ország törvényhozásának, és ne méltóztassanak igen t. képviselő urak e kérdést felvetni; *(Mozgás és zaj a szélsőbalon. Egy hang: A többségnek!)* mert azok, kik a kinevezéseket eszközlik, nemcsak a többségnek, hanem moraliter felelősek mindenkinek, törvényesen felelősek első sorban a fejedelemnek, azután a törvényhozásnak, többségnek és kisebbségnek egyaránt, *(Helyeslés jobb felől.)* és ezen felelősségi rendszer az, a mely a parlamentaris kormányzatot megkülönbözteti akár a republicanus, nem parlamentaris kormányzattól, úgy, mint azt Amerikában tapasztaljuk, a hol nem felelős azért senki, épen azért nem is érdem és képesség, hanem a többség döntése szerint történik elismerten a kinevezés és a hivatalok osztogatása; a hol az van elismerve elvül, hogy a győzedelmeseké a zsákmány. Az általunk contemplalt rendszer ettől merőben eltér, és ezáltal különbözik az absolutismustól is, a hol a merő szeszély dönt. *(Helyesles jobb felől. Hosszantartó mozgás és zaj a szélső baloldalon.)* Ne méltóztassanak csodálkozni t. képviselő urak, ha rákényszerítenek, hogy a politikai tudományok ily elemeivel foglalkozzam, hogy egy kissé hosszadalmasabban kell a javaslat részleteit fejtegetnem. *(Halljuk! Halljuk!)* Mert legyenek meggyőződve, hogy a javaslat részei között vannak olyanok is, a melyek nem igen könnyen magyarázhatók meg, és csak gondos és pontos összehasonlítás útján állapíthatók meg és constatálhatók. *(Helyeslés jobb felől.)*

Már most áttérve azon mértékre, melyben a lakbér-pótlékok a fizetési fokozatokkal és rangosztályokkal kapcsolatba voltak hozandók, a pénzügyi bizottság mindenekelőtt az ország egy igen

Digitized by Google

tetemes részéből, az ország számos vidékéről találkozott felszólalásokkal és kérvényekkel, melyek a kormánytól az eredeti javaslatában előterjesztett elvek, illetőleg szempontok megváltoztatását követelték. Ezeket a szempontokat, tekintettel arra, hogy némcsak egyéni érdekekről, hanem egyes városok, egyes vidékek nyomós és méltányos érdekeiről van szó, tüzetes vizsgálat alá vette a bizottság, s azt hiszem, szerencsés megoldásra juttatta akkor, midőn nem önkényszerű, muló jellegű megállapítás szerint osztotta be a különböző lakbérviszonyokat, hanem oly ismérvek szerint, a melyek bizonyos állandósággal bíróknak mutatkoznak, és a melyeknek ezen kívül az a tulajdonságuk, hogy maguknak az illető érdekelteknek közbenjöttével állapították meg eredetileg. Ilyennek mutatkozott a katonai lakbér-osztályzat és a pénzügyi bizottság a különböző lakbér-pótlékokat a katonai lakbér-osztályzatokkal hozta kapcsolatba, annyival inkább, mert ezzel lehetővé vált új fokozatok beillesztése, és ehhez képest a hivatalnokok lakbér-pótlékát 100, 70, 60 és 50%-ban állapította meg.

Ugron Gábor: Nagy tévedés!

Pulszky Ágost előadó: Ha tévedtem, lesz a t. képviselő uraknak módjuk azután engem felvilágosítani, vagy esetleg nekem felderíteni azt, hogy talán nem tévedtem, hanem nem értettük meg egymást, mert ez is előfordúl többször. Általában megjegyezhetem azt, hogy valamint ebben az esetben, úgy számos más esetben a javaslat ellen beadott kérvények és tett felszólalások nagy része a javaslat intézkedéseinek félreértésén alapúl, és hogy számos esetben az ebben a tekintetben felmerült panaszok azonnal eloszlottak, mihelyt a javaslat intézkedései tüzetesen megmagyaráztattak, vagy a javaslatot a maga teljes egészében volt alkalmuk látni, nem pedig annak egyes kiszakított intézkedéseit a nélkül, hogy a többieknek erre való hatását constatálni tudták volna.

A mi már most a fizetési fokozatokba való beosztást illeti, ez további nagy kérdést képezett. A kormány eredetileg felállítván az osztályzatot, azt contemplálta, hogy az eddig fennállott egyes hivatalokban és az egyes szolgálati ágakban működő tisztviselőknek beosztása az illető rangosztályba, fizetési fokozatba azon elvek alapján történjék, a melyek a törvényjavaslat egyes szakaszaiban jutottak kifejezésre, később azonban elállott ezen szándékától és beleegyezett abba, hogy a törvényhozás maga tegye meg ezt a beosztást, természetesen nem egyénenként, mert ez teljesen lehetetlen, hanem azon különböző kathegoriák szerint, a melyek összeállítását a pénzügyi bizottság a kormánynyal egyetértőleg eszközölte és a mely ennek következtében a törvényjavaslat kiegészítő részét képezi és a t. ház tanácskozásainak és tárgya lesz. A kérdés kellő megértése végett azonban megjegyzem, hogy azon tabellák, melyek a törvényjavaslatnak előttünk fekvő példányában a 43-ik laptól a 161. lapig előttünk fekszenek, nem képezik a törvényjavaslat kiegészítő részét, hanem ezen táblázatos kimutatások csak exemplificálják azt, hogy az *a)* táblázatban eszközölt beosztás az életben tényleg hogyan fog keresztül vitetni, és hogyan alkalmazható azon állások tekintetében, melyek a költségvetés keretében jelenleg fel vannak véve. Ez, mondom, csak egy exemplificativ kimutatás, a melyet magát törvénybe igtatni már azért sem lehet, mert évről-évre módosúl a különféle költségvetésekkel és az állami szervezet bárminemű módosításával együtt.

Eötvös Károly: Az *a)* is?

Pulszky Ágost előadó: Az *a)* nem, mert nem kiegészítő része a törvénynek. Igaz, hogy minden költségvetés alkalmával módjában lesz a kormánynak javaslatba hozni és megállapítani először, hogyha valamely új állás szerveztetik, az ezen törvény által megszabott keretek melyikébe iktattassék be; másodszor, hogy esetleg valamely fennálló szolgálati ág fejlődésével az ezen szolgálatiághoz tartozó hivatalok miként osztassanak be újra, esetleg eltérőleg az *a)* mellékletben foglalt utasítástól. De mindez törvénymódosítással, jár és így a költségvetési törvénybe magába lesz fölveendő nemcsak költségvetési tétel gyanánt, hanem oly határozmány gyanánt, mely ezen törvény kiegészítésére és fejlesztésére van hivatva.

Mert bárminő részletes legyen is a törvény, s a tekintetek bárminő tömkelegébe bocsátkozzék, lehetetlen, hogy a tekintbe jövő minden méltányossági okot és a jövőnek általános fejlődését előre anticipiálja és lehetetlen, hogy oly kereteket akarjunk mintegy kőből felállítani, melyeket egyáltalán nem lehetne tovább tágítani. Semmi sem áll távolabb tőlünk. Szándékunk ellenkezőleg épen az, hogy az állandó alap gyanánt szolgáljon, de épen ezért, erre az alapra új meg új emeletet rakni, illetőleg a fennállókat esetleg kibővíteni a törvényhozásnak mindig tehetségében és erejében áll. *(Helyeslés jobb felől.)*

T. ház! Át kell most térnem egy második igen lényeges intézkedésre, mely a javaslat keretébe fel van véve s a mely az előző körbe tartozóktól, a melyekre reflectálni bátor voltam, tetemesen különbözik. Ez azon intézkedés, mely a megyei törvényhatóságok dotatiojának emelésére vonatkozik. *(Halljuk! Halljuk!)*

A javaslat, mikor eredetileg beterjesztetett, nem contemplálta még a megyei törvényhatóságok dotatiojának emelését. Nem contemplálta azért, mert akkor a megyei rendezés kérdése

Digitized by Google

még közvetlenül nem volt, hogy úgy mondjam, elodázva. De midőn kitünt, hogy a megyei közigazgatás rendezése oly feladat, melynek megoldására a következő hónapokban kilátásunk nem lehet, s mivel tudjuk, hogy még igen fontos előmunkálatok szükségesek, mielőtt e feladatot a törvényhozás kellően megoldhatná: múlhatlanul szükségesnek mutatkozott, hogy abban a pillanatban, a melyben a központi tisztviselők dotatioja felemeltetik s javadalmazásuk rendeztetik, ugyanakkor a megyei törvényhatósági tisztviselők tekintetében is történjék némi intézkedés.

Eötvös Károly: Ez nem tartozik ide! Ez külön fejezet!

Pulszky Ágost előadó: Igaz, külön fejezet! Mondom, szükségesnek mutatkozott, hogy némi intézkedés történjék annál inkább, mert mindazon inconvenientiák, melyek az állami tisztviselőkre vonatkozólag fennállottak, fennállanak, hogy úgy mondjam, fokozatos mértékben a megyei tisztviselőkre vonatkozólag; mert az egyes megyéken belül nem lehet arányosnak mondani a különböző tisztviselői állásokat, sem a különböző megyék közt arány e tekintetben teljesen nem létezik. De a nehézségek, melyek e feladattal szemben állottak, sokkal nagyobbak voltak, mint a milyenek léteztek az állami tisztviselők javadalmazásának szabályozására vonatkozólag; nagyobbak voltak pedig azért, mivel itt gondoskodni kell arról, hogy a megyék autonom jogai ne sértessenek meg. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Nincs azoknak autonom joguk!)* Hogyne volna a megyéknek autonom joguk a tisztviselői fizetések arányának megállapítása tekintetében. *(Egy hang a szélsőbalon: A ministertől függ!)* A minister hagyja jóvá, de csak azt hagyhatja jóvá, a mit a megye elébe terjeszt, és e felett azokon némi módosítást hozhat javaslatba, de azokat magának megtenni egyáltalában nem lehet. Itt a megyék önrendelkezési jogát kellett tekintetbe venni, és nem lehetett a bizottságnak, ha nem akarta a közigazgatás rendezésének egész nagy kérdését felvetni, az egyes megyék költségvetési keretébe, hogy úgy mondjam, tüzetesebben belenyúlni. Innen van, hogy a pénzügyi bizottság a kormánynak azt az álláspontját, hogy egy 10%-es javítást indítványozott a megyék mostani dotatiojához képest, elfogadta, egy correctivummal, azzal a correctivummal, hogy ott, a hol az eddigi számadások alapján kitünt, hogy az egyes megyék aránylag kevesebb dotatioban részesültek, mint a mennyire más megyékhez képest jogosítva lettek volna, ott az ezen különbözetnek megfelelő többletet a 10%-hoz hozzávette, úgy, hogy a mellékelt *C)* kimutatásban, a mely szintén a törvénynek kiegészítő részét képezi, azt tapasztaljuk, hogy minden megye legalább is 10 százalék dotatio-emelésben részesül, és a szegényebb megyék, a melyek aránylag rosszul voltak dotálva, a 10%-nál valamivel nagyobb, egész 12%-ig emelkedő dotatio emelésben részesültek. *(Derültség és felkiáltások a szélsőbalon: Az nem sok!)*

Ha azt méltóztatnak találni, hogy ez nem sok, erre csak azt felelem, hogy nagyobb, mint két százalék különbözet a megyék dotaciójának összehasonlítása alkamával, azok méltányos elosztására vonatkozólag constatalható nem volt. Ennek következtében a *C)* kimutatásban foglalt megyéknek új dotatioja tökéletesen arányos és a méltányosságnak, a különböző megyékre való kintettel, teljesen megfelel. De ebből nem az következik, hogy az illető megyei tisztviselők fizetése méltányosan lesz kiegyenlíthető, mert ezen fizetéskiegyenlítés nem a törvényhozás dolga. *(Egy hang a szélső baloldalon: Pedig ez a fő!)* Engedelmet kérek, de ezen kiegyenlítés nem a törvényhozástól, nem az országgyűléstől, nem a ministeriumtól, hanem egyes egyedül maguktól a megyéktől függ. Az illető képviselő urak, a kik e tekintetben esetleg kifogást tesznek, igen helyesen fognak eljárni, ha az illető megyékben a majdan megtartandó közgyűlés alkalmával, oda fognak törekedni, hogy ezen az alapon a tisztviselők fizetése méltányosabban legyen megállapítva, és e tekintetben a pénzügyi bizottság nem javasol a t. háznak többet, csak annyit, hogy az illető megyék figyelmébe ajánlja azt, hogy leginkább a feltűnően egyenetlen és legcsekélyebb fizetésben részesülők kapjanak fizetésjavítást. Mert a megyékben is vannak oly hivatalok 3—4—500 frt fizetéssel, melyek kellő betöltése ily fizetés mellett lehetetlen. *(Egy hang a szélsőbalon: Van mellékjövedelem!)* Nem szabad lennie. *(Helyeslés.)*

T. ház! Ez általános elvek tekintetbe vétele mellett ajánlom e javaslat részletes határozmányainak elfogadását, még pedig ama határozmányokét is, a melyek arra vonatkoznak, hogy bizonyos szolgálati ágakra e törvényjavaslat hatálya ki ne terjesztessék. Minden tekintetben a fenforgó szükségleteknek elismerem, hogy a törvényjavaslat nem felel meg. Hogy az előbb érintett kérdést megújítsam, nem felel meg a megyék összes igényeinek sem, mert e dotatio emelés csak a fennálló és tervezett állások jobb fizetéssel való ellátását kívánja. *(Egy hang a szélsőbalon: Szemfényvesztés!)* Az nem szemfényvesztés, ha egymásután orvosoljuk a bajokat. Az volna a szemfényvesztés, ha azt állítanók, hogy mi az összes bajokat egyszerre orvosoljuk és csak némelyeket orvosolnánk. *(Úgy van! jobb felől.)* De ha azt mondjuk, egyes bajokon most segítünk, másokra nézve az orvoslás csak a jövőben következhetik: az nem szemfényvesz-

Digitized by Google

tés, hanem solid és a t. házhoz egyedül méltó törvényhozói működés. *(Helyeslés jobb felől.)*

Ismétlem, a magyar törvényhatóságokra nézve a jelen javaslat csak a létező tisztviselők fizetésjavítását célozza. Vannak ezenkívül más szükségletek is; fenforog a dologi kiadások czím alatti dotatio emelésének szüksége is; fenforog számos új állás crealasának szüksége, és számos megyének ez iránti kérvénye fordúlt meg a belügyministerium és a bizottság előtt. De ez alkalommal e kérdésekkel nem foglalkozhattunk. Megfelelhetünk ennek majdan a költségvetés tárgyalása alkalmával, ha az ország pénzügyi viszonyai megengedik, hogy a belügyministeri költségvetés czímén a megyei dotatio javítására további kiadásokra és új állások szervezésére egy tetemes összeg felvétessék; most elégedjünk meg ezen kerettel. Épen így van számos üzemre, az állami élet és szolgálat számos ágára vonatkozólag, melyben a foglalkozások és a jelenlegi fizetési rendszer oly eltérők az általános tisztviselői foglalkozástól és az általános tisztviselői rendszertől, hogy ugyanazon keretbe egyáltalában nem vonhatók. Ilyen pl. mindenekelőtt a nagy állami üzemek közül az állami vasútak személyzete. Ez sem hagyatott ugyan figyelmen kívül a pénzügyi bizottság által. De ezen javaslat keretébe lehetetlen volt bevonni, mert az államvasúti alkalmazottak szolgálata igen tetemesen különbözik a többi állami szolgálati ágaktól, azonkívül az államvasúti alkalmazottak fizetésének alapelve egészen más tekinteteken nyugszik, mint a melyek a többi tisztviselőkre irányadók. Ott kilométerpénzek és különböző illetékek forognak fenn, melyek egyéb tisztviselőknél elő nem fordúlnak. De nem téveszthette szem elől a pénzügyi bizottság, hogy ezen ágban is szükséges a rendezés, és az államszolgálat ezen ágában is szükséges az áttekinthetőség, és mindenekfelett szükséges azon állandó ellenőrzés, melyet az államszolgálat legtöbb ágára vonatkozólag úgy is gyakorol. Épen ezért a pénzügyi bizottság azon határozatot fogadta el, a melyhez az illető szakminister hozzá is járúlt, hogy a legközelebbi költségvetés alkalmával a törvényhozás elé az államvasúti szolgálatban alkalmazottaknak részletes kimutatása fog előterjesztetni, úgy, hogy vagy a fizetési ágazatokra vonatkozólag, mint a fizetési fokozatokra és az előmenetel lehetőségére vonatkozólag módjában lesz a t. háznak az államszolgálat ezen ágában alkalmazottakra is itéletet hozni, és módjában lesz ellenőrző jogát gyakorolni, melyet e tekintetben eddig csak egész általánosságban, de részletesen nem érvényesített. A többi állami üzemek is ily természetűek. Ily természetűek pl. az oly eltérő szolgálati ágban vagy functioban alkalmazottak, kiknek állása egy vagy más szempontból kivételes. Ilyen pl. a belügyi tárcza körében a főispánok és a budapesti főpolgármester, ilyen pl. a csendőrségnél alkalmazottak, a kikre vonatkozólag a katonai szervezet szabályai irányadók, a kikre nézve azonban a pénzügyi bizottság szintén kimondotta, az illető minister hozzájárúlásával, hogy azok sorsának javítása a legközelebbi jövő múlhatatlan teendői közé fog tartozni. Ilyenek a pénzügyi tárcza körében a bányászat és erdészeti akadémián alkalmazottak, a földmívelési tárcza körében a gazdasági tanintézeteknél alkalmazottak, mert ezen intézetek ma még nincsenek azon végleges szervezetben, mely legközelebb a kormány kijelentései szerint azokra nézve létesíttetni fog, mivel itt nemcsak az alkalmazott tisztviselők és állami hivatalnokok fizetésének szabályozásáról, hanem általában az állásoknak szabályozásáról van szó, és mivel ezen szabályozás szintén a legközelebbi jövőben, a jövő költségvetés alkalmával lesz eszközlendő. Ilyenek továbbá az állami jószágigazgatóságoknál, továbbá kohászat és kincstári vasműveknél alkalmazottak, a kiknek teendői inkább ipari és kereskedelmi természetűek. Ilyen továbbá számos hivatalnok a földmivelési tárcza körében, a kiknek foglalkozása szintén inkább gazdasági, mint állami hivatalnok jellegű. Ilyenek a vallás- és közoktatásügyi ministeriumban a néptanítók, kiknek illetményeinek szabályozásáról e törvényjavaslat sorsának eldűlése után külön törvényjavaslat fog intézkedni.

Méltóztatik látni, t. képviselőház, hogy a a pénzügyi bizottság tárgyalásaiban nemcsak azokra terjesztette ki figyelmét, a kik a jelen törvényjavaslat paragrafusaiban foglaltatnak, hanem kiterjeszkedett az állami élet minden ágában alkalmazottakra, és hogy nem elégedett meg e tekintetben üres biztatásokkal, és a jövőre való általános útasításokkal, hanem concret nyilatkozatokat tett, melyeket jelentésébe is foglalt, s melyek a ház határozatának tárgyát is fogják képezni, és melyek múlhatlanúl zálogát képezik annak, hogy az állami szolgálat ez ágaiban állók sorsán is már a legközelebb gyökeres intézkedés fog történni. *(Helyeslés jobb felől.)*

Már most, t. ház, legyen szabad még röviden a törvényjavaslat pénzügyi oldalára rámutatnom. *(Halljuk! Halljuk!)*

Midőn a ministerium javaslatát beterjesztette, eredetileg 2,092.560 frt emelést vett tekintetbe a költségvetésben; ezzel szemben midőn a pénzügyi bizottság javaslatát átdolgozta, törekedett megfelelni a különféle méltányos igényeknek, s ennek következtében a mellékelt táblázat szerint 2 638,556 frt van felvéve évi többszükségletül azon hivatalnokok állásainál, melyek a mellékelt táblázatban foglaltatnak.

Digitized by Google

Ezenkivül a pénzügyőrségi szolgálatnál napi tíz krajczárral való emelkedés folytán 166.000 forint további költség származott; továbbá azon pótlékok szempontjából, a melyek a fővárosban olyanok részére fognak fizettetni, a kikre a jelen törvény hatálya ki nem terjed, de a kiket nem lehet rosszabb helyzetben hagyni, mint a melybe ezen törvény határozata előtt jutottak, még 10.000 frt újabb emelkedés keletkezett; továbbá lakbérpótlékokban 80.000 frt az emelkedés. A Budapesten alkalmazott és 500—600 frttal javadalmazott tisztviselők állandó lakbérpótléka 20.000 frt emelkedést mutat. Ezen két pont azért bír rendkivüli fontossággal, mert összefüggésben áll azon minimum kérdésével, mely szerint a pénzügyi bizottság gondoskodott, hogy senkinek illetményei ezen törvényjavaslat alapján meg ne rövidíttessenek, hogy ott, a hol ez múlhatlanúl szükségesnek, kikerülhetlennek mutatkozott, a fizetési fokozatok megállapítása alkalmával ne legyen különbség a lakbérpótlékoknál és hogy Budapesten az itteni körülményeket tekintve, legalább 900 frttal bírjon minden tisztviselő. Ezt az intézkedést is elfogadta a pénzügyi bizottság; valamint elfogadta azt is, hogy itt a lakbérpótlékok 500 frt fizetésü tisztviselőnél egész 400 frtig, házas, nős, családos tisztviselőknél 500 frtig emelkedjenek, úgy hogy Budapesten a fizetési minimum ezentúl 900—1000 frt legyen A curiai bírák és ezen jelleggel felruházott tisztviselők magasabb lakpénze 2000 frt többletet idéz elő, az 1893. évi költségvetésbe fölvett új személyzet többköltsége összesen 30.000 frtot, tehát azon többlet, a mely a jelen törvény által a költségvetésre rárovatik, 2,946.000 frtra rúg.

Ha már most levonjuk ebből még az előálló intercalarét, de másrészt hozzáadjuk a megyei dotatiok emelésére szánt összeget, akkor 3,240.000 frt az az összeg, melyet a jelen törvényjavaslat elfogadása költségvetési többlettül eredményez, *(Helyeslés jobb felől.)* és azon tíz éven keresztül, a meddig ezen törvényjavaslat életbe lép, ez még szaporodni fog további, közel 900.000 frt többlettel, úgy hogy magának ezen törvénynek financialis eredménye körülbelül 4,100.000 frtra rúg, oly összegre, a mely költségvetésünk keretében mindenesetre eléri azon határokat, a meddig egyáltalán állami háztartásunk biztonságának megingása nélkül elmennünk szabad. *(Helyeslés jobb felől.)*

Midőn e tekintetet a t. képviselőház figyelmébe ajánlom, ebből kifolyólag kérnem kell a t. házat, hogy azon kérvények megítélésénél, azon igények mérlegelésénél, a melyek e törvényjavaslat tárgyalása folyamán különböző oldalakról múlhatatlanúl jelentkezni fognak, soha szem elől téveszteni ne méltóztassék az államháztartás egyensúlyát, az állam pénzügyi helyzetét, *(Helyeslés jobb felől.)* azon terheket, a melyek egyáltalán az adófizetőkre hárúlnak. És ezért, bár fájó szívvel, — mert gyakran fáj az embernek, oly igényeket megtagadni, a melyeknek belső jogosságát elismerni kénytelen, — de ki kell jelentenem, t. ház, hogy a pénzügyi bizottság nevében részemről nem volnék képes bárminő további emeléshez hozzájárúlni, és kérnem kell a t. házat, hogy azon nagy czél szempontjából, hogy itt valóban egy, — hogy úgy mondjam, — a társadalmi igazság érdekében történő kiegyenlítés eszközöltetik, azon rendkivül számos tekintet szempontjából, a melyet gondosan, aprólékosan és lelkiismeretesen mérlegeltünk: mindezen tekintetek szempontjából, a melyek nem egy pártéi, hanem a melyeknek minden kormányra és minden pártra vonatkozólag szükségkép ugyanazoknak kellene, hogy legyenek, méltóztassék e törvényjavaslatot úgy a mint van, változtatás nélkül elfogadni. *(Élénk helyeslés és éljenzés jobb felől.)*

Molnár Antal jegyző: Gróf Csáky Kálmán!

Gr. Csáky Kálmán jegyző: Örömmel üdvözlöm az előttünk fekvő törvényjavaslatot, mert habár csekély részben is, de mégis némileg segít a tisztviselők anyagi állapotán. De egy megjegyzést mégis tennem kell. A mennyire igaz az, hogy nyelvében él a nemzet, oly igaz az is, hogy az iskolában él a nemzetnek jövője, és ha nekünk magyaroknak okunk van valakit dédelgetni, okunk van valakit erkölcsileg és anyagilag támogatni és emelni, úgy ez mindenesetre a tanári kar. Ők azok, kik a fiatal emberbe a hazafiúi szeretet első csiráját oltják, ők azok, a kik a magyar kulturának, a magyar eszme terjesztésének zászlóvivői, oly nagy művet művelnek ők, melyért mindenesetre megérdemlik, hogy erkölcsileg támogassuk. Ha valaki talán azt hiszi, hogy a tanárok vidéken oly igen olcsón élnek, az nézetem szerint igen nagy tévedésben van, mert a tanárok a vidéki kisebb városokban a társadalom azon kis csoportjához tartoznak, a mely a társadalmi és szellemi életnek minden terheit viselni tartozik, legyen az bármicsoda; *(Halljuk! Halljuk!)* tudományos egyletek, Eötvös-, Széchenyi-körökben való részvétel, adakozások, magyar szinház támogatása a társadalom vállaira nehezedett; ezen társadalomhoz a kisebb városokban a tanárok tartoznak első sorban; ezek pedig oly kiadások, melyek egy esztendőben nagyon sokat tesznek ki. Ezért igen szükséges volna az is, hogy anyagilag támogassuk, de ha már pénzügyi viszonyainknál fogva anyagilag nem támogathatjuk, emeljük legalább erkölcsileg egy magasabb piedestalra, a melyet működésük által megérdemelnek. Így tehát azon kérésem volna a t. miniszter úrhoz, hogy ha lehetséges, méltóztassék

Digitized by Google

a tanári kart a rangsorozatból kivenni. A törvényjavaslatot különben elfogadom.

Elnök: Szólásra igen sokan vannak még felírva. Az idő előrehaladván, gondolom, méltóztatnak hozzájárúlni ahhoz, hogy a tanácskozást a holnap d. e. 10 órakor tartandó ülésen folytassuk, melynek első tárgya azonban a ház már hozott határozatához képest a mai napon részleteiben is elfogadott kiállítási törvényjavaslat harmadszori felolvasása. *(Helyeslés.)* Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 45 perczkor.)

153. ORSZÁGOS ÜLÉS

1893. évi február hó 7-én, kedden

B. Bánffy Dezső, közben Bokross Elek elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Kérvények bemutatása. — Az országos nemzeti kiállítás költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslat harmadszori felolvasása. — Az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról és a megyei törvényhatóságok állami javadalmazásának főlemeléséről szóló törvényjavaslat folytatólagos tárgyalása. — A főrendiháznak az államszámvevőszéki elnökségre való jelölésére, továbbá a véderőről szóló 1889. VI. tcz. módosítására vonatkozó átiratnak bemutatása. — Endrey Gyula és Szentiványi Kálmán mint a VI. bíráló bizottság ujonnan választott tagjai leteszik az esküt. — A törvényjavaslat megszakított tárgyalásának folytatása. — Issekutz Győző kérelme, hogy beszédét a legközelebbi ülésben tarthassa meg; ebből támadt vita és házhatározat. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Hieronymi Károly, Lukács Béla, Szilágyi Dezső és gr. Csáky Albin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést ezennel megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Perczel Béni jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Molnár Antal, az azok ellen jelentkezőket Bernáth Dezső jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik az utóbbi ülés jegyzőkönyve.

Perczel Béni jegyző *(olvassa a február hó 6-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzése a jegyzőkönyvre? *(Nincs.)* Ha nincs, a jegyzőkönyv ezennel hitelesítve van.

Bemutatom az aradi, beszterczebányai, kolozsvári, lugosi, nagybányai, nagybecskereki, temesvári és zombori kir. kincstári ügyészségek tisztviselőinek Farbaky István, —

a máramaros-szigeti állami felsőbb leányiskola tanítónői s tanárainak Urányi Imre országgyűlési képviselők által beadott kérvényét az állami tisztviselők fizetésének rendezéséről szóló törvényjavaslat módosítása tárgyában.

A nagysajói állami iskolai tanítóknak Fluger Károly, —

a nagysomkúti állami iskolai tanítóknak gr. Teleki Géza,

a Torda-Aranyos vármegyei tantestületnek dr. Pap Samu, —

Balogh Ferencz tatárőrsi állami elemi tanítónak dr. Wlassics Gyula országgyűlési képviselő által beadott kérvényét, a tanítók fizetésének rendezése és rangosztályba beosztása tárgyában.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a ház kérvényi bizottságának.

T. ház! Az elnökségnek több jelenteni valója nincs.

Következik a napirend: az országos nemzeti kiállítás költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslat harmadszori felolvasása.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a törvényjavaslatot harmadszori olvasásában is elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)*

A ház a törvényjavaslatot harmadszori olvasásban is elfogadván, az a főrendiháznak megküldetni határoztatik alkotmányos tárgyalás és szíves hozzájárúlás czéljából.

Digitized by Google

T. ház! Következik napirend szerint az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról és a megyei törvényhatóságok állami javadalmazásának felemeléséről szóló törvényjavaslat folytatólagos tárgyalása.

Mielőtt a tárgyalást megkezdenők, jelentem, hogy a miniszterelnök pénzügyminister urat akadályoztatása esetében, ma a főrendiházban lévén elfoglalva, de esetleg más alkalmakkor is, hivatkozással a házszabályok 162. §-ára, Lukács László államtitkár úr fogja képviselni. Méltóztassanak ezt tudomásúl venni.

Bernáth Dezső jegyző: Reiter János!

Reitter János: T. ház! Évek hosszú során át hangzott fel az ország minden részéből azon panasz, hogy az állami tisztviselőknek illetményei csekélyek s elégtelenek, hogy azok nem állanak arányban a fokozott társadalmi igényekkel, és hogy nem állanak arányban a megváltozott megélhetési viszonyokkal, a miért is e viszás helyzeten mielőbb segíteni szükséges. A mily általános volt e panasz, ép oly általános volt azon meggyőződés is, hogy a panasz alapos és jogosult. Különösen a ház ezen oldaláról ismételten hívattak fel már az előbbi kormányok, hogy e tekintetben megfelelő javaslataikat a t. ház elé terjeszszék. Sokáig nem tettek eleget e jogos kívánatnak, mert hivatkoztak az ország pénzügyi viszonyaira, melyek budgetünknek ily tetemes összeggel való megterhelését meg nem engedik. Végre, midőn állami háztartásunkban az egyensúly helyreállott, a kormány is elérkezettnek találta a pillanatot, hogy az állami alkalmazottak sanyarú helyzetét megjavító javaslatait a ház elé terjeszsze és ekképen e tekintetben az első lépést megtegye. Így terjesztette be a múlt év tavaszán a pénzügyminister úr azon javaslatát, a mely az állami alkalmazottak, altisztek és szolgák illetményeinek felemeléséről szól, a mely javaslat a pénzügyi bizottságban behatóan tárgyaltatván, most részben kijavított alakban és szövegezésben a t. ház elé került.

T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Ritkán került a t. házban egy oly javaslat tárgyalás alá, mely elé az érdekeltek oly élénk kíváncsisággal néztek, és a mely egészében tekintve mégis oly kevéssé elégítette ki a hozzáfűzött reményeket, hogy merem állítani, alig van az állami tisztviselőknek oly osztálya, a mely a javaslat rendelkezéseit, nem mondom, hogy örömmel fogadná, de magára nézve csak kielégítőknek is találná, *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* sőt ellenkezőleg azt látjuk és tapasztaljuk, hogy jóformán az összes érdekeltek e javaslattal szemben határozott állást foglaltak, és nemcsak a sajtóban indítottak ellene hadjáratot, hanem úgy a házhoz, mint az egyes képviselőkhöz oly tömegesen érkeznek a javaslat ellen irányúló kérvények, hogy ritkán feküdt e ház asztalán oly javaslat, mely az érdekeltek részéről ily általános, és mondhatom, legnagyobb részben oly jogosult ellenzésre talált volna. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

A legtöbben a javaslat rendelkezéseit méltánytalanoknak, igazságtalanoknak és sérelmeseknek találják, sőt vannak olyanok is, a kik egyenesen azt állítják, hogy a törvényjavaslat rendelkezései szerzett jogaikat sértik; *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* pedig én úgy vagyok meggyőződve, hogy úgy a t. kormányt, mint a pénzügyi bizottságot a tisztviselők iránti legjobb szándék és legjobb indúlat vezette, hogy ők komolyan akartak a tisztviselők szomorú helyzetén javítani, sőt mi több, hogy nemcsak a fizetések közötti eddig létezett aránytalanságokat akarták megszüntetni, de még a rangosztályok közt is némi egyenlőséget helyrehozni.

És mégis mit látunk, t. ház? Azt látjuk, hogy sem az érdekeltek, sem a kormány az elért eredménynyel nincsenek, s nem is lehetnek megelégedve. Az érdekeltek azért nem, mert többet vártak, mint a mennyit nekik a törvényjavaslat nyujt; a kormány pedig, nézetem szerint, nincs és nem is lehet megelégedve, mert nem érte el azon czélját, melyet kell, hogy maga elé tűzött legyen, t. i. az állami alkalmazottak elégedettségét, sőt ellenkezőleg az előttünk fekvő javaslat oly általános rescnsust, oly általános izgalmat, sőt itt-ott oly elkeseredettséget szült, hogy úgy hiszem, ez a körülmény magában is indokolja, ha azt állítom, hogy ez a törvényjavaslat nem felel meg czéljának. *(Helyeslés bal felől.)*

T. ház! Igy állván a dolog, nem tehetek róla, én nyiltan kimondom azon nézetemet, hogy a választott útban találom én a hibát, még pedig abban, hogy a t. kormány, de a pénzügyi bizottság is nem ölelte fel az összes állami alkalmazottak helyzetének javítását, hanem a t. kormány már eredeti javaslatának 20. §-ában sok kategóriájára a tisztviselőknek oly kivételt szabott, a melyet én indokoltnak, jogosnak nem találok. És ugyanezen hibába esett a a pénzügyi bizottság, midőn javított szövegezésében mindamellett ezen kivételeket nagyobb részt fentartotta, részben még bővítette. Nekem tehát, t. ház, mind a két javaslat ellen az a kifogásom van, hogy nem mért mindenkinek egyenlő mértékkel, *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* és ezáltal nemcsak az osztó igazságot sérti meg, de még a méltányosság követelményeinek sem felel meg. Mert nem lehet méltányosnak mondani, hogy ha azt látjuk, hogy azon tisztviselők, a kiknek illetményei az előttünk fekvő törvényjavaslatban szabályoztatnak, már a múlt év második felére bizonyos fizetési pótlékban részesültek, ugyanezen pótlékban részesülnek most is, részesülni

Digitized by Google

fognak a jövőben is, míg ellenben a többi tisztviselők, a kiknek illetményei nem vonattak be a javaslat keretébe, eddig sem részesültek ily pótlékban, és, a mint látszik, még sokáig fognak várni, míg az igért javításban részesülnek, sőt ellenkezőleg, aggódva nézhetnek a bizonytalan jövő elé. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

T. ház! Ily tényállás mellett én nem habozom kimondani azon véleményemet, hogy daczára azon aránytalanságnak, a melyre a pénzügyi bizottság is hivatkozik jelentésében, a mely a tisztviselők eddigi fizetései között fennállott, részemről helyesebbnek tartottam volna, ha a t. kormány és a t. pénzügyi bizottság a fizetésemelést kiterjeszti az összes állami alkalmazottakra, még pedig megfelelő percentuális fizetésemelést hoz javaslatba, *(Helyeslés bal felől.)* mint, hogy egy részleges organisatióhoz fogott, és ekkép ugyanazon államnak alkalmazottait két osztályra tagolja: a privilegizáltak és a nem privilegizáltak osztályára. De ha talán, — nem mondom, hogy politikai vagy párttekintetek, — hanem, elismerem, pénzügyi és kormányzati szempontok állottak volna ennek útjában, legalább annyit kellett volna tenni, hogy azon tisztviselők, a kiknek illetményei a törvényjavaslat keretébe fel nem vétettek, legalább addig, míg az ő illetményeik is szabályoztathatnának, részesültek volna bizonyos fokozatos fizetésjavításban. *(Úgy van! bal felől.)*

T. ház! Nem lehet feladatom a törvényjavaslat egyes részleteire kitérni, hisz nálam sokkal hivatottabbak fel fogják tárni a javaslat hiányait, bizonyára ki fogják mutatni, hogy a törvényjavaslatnak egyik fő czélja, t. i. a kisebb javadalmazású tisztviselők fizetésjavítása vajmi kevéssé lett elérve, ki fogják mutatni, hogy épen azok, a kiknek fizetése eddig sem állt arányban a megélhetési viszonyokkal, a tőlük megkívánt munkásságukért és kifejtett működésükért vagy absolute nem részesülnek fizetésjavításban, vagy csak oly mérvben, hogy az alig jöhet szóba, de ki fogják mutati azt is, hogy sok tekintetben a mostani javaslat rendelkezései nem csak hogy meg nem szüntetik az eddigi aránytalanságot, hanem azt sok tekintetben még fokozzák. Én csak egy körülményre leszek bátor a t. ház figyelmét fölhivni, és pedig azért, mert az igen t. előadó úr abban a körülményben, a melyet felemlíteni kívánok, egy különös vívmányt lát a pénzügyi bizottság által beterjesztett javaslatban szemben a t. kormány javaslatával. Ő t. i. mint elvi állásponton álló, kiemelte, hogy sikerült megszüntetni azon különbséget, a mely az eredeti javaslatban úgy a törzsfizetést mint a rangosztályt illetőleg a fővárosi és a vidéki tisztviselők közt javasoltatott. Különösen hangsúlyozta, hogy ez a helyes álláspont, és ő ezt vivmánynak jelenti ki.

Részemről az elvi álláspontot helyeslem. Bartók Lajos t. képviselőtársam egyik beszédében már rámutatott arra az ellentétre, a mely e tekintetben a főváros és a vidék közt fennáll, nagy contrastot talált ő a fővárosban uralkodó fényűzés és az ország némely vidékén, különösen a felvidéken uralkodó nyomor közt.

Bobula János t. képviselőtársam is a túlságos centralisatio ellen emelt panaszt, és azt ajánlotta, hogy ne centralisaljunk minden ipartelepet a fővárosba, hanem iparkodjunk a vidéken is a nagyipart fejleszteni. Én erről a társadalmi problemáról nem akarok bővebben szólni, de tény az, hogy a mostani rendszer mellett attól tartok, hogy ennek a túlságos centralisationak különösen a vidékre nézve úgy politikai mint társadalmi és gazdasági tekintetben igenis káros árnyoldalai és hatásai lesznek. Mondom, helyeslem azt az álláspontot, a melyet t. előadó úr is elfoglalt, csak azon csodálkozóm, hogy a t. pénzügyi bizottságnak épen pótjelentésében, melyet a t. előadó úr mint ilyen írt alá, ezt az elvet nem tartotta fenn, hanem azt ajánlja a t. háznak elfogadásra, hogy a budapesti segédtelekkönyvvezetőkre nézve, a kik a vidéki segédtelekkönyvvezetőkkel együtt a 11. rangosztályba voltak sorozva, tétessék kivétel, és azok a 10. rangosztályba helyeztessenek. Az elvi álláspontnak ily megcsonkítását részemről nem tudom helyeselni.

Mint említem, t. ház, a javaslat egyes részleteire nem akarok kiterjeszkedni, de hogy bebizonyítsam, hogy mennyire nem mér egyenlő mértékkel a törvényjavaslat, csak nehány oly osztályára az állami alkalmazottaknak akarok kiterjeszkedni, a mely tisztviselők illetményei, sajnos, ezen javaslat keretébe be nem vonattak, és a kik ennélfogva fizetésjavításban nem is fognak részesülni. Ezek alatt értem a gazdasági tanintézeteknél alkalmazott tanárokat.

A gazdasági tanintézeteknél alkalmazott tanárok fizetése eddig is csekély volt és a gazdaközönség ép úgy, mint a szakkörök ismételten sürgették e téren a javítást. Hivatkozom magára az igen t. földmívelésügyi minister úrra, a ki az ez irányban hozzá érkezett előterjesztésekre mindannyiszor akkép nyilatkozott, hogy ő igenis át van hatva ezen előterjesztésekben foglalt kérelem jogosságától; tudja, hogy a tanárok fizetése nem áll arányban a tőlük megkívánt qualificatioval, az irányukban támasztott igényekkel és az általuk kifejtett munkássággal; ismételten meg is dicsérte őket és kilátásba helyezte javadalmazásuk javítását, de sem az eredeti javaslatban nem találjuk nyomát annak, hogy ezen tanárak fizetése is javításnak volna alávetendő

Digitized by Google

sem pedig később, midőn az igen t. földmívelési minister úr pótjavaslattal állott elő, ekkor is úgy látszik, megfeledkezett épen ezen osztályról. Azt mondják, hogy az igen t. földmívelés minister úr foglalkozik a gazdasági tanintézetek reformálásával, és akkor fog e tekintetben is javaslattal előállani. Meglehet, hogy megvan e komoly szándék, de én attól tartok, soká lesz az e reform keresztülvitetik; meglehet, hogy talán arra az esetre is gondol, hogy ha majd egyszer Budapesten egy mezőgazdasági főiskola is lesz felállítva, csak akkor fogja elérkezettnek látni az időt arra, hogy e tanárok fizetésjavításáról is gondoskodjék. Soká fog ez tartani, de az az egy bizonyos, hogy a mostani tanárok e fizetésjavításban már nem fognak részesülni.

T. ház! E tanintézetek közül mindenekelőtt négyet kívánok kiemelni, a kassait, keszthelyit, kolozs-monostorit és debreczenit. E tanintézetek 1871-ben mint felsőbb tanintézetek szerveztettek, és az ott alkalmazott tanárok törzsfizetése 1500 frtban, lakbérük 200 frtban állapíttatott meg. De nem sokára, már három év múlva reformálásnak vettettek alá, és ez abban állott, hogy az intézetek lefokoztattak, középtanintézetek lettek, az ott alkalmazott tanárok legnagyobb részének fizetését pedig szinte reformálták akkép, hogy 1500 frtról 1200 frtra szállíttatott le fizetésük, daczára annak, hogy e tanintézetekben a tanfolyam három évre emeltetett, s hogy az eddigi tanárok a fokozott munkát is teljesítették és daczára annak, hogy szervezeti szabályaikban részükre a VIII. napidíjosztály biztosíttatott. Ha mér most megint reform alá kerülnek, méltán tartanak attól, hogy ez a reform megint csak álreform lesz, vagyis megint az alsóbb osztályba fognak kerülni. Ha még tekintetbe veszszük azt is, hogy a középiskolai tanárok fizetése úgy, a mint az az előttünk fekvő javaslatban terveztetik, 1600, 1300, de a legkisebb mértékben 1200 frtban volna megállapítandó, akkor én méltánytalannak találom, hogy a gazdasági tanintézetek tanárai, a kik pedig hallgatóikat épen ezekből a középtanodákból kapják, rosszabbúl legyenek dotálva, mint a középiskolai tanárok *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Még kirívóbb ez az ellentét a magyar-óvári gazdasági akadémia tanáraira nézve. *(Halljuk! Halljuk! bal felől.)* Köztudomású dolog, hogy a magyar-óvári gazdasági akadémiába csak érettségi vizsgát tett fiatal emberek iratkozhatnak be rendes hallgatókúl, ennek az akadémiának tehát főiskolai jellege van. Ebből az következik, hogy az ott alkalmazott tanároktól úgy elméletileg, mint gyakorlatilag teljes szakképzettséget kivánnak a mezőgazdaság minden ágában. A gazdaközönség azt kívánja, hogy azok a fiatal emberek, a kik a gazdasági pályát választják, a magyar-óvári akadémián magasabb fokú szakképzettségben részesüljenek, de megköveteli a tanároktól azt is, hogy a tudományos téren is foglalkozzanak, hogy szakkérdésekben véleményt adjanak, és hogy végre a gazdaközönségnek alkalomadtán útbaigazítással és tanácsadással foglalkozzanak. És ezen két rendbeli munkásság kifejtéséért minő javadalmazásban részesülnek? Azt látjuk, hogy az ottani tanárok fizetése bizony nem nagyobb, mint egy valamire való uradalomban egy közönséges ispáné, és hogy a középiskolai tanárok fizetése legalább is ennyi, sőt ha ez a javaslat törvényerőre emelkedik, részben még nagyobb lesz.

T. ház! A magyar-óvári akadémia mint említém, főiskolai jelleggel bír, akadémiának czímezik; természetesen tehát azt is lehetne, — és nem egészen méltánytalanúl — kívánni, hogy az ottani tanárok fizetése bizonyos arányban álljon akár az egyetemi, akár a műegyetemi tanárok fizetésével. Ámde ezt nem kívánom. Átlátom, hogy hazánk pénzügyei jelenleg ezt még nem engedik meg; de azt már megkövetelem, hogy ezen akadémia tanárai legalább ugyanabban a bánásmódban részesüljenek, mint az ezzel hasonló rangú tanintézetek alkalmazottai. *(Helyeslés a bal és szélső baloldalon.)* És itt a t. ház figyelmét felhívni kívánom a selmeczi erdészeti és bányászati akadémiára, valamint a földmívelési ministerium vezetése alatt álló budapesti magyar királyi állatorvosi akadémiára.

A selmeczi akadémián a rendes tanárok közül tiznek a törzsfizetése 2000 frt és 300 frt lakbér és megfelelő fadeputatum. Természetesen ezenkívül még részesülnek korpótlékban is. A budapesti állatorvosi akadémián alkalmazott tanárok törzsfizetése szintén 2000 frtban van megállapítva, lakpénzük 400 frt, továbbá szintén részesülnek korpótlékban. Ellenben a magyar-óvári gazdasági akadémiai tanárok fizetése 1500 frt, lakpénzük csak 200 frt. Igaz, ők is részesülnek korpótlékban, négyszer 100—100 forinttal. Itt vannak a tanársegédek. A selmeczi akadémián a tanársegéd fizetése 700 frt, az állatorvosi akadémián 7—800 frt, a magyar-óvári akadémián pedig csak 600 frt. Hol van itt az arány? Nem kívántatik-e valamennyi tanártól ugyanaz a qualificatio, ugyanaz a képesség? Nem ugyanaz-e a munkakörük és nem ugyanaz-e a munkásságuk? Tehát a munkát megkívánják a magyar-óvári akadémia tanáraitól, mint főiskolai tanároktól, javadalmazás tekintetében azonban rosszabbúl bánnak velük a középiskolai tanároknál is.

Ezen általános okokon kívül forognak még fenn specialis indokok, melyek a magyar-óvári akadémia tanárainak fizetését bizony csekélynek,

Digitized by Google

aránytalannak tüntetik fel, a fizetésjavítást tehát részemről indokoltnak és sürgősnek mondhatom. *(Helyeslés bal felől.)* Hivatkozom azon képviselőtársaimra, a kik valaha Magyar-Óváron megfordúltak, vagy a kiknek fiai a magyar-óvári akadémiát látogatják, hogy nekem igazat fognak adni, ha azt állítom, hogy Magyarországon alig van más kisváros, melyben az élet oly drága volna mint itt, Óvárott. Lakás és élelmi czikkek tekintetében merem állítani, itt épen oly drágaság uralkodik, mint akár Budapesten. Érthetővé teszi ezt, ha meggondoljuk, hogy Magyar-Óvár Budapest és Bécs között fő vasuti vonalon fekszik s főképen Bécs az, mely felé az ottani termelők gravitálnak. Az élelmi czikkek és egyéb árúk legalább oly drágák, mint Budapesten, sőt némely élelmi czikkek még drágábbak. Lakások tekintetében szintén így vagyunk. Hiszen ott 3 szobából álló lakást alig lehet 250—300 frton alúl kapni.

De van még egy más körülmény is, mely súlyosan nehezedik a jelenleg ott működő tanárokra. A tanárok legnagyobb része a 70-es években fiatalon neveztetett ki Magyar-Óvárra. Azóta családot alapítottak, gyermekeiket eddig a szülői házban részesítették az első nevelésben, de ezek most már abba a korba lépnek, melyben szülőik nekik a kellő nevelést a szülői házban meg nem adhatják, hanem házon kívül kell őket neveltetni, mert van ugyan Magyar-Óvárott egy algymnasium fiúgyermekek számára, de leányiskola, a hová a tanárok leánygyermekeiket küldhetnék, sajnos, nincs. Már pedig tudjuk, hogy a tanári pályán nem lehet vagyont gyűjteni; a tanár nem adhat gyermekének mást, mint jó nevelést, hogy ennek segítségével ma-holnap kenyerét megkereshesse. És e tekintetben Selmeczbánya tanárai jobb helyzetben vannak, mint a magyar-óváriak, mert ott van legalább oly tanintézet, hová gyermekeiket küldhetik. Az óvári tanárok pedig még abban a hátrányban is részesülnek, hogy esetleges üresedés esetén, más helyre való áthelyezésüket sem kérhetik, mert tudjuk, hogy az egész országban csak a magyar-óvári akadémia pótolja némileg a mezőgazdaság terén a főiskolát. De gyermekeik nevelésén kívül a tanárok önmagukat sem művelhetik úgy, a mint ezt a jelenkor igényei megkívánják. Mint minden tudomány, úgy a gazdasági tudomány is folytonos haladásnak örvend, és ennélfogva az egyedüli főiskola tanáraitól joggal megkívánhatja a közönség, hogy azok a tudomány színvonalán álljanak. Szükséges volna e czélból, hogy néha felkeressék a nagyobb központokat, mert e tekintetben Magyar-Óvár, — sajnos, — mit sem nyújt; szükséges volna, hogy felkeressenek egyes nagyobb gazdaságokat, meglátogassák az ország különböző részeinek gazdaságait, hogy meggyőződjenek az újabb kor vívmányainak gyakorlati alkalmazásáról, s hogy újabb eszméket, újabb informatiokat szerezzenek maguknak, hogy azokat előadásaik alkalmával a hallgatók érdekében értékesíthessék.

Azt hiszem, hogy röviden előadtam azon indokokat, a melyek a mellett szólnak, hogy a gazdasági tanintézeteknél alkalmazott tanárok általában, és különösen a magyar-óvári akadémia tanárainak illetményét, itt lett volna az ideje némileg javítani. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

T. ház! Van még egy intézet a földmívelési ministerium kebelében, a melynek alkalmazottairól, lehetetlen, hogy csak egy pár szóval röviden meg ne emlékezzem, értem a vegykisérleti állomást, mely intézet azonban tavaly szerveztetett és ezen szép hangzású czímet nyerte: »A budapesti országos magyar királyi chemiai intézet és központi vegykisérleti állomás«. Azt hiszem, hogy czímnek nagyon szép. A baj csak az, hogy ezen intézetnél alkalmazottak fizetése bizony nagyon is gyarló. Nem lehet feladatom t. ház, hogy a szervezeti szabályzatnak minden egyes részletére kitérjek, de van egy pár oly dolog benne, mely megérdemli, hogy lássuk, hogy mikép szoktak néha nálunk intézeteket szervezni. *(Halljuk! Halljuk!)* Itt van pl. a második fejezet, mely a személyzet rangfokozatáról és előmeneteléről szól. *(Halljuk! Halljuk!)* A személyzet ugyanis nem áll egy egyénből, hanem áll az igazgatóból, egy fővegyészből és hat vegyészből, összesen tehát nyolcz személyből, és az a fejezet, mely a rangfokozatról szól, csakis egy egyénről emlékezik meg, azt mondván, hogy az igazgató a VII. rangfokozatba soroltatik. Nem azért hozom ezt fel, mintha rossz néven venném, hogy egy oly kiváló szakember mint az intézeti igazgató, a megfelelő rangfokozatba emeltetik, de azt gondolom, hogyha a személyzet rangfokozásának meghatározásáról van szó, talán helyes lett volna a többi alkalmazottak rangfokozatáról is megemlékezni. Itt van az előmenetel kérdése. Én az egész szabályzatban egy paragrafust sem találok, mely az előmenetelt szabályozná; a czímben benn van, de a szabályzatban szó sincs róla. Ugy vagyunk vele, mint az a czigány, a ki a rákokat vitte és meg volt elégedve, hogy a levélben említve voltak azok, bár tulajdonképen nem tudta, hogy az úton hová lettek, de ha már ezen alkalmazottaknak előmenetelök nincs, talán egyetért majd velem a t. előadó úr, ha azt mondom, úgy, mint azt némely tisztviselőkre nézve az általa védett javaslat proponálja, ezeknél is helyes lett volna valami korpótlékot megállapítani, hogy azon tisztviselők, a kik az intézetnél 10—15 esztendeig dolgoznak, legalább megfelelő kedvezményben részesüljenek.

Digitized by Google

Van még egy rendelkezés a szabályzatban, a melyet lehetetlen, hogy szóba ne hozzak. *(Halljuk! Halljuk!)* Minden rendezett modern jogállamban a valamely hivatalban alkalmazottakat állami tisztviselőknek tekintik, a kiknek hatás- és munkaköre s ezzel egyidejűleg munkaideje meg van határozva. Nem mintha annyira bürokratikusan gondolkoznám, hogy ezeket a hivatalos órákat az elsőtől az utolsó perczig be kellene tartani, mert akkor talán nekünk kellene első sorban jó példával előlmenni és talán jó lenne, ha a t. elnök úr figyelmeztetné is arra a honatyákat, hogy nem azért kezdődik az ülés 10 órakor, hogy a tanácskozásokat csak 11-kor kezdjük meg, mindamellett, mint a rend embere azt tartom, hogyha hivatalt szervezünk, abban a munkaórákat is meg kell állapitanunk, holott ennél az intézetnél azt találom, hogy az alkalmazottak munkaidejét a főnök állapitja meg, tehát az ő tetszésétől, hogy ne mondjam önkényétől függ, hogy minő munkára, mily munkaidőre köteleztessenek az intézet alkalmazottjai.

Körülbelül ugyanezen szempont alá esik az a szakasz, mely a szabadságolásról szól. Tudjuk, hogy minden hivalnoknak jogos igénye van évenkint, hol rövidebb, hol hosszabb szabadságidőre. De ezen kérdés a §-ban nincs positive rendezve, hanem az almazottaknak járó szabadságidő engedélyezése megint csak a főnökre, illetőleg a ministerre van bízva.

De nem akarom tovább a t. házat hasonló dolgok felsorolásával untatni. Feladatom az volt, hogy ezen intézet alkalmazottainak a fizetését is felhozzam annak a bizonyítására, hogy nem egyenlő mértékkel mérünk. *(Helyeslés a baloldalon.)* Ezen intézet alkalmazottainak fizetése a következő. A főnök fizetése 2000 frtban van megállapítva. Nem sokallom, sőt ellenkezőleg tekintetbe veszem az ezen álláshoz megkívántató szakképzettséget, munkásságot, az azzal járó felelősséget. Úgy találom, hogy az intézti igazgató megérdemelte volna, hogy ő is oly fizetésben részesüljön, mint a minőben az igazságügyminister az ő ministeriumában lévő hasonszakmájú »Országos vegyészeti műterem« vezetőjét részesítette, a kinek a törzsfizetése 2200 frt, a mihez 400 frt lakbér járúl.

Az első vegyész fizetése nincs megállapitva, minthogy az állás nincs betöltve; hanem következnek a vegyészek, még pedig négy vegyész 800 frttal, három 600 frttal van díjazva. Már, t. ház, hogy egy olyan szakférfiúnak, a ki felső iskolát végzett, doctoratust tett, a ki rendkivüli munkát kénytelen teljesiteni, törzsfizetése 600 forinthan állapittassék meg, az előttem megfoghatatlan. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Épen azért hivatkoztam az igazságügyministerre s az ő alatta álló »Országos vegyészeti műterem« alkalmazottaira. Mit látunk ezeknél? Azt, hogy az első vegyész fizetése 2200 frtban van megállapítva, a vegyészsegédé, még pedig az első segédé 1600 frtban, 500 frt lakbérrel, a második segédé 900 frtban, 350 frt lakbérrel van rendszeresítve. Micsoda aránytalanság van itt az ugyanazon szakmában s ugyanazon feladattal foglalkozók fizetései között!

Menjünk tovább, t. ház. Ha vizsgálom, hogy a földmivelésügyi ministeriumban más ágakban a törzsfizetések miként vannak szabályozva, úgy azt találom, hogy egy fogalmazó fizetése 1100 forint, 400 frt lakpénzzel a IX. rangosztályban, egy segédfogalmazónak, a ki a X. rangosztályba van sorozva, fizetése 800 frt, lakbére 350 frt. A mérnökök fizetése 1300—1200—1100 frt, ellenben a segédmérnököké 1000—900—800 frt, még az irodatiszté is 1000—900—800 frt a megfelelő lakpénzzel, a vegykisérleti intézetnél egy vegyész fizetése 600 frt.

És ezzel körülbelül be is zárhatnám felszólalásomat, ha nem volna még egy kis észrevételem a törvényjavaslat azon részére is, mely a tövényhatósági alkalmazottak illetményeire vonatkozik.

T. ház! A kormány hozzájárúlásával a pénzügyi bizottság azt javasalja, hogy a törvényhatósági tisztviselők illetményeinek nem szabályozása, hanem némi javitásaként az eddigi dotatio bizonyos százalékkal emeltessék. Itt azonban feltételül köti ki, hogy az egyes törvényhatóságok első sorban legyenek tekintettel kisebb fizetésü tisztviselőikre, és csak a megmaradó többlet fordítandó a magasabb állású hivatalnokok fizetésének javítására. A t. előadó úr többi közt azzal védte ezen javaslatot, hogy azt mondta: Az állami tisztviselők eddigi fizetése tekintetében nagy volt az aránytalanság, de még nagyobb aránytalanság van a törvényhatósági tisztviselők fizetései közt, ezeket szabályozni majdnem lehetlen, a nehézségeket nem tudták leküzdeni, ennélfogva helyesebbnek találták, miután a törvényhatóságok úgyis nemsokára rendeztetni fognak, egyelőre ilyen — mondjuk — százalékos javításban részesiteni ezeket a tisztviselőket. E szerint, t. ház, az állami alkalmazottaknál nagy volt az aránytalanság az eddigi fizetések közt, tehát indokolt volt a részletes reorganisatio; a törvényhatósági tisztviselők fizetései közt még nagyobb ezen aránytalanság, tehát nem volt indokolható a részletes reorganisatio, hanem indokolt a 10%-os javítás! Hol itt a következetesség?

A második szempont az volt, hogy azon állami tisztviselők, a kiknek illetményei most nem szabályoztatnak, rövid időn majd szintén szabályozás alá fognak vonatni, és akkor részesülnek majd fizetésjavításban, addig azonban elégedjenek meg a mostani fizetéssel; a törvény-

Digitized by Google

hatósági alkalmazottaknál pedig szintén arra történik hivatkozás, hogy fizetéseiket végleg szabályozni nem lehetett, mert sok nehézség állt ennek útjában, különben is rövid idő alatt be fognak hozatni a különféle reformok, tehát ne hagyjuk meg őket a mostani fizetési rangosztályokban, hanem javítsuk fizetésüket. De volt még egy harmadik szempont is, mely abban állt, hogy a megyéknél első sorban a kisebb fizetésű tisztviselők illetményeit kell szabályozni, a nagyobb fizetésű tisztviselők kapjanak kevesebbet; az állami alkalmazottaknál is az lett volna az egyik czél, hogy első sorban a kisebb tisztviselők részesüljenek javításban, de azt találjuk, hogy vagy semmi, vagy csak igen csekély javításban részesülnek, míg ellenben a magasabb tisztviselők, a kiknek jelenlegi fizetése is meglehetős arányos volt, aránylag és, megint csak nagyobb fizetés javításban fognának részesülni.

Miután én e törvényjavaslatnak kiindulási pontját elhibázottnak tartom; miután azt találom, hogy a javaslat intézkedései nemcsak az osztó igazság, hanem még a méltányosság követelményeit sem elégitik ki és miután; azt találom, hogy hiba volt ugyanazon állam alkalmazottjait két osztályba sorozni, s csak az egyiknek illetményeit szabályozni, mert mint a miniszterelnök úr mondotta, nem is annyira a javítás, mint csak a szabályozás volt a czél, de ha már az egyiknek fizetését javította, hát méltányos lett volna, ha már a többiek illetményeit nem akarta szabályozni, legalább javította volna aránylag azokét is, s miután mind e szempontokat e törvényjavaslatban kellőleg megóva nem látom: a javaslatot még általánosságban sem fogadom el. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Molnár Antal jegyző: B. Salmen Jenő!

B. Salmen Jenő: T. ház! A törvényjavaslatot, mely hivatva van az oly fontos feladattal megbizott államtisztviselők oly nagyrészt mostoha anyagi helyzetét javítani, égető bajait legalább enyhíteni, örömmel üdvözlöm, *(Helyeslés jobb felől.)* annálinkább, mivel a közigazgatás és igazságszolgáltatás, — melyeknek minősége oly nagy befolyással van az állampolgárok jólétére, az állam fejlődésére, melyeknek szerepe főleg hazánkban oly fontos, — a közigazgatás és igazságszolgáltatás is szenved az által, ha anyagi gondok bénítják a tisztviselők működését és ha képzett fiatal erők attól elriasztatnak, hogy az állam szolgálatába lépjenek. A törvényjavaslat ugyan nem fogja kielégíteni az állami tisztviselők legnagyobb részének jogosult igényeit, azonban kezdetét látom olyan actionak, melynek végczélja, magának az államnak fontos érdekében oly illetményekkel látni el az állami tisztviselőket, melyek a törvény és a dolog természete által követelt képzettségöknek, a reájok bízott teendők fontosságának, valamint társadalmi állásuknak megfelelnek.

Örvendetes tény az, hogy most általánosabb az érdeklődés az állami tisztviselők, az állam e fontos ügye iránt, mint még ezelőtt egy néhány évvel volt, midőn e t. házban a budapesti tisztviselő-egyleteknek arra vonatkozó kérvénye mellett szót emeltem. Örvendetesnek tartom azt is, hogy a törvényjavaslat a kérvénynyel tett, alaposan átgondolt, részletes javaslatoknak jó részét elfogadta, hogy a tisztviselők helyzetén nemcsak segíteni kíván, hanem egyszersmind az illetmények és a rangviszonyok körül most fenforgó rendszertelenség helyébe egyöntetű rendszert ahhoz hasonló módon kíván életbeléptetni, minőt a tisztviselő-egyletek részletes munkálata javasolt. A törvényjavaslat indokolása azt az elvet is elfogadta, melyet a budapesti tisztviselő-egyletek kérvénye szintén ajánlott, hogy t. i. nem annyira a jobbára fiatal emberek által elfoglalt kezdő állások illetményei szorúlnak javításra, mint azok az állások, melyeken inkább idősebb, rendesen családos tisztviselők működnek.

A törvényjavaslat főelveit helyeseknek tartom, de hogy milyen nehéz ily nagyterjedelmű, oly különböző nem épen egyszerű, gondos tanúlmányozást igénylő viszonyokra terjedő téren helyes elveknek alkalmazása, ezt bizonyítja a szőnyegen levő törvényjavaslat is, melynek az elfogadott egyöntetű rendszer és jó szándéka daczára még sem sikerült egészen méltányos arányban osztani a kedvezményeket a különböző rangú és szakmájú tisztviselők közt.

Hogy az államtisztviselők illetményei körül fenforgó viszonyokat lehető helyesen megbíráljuk, a tisztviselőket azon elméleti képzettségre nézve, melyet a törvény, az általuk teljesítendő szolgálat fontosságához képest már előre megkíván, három csoportra oszthatjuk. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az első csoportba sorozandók azok az állomások, melyeket csak egyetemet vagy hasonrangú akadémiai tanúlmányokat végzett egyének nyerhetnek el. Ide tartoznak a miniszteriumokban a fogalmazási szakban alkalmazott tisztviselők és egyáltalában azok a tisztviselők, kik közigazgatási hatóságoknál akár mint főnökök akár mint osztályvezetők, előadók vagy beosztott tisztviselők az úgynevezett fogalmazási szakban részt vesznek a közigazgatás vezetésében. Ide tartoznak továbbá a bírák, kir. ügyészek s azoknak jogvégzett segédszemélyzete, valamint a kataszteri, épitészeti és más műszaki tisztviselők, végül olyan tisztviselők, kiknek hivatalos feladata tudományos jelleggel bír.

A második csoport olyan állomásokból áll, melyek elnyerésére végzett középiskolai vagy

Digitized by Google

ezekkel hasonrangú tanulmányok képezik a kelléket.

Az ide tartozó tisztviselők a közönséggel közvetlenül érintkező alsóbb fokú hivataloknál hajtják végre a törvényeket a vezénylő hatóságok felügyelete alatt, vagy pedig mint ezen hatóságok számviteli vagy pénztári közegei működnek. Ebbe a csoportba tartoznak nevezetesen az adóhivatalok, a határvámhivatalok tisztviselői, a posta- és távirdai főtisztek és tisztek, valamint a pénztárak és számvevőségek hivatalnokai. Ide tartoznak a népnevelés felett őrködő tanfelügyelők is.

A harmadik csoportba sorozandó állomások csekélyebb elméleti képzettséget, rendesen valamely középiskola alsó osztályainak végzését igénylik.

Ide tartoznak azon állomások is, melyekre a törvény értelmében bizonyos feltételek alatt volt katonai altisztek bírnak előjoggal. Ebben a csoportban a tisztviselők az állami hatóságoknál és hivataloknál nagyrészt csak bizonyos segédszolgálatot teljesítenek, pl. iktatói, kiadói, írattári teendőket végeznek. De ezeknek a tisztviselőknek is igen jelentékeny része a törvények végrehajtására közvetlenül vonatkozó kezelésel foglalkozik. Ez áll nevezetesen a telekkönyveknél alkalmazottak, a posta és távirdai segédtisztek, a fogyasztási adóhivatali tisztviselők és az ellenőrzési szolgálattal megbízott pénzügyőri tisztviselőkre nézve.

Azoknak a tisztviselőknek, kiknek illetményeit a törvényjavaslat rendezni kívánja, a különös szempont alá eső tanárok és tanítók kivételével összes száma 15.800-nál több. Az egyetemi tanulmányokat igénylő csoportokba tartozik 5680, a második csoportban van 5300-nál több, a harmadikban 4800, a tanári állomásokat itt figyelembe nem vettem, őket fontos állomásaiknak megfelelő illetményekkel ellátni, kétségen kívül az állam feladata, de nem szándékom itt ügyeikkel külön foglalkozni, különös viszonyaiknál fogva a tanári állomásokat a rangfokozatok keretébe illesztendőknek nem vélem.

Ha az államtisztviselők kedvezőtlen anyagi helyzetéről van szó, mindenekelőtt az egyetemi tanulmányokat nem igénylő második és harmadik csoport érdemel figyelmet. Ezekben, különösen a harmadik csoportban, nemcsak nagyon szerények az illetmények, hanem a dolog természeténél fogva sokkal kedvezőtlenebb a kilátás is magasabb rangba és fizetésbe való előléptetésre, mint az egyetemi tanulmányokat igénylő csoportban.

A két alsóbbrendű csoport legnagyobb részében nagyon kedvezőtlen a tisztviselők helyzete, főleg a harmadiknak igen nagy részében valóságos nyomor uralkodik.

A törvényjavaslat határozmányainak kellő megbírálására legyen szabad mindenekelőtt e két csoport mostani viszonyaival s törvényjavaslatnak azokra vonatkozó intézkedéseivel lehető röviden foglalkozni.

Érdekesnek és fontosnak tartom annak kimutatását, hogy a tisztviselők rendesen milyen végczélt érnek el az egyes csoportokban? és milyen most, és milyen lesz jövőben a tisztviselők többségének a helyzete?

A legmagasabb rangosztály, mely a második csoportban, hol középtanodai, kivételesen polgári iskolai végzett tanulmányok képezik a kelléket, elérhető ugyan a VI-ik, t. i. az, mely a ministeri osztálytanácsosok és a kir. táblai bírák rangjának felel meg, de az egész csoportban, melybe most 5300-nál több tisztviselő tartozik, ilyen állomás, milyen jelenleg 447 van a magyar államtisztviselők összes létszámában, csak hét fordúl elő, négy a pénzügyministerium, három a vallás- és közoktatásügyi ministerium ügykörében. Ezekkel az állomásokkal rendesen 2500 frt, ritkábban 3000 frt fizetés jár.

A hét állomás majdnem ugyanannyi különböző szolgálati szaknak legmagasabb csúcsát képezi, ilyen állomást tehát ott csak kivételesen érhetnek el egyes tisztviselők, kiknek kiváló érdemök vagy kíváló szerencséjök van.

E csoport tisztviselőinek zömére nézve a IX. rangosztály képezi a leghosszabb szolgálati idő után is az előléptetés netovábbját, mert csak 4·8% a az ide tartozó állomásoknak magasabb rangú.

A törvényjavaslat a magasabb állomásra való előléptetés reményét a magasabb rangú állomások számának egyes szakokban való szaporítása által némileg javítja.

A fizetésnek ebben a csoportban rendesen elérhető maximuma jelenleg átlagosan 1000 frt. Ehhez járúl 150 frt lakpénz, Budapesten 200 frt, s a megfelelő drágasági pótlék. Vannak egyes szakok, a melyekben a rendesen elérhető maximum nagyobb, például a terhes s az idegrendszert rendkívül megtámadó szolgálatot teljesítő posta és távirdai hivataloknál, de van olyan is, a melyben az kisebb, például az adóhivataloknál. A törvényjavaslat fel akarja emelni a IX. rangosztály maximumát 1300 frtra, a lakpénzt 200, usque 400 frtra. De az annyira túlterhelt adóhivatali tisztviselők, kik e csoportok nagy részét képezik, s kikkel az állami végrehajtók egy rangsorozatot fognak képezni, jövőben sem fogják elérhetni ezt a felemelt maximumot, mert szakmájukban ez, és a kevés magasabb fizetés a törvényjavaslat szerint akkor is csak 6·4%-át fogják kitenni az összes fizetéseknek, ha a magasabb fizetések mind utal-

Digitized by Google

ványozva lesznek, mi talán csak tíz év alatt fog történni.

A legkisebb iskolai készültséget, rendesen valamely középiskola alsó osztályainak végzését igénylő harmadik csoportban a viszonyok még jóval kedvezőtlenebbek. A legmagasabb rangosztály, mely ott egyáltalában előfordúl, a VII-ik, a melybe a ministeri titkárok tartoznak. Ilyen állomás ebben a csoportban most még tizenhárom van, még pedig négy központi hatóság segédhivatalainak főigazgatói állomása, hét dohánybeváltási felügyelői állomás, továbbá a budapesti rendőrség főparancsnoka és a budapesti egyetem gazdasági igazgatója. De a törvényjavaslat, mely az illetmények felemelése mellett igen sok állomást, más, — nagyobbára alsóbb, — rangosztályba helyez, melylyel rendesen mégis a mostaniaknál magasabb illetmények fognak járni, csak öt állomást hagy a VII. rangosztályba, ezek közt három dohánybeváltási felügyelői állomást, a többi, nevezetesen valamennyi segédhivatali főigazgatói állomás, a VIII ba kerül. A dohánybeváltási felügyelői állomások egyébiránt olyan állomások, melyekre nézve véleményem és illetékes szakemberek véleménye szerint a törvény nem helyesen elégszik meg oly csekély iskolai képzettséggel, melynek kellő helye tehát inkább a magasabb tanúlmányokat igénylő második csoportban volna.

A rangosztályoknak tervezett rendezése után e csoport összes állomásainak csak 6·8%-a fog a X-ik, tehát a jövőben az utolsóelőttinél magasabb rangban maradni.

Már most is csak boldogabb, kisebb része ezen alsórendbeli csoport tisztviselőinek számíthat arra, hogy legalább a X-ik rangosztályba kerül, ott találja hivatalos pályája végczélját.

Daczára annak, hogy épen ezek a tisztviselők rendesen nősek és családosak, most csak kevesen érhetnek el valaha 700 forintnál nagyobb fizetést, Budapesten 200 frt, vidéken 100 frt, ritkábban 150 frt lakpénzzel.

A törvényjavaslat az épen említett boldogabb tisztviselők által elérhető X. rangosztály fizetésének maximumát felakarja emelni 1000 forintra, a lakpénzt 175, usque 350 frtra, mely utóbbi azonban csak Budapesten fog járni.

De e csoport nagyobb részének arra sincs kilátása, hogy a X. rangosztályt és az azzal járó szerény fizetésemelést is elérje. Az egész csoportban van jelenleg 4778, törvényjavaslat szerint lesz 4021 állomás, több annak folytán, hogy számos posta- és távirdai tiszti állomás segédtiszti állománssá átalakíttatván, mely algymnasiumi vagy alreáltanodai tanúlmányokkal is elérhető, a második csoportból ide kerül. 2600 ide tartozó tisztviselőnek vagy semmi kilátása sincs arra, hogy a X. rangosztályba előlépjenek, vagy pedig csak nagyon kevés. Ezeknek a száma a rangosztályoknak javaslatba hozott rendezése folytán 3000-re szaporodik. Előléptetésre épen nem számíthatnak részökre nyitva álló állomások hiányában a posta- és távirdai segédtisztek, kiknek száma most 660, jövőben lesz 802. Nem igen számíthatnak előléptetésre az I. folyamodású bíróságok, és az ügyészségek írnokai, kiknek száma az 1893. évi állami költségvetés szerint 1702. Megjegyzendő, hogy ezek az írnokok korántsem végeznek egyszerű irnoki munkát, nem tisztáznak fogalmazványokat, hanem vagy irodatiszti, azaz iktatói, írattári, kiadói teendőket teljesítenek, vagy pedig a telekkönyvek vezetésénél alkalmaztatnak. Fizetésök rendesen 500 frt, 100 frt lakpénzzel, csak a 119 fővárosi állománssal van 600 frt fizetés és 200 forint lakpénz, drágasági pótlékok mellett, összekötve. Ezek az írnokok csak irodatiszti, vagy segédtelekkönyvvezetői állomásra léptethetők elő, de ezeknek az állomásoknak száma oly csekély, hogy erre csak kevés kilátásuk lehet. De, ha előléptettetik is egy írnok, ki most a megszüntetendő XII. rangosztályban van, segédtelekkönyvvezetői állomásra, ezáltal sokat nem nyer, mert ez az állomás, mely most a X. rangosztályba tartozik ép úgy, mint az írnokoké, a törvényjavaslat szerint a XI. rangosztályba kerül, hol egyébiránt a legmagasabb fizetési fokozatba helyeztetik 700 frt fiz téssel. Lesz tehát így, a XI. rangosztályban az I. folyamodású bíróságoknál, és a kir. ügyészségeknél 1792 írnok és 375 segédtelekkönyvvezető, összesen 2167, kiknek részére semmiféle más magasabb állomás nem állna nyitva, mint az említett 134 irodatiszti állomás és 282 telekkönyvvezetői állomás, mely jövőben a X. rangosztályba fog tartozni, összesen tehát 416 állomás. Kevés reményük van tehát előléptetésre. Legalább is igen sok ideig a XI. rangosztályban maradnak, melynek fizetésmaximuma a törvényjavaslat szerint is csak 700 frt, 150, usque 300 frt lakpénzzel, mely utóbbi a fővárosban fog járni. Az említett tisztviselők pedig, a kik ennél többet a törvényjavaslat folytán sem remélhetnek soha, majd kivétel nélkül családosak.

Általában véve tehát elég kedvezőtlen a kilátás előléptetésre az egyetemi tanúlmányokat nem igénylő két csoportban. A becsvágy itt sokat nem várhat. Ez magában véve még nem volna olyan nagy baj, de ezáltal kétszeresen érezhetővé válik az a valóban keserves helyzet, a melyben ott az oly számos családos tisztviselő legnagyobb része tengődik. Igen sokaknak, és épen a legszegényebbek, ezer meg ezer csalá-

Digitized by Google

dos tisztviselő sanyarú helyzetén, a törvényjavaslat sokat lendíteni nem fog.

A helyzet jellemzésére felemlítendőnek vélem, hogy még a teljes középiskolai tanúlmányokat igénylő második csoport 5376 tisztviselőinek is háromnegyed részénél több, — kerekszámban 4050. — van most a két legalsóbb, azaz X. és XI. rangosztályban, hol csak kivételesen húznak 800 forintnál magasabb fizetést, s már a 600 frtos tisztviselőknek is egy része, a 700 frt fizetést húzó tisztviselőknek nagyobb része nős és családos.

A törvényjavaslat szerint a mostaniaknál nagyobb lakpénzek mellett 1000 frt fizetés is lesz elérhető a két legalsó rangosztályban, e csoport ide sorozott tisztviselőinek része pedig — 350 — magasabb rangosztályba fog kerűlni, de még mindig kétharmadrésznél több marad a két legalsóbban.

E csoportban kerek számban 650 tisztviselőnek van csak 500 frt fizetése, mely számot a törvényjavaslat le akarja szállítani 480 forintra. E csoportnak ezt a legcsekélyebb fizetést húzó tisztviselői legnagyobb részt fiatal, s nőtlen emberek.

A legalsóbb rendbeli csoportnak, mely most nem egészen 4800 tisztviselőből áll, majdnem fele, — 2300 nál több, — csak 500 frt fizetést húz, s épen ezek az egyének többnyire, az I. folyamodású törvényszékek és királyi ügyészségek írnokai, kevés kivétellel nősek.

Ezeknek az 500 frtos állomásoknak egyelőre csak kisebb, később nagyobb része nyer magasabb fizetést úgy, hogy a törvényjavaslat szerint még mindig 1155 frt, 500 forintos állomás fog maradni.

Megjegyzendő, hogy még a legszerényebb fizetések is csak kivételesen érhetők el azonnal. A tisztviselők előbb rendesen több évig gyakornokok csekély segélydíjjal, vagy díjnokok még csekélyebb napidíjjal. Igy nevezetesen az említett írnokok, kik közül nem kevesebben, mint 1674-en csak 500 frt fizetést és 100 frt lakpénzt kapnak, ha jogosúlt katonai altisztek nem voltak, mielőtt e rendkívűl szerény állomásra kineveztetnének több évig, gyakran 6 évig s tovább kénytelenek, mint napidíjasok működni.

Hogy milyen az ezer meg ezer nős és családos tisztviselő helyzete az oly rosszúl fizetett állomásokon, ez nem szorúl bővebb fejtegetésre. Mit csináljanak, ha betegség vagy a sors más csapása éri őket? Hogy neveljék gyermekeiket a műveltebb osztályhoz méltón? Milyen hangúlatban teljesíthetik ők igen gyakran hivatalos teendőiket? Pedig van sok állomás az oly rosszúl javadalmazottak közt, nemcsak a teljes középiskolai tanúlmányokat igénylő csoportban, de a legalsóbb rendbeliben is, hol nemcsak fáradságos, de fontos, alapos szakismeretet, és teljes megbízhatóságot igénylő szolgálat teljesítendő s igen sok függhet és függ attól, hogy mikép teljesíttetik ez a szolgálat. Ha kellőleg nem teljesíttetik, ez nagy kárára lehet az államnak, vagy az érdekelt állampolgároknak rossz hatással lehet az állampolgárok jólétére és hangúlatára, mi hazánk sok vidéke kényes viszonyai közt annál veszedelmesebbé válhatik.

A törvényjavaslatot főleg azért tarthatom csak első lépésnek az államtisztviselők anyagi helyzetének kellő javítására czélzó actioban, mivel az a két legalsóbb rangosztályról, mely az egyetemi tanúlmányokat nem igénylő két csoport tisztviselőinek legnagyobb részét foglalja magában, s melyben ezer meg ezer nős és családos tisztviselő előléptetése netovábbját éri el, mostohán gondoskodik, a mennyiben részükre egészben véve ugyan kedvezőbb mellékilletményeket kíván megadni, de nagyrészt, s épen a legalsó fokozatokon még kisebb fizetéseket azoknál, melyeket a hasonló viszonyok közt élő osztrák tisztviselők már ezelőtt 20 évvel nyertek el, s melyekkel azok, daczára annak, hogy Ausztriában a drágaság, rendelkezésemre álló adatok szerint, alig nagyobb, mint nálunk, korán sincsenek többé megelégedve, mint ott a közvélemény, a sajtó s a képviselőház panaszukat indokoltnak is ismeri el,

500 frtos fizetés Ausztriában 1873. óta többé nem létezik, a törvényjavaslat nemcsak fenn akarja tartani a most nálunk még fennálló ilyen fizetéseknek egy igen jelentékeny részét, hanem egyes szakokban, melyekben ezek a csekély fizetések már nálunk is be lettek szüntetve, ilyeneket ismét kíván életbeléptetni, más szakokban azok számát szaporítani kívánja. A határvámhivataloknál és a lottohivataloknál például nem létezik most többé 500 frt fizetéssel járó tiszti állomás, a törvényjavaslat ilyeneket ismét rendszeresíteni kíván, a dohányjövedéknél és sóhivataloknál az ilyen állomásokat szaporítani kívánja.

A fizetéseknek ez a leszállítása nem egyenlíttetik ki általánosan a lakpénzek felemelése által, sőt ellenkezőleg több állomás, nevezetesen kisebb városhoz kötött dohányjövedék és vámtiszti állomás összes illetményeiből még veszíteni fog.

Nem tarthatom indokoltnak azt, hogy a megszüntetett 500 frt fizetés oly szakokban ismét életbeléptessék, melyekben nemcsak a megbízhatóság főkellék, hanem egyszersmind, mint a vámhivataloknál, magasabb iskolai tanúlmányok, s nem oly könnyen megszerezhető alapos szakismeretek is megkívántatnak.

Digitized by Google

Kétséget nem szenvedhet, hogy ha hazánkban törvényhozás útján vagy más úton valamely czélszerű intézkedést akarunk tenni, nem más országok, nem a külföld viszonyai és intézményei lehetnek mérvadók, s nem is volna helyes fejlettebb, előbbrehaladott országoknak intézményeit a mi eltérő viszonyainkba egyszerűen átültetni. De azért mégis hasznos ismerni más országok állapotait is. Ausztriában már 1873-ban lettek utoljára szabályozva az államtisztviselők illetményei, még pedig sok tekintetben nagyobb összegekkel, mint minőket a törvényjavaslat a magyar államtisztviselőknek kíván nyujtani. 500 frtos tisztviselői fizetések ottan nem léteznek, 800 frt fizetés, minőt a törvényjavaslat csak a X. díjosztálynak akar engedélyezni, ott már a legalsóbb rangosztályban jár. Még is el van ismerve, hogy az ottani illetmények, első sorban a legkisebbek, a fejlődött viszonyoknak, a fokozott drágaság mellett többé nem felelnek meg. Ott is szólnak az alsóbb rangú tisztviselőknek türhetetlenné vált helyzetéről.

Újabb időben több államban, nevezetesen Németországban és Olaszországban, igen jelentékeny összegek fordíttattak az államtisztviselők, nevezetesen az alsóbb rangúak illetményeinek javítására. A német birodalmi gyűlés és a porosz országgyűlés nevezetesen 1891. évben nagy összegeket szavaztak meg e czélra. A porosz országgyűlés 18 millió márkát, a német birodalmi gyűlés a követelt 20 millió márkának igen jelentékeny részét. Ki lett jelentve, hogy egyelőre csak azoknak az illetményeknek felemelése eszközölhető, a melyek erre legsürgősebben szorúlnak. Nem akarok itt azzal foglalkozni, hogy milyen illetmények voltak azok, a melyeknek felemelése legsürgősebbnek tekintetett, hogy mennyivel haladták meg még 1891. előtt a legalsóbb rangú tisztviselők illetményei azokat, melyeket nálunk a teljes középiskolai tanúlmányokat igénylő csoportban a tisztviselők legnagyobb része hosszú szolgálati idő vége felé elérhet.

Ezzel több fontos indokból most foglalkozni nem akarok, hisz eltérnek sok tekintetben a mieinktől a szerencsésebb nyugoti kulturállamok viszonyai. *(Halljuk! Halljuk!)* A mit ottan követelnek már előre az államtisztviselőktől, azt mi még sok ideig nem követelhetjük, s már ennélfogva nem fizethetünk hasonló mérvben megszabott fizetéseket.

Az a kívánság azonban véleményem szerint csakugyan indokolt, hogy ha rosszúl fizetett tisztviselőinknek illetményeit a mi viszonyainknak kellőleg megfelelő mérvben most még felemelni nem bírjuk, legalább a már nálunk is elavúlt 500 frtos fizetéseket szüntessük meg mielőbb egészen, s ne rendszeresítsünk új 500 forintos állomásokat. A leghatalmasabb érv, mely a mellett küzdött, hogy ilyen szerény fizetések is rendszeresíttessenek és fentartassanak, kétségen kivül az, hogy ilyen fizetések mellett is kapunk tisztviselőket. Tény, hogy kapunk, de főfontosságú az, hogy milyen tisztviselőket kapunk? Azok a tisztviselők, kik nálunk a legkisebb fizetést húzzák, nagyobbrészt körülbelül azt a szolgálatot végzik, mit saját szakmájukban magasabb rangú, jobban fizetett kartársaik végeznek. Adjuk meg mielőbb nevezetesen az I. folyamodású bíróságok és az ügyészségek oly nagy számú 500 frtos írnokai legalább nagyobb részének az új rendszer szerint járó, valamivel magasabb, de még mindig elég szerény fizetéseket.

De ha a legalsóbb állomásokon működő tisztviselők helyzete a törvényjavaslat rendszerének keretén belül javítva is lesz, talán megkívánja a méltányosság, talán a szolgálat érdeke is, hogy részökre az előléptetés ne maradjon oly mérvben elzárva, mint jelenleg, hogy azoknak a magasabb állomásoknak száma, melyeknek teendőit az alsóbb rangú tisztviselők gyakran már most is végzik, a viszonyokhoz képest lehetőleg szaporíttassanak. Ha pedig előfordúl, hogy egy már sok éven át kifogástalanúl szolgáló rendesen családos tisztviselő állomásának legmagasabb fizetési fokozatát elérte, s tíz évig elő nem léptettetik, s ha valamely jól fizetett rangosztályba nem tartozik, nyujtsuk neki ugyanazokat a kedvezményeket, melyeket a törvényjavaslat 7. §-a a ministerelnökség, az ő Felsége személye körüli és a horvát-szlavon-dalmát ministeriumok körében alkalmazott, a VII—XI. rangosztályokba tartozó tisztviselőknek ugyanilyen körülmények közt engedélyez, adjunk neki fizetési pótlékot. *(Bokros: Elek alelnök elfoglalja az elnöki széket.)*

Személyi vagy működési pótlékokat a törvényjavaslat által tervezett rendszeres, általános illetményeken felül nagyon indokoltaknak vélnék oly esetekben is, oly szakokra nézve is, melyekben a tisztviselő rendkivül fáradságos, és talán nagyobb felelősséggel is járó szolgálatokat tesz, például a posta- és távirdai hivataloknál. *(Helyeslés.)* Hisz ezt az elvet a mostani rendszer is ismeri és alkalmazza, aránylag igen jól fizetett tisztviselői állomásoknál, a királyi ügyészeknél és vizsgáló bíróknál, sőt a törvényjavaslat életbe kíván léptetni ilyen működési pótlékokat oly tisztviselői állomások számára, melyek az összes magyar tisztviselői állomások közt aránylag a legjobban vannak fizetve a hasonlíthatatlanúl legfényesebb előléptetési kilátás mellett: a Budapesten működő bírósági és ügyészi személyzet részére.

Digitized by Google

Át kell térnem most az államtisztviselők azon magasabb rendbeli csoportjához, mely az egyetemi vagy hasonrangú akadémiát végzetteket foglalja magában. Ide tartoznak, mint már említém, azok a tisztviselők, a kik ministeriumoknál vagy más közigazgatási hatóságoknál az úgynevezett fogalmazási szakban akár magasabb, akár alsóbb állomáson részt vesznek a közigazgatás vezetésében, továbbá a bírák és ügyészek jogvégzett segédszemélyzetükkel, műszaki, nevezetesen építészeti tisztviselők, végül azok a tisztviselők, kik olyan állomásokon működnek, hol feladatuk tudományos jelleggel bir. A tanárokról, kiknek feladata oly főfontosságú, hogy mindenki, kinek a szellemi művelődés szivén fekszik, helyzetük iránt a legmelegebben érdeklődik, e helyen a már említett okból nem szólok. Állomásaikat a rangosztályok rendszerébe beillesztendőknek nem vélem.

Ezeknek a tisztviselőknek viszonyai, már a dolog természeténél fogva, úgy a fizetések, mint az előléptetésre való kilátás tekintetében, ámbár egészben véve korántsem fényesek, sőt részben valóban szerények, jóval kedvezőbbek a más két csoport tisztviselőinek viszonyainál, s a törvényjavaslat is főleg ezeknek a tisztviselőknek nyújt kedvezményeket. Ezek a tisztviselők elérhetik a legmagasabb állomásokat is, mire azonban igen természetesen nem mindegyiknek lehet kilátása. *(Úgy van! bal felől.)* A kik ministeriumnál szolgálnak, azok leginkább várhatnak előléptetést, kisebb nagyobb mérvben remélhetnek osztálytanácsosi, már ritkábban ministeri tanácsosi állomást; de a kik ministeriumnál nem szolgálnak, oda nem juthatnak, azok, főleg ha nem bírák, kénytelenek kevesebbel is megelégedni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az ide tartozó tisztviselőknek, kikre a törvényjavaslat kiterjed, összes száma, — a tanároktól eltekintve, — kerek számban 5680. Ezeknek felénél sokkal több, t. i. 3143 bíró vagy más igazságügyi tisztviselő. A pénzügyi tisztviselők száma 1350. A többi ministeriumnak kevesebb ide tartozó tisztviselője van, legtöbb még a kereskedelmi ministeriumnak, hol legtöbb a mérnök.

Jóformán mindenütt remélhetik az ebbe a csoportba tartozó tisztviselők, hogy legalább a VIII-ik rangosztályba jussanak, leginkább a bírák, mert csak körülbelül fele az e csoportba tartozó összes igazságügyi állomásoknak kisebb rangú. Az igazságügyi tisztviselőknek jóval több mint harmada tartozik a VIII. rangosztályba. Ide tartoznak nevezetesen az I. foly. törvényszékek bírái, a járásbírák és az ügyészek. Már arányilag sokkal kevesebb állomás van a VIII. rangosztályban a pénzügyministerium szakában, de még is annyi, hogy rendesen remélhetik a tisztviselők, hogy ide jussanak. A pénzügyigazgatósági tisztviselők számíthatnak arra, hogy legalább pénzügyi — nem ministeri — titkári állomást fognak elérni, most legfeljebb 1350 frt fizetéssel s Budapesten 300, vidéken 200 frt lakpénzzel. A törvényjavaslat a fizetést egyelőre csak 1400 frtra akarja emelni, a lakpénzt Budapesten 500 frtra, vidéken részben csak 250 frtra. Később legfeljebb tíz esztendő alatt 1600 és 1800 frtos fizetési fokozatok is lesznek. A pénzügyi tisztviselők nagyon szerény kilátását előléptetésre a törvényjavaslat nem javítja.

A posta- és távirda-igazgatósági, valamint az államépítészeti tisztviselők részére a törvényjavaslat javítja a kilátást arra, hogy a VIII. rangosztályba kerüljenek, a most aránylag jó fizetéseket azonban csak csekély mérvben emeli. *(Úgy van! bal felől.)*

A VIII. rangosztályba tartozó bírák és ügyészek illetményei már most is a legkedvezőbbek. Már kezdetben kapnak Budapesten 2000, vidéken 1500 frt fizetést, Budapesten 400, vidéken 200 frt lakpénzt. De ezekhez a fizetésekhez járúlnak még a törvényes korpótlékok, úgy, hogy törvényszéki bíró vagy járásbíró magasabb rangba való előléptetés nélkül Budapesten 2400 a lakpénzzel együtt 2800 frtot, vidéken 1800, a lakpénzzel együtt 2000 frtot is érhet el. Ezek az illetmények minden más szakban ugyanezen rangosztályban a tisztviselők legnagyobb része által elérhető illetményekhez képest rendkivül nagyok, a törvényjavaslat nem csak az egyes bírói és ügyészi állomásokon most működő tisztviselőket igen indokoltan megakarja attól óvni, hogy azokból valamit veszítsenek, hanem az egyes állomások számára is kívánja biztosítani sőt még szaporítani a mostani előnyöket. Ez csak úgy lehetséges, ha ebben az államtisztviselők általános helyzetének javítására czélzó törvényjavaslatban a bíráknak és ügyészeknek az új rendszer általános elveitől eltérő különös kedvezmények nyújtatnak.

A 3. §. szerint a VIII. rangosztályba tartozó bírák és ügyészek e rangosztálynak csak a két magasabb fizetési fokozatába sorolhatók. E mellett a törvényjavaslat 6. §-ában, némi módosítással, azon ötöd és tizedéves pótlékokat is fentartja, melyeket a VIII. rangosztályba tartozó bírák és ügyészek részére előbbi törvények állapítanak meg. Nem egészen jelentéktelen az az előjog sem, melyet a 13. §. az itélő bíráknak és az ügyészség tagjainak engedélyez, mely szerint fokozatos előlépés esetén a magasabb fizetést nem mint a többi tisztviselők, csak a magasabb fizetési fokozatban előfordúlt megüresedés napjára következő naptári negyedév, hanem már a megüresedés napját követő hó elsejétől húzzák. E mellett a törvényjavaslat a

Digitized by Google

VIII. rangosztályba tartozó bíráknak, valamint a kir. ügyészeknek egyelőre csekélyebb, később jelentékeny részét a magasabb rangosztályba, — a VII.-be, — kívánja emelni és ezenkívül a Budapesten és Fiumében működő I. folyamodású bíróságok és ügyészségek tisztviselőinek működési pótlékokat, a már most kinevezett s Budapesten működő törvényszéki bírák, járásbirák, ügyészek, albirák és alügyészeknek pedig addig míg magasabb rangosztályba elő nem lépnek, lakpénzpótlékokat is kíván engedélyezni.

De a magyar igazságügyi tisztviselők még más irányban is nagy előnyben vannak, más szakbeli kartársaik felett. Mint már említém, a VIII. rangosztályban van köztük a legtöbb, míg az említett többi tárczák tisztviselői a hasonlíthatatlanúl legnagyobb számban csak az alsóbb IX. rangosztályba tartoznak. Ebben az alsóbb rangosztályban is az igazságügyi tisztviselők helyzete kedvezőbb a más szakbeli tisztviselők helyzeténél, a pénzügyi tisztviselők legnagyobb része t. i. a pénzügyi fogalmazók csak 700 és 800 frt fizetést kap, míg az aljárásbírók fizetése Budapesten 1500 frt, vidéken 1000 frt, a bírói jegyzőké Budapesten 1200 és 1000 forint, vidéken 900 és 800 frt. Legnagyobb a vidéki aljárásbírák száma 1000 frt fizetéssel. A törvényjavaslat a pénzügyi fogalmazók egy részét s a bírói jegyzőket a IX. rangosztályból a X-be kívánja helyezni, hol a vidéki jegyzők, illetményeikben keveset, a rosszúl fizetett pénzügyi fogalmazók többet fognak nyerni. Egészben véve nem nyerhetnek a törvényjavaslat által sokat a most is aránylag jól fizetett birósági tisztviselők, legtöbbet még a most csakugyan roszszúl fizetett vidéki aljegyzők.

Már az előbbiekből kiderül, hogy az igazságügyi tisztviselők, nevezetesen a bírák és ügyészek helyzete jóval kedvezőbb a többi magyar államtisztviselők helyzeténél s ezt a kedvezőbb helyzetet a törvényjavaslat nem csak fentartani, hanem még javítani is kívánja. De még kedvezőbb színben mutatkozik a helyzet, ha az igazságügyi magasabb állomások számát, azt a kilátást, melyet ezek előléptetésre nyújtanak, a többi szakma ilyen állomásainak számával összehasonlítjuk,

Az egyetemi tanulmányokat igénylő csoportból 148 rendszeresített állomás tartozik az V. rangosztályba, a ministeri tanácsosok és curiai bírák osztályába, ezek közt 93, tehát körülbelül kétharmadrész, igazságügyi. A ministeri osztálytanácsosok és kir. táblai bírák osztályában, t. i. a VI-ikban, e csoportban 440 rendszeresített állomás van, ezek közt 292, tehát szintén két harmad igazságügyi. A törvényjavaslat által érintett két legmagasabb rangosztály összes rendszeresített állomásainak száma e csoportban tehát 588, melyek közül 385 igazságügyi, főleg bírói. Ezek a magasabb állomások az egyetemi s hasonrangú tanúlmányokat igénylő összes tisztviselői állomásoknak 10%-át teszik, de oly aránytalan módon oszolnak meg az egyes szakok közt, hogy az igazságügyi szak e csoportba tartozó összes rendszeresített állomásainak 12·2%-a ilyen magasabb rangú, a pénzügyi tárcze e csoportba tartozó összes állomásoknak pedig csak 4·9%-a. Ha azonban figyelembe veszszük azt, hogy a pénzügyi szakba sorolt pénzügyi közigazgatási bírósághoz a bírák fele nem a pénzügyi tisztviselők köréből neveztetik ki, s hogy ennek a bíróságnak tizenkét bírája közt jelenleg is hat nem volt pénzügyi tisztviselő, le kell számítanom ezt a hat állomást a pénzügyi tisztviselők részére nyitva álló állomások számából, és így ezeknek az állomásoknak arányszáma leszáll nem egészen 4·5%-ra. De ez még nem elég; még fokozza az igazságügyi tisztviselők, főleg a bírák kedvező helyzetét az a körülmény, hogy azokban a magasabb rangosztályokban, melyekre a törvényjavaslat az illetmények szabályozását ki nem terjeszti, épen az igazságügyi szakban sok olyan állomás van, melyre igazságügyi, főleg bírói tisztviselőnek az előléptetés nyitva áll. Az igazságügyi ministeriumnak legalább az egyik államtitkára, a kir. curia elnökei, úgy vélem, rendesen a bírák sorából fognak kineveztetni, a hét curiai tanácselnök s a tizenegy kir. tábla elnökei szintén Van tehát a II. rangosztályba tartozó egy állomás, a III. rangosztályba tartozó két állomás és tizennyolcz állomása a IV. rangosztálynak, összesen tehát húszonegy olyan magasrangú állomás, mely a törvényjavaslat keretén kívül esik, mely azonban figyelmen kívül nem hagyható, ha a bírák előléptetési viszonyairól van szó. Ezekkel az állomásokkal 12·8%-ra növekedik az igazságügyi tisztviselőknek, legalább a kir. táblai bírák rangjában álló állomásainak arányszáma. De még ez sem mutatkozott elégségesnek, midőn a 1891: XVII. tcz. a bíráknak még új kivételes kedvezményeket nyujtott s ez által azt az aránytalanságot, mely a bírói kar és a más ministeriumok körébe tartozó tisztviselők előléptetési viszonyai közt fennáll, még jelentékeny mérvben fokozta. Az 1893. évi államköltségvetés szerint nyolcz törvényszéki elnök s harminczkilencz törvényszéki bíró részére lettek felvéve azok a magasabb illetmények, melyekre igényök van, miután az említett törvényczikk alapján kir. curiai bírói, illetőleg kir. táblai bírói czímet és jelleget nyertek, vagy ebben az évben nyerni fognak. Ily nagybecsü kedvezmény folytán, mely jövőben még korlátlanúl szaporíthatja az ily mérvben kitüntetett elnököket és bírákat, egyelőre tehát még 39-czel lesz több azon igazságügyi állomások száma, melyek legalább kir.

Digitized by Google

táblai bírói ranggal bírnak, úgy, hogy ezek a magasabb rangú állomások ebben az évben az első csoportba tartozó igazságügyi állomásoknak már 14%-át fogják tenni. Valóban szegényes ezzel szemben a magyar pénzügyi szak aránya-száma, mely akkor is valósággal alig több 4·5%-nál, ha a pénzügyi szak magasabb rangú s pénzügyi tisztviselők által rendesen elérhető állomásokhoz még a pénzügyministerium egyik államtitkári állomását és a pénzügyi közigazgatási bíróság elnöki állomását is hozzászámítjuk. Ausztriában, hol a közigazgatásnak és igazságszolgáltatásnak az egyes királyságok és országokra való decentralisatioja folytán minden más szakban sokkal kedvezőbb az előléptetésre való kilátás, mint nálunk, az igazságügyi szakban csak 8·8%-át képezik az egyetemi tanúlmányokat igénylő összes állomásoknak a legalább a VI. rangosztályba tartozó magasabb állomások, nem 14%-át, mint már jelenleg nálunk, de a pénzügyi szakban is 7·4%-át, nem 4·5%-át mint nálunk.

Akár mikép is legyenek indokolva a másképp is kivételesen kedvező helyzetnek örvendő magyar bírói karnak nyújtott nagymérvű kedvezmények, azok által természetesen szenved a sokkal mostohább helyzetben levő közigazgatás ügye, szenved az által nevezetesen a pénzügyi közigazgatás, melyet minden módon fejleszteni kellene. Hallottam panaszt, hogy oly gyakran hiányoznak az alkalmas pályázók állomások betöltésénél, mert a képzett fiatal erők a sokkal kedvezőbb kilátással kecsegtető igazságügyi szakhoz fordúlnak.

Ha vannak érvek, hogy az állam bírái és ügyészei annyira fontos feladatukhoz, a viszonyok és a méltányossághoz képest nyerjenek illetményeket, előléptetésre való kilátást és alkalmat, hogy az igazságügyi szakhoz képes fiatal erők lehető nagy számban vonassanak, valóban szólnak hatalmas érvek a magyar államszolgálat többi ágai, a közigazgatási tisztviselők mellett is. *(Úgy van! bal felől.)*

Nem helyes kicsinyelni a közigazgatás igen nagy fontosságát. *(Úgy van! bal felől.)* Minden államban lényeges befolyással van a közigazgatás minősége az állampolgárok jólétére, az állam fejlődésére. Nem azon állapot szerint kell megbírálni a közigazgatás értékét, melyet hazánkban, fájdalom, sok helyt látunk, hanem azon fontos czél szerint, melyet el kell érnünk azon színvonal szerint, melyre a közigazgatást a haza érdekében okvetetlenül emelnünk kell. *(Helyeslés.)* Hosszú szolgálati idő alatt, melynek igen nagy részében jogügyi teendőkkel voltam elfoglalva, alkalmam volt megismerkedni mind az igazságszolgáltatás, mind a közigazgatás viszonyaival és követelményeivel, s meggyőződésem az, hogy korántsem kell kisebb képesség és képzettség, kisebb megbízhatóság a közigazgatásnál, mint az igazságszolgáltatásnál. A közigazgatás kicsinylése, melylyel nálunk oly sok helyt találkozunk, megboszúlja magát. *(Halljuk! Halljuk!)* A közigazgatási tisztviselőnek igen fontos és kényes természetű, nem könnyű feladatot kell teljesíteni, folytonos figyelemmel kell lenni az állam és az állampolgárok jogosúlt igényeire, számtalan törvényt és szabályt helyesen kell alkalmaznia és gyakran erélylyel és tapintattal eljárni, hol a szabályok őt cserben hagyják. Ha nem jár el helyesen, ez kárára lehet az államnak, elkeseredést szülhet, mi hazánk viszonyai közt veszedelmessé válhat. *(Úgy van!)*

Vegyük a pénzügyi szolgálatot, melynek legfőbb részét a pénzügyi igazgatóságok látják el. Milyen sok oldalúak, terjedelmesek, sőt részben szövevényesek a szak természeténél fogva az általuk végrehajtandó törvények és szabályok? Milyen mélyen vágnak azok bele az állampolgárok életébe? Mily nagy horderővel bírnak azok az állam jövedelmére, erejének ezen fontos forrására nézve? Milyen alapos szakismerettel, helyes felfogással, ítélő tehetséggel, tapintattal kell bírnia annak a tisztviselőnek, a ki ebben a szakban vezénylő hatóságnál működik, hogy feladatának megfeleljen; hogy a törvények, és szabályok pontos, és tapintatos alkalmazása által az állam jövedelmét kellőleg biztosítsa, a nélkül, hogy az állampolgárokat kelleténél túl zaklassa, jogaikban sértse, hogy a különböző elemekből álló állampolgárok érzelmeit és hangúlatát az állammal szemben el ne keserítse? Milyen tántoríthatatlan tiszta jellemmel kell bírnia annak, a ki az ebben a szakban oly könnyen felmerülő megkísértetésnek mindig ellentáll? Mily fáradhatatlan tevékenységet kell annak kifejtenie, ki a sok helyt tömérdek munkát oly gyorsan, és helyesen végzi, mint ezt a közérdek, az állampolgárok érdeke megkívánják? *(Halljuk! Halljuk!)*

Fontos és nagy felelősséggel jár nevezetesen az egyes pénzügyigazgatóságok, az egyes pénzügyi szakok főnökeinek feladata. Igen sok függ attól, hogy miképen képesek feladatuknak megfelelni, miképen képesek a rendeltetésükre álló tisztviselők munkáját vezetni és ellenőrízni. A pénzügyi hatóságok, és tisztviselők buzgó, és pontos eljárása tapasztalataim szerint lényegesen emelheti az állam jövedelmét. *(Úgy van! bal felől.)* Tudok pénzügyigazgatóságot, melynek kerületében oly jövedéknek a jövedelme, mely visszaélések elnézése által leginkább szenved, miután az elhanyagolt szolgálatban nagyobb rend lett helyreállítva, a törvény újabb intézkedése, a viszonyok lényeges változása nélkül, kevés év alatt 60 %-kal emelkedett. *(Halljuk! Halljuk!)*

Digitized by Google

A közigazgatási szaknak, nevezetesen a pénzügyi szakmának is, ép úgy, mint a bírói szaknak, okvetetlenül szüksége van arra, — sőt az állam érdeke ezt követeli, — hogy alkalmas képes erőket a megkívántató számban nyerjen; ezeknek hiánya ebben a szakban az államnak megmérhetetlen kárára válik. A ki a viszonyokat ismeri, épen nem mondhatja, hogy eddig már sikerült volna a közigazgatás, a pénzügyi közigazgatás részére alkalmas erőket a kívánatos mérvben megszerezni.

A nehézséget még fokozza az, hogy jogvégzett képes fiatal emberek inkább a bíróságoknál keresnek alkalmazást. *(Úgy van! a baloldalon.)*

A törvényjavaslat nemcsak javítani kíván a tisztviselők helyzetén, hanem egyszersmind a a tisztviselők rangja és fizetéseire nézve most fennálló rendszertelenség helyébe egyöntetű rendszert óhajt létrehozni. *(Halljuk! Halljuk!)* Az egyöntetűségnek csak akkor van kellő értéke, ha az igazságos és méltányos. Azok a nagymérvű aránytalanságok, melyeket a törvényjavaslat mutat, s melyekről szóltam, t. i. a kisebb rangú tisztviselőknek jövőre is fenmaradó mostoha helyzete, s a közigazgatási tisztviselők aránylag kedvezőtlen viszonyai két oknak tulajdonítandók. *(Halljuk! Halljuk!)* Először annak, hogy a törvényjavaslat, mely az államtisztviselők, altisztek, és szolgák viszonyait szabályozni kívánja, nem akart azon kedvezményekhez nyúlni, melyeket előbbi törvények a bíráknak, és ügyészeknek nyújtottak, s melyeknek eddig kétségen kívül jó hatásuk is volt. Másik oka a törvényjavaslat által meghagyott aránytalanságnak az, hogy a pénzügyi helyzet egyelőre még nem engedi a rosszabb helyzetben levő tisztviselők illetményeinek kellő felemelését. *(Úgy van! a baloldalon.)*

A fenmaradt aránytalanságok azonban nemcsak a tisztviselők, hanem az államnak is érdekében mielőbbi orvoslást ígényelnek. Azt hiszem, hogy a helyes megoldás, mely fokozatos lépések által eszközölhető, csak akkor fog kellőleg történhetni, ha mielőbb tisztába jövünk arra nézve, hogy mi a teendő. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az egyetemi tanúlmányokat nem igénylő két csoport fő baja nemcsak, és nem is annyira a kezdetleges fizetések csekély összegében, hanem abban rejlik, hogy az azokban működő, gyakran fontos és fáradságos szolgálatot teljesítő ezer meg ezer nős, és családos tisztviselő hosszú szolgálati idő után is csak nagyon szerény fizetést érhet el.

E részben javaslataim abban állottak, hogy azokban a szakokban, a hol lehetséges, és czélszerű, szaporíttassanak a magasabb állomások, azoknak a tisztviselőknek pedig, a kik állomásaik legmagasabb fizetési fokozatát elérték, és bizonyos idő alatt előléptetésben nem részesültek, engedélyeztessenek megfelelő korpótlékok, azokban a szakokban pedig, a melyekben rendkívül fárasztó, és felelősséggel járó szolgálat teljesítendő, engedélyeztessenek működési vagy személyi pótlékok.

Hisz mind a két irányban léteznek előbbi törvények alapján, vagy létezni fognak a törvényjavaslat alapján ilyen kivételek az általános rendszer alól. Valóban nem nagyobb mérvben indokoltak azok a most általam javasoltaknál.

A fizetési minimumot mielőbb emelendőnek vélem 500 forintról legalább 600 forintra.

Az igazságügyi, és közigazgatási tisztviselők fizetési, és előléptetési viszonyai között mielőbb jobban megfelelő arányt kellene létrehozni.

Legyen szabad nézeteimet egy módozatra nézve előadni, *(Halljuk! Halljuk!)* mely véleményem szerint, nem csak enyhítené a bajt, kisebb mérvre szorítaná a pénzügyi szak kárára fennálló említett roppant aránytalanságot, hanem egyszersmind a pénzügyi közigazgatás mostani szervezetének oly lényeges hiányán segítene, melynek orvoslása véleményem szerint sok ideig halasztható nem lesz. *(Halljuk! Halljuk!)*

Hosszú szolgálati időn át merített tapasztalat alapján czélszerűnek nem tarthatom, — tényleges szolgálatban álló jeles szaktisztviselők is e véleményben vannak, — hogy a pénzügyministerium a mostani sok apró pénzügyigazgatósággal közvetlenül érintkezzék; nem tarthatom czélszerűnek, hogy a pénzügyministerium kénytelen legyen oly számos apró ügygyel foglalkozni, mely végleges elintézést, a pénzügyigazgatóságoknál, bár mely okból, nem talál; hogy a ministerium közvetlenül őrködjék a pénzügyigazgatóságok eljárása felett. Szükségesnek tartom, hogy magasabb fokú olyan pénzügyi hatóságok rendszeresíttessenek, melyek a pénzügyministerium alatt, megfelelő számú pénzügyigazgatósok felett, mint II. folyamodású hatóságok szerepelnének.

Ezek szűkebb körben inkább volnának képesek, csekélyebb számú pénzügyi igazgatóságok és hivatalok működése felett felügyelni, felmerülő bajokon segíteni, mint most a pénzügyministerium, ezt sok aprólékos munkától, mely a ministeriumnak magasabb czélok felé irányúló tevékenységét csak zavarja, megmentené. *(Úgy van! bal felől.)* Hogy ez szükséges, erre nézve csak azt vagyok bátor felemlíteni, hogy az egyenes és közvetett adók ügyeinek ellátásával megbízott s kerületünk rendesen csekély terjülete miatt csekély személyzettel bíró pénzügyigazgatóságok nagy része, — a mint ezt a szakmába lévő tisztviselők tudják, — a kezelésükre bízott sok adónemekre és jövedékekre korán

Digitized by Google

sinos, és mostani viszonyaik közt nem is lehet kellőleg ellátva oly előadókkal, kik a reájok bízott rendesen több nemű adónem vagy jövedéki ág körül a megkívántató alapos szakismerettel bírnának, s hogy viszonyaink közt lehetetlen majdnem hatvan pénzügyi igazgatóság számára az egészen alkalmas, a szükséges sokoldalú képzettség felett rendelkező főnököket találni, kiknek szakavatott tapintatos vezénylete mellett úgy a kincstár mint a közönség érdekei kellőleg lennének megóva. Hisz az egyenes adónemek és jövedékekben kellőleg szakképzett és alkalmas előadókat és főnököket még akkor sem lehetett minden egyes pénzügyigazgatóság részére megszerezni, mikor ez, — 1889 előtt, — sokkal könnyebb volt, mikor Magyarországon nem úgy mint most 59, hanem csak 16 pénzügyigazgatóság létezett és a pénzügyigazgatóságok ügykörébe az egyenes adók még nem tartoztak.

A pénzügyministerium nem képes, ha az egyes szakok részére a legkitűnőbb előadókat, ügyosztályfőnököket is bírná, mindazokat a hiányokat pótolni, mindazokon a bajokon segíteni, melyek a pénzügyigazgatóságok működésénél a dolog természeténél fogva előfordúlnak, sokkal inkább képesek lesznek erre a pénzügyministeriumnak közvetlenül alárendelendő csekélyebb számú, magasabb fokú pénzügyi hatóságok, a melyek részére alkalmas főnököket, az egyes adónemekben s szakokban alaposan jártas szakelőadókat nyerni sokkal könnyebb lesz. Így azután sokkal könnyebb is lesz az államkincstár és állampolgárok érdekeinek megfelelő rendet fentartani. *(Úgy van! bal felől.)*

Úgy vélem, hogy az, a kinek fogalma van a közigazgatás feladatáról és fontosságáról, már magának a jó közigazgatásnak becsét, tehát már a közigazgatás javításának is becsét kicsinyelni nem fogja. A magasabb fokú pénzügyi hatóságoknak általam szükségesnek vélt és ajánlott felállítása már magában véve megfogja hozni azt a hasznot, mely a közigazgatás lényeges javításával rendesen járni szokot, de e mellett figyelembe jő, hogy épen a pénzügyi közigazgatásnak javítása, a törvényeknek a pénzügyi hatóságok és tisztviselők általi correctebb, szabatosabb, pontosabb, e mellett tapintatos végrehajtása, az állam jövedelmére is igen kedvező befolyással szokott lenni. E részben kirívó példákkal szolgálhatok. Az 1880 as években, midőn nevezetesen a jövedéki bíróságoknak új törvény által megengedett elévülése a kincstárt károsodással fenyegette, s a ministerium már ennélfogva a törvénynek megfelelő minden módon arra buzdította a pénzügyigazgatóságokat, hogy addig kissé elhanyagolt téren, nagyobb tevékenységet és erélyt fejtsenek ki, nevezetesen a jövedéki kihágások irányában, a dohányjövedéknek jövedelme, melyre a jövedéki kihágások a legnagyobb befolyással szoktak lenni, új törvényes intézkedés és a dohánygyártmányok árainak felemelése nélkül, főleg oly vidéken, hol a dohánytermelés és a jövedéki kihágások legnagyobb terjedelemben fordúltak elő, feltünő mérvben emelkedett. A dohánygyártmányok árainak jelentékeny felemelését és a dohányjövedék érdekeinek teljesebb biztosítására czélzó törvény életbeléptetését közvetlenül megelőző hat évben a dohánygyártmányok eladásaiból befolyt jövedelem $26^1/_2$ millió forintról $34^1/_2$ millió forintra emelkedett, tehát hat év alatt nyolcz millióval szaporodott.

Mindent meg kell tennünk a közigazgatás, nevezetesen a pénzügyi közigazgatásnak is emelésére, nemcsak a tisztviselők illetményeinek felemelése által, hanem minden kitelhető más módon is, oda kell hatnunk, hogy képes fiatal emberek megfelelő illetmények és a kellő előléptetés reménye által buzdíttatva, lehető számosan lépjenek be. Mindent meg kell tennünk az államtisztviselők képzettségének emelésére, munkájuk sikerének előmozdítására is. Elismert baj az, hogy a magasabb hatóságoknál nevezetesen a pénzügyi hatóságoknál is, igen csekély azoknak a tisztviselőknek a száma, kik az alsóbb hivatalok szolgálatát, azokat a viszonyokat, melyek alatt ezeknek működniök kell, gyakorlatból ismerik. El bbrehaladott államok példájára viszonyainkhoz képest oly intézkedést vélnék szükségesnek, mely szerint az egyetemet végzett fiatal emberek is, ha közigazgatási, nevezetesen pénzügyi szakban tisztviselői állomást kívánnak, kötelesek legyenek gyakorlati szakismeretek megszerzésére erre elegendő időn keresztül a közönséggel közvetlenül érintkező, a törvényeket és szabályokat közvetlenül végrehajtó hivataloknál működni. Csak miután ez kellő eredménynyel megtörtént, ha a tisztviselőjelöltek kellő szorgalmat és képzettséget tanúsítottak, csak akkor volnának a szakmájuk részére rendszeresített komoly vizsgára bocsájtandók, és ha ez sikerült, megfelelő állomásra véglegesen kinevezendők. Hasonlót kíván az 1891 : XVII. törvényczikk a bírói vizsgák tekintetében. Tartózkodmom kell attól, hogy ez ügyben határozott javaslatot tegyek, legyen azonban szabad ezt az eszmét az igen t. ministerelnök úrnak kegyes figyelmébe ajánlani.

Ha a fizetések úgy felemeltetnek, a mint ezt az egyetemi tanúlmányokat végzett tisztviselőkre nézve a törvényjavaslat kívánja, ha a tervezett magasabb fizetési fokozatok betöltetnek, s ha a véleményem szerint szükséges magasabb pénzügyi hatóságok életbe léptetnek, akkor ez kétségen kivül nagyobb mérvben fogja az alkalmas fiatal erőket a pénzügyi szakaszhoz vonzani,

Digitized by Google

mint most, de ez esetben is megmarad, ámbár valamivel kisebb mérvben az igazságügyi, nevezetesen a bírói szaknak fentartott rendkivüli kedvezmények túlsúlya. Tény, hogy sokat panaszolkodtak a bírák is, nevezetesen, — s úgy vélem kizárólag, — a vidékiek, illetményeiknek javítását kívánván. Panaszaik annyira indokoltak, a mennyiben a vidéki bírák helyzete sokkal kedvezőtlenebb a fővárosban alkalmazott bírák helyzeténél, s az is tény, hogy az I. folyamodású magyar királyi törvényszékek bíráinak, főleg a vidékieknek illetményei csekélyebbek osztrák collegáik illetményeinél, sőt még a magyar járásbíráknak illetményei is, de ezek közül csak a vidékieké kedvezőtlenebbek az osztrák járásbírák illetményeinél, az osztrák törvényszéki bírák ugyanis egy fokkal magasabb rangosztályban vannak, mint a mieink. De ez a helyzet lényegesen javúl, ha az említett magyar bírák jelentékeny része magasabb rangosztályba kerül, mint ez most terveztetik s a magyar bíráknak most már annál kevésbbé lesz okuk panaszra, mivel előléptetésre való kilátásuk hasonlíthatatlanúl jobb mint az osztrák bíráké. Ha jól emlékszem, az 1891 : XVII. törvényczikk által nyújtott rendkivüli kedvezmények indokolásául, melyek szerint törvényszéki elnökök curiai bírói rangot és fizetést, törvényszéki bírák királyi táblai bírói rangot és fizetést kaphatnak, az hozatott fel, hogy hasonló kedvezmények Ausztriában is léteznek, figyelemre méltónak vélem azonban azt, hogy Magyarországon úgy is sokkal kedvezőbb a bírák kilátása előléptetésre, mint Ausztriában, mi főleg annak tulajdonítandó, hogy nálunk aránylag nagy a királyi curia bíráinak, de a királyi táblai bíráknak is száma. Nálunk a királyi curiánál alkalmazott curiai bírák száma 63, ezenfelül még 12 királyi táblai bíró van a curiánál beosztva, Ausztriában a legfelsőbb törvényszék részére rendszeresített bírák száma csak 39, Németországban a lipcsei birodolmi feltörvényszéknél működik 69 bíró. Miután a magyar törvényszékek hatásköre Horvát-Szlavonországokra ki nem terjed, azok nem egészen $15^1/_2$ millió lakosság részére vannak felállítva, míg Ausztriának 24 millió, a Németbirodalomnak 50 millió lakója van. Magyar királyi táblai bírói állomás van 213, Ausztriában csak 181.

Komolyan megfontolandónak vélem, hogy a közigazgatás kárára fenforgó nagy aránytalanság szükséges kiegyenlítése vajjon lehetséges-e, ha továbbra is fentartatnak a m. k. bíráknak és ügyészeknek nyújtott rendkívüli kedvezmények, nevezetesen azok, melyeket az 1891 : XVII. tcz. engedélyez. Ez utóbbiak nélkül is még mindig 12·8 %-át képeznék az összes jogvégzett magyar igazságügyi személyzetnek azok a magasabb állomások, melyek legalább a kir. táblai bírák rangjának felelnek meg, míg Ausztriának megfelelő száma, mint már említém, az igazságügyi tisztviselőkre nézve 8·8 %, a pénzügyi tisztviselőkre nézve 7·4 %. A jogvégzett pénzügyi tisztviselők arányszáma, mint említem, csak 4·5 %. Az osztrák pénzügyi hatóságoknak az egyes királyságok és országokhoz idomuló sajátságos szervezeténél fogva mi a pénzügyi tisztviselőkre nézve az osztrák arányszámot akkor sem érhetjük el, ha a javasolt magasabb pénzügyi hatóságok nálunk életbelépnek.

Tekintve a bírói kar részére még mindig fenmaradó rendkívül kedvező előléptetési viszonyokat, továbbá azt, hogy most a VIII. rangosztályba tartozó bíráknak előnyére szolgál az, hogy jelentékeny részük a VII. rangosztályba soroztatik, nem csoda, hogy más szakmákban ellenszenvre találnak a kivételes kedvezmények, melyeket a törvényjavaslat 3., 6. és 13. §-a a bíráknak nyújt, helyesebben mondva azok részére fentart.

Legalább azt kell ajánlanom, hogy az az egyenlőtlenség szűnjék meg, melyet a 13. §. foglal magában, hogy fokozatos előléptetés esetén vagy az összes államtisztviselők nyerjék el a magasabb fizetést már a megüresedés napját követő hó elsejétől fogva, vagy pedig a bírák és ügyészek is csak a következő naptári negyedév első napjától kezdve. *(B. Bánffy Dezső ismét elfoglalja az elnöki széket.)*

Nem tarthatom indokoltnak azt sem, hogy azon tisztviselők közül, kiknek állomáshelye a főváros vagy Fiume, csupán a 2. §-ban említett bírósági és ügyészi személyzet nyerjen működési pótlékot. Ha ez indokolt, nyerjenek a többi szakmabeli tisztviselők is működési pótlékot, ha Budapesten működnek.

Mielőbb betöltendőknek vélem a magasabb fizetési fokozatokat a közigazgatási szakban is, még pedig úgy, hogy ne egyaránt, ne egy időben nyerjék el a magasabb fizetéseket a hosszabb ideig állomásukon működő idősebb tisztviselők és a talán csak imént kinevezett fiatal collegái, hanem fordíttassék méltányos figyelem a rangsorozatra s a szolgálati időre.

Ha kellőleg javúl az államtisztviselők anyagi helyzete, remélhetjük, hogy a nálunk számra nézve aránylag úgy is csekély művelt középosztályból több képes fiatal erő fog az államszolgálatba lépni, mint eddig, még pedig nemcsak a kétségen kívül nagy fontosságú bírósági szakba, hanem a nem kevésbbé fontos és minden kitelhető módon fejlesztendő közigazgatási szakba is. A ki igazi hazafiui érzülettel bír, ott buzgó lelkiismeretes munkával fogja leróni hazája iránti kötelességét, azon öntudatban, hogy ha az egyesnek ereje csekély is, polgárainak, tisztviselőinek egyesített munkája az, mely legbiztosabban növeli hazája erejét, boldogságát, hogy

Digitized by Google

a legnagyobb áldás rejlik hazánk oly különböző elemeiből álló polgárainak a haza javát előmozdító egyesített munkájában, s hogy a haza erejét s jólétét biztosító lelkiismeretes munka legbiztosabban vezet minden jogosult és üdvös czél eléréséhez. A törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: T. ház! Méltóztassék megengedni, hogy a tanácskozást rövid időre megszakítsuk. A sürgősségre való tekintettel szükségesnek látom ezt, hogy bemutassam a főrendiház elnökének átiratát a vonatkozó jegyzőkönyvi kivonattal, mely szerint a főrendiház a képviselőház részéről az állami számszék elnökségére Rakovszky István, Hosszú József és Mixich Kálmán személyében történt kijelöléshez hozzájárult. *(Éljenzés.)* Ez tudomásúl vétetik s azt hiszem, a t. ház útasítja az elnökséget, hogy ezen hármas kijelölést legfelsőbb kinevezés végett a szokott módon szabályszerűen ő Felségéhez felterjessze. *(Helyeslés.)*

Bemutatom továbbá a főrendiház elnökének átiratát az arra vonatkozó jegyzőkönyvi kivonattal, a mely szerint a főrendiház a véderőről szóló 1889. évi VI. tcz. 14. §-a 3-ik kekezdésének módosításáról, továbbá az 1893-ik évben kiállítandó újoncz-jutalék megajánlásáról szóló törvényjavaslatokat a képviselőház által megállapított szerkezetben módosítás nélkül elfogadta. Végre bemutatom ugyancsak a főrendiház elnökének átiratát az arra vonatkozó jegyzőkönyvi kivonattal, mely szerint a főrendiház a ragadós tüdőlob kiirtásáról szóló törvényjavaslatot a képviselőház által megállapított szerkezetben, módosítás nélkül elfogadta. *(Helyeslés.)*

E szerint az említett törvényjavaslatokra nézve a két ház között az egyetértés létre jövén, azt hiszem, méltóztatnak ahhoz hozzájárúlni, hogy azok legfelsőbb szentesítés czéljából ő Felségéhez a szokott módon felterjesztessenek. *(Helyeslés.)* Ezt tehát határozatképen kimondom.

T. ház! Tekintettel arra a körülményre, hogy a VI. bíráló bizottságba megválasztott két tag még az esküt nem tette le, tisztelettel kérem a t. házat, méltóztassék ahhoz hozzájárúlni, hogy a nevezett bíráló bizottsági tagok, t. i. Endrey Gyula és Szentiványi Kálmán képviselő urak, a kik jelen vannak, az esküt letehessék. *(Helyeslés.)* Tehát a nevezett bírálóbizottsági tag urak le fogják tenni az esküt.

Molnár Antal jegyző *(olvassa az eskümintát. Endrey Gyula és Szentiványi Kálmán leteszik az esküt. Felkiáltások: Öt percz szünetet kérünk.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni; a felfüggesztve volt ülést újra megnyitom.

Bernáth Dezső jegyző: Horánszky Nándor!

Horánszky Nándor: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Hogy a tárgyalás alatt levő fontos törvényjavaslattal szemben mutatkozó általános érdeklődést még lejebb ne fokozzam, *(Derültség.)* mint a minőnek, az sajnos, már e pillanatban mutatkozik, megígérem a t. háznak, hogy az általános vita keretében fogok maradni.

Teszem ezt egyfelől azért, mert azt tartottam mindig s azt tartom most is, hogy az általános vita keretében csak azon általános szempontok foglalhatnak helyet, melyek a törvényjavaslat egészén keresztűlvonúlnak. Teszem másfelől azért is, mert ily össze-vissza kúszált törvényjavaslattal szemben, *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* melyben sem igazság, sem egyenletesség, sem rendszer, sem következetesség nincsen, *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)* egy általános vita keretében felőlelni az összes részleteket — értem a siker reményében, — teljes lehetetlenség is volna. *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)* Megmaradok tehát abban a keretben, melyet magam elé tűztem és e keretben kívánom indokolni azt az álláspontot, melyet e javaslattal szemben elfoglalok. *(Halljuk! Halljuk!)*

Bár én az ország pénzügyi viszonyait consolidáltaknak nem tartom, és az az egyensúly, mely ez idő szerint államháztartásunkban tényleg fennáll, előttem oly alakban tünik fel, mint az a lábbadozó beteg, a kinek sorsát nemcsak a zord idők viszontagságai ellen, hanem minden gyenge légáramlat ellen is védeni kell, *(Igaz! Úgy van! balról.)* sőt tovább megyek, nem csak védeni, hanem ápolni és erősíteni is kell, hogy visszaesés ne következzék be, mert ez bizonyára rosszabb lenne magánál az alapbajnál is és sokkal nehezebben lenne gyógyítható, sokkal nagyobb áldozatokat kívánna, mint a minőket kívánt az államháztartásnak ez idő szerinti helyreállítása; *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* de mondom daczára ennek, örömemet fejezem ki, t. képviselőház, a felett, hogy a t. kormány elérkezettnek látta az időpontot arra, hogy az állami tisztviselők anyagi helyzetének feljavítása érdekében ne csak szavakkal és ígéretekkel, hanem javaslatokkal is álljunk szemben, hogy most már ezen javaslatokat megbírálhassuk és mérlegelhessük, és egyfelől az elérendő czél, másfelől pedig a fenforgó szükség érdekében elfoglalhassuk azon álláspontot, a mely álláspont elfoglalására a kérdés fontossága nemcsak felhív, de buzdít, sőt kötelez is. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Útalva vagyunk erre t. képviselőház, egy felől azért, mert kétséget nem szenved, hogy az életviszonyok gyökeresen megváltoztak azon idő óta, a mióta az állami tisztviselők fizetése utóljára szabályoztatott vagy megállapíttatott. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

Digitized by Google

A kulturális haladás és fejlődés természetszerűleg maga után vonja a fényűzés emelkedését és az élet kényelmeinek fokozását is, és így azokkal szemben is, a kik e kettő egyikének érdekében sem áldozhatnak, — mint az állami tisztviselők, — a helyzet megváltozott, mert az élet legközvetlenebb szükségleteit is e tényezők drágábbá teszik, nekik pedig az élet legközvetetlenebb szükségleteivel szintén számolniok kell. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* E szempont mindenesetre méltánylandó és figyelembe veendő, és ez volt felfogásom szerint egyike azon motivumoknak, melyek úgy az érdekelteket, mint a törvényhozást is arra bírták, hogy ezen kérdéssel foglalkozzék. De útal bennünket erre, t. ház, még egy másik szempont is, mert nézetem szerint igen helyesen pendítette meg a t. előadó úr azon eszmét, hogy az állami alkalmazottak sorsa Magyarországon ez idő szerint, úgy szólván, társadalmi kérdéssé vált. *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)* Azoknak az ezreknek és ezreknek helyzete, a kiket állami alkalmazottaknak ismerünk és nevezünk, igen súlyos, és ha figyelembe veszszük, t. képviselőház, azt, hogy ezen egyének, ezen urak a társadalom nyugalmához azon contingenst szolgáltatják, a mely contingens felfogásait és nézeteit a béke és rendszeretet vezérli, világos, hogy azon családokban, melyeket ezek alapítani hivatva vannak, azon solid felfogások és gondoskodási irányzatok plántáltatnak be, melyek őket magukat is vezetik; azt gondolom tehát, hogy ez oly fontos szempont, a melyet állami szempontból is méltányolnunk kell, *(Igaz! Úgy van!)* és melyet elhanyagolnunk nem szabad, sőt a lehetőségnek azon határáig, a meddig el lehet mennünk, őket ezen hivatásukban támogatnunk kell. *(Igaz! Úgy van!)*

Ezen egyéneket, ezen urakat, t. képviselőház, épen az a nélkülözés, sőt az alsóbb fokon az a nyomor, a melyre útalva vannak, tanítja a munkára, tanítja arra, hogy fejtsék ki azon tevékenységet, melynek segélyével, ha ők maguk nem is, legalább gyermekeik kibontakozhatnak azon helyzetből, a mely rájuk nézve súlyos. És épen ezért hitem és felfogásom szerint ezen kérdést nem csak azon szempontból kell felfognunk, hogy az állam alkalmazottaival szemben a törvényhozás és az ország mily kötelezettségre van útalva, hanem fel kell fognunk állami szempontból is. *(Helyeslés a bal- és szélső balon.)* Mert ha valaha fontos volt a társadalomra nézve az, hogy a solid elemek lehetőleg fejlődjenek; úgy az jelenleg és főleg a mai viszonyok között kétszeresen fontos, a midőn a széttúró tendentiák a társadalmi téren sajnosan terjeszkednek és növekednek. *(Igaz! Úgy van! Élénk helyeslés a bal- és szélső balon.)*

Fontos ez végűl, t. ház, még azért is, mert én teljesen egyetértek a bizottság jelentésének egyik passusából, mely következőleg szól: »Egy független, az anyagi gondoktól ment, egész idejét és munkaerejét az állam szolgálatának szentelő tisztviselői kar nélkül jó administratio nem képzelhető.«

Én is azt tartom, és meg vagyok róla győződve, hogy sem tényleges, sem békés háborúkat koplaló és nélkülöző hadsereggel megnyerni nem lehet. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső balon.)* De én eltérek a pénzügyi bizottság jelentésének ezen passusában foglalt gondolattól annyiban, hogy én őket nem csak szóval kívánom kielégíteni, a lehetőség határai között, hanem tényleg is; de maga e gondolat minden körülmények között fentartandó annyiban, hogy hitem és felfogásom szerint a tisztviselők anyagi helyzetének javítása kormányzati szempontból is fontossággal bír, s e szempontból kívántam erre a momentumra s erre a gondolatra is rámutatni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Kétségtelen tehát, t. ház, hogy áldozatot hoznunk kell, s a kérdés csak az, hogy: milyen mértékű legyen ezen áldozat, másodszor pedig az, hogy azon áldozatot, a melyet hozunk és hozhatunk, igazságosan, méltányosan és egyenletesen nyújtsuk.

Madarász József: Ez a fő!

Horánszky Nándor: Ez a két kérdés forog itt fenn, és ezen két kérdést kell megmérnünk, hogy az igazsághoz eljussunk. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az első, vagyis a hozandó áldozatok mértéke, t. ház, nem tőlünk függ. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső balon.)* Ezt constalálnom kell. Ez függ az ország pénzügyi viszonyaitól és bizonyára maguk az érdekeltek is belfogják látni azt, hogy e téren a törvényhozás tovább nem mehet mint addig, a meddig való menetelt az ország pénzügyi viszonyai megengedik. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* De ha azután tovább nem mehetünk, ennek okai nem mi vagyunk itt az ellenzéken, hanem okai azok, a kik éveken keresztül Magyarország pénzügyi helyzetét annyira megrontották, hogy e czélból nagyobb áldozatot hozunk manapság teljesen lehetetlen! *(Igaz! Úgy van! Élénk helyeslés a bal- és szélső balon.)* És gondolják meg azon jó urak maguk is, ha szavaimat meghallják, hogyha e czélra a törvényhozás, az ország nagyobb áldozatokat nem hozhat, mint a minőt hoz, s mint a minő mértékére az áldozatnak helyzetünknél fogva útalva vagyunk, ennek részben ők maguk is okai, a kik szavazataikkal éveken keresztül tolták azon politika szekerét, *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon. Ellenmondások a jobb oldalon.)* a mely politika ma lehetetlenné teszi, hogy helyzetünkön oly mértékben javítsunk, mint a minő mértékben javítani óhajtanánk, és a minő

Digitized by Google

mértéket az ő helyzetük méltán megkívánhatna és igényelhetne. *(Úgy van! bal felől.)* De ennek daczára is, t. ház, a közszükség elől kitérni nem akarunk és nem is lehet, és e szempontból igyekezzünk mi is, itt e helyen elmenni a hozandó áldozatok azon mértékéig és határáig, a melyen ha túlmennénk, egy másik kötelességbe ütköznénk: nevezetesen az adózó polgárok érdekeinek megfigyelésébe. E kettőnek összhangja és összeegyeztetése tehát az a szempont, a melyből a javaslatot megbírálnunk kell. *(Helyeslés bal felől.)*

De, t. ház, ha az áldozatok mértékének megállapítása nem függ is tőlünk, teljesen tőlünk függ az, hogy ezen áldozatokat akként hozzuk meg, hogy a felmerülő igényeket a lehetőség határáig igazságosan, méltányosan és egyenletesen elégítsük ki. *(Helyeslés bal felől.)* Maguk az ország adozó polgárai is méltán megvárhatják azt, hogy ha majdnem negyedfél millióny áldozatot hozunk, akkor az ne elégületlenségre fecséreltessék el, ne vásároljunk drága pénzen elégedetlenséget, hanem, ha a mérték nem is nagy, de legyen igazságos, *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)* s akként elégítsük ki ezen igényeket, hogy az igények kielégítése egyiknél túlságba ne menjen, másiknál pedig a méltányosságon és igazságosságon innen ne maradjon. *(Helyeslés bal felől.)*

Már pedig azt kérdem én első sorban is, hogy miért nem igazságos ezen javaslat? Egyszerűen azért, mert az az olcsóbb kategoriák sorsát elejti, *(Úgy van! a baloldalon.)* a felsőbb kategoriákat pedig honorálja. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* A kik közel voltak és vannak a tűzhelyhez, azok melegednek, a kik távol vannak és hallgatniok kell, azok mellőztetnek és nélkülöznek. *(Igaz! a baloldalon.)* Itt is az a nagy igazság érvényesül, a mely mindig túlsulyra jut, ha nem áll vele szemben egy erős akaratú igazságmérő, hogy a nagy hal elnyeli a kis halat. A nagy boldogúl, a kicsi nélkülöz. Mert, t. ház, míg azt látjuk a törvényjavaslatban, hogy a magasabb szolgálati kategoriákon a feljavítás 1100 forinttól kezdve 700—500—400 és 300 forintban jut kifejezésre, addig ezzel szemben azt tapasztaljuk, hogy lent az alsó kategoriáknál, a hol valójában a megélhetési viszonyok küzdelmével találkozunk. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* A feljavítás nem a jelenleg alkalmazottakkal szemben, — mert hiszen ezek nem veszítenek sem rangban, sem fizetésben, azonban én nem az egyéneket, hanem az állásokat veszem figyelembe, — mondom, ezen kisebb állásokban alkalmazottaknál néhol a semminél is kevesebb, másutt 10—30—50—100 és 150 forintos feljavítások történnek. Az utóbbiaknál a feljavítás már bizonyos combinatiók alapján érvényesül, melyekben, — a mint majd rá fogok mutatni, — igazságosság szintén nincs. Azt gondolom tehát, t. ház, hogy ezekkel szemben az a tétel, a melyet felállítottam, kétségbevonhatatlanúl áll, hogy tudniillik a törvényjavaslat nem nyújt segélyt ott, a hol erre szükség van, hanem túlságos segélyt nyújt ottan, a hol arra oly nagy mértékben szükség nincs. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* De, t. ház, nem igazságos ez a törvényjavaslat még azért sem, mert az állami alkalmazottakkal szemben nem egyenletesen jár el. Relative értem ezt a szót, a mennyiben nemcsak a különböző szolgálati ágak egy természetű functioit nem részesíti egyenlő elbánásban, hanem ugyanazon szolgálati ágazatoknak, sőt ugyanazon functióknak teljesítőit sem látja el egyenletesen, nem bánik velök egyenlően, egy szóval nem részesíti őket abban az igazságosságban, a melyben őket ép a szolgálati viszonyukból és helyzetükből kifolyó alapigazság szerint részesíteni kellene. Mikor azt látjuk, hogy ugyanabban a szolgálati ágban, ugyanabban a functioban egy 700 forint javadalommal bíró állami alkalmazottnak fizetése esetleg feljavúl 350 forinttal, a másiké pedig csak 100 forinttal, hogy egy 900 forint javadalommal bíró állami alkalmazott fizetése az egyiknél feljavúlt 400 forinttal, a másiknál csak 200 forinttal, hogy egy 1000 forint javadalommal bíró állami alkalmazottnak fizetése ugyanabban a szolgálati kategoriában és helyzetben feljavúlt 300 forinttal és egy másiknál csak 45 forinttal, akkor joggal constatálhatom, hogy itt egyenletességről szó nincs, és nem lehet, egyenletességről szó pedig nem lehetvén, igazságról sem lehet szó. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

De hát azon kérdés merül itt fel, t. ház, hogy miért nem egyenletes tehát az elbánás, a melyben az állami tisztviselők részesülnek, vagyis hol fekszik annak az alapindoka, hogy az egyenletes elbánás azon rendszer szerint, melyet a törvényjavaslat felölel, létrehozható csakugyan nem is volt. Ennek oka, t. ház, először is abban fekszik, hogy e törvényjavaslatban nincs rendszer, és pedig azért nincs, mert az egyiknél a feljavítás alapját a tényleges rangosztály képezi, a másiknál a feljavítás alapját a tényleges fizetés képezi, mely azután maga után vonja a rangosztályba sorozást is, majd ismét a harmadiknál a feljavítás alapját mind a kettő képezi. Hogy ily körülmények közt azután akarva nem akarva, be kell következni azon igazságtalanságoknak, melyeknek halmazát e törvényjavaslat tartalmazza, az egészen tiszta és világos dolog. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

De van ennek még egy más oka is, és ez az, hogy a mi rendszer a javaslatban van, az is teljesen rossz és elfogadhatatlan. E rendszer, mert ennyiben rendszer mégis van a javaslat-

Digitized by Google

ban, a lakbér kérdésére vonatkozik. *(Halljuk! Halljuk!)*

A feljavítás ugyanis vagy fizetésképen vagy lakbérképen nyujtatik, de következetesen sem az egyik, sem a másik keresztülvive nincs. Az alsóbb kategoriáknak a fizetési feljavítás lakbér-illetmény alapjában nyújtatik, már pedig hogy állunk a lakbér kérdésével? Úgy, hogy a javaslat, mely előttünk fekszik, e tekintetben felfogásom szerint, általánosságban véve sem igazságos, és abstracte véve sem állhat meg, *(Halljuk! Halljuk!)* mert abból az eszméből indúl ki, hogy miután a lakbérleti viszonyok az ország különböző részeiben különbözők, természetes, hogy lakbér-illetmény czímén az állami alkalmazottaknak egyenlő feljavítást adni nem is lehet. Ez az eszme, ez a gondolat jut a törvényjavaslatban kifejezésre. S itt mindjárt megjegyzem, hogy ha fizetésjavításról van szó, akkor ne tegyük azt, hogy az egyiknek fizetés alakjában nyujtjuk, a másiknak pedig lakbér alakjában. De ne is legyünk abban a felfogásban, t. ház, hogy ebben igazság rejlik, mert azt megengedem, hogy a lakbérleti viszonyok az ország különböző városaiban és községeiben különbözők s e szempontból az egyik helyen az állami alkalmazott nagyobb terhet visel, mint egy másik helyen; de ezzel szemben sokkal nehezebb teherrel küzködik az állami alkalmazott, a ki községben lakik, mint a ki városban van alkalmazva, mert ott a könnyebbséget búsásan visszafizeti azon körülmény folytán, hogy gyermekét be kell küldeni a városba neveltetni és taníttatni, *(Úgy van! bal felől.)* kétszeres és háromszoros kiadása van tehát épen a miatt, hogy abban a községben van elhelyezve, a melyben az élet ezen nagy szükségét, a melynek kielégítése nemcsak a megélhetés, hanem társadalmi és államfejlődési szempontból is igen nagy fontossággal bír, — azon a helyen ellátni nem bírja. *(Igaz! Úgyvan! bal felől.)*

De, t. képviselőház, hogy a lakbér-illetmény alapjára helyezett fizetésjavításnak, — már ott, a hol a javítás alapját ez a lakbér-illetmény képezi, micsoda csudálatos consequentiái vannak, nyomban kitűnik, ha valaki a törvényjavaslathoz csatolt *B)* tabellába betekint. A *B)* tabella szerint például, — hiszen példaképen a részletekre is hivatkozhatom, — a ki Budapesten a XI. rangosztályban van, és a kinek fizetésjavítása csak a lakbér-illetményből áll, — 300 frt lakbér-illetményt kap. Ha már most ez az egyén előlép, tehát felmegy a X. rangosztályba és vidéken helyeztetik el, e czímen kaphat esetleg 175 frtot is; nyer tehát a fizetésben a felfokozás következtében, mert a 700 frtos fizetésből 800 frtos fizetésre emelkedik, mondjuk 100 frtot, de elveszt tényleg a lakbér-illetménynél 125 forintot. Ez ellen gondolom, kifogást tenni nem lehet. *(Helyeslés a baloldalon. Nyugtalanság a jobboldalon és felkiáltások: Helyesen van az így!)* Vagy például egy állami alkalmazott nem a fővárosban van alkalmazva, hanem alkalmazva van vidéken, mert hiszen előbbi példáimra azt mondhatják, hogy a ki a fővárosban van alkalmazva, az innen távozni nem fog, az kibőjtöli addig, a míg kibőjtölheti, az tehát, a fővárosi lakbér-illetmény fokozatosan emelkedvén, rajta lakbér tekintetében sérelem nem eshetik. Vegyünk tehát egy vidéki példát: *(Halljuk! Halljuk!)* A ki egy vidéki városban, mint állami alkalmazott a X. rangosztályba van sorozva és oly városban működik, melyben a lakbér a katonai lakbér-osztályzat szerint 245 frt, most előlép a IX-ik rangosztályba, de elhelyeztetik egy nagyobb községbe, hol a lakbér-illetmény 200 frt, mert hiszen ilyenekben is vannak, akkor 245 forintos lakbér-illetménye le fog szállani 200 frtra, tehát 45 forintot veszt. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon. Nyugtalanság jobb felől.)* Nem az összegről kívánok szólani, de magáról arról a gondolatról, hogy akkor, mikor valaki előlép és fizetésjavítása pusztán a lakbér-illetmény alapján nyugszik, vajjon milyen rendszer az, hogy a lakbér-illetményben mégis visszaesik, daczára annak, hogy előlép rangban, előlép szolgálati tekintélyben és fokozatban. *(Nyugtalanság a jobboldalon.)*

Ezek, t. képviselőház, azt gondolom mégis csak oly példák, a melyek azt mutatják, hogy a törvényjavaslatban sem oly egyenletes gondolat, sem pedig igazság és méltányosság lefektetve nincsen. *(Úgy van! bal felől.)* Fiscalis szempontok domborodnak ki, elismerem, még pedig abból az óvatossági kötelességből kifolyólag, melylyel a t. pénzügyminister úr az országnak tartozik, de állítom, hogy ép azért, mert a törvényjavaslat sem az igazság, sem a méltányosság, sem az egyenlőség alapjára nem helyezkedett, csakis fiscalitási gondolatból indulhatott ki vagyis abból, hogy ott, a hol esetleg a javítás nagyobb contingenseket találván, maga után nagy pénzügyi megterheltetéseket vonhatna, ott a javításnak, hol az egyik, hol a másik, hol mindkét módját alkalmazta épen abból a szempontból, hogy a javítás nagy pénzösszeget ne vegyen igénybe. A pénzügyminister úr csóválja a fejét, midőn azt mondom, hogy ez a rendszer azért nélkülözi az igazságot, mert a fiscalitási szempontok dominálnak, valószinűleg abban a feltevésben teszi ezt, hogy midőn közel harmadfél millió forint teher elvállalásába az állami alkalmazottak érdekében beleegyezik, hogyan lehet őt azzal vádolni, hogy fiscalitási szempontból indúl ki. Ámde nem így kell felfogni a kérdést, t. ház, hanem úgy, hogy ha többet nem

Digitized by Google

adhatunk, mint három és fél milliót, akkor ezt legalább repartiáljuk úgy, hogy abban minden állami alkalmazott feltalálja az igazságnak azt, a systemáját, melyben ha nem is kapja meg azt, a mire vágyott, vagy a mit hitt, hogy megkapja, de megkapja úgy, hogy olyan panasza ne lehessen, *(Helyeslés bal felől.)* hogy az elosztás igazságtalan, vagyis Péter is azon rendszer alapján kapjon mint Pál. Itt van a rendszer, itt van az igazság, *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)* az ellenkezőben pedig a rendszertelenség, az igazságtalanság. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* Eddigelé a társadalomban egy téren fennállott bizonyos nyugalom és az összetartozandóság érzete, és ez volt az állami alkalmazottaknak nagy contingense, és ime, most azt látjuk, hogy ezek is kezdenek egymással szemben disharmoniába jutni, egyik irígyli a másiknak sorsát, *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)* egyik panaszkodik a másik sorsa miatt, de nem is azért, mintha irígyelné, hogy a másik többet kap mint ő, hanem azért, mert nem egyenletes és igazságos elbánásban részesül. Ennek documentumát nyujtja, t. ház, az a 300 kérvény, mely a képviselőházba az érdekeltek részéről beérkezett. Ezen kérvények tartalmát tőlem telhetőleg áttanulmányozván, de azon hangulat folytán is, a melyet közvetlenül volt, és van alkalmam tapasztalni, — bár én minden kívánságra rá nem megyek, mert vannak és voltak kívánságok, a melyekkel szemben megmondtam, hogy az állam iránt ily követeléseket támasztani nem lehet, — ime azt látom és tapasztalom, hogyha a t. pénzügyminister úr ma egy titkos szavazást rendelne el az állami alkalmazottaknál, merem állítani, hogy majoritással kerülne ki először az, hogy ne történjék semmi. *(Ellenmondás jobbról: Felkiáltások a szélső baloldalról: Próbálják meg!)* Ne méltóztassék magát expectorálni, mert erre jó okaim vannak, és pedig nem azért, mert nem kapnak semmit, hanem azért, mert 10—20—30 frttal azon reményeiket hivatalos nyelven szólva »abfertigoltatni«, kifizettetni, *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* a mely reményt egy igazságosabb elbánással szemben méltán tápláltak, nem óhajtják. De azt merem állítani és nem hiszem, hogy valaki itt ellent mondhatna, hogyha megkérdezné valaki őket az iránt, hogy a fizetésük javításában ezen törvényjavaslat alapján s az abban elfogadott rendszer és methodus szerint akarnak e részesülni, vagy pedig egy megfelelő igazságos percentuális javítás szerint, — sokat merek koczkáztatni, — hogy akkor okvetlenül az utóbbi álláspontra állanának; *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* és pedig azért, mert a javításban keresik az igazságot és a méltányosságot is, vagyis azt, hogy bármit kapjanak abban, egymással szemben ne igazságtalan és aránytalan elbánásban, hanem egyenletesen részesüljenek. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Azok a panaszok maguk is, a melyek előttünk fekszenek, nyilván mutatják azt, hogy azoknak legnagyobb része egyfelől továbbmenő fizetés feljavítást kíván, másrésze azonban panaszkodik azon rendszertelenség és igazságtalanság ellen, melyet e törvényjavaslat magában foglal; mert: vannak, akik panaszkodnak a rangbeosztás miatt, vannak, akik a fizetés tekintetében való elbánás, vannak, akik az előléptetési viszonyoknak reájuk nézve előálló roszszabodását panaszolják fel, pedig ezek ismerik a saját helyzetüket, de rá is lehet mutatni, hogy mindhárom esetben sok igazságtalanság történik velük. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

E törvényjavaslatot gondosan áttekintve, azt találjuk, hogy azok, akik anyagi helyzetüknek javulását várták, abban részesülnek, hogy közülök közel harmadfél ezeren lefokoztattak azon tényleges rangosztályból, a melybe ma be vannak osztva és itt meg kell említenem azt, hogy a rangosztályból való lefokozás terén az igazságügyi szolgálat az, mely a legnagyobb contingenst szolgáltatja. *(Úgy van! bal felől.)* Erről a kérdésről azonban alkalmunk lesz a részleteknél szólani, különösen az első szakasznál, mert az igazságügyi szolgálatban, úgy a bírói, mint ügyészi és kezelő-szakmában majdnem felét teszi a lefokozottak számának, azon contingens, a melyet említeni bátor voltam.

Tényleg lefokoztatik tehát, mint mondom az, a ki ma bizonyos rangosztályban állott, és miután hierarchikus gondolatból indulunk ki, bizonyos magasabb szolgálati tekintélyben részesült, már pedig midőn arról van szó, hogy anyagi helyzete javíttassék és e téren semmit, vagy csak nagyon keveset kapott, ezenfelül az állás rangosztálya még le is fokoztatott, hogy ez mennyiben igazságos és méltányos, azt a t. ház megítélésére bízom. Itt ki kell jelentenem, hogy egyáltalán nagyon szerencsétlen gondolatnak tartom először azt, hogy a magyar államszolgálati életben ez a »Diaeten-Classe«-szerű systema, *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)* ez a rubrika behozatik. *(Úgy van! Úgy van! Felkiáltások a szélső baloldalon: Bach!)*

Itt azután a t. előadó urat, arra vagyok bátor kérni, hogyha a Bach-rendszer traditioinak átruházásáról szól, egy vagy más alakban ezt méltóztassék első sorban megemlíteni. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbaloldalon.)* Magyarországon — meglehet hogy újabban a felfogások másként fejlődnek, — de eddigelé Magyarországon a »Diaeten-Classe«-systema valami nagyon popularis nem volt, *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* és méltán, t. ház, mert én tartok attól, hogy ezt a »Diaeten-Classe-

Digitized by Google

systemát követni fogja az egyenruha, *(Élénk helyeslés és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Az bizonyos!)* követni fogja a szakál-szabályzat, *(Úgy van! Úgy van! Derültség a bal és szélső baloldalon.)* — sokat megértünk már, — követni fogja a haj hosszúságának centimeterek szerinti megállapítása követni fogja még egy más, és itt talán bizonyos indokoltság is könnyen vitatható volna a rend fentartása érdekében, követni fogja mondom egy más szabályrendelet, a hivatalban nevetésre szabott rendbüntetés. *(Derültség bal felől.)*

Nem perhorrescalom azonban, t. ház, hogy az állam alkalmazottai ott, a hol arra szükség van, egyenruhában járjanak; sőt bizonyos tekintetben követelem is, hogy ott, a hol szükséges, a tisztviselő a közrend érdekében felismerhető legyen, mert rendfentartó hivatalnokkal állunk szemben. De én ezt sem az illetők rangosztálya és uniformis hordhatása érdekében követelem, hanem azon nagy közönség érdekében, a mely nagy közönség érdekében az illetők e rendfentartás szempontjából szolgálnak. De megvallom, elvileg nem tartom szerencsés gondolatnak, nem tartom egy szabad országban méltónak azt, hogy minden rubrikába szedetik, hogy itt az emberek a hivatali állás után ítéltetnek meg, hogy itt az emberek megtaníttatnak arra, hogy egyik polgár nem olyan, mint a másik, hogy az egyik a hatalmat, a másik az adózót képviseli; hogy ebben az országban nem a szabad országok felfogásából kiindúló egyenlő szabadság és egyéni önérzet legyenek a tulajdonok, melyekkel az embereket megmérik, hanem megmérik azon állás után, a mely állás a közhatalom költségeinek ily bálványozását és csudálatra méltó ismertető jelét szolgáltatja. És épen abban volt, t. ház, a baj, — és itt térek vissza magára a törvényjavaslatra, — hogy a rangosztály eszméje felötlött, ebből született az a baj, hogy az állami alkalmazottak javadalmazásának egyenlősége nem juthatott arra a kifejezésre, a melyre jutnia kellett volna. Miért? Mert a rangosztályba sorozás szabott határt egyfelől a felfokozásra, másfelől a lefokozásra; határt szabott pedig akként, hogy felfokozás ott történt, a hol annak pénzügyi eredményei csekélyek voltak, ellenben a lefokozás történt azért, mert ha a fizetések is megmaradtak volna abban a rangosztályban, a melyben ők maguk voltak, ezek végeredményben oly összegeket tüntettek volna ki, a melyeket a pénzügyminister úr concedalni nem akart. De tényleg bekövetkezett, a mit állított, hogy részben ebből származott az az egyik igazságtalanság és egyenlőtlenség, a melyre az államhivatalnokok egyre panaszkodnak, és a melyet a törvényhozás, ha igazságos mértékkel akar mérni, el nem fogadhat.

T. ház, a kérvények másik része panaszkodik a fizetésemelés csekélysége miatt és tényleg csakugyan azt látjuk, hogy a fizetések tekintetében az alsóbb kathegoriék azok, a melyeknek sorsával egyáltalában nem törődik a törvényjavaslat. Közel 2000 olyan alkalmazott van, a kiknek fizetése 500 frt volt és marad. Hasonlóan áll ez a 600 frt fizetéssel is. Ezek lakbér czímén kapnak ugyan némi javítást, 10—30—50 frttal, de itt sem mind; azonban ily csekélységek mellett fizetésjavításról nem beszélhetünk. Mit akarok tehát ezzel jelezni? Azt, hogy a segítség ott nem nyújtatik, a hol az leginkább szükséges. *(Úgy van! a bal és szélső baloldalon.)* Itt azután a pénzügyi bizottságnak jelentése, azzal akarja kitörülni a közvélemény és törvényhozás szemét, hogy hiszen ezek többnyire fiatal emberek, a kikre nézve ez csak átmeneti stadiumot képez, mert hamar előlépvén, megszűnik reájuk nézve az a nyomorúságos állapot, hogy 500 frt fizetésük legyen. Ez a legnagyobb tévedés, a mely a házban napvilágot látott. *(Úgy van! bal felől.)* A fogalmazási szakban ez a tétel áll, mert ott az alsóbb kathegoriák igenis keveset kapnak, hanem az előléptetés segélyével ezen kategoriákból hamar kibontakoznak. De a kezelési szakban 500—700 frtos hivatalnok, a míg felmegy 800 frtig, beleőszül és mint 25—30—40 éves állami alkalmazottak nyugdíjaztatnak, a mikor elérték az 1000 frtot, de addig is egy egész élet összes nyomorúságain nagy családdal mentek keresztül 5—6—700 frt fizetéssel, melynek feljavításáról a törvényjavaslat most sem gondoskodik.

A X. és XI ik napidíj-osztályban körülbelül 10.000 állami alkalmazott van, kiknek legnagyobb része, 7—8000, a kezelési szakmához tartozik. Ezek mindannyian a kezelési szakban őszülnek meg, itt alapítanak családot és nyomorúságot. Hogy pedig ez a nagyobb contingense az állami alkalmazottak ezen cathegoriainak, eziránt, — azt hiszem, — nincs kétség. Ne beszéljük tehát átmeneti dolgokról, hanem beszéljünk nyomorúságos állapotról, melylyel szemben a törvényhozás segítséget nem nyújt azok számára, kiknek helyzete nemcsak a humanitási, hanem társadalmi szempontból is fontossággal bír. Én ehhez beleegyezésemet adni képes nem vagyok. *(Helyeslés bal felől.)*

De nem ok nélkül panaszoltatnak az előléptetési viszonyok sem, melyek az egyes állami alkalmazottakra hátrányosabbá válnak, nem mondom, hogy nagy contingesnél, de hátrányosabbá válnak igen sok szolgálati ágazatnál. A t. pénzügyminister úr ezen állításomat kétségbe vonta. Bátor vagyok szíves figyelmét felhívni arra, hogy pl. a számtiszteknél ez idő szerint, ha nem csalódom, mivel qualificatiora, érettségi bizonyít-

Digitized by Google

ványra van szükség, — 500 frtnál kezdődik a fizetés, és felmennek 1000 frtig akadálytalanúl. A számellenőr 1100 frtnál kezdődik, meglehet, hogy közbejött e közben kinevezés is.

Wekerle Sándor ministerelnök és pénzügyminister: Három kinevezés jött azóta közbe!

Horánszky Nándor: Legalább a tabellák nem mutatják ezt. De tüssük fel! A számtisztek fizetése 500 frtnál kezdődik, 700-nál kinevezés alá kerül, 800-nál szintén kinevezés alá kerül. De tényleg az ancienitas szerint mentek és betartották ezen kinevezéseknél az ancienitast. Megengedem egyébiránt, hogy itt tévedek. De ott van pl. a posta és távírda, ott, azt hiszem mégis áll az a tétel, hogy az, a ki 700 frtos fizetést húzott, felmehet 1200 frtig. A postatisztek két kathegoriában vannak, egyiknek kisebb qualificatio kell, a másiknak nagyobb. Ha a 700 frtot elérik, akkor felmehetnek 1200 forintig, mint a tabella is mutatja, de most ezer forintnál megállnak, és itt már nem fokozatos előmenetelről, hanem kinevezésről van szó. Előttük tehát egy demarcationalis linea vonatik, melyben már nem a szolgálati ancienitás érvényesül, hanem a kinevezés. Megengedem, hogy lehet ez előny a kormányra hatalmi tekintetben, de azokra nézve csakugyan hátrány.

Itt vannak a fogyasztási adótisztek, a kikre hasonló az eset; itt is felmegy 1200 frtig a fokozat, most hasonlókép kinevezés vonatik elébök 1000 frtnál, és itt is megvonatik az a kedvező állapot, a mely az előléptetés tekintetében eddig fentartatott. De más példát is hozok fel. Itt vannak a pénzügyigazgatósági számtisztek, a kiknek kategoriái 500-tól 1000 forintig volnának egy concretuál statusba foglalva.

Wekerle Sándor ministerelnök és pénzügyminister: Közben kinevezéssel!

Horánszky Nándor: Megengedem, hanem az 500 frtos alsó kathegoriába eddigelé 50 volt besorolva, a ki tehát az 50-dik volt, csak 50-et kellett kibőjtölnie, hogy tovább mehessen; most ezen fokozat kiterjesztetett 100-ra, tehát ennek már 100-at kell kibőjtölnie, hogy tovább mehessen. *(Ellenmondás jobb felől.)* Méltóztassék megnézni, 100 van fölvéve, a hol eddig 50 volt az alantas kathegoriában, neki tehát tovább kell várni, mint várt volna a mostani viszonyok mellett. Ezek és még számos adatai vannak a törvényjavaslatnak, a mikre vonatkozó panaszokról még csak ezután fog értesülni a t. minister úr. Hogy tehát ezen rendszer behozatalával az előléptetési viszony szemben a mai helyzettel sok szolgálati alkalmazottnál hátrányos és visszaesést képez, az kétségtelen. *(Helyeslés balról, ellenmondás jobb felől.)*

T. ház! Az idő előrehaladván, *(Halljuk! Halljuk! bal felől.)* hosszasabban, általánosságban a kérdéssel foglalkozni nem fogok, mert hiszen az egyes szolgálati ágazatokra fenforgó súlyosabb és hátrányosabb viszony tekintetében alkalom nyílik a törvényjavaslat első szakaszánál, a hol az *a)* és *b)* tabellák fognak tárgyalás alá vétetni, bővebben nyilatkozni. Alkalom lesz itt egyfelől a tanárok helyzetére is nyilatkozni, a kikkel szemben ezen törvényjavaslat, — már most kijelentem, — hátrányos és méltánytalan eljárást követ. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* Ezek az urak, az állami intelligentia, a nemzeti kapitalis nagy contingensét képezik, *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* a kik olyan állásra vannak utalva, a honnan sem osztálytanácsosokká, sem ministeri tanácsosokká nem lehetnek, a kiknek pedig qualificatioja, értelmi ereje nagy, és mégis a kikkel szemben a törvényjavaslat nem helyezkedik azon méltányos álláspontra, a melyre kellett volna, de ennek kiderítését, kimutatását, azt hiszem, a részleteknél több alkalmunk lesz kellően méltányolni. Hasonló a helyzet a bírói karra nézve is, a melyre nézve én ezúttal a részletekbe menni nem akarok, fentartván magamnak e kérdésnek teljes megvilágítását és esetleg indítvány tételét is, szintén az első szakaszhoz, a hol a tabellákról lesz szó. Nem térek ki ezúttal a törvényjavaslat egyéb részleteire és ezzel kapcsolatosan a panaszoknak azon részére sem, melyeket méltányosaknak és igazságosnak tartok. Mindezek a részletekre tartoznak. Ez alkalommal a törvényjavaslattal szemben csak általánosságban kívánok állást foglalni és határozati javaslatomat még egy pár szóval indokolni. *(Halljuk!)*

Mielőtt tehát beszédemet befejezném, három körülményt kell kiemelnem. Az egyik az, hogy a javaslatnak a gyakornokokra vonatkozó részét szívesen elfogadom és megfelelőnek tartom. A másik az, hogy az altisztekre és szolgákra nézve az állam elmegy addig a határig, a meddig elmehet és a melynél többet a mai pénzügyi viszonyok mellett e kathegoriara nem szánhat. De szemben a megyei törvényhatóságokkal, a törvényjavaslat ugyanazon méltánytalan, és talán még méltánytalanabb alapra helyezkedik, — daczára, hogy fizetésjavítást ad nekik, — mint az állami alkalmazottakat illetőleg. S minthogy szándékom e törvényjavaslat mellőzésére nézve határozati javaslatot benyujtani, mely egyúttal a javadalmak javításának percentualis alapon való eszközlését kívánja: *(Élénk helyeslés bal felől.)* egy momentumot vagyok bátor felemlíteni, melyet már t. barátom Reitter is felemlített. A t. kormánynak a percentualis javítás azért nem kell, mert azt mondja, hogy ez nemcsak fentartaná az e téren fenforgó aránytalanságokat, sőt a percentek által még azt fokozná. Ez absolute nem áll.

Digitized by Google

Nem áll pedig egyszerűen azért, mert ha alkalmas percentben nyujtatik a segély, ez nemcsak nem fokozza az aránytalanságot, hanem ha a percent progressive felülről lefelé és degressive alulról fölfelé nyujtatik: az aránytalanságok megszüntetése sokkal könnyebben elérhető. *(Élénk helyeslés bal felől.)* De mi adjunk egyenletes felsegélyt, ebben is szintén kifejezésre jut a progressio, mert a mi 500 forintnál 4%, az ezernél csak 20% stb.; akkor is az aránytalanság nem növekedik, és az arányok megmaradnak úgy, mint eddig voltak. De mikor arról van szó, hogy az állami alkalmazottakat egy igazságosabb alapon kedvezményezzük, akkor ott állunk az aránytalanság eszméjével, mikor pedig a törvényhatóságokról van szó, hol legnagyobb az aránytalanság, *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* a mint ezt constatálta az előadó úr is, ott percentualis segítséget nyújtunk. *(Derültség bal felől.)* És miért, talán azért, hogy az autonomiába nyúlunk? A kormány és a többség, ha valamit adni kell a megyéknek, akkor nem ad azért, mert az autonomiában van a baj, ha szemben a megyékkel valamit tenni kell, akkor azt mondja, hogy az állami hatalom s annak érdeke a partikularismust nem tűri. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* Ez nem őszinte játék. Ha az egyiknél az aránytalanság baj, baj a másiknál is. Méltóztassanak a törvényhatóságnál szintén oly kombinatiot létesíteni, melynek segélyével a javítást ugyanazokra az alapokra lehetne fektetni, mint az állami alkalmazottakkal szemben; akkor az argumentum, — bár igazságosnak el nem fogom ismerni, mert az arányokon változtatni akkor sem fognak, — de legalább mindenkivel szemben egyenletesen fog elbánni. De egyiknél az egyiket alkalmazni, a másiknál a másikat és mindig ellentétes argumentumokkal, ez megengedem, hogy ügyes dolog, de nem igazságos. *(Élénk helyeslés bal felől.)* Épen ezért, miután a törvényhatóságokkal szemben is bizonyos fizetési feljavításra szükség van, és miután azt tartom, hogy a törvényhatóságoknál az aránytalanság talán nagyobb, mint bárhol, egy más alapra kell helyezkednünk, mely alapon addig is, mig az administratio reformja keresztülvíve lesz, a segélyezés olyan legyen, mely az állami alkalmazottakat veltük legalább a lehetőség határáig egyenlő elbánásban részesíti. Ez, t. ház, keresztül vihető felfogásom szerint akként, hogy a segéd és kezelő személyzetre nézve a törvényhatóságokban ugyanazt a mértéket kell alkalmazni, a minőt alkalmazunk az állami alkalmazottaknál parifikálva, a functiokat; másodszor, hogy legalább azon átlagok kalkuláltassanak ki, a melyek az egyes állásokra való vonatkozásukban a különböző törvényhatóságoknál fenforognak? A mely törvényhatóságokban az átlagok meg vannak a tisztviselőkre, javítás ne adassék, hol azonban a javadalom az átlagon alúl van, legalább az átlagig terjedő javítás adassék meg, *(Helyeslés bal felől.)* azért, hogy az egyenlőség a lehetőségig megtartassék. *(Helyeslés bal felől.)* A törvényhatóságoknál a baj sokkal nagyobb, mint az állami alkalmazottaknál, sőt az administratio szempontjából a törvényhatóságok továbbmenő segélyezésre még inkább tarthatnak igényt, mint az állami functio bármely más ágai. Mert azokkal a dologi kiadásokkal, a melyek 15 évvel ezelőtt szabattak meg és a melyekkel szemben 15 éven keresztül a törvényhatóságok nyakába csak az állami functiokat akasztották és azok teendőit megkétszerezték, sőt megháromszorozták és azzal a személyzettel ma megélni teljes lehetetlenség. Vagy adjunk valamit az administratio jóságára, fontosságára, és helytállóságára vagy nem. Ha igen, akkor őket a szükségesség határáig dotálni kell, ha pedig áldozni nem akarunk, akkor t. képviselőház, ne higyjük és reméljük azt, hogy az állami igazgatás ezen nevezetes ága megteszi azon kötelességeket, melyeket tőle méltán megvárhatunk. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

Ezek azon momentumok, t. képviselőház, melyek arra indítanak, hogy már most az általános vitánál ajánljam a t. képviselőháznak, hogy a törvényjavaslatot még általánosságban se fogadja el, hanem legyen szives elfogadni azon határozati javaslatot, melyet benyújtani szerencsém van, és a mely azon irányelveknek, melyeket nagy vonásokban ecsetelni bátor voltam, teljesen megfelel. Határozati javaslatom következőleg szól *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*: »Határozati javaslat. Mondja ki a ház, hogy az állami tisztviselők és szolgák illetményeinek szabályozásáról és a megyei törvényhatóságok állami javadalmazásának felemeléséről szóló törvényjavaslatot általánosságban sem fogadja el és útasítja a kormányt, hogy egy újabb törvényjavaslatot terjeszszen elő, mely

1. az állami tisztviselőkre vonatkozólag az illetmények szabályozását és a rangosztályba sorozást ezúttal mellőzi és azok járandóságát megfelelő fokozatos százalék alkalmazása mellett ideiglenesen javítja;

2. a gyakornokok segélydíjára vonatkozólag a törvényjavaslat intézkedéseit fentartja;

3. az altisztek és szolgák illetményeit a törvényjavaslatnak megfelelőleg rendezi;

4. a törvényhatóságok tisztviselői és alkalmazottjaira vonatkozólag azon irányelvet követi, hogy a segéd és kezelőszemélyzet ugyanolyan fizetésekkel láttassék el, mint a minőkben az állami tisztviselők hasonló kathegoriái részesül-

Digitized by Google

nek. A tisztviselőknél pedig számíttassanak ki azon átlagok, melyek az összes megyei törvényhatóságoknál minden tisztviselői állásra megállapítva levő fizetésekből képződnek; hogy ekként ott, a hol az egyes tisztviselők fizetései ezen átlagokon alúl vannak, ezek járandóságai az átlagok határáig kiegészíthetők legyenek és mindezek következtében a megyei törvényhatóságok dotátioi addig is, mig az administratio reformjának sorsa eldől, külön-külön oly összegekkel emeltessenek, melyeket e két tényezőnek számitási eredményei minden egyes törvényhatóságra vonatkozólag feltüntetni fognak.

Végül útasítja a ház a kormányt, hogy az eként kidolgozott újabbi törvényjavaslatot oly időben terjessze a ház elé, hogy az még a nyári szünetek előtt törvényerőre emeltethessék. Beadják: Horánszky Nándor, Apponyi Albert, Bernáth Dezső, Bujanovics Sándor, dr. Issekutz Győző, Linder György, Bottlik Lajos, Nagy István, Ernuszt Kelemen, Iváby Béla, Mihályi Péter, Reitter János, Paly János, Frey Ferencz, Markus József, dr. Rudnyánszky Béla, Bernát Béla, Szentiványi Kálmán, Sághy Gyula.

Ajánlom a határozati javaslatot a t. háznak elfogadásra. *(Zajos helyeslés, éljenzés és taps a bal- és szélső balon.)*

Elnök: Méltóztatnak kívánni, hogy a határozati javaslat újra felolvastassék? *(Nem! Nem!)*

Tehát nem fog felolvastatni.

Ki következik szólásra?

Bernáth Dezső jegyző: Issekutz Győző! *(Felkiáltások a bal- és szélső balon: Holnap! A jobboldalon: Ma!)*

Issekutz Győző: T. ház! Az idő előrehaladott voltára való tekintettel kérem, hogy előadásomat holnap tarthassam meg. *(Helyeslés a baloldalon. Felkiáltások a jobboldalon: Ma! Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: A képviselő úr kéri a házat, hogy előadását holnap tarthassa meg. Méltóztatnak abba beleegyezni? *(Felkiáltások a jobboldalról: Ma! A bal- és a szélső baloldalon: Holnap! Nagy zaj.)*

Méltóztassanak csendben lenni! Kérdem a t. házat: méltóztatik-e hozzájárúlni a képviselő úr azon kívánságához, hogy holnap tarthassa meg beszédét? *(Felkiáltások: Ma! Holnap! Felkiáltások a szélső baloldalról: Szavazzunk! Névszerinti szavazást kérünk! Nagy zaj. Elnök csenget.)*

Issekutz Győző: T. ház! *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon. Felkiáltások: Joga van szólani!)*

Elnök: Nem adom a szót senkinek addig, a mig magam be nem fejeztem. *(Felkiáltások a szélső baloldalról: Szavazzunk!)* A képviselő úr azt kéri a háztól, méltóztassék neki megengedni, hogy beszédét holnap tarthassa meg. *(Nagy zaj.)* Minthogy pedig legjobb akarat mellett sem tudom kivenni, méltóztatnak-e neki ezt az engedélyt megadni, vagy nem, kénytelen vagyok a házszabályok ide vonatkozó intézkedését alkalmazni. *(Halljuk! Halljuk!)* A házszabályok világosan mondják, hogy ha valamelyik képviselő háromnegyed kettőkor következik szólásra, jogosított kérni a háztól, hogy beszédét másnapra halaszthassa. A háztól függ erre az engedélyt megadni, vagy meg nem adni. Méltóztassanak határozni. *(Nagy zaj. Elnök csenget.)* Minthogy a házszabályok határozottan rendelik, hogy ez esetben szavazással döntsön a ház; minthogy a ház kívánságát nem tudom kivenni, szavazással kell dönteni.

Polónyi Géza: A házszabályok nem így szólnak! *(Zaj.)*

Elnök: T. ház! A házszabályokhoz nem szólhat senki az én szavaim közben. Majd ha én elvégeztem, át fogom adni a szót. *(Nagy zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Kérdezni kívánom a t. házat szavazás útján: megadja e a jogot a képviselő úrnak, hogy holnap beszéljen, igen, vagy nem? *(Igen! Nem!)* Most szólhat a képviselő úr. *(Zaj.)*

Polónyi képviselő úr kíván szólani.

Polónyi Géza: Egy nagyon rövid megjegyzésem van, t. ház! Egész megjegyzésem az, hogy a házszabály nemcsak azt rendeli, hogy a képviselőnek joga van kérni, hogy beszéde másnapra halasztassék, hanem azt is rendeli, hogy ha ezen kérelem megtagadtatik, joga van kérni, hogy a ház két órán túl is meghallgassa. *(Nagy zaj Felkiáltások jobb felől: Meghallgatjuk!)* Engedelmet kérek, *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* a t. képviselő úrnak egyéni joga, hogy ő mit kér a képviselőháztól, hát természetes, hogy ezt rá kell bíznom, csak arra akartam a mélyen t. elnök urat megkérni, hogy ha ki méltóztatik mondani a határozatot, hogy a ház kívánja, hogy a képviselő úr ma mondja el beszédét, akkor méltóztassék azt is kimondani, hogy őt két órán túl a ház meg is hallgassa. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon. Nagy zaj.)*

Issekutz Győző: T. ház! *(Élénk felkiáltások jobb felől: Szavazzunk! Felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Holnap névszerint!)*

Magam is a házszabályokhoz óhajtok szólani! *(Nagy zaj. Felkiáltások: Halljuk az elnököt!)*

Elnök: Minő czímen kíván a t. képviselő úr szólani?

Issekutz Győző: A házszabályokhoz. *(Nagy zaj. Halljuk! Halljuk!)* Én a t. háztól engedelmet kértem arra, hogy beszédemet holnap mondhassam el; *(Hosszas, szűnni nem akaró zaj.)* de a mit a ház határoz, annak készséggel alárendelem magamat. *(Nagy zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: A t. képviselő úr tehát nem azt

Digitized by Google

kéri, hogy meghosszabbítsuk az ülést, hogy beszédét elmondhassa, hanem azt, hogy beszédét holnap mondhassa el. *(Mozgás jobb felől. Zaj a baloldalon.)*

Miután pedig az eddigi, — nézetem szerint helytelen, — gyakorlat a házszabályok 176. §-ára való hivatkozással azt is megengedi, hogy holnap határozzunk a felett, hogy valaki még ma tartsa-e meg beszédét vagy nem: szomorú kötelességemnek tartom jelenteni, hogy húsz képviselő úr azon kérést adta be, hogy e kérdés felett holnap szavazzunk. *(Nagy mozgás és zaj.)* más módom e szerint nincs, mint az, hogy a házszabályokat az eddigi, — nézetem szerint helytelen, — gyakorlatnak megfelelően alkalmazzuk. *(Nagy zaj a bal- és szélsőbalon.)*

Molnár Antal jegyző: Tisza István! *(Nagy zaj.)*

Horváth Gyula: A házszabályokhoz kívánok szólni. *(Szünni nem akaró zaj.)*

Elnök: Engedelmet, de most Tisza István képviselő urat illeti a szó. *(Nagy zaj és mozgás a baloldalon.)*

Tisza István: T. ház! *(Nagy zaj és felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Horváth Gyula kíván szólani!)*

Elnök: Első sorban Tisza István képviselő úr íratkozott fel szólásra, tehát őt illeti először a szó s azután Horváth Gyula képviselő urat. *(Halljuk! Halljuk!)*

Tisza István: T. ház! A házszabályokhoz kívánok szólani. *(Nagy zaj.)* Én egyszerűen csak constatálni akarom azt, hogy a házszabályok illető szakasza értelmében a képviselő azt, hogy beszédét a holnapi napra halaszthassa, csak háromnegyed kettő után kérheti, *(Zaj bal felől.)* és hogy akkor, a mikor a t. képviselő úr e kérdést a házhoz intézte, a ház óráján, *(Nagy zaj a bal és szélsőbalon.)* mely pedig néhány perczczel siet, még alig múlt el fél kettő öt perczczel. *(Élénk ellenmondások a bal- és szélső baloldalon. Igaz! Úgy van! jobb felől.)*

Ezek szerint, a házszabályok világos értelméhez képest, a t. képviselő úr a kérdést nem is intézhette volna a házhoz, és így ez a kérdés a házban szavazás tárgyát nem is képezhette volna. *(Úgy van! jobb felől.)*

Egyébiránt, t. képviselőház, mi sem könnyebb, mint azt a fél órát, a melyet hasznos munkára fordíthatna a ház . . . *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)*

Ábrányi Kornél: A folyosón? *(Nagy zaj és mozgás bal felől. Halljuk! Halljuk! jobbról.)*

Tisza István: . . . zajongással eltölteni, és ezzel megakadályozni azt, hogy azok, a kik a ház idejét hasznos munkára kívánják fordítani, *(Igaz! Úgy van! jobb felől. Felkiáltások bal felől: De nem a folyosón!)* czélt ne érjenek. *(Helyeslés jobb felől. Zaj bal felől.)* Én a magam részéről belenyugszom a tényállásba, és én azt hiszem, az ország meg fogja tudni azt ítélni, *(Nagy zaj és közbeszólások a baloldalról. Zajos felkiáltások jobb felől: Igaz! Úgy van!)*

Gr. Károlyi Gábor: Önöket megítélte már az ország! *(Nagy nyugtalanság a jobboldalon.)*

Tisza István: . . . meg fogja tudni azt ítélni, hogy kik veszik a parlamentarismust és a képviselőknek jogait és kötelességeit komolyan, és kik nem? *(Zajos helyeslés jobb felől.)*

Horváth Gyula: T. képviselőház! Én ezúttal a házszabályokhoz kívánok szólani és az ország ítéletére nem kívánok apellálni. *(Helyeslés és tetszés bal felől.)* Constatálom azt, hogy én magam is abban a nézetben vagyok, hogy a házszabályok 176 §-ának soha sem volt intentioja az, hogy a felett, hogy ma a vita folytattassék-e vagy nem, holnap határozzunk. *(Igaz! Úgy van!)*

Miklós Gyula: Ez absurdum is. *(Úgy van! jobb felől.)*

Horváth Gyula: Ezt kijelenteni kötelességem volt, mert ezt így levőnek tartom; de újból figyelmeztetem épen a t. képviselő urat, a ki az ország közvéleményére hivatkozik, hogy sok idő telt el Magyarországon efféle szavazási atrocitásokkal, mint a minőket a t. képviselő úr akar provocalni. *(Igaz! Úgy van! Ellenmondások.)*

Sok többség volt már Magyarországon de ilyet az ország munkájának érdekében még egyik sem provocalt. *(Úgy van! bal felől.)* Én a magam részéről kérem a t. képviselőházat, méltóztassanak a munka érdekében akkor, a mikor beszédek tartása egyáltalán lehetetlen, a szónokokat beszédek tartására nem kényszeríteni. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

Issekutz Győző: T. ház! Engem megillet... *(Nagy zaj jobb felől. Felkiáltások: Halljuk az elnököt!)*

Elnök: Minő czímen kíván a t. képviselő úr szólani?

Issekutz Győző: Személyes kérdésben. *(Halljuk! Halljuk! bal felől. Nagy zaj jobb felől.)*

A szólás joga t. ház, engem illetett, és én fel is lettem híva, s így azzal az elhatározással álltam fel, hogy beszédemet elmondjam. *(Halljuk! Halljuk!)* Ámde azt a kívánságot hallottam kifejezni, hogy az idő előrehaladt volta miatt beszédem megtartását holnapra halaszszam. Minthogy pedig előttem állt, t. ház, a ház azon gyakorlata, hogy e méltányosságot az ellenzék a t. kormánypárttal szemben mindig gyakorolja sőt, t. ház, — lehet, hogy tévedek, — de úgy láttam, hogy azon a táblán, mely a túlsó oldalon van, a t. kormánypárt részéről szónokok voltak felírva, a kik épen azon indokból, hogy

Digitized by Google

háromnegyed után ne tarsák meg beszédeiket letöröltették magukat. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)*

Minthogy ezen alkalommal a parlamentaris szokásnak meg nem felelő azon eljárást tapasztaltam, hogy a szónokok nem fölváltva tartják meg beszédeiket, *(Úgy van! Úgy van! bal- és szélső bal felől.)* nehogy ennek az egész ügynek odiuma az ellenzékre háríttassék: kötelességemnek ismertem, az ellenzék oldaláról több irányban felhangzó azon kívánalomnak, hogy engedelmet kérjek arra, mikép beszédemet holnap mondhassam el, megfelelni. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon. Mozgás és zaj a jobboldalon.)*

Ez vezetett eljárásomban engem; nem pedig az, mintha az ország idejét akartam volna elfecsérelni. *(Úgy van! bal felől.)* Egyébiránt az én politikai múltam sokkal rövidebb, semhogy jogczímet vehettem volna magamnak az ország idejének elfecsérlésére és azoknak a követésére, a kik nagy politikai múltjukat azzal töltötték, hogy az ország idejét elfecséreljék. *(Helyeslés és tetszés a bal- és szélsőbalon.)*

Sréter Alfréd: T. ház! Személyes kérdésben kérek szót. *(Halljuk! Halljuk! jobb felől. Zaj és hosszantartó mozgás a bal- és szélső baloldalon.)*

Azzal az apostrophálással . . .

Endrey Gyula: Nem volt szó róla! *(Nagy zaj.)*

Sréter Alfréd: . . . hogy e pártnak szónokai itt föl voltak írva és azok az utolsó pillanatban letöröltették magokat kénytelen vagyok egy kijelentést tenni. *(Halljuk! Halljuk!)* Szónokokról nem lehet szó, mert csak én voltam fölírva. *(Úgy van! Úgy van! jobb felől. Zaj a bal- és szélsőbalon.)*

Hogy én is letöröltettem magamat, annak indoka az volt, — mert én az ország idejét nem elfecsérelni, hanem kímélni óhajtottam és mert én hozzá vagyok szokva ahhoz, hogy midőn Horánszky Nándor t. képviselő úr határozati javaslatát még fél kettőkor sem adta be, akkor beszéde ki fogja tölteni az egész ülést. *(Úgy van! jobb felől. Zaj a bal- és szélső baloldalon.)*

Ugron Gábor: T. ház! Nagyon sajnálom, hogy fel kell szólalnom, de kénytelen vagyok ezzel az elnök úrnak azon magyarázata folytán, a melyet a 176. §-hoz csatolt. Lehet az elnök vagy a ház bármely tagja bármily véleményen a házszabályok helyességéről vagy helytelenségéről, de míg a házszabályok fennállanak, az elnöki székről nincs senkinek joga azokat helyteleníteni. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Az elnök kötelessége a házszabályokat alkalmazni s azok tekintélyét megoltalmazni. Ha az elnök úr e tekintetben hibát követ el, ne vádoljon minket, ha mi e mulasztást pótoljuk; de egyúttal szolgáljon elrettentő például az *(Élénk derültség jobb felől.)* — majd a végén nevessenek, — hogy az ő véleménynyilvánítása után már Tisza István képviselő úrban akadt egy bátor férfiú, a ki a házszabályok ellenére itt leczkéztetést adott. Midőn valaki a közvéleményre hivatkozik, és a ház munkásságának meggátlását emlegeti: elvárnám, hogy jelen legyen az üléseken, nem pedig a folyosón, *(Élénk helyeslés a bal felől. Hosszantartó nagy zaj.)*

Nem válik az országgyűlés épülésére, sem a ház tekintélyének öregbítésére, ha akkor, midőn a háznak oly kitűnő tagja, mint Horánszky Nándor, oly jeles, érdekes és nagy tanulmányra való fejtegetéseket mond el, mint ma tette, hogy akkor a ház túlsó oldalán felét se láttuk azon képviselőknek, a kik most oly hangosan lármáznak, hogy az ország idejét fecsérlik. *(Zajos helyeslés a bal- és szélső bal felől Nagy zaj.)*

Elnök: Sajnálom, t. ház, még se tehetek egyebet, daczára e megleczkéztetésnek, melyet különben visszautasítani is jogosult volnék, minthogy egyszerűen a dologra térek, és kérem a t. házat, méltóztassék belenyugodni abba, hogy az ez iránt való kérés beadatván, e kérdés felett holnap szavazzunk. *(Nagy zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Szilágyi Dezső igazságügyminister: T. ház! *(Nagy zaj. Halljuk! Halljuk! Az elnök csenget.)* Nem vagyok egészen bizonyos benne, hogy a ház t. elnöke határozatot mondott e ki vagy nem . . .

Elnök: Igen, kérem!

Szilágyi Dezső igazságügyminister: Mert akkor nem szólok ehhez. Ha azonban csak kérdés intéztetett volna a házhoz, akkor a házszabályokhoz egy megjegyzést óhajtanék tenni. *(Nagy zaj a bal- és szélsőbalon. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Kérdést ez esetben a házhoz nem intézhettem, mert a házszabályok 176. §-a, — melyet különben, és ezt fentartom, magam másképen értelmezek, mint az itteni gyakorlat, — egyszerűen kimondja, hogy az elhalasztás elrendelendő és ennek következtében ezt már kijelentettem. Tehát megenged az igazságügyminister, ez már bevégzett dolog.

Mondtam azonban, és mondom most is, a figyelmeztetések daczára is, hogy csakis az ismételten előfordult praecedensekre való tekintettel tettem, mert a magam részéről a házszabályok ezen szakaszát másképen tartom helyesen értelmezendőnek. *(Zaj.)*

Szilágyi Dezső igazságügyminister: T. képviselőház! *(Fölkiáltások bal felől: Ki van mondva a határozat! Zaj. Az elnök csenget. Halljuk! Halljuk!)* A határozat ellen, t. ház, nem

Digitized by Google

szólhatok, miután az már kimondatott, hanem... *(Egy hang szélső bal felől: Be van zárva az ülés!)* Ha be van zárva az ülés ... *(Felkiáltások! Nincsen!)* akkor tehát ismétlem, a határozat előtt meghajlok, ha egyszer ki van mondva, azt felbon tani nem lehet; *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Vonják vissza! Nem lehet!)* de legyen szabad a házszabályokhoz egy megjegyzést tennem. *(Halljuk! Halljuk!)* Ez pedig az, hogy a házszabályoknak 176. §-a, mely itt alkalmaztatott, nézetem szerint egyáltalában nem alkalmazható arra az esetre, a melyre most alkalmaztatott. *(Igaz!)*

Mert akár szószerinti szövegét nézzük, akár pedig a szószerinti szöveg hátamögött rejlő eltagadhatlan és eltörölhetlen ratio legis-t, lehetetlen a házszabályt úgy értelmezni, hogy a fölött, hogy ma megtörténjék-e valami, a ház határozata holnapra halasztassék. *(Élénk helyeslés és tetszés.)*

Különben is a 176. §-nak szószerinti szerkezete arra utal, hogy itt egy egész másnemű szavazásról, tudniillik olyanról van szó, midőn valamely tárgy érdemlegesen fejtegettetett és ezen tárgy felett érdemlegesen kellett dönteni. *(Igaz! Ugy van! Tetszés.)*

Mert azt mondja a 176. §,, hogy a tanácskozás berekesztése után, ha húsz tag kívánja, a szavazás a következő napra halasztandó. Tehát: a tanácskozás berekesztése után. A fölött pedig, hogy valakinek megengedi-e a ház háromnegyed kettőkor szólani vagy pedig azt akarja, hogy az más napra halasztassék, e felett tanácskozni a ház nem szokott, *(Úgy van! Úgy van!)* ez elintéztetett és elintéztetik tanácskozás nélkül. *(Úgy van! Úgy van!)*

Gr. Károlyi Gábor: Hát minek erőszakoskodtak? *(Nagy zaj.)*

Szilágyi Dezső igazságügyminister: Ismétlem, én a határozat előtt meghajlok s azt a ház fel sem bonthatja. Hanem a jövőre vonatkozólag talán szabadna azt a nézetet kifejezni, hogy abban igenis igaza van a t. elnökünknek, hogyha volna olyan szokás, mely a 176. §-t máskép értelmezte volna, ez a házszabályok tartalmával és szellemével nem egyezik meg és jövőre nem volna folytatandó. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Az idő előrehaladt, gondolom most már kétségtelen, hogy a tanácskozást befejezhetjük. *(Felkiáltások a szélső balon: Vonják vissza! Zaj.)* Az elhatározást kimondtam, és így a mint már kijelentettem, a kérés már nem vonható vissza. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

A holnap reggel tiz órakor tartandó ülésnek napirendje, lesz első sorban a mostani megállapodás értelmében a szavazás a felett: ma szóljon-e Issekutz képviselő úr vagy holnap? másodsorban folytatólagos tárgyalása a mai napra kitűzött törvényjavaslatnak, továbbá, minthogy holnap szerda van, esetleg indítványok és interpellatiok fognak előterjesztetni, végre a kereskedelmi minister úr fog válaszolni Visontai Soma képviselő úrnak a kassa-oderbergi vasút elsőbbségi kötvényei tárgyában tett interpellatiojára.

Horváth Gyula: T. ház! *(Nagy zaj.)*

Elnök: Mihez kíván a képviselő úr szólani?

Horváth Gyula: A napirendhez. *(Halljuk! Halljuk! bal felől. Nagy zaj.)* Azt a határozatot, melyet az elnök úr méltóztatott kijelenteni, hogy a ház hozta, a képviselőház nem hozta meg. *(Nagy zaj és ellenmondások jobb felől.)* Az elnök úr egy határozatot jelentett ki, a melyhez hozzászólni mindenkinek joga van. *(Nagy zaj és ellenmondások jobb felől.)* És mert én olyan határozathoz, mely a magyar képviselőházat a legbolondabb helyzetbe hozná, *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)* hozzájárúlni nem fogok, kérem a szavazást. *(Helyeslés bal felől. Nagy zaj.)*

Ugron Gábor: A házszabályok imperative rendelkeznek, azok ellenére tehát senki nem tehet semmit. Mikor a házszabályok azt parancsolják, hogy elhalasztandó, ezzel szemben nincs határozat hozatala; itt az elnök úr teljesen helyesen és correcte járt el. *(Derültség jobb felől. Nagy zaj.)*

Elnök: Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 10 perczkor.)

Digitized by Google

154. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1893. évi február hó 8-án, szerdán

B. Bánffy Dezső, közben gr. Andrássy Tivadar elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Zmertych Iván szabadságot kérő levelének bemutatása. — Kérvények bemutatása. — A mentelmi bizottság jelentése Tisza István, Drakulics Pál, Sima Ferencz és Papp Elek mentelmi ügyében. — Helfy Ignácz felszólalása a napirend előtt. — Indítvány- és interpellatios könyv felolvasása. — Az Issekutz Győző beszédére vonatkozó ügynek a napirendről való levétele. — Az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról, és a megyei törvényhatóságok állami javadalmazásának felemeléséről szóló törvényjavaslatnak folytatólagos tárgyalása. — Napirend. — Kereskedelmi minister válaszol Visontai Somának a kassa-oderbergi vasút prioritásainak conversiojára vonatkozó interpellatiojára. — Horváth Gyula interpellatioja a fegyvergyári munkások munkabeszüntetése tárgyában; belügyminister válasza. — Kereskedelmi minister benyújtja a Koreával kötendő kereskedelmi szerződésre vonatkozó törvényjavaslatot.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Hieronymi Károly, Lukács Béla, gr. Bethlen András, Szilágyi Dezső.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni; az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Perczel Béni jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Molnár Antal, az azok ellen jelentkezőket Bernáth Dezső jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik az utóbbi ülés jegyzőkönyve.

Perczel Béni jegyző *(olvassa a február hó 7-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesítve van.

Bemutatom Zmertych Iván orsz. képviselő levelét, a melyben egészségének helyreállítása czéljából szabadságidejének hat héttel való meghosszabbitását kéri.

Azt hiszem, a t. ház a kért szabadságidőt megadni méltóztatik. *(Helyeslés.)*

Bemutatom továbbá a bajai posta- és távirdatiszteknek Drescher Ede, —

a hátszegi kir. járásbiróság telekkönyvvezetőnek b. Nopcsa Elek, —

a Zólyom városában lakó állami tisztviselőknek Kiss Pál, —

a győri kir. itélőtábla irnokainak Francsics Norbert, —

a felső-szálláspataki állami tanítótestületnek b. Nopcsa Elek, —

a dévai állami tanítóknak Barcsay Kálmán, —

a szilágy-csehi állami elemi iskolai tantestületnek Neményi Ambrus, —

a sztrázsai állami tanítóknak Zmertich Iván, —

a zólyom vármegyei általános tanítóegyletnek Kiss Pál orsz. képviselők által beadott kérvényét, az állami tisztviselők fizetésének szabályozásáról szóló törvényjavaslat módosítása tárgyában.

T. ház! Tekintettel arra, hogy az állami tisztviselők fizetésének szabályozásáról szóló törvényjavaslat már tárgyaltatik, méltóztassék a t. ház hozzájárúlni, hogy e kérvények ne a kérvényi és pénzügyi bizottságokhoz adassanak ki, hanem a tárgyalás folyama alatt a ház asztalára

Digitized by Google

helyeztessenek. *(Helyeslés.)* Ennek értelmében mondom ki a határozatot.

Az elnökségnek több jelenteni valója nincs.

Molnár Antal jegyző: Beőthy László, a mentelmi bizottság előadója!

Beőthy László előadó: T. ház! Van szerencsém bemutatni a mentelmi bizottság jelentéseit Tisza István, Drakulics Pál, Sima Ferencz és Papp Elek képviselők mentelmi ügyében. Kérem a t. házat, méltóztassék e jelentéseket kinyomatni, szétosztatni s annak idején az osztályok mellőzésével napirendre kitűzni.

Bemutatom továbbá a bizottság tárgyalásáról felvett jegyzőkönyvet a levéltárban leendő elhelyezés végett.

Elnök: Méltóztatnak hozzájárúlni, hogy e jelentések kinyomatván, szétosztatásának s annak idején napirendre tűzessenek. *(Helyeslés.)*

A napirend előtt Helfy Ignácz képviselő úr kíván szólni hivatkozással a házszabályok 154. szakaszára.

Helfy Ignácz: T. ház! Nem a tegnapi, hanem egy másik különös eset kényszerít engem arra, hogy a t. ház engedelmét rövid nyilatkozat megtételére kikérjem. Történt ugyanis az, hogy a főrendiház tegnapi ülésén, annak egyik érdemes tagja a következő rövid nyilatkozatot tette: kénytelen felszólalni, »mert f. é. január 11-én a képviselőházban a nagyméltóságú főrendiház ellen igen sértő kifejezést használt egy képviselő. Én nem szólaltam volna fel, ha a képviselőház elnöke az illető képviselőt rendre utasította volna, *(Mozgás és zaj a szélső baloldalon.)* vagy a jelen volt ministerek közül valaki a kifejezést helytelennek nyilvánította volna; minthogy azonban ez nem történt meg, azt hiszem, kötelességet teljesítek, ha a méltóságos főrendeket felhívom, hogy az ilyen insinuatiot utasítsák vissza és nyilvánítsák ki, hogy a méltóságos főrendek hazafiságot senkitől tanúlni nem fognak.«

Erre a nyilatkozatra a törvényhozás másik házának igen t. elnöke a következőket felelte:

»Habár nem volt szokásban az, hogy a képviselőházban mondottak itt bírálat, vagy discussio tárgyává tétessenek, mégis, tekintve azt, hogy a méltóságos főrendi tag úr előadása szerint a főrendiház a képviselőházban érzékenyen megsértetett, nem láttam magamat hivatottnak az alkalommal arra, hogy a szónokot félbeszakítsam.«

Az igen t. elnök úrnak ezen enuntiatioja által az illető főrendiházi tag úrnak nyilatkozata, mintegy az egész főrendiház nyilatkozatává vált. Miután, t. ház, az itt említett illető képviselő én vagyok, és miután semmiképen sem érzem magamat hivatva arra, hogy magamon hagyjam száradni azt a vádat, mintha én képes volnék sérteni a törvényhozásnak egyik részét, vagy mintha én egyáltalán akkor olyat mondtam volna, a mi elnökünk részéről rendreutasítást, vagy minister részéről figyelmeztetést érdemelt volna, kötelességemnek tartom röviden rectificálni ezt a tegnapi nyilatkozatot.

A mult hó tizenegyedikén szó volt a parlamenti reformról, — Ugron Gábor t. barátom hozta szóba. Én megragadva azon alkalmat, egy rövid mondattal azt jeleztem, hogyha a jelenlegi kormány csakugyan nagy, liberalis reformokat akar keresztülvinni, azon kell kezdenie, hogy reformálja a főrendiházat, *(Általános helyeslés.)* mert mai alakulásában arra képes nem lesz. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Beszédem közben Vajay t. képviselőtársam félbeszakított, mondván, hogy a főrendiház, a mikor kell, tud actiot kifejteni. Erre igenis azt mondottam: »elhiszem, hogy tud actiot kifejteni, a kérdés csak az, hogy mikor és minő actiot«. Hozzátettem, hogy hihetőleg Vajay t. képviselő úr szerint akkor áll elő actionak szüksége, a mikor a képviselőháznak valamely szabadelvű vagy haladási tényét kell megakasztani. Tehát én hazafiságról nem beszéltem; nem jutott eszembe, és nem jut eszembe ma sem, hogy a főrendiház bármely tagjának hazafiságát kétségbe vonjam. De midőn ezt készséggel kijelentem, egyúttal kijelentem azt is, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy nem engedhetem meg bárkinek is, hogy kétségbevonja a képviselőháznak, vagy a képviselőház bármely tagjának azon jogát, hogy a főrendiházról bármikor, *(Általános élénk helyeslés.)* és bármily irányban kritikát mondjon. *(Általános helyeslés.)*

Van a törvényhozásnak egy harmadik factora, ő Felsége a király, a kiről minden alkotmányban meg van írva, hogy személye szent és sérthetetlen; de azért a királyságról és koronáról, mint intézményről, mindig szabadon nyilathozhatunk és nyilatkozunk. Egyébiránt őszinte örömmel tudomásúl veszem, hogy a főrendiház sértésnek veszi, ha őt szabadelvűtlenséggel vádolják. *(Helyeslés.)* Reményt merítek ebből, hogy jövőre a törvényhozás mindkét factora haladni fog a főczél felé, hogy Magyarország nemcsak független, hanem igazán, teljesen szabadelvű ország lesz. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.)*

Elnök: T. ház! A napirend előtt most tett felszólalás sem tanácskozás sem határozathozatal tárgyát nem képezhetvén, méltóztatnak megengedni, hogy tovább menjünk. *(Helyeslés.)* Fel fog olvastatni az indítvány- és interpellatios könyv.

Molnár Antal jegyző: Tisztelettel jelentem a háznak, hogy az indítványok könyvében újabb bejegyzés nincs.

Digitized by Google

Elnök: Tudomásúl vétetik.

Molnár Antal jegyző: Az interpellatiok könyvében a következő bejegyzések vannak: *(Halljuk! Halljuk!)*

Február 4-én: Várady Károly a bel- és igazságügyministerekhez: Schenk Károly budapesti polgár ellen a fővárosi m. kir. államrendőrség és a budapesti büntető törvényszék által elkövetett sulyos szabálytalanságok miatt.

Február 8-iki kelettel: Horváth Gyula a belügyministerhez: A fegyvergyári munkások munkabeszüntetése alkalmából a hatóság közegei részéről tanúsított eljárás tárgyában.

Elnök: Az interpelláló képviselő urak az ülés végén fogják megtenni interpellatioikat.

Következik a napirend szerint a szavazás.

Molnár Antal jegyző: Antal Gyula!

Antal Gyula: T. ház! 1875. óta két félbeszakitással vagyok a t. háznak szerény tagja, és többször tapasztaltam azt, hogy fontos tárgyak, melyek napirendre kitüzettek, indítvány folytán a napirendről az nap levétettek, igen természetesen kellő indokolás mellett.

A mai napirendnek első tárgya olyan, a melynek a napirendről levételét indítványozom, de inditványom indokolásához én nem fogok, mert valamennyi t. képviselőtársamról felteszem, hogy azt kellőleg indokoltnak látja. *(Helyeslés.)* Szerény indítványom a következő: a képviselőház a napirend első tárgyának mellőzésével, annak második tárgyára tér át. *(Élénk helyeslés. Elfogadjuk!)*

Elnök: Polónyi képviselő úr kíván szólni.

Polónyi Géza: T. ház! Hozzájárúlok az indítványhoz, de hogy minden félreértés ki legyen zárva, arra kérném a t. elnök urat, hogy egyúttal jelentse ki azt, hogy Issekutz Győző t. képviselő urat a szólás joga megilleti.

Elnök: Ez magától értetik.

Következik a napirend második tárgya, a tegnap félbeszakitott tárgyalás folytatása.

Bernáth Dezső jegyző: Issekutz Győző!

Issekutz Győző: T. ház! *(Zaj; a jobboldalon a képviselők a teremből kimennek. Derültség és felkiáltások a szélső baloldalon: A komoly munka kezdődik a folyosón!)*

Elnök: *(Csenget.)* Méltóztassanak csendben meghallgatni a szólni kívánó képviselő urat. *(Halljuk! Halljuk!)*

Issekutz Győző: T. ház! A tárgyalás alatt levő törvényjavaslat azon kormánytevékenységnek az eredménye, mely a belső consolidatio neve alatt indúlt meg, és épen azért magán viseli fogantatása időpontjának azon ismertető jelét, hogy a volt kormány hangzatos jelszavakkal és nagy igéretekkel akarta létjogosúltságának attributumait megszerezni. Ismeretes dolog, nem kell említenem a t. ház előtt a választási campagne közeledtével a volt kormány által tett azon igéretet, hogy a tisztviselők fizetéseinek felemeléséről szóló törvényjavaslat készülőben van. Az akkor tett igéretnek beváltása akar lenni ez a törvényjavaslat, mely azonban jelen alakjában épen azt igazolja, hogy a volt kormány nem ismerte a kérdésnek horderejét, nem számolt az e kérdésnél előtérbe lépő és megoldandó viszonyokkal, és igazolja azt, hogy midőn ennek a kérdésnek a javaslat jelen alakjában actualis jelleget adott, maga sem bírt az actualitás meggyőződésével, és nem rendelkezett a helyes megoldás feltételeivel, hanem ezt a kérdést is a benne rejlő hatalmi eszközök felhasználása végett dobta felszinre. Mint már több oly kérdést, mely által sikerült elérni, hogy a ma létező viszonyokat legnagyobb részt tarthatatlanokká tette, a nélkül, hogy az ezeknek alapos rendezésére alkalmas állami erőket igénybe venné, felmutatni szándéka vagy képessége volna. A tárgyalás alatt álló javaslat czélja nemcsak az állami tisztviselők helyzetén segíteni, hanem ezek fizetését és rangosztály-kérdését is véglegesen állandó jelleggel rendezni. Azt senki sem fogja tagadni, t. ház, hogy az állami alkalmazottak főleg egyes osztályokban létező szükséghelyzetén sürgősen segíteni méltányos és kívánatos.

De, t. ház, ezen javaslat túlmegy a szükség, az ideiglenes segítség keretén, mert állandó jelleggel igyekezik a tisztviselőknek nemcsak fizetését, hanem egy egészen idegen jellegű rangosztály-kérdését is rendezni. Az én igénytelen nézetem szerint a javaslatnak épen ezen intentioja elhibázott. A szükség parancsolta ideiglenes segítség helyett egy állandó jellegű fizetés- és rangosztály-rendezést a jelenlegi helyzetünkben elhamarkodottnak és elhibázottnak tartok. Erre nézve a bizottságnak jelentése, a pénzügyi bizottság t. előadója részéről felhozott indokok s a tegnapi napon a t. túloldalról b. Salmen Jenő képviselő úr által a képviselőház elé tárt adathalmaz a legerősebb bizonyitékát képezi annak, hogy ezen kérdés állandó jellegű megoldásának ideje nem jött el, részint a megoldás nehézségében, részint pedig jelen pénzügyi helyzetünkben rejlő okoknál fogva. Már pedig, t. ház, ha egyszer ezen törvényjavaslat törvényerőre emelkedik, hosszú időre fogja elodázni az állami tisztviselők helyzetének méltó javitását, és a midőn a t. többség és a t. kormány a jelen javaslat alapján kíván az állami tisztviselők helyzetén segíteni, tényleg helyzetünknek gyökeres, az állam méltóságának megfelelő megoldását fogja hosszú időre elejteni. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Oly törvénynek, t. ház, a minőt ezen javaslat contemplál, és a mely nemcsak

Digitized by Google

sürgős szükségen kíván segíteni, hanem állandó jelleggel, tehát hosszú időre akarja az állam alkalmazottainak fizetését szabályozni, sőt az állam tisztviselőinek rangosztályát is megállapítani, és még az egyes rangosztályokban is különböző fizetési fokozatokat kíván beállítani: tekintettel kell lenni először a megélhetési viszonyokra, másodszor az állam pénzügyi helyzetére, harmadszor az állami functionariusok működési körére, ehhez mért szellemi képzettségére, s ebből folyó társadalmi elismertetésére, s negyedszer azon garantiákra, melyeket a tisztviselők szolgálati érdeke és előléptetési viszonyai megkövetelnek. A pénzügyi bizottság jelentése ezek közül két szempontot úgy állít fel, mint a melyeket ő maga is figyelembe vett. Igénytelen meggyőződésem szerint sem a bizottság jelentésében kitüntetett mai megélhetési viszonyok, sem az állam pénzügyi helyzete nem nyert a javaslat szerkesztése vagy a bizottság tárgyalásai alkalmával kellő méltatást. *(Úgy van! bal felől.)* Ha a javaslatszerkesztő vagy a pénzügyi bizottság legalább az általa feltüntetett két szempontot elfogadta volna irányadónak, és azokat következetesen keresztül vitte volna, nem találkoznánk ma a javaslatban és különösen az ahhoz csatolt kimutatásokban egyfelől a mai megélhetési viszonyokkal annyira ellenkező intézkedésekkel, melyek mellett a megélhetési viszonyokkal megküzdeni képtelen alsó tisztviselők alig kapnak alamizsnaszerű segítséget, de másfelől ha kellően méltatták volna jelen pénzügyi helyzetünket, akkor alig fogadták volna azt el arra alkalmasnak, hogy rá állandó jellegű, tehát hosszú időre szánt fizetésjavítási törvényt basirozni lehessen. *(Úgy van! bal felől.)* Egyáltalán az általam említett és ily állandó jellegű törvények megalkotásának alapfeltételét képező szempontok egyike sem lett itt figyelembe véve, a mit bátor leszek adatonkint concréte bizonyítani. *(Halljuk!)*

Hogy a javaslat és a t. bizottság mennyire számolt a mai megélhetési viszonyokkal, annak kimutatására a pártom t. elnöke, Horánszky Nándor által felhozott adatok mellé és azon számcsoportosítások kisérőjeül, melyeket a ház túloldaláról báró Salmen terjesztett elő, s melyeknek, ha alaposan figyelembe vették volna, egészen ellenkező álláspontra kellett volna bírni ama pártot, mint minőre ezen képviselőtársam jutott, mondom, ezen adatok mellé, nem akarva a t. ház figyelmével visszaélni, nem akarom az egyes tárczák részletes adatait mind egymással szembeállítani és az e részbeni hiányokat felmutatni, hanem a t. ház becses engedelmével csupán egyes concret, egyes feltünően nagy aránytalanságok illustrálásához fogok. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. bizottság jelentése és a t. pénzügyi bizottság előadója beszédének értelme szerint a mai megélhetési viszonyok úgy állanak, hogy az alsóbbrendű, nagyobbrészt a kezelő személyzethez tartozó és kezdő fiatal emberekből álló egyének aránylag szükebb javítással is beérhetik, és ebből az indokból körülbelül 960 oly egyént hagy meg az 500 frtos fizetésben, a ki azután teljességgel semminemű javításban nem részesül. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Például a pénzügyi tárcza keretében 1000 frton alúl alkalmazott 5240 egyénnek átlag 125 frt javítást tervez, míg az 1000 frton felül 2000 frtig alkalmazott 617 tisztviselőnek átlag 210 frtot, a 2000 frton felül alkalmazott 74 közhivatalnoknak átlag 400 forintnyi fizetés javítást tervez. De, t. ház, szembe állítom ezzel még az igazságügyi tárcza keretében működő közhivatalnokoknak a javaslat szerint contemplált helyzetét, a melyből kitünik az, hogy ezen tárcza keretében 4590 tisztviselő bír 1000 frton alúli fizetéssel, és ezek átlag 90—92 frtnyi fizetésjavításban részesülnek, míg az 1000 frton felül 2000 frtig terjedő fizetést élvező 1252 tisztviselő átlag 206 frtnyi, a 2000 frton felüli 385 tisztviselő átlag 260 frtnyi javítást nyerne átlagosan számítva. Hogy ezek a számcsoportosítások a valóságnak megfelelnek, erről a t. ház minden tagja, igénytelen véleményem szerint meg van győződve, mert hitem és meggyőződésem az, hogy a ház minden tagja s különösen a t. többség hangoztatott kötelességérzeténél fogva az e kérdésben rejlő nagymérvű törvényhozói felelősség tudatában ennek alapos tanulmányozására vállalkozott. *(Élénk helyeslés balfelől.)* Tehát, az az indok, hogy az 500 frtos tisztviselők, kiknek nagyobb része mind a kezelő személyzethez tartozik, mind kezdő egyének lennének, hogy 960 ily egyén nőtlen lenne, hogy például az igazságügyi tárcza keretében alkalmazott 4590 tisztviselő család nélkül, az előlépésnek föltételeivel és kilátásával bírna, azon számcsoportosítás után, melyet b. Salmen Jenő t. képviselőtársam a tegnapi napon a ház túlsó oldaláról előterjesztett, és a melyből ő statisztikailag bebizonyította, hogy a kezelő tisztviselők alig 10%-a bír az előléptetésnek feltételeivel és kilátásával, a t. túloldalról jött erős állítás és bizonyítás után, ezen indoka a t. pénzügyi bizottságnak igazolhatja azt, hogy a t. urak a tisztviselők helyzetének felismerésére nem törekedtek, de nem igazolhatja azt, hogy ezen törvényjavaslat szerkesztése és tárgyalása alkalmával a mai megélhetési viszonyokkal számoltak volna. Mert hogyha ezt teszik, akkor meggyőződtek volna arról, hogy az elsőrendű tisztviselőknek legnagyobb százaléka nős és családos, a kiknél az előlépés feltételei és kilátásai nincsenek megadva, de a kik legnagyobb részben a

Digitized by Google

kezelő személyzethez tartoznak, s a kiknek jelenlegi javadalmazása a mai megélhetés legprimitivebb szükségleteit sem képes fedezni. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* És ha a t. pénzügyi bizottság a mai megélhetési viszonyokat vette volna tekintetbe, úgy kötelességének ismerte volna főképen és első sorban ezen alsórendű tisztviselők helyzetén segíteni, nem pedigleu alamizsnaszerű összeggel őket nyomorúságuk teljes tudatára ébresztve, még jövőbe vetett hitüket is teljesen megsemmisíteni. *(Élénk helyeslés bal felől.)* Nem akarom, t. képviselőház, az egyes alsóbbrendű tisztviselők nyomorúságos helyzetét festeni, nem akarom azoknak életküzdelmeit leírni, de kötelességemnek tartom kiemelni, hogy igénytelen meggyőződésem szerint ezen javaslat feltétlenül már azon egy indokból is visszautasítandó lenne, mert a közhivatalnokok legszámosabb, legszegényebb, és saját érdekeinek képviseletére legkevésbbé képesített, és így a t. kormány által legkevésbbé számba vett osztályának, a kezelőszemélyzetnek helyzetén alig segit, holott első sorban ezek azok a közhivatalnokok, a kik sürgős segítséget kívánnak, a kik az államtól kenyeret várnak, mert ma tényleg éheznek. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

Következik most, t. ház, a második szempont, a mit a t. pénzügyi bizottság jelentése szerint számba vett, igénytelen meggyőződésem szerint azonban számon kívül hagyott, s ez az állam mai pénzügyi helyzete. *(Halljuk! Halljuk!)* Nézetem szerint a pénzügyi helyzet legkevésbbé olyan ma, hogy azzal egy olyan állandó jellegű törvénynek meghozatalát, mint a minőt a javaslat contemplál, indokolni lehetne. Egyfelől azért nem, mert a fogyasztási adók tetemes emelése és az italadók nagymérvű kihasználása folytán képtelenség még feltenni is azon lehetőséget, hogy az adózó polgároktól újabb áldozatkészséget vegyünk igénybe. De másfelől, t. ház, a fogyasztási és italadók emeléséből az adózó népre háruló terhek ellenében az államkincstár javára eső jövedelmek ma még consolidálva nincsenek, a valutarendezés és az ezzel kapcsolatos conversio pénzügyi hatását ma még nem ismerjük, és így államunk pénzügyi erejének kimerítésétől tartózkodva, ily állandó jellegű törvény meghozatalára én legalább nyugodtan nem válalkozhatom. Mig ellenben pár év múlva, midőn a pénzügyi eredmények tisztán kibontakozva előttünk fognak állani, akkor jönne el ideje egy ily állandó jellegű törvény meghozatalának.

A harmadik szempont, a melyre a t. pénzügyi bizottság jelentésében sulyt nem is fektetett, a mit azután a javaslat teljesen figyelmen kívül hagyott, és ez az, hogy a közhivatalnokok működési köre, ehhez megkívántató szellemi képzettség és ebből folyó társadalmi igények elismertetése szempontjából a javaslat bizonyos elvet és rendszert állapitson meg és vigyen keresztül.

Nem lehet feladatom, t. ház, hogy a javaslatnak e részben is fennálló minden egyes hiányát felsoroljam; hiszen, t. ház, talán napokra terjedne mindazon ellentétek felsorolása, a melyet ezen elv, jobban mondva elvtelenség kimutatására felhozni lehet, s ennélfogva megelégszem azzal, hogy több tárcza keretében több ily kidomborodó ellentétet, sérelmet emlitsek fel. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és szélsőbalon.)* És itt mindenekelőtt foglalkoznom kell a javaslat azon intézkedésével, hogy az első folyamodású bírák és ügyészek, gymnasiumi igazgatók és tanárok kisebb részét magasabb, de nagyobb részüket kisebb javadalmazás és rangosztályba kívánja helyezni minden garantia nélkül, és tisztán a kormány tetszésétől függőleg. Ezen intézkedés a benne rejlő azon törekvésnek, hogy ily fontos állami functionariusok között kegyhajhászás és rivalitás honosíttassék meg, föltétlen elutasítására kell, hogy vezessen. *(Igaz! Úgy van! Élénk helyeslés a baloldalon.)*

De, t. ház, a bírósági aljegyzőktől a minősítési törvény egyetemi qualificatiot, alap- és jogi elméleti államvizsga letételét kívánja; ugyanezen minősítési törvény az adótisztektől egyszerűen pénzügyi számkezelő szakvizsgát követel, és ezeket egy rangba sorozza, egy fizetési fokozatba helyezi az írnokokkal, akiktől csupán altiszti minősítést kíván.

De maradjunk tisztán a pénzügyi tárcza keretében. *(Halljuk! Halljuk!)* Ott vannak pl. a fogalmazók, a kiktől ismét egyetemi jogi szaktanfolyam, hármas elméleti alap- és államvizsga letétele kívántatik, s ezeket a javaslat a X. rangosztályba tervezi az adótárnokkal együtt, a kiktől több qualificatio nem kívántatik, mint a kezelési szakvizsga letétele és érettségi bizonyítvány, a kiket a javaslat nemcsak a X. rangosztályba tervez, sőt beengedi jutni a IX. rangosztályba is.

Menjünk az igazságügyi tárcza keretébe. Ott vannak a fegyházi orvosok, a kiktől a legnagyobb elméleti qualificatio, tudori oklevél kívántatik. A javaslat őket lefokozza a fegyházi ellenőrökkel egy rangosztályba, a kiktől egyáltalán semmi qualificatio nem kívántatik. Nos, t. ház, igénytelen felfogásom szerint maguk ezen adatok, melyeket felhoztam, bizonyítják, hogy sem a hivatás sem az ehhez mért szellemi képzettség, sem az ebből származó társadalmi igények honoralására nézve a javaslat semmiféle elvet vagy rendszert nem követ.

És, t. ház, vegyük már most a negyedik szempontot, a mely egy oly állandó jellegű törvény meghozatalánál, a minőt e javaslattal contemplal, a midőn a t. kormány, — nem elégszik

Digitized by Google

meg azzal, hogy az állami tisztviselők helyzetén segitsen, hanem még állandó jellegü fizetéseket, különböző rangosztályokat is állapit meg, sőt egyes rangosztályokban is különböző fokozatokat állit fel, — mely, mondom egy ilyen törvénynek alapfeltételét kell, hogy képezze, s ez a tisztviselők szolgálati érdekeit és előléptetési viszonyait szabatosan körülíró, — s nemcsak némely tekintetben, s nemcsak mellesleg, mint ezt a javaslat 4. és 5. §-a teszi, hanem az állami functionariusok összeségére és működésök egész mezejére, — szolgálati pragmatica, s egy oly független állami legfőbb bíróság beállitása, melynél az állami tisztviselők működési körükben őket megillető jogaik védelmére találjanak, — mert az ilyen garantiák nélkül, t. ház, ilyen törvény, minőt ez a javaslat céloz, nem egyéb, mint a köztisztviselőknek a kormány szolgáivá tétele, nem egyéb, mint a köztisztviselők rákényszerítése arra, hogy a kormány kegyhajhászásában meghúnyászkodjanak, nem egyéb, mint a tisztviselői önérzet teljes kiirtása. *(Ugy van! Úgy van! bal felől.)* És, t. ház, ha a t. kormány és a t. többség consolidatiora törekszik e kérdésben, a miben kételkedni eddigelé okom nincs, akkor felteszem, hogy nem fog kitérni annak megfontolása elől sem, hogy ma még nem jött el ezen kérdés ily állandó jellegü megoldásának ideje, s be fogja látni, hogy az állami tisztviselők helyzetén igenis sürgösen, de csak ideiglenesen szükséges segiteni, míg az állandó jellegü megoldást el kell halasztanunk akkorra, midőn pénzügyi eredményeink kibontakozva tisztán állanak előttünk, s így állami erőnk egész teljével számolni és ez által a törvénynek pénzügyi garantiait, — és ha majd a szolgálati pragmatica meg lesz hozva, és az állami legfőbb független bíróság be lesz állitva, ez által a törvénynek erkölcsi garantiáit is képesek leszünk megadni. *(Helyeslés bal felől.)*

És a míg, t. ház, ezen erkölcsi és pénzügyi garantiák nem léteznek, addig az ilyen törvény nem consolidatio, a consolidationak nem javára, de ártalmára van. És ép ez az ok késztet arra, hogy bár ha a tisztviselők, különösen egyes ziláltabb helyzetben levő osztályok helyzetének sürgős javitását magam is kívánom, ezen állandó jellegü megoldást czélzó törvényjavaslatot mindaddig ne fogadjam el, míg e kérdést az állami méltányosság és méltóság elvei szerint nem leszünk képesek megoldani, hanem pártoljam azon határozati javaslatot, mely az ideiglenes helyzetjavitásra alkalmas, de a gyökeres rendezésre a jövőt nem zárja el, és a melyet Horánszky Nándor t. képviselőtársam adott be. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Molnár Antal jegyző: Darányi Ignácz!

Darányi Ignácz: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Midőn e törvényjavaslat tárgyalásánál felszólalni szerencsém van, óvakodni fogok attól, hogy a részletekbe menjek, s mintegy a fától ne lássam az erdőt. Én a ki óhajtom, hogy e törvényjavaslat mielőbb törvényerőre emelkedjék, az általános vitát a magam részéről nyujtani nem kívánom, de mégis kötelességemnek tartom mintegy szavazatomat indokolni, s bizonyos főbb szempontokat az általános tárgyalás alkalmával kiemelni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én e törvényjavaslatot, mint egy előrelépést nemcsak azért fogom fel, mert a törvényjavaslatban, eddig törvény által nem szabályozott pragmaticus intézkedéseken kivül a tisztviselői illetmények nevezetesen javittatnak, hanem üdvözlöm a törvényjavaslatot azért is, mert a tisztviselői állást erkölcsi tekintélyében is látom emelve az által, hogy ügyükkel a törvényhozás ily behatóan foglalkozik.

A félreértéseket, melyek e törvényjavaslatot illetőleg fenforognak, főleg az idézi elő, hogy nem méltányolják egyformán azon két szempontot, mely e törvényjavaslat benyujtásánál kiindulási pontúl szolgált. Az egyik szempont az volt, hogy a t. kormány a rangosztályok és az illetmények közt fennálló, és a Mária Terézia idejétől kezdve folyton fejlődött, helyesebben mondva rosszabbodott aránytalanságokat és visszásságokat kívánja megszüntetni, és megengedem, hogy a másik szempont, az illetmények javítására irányzott szándék, bizonyos fokig az első szempont által korlátoltatott. De a törvényjavaslat szem előtt tartja másfelől *(Halljuk! Halljuk!)* a tisztviselői illetmények javitását is, és iparkodik azon két irányeszmét, melyet maga előtt felállitott, egyaránt és egyenletesen megoldani.

A kérdés, a melylyel a pénzügyi bizottság már a tárgyalások kezdetén is foglalkozott az volt, hogy nem volna-e helyesebb, a mint azt Horánszky Nándor t. bárátom indítványozta, fokozatos százalékot alkalmazni a tisztviselői illetmények rendezése és javitása tekintetében.

De nézetem szerint eddig is az volt a baj, hogy mikor az aránytalanságok megszüntetéséhez kellett volna látni, a mint az 1871-ben történt, százalékos javitást eszközöltek, s a meglévő aránytalanságokból még nagyobbakat csináltak. Megengedem, hogy a mostani kiegyenlitésnek van egyénileg sok inconvenientiaja, de ez egy oly állami szükség, a melyen egyszer keresztül kell esni.

Gr. Károlyi Gábor: Mindenkinek meg kell egyszer halnia! *(Zaj. Halljuk!)*

Darányi Ignácz: Az arányokat, t. ház, a különböző illetmények közt egyszer helyre kell állitani. Ha egyszer az arányok helyre vannak állitva, akkor el fog következni az ideje annak,

Digitized by Google

a mit t. barátom, Horánszky Nándor sürgetett, hogy t. i. százalékos javításokat alkalmazzunk.

A pénzügyi helyzet fejlődésével reménylem — ehhez pedig, úgy látszik, több reményem, van, mint t. képviselőtársamnak, — hogy el fog jönni az ideje annak, hogy ezen most már rendezett alapokon százalékos javítást eszközöljünk, és akkor teljesen egy nézeten leszek a t. képviselő úrral a tekintetben, — a mely elvet különben részemről is minden alkalommal, a hol tehettem, érvényesíteni iparkodtam, — hogy a segítség lehetőleg az alsóbb fokú tisztviselőknél történjék. *(Helyeslés jobb felől.)*

De, t. ház, egy más oka is van annak, a miért én nem volnék azon helyzetben, hogy t. képviselőtársam, Horánszky Nándor javaslatát a százalékok alkalmazása tekintetében ez idő szerint elfogadjam.

Az 1892 : XXVIII. törvényczikkel ugyanis, — megengedem, hogy a parancsoló szükségnek hatása alatt, — a törvényhozás elrendelni méltóztatott, hogy megfelelő pótlékok azon alapokon adassanak a tisztviselőknek, a mely alapok ebben a törvényjavaslatban le vannak fektetve. *(Helyeslés a jobboldalon. Felkiáltások bal felől: Az ideig lenes dolog!)* Ezen az alapon, t. ház, a kiutalványozások megtörténtek.

Gr. Károlyi Gábor: A bíróságnál ma sincs kiutalványozva! *(Zaj!)*

Elnök: Csendet kérek!

Darányi Ignácz: Ezen alapokon a kiutalványozások megtörténtek, és megtörténnek; sőt — értesülésem szerint — valamivel több kellett, hogy kiutalványoztassék, mint a mennyi eredetileg contempláltatott. Már most valamely tisztviselőnek lehet fizetésjavítást adni vagy nem adni, de egyszer törvényhozásilag feljavítani bizonys kategoriak fizetését, és azután bármely forma alatt azt visszavonni vagy visszacsinálni, azt jogilag, és formailag lehet, de erkölcsileg és politikailag megtenni nem lehet. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Ez a második szempont, a miért Horánszky Nándor t. képviselőtársam határozati javaslatának ezen részét nem fogadhatom el. *(Helyeslés jobb felől.)*

Szólt még az igen t. képviselő úr a rangosztályokról is. *(Halljuk! Halljuk!)* Én, t. ház, nem vagyok a mellett, hogy Magyarországon a rangkórságot törvényhozásilag is előmozdítsuk, és hogy újabb különbségeket teremtsünk az emberek között; ezt az irányt részemről inkább hátráltatni, mint előmozdítani kívánom. És ezért örülni fogok, ha valami más kifejezés találtatik erre, p. o. akár díj-osztály, akár fizetési osztály, a mi egyebet nem fejez ki, mint a létező fizetési különbségeket, mert hiszen azokat eltörülni nem lehet; oly törvényjavaslatot, azt hiszem, senki sem akar, a mely szerint mindenkinek egyforma fizetése legyen.

Valami megjelölést kívánok tehát én is erre, és szükségesnek tartom, hogy a fizetési osztályok megkülönböztessenek, de a rangbeli megkülönböztetést aztán, megvallom, szükségesnek nem tartom. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Gr. Károlyi Gábor: Vörös pántlikával kellene megjelölni a nagyobb hivatalnokokat, zöld pántlikával a kisebb hivatalnokokat!

Elnök: Kérem, hiszen Darányi Ignácz képviselő urat illeti a szó, nem gr. Károlyi Gábor képviselő urat!

Darányi Ignácz: T. ház! Ez a törvényjavaslat, azt hiszem, megérdemelné, hogy minden oldalról, kivétel nélkül, egyenlő komolysággal tárgyaltassék. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* A mi már a díjosztásokat illeti, sok panaszt hallottam e tekintetben, különösen a tanárok részéről; de a bírák érdekében is különböző szempontokat hangoztattak.

A mi a tanárokat illeti, én elismerem, hogy van abban bizonyos anomalia, hogy őket is kénytelenek vagyunk bizonyos díjosztályba sorozni, nemcsak azért, mert ők az állami tisztviselőknek egészen különvált kategoriaját képezik, hanem azért is, mert, — a mint méltóztatnak tudni, — előlépési viszonyaik sokkal kedvezőtlenebbek, hisz a tanárnak alig van módja előlépésre. *(Úgy van!)*

De nem csak ezt kívánom felhozni; van más nehézség is. Az egységes középiskola szervezése tervbe van véve, *(Halljuk! Halljuk! jobb felől. Egy hang szélső bal felől: Az nem jó létra soha!)* és lehetetlen, hogy az egységes középiskola szervezésénél ez a kérdés is fel ne vettessék. *(Úgy van! a jobboldalon.)* De ott van a tanitóképző intézeti, és polgári iskolai tanárok sorsa. Utóbbiakat a törvényhozás annak idején az elemi iskolai oktatás körébe helyezte. Ha pedig a mai helyzetet veszem, akár a tanárok rendszerinti qualificatioját, akár azt a positiot tekintem, a melyet a polgári iskola, — a mely rend szerint kereskedelmi és ipari szakiskolává fejlődött ki, — a közéletben elfoglal: akkor el kell ismernem, hogy a polgári iskola tanárai sokkal inkább a középiskolai, mint az elemi iskolai oktatás körébe tartoznak.

És ezért a polgári iskolai tanári állás szervezése, és általában az iskolának, mint ilyennek szervezése nézetem szerint rövid idő alatt elkerülhetetlen lesz. De ha azt a kérdést vetem fel, és vetik fel az illető körök, hogy ez idő szerint benmaradhatnak-e a tanárok ezen törvényjavaslatban, részesülhetnek-e ezen törvényjavaslat kedvezményeiben, a nélkül, hogy bizonyos fizetési osztályokba, és fizetési fokozatokba soroltassanak, nem zárkózhatom el a kormány álláspontja előtt,

Digitized by Google

hogy a kik ezen törvényjavaslatba felvétetnek, azoknak bizonyos fokozatba, bizonyos fizetési osztályba okvetlenül tartozniok kell.

Én azt a felelősséget, t. ház, nem merném magamra vállalni, hogy a tanárok, úgy, a mint vannak, díjosztályaikkal és fizetéseikkel együtt, ezen javaslatból teljesen kihagyassanak, és azt hiszem, a tanárok köszönnék meg legkevésbbé, ha valaki ily indítványt tenne. Különben a helyzet kedvezőbb lesz az által, ha a rangbeli megkülönböztetés elesik; a nekik kilátásba helyezett javítást a beosztásban pedig már most megadandónak tartom. *(Úgy van! jobb felől.)* T. tagtársam Horánszky Nándor képviselő úr, részletesen foglalkozott a lakáspénz kérdésével, és abban nagy anomaliát látott, hogyha valaki Budapestről vidékre helyeztetik, akkor lakáspénzéből esetleg veszíthet is. Ha pedig valaki Budapestről az utolsó kategoriájú községbe helyeztetik át, akkor lakpénzének épen a felét kapja. Legyünk igazságosak; és akkor lehetetlen azt eltagadni, hogy az a tisztviselő rendesen sokkal jobban jár abban az utolsó kategoriájú községben az új lakáspénzzel, mint annak a duplájával Budapesten. *(Helyeslés jobb felől.)* De azt is ajánlom t. képviselőtársam figyelmébe, hogy illetménye tekintetében ezen törvényjavaslat szerint egy tisztviselő sem veszíthet, egy tisztviselőt úgy besorozni, úgy áthelyezni vagy úgy előléptetni, hogy az összilletménye kevesebb legyen, nem lehet.

T. képviselőtársam foglalkozott részletesen a megyei tisztviselők illetményeinek feljavításával is, és azt találta, hogy abban nagy inconsequentia rejlik, hogy a megyei tisztviselők százalékos emelésben részesülnek, míg az állami tisztviselőknél a százalékos javítás elve nem fogadtatott el alapúl. Ezt a két dolgot per analogiam kezelni nem lehet. Nemcsak a megyék autonomiája áll itt útban, hanem egy sokkal fontosabb dolog, és ez az, hogy ez a törvényjavaslat az állami tisztviselőkre vonatkozó részében állandó állapotot akar teremteni, ellenben a megyéknél csak egy momentan, egy ideiglenes intézkedésről van szó, és a mikor majd előttünk áll a megyék szervezése, akkor ezzel együtt az állások is állandóan fognak szerveztetni. *(Helyeslés jobb felől.)* Már most, a mikor az autonomia is útban áll, és másfelől csak momentan és ideiglenes intézkedésekről van szó, akkor messzebb menő rendszabályokat, melyek az egész constructiot idő előtt alteralni volnának képesek, alkalmazni helyénvalónak nem tartok.

Visszatérve általánosságban a törvényjavaslatra, e törvényjavaslatot és ennek intézkedéseit véglegeseknek nem tekintem. Abban teljesen egyetértek Issekutz t. képviselő úrral, hogy ezt én is csak mintegy első, szerintem azonban tagadhatatlanúl nagy lépést fogom fel az illetmények rendezése és javítása tekintetében. Megengedem, hogy a tisztviselők köreiben számosan nincsenek megelégedve, hozzáteszem, hogy minden irányban és minden tekintetben, én sem vagyok kielégítve; de, t. ház, ebből nem következik az, hogy e törvényjavaslatot visszautasítsuk; hogy midőn évek hosszú során át, nagy előmunkálatok után, nagy nehézségek lekűzdésével egy ily törvényjavaslat került a ház asztalára, hogy akkor mi ezt az alkalmat elszalasszuk, és azt, a mit a tisztviselők érdekében ma megtehetünk, bármely, bár nyomós okokból, holnapra halaszszuk, mikor nem tudhatjuk, lesz-e alkalmunk, lesz-e lehetőségünk az ő érdekükben ily áldozatokat hozni, *(Helyeslés a jobboldalon.)* mert bár nem vagyok t. barátom Horánszky Nándorral a tekintetben egy véleményen, hogy az állami, pénzügyi helyzet egy lábbadozó beteghez hasonlít, a kinél a visszaesések nincsenek kizárva, de egy állam életében mindig fordúlhatnak elő oly esélyek, melyek az államot pénzügyi helyzete tekintetében visszavethetik, és én nem merném elvállalni a felelősséget azért, hogy ezt a törvényjavaslatot a mikor az abban a stadiumban volt, hogy törvényerőre emeltessék, visszautasítsuk, és a jót ne fogadjuk el csak azért, mert talán valami még jobbat keresünk. *(Helyeslés jobb felől.)*

Ha pedig valakinek az a nézete, mint Horánszky Nándor t. képviselőtársamnak, hogy az állam pénzügyi helyzete egy lábbadozó beteghez hasonlít, akkor nem kétszeres kötelesség-e iparkodnunk, hogy e törvényjavaslat mielőbb törvényerőre emeltessék.

Csak röviden kívánom, t. ház kiemelni, hogy óhajtom, hogy azon kategoriák tekintetében, a melyekre nézve a törvényjavaslatban intézkedés nincs, különösen az államvasútak személyzetét illetőleg, — de más ily üzemek is vannak, — a törvényhozás oly előterjesztést nyerjen, a melyből azt a rendszert láthassuk, a mely szerint az ő illetményeiket a kormány javítani szándékozik. Én a pénzügyi bizottság jelentését nem úgy fogom fel, hogy erről egy egyszerű kimutatás terjesztessék a ház elé, hanem egy oly munkálat, a melyből nemcsak azt látjuk, hogy azon illetmények mennyit tesznek, hanem látjuk azt is, hogy azon illetményeket mikép, mily egymásutánban, mily sorrendben és minő méretekben szándékozik a kormány javítani. Én, t. ház, sulyt helyezek arra is, hogy a tisztviselő és az állam közt fenforgó magánjogi kérdések annak idején a közigazgatási bíróság által ítéltessenek el, nemkülönben sulyt helyezek arra, a mit különben Issekutz Győző t. képviselő úr is hangsúlyozni méltóztatott, hogy a szolgálati pragmatica megtartassék és a tisztviselők jogai és

Digitized by Google

kötelességei úgy az állam, mint a tisztviselők érdekében egyformán megállapíttassanak. Én a hanyag tisztviselőt védeni nem kívánom, de óhajtom, hogy az, a ki kötelességét teljesítette, minden irányban védve és biztosítva legyen. *(Helyeslés.)*

T. ház! Van egy nagy félreértés, a mely ezen törvényjavaslattal szemben tagadhatatlanúl bizonyos nyugtalanságot okozott. Némelyek azt hiszik, a mit a lapokban gyakran olvasunk, hogy sokan még vesztenek a törvényjavaslat által. Ez egyszerűen nem igaz, a törvényjavaslat szakaszai világosan megmondják, hogy ezen törvényjavaslat folytán senki sem veszíthet, ha veszít is, *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* ha hivatala, mint ilyen, lefokoztatik is, ő díjosztályát ad personam megtartja, és ha fizetése kevesebb is, ő a differentiát, még pedig a nyugdíjba beszámítható személyes pótlékkép megtartja. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)*

Vajay István: Ez felette is, alatta is van!

Darányi Ignácz: Ez sem alatta, sem felette, hanem benne van, méltóztassék Vajay képviselő úrnak a törvényjavaslatot elolvasni.

A másik szempont, t. ház, az, hogy sokaknak, a kik aránylag kevesebbet nyernek, előléptetési chanceai mégis javúlnak; már pedig ezt a szempontot kisebbíteni nem lehet.

Végűl van egy általános balvélemény. Azt hiszik sokan, hogy azok a tabellák, az a vastag füzet, mely a törvényjavaslathoz van csatolva, és a melyet, igaz, a pénzügyi bizottság a nagyobb alaposság szempontjából tárgyalt, hogy azok a tabellák a törvény kiegészítő részét képezik, hogy azok valami változhatatlant képeznek; holott a törvényhozásnak módjában áll a díjosztályok és fokozatok létszámát és beosztását minden évben a budget-vita alkalmával változtatni. Sőt azok a tabellák már is superálva vannak, mert azok beadattak az előző költségvetés alapján, mi pedig már az új költségvetésen dolgozunk. Semmi akadálya sincs tehát annak, hogy nem ugyan a díjosztályokba való besorozáson, mert ez a törvényhozásnak van fentartva, nem is hivatalokhoz kötött fizetéseken és lakpénzeken, de a díjosztályok és fokozatok létszámán és beosztásán minden évben tovább javítani lehessen. *(Igaz! Úgy van! a jobb oldalon.)*

És én azon reményemnek adok kifejezést, hogy azt a jogot, a melyet a törvényjavaslat a kormánynak biztosított, hogy t. i. a végleges szervezésig a most meghozandó áldozaton felül további évi 900.000 frt erejéig terjedő összeget ezen fokozatok javitása érdekében legfeljebb öt, illetőleg tíz év alatt felhasználhasson, akkép fogja gyakorolni, hogy az államnak folyton kedvezőbben alakúló pénzügyi helyzetével a végleges szervezet mielőbb életbe lépjen, s a törvény által megszabott véghatáridőket jóval megelőzzük. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Befejezem felszólalásomat. *(Halljuk!)* Miután ezen törvényjavaslat által és folytán veszteni senki sem fog, és a magyar tisztviselők, kiknek nagy része családapa, évi három millió kétszázezer forintot meghaladó összeget nyernek, és a törvényjavaslat által biztosítva van az, hogy ugyanezek illetményei további évi 900 ezer forinttal javúlni fognak, ennélfogva én nem veszem, és nem vehetem magamra, hogy e törvényjavaslatot visszautasítsam, hanem kérem a t. házat, hogy Horánszky Nándor t. barátom indítványának mellőzésével, a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni méltóztassék. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Bernáth Dezső jegyző: Eötvös Károly!

Eötvös Károly: T. ház! Én ezt a törvényjavaslatot, a mely most szőnyegen fekszik, általánosságban sem fogadom el a részletes tárgyalás alapjául. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* De sietek kijelenteni, hogy ez nem azért történik, mintha akár én, akár t. elvbarátaim ne óhajtanók, hogy az állami köztisztviselők helyzete javíttassék. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Igenis, mi óhajtjuk ezt; igenis, mi is sulyt fektetünk arra, hogy az megfelelő, szükséges mértékben javíttassék, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* azonban mi nem úgy vélekedünk a köztisztviselőkről, mint Darányi Ignácz előttem szólt t. képviselőtársam, a ki azt mondta itt, hogy a tisztviselők meg vannak tisztelve, és nekik jól esik az, hogy a törvényhozás az ő ügyükkel foglalkozik. Ez az ügy nem a tisztviselők ügye: ez az ügy az állam ügye, s a társadalom közügye. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hogy az állam ügyei, hogy a mindenkit érdeklő közügyek, és a társadalom általános érdekei jól legyenek kiszolgálva, ahhoz szükséges, hogy a tisztviselők megélhetést biztosító, és tisztes, jó állapotba helyeztessenek. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Ez, ismétlem, nem az ő ügyük, és én nagyon rossznak, nagyon szomorúnak tartanám, hogyha akkor, midőn ezen kérdésekről beszélünk, előttünk semmi más szebb, tisztább, magasztosabb feladat nem állana, mint az, hogy valamely osztálytanácsosnak, írnoknak, vagy végrehajtónak a sorsán javítunk-e, vagy nem? *(Tetszés a baloldalon.)* Ez tehát az államnak elsőrangú fontos ügye. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De az előttem szólt t. képviselőtársam nemcsak ebben az alapfelfogásban tévedett, hanem tévedett egy másik alapelvben is, a melyből azután szorosan, sőt mondhatnám, elháríthatlanúl következtek egyéb tévedései is. Azt mondta

Digitized by Google

ugyanis alapfeltételül, a melyből kiindúlt okoskodása, hogy helyre kellett egyszer már állítani a különböző illetmények közt az arányokat; s hogy ezért szükséges ez a törvényjavaslat, és ezért kell nekünk ezt a törvényjavaslatot megszavazni. Ámde nem igaz, hogy az a mi feladatunk, hogy a különböző illetmények közt az arányt helyreállítsuk. Ennek nincsen semmi értelme; ez pusztán külsőség, pusztán alaki és teljesen ok nélkül való. *(Úgy van! a baloldalon.)* Nem ez a mi törekvésünk. Az alapelv, a melyből kiindúlunk, és a melyhez mindvégig ragaszkodnunk kell, nem lehet más, mint kettős: az állami köztisztviselők által végzett munkának terjedelméhez és annak benső értékéhez, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* tehát nem a numericus és külső dolgokhoz, hanem a végzett munkának terjedelméhez és benső értékéhez kell arányosítani a fizetéseket; *(Helyeslés bal felől.)* és másrészről az az alapelv, a melyből kiindúlunk, és a melyhez mindvégig ragaszkodnunk is kell, hogy a tisztviselőket, a kiknek egész munkáját, egész életükön át igénybe veszi az állam, az állam és társadalom pénzügyi erejéhez képest oly állapotba helyezze, hogy munkásságukat azután teljesen az államnak szentelhessék. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ezeket az alapelveket nem hallottam sem az előttem szólt képviselőtársamtól, sem a pénzügyi bizottság t. előadójától; pedig a t. előadó úr megfenyegetett bennünket azzal, hogy utóbb kénytelen lesz nekünk a politikai tudományok elemeit is fejtegetni. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Előterjesztésem folyamán többször leszek abban a szerencsés, vagy talán nem is szerencsés helyzetben, hogy emlékezetetni fogom a t. előadó urat ezen igéretére és fenyegetésére, hogy legközelebbi alkalommal váltsa be szavát. Igenis, szükség van itt arra, hogy a politikai tudományok elemeivel tisztában legyünk. *(Úgy van! a baloldalon.)*

A tisztviselők helyzetének javítását mi múlhatlanúl szükségesnek tartjuk; szükségesnek tartjuk pedig legalább is oly mértékben, a miként azt ezen törvényjavaslat czélba veszi. Hogy én e törvényjavaslatot még sem fogadhatom el, arra nézve tehát igen nagy indokaimnak kell lenniök. *(Halljuk! Halljuk!)* Szükségesnek tartjuk a tisztviselők helyzetének javítását azért, mert miként azt mellesleg az előadó úr is megemlítette, állami tisztviselőink munkálkodása, szemben a társadalom terén nagy sikerrel biztató egyéb munkálkodásokkal, egyáltalában nem tekinthető oly gyümölcsözőnek, mely az állami köztisztviselőnek és hozzátartozóinak minden igényét és jogosúlt vágyát teljesen kielégíti. Míg az állami tisztviselő még a leggyorsabb előmenetelben is, aránylag mindig igen mérsékelten látja a maga munkáját díjazva, addig a társadalmi tevékenység terén az ügyesség, a fáradhatatlan munkásság, és az e kettővel csaknem mindig együtt járó szerencse, dús, az állami tisztviselőkéhez képest csaknem beláthatatlan mértékben gyümölcsöző, egyesek és egész családok anyagi existentiáját, sőt legmagasabb kényelmét, úgynevezett anyagi boldogságát képes megalapítani, a mi az állami tisztviselőknél nincs meg soha; legalább nincs meg akkor, ha az állami tisztviselő egészen hű a maga állásához és feladatához. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Az a tisztviselői illetmény, a mely ma általában fennáll, a mai tényleges mértékében lényegesen nem igen különbözik attól, mely 25 évvel ezelőtt megállapíttatott. 25 év, egy negyedszázad, nemzetünk életében, főleg az anyagi fejlődés oly rohamos korszakában, mint a minőt most élünk, igen nagy időköz. Míg a társadalom a maga működésének ezer terén, útján és irányában hatalmasan, rohamosan tör elő, fejlődik, s ezzel a társadalmi szükségletek, úgy anyagi, mint erkölcsi téren sokasodtak és drágábbakká lettek, ugyanezen idő alatt, 25 év óta az állami tisztviselők illetményei legalább lényegileg nem változtak. És hogy nem változtak: ennek rossz, és sok tekintetben romboló következményeivel, fájdalom, igen gyakran volt alkalmam találkozni. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Legrombolóbb következménye ennek végre is az volt, hogy az állami tisztviselők legnagyobb része, különösen a közép- és alsóbb osztályokban, látván, hogy egész életük odaadó munkájával is csak a szegénység kenyerét biztosítja nekik és utódjaiknak is, az állam iránti munkájukat azon lelkesedéssel, azon mérhetlen kötelességérzettel, azzal az igazi haza- és ügyszeretettel, melyet az állam közszolgáitól meg kell várnunk, nem teljesíthetik. Hiszen annak a gazdának munkáját, a ki, akár jól, akár rosszúl végezik munkáját, leghűbb cselédjének sorsát nem akarja, vagy nem tudja máskép javítani, mint hogy annak csak a legegyszerűbb mindennapi kenyeret adja meg: lelkesedéssel a mi korunkban, a XIX-ik század végén, a cseléd csakugyan nem fogja végezni, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* pedig az állam közegeiben, összes köztisztviselőiben a szolgálatnak ezen fokát kell nekünk megvárnunk, sőt előkészítenünk, a menynyire szerény anyagi erői az államnak ezt megengedik. Ez egyik főoka annak, a miért mi a tisztviselők helyzetének javítását múlhatlanúl szükségesnek tartjuk *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! Minden részről, az összes felszólalók által hangsúlyozva lett, hogy tisztviselőkarunk igen nagy. Ebben is nagy bajt látok én. Ha egy

Digitized by Google

kis kísérletet tesztünk, hogy felkutassuk azokat az okokat, a melyek a tisztviselőkar létszámának óriási emelkedését előidézték: azt hiszem, nem fogunk hiábavaló munkát végezni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A bizottság t. előadója részéről egy kis történeti visszapillantást hallottunk arra nézve, hogy ennek az országnak jelenlegi tisztviselőkara mikor, miként, s hogyan képződött. Azt mondja a t. előadó úr, hogy a mai tisztviselőkar főleg Mária Terézia korában létesíttetett, hogy ezen rendszer keretei is akkor vonattak meg, és hogy ez a rendszer csak később, főleg 1850-től kezdve fejlődött ki. Fájdalom, a t. előadó úrnak e tekintetben némileg igaza van; de úgy látszik, hogy az ő politikai tudományának elemei nem juttatták eszébe, hogy vajjon akár a Mária Terézia korabeli rendszer alapja, akár az 1850-ből való rendszer alapja magyar és nemzeti volt-e? államunk, fajunk, társadalmunk érdekének megfelelt-e: igen vagy nem? *(Tetszés a szélsőbalon.)* A politikai tudomány elemei, — úgy látszik, — maguk közt a magyarság érdekét, a hazaszeretetet, az akkori rendszer jellemének igazi felderítését stb. nem tűrik meg. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Pedig a politikai tudomány elemeihez az én véleményem szerint ez is tartozik.

Igaz, hogy ez a mai rendszer főleg 1850-től kezdve alapíttatott meg. Akkor hoztak be ide Magyarországba idegen érdekekért, Magyarország végleges eltörlésének, a magyar faj leszorításának, összes alkotmányunk, összes állami és társadalmi szabadságaink eltörlésének czéljából, alkotmány és törvényellenes módon idegen kormányzók egy rendszert, a melyet akkor elneveztek provisoriumnak. Négy esztendő múlva átalakították ezt a rendszert még egy rosszabb rendszerré és elnevezték azt definitivumnak. 1861-ben, egy egyéves, némileg alkotmányos színezetű, de legalább is zajú interregnum után behoztak egy újabb rendszert, a mely lényegében azonos volt a régi provisoriummal és definitivummal, de alakjában még is más volt az. Ezt is elnevezték provisoriumnak. Végre 1867-ben, a mikor Magyarország belpolitikai szervezete alkotmányos formákban végleg megállapíttatott, az ország összes kormányzatára és igazgatására nézve az összes direct és indirect adó kezelésére nézve elfogadták, — fájdalom minden kritika nélkül, — azon osztrák és önkényuralmi rendszert, a mely egy darabig első osztályú és rangú provisoriumként, azután első osztályú definitivumként, aztán másodosztályú provisoriumként Magyarországra ráerőszakoltatott. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* És midőn kénytelen vagyok a t. bizottsági előadó úr előterjesztésének gyengeségeit meglátni, e gyengeségek lehető legnagyobbikának tartom, hogy midőn ez országban egyetlen egy ember sem meri kétségbe vonni, hogy az 1850-ki rendszer törvényellenesen, alkotmányellenesen nemzetünk kiirtására hozatott be: akkor az előadó úr az ő politikai tudományának elemei közé föl nem vette, hogy midőn e rendszert törvénytárunkban egész terjedelmében inartikulálni akarjuk, éles bírálat tárgyává kell tennünk, hogy az, a mit a nemzet egyik halálos ellensége hozott egykor ide, nem rossz-e még ma is voltaképen? *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* Az előadó úrnak egyetlen gondolata sem volt, hogy éles bírálat alá vegye e rendszert a maga teljességében, hanem mert a kabinet egyik javaslata az, az előadó úr minden kritika nélkül elfogadta, egyrészt, mert törvényjavaslat, másrészt talán, mert e rendszer 1850-ből származik. *(Úgy van! Úgy van! Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Gr. Károlyi Gábor: Ha a papát felakasztották volna, hol volna Pulszky Guszti! *(Élénk derültség a szélső baloldalon.)*

Eötvös Károly: Főleg két okom van arra, hogy e javaslatot úgy a magam, mint elvtársaim nevében visszautasítsam. *(Halljuk!)* Bizonyos tekintetben én is abban a helyzetben vagyok, a melyben Horánszky t. képviselőtársam volt, hogy t. i. valahányszor belekaptam és valahány oldalról kaptam bele e javaslat tanúlmányozásába: mindig a tárgyalási anyagnak oly irtózatos terjedelme nyílt meg előttem, hogy lehetetlennek tartottam az általános vita keretében akár egy, akár tizenegy beszédben mindazt előterjeszteni, a mit figyelembe venni és ajánlani szükséges volna. Azért lehetőleg arra törekedtem, hogy egy-két főbb elvre vonjam össze előterjesztésem anyagát.

Ismétlem, két fődolog az, mely miatt a javaslatot el nem fogadom. Az egyik az a sajátságos, furcsa rendszer, melyet e törvényjavaslatban napidíj-osztály-rendszernek neveznek. Hogy magyar nyelven mikép hívják, nem tudom; magyar nyelven neve nincs. A másik pedig az a közigazgatási rendszer, melynek ez csak külső képe. Lehetőleg röviden törekszem ugyan előadni észrevételeimet, de e két dologról némieket mégis el kell mondanom. *(Halljuk!)*

Ez a napidíj-osztály rendszer! Kérdeztem az előadó urat épen beszédje közepén, mi lehet e napidíj-osztály-rendszernek ratioja? Ő erre megfelelni, — legalább úgy, hogy kielégített volna — nem tudott. Nagy figyelemmel kísértem Darányi t. képviselőtársam beszédét, valamint Salmen báróét is, hogy megtudjam: mi hát az oka annak, hogy ezt a rendszert behozzuk, mi a haszna, mi a szüksége? Sem okát, sem hasznát, sem szükségét senki meg nem magyarázta, legkevésbbé a t. előadó úr. Ő ugyanis csak két

Digitized by Google

okot hozott fel e rendszer igazolására és arra, hogy minket ennek jó lélekkel való elfogadására rábírjon. Egyik oka az, — mint részint meghallani, részint beszédéből kiolvasni volt szerencsém, — hogy azért szükséges, hogy egynemű functiot teljesítő tisztviselők egynemű állást foglaljanak el.

Ez a tétel egyátalában igaz, de e törvényjavaslatra alkalmazva nem igaz; mert a törvényjavaslat épen annak rendszeresítését állítja elénk, hogy különnemű functiot teljesítő képviselők hogyan zavartatnak össze egynemű állásba. De nem is egyneműekben. Azt hiszem, az is a politikai tudományok elemei közé tartozik, hogy a mi csak egy numerusu, azt ne nézzük egyneműnek. Hiszen azzal, hogy a 9. vagy a 6. vagy a 11. rangosztályba soroztatik pl. a bírósági aljegyző, meg az erdészjelölt és a zenetanító, *(Derültség a szélsőbalon)* azzal az az állás egyneművé nem válik. Egy numerusossá igen, egy számúvá igen, de egyneművé nem. Magának ennek az indoknak benső egyszerű értelme kizárja azt, hogy ez indokot képezhessen egy ily javaslat szükségességére nézve, mert ez az indok, ha a szavak valódi értelmét veszszük, nemcsak a politikai tudomány elemeivel, de a legegyszerűbb logica elemeivel is ellenkezik és azt is kizárja. *(Igaz! Úgy van! a bal és szélsőbalon.)*

Madarász József: Tanár úr!

Gr. Károlyi Gábor: A tanárok mind egyformák! *(Derültség a bal- és szélsőbalon.)*

Eötvös Károly: De hozott fel a t. bizottsági előadó úr egy más indokot is, mikor azt mondotta, hogy szükséges ez a napidíj-osztályrendszer azért, hogy a különböző fizetési fokozatok egyszerűen és világosan áttekinthetők legyenek.

T. ház! Legfiatalabb írói nemzedékünk sok hajlamot árúl el az iránt, hogy a nemzeti humort az irodalom terén művelje. Rettentő múlasztást követ el, ha e szempontból ezt a törvényjavaslatot tanúlmány és munka alá nem veszi, mert ez a világos áttekinthetőségnek egyebek közt épen ellentétét képezi. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Ha én visszagondolok arra, hogy mi volt a magyar felfogás a tisztviselői kar osztályozásában, — igen jól emlékszem, lehetetlen, hogy ne emlékezzem és lehetetlen, hogy vissza ne térjek rá, — a magyar felfogás a tisztviselőket felosztotta u. n. magistratualis tisztviselőkre, azután másodsorban u. n. officialis tisztviselőkre, azután harmadsorban u. n. serviles tisztviselőkre. A legutolsó osztályt képezték a szolgák, a hivatalszolgák, a vármegyék huszárjai, előkelő tisztviselők hivatalszolgái, a csendőrség közegei. *(Egy hang a szélsőbalon: A finánczok!)* Fináncz nem volt, ezt a magyar közélet nem ismerte.

Az officialis rendbe tartozóknak tekintette a magyar felfogás azokat, kik mélyebb szellemi, fogalmazási munka nélkül, főleg a kezelési szakot végezték minden téren. Magistratualis tisztviselőknek nevezte azokat, kik az állam jurisdictionalis hatalmát gyakorolták, kik igazságot szolgáltattak, rendet tartottak, kik fogalmazási munkát végeztek, egyáltalában az országot és annak társadalmát kormányozták és igazgatták.

És, ha ma a t. bizottsági előadó úr előveszi a politikai tudomány elemeit, — de valódi, igazi és tiszta elemeit, — és ha ezen elemek segélyével valódi megfigyelés tárgyává teszi, hogy az állami tisztviselői munka a maga benső merituma szerint miként oszlik meg: sem jobb, sem okosabb megoldást ma sem találhat, mint a minő ez a magyar felfogás volt. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Ez a napidíj-osztályrendszer pedig azzal halálosan, mert elvileg ellenkezik.

Most azt kérdem a t. előadó úrtól, hogy mi alapon, és mi ratioból foglalják el az egy és ugyanazt az állást, például a VII. rangosztályban a belügyministeri titkár, a pénzügyminisztériumi jogtanácsos, a dohánygyári igazgató, a fiumei révkapitány, a zálogházi főmester *(Derültség a baloldalon.)* a múzeumi főőr, például a régiségtárban, és a kir. ügyész a budapesti törvényszéknél. Ezek tehát a t. előadó úr világos és könnyen áttekinthető rendszere szerint mindnyájan egynemű állásban vannak. Csakhogy ez nem igaz, t. ház. Mert, hogy például a régi-régiségtári múzeumőr, a kinek az ilioni ásatások történetét, azt a történetet, a mely az ottan talált tárgyak földerítésére szükséges, ismernie kell, a kinek a műtörténetet a Védák könyvének keletkezésétől kezdve, az első Pharaódynastiák történetétől kezdve mind maig ismernie kell, miként tartozhatik egynemű állásba a révkapitánynyal? És, hogy ezeknek egynemű kathegoriába sorozása a tisztviselők áttekintését miként teszi könnyebbé, azt én a józan ész szabályai szerint felfogni nem tudom. *(Zajos derültség és éljenzés a baloldalon.)*

De minél tovább megyünk, t. ház, az előadó úr ezen politikai tudományának elemei annál zavarosabbak. *(Halljuk! Halljuk!)* Itt van például a XI. rangosztály, vagy nem tudom, napidíj-osztály . . . .

Helfy Ignácz: Rangosztály, azelőtt volt napidíj-osztály!

Eötvös Károly: A mikor zárjel nélkül alkalmazza a törvény a napidíj-osztályt, akkor azt mondja, hogy rangosztály, ha pedig zárjel között használja a rangosztályt, akkor azt

Digitized by Google

mondja, napidíj-osztály. *(Derültség a baloldalon.)* Mondom, a XI. rangosztály szerint, abba tartozik a bírósági aljegyző, a kinek a közszolgálat pályáján a végső állomása a Curia elnöksége, ide tartozik: az erdész-jelölt, az írnok, a tollnok, a kiről azt sem tudom, hogy micsoda, *(Derültség a baloldalon.)* de azt hiszem, hogy az előadó úr sem tudja, ide tartozik továbbá a zenetanító és a vasúti főkalauz is. *(Zajos derültség.)* Már most, t. ház, a bírósági aljegyzőnek pályáján, a mely pályán összes munkáját egész életének minden munkáját az állami közérdeknek akarja feláldozni, ismétlem, végső megállási pontja a Curia elnöksége, mert az ország különböző bíróságain keresztül folyton emelkedve, folyton magasabb, nehezebb, szebb és fényesebb munkát végezve, végre elérkezik a curiai elnökséghez, a mely már akkora méltóság, a melynél magasabb a korona képviselőjén kívül nincs. Most vele egyenlő rangosztályba tartozik az erdészjelölt, a kinek a végső pályája szintén lehet egy főerdőmesteri állás, de foglalkozása köztisztviselői értelemben fogalmazás nem lehet, hanem a főfoglalkozása odairányúl, hogy a cserebogár pajodjától hogyan lehet megmenteni az erdőt, a szél pusztításaitól a fiatal ültetvényeket és az erdőállományokat hogyan lehet beosztani vágásokra, a mi tisztán technikai dolog.

Vagy ott van pl. a tollnok és az írnok, egyenlő rangosztályban a zenetanítóval. A zenetanítónak Beethoven szonatáit ismernie kell, mert, ha nem ismeri, ha azok történetét, természetét, didacticai és egyéb művészeti fontosságát nem tudja, akkor nem zenetanító. Hogyan került egy rangosztályba a vasúti kalauzzal?

Linder György: Fütyül az is! *(Általános zajos derültség.)*

Eötvös Károly: T. ház! Az a politikai tudomány, a mely így látja szükségesnek ezen rendszer felállítását, sőt tovább megyek, a mely az így felállított rendszert tartja legkönnyebben áttekinthetőnek, *(Derültség a szélsőbalon.)* aligha ér sokkal többet, mint annak a vasúti kalauznak a zenetudománya. *(Zajos derültség, éljenzés és taps. Gr. Andrássy Tivadar elfoglalja az elnöki széket.)*

T. ház! a bizottsági előadó úr országunk legelső egyetemének, — ezt egész komolysággal mondom, — egyik legérdemesebb tanára, a ki különösen a bölcsészeti szakban is jeles műveket produkált már, *(Egy hang a baloldalon: Érthetetlen!)* fájdalom, a fiatalságra nézve érthetetlen; de mi ezen fájdalmat nem érezzük már, mert keveset foglalkozunk azzal. *(Derültség.)* A t. bizottsági előadó úr bizonyosan ismeri azt a két hírneves hegeli bölcsészt, a ki a 40-es és 50-es években a tetőpontján állott hegeli bölcsészetet kultiválta, gondolom, Rosenkranz és Trendelenburg, a kik közül valamelyik a maga methafisicájában azon kérdést veti föl, hogy vajjon e dalai lámából lehet-e római pápa? A kérdés elég furcsa. *(Közbeszólások: Nagyon furcsa!)* De mind a kettő megfejti a mathafisicából először azt, hogy igenis lehet, mert mindegyik ember, mindenik főpap, a dalai láma is lehet római katholikus, mint ilyen lehet pap és pápa; de mind a kettő bebizonyítja azt is, hogy bizony még se lehet belőle római pápa. *(Derültség.)* Tehát azon filosofia szerint egyformán bizonyos mind a kettő.

No hát, a mekkora logikával és az emberiségre nézve a mekkora haszonnal törik ezen bölcsészek ezen a bölcseségen a fejüket, ugyanannyi haszna van annak a rendszernek, a mit most a t. előadó úr nekünk itt ajánlani szerencsés volt. *(Úgy van! Derültség a szélsőbalon.)*

De, t. ház, ennek a rendszernek nemcsak az a különös sajátsága van, hogy nem szükséges és nem hasznos, hanem ennek a rendszernek még az a különös sajátsága is megvan, hogy ez igazán káros és veszélyes. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Már többen fölemlítették itt azon t. képviselőtársaim közül, a kik e javaslat ellen felszólaltak, hogy ez a rang és címkórságot mintegy neveli; *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* de nemcsak neveli, én tovább megyek, instituálja is. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* A miről azt hittük, hogy ez egy kórságos tüneménye társadalmi életünknek, a melyet paragrafusokba szedni, a melyet intézménynyé tenni, a melyet állami szervezetünkbe mintegy beilleszteni nem is lehet, azt ez a törvényjavaslat megcsinálja. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

T. ház! Ez a czím- és rangkórság elválhatatlan ettől a javaslattól. Czímre és rangra oly értelemben, miként mi azt közhasználat szerint értjük, a modern társadalomnak egyáltalán semmi szüksége. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Miért legyen az egyik ténsúr, a másik tekintetes, a harmadik nagyságos, a negyedik meg excellentiás: erre okos ésszel megfelelni senkinek sem lehet. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Ez önmagában is értelmetlenség és bolondság, követ kezéseiben pedig káros és romboló hatású, mert ez a rang- és czímkórság a fényűzést vonja maga után, a fényűzés a munkásság elfajúlását, a vagyongyűjtésnek, a takarékosságnak csökkenését, ellanyhúlását, és a társadalmi visszaéléseket, hibák, gyöngeségek, sőt igen nagy tömegben föllépő bűntettek egész sokaságát. *(Úgy van! Helyeslés a szélsőbalon.)*

Már most, t. ház, ha pl. a III., IV., V. osztály mind méltóságos úr, hát akkor miért

Digitized by Google

harmadik, negyedik meg ötödik osztály? Miért nem lesz abból egy? Vagy azt akarja talán valaki, — nem mondom, hogy akarja, de okvetlenül be fog következni, ha ezen a beteges állapoton tovább megyünk, ha ez a nyomorúságos fejlődés tovább tart, — hogy ezentúl mél tóságos úr nem lesz, hanem lesz majd első rangú méltóságos úr, másodrangú méltóságos úr és harmadrangú méltóságos úr. *(Derültség.)*

Thaly Kálmán: Egy pávatoll, két pávatoll, három pávatoll! *(Derültség a szélsőbalon.)*

Eötvös Károly: Van ilyen rendszer Ázsiában, Ázsiának a keleti részében. Azt az országot úgy hívják, hogy China, azt a rangosztályt meg rendszert úgy hívják, hogy mandarinrendszer. Ezt nekünk behozni más név alatt sem szabad, semmi név alatt sem szabad.

T. ház! Bocsánatot kérek, ha nagyon köznapiasnak tűnik föl, *(Halljuk! Halljuk!)* de egy példát, a mely typicus, a mely e tekintetben jellemző, felhozok arra, hogy hova jutott el a mi társadalmunk már ebben az egyáltalán nem is díszes, sőt bizonyos tekintetben dísztelen rang- és címkórságban. *(Halljuk! Halljuk!)* Az ügyvédség, az bizony a társadalmi foglalkozások létráján nem a legmagasabb dolog, én magam is egy szerény ügyvédi állást és gyakorlatot folytatok és folytattam. De van nekem egy irodaigazgatóm, *(Felkiáltások a szélsőbalon: Perl öcsém! Derültség!)* neki subordinálva van egy írnok, és van nekem egy irodaszolgám, családos ember, annak meg van egy szolgálója. A szolgáló a szolgát hívja ténsúrnak, a szolga az írnokot tekintetes úrnak, de az irodaigazgatót nagyságos úrnak, s a mikor ez azt megtiltotta, kérdezvén, hogy hát akkor a princzipálist hogy fogja nevezni, azt mondja: »annak már nem is merek szólni.« *(Hosszas élénk derültség.)*

Ismételve bocsánatot kérek, ha nagyon banalisnak tűnik fel, *(Halljuk! Halljuk!)* de én jellemzőnek tartom, mert a rang- és címkórság az ő eredeti formáját az állami tisztviselői kar ezen rendszerében találja, mert a magyar társadalom az ily furcsaságokat, ennyi fokozatot ezelőtt nem ismert.

Mármost a törvényjavaslat szerint, — nincs ugyan kimondva, — de az első és második osztály excellentiás. S nemcsak ezek excellentiás urak, hanem azonkívül van a mi társadalmunkban egy csomó tanácsos, püspök, meg más állású egyén, a ki mind excellentiás úr. És miért excellentiás? Most a III., IV. és V. osztály mind domini illustrissimi, mint méltóság s, de már mért vannak ezek különböző rangban? A VI. és VII. osztály az mind egyformán nagyságos lenne, *(Halljuk! Halljuk!)* de már a VIII., IX. és X. talán tekintetes lehet, talán nem, nem tudom bizonyosan, de azért ma már a közéletben a VIII., IX. és X. osztály nagy részét is előretolták a nagyságosokhoz. A XI. osztály, a hova az írnok és a tollnok tartozik, meg a vasuti kalauz, az tens úr. *(Nagy derültség és tetszés a szélső baloldalon.)*

T. ház! Midőn a t. bizottsági előadó úr rámutatott azon miseriakra is, melyek a mai modern állam tisztviselői rendszere mellett itt-ott fennállanak, elfelejtette hivatkozni arra, hogy ez utolsó 25 évben ment voltaképen tönkre kézműiparos osztályunk, a mely osztály minden fiatal tagja látván, hogy a kézműipar úgy az import, mint a gyáripar által teljesen semmivé van téve, más kenyérkereset után látott és kezdett tünődni magában a felett, hogy írnok, házmester vagy komornyik legyen-e? *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Egyéb foglalkozásra csak utolsó esetben adta magát, de az összes fiatalabb korú kézműiparosaink e három állás közt válogattak s ezer meg ezer számmal jöttek hozzánk, hogy vagy írnoknak, vagy házmesternek, vagy urasági komornyiknak protegaljuk be őket, s akkor az asszonyok, a kik bizonyos tekintetben talán még gyengébbek e rangkórsággal szemben, mint a férfiak, nem merem egészen biztosan mondani, de az asszonyok rendszerint azt mondták: törekedjél írnok lenni, mert akkor úrrá leszesz és én tensasszonynyá válok. A rangkórság, mely e veszedelmes rendszerhez van nőve, ily irányban és így rombol a társadalomban, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és teszi renyhévé és henyélővé a jó munkaerőket.

Egy oly törvényjavaslatot, a mely azt a rendszert, melyet magyar közéletünk nem ismert soha, melyet 1867-ben csempésztek be, melyet, de csak a központi kormányzatban és a közigazgatási szakból csakis a pénzügyi kezelési szakban, nyíltan, egész alakjában, egész természetével elénk soha sem adtak s a melyre a törvényhozás sanctioját soha sem kérték, egy oly törvényjavaslatot, mely ily rendszert akar becsempészni törvénytárunkba, mely a magyar közfelfogást így akarja meghamisítani s így akarja annak tisztaságát megzavarni: ily törvényjavaslatot már ez okból sem fogadhatok el. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

De, t. képviselőház, nemcsak azért nem fogadhatom el e törvényjavaslatot. Még ennél is fontosabb okom van nekem erre. E törvényjavaslat ugyanis oly tisztviselői rendszert állít elénk, oly rendszernek formaságait akarja állandósítani, a mely rendszer önmagában sem helyes, nem szükséges, államunk és társadalmunk érdekének meg nem felel és a t. bizottsági előadó úrtól, mint élesen és mélyen gondolkodó férfiútól igenis megvártam volna, hogy ő a kérdésnek

Digitized by Google

ezen oldalára is kiterjeszsze az ő becses figyelmét. Ezen rendszer ugyanis, t. képviselőház, egyszerűen és világosan megmondva, nem egyéb, mint az úgynevezett bureaucratismus merev rendszere. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* A bureaucratismus merev rendszere van nálunk a ministeriumok beosztásában egész állami kormányzatunk és közigazgatásunk személyzeti rendszerének felállításában mintegy megtestesítve és megvalósítva. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Mi a bureaucratismus? Nehéz kérdés! Ezt Rosenkranz és Trendelenburg, a mint én tudom, meg nem magyarázta, de a t. előadó úr sem magyarázta meg, hanem egyet tudok: tudom azt, hogy a midőn egykor a magyar politikai köélet legnagyobb elméjű és legtiszteltebb férfiai tanakodtak a felett, hogy Magyarország kormányzati berendezése jó-e vagy nem jó, azt mondották, hogy a dicasterialis kormányrendszer egyátalán nem jó, annak helyébe a ministerialis felelős rendszert kell állítani, kell pedig azért, mert az egyik corporativ dönt, határoz és intézkedik, tehát felelősségre nem vonható, míg a másik, a felelős ministeri rendszer, egyéb, más, lényeges sajátságától eltekintve, egyénileg intézkedik, tehát felelősségre vonható. A t. bizottsági előadó úr épen úgy, vagy jobban emlékszik arra az időre, arra a tárgyalásra s arra a vitára, mint én. Most vizsgálja meg a t. bizottsági előadó úr, hogy kormányzatunknak és közigazgatásunknak az a rendszere, a mely ma fennáll, micsoda, corporativ felelősségű-e, individualis felelősségű-e és egyáltalán felelős-e valamiben? *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Lehet-e egyáltalán felelős?

Nézzük meg ezt a rendszert csak külső, vagy legalább néhány marcans sajátsága szerint, mert az egész rendszerre kiterjeszkedni nincsen időm és most nincsen erőm. *(Halljuk!)* Ennek a rendszernek egyik sajátsága az, hogy maguk a ministerek, a kik pedig csak kormányzásra hivatvák, igen nagy terjedelemben s a társadalom roppant nagy összegű vitás kérdései felett bírói hatalmat gyakorolnak, a nélkül, hogy arra hivatásuk volna, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* a nélkül, hogy arra idejük volna, a nélkül, hogy arra megfelelő szervezetük volna. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ennek a rendszernek sajátsága az is, hogy a közigazgatási ügyek igen nagy részénél háromszoros, négyszeres, ötszörös, hatszoros torumon kell keresztülmenni egy ügynek, míg végre elintézést nyer. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hogy miként nyer és miért nem nyerhet másképp, talán lesz szerencsém erre is kiterjeszkedni. *(Halljuk! Halljuk!)* Egy harmadik sajátsága ezen rendszernek az, hogy a közérdek által felszínre hozott úgynevezett közigazgatási ügyekhez tapadó jogos magánérdekeknek megfelelő bíróságot Magyarország egész kormányzati szervezetében nem találunk. *(Úgy van! Úgy van! Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ennek sajátságos jellemző vonása az, hogy van egy hatalom Magyarországon, jurisdictionalis hatalom, a főispánság, a mely a közigazgatási ügyek mezején valódi jurisdictiot gyakorol, mely mindamellett sem minősítéshez, sem felelősséghez nincs kötve s mely még ezen furcsa törvényjavaslat rendszere alól is kivételt képez, tehát még annyi rendszer sincs benne, a mennyi e javaslatban van. *(Úgy van! Úgy van! Élénk derültség a baloldalon.)*

A t. előadó úr indokolni azt is elmulasztotta, hogy ezen rendszer alól miért vannak kivéve a főispánok, tébolydai orvosok, szolgák, pénzügyőrök, útkaparók és egyetemi tanárok. *(Élénk derültség a bal- és szélső baloldalon.)* Mert ha a rangosztály a fizetési tételeken alapszik, akkor az útkaparók, pénzügyőrök és lipótmezei tébolyai orvosok számára a fizetés alapján ebben a 11. számban helyet lehetett volna találni. *(Élénk derültség bal felől.)* De ezt csak mellékesen jegyzem meg, hanem átmegyek lehető röviden arra, hogy a t. bizottsági előadó urat figyelmeztessem, mi hát voltaképen az a mi közigazgatási rendszerünk? Egy ügy például, az előadó úrnak is bizonynyal tudomása szerint, felérkezik elintézés végett a központi kormányhoz. Itt a központi kormányban az ügyek nagy részének elintézésére három egymás mellett működő forum áll fenn, az egyik a jogi, a mely a jogi véleményt adja meg hozzá, a másik a számvevői és technikai, a mely, — hogy úgy mondjam, — a számszerű és technikai véleményt adja meg, a harmadik végre, a mely intézkedik.

Ez, a jogi rendszerint nem ismeri az ügy technikai és számszerű oldalát, a számvevői rendesen nem ismeri az ügy jogi oldalát; a középen intézkedő, valódi jurisdictioi közeg pedig rendszerint nem ismeri egyiket sem, *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)* mert a középen működő jurisdictionalis közeg rendszerint nem egyéb, mint egy fogalmazó vagy titkár. Ez a titkár elkészíti a maga munkáját, a melyben arra ügyel főleg, hogy a nyomtatással ellátott üres papirost közvetlen főnökének tetsző módon töltse ki, a titkár conceptusát átadja az osztálytanácsosnak, a ki megnézi a fogalmazványt de az ügyet magát nem, azt jóváhagyja, a stylaris hibákat, ha talál, — pedig talál — kicorrigálja, sőt kicorrigálja az orthographikus hibákat is, ha tudja, *(Élénk derültség a bal- és szélső baloldalon.)* azután átadja a ministeri tanácsosnak. Ez szintén nem az ügyet tanúlmányozza, hanem csak a referált conceptust és azt átadja

Digitized by Google

a főnökének vagy az államtitkárnak vagy a ministernek.

A minister és az államtitkár rendesen olyan férfiak, a kik az ügy természetét is ismerik, nem múlhatlanúl szükséges ugyan, hogy ismerjék, sőt gyakran nem is ismerik, de hát alkalmas férfiak arra, hogy ismerjék. És így a szegény ministerek tehetségök szerint elkövetnek mindent arra, hogy az ügy jól legyen elintézve, kivévén azt az esetet, ha pártérdekből rosszúl kell elintéztetnie, *(Derültség a szélső baloldalon.)* erről azonban most nem akarok szólani; de valóban nem könnyű dolga van a ministernek. Én valóban nem tudom, hogy miképen végezheti ministerelnöki dolgát a ministerelnök úr, de azt tudom, neki mint pénzügyministernek 120-150.000 ügyszáma van. Már most, hogy akár önmaga által aláírt, akár helyettesei, államtitkárjai vagy ministeri tanácsosai által aláírt 150,000 ügyszámot hogyan intézhet el felelősség mellett, ezt aztán fejtse meg, a ki tudja, úgy hogy ez a veszett rendszer, mely ma nálunk fennáll, se korporativ felelősséget nem nyújt, se a korporativ intézkedés meritorialis garantiáit nem nyujtja, se az individualis felelősséget lehetővé nem teszi, sőt azt meg sem engedi. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Van ebben az országban, — egyszer volt már szerencsém említeni, — a közigazgatás terén, minden hatóságot összevéve, több mint 30 millió ügy egy esztendőben, tehát a mint szintén volt szerencsém már említeni, még a ma megszületett vagy meg nem született gyermeknek is minden esztendőben már két ügye van, melyben ő megkormányoztatik és megadminisztráltatik. Ez a bureaucratia rendszerének egy irtóztató hazugsága. De ha a t. bizottsági előadó úr egy kis számításba veszi azt, hogy miért van hát 30 millió ügy és azzal a 30 millió ügygyel miért kell foglalkozni az ország jobb sorsra hivatott kormányzatának és azon kormányok kiváló tisztviselőinek, és annak az irtóztató nagy apparatusnak, melynek a helyzete javítása most előttünk áll; ha azt a t. előadó úr számításba veszi, bizony rá fog jönni, hogy ez a rendszer irtóztató terheket ró társadalmunkra, a nélkül, hogy azoknak a terheknek a viselése szükséges volna, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* a nélkül, hogy abból a társadalomnak valami haszna lenne, *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* sőt akként, hogy abból a társadalomra csak baj, hátrány és veszély származik. *(Úgy van! Úgy van! Tetszés a szélső balon.)* Ez a bureaucratismus; ez az, mely arra törekszik, hogy a társadalom színéből kivegye a maga részét, és azt bele tegye a rubrikák közé; ez az mely arra törekszik, hogy az embert napidíj-osztály rendszerében átalakítsa homo bureaucratikussá, mely lényegesen különbözzék Linnének a homo sapiensétől, *(Úgy van! Úgy van! Élénk tetszés a szélső baloldalon.)* és lényegesen különbözzék a hazafitól és a szabad embertől, és a független embertől. *(Úgy van! Úgy van! Tetszés és taps a szélső baloldalon.)* Ez az a rendszer, a mely tömegszámra neveli azokat az embereket, akiknek egész életük minden vágya valami kis hivatalba jutni, a kiknek életük egész öröme abban áll, hogy egy rosszúl világított és rosszúl fűtött hivatalszobában egyik papirost a másik után televonalozzák és teleírják és a kikből úgy kihal az igazi ember, a függetlenség felfelé s a társadalom iránti felelősségérzet lefelé, úgy kihal az állam legszentebb érdekeihez való lelkesült ragaszkodás, sőt úgy elfajúl még agyának működése is, hogy a mikor a csillagos eget meglátja, még azt is rebellisnek tartja, mert nem lát rajta rubrikákat, sort, rendet és rangosztályt. *(Élénk tetszés.)* Egy ily rendszer, mely nem ismer semmi szentet, semmi eszmeit, semmi ideált, mely sokszoros ellenőrzés alatt tartja a dolgokat és embereket és épen azért semmi komoly ellenőrzés alatt nem tart semmit, mely folyton szaporodik, mely kormánypárti mindenhatósággal fenyegeti az államokat, de fenyegeti a koronákat is, *(Úgy van! a szélsőbalon.)* és mely végre, ha e veszedelmes úton és irányban minden kiigazítás és minden gyökeres kiigazitás nélkül meghagyatik, elvégre az állam kormányzati socializmust hozza létre: ily rendszerhez mi szakemberek, független emberek, magyarok és hazafiak, helyesléssünket nem adhatjuk. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* Azért magam és elvbarátaim nevében van szerencsém egy határozati javaslatot benyújtani és kérem, hogy azt elfogadni méltóztassék, a törvényjavaslatot pedig általánosságban se méltóztassék elfogadni. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon. Halljuk! Halljuk!)* *(B. Bánffy Dezső elfoglalja az elnöki széket.)*

Határozati javaslatom a következő *(olvassa)*:

Határozati javaslat. Határozza el a t. képviselőház, hogy az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról, és a megyei törvényhatóságok állami javadalmazásának felemeléséről szóló törvényjavaslatot:

minthogy e javaslat az állam kormányzati és igazgatási berendezésének oly rendszerére van fektetve illetőleg oly rendszerét törekszik állandósítani, mely az úgynevezett bureaucratizmus legmerevebb rendszerét képezi s melyben a köztisztviselőknek sem a kormánynyal szemben való függetlenségük, sem a polgárokkal szemben való felelősségük intézményileg megállapítva nincs; — továbbá

minthogy e javaslat az osztrák örökös tartományokban egykor fennállott absolutismus napidíj-osztály-rendszerét törekszik meghonosítani, mely elvileg is helytelen, gyakorlatilag egyálta-

Digitized by Google

lán nem szükséges, nemzetünk történelmi felfogásával merőben ellenkezik, s egy részről egészségtelen rangvágynak nyújt tápot, másrészről a köztisztviselőket munkásságuk természetének és érdemének, főleg az igazságszolgáltatás és a tanügy férfiainál, de egyebütt is figyelmen kívül hagyásával, mintegy katonai uniformitásba kényszerítve, egyéni önérzetük s politikai függetlenségük megőrzésében bénítja meg, ekként a nemzeti közszellemre is romboló hatást gyakorol; — s végre

minthogy e javaslat a magasabb javadalmazású s főleg ministeri tisztviselők fizetését aránylag jelentékenyen emeli, mig megfordítva némely közép és sok kisebb javadalmazású tisztviselő fizetésén alig javít, s ekként egyik kitűzött főbb czéljának sem felel meg:

ez okoból e javaslatot még általánosságban a részletes tárgyalás alapjául se fogadja el. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Egyúttal határozza el a t. képviselőház, hogy a kormányt oly törvényjavaslat mielőbbi előterjesztésére utasítja, mely megyei önkormányzatunk megerősítése és kiterjesztése, a választások szabadságának és tisztaságának biztosítása, a központi kormányzat egyszerűsítése, a közigazgatási bíróságnak minden kormányzati ágban alkalmas szervezettel való felállítása, az állami tisztviselők szolgálati viszonyainak rendezése s ezzel kapcsolatban független fegyelmi bíróság s nyilvános fegyelmi eljárás alkalmazásával a köztisztviselői függetlenség és felelősség szabályozása alapján egyrészről a köztisztviselői létszám leszállítását teszi lehetővé, másrészről a tisztviselői fizetések megfelelő mértékben való emelését tartalmazza. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Továbbá határozza el a t. ház, hogy addig is, mig ez új javaslat előterjesztetnék s törvényerőre emelve foganatosíttatnék, a ma fennálló köztisztviselői illetményekre, részint a törvény által biztosított, részint a kinevezés által szerzett jogok érintetlen épségben hagyassanak és a fizetéseknek most javaslott felemelése a legutóbb költségvetésileg elhatározott módon eszközöltessék. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Végre határozza a t. ház, hogy a vármegyék állami javadalmazásának emelése külön törvényjavaslatban terjesztessék elő. *(Zajos helyeslés és éljenzés szélső baloldalon.)*

Beadják 1893. február 7-én: Eötvös Károly, Justh Gyula, Nánásy Ödön, Okolicsányi László, Szalay Károly, Beniczky Arpád, Heckenast György, Lakatos Miklós, dr. Babó Emil, Molnár Józsiás, gr. Károlyi Gábor, Illyés Bálint, dr. Várady Károly, Helfy Ignácz, Polónyi Géza, Kun Miklós, Sturmán György, Endrey Gyula, Tóth János, Thold Dániel, Putnoky Móricz, Kürthy Sándor, Tóth Ernő, Lukáts Gyula.

Elnök: Méltóztatnak kívánni, t. ház, hogy a határozati javaslat felolvastassék? *(Nem!)* A ház nem kívánja annak felolvasását.

Az előadó úr kíván szólni. *(Élénk felkiáltások: Öt percznyi szünetet kérünk! Zaj.)*

Pulszky Ágost előadó: T. ház! Nem a határozati javaslat érdeméhez kívánok szólni, mert ehhez alkalmam lesz a tárgyalás befejezése után; csak néhány megjegyzést kívánok tenni, először személyes kérdésben, félreértett szavaim magyarázása czéljából, másodszor azért, mert az igen t. képviselő úr két ízben direct kérdést intézett hozzám. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mindenekelőtt meg kell jegyeznem, hogy rendkivül megtisztelve érzem magamat az által, hogy az igen t. képviselő úr, a kit nem is tudom, hogy hogyan czímezzek, minthogy irodafőnöke is már nagyságos úrnak czímezi magát, saját vallomása szerint, hogy, mondom, az igen t. képviselő úr nem annyira a törvényjavaslattal foglalkozott beszédében, hanem az én beszédem kitételeivel és indokolásával. És épen azért, mivel nagy hálával vagyok eltelve iránta e nagy kitüntetésért, vissza kell utasítanom egyszersmind egy félreértésből származó insinuatiot, a mely azon, azt hiszem, minden tekintetben méltányos álláspontot, a melyet a t. túloldalról jövő felszólalások irányában elfoglalni törekedtem, hamis világításba helyezi. *(Halljuk! Halljuk!)* Nevezetesen az igen t. képviselő úr ismételve és ismételve hivatkozott arra, hogy én állitólag a politikai tudományok elemeiből akartam a t. képviselő uraknak oktatást adni.

Kun Miklós: A háznak!

Pulszky Ágost előadó: Vagy a háznak. Engedelmet kérek, erre én magamat illetékesnek egyáltalán nem tartom. *(Helyeslés bal felől.)* E tekintetben nem akarok rivalisálni vele, a ki a régi magyar közigazgatási rendszer eszményeit és elveit adta itt elő, és annak történetét magyarázta.

Az én, talán hosszúra terjedt előadói beszédem alkalmával a t. képviselő urak, a kik rendkivüli nagy örömömre körülállottak és előadásomat hallgatták, ismételve és ismételve kérdésekkel félbeszakítottak, és ezen kérdések közt előfordúlt egy, a melyet első ízben ignoráltam, melyre másodízben rövid feleletet adtam, de a mely harmadízben is ismételtetett, t. i. a protectiora vonatkozó közbeszólás, és én akkor erre vonatkozólag említettem meg, hogy az igen t. képviselő urat kérem, kiméljen meg a politika elemeiben való oktatástól, mert ki-ki tudhatja, a ki a politika elemeivel a legkevésbé is foglalkozott, hogy a protectió kérdésének elintézése akkor, a mikor a tisztviselői rendszer elveit

Digitized by Google

a parlamentaris kormányzati rendszer mellett, és a tisztviselői javadalmazást akarjuk megállapítani, egyáltalán tekintetbe nem jöhet, és még arra is kérlem, hogy adjon időt arra, hogy azon nehezebb problemákkal is foglalkozzam, a melyek meglehet, hogy a t. képviselő úr előtt igen egyszerűeknek és világosaknak látszanak, de a melyek kellő approfondirozására részemről hosszú hónapok munkáját sem találtam elégségesnek.

Legyen szabad most áttérnem azon direct kérdésre, a melyet a t. képviselő úr hozzám intézett. E direct kérdés az volt, hogy mi a napidíj-osztály tulajdonképeni igazolása és magyarázzam meg, mi a ratioja annak, hogy nem szóloltam tüzetesebben e rendszer gyökereiről és elveiről a javaslat ajánlása alkalmával, mikor e rendszer maga, a mely szerinte nem magyar, és szerinte a hazafisággal össze nem fér, oly időkből származik, a melyeknek emlékét kárhoztatni kell, és a melyeknek következményeit szerinte egyáltalán elfogadni nem lehet. Erre leszek bátor egész röviden és egyszerűen felelni. *(Halljuk! Halljuk! jobb felől. Mozgás és zaj a szélsőbalon.)*

Mindenekelőtt constatálnom kell e felelettemnél azt, hogy mikor a javaslat itt rangosztályokról beszél, ezen rangosztályokat egyáltalán nem oly értelemben veszi, mintha azok által külön méltóságok adományoztatnának, mintha azokkal külön czímek volnának összekötve; hanem hogy azok egyszerűen a különféle fizetési fokozatok szétválasztó vonalai, a melyeknél már nem egyszerűen az anciennitás alapján, hanem különös érdem, különös képesítés mellett, tehát különös kinevezés mellett lehet előhaladni. Ez az értelme van a rangosztályoknak és az, hogy ezek által a mindenkori fizetés fix összege és az azzal járó mellékjáradék, különösen az azzal járó lakpénz különös kifejezésre jussanak. *(Helyeslés jobb felől. Zaj és nyugtalanság a szélső baloldalon.)* Itt hát sem aristocraticus, sem democraticus tendentiákról, sem a rangkórság előmozdításáról eddig legalább szó sincsen. Ezzel kapcsolatban meg kell jegyeznem, hogy rendkivül csodálkozom azon, hogy a t. képviselő úr democratiája megakad abban, hogy az, a ki egykor törvényszéki aljegyző volt, s képességeinél fogva curiai elnökké emelkedhetik, ugyan: abban a rangosztályban van, mint a vasúti főkalauz és esetleg, hogy a különböző foglalkozási és hivatási körök a legalsóbb fokozatban mindenkire vonatkozólag ugyanazok. Mondom, igen csodálkozom azon, hogy ez a t. képviselő úr democraticus érzületével ellenkezik, mert én úgy tudom, hogy épen a democratiának az elve az, hogy minden közkatona a marsallbotot a hátbőröndjében hordja. *(Úgy van! jobb felől.)* Míg viszont az a magyar közigazgatással összefüggő állítólagos régi elv, mely szerint mereven van megkülönböztetve a szolgáknak, az officialisoknak és a magistraturának a rangja, épen nem democraticus, hanem azon kor felfogásával van legközelebbi kapcsolatban, a mely azt tartotta, hogy bizonyos hivatalokat csak nemes ember tölthet be, mások a polgároknak vannak reservalva, és másokat azután a nagy tömegnek, a vulgusnak lehet fentartani. *(Élénk tetszés a jobboldalon.)*

Mi nem osztozunk ebben a meggyőződésben; mi abban a meggyőződésben vagyunk, hogy egy oly hivatalnoki rendszert kell megállapítani, a melybe mindenki a legalsó fokon lép be, de a melynek fokozatain keresztül az értelem és képesség útat törhessen magának, a mely ne csak, mint mondani szokták, szamárlétra legyen, a melyen egyedül a kor és a jól-rosszul teljesített szolgálat léptessen elő, hanem a melyben a különböző tehetség, képesség, az érdem megtalálhassa a maga helyét, megtalálhassa ellenőrzés mellett, azon ministerek initiativája mellett, a kik ismét a képviselőház, a törvényhozás felelőssége alá tartoznak. És nem kell felednünk azt, hogy nem a Mária Terézia korszaka és nem a Bach korszaka az, mely ezt a rendszert megállapította. A Bach-korszak igaz, hogy ennek a rendszernek némely részét átvette, de nem ez találta fel a rendszert, a mely nincsen is kapcsolatban az absolutisticus traditiokkal. Eötvös Károly t. képviselő úr, a ki a történelemben oly jártas, a ki ma is tanúságát adta történelmi széles látkörének, igen jól tudja, hogy ez a rendszer a franczia forradalommal van kapcsolatban.

Ezen bureaucraticus rendszert, az alapelveket, melyeket minden nyugateurópai nemzet elfogadott, Franczia ország létesítette a forradalomban és a forradalom után Napoleon uralma alatt, és ez átalakítva, hatott magának Angliának bureaucraticus rendszerére is, mely ma is merőben elüt attól, mely ott ezelőtt 200 esztendővel fennállott, s a melyet kizárólag angol rendszernek szoktak nevezni. *(Zaj a szélsőbalon.)*

De nem akarok ezúttal ismételve azon kifogásra adni alkalmat, hogy a politikai tudomány elméleteiből akarok oktatást adni, hanem ha ezen elméletet félreismerve, megtagadva látom, s ezen elmélet megtagadása következtében félreértve látom, kötelességem ezeket elmondani, ezeket helyreigazítani. *(Helyeslés jobb felől.)* A többiekre vonatkozólag legyen szabad azon időre útalnom, midőn kötelességszerűleg úgy is foglalkoznom kell a vita eredményének összefoglalásával. Egyelőre csak ismételten ajánlom a törvényjavaslat elfogadását. *(Helyeslés jobb felől. (Zaj a bal- és szélső baloldalon.)*

Eötvös Károly: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A t. bizottsági előadó úr egész beszédére

Digitized by Google

nem reflectálok most, hanem két, általa alaposan félreértett, — nem akarom mondani, hogy félremagyarázott, — kijelentésem helyreigazítását már most meg kell tennem.

Egy szóval sem mondtam azt, t. ház, hogy a törvényjavaslatból hiányzik a hazafiság, vagy az azzal ellenkezik, hanem azt mondtam, hogy e törvényjavaslat azt a tisztviselői rendszert akarja állandósítani, melyet 1850-ben hoztak be Magyarországba egész terjedelmében, melyből pedig a magyar hazafiság hiányzott, sőt mely a magyarok kiirtását tűzte czélúl. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

A másik, a mit helyre kell igazítanom, az, hogy a t. bizottsági előadó úr azt mondta, hogy az én democrataságommal furcsa viszonyban van az az állításom, hogy a XI. rangosztályban a curiai bíróvá lehető aljegyzők oda kárhoztatnak, hogy együvé teszik őket a vasuti kalauzzal. Biztosítom róla a t. előadó urat, hogy eszem ágában sem volt a democratiának sem pro sem contra való tekintetére gondolni, midőn ezt állítottam. De a t. előadó úr szóról-szóra azt mondta, hogy azért szükséges a rangosztályba való sorozás, hogy egynemű functiót teljesítők egynemű állást foglaljanak el. Annak illustrálására hoztam ezt fel, hogy miképen lehet egynemű állás a vasuti kalauz, a zenetanító és a jegyző? *(Tetszés a szélsőbalon.)* Ez se nem a democratia, se nem az aristocratia kérdése, hanem, ismétlem, csak azt kérdeztem, hogy miképen lehet ezeket egynemű állásoknak tekinteni? A mi pedig a democratiát illeti, meglehet, hogy a magyar felfogásban, tudniillik a hármas osztályban, a magistratualis, az officialis és a servilis osztályban van aristocrataság, de legfeljebb csak hármas fokú, ebben a javaslatban pedig tizenegyes fokú. *(Élénk tetszés a szélsőbalon.)*

Elnök: Minthogy a kereskedelmi minister úr egy interpellatióra válaszolni kíván, méltóztatik talán hozzájárúlni, hogy a tanácskozást a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülésben folytassuk. *(Helyeslés.)*

A holnapi ülés napirendje tehát meg van állapítva.

Most a kereskedelmi minister úr fog válaszolni Visontai Soma képviselő úr interpellatiójára.

Lukács Béla kereskedelmi minister: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Legyen szabad figyelmet kérnem, különösen miután rekedtségem miatt gyenge a hangom. *(Halljuk! Halljuk!)*

Visontai Soma t. képviselő úr a ház egyik közelebbmúlt ülésében számos kérdést tartalmazó interpellatiót intézett a kereskedelmi ministerhez a Kassa-oderbergi vasút prioritásainak conversioja körüli eljárás tárgyában. Mielőtt e kérdésekre részletesen válaszolnék, az ügy megértése és tisztázása czéljából engedje meg a t. ház, hogy némelyeket előre bocsássak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Méltóztatnak tudni, hogy 1867. előtt és után a vasútak többnyire kamatbiztosítás alapján létesíttettek, oly módon, hogy az állam az illető vasútnak bizonyos kamat-jövedelmet biztosított, a mely az akkori valutának megfelelően ezüstben volt megállapítva. Időközben bekövetkeztek a valutaviszonyok terén ismeretes változások; nevezetesen Németországban behozatott az arany valuta, a mi a valuta terén lényeges átalakúlásokat okozott. Ezen viszonyoknak megváltozása következtében tekintettel azon körülményre, hogy egyes vasúttársulatok által kibocsátott vasúti czímleteken nemcsak az osztrák érték ezüstben volt kitéve, hanem jelezve volt a frank-érték is, némely elsőbbségi kötvényeknek birtokosai úgy a kamatnál, mint a tőkénél nem az ezüst, hanem az aranyban való kamat- és tőke-fizetést követelték. Az ilyen követelésekkel szemben a magyar kormány az illető vasútak irányában azt az álláspontot foglalta el, hogy a magyar állam azt, a mit biztosított, az akkor fennállott valuta alapján, és nevezetesen ezüstben biztosította, és a vasúttársúlatoknak azon követelését, tehát, hogy a vasútak részére biztosított kamat vagy jövedelem aranyban fizettessék ki, a magyar kormány mindig elútasította.

Ugyanily álláspontot foglaltak el hazai bíróságaink is. A midőn nevezetesen egyes elsőbbségi kötvénybirtokosok ugyanily igényeket támasztottak az illető vasútak irányában és ezek azon igényeket nem teljesítették, a hazai bíróságok előtt perbe fogták az illető társúlatokat: a hazai bíróságok, fel a legmagasabb fokig egészen a curiáig, akkép döntöttek, hogy törvényeink és a kiadott engedélyokmányok alapján a prioritások tulajdonosai nincsenek jogosítva az aranyban való fizetést követelni. Ez, — mondom, — több lefolyt per eredménye, a melyet utolsó fokban is, az ország legfelsőbb bírósága megerősített. Ekkor egyes elsőbbségi kötvénybirtokosok látván, hogy sem a magyar közigazgatási hatóságok, sem a magyar bíróságok előtt vélt igényeik teljesítését nem érhetik el, külföldi bíróságoknál kezdtek el mindenféle eljárást és sikerült csakugyan külföldi bíróságok előtt olyan ítéleteket elérni, melyek értelmében az illető magyar vasúttársaságok aranyban való fizetésre elmarasztaltattak. Ebből származtak az ismeretes úgynevezett valuta-perek, melynek folytán a magyar vasútaknak külföldön mozgó járművei a külföldi bíróságok ítélete alapján lefoglaltattak. Időközben diplomatiai úton e kérdés rendezte-

Digitized by Google

tett, úgy, hogy ma a külföldön mozgó járművek ily követelések miatt le nem foglalhatók.

Foglalások történtek továbbá egyes magyar vasútak külföldön felgyülő követeléseire; nevezetesen a vasútak egymás közti forgalmában kölcsönös elszámolásnak van helye, és az abból összegyülő követelések külföldön a külföldi bíróságok által lefoglaltattak, egyes elsőbbségi kötvény-birtokosok által támasztott, már jelzett igények fejében. E kellemetlen viszonyok javítása érdekében hozta javaslatba pár évvel ezelőtt a Kassa-oderbergi vasút a maga prioritásainak conversioját. A conversio a törvényhozás hozzájárulásával szentesíttetett. Az illető törvényjavaslat indokolásában, mely mint 1889 : X. tcz. lépett életbe, akkori hivatali elődöm világosan jelezte, hogy a tervezett művelet, t. i. a javaslatba vett conversio főelőnyét abban látja, hogy ennek segélyével egy fokozatosan fejlődő és életképes vasúti vállalat megszabadúl a valutaperek évek óta húzódó és mindig nagyobbodó kellemetlenségeitől, melyek ép azért, mert állami biztosítás mellett létesített vasútat érintenek, magára az államra nézve sem lehetnek egészen közonyösek. Ugyanezt az indokot helyeselte, és különösen kiemelte a pénzügyi bizottság is a törvényhozás elé terjesztett akkori jelentésében, midőn azt mondja, hogy »ezek szerint a conversionalis művelet az államkincstárnak hátrányával nem csak nem jár, sőt pénzügyi eredményt is mutat fel; ezenfelül pedig, a mit első sorban kell tenni, egy a magyar állam által garantirozott oly fontos vasútra nézve, mint a Kassa-oderbergi vasút, lehetővé teszi, hogy ez a valutaperek folytán előálló nehéz helyzetből kibontakozzék«. Az említett törvény alapján megindúlt a Kassa-oderbergi vasút prioritásainak conversioja. Az ezen művelet körül követett eljárásra vonatkoznak azok a kérdések, a melyeket a t. kepviselő úr előterjesztett. Legyen szabad ezen conversio mai állapotát a beszerzett hivatalos adatok alapján jeleznem, hogy ismét tisztába hozzuk, hogy miről van tulajdonképen szó. (*Halljuk!*)

Convertalandó volt 189.810 darab 200 forintos elsőbbségi kötvény 37,862.000 frt, mondjuk kerekszámban 38 millió forint ezüst névérték erejéig. Ebből a beváltandó összegből a mai napig beváltatott 33,526,000 frt. Méltóztatik tehát látni, hogy a convertalandó értékpapiroknak túlnyomó nagy része tényleg convertaltatott és beváltatott. Fenmarad még mindössze 4,435.000 forint értékű elsőbbségi kötvény a 38 millió forintból, mely ezideig még beváltás végett bemutatva nem lett, illetőleg convertalva még nincs. Egyátalában nem áll az tehát, a mit a t. képviselő úr beszédjében jelzett, mintha azokban a kérdésekben, melyeket ő felvetett, valamely az állam hitelét érintő, nagyobb szabású pénzügyi műveletről lenne szó, mert, mint látni méltóztatik, a convertalandó prioritásoknak túlnyomó része, a 38 millió frtból 33½ millió frt, tényleg minden nehézség nélkül beváltatott; szó van tehát még csak 4½ millió frtnak beváltásáról; ennek szintén csak egy része képezi tárgyát azon kérdéseknek, melyeket a t. képviselő úr felvetett, és a melyekre szintén ki fogok terjeszkedni.

Áttérek már most, t. képviselőház, magára az interpellatiora. (*Halljuk! Halljuk!*) Nevezetesen annak első pontjában a t. képviselő úr azt kérdi, van-e tudomásom arról, hogy a boroszlói törvényszék 1889. deczember 31. és 1893. január 6-iki határozatai alapján a Kassa-oderbergi vasúttársaságnak a kölcsönös szállítási forgalomból eredő és a németországi vasútakkal szemben keletkező követeléseire 1960 darab ötszázalékos és a Kassa-oderbergi vasút által kibocsátott elsőbbségi kötvény, tehát közel egy millió frank erejéig, foglalást, illetve előleges biztosítást »Arrest«-et vezetett?

Erről a körülményről igenis tudomást szereztem magamnak az interpellatio megtétele után a Kassa-oderbergi vasút hivatalos jelentése alapján, melyből nevezetesen kitűnik az, hogy egy czég, névszerint a Holz-czég nevében érkezett lefoglalás a Kassa-oderbergi vasúthoz két tételben 442.000 és 351.000 franc erejéig. Azonban ezen Holz czég a foglaltatók sorában a 41. és 42-ik helyet foglalja el; tehát előtte már 40-en vannak, a kik itélet és hasonló jogokat szereztek maguknak a Kassa-oderbergi vasút külföldön befolyó jövedelmére. A Holzczég foglalását megelőző foglalás 3½ millió márka erejéig terjed úgy, hogy tehát egy igen jelentékeny összeg előzi már meg azt a foglalást.

Visontai Soma: Az a kérdés: koholt-e vagy sem?!

Lukács Béla kereskedelmi minister: Engedelmet kérek, ez a második kérdés, a melyre most akarok áttérni.

A második kérdésben a képviselő úr azt kérdi: van e tudomásom bizonyos perekről, melyek nem hazai, hanem külföldi, illetőleg osztrák biróságok előtt folytak, s a melyekben különféle dolgok állíttatnak . . .

Visontai Soma: Büntetendő dolgok!

Lukács Béla kereskedelmi minister: . . . és hogy van e tudomásom arról, hogy a Holz-czég által eszközölt foglalást az érdekelt felek korholtnak tekintvén, ezt a foglalást először polgári úton, azután pedig a bécsi »Oesterreichische Bodencredit-Anstalt« igazgatósága és netaláni társai ellen a bécsi államügyészségnél bűnvádi feljelentést tettek, a melyben különféle dolgok állít-

Digitized by Google

tatnak, és nevezetesen állíttatnak, — lényegben az interpellatio szavait használva, — a következők: Hogy a bécsi osztrák Bodencredit-Anstalt által animo solvendi a Kassa-oderbergi vasúttársaság számára már beváltott, illetőleg új 4%-os kötvényekkel kicserélt és teljesen értéktelen, a forgalomból elvont 1960 darab 5%-os elsőbbségi kötvény bocsáttatott volna Holz bankár rendelkezésére; továbbá, hogy a Bodencredit-Anstalt a maga saját embereit használta fel ezen műveletnél, illetőleg küldte fel Holzhoz; hogy azon értékpapirok, melyek Holz által letétettek, már átlyukasztott példányok lettek volna; hogy a Holz bankár nevében eljárt ügyvédek és jogtanácsosok nemcsak a Bodencredit-Anstalt-tól, de a Kassa-oderbergi vasút igazgatóitól is nyertek volna útasításokat; és hogy nevezetesen a bécsi bíróság a Bodencredit-Anstalt igazgatóit, de Ráth Pétert, a Kassa-oderbergi vasút igazgatóját is állítólag megidézte volna.

Ezekre a kérdésekre nézve mindenelőtt legyen szabad rectificalnom azt, a mi a felhozott körülményekben a rendelkezésemre álló adatok szerint nem áll. Így nevezetesen azon állításra vonatkozólag, mintha a Holz-féle foglalás a közforgalomból már kivont, átlyukasztott, megsemmisített példányok alapján történt volna, van szerencsém jelenteni, hogy a t. képviselő úrnak ez az állítása a tényeknek egyáltalán nem felel meg, a mennyiben a kezeim közt levő közjegyzői okmány tanúsága szerint azok az értékpapirok, melyek alapján a boroszlói törvényszék a Holz által bemutatott elsőbbségi kötvények értéke fejében a lefoglalást elrendelte, még ma is a Kassa-oderbergi vasút könyveiben úgy szerepelnek, mint a melyek közforgalom tárgyát képezik *(olvassa)*: Én alulírott . . .

Visontai Soma: Melyik királyi közjegyző? Hogy hívják?!

Lukács Béla kereskedelmi minister: Én azt hiszem, hogy tökéletesen mindegy, hogy hogyan hívják azt a közjegyzőt, *(Helyeslés jobb felől.)* mert esküjénél és állásánál fogva kötelessége csak azt bizonyítani, a mi való. Egyébként, *(Halljuk! Halljuk!)* ha a képviselő urakat annyira érdekli, hogy ki az a közjegyző megmondom, hogy Steinbach István közjegyző. *(Olvassa)*: »Én alulírott királyi közjegyző az ezen jegyzékhez csatolt Arrest-Befehl czímű okmányokban felsorolt 1960. számot a kimutatás sorrendjében egyenkint és külön-külön összehasonlítottam azon számokkal, melyek a fent körülírt beváltási könyvekben a megfelelő helyen találhatók, s minden egyes ilyképen a könyvben felkeresett szám mellett elnyúló sorba eső rovatokat megtekintettem, mely pontos és figyelmes megtekintés és összehasonlítás folytán találtam és ezennel tanúsítom, hogy azon rovatok, melyeg a megfelelő számú kötvények kisorsolását vagy beváltását feltüntetik, teljesen kitöltetlen és üres állapotban vannak, mihez képest az ezen 1978. számnak megfelelő elsőbbségi kötvények a mai napig és óráig mint még be nem váltott és így teljes érvényben fennálló kötvények jelentkeznek«.

Méltóztatnak tehát ebből látni, hogy a t. képviselő úrnak azon állítása, mintha az a lefoglalás már átlyukasztott, forgalomból kivont és értéktelenített részvények alapján történt volna, legalább az illető vasúttársaság könyveiben vezetett feljegyzések tanúsága szerint, nem áll.

Ezekre a kérdésekre vonatkozólag legyen szabad t. képviselőház megkülönböztetnem azt az eljárást, a mely a Kassa-oderbergi vasútat illeti, attól az eljárástól, mely a Boden-Credit-Anstaltot, mint a conversiot keresztülvivő consortiumot illeti. Kötelességemnek tartom e tekintetben különbséget tenni, mert hiszen a magyar kereskedelmi ministernek felügyelete és fenhatósága alá csakis a Kassa-oderbergi vasút tartozik; a Bodencredit-Anstalt, a mely egy bécsi intézet, és szerződés szerint tulajdonképen csak a conversionak keresztülvitelére vállalkozott, a magyar kereskedelmi minister fenhatósága alá nem tartozik.

A mi a Kassa-oderbergi vasút eljárását illeti, legyen szabad azokra a kérdésekre vonatkozólag, melyeket a t. képviselő úr a második pontban a Kassa-oderbergi vasútra vonatkozólag részint nyíltan, részint leplezetten előadott, mintha abban az eljárásban, hogy fictiv lefoglalás eszközöltetett, a Kassa-oderbergi vasútnak is része volna: ezen vasút igazgatóságának elém terjesztett jelentése alapján kijelentenem azt, hogy a nevezett vasút igazgatósága ellen ily értelmű feljelentés egyáltalán nem tétetett, ilyenről a Kassa-oderbergi vasút nem értesíttetett és ilyenre soha meg nem idéztetett. Ráth igazgató, a kire személyesen hivatkozik az interpellatioban a t. képviselő úr, soha idézést kihallgatásra nem kapott; a Kassa-oderbergi vasút igazgatói, vagy azok megbízásából meghatalmazottai Holz bankárt vagy annak a megbízottját soha sem informálták. Azok az állítások tehát, melyeket a képviselő úr a Kassa-oderbergi vasútra vonatkozólag felhozott, mintha a vasút igazgatósága, vagy annak megbízásából annak meghatalmazottjai abban az eljárásban, melyre a kérdésekben és a perben hivatkozás történik, közreműködtek volna, a tényleges viszonyoknak nem felelnek meg.

A mi pedig a Bodencredit-Anstalt eljárását illeti, arra a vádra vonatkozólag, mely a perekben emeltetik és itt a kérdésekben jelezetik, mintha t. i. a Bodencredit-Anstalt fictiv követelések alapján indított volna lefoglalást a

Digitized by Google

Kassa-oderbergi vasút jövedelmeire, én tartózkodom a bírálattól.

Visontai Soma: Miért?

Lukács Béla kereskedelmi minister: Tartózkodom először azért, mert egy külföldi intézet eljárásáról van szó, mely fenhatóságom és felügyeletem alá nem tartozik, *(Úgy van! jobb felől.)* a mely tehát nekem válaszolni és nekem helytállani nem köteles, a melyet én, — még ha esetleg csakugyan történtek volna is helytelenségek, — felelősségre nem vonhatok. *(Helyeslés a jobboldalon.)* De tartózkodom a bírálattól és véleménynyilvánítástól azért is, mert ugyanazon körülmények, melyek a t. képviselő úr interpellatiojában felvettettek, már a Bodencredit-Anstaltra nézve illetékes törvényszék előtt megvizsgálás tárgyát képezték, és jogérvényes bírói ítélettel befejeztettek.

E tekintetben kötelességem a t. képviselő úr állítását rectificalni. Hiszen a t. képviselő úr maga is hivatkozik arra, hogy a bécsi államügyészség által részint elévülés, részint a vádbeli vétség ismérveinek fenn nem forgása czímén a Bodencredit-Anstalt ellen az a bűnvádi feljelentés, melyből a képviselő úr az adatokat szedi, megszűntettetett. A kezem közt lévő hivatalos másolat szerint nevezetesen a bécsi államügyészségnek nyilatkozata értelmében, a Bodencredit-Anstalt elleni előnyomozat, — mert itt nem bűnvádi vizsgálatról vagy eljárásról, hanem miután egy panasz adatott be postai úton a Bodencredit Anstalt ellen, az osztrák törvények értelmében csak előnyomozatról lehet szó, — megszűntettetett, büntethető tényálladék hiánya és azonfelül az incriminalt cselekmények büntethetésének elévülése miatt. Tehát nem mint a t. képviselő úr mondja, részint elévülés, részint tényálladék hiánya, hanem, — legalább a rendelkezésemre álló hivatalos bizonylat szerint, — tárgyi tényálladék büntethetőségének hiánya, azonfelül pedig elévülés miatt szűntettetett meg az eljárás.

Ismétlem, t. ház, nem tartom hivatásomnak és feladatomnak a Bodencredit-Anstalt eljárása felett ítéletet mondani, mert a mint volt szerencsém jelezni, eljárása már a rá nézve illetékes bíróságok előtt tárgyalás anyagát képezte és a reá nézve illetékes bíróságok e kérdésben már határoztak és döntöttek. *(Helyeslés jobb felől.)*

Egyébiránt még egy további okból sem kívánok e tekintetben a Bodencredit-Anstalt eljárásának részletezésébe és kritikájába bocsátkozni; mert talán méltóztatik a t. képviselő úr is tudni, hogy azon interpellatio alapján, melyet itt benyujtott, a birodalmi tanácsban is interpellatio intéztetett ugyanezen tárgyban a Bodencredit-Anstalt eljárására vonatkozólag. Ennélfogva annak az illetékes bíróságnak, a mely a nevezett intézetre nézve a fenhatóságot gyakorolja, mindenesetre módjában lesz ez irányban azt a nyilatkozatot, a melyet szükségesnek tart, megtenni.

Ezzel, t. ház, megfeleltem a t. képviselő úr harmadik kérdésére is, hogy van-e tudomásom arról, hogy a feljelentés megszűntettetett? Volt szerencsém jelenteni, hogy a képviselő úr interpellatioja következtében e körülményről szereztem magamnak tudomást, és ez úgy áll, mint azt a bemutatott ítélet alapján előadtam.

A képviselő úr negyedik kérdése a következő *(olvassa)*:

»Szándékozik-e a t. minister úr megvizsgálni, hogy a feljelentésben állított tények, — ha nem is büntető alakban, — de az általános correctség és honettség elveivel ellentében valósággal fenforognak-e, és hogy ebben a magyar állam anyagi garantiáját élvező és a kereskedelmi kormányzat felügyelete alá tartozó Kassa-oderbergi vasúttársaságnak van-e valamely része?«

Erre vonatkozólag volt szerencsém már a választ megadni; egyébként azon kérdésre, hogy a Kassa-oderbergi vasúttársaságnak e kérdésben mily része volt, még részletesebb választ is adok, és teszem ezt ismét az igazgatóságnak hivatalosan elém terjesztett jelentése alapján. *(Halljuk! Halljuk!)*

Azon egyezmény értelmében, melyet a conversio iránt az osztrák földhitelintézettel és társaival a Kassa-oderbergi vasúttársaság kötött, a conversio folytán előállandó következmények és perek eredményeinek viselését kizárólag az a consortium vállalta magára, mely a conversiot keresztülviszi úgy, hogy a Kassa-oderbergi vasúttársulat az ezen conversioból előállott perekben csak másodsorban van érdekelve és ebben ingerentiát csak annyiban vett és vehet, a mennyiben az egyes hitelezők kereseteiket a társulat ellen indítva, a társulat rögtön fölhívja a földhitelintézetet, vajjon az egyezmény értelmében a számla kifizetendő-e vagy nem?

Hogy a Holz nevezetű czég foglalást tett e a vállalatnak külföldön levő pénzei erejéig: erről ép úgy, mint a többi 57 foglalásról a Kassa oderbergi vasúttársaság értesíttetett. Ezen foglalás azonban máig is fennáll, és ezen alapúl szolgáló czímletek a könyvek szerint ma is beváltatlanok; azonban, hogy ki az a Holz, minő viszonyban áll a conversiot eszközlő consortiummal, áll-e az a követelés, a melyet támasztott, megtámadtatott-e foglalása polgári vagy bűnfenyítő úton, arról sem helybeli, sem külföldi ügyvédeinktől — mondja a társula, — soha jelentést nem vettünk, arról tehát legkisebb tudomásunk sem volt, soha az ezen hitelezők közötti ügybe be nem folytunk, azok részéről

Digitized by Google

soha ez ügyben meg nem támadtattunk, és e kérdésnél a felvetett retorsiora a társaságnak oka nem volt, nem lehet, és nincs is.

A t. képviselő úrnak utólsó kérdése, hogy ha netalán meggyőződném arról, hogy a feljelentés tényei általában, vagy a Kassa-oderbergi-vasúttársaságot érintő részében alaptalanok, szándékozom-e ez esetben odahatni, hogy az ez irányban külföldön, különösen pedig Németországban hazánk ezen nagyobb forgalmi vállalatával és annak eljárásával szemben keletkezett balvélemények eloszlattassanak és az alaptalan vádaskodás kellő módon megtoroltassék?

Az előadottak alapján volt szerencsém, azt hiszem, elég világosan indokolni azt, hogy a Kassa-oderbergi vasúttársaságnak ezen eljárásban része nem volt, és egyáltalán nem találtam semmi oly indifiumot, a mely a Kassa-oderbergi vasút eljárásának kifogásolását indokolhatná. Ennélfogva nem is tartom szükségesnek, hogy abban az irányban, mint a t. képviselő úr mondja, valamely intézkedést tegyek a külföldön támadt aggodalmak eloszlatására, a melyek állítólag a magyar állam hitelét, vagy a Kassa-oderbergi vasút reputatioját, vagy czímleteinek értékét ronthatnák. Annál kevésbbé tartok szükségesnek ilyen intézkedést, mert nem lehet arról szó, hogy ezek a perek a magyar állam hitelét bármi tekintetben érintették volnak, vagy érintenék. Hisz a magyar állam hitele és fizetési kötelezettsége iránti hűsége sokkal magasabban áll, mint sem azt ily aprólékos perekkel és vádaskodásokkal megrontani lehetne. *(Úgy van! jobb felől.)* A mi pedig a Kassa oderbergi vasútnak reputatioját és czímleteinek hitelét illeti, e tekintetben sem tartom szükségesnek a külföldi, nézetem szerint, nem is létező aggodalmak eloszlatására külön intézkedések tételét, mert a Kassa oderbergi vasútnak hitele nemcsak nem romlott, hanem ellenkezőleg mindezen hírek daczára is emelkedett a külföldön, mert pioritásai, melyek előbb 92 forinton állottak, ma 97 forinton állanak, részvényei pedig 157 forintról 191 forintra emelkedtek. Tehát a Kassa-oderbergi vasút reputatiojának, hitelének, vagy czímletei értékének megóvására egyáltalában semmi intézkedés sem szükséges.

Zárom válaszomat azzal, hogy én a Kassa-oderbergi vasútnak eljárását ez ügyben kifogásolhatónak nem tartom, a mi pedig a Bodencredit-Anstalt eljárását illeti, az nem tartozik az én illetékességemhez.

Egyébként, t. ház, igenis megtettem az intézkedést e tekintetben is, hogy útasítottam a Kassa-oderbergi vasút igazgatóságát, hogy a mennyiben a Holz-féle foglalás csakugyan fictiv foglalásnak tünnék ki, s a mennyiben az a Kassa-oderbergi vasúttársaság ellen fentartatnék, vagy érvényesíttetnék, — a mi egyébként nem tehető fel, — annak honorálását és kifizetését a Kassa-oderbergi vasút tagadja meg.

Miután, mint mondám, az állam hitelének érdeke ezzel az ügygyel érintve egyáltalában nincs, kérem a t. házat, méltóztassék válaszomat tudomásúl venni. *(Helyeslés jobb felől.)*

Visontai Soma: T. ház! A kereskedelmi minister úr feleletére a következőket bátorkodom megjegyezni. Először constatálni kívánom, hogy én az interpellatioban egyénileg mit sem állítottam, hanem hivatkoztam egy bűnvádi feljelentésre, hivatkoztam egy megtámadási pörre, mely folyamatba tétetett, és pedig az Oesterr. Allg. Bodencredit-Anstalt ellen, a megtámadás pedig egy Holz nevű bankár ellen. Felsoroltam azon adatokat, melyek a bűnvádi előnyomozás során, — nevezzük így, a mint a minister úr mondja, — constatáltattak, midőn a Bodencredit-Anstalt részéről vallomás is tétetett, és pedig Tauszig igazgató megbízásából annak jogtanácsosa útján, mondom, tényeket constatáltam és felkértem a t. kereskedelmi minister urat, hogy hatáskörében és a magyar államnak tekintélyével kutassa és vizsgálja, mi igaz ebben a dologban s mennyiben érinti ez a magyar állam hitelét és reputatioját.

A t. minister úr mai feleletében azt a rendszert követi, a mit a Bodencredit-Anstalt, midőn az interpellatio után nyilatkozatot tett közzé, t. i. nem azzal állt többé elő, hogy a bűnügyben mi állíttatik és mi deríttetett ki, s a bűnvádi feljelentésben mi hozatott fel, hanem az egész dolgot folytonosan az én vállamra kívánta rátolni, mondván: az interpellalo képviselő ezt állította, azt állította. A minister úr épen úgy cselekedett, mint mindjárt az interpellatio megtétele után a Bodencredit-Anstalt, a mely úgy látszik, ezen fogalomtól: »bűnvádi eljárás« úgy fél, mint az ördög a tömjéntől, s egy nyilatkozatot tett közzé, hogy Visontai képviselő a magyar képviselőházban ezt állította, azt állította, a helyett, hogy azon lett volna, hogy azokat a súlyos természetű terhelő adatokat, melyek a bűnvádi eljárás során kiderültek, megerőtlenítette volna. De kijelentem, hogyha a t. minister úr jónak látta engem ezen tartózkodó állásomból kiszorítani, én igenis felveszem a keztyűt, és be fogom bizonyítani, hogy az a tény, melyet a t. minister úr mellékesen érintett, de a melyet a mi büntető törvénykönyvünk fegyházzal sújt, a melyhez hasonló tényekért csalárd bukásért számos elítélt ma a fegyházban ül, be fogom bizonyítani, hogy a Bodencredit-Anstalt eljárása, melyet tanúsított, hogy ezen tény nemcsak az obligatio tulajdonosai ellen elkövetett merénylet, hanem igen is egyenes merénylet a magyar állam hitele, a magyar állam zsebe ellen. Ezt fogom szóról-

Digitized by Google

szóra a vallomások alapján adatokkal bebizonyítani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Meszlény Lajos: Ez olyan kölyök-panama lesz!

Vajay István: Mindenütt van Panama!

Visontai Soma: Mindenekelőtt megjegyzem, hogyha a t. minister úr ma azzal állott volna elő, hogy azokban a törvénysértésekben a miket én felhoztam, a Kassa-oderbergi vasút, mint magyar vállalat, nem részes, és így ő ennélfogva, mint magyar minister, nem látja szükségesnek, hogy az ellen eljárjon én a magam részéről a választ helyeslő tudomásúl vettem volna; de méltóztassék tekintetbe venni, t. ház, hogy mig a minister úr addig a pontig elért, jónak látta a legferdébb, a leghelytelenebb, a legincorrectebb tényeket bizonyos kedvezőbb világításban itt föltüntetni, a mit az államügyészség végzésével is megcselekedett.

Azt kérdem, ha a minister constatálta, hogy a Kassa-oderbergi vasút az interpellatiomban említett tények által nincs érintve, miért áll érdekében egy magyar ministernek e tekintélyes állásból akár magyarázgatni, akár védeni oly tényeket, melyeket egy osztrák intézet követett el? Miért áll érdekében mindent, kezdve az államügyészség határozatától végig a tények egész lánczolatán bizonyos elfogadhatóbb szinben tüntetni fel?

Itt van mindjárt az államügyészség határozata. Mi van e határozatban? Sajnálom, hogy nincs itt Szilágyi igazságügyminister úr, mert okvetlenül igazat adna nekem. E határozatban, melyet a Taussig vezetése alatti Bodencredit-Anstalt ellen beadott följelentésre hoztak, egy szó sincs arról, hogy a följelentésben egy betű hazugság is volna. Csak az van mondva, hogy a felhozott cselekmények nem subsummálhatók, a vádbeli cselekmény, vagyis az executio meghiúsításának bünvádi cselekménye alá és ki van mondva, hogyha e cselekmények büntethetők volnának is, elévülés folytán kell, hogy megszüntettessék az eljárás. Mit bizonyít ez?

Gr. Károlyi Gábor: Hogy régen loptak! *(Derültség a szélsőbalon.)*

Visontai Soma: Azt bizonyítja, hogy az államügyészség nem talált alapot arra, hogy kimondja, hogy a feljelentés nem való; nem talált egy szót sem arra, hogy azt mondja, hogy, a mit a feljelentés mondott az nem igaz, hanem egyszerűen azt mondja: »Die Staatsanwaltschaft findet im Hinblicke auf des Ergebniss der gepflogenen Erhebungen keinen Grund zur weiterer Verfolgung irgend einer bestimmten Person in der Verwaltung der Allgemeinen Oesterreichischen Bodencredit-Anstalt« — *(Zaj jobb felől.)* most jön hogy miért — *(Halljuk! Halljuk!)* wegen Vergehens der Executionsvereitlung.« Ezen vádbeli cselekményt nem látja és azt mondja: »nachdem der Thatbestand des incriminirten Vergehens nicht vorliegt, a vádbeli cselekmény tényállása »nicht vorliegt«, dessen Strafbarkeit über dies durch Verjährung verloschen wäre.« *(Zaj és derültség a jobboldalon)*

Ne méltóztassanak nevetni, mert be fogom bizonyítani, hogy ezek nagyon is szomorú dolgok. A feljelentők úgy a mint a tények történtek elmondták azokat a bíróságok előtt. A büntető bíróság constatálta a tényeket, — mert bebizonyítom, hogy Taussig úr megbizottja Klemens úr maga beismerte ezeket; nem tudom tudta-e a minister úr, hogy nálam ezen vallomás hiteles másolatban van, — de az osztrák büntető-törvénykönyv azon §-a alá nem subsummálható, nem képez büntetendő cselekményt az osztrák büntető-törvénykönyv szerint. Már most mit mondtam én? Interpellatiom negyedik pontjában azt mondtam: »Szándékozik-e a t. minister úr megvizsgálni, hogy a feljelentésben állított tények, ha nem is büntetendő alakban, de az általános correctség és honettség elveivel ellentétbesn valósággal fenforognak-e, és hogy épen a magyar állam anyagi garantiáját élvező és a kereskedelmi kormányzat felügyelete alá tartozó Kassa-oderbergi vasuttársaságnak ebben van-e valamely része? Igy áll a kérdés.

A mi pedig a büntethetőséget illeti, úgy egyenesen hivatkozom a magyar büntető törvénykönyvnek 386. §-ára, mert a mi büntető törvénykönyvünk szerint az, a mi az az Oesterreichische Allgemeine Bodencredit-Anstalt által insenáltatott, nálunk igenis büntettetik és szószerint megfelel annak a tényállásnak, a melyet a büntető törvénykönyv körülir. Ezt voltam bátor erre nézve megjegyezni. Már most ezen természetű interpellatiomra a mint kifejtettem, és jelezni bátor voltam, a t. minister úr sem azt a beható, sem azt a nyilt, sem azt a leplezetlen választ nem adta, a melyet tőle ez esetben vártam volna. Én ugyan éreztem helyzetem feszélyezettségét, t. képviselőház, a mikor az Oesterreichischer Bodencredit-Anstalt-ról beszéltem, mikor szemem elé állítottam azt, hogy ki annak a t. intézetnek az igazgatója, és mindjárt gondoltam, hogy azt a harmoniát még hetek óta ezen intézet és a magyar pénzügyi kormány között keletkezett interpellatiommal talán némileg megzavarom. De midőn látom, hogy nem magán, hanem állami érdekek kijátszásáról van szó, akkor én ezen szempontot nem tarthattam figyelemmel, annál kevésbbé tarthattam szemem előtt, mert méltóztassék csak tekintetbe venni, hogy az a nagy harmonia, mely a valutaszabályozásra vonatkozó műveletekre nézve a t. ministerelnök úr, és Bécsben az Oesterreichische Bodencredit-Anstalt . . . . .

Digitized by Google

Wekerle Sándor ministerelnök és pénzügyminister: Az nem áll! ne tessék azt belekeverni. Annak ehhez semmi köze! *(Halljuk! Halljuk!)*

Visontai Soma: Engedelmet kérek, be fogom bizonyítani, igenis összeköttetésben van. Méltóztassék elhinni, hogyha a minister úr nem ilyen választ ad, és nem igyekszik azon intézet eljárását védeni, én arra sem reflectáltam volna, hogy az a harmonia, mihelyt a t. pénzügyminister úr Budapestre visszaérkezett, megszünt, mert azok az ígéretek, melyek akkor ott történtek, és a melyek méltóztassanak meggyőződve lenni, a külföldi lapokban is igen sok megbeszélés tárgyát képezték, be nem következtek. *(Halljuk! Halljuk! bal felől. Mozgás és nyugtalanság a jobboldalon.)* Az a kérdés, t. képviselőház, hogy igazat mondok-e vagy sem, ha nem mondok igazat, talán nekem kell legjobban félnem, de ha igazat mondok, nem tudom felfogni, miért kell attól akár a t. ministerelnök úrnak, akár a t. képviselőháznak tartania. *(Halljuk! Halljuk! bal felől.)* Mondom ezt közérdekű dolognak tartom, mert a Kassa-oderbergi vasút 5%-os kötvényeinek conversioja nem magán pénzügyi operatiók útján történt, hanem a mint a minister úr igen jól jelezte, az 1889. X. tcz. alapján Magyarország anyagi hozzájárulása, áldozatkészségével.

És mit mond a törvény indokolása?

Azt mondja, a mit a minister úr felhozott, hogy a conversio czélja első sorban az volt, hogy azokat a valutapereket a melyek kellemetlenek voltak, különösen a forgalomra, de főleg a vasúttársaságra nézve, megszünttessék.

És most azt látjuk, t. ház, hogy Magyarország erre a czélra áldozatokat is hozott, és az én interpellatiom egyik fontos része annak elbirálása: vajjon ezen conversionális művelet folyamán a magyar törvényhozás intentioja figyelembe vétetett-e és vajjon azon pénz, melyet a magyar állam e czélra adott, valósággal ezen czélra fordíttatott-e vagy sem? A törvény indokolása, — mely később keletkezett, mint a conversionális szerződés, mert ez a Bodencredit-Anstalt-tal és a többi consortiális tagok, és a Kassa-oderbergi vasút közt 1888. októberben keletkezett, ugyanakkor, a mikor az a famosus Noth-Vertrag is keletkezett, — a melyre mindjárt fogok reflectálni, és a mely után mindjárt más világításban fognak a dolgok feltünni, — kellő magyarázatot szolgáltat. Mi mondatik itt? Az, hogy a magyar állam összes kedvezményeivel hozzájárúl ahhoz, hogy a Kassa-oderbergi vasút 5%-os kötvényei, mely államgarantiával bír, melynek tehát bizonyos kamatjövedelme a magyar állam pénzügyi előnyeivel és tekintélyével biztosíttatik, ezen 5%-os kötvények conversiojához a magyar állam is hozzájárúl, de csak azon feltétel mellett, hogy annak consortiális nyereségéből 1,600.000 forintot a consortium átenged azon czélból, hogy ezen pénzből a kamatgarantia az államnak visszatéríttessék.

Itt a magyar állam az áldozatkészség állás pontjára helyezkedett, midőn azt mondja: beleegyezem abba is, minthogy külföldről a vasút igen sok perrel támadtatik meg különböző valuták czímén, én a magam zsebéből fond-perduként.

Lukács Béla kereskedelmi minister: Nem fond-perdu, hanem tartalék-alap!

Visontai Soma: Majd kisül, hogy miért nevezem én fond-perdu-nek? *(Nevetés a jobb oldalon.)*

Nem méltóztatott olvasni, itt van előttem, hát talán még sem volt indokolt a kinevetés. Azért fond-perdu, mert a törvény indokolása azt mondja, hogy a magyar állam 700.000 forintot, illetőleg egy későbbi megállapodás szerint ennél kevesebbet, de 600.000 forintnál többet szán egyenesen arra a czélra, hogy ez tartalékalapot képezzen a valutaperek koczkázatára. *(Ellenmondás jobb felől.)*

De azt mondja: a mi ebből a 700.000 forintból, illetőleg a megfelelő összegből fenmarad, az az összeg egyenlő arányban felosztatik a consortium és a Kassa-oderbergi vasút, illetőleg az állam közt, a mint a törvény világosan rendeli. Tehát a mi ebből az összegből megmarad, az minket és a consortiumot illeti. Ebből méltóztatik látni, — és ebben tökéletesen egyetértek a minister úrral, — hogy a magyar államnak és törvényhozásnak czélja és intentioja világosan az volt — 1889-ben, — régen történt, de jó az ily dolgokat felfrissíteni, különösen az ily eseteknél, — hogy ebből a pénzből azokat a valutakülönbözeteket fizessük, a melyek akár önkéntes egyezség, akár peres megítélés útján a társaság terhére esnek. Már most ezzel a törvénynyel kapcsolatban keletkezett, — a mint méltóztatik a t. minister úrnak tudni, — az a conversio szerződés, a mely az 5%-os elsőbbségek convertálása végett létrejött és a mely 1888-ban köttetett a Kassa-oderbergi vasút, az osztrák Bodencredit-Anstalt és a consortium egyéb tagjai között. Mi van ebben kimondva? Az érdemleges részen kívül ki van mondva még egy dolog, melyet fel kell olvasnom. Nem szívesen olvasom fel, mert annyira incorrect, annyira sajnos, hogy pénzügyi műveleteknél sem, — bármennyire közreműködnek is bizonyos pénzügyi érdekek, — ily megállapodásokat helyeselni nem lehet.

Kénytelen vagyok felolvasni azt a Nachtrags-Übereinkommen-t, a melyet kötöttek, s a mely így szól:

Nachtrags-Übereinkommen.

Digitized by Google

Im Nachhange zu der Abmachung vom hentigen Tage wegen Convertirung der Prioritäten der k. k. priv. Kaschau-Oderberger Eisenbahn verpflichtet sich die genannte Eisenbahn-Gesellschaft alle jene Fälle, in welchen Ansprüche der im Punkte 6 des vorerwähnten Übereinkommens bezeichneter Art an sie gestellt werden, unverweilt der k. k. priv. Allgemeinen Österreichischen Bodencredit-Anstalt anzuzeigen, und zur Zurückweisung solcher Ansprüche alle gesetzlich zulässigen Rechtsmittel anzuwenden, welche die Bodencredit-Anstalt in einer Namens des Consortiums an die Kaschau Oderberger Eisenbahn zu richtenden Mittheilung für zweckdienlich erachtet und angewendet wissen will.

Die k. k. priv. Kaschau Oderberger Eisenbahn wird über Vorschlag der Bodencredit-Anstalt die der genannten Bahn-Gesellschaft zulässig erscheinenden Vorkehrungen treffen, damit insolange die gegenwärtig circulirenden Silber-Prioritäts-Obligationen der Emission vom Jahre 1868 nicht vollständig aus dem Umlauf gezogen sind, beziehungsweise insolange das Consortium der im Punkt 6 übernommenen Verpflichtung nicht enthoben ist, im Auslande weder Guthabungen noch sonstiges Vermögen der k. k. priv. Kaschau-Oderberger Eisenbahn gehalten werden, so dass die Vornahme von Pfändungen nicht erfolgen kann.

Ez annyit jelent, t. ház, ... — én nem bírok azzal az érzékkel, hogy ezt helyeseljem, pénzügyi körökben talán helyeslik ezt, — szóval az mondatott ki, hogy ha a lipcsei Reichsgerichtnek az ítélete a legigazságosabb és legrészrehajlatlanabb is, rejtsük el azok elől, úgy mondják, activáinkat, hogy azok foglalás tárgyát ne képezhessék. Ez így történt. Lehetnek ennek pénzügyi okai, de ezekbe belebocsátkozni nem akarok. De már most mit mond a t. képviselőház ahhoz, hogy mikor ez a »Nachtrags-Übereinkommen« létesült, itt van Taussig úr aláírása, mikor ő ezt szintén aláírta, épen ezen kinlevőségekre, melyek a németországi transport forgalomból a Kassa oderbergi vasút javára mutatkoztak, e követelésekre egyszerre egy Holz nevű bankár közel egy millió frank elejéig végrehajtást vezetett.

Nagyon természetes, hogy azok, a kiket ez a foglalás megelőzött, ezt csodálatosnak találták, mert ismerték Holz urat, mint egy igen szerény vagyonnal biró boroszlói bankárt, igen csodálkoztak, vajjon ennek a Holz úrnak hogyan került 1960 kötvény az ő birtokába.

Utána jártak a dolognak és látták, hogy az a jegyzék, a melyet ez a Holz úr a bíróságnál bemutatott, — mert a német eljárás szerint elegendő a kötvényeknek a jegyzékét bemutatni, ha a tagadásba nem vétetik, akkor ezt alapúl elfogadják, — ezen jegyzék ezen úgynevezett borderau, — a mint ezt a pénzügyi körökben mondják, — az Oesterreichische Bodencredit-Anstalt stampigliájával van ellátva, és csupa már convertált kötvényeket tartalmazott?

T. képviselőház! Ezen kötvényeket szemlélet tárgyává tették az érdekeltek, és azt tapasztalták, hogy azok a kötvények, melyekkel ez a Holz nevű bankár úr operált, mint convertált papirok el voltak látva: először is a prágai letéti hivatal stampigliájával; abban a bűnvádi feljelentésben, a mely a Bodencredit-Anstalt ellen beadatott, a számok meg vannak nevezve. El voltak látva Miller J. M. & Comp. czégnek a stampigliájával, mint szintén convertáltak; el voltak látva Elison Schloss stampigliájával, de el voltak látva Landau bécsi bankárnak szintén a stampigliájával, mint már convertált papirosok; el voltak látva, t. képviselőház, az osztrák-magyar banknak a stampigliájával, mint szintén convertáltak, sőt a bűnvádi perben ott fekszenek bizonyos levelek azoktól a bankczégektől, melyekben egyenesen elismerik, hogy ezeket a kötvényeket, a melyeket Holz bankár perel, szabatosan meghatározva hogy ki által, convertálás végett már bemutattak a Bodencredit Anstaltnál, a mely a conversio és a kifizetés működését vezette.

T. képviselőház! Ilyen körülmények között két csalárd tény mutatkozott a kötvénytulajdonosok előtt. T. i. magában az, hogy ezek a fingált követelések, — nem fictiv, a mint a t. minister úr mondotta, — hanem fingált, koholt követelések érvényesíttettek, már magában ez a tény is incorrect, sőt büntetendő cselekmény. De másrészt, ha nemcsak ez történt, hanem a Bodencredit-Anstalt megbízásából beadott, koholt keresetnél még convertált papirokat is használtak fel a perben, ez már oly bűnvádi cselekmény, a melyre semmiféle mentséget nem találni. A mint tehát mondám, az érdekeltek bűnvádi feljelentést tettek. És mi történt? Előnyomozás történt, — úgy a mint a minister úr is mondja, és hogy az ügy megszüntettetett. Megmondom hogyan szüntettetett meg. Nem a tényállás hiányában, hanem büntethető tényállás hiányában. Nem látott büntetendő cselekményt az osztrák államügyészség.

Ezen előnyomozás során megidézték a Bodencredit-Anstaltot, *(Halljuk! Halljuk!)* és ime itt van a vallomás, a milyet csak olyan ember adhat be, és csak olyan ember tarthatja e vallomásban felhozott beszédet correcteknek, — mert a Bodencredit-Anstalt annak mondja — oly bank czég vagy egyén mondhatja correctnek, a ki üzleti »moral-inssaniti«-ben szenved. Méltóztasék meghallgatni.

Itt van Taussig úr vallomása, melyet Cle-

Digitized by Google

mens úr útján bemutatott. Az államügyész szemébe tartá: hogyan mertek ki Holz név alatt foglalni, hisz ez koholt foglalás, mely büntetendő cselekmény! Erre Tauszig úr a következőket mondá *(olvassa)*: »Auf diese Weise versuchten die betreffenden Arrestwerber ihre Forderungen auf Zahlung in Gold, für welche sie in Österreich niemals ein Urtheil erlangt hätten, bei den ausländischen Gerichten durchzusetzen.«

Most tér át a szegény Holz boroszlói bankárra, a ki csak az által menekült a pertől, hogy a boroszlói bíróság előtt azt vallotta, hogy nem is gyanította, mily czélokra használta fel őt a Boden-Creditanstalt. *(Olvassa)*: »Herr Albert Holz, Banquier in Breslau erwirkte ebenfalls (zugegeben als Commissionär der k. k. priv. Allgemeinen Oesterreichischen Bodencredit-Anstalt, also in eigenen Namen aber für Rechnung dieser Anstalt) dergleichen Arreste, wie aus den Beilagen C und D hervorgeht, am 31. 1889 p. cts. 1093 Stück und am 7. Jänner 1890 p. cts. 867 Stück Prioritäts-Obligationen.«

Tehát »Strohmann« útján, és ezt commissionariusnak nevezi, ép úgy, mint a zsidóboltos, mikor a feleségére iratja át üzletét, feleségét commissionariusnak nevezné. *(Derültség bal felől.)*

(Tovább olvassa): »Herr Ledermann strengte gegen Holz eine Klage auf Ungiltigkeitserklärung dieser beiden Arreste an.

Die Behauptung nun, auf welche sich diese Klage stützt, dahin gehend dass die 1093 und 867 Stück Obligationen des Holz solche Stücke sind, welche bereits getilgt waren, ist eine unrichtige.

Diese Obligationen kamen in den Besitz der Allgemeinen Oesterreichischen Bodencredit-Anstalt, theils dadurch, dass diese Bank, dieselben bereits vordem in Gemässheit der Verlosung mit 1. Jänner 1890 eingetretenen Zahlungstermine kaufte, theils dadurch, dass sie bei dieser Bank theils vor, theils nach den Fälligkeitstermin präsentirt wurden.«

Tehát beismeri, hogy nagyrészben convertáltak a kötvények, teljesen ellentétben azzal, a mit a minister úr mondott. Most azután igyekszik magát menteni.

(Olvassa): »Die Bodencredit-Anstalt wurde hierdurch unbeschränkte Eigenthümerin dieser Obligationen, sie hatte die freie Wahl, diese Obligationen als Mitglied des Banken-Consortiums der Kaschau-Oderberger Bahn einzuliefern, oder den auf dieselben entfallenden Betrag zu Händen der Kaschau-Oderberger Bahn zu erlegen; anderseits hatte die besagte Bahn kein Recht diese Wahl der Bodencredit-Anstalt zu entziehen und gerade auf Einlieferung der Stücke zu bestehen.

Mit anderen Worten dadurch, dass diese Prioritäts-Obligationen in den Besitz der Bodencredit-Anstalt gekommen waren, galten sie noch nicht als eingelöst, und weder die Kaschau-Oderberger Bahn, noch sonst Jemand hatte das Recht, die Bodencredit-Anstalt in der Geltendmachung, der aus diesen Obligationen entsprungenen Forderungen zu hindern.

Wenn sie demnach als für zweckmässig erachtete, gleich den Anzeigern den Versuch zu machen, durch Erwirkung von dergleichen Arresten auf die Guthabungen der Bahn in Breslau Zahlung in Gold zu erlangen, so kann dieser Vorgang nicht einmal für incorrect, geschweige denn für strafbar angesehen werden.«

Hát ez közönséges csalárd dolog. De van az éremnek másik oldala is. Ha a Kassa-oderbergi vasút, — mint a minister úr mondja, — erről nem bírt tudomással, nem látja-e be a minister úr, hogy ez egyenesen merénylet a mi érdekünk ellen? Nem méltóztatik belátni, hogy ha ez nem derittetett volna ki criminalis úton, akkor ezen 1 millió franknak megfelelő körülbelül 100.000 frtot tevő valuta-különbözet ezen 700.000 frtunkból fizettetett volna ki, vagyis akkor a 100.000 frt valutakülönbözetet a mi alapunkból fizették volna? Igaz-e ez minister úr vagy sem?

Lukács Béla kereskedelmi minister: Mondtam, hogy intézkedtem ez irányban!

Visontai Soma: Ezen kérdés felett tehát nem lehet egyszerűen átsiklani azzal, hogy érdekelve van-e a kassa-oderbergi vasút vagy nincs, hanem azt kell vizsgálni, hogy a Bodencredit-Anstalt nem követett-e el valami olyasmit, a mi egyenes megtámadása a mi anyagi érdekeinknek. Mert, mint mondtam, ha a kriminalis per által erre rá nem jövünk, mi történik? Kisül, hogy a Bodencredit-Anstalt megcsalja a Kassa-oderbergi vasutat, megcsalja a consortium többi tagjait, Holz nevében pert indított az arany valutáért, és abból a 700.000 forintból, a melyből a kamat garantiát kellett fizetni felszed 100.000 frtot és elzsebeli. Épen ezen kriminalis per eredményezte, hogy ezen üzleti tisztességgel és minden jogi felfogással ellenkező ügy felderíttetett.

Befejezem beszédemet, t. ház, *(Helyeslés jobb felől.)* de oly nagy okunk épen nincs e dolog befejezését kívánni, különösen a t. túloldalnak azért, mert valahányszor ily pénzügyi természetű javaslattal áll elő a kormány, a képviselőház mindig nagylelkűséget és előzékenységet tanúsít.

Méltóztassanak csak az utolsó években ide bemutatott pénzügyi javaslatokat tekinteni. De ha úgy áll a dolog, hogy Magyarország épen a pénzügyi erősödés szempontjából nem tartózkodott a legmesszebb menő áldozatoktól sem,

Digitized by Google

pártkülönbség nélkül támogatta e javaslatokat, sőt a Kassa-oderbergi vasútnál boldogúlt Baross minister azt mondotta, hogy okvetlenül nyomban meg kell a javaslatokat szavazni, mert különben az egészből nem lesz semmi; a mint pedig mi azt megszavaztuk, — a pénzügyi kezelés már nem közvetlenül a ház elé tartozván, — azt hiszem, hogy ha talán saját kényelmünk rovására több időt veszünk is igénybe, annak megvizsgálása czéljából, hogy vajjon a törvényjavaslat intentiojának a végrehajtásnál megfeleltek-e, hogy a törvény, a melyet előzékenységgel meghoztunk végrehajtatott e a maga szellemében: nem végzünk fölösleges munkát. *(Helyeslés bal felől.)*

Ezt voltam bátor megjegyezni, és kijelentem újra, hogyha a t. minister úr egyszerűen azt konstatálta volna, hogy a Kassa oderbergi vasút ezen műveletben érintve nincs, a melyről kimutattam, hogy milyen természetű, tudomásúl vettem volna válaszát. De minthogy a minister úr kijelentése azt az aggodalmat kelti bennem, hogy azok a bizonyos »Exploitirungs-Ritterek«, a kik bizonyos időben Magyarországot kizsákmányolási objectumnak tekintették, hogy azok a lovag urak talán még ma is oly hosszúkezűek, hogy feszélyezésbe tudják hozni Magyarország egy hatalmas állású ministerét; minthogy látom, hogy a t. minister úr nem azzal a bátorsággal és nyiltsággal válaszol, a melyet az ügy megkíván: nem veszem tudomásúl válaszát. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélső baloldalon.)*

Molnár Antal jegyző: Wekerle Sándor ministerelnök!

Wekerle Sándor ministerelnök és pénzügyminister: T. ház! Méltóztassék megengedni, hogy a szőnyegen forgó kérdéshez rövid nehány megjegyzést tegyek. *(Halljuk!)* Mi az úgynevezett valutapereket, a melyek abból keletkeztek, hogy mi akkor, a midőn az aranynak és ezüstnek értéke a paritás alapján egyforma volt, ezüstben kapott s mindig ezüstben fizetett kölcsönöket, később midőn nagyobb lett az arany értéke, aranyban nem ismertük el, hanem csak ezüstben kivántuk teljesíteni kötelezettségeinket, jogosaknak soha sem ismertük el. Egyetlen egy magyar kormány sem volt, a mely elismerte volna, hogy az ezüstben kapott kötelezettséget azért, mert az arany értéke nagyobb lett, aranyban legyen kénytelen teljesíteni.

zen valuta-pereket el nem ismertük, az állam érdekében nem ismertük el, mert nagy lett volna a károsodás és így ezen valuta-perek ellen minden rendelkezésünkre álló eszközzel védekeztünk. Megjegyzem, hogy ez nem annyit tesz, hogy a mennyiben hazai bíróságaink ismernék el ezen valuta-perek jogosultságát, hazai bíróságaink itéletét teljes mértékben tisztelni kötelesek nem volnánk, de a külföldi bíróságokkal szemben a védekezésre minden rendelkezésünkre álló eszközt felhasználtunk és felhasználtak hivatalbeli elődeink is, még pedig a törvényhozásnak folytonos tudomásával, folytonos ellenőrzésével. *(Úgy van!)* A Kassa-oderbergi vasútnak jelentékenyebb oly tartozásai voltak, a melyek után a fizetések ezüstben teljesíttettek, de a melyek után a fizetést a külföldön a magasabb értékű aranyban követelték. A Kassa-oderbergi vasút ellen ennek alapján perek tétettek folyamatba, a melyek annyival veszélyesebb jellegűekké váltak, minél jelentékenyebbek lettek azon összegek, a melyek az évről-évre való visszafizetésekből a Kassa-oderbergi vasútra háramoltak, a Kassa-oderbergi vasút tehát érdekeinek megóvása végett 1887-ben vagy 1888-ban szerződést kötött, hogy a régi czímleteket új czímletekre convertálja s ezen egész conversionak nem tulajdonképeni kamatmegtakaritásra, hanem a valuta-perek elkerülésére volt a suly fektetve. Ha jól emlékszem, a szerződés lényege abban állott, hogy a vasút azért, mert bizonyos consortiumnak átengedte a convertálást, bizonyos tőkenyereségben részesül, más résztől pedig tőke tétetett le az ezen valuta-perekből eredő károsodás fedezésére, kimondatván, hogy a mennyiben ez a tőkealap, mely letétetik, a mondott czélra nem volna elégséges, a konsortium lesz köteles e többletet fizetni, a mennyiben pedig a letett tőke alapból még fenmaradt valami összeg, ezt a vasúttársúlatnak köteles kifizetni. A vasúttársúlatnak tehát érdekében áll az, hogy ez az alap ki ne meríttessék, mert ha az ki nem meríttetik, akkor bizonyos haszna van a vasúttársulatnak, mert a fele őt illeti a megtakarításból. Már most, t. ház, ezen conversionalis műveletnek folyama alatt egy váddal léptek fel a consortiumnak egy tagja ellen, tudniillik azzal a váddal illeti a consortium egyik tagját, hogy olyan kötvényeket értékesített a külföldön, a melyek az ő tulajdonát képezték, de nem képezhették egy harmadik ember tulajdonát, s ez által károsodtak volna úgy consortialis társai, mint maga a Kassa-oderbergi vasút is.

Ahhoz, hogy a consortium egy ilyen tagja mit követett el, miután az arra illetékes bíróságok e tekintetben véghatározatot hoztak s miután a consortium ezen tagja fölött mi felügyeletet gyakorolni jogosítva nem vagyunk, hanem csak a vasút, mint szerződéses fél ellenében vagyok jogosítva ellenőrzést gyakorolni annyiban, hogy ne károsodjék, — ehhez a dologhoz nekünk semmi közünk, és ezért a kereskedelemügyi minister úr igen helyesen fejezte ki ezt, s nem vette, mint Visontai képviselő úr mondta, védelmébe a consortium illető tagját,

Digitized by Google

hanem igyekezett kerülni, hogy se ellenére, se védelmére ne szóljon. *(Helyeslés jobb felől.)* Ezekről a padokról tehát igyekezett a kellő semlegességet megóvni. *(Helyeslés jobb felől.)*

A kereskedelmi minister úr válaszának lényege az volt, hogy ehhez semmi közünk nincs. Ha a Kassa-oderbergi vasút is tudott ezen állítólagos üzelmekről, ehhez igenis mégis lett volna közünk, de a minister úr okmányokkal igazolta, hogy az az állítás, mintha a Kassa-oderbergi vasút tudott volna erről, nem való, s így természetes, hogy maga a kérdés elesik.

A harmadik kérdés, a mi minket érdekel az, hogy vajjon a Kassa-oderbergi vasútat bizonyos kár érheti-e abból, hogy egy harmadik személy, kinek eljárásához, — a mint mondom, — közvetlen közünk nincs, úgy irányítja a műveletet, hogy azon alap kisebbedik vagy felhasználtatik. Erre nézve a t. minister úr válasza az volt, hogy ez által a vasútat semminemű kár se érte, és rendeletileg gondoskodott arról, hogy kellő ellenőrzés gyakoroltassék, hogy e tekintetben kár a jövőre se érhesse. Ez, t. ház, egy tökéletesen correct és minden tekintetben kimerítő válasz, s azért kérem a t. házat, hogy azt ily értelemben tudomásúl venni méltóztassék. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Megjegyzem még, t. ház, egy mellékes közbeszólásra, a midőn azt a nagy convertionalis művelettel, nem a Kassa-oderbergi vasút convertionalis műveletével, hanem a mi convertionalis műveletünkkel hozta összeköttetésbe, hogy ez a megjegyzése semminemű alappal nem bír, ehhez a kérdéshez egyáltalában nem tartozik. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Engem ezen convertionalis műveletnél az a szempont vezérelt, hogy egy részről megóvjam saját állásom méltóságát, de ne veszélyeztessem az államnak érdekeit. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Engem úgy akkor, mint most is az a szempont vezérel, hogy ilyen kérdéseknek, melyek engem közvetlenül nem érdekelnek, bírálatába nem bocsátkozom, nem bocsátkozom azért, mert sem én, sem ministertársaim nem engedhetjük, hogy nyilatkozataink különböző igényeknek, melyek részint jogos, részint jogtalan alapon ilyen kérdésekben érvényesíttetnek, akár előmozdítására, akár hátramozdítására eszközül felhasználtassanak. *(Élénk helyeslés.)* És igen kérem, a t. képviselő urat, hogy ezen határokat legyen szíves saját eljárásában, saját feleletében is szemelőtt tartani, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* mert a félreértés az ilyen kérdésekben, hogyha a semleges álláspontot meg nem tartjuk, nem csak ezen oldalról, hanem azon oldalról is, káros következményeket idézhet elő. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Visontai Soma: T. ház! Egészen röviden kívánok reflectálni *(Zaj a jobboldalon.)* az imént hallotakra.

Azt hiszem, hogy felszólalásommal semmi okot nem szolgáltattam arra nézve, hogy rólam megjegyeztethessék, mintha én azon semleges álláspontot, a melyet politikai téren elfoglalni kell, mellőztem volna. *(Derültség a jobboldalon.)* Azt hiszem, a ministerelnök úr azt mondotta, hogy ezen az oldalon is igyekeznünk kell, hogy álláspontunk olyan legyen, hogy félreértésekre ne adjon okot. Én az ügynek azon részével, a mely magánjogi természetű, nem foglalkoztam. Én úgy gondolom, hogy a mint a parlamenti embernek nem állhat érdekében, hogy magánérdekeket istápoljon, épen úgy másfelől nem lehet hívatva arra, hogyha a közügyek hátterében magánérdekek is vannak, hogy azoknak megvitatását mellőzze. A mi a ministerelnök úr válaszát illeti, kijelentem, hogy a választ azon magyarázatban, a melyet azt hiszem a kereskedelemügyi minister úr is a magáévá tesz, én tudomásúl veszem. Teszem ezt azért, mert a ministerelnök úr világosan megjegyezte, hogy az az alap, melyet a törvényhozás teremtett, csak azon célokra fordítható, melyekre rendeltetett, és ez alapok minden tendentiosus kisebbítése a mi érdekeinket sérti. Tudomásúl veszem, mert a ministerelnök úr világosan kijelentette, hogy sem védelmébe, sem támogatásába nem veszi azt az eljárást, melyet, melyet a consortium egyik tagja követett, és mert kijelentette, hogy a kormány gondoskodni akar oly intézkedésekről, melyekkel sikerül az ilyen, netán újra előforduló merényletekről tudomást venni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Maga a képviselő úr tudomásúl vevén a választ, azt hiszem a t. ház is tudomásúl veszi. *(Helyeslés.)*

Várady Károly képviselő úr kéri, hogy interpellatioját szombatra halaszthassa. Azt hiszem, méltóztatik a halasztást megadni. *(Helyeslés.)*

Következik Horváth Gyula képviselő úr interpellatioja.

Horváth Gyula: T. ház! Csak sürgős természeténél fogva nem akarom interpellatiomat szombatra halasztani, hanem lehető röviden elő akarom adni interpellatiom indokolását. Interpellatiom a fegyvergyári munkások munkabeszüntetése tárgyában történik. E munkások egy küldöttsége járt nálam, és én, mert sztrájk közben interpellatiok tételét csak rendkívüli és ritka esetekben tartom jogosúltnak: mindenekelőtt azon feltételhez kötöttem interpellatomat, hogy ők a maguk részéről kijelentsék, hogy ha az illető igazgatóság megigéri nekik, hogy panaszaikat megvizsgálja: minden továbbiak

Digitized by Google

nélkül munkába állanak. Miután ez igéretet teljesítették, azt hiszem nem lett volna helyén való és jogosult, ha most ez interpellatiot — a mennyiben az ő érdekük a közérdeknek is megfelel, — meg nem teszem. *(Halljuk!)*

Ezek előrebocsáttása után tartózkodom attól, hogy a gyár és a munkások közötti viszonyról egyáltalában szóljak. E viszony e tekintetben a törvények korlátai között úgy az egyik, mint a másik fél a maga szabad akaratát érvényesíti. Tartózkodom most annak taglalásától is, vajjon kívánatos és helyes-e az, hogy ezen fegyvergyárnak existentiája fennállhatósága, vagy jövedelmezősége, mely fegyvergyárat tetemes áldozatok árán újból létrehozta a magyar törvényhozás áldozatkészsége, akár mely oldalról előidézett sztrájkok által kérdésessé tétessék. Lesz alkalom ezt a kérdést a honvédelmi tárczánál érinteni annál is inkább, mert ennek felemlítése szükséges. A sztrájk genezisére nézve azonban bátor leszek csak a következőket elmondani. A mint én különböző oldalról informálva vagyok, e sztrájk okát képezi az, hogy a munkások hallották, — habár ez tényleg velük szembe foganatba nem vétetett, — hogy a munkabérek lefognak szállíttatni, és ők azt hitték, hogy ezen leszállítás folytán úgymondva kiszolgáltatva lesznek annak, hogy mindig újabb és újabb idegen munkások fognak behozatni, hogyha ők föltétlenül alá nem vetik magukat a gyár igazgatósága rendelkezésének.

Én itt csak azt akarom megemlíteni, hogy az én nézetem és meggyőződésem szerint is a munkásoknak oly munkabér fizettetik, a melyhez hasonló munkabér aránylag sehol, egyetlen gyárnál sem adatik. Ez a magasabb munkabér pedig megállapíttatott azért, mert előbb a gyár gyakorlatlan munkásokkal kezdvén a meg a működését, magasabb bért kellett átlagban megállapítani, hogy azok a munkások, míg a gyakorlatot megnyerik, az átlagmunkáért is kellő mennyiségű bért kereshessenek. Ebből támadt maga a sztrájk.

A nélkül, hogy ezt elemezni kívánnám, kell hogy constatáljam a mint azt a lapokból és máshonnan mindenki constatálhatta, hogy azok a munkások, azalatt az idő alatt, míg a gyár igazgatósága és köztük differentiák voltak, a legpéldásabb magatartást követték, s egyáltalában nem törekedtek egyébre, mint arra, hogy a gyár igazgatóságával érintkezésbe jutva, a köztük lévő differentiák lehető gyorsan kiegyenlíttessenek.

Itt van azután az a mi újból feltünő. Lehet, hogy a munkásoknak igényei jogosulatlanok voltak, lehet, hogy nem voltak indokolva, de annyi bizonyos, hogy akár voltak akár nem, ezeket mérlegelni kell vala, ezeket az igazgatóságnak elbírálás alá kell vala vennie. Azonban a nélkül, hogy ezek legkisebb mérlegelés alá vétettek volna, tény, hogy akárhányszor felajánlották a munkások a békés kiegyezést és a munkának felvételét, mindannyiszor a legridegebben visszautasították őket.

Részemről határozottan azon nézetben vagyok, hogy a legerélyesebben kell mindazon munkásokkal eljárni, a kik a csend és rend megzavarásával a gyári munkának folytatását indokolatlanul lehetetlenné teszik, és a kiknek a tendentiája a sztrájk előkészítése, de másfelől ép úgy a legerélyesebben s leghatározottabban kell eljárni azon munkaadókkal szemben is, a kik épen kiváló állásukat arra használják fel, hogy nem az illetők panaszainak meghallgatása, és az illetők kérelmeinek mérlegelése mellett igyekeznek a dolgokat elintézni, hanem a hatóságok segédkezésére támaszkodva, úgyszólván a munkásokat poroszlók által akarják kényszeríteni oly dolgok teljesítésére, a melyeket tőlük joggal kívánni nem lehet. Ezt az ügy tisztázása végett szükségesnek tartottam a t. háznak előadni, s méltóztassék megengedni, hogy felolvassam interpellatiomat, *(Halljuk! Halljuk!)* mely legnagyobb részben a hatóságok közbelépésére, illetve a hatóság közbelépése alkalmával elkövetett állítólagos visszaélésekre vonatkozik, melyeket én nem tudok. És végül egyik pontja pedig vonatkozik, hogy a mit teljesen jogosultnak tartok, a legerélyesebb eljárás követtessék a rendetlenkedő munkásokkal szemben-egyszersmind annak hangsúlyozása, hogy az illető munkaadókkal szemben megtörténik-e a hatóság részéről mindaz, a mi szükséges arra, hogy a strike sem az egyik, sem a másik részéről mesterségesen ne provokáltassék, hanem megszüntettessék.

Interpellatiom következőg szól *(olvassa)*:

Interpellatio.

1. Van-e tudomása a belügyminister úrnak arról, hogy a fegyvergyári munkások, szám szerint mintegy 1500 an, a gyárban a munkát már több napok előtt beszüntették?

2. Van e tudomása arról, hogy a munkaszünetelést fentartó munkásokkal szemben a rendőség igénybevétetett anélkül, hogy ezek akár rendzavarást, akár bárminemű törvény által tiltott kihágást követtek volna el?

3. Van-e tudomása arról, hogy egyes munkások a csendőrök által a korcsmákban tettleg bántalmaztattak, p. o. arczúl verettek, a korcsmai helyiségből kiüzettek?

4. És végre, van-e tudomása arról, hogy azon munkás, ki a munkások panaszát a gyárigazgatóságnak átadta és szóval tolmácsolta, a nélkül, hogy erre a legkisebb okot szolgáltatta volna, elfogatott és eltolonczoltatott; vala-

Digitized by Google

mint arról hogy a községi hatóság hivatalosan, dobverés mellett kihirdette, hogy mind azon munkások, kik egy meghatározott idő alatt munkába nem állanak, hazájukba fognak tolonczoltatni, vagy ha helyi illetőségűek, mint rendzavarók, büntetés alá fognak vonatni?

Ha mindezekről tudomást szerzett a belügyminister úr, hajlandó-e, tekintettel a dolog sürgős természetére, úgy intézkedni, hogy a polgárok szabadsága és szabad elhatározási joga a hatósági közegek által ne korlátoztassák, és az ez ellen vétett közegek példásan megbüntettessenek.

Hajlandó-e a minister úr a hatóságokat oda útasítani, hogy munkásmozgalmak, munkás zavargások, vagy munkabeszüntetések alkalmával ne csak a munkaadók törvényes és jogos érdekei óvassanak meg, hanem egyszersmind a munkások joga és szabadsága is minden túlkapások- és törvénytelen elnyomásokkal szemben hatóságaink által megvédessenek. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

T. ház! ehhez vagyok bátor még adni, hogy miután — Istennek hála — Magyarországon még nincs munkáskérdés, nem is szabad munkáskérdést csinálni. *(Élénk helyeslés.)* Hogyha pedig munkáskérdést csinálnak, nemcsak a munkások, hanem a mit már több alkalommal szomorúan tapasztaltam, a munkaadók is, akkor ezen munkaadókkal szemben a lehető legszigorúbban kell eljárni, mert csak akkor lehet jogosúltsága az államnak és a hatóságoknak az e tekintetben felmerülhető bajokat minden irányban orvosolni, ha a munkaadókat is kötelességeik fejlesztésére a legszigorúbban rászorítja. *(Helyeslés bal felől.)*

Mivel pedig az a ki az, ilyen kérdéseket a képviselőházban felhozta igen könnyen azon gyanú alá eshetik, hogy népszerűsködés, vagy nem tudom miféle más intentio vezeti: kijelentem, hogy én csakis azért hoztam fel a kérdéseket, hogy, addig, a míg lehet, orvosoljuk a bajt, s akadályozzuk meg azt, hogy Magyarországon munkáskérdés ne is legyen, és hogy ezen munkáskérdés ne álljon elő oly gyáraknál, melyek az állammal bizonyos összeköttetésben állanak, s a melyeknek létesítése érdekében az állam hozza a legnagyobb áldozatot. *(Úgy van! bal felől.)*

Mindezek alapján, és azért is, mert ily kérdéseket nem szabad hosszasan függőben hagyni; mert nem szabad sem a munkások sztrájkolását, sem az igazgatóság netán helytelen álláspontját kásos fentartani, és mert úgy a gyár igazgatósága, mint maguk a munkások is ez ügynek mielőbbi elintézését óhajtják, kérem a t. minister urat, kegyeskedjék interpellatiomra mielőbb válaszolni. *(Helyeslés bal felől.)*

Hieronymi Károly belügyminister: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Habár az idő nagyon előrehaladt, mégis bátor leszek az interpellationak némely pontjaira a választ azonnal megadni. *(Helyeslés.)*

Arról, hogy körülbelül 1500 munkás megszüntette a magyar királyi fegyvergyárban a munkát: a fővárosi rendőrség jelentése alapján van tudomásom. De van tudomásom ennek alapján arról is, hogy ezek a munkások eddig semminemű zavargást nem okoztak, eljárásukkal a törvény korlátai közt mozognak, és hogy ennélfogva semmiféle hatósági beavatkozására eddig szükség nem volt.

Arról, a mit a t. képviselő úr e tekintetben hozott fel, hogy e munkásokkal szemben a csendőrség vétetett volna igénybe, s hogy a csendőrök a munkásokat bántalmazták volna, eddig tudomásom nem volt. Utána fogok járni és tudomást fogok az ügy állásáról magamnak szererzni, s minden esetre fogok intézkedni az iránt, hogy úgy a hatóságok, mint a csendőrök a munkásokkal szemben a törvény korlátai közt járjanak el. *(Helyeslés.)*

Az interpellationak főtárgya azonban az, hogy hajlandó vagyok-e saját hatáskörömben intézkedni, hogy e sztrájk lehetőleg hamar megszüntettesék. *(Úgy van! jobb felől.)* Én úgy vagyok meggyőződve, és e meggyőződésem részben tapasztalaton is alapszik, hogy a munkaadók és munkások közti viszony akkor intéztetik el a legalaposabban és legigazságosabban, ha abba sem hatóságok, sem harmadik személyek nem avatkoznak. *(Úgy van! jobb felől.)* Ezzel nem azt akarom mondani, hogy nincsenek oly esetek, midőn a munkások érdekében az államnak bele avatkozási jogát és kötelességét érvényesíteni kell; mert lehet eset, hogy egy félreeső völgyben, a hol gyár vagy bányaüzlet van, és nagyobb számú munkás telepíttetett ki, a bánya vagy gyár üzlet tulajdonosa vagy vezetője a munkát beszünteti abból a czélból, hogy leszállítsa a munkabéreket. Ily esetben, a munkások alig vannak abban a helyzetben, hogy jogos érdekeiket megvédhessék. Ily esetben az államnak érvényesítenie kell beavatkozási jogát és kötelességét; *(Élénk helyeslés.)* de Budapesten, a hol a fémmunkások, a mint ezt az interpelláló képviselő úr maga is beismerte, — mind oly magas béreket élveznek, minők aránylag Európa nagyobb iparral bíró városaiban nem igen vannak, beavatkozásra nincs szükség, *(Úgy van!)* mert azok a kik ma a fegyvergyárban nem kapnak munkát, ha jóravaló és ügyes emberek, fognak másutt is hasonló jó bérért munkát kapni. *(Úgy van!)* A munkások érdekében tehát beavatkozásra szükség nincs. Mindazonáltal, ha akár a munká-

Digitized by Google

sok részéről intéztetnék hozzám felszólítás, hogy ezen magábanvéve sajnos strike megszüntetésére közreműködjem, akár pedig a fegyvergyári igazgatóság fordúlna ily irányú kérelemmel hozzám, én hajlandó volnék azt, a mit a törvény korlátai közt megtehetek, ezen strike megszüntetésére megtenni. *(Élénk helyeslés.)* De constatálom, hogy eddig ily felszólítás sem az egyik, sem a másik fél részéről hozzám nem intéztetett; addig pedig, míg ez az egyik, vagy a másik fél részéről meg nem történik, nem tartom kívánatosnak a munkaadó és munkás között fennálló differentiák kiegyenlítésére beleavatkozni. *(Helyeslés.)* Kérem a t. házat, méltóztassék válaszomat tudomásúl venni. *(Élénk helyeslés.)*

Horváth Gyula: A minister úrnak válaszát köszönettel tudomásúl veszem, *(Helyeslés.)* és csak annyit kívánok megjegyezni, hogy interpellatiom utolsó pontjában nem azt kértem, hogy a hatóság közbelépjen, hanem azt, hogy a minister úr oly intézkedéseket tegyen, a melyek mellett a munkaadók és a munkások érdekei egyforma elbánásban részesüljenek a hatóságoknál. Nem csak a munkásoknak, hanem a fegyvergyárnak is érdeke az, hogy ennek a sztrájknak mielőbb vége legyen, mert ha a sztrájknak rövid idő alatt nem lesz vége a fegyvergyár elvállalt szállitási kötelezettségeit nem tarthatja meg, és így e force majeurrel kötelezettségeitől szabadúl, vagy ismét ott leszünk, hogy a jövő nyáron újból tárgyalhatjuk a harmadik fegyvergyár felállíttásának kérdését. Ez pedig nem kívánatos. *(Helyeslés.)*

Elnök: A képviselő úr maga is tudomásúl vevén a választ: kijelentem, hogy azt a t. ház is tudomásúl veszi. *(Helyeslés.)*

A kereskedelmi minister úr kíván szólani.

Lukács Béla kereskedelmi minister: T. képviselőház! Van szerencsém benyújtani egy törvényjavaslatot a Koeával kötendő kereskedelmi szerződésre vonatkozólag. Kérem méltóztassék azt kinyomatni, szétosztatni és előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a közgazdasági bizottsághoz útasítani.

Elnök: A törvényjavaslat ki fog nyomatni, szét fog osztatni és tárgyalás és jelentéstétel végett a közgazdasági bizottsághoz útasíttatik.

A legközelebbi ülés ideje s napirendje már meglévén állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 3 óra 10 perczkor.)

Digitized by Google

155. ORSZÁGOS ÜLÉS

1893. évi február hó 9-én, csütörtökön

B. Bánffy Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Mezei Mór képviselő végleges igazolása. — Felíratok és kérvények bemutatása. — A gazdasági bizottság jelentése a képviselőház február havi költségvetéséről. — Az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról, és a megyei törvényhatóságok állami javadalmazásának felemeléséről szóló törvényjavaslatnak folytatólagos tárgyalása. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Hieronymi Károly, gr. Bethlen András, Szilágyi Dezső, b. Fejérváry Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést ezennel megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Perczel Béni jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Molnár Antal, az azok ellen jelentkezőket Bernáth Dezső jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik a tegnapi ülés jegyzőkönyve.

Perczel Béni jegyző (*olvassa a február hó 8-án tartott ülés jegyzőkönyvét*).

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre? (*Nincs!*) Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesítve van.

Jelentem a t. háznak, hogy Mezei Mór, Budapest fő- és székváros V. választókerületében megválasztott országgyűlési képviselő megválasztása óta a szabályszerű 30 nap eltelt a nélkül, hogy választása ellen kérvény adatott volna be.

Ehhez képest Mezei Mór képviselő a végleg igazolt képviselők jegyzékébe iktattatik.

Bemutatom Aradvármegye közönségének feliratát a közös fordúlóban fekvő földeknek és a közlegelőknek gazdasági használatra való szabályozása tárgyában.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a ház kérvényi bizottságának.

Bemutatom továbbá a kőhalmi állami népiskolai tanítótestületnek Gutenau Károly, —

a kolozsvári állami felsőbb leányiskola tanítónőinek és tanárainak Schvarcz Gyula, —

a temesvári állami felsőbb leányiskola tanítónőinek és tanárainak gr. Szapáry Gyula országgyűlési képviselők által beadott kérvényét az állami tisztviselők és szolgák illetményeinek rendezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában.

Miután a törvényjavaslat, melyre ezen kérvények vonatkoznak, már tárgyalás alatt van, mindezen kérvények a ház asztalára helyeztetnek el.

Az elnökségnek több jelentenivalója nincs.

Molnár Antal jegyző: Fáy Gyula, a gazdasági bizottság előadója!

Fáy Gyula előadó: T. ház! Van szerencsém a gazdasági bizottság jelentését a képviselőház február havi költségvetésének előirányzatáról tisztelettel előterjeszteni. Kérem a t. házat, méltóztassék annak kinyomatása, szétosztása, és tárgyalásra való kitűzése iránt intézkedni.

Digitized by Google

Elnök: Méltóztassék hozzájárúlni, hogy a ház február havi költségvetésére vonatkozó jelentés kinyomassék és a ház tagjai közt szétosztassék, és hogy már most megállapodjunk abban, hogy az a szombati ülés napirendjére tüzessék ki? *(Helyeslés.)* Ki fog nyomatni, szét fog osztatni és a szombati ülés első tárgyaként fog tárgyaltatni.

Következik a napirend: Az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról és a megyei törvényhatóságok állami javadalmazásának felemeléséről szóló törvényjavaslatnak folytatólagos tárgyalása.

Molnár Antal jegyző: Sréter Alfréd!

Sréter Alfréd: T. ház! Horánszky Nándor képviselőtársam tegnapelőtti szónoklatában a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatot igazságtalannak és rendszertelennek mondotta. Az én nézetem ezzel teljesen ellentétes, mert, ha tekintjük azon tényezőket, melyekkel e törvényjavaslat megalkotásánál számolni kellett, és a melyek figyelembe vétele nélkül az el sem bírálható; ha arányosítjuk azon egymással ellentéteseknek látszó követelményeket, a melyeket egyrészt az állami tisztviselők és alkalmazottak fizetésének szabályozása és emelése, úgyszintén ezek előléptetési esélyeinek fokozása, másrészt pedig az ország pénzügyi viszonyainak rendezettsége elénk szab: akkor lehetetlen fel nem ismernünk azt, hogy e törvényjavaslat egy szerves egész, olyan, mely rendelkezik az arányosság és az állandóság követelményeivel. Egy keret ez csak, a melybe az egésznek megszavazása nélkül beilleszthető bármely esetleg szükséges és szervezendővé váló államhivatal, és be lesz illeszthető ezen keretbe minden későbbi javadalom-emelés is. Tagadhatatlan, hogy a javaslat nem nyújt annyit, a mennyit a tisztviselők szakértelme, munkássága megérdemel; de igenis nyújt annyit, a mi legalább a legszükségesebb megélhetést és zavartalan munkára való időt biztosítja. Mindenesetre többet, arányosabbat nyújt az eddiginél. Egy kezdet az, valamint az ország pénzügyi egyensulyának helyreállítása csak a jövő felvirágzásának kezdete, de ebben a keretben fokozható és fokozandó lesz a javadalmazás abban az arányban, melyben az ország pénzügyei erősbödni fognak.

T. ház! Horánszky Nándor képviselőtársam csupán a százalékos alapon való fizetésemelést jelzi helyesnek. Világos pedig az, hogyha aránytalanságok voltak az eddigi fizetéseknél, úgy a százalékos alap merev alkalmazása a fizetésemelésnél nem okozhatna egyebet, mint sokkal nagyobb aránytalanságot. *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)*

Horánszky Nándor t. képviselőtársam megtámadta a javaslatot azért, mert ez a kisebb fizetésűek számára vagy semmi, vagy szerinte igen kevés javítást tartalmaz, míg ellenben a magasabb rangosztályoknál nyújtja az emelés zömét. Én, t. ház, ezt tagadom. Vegyük csak az V. és VI. rangosztályt, hiszen itt szó sincsen fizetésemelésről, hanem történik igenis emelés a lakpénzben. Már most odaállítom a kérdést: méltóztassék azt gyakorlatilag venni, vajjon ma egy ministeri osztálytanácsosnak, a kinek a társadalmi állása, de tisztviselői jellege is bizonyos representationalis követelményeket is állit elébe, nem kellett-e mindig ráfizetnie 500 frtból álló lakpénzére? Nem méltányos-e reá nézve a 300 forint plusnak beállítása? Ezzel ellentétben lehet-e azt mondani, hogy a legalsóbb, a XI. rangosztálynál, egybevetve a fizetést a lakbérekkel, a kellő különbözet nem volna megtartva? Egybevetve a minimális 500 frtos fizetési fokozatot a maximalis 700 frtos fizetéssel, és a minimalis 150 frt lakáspénzt a maximalis 300 frt lakáspénzzel, a javadalmazás ezen tisztviselőknél fokozható 650 frttól egészen 1000 frtig, és igenis van mód nyújtva arra, hogy ezen fokozatok különbsége által ugyanazon egy rangosztályban ezek is bizonyos előléptetésben részesüljenek. Nem akarom ezzel azt mondani, hogy ezzel már ki van merítve az államnak minden kötelezettsége saját tisztviselői iránt. Már előrebocsátottam, hogy pénzügyi viszonyaink javúltával még itt is, a hol netalán az állásoknak tömege neheziti a fizetés emelést, kívánatos a tisztviselők helyzetének javítása.

Horánszky Nándor t. képviselőtársam megtámadja azt is, hogy a lakpénzek négy különböző fokozatba soroztatnak, s ez ellen egyik indokúl felhozza azt, hogy hiszen azok a tisztviselők, a kik távol a központból vidéki helyeken vannak alkalmazva, valóban még jobban volnának javadalmazandók, és nem igazságos, hogy ezek lakpénze kisebb legyen, hiszen ha családos emberek, gyermekeiket drágábban kell iskoláztatniok valamely központi helyen.

Ezen a bajon, t. ház, ennek a törvénynek keretén belül egyenlően segíteni lehetetlenség. Ezen a bajon csak maga a helyes administratio segíthet. Legyen szabad egy példát felhoznom. Néhány éve annak, hogy én egy jóravaló adótárnok érdekében jártam el a pénzügyministeriumban, azzal a kéréssel, hogy ezt az adótárnokot, a ki négy gyermekkel megáldott családapa, tegyék át Szirákról Losoncra. Ha jól emlékszem, Gombos ministeri tanácsos úrtól akkor azt a feleletet kaptam, hogy ezt a kívánságot teljesiteni fogja, kivéve egy esetben, ha t. i. más olyan adótárnok is folyamodik, a kinek több, pl. 5—6 iskoláztatandó gyermeke van.

Ezen törvényjavaslat keretén belül tehát ily bajon segíteni nem lehet; segíthet azonban, és

Digitized by Google

hivatva van segíteni ezen a helyesen alkalmazott administratio. *(Úgy van! Helyeslés jobb felől.)*

Horánszky Nándor t. képviselőtársam megtámadja a rangosztály institutioját, s attól fél, hogy ez a Dieten-classe-féle rendszer majd olyan gépezetet inaugurál, a mely képes arra, hogy ezekből a mi tisztességes, jóravaló állami tisztviselőinkből majd olyanokat teremtsen, mint a minők voltak azok a hivatalnokok, kik az ötvenes években azt az önkénytes kényszerkölcsönt kereztül hajtották, olyan gépezetet, mely alkalmas lesz arra, hogy később majd tisztviselői karunk tiszti mondurba öltözzék, és nem tudom, oldalára akasztja-e az aranyozott és gyöngyházas markolatú híres spádét, — *(Mozgás bal felől.)* nem tudom, hogy contemplálja ezt a képviselő úr, a kétfejű sasos vagy a magyar czímerrel? *(Mozgás bal felől.)*

Méltóztassék elhinni, t. ház, hogy a rangosztály-gépezetnek ezen veszélye csupán képviselőtársam merész képzeletében leledzik, és olyan messze áll a valóságtól, még messzebb, mint az a masina állott, melyet boldogult Bernát Gáspár látott, a melynek egyik oldalán be kellett dobálni a krumplit, a másik oldalán rögtön kiesett egy részeg tót. *(Derültség.)* Bevallom, hogy magam is gondolkoztam azon, s helyeseltem is, hogy ha már az egyetemi és műegyetemi tanárok, valamint a néptanítók rangosztályba nem soroztattak, hogy ugyanez történjék a gymnasiumok, reáliskolák, a tanítóképzők tanáraival, valamint a polgáriiskolák tanítóival is. De ha úgy vetem fel a kérdést, hogy mi előnyük volna az illetőknek ebből, akkor kénytelen vagyok rá azt felelni, hogy akár soroztatnak rangosztályba, akár nem, az a fizetésmennyiség, az a javadalmazás, az a lakpénz, a mi itt megállapítva van, rájuk nézve okvetlenül fenn fog állani, és az az előnyük van ebből, hogy előre tudják, hogy minő áthelyezési, költözködési illetményekben, minő napidíjakban, miféle osztályú útijegyekben részesülnek. Ezzel áll szemben az a szerintem el nem fogadható érv, hogy a rangosztály határozza meg az állást és tekintélyt tiszttársaikkal és a társadalommal szemben. Nem hiszem, hogy létezik a mi jóravaló tanárikarunkban egyetlen egy ember is, a ki ne ismerné és tudná azt, hogy a tekintélyt csak kettő adja meg. Egyik az a műveltség, az a szakismeret, melylyel minden egyén hivatalával szemben bir, és az a gondosság, az a lelkiismeretesség, melylyel hivatalos teendőit végzi. Ezen az alapon nem lehet a rangosztályba való helyezésben semmiféle sértőt látni tanárainkra nézve.

De, t. ház, legyen szabad kitérnem egy olyan kérdésre, a mi még a vita alkalmával fel nem vettetett. Szolgáljon erre okúl az, hogy nem szándékozom a részleteknél többé felszólalni. Ez pedig az, a mit valószínűleg sokan felvetnek, a tanárok fizetésének emelése és korpótlékuknak 200 frtra való kiegészítése. Én csak kisebbik érvnek tartom azt, hogy a velünk szomszédos Ausztriában a tanár korpótléka valóban ilyen, minálunk, elismerem, kisebb, de viszont Ausztriában az alapfizetés kisebb, nálunk pedig az alapfizetés nagyobb. Ezeknek eredménye egybevetve mindkét tanári karnak fizetését meglehetősen egyenlővé teszi akár itt Magyarországon, akár a szomszéd Ausztriában. De sokkal nagyobb sulyú az az érv, az a különbözet, a melyre utalnom kell, mely különbözet tényleg az állami tanárok fizetése és a felekezeti tanárok fizetése között ma fennáll. És nem zárkózhatunk el annak tudatától, hogy valamint az államnak fog kelleni segélyezőleg hatni arra, hogy néptanítóinknak fizetési minimuma rendeztessék, hasonlólag az országnak feladata lesz az, hogy a felekezeti tanárok fizetési minimumának megállapítását lehetővé tegye; lehetővé tegye azt, hogy a felekezeti intézetek megmaradjanak a niveaun, rendelkezzenek olyan tanerőkkel, a milyeneket az állam, az ország közoktatásügyének érdeke megkövetel, mert ha ezt nem tenné meg, akkor megeshetik, hogy számos felekezeti intézetet meg kellene szüntetni, és azt érnők el, hogy ez által az állam terhei szaporodnának, mert neki kellene gondoskodni ezen megszüntetett iskolák pótlásáról. Nagyon gondosan kell tehát ezen törvényjavaslatban a fizetési, — nem fokozatok, — hanem mennyiségek megállapításánál eljárni. És most már erről szólva, midőn előrebocsájtottam azt, hogy e keretben a fizetések javíthatók és javítandók is az ország pénzügyi megerősödésének arányában, véleményem szerint a polgári iskolai tanítók azok, a kik majdnem ugyanazt a munkát végzik, mint a gymnasiumi tanárok, még is ezek aránytalanúl rosszúl vannak dotalva; mert míg a gymnasiumi tanárok a IX-ik rangosztályba soroztatnak, és némelyikének a VIII-ik rangosztályba való előléptetés is lehetővé van téve, addig a polgári iskolai tanítók a X-ik, a segédtanítók pedik a XI-ik rangosztályba vannak felvéve. Én szükségesnek tartom, hogy ezek már most legalább a X ből a IX-ikbe, a polgári iskolai segédtanítók pedig a XI-ből a X-ik rangosztályba osztassanak. Hozzáteszem, hogy én tudom, ismerem azt, hogy a legtöbb, legnehezebb, legléleköllőbb és testöllőbb munkát végzik részint a posta- és távirda alkalmazottak, másrészt a pénzügyi és adóhivatali alkal-

Digitized by Google

mazottak: ezekről gondoskodni, ha a pénzügyek megengedik, első kötelesség leend. Ezzel megmondtam, hogy én e törvényjavaslatnak első 21 szakaszát és az azzal kapcsolatos *a)* és *b)* mellékletet, mely a törvényjavaslat tartozékát képezi, azt correctnak tartván, elfogadom. A 22., 23., 24. és 25. szakaszok intézkednek a törvényhatóságok állami javadalmazásának felemeléséről. Én megvallom, ha azt állítottam az elsőre, hogy a tervezet magán az állandóság jellegét viseli, kénytelen vagyok elismerni, hogy ez ezen négy szakaszra nem így áll, és nem is szeretném, hogy ez az állandóság jellegét viselje magán. És nyiltan kimondom, hogy én szerencsésebbnek tartottam volna, ha ez a négy szakasz, a mely a törvényhatóságok javadalmazásának felemeléséről szól, külön törvényben terjesztetett volna a ház elé, és elismerem azt, hogy legjobban szerettem volna, hogy ennek megállapításai csak 1893-ra terjedjenek ki. De elismerem egyszersmind azt, hogy a kormánynak nem volt ideje e javadalmak fölemelésére és a fizetések egyenlővé tételére nézve gyökeresen intézkedni.

Tudom, hogy az országnak szüksége van jó közigazgatásra is. Már pedig ennek alapföltétele a közigazgatási tisztviselők becsületes fizetése, olyan, mely egyrészt a megélhetést, másrészt a függetlenséget is biztosítsa. E mellett előfeltétele, hogy azon aránytalanságok, melyek a különböző törvényhatóságok alkalmazottjainak javadalmazása között fönnállanak, lehetőleg megszüntettessenek. Az ügyek gyors elintézésének követelménye az is, hogy a személyzet, leginkább a segédszemélyzet szaporittassék, mert e nélkül sem az ügymenet gyorsasága, sem, kivált a járásokban, a községekben való ellenőrzés nem létesíthető. Semmi sem bizonyítja jobban azt, hogy az ország közönsége átérezte a közigazgatás e követelményét, mint az, hogy tényleg számos megye törvényhatósági bizottsága kész volt a javadalomemelést önmegadóztatás útján is lehetővé tenni. Annak pedig, hogy mily aránytalanságok állanak fenn, alig van nagyobb bizonyítéka, mint az előttem levő kimutatás, mely az egyenlőtlenségeket világosan elénk tárja. Itt a nógrádmegyei tiszti fizetések vannak alapúl véve, és azokkal szembe van állítva a többi megyék javadalmazása. A különbözetek jellemzésére csak egy-két példát hozok fel. A főszámvevő Nógrádban 1000 frtot kap, Pest-Pilis Soltban 500 zal többet, Nyitrában 400-zal, Baranya és Fehérmegyében 300-zal, Pozsonyban 200-zal többet. Az ellenőr, a könyvelő több fizetést kap Szabolcsban 500, Pestmegyében 400, Zemplénben 100 frttal. Ezen gyökeresen segiteni az államosítás van hivatva. A míg azonban az illető törvényjavaslat megszerkesztetik, és az államosítás le lesz tárgyalva, és keresztülvíve, addig mindenesetre letelik nehány év. Addig pedig a közigazgatás nem panghat, a közigazgatási tisztviselők nem bőjtölhetnek. Ezen segíteni lehetne a rangosztályba sorolással, csakhogy ez beleütközik a megyei önkormányzat elveibe. E dilemmából kell kisegítő útnak lennie, és van is. E törvényjavaslat 23-ik szakasza útasítja a megyéket, hogy először az itt nyert javadalmazási többletet a szükséghez képest osszák be, és állapitsák meg újból a tisztviselők fizetését. Ugyanez alkalommal lehetne útasítani a megyéket arra, hogy a szükségnek, a méltányosságnak arányában és indokaihoz képest állítsák be már most újból a tisztviselői fizetéseket. Mindezen megállapodások felterjesztendők lesznek a belügyministerhez, és akkor lesz ideje és módja annak, hogy ezen előterjesztésekből töröltessék mindaz, a mi azokban túlzott, a mi azokban indokolatlan, és állapíttassék meg mindaz, a mi indokolt, a mi szükséges. Ezen az alapon az egalisatio megtörténhetik már most, és épen azért, mert én hiszem, hogy ez megtörténik, mert én meg vagyok győződve, hogy a kormány erről gondoskodni fog, nem fogadhatom el sem Horánszky Nándor, sem Eötvös Károly t. képviselőtársaim határozati javaslatát és ennek erre vonatkozó intézkedéseit. És mert én meg vagyok győződve és remélem azt, hogy a mi kormányunk már a legközelebbi budget alkalmával olyan előterjesztést teend, a mely ezeknek helytelenségeket sanálja, ezen az alapon én a törvényjavaslatot részemről elfogadom. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Bernáth Dezső jegyző: Babó Emil!

Babó Emil: T. ház! Ha legutóbbi kormányaink kijelentéseit, azok működési irányzatát vizsgálat alá veszszük, úgy alig találunk kormányt, mely a leghangzatosabb szabadelvűséget, a legkihíreszteltebb nemzeti politikát és a legsokoldalúbb reformokat nem írta volna zászlajára. És mintha ezek a hangzatos phrasisok, különösen a mostani kormány működése alatt, már is mély gyökeret vertek volna a nyilvánosság organumaiba, napról-napra olvassuk úgy a belföldi, mint a külföldi lapok hasábjaiban, hogy a magyar kormány ismét és újabban egy nagyobb szabású alkotással boldogította vagy boldogítani szándékozik a vezetésére bizott állampolgárokat. A kabinet t. feje pedig, úgy látszik, alig bír hová lenni örömében a felett, hogy az ő nagy alkotásai elhíresztelésére már kicsi ez a magyar haza, mert ezek az alkotások már nem is férhetnek bele ennek a hazának a határai közé és keretében. Nagyon természetes tehát, hogy mi, kik ennek az államnak polgárai vagyunk és kiket leginkább érdekelnek ezek a reformok, a legkiváncsiabbak is vagyunk s igyekszünk vizsgálni, hogy miből állanak ezek a tényleges reformok? Azonban akármennyi időt fordítunk

Digitized by Google

is ezek felkutatására, akármilyen szemüveggel is mérlegeljük azokat, úgy azt kell, hogy tapasztaljuk, miként ezek a hangzatos phrasisok vagy merőben vak lármának bizonyúltak, vagy pedig fennakadtak az utóbbi kormányaink nagy bölcsességű rendszerének sártengerében, mint akár kenetlen kocsi, mint akár egy rosszúl vontatott szekér. Ily állapotban kell, hogy lássuk és szemléljük az előttünk levő javaslatot is, a melyet az állami tisztviselők évtizedek óta folyton sürgetnek, folyton szorgalmaznak, és a melyet egyebek között fizetésjavítási reform-javaslatnak csúfolnak és keresztelnek is el. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezt a reformot is hangoztatta az előbbi kormány a választási mozgalmak előtt, *(Halljuk! Halljuk!)* hangoztatta a választási mozgalmak alatt, hangoztatta a t. pénzügyminister úr is, azonban a mint a t. kormányaink minden működése, a mely a polgárok vagy azok egyes osztályai javúlását helyezte kilátásba, e fontos kérdésben is befagyott, zátonyra jutott, mint akár egy rosszúl kormányzott hajó, mely annak vezetéséhez nem értő kormányos kezére bízatott, a bizalom felruházásával könnyelműen bánó hajótulajdonos által. Észleltük a legutóbbi kormányaink működése alatt azokat a hiresztelt reformokat, ott láttuk egyebek között, azok között magát a közigazgatási javaslatot. Mit tapasztalunk ott? Azt, hogy ezzel a kormánynak nem volt más czélja, minthogy porig alázza a megyék és városok önállóságát, és mindenhatósági joggal ruházza fel a központi kormányhatalmat. Ott látjuk továbbá a nagy igazságügyi reformokat, a melyeknek gyenge életű és mondhatnám idétlen csecsemőjeként született meg a kir. táblák decentralisatioja, mely a helyett, hogy megszüntesse az igazságszolgáltatás tekintetében a jogi bizonytalanságot előidézze az egyöntetűséget, ellenkezőleg előidézte a teljes bizonytalanságot. Ott látjuk a kormánynak az elkeresztelési vita alatt tanusított magatartását, a melylyel a helyett, hogy a felekezeti békét igyekeztek volna létrehozni, előidézték a felekezetek közötti surlódást. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És most elő áll a t. kormány ezzel a javaslattal, a melyet az állami tisztviselők évek óta sürgetnek és a melynek törvénybe iktatását mi is évek óta szorgalmazzuk. Mit tapasztalunk azonban ezen javaslatnál is? Azt tapasztaljuk, hogy a t. kormány a helyett, hogy a tisztviselők jogos kívánalmait és igényeit csak megkísérlené, a helyett annak szűkkeblű intézkedéseivel oda dobta az ősszköt saját tisztviselői közé, felkelti elégedetlenségét azoknak, a kik jogos igényeik kielégítését nem csak elvárhatták, de jogosan meg is követelhették volna. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Maga a t. ministerelnök úr is, midőn a kormányra lépett, csak úgy áradozott az ígéretektől és teletömte manifestumát csupa csábító ígéretekkel: a kereseti adók leszállításával, a tiszti fizetések felemelésével, a curiai bíráskodással, a legszabadelvűbb vallási reformokkal, a tanítói fizetések rendezésével, szóval minden reformokkal, a mik nem adóemelést jelentenek. Úgy látszik azonban, hogy ezen reformok beváltásához szükséges összegeket ismét elvitték tőle a katonák, elvitte a hadügyminister, a mi bizonyíték annak, hogy utóbbi t. kormányainknak minden újításaival, hogy a helyett, hogy a közérdek mozdíttatnék elő, a polgárok zsebeinek kell megnyílni a kormány adóbehajtó közegei előtt. De e mellett bizonyítja még azt is, hogy a mint a nemzet nem bízik a t. kormány jövőjében, ép úgy a kormány sem jogosúlt abban bízni. Ha pedig ez így áll, úgy kellene lenni annyi erkölcsi bátorságának, hogy nyiltan és őszintén bevallja, hogy nem áll hatalmában a tisztviselőkön segíteni, nem pedig azért, mert annak ténynyé válása egyszerűen nem tőle függ, és mert annak megvalósítása hazánknak megkötött nemzetgazdasági helyzeténél fogva egyszerűen kivihetetlen és lehetetlen is. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Issekutz Győző t. képviselőtársam tegnapi felszólalásában élénk színekkel ecsetelé a tisztviselők szegénységét és azok helyzetét. T. ház! Én a magam részéről is nem azokat a kéregetéssel alkalmatlankodó szegényeket tartom a társadalom legszegényebbjeinek, mert hiszen ezek munkájukkal nem járúlnak az állam fentartásához, de igényeik kielégítését magától az államtól nem is követelhetik; de igenis tartom a társadalom legszegényebbjeinek azon tehetséges, erős munkakedvvel bíró és munkaképes embereket, a kiknek fentartása épen az állam érdekében szükséges, de a kiknek az állam kormánya nem nyújt elégséges eszközt arra, hogy maguk és családjuk megélhessenek. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

És, t. ház, a társadalom ezen szegényeit ma nálunk épen maga a kormány szolgáltatja azokban a hivatalnokokban, a kiktől a munkát a legszigorúbban megkívánja, de a kiknek a munkáját a legkevésbbé sem becsüli meg. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Az állam feltétlenül megkívánja azt, hogy az általa kinevezett hivatalnokok hivatalos kötelességüket buzgón, szorgalmasan teljesítsék; ha azonban figyelembe veszem azt, hogy némely állás betöltéséhez oly qualificatio kívántatik meg, melyet csak hosszas tanúlmány s oly pénzáldozatok árán lehet megszerezni, mely utóbbi már maga is oly tőkét képvisel, hogy annak kamatait azon hivatalnok, a ki munkáját az államnak

Digitized by Google

adta oda, joggal megkívánhatja, és ha ezzel szemben odaállítom azt, miként ma a tisztviselőknek nehéz harczot kell folytatni a végből, hogy magukat és családjukat fentarthassák, és ha ehhez hozzávesszem még azt, hogy a mai kormányzati rendszer mellett nem mindig azon tisztviselő halad előre, a kinek fáradságos munka s hosszas tanúlmány áll a háta megett, hanem az, a kit hatalmas protectorok támogatnak, s ha ebből levonom azon consequentiát, hogy ma az államtisztviselőknek nemcsak jelene, de jövője is kétes és aggályos; akkor csak joggal constatalhatom azt, hogy államunkban maga a kormány neveli azokat a proletárokat, a kiknek a száma ma ijesztően emelkedik, növekedik és szaporodik *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Ott van egyebek közt az állami administratio legsötétebb képe, a hivatalos apparatusoknak igazán rozzant kereke: a napidíjasok intézménye. Ezek ma a kormánynak igazi lelketlen gépezetét képezik, *(Igaz! Úgy van! a szélső balon.)* a kik munkája nélkül megakadna az államgépezet összes küllője, kereke; de azért a kormány nem gondoskodik arról, hogy a gépezet ezen kerekei, mozoghassanak, hogy *(Igaz! Úgy van! a szélső balon.)* azoknak élniök kell, tehát enni valót is kell nekik adni. De azért a t. kormány, úgy látszik, nem szándékozik oly intézkedéseket foganatosítani, melyek ezeknek a helyzetét elviselhetővé tegye, s nekik a megélhetés módjait megadja. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! Ezeknek a napidíjasoknak a helyzete hasonló a közönséges rabszolgákéhoz, felebbvalóik, oly hatalommal rendelkeznek felettük, a milyen absolut hatalommal csak a legműveletlenebb államok rabszolgái felett bírnak a felebbvalók s én azt hiszem, ha a t. kormányelnök őszinte akart volna lenni és őszintén igyekeznék megakadályozni a proletarianismus növekedését, akkor a legüdvösebb hivatását abban teljesítette volna, ha ezen törvényjavaslattal egyidejűleg az állami tisztviselők keretébe szorosan ugyan nem tartozó, de foglalkozásukat tekintve, az irnokokkal egy kategoriába sorozható napidíjasok sorsán gyökeresen segítő és javító oly javaslattal is elő áll, mely azok megélhetési módjáról gondoskodik és nekik az állam szolgálatában eltöltött időhöz képesti nyugdíj vagy végkielégítési módozatai megállapította volna. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ezt követelte volna úgy magának az államnak, mint annak a humanismusnak érdeke is, mely elől kitérni egy a legtágabb lelkiismerettel bíró kormánynak sem szabad soha.

Ha a t. kormány az őszinte szót megszokta volna hallgatni, és csak egy alkalommal is megakarná kérdezni a közvélekedést, kérdezze meg, hogy ez a közvélekedés mit tart erről a szőnyegen levő reform-javaslatról, e javaslatról, mely ismét csak félrendszabályokat akar életbeléptetni, kérdezze meg, mit tart különösen a t. kormánynak azon eljárásáról, hogy előtte nem az a czél, hogy a hivatalnok a közügyeket szolgálja, hanem ezeket csak eszköznek tekinti, s hogy a hivatalnokoktól a munkát a legpontosabban megkívánja, de legkevésbbé sem becsüli meg. Nálunk, t. ház, valamely hivatalnok a legjobban, a legszorgalmasabban dolgozhatik, azért a közt, a ki szorgalmasan dolgozik és a közt, a ki nem dolgozik semmit, csak a fölebbvalója sleppjét tudja szépen és tetszetősen hordozni, megkülönböztetést alig tapasztalunk, de sőt azt kell tapasztalnunk, hogy azt a hivatalnokot, a ki sokat és szorgalmasan dolgozik, de nem hajlandó az uszályhordozásra, még jobban megterhelik munkával, és mert azt tartják róla, hogy képes betölteni azt az állást, meghagyják abban az állásban, tehát hogy valamely keveset dolgozó, de a slepphordozáshoz igen is értő egyén fölé ne emelkedhessék, elő sem léptetik. *(Úgy van! a szétsőbalon)*

Más országban, t. ház, az a hivatalnok, a ki úgy szorgalma által, mint qualificatiója folytán a többi felett magas niveaun áll, nemcsak soronkivüli előléptetésben részeltetik, de még pénzbeli jutalomban is részesül. *(Igaz! a szélső baloldalon.)* Hát, t. képviselőház, helyes intézkedés is ez, mert ez által az a hivatalnok még jobban, még többet, és még szorgalmasabban fog dolgozni, mert ez nevelvén az ő ambitióját, a rábízott ügyek szabatos és alapos elintézésének is kiváló előnyére szolgál, tehát magának a köztekinteteknek is kiváló előnyére válik. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A t. ministerelnök úr bizonyára azzal fog érvelni ellenünk, a kik a tisztviselők helyzetét gyökeresen akarjuk javítani, hogy az állam mai pénzügyi helyzete nem bírja meg a gyökeres javítást, mert az az egyensúly, mely az állampolgárok legnagyobb áldozatai révén állt elő, menten fölbillen, mihelyt a jogosúlt igények teljes kielégítéséről van szó.

Ha a t. ministerelnök úrnak ez az egyedüli érve, akkor joggal kérdheti az a hivatalnok osztály, mely reggeltől estig az államnak adja oda munkásságát: hogy mi jogosítja fel a t. kormányt arra, hogy velük szemben a szemfényvesztés játékát üzze, hogy pusztán rangosztályokba sorozza őket, üres czímeket és rangot adjon nekik, a helyett, hogy fizetésüket emelné? *(Helyeslés és szélső baloldalon.)* Ha az állam mai helyzete nem engedi meg azt, hogy a tisztviselők helyzetén javítani lehessen, akkor az én vélekedésem az, hogy inkább odázza el ezen javaslat keresztülvitelét, mert ezzel a helyzeten segíteni nem fog, sőt fokozni és nevelni

Digitized by Google

fogja a bajt. Mert ha a t. kormány ezt a javaslatot keresztül erőszakolja, a tisztviselők akkor évtizedekre, sőt egész generatiókra kihatólag meg fognak fosztatni azon reménytől, hogy fizetésük valaha javíttatni fog.

Nekem nem czélom, t. ház, ezúttal e javaslatnak minden egyes tételével bővebben foglalkozni, mert ez esetben igen hosszúra nyúlna felszólalásom, annyit azonban már ezúttal is kötelességemnek tartom kijelenteni, hogy én mindaddig, míg ezen tisztviselők részére szolgálati pragmatica megállapítva nem lesz, vagyis míg a t. kormány tisztviselőit közönséges rabszolgáknak tekintheti, a kiket kénye-kedve szerint akkor mozdíthat el, a mikor neki tetszik, addig e tisztviselők részére egy krajczár fizetésemelést se fogok megszavazni. De ha nem foglalkozom is bővebben ezzel a javaslattal, úgy nem zárkózhatom el ezúttal is azon igazság kijelentésétől, a mely azon való állitásomban nyer kifejezést, hogy az ezen tervezetben foglalt tisztviselők közül talán egyik sem várhatta jogosúltabban a fizetés-felemelést, mint az igazságszolgáltatás terén foglalkozó azon bírák és bírósági hivatalnok, a kiknek kezébe az állam ipari és kereskedelmi érdekének felvirágzása, az igazságnak alapos és gyors kiszolgálása letéve van. De épen ezek tekintetében kell constatálnom azt, hogy őket igazán mostoha sorsban és elbánásban részesítették. Nemcsak a közvélekedés, hanem maguk ezek a bírák is jogosúltan várhatták azt, hogy egyszer már meg fog szűnni azon anomalia, a mely a budapesti és vidéki bírák közt fennálló viszony tekintetében mutatkozott. Ma a javaslat szerint a Budapesten alkalmazott 52 aljárásbírónak fizetése egyenkint 1100 frt lesz, továbbá fog kapni 400 frt lakpénzt. és 400 frt működési pótlékot, összesen tehát 1900 frtot, míg ellenben a vidéki kir. aljárásbíró mindenféle mellékilletmény nélkül összesen csak 1300 frtot fog kapni, tehát akárminként mondja is a t. előadó úr azt, hogy ezután a budapesti és vidéki bírák közt különbség fennállani nem fog, mégis fenn fog tartatni az az anomalia, hogy Budapesten egy aljárásbírónak 600 frttal nagyobb dotatioja lesz, mint a vele teljesen egyenlő munkát végző és egyenlő munkakört betöltő vidéki aljárásbírónak.

Darányi Ignácz t. képviselőtársam tegnap felhozta azt, hogy Horánszky Nándor képviselő úrnak nem volt igaza abban, hogy a budapesti és vidéki lakbérviszonyok közt nincs egyenletesség. Én azt hiszem, hogy ebben a tekintetben nem Darányi t. képviselőtársamnak, hanem Horánszky t. képviselő úrnak volt igaza, mert hisz úgy látszik, hogy Darányi képviselőtársam nem ismeri a vidéki lakásviszonyokat, mert hisz itt Budapesten, a hol a paloták egymásra halmozódnak, a hol folytonosan épűlnek a bérházak, minden tisztviselő igényeinek megfelelő lakást bármikor kaphat, míg ellenben vidéken, a hol nincsenek bérházak, s a hol mindenki csak a saját kényelmére épít, az a tisztviselő igérhet sokszor akármennyit, lakást még sem fog kapni, vagy a lakbért meg kell kétszereznie, háromszoroznia, hogy egy, magának és családjának megfelelő lakást kaphasson.

De különben, t. képviselőház, vizsgálva azt a javítást, a melyben ezen aljárásbírákat részesíteni szándékoznak, úgy azon meglepő tapasztalatra kell jutnunk, hogy azoknak a fizetése évenként csak 100 frttal, tehát havonként csak 8 frt egynehány krral, vagyis oly összeggel emeltetik, a mely összeget egy úri ember talán a bedienterének szokott borravalóúl odaajándékozni. De sajátságos, t. képviselőház, hogy a mint ebben az államban mindenütt, úgy ezen igazságügyi téren is csodálatos módon nyilvánúl az, hogy azért kell a t. minister úrnak takarékoskodnia, azért kell fukarkodnia, hogy a kibányázás ezen művelete árán előállított filléreket azután tele marokkal adja oda a közösügyes katonáknak. Ezen régi, de minél több napokat élünk, annál igazabb tény igazolódik abban, ha összehasonlítom a kir. aljárásbírók fizetését a cs. és kir. kapitányok fizetésével. Azt mindnyájan tudjuk, hogy a cs. és kir. kapitányok rangosztálya egyenlő a kir. aljárásbírákéval. Mit tapasztalunk azonban? Tapasztaljuk azt, hogy míg ezek a cs. és kir. kapitányok a társadalmi téren mindenféle kedvezményeket élveznek, mindenféle pótlékokban részesíttetnek, addig évi fizetésük is teljesen 100 frttal magasabb, mint ezen kir. aljárásbíráké. Mi a consequentia ebből? Az, t. képviselőház, hogy ebben az országban a társadalom igaz ügy munkásától azért kell az utolsó fillért is elvonni, azért kell a nemzet polgárainak a közterhek alatt csaknem leroskadniok, hogy azután a társadalom intelligens elemeitől elvont ezen összegeket tele marokkal adjuk oda a katonáknak, a kik a szellemi foglalkozást végző hivatalnokokkal szemben alig tesznek egyebet, minthogy a kardcsörtetés olcsó mesterségében gyakorolják magukat, és lenézik, és kigúnyolják azon polgárokat, a kiknek létfentartásukat köszönhetik. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Én megengedem, t. képviselőház, hogy a t. minister úr segíteni akar a tisztviselőkön, de engedje meg nekem azt, hogy kimondjam, hogy ő maga sem tartja ezt bensejében lehetőnek addig, a míg ezen kormányzati rendszer fennáll. S épen azért, bármiként áradozik a t. minister úr ezen rendszer feldícsérésében, addig azon reformok, a melyeknél a nemzetnek áldozatkészségét kell igénybe venni, addig azok megváltoztattathatni nem fognak, a míg maga ez a rendszer

Digitized by Google

tart, s ebből folyólag, t. képviselőház, mivel én részemről nem akarom azt, hogy velünk szemben, a kik ezen oldalon ülünk, a tisztviselők azt mondhassák, hogy mi oly javaslatot támogattunk, a mely a legmesszebb menő szemfényvesztés rendszere, épen azért én ezt el nem fogadom, hanem csatlakozom Eötvös Károly t. képviselőtársam határozati javaslatához. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)*

Horváth Ádám jegyző: Polónyi Géza!

Polónyi Géza: T. képviselőház! Szívesen ragadom meg az alkalmat annak kijelentésére, hogy nagy élvezettel hallgattam Babó Emil igen t. képviselőtársamnak az előadását. A magam részéről köszönettel adózom neki, hogy azokat, a miket elmondott, épen ezen padokról elmondotta, mert azok oly socialis igazságok, a melyek megérdemelnék, t. képviselőház, hogy azon magát dolgozni akarónak nevező párt meghallgatta volna e beszédet, és különösen azok az urak, a kik nem sajnálták felhasználni az alkalmat a múltkor is arra, hogy idedobják a keztyűt azzal a mondással, hogy mi dolgozni nem akarunk, mondom, azok legalább annyi tisztelettel viseltethetnének a törvényjavaslat tárgyalása iránt, mely a legfontosabb socialis problema megoldását tűzte ki céljául, hogy legalább itt legyenek. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A míg pedig most azt tapasztaljuk, hogy fél 12 múltán a kormánypárt tagjai közül 36-an vannak, a kik a tanácskozásban részt vesznek, *(Úgy van! Úgy van! a szélső balon. Élénk felkiáltások a jobb oldalon. És a szélső baloldalon? Hányan vannak?)* majd meglátjuk, hogy azon kérdések eldöntésénél, a melyeket most vitatunk, a szavazásnál hányan lesznek; majd akkor látjuk meg azt a tükröt, a melyet mostani parlamentaris rendszerünk felmutat, hogy megvan a a kötelességérzet a hatalom támogatására, de nincs meg a kötelességérzet a szabad szó meghallgatására, a tanácskozásban való részvételre. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon. Felkiáltsok a jobboldalon: De nem úgy van!)*

Ha nem úgy van, és ha a közbeszólt figyelmeztetés azt akarja jelenteni, hogy ide is szól a szemrehányás, ez csak megerősíti annak elvi igazságát, a mit hirdetni vagyok bátor, hogy így vagyunk a tanácskozás terén, és ezt a rendszert önök inaugurálták, önök a szabadelvű párt, a mely be tudja rendelni a szavazásra a szabadelvű képviselőket, és tud szemrehányást csinálni, de nem tudja felébreszteni a kötelességérzetet, hogy a tanácskozást meghallgassák. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Hányan lesznek önök, a kik szavazni fognak ellenünk, és a kik nem tudják, hogy miről van szó. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalolon. Élénk felkiáltások a jobboldalon: Nem úgy van! Nem úgy van!)*

Miklós Gyula: Polónyi úrtól nem tanúljuk meg a javaslatot.

Polónyi Géza: Hát méltóztassék Miklós Gyula képviselő úr elhinni, hogy ha valamire vállalkoznám, sokkal háladatosb szerepet vállalnék magamra, mint azt, hogy őt tanitsam, *(Élénk derültség a bal- és szélső baloldalon.)*

De hát, t. ház, foglalkozzunk a javaslattal. Én a magam részéről kijelentem, t. képviselőház, hogy az Eötvös Károly t. képviselő úr t. barátom által benyújtott határozati javaslatot támogatom, azt aláírtam s elfogadom, és meg is fogom szavazni, valamint hozzájárúlok azon sorrendben, a mint a javaslatok feltétetnek, a Horánszky Nándor t. képviselő úr által benyújtott határozati javaslathoz is, a melyet a magam részéről úgy indokolásában, valamint magában szövegében elfogadok.

Ha még is szót kérek, t. képviselőház, teszem azt több indokból. Nem fogok hosszasan visszaélni a t. képviselőház becses türelmével, *(Halljuk! Halljuk!)* de azt hiszem, a mit elmondandó vagyok, nagyon lényegesen idetartozik a törvényhozás termébe, hogy alaposan megvitattassék.

Az első dolog, a mire nézve erkölcsileg kényszerítve érzem magam felszólalni, az, hogy azon indokokon felül, melyek ezen padokról, és azon padokról felhozattak arra nézve, hogy a törvényhozás, illetve a képviselőház ezen javaslatot általánosságban se fogadja el, — s ezt csak röviden említem, — még egy specialis indok is van, a miért én ez idő szerint nem járúlhatok hozzá ezen javaslatnak még általánosságban való elfogadásához sem. *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)*

Csak röviden említem meg, mert ismételten és ismételten kifejtettem már, hogy addig, míg azon osztálya a társadalomnak, mely legmostohábban van dotalva, mely a megélhetésnek, a nélkülözésnek sanyarúságaival küzd, értem a néptanitókat, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* míg azoknak a helyzete törvényhozási úton javítva nincs, az volt mindig elfoglalt álláspontom, hogy addig senkinek fizetésemelést vagy javítást meg nem szavazok. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Örömmel veszem tudomásúl, hogy azon számtalan sürgetésnek, melyet e padokról ez irányban szerencsés voltam a képviselőház elé terjeszteni, annyi eredménye már is van, hogy az u. n. megélhetési minimum szempontjából a néptanítók helyzetét a kormány is javítani törekszik, és hogy ez iránt a javaslatok már alkotmányos tárgyalás alatt is vannak a képviselőház előtt; de miután én sorrendet állítottam fel,

Digitized by Google

magam iránt csak következetes fogok maradni, ha most is kijelentem, hogy miután eddig ezen fizetésjavítás törvényhozásilag nem történt, semmiféle fizetésemelést senkinek meg nem szavazhatok. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A mi már most, t. ház, felszólalásomnak meritorialis részét illeti, az kiválóan az igazságügyminister úrnak szólna. Rendkívül sajnálom, hogy bizonyára halmozott elfoglaltsága nem engedi, hogy a tárgyaláson részt vegyen. *(Derültség bal felől.)* Fel akarom szólítani a t. igazságügyminister urat, hogy indokolja, vagy legalább magyarázza, — mert védelmét nem képzelhetem, — azon eljárását, a melyek, mint azt igazolni fogom, megengedhetővé tették azt, hogy az igazságügyminister úr a kormánynyal egyetértve, hozzájárult ahhoz, hogy Magyarországnak egy alaptörvénye, egy biztosítéki törvénye sarkaiból kiforgattatni céloztatik, és egyenesen alkotmánysértést szándékoznak elkövetni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Miután látom, t. ház, hogy ez a kérdés talán jobban fogja a mélyen t. képviselő urakat érdekelni, foglalkozom mindjárt ezzel a kérdéssel. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az 1869 : IV. törvényczikknek, tehát alaptörvénynek nevezett, u. n. garantialis törvénynek 5. szakasza ezt mondja: »A bírák fizetése az államkölt-égvetésbe vétetik fel, és a kinevezett bírónak megállapított fizetése le nem szállítható.« Ez cogens, törvényes intézkedés, tiltó törvény. Annak a bírónak, a ki kineveztetett, és valamely fizetéssel törvényhozásilag el van látva, garantialis, existentialis kérdése az, hogy ezen törvény által megállapitott fizetése sem egyenes, sem kerülő úton soha semmi körülmények közt le nem szállítható. *(Úgy van! bal felől.)*

És mi történt itt, t. ház? Találkozunk a moder machiavellismus oly tételével, a mely kerülő úton, és azon jelszó hangoztatásával, hogy azért az illetők nem szenvednek jogsérelmet, mégis de facto a fővárosban kinevezett bírák, ügyészek, valamint albírák és alügyészek fizetését leszállítja. *(Egy hang jobbról: Benne van a pótlékban!)* Tudom, hogy az pótlék; méltóztassék megengedni, hogy arra nézve is előadjam észrevételeimet.

A kormány javaslata eredetileg azon az alapon indult, hogy kinek mi a fizetése, oly rangosztályba soroztassék. Az eredetileg benyújtott törvényjavaslat a fővárosi bírákat és ügyészeket, illetőleg albírákat és alügyészeket, tekintettel arra, hogy az 1871 : XXXII. tcz. alapján a fővárosi bírónak és ügyésznek, az ügyészi tiszti pótlékokon kívül, 2000 forint fizetése és 400 forint lakbére, a fővárosi albírónak és alügyésznek a pótlékokon kívül 1500 frt fizetése, és 300 frt lakbére volt: ennek megfelelőleg a bírákat és ügyészeket a törvényjavaslat VII. rangosztályába sorolta, a hol a 2000 frt minimalis fizetés volt az utolsó fok; az alügyészeket és albírákat pedig a VIII. osztályba sorozta. Miután azonban ott a fizetési rangfokozat nem felelt meg azon fizetésnek, melylyel ezen alügyészek és albírák rendelkeztek. A tényállás a törvényjavaslat eredeti conceptioja szerint az lett volna, hogy a fővárosi bíró és ügyész nem kapott volna az új javaslat szerint semmiféle fizetésjavítást, hanem lakbér-javítása lett volna, ellenben kapott volna fizetésének megfelelő rangosztályt.

Ez azonban, t. ház, egy hamis elvnek esett áldozatúl. Azt mondták, az egyenlőségi elmélet alapján, épen azon problema megoldásaként, melyet igen t. képviselőtársam, Babó Emil is említett, hogy a fővárosi bíró és albíró, továbbá a vidéki bíró és albíró, ügyész és alügyész aequiparaltassanak egy fokon. Hogyan vitetett ez keresztül? Miután a törvénynek az volt a czélja, hogy a tisztviselők fizetését javítsa, vagy legalább emelje, illetőleg existentiajukat biztosítsa, fizetésüket leszállítani nem lehetett. Tehát mit csináltak? A következőt tették: a fővárosi bíráknak is, a kiknek pedig fizetésük lényegesen több volt, mint a vidéki bíráké, egyszerűen redukálták a fizetését, és pedig a következő módon: a bírákat és ügyészeket a VIII. rangosztályba, az alügyészeket és albírákat a IX. rangosztályba sorozták, tehát egy rangosztálylyal lejebbítve vannak a bírák a pénzügyi bizottság javaslata szerint annál, a melyben az eredeti törvényjavaslat szerint voltak.

Már most, hogy ezen magasztos, és dicső elvet verificalni is lehessen, természetes, hogy ezt még sem lehetett megtenni, hogy a kisebb rangosztályban együtt levő tisztviselők közt fizetés tekintetében oly nagy differentiak legyenek, hogy t. i. a ki a VIII. vagy IX. rangosztályba tartozik, annak fizetése olyan legyen, mint a VII. rangosztályban lévőké. Tehát mit csináltak? Eltekintve attól, hogy, — bár felesleges mondanom, — a fővárosi bírák közt a decennalis pótlékok igénybe vétele mellett vannak oly bírák is, a kiknek ma tényleg 2.400 forint a fizetésük, miután annyi decennalis pótlékot élveznek, tehát azoknak magasabb fizetésük lesz szerzett joguk alapján, mint a VII. rangosztályba sorozottaké; eltekintve, mondom, ettől, azt mondják, hogy sorozzuk — és pedig kivétel nélkül — a fővárosi és vidéki bírákat egy rangosztályba: a bírákat és ügyészeket a VIII., az albírákat és alügyészeket a IX. rangosztályba. És akkor megállapították a következőt: a bírónak fizetése legyen 1.600 frt, 400 forint fizetés természetével bíró személyes pótlék, 500 frt lakbér és a már kinevezetteknek, a míg

Digitized by Google

magasabb rangosztályba nem lépnek, 100 frt pótlék. A IX. rangosztályba sorozott fővárosi albíró és alügyész fizetése 1.100 frt, 400 frt személyes pótlék stb.

Már most több mint világos, hogy ezen javaslat a fővárosi bírák és albírák fizetését 400 forinttal leszállítja. Elnevezi ezt fizetés természetével bíró személyes pótléknak, de ez csűrés-csavarás és szemfényvesztés, a mely semmi egyéb okból nem találtatott fel, mint azért, hogy az 1869 : IV. tcz. 5. szakasza ily módon megkerültessék. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Már most ehhez nem szükséges egyéb, mint egy fokkal messzebb menő okoskodás, — nem mondom, a mostani törvényhozás, hanem egy jövő törvényhozás részéről, — mely azt mondhatná, hogy ez csak pótlék; ez nem fizetés, hanem csak fizetés természetével bíró pótlék, tehát az leszállítható, mert a törvény csak a törzsfizetés leszállítását tiltotta meg.

Ily módon, a mint hogy ezzel a csűrés-csavarással eljutottak a törvénynek oly magyarázásához, hogy a 1869 : IV. tcz. 5. §-a ellenére szabad a fizetéseket leszállítani, sokkal könnyebben el lehet jutni ahhoz az eredményhez, hogy a pótlékot le lehessen szállítani. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Szemben azzal, hogy a bírák tekintélye és függetlensége, a törvény által garantírozott módon, a fizetéssel kapcsolatosan akként van szervezve, hogy ez a fizetés soha le nem szállítható: én meg akartam kérdezni a t. igazságügyminister urat, a ki erre talán fog alkalmat találni, hogy mivel indokolhatja azt, hogy az 1869 : IV. tcz. 5. szakaszának rendelkezésével szemben hozzájárult a fizetésnek ily módon való leszállításához?

Azt mondják, hogy elv: egyenlő fokon az egyenlőség. Hát elérik-e ezzel a törvényjavaslattal azt, hogy egyenlő fokon egyenlő rangosztály?

Méltóztassék csak megnézni, hogy specialiter a bíráknál mi fog bekövetkezni. *(Halljuk! Halljuk!)* Az, hogy egy és ugyanazon fokon, egy és ugyanazon törvényszéknél, — és ezt különösen hangsúlyozom, — öt féle bíró tanácskozhatik együtt, és hozhat ítéletet egy és ugyanazon senatusban. Nevezetesen lehet a tanácsban curiai bírói ranggal bíró törvényszéki elnök Budapesten, királyi táblai bírói ranggal felruházott törvényszéki bíró, a törvényjavaslat szerint a VIII. osztályba sorozott törvényszéki bíró két féle fizetési fokozattal, és IX. rangosztályba tartozó albíró. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Már most micsoda furcsa, hebe-hurgya neme ez az igazságszolgáltatásnak? *(Derültség bal felől.)* Micsoda minister az, a ki ezekről a padokról azért küzdött, hogy a pótbírói intézmény megszüntettessék azért, mert nem akartuk fentartani azt, hogy egy és ugyanazon ülésben különféle rendű és rangfokozatú bíró tanácskozzék, és most eljutott arra az absurd álláspontra, hogy egy tanácsban öt féle bíró tanácskozzék. *(Tetszés a szélső baloldalon.)* A ki ilyen hiányával van az igazságügyi politika érzékének, a ki ilyen hiányával van az alaptörvények iránti tiszteletnek: az egy napig sem tűrhető meg az igazságügyministeri székben. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A fölött, hogy a vidéki és fővárosi bíró, bármilyen pótlék-rendszer mellett, egy rangosztályba tartozzék-e, vagy külön ragosztályba: jogosúlt lehet a vitatkozás. Jogosúltnak ismerem el az egyik álláspontot ép úgy, mint a másikat; egy dolog azonban kétségtelenül bizonyos, az t. i., hogy a fővárosi bírák életviszonyai, megélhetési feltételei lényegesebben különböznek a vidéki bírák megélhetési viszonyaitól. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ha socialis problemák megoldására vállalkozik valaki, ezen alapfeltételeket figyelmen kívül hagynia absolute nem szabad. Ennélfogva azt, hogy a fővárosi bíró akár pótlék alakjában, akár pedig bármely más czímen magasabb dotatioban részesüljön, elkerülni teljesen lehetetlen. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Egy dolog minden kétségen felül áll, akármilyen álláspontot foglal is el valaki a dologban, s ez az, hogy alaptörvényeket sérteni, s fizetést leszállítani ott, a hol a törvény azt tiltja, sem nem lehet, sem nem szabad. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Már most az a kérdés, hogy mikép lehet ezen állapotokon segíteni? *(Halljuk! Halljuk!)* Tudom, hogy országszerte él az a közóhaj, s ezt osztjuk mindnyájan, hogy az államtisztviselők helyzetén tőlünk telhetőleg igyekezzünk javítani, még pedig úgy, a mint az felhangzott azok részéről, kik kőzreműködtek arra, hogy az állami egyensúly helyre állítható volt. Természetes, hogy ennek a controvers oka megint megvan, és pedig abban, hogy igyekezzünk azok sorsán enyhíteni, kik az adófizetés, a terhek viselése által tették lehetővé, hogy ezen egyensúlyt helyreállítsuk; mert hiába számít a pénzügyigazgató vagy az adófelügyelő, ha a termelő, a fogyasztó nem képes ama számításoknak eleget tenni. A mérlegnek tehát úgy az egyik, mint a másik fele is felállítandó. *(Úgy van! bal felől.)*

Egyetértünk, t. ház, abban, hogy az államtisztviselők helyzetén javítani akarunk. Már most ezen törvényjavaslat a képviselőház asztalára került, és mit tapasztalunk? Azt, hogy minden politikai párt-agitatio, és a nélkül, hogy bárki ösztökélte volna ezen tisztviselőket erre, a kérvényeknek olyan legioja érkezett a képviselőházhoz e törvényjavaslattal szemben, melyhez

Digitized by Google

fogható alig fordúl elő még olyan esetekben is midőn a házban nagymérvű pártpolitikai harcz folyik. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Minek eleven jele és minő symptoma ez? Annak jele és symptomája, hogy ez a javaslat megelégedést szülni nem fog; ellenkezőleg az elégületlenség újabb tápot fog nyerni és engesztelhetlenné fogja tenni azon gyűlöletet, melyet bizonyos körökben a parlamentáris rendszer iránt már is éreznek. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Az a hivatalnok, a ki azt látja, hogy hangzatos igéretekkel existentiájának javítását hangoztatják s évek óta türelmesen vár, ha azt fogja tapasztalni, hogy ez merő szemfényvesztés és ámítás volt: elkeseredik s azt hiszi, hogy a rendszerben van a hiba és nem az emberekben, a kik ilyen igéretekkel áltatták őt. *(Úgy van! balfelől.)*

Azok a határozati javaslatok, melyek itt a végett nyújtattak be, hogy a törvényjavaslat általánosságban útasíttassék el, — meg lehet, — nem fogják a képviselőház többségét megnyerni; van azonban egy dolog, a mi a mellett, hogy a törvényjavaslat általánosságban elfogadtatik is, még mindig a levegőben függ, mert az egész törvényjavaslat rendszerét és gerinczét érinti, s ez az, hogy ha már ezen rangkórsági intézményt, mint a hogy azt Eötvös Károly t. barátunk helyesen definialta, törvényhozási úton decretálni akarjuk, vajjon helyes-e és szabad-e a bírákra és különösen a tanárokra nézve a rangfokozat azon mostoha nemét felvenni, a mely a bírói kar tekintélyét tönkre fogja tenni a nélkül, hogy existentiáján segítene. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Én azt hiszem, hogy azokat is, a kik egyébként általánosságban elfogadni óhajtják a javaslatot, azon helyzetbe kell juttatni, hogy azon kérdés felett, hogy vajjon a tanárokra és bírákra nézve fenn akarják-e tartani a rangfokozatba osztás kérdését, vagy sem, lelkiismeretüket megnyugtathassák. *(Egy hang a jobboldalon: Legyen díjfokozat!)* Hiszen a százalékos fizetésemelés tulajdonképen díjfokozat, mert a százalékos fizetésemelés természete és lényege, — ha szabad a közbeszólást így értelmezni, — épen a díjfokozat. *(Helyesles a bal- és szélső baloldalon.)*

Sohasem volt, t. ház, indokoltabb, figyelemmel lenni arra, hogy az a tekintély, a melyet az állam organismusa a maga számára megkövetel, sértetlen épségben fentartassék, mint épen a bírói kar tekintélyénél. A bírói hatalom a maga összes functioiban annyira megtisztelő, annyira kiemelkedő, annyira fontos és lényeges, hogy az a törvényhozó, a ki ezt a tekintélyt a legtávolabbról is sérti, és ez ellen vét, megingatja az állam alapintézményeit, ingataggá és roskadóvá teszi rövid idő alatt azt az alapot, a melyet magunk is fentartani kívánunk. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* A bíró Magyarországon egy felséges magasságban olyan megtiszteltetésben részesül, a minőben talán másutt sehol sem részesítik! A magyar bíró ő Felségének, a magyar királynak nevében hozza itéleteit; s így az a megtiszteltetés, melylyel a törvényhozás őt felruházta, a társadalmi tisztességnek oly fokára juttatja, melyen bátran megállhat, melyen megállnia kell, és a mely egyáltalában nem tűri meg azt, hogy egy monarchikus államban ő Felsége a király nevében ítélő bíró oly módon osztassék díj- vagy rangosztályba, hogy a VIII. rangosztályban levő törvényszéki bíró egy rangosztályba essék főkapitányi titkárral, detectiv felügyelővel, dohányjövedéki központi igazgatósági titkárral, adóhivatali pénztárnokkal, fővámszedővel, vám-főellenőrrel, dohánybeváltási felügyelővel, dohánybeváltási kezelővel, dohányraktári gondnokkal, lottohivatali főnökkel és ellenőrrel, zálogházi aligazgatóval és ellenőrrel, *(Derültség.)* postatakarékpénztári segéd- pénztárossal, üvegtechnikai műhelyvezetővel, klinikai gondnokkal, *(Derültség.)* hogy a IX. rangosztályba sorozott albíró, a ki pedig ő Felségének, a magyar királynak, nevében szolgáltatja az igazságot, az ember a társadalom olyan rétegeivel soroztassék egy osztályba, a hol előfordúl a rendőrségi levéltárnok, a rendőrségi oktató, a bélyegraktári gondnok, *(Derültség.)* a dohánygyári szertári kezelő, a dohánygyári gépész, a sótárnok, *(Derültség bal felől.)* pénztárnok a budapesti állami hidaknál, révilleték szedő, és, — a mi különösen a jogászokat fogja érdekelni, — a zálogházi könyvelővel, és még ennél is fontosabb ékszerzálog őrrel. *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)*

T. ház! Ez az intézkedés decompositioja a bírósági tekintélynek. Az a bíró, a ki ezzel a csoporttal egy rangosztályban szolgáltatja az igazságot: nem számíthat arra, hogy a társadalom részéről olyan magas megtiszteltetésben részesüljön, a mely őt jogosan megilleti. *(Élénk ellenmondások a jobboldalon. Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem is mulasztották el a bírák a törvényhozást erre figyelmeztetni. Nem pártérdek, nem politika beszél a bírák kérvényéből, hanem a sértett, s a féltékenyen őrzött bírói tekintély megóvása. Ezért azon férfiak közül, kikről a műveltséget, tisztességet a legmagasabb fokban kell feltételeznünk, például a szatmári törvényszék bírái így jajdúlnak fel a képviselőházhoz intézet kérvényükben *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*:

»A magyar királyi bíróságok 20 éves fennállásuk alatt kétségbe nem vont tekintélyt és elismerést vívtak ki, s e bíróság megérdemli, hogy mint az állami hatalom egyik tényező eleme, ezen tekintélyében megóvassék; ez pedig

Digitized by Google

csak olyképen történhetik, ha a társadalom által eddig önként megadott tisztelet kisebbítésére, állami intézkedések által alkalom nem nyújtatik. Már pedig a bíráknak kevesebb qualificatio, erkölcsi és anyagi felelőséggel bíró más állami tisztviselőkkel egy rangosztályba való sorozásával társadalmi, s ez által a bíróságok tekintélye szenved csorbát, a melynek fenntartása pedig állami érdeket képez.«

»S minthogy a bíróság tekintélye a bíró tekintélyétől el nem választható, a bírák rangosztályozása a bírósági tekintély fentartására egyáltalában nem alkalmas.« *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

»Önérzettel hivatkozhatunk azon körülményre, hogy az államkormányzat minden ágai között, a kedvezőtlen viszonyok daczára, a közérzület kiválóan a magyar bíróságok tekintélyét ismerte el. A bíró, mint a király ő Felségének az igazságszolgáltatásnál meghatalmazottja, a Felségtől nyert ezen tekintélyénél fogva az állam más alkalmazottjaival össze nem hasonlítható.«

»A czélba vett javaslat azonban azonkivül, hogy alkalmas a bíróság eddigi tekintélyén csorbát ütni, egyúttal a bírói személyzet alakúlására nézve veszedelmes is, mert bizonyára ismeretes a mélyen t. képviselőház előtt azon körülmény, hogy törvénykezésünk minden árnyoldala és hiánya mellett a bírósági tekintély megszerzése és fentartásának kizárólagos okául egyedül az szolgált, hogy a bírói pályára a magyar értelmiségnek legmegbízhatóbb azon része lépett, a mely a megszerzett képzettségénél fogva magát egyéb foglalatosságoknál magasabb hivatás betöltésére érezvén képesnek, a bírói pályán azon tekintélyt sem látta nélkűlözni, melyben életviszonyainál fogva különben is részesűlt; ezen elemet pedig többé oly állás csábítani nem fogja, mely rangosztályozásánál fogva nem nyújtja azon tekintélyt, melynek különben részese volt.« *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ezek a bírák megérdemlik, hogy panaszukat a törvényhozás termében mindenkinek szíves figyelmébe ajánljam. *(Helyeslés a baloldalon.)* A magyar társadalom, a középosztály azon rétegei, a melyek eddig magasabb képzettséget is szereztek s a legmagasabb, legmegtisztelőbb állásban: a bírói pályán, az igazság szolgáltatásával teljesítették polgári kötelességüket, mondják a törvényhozás termében, hogy: »jövőre elzáratnak e pályától«, ha tekintélyük hasonló módon disqualificáltatik, holott annak ily megcsorbítására rá nem szolgáltak. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A tanárokra nézve is majdnem ugyanez áll. Alig tudok államot, hol a tanárokat, a kik soha semmiféle hyerarchicus, bureaucraticus lajtorján nem másztak fel, soha semmiféle kötelékbe beosztva nem voltak, igyekeztek volna ily bureaucraticus kötelékbe beszorítani. A tanári testűlet separatum copus, mert előléptetése legfölebb csak egy fokban képzelhető, a mennyiben a tanár csak az igazgatói állásra nevezhető ki. Mi értelme van tehát annak, hogy Magyarország középiskolai tanárainak testűletét az egész vonalon belekényszerítsük oly kötelékbe, melybe nem kívánkoznak akkor, midőn a törvényhozás intentioja az, hogy helyzetük javíttassék. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Ki látott oly törvényhozást, hogy javításnak kereszteljük, hogy ne mondjam, bélyegezzük azt, hogy oly intézkedésekkel ajándékozzuk meg őket, a melyek ellen ők maguk petitionálnak, hogy az Istenért, ne adják meg nekik.

Még egy pont van, t. ház, és ez a gazdasági intézetek tanárainak kérdése. *(Halljuk! Halljuk!)* A gazdasági intézetek tanárai, a javaslat 21. §-ának értelmében, ki vannak véve a rangosztályból. Ezek most másodszor fognak szenvedni fizetéskisebbítést. Hogy miért, azt én magamnak megmagyarázni nem tudom, s így ennek magyarázatát a kormánytól várom. *(Helyeslés a baloldalon.)* Miután én ily indokok által vezéreltetem, és az a meggyőződésem, hogy azok is, kik általánosságban a törvényjavaslatot elfogadni akarják, kegyesek lehetnek akár ezen indokokból, melyeket felsorolni bátor voltam, akár pedig azon indokokból, melyeket saját bölcseségük bizonyára nagyobb mértékben juttat lelkiismeretük számára, mint azt magam képes voltam nyújtani, ha meggyőződnek arról, hogy a bírói tekintélynek ártunk vele, ha ezen javaslat kereteibe őket beszorítjuk, és hogy a tanárok számára semmi indok sem forog fenn arra, hogy a rangosztály sorrendjébe beleszorítjuk, lehetővé akarják tenni, hogy ezen két testűlet decoruma érdekében törvényjavaslat dolgoztassék át és vétessenek ki a rangosztályból, és százalékos fizetési javításban részesíttessenek, *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* fentartva azon álláspontomat, hogy megszavazom úgy Eötvös Károly, mint Horánszky Nándor t. barátom határozati javaslatát, kérem a t. elnök urat, hogy beadandó indítványomat, habár halasztást czéloz is, csak az ezen határozati javaslatok feletti döntés után méltóztassék szavazásra feltenni, mert, habár úgy látszik is, hogy indítványom a részletekre vonatkozik, mégis a t. előadó úr, és azt hiszem, a t. többség is be fogja látni, hogy ez annyira érinti a javaslat egész rendszerét, hogy a mennyiben javaslatom elfogadtatnék, a törvényjavaslatnak nem egyes szakasza, hanem egész összefüggése kell, hogy átdolgoztassék.

Ezen okból már most az általános tárgyalás alatt teszem meg indítványomat, mely így szól *(olvassa)*:

Digitized by Google

»Mondja ki a képviselőház, hogy a bíráknak, albíráknak, ügyészeknek, alügyészeknek, nemkülönben a középiskolai tanároknak rangosztályba való sorozását nem helyesli, s ezen okból a törvényjavaslatot azzal utasítja vissza a pénzügyi bizottsághoz, hogy a most felsorolt állami tisztviselőknek a rangosztályból való kihagyása mellett, de egyúttal ezek és a gazdasági tanintézetek tanárai fizetésének százalékos javítása alapján a törvényjavaslatot újabban dolgozza át és tegyen jelentést a képviselőháznak.« *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Ajánlom javaslatomat elfogadásra. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Molnár Antal jegyző: Miklós Gyula!

Miklós Gyula: T. ház! Polónyi Géza t. képviselő úr imént elmondott beszédére részemről két megjegyzést óhajtok tenni *(Halljuk! Halljuk!)* Az egyik megjegyzés vonatkozik arra, hogy én arra irányuló kifogását, hogy a bírói kar is belehozatott a rangosztályba, bizonyos tekintetben igazságosnak elismerem. A magam részéről sem szólalnék fel az ellen, ha a bírói kar, tekintettel arra a kimagasló állásra, melyet a bírói kar minden államban elfoglal, *(Helyeslés a szélsőbalon.)* és a melyet minden állam törvényhozásának a bírói kar részére biztosítani kell, a rangosztályból kivétetnék. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Midőn ezt elismerem, egy úttal a legigazságosabb politikai mértéket alkalmaztam Polónyi Géza képviselő úr felszólalására, mert ezen túl annak egyetlen szavával sem értek egyet. *(Halljuk! Halljuk!)* Nem érthetek egyet különösen azon leczkéztetési modorával, *(Ellenmondások a szélső baloldalról)* melyben úgy látszik, az utóbbi időben a többséggel szemben tetszeleg magának, a midőn azt állítja, hogy azok, a kik az ő beszédjét nem hallgatják, megakadályozzák, hogy itt Magyarország törvényhozói termében komoly munka folytattassék. *(Halljuk! Halljuk!)*

Polónyi Géza: Az önét se hallgatják meg!

Miklós Gyula: Én azt hiszem, hogy azzal, hogy ha valaki egy vagy két beszédet, vagy ha különösen Polónyi Géza t. képviselő úrnak beszédét nem hallgatja végig, még nem vádolható igazságosan azzal, hogy nem akarja a komoly munkát; *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* sőt inkább, hogy ha a képviselő urat minden felszólalása alkalmával minél kevesebben hallgatják végig, ez által fogjuk előidézni azt az állapotot, hogy gyorsabban végezünk egyes fontos javaslatokkal. *(Mozgás és zaj a szélsőbalon.)* A t. képviselő úr azonban e leczkéztetésnél még egy sokkal komolyabb váddal is illette e pártot, *(Halljuk! Halljuk!)* a melyet kötelességemnek tartok a legerélyesebben visszautasítani. *(Helyeslés jobb felől.)* A t. képviselő úr ugyanis azt mondja e pártról, vagy annak nagy részéről, hogy szavazás alkalmával azt sem tudja, mire adja szavazatát.

Vajay István: Igaza van! *(Nagy zaj a szélsőbalon.)*

Miklós Gyula: Megengedem, hogy Vajay István képviselő úr igen gyakran szavaz nemmel, a nélkül, hogy tudná, hogy mi a kérdés; de ennek a pártnak nincs egyetlen egy olyan tagja sem, a ki arra szorúlt volna, hogy az egyes törvényjavaslatokat akár Polónyi Géza képviselő úr, akár X vagy Y ellenzéki képviselő felszólalása után ismerje meg. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* Mi nagyon jól tudjuk, mi a kötelességünk s nem azért jöttünk ide, hogy a felnőttek oktatásában részesüljünk, *(Helyeslés a jobboldalon.)* hanem azért, hogy a hazát híven szolgáljuk. *(Úgy van! jobbról.)* Mi nem az által teljesítjük híven kötelességünket, ha egy beszédet végig hallgatunk vagy sem, hanem az által, ha egy javaslatot legjobb meggyőződésünk szerint támogatunk vagy ellenzünk. *(Igaz: Úgy van! a jobboldalon.)* Én tehát, t. képviselő úr, most is és a jövőben is, valahányszor azzal az insinuatióval illeti e pártot, *(Nagy mozgás és zaj a baloldalon.)* mintha abból a kötelességérzet, vagy a képviselői önérzet, vagy a hazafiúi kötelességérzet hiányoznék, azt mindannyiszor a legerélyesebben vissza fogom útasítani. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Az nem járja, t. ház, hogy a képviselő úr legjobb meggyőződésünket és legtisztább hazafiságunkat mindig kétségbe vonja. *(Úgy van! a jobboldalon.)* és ha a t. képviselő úr jogosítva érzi magát e pártot ily insinuatioval illethetni: a legkisebb jog, a mit magamnak követelhetek, az, hogy azt mindenkor visszautasíthassam. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

Áttérve magára a törvényjavaslatra, t. képviselőház, a legszomorúbb érzéssel constatálom, hogy *(Halljuk! Halljuk!)* a mikor e fizetésemelésről, jobban mondva, kiegyenlítésről szóló törvényjavaslat napirendre került: a t. ellenzéken alig akadt valaki, a ki elismeréssel lett volna azon intézkedése iránt a kormánynak, a mely által 3,200.000 forinttal emeli az állami tisztviselők fizetését . . .

Remete Géza: Az adózó polgárok emelik, nem a kormány! *(Halljuk! Halljuk!)*

Miklós Gyula: . . . és a megyei dotatiot. Szomorú érzéssel constatalom ezt, mert megvagyok róla győződve, hogy ha öt évvel ezelőtt, a nélkül, hogy ígéret tétetett volna, bárki is, csak egy félmillióval emelte volna a fizetéseket: ez országszerte a legnagyobb elismeréssel találkozott volna. *(Úgy van! jobb felől.)* Hogy az elismerés ezen hiánya, jobban mondva a politika,

Digitized by Google

hálátlanság, idefajúlt . . . *(Mozgás és nyugtalanság bal felől.)*

Vajay István: Micsoda beszéd ez?! *(Nagy zaj.)*

Miklós Gyula: . . . annak okát én nem vagyok képes másban keresni, mint abban az elfogúltságban, melylyel a t. ellenzék mindkét vezérszónoka e javaslattal szemben viseltetett. *(Mozgás bal felől.)* Különösen Horánszky Nándor t. képviselő úr részéről tapasztaltam azt, a kiről legalább eddig elismertük, hogy mindig tárgyilagos volt, valahányszor nem a politikai fenegyerekeskedésben akart feltűnni. *(Igaz! Úgy van! jobb felől. Nagy zaj, nyugtalanság és felkiáltások a szélső baloldalon: Rendre! Rendre!)* Ha a képviselő urak kihallgattak, akkor igazat fognak adni . . . *(Zaj és felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Rendre! Rendre! Hát itt fenegyerekek vannak!)* Különösen Horánszky Nándor képviselő úr . . .

Linder György: Elegans modor! *(Zaj a bal és szélsőbalon. Halljuk! Halljuk!)*

Miklós Gyula: Bocsánatot kérek, én épen azt óhajtottam hangsúlyozni, hogy meg szoktuk Horánszky képviselő úrtól, hogy ha közérdeket érintő ügyről szólott . . .

Horánszky Nándor: Nem kérek belőle!

Miklós Gyula: . . . . mely nem bír politikai vonatkozással. *(Nagy zaj a bal- és szélsőbalon. Halljuk! Halljuk!)* Engem lelármázni nem lehet. Azt állítom, t. ház, hogy Horánszky Nándor képviselő úrtól meg szoktuk mindig, ha nem politikai vonatkozású beszédet mondott, lelkiismeretes tanúlmányon alapúló tárgyilagos kritikát hallani s épen azért, mert ehhez voltunk szokva, csodálkozom, hogy a képviselő úr olyan beszédet tartott, mely, nézetem szerint, a legelfogúltabb, a legigazságtalanabb a javaslattal szemben; ott pedig, a hol javaslatokat tesz, a legellentmondóbb, mert beszédének egy része ellentmond a másiknak.

Arra a térre nem óhajtom a képviselő urat követni, a melyen állva beszédét kezdette, hogy korteskedik, hogy felszólítja a tisztviselői kart, nevezvén őket jó uraknak, hogy önmaguk okai, hogy ha eddig rossz dotatióban, fizetésben részesültek, mert nem az ő, hanem azon párt politikai szekerét tolták, a mely nem volt képes őket jó fizetésben részesíteni. *(Zaj a bal- és szélsőbalon. Halljuk! Halljuk!)*

A t. képviselő úr abból az elvből indúl ki, hogy ha már negyedfél milliónyi áldozatot hozunk, akkor azt ne fecséreljük el arra, hogy elégedetlenséget okozzunk, hanem oszszuk el úgy, hogy az elosztás méltányos, igazságos és egyenletes legyen s azzal mindenki meg legyen elégedve. És a képviselő úr azon kijelentését, hogy elégedetlenségre van fecsérelve az a pénz, egész beszédén keresztűl nem indokolta mással, mint azzal, hogy 300 és néhány kérvény adatott be ezen törvényjavaslat ellen. Végig tanúlmányoztam egész beszédét és merem állítani, hogy más indok nincs erre fölhozva, mint ez. De én azt állítom, hogy az a 300 kérvény nem az elégedetlenséget jelenti, hanem jelenti az összes tisztviselői kar érdeklődését, egy jobb jövőért való küzdelmét azon pillanatban, a midőn arról van szó, hogy az ő fizetésük milyen arányban állapíttassék meg.

És azt is merem állítani, hogy a képviselő úrnak abban sincs igazsága, midőn azt állitja, hogy egyik tisztviselő irígyli a másik állását és rangját.

Az összes kérvények nem azt jelentik, hanem jelentik azt, hogy a tisztviselők fel akarták használni ezt az alkalmat arra, hogy a közvélemény figyelmét saját sorsukra fölhívják, hogy állásuknak, ha lehet, jobb fizetést s maguknak jobb existentiát biztosítsanak. Tehát akkor, midőn a kérvények egész halmaza a tisztviselői karnak a jobb létért való küzdelmét jelenti, legalább is nincs igazsága a képviselő úrnak, midőn ezen kérvények halmazát azon szempontból tűnteti fel, hogy azzal akár a tisztviselők irígykedését egymás ellen, akár az összes tisztviselők elégedetlenségét igazolja. *(Helyeslés jobb felől.)*

Midőn a t. képviselő úr álláspontja ez és már maga ez az álláspont tarthatatlan, még tarthatatlanabb ennél a t. képviselő úrnak az a kijelentése, hogy a törvényjavaslat nem igazságos, mert nem egyenletes, és hogy abban semmi rendszer nincs.

Azt kérdem én a t. képviselő úrtól: vajjon ha a fokozatos százalék szerint emelnők a fizetéseket, lehetne-e olyan fokozatot megállapítani, a mely minden egyes állásra nézve igazságos legyen. *(Felkiáltások bal felől: Lehet! Legalább megközelítjük!)* Bocsánatot kérek, nem lehet. Ha a t. képviselő úr egy bizonyos állás fizetésének elégtelenségét documentálja, akkor az abban az állásban levő egyes tisztviselőknek a helyzetét veszi bírálat alá, pl. azt mondja, nem igazságos az, ha nagy városból vidékre áthelyezett tisztviselő kisebb lakbérilletményt kap, mint azelőtt, mert annak ismét sokkal nagyobbak a terhei azáltal, hogy gyermekeit a városba kell küldenie nevelés végett. Én azt tartom, hogy a t. képviselő úrnak ebben igaza van. Igenis vannak tisztviselők, a kik óriási hátrányt szenvednek azáltal, ha esetlleg magasabb lakbér-osztálylyal bíró helyről egy kisebb lakbér-osztálylyal bíró helyre helyezik át őket, ha t. i. családosak és gyermekeiket neveltetni kívánják. Ez igaz, de ezt nem lehet általánosítani az egész osztályra, a tisztviselőknek összes számára.

Digitized by Google

És a hogy ez nem áll, épúgy nem áll a t. képviselő úrnak azon állítása, hogy a fokozatos fizetésemelés igazságos volna. Ha tehát nem igazságos, az egyenletes sem lehet.

A t. képviselő úr azután ismét kijelenti, hogy ebben a javaslatban nincs rendszer, mondván: oka ennek az igazságtalanságnak az, hogy ebben a javaslatban nincs rendszer. A következő mondatban pedig rögtön beismeri, hogy van ebben rendszer, még pedig a lakbérrendszer.

Hát igenis, nincs olyan rendszer, a mely egy kaptafára akarná ütni az összes tisztviselőket, nincs. És én épen a t. képviselő úron csodálkozom legjobban, hogy ő, a ki már látja azt a rémjelenetet is, midőn a tisztviselők szakálla, haja, sőt még a kedélye is megrendszabályoztatik, ilyen törvényjavaslathoz, mint postulatumot azt állítja föl, hogy valamennyi tisztviselő fizetése egy kaptafára üttessék, mert ez jelentené igazán csak azt a bureaucratismust, melyet önök lefestenek, de a mely Magyarországon nem létezik.

Hát mi ez a törvényjavaslat, t. ház? Ha tisztában vagyunk a törvényjavaslat intentiojával, rögtön meg fog szűnni ellene az a sok kifogás.

A t. képviselő urak az ellenzéken, különösen Horánszky és Eötvös Károly képviselő urak, nézetem szerint a legigazságtalanabb álláspontot foglalják el e javaslattal szemben, a mikor felállítanak egy idealis dolgot s ezt a javaslatot ahhoz mérik, tökéletesen megfeledkeznek arról, hogy e javaslat a ma létező legnagyobb rendszertelenséget és fizetési differentiákat óhajtja kiegyenlíteni; sőt Eötvös Károly t. képviselő úr annyira igazságtalan ezzel a javaslattal szemben, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy az actaporos szobának napsugarat nélkülöző kis zugát összeköti a mennybolt fényes csillagaival s onnan szórja aztán a tisztviselői karra a legsértőbb vádat: a férfi jellem legelső attributumát képező férfias önérzet hiányát. A t. képviselő úr az egész tisztviselői kart az ellenzéki politika szemüvegén át nézi és megtagad tőle mindent, a mi idealis, nemes, jó, szép és hazafias és azt közönséges rubrikázó gépezetté alacsonyítja le.

Ez, t. ház, a legigazságtalanabb ítélet, a melyet valaha a magyar tisztviselői karról hallottam. Én nem akarom a tisztviselői kart védelmembe venni *(Felkiáltások a szélsőbalon: Ki bántotta?)* Bántották Eötvös Károly és Horánszky Nándor t. képviselő urak, lefestettek oly bureaucratismust, a melyben mind szolgalelkű, öntudat és önérzet nélküli rubrikázó gépek az összes tisztviselők. *(Élénk mozgás és zaj a bal- és szélső baloldalon.)* Én elhiszem, hogy a képviselő uraknak ez nem tetszik, *(Zaj.)* de felolvasom mind a két beszédnek idevágó passusait. Ha az ott elmondottaknak csak egynegyed része is igaz volna, valamennyiünknek meg kellene ijednünk, hogy milyen kezekbe van a magyar közigazgatás letéve. De szerencsére ez nem igaz. *(Zaj és felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Hát olvassa fel! Halljuk! Halljuk! jobb felől.)* Parancsolják, hogy felolvassam? *(Egy hang a szélső baloldalról: Talán okosat is hallunk belőle!)* Ha a t. képviselő úr nem szól közbe, talán okosat is fog hallani.

Eötvös Károly t. képviselő úr azon álláspontra helyezkedik, hogy a mai bureaucraticus rendszer megöli az egyén minden nemes érzését. Bocsánatot kérek, van a bureaucratismusnak egy oly réme, a melyet az elméletben le szoktak festeni, de én kereken tagadom, hogy Magyarország tisztviselői karát ehhez a bureaucratismushoz hasonlítani lehessen. Összes tapasztalataim, s mindazon tisztviselők ismerete, kikkel valaha szerencsém volt érintkezni, azt a benyomást és meggyőződést keltették bennem, hogy semmiféle rendszer sem képes a magyar tisztviselői kart holt bureaucratismussá és ezáltal veszedelmes homo bureaucraticussá tenni, melyen akár a homo sapiensnek összes tulajdonságait, akár a jó magyar hazafinak nemes érzéseit valaha nélkülöznők. *(Tetszés jobb felől.)* Én azt a meggyőződést szereztem, hogy valamint a magyar társadalom soha sem tekintette a tisztviselői kart a társadalom egy kizárt részének, és valamint a Pesti Naplót kivéve, még soha sem hallottam a tisztviselői kart páriáknak nevezni, ép úgy a tisztviselői kar sem zárkózott el soha egyetlenegy társadalmi mozgalom elől sem, egyetlenegy társadalmi mozgalomban való részvételtől sem, és ép azért a magyar tisztviselői karnak mindig becsülésére és büszkeségére fog válni, hogy a legnyomorúltabb fizetés mellett is mindig a leghűségesebben, a legpontosabban és a leghazafiasabban teljesítette eddig is kötelességét. És hogyha valamire kérem a magyar tisztviselői kart, nem arra kérem, a mire Horánszky Nándor képviselő úr kérte, hogy ne tolja X vagy Y politikájának a szekerét, hanem arra, hogy maradjon meg a jövőben is munkaszerető, kötelességének és hazafiságának hű teljesítésében büszke, önérzetes magyar ember. *(Élénk helyeslés jobb felől. Zaj a szélső baloldalon.)* és szavazzon arra a politikára, a melyet meggyőződése szerint jónak, józannak, gyakorlatilag kivihetőnek s hazafiasnak tart. *(Nagy zaj a bal- és szélsőbalon. Felkiáltások: De ha nem engedik?! Megírják, hogy melyikre szavazzon. Halljuk! Halljuk! jobb felől.)* Hiszen a t. képviselő urak méltóztatnak tudni, hogy épen a belvárosban egyszer a magyar tisztviselő kar buktatta meg a kormánypárti jelöltet, tehát mi előttünk hogyan

Digitized by Google

állíthatnak oly dolgokat, a melyeknek ellenkezőjét mindig példákkal tudjuk illustrálni?

Horánszky Nándor t. képviselő úr egész felszólalásának alap-tenorja az, hogy a törvényjavaslat nem egyenletes, nem igazságos és nem méltányos. És ezt be akarja bizonyítani két idézettel. Az egyik idézet arra vonatkozik, mikor azt mondja, hogy hogyan lehet egy javaslat igazságos, a melynél megtörténhetik, hogy magasabb rangba való kinevezésnél kevesebb pénzösszeget kap az illető, és hivatkozik arra az esetre, ha valaki magasabb lakbérosztálylyal biró helyről kisebb lakbérosztálylyal biró helyre neveztetik ki magasabb állásba. Én erre nézve már megjegyeztem azt, hogy a képviselő úr tekintettel van azokra a tisztviselőkre, a kik nagy családdal, sok gyermekkel bírnak és kineveztetnek egy ilyen állásra, a kik tehát arra vannak kényszerítve, hogy gyermekeiket ismét a városba küldjék, a hol őket neveltetik. Ebben a vonatkozásban a képviselő úrnak ez az állítása igaz, de különben nem áll meg, mert azt azután már senki sem fogja tagadni, hogy Budapesten pl. sokkal nehezebb a budapesti lakbérrel kijönni a tisztviselőnek, mint más helyen a kevesebb lakbérrel. A képviselő úrnak ez az állítása tehát nem felel meg az igazságnak és épen azért, azt, hogy rendszertelen a javaslat, ezzel beigazolva nem látom.

De aztán még tovább megy a t. képviselő úr, és egy csodálatos ellenmondásba, jut önmagával ott, a hol a megyéknek adandó percentualis segélyezést nem akarja elfogadni és a hol ismét azt, a mit beszédjének előbbi részében mint tételt felállított, saját nyilatkozatával czáfolja meg, a midőn ezt mondja: »Méltóztassanak a törvényhatóságoknál szintén oly combinatiot létesíteni, melynek segélyével a javítást ugyanazokra az alapokra lehetne fektetni, mint az állami alkalmazottakkal szemben, akkor az argumentum, bár igazságosnak el nem fogom ismerni, mert az arányokon változtatni akkor sem fogunk, de legalább mindenkivel szemben egyenletesen fog elbánni.« A képviselő úr tehát akkor, a mikor az állami alkalmazottakra vonatkozó javaslat ellen kellett beszélnie, folyvást azt állította, hogy az nem egyenletes, tehát nem igazságos, s akkor, a midőn a megyék percentualis segélyezése ellen akar beszélni, akkor arra hivatkozik, hogy legalább a megyei tisztviselőket is ugyanolyan elbánásban részesítse a javaslat, mint az állami tisztviselőket, mert szerinte akkor legalább az összes alkalmazottakkal szemben egyenletes lesz az elbánás.

A t. képviselő úrnak ez a nyilatkozata engem két dologról győzött meg. Először meggyőzött arról, hogy akkor, a midőn azt állította, hogy az állami alkalmazottakkal szemben nem egyenletes ez az elbánás, akkor csak állított, de nem bizonyított, mert rögtön beismeri, midőn azután a percentualis segélyezés ellen akar érvelni, hogy az állami alkalmazottakra nézve a javaslat egyenletes, tehát igazságos is. És ez érvelése a képviselő úrnak engem arra indít, hogy a javaslatot általánosságban elfogadjam; a második érvelése pedig, a hol azt akarja bebizonyítani, hogy a megyéknek adandó percentualis segítség nem igazságos, ez engem arra indít, hogy a képviselő úrnak azon határozati javaslatát, a mely vonatkozik a percentualis javításra, el ne fogadjam, mert az nem lehet igazságos.

De mondott a t. képviselő úr egy dolgot, a miben igazsága van, de ez nem erre a javaslatra tartozik. Igazsága van ugyanis akkor, *(Halljuk! Halljuk!)* midőn azt állítja, hogy a megyéknek tizenöt évre adott dologi kiadások nem elegendők arra, hogy a megyék mai feladatuknak eleget tegyenek. De ez a kifogás nem vonatkozhatik erre a javaslatra. Hiszen itt a megyék dotatioja csak azért emeltetett ideiglenesen, hogy a rossz fizetéssel ellátott, kisebb javadalmazással biró megyei tisztviselők fizetése emelhető legyen. A megyék dotatiojának kérdése majd egy más törvényjavaslatnál lesz elbírálandó, és akkor lesz majd eldöntendő, a mikor a közigazgatásnak és a megyei administrationak reformjáról lesz szó. Mert ma nem akar mást ez a javaslat, mint ama végtelen aránytalanságot, mely a megyei és az állami tisztviselők közt fennáll, némileg enyhíteni, ideiglenesen addig, míg a reform létesül, a mikor majd véglegesen ki lehet egyenlíteni az aránytalanságot. *(Helyeslés. Úgy van! jobb felől.)*

De t. ház, általában az egész javaslatban nem akarjuk a fizetés-felemelést úgy inaugurálni, mintha az évtizedekre változatlanúl kifejezést nyerne ebben a javaslatban. Az egész javaslatnak az intentioja az, hogy a fizetésekben létező aránytalanságok kiegyenlítése útján egy rendszer állapíttassék meg, melynek alapján később, az állam pénzügyeinek emelkedésével, a kisebb javadalmazással biró tisztviselők fizetését még jobban emelni lehessen. *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)* És hogy a javaslatnak intentioja ez, mutatja maga az, hogy a legkisebb javadalmazással biró tisztviselők sorából ezret mindjárt kivesz a javaslat, a kiket magasabb dotatioval lát el és kilátásba helyezi, hogy a mint azt az állam pénzügyi viszonyai megengedik, ezen legkisebb javadalmazással biró tisztviselők létszámát azon az alsó fokon csökkenti, és azok magasabb fizetésben és ellátásban fognak részesíttetni. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)*

A t. képviselő urak, midőn a kisebb javadalmazással ellátott tisztviselők sorsa mellett

Digitized by Google

felszólalnak, még elfelejtenek egy dolgot, azt t. i., hogy a kisebb javadalmazással ellátott tisztviselők közül sok azok száma, a kik, mint napi díjnokok, most állandó állami alkalmazottak és állami elbánásban, nyugdíjban részesülnek; elfelejtik azt, hogy az ily állások legnagyobb részét európaszerte napidíjnokok látják el. Tehát igaz, hogy ez által a kisebb javadalmazású tisztviselők száma szaporodik, de azoknak a helyzete javúl is, sőt sokkal jobb, mint a napidíjasoké. Tehát midőn háromezer 500 frttal javadalmazott tisztviselő közül a javaslat ezernek anyagi helyzetén javít, mikor a többi a 2400 kisebb javadalmazással biró tisztviselő közül 700 forintos fizetést valamennyi elérhet, azon felül, ha bizonyos qualificatioknak megfelel, ezer forintig, sőt 1300 frtig terjedő állásra is eljuthat: akkor az az állítás, hogy ez a törvényjavaslat már azért is igazságtalan, mert a kisebb javadalmazású tisztviselők sorsán semmit sem segít, midőn százakra menő összegekkel emeli a magasabb díjazású tisztviselők fizetését, ez, azt hiszem, igazságos állítás nem lehet. *(Helyeslés jobb felől.)*

Elfelejtenek a képviselő urak még egyet, azt, hogy a legalsóbb fokozatokon levő tisztviselők legnagyobb része fiatal korban, minden qualificatio nélkül jut állásba, semmi szakvizsgát nem tesz, semmi qualificatio nincs reájok nézve kimondva, csak egy van, hogy írni, olvasni tudjanak. A díjnokok azután, ha a qualificatiot megszerezték, ha például a telekkönyvvezetői álláshoz szükséges vizsgát letették, segédtelekkönyvvezetők és telekkönyvvezetők lehetnek, és ha ismét megfelelnek azon qualificationak, a mely az irodaigazgatói állásra szükséges, 1300 frttal javadalmazott állásra is pályázhatnak. Én tehát azt mondom, hogy a ki igazságos akar lenni, és a ki ezen kisebb javadalmazással ellátott tisztviselők helyzetét nem akarja szomorúnak festeni azért, hogy őket elkeserítse, az nem helyezkedik azon álláspontra, a melyre Horánszky Nándor t. képviselő úr helyezkedett, a midőn azt állítja, hogy a kisebb javadalmazású tisztviselők sorsa ezen törvényjavaslatban egészen negligálva van, nem állíthatja azt, hogy a pénzügyminister úr csupán pár fiskális-szempontok által vezéreltette magát, midőn ezen javaslatot beterjesztette, nem állíthatja azért sem, mert meg van mondva a javaslatban, hogy ez nem egy végleges mű, és nem évtizedekre szóló rendezése a tisztviselők fizetésének; ki van emelve, hogy ez csak egy alap akar lenni arra, hogy a mostani rendszertelenségek és helytelen aránytalanságok némileg kiegyenlíttessenek, *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)* és ennek alapján aztán az állam pénzügyi viszonyainak javúlása szerint lehessen egyes állásokban a tisztviselők fizetését szintén emelni. Meg volt mondva, hogy a főtörekvés odairányúl, hogy a legkisebb javadalmazással biró tisztviselők összes létszáma az ország pénzügyi viszonyaihoz mérten oly magasabb fizetésben részesülhessen, a mely mellett anyagi gondokkal nem kell küzdeniök. *(Helyeslés jobb felől.)*

Midőn tehát azt látom, hogy a kormány három és fél milliónyi áldozatot akar hozni abból a czélból, hogy a tisztviselők sorsán javítson; midőn azt látom, hogy a tisztviselők sorsán ezen törvényjavaslat által tényleg javítva lesz, nem annyira a fizetések felemelése, mint azok kiegyenlítése által, és az által, hogy egy rendszer teremtetik: nem fogadom el a képviselő urak határozati javaslatait, hanem pártolom a törvényjavaslatot. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Elnök: Polónyi Géza képviselő úr kíván személyes kérdésben szólni.

Polónyi Géza: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Két czímen: személyes kérdésben és szavaim értelmének helyreigazítása végett vagyok kénytelen szólni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Megvallom, hogyha Miklós Gyula t. képviselő úr csupán egyéni véleményét nyilvánította volna azokban, a miket elmondott, tartózkodtam volna a felszólalástól. A t. képviselő úr azonban súlyt kölcsönzött szavainak azzal, hogy a szabadelvű párt nevében beszélt. Nem vagyok feljogosítva arra, hogy kutassam azt, vajjon Miklós Gyula képviselő úr mennyiben van jogosítva egy velem szemben ülő párt megbízásából beszélni...

Miklós Gyula: Nem mondtam, hogy megbízásból!

Polónyi Géza ... A párt nevében. Tehát megbízás nélkül méltóztatott a nevében beszélni! *(Derültség a szélső baloldalon.)* Egy dolgot azonban constatálnom kell, és ez az, hogy a t. képviselő úr azon véleményével, hogy a törvényhozás akkor fog helyesen eljárni munkálkodásában, ha engem nem hallgat meg, nem áll egyedül, ezen véleményét Tisza István képviselő úr is osztja. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Vajay István: Nobile par fratrum!

Polónyi Géza: Örülök, hogy constatálhatom, hogy a párt ily rohamosan szaporodik. *(Élénk derültség a szélső baloldalon.)* A magam részéről az ellenkező érvet szoktam osztani, t. i. meghallgatom, ha nagy áldozattal jár is, Miklós Gyula képviselő úr beszédét is. A következetesség tekintetében azonban engedje meg, hogy legalább annyi tanáccsal szolgáljak neki, hogy, ha már azt állítja, hogy akkor dolgozik helyesen a törvényhozás, ha engem meg nem hallgat, akkor ne kezdje jövőre a beszédét azzal, hogy az én álláspontomat a bíróság tekintetében pedig elfogadja. *(Élénk derültség a szélső balon.)*

Digitized by Google

Méltóztassék továbbá megengedni, a t. képviselő úrnak nem volt joga azok nevében visszautasítani, a mit én mondtam, a kikről én beszéltem. Mert e tekintetben teljesen félreértette felszólalásomat. Én nem beszéltem a jelenlévőkről, hanem a távollevőkről. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* T. i. azt mondtam, hogy nincsenek jelen a tanácskozásnál, tehát nem is tudhatják, miről van szó. Miután az absentium-ablegatusok intézménye Magyarországon megszünt, engedje meg kijelentenem: nem hiszem, hogy a távollevők megbízásából joga lett volna beszélni. Hogy pedig mennyire helytelen dolog az, hogy oly sok képviselő van távol, méltóztatik látni abból, hogy mennyi közkincs veszett el azok számára abban, hogy a t. képviselő úr felszólalását nem élvezhették. *(Hosszantartó élénk derültség a szélső-baloldalon.)* És hogy mennyire szükséges, hogy jelen legyenek, a kik nincsenek itt, azt bizonyítja az, hogy még azok is félreértik, vagy meg nem értik az embert, a kik itt vannak. *(Élénk helyeslés és derültség a bal- és szélső baloldalon.)*

Vajay István: T. ház! Személyes megtámadtatás czímén kérek szót. T. Miklós Gyula képviselő úr igen előkelő s felette élvezetes beszédében kegyes volt az én csekélységemmel is foglalkozni, és velem szemben azon ráfogással élni, hogy neki, ha nem is szent, de meggyőződése, hogy én többször szavaztam nemmel, a nélkül, hogy tudtam volna, miről van szó; még a túloldalon nincs egyetlen képviselő sem, a ki igennel szavazott volna a nélkül, hogy ne tudta volna, miről van szó. A t. képviselő úrnak ez nem lehet meggyőződése. Egyéni nézete és egyéni véleménye lehet, de ahhoz semmi közöm s nem törődöm azzal, hogy egyénileg mint vélekedik felőlem. De hogy nem lehet meggyőződése, azt leszek bátor ethimologice megmagyarázni. Minden bölcsészetileg iskolázott elme tudja, hogy nézet és meggyőződés közt nagy különbség van. A nézet személyi és egyéni okokon nyugszik; míg a meggyőződés tárgyi okokon. A t. képviselő úrnak tárgyi okokon nyugvó meggyőződése a felől, hogy én nemmel szavaztam volna oly dologban, a midőn nem tudtam, hogy miről van szó, azért nem lehet, mert e tény nem igaz. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső balon.)*

Horánszky Nándor: T. ház! Ez alkalommal, miután zárszavam is van, csak egy körülményt kívánok constatálni és pedig azért, mert az nem reám, hanem másokra vonatkozik. És ez az, hogy a képviselő úr azt mondotta, hogy én a magyar állam alkalmazottait aljas szolgáknak mondottam, vagy tartottam, avagy beszédemből ilyes kivehető lenne. Ezeknek egyike sem történt, és beszédemből ilyes ki nem vehető, és pedig annál kevésbbé, mert én aljas szolgák érdekében sem beszélni, sem ügyüket támogatni, sem érdekeiket elősegíteni nem szoktam. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Ezzel másoknak tartoztam s azért voltam kénytelen ezt constatálni.

A mi személyemre, vagyis arra vonatkozott, hogy én ez alkalommal »fenegyerekeskedtem«, arra nézve észrevételem nincs, mert én a képviselő úr politikai babérainak azon leveleit, a melyeket ily módon és ily áron szerez, megtépni nem akarom. *(Zajos helyeslés és élénk derültség a bal- és szélső baloldalon.)*

Miklós Gyula: Nem tudom, hogy Horánszky Nándor t. képviselő úr akármely felszólalásával óhajt-e babérokat szerezni; én biztosíthatom a t. képviselő urat, hogy az az idő bekövetkezni nem fog, a midőn én mást képviselnék és mondanék ebben a házban, mint a mit egyszerű, őszinte meggyőződésem érvényesítése parancsol, és nekem soha eszem ágába se fog jutni, felszólalásommal arra törekedni, hogy politikai babérokat szerezzek. *(Helyeslés jobb felől.)* A t. képviselő úrnak tehát azt az insinuatioját, mintha arra törekedtem volna, hogy politikai babérokat szerezzek, visszautasítom *(Helyeslés jobb felől.)*

Vajay képviselő úrnak pedig csak az a megjegyzésem van, hogy most utólag sajnálom, hogy személyével foglalkoztam és őt megneveztem. De midőn a t. képviselő úr beszédembe közbekiáltott, önkénytelenül eszembe jutott az a német közmondás: Wie der Schelm ist, so denkt er! Minthogy a legjobban helyeselte Polónyi képviselő úrnak azt a mondását, hogy vannak képviselő urak, a kik azt sem tudják, hogy mit szavaznak meg, önkénytelenül felmerült bennem az a gondolat, hogy bizonyosan a t. képviselő úr is azok közé tartozik. *(Derültség jobb felől.)* Különben, mondom, véghetetlenül sajnálom, hogy személyével egyáltalában foglalkoztam.

Polónyi Géza t. képviselő úrnak pedig azzal a kijelentéssel tartozom, hogy mindaddig, míg a szabadelvű pártnak tagjai közül valaki nem desavouálja azt az álláspontomat, melyet, mint a pártnak egyik tagja, a párt védelmében elfoglaltam, mindaddig a képviselő urat nem fogom arra illetékesnek tartani, hogy leczkét adjon nekem az iránt, hogy a párt nevében beszélni van-e vagy nincs jogom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Én a szabadelvű pártot védelmeztem meg egy insinuatio ellen, és ezt a védelmet jogosnak tartom mindaddig, míg engem ez a párt nem desavouál. *(Helyeslés jobb felől.)*

Bernáth Dezső jegyző: B. Andreánszky Gábor!

B. Andreánszky Gábor: T. ház! Nem akarom követni az előttem szólt t. képviselő

Digitized by Google

urat a személyeskedés terére, mert a törvényjavaslatot tárgyilagosan akarom megbírálni, és nem kívánom őt követni a személyeskedés terére azért sem, mert én is könnyen úgy járhatnék, hogy megsajnálnám, hogy a t. képviselő úrral egyáltalában foglalkoztam. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Midőn az 1891. költségvetés tárgyalása alkalmával innen az ellenzék padjairól sürgettem az állami és törvényhatósági tisztviselők fizetésének emelését, két főczél lebegett szemem előtt. Az egyik főczél az volt, hogy épen a legkisebb javadalmazással ellátott tisztviselők fizetése emeltessék; a másik czél pedig az volt, hogy különösen a mostohán dotált megyei tisztviselők sorsán javítsunk. Ezen két czélnak egyike sem éretett el a törvényjavaslat által, és a ház asztalán fekvő 300 kérvény és az abban foglalt jogos panaszok világosan mutatják azt, hogy az előttünk fekvő törvényjavaslatot nem tekinthetjük olyan állandó intézménynek, melytől Darányi Ignácz t. képviselőtársam véleménye szerint, mely alapúl szolgálhatna, hogy később az állami és megyei tisztviselők javadalmazásának fokozatos, százalékos javítását reá építhetnénk.

Az előttünk fekvő törvényjavaslattal épen a legkisebb javadalmazással bíró tisztviselők nyernek a legkevesebbet vagy épen semmit sem, a mely tisztviselőknek jobban dotálása pedig végeredményében aránylag nagyon kevés költségébe kerülne az államnak, mert ezek a tisztviselők fizetésjavításuk többletét majdnem kizárólag a jobb táplálkozásra fordítanák, és így a fogyasztási adók révén tetemes részét visszanyerné az állam annak, a mit a jobban dotálás vámján nagylelkűen áldozna.

A pénzügyi bizottság jelentése azzal indokolja a kis fizetések fentartását, hogy ott többnyire oly fiatal kezdőkkel van dolgunk, a kik mire megkorosodnak, családot alapítanak, nagyobb fizetésekbe jutnak. Tegyük fel, t. ház, hogy ez csakugyan így volna, de akkor is mi lesz, és mi volt gyakran ennek következménye? Az, hogy a fiatal kezdő tisztviselő, a ki csekély fizetéséből nem képes megélni, adósságot csinál, s miután ez a hitel csak uzsora-kamatokat ismer, az ilyen adósságok következményei terhes kamatokkal és soha meg nem szünő törlesztésekkel egész életén, egész hivatalos pályáján követi, s mit használ neki, hogy nagyobb fizetésbe jut, ha azt, a mit 800 frton felül kap, hitelezői lefoglaljék. A hitelezők családját fentartani, gyermekeit neveltetni nem fogják. *(Tetszés bal felől.)*

De van egy másik része is e tisztviselőknek. Az a rész t. i., a mely születésénél azt az ügyetlenséget követte el, hogy nagyobb connexio nélkül jutott a világra. A ki valami különös tehetséggel nincs ellátva, de a helyett egy jó adag szerénység van benne, és azt hiszi, hogy ügybuzgalommal, tudományszerzéssel és szorgalommal tudja a hiányokat pótolni, úgy jár, mint egykor Mózes, kinek az isteni gondviselés megengedte, hogy messziről belepillantson Kanaánba, az igéret földére, a hol méz és tej folyt, de bele soha sem juthatott.

Az állami gondviselés ezeknek is megengedi, hogy mindennap nézzék a Kanaánt, a hol ugyan méz és tej nem folyik, de a nélkülözés legalább enyhébb alakban tünik elő, de az igéret földjére soha be nem juthatnak. *(Tetszés bal felől.)*

Az, t. ház, hogy az előléptetés magasabb működési körbe, ministeri kinevezéstől függ, a dolog természetéből folyik. De én azt, hogy valaki elfoglalt hivatali állásában a legegyszerűbb módon megélhessen, külön ministeri kegyelmi ténykedéstől függővé tenni nem akarom, s ezért a minimumot úgy akarnám megállapítani, hogy a tisztviselő meg is élhessen.

A mi a ministeri kinevezést illeti, a t. előadó úr hivatkozik a ministeri felelősségre. Én, t. ház, azt hiszem, hogy ez, kivált a jelen alkalommal, csak elvi kijelentés értékével bír, s engedje meg a t. ház, hogy itt egy német közmondást idézzek, melyet nem tudok magyarra fordítani, mert akkor a szójáték értelmét vesztené. Ez a mondás így szól: »Was ein Minister unverantwortliches thut, deckt er mit der ministeriellen Verantwortung«. *(Derültség.)*

Részemről azt hiszem, s nagyon sajnálom, hogy ezen véleményemért az oktató előadó úr nekem tertiát irna be, *(Élénk derültség.)* de én a ministeri felelősséget addig, míg effectuálva s consummálva nem látom, nem tarthatom egyébnek, mint valódi papirmalasztnak.

De, t. ház, azt tapasztaljuk, hogy ministereink és kormányaink évek hosszú során át busásan rászolgáltak a felelősségre való vonásra, de egyetlen egy esetet sem tudok arra, hogy komoly kísérlet tétetett volna a felelősségre való vonásra. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* A ministeri kövér pensiot még nem tekinthetem valami nagy felelősségre vonásnak, de még arról sincs tudomásom, hogy ezen enyhébb módját a ministeri felelősségre vonásnak alkalmazták volna. Semmiféle tényért, a ministerek concret tevékenységéért vagy mulasztásért egyetlen minister sem bukott meg nálunk; *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* és ha talán megbukott, akkor mindjárt egy elvi kijelentőségű programmváltozással kendőzték a dolgot. *(Derültség. Igaz! Úgy van! bal felől.)*

A pénzügyi bizottság jelentése azt mondja, hogy a hivatalos fokozatok szaporítása a fiatal tisztviselőt folytonos törekvésre ösztönzi. Azt

Digitized by Google

hiszem, hogy az a folytonos törekvés nagyobb és nagyobb állásba jutni, máig sem hiányzott, sőt sok esetben nagyszerű stréberséggé fajúlt. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Sajnos, hogy igen sokan, a legélelmesebbek, belátták, hogy nem szorgalom, ügybuzgóság, nem a hivatalos szakismeret elsajátítása által lehet előlépni, hanem mindenféle bureaucraticus intriguák, behizelgés által, és sajnos, igen gyakran ép ezek értek czélt. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

A t. előadó úr gúnyosan tett czélzást az úgynevezett szamárlétrára. Én megvallom, hogy azt az úgynevezett szamárlétrát, a mely az elő menetelt hozzászabja az illetőnek hivatalos szolgálati éveihez, nem tartom semmivel sem roszszabbnak, mint a korlátlan ministeri önkényt, *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* mely a hivatalnok megélhetését is kezeiben tartja. Egyáltalában, t. ház, egyes, különös tehetségű egyének még abban a régi czopfrendszerben is tudtak érvényesülni, a mi pedig az átlagtehetségeket illeti, azt hiszem, egy tapasztalt, gyakorlott tisztviselő mégis valamivel jobb, mint a tapasztalatlan tisztviselő. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

A másik ok, a mely miatt nem fogadhatom el a törvényjavaslatot, az a törvényhatósági tisztviselők ellátásának nagyon hiányos javítása. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Maga az előadó úr elismerte, hogy épen a megyei tisztviselőknél különböző megyékben egyenlő hatáskörrel bíró tisztviselők fizetései között a legnagyobb aránytalanságok uralkodnak, és épen előttem szólott Sréter Alfréd t. képviselő úr felolvasott adatokat, a melyek ezt illustrálják, de épen ezen adatok nem azok, a melyek a legnagyobb ellentéteket tüntetik ki.

Én ugyanabból a forrásból kaptam az adatokat. Megírták nekem is, hogy az összes megyéket felszólították, hogy bocsássák fizetési adataikat rendelkezésre, és épen a legjobban dotált vármegyék nem bocsátották collegájuk rendelkezésére ez adatokat. Azért azt hiszem, de tudomásom is van arról, sokkal kirívóbb ellentétek is vannak, mint a minőket Sréter Alfréd t. barátom itt felhozott. Szerintem e 10, helyenkint 12%-es emelés csak élesíti az ellentéteket. Ott, a hol jól vannak dotálva a felsőbb tisztviselők, a minimum már úgy is el van érve. A 23. §. azonban azt mondja: E dotatio első sorban az 500 frt minimum elérésére fordítandó. Így hát a jobban dotált vármegyékben, a hol a felsőbb tisztviselők már most is magasabb fizetést kapnak, az összes tisztviselők dotatioja 10%-kal emeltetik; míg a hol a minimum nincs elérve, a hol tehát a felsőbb tisztviselők is kisebb fizetést kapnak, sokkal kisebb százalékos fizetés javításban fognak részesülni, mint a nagyobb fizetésű egyenrangú tisztviselők. Azt mondja az előadó úr, hogy itt az igazságosság útjában a megyék autonomiája áll. Ez nem így van, mert ha 10% dotatiot adhat a törvényjavaslat, és a 23. §-ban útasítást is adtak a dotatio hová fordítására nézve: ugyanazzal a joggal adhattak volna a szegényebb megyéknek 25% dotatiot is. Fentartom azonban magamnak, hogy e kérdésre majd a 23. §. tárgyalása alkalmával bővebben is rátérjek, s ezért most csak azt jelentem ki, hogy a törvényjavaslatot a felhozott okoknál fogva el nem fogadom, hanem hozzájárúlok Horánszky Nándor t. képviselőtársam határozati javaslatához. *(Élénk helyeslés b l felől.)*

Molnár Antal jegyző: Farbaky István!

Farbaky István: T. ház! Midőn tárgyalni kezdtük e törvényjavaslatot, mely a társadalom ép oly nagy számú, mint intelligens osztályának bajain akar segíteni, a mely nemcsak az állam functioinak teljesítését, az állam akaratát végrehajtani van hivatva eszközölni, hanem in ultima analysi, az állam eszméjének zászlóját is hordozza, a nemzeti politika szolgálatában működik: azt hittem, hogy e javaslat, úgy, a mint beterjesztetett, általánosságban el is fog fogadtatni, és ha szükségesnek mutatkozik egyes intézkedéseknek változtatása, az majd a részletes tárgyalás alatt foganatosíttatik. De a tapasztalás azt mutatja, hogy a javaslat épen a túlolda'ról alapjában meg lett támadva. Horánszky t. képviselő úr azt óhajtotta volna, hogy maradjon meg a rendszer, ugy, a mint most van, legalább ideiglenesen is a fizetésjavítás eszközöltessék percentualiter. Kívánta, hogy a fizetésjavítás felülről-lefelé progressive történjék. De bizonyos, hogy ezen eljárás által mindazon egyenlőtlenségek, mindazon aránytalanságok, melyek eddig fennállottak, eltüntetve nem lesznek. Elhiszem, hogy ily eljárás igen könnyen segített volna a bajon, s igen egyszerűen lett volna végrehajtható; de hogy ez nem okozott volna rendszeres javítást az egész hivatalnoki karban s gyökeres reformot létre nem hozott volna, azt, úgy hiszem, tagadni nem lehet. Kiemelte a t. képviselőtársam, hogy lehetne ezt a czélt azáltal elérni, hogy minden egyes hivatalnoki állásnál egy stabilis összeggel javítanók a tisztviselők járandóságát. Kiemelte például, hogy 500 frttal lehetne minden egyes tisztviselő fizetését javítani. Megemlítette azt is, hogy ezáltal már magában véve eléretnék az a czél, hogy felülről lefelé progressiv javításban részesülnének a tisztviselők. Ezt elismerem a magam részéről is, mert ha veszszük, hogy valamely tisztviselőnek fizetése 5000 forint és 500 frt javításban részesül, az 10%-nak fogna megfelelni, míg ellenben azon tisztviselőknél, kiknek fizetése 1000 frt, ez 50%-ot tenne

Digitized by Google

ki. De számolnunk kell a financialis helyzet viszonyaival is. Az igen t. előadó úr azt mondotta volt, hogy ezen törvényjavaslat körülbelül 30.000 tisztviselőre vonatkozik. Ha tehát 500 forinttal akarjuk minden tisztviselő fizetését javítani, ez 15 millió forintnak felel meg. *(Felkiáltások bal felől: Ezt senki sem mondta!)* Hogyha kevesebbet veszünk fel, akkor a fizetésjavítás kisebb mértékben foganatosíttatnék, és hogyha meg akarunk maradni azon összegnél, mely erre a czélra fordíttatik, s 3 vagy 4 millió forintot tesz ki, a javítás 100 frtnak felelne meg.

Eötvös Károly t. képviseltársunk előadásában ezt a javaslatot sem fogadta el, de általában véve positiv javaslattal elő nem állott. Ő kimutatta a törvényjavaslat némely fonákságát, nem is fonákságát, hanem igen természetes következményét annak, hogy különböző életpályájú tisztviselőknek állása egyenlő mértékű dotatioval van ellátva. Azonban positiv javaslatot semmi irányban sem terjesztett elő. Részemről azt hiszem, hogy a törvényjavaslat megitélésénél más szempontból kell kiindúlni. Az bizonyos, hogy a tisztviselők fizetése egyenlő nem lehet. Ez oly tény, oly axioma, a melylyel számolni kell. Másodszor pedig bizonyos az is, hogy magasabb szellemi képzettséget igénylő tisztviselői állásnál magasabb fizetési fokozatot kell alkalmazni. Harmadszor tekintettel kell lenni arra is, hogy a nagyobb felelősséggel járó tisztviselői állásoknál a fizetés is ennek megfelelőleg legyen megállapítva. Ha már most ezt tekintetbe veszszük, ebből, azt hiszem, okvetlenül következik, hogy a fizetésekben bizonyos kategoriákat kell felállítani. Ezen kategoriáknak megállapítása többé-kevésbé részint a kiindúlási pontúl elfogadott rendszer kifolyása, részint pedig a körülmények szerint alakúl. Ily módon történt az, hogy az előttünk fekvő törvényjavaslatban a fizetési osztályok 11 kategoriája van felsorolva. Minden egyes kategoriában vannak fizetési fokozatok, úgy, hogy szintén minden egyes fokozatban lehetséges még a tisztviselők fizetésének javítása. Én azt hiszem, hogy ez az eljárás magában véve helyes és örömmel járulok ahhoz, hogy ez a törvényjavaslat törvénynyé váljék.

Csak egyet akarok még e tekintetben megemlíteni és ez az, hogy több helyen történt felszólalás arra nézve, hogy az ú. n. rangosztálynak mondott fokozatok mellőztessenek, hogy ez rang- és czímkórságra vezet. Én, a mi a czímezést illeti, az egész törvényjavaslatban nem találtam semmit. Nem találtam a törvényjavaslatban, hogy a XI-ik rangosztálytól a VIII-ig tekintetes legyen az illető tisztviselő, hogy a VII-től a VI rangfokozatig bezárólag nagyságos, azonfelül pedig méltóságos legyen a czíme. E szerint ezt a vádat a törvényjavaslat még nem érdemli, mert ha e tekintetben a gyakorlat bizonyos szabályokat fogadott el, azt nem lehet a törvényjavaslat rovására írni. Én általán véve ezeket a rangosztályokat, úgy, a mint a törvényjavaslatban előfordúlnak, inkább csak annak tekintem, hogy egyes fizetési csoportozatok vannak együvé foglalva *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* és mondhatom, hogy szükség van valami ilyen elnevezésre, ilyen cumulativ kifejezésre, hogy már most azt rangosztálynak nevezzük vagy más czímmel illessük, az teljesen mellékes. Nem az adja meg a tisztviselőnek a tekintélyt, ha azt mondjuk, hogy a IV., V. vagy IX. rangosztályba van sorolva, hanem egyéniségének súlya és az, hogy milyen tekintélyre képes szert tenni. Mindig csak magának köszönheti és nem annak a rangosztálynak, a melyben, mint tisztviselő működik. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* Én tehát ezt tisztán gyakorlati szempontból tartom tartom szükségesnek akkor, ha a fizetések nem egyenlők, már pedig minden egyes tisztviselőre nézve a fizetések nem lehetnek egyenlők.

Kiemeltetett továbbá, sőt midőn a közoktatási bizottságban szó volt erről, magam is hozzájárúltam ahhoz, hogy a középiskolai tanároknak rangfokozata mellőztessék. Ezek csakugyan némileg eltérő helyzetben vannak a többi tisztviselőktől, jóformán egész életükön át megmaradnak ugyanabban a categoriában és nincs megadva nekik a mód, hogy tevékenység és szorgalom által magasabb állásba küzdjék fel magukat. Itt tehát lehetne talán oly módon segíteni, ha az ő statusukat a többi állami tisztviselők statusától elkülönítenők és ily módon külön elbánásban részesítenők őket. Az lett mondva, hogy a tanárok között az által, hogy az egyik a VIII-ikba, a másik a IX-ik rangosztályba van felvéve, a törvény bizonyos egyenlőtlenséget hoz létre, csakhogy ez nem fog bekövetkezni, annál kevésbbé, mert hiszen itt nem arról van szó, hogy az egyes tanárok között rangkülönbséget tegyünk, hanem csak arról, hogy ők is bizonyos fizetésemelésben részesüljenek.

Az által lehetne a bajon segíteni, hogy általában véve elkerüljük ezen »rangosztály« elnevezést és e helyett megtartsuk úgy, a mint a törvényjavaslatban van, a »fizetési osztály« szót és ez fogja majd pótolni azt, a mit a törvényjavaslat rangosztály elnevezéssel akar kifejezni.

Ugron Gábor: Pávatoll helyett kakastoll! *(Derültség.)*

Farbaky István: T. ház! Az által azonban, hogy ezen törvényjavaslatot, mint egészben véve helyeset, mint olyat, a melyik a beosztást rendszerbe foglalja, elfogadom, nem kívánom mellőzni azt, hogy az némi tekintetben és egyes

Digitized by Google

részleteiben, különösen annak táblázatos beosztása némely részében ne változtattassék meg. *(Halljuk! Halljuk! bal felől.)* Kívánnám pedig itt a t. minister úr figyelmébe ajánlani először is azon tisztviselőket, a kik úgyszólván kettős qualificatiora vannak kötelezve a qualificationalis törvény értelmében. Ilyenek, hogy névleg is kiemeljem őket, a bányahatósági tisztviselők. Ezek az 1883:I. tcz. 17. §-a értelmében először is jogi tanúlmányokat tartoznak végezni s jogtudományi államvizsgát tenni, továbbá bányászati akadémiát végezni, így tehát kettős qualificatioval bírnak. Ennek daczára előmenetelük azon táblázat szerint meglehetősen szűk körökre van szorítva.

Hasonlóképen fel kell szólalnom a kincstári ügyészek érdekében, nevezetesen pedig azok érdekében, a kik a jószág- és erdő igazgatóságoknál vannak alkalmazva. Ezektől a qualificationalis törvény nemcsak a jogi tanúlmányok végzését, hanem az ügyvédi vizsga letételét is követeli s mégis előmenetelük maximumaként a VIII fizetési osztály az, a melyet elérhetnek, de azon túl nem emelkedhetnek.

Továbbá nem hagyhatom szó nélkül azt sem, hogy a bányászati szakmánál alkalmazott számvevőknek nem elégséges az, hogy a reáliskola vagy a gymnasium bevégzése után érettségi vizsgát tettek, hanem megköveteltetik tőlük a bányászati akadémia elvégzése s a fizetési fokozat, a mire számíthatnak, 500 frt, épen úgy, mint akármely más számtisztnél, a kinél elégséges a középiskolai érettségi vizsga. Ez az oka annak, hogy a bányászati számvevőségekhez alig lehet megfelelő erőt kapni egy-egy megüresedett állásra s megesik, hogy háromszor-négyszer kell hirdetni, hogy megfelelő qualificatioval bíró egyének jelentkezzenek. S miután ilyenek ekkor sem jelentkeztek, kénytelenek voltak ettől eltérve másféle erőket alkalmazni.

Igen óhajtottam volna továbbá, ha a törvényjavaslatban még egy körülményre tekintettel lennénk. *(Halljuk! Halljuk!)* Összefügg az azon kérdéssel, melyet, ha jól emlékezem, Eötvös Károly képviselő úr intézett az igen t. előadó úrhoz, t. i. hogy miért nevezzük tulajdonkép díjosztálynak — Dietenclasse — azt, a mit a törvényjavaslat rangósztálynak mond.

Hát, t. ház, ennek magyarázata egyszerű. A fizetési fokozatok cumulativ megjelölésére kellett valamely kifejezést alkalmazni. A tisztviselőknek ugyanis igényük van arra, hogy kiküldetés alkalmával az ő költségeik megtérittessenek. Ezek a költségek pedig különbözők a szerint, hogy milyen állású az a tisztviselő. Ennek következtében megállapítottak volt bizonyos napidíjakat, melyekről az illető tisztviselők kiküldésök alkalmával elszámolhatnak, melyekre igényük van, és miután nem akartak minden egyes fizetési fokozatnál külön napidíjat megállapitani, összefoglalták egy csoportba az ilyen különféle fizetéssel bíró tisztviselőket és az egy ilyen osztályba tartozók részesülnek bizonyos napidíjban. Innen a díjosztály — Dietenclasse — elnevezés. Ezek az esetek azonban a jövőben is elő fognak fordúlni, ép úgy, mint eddig, vagyis a tisztviselőket ezután is ki fogják küldeni bizonyos hivatalos teendőkre és lakásukon kívül fogják őket alkalmazni. A díjak, melyeket a tisztviselők ilyen kiküldetések alkalmával elszámolhattak, illetőleg a melyekre igényük lehet, mondhatni nem a mostani kornak megfelelők; az alsóbb díj- vagy fizetési osztálybeli tisztviselőknél a napidíjak oly csekélyek, hogy alig képesek abból a lakást is megfizetni, különösen, ha valamivel nagyobb városba jönnek, mert 2—3 frtból lehetetlen megélni, sőt sokszor lehetetlen olyan lakást kibérelni még kisebb városokban és a hol tiszteségesen megmaradhat és existálhat az ember. Minthogy pedig a törvényjavaslat erről nem intézkedik, talán lehetséges volna akár ezzel kapcsolatosan, akár rendelet, illetőleg felhatalmazás útján intézkedni, hogy megállapíttatnék már most az, hogy ezen egyes rang-, illetőleg fizetési fokozatoknál, osztályoknál milyen a jelenkornak megfelelő napidíjakra tarthatnak igényt a tisztviselők.

Midőn ezekben bátor voltam megjegyzéseimet a törvényjavaslatra nézve előadni, kijelentem, hogy azt általánosságban elfogadom és legfeljebb csak egyes részleteit kívánom módosítani. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Bernáth Dezső jegyző: Szalay Károly!

Szalay Károly: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nagy figyelemmel hallgattam a t. túloldal szónokait, vajjon meg fognak-e engem győzni azon álláspontom helytelenségéről, hogy az előttem fekvő törvényjavaslatot általánosságban sem fogadjam el a részletes tárgyalás alapjául. E tekintetben azonban az itt elhangzott szónoklatokból ezt a meggyőződést nem meríthettem, mert constatálnom kell azt a különös jelenséget, mely egyébként e t. képviselőházban nemcsak ezen, hanem más egyéb törvényjavaslat tárgyalásánál is előfordúlt, hogy a t. túloldal szónokai rövidebben, hosszabban, nyugodtabban vagy szenvedélyesebben, de megkritizálják a törvényjavaslatot úgy, hogy azon, úgyszólva egyetlen egy egészséges szőr sem marad, és e mellett beszédüket vagy kezdik azzal, hogy a törvényjavaslatot elfogadják, vagy azzal zárják be. Azt hiszem, t. ház, hogy ily eljárás, az okoskodásnak ezen modora semmiesetre sem lehet alkalmas arra, hogy bennünket, a kik ellenkező álláspontón vagyunk, álláspontunk helytelenségéről meggyőzzön.

Digitized by Google

Azon okok közül, melyeket a t. túloldal szónokai általában a mellett hoztak fel, hogy a törvényjavaslatot mért pártolják, kettőt jegyeztem meg magamnak különösen, mint igen figyelemreméltót. *(Halljuk! Halljuk!)* Az egyiket Darányi Ignácz t. képviselőtársunktól hallottuk, és az abból áll, hogy ő nem venné magára azt a felelősséget, hogy bármely benyújtott határozati javaslathoz való hozzájárulása által elszalasztaná azt a kedvező alkalmat, mely kínálkozik arra, hogy a tisztviselők helyzetén javítani lehessen. Nem értem argumentumát, hogy mi akart ez lenni, mert, ha komolyan volt mondva ez a dolog, annak olyan a háttere, a mely valóban megdöbbentő. *(Halljuk!)* Nem értem ugyanis, ha oly idő bekövetkezésétől fél az igen t. képviselőtársam, a mikor már ezen törvényjavaslatot megszavaznunk nem lehetne, hogyan egyeztetné akkor össze ezzel azt, hogy az ezen törvényjavaslat folytán előálló többletet majd ezen törvényjavaslat alapján akkor fizessük meg, ha majd azon idő álland elő, hogy mi ezen törvényjavaslatot mai állapotában sem szavazhatjuk meg. *(Élénk tetszés a szélsőbalon.)*

A másik okot, az igen t. előadó úr szolgáltatja nekünk. Ez már kissé erősebb fegyver: a democratiára apellál. *(Halljuk!)* No, igen t. előadó úr, abból a democratiából, a mely ebben a törvényjavaslatban van letéve, már bocsásson meg, de nem kérek. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Hiszen ez a legcrassabb hierarchia elmélete, a mely itt le van festve. Én pedig ismerek hierarchiát, a mely egyéni vonatkozásaiban a legdemocraticusabb a világon, de hogy legyen hierarchia, a mely az egyes egyéneknek egymáshoz való viszonyában is democraticus legyen, azt még senki a világon nem állíthatta. Hiszen a katholikus hierarchia egyéni vonatkozásaiban a legdemocraticusabb a világon, hiszen a legutolsó csizmadiának a fiából herczegprímás lehet, hanem, hogy azután a káplán és a prímás közé eső hivatali vonatkozások közt valami demoeraticus vonás volna, no ezt csakugyan nem mondhatja senki e világon.

Ezzel a törvényjavaslattal, t. ház, nagyon furcsán van az ember. *(Halljuk! Halljuk!)* Majd nem úgy, mint a ki úszni tanúl; hogy mikor legelőször neki készül annak a dolognak, azt gondolja, hogy nagyon könnyű; mikor aztán beledobják a vízbe, akkor veszi észre, hogy milyen keserves dolog itt úgy mozgolódni, hogy a vízen felül maradjon. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Itt is úgy van az ember. Mikor legelőször kezébe veszi ezt a törvényjavaslatot, azt gondolja, hogy csakugyan szóról-szóra igaz az, hogy ezzel valami hibát javítottak ki, hogy ezzel valami eddigi egyenlőtlenség lett kiegyenlítve. Mikor azon egy kissé mélyebben belehatol, akkor veszi észre, hogy azok az egyenlőtlenségek, a melyek előbb megvoltak, elenyésző csekélyek azokhoz képest, a melyek ebben le vannak fektetve.

Ez tökéletesen olyan, a mint eszembe jut az ötvenes évekből egy carricatura, vagyis nem annyira carricatura, mint jellemkép. Ott le volt rajzolva egy gombolyag, mely tökéletesen és helyesen fel volt gombolyítva; és le volt rajzolva mellette egy másik gombolyag, mely össze volt kúszálva és a rendes gombolyag alá ez volt írva: »Bevor Oesterreich in Ungarn Ordnung gemacht hat«; az összekúszált gombolyaghoz pedig: »Nachdem Oesterreich in Ungarn Ordnung gemacht hat.« *(Tetszés a szélső baloldalon.)*

Hát én úgy is látom, t. képviselőház, hogy mielőtt ez a rendbehozatal megtörtént, addig volt rend, miután azonban a rendetlenség megrendszabályoztatott: lesz olyan rendetlenség, a minőt Magyarország még sohasem látott. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbal felől.)* Hát egyébként is bajos eligazodni az igen t. túloldali képviselő uraknak előadásán. Úgy látszik, ezen törvényjavaslatnak sem rendelkezéseit, sem czélját nem magyarázzák, sem nem fogják fel egészen egyformán, mint pl. egyik legékesszólóbb védője Sréter Alfréd képviselő úr azt mondja, hogy ezen törvényjavaslat nemcsak igazságos és rendszeres, hanem az állandóság jellegével is bír. Ennek ellenében Darányi Ignácz igen t. képviselő úr nemcsak azt mondja, hogy nem állandó, hanem azt is, hogy ez superált álláspont, mert ez a múlt évi költségvetés alapján készült, tehát az idejivel úgyszólván még corelacioval sincs.

Tehát, ha azok, a kik a törvényjavaslat alkotását elősegitik, ily különböző nézetben vannak a törvényjavaslat iránt, azt hiszem, nem lehet tőlünk rossz néven venni, ha mi az iránt a legkisebb bizalommal sem viseltetünk, *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* annál kevésbbé mert az igen t. előadó úr tegnap is egész apodictice állitotta, visszautasitva az ellenkező véleményeket, hogy ezen törvényjavaslat által senki sem veszít fizetéséből. Pedig csak kissé lapozgatni kell ezen törvényjavaslatot, hogy teljesen kitűnjék annak helytelensége, vagy legalább is tarthatatlansága annak, a mit a t. előadó úr mondott.

Nézzük pl. a belügyministerium létszámát. Itt vannak a fő- és székvárosi állami rendőrség fogalmazói. Ezek közül 32 nek 900 frt fizetése, és 300 frt lakbére volt. Jövőre 9-nek lesz 1100 forint fizetésé és 400 frt lakbére, 17-nek pedig 800 frt fizetése és 350 frt lakbére lesz. Ez nemcsak apadás, hanem az apadásnak nyilván-

Digitized by Google

való eltakarása, a mi nemcsak helytelen, de veszélyes is, mert a fővárosi rendőrség fogalmazóinak fizetése nemcsak 900 frtból állt, hanem drágasági pótlékból is, vagyis egy fővárosi rendőrségi fogalmazónak összesen 1435 forint járúléka volt eddigelé, jövőre lesz 1150 forint. Erre azt mondja az igen t. előadó úr, hogy az mindegy, azért eddigi fáradozásait el nem veszti, mert megkapja pótlékban. Én el hiszem azt, hogy az igen t. előadó úrnak ez meglehetősen mindegy, hanem nem mindegy annak a szegény fogalmazónak, mert ő mégis azon kategoriába esik vissza, a hol a 800 forintosok vannak, és mindaddig, mig nagy keservesen keresztül eszi magát azon a gárdán, hogy ismét az 1200 frtosok közé kerüljön, nemcsak, hogy ő maga megőszül, hanem még unokái is belehalnak. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Nagyon sok furcsaság van ebben a törvényjavaslatban t. ház, és ez az, a mi lehetetlenné teszi, még ha nem is osztanók azokat az elveket, a melyeket oly ékesszólón adott elő tegnap Eötvös Károly t. képviselőtársam, hogy e javaslatot elfogadjuk.

Miután épen a rendőrségnél vagyunk, nézzük meg azon viszonyt, a melyben a rendőrségnél a felügyelő és az úgynevezett oktató áll. Tudjuk mindannyian, hogy az oktatónak absolute semmi más qualificatioja nincs, de nem is szükséges hogy legyen, mint a közrendőrnek. De tudjuk azt is, hogy a felügyelők közt nem egy van a közös hadseregből oda átjött főhadnagy, sőt, ha nem csalódom, még kapitány is, és mi történt? Épen ezen tételnél történt azon alkalmazás folytán, hogy fizetés szerint osztattak be az illető rangosztályba, a közrendőrből lett oktató lesz a legeslegelső a ranglétrán a felügyelők között. De ha ez mindenhol így volna, még azt mondaná az ember, hogy bocsánatot kérek: In den Wahnsinn ist auch ein Sistem. De nincs. Itt van például a cultusministerium budgetjében az országos képtár. Az országos képtár igazgatója eredetileg a VII. rangosztályban volt; még pedig annak legalsóbb fokán, 2000 frt fizetéssel egymaga ebben a rangosztályban, abban a hivatalban, következésképen őt senkivel sem kell equiparalni, sem abban a hivatalban valami különbözetet kiegyenlíteni nem volt szükséges. És mégis mit látunk? Azt, hogy ez az igazgató egyszerre felmegy a VI. rangosztályba 2500 frt fizetéssel. Hány szegény írnoknak kell t. ház, majd azt megkoplalni, hogy az országos képtárnak őrét vagy igazgatóját most egyszerre a 2000 frt fizetésről 2500 frtra léptessék fel? *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Minthogy szerencsénk van a t. igazságügyminister úrhoz, *(Halljuk! Halljuk! a szélső balon)* bátor vagyok még egy példát felhozni az ő ressortjából. *(Egy hang a szélsőbalon: De most nem hallgat ide!)* Nem baj, majd meghallja. Nem tartom szerencsés gondolatnak, a kir. táblai elnöki, titkári állás rendszeresítését, s ezt a következés is bizonyítani fogja, mert a vidéki kir. tábláknak igen rövid ideig való fennállása óta nagyon is bebizonyúlt az a mondás, hogy a hány ház, annyi szokás. Ezt az elnöki, titkári állást igazság szerint kiknek kellene betölteni? Be kellene tölteni azoknak a fiatal jegyzőknek, a kiknek szolgálati idejük a törvényszéknél már annyira terjed, hogy megérdemelnék az előléptetést, de mert erre alkalom nem nyílván, abban a hatáskörben, a melyet itt betöltenek, át volnának helyezendők a kir. táblákhoz. Nem ez történik, hanem az, hogy a király által bíróvá kinevezett egyént az igazságügyminiszter úr saját hatalmánál fogva a bírók közől kiragadja, és most ő nevezi ki a titkári állásra.

Szilágyi Dezső igazságügyminister: Ez nem áll!

Szalay Károly: A titkárt nem a király nevezi ki, hanem a minister úr.

Szilágyi Dezső igazságügyminister: De nem nevezem ki, hanem behívom.

Szalay Károly: Hát behívja, — *(Derültség)* ha a minister úrnak ez a kifejezés jobban tetszik.

Szilágyi Dezső igazságügyminister: Ő azonban nem bíráskodik. Tessék a törvényt megnézni. *(Úgy van! jobb felől.)*

Szalay Károly: Csakhogy ezt a behívást az illetők nem tartották valami igen nagy kitűntetésnek, mert bírónak lenni s élet és halál felett ítéletet mondani, meg holmi schreiberdolgot végezni, különösen, ha az a táblabíró egy kissé kedélyes ember, gondolom nem egészen ugyanazon feladat. Az, a kit a bírói testületből így kiragad a minister úr, vagy behív, kap egy flastromot, 5—6—800 vagy 1000 frttal, de hogy mi indokolja azt, hogy az a tisztviselő, a ki kevesebb értékű munkát teljesít, a többiek rovására ennyire jutalmaztassék: ezt nem tudom megérteni.

Elhiszem, a mit Horánszky Nándor t. képviselőtársam mondott, hogy ezen egész törvényjavaslatban egyik főszempont a fiscalis szempont volt. Ha ezek a táblai elnöki titkárok lettek volna vagy százan, akkor egyszerűen lefokoztatták volna és kevesebb fizetést kapnának, de hogy meg legyen a decoratio, a nagy díszítmény, ennek a nyolcz embernek adnak többet. Azt hiszem, hogy mindezek, a miket előadni bátor voltam, nem indíthatnak engem arra, hogy eredeti álláspontomtól eltérjek. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Van azonban a törvényjavaslatnak még egy fejezete, melyet előttem szólott t. képviselő-

Digitized by Google

társaim sem innen, sem onnan kellőképen nem méltattak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ez a beszúrt negyedik fejezet, a mely a megyei törvényhatóságok tiszti, segédkezelő stb. személyzetének fizetési javításáról szól. Megvallom, hogy ez ellen nekem principalis kifogásom van. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Én is még 1848 előtt járván iskolába, s így néhány vers az eszemben maradt, a többi között ez is: »Timeo Danaos et dona ferentes.« *(Derültség a szélső baloldalon.)* Hányszor sürgettük mi akkoriban a megyében, — a mely az utolsó időben igen jól viseli magát, — hogy dotationkat a magas kormány emelje fel. Mi már annak idejében, mikor a megyékre rá lett bízva saját háztartásuk berendezése, a takarékosságnak legvégső határáig elmentünk épen úgy a fizetések meghatározásában, mint az állomások szervezésében. Ezután következett a sok paragrafus, a sok törvény, a sok teendő, és mindennek következtében egy alispáni irodában 36.000-re ment az ügyek száma, úgy hogy az iktató a számokat már nem is írja, hanem stemplizi. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Nagyon természetes, hogy több embert kellett oda állítani. A ki az előtt volt tisztességes szabó, az most beállott ténsúrnak, hogy írjon rosszúl; de mert beállott, fizetni kellett őt. *(Derültség a szélsőbalon.)* Ennek azután az lett a következése, hogy míg mi állami dotatioban 80,000 frtot kaptunk, addig a szegény Somogymegyei adózók zsebéből fel kellett hajtani annyit, hogy 117.000 frt teljék ki. Felterjesztettük mi ezt akár hányszor, hogy a felelősséget, az administrationak mai sistemáján belül, ilyen költséggel elvállalni absolute lehetetlen. Süket fülekre találtunk. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

És íme most a magas kormány, mint egyik képviselőtársam megjegyezte, nagy kegyelemből, persze nem az adózók kegyelméből, hanem saját kegyelméből *(Derültség)* ad nekünk 10.000 frtot. No hát félek attól, hogy ez a 10.000 frt az a trójai ló, melyet azért tolnak be Ilium várába, hogy aztán később az állami administratio behozatalának megkönnyítése czéljából erre lehessen hivatkozni. No de ébren leszünk, igen t. ház, és én biztosítom a t. kormányt, hogy legalább a magunk részéről mindent el fogunk követni, hogy ha azt a lovat be is tolják a várba, mi ki nem nyitjuk annak ajtaját, ne hogy a görög katonák kijöhessenek belőle. *(Tetszés a szélsőbalon.)* Elvi kifogásom van tehát a javaslat ellen. De van gyakorlati kifogásom is. Persze a lehető legegyszerűbb volt, a mit a kormány tehetett, azt mondani, adunk 10%-et. Már most megkapta a 10%-ot az a vármegye is, mely tán Szapáry pénzügyminister úr iskolájába járván, annak idején bőkezűen költött, és megkapjuk mi is, kik boldogúlt Zsedényi iskolájába jártunk és az utolsó krajczárt is keservesen adtuk ki. Ez nem uniformitás, nem méltányosság, de nem is igazság! *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ezek amaz okok, melyek arra indítanak, hogy Eötvös Károly, valamint Horánszky Nándor és esetleg Polónyi Géza t. képviselőtársaim határozati javaslatait fogadjam el. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélsőbalon.)*

Elnök: T. ház! Az idő előrehaladt s még több szónok van felírva, s így a tanácskozást ma nem folytatjuk. Méltóztatik hozzájárúlni, hogy holnap d. e. 10 órakor tartassék ülés? *(Helyeslés.)* E szerint a legközelebbi ülés holnap d. e. 10 órakor lesz és napirendjére a most félbeszakított tárgyalás folytatását tűzöm ki.

Ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

Digitized by Google

156. ORSZÁGOS ÜLÉS

1893. évi február hó 10-én, pénteken

B. Bánffy Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Gr. Gyürky Ábrahám szabadságot kérő levelének bemutatása. — Folíratok és kérvények bemutatása. — A kérvények hetedik sorjegyzékének bemutatása. — Az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról, és a megyei törvényhatóságok állami javadalmazásának felemeléséről szóló törvényjavaslatnak folytatólagos tárgyalása. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, gr. Tisza Lajos, Hieronymi Károly, gr. Bethlen András, Szilágyi Dezső és gr. Csáky Albin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni. Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Perczel Béni jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Molnár Antal, az azok ellen jelentkezőket Horváth Ádám jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik az utóbbi ülés jegyzőkönyve.

Perczel Béni jegyző *(olvassa az 1893. február hó 9-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs, a jegyzőkönyv hitelesítve van.

Bemutatom gr. Gyürky Ábrahám képviselő úr levelét, melyben egészségének helyreállítása végett 6 heti szabadságot kér. Méltóztatnak megadni? *(Felkiáltások: Megadjuk!)*

A kért szabadságot a t. ház megadja.

Bemutatom Szeged szab. kir. város közönségének feliratát a járványok ellen való védekezést szabályozó törvény alkotása tárgyában.

Előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a ház kérvényi bizottságának.

Bemutatom továbbá a kőrösvölgyi állami tanítók testületének Beöthy László,

a zemplén-vármegyei tanító-egyesületnek Dókus Ernő,

a hatvani állami népiskola tanító-testületének Horváth Ádám orsz. képviselők által beadott kérvényét a tanítók fizetésének rendezése és rangosztályba beosztása tárgyában.

Miután a törvényjavaslat már tárgyalás alatt van, ezen kérvények betekinthetés czéljából a ház asztalára letétetni rendeltetnek.

Bemutatom végre a Detta vidéki, a jászszent-andrási, a jász felső-szentgyörgyi, a jászfény-szarui, a kömlői, a kis-zombor községi, a szolyvai tanító-testületnek, Bereczky János agyagosi, Faluba Endre csákányi, Gondos Béla egerszalóki, Lázár Gyula jász-monostori, Panulin Péter horlyói, Tóth Antal Ferencz szalóki tanítónak, Horváth Adám, Jász-alsó-szentgyörgy község tanító-testületének Juszth Gyula, Csurog község tanítóinak Zákó Milán orsz. képviselők által beadott kérvényét a tanítói fizetések méltányos rendezése tárgyában.

Mindezen kérvények előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a közoktatásügyi bizottságnak.

Az elnökségnek több bejelenteni valója nincs.

Molnár Antal jegyző: Szász Károly, a kérvényi bizottság előadója!

Szász Károly előadó: T. képviselőház! Van szerencsém a kérvények hetedik sorjegy-

Digitized by Google

zékét benyújtani azon tiszteletteljes kéréssel, méltóztassék annak kinyomatása, kiosztása és annak idejében napirendre tűzése iránt intézkedni.

Elnök: A kérvények hetedik sorjegyzéke kinyomatik, kiosztatik, és ha méltóztatnak beleegyezni, a holnaphoz egy hétre, szombaton tartandó ülés napirendjére tűzetik ki. *(Helyeslés.)*

Következik a napirend: az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról és a megyei törvényhatóságok állami javadalmazásának felemeléséről szóló törvényjavaslatnak folytatólagos tárgyalása.

Molnár Antal jegyző: Fenyvessy Ferencz!

Fenyvessy Ferencz: Igen t. képviselőház! Ambár igénytelen véleményem szerint indokolt volna is a szőnyegen levő törvényjavaslat tárgyalása alkalmával hosszabb beható discussio és így hosszú beszéd is, mert hiszen itt a nemzet intelligentiájának nagy tömegéről, 30.000-nél több egyén anyagi sorsáról van szó, tehát szó van a nemzetre nézve legfontosabb, a hazára nézve nélkülözhetlen erőnek, a szellemi erőnek megbecsüléséről, mikénti appreciaciójáról és annak figyelembe vételéről; mégis, t. ház, mert szerénységem azok közé akar tartozni, a kik a tárgyalás alatt levő törvényjavaslatot mennél inkább, mennél hamarább szeretnék a törvényes szentesítéssel ellátva tudni: én, t. képviselőház, nem óhajtok bővebben belemenni a kérdés megvitatásába és nem is fogok reflectálni az előttem szólott t. képviselő urak beszédeire; és teszem ezt nem tisztelet hiányából, hanem időkímélésből. Csak halvány rövid vonásokban leszek bátor tehát kifejezésre juttatni igénytelen felfogásomat, szemben az előttünk fekvő törvényjavaslattal. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! Egy franczia tanár Jousserardot mondta, hogy a bírói fizetés csekélysége nem jelent egyebet, mint az állam részéről a megvetés kifejezését. Én e tanár mondását merném alkalmazni az állam összes alkalmazottaival, tisztviselőivel szemben, ha azok csakugyan csekély fizetést kapnak. Ez, ha talán nem is a megvetésnek kifejezése, de kétségkívül szomorú simptomája a kevésre becsülésnek, a kevésbevevésnek, és nem is habozom kijelenteni, hogyha e törvényjavaslat el is lesz fogadva, még akkor is csekélynek találom, még pedig az egész vonalon, a dotatiokat, a melyeket a tisztviselők, nevezzék azokat bírónak, tanárnak stb., az állam részéről kapnak. Mert, mélyen t. képviselőház, szemben azon szolgálatokkal, a melyeket az államnak követelni jussa van a tisztviselői kartól, szemben az országnak kétségtelenül drágasági helyzetével, a mai fizetés igen csekély. De még egy erős ok is van arra, hogy a dotatiot felemeljük. Egységes államban a dotatio kérdése nem kerülhet különös appretiatió alá, de oly államban, mint Magyarország, a melyben sok a nemzetiség, itt nagyon fontos dolog, hogy az állam tisztviselői kara méltányos dotatiot kapjon, mert, — és erre még nem lett utalva a ház vitatkozásában, — a kenyéradónak, az államnak reputatioja van kötve ahhoz, hogy lássák a nemzetiségek, hogy a magyar állam tudja és akarja megbecsülni alkalmazottait. *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)* És nem szabad elfeledni másfelől azt sem, hogy épen Magyarországon a társadalom, mint ilyen nagyszámú, u. n. illedelmi kötelességeket ró a középosztályra, a tisztviselői karra, melyeket, ha az nem teljesít, a melyek alól, ha az kibúvik, ez az illető állás reputatiojának rovására megy. *(Úgy van! jobbfelől.)* Ismétlem tehát, nem habozom kijelenteni, hogy szerettem volna többet, jobbat látni e javaslatban, de miután a t. kormány kifejezte azt, és tudjuk mindnyájan, hogy Magyarország ma még nincs abban az anyagi helyzetben, hogy többet és jobbat adhasson, én ezen első biztos lépést üdvözlöm, elfogadom a további haladás, a további javítás érdekében. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elfogadom, t. ház, azért is, mert ha az ország nincs abban az anyagi helyzetben, hogy többet adhasson hivatalnokaira, akkor nekünk ezzel is meg kell elégednünk, mert az ország adózó polgárainak vállaira több terhet ezúttal még e czélból sem szabad róni. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* Ma az ország nincs abban a helyzetben, mint volt akkor, midőn Montecuculi 1673-ban azt mondta, hogy Magyarország népessége sokkal több adót fizethetne, mint a mennyit tud most, vagy tudnia kellene. Ma az adózó nép nem venné szívesen, ha a képviselőház ily czélra, bármily fontos is az, nagyobb terhet rakna a nemzet vállaira. *(Úgy van! Igaz!)*

A miért azonban felszólaltam, az nem az általános érdek, hanem speciális érdek, a melyet a t. ház kegyes engedelmével igen röviden óhajtok itt kifejezni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A javaslatnak a tanári karra vonatkozó része, megvallom, engem nem tud egészen kielégíteni. Hiszen épen 10 éves jubileumát üljük az 1883 iki középiskolai törvénynek, és a tiz év daczára, bár elismerem a javulást, tény az, hogy ma is tanárhiányban szenved az ország. A minister úr jelentéséből olvasom, hogy ma is még 17 rendes és 208 oly helyettes tanár van, a kiknek nincs meg törvényszabta qualificatiojuk, tehát törvény ellenére tanárai az illető középiskoláknak. Azt hiszem, és fájdalommal kell constatálnom, hogy a napirenden levő törvényjavaslat e része aligha fog e bajon segíteni, aligha fogja kecsegtetni a magyar intelligens ifjúságot a tanári pályára. Kétségtelenül az lett volna a leghelyesebb a tanárokra nézve, hogy a középiskolai tanárok a

Digitized by Google

VIII. és VII. rangosztályba, a directorok a VI. és VII.-be lettek volna besorozandók. De ezt sem pénzügyi helyzetünk nem engedi, más részt azért sem lehetett, mert gondolnia kellett a kormánynak azon nagyszámú tanárokra, a kiket az egyes felekezetek tartanak fenn. Ha most az állam sokkal nagyobb dotációval látná el a tanárokat, mint az egyes autonom felekezetek, az által nagy űr támadna az állami és felekezeti tanárok közt, a melyet betölteni az államnak lenne kötelessége, úgy a mint ezt a néptanítóknál fogja tenni, a mi ismét temérdek pénzbe, anyagi áldozatba kerülne. Hanem azt nem bántam volna, ha a tanárok kivehetők lettek volna a rangosztályból, minthogy oda alig lehet őket beilleszteni. Mert tanár és tanár közt rang szempontjából alig lehet különbség, és másodszor azért, mert a tanárok közt felfogásom szerint hivatásuk különbözőségénél fogva egy bizonyos természetes különbség úgy is van. Ugyanis az elemi, polgári és felsőbb népiskolai tanítók, a kiknek tanításuk praktikus, hivatásuk pedig a praktikus életre való előkészítés, különböznek a középiskolai és akadémiai tanároktól, a kik tudományos alapra való előkészítés czéljából működnek. *(Úgy van! jobb felől.)*

Én nem tagadom, hogy szerettem volna, — ismétlem, — ha a tanárokat kivették volna a rangosztályból, mert náluk alig lehet beszélni előléptetésről, mint más szaknál, de ha már megtartjuk ezen osztályozást, kérem az igen t. kormányelnök urat, hogy ezen szót »rangosztály«, megfelelőbb helyesebb szóval, például a díjosztály, vagy fizetési osztály megjelöléssel fölcserélni méltóztassék, a mely praktikusabb, helyesebb és tisztességesebb is. *(Élénk helyeslés.)*

A polgári iskolai tanárokra nézve is volna megjegyzésem. *(Halljuk!)* Jobban szerettem volna, hogyha a javaslat ezeket is közelebbi nexusba hozta volna a középiskolai tanári karral, s ugyanez a véleményem a felsőbb leányiskolák tanárairól is, de ezekről a részleteknél leszek bátor szólani. Megvallom, hogy bár nem nyugtat meg a javaslatnak ez a része, de az általam előbb elmondottak alapján kénytelen vagyok ezt is elfogadni, csak egyet kérek a t. kormánytól, és különösen az igen t. kormányelnök urtól, tudniillik azt, hogy azon kilátásba helyezett javítások a tanári karra vonatkózólag ne csak kilátásba helyezve legyenek, hanem a törvényjavaslat törvényerőre való jutásakor már életbe lépjenek is. Ezt megérdemelné a tanári kar, és talán meg is tudná ez őket nyugtatni.

Ezek voltak azok, a miket felhozni szükségesnek tartottam. Gondolom, nem éltem vissza a t. ház becses türelmével. *(Halljuk! Halljuk!)* Csak egy elismerést akarok még kifejezésre juttatni. A t. előadó úr megemlékezett a pénzügyi bizottság volt t. előadójáról, Lukács Lászlóról, a ki ezen nagy munkát annyi bölcsességgel és lelkiismeretességgel végezte; én pedig megemlékezem magáról arról a bizottságról, — akkor még nem voltam tagja, — a pénzügyi bizottságról, a mely rendkivüli fáradságos munkát teljesített; *(Úgy van! Helyeslés jobb felől.)* melyért e bizottságnak részemről elismerésemet fejezem ki, *(Helyeslés jobb felől.)* ezen bizottság összes tagjai irányában minden pártkülönbség nélkül, *(Helyeslés jobb felől.)* a törvényjavaslatot magát pedig általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadom, újolag becses figyelmébe ajánlva a t. kormányelnök úrnak az általam elmondottakat. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Horváth Ádám jegyző: Szederkényi Nándor!

Szederkényi Nándor: T. ház! Nem vagyok abban a helyzetben, hogy követhetném a t. képviselőtársamat, a ki most előttem azt jelentette ki, hogy azért nem bocsátkozik a törvényjavaslatnak mélyebb tárgyalásába, mert siet segíteni a köztisztviselők helyzetén, a mennyiben szerinte a törvényjavaslat a köztisztviselőkre nézve inkább csak a fizetés több vagy kevesebb felemelésének kérdése. Engedje meg, t. képviselőtársam ezen kijelentésére azt az észrevételt tennem, hogy akkor nem vette észre, hogy ebben a törvényjavaslatban mi lappang, és hogy micsoda rendszer szándékoltatik ezzel a törvényjavaslattal a magyar törvénykönyvbe becsempésztetni. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon.)*

Minthogy én, t. ház, a törvényjavaslatot nagy figyelemmel tanúlmányoztam át, nem juthatok arra a conclusiora sem, a mire a t. képviselőtársam jutott, hogy siettessem ennek a törvényjavaslatnak mentül előbb szentesítés alá terjesztését; sőt inkább oda igyekszem, hogy ez a törvényjavaslat úgy a mint van, ne nyerjen szentesítést. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ez a törvényjavaslat nagy veszedelmet rejt a mi alkotmányunk alapelveire nézve. Ne méltóztassék ezt nagyhangú szónak, vagy frázisnak tekinteni, és bátor leszek ez érdekből a t. házat egy előzményre figyelmeztetni. Midőn a csendőrségi intézmény megalkottatott és kijelentetett itt e házban, hogy a csendőrséget katonai fegyelem alapján kell szervezni, én akkor, az erre vonatkozó törvényjavaslat alkalmával abban a törvényjavaslatban alkotmányunkra nézve bizonyos veszedelmet sejtettem és kifejtettem annak természetét. Nem mondom, hogy az a törvény talán felforgatta egész alkotmányos rendszerünket; de méltóztassanak visszaemlékezni csak a legutóbbi vitákra, a midőn már kényszerűlve volt a kormány a többség által sanctionáltatni azt az elvet, hogy a csendőrségi intézmény főtisztjeinek mél-

Digitized by Google

tóságát és tekintélyét csak a kardbojtjukra nyomott kétfejű sas állapítja meg.

Midőn a csendőrségi intézményt annak idejében tárgyaltuk, felhívom tanukúl az akkor jelen volt képviselő urakat, ugyan volt-e egy is közülök, a ki azt merte volna feltenni, hogy ezen csendőrségi intézmény a közös hadsereg jelvényét fogja átvenni. Nem volt senki, s ez mégis megtörtént. És ezzel mi történt meg? Megtörtént a mi belügyi kormányzati rendszerünknek az osztrák tartományok kormányzati rendszerével közös jelvény alá helyezése.

Áttérek már most a törvényjavaslatra s annak kimutatására, hogy az, ha nem is hasonló természetű, de az elmondottal egyenrangú veszélyt rejt a magyar alkotmányra nézve. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Évek óta hangoztatjuk, hogy a tisztviselők fizetését szabályozni, illetményeiket a fejlődő viszonyokhoz alkalmazni kell. Ez nagyon természetes dolog; de azt senki sem mondta, hogy ezen czím alatt egy nagy alkotmányos államhoz és alkotmányos rendszerhez nem illő intézményt csúsztassunk be alkotmányunk keretébe: az úgynevezett rangosztályt. Ime e szerény czím alatt, mely az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozását jelzi, a maga egészében egy egész intézmény czéloztatik most törvénybe iktattatni, és az az úgynevezett rangosztály.

Mi az a rangosztály, t. ház? A t. előadó úr kezdte magyarázni Mária-Terézia idejétől a Bach-rendszerig és maig. Midőn e tekintetben álláspontját, melyet védelmez, nagyon megtámadta egyik előttem szólott képviselőtársam, akkor a t. előadó úr azt jelentette ki, hogy hiszen ezen rendszer megalapítója a nagy franczia forradalom volt. Én arra kérem, hogy ne csak mondja ezt a t. előadó úr, hanem mutassa is meg, hogy a nagy franczia forradalom, mely az osztályokat, rangokat guillotine alá vitte, ugyanakkor a hivatali rangosztályt alapította volna meg. Ilyet kimondani a legkönnyebb, de bebizonyítani nagyon nehéz. Én nem állok be a nagy forradalom védőjének e házban ezúttal; de midőn a t. előadó úr szorongattatik az ő álláspontján, akkor velünk szemben idedobja, mintha mi a nagy forradalom vivmányát támadnók, — mert ilyen értelemben volt idedobva. Erre azt vagyok bátor felelni, hogy először is nem a nagy forradalom alkotása ez, másodszor pedig a t. előadó úrnak van legkevésbbé joga hivatkozni a franczia nagy forradalom követendő hagyományaira, mert ő pártolta azokat a megbélyegző kijelentéseket, melyek a magyar ministerelnöki székről a többség jóváhagyásával elhangzottak, midőn a nagy forradalom emlékére a franczia nemzet világkiállítást rendezett. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

De, t. ház, tovább kell mennem annak fejtegetésében, hogy mi az a rangosztály? *(Halljuk! Halljuk!)* Szóba hozom először jogtörténetileg s kijelentem, hogy azt nem a franczia forradalom alkotta meg. Megalkották ezt az államok akkor, midőn az állandó hadsereg az egyes államokban, különösen pedig Ausztriában Mária Terézia alatt életbeléptettetett. Akkoriban az osztrák administratio rendezése is igen nagy erővel folyamatba tétetett és átvitetett Magyarországba is, de itt, nagyon természetes, hogy a megyék képezvén a közkormányzatot, csak a királyi, vagyis kamarai hivatalokba ültethették át az osztrák rendszert, a mely kamarai hivatalok a kincstári jövedelmeket kezelték. De nálunk, habár átültették is az osztrák rendszert, az ugyanazt az eredményt még sem hozhatta létre, mert csak kevés térre szorítkozott az administrationak azon szervezete, mely Ausztriában volt életben, hol már teljes folyamatban volt a berendezés a dolog természeténél fogva, katonai sistema alapján, mert akkor még nem voltak minősítési törvények, a hivatalnokot vették onnan, a honnan vehették, annak a hivatalnoknak tehát nem a személye adta meg állásának minőségét, hanem az állást kellett qualificalni katonai rendszer alapján és qualificalták azon sistema szerint, mely a katonai fegyelem, katonai állás, katonai hierarchiában jónak bizonyúlt. Így rendezték be, hogy az állásnak megadják a tekintélyt kifelé, és megadják az egymáshoz való viszonyban is a rangosztályozást. Az absolut uralom természetében feküdt, hogy az állások rangszerinti felosztása így jött létre Ausztriában, Németországban, később, — nem a forradalom idejében, azt engedje el a t. előadó úr, hanem, — Napoleon idejében, mikor ő szintén katonai sistema szerint rendezte be hivatali apparatusát. Így jött az át hozzánk és fejlődött fokozatosan, a mennyire terjeszkedni képes volt. Az ötvenes években virúlt ki ezen rangosztály virága, mikor az absolut hatalom elfoglalván az országot, saját absolut felfogása értelmében katonai rangrendszer szerint rendezte be hivatalnoki apparatusát. Így jött létre az ötvenes években az a rendszer, melyet ismerünk, a mely külső megjelenésében is csillag- és aranygallér-jelvényekben nyert kifejezést azért, hogy a rang külső tisztességét a közönséggel szemben érvényre emeljék. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Tehát az absolut uralomnak természetes következménye a rangosztály, mert az absolut uralmi intézményeknek és hivatalnoki osztálynak csak az adhatja meg a tekintélyt, ha ranggal ruháztatik fel, melynek azután külsőleg is meg kell adni a kellő kifejezést. Tehát constatálom

Digitized by Google

azt, hogy a rangosztály intézménye az absolut uralomnak szülöttje. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.)* az absolut uralommal jár szükségképen ez az intézmény. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* És most kérdem: alkotmányos országban, a hol minden irányban az intézményeknek megfelelő törvények alkottatnak, *(Egy hang a szélső baloldalon: Dehogy!)* vagy legalább kellene, hogy alkottassanak, van-e szükség arra, hogy a tisztviselőkar méltósága, tekintélye ranggal és külső jelvényekkel fejeztessék ki, melynek következménye lesz, úgy mint a katonáknál, mint a Bach-rendszerben volt a külső tisztelgés is. Az alkotmányos felfogás ezt kizárja, még pedig kétféle okból. Először a hivatali tekintélyt nem a rang adja meg, hanem megadja a hivatallal járó jogok és kötelességek teljessége. A hivatalok különböző ágazatai között pedig szintén az illetők hivatalos jogai és kötelességei alapítják meg a tekintélyt, nem pedig a rang.

A legfeltűnőbb jelenség e törvényjavaslat tárgyalásánál az volt, hogy midőn mi rámutattunk a rangosztály-rendszer ilyetén kinövéseire, a t. előadó úr ezt democratia-ellenesnek tűnteti fel. Azt kérdezem már most a t. előadó úrtól, — a mit különben már e padokról megmagyaráztak, — hogy ő democratianak tartja-e 11. rangosztály alkotását? Democratianak tartja-e, ha a bíró a telephonkezelővel egy rangra emeltetik? Hát nem tudja, hogy a democratia egyik fővonása: megadni a tiszteletet mindenkinek a maga munkája és becse szerint?

T. ház! Minthogy e törvényjavaslat a rangosztálynak eddig törvényeinkben elő nem forduló intézkedéseit alkotja meg; mert nemcsak az illetmények elégtelenségéről, hanem a rangviszonyokban mutatkozó aránytalanságokról is beszél, tehát már mintegy feltételezi a rangviszonyok megállapodottságát; minthogy a rangosztályok alkotmányos felfogás mellett meg nem állhatnak; minthogy ezek becsempészése a tiszti fizetések czímén nemcsak nagy botlás lenne, de nem is volna helyes törvényalkotási rendszer, mert ha a kormány ezt komolyan akarja, tárgyalja külön törvényben; minthogy különben is a rangosztály kérdését, — ha már ezt egyáltalán napirendre kell hozni, — meg kell előznie a hivatali pragmaticának; minthogy tehát e törvénynyel helytelen intézményt illetéktelen módon akarnak behozni: mindez okok arra indítanak, hogy ezt a törvényjavaslatot ne akarjam, — mint Fenyvessy t. képviselőtársam, — minélelőbb sanctioval elláttatni, hanem azt kérjem, hogy az sanctio alá ne bocsáttassék. *(Helyesés a szélsőbalon.)*

A tegnapi napon Miklós Gyula t. képviselőtársam úgy állította fel a kérdést, mintha az ellenzéki padokról elhangzott kritika, az ország köztisztviselőinek személye vagy hivatali állását lealázó módon gyakoroltatnék. Emlegette, hogy a tisztviselők pariaknak neveztetnek, fellépett és nagy hanggal megvédelmezte a tisztviselői kart az ellen, a mit senki se mondott. De engedelmet kérek, ha ezúttal azt kérdezem, hogy a tisztviselői állás ma milyen? a t. képviselőtársamnak is el kell ismernie azt, hogy nincs Európában állam, melyben a tisztviselők állása lealázóbb és türhetetlenebb lenne, mint Magyarországon. Nem személyes tekintetek azok, melyek bennünket ezen meggyőződésre juttattak, mert hiszen egyes tisztviselők személyes érdemei s önérzete kiemeli őket az állás s helyzet nyomorúságából. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* A helyzet az, mely a tisztviselőket, — ha nem is mondom, hogy a szó helyesen alkalmaztatik, — valóságos pariakká teszi. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* És miért, mert a tisztviselőnek sem állása, sem existentiaja törvényes biztosítékot nem talál. *(Igaz! Úgy van! a bal és szélsőbalon.)*

A kinevezett tisztviselő ép úgy, mint a választott, a kormánynak a legfőbb hatalom kezelőjének, a ministernek kezében van letéve. A t. minister urak intézkednek a tisztviselőnek, — kivéve a bírói kart, — élete felett. Ha egy minister akarja, bármely tisztviselőt 24 óra alatt hivatalától elcsaphat; természetesen fennáll a képviselőházban felelőssége, no de tudjuk, hogy ily dologban a felelősség mennyit ér. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Midőn mi mindannak daczára, hogy a tisztviselők ezen szomorú helyzetét ismerjük, még sem kívánjuk ezen törvényjavaslatot törvényerőre emelni, ennek épen úgy a tisztviselői állás érdeke, mint a mi alkotmányos érdekünk az oka. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* Mi törvényt akarunk alkotni, hogy a tisztviselőnek megérdemlett díja biztosíttassék; hogy a tisztviselő állása törvény által irassék körül; hogy a tisztviselői állás legyen olyan, a milyet egy szabad országban minden ember követel magának és lételők ne függjön ministeri kegyektől, vagy felsőbb protectiotól. *(Helyeslés a szélsőbalon. Halljuk! Halljuk!)*

Minket az alkotmány érdeke ösztönöz, hogy ily törvényjavaslat helyett oly törvényt követeljünk, a mely törvényben nemcsak a tisztviselők anyagi és erkölcsi, hanem az ország közönségének érdekei is biztosítékot találjanak. Ezt kívánjuk és követeljük mi, és nekünk jogunk van ezt kívánni és követelni, nemcsak objective alkotmányunk értelmében és annak garantiája szempontjából, hanem okunk van ezt követelni, subjective személyes okoknál fogva is. Mert ez a párt és ennek hívei érzik a mostani tisztviselői ingatag állásnak kihatásait és szomorú következményeit. A mi pártunk az, a mely legtöbbet szenved a tisztviselői és hivatalnoki ön

Digitized by Google

kény alatt. A mi pártunk az, a mely nem érvényesítheti jogait szemben a hatalommal és szemben a törvény kezelőivel. Nekünk tehát már ezen oknál fogva is sietnünk és igyekeznünk kell, hogy a tisztviselői állás úgy szerveztessék, hogy az garantiákat nyújtson ne csak alkotmányunknak, hanem a nép érdekének biztosítására is szolgáljon. *(Élénk helyeslés a szélső balon.)* Ezek azon okok, melyek arra ösztönöznek bennünket, hogy e törvényt el ne fogadjuk, hanem kívánunk egy jobb törvényt, a mely úgy a polgároknak, a közönségnek mint magának a tisztviselőnek érdekeit is kellőleg biztosítsa. *(Helyeslés a bal- és szélső balon.)* Darányi Ignácz t. képviselő úr azt mondta, hogy elfogadja ezen törvényjavaslatot, mert 3—4 év munkája az, és már csak ezért is sietni kell azt sanctio alá bocsájtani. Nem, t. képviselőház, ha 3—4 évi munka után a többség és a kormány csak ily munkát tudott felmutatni, akkor, miután a napokban nagyon hangoztatták, hogy dolgozzunk, és engedjük a többséget és a kormányt is dolgozni, kérve kérem a többséget és a kormányt, hogy inkább ne dolgozzék, *(Derültség és helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* mert az mindig csak lucrum cessans lesz, *(Derültség bal felől.)* de ha így dolgoznak, ez damnum emergens. *(Derültség és helyeslés bal felől.)* Nem, t. ház, ily törvény megítélésénél és megalkotásánál nemcsak a pillanatnyi befolyások és pillanatnyi szükségletek kielégítésének ösztöne veresse önöket.

Ne mondják azt, hogy mert nincs jobb, el kell azt fogadni. Az eddigi felszólalások mind rosszalják e javaslatot is, de mivel nincs jobb, azt mondják, hogy el kell fogadni. Ennek az elvnek a magyar képviselőházból ki kell küszöbölnie. *(Élénk helyeslés bal felől.)* Ennek az elvnek az uralma alatt jött létre 15 év alatt számtalan rossz törvény, mert mindig az mondatott, jobb valamivel mint a régi állapot, tehát azt el kell fogadni. A közigazgatás, az igazságszolgáltatás az egyházpolitikai kérdések terén halmaza a teendőknek áll előttünk, és most, midőn alapvető munkák, nagyszabású intézmények kellenének folytonosan ily aprólékos, sőt félszeg intézményeket magukban rejtő törvényjavaslatokkal foglalkoztatjuk a házat, csak intézményeinket mételyezzük meg, a melyeknek következményeiből többé nincs kibontakozás. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Dolgozzunk igen, dolgozzék a kormány is, de munkájának legyen nagyobb szabású felfogás az alapja, nem mint ezé a törvényjavaslaté melynek elvetésére kérem a t. házat, és csatlakozom Eötvös Károly és Horánszky képviselő urak határozati javaslatához. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Molnár Antal jegyző: Schwarcz Gyula!

Schwarcz Gyula: T. ház! Azon támadások, a melyeket az ellenzéki pártok t. szónokai a szőnyegen forgó törvényjavaslat ellen intéztek, nagyon különböző természetüek. Voltak köztük tárgyilagosak s ezekre már megfeleltek, részint pedig megfognak felelni, — a Szederkényi t. képviselő úr felszólalására is, — a ház ezen oldaláról.

Voltak azonban e támadások közt, t. ház olyanok, a melyek valóságos remekművei a politikai humorisálásnak, *(Derültség a bal- és szélső baloldalon. Helyeslés jobb felől.)* közelebbről tekintve azonban ugyanazon benyomást teszik a gondolkodó politikusra, mintha egy csataedzett huszártiszt az insurrectio korából kezében azon bizonyos Alvinczi-féle fegyverrel *(Egy hang a szélső baloldalról: A mit a német a kezébe adott!)* oda állana a tengerpartra, és onnan nagyban kezdené kritizálni egy nagy páncélos hajóhad evolutióját. *(Zajos derültseg a bal- és szélső baloldalon. Helyeslés a jobb oldalon.)*

Avagy talán, t. ház, korszerű, komoly, az ügyhöz méltó fegyverekkel vívja meg az érvek, az eszmék harczát a törvényjavaslat ellen az, a ki olyhá igyekszik feltüntetni azt a tisztviselői rendszert, melyet a javaslat a tényleges helyzetből vett fel alapúl az 1848. év előtti dicasteriális időkben fennállott rendszerhez képest, mint egy, a társadalomtól egészen különvált, megcsontosodott kasztnak merev bureaucratismusát, *(Közbeszólások a szélső baloldalról: Hiszen az is!)* mint egy oly rendszert, mely szükségképen nem is lehet más egyéb, mint holmi léleköllő, rubrikázással foglalkozók és a politikai szolgalelkűségnek tápintézete?

Azok, a kik ekként beszélnek, visszaélnek a szó hatalmával; *(Zaj; ellenmondások a szélső baloldalon.)* visszaélnek a bureaukratizmus örökös falrafestésének pártpolitikai jelszavával. *(Ellenmondások. Zaj a szélső baloldalon.)*

Avagy talán nem tudják önök, uraim *(Egy hang a szélső baloldalon: T. képviselő urak!)* uraim, hogy ez a tisztviselői rendszer, a melyet a javaslat contemplál, sokkal távolabb áll az igazi bureaucratismustól, mint állott attól az, a melyet régi magyar rendszernek neveznek, az 1848-ik év előtti dicasteriális rendszertől. Én valóban nagyon csodálnám, ha Eötvös Károly t. képviselőtársam nem tudná, hogy minő függési viszonyban voltak ezen dicasteriális rendszerben az alantas tisztviselők a fölöttes tisztviselőikkel szemben. Nagyon csodálnám, ha Eötvös Károly nagytehetségű képviselőtársam soha sem hallott volna azon patvaristakról, a kiknek a kötelességük nemcsak az volt, hogy megterítsék az asztalt, feltálalják a pecsenyét, hanem ezeknél sokkal kevésbé kellemes szolgálatokat is tartoztak végezni hagyományos usus szerint a principálisuk házában.

Digitized by Google

Halhatatlanok maradnak boldogúlt Kovacsich Márton György érdemei örökké a magyar alkotmány történet régi emlékeinek kibuvárlása körül, a kinek emléke iránt még nem rótta le a nemzet a méltó hála adóját.

Ez a Kovachich Márton György egy szegényke kis hivatalnok volt az egyik, Budapesten, akkor Budán székelő dicasteriumnál. *(Felkiáltások a szélsőbalon: Rangosztályt neki!)* Azt hiszik önök, uraim, hogy nem volt akkor rangosztály? Igen is volt, létezett az ususban. De én azt hiszem, nagyon csodálkoznék most a legszerényebb, legutolsó segédfogalmazó, ha az ő ministeri tanácsosa a külső tiszteletadásnak és függésnek oly szolgálattételeit követelné meg tőle, — a ministeri tanácsos a segédfogalmazótól, — mint a minőkkel tartozott Kovachich Márton György az ő közvetlen felettesének. *(Tetszés jobb felől.)*

Egyébként azt mondják uraim, bureaucratismus. Hát mi az a bureaucratismus tulajdonképen? *(Halljuk! Halljuk!)* Ha az, a mit ez a törvényjavaslat contemplál, — utóvégre is tulajdonkép csak azt mondhatni, hogy alapúl vesz a tényleges állapotból, — ha ez bureaucratismus uraim, akkor azt kérdezhetjük, hogy ugyan Európának melyik szabad államában, melyik alkotmányos monarchiájában és köztársaságában nincs bureaucratismus. *(Igaz! Igaz! a jobboldalon.)* Eltekintve Montenegrótól, San-Marinótól, az andorai köztársaságtól és egy némely, de csak is egy némely svajczi kantonocskától, — pl. Appenzell Inner-Rhodentól, a hol a tömeguralom ősi alapon van még szervezve, — ha végig mennek önök az európai államokon, azt fogják találni mindenütt, a mit ez a javaslat contemplál: a tisztviselői kar bizonyos hierarchiája igen is a munkafelosztás elvének alapja, *(Élénk helyeslés a jobbolalon.)* annak a szakértelem rendszerére fektetett szervezetét, *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* nem csak Ausztriában, nem csak a német birodalom államaiban, de a skandináv államokban is, a hol már komolyabb mérvű az alkotmányosság, sőt magukban a tisztán parlamentáris természetű államokban: Belgiumban, Hollandiában, Olasz- és Spanyolországban, Portugaliában és még Angliában is, hogy a Svajcznak nagyobb, műveltebb kantonáit és magát Franciaországot, az állampolgári jogegyenlőségnek ezen classicus hazáját ne is említsem.

És ez igen természetes, uraim, azért utóvégre Európa minden művelt állama a kultur állam és a jogállam eszméjének megtestesítésére törekszik. A kulturállam eszméje pedig, — önök is meg fogják vallani, ha utána méltóztatik gondolni, — *(Derültség a baloldalon.)* elválaszthatatlan a munkafelosztásra és a szakértelemre fektetett szervezet fogalmától, *(Helyeslés jobbról.)* ez maga után vonja az előléptetés szükségletét és mindazon feltételeket, a melyek alapján ez, a jogállam és a kulturállam követelményeinek megfelelően, megtörténhetik; *(Élénk helyeslés jobbról.)* maga után vonja azonban egyúttal a fegyelmezettségnek bizonyos mérveit is, a felettes és alantas tisztviselők közti viszonyban. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

E szerint, uraim, kár örökké a bureaucratismust emlegetni. Nagyon sajnálom, hogy Eötvös Károly igen t. képviselőtársam, a kinek nagy tehetségeit én mindig elismerem, s a kinek hazafias buzgalmát soha kétségbe nem vontam, az érvelés ezen útain jár; mert, hogyha ő komoly, nagyfontosságú törvényhozási actusokkal szemben ezentúl is az érvelgetésnek, az eszmeharcznak ezen módját fogja kedvelni, akkor uraim nagyon könynyen megtörténhetik, hogy az ő igen érdekes, szép beszédeit, a rhetorikai szónoklat egy igen geniális, eredeti műfajnak fogja majd a majdan magyarúl értő utókor elismerni, de nagyon kétlem, hogy akár az utókor, akár a jelenkor, tárgyra nézve valóban tanúlságos okúlást fogna azokból meríteni. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Magára a javaslat érdemére nézve, t. ház, röviden vagyok bátor nyilatkozni. Üdvözlöm a javaslatot, *(Nagy derültség a szélsőbalon, helyeslés jobb felől.)* mint az első nagy lépést államszervezetünknek a modern kultur- és jogállam értelmében való consolidatiója irányában, *(Helyeslés a jobboldalon.)* és én, a ki ismeri viselt dolgaimat az irodalom terén, az tudhatja, nem csak az irodalomban, hanem itt a törvényhozás termében is mindig a mellett küzdöttem, hogy az államhatalom közegei oly ellátásban részesüljenek, a minőt nem csak munkájuk megérdemel, hanem a minőt a közügy, a haza érdeke is megkövetel, és ámbár örvendettem volna, ha a jelenlegi tételeknél magasabb összegekben részesíthettük volna már ma állami functionáriusainkat az egész vonalon, tekintve egyfelől azt, hogy ez csak az első lépés, a mely nem marad megváltozhatatlan az idők végeig, hanem a melyet, miután az államháztartásban helyreállt az egyensúly, mennél előbb javíthatni fogunk, én részemről tekintve azt, hogy ez csak az első lépés, másfelől mélyen átérezve sulyát azon ellenálhatatlan érvnek, mely azt parancsolja, hogy az oly nagy fáradsággal és küzdelemmel helyreállított egyensúlyát hazánk államháztartásának megzavartatni, sőt még koczkára tétetni se engedjük, belenyugszom e javaslat tételeibe, s az illető tételek összegébe magába is, egész általánosságban, kijelentem azonban, hogyha a részletes vita alkalmával a kisebb kategoriákra nézve netalán a t. kormány beleegyezésével .... *(Nagy zaj a bal- és szélsőbalon. Gúnyos felkiáltások: Éljen! Éljen! Több hang: Ez a bizanthinismus!*

Digitized by Google

Első rangú szabadelvűség!) Ily kormányt támogatni mindenesetre csak igazán szabadelvű ember meggyőződésével lehet. *(Igaz! jobb felől.)* Mondom, hogy ha a kormány beleegyezésével kisebb kategoriákra vonatkozólag, melyek az államháztartás egyensulyát koczkára nem tehetik, indítványok fognának tétetni, akár a tanárok, akár a bírák fizetésjavítását illetőleg, akkor én a legnagyobb örömmel fogom azon tételeket megszavazni. *(Helyeslés a jobboldalon. Nagy zaj a szélsőbalon.)*

Hátra van még, t. ház, hogy néhány szót mondjak arról, a miért tulajdonképen felszólaltam: a rangosztályról. *(Halljuk! Halljuk!)* Én magát azt a fogalmat, melyet e műszóval, e kifejezéssel »rangosztály« contemplál, illetőleg beállít a törvényjavaslatba a szerkezet, a t. kormány kezdeményezésének megfelelelőleg határozottan elfogadom. E fogalmat kiküszöböltetni nem engedhetném, erre szükség van, mert utóvégre is, ez jelzi az állami tisztviselők összes illetményeinek, a törzsfizetésnek, a lakpénznek, a kiküldetési napidíjaknak, a költözködési díjaknak és az összes pótlékoknak az összegét. Ez tehát oly exponens, a melyet nem ignorálhatnnk, annál kevésbbé, mivel az valósággal, de jure, ha nem is, de lege már eddig is létezik. Első pillanattól fogva nem tartottam azonban szerencsésnek e fogalom jelzésére a »rangosztály« műszavát, *(Helyeslés a jobbloldalon.)* hanem határozottan a mellett voltam kezdettől fogva, hogy a mélyen t. minister úrnak eredeti eszméje szerint »fizetési osztály« vagy díjosztály« tétessék a szövegbe; mert a ki megtámadja azt, hogy itt egyáltalán kifejezésre jusson a fizetésekben való fokozatosság, az nem akarhatja komolyan az állami tisztviselők illetményeinek szabályozását, már pedig nem hiszem, hogy volna t. képviselőtársaim közt csak egyetlenegy is, a ki ezt lelke mélyéből ne akarná. De igen is tartozom némi magyarázattal arra nézve, miért óhajtom a fizetési osztály kifejezésének használatát a rangosztály helyett.

Előre kell bocsátanom, hogy nagyon tévednének, a kik azt hinnék, mintha én egyáltalán nem tartanám beleillőnek a rangosztály fogalmát a modern államba. E felfogás ellen tiltakoznom kell. Ezen törvény keretébe nem szeretném ugyan ezen kifejezést alkalmaztatni, de igenis maga rangosztály, mint ilyen, elválaszthatatlan a modern kulturállamtól és jogállam szervezetétől. Nem akarok itt hoszszas történelmi fejtegetésekbe bocsátkozni szemben azokkal, a miket Szederkényi Nándor t. képviselőtársam felhozott, *(Halljuk! Halljuk!)* az időt én is kímélni óhajtom, *(Halljuk! Halljuk!)* csak nagyon röviden azt jegyzem meg, hogy itt tulajdonképen félreértés forog fenn a rangosztály eredetét illetőleg. Az igen t. képviselő úr úgy állítja oda a dolgot, mintha rangosztály csak absolutisticus monarchiákban léteznék. Hiszen ha méltóztatik a genesisét kutatni a dolognak, nem mondom az antik világban, mert ott is volt, Sulla idejében pl. Rómában létezett, hanem a modern államokban, mi lesz a tanúság, az hogy a rangosztályok, az úgynevezett bureaucraticus rangosztályok eredete nem valami absolutisticus monarchiába nyúlik vissza, hanem az olasz respublicába, körülbelül Macchiavelli korába. Természetes, hogy azután az absolutisticus monarchiák nagy mértékben felhasználták és kifejtették ezt a rendszert. Az ancien regime régen a franczia forradalom előtt már megcsinálta a rangosztály szervezetet, melyet azután a franczia forradalom még jobban kifejtett, és csakis az 1793-iki jakobinus alkotmány volt az, a mely a rangosztályokat nem recipiálta, de már a directorialis 1795-iki és a későbbi alkotmányok nem foglaljak magukban a tilalmát a rangosztálynak, a melyet nem azonosítok a világért sem, — és tiltakoznám ellene, ha valaki rám fogná, — nem azonosítok azzal a fogalommal, a mely e javaslatban contempláltatik. Ezen rangosztályok Európa minden államába léteznek *(Felkiáltások a szélső balodalon: Sehol egy államban sem!)* e rangosztályok ismétlem léteznek Európa minden államában, — könnyű önöknek, és kényelmes így röviden közbekiáltani, hogy sehol nem léteznek, de sokkal nehezebb nekem, mert nálam, a mit írok és mondok, olyanok is nyomára jöhetnek, hogy igaz-e, vagy nem, a kik a dologgal tudományosan foglalkoznak, — önöket itt csak a házban érdekli ez, *(Élénk tiltakozások a szélsőbaloldalon.)* mig engem egész életemen át a tudományos kutatás vezetett, *(Éljenzés a jobboldalon. Felkiáltások a szélső baloldalon: Másokat is!)* és nem fogom magamat compromittalni itt a nemzet színe, a nemzet törvényhozása előtt azzal, hogy olyanokat mondjak, a miről később pirlúva kellene bevallanom, hogy tudatlanságból eredtek. Hát tegyenek önök, nem mondom tanulmányutat, de legalább egy kis nyári tourista útat Európa államaiban, menjenek el pl. Portugáliába, Dániába és Belgiumba, győződjenek meg arról, hogy létezik-e a rangosztály, győződjenek meg róla Olaszországban, ebben a kiválóan democraticus monarchiában vajjon létezik-e rangosztály, vagy nem? Hogy egy nyári kirándulás alkalmával nem szükséges a könyvtárakat bújni, — meggyőződhetnek erről önök uraim a helyszínén egy kis tudakozódás árán is. *(Élénk helyeslés, tetszés és éljenzés a jobboldalon. Mozgás és zaj a baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobb felől.)*

De t. ház, nem tartom én elméleti szempontból, azon szempontból, a mit önök uraim

Digitized by Google

oly nagy hangon hangoztatnak: a democratia szempontjából sem repudeálhatónak ezen fogalmat vagy kifejezést »rangosztály«. Mert részemről nem az 1793-iki jacobinusoktól akarom tanúlni a democratiát, sem nem akarom tanúlni, — ezt azonban nem önökre mondom, uraim, — a socialdemocratáktól, anarchistáktól, nihilistáktól vagy más felekezetektől. És úgy tudom, hogy eltekíntve Montesquieu trogloditáitól, a hol tökéletes patriarchalis egyenlőség uralkodik, a democratiáért ma már egészen más szempontból lelkesűlnek Európa társadalmának legműveltebb elemei. Én a democratiát nem abba helyezem, hogy a nyers tömeg uralkodjék *(Élénk helyeslés és tetszés jobb felől.)*, s egy mechanicus egyenlőség jöjön létre a társadalomban, mely csak fej szerint számít, s mely veszélyezteti nemcsak a kultura, de az emberiség legnemesebb erkölcsi érdekeit is. Én az olyanért tanúltam lelkesedni és lelkesedem ma is, és lelkesedni fogok, a míg élek, a miért lelkesűlnek Európa legműveltebb gondolkozói *(Élénk helyeslés. Igaz! Úgy van! jobb felől. Zaj a baloldalon.)*

Thaly Kálmán: Nemcsak ön tanúlt, mi is tanúltunk valamit! *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Schvarcz Gyula: Én a democraticus állam címe alatt . . . *(Mozgás és zaj a baloldalon. Egy hang szélsőbalról: Bizantinismus! Halljuk! Halljuk! jobb felől.)* mondom, én a democraticus állameszme alatt uraim oly állameszmét értek, *(Halljuk! Halljuk!)* mely eltekintve minden nem természetes akadálytól, eltekintve a hagyományosság követelményeitől, eltekintve a születéstől és vagyonfokozattól, magának tisztán az egyéni erőnek, a szellemi képzettségnél, a közszolgálatban elért érdemnek nyújtja a babérkoszorút. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Igenis uraim, nekem is az a jelszavam: tért a tehetségnek, alkalmazást a szakkészültségnek, jutalmat az érdemnek! *(Élénk helyeslés és éljenzés a jobboldalon.)*

Ezt a democratiát tartom irányadóúl, szemem előtt és épen azért a rangosztály fogalmát nagyon is megegyeztethetőnek tartom a democratiával, a modern állam eszméjével az illető értelemben, mert az a democratia, a melyet nemcsak egészségesnek találok, de a melyet látok, hogy Európaszerte mindinkább terjed, szemben minden hullámzásokkal, voltakép nagyon messze áll az antik democratia világától és a jacobinus democratiától is, ez végső elemzésben nem egyéb, mint az, a melyet a korábbi nemzedékek az érdem aristocratiájának neveztek. *(Helyeslés jobb felől.)* Ép azért a rangosztályt, mint ilyet, nem repudeálom, de nem tartom szerencsésnek, ha arra a fogalomra, a melyet a törvényjavaslat contemplál, a rangosztály kifejezés használtatik. Ha majd a sor rákerűl, ha szükségét érezzűk, a rangosztályt be lehet majd állítani a törvénybe, de akkor nem csupán részleges értelemben, az administrativ közegeknek csak egy részére kiterjesztve, és annyi kivételt téve, hogy azok száma legalább a felsőbb kategoriákban megközelítse a nem kivételeket, hanem ha beállíttatik, akkor a rangosztály fogalmát a modern parlamentaris, népképviseleti alapon nyugvó monarchia összes követelményei szerint kell majd keresztűlvinni. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Milyen lesz az?)* Ezt szükségesnek tartottam előrebocsátani.

Most már röviden csak annyit jegyzek meg, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy itt, a hol az illetményekről van szó, még azért sem járúlok hozzá a rangosztály kifejezéshez, mert eddig a rangosztály államjogi fogalma nálunk törvénybe bevezetve még nem volt, és az eddig csak lappangott a dicasterialis és később a Bach-korszak törmelékeiben, de másrészt a rangosztályok szervezését semmi esetre sem tartanám megengedhetőnek a kulturállam és a jogállam, a modern állam szempontjából tisztán a fizetések mekkorasága alapján. Ez a kor úgyis eleget áldoz a plutocraticus tekinteteknek, alkotmányunkban is vannak oly vonások, a melyeket respectálnunk kell, a törvényhozás bölcsessége alkotta meg azokat, és nekem nincs sem okom sem kedvem azok ellen síkraszállni, és azokba belenyugszom. Ott van a virilismus, minden esetre igen hasznos intézmény sok tekintetben, *(Nagy zaj és ellenmondások a szélső baloldalon.)* a főrendiházi cenzus ellen sem szólok, törvény állapította meg, de abba, hogy a rangosztályt, mely a köztisztelet osztásnak bizonyos exponense, kizárólag a fizetésekre basirozzuk, el nem fogadhatom. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Azért részemről nagyon szükségesnek tartom, hogy a mélyen t. ministerelnök úr eredeti eszméje, t. i. a »fizetési osztály« kifejezés vezettessék majd be a törvénybe a »rangosztály« elnevezés helyett. *(Helyeslések a jobboldalon.)* Annyival inkább kívánságom ez, mert meg vagyok róla győződve, hogy a tanároknak és aljárásbiróknak igen nagy része meg fog nyugodni még abban a nagyon mérsékelt javadalmazásban, melyet e törvényjavaslat kilátásba helyez számára, hogyha nem a rangosztály, hanem a fizetés osztály kifejezés fog rájok alkalmazva lenni, mert a csakugyan akademikus tanfolyamot végzett tanár vagy aljárásbíró áldozatot hozván a hazának, megelégedhetik, ha józanúl gondolkodik, azon javadalmazással, melyet a törvényhozás részére kilátásba helyez. De ha azt látja, hogy hivatalos köztisztesség dolgában minden ok nélkűl egyrangra helyeztetik az elemi tanfolyamot, vagy legfeljebb polgári iskolát végzett alkalmazottal, például a raktár-

Digitized by Google

gondnokkal: ez méltán fájhatna neki, belátom. Ezen nehézségeket elkerűljük, hogyha a javaslatot oda módosítjuk kifejezéseiben, nemcsak az első szakaszban, hanem egész terjedelmében, hogy a rangosztály a fizetési osztály kifejezéssel cseréltessék fel.

Befejezem felszólalásomat, *(Halljuk! Halljuk!)* és kijelentem, hogy ámbár nagy örömmel szavaztam volna meg nagyobb összeget az állam tisztviselőinek, első sorban pedig a tanároknak és a bíráknak, de miután ezt az állam financialis helyzete nem engedi, ezen javaslatot még is melegen üdvözlöm, mint az első lépést állami szervezetünk modern consolidatioja felé. A javaslat szükségleteinknek megfelelvén, azt a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. *(Élénk helyeslés és éljenzés a jobboldalon. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Horváth Ádám jegyző: Vajay István!

Vajay István: T. ház! Érzem a helyzet komolyságát és sulyát, a mely reám egész terhével nehezedik, egy olyan platói bölcseségű szónok után, a minő az előttem szólott Schvarcz Gyula t. képviselő úr, a kinek ajkairól, mint a pylosi Nestoréról, csepegett le a politikai, doctrinaire és egyéni bölcseség, és az igen sikerült politikai humorisálás.

Én részemről azon genreből és tónusból, szerény készültségem mellett nem folytathatom, a melylyel ő itt minket gyönyörködtetett. Nem akarom a kulturállam, a jogállam és a democrata szabású állam különböző országokban történő fejlődésének terére őt követni. Csupán egyet jelzek meg, hogy a democratiának elméleti fejtegetésére nézve számos az elméleti aberátió; többek közt Amerikában épen az a párt nevezi magát democrata pártnak, a mely az előtt rabszolgákat tartott és úgy látszik, hogy ez az idea tetszik legjobban a t. képviselő úrnak, mert igen melegen, egész hódolattal és nagy lelkesedéssel védi azt a rendszert, a mely hívatva van egy újabb rendszert inaugurálni, tudniillik a szegény fehér rabszolgák osztályát létrehozni. Daczára annak, hogy én azon bölcs genreből tovább nem folytathatom, mint az előttem szólott t. képviselő úr, nem térhetek ki az elől a kötelesség elől, hogy azt, a mit e törvényjavaslat olvasásakor gondoltam, itt néhány rövid szóval előadjam; mert hiszen azt tartja a közmondás, hogy több szem többet lát, több fej többet gondol, néha az ellenzéken is okosan, és bölcsen, a kormánypárton sem mindig és kizárólag. Ez az egyik szempont, mely felszólalásra késztet. A másik pedig az, hogy a szavazatot megokolni valamely törvényjavaslatnál, ha nem is mindig szükséges, de néha nem árt, lehetni pedig mindig jogosan lehet, és hogy esetleg némely settenkedő, más okot is ne legyenek kénytelenek a t. túloldalon sejteni, van szerencsém itt azt is kijelenteni, hogy nem fűz engem a tisztviselői karhoz olyan rokonsági kötelék, mint a minő van esetleg a t. előadó úr s az országos képtár igazgatója közt, a ki ebben az osztályban egyetlen a maga nemében, s a kit nagy bölcsen a VII. rangosztályból a VI. rangosztályba tettek át, természetesen 500 frttal nagyobb bonificatioval, a mint ezt tegnap Szalay t. képviselőtársam constatálta.

Ezek után áttérek a javaslat némely pontozataira. A javaslatnak legsujtóbb kritikáját képezi az a körülmény, hogy maguk a tisztviselők törtek felette pálczát, a kiknek érdekét előmozdítani lett volna az hivatva.

Az elégedetlenség általános az egész vonalon, s a helyett, hogy a javaslat megnyugvást elégedettséget idézett volna elő, felkeltette az irígységet az elégedetlenséget, mint olyan tulajdonságokat, melyek nem alkalmasak arra, hogy a tisztviselők ügyszeretettel, ügybuzgósággal feleljenek meg azon hivatásuknak, melyet az állam vállaikra ró.

Mindenekelőtt azt kívánom constatálni, hogy annak a javaslatnak egyik lényeges és sarkalatos hibája az, hogy a felsőbb fokozatokon, a méltóságos és nagyságos urakról igen szépen gondoskodik, míg ellenben az alsóbb fokozatokon levő tisztviselőkről alig gondoskodik, a legalsóbb fokozaton levő tisztviselők illetményeit pedig épen semmivel sem javítja, hanem a helyett ad nekik rangosztályt, hadd vágjon bele ebbe, mint a szép nagy soroksári kenyérbe, a szegény irnok s díjnok, hogy abból a családja megélhessen; de ez lehetetlenség.

Azt mondják, hogy nem lehetett többet előirányozni, mint a mennyit megenged az a bölcs rangosztályba beosztás, a mit a javaslat előttünk feltüntet.

Nem kívánok senkinek rosszat. Szívesen beleegyezem, hogyha pénzügyi állapotaink megengedik, emeljük a II., III., VI., V., VI. rangfokozotban levő tisztviselőknek fizetését, a kiknek természetes dolog, hogy representálniok kell, hogy állásukhoz képest kell élniök, mert a társadalom igényekkel lép fel velök szemben; de meg kell jegyeznem azt, hogyha kevés az összeg, akkor talán az is megfontolandó volna, hogy a hivatalok számát folytonosan ne szaporítsuk, hanem a lehetőségig korlátozzuk, mert ha őszinték kívánunk lenni, tényleg úgy áll a dolog, hogy bizony sok az ingyenélő hivatalnok; és különös simptomája ennek a javaslatnak, hogy épen azoknak az illetményeit emeli 400, 500, 600 forinttal, a kik bőségben élve, szivarozással nézik, hogyan dolgoznak az alantasabb tisztviselők. Másrészről az is áll, hogy talán még egy pár milliót fel lehetett volna venni

Digitized by Google

az alacsony fokozatban levő tisztviselők fizetésének feljavítására. Vegyük csak azt, hogy a közös hadügyministernek egyetlen egy ötlete milliókba kerül; ma ez az ötlet még érvényben van és holnap már sutba dobja azt, és újra milliókat kell megszavazni. Hát, t. ház, az államtisztviselők, a kik végzik ezen rengeteg nagy munkát, csak ezek képezzék azon páriákat, a kik érdekében nem tesztünk semmit? Ez sem nem méltányos, sem nem igazságos. Az elégedetlenség általános az egész vonalon, elégedetlen a tanár, a középiskolai, a polgáriskolai, a tanítóképezdei tanár, és ezek kérelmeznek, hogy ne oszszák őket rangosztályba. Miért tehát boldogítani valakit saját akarata ellenére, a mikor ugyanazt a fizetést, a mit nekik szántak, meg lehet adni a nélkül is, hogy rangosztályba osztanák őket. De különösen nagy az elégedetlenség és keserűség a pénzügyi tisztviselőknél. A mikor megtörtént az ismeretes cabinetváltozás, és a lapok különböző hírekkel lepték el a világot, a pénzügyi tisztviselők közt általános volt a remegés, hogy kedves pénzügy inisterüket elviszik miniszterelnöknek, s akkor rájuk a fizetés javításánál nem fordíthat elég gondot. Ugylátszik, hogy szegényekre nézve ez a félelem alaposnak bizonyult. Egy szónok, kinek nevét nem akarom megemlíteni, felemlítette tegnap, hogy mi politikailag milyen hálátlanok vagyunk, s milyen politikai hálátlanságot követtünk el, hogy nem zengtünk dithirambot a kormánynak, hogy legalább ennyivel és annyival javította a tisztviselők helyzetét, a mennyit a javaslatban előirányoz, 3 millió és egynehány százezer frtot. Ha politikai hálátlanságról szó lehet, az kizárólag abban gyökeredzik, abban culminál, hogy épen azokra a tisztviselőkre fordíttatik a legkevesebb gond, a kik munkájokk l és szorgalmukkal lehetővé tették, hogy az egyensúly helyreállott és az államgépezet meg nem akadt. Értem a pénzügyi tisztviselőket. Ott vannak a fogalmazók rengeteg számmal; ezeknek előmenetele oly lassú, oly nehézkes és oly szórványos, hogy legnagyobb része elhúllatja a fogait, és haját ott hagyja abban a tapasó malomban, melyet az államgépezet neki szánt osztálya képvisel, és a végén nagy keservesen titkári czímmel nyugalomba vonúl.

Még ott vonnak családjaik, gyermekeik, és a társadalom nagy igényekkel lép fel velük szemben, és még sincs gondoskodva arról, hogy előmenetelük méltányos módon történhessék.

Ott vannak az ellenőrök. Ezelőtt az egyes pénzügyigazgatósági helyeken alkalmaztak egy első osztályú ellenőrt, 1000 frt fizetéssel s megfelelő lakbérrel, most pedig egy némely helyen, miért, miért nem, egyszerűen alkalmaznak harmadosztályú ellenőrt, s daczára annak, hogy drága városokban vannak, a pénzügyigazgatóságok 200 frttal kevesebb fizetést, és kisebb lakbért kapnak, de hasonlíthatatlanúl nagyobb a felelősségük és munkájuk Nem az itt a kifogás és apprehensio tárgya, mintha a harmadosztályú ellenőr nem végezhetné az ellenőri tisztet olyan jól, mint az első osztályú, hanem az talán csak mégis méltányos, hogy az, a ki nagyobb felelősséggel többet dolgozik, több javadalomban is részesüljön.

Ezenkivül van itt még egy anomália. A hivatali fegyelemre, és egyáltalában az ügyek helyes menetére nézve igen deprimálólag hat az a körülmény, hogy pl. egy ilyen harmadosztályú ellenőr mellett alkalmazva van egy elsőosztályú illeték kezelési számtiszt, kinek fizetése nagyobb, mint annak a harmadik osztályú ellenőrnek, a ki neki felettes közege. Már most el lehet képzelni, hogy ha talán valami hibáját, vagy mulasztását ez észrevenné, és arra figyelmeztetné az első osztályú számtisztet, hogy az hogyan vágná a szemébe: Mit okoskodik, hiszen nekem több fizetésem van, mint önnek.

Azonkivül nagyon méltánytalannak is tartom a javaslat azon intézkedését, hogy a fegyházi lelkészeket, a kiknek qualificatioja megegyezik a társadalom terén elfoglalt állások bármelyikével, a X. rangosztályba sorozza. *(Úgy van! bal felől.)* Megtörtént, hogy a házhoz intéztek kérvényeket a fegyházak alkalmazottai, és abban felemlíttetnek a fegyházban alkalmazott minden tisztviselők, azok érdemeit felmagasztalják elejétől végig, csupán a fegyházi lelkészekről feledkeznek meg. Én tehát kötelességemnek tartom őket itt felemlíteni és védelembe venni, és a t. házat kérni, hogy annak idején őket a X. rangosztályból a IX.-be helyezni méltóztassék. *(Helyeslés bal felől.)*

A politikai servilismus is felhozatott itt ma is, tegnap is, és a túlsó oldalról azt mindig erősen visszautasították, mert a javaslatnak nem czélja a politikai servilismus. Azonban akár intendálták ezt a javaslat készítői, akár nem, tényleg azt fogja eredményezni, mert a javaslatban nincs arra nézve semmi garantia, hogy a tisztviselő lefelé felelőséggel tartozzék és fölfelé függetlensége megóvassék.

Ez szintén egy igen cardinalis ok arra nézve, hogy a javaslat szakaszaival ne értsünk egyet, és azt a részletes tárgyalás alapjául se fogadhassuk el. Különben, — a mit legelőször kellett volna említenem, — addig míg csakugyan az éhenhalás nyomorúságával küzködő szegény tanitók fizetése állásukhoz méltóan fel nem emeltetik és nem rendezhetik, én nem járúlhatok hozzá olyan fizetésrendezési törvényjavaslathoz, a melyből azt látjuk, hogy fölfelé egészen jól dotálja a tisztviselőket, lefelé pedig megfeled-

Digitized by Google

kezik róluk és az alantas tisztviselőket a helyett, hogy tisztességesen dotálná, mellőzi minek következtében rászabadítja őket a társadalomra és rákényszeríti a társadalom és az állampolgárok szipolyozására, s a mellett a tanítók méltányos és tisztességes ellátásáról sem gondoskodik. Én a javaslatot a részletes tárgyalás alapjául sem fogadom el, hanem csatlakozom az Eötvös Károly, a Horánszky Nándor és a Polónyi t. képviselőtársam által beadott határozati javaslatokhoz. *(Helyeslés bal felől.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve.

Horváth Gyula: Én szót kérek!

Elnök: Horváth Gyula képviselő úr kíván szólani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Horváth Gyula: T. ház! Igen sajnálom, hogy az általános vita úgy közeledik vége felé, hogy a kormány részéről egyáltalában semminemű kijelentés nem történt, hogy a részletes tárgyalás megkezdése előtt, az általános tárgyalás folyamán alkalom nyújtatott volna a háznak arra, hogy tájékoztassa magát az iránt, hogy érvei, bármennyire kicsinyelje is azokat a t. túloldal, a kormány részéről méltánylásban részesültek-e vagy sem? Mert oly kérdéseknél, melyek az egész országba kiható rendelkezést foglalnak magukban, már a közönséges parlamenti illem is nyilatkozásra készteti a kormány tagjait. *(Úgy van! bal felől.)* Nem tudok rá esetet, — talán Schvarcz Gyula t. képviselőtársam, a kinek nagy jártassága van a modern és a régi tudományokban, tudja, — hogy ilyen, az egész országra kiható rendelkezés valamely parlamentben úgy tárgyaltatott volna, hogy körülbelül egy hétig tartó tárgyalás alatt a kormány semminemű felvilágosítást ne adjon.

Tudom, a kormány tagjainak alkalmuk lesz a vita bezárása után is hozzászólni a kérdéshez, de még sem szokás, hogy ezt a nyolczadik napon tegyék, midőn az ellenzék részéről a vezérszónokok oly behatólag tárgyalták a kérdést és fejtették ki aggodalmaikat, a melyekre egyetlen, még visszautasító reflexio sem tétetett.

Még egy dolgot akarok említeni. E javaslat nem alkalmas arra, hogy pártszempontból megütközzenek rajta. Sőt igen kívánatos, hogy ilyen és ehhez hasonló javaslatok úgy tárgyaltassanak, hogy akár elfogadják azokat az ellenzékek a részletes tárgyalás alapjául, akár nem, ne a pártszempontok, hanem a felhozott érvek legyenek a döntők. Ha nyugodtan méltóztatnak mérlegelni a dolgot, be fogják látni, hogy bár az ellenzék részéről felhozott érvek nem a javaslat kibővítésére irányúltak, hanem arra, hogy annak gyengeségeit kimutassák; de egyetlen részről sem történt a legkisebb támadás sem a kormány ellen azért, mert e javaslatot behozta. Sőt, hiszen természetes, mindenki elismeri a kormány érdemét annyiban, hogy az ország pénzügyi helyzete épen a kormány működése folytán lett olyan, hogy ez a reformjavaslat be lett terjeszthető, hogy a tisztviselők fizetésének felemelése, a mely régibb idő kérdése volt és az ellenzők részéről lett felvetve, végre-valahára lehetővé váljék. Horánszky Nándor t. képviselőtársam, midőn a pénzügyminister úr, illetőleg a ministerelnök úr szemére vetette, hogy a törvényjavaslaton a fiscális érdekeknek túlságos szemmeltartása vonúl keresztül, rögtön és azonnal rectificalta azt, hogy tulajdonképen ezért nem szemrehányást kívánt tenni, hanem azt akarja azzal kimutatni, hogy ott, hol nem fiscális érdekeknek, hanem az általános közérdeknek kellene praedominalniok, az a hiánya a törvényjavaslatnak, hogy a fiscalis érdekek igen nagy mértékben domborodnak ki. *(Zaj jobbról. Halljuk! Halljuk!)* Igen sajnálom, de nem tehetem érdekessé felszólalásomat azáltal, hogy személyes támadásokra használjam, vagy más kérdésekre vigyem át a discussiót. Én azt tartom, hogy ez magában elég komoly kérdés arra, hogy e mellett objectivnek meg lehessen maradni. *(Helyeslés a baloldalon.)* Kiválóan komoly kérdésnek tartom ezt azért, mert, s erre több alkalommal több képviselő által már rá lett mutatva, az az intézkedés, a melyben némelyek semmi egyebet sem akarnak látni, mint pusztán a fizetésemelés czélszerű alkalmazását, rendszerváltozást imvolvál magában.

Hogyha végig nézek a törvényjavaslat határozatain, azt látom, hogy az állam közigazgatásában egy oly rendszer valósíttatik meg, a melynek hordereje, és hatása iránt senki sem bir kellő tájékozottsággal. Igen helyesen, érdekesen, és egészen a parlamenti formákban mozgó humorral adta elő Eötvös Károly t. képviselő úr, hogy a rangosztályok esélyei folytán a különböző kategoriákban minő elemek hozatnak össze. Ez igen természetes is, t. ministerelnök úr, ha elfogadjuk a díjosztályt vagy a fizetési osztályt; de ha a rangosztály mellett maradunk, a mint az a törvényjavaslat czíméből kitűnik, ezen elemeknek összehozáss és összezavarása rögtön nem lesz természetes, hanem igen természetellenes dolog. Egy egész rendszert involvál magában ez az intézkedés és megteremti, bármit is mondjanak, azt a bureaucratiát, a mely minden államban, ily díjosztályok, rangosztályok mellett, a kellő garantiák megadása és megszerzése nélkül meg van, főleg ha azok a garantiák, melyek a tisztviselőnek garantiái, minő pl. a szolgálati pragmatica, a közigazgatási biráskodás, még megalkotva és behozva nincsennek. Nálunk a ministri omnipotentia a maga valóságában meg van hagyva, és ezért Magyarország administratiójában ezen rendszert terem-

Digitized by Google

tik meg a nélkül, hogy garantiákat is adnának; a nélkül, hogy a ministereknek kötelességeket adna a javaslat, és a nélkül, hogy a ministeri hatalomnak korlátokat szabnánk. Egy ilyen bureaucratiát teremt e javaslat, a melyhez hasonló, hogyha utána közvetetlenül a szolgálati pragmaticáról és a közigazgatási bíróságról szóló törvény meg nem valósíttatik, nem Európa modern jogállamaiban, a hol Schwarcz Gyula t. képviselő úr kereskedik, de még az ázsiai államokban sincs, a hol pedig a kaszt-rendszer és a hivatalnoki hierarchia a legnagyobb mértékben van kifejlődve. Ezek mellett természetes, hogyha úgy az egyik, mint a másik ellenzék részéről felhozatik, hogy ezen fizetési rendszerek, rang- vagy díjosztályok megállapításánál a tényleges állapottal szemben sokakra nézve nem az következett be, a mi évek folyamán nekik kilátásba helyeztetett, t. i. helyzetük javítása, hanem bekövetkezett, részint a fizetésben, részint az állásban való lefokozás. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

És ennek csak egyetlen egy plausibilisnak mondhatá indokát találtam. Az indokolásban ugyanis az mondatik, hogy ez csak most először jár kellemetlenséggel, de ha egyszer alkalmazásba vétetett, több kellemetlenséggel fog járni Ez igaz, én is azt tartom, hogy csak egyszer jár kellemetlenséggel, a mikor száz és száz, meg ezer hivatalnoknak a joga confiscáltatik, de ha ezen egyszer túlestek, többé semmi kellemetlenséggel sem fog járni rájuk nézve, kivéve ha még egy ilyen fizetésjavításról szóló törvényjavaslatot terjesztene be a kormány. *(Derültség és helyeslés bal felől.)*

Megjegyzem, t. ház, hogy különbséget teszek azon komoly érvelések között, melyek a javaslatra vonatkozólag elmondattak és azok között az érvelések között, melyek elmondattak azért, hogy a t. túloldalról megmutassák azt, hogy tulajdonképen nem is a javaslat, hanem a kormány mellett foglalnak egyesek állást. Erre vonatkozólag vagyok bátor kijelenteni azt, hogy a többség részéről bárki jogosan kijelentheti azt, hogy a kormányt támogatja, a mellett állást foglal, de a kik azt akarják, hogy objectiv világításba helyeztessenek azon törvényjavaslatok, a melyek kell, hogy az egész országnak megnyugvást szerezzenek, azoknak óvakodniok kell attól, hogy ily törvényjavaslatoknál minduntalan a kormány iránti bizalom kérdését fölvessék. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

Hiszen akárhányszor van alkalom arra, hogy a bizalmi kérdés fölvettessék; de azt hiszem, abban a t. ministerelnök úr ir igazat fog nekem adni, hogy a tisztviselők fizetésének rendezéséről szóló törvényjavaslat legkevésbbé alkalmas arra, hogy a kormány iránti bizalomnak vagy bizalmatlanságnak kifejezés adassék.

És a mint áll a többségre, úgy, — nézetem szerint, — áll az ellenzékre nézve is az, hogy ezt a törvényjavaslatot nem szabad abból a szempontból megítélni, hogy azok a tisztviselők és hivatalnokok, a kiknek érdekeinek elintézéséről a javaslatban szó van, legnagyobb részben föltétlenül a kormányhatalomnak vannak kiszolgáltatva; bár intézkedjék ezek felett a törvény szerint, és nekem nincs jogom a kormány jó szándékát kétségbevonni, mert nincs tudomásom az ellenkezőről, és ez az ő iránt uk az ellenzékekben legkevesebb bizalmatlanságot sem kelthet, mert ezen tisztviselők és hivatalnokok nem a kormány, hanem az ország tisztviselői és hivatalnokai. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

A tisztviselők érdekeiről valamiként önöknek kötelességük gondoskodni, ép úgy nekünk is jogunk és kötelességünk az. És ezért, t. ház, nem korteskedés vezeti azokat, a kik a tisztviselők és hivatalnokokról gondoskodni akarnak, hanem vezeti azon gondolat s azon eszme, hogy az ország tisztviselőit s hivatalnokait a lehető legfüggetlenebb helyzetbe kell hoznunk, hogy azon kötelességeknek, a melyek teljesítésére hivatvák, képesek legyenek megfelelni. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

És, t. ház, ha itt csak arról volna szó, hogy ezen törvényjavaslattal ideiglenes állapot teremtessék, mely nem zárja ki azt, hogy a jövő évben, vagy a legközelebbi években a bajokon segítsünk, akkor én teljes készséggel meghajolnék azon felhozott indok előtt, hogy ezen törvényjavaslatot minél előbb törvényerőre kell emelni.

Ha a t. kormány részéről az iránt nyilatkozat tétetik, hogy a javaslatban megalkotott rendszer nem végleges, hanem átmeneti, olyan, mint a tisztviselők fizetésének perczentekben való megállapítása, akkor nem látnék indokot arra, hogy ezen törvényjavaslattal szemben merev állást foglaljunk el.

Ámde azok, a kik Magyarország törvényhozási működését évek hosszú során át figyelemmel kisérték, — mint nekem volt erre alkalmam a lefolyt 20 év alatt, — tudják azt, hogy a legtöbbször az ideiglenesnek feltüntetett alkotások sokkal biztosabban megállanak és megmaradnak, mint azok, a melyeket már előre maradandóknak nyilvánítottak; nekem pedig nincs a fölött kétségem, hogy ha egyszer ezen törvényjavaslat elfogadtatik, akkor állandósíttatik az az egész rendszer, illetőleg rendszertelenség és bureaucratismus, a mely ezen törvényjavaslatban le van fektetve, még pedig állandósíttatik a nélkül, hogy annak korlátairól és horderejéről

Digitized by Google

gondoskodva lenne. *(Ellenmodások a jobboldalon.)* Ezt a rendszert tehát be akarják vinni Magyarország közéletébe, még pedig mielőtt a közigazgatási reform, melylyel az országot évek óta biztatják, s melynek rendszere felett vitatkoztunk e házban és fogunk vitatkozni legközelebb is, megvalósítható lett volna. Beviszik e rendszert, mielőtt Magyarország közigazgatásának reformját létesítettük volna, megteremtenek az administratioban egy rendszert, mely ólomsúlylyal fog nehezedni erre az országra, *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* s ezt a rendszert úgy nevezik: fizetésemelés, pedig ez Magyarország közigazgatási rendszerébe oly idegen elemet csempész be, melyről senkinek képzete sem volt. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

Én nem vontam kétségbe, nem is fogom kétségbe vonni, míg az ellenkezőre bizonyítékaim nem lesznek, a kormány teljes jóakaratát, sőt elismerem, hogy itt is az ország financialis helyzetének mérlegelése mellett mindazt megtette, a mit általában véve a tisztviselők helyzetének, fizetéseinek javítására tehetett, de az alkalmazásban ez az elv, mely magában véve helyes és czélszerű volt, czélszerűtlennek s igen helytelennek bizonyúlt. Hogy milyen helytelenné fog válni, azt majd az élet bebizonyítja, de bizonyítják már a kérvények is. Mert nem lehet ezekről a kérvényekről oly kicsinylőleg szólani, *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)* mint a hogy incidentaliter Miklós Gyula képviselő úr szólott, a ki ezt a kérdést olyan szakszerűen tárgyalta, *(Derültség bal felől.)* azt mondván, hogy összesen 280 kérvény van, hát mi az? Én megmondom, hogy mi van ebben. *(Halljuk! Halljuk!)* Ebből a 280 kérvényből, ha a t. képviselő úr a megszámláláson kivül azoknak legalább lényeges részét el is olvasta volna, meggyőződhetett volna arról, hogy Magyarország állami igazgatásánál nincs egyetlen branchea sem, a melynek sérelmét e 280 kérvény egyike vagy másika a t. háznak fel nem panaszolná; *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* nincs egyetlen branchea sem, akármelyik ministeriumot nézzük is, a mely fel ne panaszolná, hogy vagy a rangfokozatban, vagy a fizetés lefokozásában, vagy pedig az által sérelmet szenved, hogy mások indokolatlanúl előnyösebb helyzetbe jutnak, mint ők. *(Igaz! bal felől.)*

Ha azt a benyomást akarjuk kelteni, t. ház, hogy a magyar képviselőház azon kérvényekkel, a melyek ide kerülnek, komolyan foglalkozik, akkor nem szabad, hogy legyen itt egy képviselő is, ki azt mondja, hogy összesen 280 kérvény van itt, hát mi ez? Minden képviselő kell, hogy bebizonyítsa felszólalásával, hogy azokkal a kérdésekkel, a melyeket az ország ezrei, meg ezrei hoznak ide a ház elé, teljes jóakarattal s tanúlmánynyal foglalkozott, és nem szabad ezt arra használni alkalmúl, hogy egyik vagy másik képviselő állításával szemben itt brilláns tűzijátékot csináljon azoknak helyeslése közt, a kik magukat a munka embereinek tartják. *(Tetszés a baloldalon.)*

Elismerem, s azt hiszem, mindenki elismeri, hogy az előttünk fekvő javaslat, mikor másodszor került ide, lényegesen javított állapotban jutott a ház asztalára. Mert hiszen a megyei törvényhatósági tisztviselők javadalmazásának javítására is kiterjed, holott akkor, a mikor e kérdés először került a képviselőház elé, erről egyáltalában szó sem volt. Az új kormány megalakúlásakor a belügyminister úr beterjesztette azt a javaslatot, hogy a törvényhatóságok eddigi dotatiojának 10%-nyi javításában részesüljenek. Mondom, elismerem, hogy az előbbi állapottal szemben nagy haladás, de azt egyáltalában nem ismerem el, hogy a kormány e javaslata a kérdés megoldásának komoly magvát hordaná magában. Magyarország közigazgatása, t. ház, *(Halljuk! Halljuk!)* 20 év alatt nemcsak reformjavaslatok és törvényjavaslatok útján, hanem természetszerűleg az élet követelményeinek megfelelőleg is nagy átalakúláson ment keresztül, s a ki Magyarország közigazgatását figyelemmel kiséri, látja azt, hogy tulajdonképen az állam *(Zaj jobb felől. Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)* azokat a kötelezettségeket, melyek ő rá hárúltak, részint tudva, részint talán tudatlanúl a törvényhatóságokra és községekre hárította át. Ha számba veszszük azt, hogy a törvényhatóságok mivel vannak legnagyobb részt elfoglalva, úgy fogjuk találni, hogy azok feladatainak $^9/_{10}$ részét állami feladatok képezik, feladatuk $^9/_{10}$ része a megyére van hárítva. *(Úgy van! bal felől.)* Ha tovább megyünk és tekintjük a községeket, úgy látjuk, hogy a községi administratiot $^9/_{10}$-ed részben állami feladatok képezik s a megmaradó $^1/_{10}$-ed résznek csak nagyon kis része községi feladat, a többi nagyobbrészt törvényhatósági feladat. Mikor számba veszszük azt, hogy akár a pénzügyi hatóságok, akár például az erdészeti vagy bármely más branchnak munkálkodása, hogy sikeres legyen és végrehajtassék, tulajdonkép a törvényhatóságok tisztviselőinek, a községek közegeinek a feladata a végrehajtás eszközlése, a mikor tudjuk és látjuk azt, hogy egy főszolgabíró teendőinek legkisebb részét képezik a járási teendők, hanem legnagyobb részét az országos teendők képezik; a mikor látjuk, hogy ez a megyei és törvényhatósági berendezkedés történt abban az időben, a mikor ezeknek a feladatoknak a legnagyobb része nem a törvényhatóságok, nem a községek terhét képezte, hanem a mikor úgyszólván $^9/_{10}$ része a teendőknek a törvényhatóságokban törvényhatósági feladatok végzésében állott, és csak

Digitized by Google

1/10 rész volt állami feladat. De a mikor látjuk, hogy ez az arány ily mértékben megváltozott, akkor sem a személyszaporításról, melynek imminens szükségét nap-nap után emlegetik a vármegyei törvényhatóságok, sem pedig a törvényhatósági tisztviselők állásának komoly rendezéséről nem beszélhetünk, hanem beszélünk arról, hogy oly dotatiok adassanak egyes törvényhatóságoknak, a melyekkel, azt hiszem, ha talán nem is épen a legtapintatosabban, de a legokosabban az a törvényhatóság bánt, a melyik azt mondta, hogy ezennel visszaszolgáltatja azt a 10%-ot, csináljanak vele, a mit tetszik, mert ő azon 10%-kal azon feladatok kielégítéséhez, a mely feladatok kielégítésére hívatva van, hozzá sem fog. *(Helyeslés bal felől.)* A ki Magyarország administratioját komolyan akarja javítani, t. képviselőház, s a ki illusioban nem áltatja sem magát, sem az országot, annak tudnia kell, hogy a legjobb akarat mellett is, a mely a kormányt vezeti, és a legjobb, és a legpacificusabb magatartás mellett, a melyet az ellenzékek követhetnek, az ország közigazgatásának átalakítása és reformálása nem hónapok, hanem a legjobb esetben is évek kérdését képezi. Vajjon szabad-e, lehet-e, ha komolyan akarunk Magyarország közigazgatásának javításával foglalkozni, a mely javítás halasztást többé már nem tűr, lehet-e akkor egy ilyen átlagos 10%-os emelési javaslattal jönni s attól a helyzetnek a javulását komolyan várni? Nem lehet, t képviselőház. Én kisebb bajnak tartanám azt, ha az igen t. kormány azt mondja, hogy azon a bajon, a melyen ez a 10%-os emelés hivatva van segíteni, mindenekelőtt a kezelőszemélyzet helyzetének javításával segíttessék, mint a hogyan ez a Horánszky t. barátom által benyújtott határozati javaslatban is foglaltatik; máskülönben pedig a kormány a lehető legrövidebb idő alatt a megyei tisztviselők fizetési átlagának kiszámítása mellett egy oly rendszeresítését a fizetésnek terjesztené be, a mely mellett azoknak az állásoknak a fentartása és az azokban való szolgálat is lehetővé válik. *(Helyeslés bal felől.)*

Mert, t. képviselőház, hiszen én emlékezem, és igen sokan lesznek itt a t. házban, a kik emlékeznek, hogy akkor, a midőn legelőször állapitották meg a megyei tisztviselők fizetését, akkor egy egészen más nézet, egy akkoriban jogsúlt nézet vezette a törvényhatóságokat; akkor tulajdonképen még a maga erőteljességében meglevő nemesi osztály, a középosztály, a mely a megyéket kitette, úgyszólván egy bizonyos féltékenységgel és előitélettel tekintett arra, hogy oly tisztviselők alkalmaztassanak, a kik a fizetésből való megélésre utalva nincsenek. Úgy szólván azért állapítottak meg oly alacsony fizetéseket, hogy ez a megyei tisztviselő állás olyan természetű legyen, a mi nobile officiumnak felel meg. *(Úgy van! bal felől.)* Ez alatt 20 esztendőt haladott Magyarország, és ez alatt a húsz esztendő alatt nem húsz, hanem az én felfogásom szerint 50—60 évet. És most már, midőn Istennek hála, az idő és munka értékét ebben az országban is mindenki meg tudja határozni, ma már, ha a legfontosabb, legkomolyabb teendők részére a törvényhatóságokban megkeressük az egyéneket, gondoskodni is kötelessége az államnak arról, hogy azok a kiváló egyének, a kiknek vállain Magyarország jövője és kormányzata nyugszik, oly helyzetben legyenek, hogy gond nélkül és függetlenül szentelhessék magukat feladataik végzésének. *(Úgy van! a bal- és szélső balon.)*

T. ház, ez az egyik indoka annak, hogy Horánszky Nándor t. képviselőtársam és barátom határozati javaslatának második felét elfogadom; hogy az elsőhöz miért ragaszkodom, arról bátor voltam előadni nézetemet, és azt hiszem, elég objectiv alapon. Nem támadást akartam intézni a javaslat ellen, nem egyes osztályok mellett akartam és akarok felszólalni, hanem érvényre akarom emelni és csekély tehetségemmel hozzájárúlni ahhoz, hogy azok a kérdések, melyek a polgárok ezreit érdeklik, ne pártszempontból bíráltassanak és itéltessenek meg, hanem a dolog lényegének és érdemének szempontjából. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Ezért, t. képviselőház, szerettem volna, hogyha a kormány tagjai közül bárki is megnyugvást idézett volna elő felszólalásával, mondom, akár az itt felhozott érvek megczáfolása által, vagy ha itt nem éri is el azt, hogy megnyugtasson, de talán elérte volna künn az országban; mert hiszen annak, a mit mi itt beszélünk, nagy jelentősége és fontossága van az által, hogy az nemcsak az itt egymással szemben ülő pártokat nyugtatja meg és világosítja fel, hanem megnyugtatja és felvilágosítja az országban künn levő polgárok ezreit. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

És egy a maga idejében történt felszólalás, felvilágosítása a kérdéseknek, egészen más világításba helyezte volna magát a javaslatot.

Igaz, hogy én nem ütődtem meg azon, hogy Schwarcz Gyula t. képviselő úr azt mondotta, hogy a kormány hozzájárúlásával szándékozik ő is hozzájárúlni a törvény módosításához; természetesnek tartom, hogy az, a ki a többségben van, számol azzal, hogy tulajdonképen a kormány hozzájárúlása ellenére csakugyan nem szokás és nem helyes eljárni oly kérdésekben, melyek pártkérdést képeznek. De, t. képviselőház, a tisztviselői kar fizetéséről szóló törvényjavaslat egyes részeinek módosítása talán csak nem képez pártkérdést; *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)* itt nem kell tán feltételezni a kormány hozzájárú-

Digitized by Google

lását előre, legfeljebb ahhoz kell kötni, hogy azon alapelvekhez, melyek a javaslatban letéve vannak, ragaszkodik-e a kormány. Én ugyan kerestem ezeket az alapelveket, de nem találtam a javaslatban.

Wekerle Sándor ministerelnök és pénzügyminster: Mert nem olvasta el.

Horváth Gyula: De elolvastam, és nagyon örülnék, ha a minister úr kitanítna reá, hogy hogyan olvassam, mert én egyfélekép már olvastam. Akkor, mikor itt a képviselőházban nemcsak ezen oldalról, hanem a túloldalról is felhozattak érvek és aggályok, nem lett volna-e üdvös és kívánatos, ha a vita folyamán a kormány valamelyik tagja rámutatott volna azokra a részletekre is, a melyeknek megváltoztatása részéről ellenzésre nem talált. Ezt így szoktuk meg még akkor is, midőn élénk pártharczok folytak, de úgy látszik, hogy a t. kormánynak és a t. többségnek valami okának kell lennie annak kimutatására, hogy igen keményen tartják azt az álláspontot, melyet egyik-másik javaslatnál bemutattak, és nagy sulyt fektetnek arra, hogy ellenállási képességük ott is érvényesüljön, a hol tulajdonkép nem a pártállás, hanem a czélszerűség kérdése merül fel. Ezek voltak azok, a miket általánosságban szükségesnek tartottam a javaslat ellen elmondani. Az egyes kérvényekben felhozott panaszokat felesleges az általános vita alkalmával felemlíteni.

A rangosztály kérdése az, a mely a legnagyobb visszatetszést, szülte, és ez mutatja azt, hogy Istennek hála, az ország tanári kara feladatai iránt helyes érzékkel bír, ez mutatja azt, hogy ennek az országnak oly tanári kara van, a melynek neveléséből szabad nemzet fejlődik ki. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* Nem tudom, de hiszem, hogy azoknak a nemzeteknek fiai, a melyek a szabadság iránt hidegek és közönyösek szoktak lenni, rangosztályokba sorozott tanárok által neveltetnek. *(Helyeslés balról.)*

A bíráknak rangosztályba és ily rangosztályba helyezése ellen nekem is vannak kifogásaim. Nem tartom a bírói függetlenséggel, a melynek elve ki van mondva, és hirdettetik is, egészen összeférő dolognak, hogy az hol fizetés javítási, hol decentralisationalis, hol egyéb törvények és javaslatok által minduntalan és folytonosan zavartatik.

Mindazt, a mit az állam érdekében a bíróságnál meg kell mozgatni, tessék egyszerre megcsinálni, *(Helyeslés a baloldalon.)* de az, hogy a bírói állás, annak javadalmazása, rangosztálya, tekintélye, működési- és hivatalköre nálunk állandó rázkódtatásoknak van kitéve, csak azt mutatja, hogy nálunk a törvények javaslatok által igen sokszor illusoriusakká tétetnek, és a mi tulajdonképen ki van mondva a törvényekben, az az egyéni akarat által sokszor kérdésessé tétetik.

Ezek voltak azok az indokok, a melyek engem felszólalásra késztettek. Én a magam részéről hozzájárúlok azon határozati javaslathoz, a melyet igen t. képviselőtársam és barátom, Horánszky Nándor benyújtott, és nem ellenzéki, nem pártszempontból, hanem az ország érdekében tartom kívánatosnak azt, hogy vagy nyugtassa meg a ministerelnök úr az országot az iránt, hogy az e törvényjavaslatban foglalt intézkedések nem állandó természetűek, s nem olyanok, hogy a legközelebbi reformokba a maguk természeténél fogva átmennek, vagy pedig elvetve ezt a formát, méltóztassék hozzájárúlni ahhoz, hogy a tisztviselők helyzetén ideiglenesen ama módszer szerint legyen segítve, a melyet t. barátom, Horánszky Nándor ajánlott. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

Elnök: Az igazságügyminister úr kíván szólani.

Szilágyi Dezső igazságügyminister: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A mi ezen törvényjavaslatnak általános alapelveit illeti, azoknak összefüggésökben való megvilágítására t. barátom, a törvényjavaslat benyújtója, azt hiszem, legközelebb szót fog emelni. Részemről ez alkalommal főleg, és csaknem kizárólag arra szorítkozom, a mi ezen törvényjavaslat ellen a bíróságok szempontjából felhozatott.

Bevezetésül az előttem szólott t. képviselő úrnak beszédére van két észrevételem. Úgy nyilatkozott, hogy nem helyes a bírói szervezetet egyszer ebből, egyszer más okból, most fizetés szabályozás czímén bolygatni.

Én azt tartom, hogy oknélküli bolygatás az útóbbi évek alatt egyáltalán nem történt. *(Ellenmondások bal felől.)* Úgy a fölebbviteli forumok szétosztását, mint a bírói szervezetnek 1891-ben történt kiegészítését a ház egyik oldala sem, a t. képviselő úr sem fogta fel úgy, hogy az a bírói szervezetnek nem indokolt zavarása volna, hanem minden oldalról helyes reformoknak tekintették. Mi az tulajdonképen, a mi most itt történik? Az első folyamodású bíróságok fizetésének, — és főleg fizetésének, — javítása, kapcsolatban a többi államhivatalnokok fizetésével.

Méltóztassék csak arra emlékezni, hogy csak mióta én e helyen ülök, hányszor sürgettetett a ház minden oldaláról az elsőbíróságok fizetésének javítása, és a kormány akkor kénytelen volt azon álláspontot állani, hogy elismerte a javítás szükségét, de azt mondotta, hogy e kérdést helyesen csakis a többi állami hivatalnokok fizetésjavításával kapcsolatosan, azzal összhangzóan lehet fölkarolni és megoldani.

Ez az oka annak, hogy itt ebben a tör-

Digitized by Google

vényjavaslatban a bírákról is kellett intézkedni, főleg fizetésük szempontjából, és a mi ezzel összefügg, egyetlen egy szervezeti határozmány van, mely az első bíróságokat érinti, de erre most nem terjeszkedem ki, mert az illető szakasznál lesz alkalmam azt bővebben megvilágítani.

A második észrevételem a t. képviselő úr beszédére röviden csak az: ne higyje azt, hogy ez a törvényjavaslat még a többi állami tisztviselőkre nézve is sok újat tartalmaz. Ez a törvényjavaslat a többi állami tisztviselőkre nézve igaz, számos pragmaticai jogszabályt foglal magában, de ezeknek egy tetemes része a bírákra nézve törvény által már ki van mondva, mert itt csak egyszerű hivatkozás van azokra; a többi tisztviselőkre nézve, nem mind, hanem az intézkedések tetemes része, már szokásjog alapján létezett. Ezért nem foghatom fel, miért lát ebben a javaslatban valami olyast, mely a kormányzati szervezetet rosszabbítaná.

Ennek további fejtegetésébe nem bocsátkozom, czélom ma csak lehető röviden két dologgal foglalkozni, azzal a két különböző támadással, mely ezen törvényjavaslat ellen különösen a bírákra vonatkozó rendelkezések szempontjából intéztetett.

Az egyik támadás azt tartotta, és helyesebb volna ezt a támadást csak kritikának neveznem, hogy ebben a törvényjavaslatban a bírák túlságos kedvezményekben részesíttetnek. Hivatkozás történt arra, hogy a bírák fizetésének kiszabása tekintetében eltérés van a törvényjavaslatban attól az alapelvtől, hogy minden kinevezés a fizetés legalsóbb fokán történik, s hogy a bírákra nézve kezdődik a kinevezés a második, tehát a magasabb fizetési fokozaton.

Ez így van. De hiszen ennek oka igen egyszerűen abban rejlik, mert hogyha az első fizetési fokozatba lettek volna a bírák kinevezve 1400 forinttal, ez a fizetés leszállítását foglalta volna magába, miután mai fizetésök 1500 frt, ha pedig a második fizetési fokozatra neveztetnek ki, ez fizetésfelemelést tartalmaz minden törvényszéki- vagy járásbíróra nézve. És a fizetésjavítás mégis csak egyik főczélja volt a javaslatnak.

Az is igaz, hogy egy sereg pragmaticus szabály van felvéve, melyek a bírákra nézve is eddig már törvényben felállíttatván, továbbra is fentartatnak, némileg ugyan eltérőleg azoktól az általános intézkedésektől, a melyek a törvényjavaslatban a többi állami tisztviselőkre vannak felvéve. De ha ezek egyszer már, érett megfontolás után, törvényben biztosíttattak a bíráknak, hacsak helyteleneknek nem bizonyúltak, a bírói szolgálat tekintetében, azokat visszaváltoztatni, pusztán az uniformitás kedveért, nem volna igazolható törvényhozási eljárás (*Úgy van! Úgy van! jobb felől.*)

Egyáltalában legyen szabad megjegyeznem azt, hogy midőn oly aggodalmasan kiszámítják azt, hogy a bírói szervezetben az előléptetések mennyivel kedvezőbbek, mint minden más állami szolgálatban, midőn kiszámítják azt, hogy a szorgalmasabb és tehetségesebb embernek a bírói szolgálat mennyivel nagyobb előmenetelt biztosít, ha, mondom, mindezt felhozzák, megengedem nem az irígység szempontjából, két körülményt nem szabad elfelejtenünk, ha kellően akarjuk a viszonyokat megítélni. Az egyik az, hogy ebben az országban csak a bírói szervezetben van meg a középfokú hatóságok teljesen kifejlett rendszere, míg a többi kormányzati ágakban ez hiányzik, és így természetes, hogy bíróságainknál azok az állások, melyek a királyi táblai bírói rangban vannak, vagy ezzel parificálhatók, mint a dolog természete szerint is kell, hogy sokkal nagyobb számban előfordúljanak, mint bármely más szolgálati ágban.

Másodszor figyelembe kell venni a bírói szervezet sajátságos jellegét. A functio természete olyan szigorú elzárkozottságot, olyan elszigeteltséget ró magukra a bírákra, s a mellékkeresettől s minden egyéb anyagi előnytől annyira megfosztja őket, a mihez hasonló semmi más szolgálati ágban nem található. Vegyük figyelembe, hogyha valaki bírói szolgálatba lép, nyugpénzt még eddigi szolgálataiért sem élvezhet s magánostól sem fogadhat el sem valami adományt, sem javadalmazást, és hogy ha ilyesmire bírói szolgálatba lépte előtt jogot szerzet volna, tartozik arról a szolgálat megkezdése előtt lemondani.

Méltóztassék hozzávenni másodszor azt, hogy az 1869 : IV. törvényczikk 12. §-a kimondja, hogy mindennemű anyagi előnyökkel járó egyéb mellékállásokból, melyek a hivatal tisztaságát nem érintenék ugyan, de a melyek a bírót abba a helyzetbe hozhatnák, hogy esetleg pártatlansága vagy érdektelensége iránt kétely támadhatna, olyan mértékben el van zárva a bíró, melyhez hasonló mértékben semmi szolgálati ág nincs, sőt a politikai ágakban a kormányok igen szivesen látják, ha olyan vállalatoknál és pénzintézeteknél, melyek a kormány felügyelete alatt állanak, vagy ha nem állanak is, megbízható és erős hivatalnokok befolyjanak az igazgatásba. (*Tetszés jobb felől.*)

Méltóztassanak a bírói törvénynek többi határozatait itt is figyelembe venni, s ha mindezeket szemügyre veszszük, akkor azok a bizonyos előnyök, melyek kiváltságoknak csak látszanak, de a melyek az állás sajátságos, és szigorúan elzárt természetével vannak összeforrva, annak természetes folyományainak tekintendők, nem pedig oly előnyöknek, melyeket igazolni

Digitized by Google

nem lehet. Ez az egyik, melyet röviden megjegyezni akartam. *(Tetszés jobb felől.)*

Sokkal jelentékenyebb, t. ház, az a másik oldalról jövő és ezzel egészen ellenkező támadás, melynek tegnap Polónyi Géza t. képviselő úr a túlsó oldalról szószólójává tette magát.

Az egyik az, hogy ezen törvényjavaslat által az 1869:IV. törvényczikkben megállapított azon elv, hogy a kinevezett bíró fizetését leszállítani nem lehet, itt meg van sértve, s mint magát kifejezte: machiavellistikus módon, nehezen észrevehető ármányos ravaszsággal van ezen törvényjavaslatban kijátszva, úgy, hogy valóságos hálával tartozik a t. ház és az ország iránta, hogy ezt a szövött ármányt még jókor meghiúsítani iparkodik. *(Élénk helyeslés és tetszés jobb felől.)*

A másik pedig az, hogy hivatkozik a t. képviselő úr az első folyamodású bírói szervezet némely sajátságaira, jelesen arra, hogy az elsőbbíróságnál több különféle rangú bírák együtt működnek, azután pedig úgy az egyik, mint a másik állításához két ítéletet is fűz. Az egyik ítélet az, hogy a ki az alaptörvénynek ezt a szabályát ily körmönfont ravasz módon kijátszani akarja, nem érdemes arra, hogy ebben a székben üljön. Ez az egyik souverain ítélete Polónyi képviselő úrnak, a másik pedig az, hogy hebehurgya igazságszolgáltatás van ott, a hol különböző rangú és fizetésű bírák ültetnek egy collegiumba igazságszolgáltatás végett. Tehát, t. ház, én azt gondolom, hogy tökéletesen igazságosan járok el, ha azt mondom: először lássuk a tényeket, azután vegyük elemezés alá ezekre a tényekre alapított ítéleteket. *(Helyeslés. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Az alaptörvény kijátszására vonatkozó állítása a képviselő úrnak valótlan, a tény, a mint remélem, a házat meg fogom győzni, a tény az, hogy ezzel a törvényjavaslattal és annak folytán egyetlenegy bíró sem juthat kisebb rangosztályba, mint a miben ma van. *(Fölkiáltások a szélső baloldalon: Ma nincs rangosztály.)*

Ezekről a rangosztályokról beszédem végén szólok. Tény, hogy egyetlen kinevezett bírónak fizetése egy krajczárral sem szállíttatott le. Tény az, hogy minden első folyamodású bíróságnál alkalmazott bíró és ügyész — a budapestieket most elkülönítem, azokról külön fogok beszélni, — nyer fizetésben, nyer lakpénzben, minden bíró, ügyész, albíró és alügyész. Tény az, hogy minden Budapesten alkalmazott törvényszéki bíró nyer összes illetményeiben, nevezetesen lakpénzében, szemben az eddigi állapottal 200 forintot, megtartja eddigi fizetését és nyer lakpénzben 200 frtot. Tény az, hogy ugyancsak 200 frtot nyert lakpénzben minden Budapesten jelenleg alkalmazott albíró is. Ezek a tények. Tény továbbá az is, hogy az összes első folyamodású bíráknak az ezen törvényjavaslatban foglalt határozat erejénél fogva 20%-a, tehát 1/5-e egy rangosztály és fizetési osztálylyal magasabbra jön, a mely átmenet szempontjából úgy van szabályozva, hogy ezen 20%, ezen 1/5 fel van osztva 10 évre és minden évben az illető szám előlép. *(Egy hang a szélső baloldalon: Kinevezés!)*

A kinevezést fejtegetés alá vehetjük az illető szakasznál, most csak azt akarom a t. ház előtt igazolni, hogy nem hogy rosszabbodott volna, hanem épen javult anyagi állása a bíráknak mindenütt, vidéken és Budapesten. Tény az is, hogy a bírákra és ügyészekre nézve az eddigi törvényekben megállapított pragmaticai szabályok, azaz, melyek a szolgálati jogviszonyokat szabályozzák és számukra bizonyos jogszerű biztonságot adnak, érintetlenül megmaradnak, még ott is megmaradnak, a hol a többi tisztviselőkre nézve ezen javaslatban megállapítottaknál valamivel kedvezőbbek.

Ha ez így van, kérdem, mire alapítja a képviselő úr azt a fennen hangzott vádat, melynek legkisebb czíme »alkotmánysértés«, *(Derültség jobb felől.)* azon alul sohasem adja, a mely concrete úgy hangzik, hogy a tényleg alkalmazott kinevezett bíró fizetését törvény ellenére ez a javaslat megcsorbítani szándékozik. Hát mivel? Én kimondom határozottan, hogy absolute semmi alapja sincs ezen állításnak. Az a kifejezés, hogy a mennyiben a jövőben kinevezendő bírák fizetésel, és nem egyéb illetményei, kisebbek volnának, mint a jelenleg alkalmazottaknak fizetései: a jelenleg alkalmazottak megtartják egész fizetésöket, de a mennyivel több a fizetésük a jövőben kinevezendőkénél, ez a fizetés jellegével bíró személyi pótléknak tekintetik. Hát mi ez a személyes pótlék? Alkateleme a fizetésnek, ép úgy, mint a többi, nyugdíj alapjául szolgál, ép úgy, mint a többi, a között és azon forintok között, melyekből a fizetés többi része áll, hajszálnyi különbséget sem tud felfedezni senki, még oly képviselő sem, a ki hallatlan és nem létezett ármányok felfedezésére vállalkozott a tegnapi napon. Tehát a Budapesten jelenleg alkalmazott bírák fizetése absolute egy hajszálnyira sem változott. Mivel lehet aztán igazolni, hogy a mint mondják, megsértetett az alkotmány, az alaptörvény, mert megcsorbíttattak a fizetések? Elég volt nekem constatalni, hogy a tény nincs így. Most megmondom mivel indokolja ítéletét. A következőkkel: Az első folyamodású bírák eddig az egész országban, mint azt az 1874. január 29-én kiadott igazságügyministeri rendelet igazolja és nincs egyetlen bírája ez országnak, a ki ezt valaha kétségbe vonta volna, mindnyájan a

Digitized by Google

VIII. bírói rangosztályba tartoztak, és a budapestiek egyenlő rangosztályba tartoztak a vidéki első folyamodású bírákkal. Ez a fennálló jogi állapot. Mikor fizetésük 1874-ben szabályoztatott, a budapesti fizetés magasabbra tétetett: az 2000 frt volt, a vidéki bírák fizetése 1500 frt. Már most, midőn a törvényjavaslat benyújtatott, volt annak egy melléklete, mely példaszerűség szempontjából volt összeállítva, mely absolute nem tartalmazta azt, hogy a besorozás így szándékoltatik törvénybe iktattatni, hanem csak arra szolgált, hogy a törvényjavaslat valószínű pénzügyi eredményeit nagyjában, tájékoztatólag meg lehessen ítélni. A törvényjavaslatban semmi sem volt, a mely azt fejezte volna ki, hogy a jelenleg Budapesten alkalmazott bírák csak azért soroztatnak magasabbra egy rangosztálylyal, mint a vidékiek, mert fizetésök a 70-es évek elején magasabban állapíttatott meg.

E kimutatás készítésénél figyelmen kívül hagyatott az, hogy a VII. rangosztályba emelkedő bírák nemcsak a budapestiek lesznek, hanem az ország többi első bíróságainál alkalmazottak is.

E félreértést a kormány mindjárt az első üléseken felderítette. Azonban ez egy várakozást gerjesztett; nem jogot adott, hanem alkalmat egy felfogásra, egy várakozásra. És megindúlt a mozgalom két irányban. A budapesti bírák azt hitték, hogy az a javaslat intentiója, hogy ők egy rangosztálylyal magasabba jönnek, mint a vidéki bírák. És midőn kiderült a pénügyi bizottság tárgyalása alatt, hogy ez félreértés volt, akkor a képviselő úr feláll, és azt mondja, hogy jogaikban csorbítva, machiavelli kifogásokkal kijátszva vannak. De megindult egy másik mozgalom is. Méltóztassék csak átnézni e kérvényeket, ha nem ismeri őket: a vidéki bírák kérvényeit. Az összes vidéki törvényszékek és ügyészségek, melyek kérvényeztek, — és azok száma meglehetősen nagy, — és melyek nálam jártak, — és azok száma még nagyobb volt . . . *(Felkiáltások balról: Megtalálták-e?)* Óh kérem, biztosítom, hogy könnyen megtalálható vagyok, de én nem lehetek egyszerre két helyen, és ha minister-tanács van, vagy tárgyalás az országgyűlésen, és az urak szívesek azzal a figyelemmel lenni irántam, hogy itt foglalkozást adnak nekem, *(Derültség.)* nem ülhetek ott, hogy fogadhassak. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Megindult az ellenmozgalom, és az összes vidéki felszólalók egyhangúan kijelentették, hogy ők elismerik azt, hogy a budapesti szolgálat méltányoltassék; elismerik azt, hogy a Budapesten teljesítendő bírói szolgálat bizonyos illetményekben többet kapjon, mint a vidéki, de azt, hogy a különbség a fizetésben legyen, abban az illetményben, mely a nyugdíj alapját képezi, azt igazságtalannak tartják, *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* és igazságtalannak tartják azt is, hogy az a Budapesten alkalmazott első folyamodású bíró csak azért, mert Budapesten teljesiti kötelességét, egy rangosztálylyal feljebb helyeztessék, mint a többi bíró. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Én ezt a fölfogást igazságosnak és helyesnek ítélem; *(Általános helyeslés.)* és bármily várakozások keltettek is fel ezen kimutatás által, egyedüli igazságos és helyes elintézése a dolognak az, hogy a törzsfizetés legyen mindenütt egyenlő, legyen Budapesten olyan, mint a vidéken, *(Általános helyeslés.)* ennek folytán a nyugdíjigény is legyen mindenütt egyenlő. *(Élénk helyeslés.)* És ezt az igazságügyi szolgálat pontos tekintetei is indokolták. Ezt bőven kifejtettem a pénzügyi bizottságban. Csak így lehető, hogy budapesti albíró vidékre bírónak kimehessen, hogy a megtorlódás a budapesti állásokon elkerültessék, az erők egészséges átültetése megtörténjék. De méltányoltatott a budapesti szolgálatnak különös jellege kettőben: magában a lakbérben, és miután minden körülmények között azt az elvet fentartandónak tartom, hogy kevesebb összilletménynyel, — nem törzsfizetéssel, de összilletménynyel, — felruházott bírák jövőre ne dolgozzanak Budapesten, mint eddig dolgoztak, mert az olcsó bíró gyakran kétes bíró, és épen azért a budapesti szolgálat különlegessége méltányoltassék az által, hogy működési pótlékot kapnak Budapesten, — ugyanezt kapják Fiumében is szintén különös viszonyok folytán. — De a rangosztály ugyanaz marad, a törzsfizetés ugyanaz marad, a nyugdíj ugyanaz marad. *(Élénk helyeslés.)* Azt gondolom, ez az igazi, helyes fölfogás. *(Helyeslés.)*

Polónyi Géza: Nem erről van szó!

Szilágyi Dezső igazságügyminister: Polónyi képviselő úr azt mondja, hogy nem így kellett volna eljárni, hanem kétezer forint lévén a fizetése az actualis bíráknak, a kik jelenleg ki vannak nevezve, azokat a VII. rangosztályba kellett volna sorozni.

Polónyi Géza: Ezt nem mondtam!

Szilágyi Dezső igazságügyminister: Hát akkor mit értett a t. képviselő úr az alatt, hogy ők nem kapják meg az őket megillető rangot, és mit értett az alatt, hogy törvényben biztosított fizetési igényük megsértetett? *(Tetszés jobb felől.)* Akkor ma ezt még kevésbbé tudom megérteni, mint tudtam megérteni tegnap. Ily várakozásokban való csalódás kellemetlen lehet; megengedem azt is, hogy valaki ezt felkarolja; de hogy egy pomposus vádat emeljen, az alkotmánysértés vádját, és azt, hogy nem volnék méltó ebből az okból ebben a székben ülni, erre nézve én a t. ház megítélésére bízom,

Digitized by Google

hogy nem helyesebb-e az a következtetés, ha én azt mondom, hogy a ki ily vádakkal, ily tények alapján, ily könnyelmüen jár el, talán annak a kijelentései nem méltók arra, hogy egészen komolyan figyelembe vétessenek. *(Zajos helyeslés és tetszés a jobboldalon. Zaj a szélső baloldalon.)*

Lehet, t. ház, vitatkozni a fölött, hogy nem volna-e helyesebb rendszer az, melyet Franciaországban követnek, a hol felosztják az ország különböző bírói székhelyeit, úgy mint lakbér szempontjából itt e javaslatban fel vannak osztva különböző kategoriába és Franciaországban még a bíráknak fizetésében is ezen kathegoriáknak megfelelő különbség van, de én szerintem ez a leghelytelenebb rendszer. Nekünk ezen törvényjavaslatnál habozni már azért sem lehetett, mert ugyanezt a kérdést a bíróságokra nézve érett megfontolás után az összes törvényhozás eldöntötte, mert midőn a királyi táblákat szerveztük, ugyanezen kérdés előtt állottunk, és a királyi táblák szervezésénél a törvényhozás indokolt előterjesztés alapján úgy döntött, hogy a fizetés egyenlő legyen a budapesti és a vidéki birákra nézve, és különbség csak a lakbérben tétessék. Ehhez ragaszkodtunk, és azt hiszem, hogy a t. képviselőház helyeselni fogja, és fenn is fogja tartani ezt az elvet. *(Helyeslés jobb felől.)*

Még furcsább az, t. képviselőház, midőn a t. képviselő úr igen mulat azon, hogy milyen furcsa az, hogy egy első folyamodású bíróság nál egy ötös collegiumban lehet egy olyan elnök, a ki curiai bíró, lehet egy bíró, a ki királyi táblai bíró, van egy oly bíró, a ki a VII-ik, és olyan, a ki a VIII. rangosztályba tartozik, sőt, — nem tudom, kitelik-e még az ötből, -- van még egy albíró is, és azután nagy vígan kimondja az ítéletet, hogy miféle hebehurgya igazságszolgáltatás ez. *(Derültség jobb felől.)* Hát nézzük először a tényeket, t. képviselő ház, és vizsgáljuk meg azt az ítéletet, a mely ezekre alapítva van. A t. képviselő úr ezt úgy hozza fel, mintha ez Magyarországnak valami roppant nagy sajátossága volna. De ha átnézünk a szomszéd Ausztriába, vagy egy lépéssel tovább megyünk Poroszországba, mit találunk? *(Felkiáltások a szélső balon: Mi csak itthon maradunk! Halljuk! Halljuk! jobb felől.)* Én nem tehetem fel t. képviselőtársaimról, hogy egy intézmény helyességét és azt, hogy az az életben mily hatást tett, nem akarják megítélni, mihelyt az egy más államban, még pedig egy velünk szövetséges és oly államban van életben, melyről alaptörvényünk azt mondja, hogy elválaszthatatlanúl egy uralkodóház alatt van egyesítve. Nekünk pedig minden tapasztalást, a mit ott szereztek, hasznunkra kell fordítani, *(Úgy van! jobb felől.)* és minden tapasztalást, a mi ott van, eredményei szerint kellene tanúlmányoznunk, és kétségtelenül illik nekik is tanúlmányozniok a mieinket. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* Nézzük már most, hogyan van Poroszországban? Ott van az elnök, a director, a vicedirector, ott vannak a bírák és azoknál a bíráknál, az elsőfolyamodásúakat értem, sokkal nagyobb különbségek vannak a fizetésben, mint nálunk. Csak egyetlenegy tényt emelek ki, t. i. a régi elsőfolyamodású bírák egynémelyikének több fizetése van, mint a fiatalabb főtörvényszéki bíráknak. Ott van továbbá az assessor, a ki szavazati joggal van felruházva és épen olyan bíró, mint a többi. Itt is kijön tehát a négyféle kategoria, sőt ha nagyon megerőltetjük magunkat, talán ötféle is, és a rendszer mégis helyesnek bizonyúlt.

De, t. ház, én nem is akartam e példákat felmutatni, mert azt hittem, hogy ezt nem kell a házban újabb magyarázat tárgyává tenni. *(Helyeslés jobb felől.)* Hiszen mikor azok a törvények megalkottattak, melyeken ezek alapúlnak, azok megvoltak itt magyarázva, vitatva, sőt azon elvek ellen a képviselő úr sem szólott, sőt, ha jól emlékszem, helyeselte, melyek alapján ez lehetséges. Azt mondottuk, hogy helyes dolog valahára egy oly rendszert életbeléptetni, hogy a jó erőket ne legyünk kénytelenek mindig elvonni az elsőfolyamodású bíróságoktól, hogy lehessen ott helyben megtartani a tapasztalt bírót és lehessen őt jutalmazni, ha jó bíró. Azt mondottuk, hogy igenis szükséges, hogy az elnöki állások, melyek 1872-ben a szervezéskor még a királyi birák alá helyeztettek, fölemeltessenek, mert a ki az igazságszolgáltatással gyakorlatilag foglalkozik, az tudja, mily áldás egy jó elnök, mily nehéz azt kapni, és azt megtartani?

És vajjon, t. ház, midőn arról volt szó hogy az albírák szolgálataikat ne a járásbíróságoknál kezdjék meg, a hol mindjárt önálló bírákként működnek, hanem átmenetileg osztassanak collegiumokba, hogy azokban a többi bírákkal együtt működve, jöjjenek bele a bírói gyakorlatba: nem egyhangúlag helyeselte-e ezt a ház és nem egyhangúlag fogadtatott-e ez el? *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Ezek tények, ezek jól megvoltak fontolva és vitatva a képviselő úr jelenlétében. És a mikor ezek következménye nem is ezen törvényjavaslat, hanem az elfogadott törvények szerint beáll: akkor nagy bátran előáll a képviselő úr s azt mondja, hogy ez hebe-hurgya igazságszolgáltatás. Fordítsuk meg a dolgot: a mit a szomszéd államok tapasztalása helyesnek bizonyított, a mit mi itt éretten megvitattunk, és belátva következményeit, elfogadtuk: az nem hebe-hurgyaság; hanem azt hiszem, ha a hebe-hurgya szót valamire lehet, sőt kell

Digitized by Google

is alkalmazni; az ily ítélet-kimondásra történhetik. *(Zajos derültség és helyeslés jobbról.)*

Polónyi Géza: Ismerem már én az ilyen phrasisokat!

Meszlény Lajos: Minket nevettessen meg, ne a saját pártját! *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Szilágyi Dezső igazságügyminister: Ezzel kapcsolatban felhívom a képviselő úr figyelmét arra, a mit a birói szervezet tekintetében Franczia országban most fejtegetnek. *(Halljuk! Halljuk!)* Csak ezelőtt hat hónappal felmerült a párisi törvényszékek állapota, a hol a hátralékok rendkívüliek, — ahhoz a mienk nem is hasonlítható, ahhoz képest nálunk boldog állapot van, — *(Ellenmondások a szélső balon. Halljuk! Halljuk!)* Ezt tudni kell, ezen csodálkozni nem lehet. Ezek tények; ismétlem, ezeket tudni kell, vagy meg kell czáfolni. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Akkor feltünt előttem, hogy a franczia hírlapok és még a kamarában is egyes felszólalók fejtegették azt, hogy jó volna már egyszer Franczia országban azzal a régi slendriannal szakítani, hogyha valaki jó bíró és jutalmat érdemel, először át kell vinni más helyre, hogy megjutalmaztathassék. Mennyire jó volna azon intézkedést életbe léptetni, — persze ott ez mintegy inventio szerepelt az illető hírlapokban a fejtegetők előtt, — hogy lehetséges legyen épen a párisi törvényszékeknél a bírák előmozdítása, a nélkül, hogy elvitetnének. Tehát talán ezek a jelek is arra mutatnak, hogy nem hebe-hurgyán voltak ezek az intézkedések helyeselve, és elfogadva, és hogy ezek következményei felett szörnyüködni legalább is elkésett bánkódás. *(Élénk helyeslés jobbról.)* S ehhez talán hozzá lehetne még azt tenni, hogy azon intézkedés, miszerint ezen albirák hivataloskodásukat, bírói functioikat collegiumoknál kezdik meg és nem egyszerre a járásbíróságoknál mint önálló bírák, nagyon jó, nagyon helyes; mert az önérzetre szoktatja őket, erőkifejtésre ösztönzi. Mert az által, hogy az ő szavuk csak annyit ér, mint a többi, régi bíráké, ösztönöztetve lesznek nagyon gondosan megfontolni minden szavazatukat, mert nekik okuk van bebizonyítni, hogy méltók arra a kitüntetésre, a miben részesültek. *(Élénk helyeslés jobbról.)*

Mielőtt még az utolsó ellenvetésre rátérnék, a melyet a bíróságok szempontjából Szalay Károly t. képviselőtársam hozott fel, legyen szabad a rangosztályról szólannm. *(Halljuk! Halljuk!)* Nagyon jól tudom azt, hogy kifogás emeltetett a törvényjavaslat melléklete ellen, még pedig nem abból a szempontból, hogy a bírák egymás között rangosztályba vannak sorozva, mert ez mindig volt, mindenütt van és mindig lesz, hanem abból a szempontból, hogy a bírák egyéb tisztviselő osztályok tagjaival összesorozzatnak egy rangosztályba. Szabad legyen itt annak a felfogásnak kifejezést adnom, hogy miként értettem én ezt; különben is a kormány álláspontját t. barátomtól, a miniszterelnöktől, fogja a t. ház teljes mértékben meghallani. Először constatalom azt, hogy a rangosztályba sorozást már a pénzügyi bizottság a szolgálati ágak szerint szétválasztotta. Ez alatt, hogy rangosztály, vagy egyenlő rang, kétféle dolog értetik. Ha azt akarjuk alatta érteni, a mely czélból az itt fel van említve, — megengedem, talán félreértésre alkalmat adó kifejezés, — akkor itt ez tisztán pragmaticai szempontból, azaz abból a szempontból van felállítva, a minek a fizetési osztály tökéletes fogalmát adja, *(Helyeslés jobb felől.)* t. i. a fokozatos, az egyes fizetési osztályokon belül a fizetési fokozatok, az ezzel kapcsolatos lakpénz, és azután a költözési költségek, napidíjak és ilyenek szempontjából. És hogy ilyenek szempontjából a bírákkal egy olyan norma szerint bánnak el, mint egy más szolgálati ágban ilyen fizetési osztályba tartozó hivatalnokokkal, abban az összeállításban, kérem, semmiféle csorbítása a bírói tekintélynek nem rejlik. *(Helyeslés jobb felől.)* De kifejlett országokban, t. ház, a minőnek a közigazgatási szervezet szempontjából, — ez alatt nemcsak a belügyet, hanem az összes alkormányzati szervezetet értve, — a mienket nem lehet mondani, *(Úgy van! Úgy van!)* kifejlett országokban, méltóztassék pl. magát Poroszországot venni, ott ez alatt a rang alatt még ezen kívül egyebet is értenek. Ez jelenti azt, hogy az összes államhivatalnokok, minden szolgálati ágat figyelembe véve, functiojuk természete, fontossága szerint és állásuk szerint egymással szemben bizonyos helyzetet nyernek. Itt már a rangadás többet jelent, jelenti magának a functionak aprecialasát is. Itt már össze van foglalva az összes állami kormányzatnak az organismusa, és így vannak aztán megállapítva az állami szervezet nagy hierarchiájában e különböző állások rangjai. Ez egészen más, ezt mi egyáltalán nem czéloztuk itt, erre gyakorlati szükség nem is volt, *(Helyeslés jobb felől.)* és nem is lett volna ez helyesen eszközölhető azért, mert míg az államszolgálat egy nagy ága, a belügyi közigazgatás szervezve nincs, ezt a kölcsönös, combinált, az összes állami szervezetre kiterjedő rangbeosztást és megállapítást eszközölni nem is lehet. *(Helyeslés jobb felől.)*

A t. miniszterelnök és pénzügyminister meg fogja azután az ily felfogásnak következményeit magyarázni. De én azt hiszem, hogy, ha ezen megkülönböztetést nagyjában megteszük, akkor igen sok érzékenység és igen sok félreértés is el fog enyészni. *(Úgy van! jobb felől.)*

Egyet azonban határozottan mondhatok.

Digitized by Google

(Halljuk! Halljuk!) Polónyi t. képviselőtársam felolvasta a szatmári bírák folyamodványát. Abban olyasforma fordúl elő, mintha ők csak azon ténynél fogva mert a király által neveztetnek ki, és mert ő Felsége nevében gyakorolják a hatalmat, semmi más állami hivatalnokkal egy rangba helyezhetők nem volnának. Én ezt tévedésnek tartom, mert minden, a végrehajtás, a kormányzat körébe tartozó hatalom alkotmányunk szerint a fejedelmet illeti, és minden, a kormányzat körébe kinevezés által valakire ráruházott hatalom azon alkotmányos organumnak alkotmányos hatalmi köréből van véve. A király, a ki summus justitiarius, birlalója a bírói hatalomnak, de alkotmányunkba régen be van írva, hogy birlalója ugyan a bírói hatalomnak, de azt nem gyakorolhatja, hanem csak határozott szabályok megtartásával és felelősség mellett designált közegek azok, a kik azt gyakorolják.

Én, méltóztassanak elhinni, mindig fogok ügyelni arra, hogy a bírák állása, és az a bizonyos erkölcsi tekintély is, mely a bíró önérzetének és a functioja teljesitésének egy helyes elemét képezi, ne csorbíttassék, hanem fentartassék. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* De én ezt nem azzal akarom tenni, hogy a bírói functio szempontjából egyéb, szintén hatósági functiokat, szintén az államhatalmi körből vett hatósági jogokat gyakorló közegek szerkezetét lenézni vagy kisebbíteni akarnám. *(Helyeslés jobb felől.)* Meg vagyok róla győződve, hogy a bírói kar is a maga elismerését és azt, hogy igényei teljesen méltányoltassanak, és hogy az ország a maga áldozatkészségében csak emelve legyen azáltal, ha az ő működésükre tekint, nem attól várja, hogy az egyéb kormányzati ágakat kisebbítse, hanem várja hivatásának szigorú és fenséges felfogásától, és attól, hogy minő erővel és hűséggel teljesítik e hivatást, és akkor még az erkölcsi elismerés is minden irányban meg fog jönni. *(Helyeslés jobb felől.)* Ez az, a mit arra a felfogásra megjegyezni szükségesnek tartok.

És végül, t. ház, nehogy udvariatlansággal vádoltassam, hogy elhanyagolom, Szalay Károly t. képviselőtársamnak szintén egy nagy ellenvetését kell végül megvilágítanom. Azt mondja, hogy az csak olyan ornamentum-féle, hogy a kir. táblai elnöki titkárok a VII. rangosztályba tétettek, pedig ezek, a mint mondja, olyan schreiber szolgálatot teljesítenek, nem is biráskodnak; aztán micsoda furcsa dolog az, hogy a VII. osztályba tartozó állásra a minister nevez ki, a VIII. rangosztályban levő bírót pedig kinevezi a király. Először az utóbbira felelek. Egy kis gondolkodás után, azt hiszem, már is rájöhetett a t. képviselő úr is, hogy ez nem furcsa. A mi törvényünk azt tartja, hogy minden egyén, a ki bírói hatalmat gyakorol, ezt királyi kinevezés útján kapja. Ez egy alapelv. De ezek az elnöki titkárok, ámbár a bírák sorából szemeltetnek ki, még pedig a legjelesebbek szoktak kiszemeltetni, a mint ezt egy esetben nagyon jól tudja Szalay Károly képviselő úr is, nem bíráskodási functiora neveztetnek ki, hanem felügyeleti és kormányzati functiora a táblai elnök oldala mellé segédekül. Már most arra csak kinevezheti őket az igazságügyminister, ebben semminemű alábecsülés vagy következetlenség nincsen.

Van azonban következetlenség abban a felfogásban, a melyet a képviselő úr hangoztatott, midőn ezeknek az állását lenézte. Méltóztassanak visszaemlékezni a táblai törvény tárgyalására. Ki volt fejtve, hogy ezeknek az elnöki titkároknak az intézménye már akkor a VII. rangosztályba jött, egy fokkal feljebb, mint az első folyamodású bírák vannak, és miért? Mert az intézmény czélja az, a jelesebb első folyamodású bírákat kiszemelni a táblához, bevinni az elnök mellé, hogy ott két dologgal ismerkedjenek meg: az egyik a táblai praxis a judicaturában, a másik azon felügyeleti és administrativ teendők, a melyeket a táblai elnök széles körben teljesít, mert ez a legjobb előiskola arra, hogy ezekből kitünő törvényszéki elnököket kapjunk. Ezért a java szemeltetik ki, azok hivatnak be; az a szolgálat átmeneti természetű. Ha tehát itt furcsaság van, akkor a furcsa nem az, hogy ezeket az igazságügyminister nevezi ki, és magasabb fizetést nyernek, mint az első folyamodású bírák; mert csak így érhető el az, hogy nagy örömmel vállalkoznak rá és sürgetik ezt az állást; a furcsa csak az, hogy ilyen intézmény felett, mely itt a törvényben megállapítva lett, annak idején kellően indokoltatott és megvitattatott, annak teljes elferdítésével pusztán ezen törvényjavaslat alkalmával egészen hamis ítéletek hozatnak. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Ez a furcsa, t. ház.

Mindent összevéve, t. ház, nem akarok abba beleereszkedni, milyen a bírák helyzete, de merem mondani, hogy ezen törvényjavaslat, a mint ez kifejteni szerencsém volt, állásukat nem hogy rontaná, de határozottan emeli, s azt hiszem, e szempontból a t. ház általánosságban bátran elfogadhatja. *(Hosszantartó helyeslés és tetszés jobb felől.)*

Polónyi Géza: T. képviselőház! Méltóztassék megengedni, hogy félremagyarázott szavaim helyreigazítása végett a t. ház becses figyelmét igénybe vegyem. Csak néhány pillanatra kérek engedélyt. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. igazságügyminister úr azt állította rólam, hogy én azt kívántam volna, hogy a

Digitized by Google

fővárosi bírák a hetedik rangosztályba soroztassanak. Hát a t. minister úr engedje meg, ha ezt a szemrehányással szemben, lehetetlennek tartom, hogy a minister úr a határozati javaslatot, a melyet benyujtottam elolvasta volna; mert az azt tartalmazza, hogy a bírák általában rangosztályba ne soroltassanak, tehát a ki azt kívánja határozati javaslat alakjában, hogy rangosztály általában ne legyen, arról azt állítani, hogy a fővárosi bíráknak a hetedik rangosztályba sorozását kívánja, legalább is azt jelenti, hogy azt alaposan méltóztatott félreérteni. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Én ugyanis azt mondottam, hogy ha a minister úr álláspontját akartuk volna követni, akkor kellett volna megtenni azt, hogy a fővárosi bírákat fizetésök szerint a hetedik osztály rangfokozata megillette volna; tehát nem hogy én kívántam volna. Mert hiszen, a minister úr maga is elismeri, hogy a 2000 forintos fizetés nem felel meg a nyolczadik rangosztály fizetésének, már pedig a helyett, hogy azt tette volna, a mit tennie kellett volna, tette azt, a mit felfogásom szerint tennie szabad nem volt, t. i. leszállította a fizetést, hogy leszállíthassa a rangosztályt is. *(Igaz! a szélső baloldalon.)*

Az, t. ház, még nem volna nagy baj, ha a pénzügyi bizottság jelentését egyik-másik képviselő félreértené, de az már nagyobb baj volna, ha a t. minister úr érti azt félre, vagy helytelenül magyarázza, és a legnagyobb baj az, ha oly törvényjavaslatokkal állunk elő, melyeket maguk a bírák a minister úr szerint rosszul magyaráznak, már pedig a kezemben levő kérvény szerint a budapesti kir. törvényszéki bírák és ügyészek gyülekezetéből kelt kérvény szóról-szóra ezt mondja: »A vidéki kir. itélőtáblák szervezése alkalmával a vidéki itélőtáblák bíróinak járandóságai a fővárosokkal egyenlő magasságra emeltettek. Most azonban a pénzügyi bizottság javaslata ellenkező irányban halad, a mennyiben a fővárosi bírák járandóságait az 1869. évi IV. tcz. 5. §-ában foglalt sarkalatos azon jogelv ellenére, mely szerint »a bírónak megállapított fizetése le nem szállítható« a vidéki bírák járandóságai fokára leszállítani javasolja.«

Tehát, t. ház, az a vád, hogy a minister úr az alaptörvény sérelmével a fizetést leszállítja a fővárosban, nem tőlem, hanem a fővárosi bírói és ügyészi kartól jő. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Én egyébiránt nagy részben czélt értem; a t. képviselő uraknak nagy része talán nem méltóztatott figyelni azon distinctiora, mely a minister úr beszédében foglaltatott, mely azonban a törvényben nincs a pro futuro kinevezendő és a már kinevezett bírák közt, azt hiszem, hogy a t. minister úr beszéde helyes, a mit fel akarok tenni, de akkor a törvényjavaslatot módosítani kell, legalább ki kell mondani, hogy a kinevezett bírákra nézve az nem alkalmaztatik *(Felkiáltások jobb felől: Benne van!)* Hát önök így értik. De maguk a bírák máskép magyarázták.

Nem folytatom tovább. Én nem állítottam mást, mint azt, hogy a t. minister úr a törvény azon rendelkezését, mely szerint az alapfizetés le nem szállítható, megsértette. Ha a t. minister úr le akarta e fizetést szállítani, akkor meg kell választatni azt az alaptörvényt, mert úgy az ezen törvényben, mint az általam tegnap idézett 1871 : 34. tcz. megállapította a fővárosi bírák fizetését. Az pedig mathematikai igazság, hogy ha annak az embernek, a kinek 2000 frt fizetése volt, törzsfizetését leszállítják 1600 forintra, és annak, a kinek 1600 frt volt a fizetése, leszállítják 1100 frtra, törzsfizetése nyilvánvalólag le van szállítva; máskép miért is adnának neki pótlékot? Ez az, a mit én felhoztam, ez nem az én vádam, hanem a budapesti törvényszék ügyészeinek és bíráinak a vádja. Egyébként nagyon sajnálom, hogy el kell távoznom és a további polemiában részt nem vehetek. *(Élénk derültség jobb felől. Felkiáltások: Szökik!)*

Meszlény Lajos: Jobban félnek maguk tőle; mint ő önöktől! *(Halljuk! Halljuk!)*

Vajay István: Csak Szegedre megy! *(Zaj!)*

Szilágyi Dezső igazságügyminister: T. ház! Polónyi Géza t. képviselő úr nem lévén jelen, csak a tényleges állítások helyreigazítására szorítkozom. *(Halljuk! Halljuk!)* A mit mondani akarok az a következő: Nem azt mondtam én, hogy Polónyi Géza képviselő úr határozati javaslatában, és a szerint akarja ő a birákat rangosztályba sorozni, hanem reá utaltam azon állitására, hogy az lett volna helyes eljárás a törvényjavaslatban, ha a jelenlegi budapesti törvényszéki birák egy rangosztálylyal feljebb osztatnának be, mint a melyben voltak. Ez az, a mire kimutattam, hogy sem igazságos, sem a birák szempontjából helyes nem lett volna. *(Úgy van! a jobboldalon.)*

A t. képviselő úr azt is mondotta, hogy ő örül, hogy beszédemet hallotta, mely szerint a jelenleg alkalmazott birák fizetésöket megtartják, mert ez a törvényjavaslatban nincs benn, és csak beszédemben van. Ámde a törvényjavaslat 17. §-ának 4. pontjában az van mondva, hogy »azok a birák és ügyészek, albirák, alügyészek és jegyzők, a kik ezen törvény végrehajtása folytán oly rangosztályba, s illetve a rangosztályban oly fizetési fokozatba soroztatnak, a melylyel egybekötött fizetés eddig élvezett fize-

Digitized by Google

tésüknél kevesebb, a többletet fizetés természetével biró személyi pótlékként kapják.«

Ez azt jelenti, hogy mindenben, úgy a nyugdíjkiszabásánál, mint minden egyéb tekintetben úgy tekintetik, mint fizetés. *(Úgy van! jobb felől.)*

Ha tehát itt felvilágosítás volt szükséges, a t. képviselő úrnak a felvilágosításnak nem ezt a nemét kellett volna bevárnia, mielőtt egy pompuosus vádat formuláz, mert a törvényjavaslat tanulmányozásával rájuthatott volna arra, hogy ilyen vád emelésére semmi alap nincsen. *(Úgy van! a jobboldalon.)*

A mi azt illeti, hogy a kérvényben azt mondják, hogy az 1869-iki törvény megsértetett, igen csodálkozom azon, hogy valaki azt, a mi a kérvényben panaszközben mint állítás használtatik, mindjárt az állítás bebizonyításának veszi. Ha ez így volna, akkor olvassa el a t. képviselő úr a további 50 kérvényt, a melyekben az ellenkező állítás foglaltatik. És a helyes eljárás nem azt választani a kettő közül, hogy melyiknek hisz inkább; *(Tetszés jobb felől.)* de neki, a ki saját nevében is lépett fel, és saját érvelése alapján formulázott vádat, nem arra kell hivatkoznia, hogy ki mit mond, hanem arra, hogy mit állít saját maga, és mit tud bebizonyítani. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Bernáth Dezső jegyző: Hévizy János! *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Holnap!)*

Elnök: Méltóztatik a t. ház, az idő előrehaladottsága miatt, hozzájárúlni ahhoz, hogy a képviselő úr holnap mondhassa el beszédét? *(Helyeslés.)* E szerint a képviselő úr a holnapi ülésben fogja beszédét elmondani.

A holnap 10 órakor tartandó ülés napirendje lesz: A gazdasági bizottság jelentése a képviselőház február havi költségvetéséről, továbbá a ma félbeszakított tárgyalás folytatása, és szombati nap lévén, az indítványok és interpellatiok beadása. *(Helyeslés.)*

Még arra vagyok bátor kérni a t. házat, *(Halljuk! Halljuk!)* méltóztassék hozzájárúlni ahhoz, hogy a jövő héten: kedden és szerdán, tekintettel arra, hogy húshagyó kedd és hamvazó szerda van, ülés ne tartassék. *(Helyeslés.)*

Ha tehát ehhez hozzájárúlni méltóztatnak, ezt határozatképen kimondom.

A holnapi ülés ideje és napirendje meg lévén állapítva az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 50 perczkor.)

Digitized by Google

157. ORSZÁGOS ÜLÉS

1893. évi február hó 11-én, szombaton

B. Bánffy Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Az összeférhetlenségi bizottság jelentésének bemutatása. — Felíratok és kérvények bemutatása. — Indítvány- és interpellatios könyv felolvasása. — A gazdasági bizottság jelentése a képviselőháznak 1893. február havi költségvetése tárgyában. — Az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról és a megyei törvényhatóságok állami javadalmazásának fölemeléséről szóló törvényjavaslatnak folytatólagos tárgyalása. — Napirend. — Várady Károly interpellatioja: Schenk Károly budapesti polgár ellen, a fővárosi államrendőrség és büntető törvényszék által elkövetett sulyos szabálytalanságok miatt a belügyi és igazságügyi ministerekhez. — Fenyvessy Ferencz intárpellatioja a pápai ev. reformatus főiskola ügyében a vallás- és közoktatásügyi ministerhez. — Vallás- és közoktatásügyi minister válasza.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Hieronymi Károly, gr., Bethlen András, Szilágyi Dezső, gr. Csáky Albin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Perczel Béni jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Molnár Antal, az azok ellen jelentkezőket Bernáth Dezső jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik az utóbbi ülés jegyzőkönyve.

Perczel Béni jegyző *(olvassa a február hó 10-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs, a jegyzőkönyv hitelesítve van.

Bemutatom az összeférhetlenségi bizottság jelentését a vonatkozó jegyzőkönyvekkel együtt, mely szerint két országgyűlési képviselő ellen fenforgott összeférhetlenségi ügyeket a képviselői illetményeknek birói zár alól történt feloldása okából megszüntette.

Tudomásúl vétetik s az iratok a ház levéltárába tétetnek.

Bemutatom továbbá Torontál vármegye közönségének felíratát a járványok elleni védekezést szabályozó törvény alkotása tárgyában.

Előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a ház kérvényi bizottságának.

Bemutatom továbbá a magyar-nemegyei állami iskolai tanítóknak Jellinek Arthúr,

a tőke-terebesi állami elemi iskolai tanítóknak gr. Andrássy Tivadar orsz. képviselők által beadott kérvényét, a tanítók fizetésének szabályozása és rangosztályba beosztása tárgyában.

Miután a vonatkozó törvényjavaslat már tárgyalás alatt van, méltóztatik a t. ház hozzájárúlni, hogy a kérvények betekinthetés czéljából a ház asztalára tétessenek le. *(Helyeslés.)*

Végre bemutatom a miskolczi összes elemi népiskolai tanítóknak Vadnay Károly képviselő által benyujtott kérvényét anyagi helyzetük javítása tárgyában.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a ház közoktatásügyi bizottságának.

Az elnökségnek több jelenteni valója nincs.

Fel fog olvastatni az indítvány- és az interpellatios könyv.

Digitized by Google

Molnár Antal jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az indítvány-könyvben újabb bejegyzés nincs.

Elnök: Tudomásúl vétetik.

Molnár Antal jegyző: Az interpellatios könyvben a következő bejegyzések foglaltatnak:

Várady Károlynak a múlt szerdai ülésről fenmaradt interpellatioja: Schenk Károly budapest polgár ellen a fővárosi államrendőrség és büntető törvényszék által elkövetett súlyos szabálytalanságok miatt.

Február 11-iki kelettel: Fenyvessy Ferencz interpellatioja a pápai ev. református főiskola ügyében a vallás- és közoktatásügyi ministerhez.

Elnök: Az interpellatiok az ülés végén fognak megtétetni.

Következik megállapított napirend szerint a gazdasági bizottság jelentése a képviselőháznak 1893. február havára vonatkozó költségvetése tárgyában.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a jelentést).*

Elnök: Kíván-e valaki szólni? Ha nem kíván, a ház a költségvetést elfogadja és felhatalmazza az elnökséget az összeg folyóvá tételére.

Következik a napirend szerint: az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról és a megyei törvényhatóságok állami javadalmazásának felemeléséről szóló törvényjavaslatnak folytatólagos tárgyalása.

Bernáth Dezső jegyző: Hévizy János!

Hévizy János: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mielőtt beszédemhez kezdenék, meg kell jegyeznem, hogy mint látom, nincsenek jelen a képviselők a házszabályok értelmében a tanácskozáshoz szükséges számban. Mindazonáltal, hogy szerénytelenséggel ne vádoltassam, beszédemet meg fogom tartani. *(Helyeslés.)*

T. ház! Szinte tartózkodva kellene felemelnem szavamat az előttünk fekvő törvényjavaslat ellen, ha arra az épen nem bátorító körülményre tekintek, hogy a t. túloldalnak fiatal matadorjai, — bocsánat a kifejezésért, a »Nemzet« használta, — egy idő óta abban találják az izléses gentlemenséget, — szintén a »Nemzet« kifejezése, — hogy kipéczéznek az ellenzék részéről egyeseket, azután rájuk akarják sütni azt a bélyeget, hogy szavuk nem érdemes a meghallgatásra. Úgy tetszik nekem, t. ház, mintha a ranglétra legfelsőbb fokáról szólnának le a felkiáltó alantas tisztviselőre: fogja be a száját. Mi volna a mi tanácskozásunkból, t. ház, ha újjal mutogatnánk egymásra, hogy ennek vagy annak a szavát nem érdemes meghallgatni, tehát vonuljunk ki innen a teremből, nem mint komoly munkásokhoz illik, vonuljunk ki a folyosóra a komoly tanácskozás elől, a hol tréfás ötletek s adomák közt megfeledkezzünk arról, hogy vannak az országban boldogtalan emberek, a kiknek panaszai itt a házban szót kérnek, *(Élénk helyeslés a szélső balon.)* és a kikkel szemben e törvényjavaslatnak kedvezménye olyan, hogy szemük könybelábbad tőle. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Mielőtt beszédemnek tulajdonképeni érdemébe kezdenék, nekem is rá kell mutatnom arra a sajnos körülményre, a mire tegnap szintén rámutatatott Horváth Gyula t. képviselőtársam, arra t. i., hogy egy idő óta ebben a parlamentben bizonyos helytelen szokás, helytelen gyakorlat kezd érvényesülni. Hiszen t. ház, ha itt a parlament tanácskozásai közben nagy beszédek, komoly eszmecserék s igen megszívlelendő eszmék hozatnak fel, én úgy hiszem, hogy a parlament tanácskozásainak és az ügynek érdekében szükséges volna, hogy azokra, mielőtt a vita bezáratnék, a minister úr megtegye a maga megjegyzéseit, hogy az illető felszólalóknak alkalmuk legyen a viszonválaszra. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

És t. ház, ez a vita bezárásának falai mögé való vonulás épen nem illik a t. ministerelnök úr nagy nevéhez. Nem akarnék azonban a leczkéztetés gyanújába esni, ép a t. ministerelnök úrral szemben, mert elismerem, hogy a t. ministerelnök úr sokszor nagy kötelességeket lelkiismeretes pontossággal teljesített.

Én ebben inkább a mult évben megkezdett szokás folytatását látom. Meglehet, hogy az ő jóakarata szeretné e törvényjavaslatok mielőbb törvénynyé emelni, s azért nem akarta felszólalásával a vitát megnyujtani. Én nem úgy vagyok meggyőződve, hogy ezáltal a vita megnyujtatnék, de azt tartom, hogy a vita érdekében szükséges volna megtenni a felvilágosító megjegyzéseket vagy az időközben szándékolt változtatásokról a képviselőházat tudósítani, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* mert így a vita is rövidebb lett volna és mindenesetre meg is termékenyedett volna.

Úgy értesültünk, s úgy hírlik, hogy pl. a rangosztályba való besorozáshoz nem ragaszkodik többé a t. ministerelnök úr. De mindaddig, a míg ezt az ő ajkairól nem halljuk, vagy jelek által nem adja ezt tudtunkra, kénytelenek vagyunk ostromolni a ranglétrát, és igyekeznünk kell, hogy össze is törjük, mert nem akarjuk, hogy tisztviselőinknek Jákob lajtorjájával ellenkezőleg hamis mennyországot mutassanak a rajta felvonulóknak; nem akarjuk, hogy tisztviselőink külön kasztba tömörüljenek össze, és a népet, a honnan származtak, a milliókat, a honnan eredetüket vették, úgyszólván megvessék.

Valóságos katonasereget akarnak a tisztviselői karból képezni; rangot, fényt adnak nekik, legalább azzal kecsegtetik őket, de módot

Digitized by Google

arra, hogy meg is élhessenek, nem nyújtanak. A magasabb tisztviselőknek terített asztalt kínálnak, a alantasabbaknak a hulladékokkal kell beérniök. Igazuk volt azoknak a t. képviselőtársaimnak, a kik eddig felszólaltak s azt hangsúlyozták, hogy e törvényjavaslat nem a kis tisztviselők, hanem a magasabb rangúak kedvéért készült, pedig a törvényjavaslatnak 3-ik §-a épen azt hangsúlyozza, hogy az eddigi illetmények még a megélhetést sem biztosították, különösen az alantasabb családos tisztviselőknek. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ez a fő argumentum, és mégis ezeknek nyújt a legkevesebbet.

Nehogy félreértessem, t. ház, ki kell jelentenem, hogy én más körülmények közt nem sokallom a magasabb rangú tisztviselőknek fizetésemelését sem. Megilleti őket, de úgy vagyok meggyőződve, hogy, a hol ma jóllaktak négy tál étellel, ott az ötödikre kevesebb szükség van, mint ott, a hol az egy tál étel is szűken van kimérve. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbaloldalon.)* És, ha t. pénzügyi bizottság az előbb hivatkozott szakasz szerint úgy volt meggyőződve, hogy épen az alantas tisztviselékön kellett volna segíteni, miért nem eszközölt ott nagyobb mérvű fizetés-emelést, még talán épen a magasabbrangú tisztviselők fizetésemelésének rovására? Hiszen ott, hol a szükség égető, ott kell enyhíteni, nem pedig ott, a hol esetleg hiányok vannak ugyan, meg is érezhetők, de a szükség azoknak kielégitését épen nem sürgeti, sőt sokaknak szemében luxusnak tűnik fel. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Azután, t. ház, az a törvényjavaslat a rangosztályok megcsontosításával a társadalomnak mai hibáját öregbíteni, szentesiteni akarja. Mert a mai társadalmi osztályoknak a hibája a rang- és czím hajhászat. Meg kellene már egyszer szüntetni ezt a hajhászatot, mely a magasabb körökben azon igyekszik, hogy kikunyorálja a maga számára a nemességet, kikunyorálja a tizenkét vagy egy tuczat ősre való hivatkozással a kamarásságot, és annyira mentünk a rangemelés hajhászatában, hogy pl. Budapesten tekintetes úr alig találkozik, de fogynak már a vidéken is, és különösen a felvidéken a nagyobb városokban szintén nagyságosokká változtak át a legkisebb házikóval biró tulajdonosok is. És hagyján, hogyha ez csak olyan kedvtelés volna. De számot kell vetnünk azzal, hogy egyes államfentartó családok lassanként tönkremennek épen a rang- és czímmel járó nagy költekezés folytán az államnak legnagyobb kárára. Sokszor azután a társadalom és az állam sinecurákat kénytelen állítani az ilyen fizetésképtelenségben tönkrement államfentartó elemek számára.

Azt gondolom, t. ház, hogy nekünk nem munkagépek, dolgozógépek kellenek a tisztviselőkben, a kiknek fülük és szemük folytonosan feljebbvalóiknak parancsait lesik, a kik elkülönzik magukat a közönségtől, és tisztán a bureaucratiának élnek. Nekünk olyan tisztviselők kellenek, a kik érzésben és gondolkozásban összeköttetéseiket sohasem szakítják meg a magyar közönséggel, *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* a kiknek érzékük van a közszükségletek iránt és beviszik hivataluk rideg falai közé a magyar nemzeti érzést és gondolkodást. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* Azért szerettem volna a hivatalnoki kar függetlenségét már most biztositva látni, úgy, hogy vagy egy kész törvényjavaslat, vagy egy határozott időhöz kötött ígéret állana már előttünk a szolgálati pragmaticára nézve; mert e nélkül a tisztikar nem annyira államtisztviselő, mint inkább kormányalkalmazott, a kinek eszét, gondolkozását, érzését a kormány irányítja. T. ház! Én a rangosztályokat végkép törlendőknek tartom, s a mint én megfigyeltem, a t. túloldalról felszólalt képviselő urak valamennyije azt emlegette, hogy szívesen venné, ha a rangosztályok eltöröltetnének, s ez más helyesebb kifejezéssel helyettesíttetnék; de az a csodálatos, hogy Isten tudja, miféle logicával oda lyukad ki okoskodásuk, hogy a törvényjavaslat mégis csak correct, elfogadják s megszavazzák azt, pedig, ha kifogásolni valót találnak rajta, a túloldalról felszólalók is, akkor a törvényjavaslat correct épen nem lehet. Épen azt látom itt, t. ház, nyilvánúlni, hogy a pártfegyelem és a pártkötelék elnémítja a képviselők ajakát, s hogy itt is nem a meggyőződés szerint mondják ki az igent vagy a nem-et, csak panaszkodnak-panaszkodnak, de megígérik, hogy miker szavazás alá kerül a dolog, igen-nel szavaznak.

A mint Horváth Gyula t. képviselőtársam tegnap kifejtette, ez a kérdés nem is képezhet pártkérdést. Hiszen a tisztviselő valamennyiünké, az egész országé, sőt nekünk ellenzékieknek van a legkevesebb okunk, hogy pártszempontból indúljunk ki; mert, hiszen láttuk az egész országban, hogy a választásoknál mindenütt ellenünk használták őket. De mi itt a közérdeket tekintjük, és megakarjuk menteni a tisztviselőket attól, hogy kenyér és biztosítási joguk biztosításának hiányában a kormány alázatos tisztviselői legyenek, kik nemcsak hivatalban fogadnak szót, hanem a politikában, a társadalmi életben is úgy cselekszenek, a mint azt a kormány akarja. Minden tisztviselő, vagy legalább a tisztviselőségek minden ága nyújtott be a törvényjavaslattal szemben panaszt és kérvényükben elégedetlenségüket fejezik ki. Hiszem, hogy a házban mindegyik ág meg fogja találni a maga szószólóját. De engedjék meg, hogy épen hivatásomnál fogva a t. ház szíves jóindú-

Digitized by Google

latába ajánljam a tanárok ügyét, a tanárok kérelmét. *(Halljuk! Halljuk!)*

A tanárokon nézetem szerint kettős sérelem esett. Az egyik a rangosztályba való beosztás, és ha már beosztották őket, az a körülmény, hogy nem képzettségüknek megfelelő helyre osztották, a másik pedig, hogy épen ezen rangosztályok korlátok voltak abban, hogy a tanárok fizetését képzettségükhöz mérték volna. A fősérelem nem annyira a fizetés elégtelensége, mint a rangosztályba való beosztás. Hát, t. ház, én nem hiszem, hogy a pénzügyi bizottság, vagy a t. minister úr is a tanárokat hivatalnokoknak akarná tekinteni; hiszen szemmel látható és bizonyításra nem szoruló dolog az, hogy a tanári testület nem hivatalnok népség; hiszen mi lenne Magyarország jövőjéből, ha hivatalnokok dajkálnák a csemetéket, ha hivatalnokok kezére bíznák azok nevelését, oktatását, hivatalnokokra, a kik csak azt néznék, hogy kihúzzák az iskolában a rájuk kiszabott órákat, feladják és kikérdezzék a leczkét. Nem ebben áll a tanár hivatása, nem ebben áll a tanítás és nevelés. De a t. háznak minden tagja tisztában van azzal, hogy nem ebben áll; azért nem is érzem magamat arra hivatva, hogy itt pedagogiai értekezéssel álljak elő talán a tanári feladat magasztosságának kiemelésére. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon.)* Mégis szükséges felhoznom, hogy feladatának magasztossága, hogy munkájának sulyos volta, hogy felelősségének terhe kötelességének teljesítésében, mind oly dolgok, hogy az ezek iránt kevésbbé érzékeny hivatalnok mértékét alig alkalmazhatjuk. Ki mérhetné meg azt a munkát, a mit a tanár akkor végez, mikor a növendékek eszéhez, szívéhez hozzá akar férni, hogy abban a tudományt, szeretetet, erkölcsöt, hazafiságot és a társadalmi erényeket kifejleszsze; ki mérhetné meg azt a lélekölő munkát, azt a végtelen terhét a tanári állásnak, mikor sokszor fél éjszakákat vesz igénybe a pensumok kijavitása, a melyekből semmi haszna sincs a tanárnak, a melyek csak kinzók rája nézve; ki mérlegelhetné azokat az órákat, melyeket az előkészületre kénytelen fordítani, mert az egy sem jó tanár, a ki ilyen előkészület nélkül áll tanitványai elé. Azonkivül a korral haladni kell, a tudományos vívmányokat el kell sajátítani, mert különben elmarad. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És mindezzel a munkássággal szemben, hol az elismerés? Az államnak vannak közegei, tanügyi felettes hatóságai, a kik feladatuknak nem azt tekintik, hogy megtalálják, a mi elismerésre, a mi dicséretre méltó, hanem szemük mindig azt keresi, hol találnak valami gáncsolni valót. Innen tehát húzdítást nem nyer; vajjon a társadalom ád-e elismerést? Dehogy.

Hiszen minden állás magasabban áll a közbecsülésben, mint a tanári állás, valamennyi: orvos, mérnök, ügyvéd, mindanynyi nagyobb a társadalom terén, mint a tanár. És most azt akarja a törvényjavaslat, hogy járuljon hozzá a törvényhozás ezen kicsinylés érvényesítéséhez akkor, mikor, mint egy kérvény felemlíti, egy osztályba sorozzák őket a telekkönyvvezetőkkel, az adótárnokkal, a detektiv osztály másodfelügyelőjével és hasonlókkal. Pedig mi a qualificatiója a tanárnak ezekkel szemben? Bevégez négy évet az egyetemen, azután egy évet a gyakorlaton és jó szerencse, ha azután mindjárt, — mert egy pár év szokott eltelni, — helyettestanári alkalmazást talál.

A helyettes tanári alkalmazásban sokszor eltölt öt évet, míg rendes tanárrá lesz. Itt aztán be van zárva a kapu előtte, mert az a pár igazgatói állás csak nem tekinthető előléptetésnek! Családalapításra kell gondolnia, és midőn arról van szó, hogy gyermekeit nevelje: előtte áll a társadalmi nagy problema, a megélhetés egész terhe, s látja, hogy gyermekeit nemcsak neveltetni, taníttatni nem tudja az ő szellemi képzettségéhez képest, de még a kellő megélhetést sem tudja biztositani nekik, s igy kénytelen sokkal alacsonyabb kenyérkereseti pályára adni őket.

És mégis a társadalom fokozottabb igényekkel lép fel a tanárokkal szemben. Ha az irodalmi piaczon egy két új könyv jelenik meg, ki vegye meg? Megtakarított filléreiből a tanár. Ha jótékony egyesületet alakítanak, ki legyen első sorban tagja, különösen a vidéken? A tanár. Ha jótékony czélú felolvasásokat kell tartani, ki tartsa azokat? A tanár. Ha népszerűvé kell tenni a tudományokat, ki tegye meg? A tanár. Irodalmi munkásságot a vidéken kitől várnak? A tanártól. Mindezekkel szemben nem találunk semmiféle elismerést, s ép az elismerés e hiánya áll útjában annak, hogy a tanár lelkesedéssel és buzgalommal feleljen meg feladatának még pedig nemcsak iskolai feladatának, hanem annak a kötelességnek is, melyet a társadalom minden emberre ráró. Panaszkodik a tanári világ, panaszkodik a ministerium a tanárhiány miatt. Mi lehet e hiány oka? A mely pálya ily előkészületet kíván, a mely előtt az előléptetés el van vágva, és a mely még méltó elismerésben sem részesül a maga helyén: csak nem lesz olyan, mely után fussanak Magyarország ifjai, hanem inkább oly pályákra tódúlnak, hol, bár messze jövőben is, vagyont, kitüntetést nyerhetnek.

Ne fogadjuk el, t. ház, Sréter t. képviselőtársam azon állitását, melyet múltkori beszédjében tett arra nézve, mi adja meg a tanárnak a tekintélyt. Szerinte el nem fogadható érv, hogy a rangosztály határozza meg az állást és

Digitized by Google

tekintélyt tiszttársaikkal és a társadalommal szemben. Nem hiszem, hogy létezik a mi jóravaló tanári karunkban egyetlen egy ember is, a ki ne ismerné és tudná azt, hogy a tekintélyt csak kettő adja meg. Egyik az a műveltség, az a szakismeret, melylyel minden egyén hivatalával szemben bír, és az a gondosság, az a lelkiismeretesség, melylyel hivatalos teendőit végzi. Ezen az alapon nem lehet a rangosztályba való helyezésben semmiféle sértőt látni tanáraink nézve.

Sréter képviselő úrnak teljesen igaza van abban, hogy az öntudatra nézve elég ennyi. De a mélyen t. képviselő úr meg fog engedni, hogy a világgal szemben épen a külsőségek határoznak, külső decorumot kell mellékelni minden tudományos szakképzettséghez, mert különben a világ semmit sem lát meg. Sajnos, hogy így áll, de a külső decorumot a tanártól sem szabad megtagadni, ha csak azt nem akarjuk, hogy ugyanabban a kicsinylésben részesüljön ezután is, mint eddig. Én úgy látom, hogy maga a pénzügyi bizottság oly mostohán bánt el ezekkel a tanárokkal, oly csekélységnek nézte őket, mikor a IX. rangosztályba beillesztette, és az ezzel járó fizetést statuálta nekik, a mint a nevelőt nézik igen sokszor a családoknál. Ezek igazán páriák, úgy, hogy a cselédségnek is gúnytárgyúl szolgálnak sokszor. Ily kismérvű becsülést nem érdemel az a tanári kar a pénzügyi bizottság részéről. Hogyan nevelhet egy anya erőteljes, egészséges, életrevaló gyermeket akkor, hogy ha szűken méri ki az eledelt a dajkának? És ha ez áll előttünk, akkor nem fogunk csodálkozni azon, hogy egy szükségekkel, anyagi gondokkal küzdő tanár nem fogja tökéletes munkásságát lelkesedéssel szentelni a maga hivatásának, hanem sokszor tiltott útakon szerzi meg a hiányzó kenyeret. *(Igaz! Úgy van!)*

Ez nem fogja emelni a tanár tekintélyet, hanem csak csökkentheti és csorbíthatja. Épen ez az, a mi szüli azt az elkeseredett hangot a tanári karban, mely azokat a kérvényeket jellemzi, melyekre nézve a t. közoktatásügyi minister úr a pénzügyi bizottságban azt volt szíves megjegyezni, hogy igazán nem érti ezt a hangot olyan emberek szájából, kik arra volnának hivatva, hogy az ildomosságot tanítsák növendékeiknél. Az elkeseredett ember olyan, hogy annak sokszor még a káromkodást is meg kell bocsátani.

Madarász József: Igazság az!

Hévizy János: Az elkeseredés szól azokból a kérvényekből, a méltó elkeseredés, mert jogos igazság az, a mit kérnek. Az ő munkájuk nem hasonlítható össze a XI. rangosztály egyik körével sem. Az ő munkájuk olyan kimérhetetlen, hogy felül áll valamennyin, Mérlegre nem tehető. Nem is azt követelik ők, hogy túlságosan becsüljék meg őket, de ha rangosztályokba sorozzák őket, mért nem sorozzák legalább a nyolczadik rangosztályba? Azt sem értem, hogy ha rangosztályba sorozzák őket, miért kettőbe? Azt mondják, hogy ez azért van, hogyha már hiányzik a tanároknál az előléptetés, legalább két rangosztály áll előttük, az előlépésre. Nem kell azoknak előléptetés, hiszen, mikor a tanári pályára adták magukat, lemondottak erről; hivatásuk azt kívánja, hogy egyikükre sem süssék rá, hogy te kevesebbet tudsz, de ostobább vagy mint a másik, neked kevesebb érdemed van, mint a másiknak.

Azt mondják az érdemet honorálni kell, azért kell két rangosztály. Ki állapítja meg ezeket az érdemeket? Miféle érdemek ezek? Hiszen csendes munkáját a tanárnak csak az a tanítvány érzi és tudja. Felettes hatósága azon egy, vagy fél óra alatt, mikor meglátogatja, nem fogja tapasztalni, mennyit ér az a munka, a melyet a tanár végez. Ez csak szemfényvesztés, és sokszor nem is abból áll, hogy a tanár munkáját nézze, hanem azt, hogy a gyermek mennyit tud. De abból, hogy a növendék mennyit tud, nem lehet arra következtetni, hogy melyik a jó tanár; mert ha akármelyik tanár kezeibe jó — hogy úgy mondjam — emberanyagot adunk, ha csupa jó tehetségek kerülnek össze egy osztályba, azzal könnyű eredményt produkálni; míg ellenben sokszor a legjobb akarat mellett nem lehet, ha olyanok verődnek össze egy-egy osztályba, a kik kötöttebb elméjűek, nehezebb felfogásúak, mert ezeknél minden fáradság kárbavész, eredményt nem lehet elérni.

Ha azok az érdembíráló urak úgy okoskodnak, hogy egyik-másik tanárnál eredmény nincs, tehát nem érdemesek arra, hogy előléptettessenek: ez protectiora fog vezetni. Hiszen az egész ranglétre azt mutatja, hogy a protectionak tág kaput nyítnak. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A protectioval természetesen össze van kötve az úszályhordozás; *(Ellenmondás a jobboldalon.)* a ki szebben tud mosolyogni és kezet csókolni, az fog előbb honoráltatni; vagyis nem az igazi érdem, hanem a sunyiság és ravaszság nyeri el a jutalmat.

Madarász József: A derékmeghajtás! *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Hévizy János: Hiszen, t. ház, ha lépcsőzetet akarnak a tanárok számára alkotni, hogy mégis emelkedhessenek, ám jól van, tegyék; de lehetett volna a VIII. rangosztályba beosztva három fizetési fokozatot megállapítani, hogy egyik se vethette volna a másik szemére, hogy te rád, mint a hordárra, rád van írva, hogy IX. meg VIII., s mint a szolga, számozva vagy. Nagyon sértő, mélyen sértő a tanárok megkülönböz-

Digitized by Google

tése; de sértőbb még az, hogy a bizottság megkülönbözteti a fővárosi és vidéki tanárokat.

Pulszky Ágost: Nem áll!

Hévizy János: .... Hol nyerték a fővárosi tanárok kiképeztetésüket? Nem ott, hol a vidéki tanárok? *(Közbeszólások a jobb oldalon: Nem áll!)*

Hévizy János: Igenis megkülönbözteti őket, mert a VIII. rangosztályba sorozza a fővárosiakat és vidékiek közül csak 19-et.

Wekerle Sándor ministerelnök és pénzügyminister: Nem áll!

Hévizy János: Tervbe van vévé, hogy felét fogják odatenni, de ez eddig még nem történt.

Wekerle Sándor ministerelnök és pénzügyminister: Nem áll!

Hévizy János: Én így tudom; s miután a minister úr eddig fel nem szólalt és nem rectificalta ezt, én nem tudhatom máskép.

Eddig legalább úgy volt, hogy megkülönböztették őket, de ha ezt teszik is, semmi kifogásom sem volna ellene, hanem tegyék oly formán, hogy helyipótlék czímén kapjanak a fővárosiak többet, minthogy tény az, hogy a főváros drágább, mint a vidéki városok.

És most engedje meg a t. ház, hogy a középiskolai tanárokról a polgári iskolai tanárokra térjek át.

Ezek nagyon szánalomraméltó helyzetben vannak a törvényjavaslat rendelkezései folytán, s én sehogy sem tudom azt belátni: miért helyezték őket a XI. és X. rangosztályba, holott ezek majdnem ugyanazon munkát végzik, mint a gymnasium négy alsó osztályában működő tanárok. S hogy így van, ezt mutatja azon körülmény, hogy annak a tanúlónak, a ki a polgári iskolában a négy alsó osztályt végezte, csak a latinból kell vizsgát tennie, s felvétetik a gymnasium V-ik osztályába. És mégis ezek a tanárok a XI-ik utolsó és a X-ik, utolsó előtti rangosztályba soroztattak. Sértő rájok nézve különösen az, hogy eddig 7—800 forint volt az illetményük, a javaslat szerint pedig 500 és 1000 frt közt váltakozik. Hát, t. ház, ha megtekintjük a ministeri tárczákat, ott a kapus majdnem ugyanannyit kap, de mindenesetre oly fizetésemelést, a milyent a gymnasiumi tanárok némelyike, a kinél csak 150 forint az emelés; ennyit kapnak a kapusok is.

Ha tehát a munkavégzésében oly közel állanak azok a polgári iskolai tanárok a gymnasiumiakhoz, akkor miért degradáltattak oly alacsony fokra? Én tudom, hogy a polgári iskoláknak eredetileg egészen más czéljuk volt, levezető csövei, csatornái akartak lenni a középiskolai tudományoknak az elemiekhez. De ha már ilyen közel hoztuk őket egymáshoz, honoráljuk is őket becsületesebben. Ők azt kérik, hogy ha megmarad a rangosztály, legalább a X. és XI-be helyezzék őket. Na ezt valóban megérdemlik. Nem is értem, miért tesz kivételeket a törvényjavaslat, hogy például a tisztviselők közé, — pedig oda kell számítani, — miért nem osztotta be a főispánokat, a tanárok közé az egyetemi tanárokat. Kiszakítja a tantestűletek derekát: a középiskolai meg a polgári és felsőbb leányiskolai tanárokat, ezekkel foglalkozik, ezek fizetését rendezni akarja, de már nem fordít figyelmet a tanítókra, az egyetemi tanárokra. Ez sértő az illetőkre nézve. De átlátom a nehézségeket, hiszen a tanítók mai fizetésének megállapított minimuma 300 forint, hát nem lehetett őket beilleszteni még a legalsó osztályba sem! Hanem, hogy az egyetemi tanárok miért maradtak ki, fizetés rendezésük miért nincs e keretbe foglalva, azt nem tudom megértent. Hisz nekik nincs külön képesítésük; saját szorgalmuk után, önképzés útján emelkednek fel a tudomány magasabb fokára, ezért éri őket a kitüntetés, de képesítésük ugyanaz. *(Igaz! Igaz! a szélső balon.)*

Akár hogy van is ez, t. ház, engedjék meg, hogy mielőtt beszédemet bevégezném, fölhívjam úgy a t. ház, mint a minister úr szíves figyelmét különösen az itt felsorolt tantestűletekre, s arra kérjem, hogy méltóztassék ezekre nézve a rangosztályokat elejteni; de ha fizetési fokozatok állapíttatnának is meg, akkor is kérném a t. minister urat, és a t. házat, hogy ezen fizetési fokozatokba se oszsza be a tanférfiakat, hanem, mivel az ő munkájuk természete egészen elüt a többi tisztviselő munkájának természetétől, külön törvényjavaslattal rendezze fizetéseiket, *(Helyeslés a szélsőbalon.)* és óhajtanám, hogy e törvényjavaslat még a nyári szünet megkezdése előtt beterjesztessék a háznak, és hatálya természetesen január 1-étől kezdődjék. Habár e részben már több javaslat van a t. ház előtt, és egy épen olyan, mely a tanároknak rangosztályokból való kivételét kívánja, mégis bátorkodom erre nézve indítványt előterjeszteni, és pedig tisztán csak a tanárokra vonatkozólag. Megeshetik ugyanis, hogy a rangosztályokat, vagy fokozatokat meg fogja tartani a ház, a többiekre, különösen a bíróságokra nézve; abban az indítványban pedig, melyet Polónyi t. képviselőtársam beadott, a tanárok és a bírák egybe vannak foglalva, és ezért tartom én szükségesnek külön indítványt beterjeszteni az iránt, hogy a tanárok mind a rangosztályokból, mind esetleg a fokozatokból, szóval e törvényjavaslat keretéből kivétessenek, és új törvényjavaslat dolgoztassék ki érdekükben. *(Élénk helyeslés a szélső balon.)* Indítványom a következő *(olvassa)*:

Tekintettel arra, hogy a tanférfiak működésének természete különbözik minden hivatali munka természetétől, mondja ki a t. ház, hogy

Digitized by Google

akár efogadtatik a rangosztály-létra, akár másképp állapíttatik meg a fokozat a tisztviselőkre nézve, a tanárokat úgy a középiskoláikat, mint a polgári és felsőbb leányiskolai alkalmazottakat kiveszi e törvényjavaslat keretéből és útasítja a kormányt, hogy még a nyári szünidők előtt, új törvényjavaslatot terjeszszen a törvényhozás elé a tanárok helyzete és fizetés rendezésének tárgyában, úgy azonban, hogy az e tárgyban megalkotandó törvény hatályát ez évi január 1-vel kezdőjék. *(Helyeslés.)*

Ezek voltak azok, a miket el akartam mondani, s ha talán recensust keltett itt-ott az a hang, a melylyel annak az elkeseredettségnek, mely a tanárok szivében meg van, kiejezést adtam: bocsánatot kérek, mert én a legjobb akaratot szeretném szivökbe oltani. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Bernáth Dezső jegyző: Remete Géza!

Remete Géza: T. ház! Mielőtt a szőnyegen forgó törvényjavaslattal szemben elfoglalt álláspontomat jelezném, engedje meg a t. ház, hogy Schvarcz Gyula képviselő úrnak és az igazságügyminister úrnak tegnapi, és Miklós Gyula t. képviselő úrnak tegnapelőtti előadására reflectáljak.

Midőn Schvarcz Gyula képviselő úr tegnapi beszédében a rangfokozat mellett való érveit előadta, utalt régi magyar állapotainkra és előhozta, hogy azon időben a patvarista a principalisnak még a czizmáját is kénytelen volt megtisztogatni. Csodálom, hogy ily érvekkel akarja álláspontunkat megczáfolni, a kik nagyon jól tudjuk, hogy az 1848-ki nagy átalakúlások ezen ósdi rendszert és felfogást halomra döntötték, s a kik tudjuk, hogy az egyes osztályok közti különbségeket, melyeket a születés idézett elő, az 1848-ki törvények és átalakúlások megszüntették. De hiába hivatkozott álláspontunk ellenében a franczia forradalomra is, mert mi épen azért irtózunk e rangfokozati rendszernek szándékba vett megteremtésétől, mert azt tapasztaltuk a franczióknál, hogy a Jakobinusok rémuralma és Napoleon önkényuralma czéljainak is egyaránt megfelelt az ottani hivatalos sereg. Mi nem akarunk egy ily hivatalos sereget belkormányzatunkban teremteni, elég az, ha van egy hadseregünk, melynek szervezete Demokles kardjaként függ fejünk felett s egyedűl uralkodóinknak esetleges alkotmányos érzelmétől függ az, hogy ezen Damokles kard fejünk felett csak lebegjen: s ránk le ne essék. A t. képviselő úr különben, miután a rangfokozat mellett már mindenféle érveket előhozott, utoljára mégis oda lukadt ki, hogy ő sem helyesli a rangfokozati rendszert és álláspontunkat e tekintetben elfogadja, és így szónoklatának lényegével egyetértérthetünk.

A mi Szilágyi Dezső igazságügyminister úr tegnapi felszólalását illeti, arrra az a megjegyzésem, hogy nagyon sajnálom, hogy a kormánynak elfoglalt álláspontját, midőn látja a kormány, hogy saját pártja előkelő férfiai közűl is többen ellene vannak ennek a rangosztályozásnak, ő a kormány nevében annak álláspontját nem jelentette ki, s azt, hogy ezt megszüntetni és kiküszöbölni a kormány hajlandó-e vagy sem Ez által megkimélte volna talán a t. házat a mai szónoklatoktól és időfecsérléstől. Bátor vagyok továbbá a t. minister úrnak Polónyi úr álláspontja ellen tett észrevételét alaptalannak jelenteni ki. Ő nevezetesen azt állította, hogy a budapesti albírák törzsfizetésben nem kapnak kevesebbet, mint kaptak azelőtt. Tudom én azt, hogy lakbér többletben és pótlékban kárpótoltatnak ezen tözsfizetési veszteségért, de a pótlék, habár a fizetés kiegészítéseül szolgál is, nézetem szerint a törzsfizetés megtisztelő jellegével nem bír, tehát alaposnak tekintem azon kifogását Polónyi képviselő úrnak, hogy sarkalatos törvényünk, a mely a bíráknak, fizetését biztosította, ki van némileg forgatva.

Különben osztozom a t. minister úrnak felfogásában e tekintetben, hogy különböző rangú és fizetésű bírák együtt működhetnek. Saját tapasztalatomból, mint gyakorló ügyvéd, ennek helyességéről meggyőződtem.

Ezzel áttérek Miklós Gyula képviselő úrnak tegnapelőtti, nem annyira beszédére, mint modorára. *(Halljuk!)* Elismerem t. ház, hogy a mi modorunk igen gyakran darabos, és hangunk, előadásunk sokszor igen éles. Igen, uraim elismerem, kissé mi idegesek vagyunk. De míg minálunk erre okokat látok, önöknél ilyeneket nem ismerhetek fel. Nekünk az idegességre okúl szolgál már azon visszás helyzetünk, a melyben vagyunk, midőn azon meggyőződésben vagyunk, s joggal lehetünk, hogy a nemzet független és önálló polgárainak nagyobb része a mi hátunk megett van, nem pedig az önök háta megett, midőn joggal élünk azon meggyőződésben, hogy, ha mi azon eszközökkel rendelkezhetnénk, a melyekkel önök a választásba mennek, úgy a szabadelvűnek bármált pártot a föld szinéről rég elsepertük volna, s a világ történelem a felett már régen napirendre tért volna. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* De különben, t. ház, a mi idegességünkre ok az is, hogy a nemzeti aspiratioinkat Bécscsel szemben önöknek a közreműködése folytán soha érvényesíteni képesek nem vagyunk. De bármely tárgyban, bármely irányban a legtárgyilagosabb érveink s előterjesztéseink gyakran egyedűl pártszempontból figyelemben nem részesűlnek.

Ezzel t. ház áttérek a szőnyegen levő törvényjavaslatra. *(Halljuk!)* Készséggel elis-

Digitized by Google

merem t. ház, hogy a kormány és a pénzügyi bizottság egy igen nagy munkát végzett, habár nem tökéletes a javaslat, és ezt magam is elhibázottnak tartom. De részemről azon, hogy a törvényjavaslat valamennyi igényt ki nem elégiti, nem csodálkozom, mert 1867. óta a kormány előterjesztései, törvény alkotásai és javaslatai közt egy kimagaslót láttam eddig és ez a büntető törvénykönyv, melylyel bennünket egy lángelme, egy nagy képzettségű és finom érzésű férfiú megajándékozott, de azóta valami magasabb niveaun álló országgyűlési törvényalkotással szerintem nem találkoztunk, ha csak most nem jövünk abba a korszakba. De ha az igazságügyminister úrnak azon szabályrendeleteit, vagyis ügyrendjét kell irányadóúl vennem, melynek egy szakaszát ő, hogy megértethessük vagy jobban mondva, hogy félre ne értsük, egy óráig volt kénytelen magyarázni, *(Derültség a bal és szélső baloldalon.)* ha, mondom, ily conceptiokat veszünk zsinórmértékül, valami nagy reményekkel magunkat a jövőben sem kecsegtethetjük.

De el kell ismernem, hogy egy téren alkotásaink nagyszerűek és eredetiek, nevezetesen a pénzügyi téren. Wekerle Sándor miniszterelnök úré, mint pénzügyministeré, ez a nagy érdem. Ő megmutatta a magyar nemzetnek, hogy miképen lehet a deficitet megszüntetni a nélkül, hogy nagyobb adófizetésre kényszerítse a polgárokat *(Derültség.)*

Ő a polgárok szabad tetszésére bízza azt, fizessenek-e vagy nem; *(Derültség.)* ő így szól a szittya magyar nemzethez: ha nem akarsz regalevagy borfogyasztási adót fizetni, ne igyál bort, hanem igyad azt a fenséges jó vizet, melylyel én legfeljebb mosakodni szoktam; ha nem akarsz húsfogyasztási adót fizetni, ne egyél húst, hanem csapj fel drótos tótnak és egyél burgonyát vagy zabkenyeret; ha nem akarsz czukorfogyasztási adót fizetni, ne igyál kávét, hanem igyál bodzafateát és gondold bele a czukrot. *(Derültség a bal és szélső baloldalon.)*

De minthogy, t. ház, a magyar ember hozzászokott a húsevéshez és boriváshoz, lett ebből a gyönyörűséges önkéntes adózásból kényszeradózás, a mely nagyszerű állandó jövedelmi forrásává lőn a pénzügyminister úrnak, de mikor fog ezen forrás oly nagy patakká növekedni, százezrek könyei folytán, mely a t. miniszterelnök urat is elsöpri, *(Egy hang a szélső baloldalon: Elviszi őt a Tisza hamarább! Derültség.)* az oly kérdés, mely gazdasági viszonyainktól és termésünk mértékétől függ.

T. ház! A mi a javaslatot illeti, azt a részletes tárgyalás alapjául általánosságban, azon feltétel alatt, hogy a rangosztály rendszere abból kiküszöböltessék, részemről elfogadom; elfogadom pedig e feltétel alatt e javaslatot azért, mert tisztviselőinket évek óta felbiztattuk arra, hogy fizetésöket megjavítjuk. Nem akarom, hogy ők a törvényhozásban csalódjanak, nem akarom, hogy azt a kedvet, azt a lelki nyugalmat megzavarjuk, a mely náluk a komoly munkára annyira szükséges. De meg úgy veszem észre, h gy ők örűlnek ennek a csekély fizetésemelésnek is, és ebből azt látom, hogy erre is nagyon szükségük van. Azonban arra kérem a t. kormányt, hogy az irnokoknak, a kiknek az előmenetelre igen kevés kilátásuk van, fizetését mielőbb tessék újból felemelni.

De úgy vagyok ezekkel az okokkal, — régi viczcz, de mindig jó marad, — mint az egyszeri öreg bíró, a ki, midőn a főbíró megtámadta, hogy miért nem harangoztatott a püspök elé, elmondott 99 okot és legutóljára állt elő azzal, hogy nincs harang. Én is a legfontosabb okot, mely döntő arra az elhatározásomra nézve, hogy miért fogadom el általánosságban a törvényjavaslatot, utóljára hagytam, és ez az, hogy épen tegnap olvastam a lapokban, hogy Bécsben a hadügyminiszter azon töri a fejét, hogy a katonák ruháját más színűvel kell fölcserélni. No már ez ránk nézve veszedelem, mert félek, hogy ha e pár nyomorúlt milliót hivatalnokainknak meg nem szavazzuk, elviszik azt előlük Bécsbe a közös kasszába. De így megbízom a t. miniszterelnök úrban, mint pénzügyministerben, hogy ha majd nem lesz felesleges összege, nem fogja az államháztartás egyensúlyát megzavarni engedni, és hiszem, meg fogja tudni érlelni a hadügyminister úrral, hogy a magyar katona bármiféle színű ruhában is a koronázott s az alkotmányos királyért és a hazáért kész harczra szállani az ellenséggel, és e kettős oltáron kész vérét ontani.

A törvényjavaslatot általánosságban az említett feltétel mellett elfogadom. *(Helyeslések.)*

Elnök: T. ház! Szólásra senki sincs feljegyezve. Kíván-e valaki szólni? Ha nem, a vitát bezárom.

A miniszterelnök úr kíván szólni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Wekerle Sándor miniszterelnök és pénzügyminister: *(Halljuk! Halljuk!)* Hévízy t. képviselő úr igen rossz néven vette azt, hogy én a vita folyamán nem szólaltam fel, és ebben egy nem tudom miféle régi rendszer megújúlását vélte felfedezni. Ha a t. képviselő úr a régi rendszerre hivatkozik, úgy ismernie kellene azt a régi rendszert, és azt a szokást is, mely e házban természetszerűen mindig követtetett, hogy tudniillik a miniszter akkor szólal fel, mikor azok a vezérszónokok, kik határozati javaslatokat adnak be, ezeket beterjesztették. *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)* Pedig épen ő szolgáltatott példát arra, hogy az ily határozati javaslatokat a vita 5—6-dik napján

Digitized by Google

is lehet beterjeszteni, mert hiszen csak az imént terjesztette be határozati javaslatát.

Engedje meg nekem a t. ház, hogy mivel ő vetette fel most e kérdést, mindjárt melegében a tanárokról szólok. *(Halljuk! Halljuk!)*

A tanárok érdekében igen sokan különleges érveket hangsúlyoztak. Kiemelték a tanári állás fontosságát, a mit ugyan soha senki sem vont kétségbe, sőt a javaslat pénzügyileg is igen messzemenőleg honorál. *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)* Kiemelték, hogy a tanárokat nem igen lehet czélszerűen más tisztviselőkkel rangosztályokba helyezni, parificálni, — akár rangosztálynak, akár másnak nevezzük az osztályokat, — mert a tanárnak külön állása van, és igen kevés becsülésben részesül a társadalomban. Engedelmet kérek, ezt az argumentitatiot el nem fogadhatom. En úgy tudom, hogy a mi tanári karunk úgy a társadalomban, mint különösen a törvényhozás részéről illő megbecsülésben részesül. *(Helyeslés jobb felől.)* És nem tudom, honnan szerezte Hévizy t. képviselő úr, a ki maga is tanár, azt az igen keserű meggyőződést, hogy a tanár igen kevés megbecsülésben részesül; remélem, nem saját tanári pályáján, mert én úgy tudom, hogy vannak tanárok, a kiket igen nagyra becsülnek, valamint vannak tanárok, a kiket épen nem becsülnek nagyra. *(Derültség a jobboldalon.)*

A másik állítást még kissé furcsábbnak tartom. Kifogásolja a képviselő úr a törvényjavaslat azon alapvető intezkedését, a mely a tanárokat több fizetési fokozatba, és két rangosztályba sorozza azért, hogy ne csak anciennitás szerint lépjenek elő pályájukon, hanem, hogy működésükben egyszer, midőn magasabb díjosztályba lépnek elő, érdemességük és alkalmazhatóságuk is figyelembe legyen vehető. Én azt hiszem, hogy ez oly alapelv, melyet minden közpályán figyelembe kell venni, mert senkinek sem lehet oly menedéklevelet kezébe adni, hogy egész életpályáján át szabadon működhessék; és hogy az állam is társadalom minden jótéteményeiben részesüljön a nélkül, hogy működés közben valamikor megbírálható lenne; érdemes-e, alkalmas-e ezen tanári állásnak magasabb fokban való betöltésére. *(Helyeslés jobb felől.)*

A t. képviselő úr erre azzal felel, hogy a tanár működését nem lehet ellenőrizni, mert az az ellenőrzés, melyet valamely közeg az előadásnak esetleg egy félórája alatt eszközöl, szemfényvesztés. Bocsánatot kérek, nem igen hiszem, hogy a t. képviselő úrnak a tanári kar, vagy akárki más részéről mandatuma volna arra, hogy úgy nyilatkozzék, hogy nekik oly működésük van, a melyet bírálat tárgyává tenni nem lehet, és ha valaki azt megbírálni akarná, az a tanár nem szolgáltatna rá a bírálatnál egyebet, mint szemfényvesztést. *(Úgy van! jobb felől.)*

A harmadik megjegyzése már a logika körébe vág. Ő, t. i. azt mondja, hogy nem kell a tanárra rásütni a bélyeget, mint a hordárra, vagy nem tudom, kire, hogy az egyik tanáron VIII-as, a másikon IX-es legyen; azokon ne legyen numerus. De ugyanakkor alternativát állít fel: azt kívánja, hogy vagy hagyassanak ki valamennyien e rangosztályokból, vagy mind a VIII-ba soroztassanak. Engedelmet kérek, — szerencsére nem a logika tanára a képviselő úr, — mert azt hiszem, hogyha alternativája szerint a VIII. osztályba kívánja sorozni őket, akkor azt nem mondhatja, hogy hagyassanak ki a rangosztályokból. *(Tetszés és derültség a jobboldalon.)*

De, hogy nem lehet a logika tanára a képviselő úr, azt még egy másból is következtetem. *(Halljuk! Halljuk! jobb felől.)* Felszólalásában először is fenhangon kezdte hirdetni, hogy a tanárnak nem elég praelegálni, hanem praelectiojára igen alaposan kell készülnie. A képviselő úr mai felszólalásával mindent igazolt, csak azt nem, hogy ő, — igaz, hogy nem mint tanár szólalt itt föl, hanem, mint képviselő — elkészült volna praelectiojára. *(Derültség a jobboldalon.)* Mert engedelmet kérek, egy pár olyan állítást koczkáztatott, a mely arról tanúskodik, hogy ezt a törvényjavaslatot egyáltalán kellőleg figyelemmel nem tanúlmányozta. Hogy csak egyet említsek, különben nem mondhatta volna, mintha mi csak a fővárosi tanároknak állítottuk volna fel a VIII. rangosztályt, a vidékiek számára pedig nem; holott a javaslat egyik alapvető intézkedése az, hogy a rangosztályokba való sorozásnál a fővárosiak és vidékiek közt különbséget nem tesz, és a vidéki tanár ép úgy előléphet magasabb rangosztályba, mint a fővárosi. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)*

A tanárok kívánságának lényegére majd később fogok visszatérni, midőn a rangosztályokról szólok. Most befejezve ezen előleges polemiát, áttérek magára a javaslatra. *(Halljuk! Halljuk!)*

E javaslat, t. ház, bárminként is méltóztatnak azt odaállítani, nem olyan felületes, kellő előtanúlmány nélkül való dolgozat. *(Úgy van! jobb felől.)* Igen rendszeres, igen alapos, és nézetem szerint igen helyes dolgozat az, a mely minden évben alaposan indokolva van. *(Helyeslés jobb felől.)* Azon vád ellen nem védekeznem, csupán felszólalnom kell, mintha az csak kortesfogás akart volna lenni, hogy a kormány a a választások előtt hamarjában beterjesztette a javaslatot, megnyerendő magának a tisztviselőket, hogy ennek a rég hangoztatott fizetésfelemelésnek kérdését ilyenformán szemfényvesz-

Digitized by Google

tésül használja a tisztviselők előtt. A kik ezt állítják, azok a logikával nem igen állanak erős lábon; mert azt állítani, hogy ez a javaslat olyan rossz, hogy az érdekeltek közül senki sincsen vele megelégedve, és másrészről a javaslatot úgy odaállítani, hogy az korteseszköz akar lenni a kormány kezében: azt hiszem, ez a helyes logikával meg nem egyeztethető. *(Úgy van! Úgy van! jobb felől. Mozgás a szélső baloldalon. Egy hang: Furcsa logika!)*

Van ám, t. képviselő úr, furcsa logika is, mely arra számít, hogy senki sem érti. Nem tudom, a közbeszóló t. képviselő úr nem ezt képviseli-e; de azt a logikát, a melyet mindenki megért, másképen az adott esetre alkalmazni nem lehet. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon. Mozgás a szélső baloldalon.)*

Midőn a kormány elkészítette és beterjesztette ezt a javaslatot, tisztában volt azzal, hogy a tárgyalás során bizonyos engedményeket kell tennie, és czélszerű is tennie. Természetesen az oly dolgoknál, a melyek bizonyos tekintetben mindig compensationalis természetűek, nem is lett volna helyes mindjárt először a végsőt kimondani, hanem először meg kell várni az igényeket, és azután helyes egyensulyba hozni azokat a törvényjavaslat intézkedéseivel. Már maga ez a körülmény kizárja ezt, hogyha minden törvény korteseszközül használtatik is fel, egy ily javaslat használtassék fel korteseszközül, a melyben nem a maximumot, hanem a minimumot állították oda, és a maximumot csak a tárgyalás befejezése után fogjuk kitüntetni. Különben méltóztassanak a számadatokra tekinteni. Az, a mit már akkor ígértünk fizetésfelemelésül, a már hasonló czélokra adott összegeken felül 1.125,000 frt, és a mit most ígérünk, az épen kétszer annyi, mint a mit akkor ígértünk. Mindig megengedhetőnek tartanám azt, ha valaki a választások alkalmával olyan kortes ígéretet tesz, hogy kétszer annyit vált be, *(Helyeslés a jobboldalon.)* mint, a mit ígér, és én kívánom, hogy a t. képviselő urak is legyenek abban a helyzetben, hogy a választások alkalmával tett ígéreteiket ily mértékben beválthassák. *(Helyeslés jobb felől.)*

Horváth Gyula képviselő úr tegnap azt vette tőlem rossz néven, hogy nem szólaltam itt fel és nem ismertettem azokat az alapelveket, a melyek ezen törvényjavaslat készítésénél vezéreltek, a melyek abban le vannak fektetve. Engedelmet kérek, de én ezt szükségesnek nem tartottam; nem tartottam pedig szükségesnek azért, mert hiszen, a mint az imént mondottam, egy alaposan elkészített indokolás kiséretében terjesztettük elő ezt a törvényjavaslatot, a mely indokolásról azt merem mondani, hogy az mindazokat a szempontokat, mindazokat az irányelveket, a melyek egy ilyen kérdés megoldásánál szem előtt tartandók, igen alaposan mérlegeli, és a mely indokolást elvileg kifogásolhat valaki, de hogy kellő magaslaton, kellő szinvonalon nem állana, azt arról nem állíthatja. Ha tehát az én igen tisztelt képviselőtársam elolvasta volna a beterjesztett javaslatnak az indokolását is, akkor ebbeli szemrehányása legalább is felesleges lett volna. Én épen azért, mert az indokolásban ezeket az alapelveket nézetem szerint igen kimerítően, igen helyesen csoportosítva már előadtuk, felmentve érezhetném magamat, hogy ezeket ismételjem, *(Halljuk! Halljuk! bal felől.)* de mégis megemlítendőnek tartom azért, mert a felszólaló képviselő urak és ezek közt Eötvös Károly képviselő úr egy pár olyan szempontot említett, a melyeknek e kérdés elbirálásánál döntőknek kell lenniök. Ezek a szempontok, ezek az elvek azonban az indokolásban is mint döntő momentumok már fel voltak sorolva. *(Úgy van! jobb felől.)* Igy az első szempont az volt, hogy e kérdés megoldásánál nem kizárólag a humanismus az irányadó, — bár ennek és annak is irányadónak, sőt döntőnek kell lenni, hogy az állam alkalmazottainak a megélhetés feltételeit nyújtsuk, — hanem ennél még inkább döntő és kimagaslóbb szempont az, hogy itt az állam érdeke szempontjából bíráltassék meg a kérdés, úgy, a hogy azt Eötvös Károly t. képviselő úr igen helyesen megemlítette. De ugyanezen eszmét, ugyanezen okoskodást megtalálhatom az előterjesztett törvényjavaslat indokolásának 11. és következő oldalain: úgy látom tehát, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a képviselő úr is abba a hibába esett, hogy nem hogy nem olvasta, hanem hogy nagyon régen olvasta az indokolást. *(Derültség jobb felől.)*

A második szempont az volt, hogy a különböző állásokat fontosságuk s a teljesített munka belértéke szerint helyes arányba hozzuk s helyesen osztályozzuk. *(Úgy van! jobb felől.)* És itt akár a rang, akár pedig a fizetési osztályt fogadjuk is el, mellőzhetetlen, hogy a legkülönbözőbb foglalkozásokat összesítsük és csoportosítsuk. *(Úgy van! jobb felől.)* Mindig elő fog fordúlni az, t. ház, hogy egy osztályban fordúl elő a curiai birói jelöltként szereplő joggyakornok és a kezelési tisztviselő azon egyszerű oknál fogva, mert lehetetlen az állami igazgatás berendezésénél mindig csak a szorosan vett hasontermészetű állásokat csoportosítani a fizetés szempontjából. *(Úgy van! a jobboldalon.)* Az anyagi segédeszközök nyujtásánál nem lehet kizárólagos szempont a qualificatio, hanem figyelembe kell venni ezenkivül az állás fontosságát, az azzal összekötött teendők mennyiségét, a felelősséget és azt, hogy valaki hivatali főnökként működik-e, vagy pedig alárendelt tisztviselőként, avagy

Digitized by Google

segítő munkásként, végre, hogy valaki pályája kezdetén kap-e magasabb díjazást, vagy olyan-e díjazása, a mely egy hosszabb munkáspályának képezi befejezését? *(Élénk tetszés jobb felől.)*

Ha mindezen szempontokat figyelembe veszszük, akkor mindig elő fog az fordulni, hogy a legkülönbözőbb qualificatiojú, a legkülönbözőbb foglalkozású embereket kell egy csoportba foglalni, — nevezzük e csoportot akárhogyan. *(Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon.)*

A harmadik szempont, a mit e törvényjavaslat szerkesztésénél követtünk, az volt, hogy lehetőleg tekintettel legyünk arra, hogy az illetményjavitást ne olyan formában nyujtsuk be, hogy az állandó nyugdíj-terhet képezzen, hanem, hogy e házban többszörösen kifejezett kivánalomhoz képest olyan formában adjuk azt, hogy az a nyugdíjba beszámítható ne legyen, és így állandó terhet ne okozzon. *(Helyeslés jobb felől.)*

Ez, azt hiszem, olyan szempont, a mely a háznak e tekintetben többszörösen hozott határozatát, és a majdnem minden költségvetés tárgyalása során nyilvánult kivánalmakat juttatja kifejezésre. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Egy negyedik szempontot, egy negyedik elvet is figyelembe kellett még venni, és ez az, hogy ha meg akarjuk óvni az administratioban a folytonosságot, bizonyos mértékig a mai rendszerrel, a mai állapotokkal is számolnunk kell, és számolnunk kell úgy a ma érvényes rendszerrel, mint azzal a fizetés mennyiséggel, a melyet valaki ma élvez. *(Úgy van! jobb felől.)* Megengedem, hogy igen sok szempont szólhat a mellett, hogy az arányt, a mely szerint csoportosítjuk és kiegyenlítjük a különböző fizetéseket, más mértékkel állapítsuk meg, hogy egynek több és másnak kevesebb fizetést adjunk; de ha kerülni akarjuk azt, hogy az egyszer már biztosított illetményeket ne szállítsuk le, még pedig ne csak az illetményekre nézve, hanem egész brancheokon át, és hogy a midőn a fizetésfelemelést kellő mértékben nyújtani nem tudjuk, a rohamos emeléstől tartózkodjunk: akkor az illetmények mai mértékével számolni és azt kellő figyelembe venni is kell. *(Úgy van! jobb felől.)* Azon indokolásban, a melyre a t. képviselő úr nem méltóztatott hivatkozni, van még egy ötödik szempont is, a melyet eddig senki fel nem említett s ez az, hogy hiába foglalkozunk mi a tiszviselők illetményeinek javításával, mert a kérdés nem oldható meg egyszerűen a tisztviselői fizetések felemelése által, hanem ha a tisztviselők illetményeit szabályozni, és azoknak a megélhetés feltételeit biztosítani kívánjuk, és ha nem akarunk olyan munkára vállalkozni, hogy évről-évre a danaidák hordójába szolgáltassuk a növekedő összegeket, akkor azon kérdés megoldásától sem zárkózhatunk el, a mely nemcsak a tisztviselők, hanem az összes társadalmi osztályok érdekeit érinti; hanem arra kell törekednünk, hogy Magyarországon a könnyebb megélhetés feltételeit úgy itt a fővárosban, mint a vidéken a proviantirozás szabályozása által biztosítsuk. *(Élénk helyeslés.)*

Olyan kérdés ez, a mely nemcsak azt az osztályt érdekli a melyről itt szó van, hanem érdekli az összes társadalmi osztályokat, s a mely összefügg sok foglalkozási ág felvirágozásával, a miért is ez, hogy többet ne mondjak, az ipar jövő fejlődésének egyik mellőzhetlen feltételét képezi. *(Élénk helyeslés.)* Olyan szempont ez, a mely e kérdésnél nem hagyható figyelmen kivül, és midőn sokat beszélnek erről a kérdésről, csodálkozom, hogy ezen, nemcsak a tisztviselők illetményeinek, hanem általában a társadalom összes osztályai könnyebb megélhetésének szempontjából fontos kérdés kellő figyelembe senki részéről sem részesült, *(Úgy van! a jobboldalon.)*

Miután ismertettem azokat az elveket, a melyeket tulajdonképen senki sem támadott meg, kivéve Eötvös Károly képviselő urat, ki csak bizonyos tekintetben támadta meg azokat, s a kinek, ha mi is azt akartuk volna, a mire ő utalt, igaza is lett volna, engedje meg a t. ház, hogy a határozati javaslatokkal és a határozati javaslatokat benyújtó képviselő urak érvelésével foglalkozzam. *(Halljuk! Halljuk!)*

Kezdem először Horánszky Nándor képviselő úrral, a ki ezen javaslatot alapjában, minden ízében helytelen munkálatnak tartja, és minden érvelését arra alapítja, hogy ezt a javaslatot el kell vetni, ezen javítást nem lehet eszközölni, hanem azt egészen más alapon kell végrehajtani.

Horánszky Nándor: Ez idő szerint!

Wékerle Sándor ministerelnök és pénzügyminister: Köztünk, t. ház, épen az a különbség, hogy a t. képviselő úr egy, ez idő szerinti politikát akar követni; én pedig nem ez idő szerinti, hanem maradandó politikát akarok folytatni. *(Helyeslés és tetszés a jobboldalon. Mozgás a baloldalon.)*

De akár ez idő szerinti, akár maradandó jellegű politikával foglalkozunk is, lássuk azokat az érveket, melyekkel Horánszky Nándor t. képviselő úr felszólalását támogatja: igazak-e azok vagy nem? mert ha igazak, akkor azok megfontolást érdemelnek, azokat honorálni kell; de ha azok az érvek helyt nem állanak, ha azokról azt mutatják ki, hogy nem igazak: akkor engedelmet kérek, a határozati javaslat és mindazon okoskodás, a melyre a határozati javaslat épitve van, fenn nem állhat. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nézzük tehát azokat az ellenvetéseket

Digitized by Google

melyek a képviselő urat arra a kegyetlen kritikára vezették. (*Halljuk! Halljuk!*)

Először is azt hozza fel, hogy a központban alkalmazott tisztviselők, a kik a tüznél melegszenek, jó elbánásban részesülnek, de a vidékiek? Azok leszedik a fizetés javát, ezek pedig hátrányt szenvednek. (*Halljuk! Halljuk!*)

Nézzük, igaz-e ez? Ha a t. képviselő úr azokat a számszerű emeléseket nézi, hogy teszem egy ministeri fogalmazó, vagy titkár fizetése mennyivel emelkedik, látszólagos argumentumot nyer állításának igazolására; de ha aztán egy más szempontot vesz figyelembe, hogy t. i. a javaslatban az is ki van mondva, hogy ezentúl mily nagy létszámokba egyesítsük azon tisztviselőket, hogy az a központi tisztviselő ott, a hol külső igazgatási ágak vannak, nem marad tisztán központi tisztviselő, hogy az a bene, mely szerint a ki központban volt, soron kivül lépett elő, és fiatal korában magasabb állást foglal el, mig a vidéken levő megöregedett és igen szerény állásban marad, a létszám emelés folytán minden tisztviselőnek javára válik, mert együtt fognak rangsoroztatni, akkor a képviselő úr nem azt fogja mondani, hogy a kik a központban vannak, azok melegednek, hanem azt, hogy oly rendszer állapíttatik meg, hogy az a kiváltság, mely eddig csak a központi tisztviselőket illeti s csak ily visszásságokra vezet, a jövőre meg lesz szüntetve, mert előlépés tekintetében a központi és a vidéki tisztviselőknek egyforma mértékkel mérünk. (*Helyeslés jobb felől.*)

Mi a másik argumentuma? Az, hogy az előléptetési viszonyok rosszabbodnak. Itt egy példát is hozott fel, jelesül utalt a számvevőségi szakra, aztán az adótisztekre. Hát nézzük meg a tabella 78. és 79. oldalait: vajjon igaz-e, hogy az előléptetési viszonyok annyira rosszabbodtak? Eddig volt 1000 forintot meghaladó tiszti állás 41, ezentúl lesz 200, vagyis 159 ember egyszerre előlép a 900 és 1000 frtból az 1000 frtot meghaladó tiszti állásba. Ez már nagy bene. Ha aztán méltóztatik nézni, hogy 1000, 900 és 800 forintos állás hány volt, látja, hogy volt összesen 219 és 123, tehát összesen 342; ezután lesz 300, tehát természetesen apadt a szám, mert sokan előlépnek amoda. Ugyanígy van a dolog az alsóbb fizetésü állásokban. Itt már volt 700 forintos állás 123, 600 forintos 162, 500 forintos 98; most mindegyikből lesz 100—100, tehát a kisebb állások igen lényegesen apasztattak.

De a kérdést nem így bírálhatjuk meg, mert ha ilyesmivel foglalkozunk, nem lehet egy tabella rideg számaiból kiszámítani, hol van minus, és erre fölépíteni okoskodásunkat, hanem az organicus egészből kell megítélni a kérdést. Ha a képviselő úr foglalkozott volna e kérdéssel, tudnia kell, hogy az átlagos szolgálati idő a tisztviselőknél körülbelül 21 esztendő, tehát a hány fizetési fokozatot állapítunk meg bizonyos szakbeli tisztviselőkre nézve, ha arányos a megosztás a fizetési fokozatok között, e fizetési fokozatok számával kell elosztanunk az átlagos szolgálati időt, hogy megtudjuk, hogy átlag mennyi ideig kell egy tisztviselőnek egy fokozatban várnia, a míg magasabb előléptetésre számíthat. Ha a képviselő úr a 21 éves szolgálati időt elosztja a 8 fokozattal, mely a számtisztekre nézve meg van állapítva, — megjegyzem, hogy 7 van, de azért mondok 8-at, mert ez a legmagasabb s mert tényleg 7 van: azt fogja látni, hogy nem egészen 3 esztendő szükséges arra, hogy egy ily számtiszt előléptetésben részesüljön. Én azt hiszem, hogy ezt az előléptetési viszonyok rosszabbodásának tekinteni nem lehet. (*Tetszés jobb felől.*) Mert ha a t. képviselő úr az eddigi tabella alapján állítja fel a calculust s azt látja, hogy az alsóbb fizetési fokozatokban sokkal nagyobb számban voltak alkalmazva, akkor meg fog róla győződni, hogy az előléptetés lehetősége úgy aránylik, mint a 3 : 4-hez. Míg eddig átlagos számítások alapján nem egészen négy esztendő volt szükséges arra, hogy a magasabb fizetésü fokozatba előlépjenek, ezentúl nem egészen három esztendő szükséges erre, Nem áll tehát a t. képviselő úr második állítása sem, hogy az előléptetési viszonyok rosszabbodtak.

Harmadik állítása is van a t. képviselő úrnak, s ez az, hogy az előléptetés megint úgy van megállapítva, hogy a hatalomtól, a ministeri önkénytől, szóval a felsőbbség elhatározásától fog függni, hogy az illető tisztviselő előlépjen-e vagy sem?

Legyünk tisztában azzal, hogy a tisztviselőknek lehet bizonyos jogokat adni arra nézve, hogy illetményeik javúljanak, hogy magasabb fizetésben részesíttessenek; de akár hierarchicus, akár más alapon rendezünk egy tisztviselői kart, egy organismust, mindig mellőzhetlen lesz az, hogy koronként bírálat tárgyává tegyük, hogy ha az illetőt elő akarjuk léptetni, vajjon érdemes-e, vajjon alkalmas-e arra? (*Úgy van! a jobboldalon.*) A ki helyes és jó administratiot akar, nem teheti azt, hogy egy tisztviselőnek előléptetési igényét, minden közbeeső bírálat nélkül előre biztosítsa. Ha vannak e tekintetben helytelenségek, ha van e tekintetben kifogásolni való, — szerintem nincs ma sem, mert a méltányos igények kielégíttetnek, és pedig oly mértékben, a mint azt egy helyes administratio vitelével kielégítene lehet, — ebből nem az következik, hogy a fizetési fokozatokat ne így állapítsuk meg, a rendszert ne fogadjuk el,

Digitized by Google

hanem az, hogy ezt a rendszert helyesen alkalmazzuk. *(Úgy van! jobb felől.)*

Itt azonban nem ez a kérdés, hanem a t. képviselő úr e tekintetben is azt mondja, hogy rosszabodik a helyzet. Lássuk már most igaz-e ez? *(Halljuk! Halljuk!)*

Eddig, ha a számvevő és pénztári szakot veszszük alapúl, itt 200 frtig avancirozhatott a tisztviselő az ancienitás alapján; 200 frton túl pedig, mindig kinevezés alá került, vagyis az ő rangelsőbbségén kivül, az is figyelembe vétetett: vajjon az illető alkalmas-e a magasabb állás betöltésére? Az a tabella pedig, melyre rámutattam, mit állapít meg? Azt, hogy az illetők ezentúl 300 frtig avancirozhatnak vagyis míg eddig kétszer részesültek, ezentúl háromszor fognak részesülni 100 frtos emelésben. A helyzet tehát nem rosszabbodott, hanem javult, ellenkezőleg azzal, a mit a t. képviselő úr felállitott. *(Úgy van! a jobboldalon.)*

A negyedik, igen sokszor hangoztatott, és igen tetszetősnek látszó argumentuma a t. képviselő úrnak az, hogy itt a nagy tisztviselők nagyobb fizetésemelésben részesülnek, mint a kis tisztviselők, és hogy a kis tisztviselők negligálva vannak a nagyobbak javára.

Lássuk: mennyiben alapos a t. képviselő úr tanúlmányának ez a része? *(Halljuk! Halljuk!)* És itt nem új adatokat fogok felhozni, hogy azzal ne vádoltathassam, hogy új és nem ismert adatokkal állok elő, hanem azokra hivatkozom, a melyek a tabellákban elő vannak terjesztve, és melyeket mindenki összeállithat magának. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az V. rangosztálybeli tisztviselők fizetésének felemelésére fordíttatik kerek összegben 56.000 frt, a VI. rangosztályúaknál a 109.000 forint; a VII. rangosztályban 126.000 frt; a VIII. rangosztályban 493.000 frt.

Vajay István: Egyénileg! *(Halljuk! Halljuk!)*

Wekerle Sándor ministerelnök és pénzügyminister: Majd megfelelek erre is, mert el voltam készülve, Vajay képviselő úr leleményességére. *(Tetszés jobb felől.)*

A IX-ben 508.000 frt, a X-ben 612.000 és a XI-ben 585.000 frt van e czélból felvéve. Már ezen számadatok maguk mutatják, hogy . . .

Bartha Miklós: Semmit sem mutatnak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Wekerle Sándor ministerelnök és pénzügyminister: . . . Hogy mondhatja ezt a t. képviselő úr, mikor még azt sem tudja, nem akarom-e épen azt mondani, hogy semmit sem mutatnak? *(Derültség jobb felől.)*

A magasabb fizetésü osztályok közül az V-ben 56.000, a VI-ben 109.000 forintról, s igy oly jelentéktelen összegekről van, t. ház, szó, hogy ezen jelentéktelen kiadási többlet mellett egyenesen megengedhetetlennek tartottam, hogy ezen magasabb rangú tisztviselőket a fizetésjavítás ily mértékében ne részesitsük. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Itt nem egyszerü javitásról, hanem egyúttal az administratio érdekeinek megvédéséről van szó. *(Igaz! Úgy van! jobbról.)* Ha azt akarjuk, hogy minden tekintetben képes és megfelelő tisztviselőkkel rendelkezzünk; ha azt látjuk, hogy a magasabb rangú tisztviselők oly képesitéssel, a minőt mi kívánunk, igen sokszor másutt nagyobb javadalmazásban részesülnek; ha azt látjuk, sőt mindinkább tapasztaljuk, hogy az ily magasabb állású tisztviselők másutt is nyernek elhelyezést: akkor az administratio egyik vitális érdeke, hogy nekik a megélhetés azon feltételét nyújtsuk, a mely ha nem is fogja teljesen megszüntetni azt az anomaliát, hogy az illetők máshol elhelyezést ne keressenek, mégis alkalmas arra, hogy az illetőknek az állami szolgálatban való megmaradását biztositsa. *(Élénk helyeslés jobbról.)*

Elismerem, hogy ezen egyszerü számadatok magukban véve nem képeznek teljes bizonyitékot; de ha azt méltóztatik venni, hogy százalékokban milyen ez a fizetésfelemelés: azt hiszem, a bizonyiték már kétségtelen. *(Halljuk! Halljuk!)* E szerint emelkedik az V-ik rangosztályú tisztviselők fizetése 7·48%-al, a VI-ik rangosztálybelieké 7·78% al, a VII-ik rangosztálybelieké 16·11%-al és pedig azért, mert a VII. rangosztályba soroztunk igen sok tisztviselőt, a ki azelőtt a VIII. rangosztályba tartozott, igy pl. a vízrajzi és mérnöki osztályt, a mi azonban az összeg csekélységénél fogva a %-os arányt alig emeli valamivel; a VIII. rangosztálybelieké 13·68%, a IX. rangosztálybelieké 11%. a X. rangosztálybelieké 15%, és a XI. rangosztálybelieké 14%-al.

Mit tesz ez t. képviselőház? Azt, hogy a kisebb kategoriák kétszer akkora fizetésemelésben részesülnek, mint a magasabb kategóriák. Ez, t. képviselőház, nem bizonyiték Horánszky Nándor képviselő úr határozati javaslata mellett, hanem megczáfolhatatlan számbizonyiték épen az ellenkezőről, *(Úgy van! jobbról.)* pedig az volt a t. képviselő úrnak legtetszetősebb argumentatioja. *(Tetszés jobbról.)*

Horánszky Nándor: Erre majd rátérünk újra!

Wekerle Sándor ministerelnök és pénzügyminister: Már most t. képviselőház foglalkozzunk azzal a kérdéssel, a melyet a t. képviselő úr argumentatiojából consequentiaként vont le, hogy azért, mivel mindezen szörnyüségek állanak, el kell vetni ezen javaslatot és egy percentualis emelést kell ez idő szerint életbeléptetni.

Digitized by Google

Nem ugyan itt e házban, hanem a pénzügyi bizottságban voltam bátor kifejezést adni azon meggyőződésemnek, hogy a percentualis emelést teljesen elhibázott dolognak tartanám. A mi czélunk nemcsak a fizetésemelés, hanem a fizetések arányosítása és oly aránynak megállapítása, melylyel maradandó, tartós és tartható állapotot teremthetünk. Ha mi akkor, a midőn ezen aránytalanságban oly határokig mentünk, hogy annak kiegyenlítését a mint voltam bátor mondani, egész consequentiával keresztül nem vihetjük, mert honorálni vagyunk kénytelenek a mai állapotot, mert a percentualis emeléssel az aránytalanságot még nagyobbá teszszük, és ha azon illusióban nem vagyunk, hogy azt, a mit most percentualis formában adunk, a jövő rendezésnél figyelmen kívül kell hagyni, akkor, hacsak a helyzetet rosszabbítani nem akarjuk, a percentualis emelésre át nem térhetünk. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

Egyébként a legkiáltóbb bizonyítékot a képviselő úr határozati javaslata ellen a mögötte ülő Reitter képviselő úr szolgáltatta, a ki igen hosszasan ecsetelte azt, hogy mily kiáltó igazságtalanság az, hogy pl. a selmeczbányai bányászati akadémia tanárai nagy fizetést élveznek, a magyar-óvári akadémia tanárai pedig viszonylag igen csekély fizetést nyernek? Mi azt mondottuk: mind ezen aránytalanságot meg fogjuk szüntetni a jövő költségvetésben, vagy a jövő költségvetések során; de a képviselő úr ezen időt sem tartja bevárandónak, s oly kiáltónak tartja az igazságtalanságot, hogy azt szerinte rögtön kell orvosolni. *(Közbeszólások a baloldalon: Jogosan!)* Nem akarom kétségbe vonni a t. képviselő úr ebbeli állításának helyességét és jogosúltságát; de viszont engedje meg, hogy megint a többször emlegetett logikára térjek vissza. *(Halljuk! Halljuk!)* Hogy ha azt állítja itt, hogy igen nagy az aránytalanság, és ha a képviselő úr ezért azt sem tudja bevárni, hogy az a jövő költségvetések során kiegyenlíttessék; akkor Horánszky Nándor képviselő úr határozati javaslatának elfogadásával, és a percentualis emelésével ezen aránytalanságot még nagyobbra emeljük a két intézet tanárai között. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon; ellenmondások a baloldalon.)*

A t. képviselő úr főargumentatioja a percentualis emelés mellett, és a mi álláspontunk ellen — és ez az első pillanatra, ha a dolog mélyébe nem tekintünk, igen tetszetősnek látszik, — az volt, hogy mi a megyék dotatiojának bizonyos percentekkel való feljavítását ajánljuk; és itt a következetlenség vádjával illet minket, mondván, hogy mi az állami tisztviselőkénél rosszabb percentuatiót adunk a megyei tisztviselőknek, és hogy magunk hozzuk ezt javaslatba. Itt, t. ház, megint csak azon kérdéssel kell foglalkozni: igaz-e ez az állítás vagy nem? Nézetem szerint ezen állítás alapjában véve nem foglalhat helyet. Mi a megyei tisztviselőknek semmiféle percentualis javítást sem adunk, mert mi a megyéknek nem adunk percentualis javítást, *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* hanem azt mondjuk: megye, a te dotatiod ennyi, ezt mi emeljük ennyivel, oszd ki ezt tisztviselőid között a hogyan ezt a szükség és helyes érték kívánja, de első sorban a kisebb tisztviselők dotatioját emeld fel. Ez tehát nem percentualis emelés, és azt teszi, hogy mi a megyének adunk ugyan bizonyos összeget, de a megye azt nem percentualiter, hanem úgy a mint ezt jogosnak tartja, osztja ki, mert a törvény e tekintetben neki teljesen szabad kezet ad. *(Úgy van! jobbfelől.)* Ebből tehát a következetlenség vádját a percentualitásra nézve kovácsolni nem lehet. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Én, t. ház, nem annyira azon bámúltam, hogy a képviselő úr oly argumentatiokkal állott elő, a melyek nézetem szerint alapjukban helyt nem állhatnak, és a melyek épen a tényekkel merőben ellenkeznek; hanem azon már csodálkoztam, hogy a képviselő úrnak itt elfoglalt álláspontja és azon álláspontja, a melyet a pénzügyi bizottságban méltóztatott hangsúlyozni, sok tekintetben nagyon is ellentétes. *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)* Csak kettőt leszek bátor erre nézve felemlíteni. Maradjunk mindjárt a megyéknél. *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* Mikor arról volt szó, hogy a megyék dotatioja emeltessék: a képviselő úr egy más kulcsot akart felállítani. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezen az alapon készült egy munkálat, a mely kiszámította a megyei dotatiok emelését úgy, a mint azt a kormány javaslatba hozta, és a mint a t. képviselő úr is javasolta. És mi tűnt ki ebből? Az tűnt ki, hogy a végösszeg a kormányjavaslata szerint 433.000 frt, a képviselő úr javaslata szerint pedig 432.500 frt. Tehát 500 frt a különbség. És ha egyes megyék szerint méltóztatik venni, azt méltóztatik látni, hogy 1000 frtnál nagyobb, de 2000 frtot meg nem haladó különbözet is csak 6 megyénél fordúl elő, és véletlenül ezek a megyék is többet kapnak, mint a mennyit a t. képviselő úr ajánlata szerint kapnának. *(Tetszés jobb felől.)*

Ha tehát, t. ház, ezekre a számadatokra reducáljuk azokat a nagy elvi különbözeteket, a melyek köztünk fennállanak, akkor talán csak mégis tartózkodnia kellene a t. képviselő úrnak attól, hogy ebből olyan megsemmisítő vádat kovácsoljon a kormány munkálata ellen. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* Oly kis differentiak voltak erre nézve köztünk, t. képviselő úr, hogy akár az ön javaslatát, akár a mienket fogadják el, az ugyan sem az elvet, sem a felhasználást nem változtatta volna. *(Helyeslés jobb felől.)* A fel-

Digitized by Google

használás módja tekintetében pedig nem is volt köztünk különbség.

A másik szempont az, hogy e javaslat — nézetem szerint, — azt a helyes elvet követi, hogy a fizetésen túl járó azon mellékjárandóságot, melyet lakbérnek nevezünk, nem egyenlő mértékben nyujtja a fővárosban és a vidéken. Hát, bocsánatot kérek, nekünk ezt az álláspontot kellett elfoglalnunk, mert hiszen mi egy organicus munkálatot állítottunk elő. Nekünk számolnunk kellett a mai viszonyokkal. Ezt az álláspontot honorálta a törvényhozás, s ez az álláspont magában véve helyes. És vajjon volt-e köztünk erre nézve a pénzügyi bizottságban elvi differentia? Nem. Differentia volt abban a tekintetben, hogy a t. képviselő úr nem úgy akarta felállítani az osztályokat, mint mi felállítottuk, de magát azt az elvet, mely a javaslatban kifejezésre jut, hogy t. i. a vidéken kisebb lakpénzt kelljen adni, igenis elismerte.

Horánszky Nándor: Majd megmondom, hogyan volt!

Wekerle Sándor ministerelnök és pénzügyminister: Most engedje meg a t. ház, hogy áttérjek Eötvös Károly t. képviselő úr határozati javaslatára, *(Halljuk! Halljuk!)* s még inkább az általa mondottakra. A t. képviselő úr egy igen nagy elvi ellenvetést tesz a törvényjavaslat ellen, azt mondván, hogy ez a mi nemzeti hagyományos felfogásunkkal ellenkezik, mert a rangosztályok rendszerét akarja megállapitani, a mely rendszer nálunk eddig nem volt meg, egy egészen új elemet akar a mi administrationkba behozni.

Hát először is, t. képviselő úr, ez nem olyan új elem, mint méltóztatik gondolni. *(Egy hang a szélső baloldalon: Ma!)* Ez az elem száz esztendeje van meg minálunk. Kisebb térre szorítkozott, nagyon természetesen, mert az állami administratio is kisebb téren, szűkebb körben mozgott. De a hol volt állami administratio, ott ez a rendszer volt eddig is. Ez a rendszer van meg 25 év óta, a mióta alkotmányosságunkat helyreállítottuk. S ezt többszörösen honorálta a törvényhozás. *(Igaz! Igaz! jobb felől.)* Méltóztassék a bírói szervezetről szóló törvényeket, egész sorozatát a törvényeknek, az évi költségvetéseket megnézni, és azt fogja látni a t. ház, hogy nem olyan új, eddig szokatlan, és réműletes attentatummal állunk itt elő, hanem oly rendszer alapján akarunk itt épiteni, a mely nálunk régóta érvényben van, melyet eddig a törvényhozás folyton honorált, és a melylyel ellenkező rendszert eddig még csak kivételesen sem statuált.

De hát én nem ezen szempontból akarok a kérdéshez hozzászólani. *(Halljuk! Halljuk!)* Mert hiszen a rangosztályt oly értelemben, mint a t. képviselő úr mondja, mi sem akarjuk, nem is akartuk soha. Hanem azt kívánnám deducálni, hogy legyen meggyőződve a t. képviselő úr: akár ezt a rendszert, akár más rendszert fogadunk el, ahhoz a sokszor kifogásolt bureaucratiához ennek a rendszernek semmi köze. A bureaucratia meglehet, vagy nem lehet meg, akár ezen rendszer, akár más rendszer alapján rendezkedünk be. *(Helyeslés jobb felől.)*

Mit értünk mi bureaucraticus eljárás alatt? Én azt hiszem, Pulszky Ágost t. barátom a sokat emlegetett politikai tudományban bureaucraticus eljárás alatt, szemben a kollegialis eljárással, azt érti, s én is annak idején úgy tanúltam, hogy míg a kollegialis eljárásnál többek közt, egy kollegium közt oszlik meg a felelősség, a bureaucraticus eljárásnál egy egyén felelős a döntésért, a kinek vannak segédmunkásai, a kik bizonyos tekintetben szintén felelősek, de tulajdonképen egyet illet a döntés, s nem egy kollegiumot.

Ez a rendszer van nálunk a ministeri bureaukban és az administratio legnagyobb részénél behozva. Ez az úgynevezett bureaucratia, de a mit a közéletben értünk bureacraticus rendszer alatt, s mely miatt kifogásoljuk azt a bureaucraticus rendszert, az nem az, hogy az egyéni vagy kollegialis felelősségre van-e alapítva, hanem a bureaucratismus rendszere alatt az administratio azon kinövését értjük, hogy nem számol az élettel, s annak újabb alakúlataival és szükségleteivel, hanem merev paragraphusokat igyekszik alkalmazni az életre, s nem arra törekszik, hogy rövid úton, lehető símasággal és könnyűséggel intézze el az ügyeket, hanem hosszas, irásos munkával, és szabályokat alkalmaz mindenre. *(Úgy van! jobb felől.)* Azt kifogásoljuk a bureaucraticus rendszerben, hogy gyakran az acták tömkelegében vesztjük el az ügyek érdemét, hogy az eljárás modalitásai terhesebbek a félre nézve, mint az a teher, a mely végeredményképen reá hárúl. Ennek a bureaucratiának védelmére nekem sohasem volt egy szavam sem, és nem is lesz, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* hanem annak a másik bureaucratiának védelmére, mely az egyéni felelősség elvére alapítja az ügyek eldöntését, és a kollegialis eldöntés körébe csak azokat a fontosabb ügyeket uralja, melyek jobban mérlegelendők, és a hol veszélyes, s nem okszerű lenne egy egyén felelősségére bízni az ügy eldöntését, hanem a hol alaposan és behatóan kell mérlegelni az ügyeket: ennek a bureaucratiának igenis védelmére kelek és azt fentartandónak tartom. *(Egy hang a szélső baloldalon: Meg kell csinálni!)*

Meg is csináltuk, t. képviselő úr! Legyen meggyőződve, hogy ha azokat az újabb szervezési törvényeket figyelembe veszi, melyeket az utóbbi évek során előterjesztettünk, látni fogja, hogy azok a szervezési törvények nem kívánják,

Digitized by Google

hogy a bureaucratiának a kinövései jőjjenek alkalmazásba, hanem hogy egy helyes, minden ízében az élettel, az állampolgárok érdekeivel lépést tartó és számotvető bureaucraticus eljárás legyen; ne papiros-eljárás, hanem gyors eljárás legyen, nemcsak az időt tekintve, hanem a formát és a kivitelt is. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* Ez oly kérdés, melylyel foglalkozni kell, s a melynél az orvoslásnak nagyrésze még hátra van, s a mely kérdést egy fizetésemelési, vagy fizetésjavitási javaslatban megoldani sohasem fogjuk.

Hisz annak nagy részét, a mit a t. képviselő úr határozati javaslata mond, hogy e tekintetben mit tegyünk, elismerem, sőt az egész kormánynak programmja részben ezekre van fektetve. Azzal azonban, a mit a megyék önkormányzatáról mond, egyet nem érthetek, de a többi, a mit mond, hogy állíttassék fel egy közigazgatási bíróság: a kormány programmjának nemcsak kiegészítő részét képezi, hanem munkálkodunk is rajta, a javaslat készen is van, s legközelebb elő is fogjuk terjeszteni. A tisztviselők pragmatikájára és a fegyelmi eljárásra vonatkozó intézkedés: ezek is olyanok, melyeket megigértünk, s ha eddig be nem váltottuk igéretünket, ne méltóztassék nekünk oly előre, látra kiállított váltókat presentálni, hanem méltóztassék a méltányosság és lehetőség szempontjából ezeket a kérdéseket megítélni és egy három hónapos kormánytól nem olyanokat követelni, a miket egy három esztendősnél sürgetni, de követelni minden ízében talán még akkor sem lenne méltányos.

Ismétlem tehát, t. képviselőház, ennek a bureaucratismusnak, ennek a bureaucraticus eljárásnak védelmére szót keresni sohasem fogok. *(Helyeslés jobb felől.)* Magam is abból az alapelvből indúlok ki, hogy igenis hozzunk egyszerűbb és helyesebb arányokat administrationkba. *(Helyeslés jobb felől.)* A lényeges egyszerűsítés maga mellőzhetővé fogja tenni a bureaucratismust, de azon tételemet változatlanúl fentartom, hogy ennek a fizetési javaslatnak a bureaucratismushoz semmi köze sincsen, akár hierarchicus alapon állítja fel a t. képviselő úr, akár nem hierarchicus alapon; az egyik mellett is lehet bureaucratia, meg a másik mellett is lehet bureaucratia, az egyik mellett is lehet jó vagy rossz burocratia, a másik mellett is; de ennek a javaslatnak a mai állapotokkal, a mai bureaucraticus kinövésekkel, a mennyiben léteznek, semmi közössége sincsen. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

De másodszor, t képviselőház, ennek a rangosztályba sorozásnak, méltóztassanak elhinni, még a rangkórsággal sincsen valami nagy közössége. Akár sorozzuk mi rangosztályba ezeket az állami tisztviselőket, akár nem sorozzuk rangosztályba, az a bizonyos rangkórság, a mely a mi társadalmunkban kétségtelenül mutatkozik, oly betegség, a mely fenn fog maradni, s a melynek kiirtására egészen más eszközökhöz kell nyúlnunk, semhogy annak gyökeres kiirtását a fizetésemelési javaslatra bízhatnók. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Eötvös Károly: Más erkölcsök!

Wekerle Sándor ministerelnök és pénzügyminister: Más erkölcsök, igenis, t. képviselőház. *(Helyeslés.)* De hát látja, t. képviselő úr, az erkölcsöknek a meghonosítása és a közéletbe való átültetése nemcsak a törvénykönyvek a feladata. *(Úgy van! jobb felől.)* Az társadalmi baj és társadalmi feladat, *(Helyeslés jobb felől.)* a melyet törvénykönyvekkel elősegíteni vagy megakasztani lehet; de valamint a társadalom egészében mindig hatalmasabb szokott lenni, mint a törvények dispositioi, úgy legyen meggyőződve, ezen társadalmi bajokat sem fogjuk orvosolni másképen, mint társadalmi úton. *(Úgy van! a jobboldalon.)* És ennek bizonyítására, ha már közbe méltóztatott szólni, engedje meg nekem a t. képviselő úr, hogy én ugyanarra a példára térjek vissza, a melyet ő méltóztatott felhozni itt a rangkórságnak egy bizonyos kiáltó illustratiojául. *(Halljuk!)* A képviselő úr elmondta, hogy van neki egy irodaigazgatója, *(Felkiáltások: Perl! De ülés.)* azután van az alatt egy másik alkalmazottja; gondolom, az irodaigazgató a nagyságos úr, a másik alkalmazott a tekintetes úr, a szolga a teins úr, és a teins úrnak van még egy szolgálója is, a kit, — nem az én eszmém, — a külvilágban bizonyára még kisasszonynak is tisztelnek. *(Derültség.)*

Így jutott a t. képviselő úr ahhoz, hogy kiszorúlt már a nagyságos címből, feljebb szorúlt, mert azt az irodaigazgató vette igénybe. No kérem, összefüggésben van-e ez, t. képviselőház, azzal a fizetési osztályzattal? *(Élénk tetszés a jobboldalon.)* Nem oly társadalmi baj-e ez, a mely akár így, akár úgy oldjuk meg e javaslatnak a kérdését, meg fog maradni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* De kérem, ha a t. képviselő úr arra kiváncsi, hogyan szüntesse meg e bajt, megmondom. *(Halljuk!)* Szüntesse meg társadalmi úton. Először is azt az irodaigazgatót, a kit, engedelmet kérek, de minden ügyvédi irodában irodavezetőnek szokás nevezni, ne ruházza fel irodaigazgatói címmel, s akkor megmarad az az irodavezető tekintetes úrnak és a képviselő ur is megmarad nagyságos úrnak. *(Általános élénk derültség.)* Szóval, t. képviselő ur, ha azt a rangkórságot, a mely kétségtelenül társadalmunk minden osztályában nyilvánúl, elkezdve a házmestertől, a ki már nem házmester, hanem házfelügyelő akar lenni, *(Derültség és felkiáltások*

Digitized by Google

a jobboldalon: Úgy van! Úgy van!) egészen fel, ha ezt meg akarjuk szüntetni, akkor a fő súlypontot a társadalomra kell helyezni, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* és legyen meggyőződve a t. képviselő úr, hogy ebben köztünk elvi különbség nem lesz, ennek a rangkórságnak nemcsak szelidítése, nemcsak megszüntetése, hanem kiirtása iránt is, én akár magán-, akár hivatalos úton rendelkezésemre álló eszközökkel szívesen közreműködöm. *(Általános élénk helyeslés.)*

És hogy sem én nem voltam, sem ministertársaim nem voltak ily szörnyű gondolattal eltelve, hogy itt oly rangkülönbségeket akartunk volna megállapítani, melyek a hivatalos működés körén kívül még a társadalmi rangkórságra is befolyással legyenek, ennek igazolására ismét nem hivatkozhatom egyébre, mint arra az általam többször említett, de sokak által el nem olvasott indokolásra, *(Derültség a jobboldalon.)*

Mert abban megtalálják a képviselő urak, hogy mi nem a rangosztályokra fektettük a sulyt. Mi ott fizetésről szólunk, a fizetésnyujtás módozatait fejtegetjük és e módozatokról szólva, azt mondjuk, hogy helyes lesz két módozatot alkalmazni. Először is azt, hogy különbséget tegyünk a vidéki városok, a főváros és a közbeeső drágább városok közt a fizetés-emelésére nézve, másodszor alkalmaztuk azt a módozatot, hogy megállapítottunk bizonyos magasabb fokozatokat, melyek közt lesznek kisebb fokozatok és ezekben a tisztviselő az ancienitas, a szolgálati idő rangsorozota szerint lép elő önmagától, akár érdemes reá, akár nem, kivéve, ha fegyelmi büntetés van ellene. Ellenben a nagyobb fokozatokból a másik magasabb fokozatba és annak különböző osztályaiba való lépésnél újabban előáll az ancienitas szerinti előléptetés; de nem kizárólag az ancienitas szerint, hanem az érdemesség és alkalmazhatóság tekintetbevételével újabb kinevezés útján jut a tisztviselő a magasabb osztályba. Ott, a hol ezt fejtegettük, a rangosztályt nem is említettük, ott, t. képviselőház, a főbb tagolatokról és kisebb fokozatokról szóltunk, melyekben az átmenet kinevezés útján és azon belől a kisebb fokozatokra ancienitás szerint történik. Hát engedelmet kérek, itt valami szörnyűséges rangkórság növeléséről vagy becsempészéséről szó sem volt, itt egy fizetési rendszer szabályozásáról, javításáról van szó; s előre kijelentem, hogy szívesen hozzáállok minden módosításhoz arra nézve, hogy az általunk így interpretált »rangosztály« kifejezés helyett akár fizetési, akár díjosztály tétessék. *(Általános élénk helyeslés.)* De, t. képviselőház, — és megjegyzem, hogy ez kardinalis tétel, — ezen elvet megóvandónak tartom, és kívánom, hogy ezen elv, hogy a nagyobb tagolatok közt kisebb fokozatok állíttassanak fel, megóvassék. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Engedje meg a t. ház, hogy most egy harmadik határozati javaslattal is foglalkozzam, melyet Polónyi Géza t. képviselő úr nyújtott be, ki sajnálatomra nincs jelen a házban, s azért csak röviden említem meg azt, hogy Polónyi Géza képviselő úr határozati javaslatában újat nem mond, hanem csak olyat, a mi benne van már vagy az egyik, vagy a másik határozati javaslatban; hanem azzal, hogy ő azt mondja, hogy elfogadja Eötvös Károly képviselő úr határozati javaslatát, és azután elfogadja Horánszky képviselő úr határozati javaslatát, nézetem szerint tarthatatlan álláspontra helyezkedett, és talán megint nem annyira azzal a többször említett logikával, hanem azzal jutott ellentétbe, hogy talán egyik határozati javaslatot sem olvasta el, mert ha elolvasta volna, fel kellene róla tételeznem, hogy azon nagy differentiákat, melyek e két határozati javaslat közt vannak, felismerte volna, és nem mondhatta volna, hogy elfogadom ezt is, és elfogadom amazt is, mert a két határozati javaslat közt lényeges különbség van.

Eötvös képviselő úr azt mondja, hogy nem fogadja el a rangosztályokat, egészben mellőzni kívánja, Horánszky képviselő úr pedig nem enynyire megy, ő azt mondja, hogy csak ezúttal kívánja mellőzni, tehát elfogadja az elvet. *(Horánszky Nándor tagadólag int.)* Bocsánatot kérek, t. képviselő úr, én csak magának a határozati javaslatnak szövegére utalhatok. Abban az első pont igy szól: »Az állami tisztviselőkre vonatkozó illetmények szabályozását és a rangosztályba sorozást ezúttal mellőzi.« *(Tetszés. Úgy van! a jobboldalon. Mozgás a baloldalon.)*

Horánszky Nándor: Majd megmagyarázom!

Wekerle Sándor ministerelnök és pénzügyminister: Engedelmet kérek, én arra a magyarázatra, melyet a képviselő úr fog mondani, nem felelhetek, mert jövendőmondással foglalkozni nem szoktam, csak arra felelheek, t a mi itt van: hogy ő ezúttal mellőzi. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)*

De van egy másik differentia is a kettő közt: hogy hát mit akarnak ez idő szerint. Eötvös-képviselő úr azt akarja, hogy ez idő szerint abban a javadalom-emelésben részesítsük a tisztviselőket, a miben már is részesülnek a múlt évi költségvetési törvény és az indemnytási törvény alapján; Horánszky képviselő úr pedig ezzel merőben ellentétben azt akarja, hogy nem ilyen alapon részesíttessenek javadalmazás emelésben átmenetileg sem, hanem átmenetileg százalékos-emelésben részesíttessenek. Ez, azt hiszem, két különböző dolog. *(Egy hang a szélső baloldalon: Vagy az egyik, vagy a másik!)*

Digitized by Google

Igen, vagy az egyik, vagy a másik. Azt értem, ha valaki elfogadja vagy az egyiket, vagy a másikat; csak az ellen van kifogásom, hogy valaki elfogadhassa mind a kettőt. *(Helyeslés és tetszés a jobboldalon. Mozgás a baloldalon.)*

Gr. Károlyi Gábor: Polónyi azt mondta, hogy vagy az egyiket, vagy a másikat. *(Zaj.)*

Wekerle Sándor ministerelnök és pénzügyminister: Lám, lám, Károlyi Gábor képviselő úr azt sem veszi észre, hogy ez egyszer én ő mellette szólok. *(Derültség.)*

Mivel tehát azt hiszem, eléggé indokoltam azt, hogy a határozati javaslatokhoz miért nem járulhatok, engedje meg a t. ház, hogy befejezésül csak röviden emlékezzem meg azokról a kérvényekről, melyek a t. ház elé terjesztettek. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én t. ház, sohasem tagadtam, mindig azt az álláspontot foglaltam el, hogy a most előterjesztett javaslatban a fizetésjavítást teljesen befejezettnek, teljesen megoldottnak nem tekintem. Igenis, vannak egyes szolgálati ágak, a melyeknél tehetségünkhöz képest a jövőre nem fogunk a fokozatos javítástól eltérni. *(Helyeslés jobb felől.)* De egy világos: hogy oly rendszert állapítottunk meg, a melynek alapján a fokozatos javítás egészen okszerűen keresztülvihető lesz.

Nem akarom ezt mondani, t. ház, a megyei dotatio emelése tekintetében. A megyei dotatio emelésénél ideiglenes, nagyon is ideiglenes állapottal állunk szemben; midőn a kormányzást átvettük, láttuk azt, hogy a megyék szervezéséről szóló törvényjavaslatot, melylyel a fizetésszabályozást és emelést összeköttetésbe hoztuk, hamarjában keresztülvinni nem tudjuk, ennélfogva mellőzhetetlen, hogy ideig-óráig ezen átmeneti idő alatt is segítsünk a bajon. De akkor, mikor teljesen tájékozatlanok voltunk az iránt, hogy minők azok a differentiák, melyek az egyes megyék közt fennállanak, midőn e tekintetben semmi oly biztos támpontunk nem volt, hogy a törvényhozás elé megnyugvással léphettünk volna, akkor mást nem tehettünk, mint azt, hogy ilyen percentualis javítást indítványoztunk, ismétlem, nem egyesek illetményeinek javítására, hanem a megyék dotatiójának megállapítására, a melyen belül a megye autonom hatáskörében, esetleg az általa megállapított más mód szerint fogja azt a percentualiter neki adott összeget a szükséghez képest felosztani, és azért lényegesen más az, mintha az állami tisztviselőkre alkalmaztatnék a percentualis javítás. De kijelentem, hogy nekem is az a meggyőződésem és a kormánynak is az az álláspontja, hogy ha indokoltan lehet a megyék dotatióját felemelni most, midőn csak a szükség érzetével állunk szemben, de a megoldás módozataira nézve közelebbi támpontunk nincs, úgy az nem jelentheti azt, hogy e dotatióemelést örökre tartsuk fenn, hanem arra kell, hogy utaljon bennünket, hogy a megoldás módozatai iránt is további tájékozást nyerjünk és ennélfogva a dotatiónak a szükséghez mért felosztása iránt legközeleeb a törvényhozásnak külön előterjesztést tegyünk. *(Helyeslés jobb felől.)*

De, hogy visszatérjek azon kérvényekre, a melyek oly nagy számmal adattak be, és a melyekből Horánszky Nándor képviselő úr megint egy argumentumot méltóztatott felhozni annak bizonyítására, hogy mily rossz a javaslat: nem tagadhatok meg magamtól egyet, t. i. azt, hogy ha a t. képviselő úr azt a 300 kérvényt elolvasta, — a mint hogy elolvasta, vagy legalább foglalkozott velük, — . . .

Horánszky Nándor: El is olvastam!

Wekerle Sándor ministerelnök és pénzügyminister: . . . Hiszen a pénzügyi bizottság igen alaposan foglalkozott velük, nagy részüket figyelembe is vette, de ha a t. képviselő úr a 300 kérvényt újból elolvassa . . . .

Horánszky Nándor: Azt már nem teszem! *(Élénk derültség.)*

Wekerle Sándor ministerelnök és pénzügyminister: El fogja olvasni, megmondom miért. Abból egy argumentumot meríthet, t. i. a kormányjavaslat ellen igen sok kifogás van, de a 300 kérvény közül egyetlen egyet sem fog találni, a melyből támpontot meríthetne az ő percentualis fizetésemelésére. Tehát a 300 kérvényre mi vagyunk jogosítva hivatkozni, a kik e 300 kérvényben foglaltaknak egy részét figyelembe vettük, a mennyiben méltányos, a jövőre is figyelembe fogjuk venni, de a t. képviselő úr, a ki ellen mind a 300 kérvény szól, — mert azokban egy fia sem akad, a ki azt akarná, a mit ő akar, — ezen kérvényekre nem hivatkozhatik. *(Élénk helyeslés és tetszés jobb felől.)*

A felhozott indokok alapján kérem a t. házat, méltóztassék a határozati javaslatok mellőzésével a törvényjavaslatot elfogadni. *(Hosszantartó helyeslés és éljenzés a jobboldalon. Felkiáltások a jobboldalon: Öt perczuyi szünetet kérünk!)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: A felfüggesztve volt ülést ezennel megnyitom. Folytatjuk a tanácskozást. Az előadó úr kíván szólani.

Pulszky Ágost, a pénzügyi bizottság előadója: T. ház! A frázisokat, azt hiszem, melyek esetleg e discussio folyamában felmerültek, gyökeresen elseperte a t. ministerelnök úr beszéde, és így rám csak igen kevés czáfolni való marad azon állításokból, melyek

Digitized by Google

a t. túloldal részéről e vitában felhozattak. De mielőtt a tárgyilagos argumentumok czáfolatába bocsátkoznám, legyen szabad egy személyes kérdésre nézve megjegyzést tennem, a mit eddig azért nem cselekedtem, — bár megvallom, nehezemre esett magamat visszatartóztatni, — mert nem akartam a múlhatatlanúl szükségesnél többször igénybe venni a t. ház figyelmét. Legyen ez mentségem arra, hogy a magam és a pénzügyi bizottság állásának komolysága érdekében előbb nem szólaltam fel. Mert különben egy perczig sem tűrhettem volna refutatio nélkül azt, a mi itt tegnap és már tegnapelőtt is felhozatott, mintha én azt az állásomat, melyben, mint a pénzügyi bizottság előadója szereplek, arra használtam volna fel, hogy egy hozzám közel állónak állását magasabb díjosztályba helyezzem. De mert nem akartam a t. ház figyelmét gyakrabban igénybe venni, tűrtőztettem indignatiomat. Mert a ki legkevésbbé foglalkozott a kérdéssel, tudhatja, hogy midőn a tabellák kérdése tárgyaltatott a bizottságban, nem is voltam a javaslat előadója, s midőn a vallástügyi ministerium körébe tartozó állások tabellái voltak napirenden, könnyen felfogható okokból, melyeket, azt hiszem, a képviselő urak is méltányolni fognak, az ülésen egyáltalában részt nem vettem. Egyáltalában azok, a kik képviselői működésemet figyelemmel kísérték, tudhatják, hogy soha semminemű tekintetben oly ügyben fel nem szólaltam, melyben akár én személyesen, akár valamely hozzám tartozó lett volna érdekelve. De tartozom megjegyezni azt is, hogy különös fogalommal birhatnak a t. képviselő urak a pénzügyi bizottság tárgyalásainak komolyságáról, és az ellenzéki képviselő urak ottani szerepléséről, ha lehetségesnek tartják, hogy a táblázatok átnézése alkalmával személyes motivumok dönthetnek. S constatálom újból, hogy az ellenzék részéről sem, — pedig az ellenzéki képviselők igen nagy szorgalommal és figyelemmel vettek részt e tanácskozásokon, úgy az általános, mint a részletes tárgyalásokon —

Eötvös Károly: Szoktak!

Pulszky Ágost előadó: Tudom, hogy szoktak, de épen Eötvös t. képviselő úrra az elismerés teljes mértékben nem terjedhet ki, mert a tabellák átnézésénél ő nem vett részt. *(Derültség a jobboldalon.)* De, mondom, az ellenzéki képviselő urak részéről nem történt egyetlen felszólalás sem, a mely arra utalt volna, hogy a tabellák felülbírálása alkalmával bárminő személyes motivum bármikor latba esett volna. Ezt tartottam szükségesnek személyes kérdés czímén megjegyezni. *(Felkiáltások a szélső balon: Ki mondta? Egy hang jobbról: Eötvös is érintette!)* A t. képviselő úr maga is reflektált erre ....

Szalay Károly: Én nem mondtam, hogy az előadó úr befolyást gyakorolt volna!

Pulszky Ágost előadó: És épen azért tartottam szükségesnek azt megjegyezni, mert legyenek meggyőződve, hogy más oldalról jött felszólalást egyáltalán figyelembe sem vettem volna.

A mi már most a fenmaradó kérdéseket illeti, legyen szabad csak egész röviden még Reitter t. képviselő úr azon argumentumára reflektálnom, mintha a bizottság eljárása ellentétben állott volna azokkal az elvekkel, melyeket a bizottság maga elé tűzött. A budapesti segédtelekkönyvvezetők példájára hivatkozott, kik magasabb rangosztályba helyeztettek volna, mint a vidékiek. Bocsánatot kérek, ez nem áll; *(Halljuk! Halljuk!)* nem áll pedig annyiban, mert nem helyeztettek magasabb rangosztályba, mint segédtelekkönyvvezetők, hanem telekkönyvvezetői rangba helyeztettek, s ez által megszünnek segédtelekkönyvvezetők lenni és mint telekkönyvvezetők szerepelnek. Így tehát itt nincs segédtelekkönyvvezető. Budapesten eddig volt hét; ezen hét állás közől egy megüresedett, még mielőtt a pénzügyi bizottság tárgyalásait folytatta volna, a többi hatra kimondatott, hogy azok telekkönyvvezetői ranggal bírjanak.

Horánszky Nándor: Én indítványoztam!

Pulszky Ágost előadó: Igenis Horánszky Nándorképviselő úr indítványára történt, így tehát azon állítólagos ellentét, mely a bizottság eljárása és az általa hangoztatott elvek közt fennállana, fenn nem áll.

Továbbá, a mi, — erre különben a miniszterelnök úr is reflektált, — a gazdasági intézetek és a bányászakademiai tanárok kérdését illeti, erre nézve ki lett mondva az illető szakminister úr által is, hogy ezek csak azért nem foglaltattak bele a tabellákba, illetőleg a rangfokozatba, mivel a legközelebbi költségvetés alkalmával ezen állásoknak végleges rendezése van szándékba véve, ez pedig a legközelebbi időkben következvén be, nem látszott szükségesnek egy ideiglenes beosztást eszközölni. *(Egy hang a szélső balon: Addig nem kapnak javítást?!)* A mi a javítás kérdését illeti, erre nézve megjegyzem, hogy a költségvetésben egy átlagos összeg van felvéve. Ezen átlagösszeg kiosztására vonatkozólag bizonyos elvek állapíttattak meg, és ebben részesültek és részesülnek több branchból olyanok, kik a táblázatba felvéve nincsenek; de ezt véglegessé tenni nem lehetett, mert a rangosztályba sorozás nemcsak rövid időre van eszközölve, hanem állandó alapúl szolgál, annak daczára, hogy a jövő költségvetésében azon mértékben, a mint az állam financziális helyzete azt megengedi, lehetővé lesz téve, hogy

Digitized by Google

mindezen esetekben, és különösen aránytalanságok fenforgása esetén a fizetésjavítás eszközöltessék.

A főkifogás, mely a túloldalról tétetett, és mely úgy Horánszky Nándor, mint Eötvös Károly és a határozati javaslataikat támogató képviselő urak argumentacziőin végig vonúl, mindig az volt, hogy ezen javaslat által teremtünk egy bureaucraticus osztályt, meg teremtjük a bureaucratiát azon rossz értelemben, a melyben a ministerelnök úr felszólalásában annak kinövéseit ecsetelte. Engedelmet kérek, épen a ministerelnök úr is megjegyezte azt, hogy semmi újabbat nem teremtünk, hanem a rendszer, a mely fennállott, egyszerűen szabályoztatik rendszeresíttetik, de gyökerében meg nem változtattatik. A ministerelnök úr igen helyesen jelentette ki azt, hogy a mitől a t. képviselő urak tartanak, s a mit támadnak, az nem a rendszertől függ, nem azon nagy értelemben vett bureaucrátiából, hanem függ egészen más tényezőktől, és én ahhoz, a mit e tekintetben a t. ministerelnök úr mondott, csak egyet vagyok bátor megjegyezni, azt, hogy azon veszélyek és károk, a melyektől önök féltik a hazát, az úgynevezett bureaucraticus rendszer túlkapásai ellenében, mai nap nagyon túlozva vannak minden lehető körülménynyel szemben, és lényegileg legnagyobb részben nem is léteznek. Ezek minden hivatalnoki rendszertől függetlenül jöttek létre, és leginkább kifejezésre jutottak oly országban, a hol legkevésbé várta volna az ember épen a hivatalnoki rendszer lazasága következtében. Ez az ország pedig Anglia volt. Igen jól tudja mindenki, a ki az ötvenes évek történetét figyelemmel kiséri, hogy a krimi háború és azon discussiok folyamán, melyek a krimi háború alatti administratio egyes részleteit feltüntetik, mily világosan tünt ki az a vörös-szalag rendszer, a »red bard system«, mely a bureaukrátia kinövéseivel és rossz oldalaival a rendszerességnek minden jó oldala nélkül Anglia közönségét valóban meglepte.

Eötvös Károly: Csak a pedantéria lepte meg!

Pulszky Ágost előadó: Engedelmet kérek, nem a pedantéria, hanem az a rendszer, mely hosszadalmasságával, levelezés szaporításával az ügy lényegét szem elől tévesztette, mely lehetetlenné tette azt, hogy a hadsereg számára szállított küldemények oda jussanak, a hova kellett volna, a melynek következtében a londoni hivatalokban az akták tömegesen fölszaporodtak, ott pedig, a hol élelemre lett volna szükség, az emberek éhen haltak, a kórházakban pedig még ágyakat sem lehetett találni. *(Egy hang a szélső balon: Ez Ausztriában is megtörtént!)* Igen, megtörtént Ausztriában is. De azt is kellene tudniok az igen t. képviselő uraknak, hogy a segítség nem törvényhozási úton volt eszközölhető, valamint az administratio rendszerének és életének javítása nem törvényhozási intézkedésekkel eszközölhető. Mi által eszközölhető ez, és mi által válik az ily esetek ismétlődése majdnem lehetetlenné, és miért nem kell mai napság bármilyen rendszer mellett is ilyen következményektől félni? Azért, mivel az újkornak van egy nagyhatalma még a törvényhozáson kívül, mely sok tekintetben hatalmasabb még a törvényhozásnál magánál is és ez az általános hatalom: a közvélemény, melyet a sajtó és a nyilvánosság juttat érvényre, és a mely mellett a mikor a panaszoknak oly mértékét látjuk a sajtóban kifejezésre jutni, minden aprólékosságért, minden visszaélésért, hogy az gyakran szinte tűrhetetlennek látszik; midőn sokszor látszólag hiábavaló dolgokért lármát üt, vagy pillanatnyi sensatiót okoz, és sok tekintetben neheziti az administrativ ügyek intézését: mégis gyökerében lehetetlenné teszi, hogy ily visszaélések hosszú ideig fönnállhassanak, s hogy valamely rendszer hosszabb ideig ferde irányban vezettessék, épen a közlelkiismeretnek fölébresztése és a közfigyelemnek a kóros állapotokra való terelése által. Tulajdonképen a nyilvánosság és a sajtó az, mely a bureaucratiát azon értelemben, a melyben a t. képviselő urak attól félnek szinte lehetetlenné teszi, és Magyarországon a sajtó valóban feladatának magaslatára állott mindenkor és lehetetlenné teszi, hogy hazánkban ilyen visszaélések ismétlődhessenek, hogy hosszú ideig magukat fenntartani képesek legyenek.

Főképen ezen nyilvánossággal szemben, melynek senki sem akar gátat és határt szabni, és erre nem is törekedett senki, szükséges az administrativ kereteket szigorúbban megvonni akként, hogy azon felsőbb fórumok felelőssége, melyek mindig a publikum előtt állnak, támaszkodhassanak az alsóbb fórumok felelősségére, illetőleg támaszt nyerhessenek azon jogban, hogy az alsóbb állásra hivatott tisztviselők közül a legképesebbeket és legkülönbeket kiválaszthassák. És épen azért, a rangosztály, vagy a mint most mondani fogjuk, — és e tekintetben örülök, hogy a ház minden oldala egyetértésre jutott, — díj- vagy fizetési osztály tekintetében azon elv fentartatik, hogy egyikről a másikra való átmenetel mindig az érdem és a képesség latolgatásától tétessék függővé, és csak ezen osztályokon belül a fizetési fokozaokban történjék előmenetel ancienitás szerint. *(Helyeslés a jobb oldalon.)*

A mi a különféle szolgálati ágak közötti arányosságot illeti, ez ugyan különféle oldalról meg lett támadva, de ha a t. képviselő urak azon kimutatást megnézik, mely a melléklet 164.

Digitized by Google

lapján foglaltatik, azt fogják találni, hogy abban a 22 millió 200 ezer forint fizetésnek megfelelőleg 2,600.000 forint fizetés-emelés eszközöltetik, tehát közel 12% átlagos emelés. És ha az egyes ministeriumokon és szolgálati ágakon végig megyünk, azt fogják látni, hogy igen csekély létszámmal bíró szolgálati ágak kivételével a többiek valamennyiében meg van tartva az arány úgy, hogy különösen a bírói karnál az igazságügyministerium költségvetésében 8 millió 200.000 forint fizetés mellett ugyancsak 880.000 forint fizetésemelés tapasztalható, a miből kiderül az, hogy a bírói kar fizetésemelése teljesen arányban áll azon fizetésemeléssel, mely a többi tisztviselői osztályoknál mutatkozik és hogy azon kiváltságos helyzet, a mely a bírói kar teendőire és körülményeire való tekintettel törvényeink által annak ezelőtt biztosittatott, ezentúl is a többiekkel szemben ugyanazon mértékben fennáll. *(Egy hang a szélsőbalon: Az irnokok mellett!)* Nem az irnokok mellett, a mi kiderül még abból is, hogy az V. rangosztályba sorolt összes 149 tisztviselő közül 69 a bírói karhoz tartozik; hogy a VI. rangosztályba sorolt összes 452 tisztviselő közül 294 a bírói és ügyészi karhoz tartozik, tehát több mint az egész létszám fele. És ezt egyáltalában nem azért hozom fel, hogy a bírói kart irigység tárgyává tegyem, hanem egyszerűen felhozom annak a bizonyitására, hogy egyáltalában nem áll az, mintha a bírói kar előmenetel tekintetében azoktól a kik ezen törvényjavaslatot alkották és a ház elé terjesztették, figyelembe nem vétettek volna, és figyelembe nem vették volna mindazok, a miket a törvényhozás már előzetesen, mint különös tekintetet érdemlőket méltatott; valamint igazolására hoztam fel annak, hogy e törvényjavaslat megbirálása alkalmával minden tekintetben azon nézetek, a melyek általában egyes törvényeinkben kifejezésre jutnak s a melyek alkotmányunk és bírói szervezetünk kiépítésénél lassanként köztudomásra jutottak, külön-külön figyelemre méltattattak.

A mi a határozati javaslatokat illeti, melyek a túloldalról beterjesztettek, azokra vonatkozólag igen kevés megjegyzendőm van.

Horánszky igen t. képviselő úr határozati javaslatát illetőleg világossá vált, hogy a fizetésfelemelés, ha percentualiter eszközöltetik, a legnagyobb egyenetlenségeket idézi elő és talán épen a bírói és tanári karra vonatkozólag sokkal kevésbbé kedvező megoldáshoz vezetett volna, mint a minő megoldás foglaltatik a jelen előterjesztés lapjain.

Csak egy argumentumot kell erre vonatkozólag még figyelembe venni. Ez az volt, hogy állitólag, a mint, — gondolom, — Polónyi t. képviselő úr kifejezte, politikai párt-agitatio nélkül a kérvényeknek óriási tömege érkezett be, s ebből az nyilvánúl, hogy engesztelhetetlen gyűlölség sympthomái mutatkoznak a hivatalnoki karban a parlamentarismus ellen, s ebből kitűnik Horánszky t. képviselő úr szerint az, hogy ha titkosan szavaztatnánk, a többség azt kívánná, hogy maradjon meg a régi állapot.

Hát bocsánatot kérek, a kérvények tömegéből egyáltalán nem ez tűnik ki, sőt abból az sem tűnik ki, hogy számos kérvényben még azon megoldások is, a melyek e javaslatban foglaltatnak, sérelmeseknek jelentik ki. Az tűnik ki ebből, t. ház, hogy azon hosszú idő alatt, a mig a javaslat a ház asztalán feküdt, és mig a pénzügyi bizottság tárgyalásainak alapját képezte, természetesen folyvást növekedtek a remények, az igények; *(Igaz! Úgy van! Úgy van! jobb felől.)* hogy azon mértékben, melyben az egyes kérvények sikere folytán ily remények vagy igények kielégíttettek, természetesen az a gondolat villant meg igen számos hivatalnok agyában, hogy ha sikerre a kérvényezés vezet, kérvényezzünk többet, valamit talán csak kapunk. *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)* De nem az tűnik ki belőle, hogy e remények oly szilárd alapon épültek volna még az illetők meggyőződésében is, a mely alap egyáltalán oly méltányos és humánus eljárás mellett, a minőben e kérvényeket a pénzügyi bizottság részesitette, szétoszlatható ne lett volna. Hisz eddig is találkoztunk e kérvények között olyanokkal is, hogy miután azt látták, hogy nem tizenkét, hanem csak tizenegy díj vagy fizetési osztály fog e jövőre nézve fennállani, eddig pedig a IX-ik osztályban voltak az illetők és most is, habár a IX-ik osztálynak javadalmazása tetemesen magasabbra emeltetett, a IX. osztályban maradnak az illetők: sérelmet szenvednek azért, mert közelebb jutnak a végéhez, mint előbb voltak, mert most csak két fizetési osztály van mögöttük, előbb pedig három volt. Midőn tehát oly kérvényekkel és panaszokkal találkozunk, ezeket nem tekinthetjük olyanoknak, a melyek a munkálat elvei s a munkálat sikere ellen komoly argumentumokúl szolgálnának. Bárminő reform helyeztetik kilátásba, az állam bárminő terén tűzzük ki a javítás szükségét, mindig be fog bizonyúlni az, hogy igazolatlan remények is fognak keltetni s hogy igazolatlan várakozások is fognak felköltetni. Csakhogy, ha a törvényhozás bölcsen intézkedik s a kellő meggondolással jár el, akkor a történt elhatározás után e várakozások és remények elsímúlnak, mindenki megtalálja a maga kellő helyét, és tovább senki sem bolygatja ezt a kérdést.

Az ellenkező eredmény következnék be azonban Horánszky Nándor képviselő úr hatá-

Digitized by Google

rozati javaslatának elfogadásával. Ha azt mondanók ki, hogy ez idő szerint csak perczentuális javítás fog folyóvá tétetni és kilátásba helyezzük, egy közelebbi vagy távolabbi, de bizonytalan jövőben a kérdésnek ismét gyökeres revisióját, akkor mindazon remények és várakozások, a melyekről tudom, hogy a képviselő úr sem találja minden részükben igazoltaknak, még megnövekednének, mint a lavina és szinte elsöpréssel fenyegetnének bárminő észszerű javaslatot, mely a ház asztalára kerülne. *(Helyeslés jobb felől.)* Azért kérem a t. házat, méltóztassék legjobb belátása szerint határozni akárhogy, meggyőződésem szerint legjobb az előttünk fekvő javaslat, de semmi esetre se méltóztassék elfogadni oly javaslatot, a mely a kérdés megoldását elodázza, mert az elodázás úgy az ország valamint a hivatalnokok pénzügyi helyzetére nézve s az ország békéjére és nyugalmára vonatkozólag minden tekintetben csak káros következményekkel jár. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Még Horánszky Nándor és Eötvös Károly képviselő urakat illeti a zárszó. Az idő előrehaladván, gondolom, méltóztatnak hozzájárúlni, hogy a képviselő urak zárbeszédeiket a legközelebbi ülésben mondják el, *(Helyeslés.)* melyre nézve tegnapi javaslatomtól eltérőleg azon javaslatot teszem a t. háznak, méltóztassanak hozzájárúlni, hogy ne csak kedden és szerdán, de hétfőn se tartassék ülés, *(Helyeslés.)* úgy, hogy a legközelebbi ülés csütörtökön tartassék, a melynek napirendjén a zárbeszédek megtartása, esetleg a részletes vita volna ezen törvényjavaslat felett. Méltóztatnak ehhez hozzájárúlni? *(Helyeslés.)* Ennek értelmében van megállapítva a jövő ülés ideje és napirendje.

Attérünk most az interpellatiokra. Várady Károly képviselő urat illeti a szó.

Várady Károly: T. képviselőház! Egészen röviden kívánom interpellatiomat indokolni. Egyik része illeti a belügy-, a másik pedig az igazságügyminister urat. Az eset az, hogy egyik budapesti polgárt egy büntető peréből kifolyólag a rendőrség oly brutalis módon tartóztatott le, a mely csakugyan az emberi méltóságot mélyen sérti, úgy, hogy azokban, a kik annál a letartóztatásnál jelen voltak, tényleg a legnagyobb felháborodást keltette. A helyett, hogy hosszasabban indokoljam interpellatiomat, leszek bátor t. ház a »Budapesti Ellenőr« czímű jogi szaklapnak erre vonatkozó tudósítását röviden felolvasni és azután áttérni interpellatiom másik részére, mely az igazságügyminister urat illeti. Ez a szaklap, melyet egy intelligens egyén szerkeszt, s mely teljesen megbízható, úgy adja elő az esetet, hogy január hóban, gondolom 6-án délután 3—4 óra közt, a mikor a legtöbb ember jár a Hatvani-úton, a főkapitányság négy detectivje hirtelen rávetette magát egy nyúgodtan sétáló öreg úrra, bevonszolván őt a 16. számú ház kapuja alá. A szegény öreg kétségbeesett kiáltással roskadt meg a támadás alatt. A kapuban aztán felháborító jelenet játszódott le. A szegény öreget rángatták, lökdösték, ujjait csavargatták, a védtelen öreg hasztalan könyörgött zokogva a detectivekhez.

T. ház! Nem akarom tovább olvasni; az eljárás brutalis, és interpellatiom arra az esetre vonatkozik.

Az interpellatio második része az igazságügyminister urat illeti. Az eset az, hogy az a szegény ember, a ki ellen a bűnügyi kereset folyamatba tétetett, a vizsgálat megkezdetett, azonban teljesen szabályellenesen, a vizsgálatot nem vizsgáló bíró vezette, hanem egy joggyakornoknak adták a kezébe, a ki sem németül nem tudott, sem tolmácsot nem alkalmazott, a vádlott pedig nem értett magyarúl, a miből félreértés, támadt és oly értelmű nyilatkozatot vett jegyzőkönyvbe, mintha a vádlott, a kinek semmi baja nincs, hosszabb ideig elmebeteg lett volna, holott a vádlott soha beteg nem volt és ilyen nyilatkozatot nem is tett, hanem a jegyzőkönyv felvétele alkalmával pusztán felháborodásáról beszélt. Azonban ennek daczára az elmebetegség gyanújába kevertetett és a törvényszéki orvos véleményére az országos tébolydába szállíttatott, daczára annak, hogy számos tekintélyes fővárosi orvos, köztük tekintélyes elmegyógyászok, bizonyították, hogy ép elméjű. És daczára annak, hogy a Curia világos útasítására a vádlott még egy második törvényszéki orvossal lett volna megvizsgálandó, ezt nem tették, hanem a budapesti büntető törvényszék rendeletére a lipótmezei országos tébolydába szállították és ott megfigyelés alatt tartják.

Hát, t. képviselőház, ilyen eset előfordúlt máskor is, előfordúlhat a jövőben is, de a mi valóban felháborító érzelmeket kelthet minden méltányos érzetű emberben, az, hogy ilyen megtörténhetett oly esetben, midőn számos más orvos a törvényszéki orvos véleményének ellentmondott. Ilyen körülmények között csakugyan megfontolandó, vajjon ki lehet-e szolgáltatni az állampolgárokat annak, hogy csak törvényszéki orvos vizsgálja meg, és ha más egész csoport szakember azt mondja, hogy annak az embernek baja nincs, mégis elmeháborodottnak nyilvánittassék.

Ennélfogva van szerencsém interpellatiomat benyujtani, s kérem annak szíves felolvasását.

Elnök: Méltóztatik kívánni, hogy az interpellatio felolvastassék? *(Felkiáltások: Nem kívánjuk!)* Az interpellatio tehát közöltetni fog a belügyi és igazságügyi minister urakkal.

Digitized by Google

T. ház! Most Fenyvessy Eerencz képviselő úr teszi meg interpellatioját.

Fenyvessy Ferencz: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Senki nálamnál nem örül jobban, mikor akár sajtó útján, akár magán úton hírét veszem annak, hogy valamely vármegyében, vagy egy derék magyar városban mozgalom indúl meg arra nézve, hogy ott valamely felsőbb iskola létesíttessék. Nincs is nemesebb, hazafiasabb czél annál, mintha egyesülnek egyes megyék és városok polgárai, és főleg a különböző vidéken lakó, különböző vallású polgárok arra, hogy maguknak, gyermekeiknek, megyéjüknek, az egész vidéknek és ezáltal a hazának egy emeltyűjét a kulturának és a közművelődésnek biztosítsák. Hiszen, t. ház, köztudomású, hogy Magyarországon ma is aránylag kevés a középiskola; 50.000 intelligens, a tudományos pályára készülő ifjú számára van körülbelül 180—183 közepiskola, és e számnak is kevesebb az értéke az által, a mit a t. minister úr helyesen fejezett ki, midőn pár évvel ezelőtt beköszöntő programmbeszédét a házban tartotta, hogy t. i. hazánkban a középiskolák elhelyezése olyan, hogy némely vidék nagyon is bővelkedik középiskolákban, más vidék pedig absolute azok hiányában szenved. Pedig ez a kérdés; és ezt hangsulyozom, mert interpellatiomnak ez némileg hátterét képezi. Ez a szempont az állam és a kormány előtt kétségtelenül irányadó akkor, midőn valamely felekezeti iskolának állami segélyt ad és biztosít. *(Úgy van! jobb felől.)*

Igen t. ház, szükségünk van ilyen felsőbb iskolákra és a magyar nemzetnek mindig hálával és elismeréssel kell lenni azok iránt, a kik felsőbb iskolák létesitése által bajnokai lesznek a magyar kulturának. Mert igenis, ilyen felsőbb iskolák, melyek magyar nyelven, magyar érzéssel tanítanak, valóságos védbástyái a magyar nyelvnek, melyre nagyon áll Petrarca mondása, hogy: az én nyelvem erősebb torlasza Italiának, mint Germania minden Alpesei. Igenis, ezen iskolák védbástyái a magyar közművelődésnek, annak a kulturának, a melyről Deák Ferencz mondta, hogy valamely nemzetnek csak akkor lehet biztos politikai jövője, ha felemelkedik az általános műveltség színvonalára és azon tovább akar haladni.

T. ház! Valóságos nyereség tehát, valóságos újabb diadala a kulturának, ha egy ily felső iskola létesül valahol, és valóságos veszteség, valóságos szégyene a közművelődésnek, egy ily iskola megsemmisítése, mert egy főiskolának feloszlatása, megsemmisítése mely ismétlem, magyar vidéken, magyar nyelven és magyar traditioval nevelt katonákat és nem egyszer vezéreket a magyar culturának, nem egyéb, mint oktalan, talán erőszakos rombadőlése egy szellemi védbástyának.

Veszprém megyében, az országnak van ily védbástyája Pápán a százados főiskolában, a melyet egykor a pápai ev. ref. egyház alapított, és a melynek számára, tisztán és kizárólag ennek számára számos alapítvány lett letéve, a melyhez hozzányúlni senkinek joga nincs. Ezen főiskola 1791-ig a pápai ev. ref. egyház által lett fentartva, akkor aztán »pártfogásába« lett adva a dunántúli ev. ref. egyházkerületnek.

A század elejétől fogva azonban Rév-Komárom részéről megindúlt egy mozgalom, hogy a pápai százados iskola, a mely egy Petőfit, egy Jókait adott a nemzetnek, mely a tanügy terén egy Tarczyt, egy Bocsort adott, tétessék át Komáromba.

Folyton és folyton szíttatott a komáromiak részéről e mozgalom, míg végre maga a király elé került az ügy, a ki aztán 1847-ben egy királyi leirattal Pápa javára döntött. Nem régen megint megújúlt Komáromban a mozgalom; elvenni Pápától a főiskolát és áttenni Komáromba. Megindúlt egy mozgalom, nem olyan mozgalom, t. ház, a melyről beszédem elején megemlékezni bátor voltam, nem oly mozgalom, hogy teremtsünk a magyar kulturának egy új védbástyát, hanem egy oly mozgalom, hogy vegyünk el más várostól azt, és más megyének, más magyar vidéknek rovására, kárára teremtsünk magunknak könnyű szerrel egy főiskolát. (*Mozgás.*) Egy ilyen mozgalom lehet önző érdeke egy városnak, de nem lehet érdeke a magyar culturának.

Én ebbe a kérdésbe nem avatkoztam volna bele addig, míg e kérdés tisztán és kizárólagosan csak a dunántúli ev. ref. egyházkerületnek volt belügye, mert az autonomia, ehhez idegen embernek semmi köze. Hanem e mozgalom már túllépett a felekezeti határon, a mennyiben Komárom vármegye, mint Komárom városa, tehát testület és nem egyházkerület, segélyt szavaztak meg és az a 100-as bizottság, mely a mozgalom élén áll, felekezeti különbség nélkül tekintélyes férfiakból alakúlt; azon kivül Veszrém városa nem rég 20.000 frtot, Pápa városa pedig nem rég 30.000 frtot ajánlott fel Pápának. Ez tehát már társadalmi kérdés, a melyhez hozzászólani mindenkinek joga van, a ki a kultura iránt csak legkevésbbé is érdeklődik. *(Helyeslés jobb felől.)*

Én csak egyetlenegy kérdésre szoritkozom interpellatiomban, mert a komáromi mozgalomban nyiltan utalás történik arra, hogy azt a 80.000 frtot, a melyet a t. cultusminister úr a képviselőház által a költségvetésben megszavazva egyenesen és tisztán a pápai főiskolának adományozott építési czélokra, azt ha Komáromban

Digitized by Google

főiskola lesz, egyszerűen átveszik majd Komárom számára.

Ez már a képviselőházhoz tartozik, és én előre is tiltakozom az ellen, hogy bárki is paczkázhasson a cultuskormány által a képviselőház beleegyezésével valamely czélra adományozott államsegélylyel, és azt már előre combinatioba vehesse vagy plane azt magának vindicálhassa. *(Helyeslés jobb felől).* Ezt a cultusminister úr az országgyűlés beleegyezésével a pápai főiskolának adományozta, és a nélkül, hogy akár á képviselőházat, akár a t. minister urat megkérdeznék a komáromiak, elvenni az államsegélyt nem szabad. Ez alapon vagyok bátor, nem a magam megnyugtatására, mert előttem a tényállás világos, hanem sokaknak megnyugtatására a következő interpellatiót intézni a t. cultusminister úrhoz:

Interpellatio a vallás- és a közoktatásügyi minister úrhoz.

Tekintettel azon mozgalomra, mely Komárom-megye és városa által támogatva oda irányúl, hogy a pápai ev. ref. főiskola Pápától elvétessék és Révkomáromba helyeztesék át;

s tekintettel különösen arra, hogy a mozgalomban nyiltan azon 80.000 frt államsegélyre tétetik utalás, melyet a közoktatási kormány a pápai ev. ref. főiskolának építési czéljaira határozott adni, és mely az államköltségvetésben is megszavazva lett:

kérdem a t. minister urat, hogy a kérdéses 80.000 frt államsegély csakugyan a pápai ev. ref. főiskolának határoztatott-e adatni építési czélból? *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Gr. Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi minister: T. ház! A kérdés, melyet a t. képviselő úr hozzám intézett, oly egyszerű, hogy a t. ház kegyes engedelmével azonnal megadhatom rá a választ. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nem kívánok reflectálni arra az indokolásra, melylyel a t. képviselő úr élt, hanem ki kell emelnem azt, hogy arról a mozgalomról, mely megindúlt oly czélból, hogy a jelenleg Pápán levő ev, ref. főiskola Komáromba helyeztessék át, nekem csak a hírlapokból van tudomásom, a mi másképen nem is lehet, lévén ez olyan ügy, mely tisztán az illető hitfelekezethez tartozik, és az illető hitfelekezet által intézendő el, a mely tehát az illető hitfelekezet egyházi főhatósága intézkedésének tárgyát képezi, és én ez ügyben állást csak akkor foglalhatok, a midőn az elintézésről hivatalos tudomásom lesz. *(Helyeslés.)*

A kérdés tulajdonképi lényegére, t. i. arra, hogy a 80.000 forintnyi segélyt mire adta a törvényhozás, úgy látom, már megadta a választ a t. képviselő úr maga, mert a segély kétségen kívül a pápai ev. ref. főiskolának adatott. Tanúskodik a mellett az eredeti megállapodás, mely e tekintetben az iskolafentartó és a közoktatásügyi kormányzat közt létrejött; tanúskodnak e mellett a költségvetések indokolásai, melyek évről-évre tudomására juttatják a t. háznak, hogy ezen összegből mennyi szolgáltatott ki, vagy mennyi szándékoltatik a legközelebbi évben kiszolgáltattatni. Önként értetik, hogy a közoktatásügyi kormányzatnak, illetőleg a törvényhozásnak ilyen intézkedése csak új törvényhozási intézkedéssel változtatható meg. *(Élénk helyeslés)*

Kérem a t. házat, méltóztassék e válaszomat tudomásúl venni. *(Élénk helyeslés.)*

Fenyvessy Ferencz: T. ház! Minthogy a t. minister úrnak interpellatiora s nem egyszersmind beszédemben előterjesztett indokolásra adott válasza tisztán megfelel a törvényhozás intézkedésének, kimutatja, mi volt a kormánynak, a képviselőháznak e kérdésben az intentioja, és ezzel azt, a mit elakartam érni, elértem, a választ örvendetes tudomásúl veszem. *(Helyeslés.)*

Elnök: Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a ház a minister úr válaszát tudomásúl veszi. *(Helyeslés.)*

A legközelebbi ülés ideje és napirendje már meg lévén állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 50 perczkor.)

Digitized by Google

NÉVMUTATÓ.

(A vastagabb számok az üléseket jelölik, melyekben az illetők működtek; a többi szám jelöli a lapokat, hol az illetők felszólalásai vagy beszédei kezdődnek, vagy szólási szándékuk van kifejezve.)

Elnökök:

B. Bánffy Dezső **139—157.**
Gr. Andrássy Tivadar **154.**
Bokross Elek **151—153.**

Jegyzők:

Bernáth Dezső **141, 149—155, 157.**
Gr. Esterházy Kálmán **139—140.**
Horváth Ádám **139—140, 142—147, 156.**
Josipovich Géza **141—147.**
Molnár Antal **140, 142, 145, 147, 148, 151—157.**
Perczel Béni **139, 147—157.**
Schóber Ernő **141—151.**

Előadók:

Beöthy László:

Balogh János mentelmi ügyében **140.**
Drakulics Pál mentelmi ügyében **140.**
Gyürky Ábrahám mentelmi ügyében **140.**
Dr. Kék Lajos mentelmi ügyében **140.**
Papp Elek mentelmi ügyében **140.**
Pázmándy Dénes mentelmi ügyében **140.**
Sima Ferencz két rendbeli mentelmi ügyében **140.**
A mentelmi bizottság jelentése Tisza István, Drakulics Pál, Sima Ferencz és Papp Elek mentelmi ügyeiben **154.**

Gr. Bethlen Balázs:

Az aradi és csanádi egyesült vasútak részvénytársaság hálózatához tartozó vasútvonalak engedélyokmányainak és engedélyokiratainak egyesítéséről, továbbá a békés-csanádi helyi érdekű vasútnak és a balaton-szentgyörgy és somogyszobbi helyi érdekű vasút engedélyezéséről szóló törvényjavaslat benyujtásáról;
a kereskedelmi ministernek az eszék-batrinai helyi érdekű vasút és pleternicza-pozsegai szárnyvonalának engedélyezéséről, továbbá a murányvölgyi helyi érdekű vasút engedélyezéséről, a nagybecskerek-pancsovai helyi érdekű vasut engedélyezéséről, a szentes-hódmezővásárhelyi helyi érdekű gőzmozdonyú vasút engedélyezésének megtörténtéről, végre a zsebely csákovári helyi érdekű vasút engedélyezéséről szóló jelentés tárgyában **146.**

Dániel Ernő:

A ragadós tüdőlob kiirtásáról szóló törvényjavaslatról **148.**

Darányi Ignácz:

Mint a VI. biráló bizottság elnöke a b. Atzél Béla választása ellen beadott kérvényről **139.**

Fáy Gyula:

A gazdasági bizottság jelentése az országgyűlési gyorsiroda tagjainak kérvénye tárgyában **140.**
A képviselőház február havi költségvetésének előirányzatáról **155.**

Horváth Béla:

A kérvények V. sorjegyzéke.

Kalán János és társai budapesti lakosok állandó munkásközvetitő intézet felállitása iránt való kérvényéről **146.**
Gömör-Kishont vármegye közönségének a védtörvény utasitásnak a törvénynyel leendő összhangba hozatala tárgyában való kérvényéről **146.**
Hódmező-Vásárhely város közönségének 50.000 frt állami előleg engedélyezése iránti kérvényéről **146.**
Budapesti ügyvédi kör, pécsi, szatmár-németi,

Digitized by Google

székesfehérvári, eperjesi és zalaegerszegi ügyvédi kamaráknak a sommás eljárásról szóló törvényjavaslatnak módositása, illetve kiegészitése iránt való kérvényéről **146.**

A fiumei iparosok és kézművesek helyzetüknek javitása érdekében való kérvényéről **146.**

Göndöcs Benedek apátnak a magyar haza ezredéves fennállásának megünneplése iránt való kérvényéről **146.**

Maros-Torda, Torda-Aranyos vármegye s Hódmező-Vásárhely és Szeged sz. kir. város közönségének a vadászat gyakorlásáról szóló 1883. évi XX. t.-cz. némely intézkedéseinek módositását czélzó kérvényéről **146.**

Hunyad, Abauj-Torna, Ugocsa és Bars vármegye közönsége a tisztviselők fizetéseinek javitása iránti kérvényéről **146.**

Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye közönségének a vármegye ujjászervezéséről szóló kérvénye ügyében, valamint Kecskemét városának hasonló tartalmú kérvényéről **146.**

Szatmár-Németi sz. kir. város közönsége, Kis-Küküllő és Borsod vármegyék közönsége, Selmecz-Bélabánya sz. kir. város közönsége, Udvarhely és Liptó vármegyék közönsége, Komárom sz. kir. város közönsége és Hont vármegye közönségének országos állatvásárok szervezését czélzó kérvényéről **149.**

A bécsi magyar egylet évi segélyösszeg megszavazására irányúló kérvényéről **149.**

Trencsén vármegye közönsége, Szatmár-Németi sz. kir. város közönsége, Torda-Aranyos vármegye közönsége, Arad sz. kir. város közönsége, Arad, Heves, Szepes és Turócz vármegyék közönsége, Versecz város közönsége, Szeben vármegye közönsége, Győr sz. kir. város közönsége, Veszprém, Udvarhely, Fejér, Hunyad, Zólyom, Bars, Hont és Pozsony vármegyék közönsége, Debreczen és Szeged sz. kir. városok közönségének a fogyasztási adó-átalányösszegnek kirovása körül az 1889 : XXVIII. törvényczikkben megállapitott módnak megváltoztatása iránti kérvényéről **149.**

Brassó és Heves vármegyék közönsége, Kecskemét város közönsége, Székes-Fehérvár sz. kir. város közönsége, Versecz város közönsége, Hajdú és Zala vármegyék közönsége, Debreczen sz. kir. város közönsége, Abauj-Torna, Győr, Liptó, Udvarhely, Ung, Békés, Torda-Aranyos és Turócz vármegyék közönsége, Komárom sz. kir. város közönsége, Hont vármegye közönségének az 1890 : I. törvényczikk 23. §-ának megváltoztatását czélzó kérvényéről **149.**

Tolna vármegye közönségének a kóbor czigányok ügyének országos rendezése iránt való kérvényéről **149.**

Az 1848/49-es honvédegyletek országos központi bizottságának évi dotatiójának emelését czélzó kérvényéről **149.**

Schenk A. Károly budapesti lakosnak elégtétel és kárpótlás iránt való kérvényéről **149.**

Heves vármegyének az 1883. évi tczikkre nézve törvénymagyarázatot czélzó kérvényéről **149.**

A telekkönyvvezetők országos egyletének az 1883 : I. törvényczikk kiegészitése iránt való kérvényéről **149.**

Fehér-vármegye közönségének az esztergomi vasút kiépitésére vonatkozó kérvényéről **149.**

Bereg vármegyei magyar közművelődési egylet és a karánsebesi gör. kel. róm. zsinatnak a tanitói fizetés rendezéséről szóló törvényjavaslatról szóló kérvényéről **149.**

Kőrösi István alacskai lakosnak az urvacsorához szükségelt bornak a fogyasztási adó alól való kivételét czélzó kérvényéről **149.**

Özv. Felter Károlyné Wemmer Evának nyugdíjigényében szenvedett sérelmének orvoslása iránti kérvényéről **149.**

Budapest fő- és székváros közönségének épitési szabályrendelet alkotása iránti jogának törvény által megállapitását czélzó kérvényéről **149.**

Kammerer Ernő :

A vallás- és közoktatásügyi ministernek XXI. évi jelentéséről, és a tanitói nyugdíjintézet és a gyámalap állásáról szóló jelentése tárgyában **151.**

B. Kemény Ákos.

A kérvények VI. sorjegyzéke :

A m.-szentgyörgyi úrbéreseknek és jogutódaiknak az 51/89. sz. curiai döntvény okozta sérelmek orvoslását czélzó kérvénye tárgyában **149.**

Bereg vármegye közönségének a Tisza folyó folytatólagos munkálatairól, valamint a Ferencz-csatorna tiszai torkolatának áthelyezéséről szóló törvényjavaslatra vonatkozó kérvényéről **149.**

Makó város előljárósága az ártér osztályozás által szenvedett sérelmek orvoslását czélzó kérvényéről **149.**

Torda-Aranyos, Udvarhely, Kisküküllő, Alsó-Fehér, Hunyad, Szilágy és Csik vármegye közönségének az erdélyrészi volt földesúri birtokosok által az úrbéri kártalanitások kiadása körül szenvedett és még ez ideig orvosolatlan fennálló sérelmeket tárgyazó kérvényéről **149.**

A nemzeti demokrata munkáspártnak a szavazati jognak minden nagykorú honpolgárra való kiterjesztése iránti kérvényéről **149.**

Bihar, Nógrád és Szabolcs vármegyék közönségének a közös fordulóban levő földek és közlegelők gazdasági használatának törvényhozási szabályozása iránti kérvényéről **149.**

Városy Ferencz szegedi lakosnak Szeged sz. kir. város igazoló választmányának sérelmes határozata ellen irányúló kérvényéről **149.**

Ugocsa vármegye közönségének a betegápolási pótadó államositásáról szóló kérvényéről **149.**

Alsó-Fehér vármegye közönségének a mezőgazdaság- és mezőrendőrségről szóló törvény megalkotását sürgető kérvényéről **149.**

Alsó-Fehér vármegye közönségének a birtokviszonyok rendezését czélzó kérvényéről **149.**

Szilágy vármegye közönségének a zilahi állami tanitó-képezdének továbbra is Zilahon való hagyása iránti kérvényéről **149.**

Több zalamegyei községnek bor és húsfogyasztási adók leirását tárgyazó kérvényéről **149.**

Miklós Ödön :

A ragadós tüdőlob kiirtásáról szóló törvényjavaslatról **147—148.**

Digitized by Google

Münnich Aurél:
Az 1893-iki ujonczozásra vonatkozó törvényjavaslatról **146—147.**

Nemenyi Ambrus:
Az országos nemzeti kiállitás költségeinek fedezéséről **140.**
Az 1893-iki állami költségvetés részl. tárgyalásakor (kereskedelmi tárcza) **144—145, 150.**

Pálffy Elemér:
A Magyarország és Horvátország között 1889-re eszközölt leszámolásnak megvizsgálásáról szóló jelentés tárgyában **177.**

Pulszky Ágost:
Az 1893-iki állami költségvetés részl. tárgyalása (Belügyi tárcza) **139—141.**
Az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról és a megyei törvényhatóságok állami javadalmazásának felemeléséről **147, 152—157.**

Ragályi Lajos:
Rudnyánszky Béla nagytapolcsányi képviselő igazolásáról **149.**

Szász Károly:
A kérvények VII. sorjegyzékéről **156.**

Szónokok:

B. Andreánszky Gábor:
Az állami tisztviselők fizetésének szabályozásáról 418.

Antal Gyula:
Az Issekutz Győző beszédére vonatkozó ügynek a napirendről való levétele tárgyában 371.

Gr. Apponyi Albert:
A VI. biráló bizottságnak b. Atzél Béla választása ellen benyújtott kérvényére vonatkozó jelentéséről 7.
Az 1893-iki állami költségvetés részl. tárgyalásakor (Belügyi tárcza) 81.
Kalán János és társainak állandó munkásközvetitő intézet felállitása iránt való kérvényéről 179.
Az 1893-iki ujonczozási törvényjavaslatról 207.
Az országos nemzeti kiállitás költségeinek fedezéséről 280, 300, 323, 328.

Atzél Péter:
Az 1893-iki állami költségvetés részl. tárgyalásakor (Kereskedelmi tárcza) 284.

Babó Emil:
Városy Ferencz szegedi lakosnak Szeged sz. kir. város igazoló választmányának sérelmes határozata ellen irányuló kérvényéről 262, 265.
Az állami tisztviselők fizetésének szabályozásáról 404.

Bartók Lajos:
Az 1893-iki állami költségvetés ált. tárgyalásakor (Belügyi tárcza) 30, 59.
Pest-Pilis-Solt-Kiskún vármegye közönségének a vármegye újjászervezését czélzó kérvényéről 194.

Beöthy Ákos:
A VI. biráló bizottságnak a b. Atzél Béla választása ellen benyujtott kérvényére vonatkozó jelentéséről 4.
A könyvtári bizottság jelentéséről 4.
A gazdasági bizottságnak az országgyülési gyorsiroda kérvényét tárgyazó jelentéséről 25.
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Belügyi tárcza) 88.

Beöthy László:
Balogh János mentelmi ügyéről 27.
Drakulics Pál mentelmi ügyéről 27.
Gr. Gyürky Ábrahám mentelmi ügyéről 27.
Dr. Kék Lajos mentelmi ügyéről 28.
Papp Elek mentelmi ügyéről 29.
Pázmándy Dénes mentelmi ügyéről 29.
Sima Ferencz mentelmi ügyéről 30.
A mentelmi bizottság jelentései tárgyában Tisza István, Drakulics Pál, Sima Ferencz és Papp Elek mentelmi ügyeiről 370.

Bernát Béla:
Göndöcs Benedek apátnak a magyar haza ezredéves fennállásának megünneplését tárgyazó kérvényéről 186.

Berzeviczy Albert:
Szilágy vármegye közönségének a zilahi állami tanitóképezdének továbbra is Zilahon való hagyása iránti kérvényéről 270.

Bessenyey Ferencz:
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Belügyi tárcza) 95.

Gr. Bethlen András:
Maros-Torda, Torda-Aranyos vármegye s Hódmező-Vásárhely és Szeged sz. kir. város közönségének a vadászat gyakorlásáról szóló 1883. évi XX. törvényczikk némely intézkedéseinek módositását czélzó kérvényéről 188.
A ragadós tüdőlob kiirtását tárgyazó törvényjavaslatról 227, 234, 236, 239, 242, 246, 248.
A Szerbiával kötendő állategészségügyi conventio beczikkelyezéséről 286.
A csongrádmegyei gazdasági egyletnél előfordult sikkasztás tárgyában hozzá intézett interpellatiora 287, 289.

Gr. Bethlen Balázs:
Több vasut engedélyezéséről (lásd: »Előadók« rovatot) 169.

Digitized by Google

Bobula János:
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Kereskedelmi tárcza) 132.

Bornemisza Lajos:
A ragadós tüdőlob kiirtását tárgyazó törvényjavaslatról 217, 235, 238, 240, 247, 248.

Bottlik Lajos:
A ragadós tüdőlob kiirtását tárgyazó törvényjavaslatról 225.

Bujanovics Sándor:
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Kereskedelmi tárcza) 155, 157.
A ragadós tüdőlob kiirtását tárgyazó törvényjavaslatról 215, 240.

Büsbach Péter:
Napirend előtt gr. Zichy Jenő felszólalása alkalmával 51.
Az 1848/49-es honvédegyletek országos központi bizottságának az évi dotatio emelését czélzó kérvényéről 255.

Gr. Csáky Albin:
Városy Ferencz szegedi lakosnak Szeged sz. kir. város igazoló választmányának sérelmes határozata ellen irányúló kérvényéről 264.
Szilágy vármegye közönségének a zilahi állami tanitó-képezdének továbbra is Zilahon való hagyása iránti kérvényéről 266, 270.
A pápai ev. ref. főiskola ügyében hozzá intézett interpellatiora 473.

Gr. Csáky Kálmán:
Az állami tisztviselők fizetésének szabályozásáról 339.

Dániel Ernő:
A ragadós tüdőlob kiirtását tárgyazó törvényjavaslatról 234.

Darányi Ignácz:
A VI. bíráló bizottságnak a b. Atzél Béla választása ellen beadott kérvény ügyében hozott határozatáról 3, 4.
Az állami tisztviselők fizetésének szabályozásáról 374.

Endrey Gyula:
A VI. bíráló bizottságnak a b. Atzél Béla választása ellen beadott kérvény ügyében hozott határozatáról 13.
Hód-Mező-Vásárhely város közönségének 50,000 frt állami előleg engedélyezése iránti kérvényéről 181, 185.

Eötvös Károly:
Az országos nemzeti kiállitás költségeinek fedezéséről 296.
A házszabályokhoz 308.
Az állami tisztviselők fizetésének szabályozásáról 377, 386.

Ernuszt Kelemen:
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Belügyi tárcza) 106.
Tizenhét törvényhatóságnak az 1890. évi I. tcz. 23. §-ának megváltoztatását czélzó kérvényéről 253.

Farbaky István:
Az állami tisztviselők fizetésének szabályozásáról 420.

Fáy Gyula:
Az országgyülési gyorsiroda tagjainak kérvényéről 26.
A képviselőház február havi költségeinek előirányzatáról 401.

B. Fejérváry Géza:
Az 1893-iki ujonczozási törvényjavaslatról 200, 203, 206, 209.

Fenyvessy Ferencz:
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Belügyi tárcza) 17, 55.
Az állami tisztviselők fizetésének szabályozásáról 427.
A pápai ev. ref. főiskola ügyében, interpellatio 472, 473.

Gaal Jenő:
A ragadós tüdőlob kiirtását tárgyazó törvényjavaslatról 229, 243.
Az országos nemzeti kiállitás költségeinek fedezéséről 276.

Gulácsy Dezső:
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Kereskedelmi tárcza) 281.

Gulner Gyula:
Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye közönségének a vármegye újjászervezése iránti kérvényéről 192.
Városy Ferencz szegedi lakos Szeged sz. kir. város igazoló választmányának sérelmes határozata ellen irányúló kérvényéről 263, 264.

Gr. Gyürky Ábrahám:
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Belügyi tárcza) 67.

Harkányi Frigyes:
Az országos nemzeti kiállitás költségeinek fedezéséről 322.

Helfy Ignácz:
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Belügyi tárcza) 108.
Az országos nemzeti kiállitás költségeinek fedezéséről 308, 328.
Napirend előtt 370.

Hévizy János:
Az állami tisztviselők fizetésének szabályozásáról 451.

Hieronymi Károly:
A VI. bíráló bizottságnak a b. Atzél Béla választása ellen beadott kérvény ügyében hozott határozatáról 6, 8.
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Belügyi tárcza) 17, 42, 58, 67, 78, 81, 82, 85, 92, 123, 125, 128.
Városy Ferencz szegedi lakosnak Szeged sz. kir. város igazoló választmányának sérelmes határozata ellen irányuló kérvényéről 264.
A fegyvergyári munkások munkabeszüntetése tárgyában hozzá intézett interpellatiora 399.

Hoitsy Pál:
Az országgyülési gyorsiroda tagjainak kérvényéről 26.
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Belügyi tárcza) 103, 114.

Digitized by Google

Holló Lajos:
Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye közönségének a vármegye újjászervezéséről szóló kérvénye ügyében 193.
Városy Ferencz szegedi lakosnak Szeged sz. kir. város igazoló-választmányának sérelmes határozata ellen irányuló kérvényéről 263.

Horánszky Nándor:
Az országgyűlési gyorsiroda tagjainak kérvényéről 25.
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor:
Belügyi tárcza: 81, 121.
Kereskedelmi tárcza: 146.
Az állami tisztviselők fizetésének szabályozásáról 418.

Horváth Ádám:
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Belügyi tárcza) 83.
Maros-Torda és Torda-Aranyos vármegyék, Hódmező-Vásárhely város és Szeged sz. kir. város közönségének a vadászat gyakorlásáról szóló 1883. évi XX. tcz. némely intézkédéseinek módositása iránti kérvényéről 187.
Pest-Pilis-Solt-Kiskunmegye közönségének a vármegye újjászervezéséről szóló kérvényéről 191.

Horváth Béla:
A VI. bíráló bizottságnak a b. Atzél Béla választása ellen beadott kérvény ügyében hozott határozatáról 9.
Az 1894-ik állami költségvetés részl. tárgyalásakor (Kereskedelmi tárcza) 154.
Az 5-ik sorjegyzékben foglalt kérvényekről (Lásd »Előadók« rovatot) 179, 180, 186, 187, 191, 250, 251, 252, 255, 256, 259, 260, 265.

Horváth Gyula:
A VI. biráló bizottságnak a b. Atzél Béla választása ellen beadott kérvény ügyében hozott határozatáról 6, 11.
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor:
Belügyi tárcza 40, 71.
Kereskedelmi tárcza 145.
A fegyvergyári munkások munkabeszüntetése tárgyában interpellatio 397, 400.
Az állami tisztviselők fizetésének szabályozásáról 357, 437.
Házszabályokhoz 366.
Napirendhez 368.

Issekutz Győző:
Beszédének elhalasztásáról 365, 366.
Az állami tisztviselők fizetésének szabályozásáról 371.

Iványka Oszkár:
A ragadós tüdőlob kiirtását tárgyazó törvényjavaslatról 220, 238, 239, 241, 242, 247.

B. Jeszenszky László:
A ragadós tüdőlob kiirtását tárgyazó törvényjavaslatról 240, 248.

Kammerer Ernő:
A vallás- és közoktatásügyi ministernek XXI. évi jelentéséről és a tanitói nyugdíjintézet és gyámalap állásáról szóló jelentés tárgyában 296.

Gr. Károlyi Sándor:
A ragadós tüdőlob kiirtását tárgyazó törvényjavaslatról 226, 235.

B. Kemény Ákos:
A kérvények VI. sorjegyzékében foglalt kérvényekről (Lásd »Előadók« rovatot) 50, 260, 261, 262, 265, 272.

Kolozsváry-Kiss István:
Maros-Torda, Torda-Aranyos vármegyék és Hódmező-Vásárhely és Szeged sz. kir. város közönségének a vadászat gyakorlásáról szóló 1883. évi XX. tcz. némely intézkedéseinek módositását czélzó kérvényéről 190.
Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye közönségének a vármegye újjászervezéséről szóló kérvénye ügyében 193.

Kováts József:
Az 1893-iki állami költségvetés részl. tárgyalásakor (Belügyi tárcza) 62, 122.

Lits Gyula:
Az 1893-iki áll. költségvetés részletes tárgyalásakor (Kereskedelmi tárcza) 178.
Az 1893-iki ujonczozási törvényjavaslatról 178.

Lukács Béla:
Az 1893-iki állami költségvetés részl. tárgyalásakor (Kereskedelmi tárcza) 141, 144, 146, 151, 155, 157, 158, 160, 165, 167, 285.
Kalán János és társai budapesti lakosok állandó munkásközvetitő intézet felállitása iránt való kérvényéről 180.
Tizenhét törvényhatóságnak az 1890: I. tcz. 23. § ának megváltoztatása iránti kérvényéről 252, 254.
A Szerbiával 1892. évi aug. hó 9-én kötött kereskedelmi szerződés beczikkelyezéséről 274.
Az országos nemzeti kiállitás költségeinek fedezéséről 281, 311.
A kassa-oderbergi vasúttársaság külföldön folytatott kötvénypereivel szemben követett eljárás tárgyában hozzá intézett interpellatiora 387.
A Koreával kötendő kereskedelmi szerződésre vonatkozó törvényjavaslatról 400.

Lukáts Gyula:
Az 1893-iki állami költségvetés részl. tárgyalásakor (Kereskedelmi tárcza) 148, 165.

Madarász József:
Az 1893-ki állami költségvetés részl. tárgyalásakor (Belügyi tárcza) 16, 87.
A könyvtári bizottság jelentéséhez 23.
A kérvényi bizottság jelentéséhez 50.
Napirend előtt gr. Zichy Jenő felszólalása alkalmából 52.
Az 1848/49-es honvédegyletek orsz. közp. bizottságának az évi dotatio emelését tárgyazó kérvényéről 255.

Márkus József:
A ragadós tüdőlob kiirtását tárgyazó törvényjavaslatról 234.

Mérey Lajos:
Az 1893-ki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Belügyi tárcza) 36.

Digitized by Google

Meszlény Lajos:
Maros-Torda, Torda-Aranyos vármegye és Hódmező-Vásárhely és Szeged sz. kir. város közönségének a vadászat gyakorlásáról szóló 1883 évi XX. tcz. némely intézkedéseinek módositását czélzó kérvényéről 190.

Miklós Gyula:
Az állami tisztviselők fizetésének szabályozásáról 413, 418.

Miklós Ödön:
A ragadós tüdőlob kiirtását tárgyazó törvényjavaslatról 213, 234, 239, 240, 242.
Városy Ferencz szegedi lakosnak Szeged sz. kir. város igazoló választmányának sérelmes határozata ellen irányuló kérvényéről 263.

Mülek Lajos:
Az 1893-ki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Belügyi tárcza) 15.

Münnich Aurél:
Az 1893-iki ujonczozási törvényjavaslatról 170, 202, 211, 212.

Nagy István:
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Belügyi tárcza) 110.
Az 1893-iki ujonczozási törvényjavaslatról 176.

Nánásy Ödön:
Tizenhét törvényhatóságnak az 1890. évi I. tcz. 23. §-ának megváltoztatását czélzó kérvényéről 252.
Heves vármegye közönségének az 1883. I. tczre vonatkozó törvénymagyarázási kérvényéről 257.

Neményi Ambrus:
Az országos nemzeti kiállitás költségeinek fedezéséről 23, 274, 330.
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Kereskedelmi tárcza) 129, 144, 147, 286,
Szilágy vármegye közönségének a zilahi állami tanitóképezdének továbbra is Zilahon való hagyását czélzó kérvényéről 268.

Okolicsányi László:
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Kereskedelmi tárcza) 284.

Pálffy Elemér:
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Kereskedelmi tárcza) 125.
A Magyar- és Horvátország között 1889-re eszközölt leszámolásnak megvizsgálásáról 213.

Pályi János:
Több zalamegyei községnek bor- és húsfogyasztási adók leirását czélzó kérvényéről 272.

Pap Géza:
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Belügyi tárcza) 127.

Pázmándy Dénes:
Az 1893-iki állami költségvetés tárgyalásakor:
Belügyi tárcza: 37, 59, 86, 89, 115.
Kereskedelmi tárcza: 154.

Péchy Tamás:
Az országgyülési gyorsiroda tagjainak kérvényéről 26.

Perczel Béni:
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Kereskedelmi tárcza) 166.

Perczel Dezső:
A VI. bíráló bizottságnak a b. Atzél Béla választása ellen beadott kérvény ügyében hozott határozatáról 8.
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Kereskedelmi tárcza) 167.

Polónyi Géza:
Az 1893-iki állami költségvetés részl. targyalásakor.
Belügyi tárcza: 86.
Kereskedelmi tárcza: 158.
Maros-Torda, Torda-Aranyos vármegye és Hód-Mező-Vásárhely és Szeged sz. kir. város közönségének a vadászat gyakorlásáról szóló 1883. évi XX. tcz. némely intézkedéseinek módositását czélzó kérvényéről 188.
A ragadós tüdőlob kiirtását tárgyazó törvényjavaslatról 219, 244.
Az országos nemzeti kiállitás költségeinek fedezéséről 313.
A házszabályokhoz 365.
Az Issekutz Győző beszédére vonatkozó ügynek a napirendről való levétele tárgyában 371.
Az állami tisztviselők fizetésének szabályozásáról 408, 417, 447.

Gr. Pongrácz Károly:
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Belügyi tárcza) 102.
Az 1893-iki ujonczozási törvényjavaslatról 203.

Pulszky Ágost:
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Belügyi tárcza) 15, 61, 77, 82, 114, 121, 125.
Az állami tisztviselők fizetésének szabályozásáról 197, 330, 385, 467.
Az 1893-iki ujonczozási törvényjavaslatról 209.

Putnoky Mór:
A ragadós tüdőlob kiirtását tárgyazó törvényjavaslatról 223.

Ragályi Lajos:
Rudnyánszky Béla képviselő igazolásáról 250.

Reitter János:
Az állami tisztviselők fizetésének szabályozásáról 341.

Remete Géza:
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor:
Belügyi tárcza: 76.
Kereskedelmi tárcza: 145, 146.
Az állami tisztviselők fizetésének szabályozásáról 456.

Sághy Gyula:
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Belügyi tárcza) 110.

B. Salmen Jenő:
Az állami tisztviselők fizetésének szabályozásáról 346.

Schvarcz Gyula:
Az állami tisztviselők fizetésének szabályozásáról 431.

Digitized by Google

Sima Ferencz:
A csongrádmegyei gazdasági egyesületnél előfordult sikkasztás tárgyában mondott interpellatiora nyert válaszra 288, 289.

Smialovszky Valér:
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Kereskedelmi tárcza) 161.

Sréter Alfréd:
Személyes kérdésben Issekutz Győző felszólalása alkalmából 367.
Az állami tisztviselők fizetésének szabályozásáról 402.

Szacsvay Sándor:
Az 1893-iki ujonczozási törvényjavaslatról 172.

Szalay Imre:
A ragadós tüdőlob kiirtását tárgyazó törvényjavaslatról 225.

Szalay Károly:
A VI. bíráló bizottságnak a b. Atzél Béla választása ellen beadott kérvény ügyében hozott határozatáról 5.
Maros-Torda, Torda-Aranyos vármegye, Hód-Mező-Vásárhely és Szeged sz. kir. város közönségének a vadászat gyakorlásáról szóló 1883. évi XX. tcz. némely intézkedéseinek módositása iránti kérvényéről 189.
A ragadós tüdőlob kiirtását tárgyazó törvényjavaslatról 238, 242.
Az állami tisztviselők fizetésének szabályozásáról 422.

Szász Károly:
A kérvények VII. sorjegyzékéről 426.

Szederkényi Nándor:
Heves vármegye közönségének az 1883 : I. tczre vonatkozó törvénymagyarázási kérvényéről 258.
Az állami tisztviselők fizetésének szabályozásáról 428.

Szemere Huba:
A ragadós tüdőlob kiirtását tárgyazó törvényjavaslatról 218, 236.
Szilágy vármegye közönségének a zilahi állami tanitóképezdének továbbra is Zilahon való hagyása iránti kérvényéről 269.

Szilágyi Dezső:
Napirend előtt gr. Zichy Jenő felszólalása alkalmából 53, 54.
Az igazságügyi minister által kibocsátott büntető ügyviteli szabályzat tárgyában hozzá intézett interpellatióra 289.
A házszabályokhoz 367.
Az állami tisztviselők fizetésének szabályozásáról 441, 448.

Gr. Teleki Géza:
Az 1893-iki állami költségvetés tárgyalásakor (Belügyi tárcza) 77.

Gr. Teleki József:
Makó város előljáróságának az ártérosztályozás által szenvedett sérelmek orvoslása iránti kérvényéről 261.

Thaly Kálmán:
Az országgyülési gyorsiroda tagjainak kérvényéről 27.
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Belügyi tárcza) 13, 69, 73, 80, 98.
Göndöcs Benedek apátnak a magyar haza ezredéves fennállása megünneplésének tárgyában beadott kérvényéről 186.
Az 1893-iki ujonczozási törvényjavaslatról 197, 203.
Napirendhez 213.
Az 1848/49-es honvédegyletek orsz. közp. bizottságának az évi dotatio emelésére irányuló kérvényéről 256.
Kőrösi István alacskai lakosnak az úrvacsorához szükségelt bornak fogyasztási adó alól való kivétele iránti kérvényéről 260.
Szilágy vármegye közönségének a zilahi állami tanitóképezdének továbbra is Zilahon való hagyása iránti kérvényéről 266, 267.
Az országos nemzeti kiállitás költségeinek fedezéséről 281.

Tisza István:
A házszabályokhoz 366.

Tóth Aladár:
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Belügyi tárcza) 89.

Tóth Ernő:
Az 1893-iki ujonczozási törvényjavaslatról 171, 212.

Ugron Gábor:
A VI. biráló bizottságnak a b. Atzél Béla választása ellen beadott kérvény tárgyában hozott határozatára 3, 10.
A könyvtári bizottság jelentéséről 23.
A napirend előtt gr. Zichy Jenő felszólalása alkalmával 54.
A 62. gyalogezred Gyulafejérvárott állomásozó két zászlóaljának embertelen bánásmódban részesülése miatt, interpellatio 118.
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor:
Belügyi tárcza 124, 129.
Kereskedelmi tárcza: 157.
Az 1893-iki ujonczozási törvényjavaslatról 204, 212.
A kormányzat különböző ágainál letétben levő 5%-os papirjáradék-kötvényeknek conversiora leendő bejelentése tárgyában, interpellatio 316, 318.
Az országos nemzeti kiállitás költségeinek fedezéséről 319.
A házszabályokhoz 367.

Ugron Zoltán:
A ragadós tüdőlob kiirtását tárgyazó törvényjavaslatról 231.
Szilágy vármegye közönségének a zilahi állami tanitó-képezdének továbbra is Zilahon való hagyása iránti kérvényéről 269.

Vajay István:
Az egyetemi könyvtár nyitvatartási szabályai tárgyában, interpellatio 195.
A ragadós tüdőlob kiirtását tárgyazó törvényjavaslatról 223, 234.
Személyes kérdésben Miklós Gyula felszólalása alkalmából 418.
Az állami tisztviselők fizetésének szabályozásáról 435.

Digitized by Google

UNIVERSITY OF MICHIGAN

Vállyi Árpád:

Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Belügyi tárcza) 6.

Várady Károly:

Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Kereskedelmi tárcza) 159.

Interpellatiojának elhalasztásáról 318.

Schenk Károly budapesti polgár ellen a fővárosi államrendőrség és büntető törvényszék által elkövetett sulyos szabálytalanságok miatt, interpellatio 471.

Visontai Soma:

A kassa-oderbergi vasúttársaság külföldön folytatott kötvénypereivel szemben követett eljárás tárgyában 44.

Az ezen interpellatiora nyert válaszról 391, 397.

Az igazságügyi minister által kibocsátott büntető ügyviteli szabályzat tárgyában intézett interpellatiora nyert válaszról 293.

Wekerle Sándor:

Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Belügyi tárcza) 111.

Hódmező-Vásárhely város közönségének 50.000 forint állami előleg elengedése iránti kérvényéről 183.

Pest-Pilis-Solt-Kiskún vármegye közönségének a vármegye újjászervezése tárgyában beadott kérvényéről 194.

Napirendhez 213.

A ragadós tüdőlob kiirtását tárgyazó törvényjavaslatról 232.

Az országos nemzeti kiállitás költségeinek fedezéséről 305, 325, 329.

A kormányzat különböző ágainál letétben levő 5%-os papirjáradék-kötvényeknek conversiora leendő bejelentése tárgyában hozzáintézett interpellatiora 317.

Visontai Somának a Kassa-oderbergi vasúttársaság külföldön folytatott kötvénypereiről mondott interpellatiojára 396.

Az állami tisztviselők fizetésének szabályozásáról 457.

Gr. Zichy Hermán:

Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Kereskedelmi tárcza) 152.

Gr. Zichy Jenő:

A VI. bíráló bizottságnak a b. Atzél Béla választása ellen beadott kérvény ügyében hozott határozatról 9.

Ugyane tárgyban napirend előtt 50, 53.

Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor:

Belügyi tárcza 76, 81, 82.

Kereskedelmi tárcza 140, 144, 145, 147.

Szilágy vármegye közönségének a zilahi állami tanitó-képezdének továbbra is Zilahon való hagyása iránti kérvényére 270.

Az országos nemzeti kiállitás költségeinek fedezéséről 279.

Digitized by Google

TÁRGYMUTATÓ.

(A vastagabb számok az üléseket jelölik, melyekben az előterjesztések vagy tárgyak előfordúlnak.)

Bizottsági jelentések előterjesztése.

VI. Bíráló bizottság jelentése:

A b. Atzél Béla választása ellen beadott kérvény tárgyában **139.**

Hozzászóltak:

Gr. Apponyi Albert 7.
Beöthy Ákos 4.
Darányi Ignácz 3, 4.
Hieronymi Károly 6, 8.
Horváth Béla 9.
Horváth Gyula 6, 11.
Szalay Károly 5.
Ugron Gábor 3, 10.
Gr. Zichy Jenő 9.

Ugyanehhez az ügyhöz szóltak a **141**-ik ülésben napirend előtt:

Büsbach Péter 51.
Madarász József 52.
Szilágyi Dezső 53, 54.
Ugron Gábor 54.
Gr. Zichy Jenő 50, 53.

Gazdasági bizottság jelentése:

Az országgyűlési gyorsiroda tagjainak kérvényéről **140.**

Hozzászóltak:

Beöthy Ákos 25.
Fáy Gyula 26.
Hoitsy Pál 26.
Horánszky Nándor 25.
Péchy Tamás 26.
Thaly Kálmán 27.

A képviselőház február havi költségvetésének előirányzatáról **155.**

Igazoló bizottság jelentése:

Rudnyánszky Béla igazolásáról **149.**

Kérvényi bizottság jelentése:

Az V. sorjegyzékben foglalt kérvényekről **146, 149.**

Ezek közül:

Kalán János és társainak állandó munkásközvetitő intézet felállitása iránti kérvényéhez szóltak:

Gr. Apponyi Albert 179.
Horváth Béla 179.
Lukács Béla 180.

Hód-Mező-Vásárhely város közönségének 50.000 forint állami előleg iránti kérvényéhez szóltak:

Endrey Gyula 181, 185.
Horváth Béla 180.
Wekerle Sándor 183.

Göndöcs Benedek apátnak a magyar haza ezredéves fennállásának megünneplésére vonatkozó kérvényéhez szóltak:

Bernát Béla 186.
Horváth Béla 186.
Thaly Kálmán 186.

Az 1883 : XX. tcz. módositása iránti kérvényhez szóltak:

Gr. Bethlen András 188.
Horváth Ádám 187.
Horváth Béla 187.
Kolozsváry Kiss István
Meszlény Lajos 190.
Polónyi Géza 188.
Szalay Károly 189.

A Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye újjászervezése iránti kérvényhez szóltak:

Bartók Lajos 194.
Horváth Ádám 191.
Gulner Gyula 192.
Holló Lajos 193.
Kolozsváry Kiss István 193.
Wekerle Sándor 194.

Tizenhét törvényhatóságnak az 1890. évi I. tcz. 23. §-ának megváltoztatása iránti kérvényéhez szóltak:

Ernuszt Kelemen 253.
Horváth Béla 251, 252.
Lukács Béla 252, 254.
Nánásy Ödön 252.

Az 1848/49-es honvédegyletek orsz. központi bizottságának az évi dotatio felemelését czélzó kérvényéhez szóltak:

Büsbach Péter 255.
Horváth Béla 255.
Madarász József 255.
Thaly Kálmán 256.

Hevesmegyének törvénymagyarázás iránti kérvényéhez szóltak:

Horváth Béla 256.
Nánásy Ödön 257.
Szederkényi Nándor 259.

Kőrösi Istvánnak az urvacsorához szükségelt bornak a fogyasztási adó alól való kivétele iránti kérvényéhez szóltak:

Horváth Béla 259.
Thaly Kálmán 260.

A többi kérvényhez (lásd »Előadók« rovatot) csak Horváth Béla előadó szólt.

A VI. sorjegyzékben foglalt kérvényekről **149.**

Ezek közül:

Makó város előljáróságának az ártérosztályozás által szenvedett sérelmek iránti kérvényéhez szóltak:

B. Kemény Ákos 261.
Gr. Teleki József 261.

Digitized by Google

Városy Ferencznek Szeged igazoló választmányának sérelmes határozata ellen irányúló kérvényéhez szóltak:

Babó Emil 262, 265.
Gr. Csáky Albin 263.
Gulner Gyula 263, 264.
Hieronymi Károly 264.
Holló Lajos 263.
Miklós Ödön 263.

Szilágy vármegye közönségének a zilahi állami tanitóképezdének továbbra is Zilahon való hagyása iránti kérvényéhez szóltak:

Berzeviczy Albert 270.
Gr. Csáky Albin 266, 270.
Horváth Béla 265.
B. Kemény Ákos 268.
Thaly Kálmán 266, 267.
Szemere Huba 269.
Ugron Zoltán 269.
Gr. Zichy Jenő 270.

Több zalamegyei községnek bor- és húsfogyasztási adók leirását czélzó kérvényéhez szóltak:

B. Kemény Ákos 272.
Pályi János.

A többi kérvényhez (lásd »Előadók« rovatot) csak b. Kemény Ákos előadó szólt.

A VII. sorjegyzékben foglalt kérvényekről **156.**

A könyvtári bizottság előterjesztése:

A múlt első ülésszak beszerzéseiről **140.**

Hozzászóltak:

Beöthy Ákos 23.
Madarász József 23.
Ugron Gábor 23.

Közlekedési bizottság jelentése:

Az aradi és csanádi egyesült vasútak részvénytársaság hálózatához tartozó vasútvonalak engedélyokmányainak és engedélyokiratainak egyesitéséről, továbbá a békés-csanádi helyi érdekű vasútnak és a balaton-szentgyörgy és somogy-szobbi helyi érdekű vasút engedélyezéséről szóló törvényjavaslatokról; a a kereskedelmi ministernek az eszék-batrinai helyi érdekű vasút és pleternicza-pozsegai szárnyvonalának engedélyezéséről; a murányvölgyi helyi érdekű vasút engedélyezéséről; a nagybecskerek-pancsovai helyi érdekú vasút engedélyezéséről; a szentes-hódmezővásérhelyi helyi érdekű gőzmozdonyú vasút engedélyezésének megtörténtéről; a zsebely-csákovári helyi érdakű vasút engedélyezéséről szóló jelentése tárgyában **146.**

Közoktatásügyi bizottság jelentése:

A vallás- és közoktatásügyi ministernek XXI. évi jelentéséről és a tanitói nyugdíjintézet és a gyámalap állásáról **151.**

Mentelmi bizottság jelentése:

Balogh János, Drakulics Pál, Gyürky Ábrahám, dr. Kék Lajos, Papp Elek, Pázmándy Dénes, Sima Ferencz mentelmi ügyeiről **140.**

Tisza István, Drakulics Pál, Sima Ferencz és Papp Elek mentelmi ügyeiről **154.**

Összeférhetetlenségi bizottság jelentése:

Több országgyülési képviselő összeférhetetlenségi esetéről **144.**

Pénzügyi bizottság jelentése:

Az országos nemzeti kiállitás költségeinek fedezéséről **140.**

Az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról és a megyei törvényhatóságok állami javadalmazásának felemeléséről **147.**

A ragadós tüdőlob kiirtásáról **148.**

Zárszámadási bizottság jelentése:

A Magyarország és Horvátország között 1889-re eszközölt leszámolásnak megvizsgálásáról szóló jelentés tárgyában **247.**

Törvényjavaslatok és kormány-előterjesztések tárgyalása.

Az 1893-iki állami költségvetésről szóló törvényjavaslat.

Hozzászóltak:

Gr. Apponyi Albert 81.
Atzél Péter 284.
Bartók Lajos 30, 59.
Beöthy Ákos 88.
Bessenyey Ferencz 95.
Bobula János 132.
Bujanovics Sándor 155, 157.
Ernuszt Kelemen 106.
Fenyvessy Ferencz 17, 55.
Gulácsy Dezső 281.
Gr. Gyürky Ábrahám 67.
Helfy Ignácz 108.
Hieronymi Károly 17, 42, 58, 67, 78, 81, 82, 85, 92, 123, 125, 128.
Hoitsy Pál 103, 114.
Horánszky Nándor 81, 121, 146.
Horváth Ádám 83.
Horváth Béla 154.
Horváth Gyula 40, 71, 145.
Kováts József 62, 122.
Lits Gyula 167.
Lukács Béla 144, 146, 151, 155, 157, 158, 160, 165, 167, 285.
Lukáts Gyula 148, 165.
Madarász József 16, 87.
Mérey Lajos 36.
Mülek Lajos 15.
Nagy István 110.
Neményi Ambrus 129, 144, 147, 286.
Okolicsányi László 284.
Pálffy Elemér 125.
Pap Géza 127.
Pázmándy Dénes 37, 59, 86, 89, 115, 154.
Perczel Béni 166.
Perczel Dezső 167.
Polónyi Géza 86, 158.
Gr. Pongrácz Károly 102.
Pulszky Ágost 15, 61, 77, 82, 114, 121, 125.
Remete Géza 76, 145, 146.
Sághy Gyula 110.
Smialovszky Valér 161.
Gr. Teleki Géza 77.
Thaly Kálmán 13, 69, 73, 80, 98.
Tóth Aladár 89.
Ugron Gábor 124, 129, 157.
Vállyi Árpád 16.
Várady Károly 159.
Wekerle Sándor 111.
Gr. Zichy Hermán 152.
Gr. Zichy Jenő 76, 81, 82, 144, 145, 147.

Az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról és a megyei törvényhatóságok állami javadalmazásának felemeléséről **152—157.**

Hozzászóltak:

B. Andreánszky Gábor 418.
Babó Emil 404.
Gr. Csáky Kálmán 389.
Darányi Ignácz 374.
Eötvös Károly 377.
Farbaky István 420.
Fenyvessy Ferencz 427.
Hévizy János 451.
Horánszky Nándor 357, 418.
Horváth Gyula 437.
Issekutz Győző 365, 371.
Miklós Gyula 413, 418.
Polónyi Géza 408, 447.
Pulszky Ágost 330, 385, 467.
Reitter János 341.
Remete Géza 456.
B. Salmen Jenő 346.
Schvarcz Gyula 431.
Sréter Alfréd 402.
Szalay Károly 422.
Szederkényi Nándor 428.
Szilágyi Dezső 441, 448.
Vajay István 435.
Wekerle Sándor 457.

Az 1893-iki évi ujoncozásról **146—148.**

Hozzászóltak:

Gr. Apponyi Albert 207.
B. Fejérváry Géza 200, 203, 206, 209.
Lits Gyula 178.
Münnich Aurel 170, 202, 211, 212.
Nagy István 176.
Gr. Pongrácz Károly 203.
Pulszky Ágost 209.
Szacsvay Sándor 172.
Thaly Kálmán 197, 203.
Tóth Ernő 171, 212.
Ugron Gábor 204, 212.

A Kored-val kötendő kereskedelmi szerződésről **154.**

Az országos nemzeti kiállitás költségeinek fedezéséről **150—153.**

Hozzászóltak:

Gr. Apponyi Albert 280, 300, 323, 328.
Eötvös Károly, 296.
Gaal Jenő 276.
Harkányi Frigyes 322.
Helfy Ignácz 303, 328.
Lukács Béla 281, 311.
Neményi Ambrus 28. 274, 330.
Polónyi Géza 313.
Thaly Kálmán 281.
Ugron Gábor 319.
Wekerle Sándor 305, 325, 329.
Gr. Zichy Jenő 279.

Digitized by Google

A Szerbiával kötendő állategészségügyi conventio beczikkelyezéséről **150.**

A Szerbiával kötött kereskedelmi szerződés beczikkelyezéséről **150.**

A ragadós tüdőlob kiirtásáról **147—149.**

Hozzászóltak:

Gr. Bethlen András 227, 234, 235, 239, 242, 246, 248.
Bornemisza Lajos 217, 235, 236, 240, 247, 248.
Bottlik Lajos 225.
Bujanovics Sándor 215, 240.
Gaal Jenő 229, 243.
Ivánka Oszkár 220, 238, 239, 241, 2 2, 247.
B. Jeszenszky László 240, 248.
Gr. Károlyi Sándor 226, 235.
Márkus József 234.
Miklós Ödön 218, 234, 239, 240, 242.
Polónyi Géza 219, 244.
Putnoky Mór 228.
Szalay Imre 225.
Szalay Károly 238, 242.
Szemere Huba 218, 236.
Ugron Zoltán 231.
Vajay István 223, 234.
Wekerle Sándor 232.

Interpellatiok előterjesztése.

Fenyvessy Ferencz interpellatioja a pápai ev. ref. főiskola ügyében **157.**

Horváth Gyula interpellatioja a fegyvergyári munkások munkabeszüntetése tárgyában **154.**

Ugron Gábor interpellatioja a 62. gyalogezred Gyulafejérvárott állomásozó két zászlóaljának embertelen bánásmódban részesülése miatt **143.**

A kormányzat különböző ágainál letétben levő 5%-os papirjáradék-kötvényeknek conversiora leendő bejelentése tárgyában **151.**

Vajay István interpellatiója az egyetemi könyvtár nyitvatartási szabályai tárgyában **146.**

Várady Károly interpellatioja Schenk Károly budapesti polgár ellen a fővárosi államrendőrség és büntető törvényszék által elkövetett sulyos szabálytalanságok miatt **157.**

Visontai Soma interpellatioja a Kassa-oderbergi vasúttársaság külföldön folytatott kötvénypereivel szemben követett eljárás tárgyában **140.**

Interpellatiora adott ministeri válaszok.

Belügyminister válasza:

Horváth Gyula interpellatiojára a fegyvergyári munkások munkabeszüntetése tárgyában **154.**

Földmivelésügyi minister válasza:

Sima Ferencz interpellatiojára a csongrádmegyei gazdasági egyletnél előfordult sikkasztás tárgyában **150.**

Igazságügyi minister válasza:

Visontai Soma interpellatiojára az igazságügyi minister által kibocsátott büntető ügyviteli szabályzat tárgyában **150.**

Kereskedelemügyi minister válasza:

Visontai Somának a Kassa-oderbergi vasúttársaság külföldön folytatott kötvénypereivel szemben követett eljárás ügyében hozzáintézett interpellatiojára **154.**

Miniszterelnök és pénzügyminister válasza:

Ugron Gábornak a Kormányzat különböző ágainál letétben levő 5%-os papirjáradék-kötvényeknek conversiora leendő bejelentése tárgyában hozzáintézett interpellatiojára **151.**

Visontai Somának a kassa-oderbergi vasúttársaság külföldön folytatott kötvénypereiről mondott interpellatiojára **154.**

Vallás- és közoktatásügyi minister válasza:

Fenyvessy Ferencznek a pápai ev. ref. főiskola ügyében hozzáintézett interpellatiojára **157.**

Naplószerkesztő: *Endrődi Sándor.*

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 05672 6931

Digitized by Google